

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

36

Ο Μ Ι Λ Ι Ε Σ

- 1. Ε Ο Ρ Τ Α Σ Τ Ι Κ Ε Σ Β'**
- 2. Ε Γ Κ Ω Μ Ι Α Σ Τ Ι Κ Ε Σ Α'**

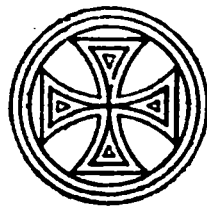
**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΠΥΡΟ ΜΟΥΣΤΑΚΑ
Θεολόγο - Φιλόλογο**

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ τόμος αὐτὸς χωρίζεται σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος περιέχει Ἑορταστικὲς ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου καὶ στὸ δεύτερο Ἐγκωμιαστικὲς.

Α' ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

Οἱ ἑορταστικὲς ὁμιλίαι ἀναφέρονται σὲ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐκφωνήθηκαν μὲ τὴν εὐκαιρία διάφορων ἑορτῶν. Οἱ δύο πρῶτες ὁμιλίαι ἔχουν σὰν θέμα τὸ σταυρὸ καὶ φέρουν τοὺς τίτλους: «Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν» ἢ πρώτη καὶ «Εἰς τὸν σταυρὸν» ἢ δεύτερη. Οἱ τρεῖς στῆ συνέχεια ὁμιλίαι ἀναφέρονται στὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ μὲ τοὺς τίτλους: «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα», «Εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν». Δύο ὁμιλίαι εἶναι ἀφιερωμέναι στὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου μὲ τὸν ἴδιο τίτλο· «Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἄλλαι δύο ὁμιλίαι ἀναφέρονται στὴν Πεντηκοστὴ μὲ τίτλο· «Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν». Τέλος στὴν ἴδια σειρὰ περιέχεται καὶ μία ὁμιλία ποὺ ἀναφέρεται στὴ Σαμαρείτιδα μὲ ὑπότιτλο «Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας».

Οἱ δύο ὁμιλίαι «Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν» καὶ «Εἰς τὸν σταυρὸν», ἔχουν βασικὸ θέμα τὴ δύναμι καὶ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἔχει ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου. Ἐπίσης ἀναφέρονται στὴ σημασία τῆς μετάνοιας καὶ στὴν ὑποχρέωσι τῶν πιστῶν νὰ προσεύχονται γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἐχθρῶν τους. Τέλος στὶς ὁμιλίαι τοῦ αὐτῆς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀναφέρεται καὶ στὴν δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου.

Οἱ ὁμιλίαι αὐτῆς ἔχουν κοινὰ νοήματα μὲ τὶς ὁμιλίαι «Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα». Καὶ οἱ δύο παρουσιάζουν μεταξὺ τους ἀπόλυτη ὁμοιότητα νοημάτων, ἀκόμη καὶ ἐκφράσεων. Καὶ στὶς δύο καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ μιμηθοῦν πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τὸ Μωυσῆ, τὸ Σαμουὴλ, τὸ Δαυίδ, τὸ Χριστό, τὸ Στέφανο καὶ τὸν Παῦλο.

Οἱ ὁμιλίαι ἐκφωνήθηκαν τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, ἀλλὰ ἄγνωστο ποῖο ἔτος. Ἡ πρώτη λέγεται ὅτι ἐκφωνήθηκε τὸ 395, ἢ δεύτερη ἄγνωστο πότε. Τὸ κείμενο τῶν ὁμιλιῶν λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἐκδοσι Β. *Montfaucon*.

Στὴν ὁμιλία του «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα» ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος διδάσκει ὅτι ὁ θάνατος μετὰ τὴν ἀνάστασις τοῦ Κυρίου δὲν ἔχει καμιά δύναμη, εἶναι ἀπλᾶ ἓνας ὕμνος καὶ ὅτι ἡ ἀνάστασις μᾶς ἔφερε ἄπειρα ἀγαθά. Στὴ συνέχεια προτρέπει ὅλους τοὺς χριστιανούς, φτωχοὺς καὶ πλούσιους, νὰ πάρουν μέρος στὴν ἑορτὴ τῆς Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μόνο μὲ ἀγνὴ διάθεσις καὶ σκέψις. Τέλος ἀπευθύνεται σ' ἐκείνους ποὺ βαπτίσθησαν ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ τοὺς δίνει χρήσιμες συμβουλές. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε ἡμέρα Πάσχα, ἄγνωστο πότε. Τὸ κείμενό της λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ἡ ὁμιλία «Εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν», εἶναι ἠθικὴ ἀλλὰ καὶ δογματικὴ. Τὸ γεγονὸς τῆς ἀνάστασις εἶναι πολύμορφο, τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἀφοῦ καὶ στὰ δόγματα μᾶς ἰσχυροποιεῖ καὶ τὴ ζωὴ μας ρυθμίζει. Στὴ συνέχεια ἀναλύει καὶ ἐρμηνεύει ἠθικὰ θέματα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀνάστασις τῶν νεκρῶν κατὰ τὴ δευτέρη παρουσία τοῦ Κυρίου, καὶ καλεῖ τοὺς πιστοὺς ν' ἀγωνισθοῦν μὲ κάθε τρόπο γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ μέλλουσα ζωὴ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς ἀντινομίες τῆς παρούσας ζωῆς. Ἡ ἀνάστασις εἶναι καθολικὴ καὶ κοινὴ γιὰ εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς, καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλέστερη ἐπιβράβευσις τοῦ πιστοῦ, ποὺ ἀγωνίσθηκε τὸ δύσκολο ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς. Ἐγγύσις τῆς ἀνάστασις ἀποτελεῖ ἡ παρουσία στὴ ζωὴ μας τῆς χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στὴν Ἀντιόχεια, στὶς ἀρχὲς τοῦ 387. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, ὅπως καὶ τῆς ἐπόμενης λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοσις B. Montfaucon.

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς ὁμιλίας του «Κατὰ μεθυσόντων, καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν», ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται γενικὰ στὸ νόημα τῆς ἀληθινῆς νηστείας καὶ διεξοδικότερα στὴ μέθη. Συμβουλεύει τοὺς πιστοὺς ν' ἀποφεύγουν τὴ μέθη, ποὺ εἶναι φοβερὸ ἁμάρτημα καὶ τοὺς κάνει χειρότε- ρους ἀπὸ τοὺς δαιμονιζόμενους, τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς νεκρούς. Συνιστᾷ τὴ μὲ μέτρο χρῆσις τοῦ οἴνου καὶ τὴν πλήρωσις τῆς ψυχῆς μὲ ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ὑπόλοιπη ὁμιλία παρουσιάζει κάποια ὁμοιότητα μὲ τὴν ὁμιλία «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα». Ἀναφέρεται στὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔφερε ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου καὶ μᾶς καλεῖ ὅλους νὰ ἑορτάζουμε τὴν ἀνάστασή του μὲ χαρὰ καὶ θεοσεβεία. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στὴν Ἀντιόχεια τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα ἀνάμεσα στὸ 390 καὶ 395.

Ἡ ὁμιλία ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴ Σαμαρείτιδα, ἐκφωνήθηκε στὸ ναὸ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας στὴν Κωνσταντινούπολη πιθανότατα τὸ 398. Στὴν ὁμιλία του αὐτὴ ὁ Χρυσόστομος προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀρετὴ. Ὁ δρόμος της ὁμοῦ δὲν εἶναι εὐκόλος. Ὑπάρχουν

πολλές δυσκολίες, και πόλεμοι καθημερινά. Πόλεμοι με άορατες δυνάμεις, με φάλαγγες δαιμόνων, με ψευδαποστόλους, τυράννους, ρήτορες, φιλοσόφους και κάθε άνθρωπο. Για να βγούν νικητές στους πολέμους αυτούς οί πιστοί πρέπει ν' απαλλαγούν από τη ραθυμία και να όπλισθούν με άνδρεία, θάρρος και ευσέβεια. Ἡ όμιλία είναι έβδομη στη σειρά μιās συλλογής ένδεκα όμιλιών του Χρυσόστομου και τὸ κείμενό της λαμβάνεται από την Πατρολογία του Migne.

Ἡ πρώτη όμιλία «Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» έκφωνήθηκε σ' ένα «μαρτύριο» τῆς Ρωμανησίας, πού ήταν έξω από τὴν Ἀντιόχεια, ανάμεσα στο 392 και 397, όταν ο Χρυσόστομος ήταν άκόμη πρεσβύτερος. Στὴν άρχή γίνεται λόγος για τοὺς μάρτυρες πού ήταν θαμμένοι στον τόπο αυτό μαζί με αίρετικούς. Στὴ συνέχεια ο Χρυσόστομος αναφέρεται στὴν ανάληψη τοῦ Χριστοῦ, τονίζοντας τὴ σημασία της και τὶς εὐεργεσίες τοῦ Ἰησοῦ στον άνθρωπο με τὴν ανάληψή του. Τὸ κείμενό της λαμβάνεται από τὴν έκδοση B. Montfaucon.

Ἡ δεύτερη όμιλία «Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου» είναι άγνωστο πότε έκφωνήθηκε και εξετάζει διάφορα θέματα με κεντρικό θέμα τὸ γεγονός και τὴν έορτὴ τῆς Ἀνάληψης. Μετά τὴν εἰσαγωγή τῆς όμιλίας, ένα μεγάλο μέρος της αναφέρεται στὴν άπιστία τοῦ Θωμᾶ, πού έπιβεβαιώνει τὴν άνάσταση τοῦ Ἰησοῦ. Στὴ συνέχεια όμιλεῖ για τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου και δείχνει ότι τὶς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» τὶς έγραψε ο Λουκᾶς, αναφέρεται στὶς έμφανίσεις τοῦ Ἰησοῦ μετά τὴν άνάστασή του, στὴν υπόσχεσή του ότι θα στείλει τὸ άγιο Πνεῦμα, στο βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, δείχνει τὴν πλάνη τῶν «Ἀνομοίων», πού δίδασκαν ότι ο Χριστός είναι άνόμοιος με τὸ Θεό και εξετάζει και διάφορα άλλα θέματα, πού έχουν βέβαια σχέση με τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου. Τὸ κείμενο τῆς όμιλίας λαμβάνεται από τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Οί δύο όμιλίες «Εἰς τὴν άγίαν Πεντηκοστὴν» έκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, χωρίς να ξέρουμε ποιὸ έτος. Και οί δύο όμιλίες έχουν κεντρικό θέμα τὴν έλευση τοῦ άγίου Πνεύματος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Διαφορετικά όμως ο Χρυσόστομος αναπτύσσει τὸ θέμα του σε κάθε όμιλία και σε διαφορετικά σχεδόν χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς αναφέρεται για να στηρίξει τὶς άπόψεις του στὶς όμιλίες αυτές. Στὴν πρώτη του όμιλία εξηγεί γιατί δε γίνονται ποιά θαύματα και ότι καταγράφονται τὰ λόγια και οί πράξεις μας. Στὴ δεύτερη τονίζει χαρακτηριστικά, ότι καρπὸς τοῦ άγίου Πνεύματος, σύμφωνα με τὸν άπόστολο Παῦλο, είναι ἡ άγάπη, ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη. Και στὶς δύο όμιλίες τέλος υπερασπίζεται τὴ θεότητα τοῦ άγίου Πνεύματος και καταπολεμᾷ

τοὺς αἵρετικοὺς Πνευματομάχους, τοὺς Μακεδονιανούς, ὅπως λέγονταν ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους τὸ Μακεδόνιο, ποὺ ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 342 καὶ δίδασκε ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἦταν κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι «ὁμοούσιο» μὲ τὸ Θεό. Τὸ κείμενο τῶν ὁμιλιῶν λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση *B. Montfaucon*.

Β' ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

Οἱ ἐγκωμιαστικὲς ὁμιλίες ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, καθὼς καὶ σὲ πρόσωπα ποὺ ἔζησαν τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες. Στὴν ἀρχὴ τοῦ δεύτερου μέρους ὑπάρχουν οἱ τρεῖς ὁμιλίες «Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους». Ἀκολουθεῖ ἡ σύντομη ὁμιλία «Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον». Στὴ συνέχεια ἀκολουθοῦν οἱ ἑπτὰ ὁμιλίες «Εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον» καὶ ἡ ὁμιλία γιὰ τὴν κλήση καὶ μεταβολὴ τοῦ ἴδιου ἀποστόλου. Ὑπάρχουν ἀκόμη δύο ὁμιλίες ποὺ ἀναφέρονται γενικὰ «Εἰς μάρτυρας», καὶ μία μὲ τίτλο «Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας, τοὺς ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ μαρτυρήσαντας».

Ἡ σειρά τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὁμιλιῶν ἀρχίζει μὲ τρεῖς ὁμιλίες «Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους». Μακκαβαῖοι ὀνομάσθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἀγωνίσθηκαν ἐναντίον τῶν Σελευκιδῶν καὶ εἰδικότερα οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ ποὺ μαρτύρησαν γιὰ τὴν ἰουδαϊκὴ πίστι στὰ χρόνια τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Δ' (175-164 π.Χ.). Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κάνει λόγο γιὰ τοὺς Μακκαβαίους στὸ Β' Μακκαβαίων, κεφ. 7 καὶ στὸ Δ' Μακκαβαίων.

Ἡ πρώτη ὁμιλία ἀναφέρεται κυρίως στὴ μητέρα τῶν ἑπτὰ μαρτύρων, ποὺ παρακολούθησε τὰ φοβερὰ μαρτύρια τῶν παιδιῶν της. Τὴ γενναιότητα αὐτῆς τῆς γυναίκας καὶ τὴ στοργὴ της γιὰ τὰ παδιά της ἐγκωμιάζει ὁ Χρυσόστομος καὶ τὴν προτείνει σὰν παράδειγμα γιὰ μίμηση.

Στὴ δεύτερη ὁμιλία γίνεται λόγος ἰδιαίτερα γιὰ τὸ μικρότερο ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἀδελφούς, ποὺ δὲν κάμφθηκε ἀπὸ τὰ μαρτύρια τῶν ἀδελφῶν του, ἀλλ' ἔπεσε μόνος του στὰ βασανιστήρια. Ἐγκωμιάζεται καὶ πάλι ἡ ἀρετὴ τῆς μητέρας.

Στὴν τρίτη τοῦ ὁμιλία ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται μὲ συντομία στὸ γέροντα Ἐλεάζαρο, ποὺ μαρτύρησε καὶ αὐτὸς σὲ μεγάλη ἡλικία στὸν ἴδιο διωγμὸ (Β' Μακ. κεφ. 6) καὶ ὁμιλεῖ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ γιὰ τὴ μητέρα τῶν ἑπτὰ μαρτύρων Μακκαβαίων.

Οἱ ὁμιλίες ἐκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορ-

τῆς τῶν ἀγίων, τὴν 1η Αὐγούστου, καὶ τὸ κείμενό τους λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση B. Montfaucon.

Στὴν ὁμιλία «Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον», ὁ Χρυσόστομος ἐκπληρώνει παλιότερη ὑπόσχεσή του καὶ ὁμιλεῖ γιὰ τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου καὶ τῆ σημασία του. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στὴ γιορτὴ τῶν ἀγίων γυναικῶν Βερνίκης, Προσδόκης καὶ Δομνίνας. Ἐτσι δίνεται ἡ εὐκαιρία στὸν ἱερὸ Χρυσόστομο νὰ συγκρίνει τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου μὲ τὸ θάνατο τῶν γυναικῶν αὐτῶν καὶ νὰ μᾶς δώσει πληροφορίες γιὰ τὸ μαρτύριό τους. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ὁ Χρυσόστομος συμπαθεῖ ἰδιαίτερα τὸν ἀπόστολο Παῦλο. Ἐχει ἐρμηνέψει τὶς ἐπιστολές του, σὲ κάθε ἔργο του παραθέτει πολλὰ χωρία ἀπὸ αὐτὲς καὶ πολλὰς φορές ἔχει σὰν θέμα του ἓνα ρητὸ τοῦ Παύλου. Οἱ ὁμιλίες του «Εἰς τὸν ἀπόστολον, Παῦλον» ξεχωρίζουν ἀπ' ὄλες τὶς ἐγκωμιαστικές του ὁμιλίες καὶ δονοῦνται ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ θαυμασμὸ γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ Παύλου. Οἱ ὁμιλίες ἐκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια καὶ τὸ κείμενό τους λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση B. Montfaucon.

Στὴν πρώτη ὁμιλία ὁ Χρυσόστομος συγκρίνει τὸν Παῦλο μὲ τοὺς ἐπιφανέστερους δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ δείχνει ὅτι ὁ Παῦλος συγκεντρώνει ὄλες τὶς ἀρετές τους μαζί. Εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἄβελ, τὸν Ἰώβ, τὸ Μωυσῆ, τὸ Δαυῖδ, τὸν προφήτη Ἡλία καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο. Ἀκόμη καὶ τὶς οὐράνιες δυνάμεις ξεπέρασε ὁ Παῦλος στὴν ἐκτέλεση τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ.

Στὴ δεύτερη ὁμιλία τονίζεται ὅτι ὁ Παῦλος ἀναδείχθηκε καὶ ἔγινε αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος καὶ ζοῦσε σὰν ἀσώματος ἄν καὶ εἶχε σῶμα.

Στὴν τρίτη ὁμιλία τονίζεται ἡ ἀνεξικακία καὶ ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Παύλου σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης του. Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ φθάνει ἀκόμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦσαν μὲ κάθε μέσο καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Τὴν ἀγάπη αὐτὴ ὀνομάζει ὁ Παῦλος ἐκπλήρωση τοῦ νόμου καὶ σύνδεσμο τῆς τελειότητας καὶ μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς.

Στὴν ἀρχὴ τῆς τέταρτης ὁμιλίας μὲ ἀπολογητικὴ διάθεση ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζει τὸν Παῦλο κλητὸ ἀπόστολο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκλεκτό. Παρὰ τὰ φυσικὰ ἐμπόδια καὶ παρὰ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπιζε καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἀντιπάλους, κατόρθωσε ὁ Παῦλος νὰ ὑπερισχύσει καὶ νὰ κατακτήσει τὴν οἰκουμένη μὲ μοναδικὸ ὄπλο τὴν ἀλήθεια.

Στην πέμπτη ὁμιλία ἐξαίρεται ἡ προθυμία καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Παύλου. Τίποτε δὲν τὸν ἐμπόδιζε στὸ δρόμο γιὰ τὴν ἀρετὴ. Οὔτε τὸ θνητό του σῶμα, οὔτε οἱ καθημερινοὶ κίνδυνοι. Γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν μεταχειριζόταν τὰ πάντα μὲ τὸν καλύτερο τρόπο.

Στὴν ἕκτη ὁμιλία ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες τοῦ Παύλου, ὅπως στὸ φόβο του γιὰ τὶς πληγὲς καὶ τὸ θάνατο, στὸ ὅτι καταράστηκε κάποιους, στὸ ὅτι ἀπομάκρυνε κάποτε τὸν Ἰωάννη (Μάρκο) καὶ στὴν ὀργή του. Ἀλλὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες του αὐτὲς ὁ Παῦλος τὶς ὑπέταξε καὶ τὶς ἔθεσε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Εὐαγγελίου.

Μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἑβδομῆς, τέλος, ὁμιλίας του ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προὑπαντήσουν τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος βαστάζει τὸ σταυρὸ τοῦ οὐράνιου βασιλιᾶ, τοῦ Χριστοῦ. Στὴ συνέχεια ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του γιὰ ὅσα ἔπαθε γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιαίτερα ἐξαίρεται ἡ προθυμία του νὰ ταξιδέψει στὴ Ρώμη, ἡ φροντίδα του γιὰ τοὺς συναξιδιώτες του καὶ ἡ καλωσύνη καὶ παρρησία του στὴ Ρώμη καὶ στὴν Ἰσπανία.

Στὴν ὁμιλία του «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου...» (Πράξ. 9, 1), ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴν κλήση καὶ ἐπιστροφή τοῦ Παύλου. Στὴν ἀρχὴ παρατηρεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἀπλᾶ ἔχει σῶμα καὶ φωνὴ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ψυχὴ καὶ διάθεση ἀνθρώπου. Τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑλικὴ τροφή, γεύεται τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ λόγια. Στὴ συνέχεια ἀφοῦ δικαιολογεῖ γιὰ τὴν ἀφήνει τὸ προοίμιο τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων», ἔρχεται στὸν Παῦλο. Τονίζει ὅτι ἡ ἐχθρικὴ συμπεριφορὰ του γιὰ τὸ κήρυγμα, τὸ Χριστὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους δὲν ἀποτελεῖ κατηγορία γι' αὐτόν, ἀλλ' ἔπαινο, γιὰτὶ ἀπὸ τὸ τέλος του κρίνονται ὅλα τὰ πράγματα. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Παύλου εἶναι τὸ μεγαλύτερο θαῦμα μετὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ταφή τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποδεικνύει περίτρανα τὴν ἀνάστασή του. Δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας, ἀλλὰ τῆς θείας χάριτος. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν B. Montfaucon.

Οἱ δύο ὁμιλίαι «Εἰς μάρτυρας» ἐκφωνήθηκαν σὲ κάποιες ἐορτὲς μαρτύρων, ἡ πρώτη σ' ἓνα ἐξοχικὸ τόπο τῆς Ἀντιόχειας, ὅπου βρίσκονταν λείψανα μαρτύρων, καὶ ἡ δευτέρα στὴν πόλη. Τὸ κείμενό τους λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν πρώτη ὁμιλία, ποὺ εἶναι πολὺ σύντομη, θέλει ὁ Χρυσόστομος νὰ ψέξει ἐκείνους ποὺ πηγαίνουν στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων ὄχι ἀπὸ εὐλάβεια, ἀλλὰ νὰ διασκεδάσουν μόνο. Ἀκόμη κατακρίνει τὴ συνήθεια τῶν πιστῶν νὰ πηγαίνουν στὰ καπηλεῖα καὶ νὰ μεθοῦν μετὰ ἀπὸ πανη-

γυρικές συγκεντρώσεις και ιδιαίτερα μετὰ τὸν ἐκκλησιασμό. Καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἐορτάζουν τὴ μνήμη τῶν μαρτύρων μὲ πνευματικὸ τρόπο και νὰ διδάσκονται ἀπὸ τὸ παράδειγμά τους. Τέλος τοὺς προτρέπει νὰ χαίρονται τὴ φύση και τὰ ἀγαθὰ της μὲ μέτρο και εὐπρέπεια.

Στὴ δεύτερη ὁμιλία «Εἰς μάρτυρας» ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴ σημασία τῆς θυσίας τῶν μαρτύρων και τὴν ἀξία ποὺ ἔχει ὁ θάνατός τους γιὰ κάθε ἐποχὴ και κάθε χριστιανό. «Οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων», λέγει ὁ Χρυσόστομος, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ λιμάνια ἀσφαλισμένα, πηγὲς μὲ νερὰ πνευματικὰ και θησαυροὶ ποὺ δὲν ξοδεύονται οὔτε και ἀχρηστεύονται ποτέ». Στὴ συνέχεια ὁμιλεῖ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ πρέπει νὰ δείχνουμε γιὰ τὰ ἀμαρτήματα τῶν δικῶν μας, τὴν ὠφέλεια τῆς μετάνοιας και τὴν ἀνάγκη τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Ἡ ὁμιλία «Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας, τοὺς ἐν ὄλω τῷ κόσμῳ μαρτυρήσαντας», ἐκφωνήθηκε ἐπτὰ ἡμέρες μετὰ τὴν Πεντηκοστή, στὴ μνήμη δηλαδὴ τῶν ἀγίων Πάντων, ἄγνωστο ποῦ και πότε. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση Β. Montfaucon. Οἱ μάρτυρες εἶναι ἰσάξιοι μὲ τοὺς ἀγγέλους, τονίζει ὁ Χρυσόστομος, εἶναι χορὸς και στραύτευμα. Ὁ θάνατος, ἀπὸ ποινὴ και καταδίκη ποὺ ἦταν, μεταβλήθηκε ἀπὸ τοὺς μάρτυρες σ' αἰώνιο κέρδος τῆς ψυχῆς τους. Τὰ βασανιστήριά τους ἦταν φοβερά, τὰ ἀντιμετώπισαν ὁμως μὲ αὐταπάρνηση και ἥρωισμό, γιὰτὶ δὲ σκέπτονταν τὰ παθήματα, τοὺς πόνους, τοὺς κόπους, τοὺς δῆμιους, ἀλλὰ τὴν ἀνταπόδοση, τὴν οὐράνια βασιλεία, τὸ Χριστὸ ποὺ τοὺς στεφάνωνε. Ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ πάρουν θάρρος ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν μαρτύρων και κλείνει τὴν ὁμιλία του προτρέποντάς τους νὰ ζωγραφίσουν τὰ βασανιστήρια τῶν μαρτύρων στοὺς τοίχους τῆς δικῆς τους ψυχῆς, γιὰτὶ οἱ ζωγραφιῆς αὐτὲς ἔχουν τὴν δύναμη νὰ μετατρέψουν τὴν ψυχὴ σὲ κατοικία τοῦ Θεοῦ.

Κρήνη Μάρτιος τοῦ 1983

Σπύρος Μουστάκας

Θεολόγος - Φιλόλογος

Α' ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

1

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΗΣΤΗΝ

καὶ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ
περὶ τοῦ συνεχῶς εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν.

1. Σήμερον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐν σταυρῷ, καὶ
ἡμεῖς ἐορτὴν ἄγομεν, ἵνα μάθῃς ὅτι ὁ σταυρὸς ἐορτὴ καὶ πανήγυ-
ρις πνευματικὴ. Πρῶτερον μὲν γὰρ ὁ σταυρὸς ὄνομα καταδίκης
ἦν, νυνὶ δὲ πρᾶγμα τιμῆς γέγονε· πρῶτερον σύμβολον κατακρί-
5 σεως, νυνὶ δὲ ὑπόθεσις σωτηρίας. Οὗτος γὰρ μυρίων ἡμῖν ἀγα-
θῶν αἴτιος γέγονεν, οὗτος ἡμᾶς τῆς πλάνης ἀπήλλαξεν, οὗτος
ἐν σκότει καθημένους ἐφώτισεν, οὗτος ἐκπεπολεμωμένους ἡ-
μᾶς τῷ Θεῷ κατήλλαξεν, ἀπηλλοτριωμένους ᾤκείωσε, μακρὰν
ὄντας ἐγγύς εἶναι ἐποίησεν· οὗτος ἐχθρας ἀναίρεσις, οὗτος εἰρή-
10 νης ἀσφάλεια, μυρίων ἡμῖν ἀγαθῶν θησαυρὸς γέγονε. Διὰ τοῦ-
τον οὐκέτι πλανώμεθα ἐν ἐρημίαις· τὴν γὰρ ἀληθινὴν ὁδὸν
ἐπέγνωμεν· οὐκ ἔτι τῶν βασιλέων ἐξω διάγομεν· τὴν γὰρ θύραν
εὔραμεν· οὐ φοβούμεθα τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου· τὴν
γὰρ πηγὴν εἶδομεν. Διὰ τοῦτον οὐκ ἔτι ἐσμὲν ἐν χηρείᾳ· τὸν γὰρ
15 νυμφίον ἀπειλήσαμεν· οὐ δεδοίκαμεν τὸν λύκον· τὸν γὰρ ποιμέ-
να τὸν καλὸν ἔχομεν· «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν, «ὁ ποιμὴν ὁ κα-
λός». Διὰ τοῦτον οὐ φρίττομεν τὸν τύραννον· προσεδρεύομεν
γὰρ τῷ βασιλεῖ· καὶ διὰ ταῦτα ἐορτὴν ἄγομεν, σταυροῦ μνήμην

1

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΗΣΤΗ

καὶ γιὰ τὴ δεύτερη παρουσία τοῦ Χριστοῦ, καὶ γιὰ τὴν ἀδιάκοπη προσευχὴ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν μας.

1. Σήμερα ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς βρίσκεται πάνω στὸ σταυρὸ καὶ ἐμεῖς ἐορτάζουμε, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι ἐορτὴ καὶ πανήγυρη πνευματικὴ. Γιατὶ προηγουμένως ὁ σταυρὸς ἦταν ἡ λέξη ποὺ σήμαινε καταδίκη, τώρα ὁμως ἐγινε ἀντικείμενο τιμῆς. Προηγουμένως ἦταν σύμβολο καταδίκης, τώρα ὁμως εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς σωτηρίας μας. Γιατὶ αὐτὸς ὁ σταυρὸς μᾶς προξένησε ἄπειρα ἀγαθὰ, αὐτὸς μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς εἰδωλολατρίας, αὐτὸς μᾶς φώτισε ἐνῶ ζούσαμε μέσα στὸ σκοτάδι, αὐτὸς μᾶς συμφιλίωσε μὲ τὸ Θεό, ἐνῶ εἴχαμε γίνεи ἐχθροὶ του, αὐτὸς μᾶς ἔκανε φίλους του, ἐνῶ εἴχαμε ἀποξενωθεῖ ἀπ' αὐτόν, αὐτὸς μᾶς ἔφερε κοντὰ στὸ Θεό, ἐνῶ ἤμαστε μακριὰ του. Αὐτὸς ἐξαφάνισε τὴν ἐχθρα, αὐτὸς ἐξασφάλισε τὴν εἰρήνη, αὐτὸς ἐγινε γιὰ μᾶς θησαυροφυλάκιο ἄπειρων ἀγαθῶν. Ἐξ αἰτίας του δὲν περιπλανιόμαστε πιά στὶς ἐρήμους, γιὰτὶ γνωρίσαμε τὸν ἀληθινὸ δρόμο. Δὲ ζοῦμε πιά ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, γιὰτὶ βρήκαμε τὴν εἰσοδὸ τῆς. Δὲ φοβόμαστε πιά τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου, γιὰτὶ εἶδαμε τὴν πηγὴ. Χάρη σ' αὐτόν δὲ βρισκόμαστε πιά σὲ χηρεία, γιὰτὶ ἀποκτήσαμε τὸ γαμβρό. Δὲ φοβόμαστε τὸ λύκο, γιὰτὶ ἔχουμε τὸν καλὸ ποιμένα. Γιατὶ λέγει ὁ Χριστὸς· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμένας ὁ καλός»¹. Χάρη σ' αὐτόν δὲν τρέμουμε τὸν τύραννο, γιὰτὶ εἴμαστε κοντὰ στὸ βασιλιά. Γι' αὐτὸ ἐορτάζουμε καὶ τιμοῦμε τὸ σταυρὸ. Ἔτσι παράγγειλε καὶ ὁ Παῦλος νὰ ἐορτάζουμε τὸ

τελοῦντες. Οὕτω καὶ Παῦλος ἐκέλευσε διὰ τὸν σταυρὸν ἑορτὴν ἄγειν· «Ἐορτάζωμεν γάρ», φησί, «μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας». Εἶτα τὴν αἰτίαν προστιθείς, ἐπήγαγεν· «Ὅτι τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός».

5 Ὅρᾳς πῶς διὰ τὸν σταυρὸν ἑορτάζειν κελεύει; «Ἐν γὰρ τῷ σταυρῷ ἐτύθη ὁ Χριστός». Ὅπου δὲ θυσία, ἐκεῖ ἀναίρεσις ἀμαρτημάτων, ἐκεῖ καταλλαγὴ Δεσπότου, ἐκεῖ ἑορτὴ καὶ χαρὰ. «Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός». Καὶ ποῦ ἐτύθη, εἶπέ; Ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἱκρίου. Καινὸν τὸ θυσιαστήριον τῆς θυσίας ταύτης, ἐπειδὴ καὶ ἡ θυσία καινὴ καὶ παράδοξος. Ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ θυσία, καὶ ἱερεὺς ἦν· θυσία μὲν, κατὰ σάρκα, ἱερεὺς δέ, κατὰ πνεῦμα. Ὁ αὐτὸς καὶ προσῆγε καὶ προσήγαγε δὲ κατὰ σάρκα. Ἄκουσον γοῦν πῶς ἀμφοτέρωτα ταῦτα ὁ Παῦλος ἐδήλωσε. Πᾶς ἀρχιερεὺς, φησὶν, ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὸ ἀνθρώπων
10 καθίσταται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκοι. Ἴδου αὐτὸς προσφέρει ἑαυτόν. Ἀλλαχοῦ δὲ φησιν, ὅτι Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἀμαρτίας, ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. Ἴδου ἐνταῦθα προσηνέχθη, ἐκεῖ δὲ ἑαυτόν προσήνεγκεν. Εἶδες πῶς καὶ θυσία
20 καὶ ἱερεὺς ἐγένετο, καὶ θυσιαστήριον ὁ σταυρὸς ἦν;

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ ἐν τῷ ναῷ, φησὶν, ἡ θυσία προσφέρεται, ἀλλ' ἐξω τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν; Ἴνα ἐκεῖνο πληρωθῆ, ὅτι «ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη». Τίνας δὲ ἔνεκεν ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἱκρίου σφάττεται, καὶ οὐχ ὑπὸ στέγην; Ἴνα τοῦ ἀέρος τὴν φύσιν
25 ἐκκαθάρῃ, διὰ τοῦτο ἐφ' ὑψηλοῦ, οὐκ ἐπικειμένης στέγης, ἀλλ' ἐπικειμένου οὐρανοῦ. Ἐκαθαίρετο μὲν γὰρ ὁ ἀῆρ ἐφ' ὑψηλοῦ θυομένου τοῦ προβάτου· ἐκαθαίρετο δὲ καὶ ἡ γῆ· ἔσταζε γὰρ τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ἐπ' αὐτήν. Διὰ τοῦτο οὐχ ὑπὸ στέγην, διὰ τοῦτο οὐκ ἐν τῷ ναῷ τῷ Ἰουδαϊκῷ, ἵνα μὴ νοσφίσωνται τὴν θυ-

2. Α' Κορ. 5, 8.

3. Α' Κορ. 5, 7.

4. Ἐβρ. 5, 1 καὶ 8, 3.

5. Ἐβρ. 9, 28.

6. Ἦσ. 53, 12.

σταυρό. Διότι λέγει· «Ἄς ἐορτάζουμε ὄχι μὲ τὴν παλιὰ ζύμη, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρίνειας καὶ ἀλήθειας»². Ἐπειτα, ἀφοῦ πρόσθεσε τὴν αἰτία, συνέχισε· «Γιατὶ τὸ Πάσχα τὸ δικό μας εἶναι ὁ Χριστός, ποῦ θυσιάσθηκε γιὰ τὴ σωτηρία μας»³.

Βλέπεις γιατί παραγγέλλει νὰ ἐορτάζουμε τὸ σταυρό; Γιατὶ ἐπάνω στὸ σταυρὸ θυσιάσθηκε ὁ Χριστός. Καὶ ὅπου γίνεται θυσία, ἐκεῖ ἐξαφανίζονται τὰ ἁμαρτήματα, ἐκεῖ γίνεται συμφιλίωση μὲ τὸν Κύριο, ἐκεῖ γίνεται ἐορτὴ καὶ χαρὰ. «Τὸ Πάσχα, τὸ δικό μας εἶναι ὁ Χριστός, ποῦ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς». Καὶ πές μου, ποῦ θυσιάσθηκε; Πάνω σὲ σταυρὸ ποῦ στήθηκε ψηλά. Εἶναι καινούριο τὸ θυσιαστήριο αὐτῆς τῆς θυσίας, ἐπειδὴ καὶ ἡ θυσία εἶναι καινούρια καὶ ἀξιοθαύμαστη. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἦταν καὶ θύμα καὶ ἱερέας. Θύμα, κατὰ τὸ σῶμα του, καὶ ἱερέας, κατὰ τὴν πνευματικὴ του φύση. Ὁ ἴδιος καὶ πρόσφερε τὴ θυσία καὶ προσφερόταν σωματικά. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς μᾶς φανέρωσε ὁ Παῦλος αὐτὰ τὰ δύο. «Κάθε ἀρχιερέας», λέγει, «ξεχωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γίνεται ἀρχιερέας γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἦταν ἀνάγκη νὰ ἔχει καὶ ὁ Χριστὸς κάτι ποῦ νὰ τὸ προσφέρει σὰν θυσία. Καὶ πρόσφερε αὐτὸς τὸν ἑαυτό του»⁴. Καὶ ἄλλοῦ λέγει, ὅτι «Ὁ Χριστὸς ποῦ θυσιάσθηκε μιὰ φορὰ γιὰ νὰ βαστάξει πάνω του τὶς ἁμαρτίες τῶν πολλῶν, θὰ φανεῖ σ' ἐκείνους ποῦ τὸν περιμένουν γιὰ νὰ τοὺς σώσει»⁵. Νά, στὴ μία περίπτωση θυσιάσθηκε, ἐνῶ στὴν ἄλλη θυσίασε τὸν ἑαυτό του. Εἶδες πῶς ἔγινε καὶ θύμα καὶ ἱερέας, καὶ πῶς ὁ σταυρὸς ἦταν θυσιαστήριο;

Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, θὰ πεῖ κάποιος, δὲν ἔγινε ἡ θυσία του μέσα στὸ ναό, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὰ τείχη; Γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ προφητεία ποῦ ἔλεγε· «Τὸν λογάρισαν ἀνάμεσα στοὺς κακούργους»⁶. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, σφάζεται πάνω σὲ σταυρὸ ποῦ στήθηκε ψηλά καὶ ὄχι κάτω ἀπὸ στέγη; Γιὰ νὰ καθαρίσει τὴν ἀτμόσφαιρα, γι' αὐτὸ θυσιάσθηκε ψηλά, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀπὸ πάνω του στέγη, ἀλλὰ ὁ οὐρανός. Καθαριζόταν λοιπὸν ἡ ἀτμόσφαιρα, ἐπειδὴ θυσιαζόταν ψηλά τὸ πρόβατο. Καθαριζόταν ὁμοίως καὶ ἡ γῆ, ἐπειδὴ ἔσταζε πάνω της τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν πλευρά του. Γι' αὐτὸ δὲ θυσιάσθηκε κάτω ἀπὸ

σίαν Ἰουδαῖοι, μηδὲ νομίσης ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐκείνου μόνου ταύτην προσάγεσθαι· διὰ τοῦτο ἔξω πόλεως καὶ τειχῶν, ἵνα μάθῃς ὅτι καθολικὴ ἡ θυσία, ὅτι ὑπὲρ τῆς γῆς ἀπάσης ἡ προσφορά, ἵνα μάθῃς ὅτι κοινὸς ὁ καθαρισμὸς ἐστίν, οὐ μερικός, καθάπερ ἐπὶ 5 τῶν Ἰουδαίων.

Ἰουδαίοις μὲν γὰρ διὰ τοῦτο ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς πᾶσαν ἀφιέναι τὴν γῆν, καὶ εἰς ἓνα τόπον προσφέρειν τὰς θυσίας καὶ εὐχέσθαι, ἐπειδὴ πᾶσα ἡ γῆ ἀκάθαρτος ἦν, καπνοῦ καὶ κνίσσης καὶ πάντων τῶν ἄλλων μολυσμῶν τῶν ἐκ τῶν θυσιῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐπ' αὐτὴν φερομένων· ἡμῖν δέ, ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐλθὼν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξεκάθαρεν, ἅπας τόπος εὐκτήριον γέγονε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος θαρρῶν παρήνει λοιπὸν ἀδεῶς προσεύχεσθαι πανταχοῦ, λέγων οὕτω· «Βούλομαι προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὀσίας χειῖρας». Εἰ 10 δες πῶς ἐκαθάρθη ἡ οἰκουμένη; Διὰ γὰρ τοῦ τόπου πανταχοῦ ἐπαίρειν χειῖρας ὀσίας δυνάμεθα, ἐπειδὴ πᾶσα ἡ γῆ ἁγία γέγονεν ἁγιωτέρα τῶν ἁγίων τῶν ἔνδον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ προσηνέχθη πρόβατον ἄλογον, ἐνταῦθα δὲ πνευματικόν. Ὅσω δὲ μείζων ἡ θυσία, τοσοῦτω πλείων καὶ ὁ ἁγιασμὸς. Διὰ τοῦτο ἑορτὴ ὁ σταυ- 20 ρός.

2. Βούλει μαθεῖν αὐτοῦ καὶ ἕτερον κατόρθωμα; Τὸν παράδεισον πεντακισχίλια ἔτη καὶ πλείω κεκλεισμένον σήμερον ἡμῖν ἠνέωξεν. Ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ, τὸν ληστὴν εἰσήγαγεν ὁ Θεός, δύο κατορθώματα ἐργασάμενος· ἐν μὲν, ὅτι 25 παράδεισον ἠνέωξεν, ἕτερον δέ, ὅτι ληστὴν εἰσήγαγε. Σήμερον ἀπέδωκεν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, σήμερον ἐπανήγαγεν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν πατρῴαν πόλιν, καὶ τὴν οἰκίαν ἐχαρίσατο τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει. «Σήμερον» γάρ, φησί, «μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». Τί λέγεις; ἐσταύρωσαι καὶ προσήλωσαι, καὶ παρά-

7. Α' Τιμ. 2, 8.

8. Παλαιότερα πίστευαν ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε τὸ 5000 π.Χ. Ἡ ἴδια ἀντίληψη ὑπάρχει στὴν ἐποχὴ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἀργότερα.

9. Λουκᾶ 23, 43.

στέγη, γι' αὐτὸ δὲ θυσιάσθηκε στὸ ναὸ τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι προσφέρεται αὐτὴ γιὰ χάρη μόνο τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Γι' αὐτὸ θυσιάσθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὰ τεῖχη, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ θυσία ἔγινε γιὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἡ προσφορὰ ἔγινε γιὰ ὅλη τὴ γῆ, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὁ καθαρμὸς εἶναι γενικὸς καὶ ὄχι μερικός, ὅπως γινόταν στοὺς Ἰουδαίους.

Γι' αὐτὸ παράγγειλε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰουδαίους ν' ἀφήσουν ὅλη τὴ γῆ καὶ σ' ἓνα τόπο νὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τους καὶ νὰ προσεύχονται, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ ἦταν ἀκάθαρτη, ἐπειδὴ ὑπῆρχαν πάνω της καπνὸς καὶ μυρωδιὰ ψημένων κρεάτων καὶ ὄλες οἱ ἄλλες ἀκαθαρσίες ἀπὸ τὶς εἰδωλολατρικὲς θυσίες. Γιὰ μᾶς ὁμως, ἀπὸ τότε ποὺ ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ καθάρισε ὅλη τὴν οἰκουμένη, ὄλος ὁ τόπος ἔγινε τόπος προσευχῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος μὲ πεποίθηση συμβούλευε νὰ προσευχόμεστε χωρὶς φόβο παντοῦ, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Θέλω νὰ προσεύχονται οἱ ἄνδρες σὲ κάθε τόπο καὶ νὰ σηκώνουν πρὸς τὸν οὐρανὸ καθαρὰ χέρια»⁷. Εἶδες πῶς καθαρίσθηκε ἡ οἰκουμένη; Ἀπὸ τὸν τόπο τῆς θυσίας του λοιπὸν μπορούμε παντοῦ νὰ ὑψώνουμε πρὸς τὸν οὐρανὸ χέρια καθαρὰ, γιὰτὶ ὅλη ἡ γῆ ἀγιάσθηκε καὶ ἔγινε ἀγιότερη ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Γιατὶ ἐκεῖ θυσιάσθηκε πρόβατο ποὺ δὲν εἶχε λογικὸ, ἐδῶ ὁμως πρόβατο πνευματικὸ. Καὶ ὅσο πιὸ μεγάλη εἶναι ἡ θυσία, τόσο πιὸ πολὺς εἶναι καὶ ὁ ἁγιασμός. Γι' αὐτὸ ἐορτάζουμε τὸ σταυρό.

2. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ ἄλλο κατόρθωμα τοῦ σταυροῦ; Τὸν παράδεισο μᾶς ἄνοιξε σήμερα, ποὺ ἦταν κλεισμένος περισσότερο ἀπὸ πέντε χιλιάδες χρόνια⁸. Γιατὶ αὐτὴ τὴν ἡμέρα, αὐτὴ τὴν ὥρα ἔβαλε μέσα στὸν παράδεισο τὸ ληστή ὁ Θεὸς καὶ ἔκαμε δύο κατορθώματα: τὸ πρῶτο, ὅτι ἄνοιξε τὸν παράδεισο, καὶ τὸ δεύτερο, ὅτι ἔβαλε μέσα τὸ ληστή. Σήμερα μᾶς ἔδωσε πάλι τὴν παλιὰ πατρίδα μας, σήμερα μᾶς ἔφερε πάλι στὴν πόλη τῶν προγόνων μας καὶ χάρισε κατοικία σ' ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Γιατὶ εἶπε ὁ Χριστὸς: «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁹. Τί λέγεις; Σταυρώθηκες καὶ καρφώθηκες καὶ ὑπόσχεσαι παράδεισο; Ναί, λέγει, γιὰ νὰ μάθεις καλὰ τὴ δύναμή μου ποὺ ἔχω ἐπάνω στὸ σταυρό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ γεγονὸς ἦταν λυπη-

δειςον ἐπαγγέλλη; Ναί, φησίν, ἵνα ἐν τῷ σταυρῷ τὴν δύναμιν τὴν ἐμὴν καταμάθῃς. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πρᾶγμα σκυθρωπὸν ἦν, ἵνα μὴ τῇ φύσει τοῦ σταυροῦ προσχῆς, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ σταυρωμένου μάθῃς, ἐν σταυρῷ τὸ θαῦμα ἐργάζεται τοῦτο, ὃ μάλιστα
 5 δεικνυσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Οὐ γὰρ νεκρὸν ἀναστήσας, οὐ θαλάττη καὶ πνεύμασιν ἐπιτιμήσας, οὐ δαίμονας ἀπελάσας, ἀλλὰ σταυρούμενος, προσηλούμενος, ὑβριζόμενος, ἐμπτυόμενος, λοιδορούμενος, διασυρόμενος ἰσχυσε τὴν πονηρὰν τοῦ ληστοῦ διάνοιαν μεταθεῖναι, ἵνα ἐκατέρωθεν τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἴδῃς.
 10 Τὴν τε γὰρ κτίσιν ἐκλόνησεν ἅπασαν, καὶ τὰς πέτρας διέρρηξε, τῆς πέτρας τε ἀναισθητοτέραν τοῦ ληστοῦ ψυχὴν ἐπεσπάσατο καὶ ἐτίμησε.

«Σήμερον γὰρ μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ», φησί. Καίτοι τὰ Χερουβὶμ ἐτήρει τὸν παράδεισον· ἀλλ' οὗτος καὶ τῶν Χερουβὶμ δεσπότης. Φλογίνη ρομφαία ἐκεῖ στρέφεται· ἀλλ' αὐτὸς
 15 καὶ φλογὸς γεέννης καὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχει. Καίτοι γε βασιλεὺς οὐδ' εἰς ἄν ποτε ἀνάσχοιτο ληστὴν ἄνθρωπον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ὁμοδούλων μεθ' ἑαυτοῦ καθίσας, οὕτως εἰς πόλιν εἰσαγαγεῖν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ εἰς τὴν ἱερὰν
 20 εἰσερχόμενος πατρίδα, μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ληστὴν εἰσάγει, οὐ καταπατῶν τὸν παράδεισον, οὐδὲ καταισχύνων τοῖς ποσὶ τοῦ ληστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τιμῶν τὸν παράδεισον· τιμὴ γὰρ παραδείσου, τὸ τοιοῦτον ἔχειν δεσπότην, ὡς καὶ ληστὴν ἄξιον ποιῆσαι τῆς τρυφῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ. Καὶ γὰρ ὅτε τελῶνας καὶ πόρνας
 25 εἰσήγαγεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἀτιμάζων τοῦτο ἐποίει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐτίμα, δεικνὺς ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ὁ Κύριος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς καὶ πόρνας καὶ τελῶνας οὕτως ἐργάσασθαι δοκίμους, ὡς ἀξίους φανῆναι τῆς ἐκεῖσαι τιμῆς καὶ δωρεᾶς. Καθάπερ γὰρ ἰατρὸν τότε μάλιστα θαυμάζομεν, ὅταν ἰ-
 30 δωμεν ἀνθρώπους ἀνίατα παθήματα ἔχοντας ἐπανάγοντα, οὕτω καὶ τὸν Χριστὸν θαυμάζειν δίκαιον, ὅταν τραύματα ἀνίατα θεραπεύῃ, ὅταν τελῶνην καὶ πόρνην εἰς τοσαύτην ὑγείαν ἐπαναγάγῃ,

ρό, για να μη προσέξεις στη σταύρωση, αλλά για να μάθεις τη δύναμη του σταυρωμένου, επάνω στο σταυρό κάνει αυτό το θαῦμα, που δείχνει ιδιαίτερα τη δύναμή του. Γιατί όχι όταν ανέστησε νεκρό, ούτε όταν έπιτίμησε τη θάλασσα και τους ανέμους, ούτε όταν απομάκρυνε τους δαίμονες, αλλά όταν τον σταύρωναν, όταν τον κάρφωσαν, όταν τον είρωνεύονταν, όταν τον κακολογούσαν κατόρθωσε ν' αλλάξει την πονηρή σκέψη του ληστή, για να δείς τη δύναμή του και από τις δύο πλευρές. Και όλόκληρη την κτίση δηλαδή συγκλόνησε, και τις πέτρες ράγισε, και την ψυχή του ληστή, που ήταν πιο αναισθητη από την πέτρα, τη συγκίνησε και την τίμησε.

«Γιατί σήμερα θα είσαι μαζί μου στον παράδεισο», λέγει. "Αν και τα Χερουβείμ φρουρούσαν τον παράδεισο, αυτός όμως ήταν κύριος και τῶν Χερουβείμ. Εκεί περιφέρεται πύρινη ρομφαία, ἀλλ' αυτός έχει εξουσία πάνω στη φλόγα και την κόλαση και τη ζωή και το θάνατο. "Αν και κανείς βασιλιάς δε θα μπορούσε ποτέ ν' ανεχθεί κάποιο ληστή ή κάποιον άλλον άνθρωπο να καθίσει κοντά του και να τον φέρει έτσι μέσα σε κάποια πόλη. Ἄλλὰ ὁ Χριστός τὸ ἔκαμε αὐτὸ καί, καθὼς μπαίνει μέσα στην ἱερὴ πατρίδα, φέρει μαζί του τὸ ληστή, ὄχι γιατί περιφρονοῦσε τὸν παράδεισο, ὄχι για να τὸν προσβάλει με τὴν παρουσία τοῦ ληστή, ἀλλὰ μάλλον για να τὸν τιμήσει. Γιατί αὐτὸ ἦταν τιμὴ για τὸν παράδεισο, να ἔχει δηλαδή τέτοιο κύριο, που ἔκαμε καὶ τὸ ληστή ἄξιον' ἀπολαύσει τὸν παράδεισο. Καὶ ὅταν ἔβαλε τελῶνες καὶ πόρνες στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, δὲν τὸ ἔκαμε γιατί ἤθελε να τὴν περιφρονήσει, ἀλλὰ περισσότερο τὴν τιμοῦσε, ἀποδεικνύοντας ὅτι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, που κάνει καὶ πόρνες καὶ τελῶνες τόσο ἐκλεκτούς, ὥστε ν' ἀποδειχθοῦν ἄξιοι για τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐεργεσία αὐτῆ. "Ὅπως δηλαδή θαυμάζουμε πάρα πολὺ ἕναν ἰατρὸ τότε, ὅταν τὸν δοῦμε να θεραπεύει καὶ να ἐπαναφέρει τὴν υγεία σ' ἀνθρώπους που ἔπασχαν ἀπὸ ἀνίατες ἀσθένειες, ἔτσι εἶναι δίκαιο να θαυμάζουμε καὶ τὸ Χριστό, ὅταν θεραπεύει ἀνίατα τραύματα, ὅταν ξαναδίνει σὲ τελῶνη καὶ πόρνη τόση υγεία, ὥστε ν' ἀποδειχθοῦν ἄξιοι για τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ὡς ἀξίους ἀποφῆναι τῶν οὐρανῶν. Καὶ τί τοιοῦτον ὁ ληστής ἐπεδείξατο, φησὶν, ἵνα παραδείσου τύχη μετὰ σταυρόν;

Βούλει συντόμως εἶπω τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ; Ὅτε Πέτρος ἠρνήσατο κάτω, τότε ἐκεῖνος ὠμολόγησεν ἄνω. Καὶ ταῦτα, οὐ
 5 τοῦ Πέτρου κατηγορῶν λέγω, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τοῦ ληστοῦ τὴν μεγαλοψυχίαν δεῖξαι βουλόμενος. Ὁ μαθητὴς ἀπειλὴν οὐκ ἤνεγκεν εὐτελοῦς κορασίου, ὁ δὲ ληστής ὄρων δῆμον ὀλόκληρον περιεστῶτα, βοῶντα, μαινόμενον, βλασφημίας καὶ σκώμματα ἐξακοντίζοντα, οὐ προσέσχεν ἐκείνοις, οὐκ ἐνενόησε τὴν φαινομένην
 10 εὐτέλειαν τοῦ σταυρουμένου, ἀλλὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα ταῦτα παραδραμών, καὶ τὰ ταπεινὰ κωλύματα ἀφείς, ἐπέγνω τὸν τῶν οὐρανῶν Δεσπότην, καὶ αὐτῷ προσπεσὼν ἔλεγε, «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». Μὴ δὴ παραδράμωμεν ἀπλῶς τὸν ληστὴν τοῦτον, μηδὲ ἐπαι-
 15 σχυνθῶμεν διδάσκαλον λαβεῖν, ὃν οὐκ ἐπησχύνθη ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος πρῶτον εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν παράδεισον. Μὴ ἐπαισχυνθῶμεν διδάσκαλον λαβεῖν ἄνθρωπον πρὸ τῆς φύσεως ἀπάσης ἀξίον φανέντα τῆς πολιτείας τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ἐξετάσωμεν, ἵνα μάθωμεν τοῦ σταυροῦ
 20 τὴν δύναμιν. Οὐκ εἶπε πρὸς αὐτόν, καθάπερ πρὸς τὸν Πέτρον, «Δεῦρο ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω σε ἀλιέα ἀνθρώπων»· οὐδὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, καθάπερ πρὸς τοὺς δώδεκα, ὅτι «Καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ»· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ρήματος αὐτὸν ὄλως ἠξίωσεν. Οὐ θαῦμα ἔδει-
 25 ξεν, οὐ νεκρὸν ἀνιστάμενον ἐθεάσατο, οὐ δαίμονας ἀπελαυνομένους· οὐ θάλατταν εἶδεν ὑπακούσασαν, οὐ περὶ βασιλείας αὐτῷ τι εἶπεν, οὐ περὶ γεέννης, καὶ πρὸ πάντων αὐτὸν ὠμολόγησε, καὶ ταῦτα, τοῦ ἑτέρου λοιδοροῦντος· ἐλοιδόρει γὰρ αὐτὸν ὁ ἄλλος ληστής. Καὶ γὰρ καὶ ἄλλος ληστής ἦν ἐσταυρωμένος μετ'
 30 αὐτοῦ, ἵνα πληρωθῇ ἐκεῖνο, «ὅτι ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη».

10. Λουκᾶ 23, 42.

11. Ματθ. 4, 19.

12. Ματθ. 19, 28.

13. Ἦσ. 53, 12.

Και τί τὸ σπουδαῖο ἔκαμε ὁ ληστής, θὰ πεῖ κάποιος, γιὰ νὰ κερδίσει τὸν παράδεισο μετὰ τὴ σταύρωσή του;

Θέλεις νὰ σοῦ πῶ σύντομα τὸ κατόρθωμά του; Ὅταν ὁ Πέτρος τὸν ἀρνήθηκε χωρὶς νὰ εἶναι στὸ σταυρό, τότε ἐκεῖνος τὸν πίστεψε καθὼς ἦταν ἐπάνω στὸ σταυρό. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ κατηγορήσω τὸν Πέτρο, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω τὴ μεγαλοψυχία τοῦ ληστῆ. Ὁ μαθητῆς δὲν ἄντεξε τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς ἀσήμαντου κοριτσιοῦ, ὁ ληστής ὁμως, ἂν καὶ ἔβλεπε νὰ στέκεται γύρω ὀλόκληρος λαός, ποὺ φώναζε, καὶ ἔκανε σὰν τρελλός, καὶ βλασφημοῦσε καὶ περιγελοῦσε, δὲν τὰ ἔδωσε σημασία αὐτά, οὔτε πρόσεξε τὴ φαινομενικὴ ἀδυναμία ἐκείνου ποὺ σταυρωνόταν, ἀλλὰ, παραβλέποντας μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως ὅλα αὐτὰ καὶ ξεπερνώντας τὰ ἀσήμαντα ἐμπόδια, ἀναγνώρισε τὸν Κύριο τῶν οὐρανῶν καὶ ἀφοῦ τὸν παρακάλεσε τοῦ εἶπε· «Θυμήσου με, Κύριε, ὅταν φθάσεις στὴ βασιλεία σου»¹⁰. Ἄς μὴ προσπεράσουμε λοιπὸν ἐπιπόλαια αὐτὸν τὸ ληστή, οὔτε νὰ ντραποῦμε νὰ τὸν θεωρήσουμε διδάσκαλό μας, αὐτὸν ποὺ ὁ Κύριός μας δὲν ντράπηκε νὰ τὸν ὀδηγήσει πρῶτο στὸν παράδεισο. Ἄς μὴ ντραποῦμε νὰ θεωρήσουμε διδάσκαλό μας τὸν ἄνθρωπο, ποὺ πρῶτος ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον φάνηκε ἄξιος νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἄς ἐξετάσουμε τὸ καθετὶ μὲ προσοχή, γιὰ νὰ μάθουμε τὴ δύναμη τοῦ σταυροῦ. Δὲν εἶπε στὸ ληστή, ὅπως στὸν Πέτρο, «Ἀκολουθήσέ με καὶ θὰ σὲ κάνω ἱκανὸ νὰ ψαρεύεις ἄνθρώπους»¹¹, οὔτε τοῦ εἶπε, ὅπως εἶπε στοὺς δώδεκα μαθητῆς του, ὅτι «θὰ καθίσετε σὲ δώδεκα θρόνους νὰ δικάζετε τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ»¹². Καὶ μάλιστα δὲν τοῦ εἶπε οὔτε μία λέξη. Δὲν τοῦ ἔδειξε θαῦμα, οὔτε εἶδε αὐτὸς ν' ἀνασταίνει κάποιον νεκρό, οὔτε νὰ διώχνει δαίμονες. Δὲν εἶδε τὴ θάλασσα νὰ ὑπακούει στὴν προσταγὴ του, οὔτε τοῦ εἶπε κάτι γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὔτε γιὰ τὴν κόλαση, καὶ ἐνώπιον ὅλων πίστεψε σ' αὐτόν, καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἄλλος ληστής ἦταν σταυρωμένος μαζί του, γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ὅτι «Λογαριάσθηκε ἀνάμεσα στοὺς κακούργους»¹³.

Ἐβούλοντο γὰρ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαβαλεῖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πανταχόθεν ἐπηρέαζον τοῖς γινομένοις· ἀλλὰ πανταχόθεν διέλαμπεν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἠϋξετο διὰ τῶν κωλυμάτων αὐτῶν. Ἐλοιδόρει τοίνυν αὐτὸν ὁ ἄλλος ληστής. Εἶδες ληστήν, καὶ λη-
 5 στήν; Ἀμφότεροι ἐν σταυρῷ, ἀμφότεροι ἀπὸ βίου ληστρικοῦ, ἀμφότεροι ἀπὸ πονηρίας· ἀλλ' οὐκ ἀμφότεροι ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἀλλ' ὁ μὲν βασιλείαν ἐκληρονόμησεν, ὁ δὲ εἰς γέενναν ἐπέμπετο. Οὕτω καὶ χθές· μαθηταὶ καὶ μαθητής, Ἰούδας καὶ οἱ ἔνδεκα· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον, «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ
 10 Πάσχα;», οὗτος δὲ προδοσίαν παρεσκευάζετο καὶ ἔλεγε· «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;». Κἀκεῖνοι μὲν πρὸς διακονίαν ἠὺτρεπίζοντο καὶ τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν, οὗτος δὲ πρὸς τὸ προδοῦναι ἔσπευδεν. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ληστής, καὶ ληστής· ἀλλ' ὁ μὲν λοιδορεῖ, ὁ δὲ προσκυνεῖ· καὶ ὁ μὲν βλασφη-
 15 μεῖ, ὁ δὲ εὐφημεῖ, καὶ τὸν βλασφημοῦντα ἐπιστομίζει λέγων. «Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν; Ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν».

3. Εἶδες παρρησίαν ληστοῦ; εἶδες παρρησίαν ἐν σταυρῷ; εἶδες φιλοσοφίαν ἐν τιμωρίᾳ, καὶ εὐλάβειαν ἐν κολάσει; Ὅτι γὰρ ἐν ἐ-
 20 αὐτῷ ἦν, ὅτι φρένας εἶχε τῶν ἡλῶν αὐτῷ ἐμπεπαρμένων, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖ; Ὁ δὲ οὐ μόνον ἐν ἑαυτῷ ἦν, ἀλλὰ καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀφείς, τὰ τῶν ἄλλων ἐφρόντιζε, διδάσκαλος ἐν σταυρῷ γινόμενος, καὶ ἐπιτιμῶν καὶ λέγων, «Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν;». Μὴ πρόσεχε, φησί, τῷ κάτω δικαστηρίῳ· ἔστιν ἕτερος κριτῆς ἀ-
 25 ὄρατος, ἔστιν ἀδέκαστος δικαστήριον. Μὴ τοίνυν ἰδῆς, ὅτι κατεκρίθη κάτω· τὰ γὰρ ἄνω οὐ τοιαῦτα· ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν τῷ κάτω δικαστηρίῳ καὶ δίκαιοι κατακρίνονται, καὶ ἄδικοι διαφεύγουσι, καὶ ὑπεύθυνοι ἀφίενται, καὶ ἀνεύθυνοι κολάζονται. Καὶ γὰρ ἐκόντες καὶ ἄκοντες πολλὰ ἀμαρτάνουσιν οἱ δικάζοντες· ἢ γὰρ ἀ-
 30 γνοοῦντες τὸ δίκαιον καὶ ἀπατώμενοι, ἢ εἰδότες μὲν, ὑπὸ χρημά-

Ἦθελαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ συκοφαντήσουν τὴ δόξα του καὶ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἔβριζαν μ' αὐτὰ ποὺ ἔκαμναν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἀπὸ παντοῦ ἔλαμπε καὶ αὐξανόταν μὲ τὶς ἀντιδράσεις τους. Τὸν εἰρωνευόταν λοιπὸν ὁ ἄλλος ληστής. Εἶδες τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλο ληστή; Καὶ οἱ δύο εἶναι πάνω στὸ σταυρό, καὶ οἱ δύο γιατί ἦταν ληστές, καὶ οἱ δύο γιατί ἔδειξαν κακὴ διαγωγή. Δὲν εἶχαν ὅμως καὶ οἱ δύο τὸ ἴδιο τέλος, ἀλλ' ὁ ἓνας κληρονόμησε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ὁ ἄλλος πῆγε στὴν κόλαση. Ἔτσι ἔγινε καὶ χθές. Μαθητὲς ἦταν οἱ ἔνδεκα, μαθητὴς καὶ ὁ Ἰούδας. Ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγαν, «Ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἐτοιμάσουμε νὰ φάγεις τὸ Πάσχα;»¹⁴, ἐνῶ αὐτὸς ἐτοιμαζόταν γιὰ τὴν προδοσίαν καὶ ἔλεγε· «Τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, γιὰ νὰ σᾶς τὸν παραδώσω;»^{14α}. Καὶ ἐκεῖνοι ἐτοιμάζονταν νὰ τὸν περιποιηθοῦν καὶ νὰ πάρουν μέρος στὴ θείαν μυσταγωγίαν, αὐτὸς ὅμως τὸν προσκυνάει. Ὁ ἓνας τὸν βρίζει, ὁ ἄλλος τὸν ἐπαινεῖ καὶ κλείνει τὸ στόμα τοῦ βλάσφημου λέγοντας· «Οὔτε τὸ Θεὸν δὲ φοβᾶσαι ἐσύ; Γιατὶ ἐμεῖς ἀπολαμβάνουμε ὅπως ἄξιζε γιὰ ἐκεῖνα ποὺ κάναμε»¹⁵.

3. Εἶδες τὸ θάρρος τοῦ ληστή; Εἶδες τὸ θάρρος τοῦ ἐπάνω στὸ σταυρό; Εἶδες τὴν πίστη του τὴν ὥρα τῆς τιμωρίας του καὶ τὴν εὐσέβειάν του τὴν ὥρα τοῦ βασανισμοῦ του; Ποιὸς λοιπὸν δὲ θὰ ἐνιωθε κατάπληξη γιὰ τὸ ὅτι ἦταν κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ τὸ ὅτι εἶχε τὰ λογικά του, ἂν καὶ τὸν εἶχαν τρυπήσει μὲ καρφία; Αὐτὸς ὅμως δὲν ἦταν μόνο κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὰ βάσανά του καὶ φρόντιζε γιὰ τὰ βάσανα τῶν ἄλλων, καὶ ἔγινε διδάσκαλος ἐπάνω στὸ σταυρὸ καὶ κατακρίνει τὸν ἄλλο ληστὴ καὶ τοῦ λέγει· «Οὔτε τὸ Θεὸν δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;». Νὰ μὴ προσέχεις, λέγει, στὸ ἐπίγειο δικαστήριον· ὑπάρχει ἄλλος κριτὴς ἀόρατος, ὑπάρχει δικαστήριον ἀμερόληπτο. Νὰ μὴ βλέπεις λοιπὸν ἐπειδὴ καταδικάσθηκε στὴ γῆ, γιατί δὲ γίνονται αὐτὰ στὸν οὐρανόν. Ἐδῶ δηλαδὴ στὸ ἐπίγειο δικαστήριον καὶ δίκαιοι καταδικάζονται, καὶ ἄδικοι ἀθωώνονται, καὶ ἔνοχοι δὲν παθαίνουν τίποτε, καὶ ἀθῶοι τιμωροῦνται. Γιατὶ οἱ δικαστὲς κάνουν πολλὰ λάθη θεληματικὰ ἢ ἄθελά τους, ἢ γιατί δὲ γνωρίζουν τὸ δίκαιον καὶ ἐξαπατοῦνται, ἢ γιατί τὸ γνω-

των δὲ διαφθαρέντες, προέδωκαν πολλάκις τὴν ψῆφον. Ἄνω δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν. Ὁ γὰρ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ τὸ κρίμα αὐτοῦ ὡς φῶς ἐξελεύσεται οὐκ ἔχον σκότος οὐδὲ ἄγνοιαν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃ, ὅτι κατεδικάσθη κάτω καὶ κατεκρίθη, ἀνήγαγεν αὐ-
 5 τὸν πρὸς τὸ ἄνω δικαστήριον· ἀνέμνησεν ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ βήματος, μονονουχὶ λέγων· ἐκεῖ βλέπε, καὶ οὐκ οἴσεις τὴν κατακρίνουσαν ψῆφον, οὐδὲ στήσῃ μετὰ τῶν κάτω διεφθαρμένων κριτῶν, ἀλλ' ἀποδέξῃ τὴν ἄνω γενομένην κρίσιν. Εἶδες φιλοσοφίαν ληστοῦ; εἶδες σύνεσιν καὶ διδασκαλίαν; Ἄθρόον ἀπὸ τοῦ
 10 σταυροῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεπήδησεν.

Εἶτα καὶ ἐκ περιουσίας αὐτὸν ἐπιστομίζων, «Οὐ δέδοικας», φησὶν, «ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν;». Τί ἐστιν, «ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν»; Ἐν τῇ αὐτῇ κολάσει. Μὴ γὰρ οὐχὶ καὶ σὺ ἐν τῷ σταυρῷ εἶ; Ἐκεῖνον τοίνυν ὄνειδίζων, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου
 15 προβάλλῃ. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν ὢν, ἕτερον κατηγορῶν, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου κατηγορεῖ, οὕτω καὶ ὁ ἐν συμφορᾷ ὢν καὶ ὄνειδίζων ἑτέρῳ συμφορᾷ, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου ὄνειδίζει. «Ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν». Ἀποστολικὸν αὐτῷ νόμον ἀναγινώσκει, εὐαγγελικὰ ρήματα λέγοντα, «Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ
 20 κριθῆτε». «Ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν». Τί ποιεῖς, ὦ ληστᾶ; Ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχειρῶν, κοινωνὸν αὐτὸν ἐποίησας τοῦ ληστοῦ; Οὐχί, φησί. Διορθοῦμαι τὴν ὑπόνοιαν ταύτην διὰ τῶν ἐξῆς. Ἴνα γὰρ μὴ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς τιμωρίας νομίσης ὅτι κοινωνὸν αὐτὸν ἐποίησε τῆς ἁμαρτίας, ἐπήγαγε τὴν
 25 διόρθωσιν, λέγων· «Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὢν ἐπράξαμεν πεπόνθαμεν».

Εἶδες ἐξομολόγησιν ἀπηρτισμένην; εἶδες πῶς ἐν τῷ σταυρῷ τὰ ἁμαρτήματα ἀπεδύσατο; «Λέγε» γάρ, φησί, «σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Οὐδεὶς ἠνάγκασεν, οὐδεὶς ἐ-

ρίζουν, αλλά, ἐπειδὴ ἐξαγοράζονται μὲ χρήματα, παίρνουν πολλές φορές ἄδικη ἀπόφαση. Στὸν οὐρανὸ ὁμοίως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτῆς καὶ ἡ ἀπόφασή του θὰ βγεῖ σὰν τὸ φῶς χωρὶς νὰ ἔχει δόλο οὔτε ἄγνοια. Γιὰ νὰ μὴ λέγει λοιπὸν, ὅτι καταδικάσθηκε στὴ γῆ καὶ τιμωρήθηκε, τὸν ἀνέβασε στὸ οὐράνιο δικαστήριο. Τοῦ θύμισε ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ βῆμα, λέγοντας περίπου αὐτά· Πρόσεχε ἐκεῖ καὶ δὲ θὰ ρίξεις καταδικαστικὴ ψῆφο, οὔτε θὰ συμφωνήσεις μὲ τοὺς ἀνήθικους δικαστὲς τῆς γῆς, ἀλλὰ θὰ παραδεχθεῖς τὴ δίκη ποὺ γίνεται στοὺς οὐρανοὺς. Εἶδες τὴν πίστη τοῦ ληστή; εἶδες σύνεση καὶ διδασκαλία του; Ἄμέσως ἀπὸ τὸ σταυρὸ πήδησε στὸν οὐρανό.

Ἔπειτα, ἀποστομώνοντας μὲ τὸ παραπάνω αὐτόν, τοῦ λέγει· «Δὲ φοβᾶσαι, γιατί τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδια ποινή;». Τί σημαίνει, «ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν;». Ὅτι τιμωρηθήκαμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Μήπως λοιπὸν καὶ ἐσὺ δὲν εἶσαι πάνω στὸ σταυρό; Βρίζοντας λοιπὸν τὸ Χριστό, προσβάλλεις τὸν ἑαυτό σου ἀντὶ γι' αὐτόν. Γιατί, ὅπως ὁ ἁμαρτωλός, ὅταν κατηγορεῖ ἄλλον ἁμαρτωλό, κατηγορεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι τὸν ἄλλο, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ βρίσκεται σὲ συμφορὰ καὶ βρίζει τὸν ἄλλο γιὰ τὴ συμφορὰ του βρίζει τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι τὸν ἄλλο. «Γιατὶ τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδια ποινή». Τοῦ διαβάζει ἀποστολικὸ νόμο καὶ τοῦ λέγει τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου, «Μὴ κατακρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθεῖτε»¹⁶. «Γιατὶ τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδια ποινή». Τί κάνεις, ληστή; Προσπαθώντας ν' ἀπολογηθεῖς γιὰ τὸ Χριστό, τὸν ἔκαμες σύντροφο τοῦ ληστή; Ὁχι, λέγει. Ἐξαφανίζω τὴν ὑπόψια αὐτὴ μὲ τὰ παρακάτω. Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις δηλαδὴ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἴδιας τιμωρίας τὸν ἔκαμε καὶ σύντροφό τους στὴν ἁμαρτία, πρόσθεσε τὴ διόρθωση καὶ εἶπε· «Καὶ ἐμεῖς βέβαια δίκαια τιμωρηθήκαμε, γιατί ἄξια παθαίνουμε γι' αὐτὰ ποὺ κάναμε».

Εἶδες τέλεια ἐξομολόγηση; Εἶδες πῶς ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του ἐπάνω στὸ σταυρό; Γιατὶ λέγει ὁ προφήτης· «Νὰ λέγεις πρῶτος ἐσὺ τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ συγχωρηθεῖς»¹⁷. Κανεῖς δὲν τὸν ἀνάγκασε, κανεῖς δὲν τὸν πίεσε, ἀλ-

βιάσατο, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτὸν ἐξεπόμευσεν, εἰπὼν· «Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐποιήσαμεν πεπόνθαμεν· οὗτος δὲ οὐδὲν πονηρὸν ἐποίησε». Καὶ μετὰ ταῦτά φησι, «Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». Οὐκ ἐτόλμησε πρότερον εἰπεῖν, 5 «Μνήσθητί μου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου», ἕως ὅτε διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀπέθετο τῶν ἁμαρτιῶν τὸ φορτίον. Ὁρᾷς πόσον ἐστὶν ἐξομολόγησις; Ἐξωμολογήσατο, καὶ τὸν παράδεισον ἠνέωξεν· ἐξωμολογήσατο, καὶ παρρησίαν ἔλαβε τοσαύτην, ὡς ἀπὸ ληστείας βασιλείαν αἰτῆσαι. Ὁρᾷς πόσων ἀγαθῶν ἡμῖν αἴτιος ὁ 10 σταυρὸς; Βασιλείας μέμνησαι; Τί γὰρ ὁρᾷς τοιοῦτον, εἰπέ μοι; Ἦλοι καὶ σταυρὸς τὰ ὁρώμενα· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ σταυρὸς, φησί, τῆς βασιλείας ἐστὶ σύμβολον. Διὰ τοῦτο δὲ αὐτὸν βασιλέα καλῶ, ἐπειδὴ βλέπω αὐτὸν σταυρούμενον· βασιλέως γὰρ ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων ἀποθνήσκειν. Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ εἶπεν· «Ὁ 15 ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων». Οὐκοῦν καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων. Ἐπεὶ οὖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν, διὰ τοῦτο αὐτὸν βασιλέα καλῶ. «Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

20 4. Εἶδες πῶς καὶ βασιλείας ὁ σταυρὸς σύμβολον; Βούλη καὶ ἐτέρωθεν τοῦτο μαθεῖν; Οὐκ ἀφήκεν αὐτὸν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀνέσπασεν αὐτόν, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγεν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐπειδὴ μετ' αὐτοῦ μέλλει ἔρχεσθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ἵνα μάθῃς πῶς σεμνὸν πρᾶγμα ὁ σταυ- 25 ρός, διὸ καὶ δόξαν αὐτὸν ἐκάλεσεν. Ἀλλ' ἴδωμεν πῶς μετὰ τοῦ σταυροῦ ἔρχεται· ἀναγκαῖον γὰρ ἐπαναγαγεῖν τὴν ἀπόδειξιν. «Ἐὰν εἴπωσι», φησὶν, «ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶ, μὴ ἀπέλθητε», περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας λέγων τῆς ἐνδόξου διὰ τοὺς ψευδοχρίστους, διὰ τοὺς 30 ψευδοπροφήτας, διὰ τὸν ἀντίχριστον, ἵνα μὴ τις πλανηθεὶς ἐκείνῳ περιπέσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀντίχριστος ἔρχε-

λά ὁ ἴδιος κατηγορήσε τὸν ἑαυτό του λέγοντας· «Καὶ ἐμεῖς βέβαια δίκαια τιμωρηθήκαμε, γιατί παθαίνουμε ἄξια γι' αὐτὰ ποὺ κάναμε. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκαμε κανένα κακό». Καὶ ὕστερα λέγει· «Θυμήσου με, Κύριε, στὴ βασιλεία σου». Δὲν τόλμησε νὰ πεῖ πρῶτα, «Θυμήσου με στὴ βασιλεία σου», ὥσπου μὲ τὴν ἑξομολόγηση πέταξε ἀπὸ πάνω του τὸ φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν του. Βλέπεις πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ ἑξομολόγηση; Ἐξομολογήθηκε, καὶ ἄνοιξε τὸν παράδεισο· ἑξομολογήθηκε, καὶ ἀπέκτησε τόσο θάρρος, ὥστε ἀπὸ ληστής ποὺ ἦταν νὰ ζητήσει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Βλέπεις πόσα ἀγαθὰ μᾶς προξένησε ὁ σταυρός; Ἀναλογίζεσαι τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Πές μου λοιπόν, βλέπεις κάτι τέτοιο; Αὐτὰ ποὺ βλέπεις εἶναι καρφιὰ καὶ σταυρός, ἀλλ' ὁ σταυρὸς αὐτός, λέγει, εἶναι τὸ σύμβολο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Γι' αὐτὸ τὸν ὀνομάζω βασιλιά, ἐπειδὴ τὸν βλέπω νὰ σταυρώνεται. Γιατὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ βασιλιᾶ νὰ πεθαίνει γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ὑπηκόων του. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε· «Ὁ ποιμένας ὁ καλὸς θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν προβάτων του»¹⁸. Ἐπομένως καὶ ὁ βασιλιάς ὁ καλὸς θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ὑπηκόων του. Ἐπειδὴ λοιπὸν θυσίασε τὴ ζωὴ του, γι' αὐτὸ τὸν ὀνομάζω βασιλιά. «Θυμήσου με, Κύριε, στὴ βασιλεία σου».

4. Εἶδες πῶς ὁ σταυρὸς εἶναι σύμβολο καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Θέλεις νὰ μάθεις αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ; Δὲν τὸν ἄφησε στὴ γῆ ὁ Χριστός, ἀλλὰ τὸν πῆρε μαζί του καὶ τὸν ἀνέβασε στὸν οὐρανό. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἔρθει μὲ τὸ σταυρὸ στὴ δεύτερη καὶ ἔνδοξη παρουσία του, γιὰ νὰ μάθεις πόσο σεβαστὸ πράγμα εἶναι ὁ σταυρὸς, γι' αὐτὸ καὶ τὸν ὀνόμασε δόξα. Ἀλλ' ἄς δοῦμε πῶς θὰ ἔρθει μὲ τὸ σταυρό, γιατί εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς φέρω τὴν ἀπόδειξη. «Ἐὰν σᾶς ποῦν», λέγει ὁ Χριστός, «νά, ὁ Χριστὸς εἶναι στὰ ἰδιαίτερα δωμάτια, νὰ εἶναι στὴν ἔρημο, μὴ βγεῖτε νὰ τὸν συναντήσετε»¹⁹, καὶ ἔννοεῖ τὴ δεύτερη παρουσία του τὴν ἔνδοξη καὶ ἀναφέρεται στοὺς ψευδόχριστους, στοὺς ψευδοπροφήτες καὶ στὸν ἀντίχριστο, γιὰ νὰ μὴ πλανηθεῖ κανεὶς καὶ πέσει στὴν παγίδα του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ἀντίχριστος θὰ ἔρθει πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστό, γιὰ

ται, ἵνα μὴ ζητῶν τις τὸν ποιμένα τῷ λύκῳ περιπέσῃ, διὰ τοῦτο σοι λέγω γνῶρισμα τῆς τοῦ ποιμένως παρουσίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη αὐτοῦ παρουσία λανθάνουσα γέγονεν, ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι καὶ ἡ δευτέρα τοιαύτη γίνεται, τοῦτο δέδωκε τὸ σημεῖον. Αὕτη 5 μὲν γὰρ λανθάνουσα εἰκότως γέγονεν· ἦλθε γὰρ ζητῶν τὸ ἀπολωλός· ἐκείνη δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πῶς, εἶπέ· «Ὡσπερ γὰρ ἐξέρχεται ἡ ἀστραπὴ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου». Ἀθρόον ἅπασι φανήσεται, καὶ οὐ δεήσεται οὐδείς ἐρωτῆσαι, εἴτε ἐνταῦ- 10 θα, εἴτε ἐκεῖ ὁ Χριστός. Ὡσπερ γὰρ ἀστραπῆς φαινομένης οὐ δεόμεθα ἐξετάζειν εἰ ἐγένετο, οὕτω τῆς παρουσίας γινομένης τοῦ Χριστοῦ, οὐ δεόμεθα ἐξετάζειν, εἰ παρεγένετο ὁ Χριστός.

Ἄλλὰ τὸ ζητούμενον, εἰ μετὰ σταυροῦ ἔρχεται· μὴ γὰρ δὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς ὑποσχέσεως. Ἄκουσον τοίνυν τῶν ἐξῆς. «Τό- 15 τε», φησί· «Τότε», πότε; «Ὄταν ἔρχηται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς». Τοσαύτη γὰρ ἔσται τοῦ φωτὸς τότε ἡ ὑπερβολή, ὡς καὶ τὰ φαιδρότατα ἄστρα ἀποκρυβῆναι. «Τότε καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται, τότε τὸ σημεῖον φανήσεται τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν 20 τῷ οὐρανῷ». Εἶδες πόση ἀρετὴ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ; «Ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ φανήσεται»· ἐκεῖνο δὲ λάμπει καὶ φαίνει, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ἡλίου καὶ σελήνης, φαιδρότερον. Καὶ καθάπερ βασιλέως εἰς πόλιν εἰσιόντος, οἱ στρατιῶται προλαμβάνοντες τὰ λεγόμενα σίγνα, βαστάζουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων 25 αὐτῶν, προαγγέλλοντες τὴν εἴσοδον αὐτοῦ, οὕτω καὶ τοῦ Κυρίου κατιόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν προέρχεται τὰ στρατόπεδα τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, τὸ σημεῖον ἐκεῖνο φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ εἴσοδον ἀπαγγέλοντες ἡμῖν. «Τότε σαλευθήσονται αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», περὶ τῶν ἀγ- 30 γέλων φησί· τρόμος λήψεται αὐτοὺς τότε καὶ φόβος πολὺς.

Καὶ τίνος ἕνεκεν, εἶπέ μοι; Φοβερόν ἔσται τὸ δικαστήριον

20. Ματθ. 24, 27.

22. Ματθ. 24, 30.

21. Ματθ. 24, 29.

νά μὴ πέσει κανεὶς στὸ στόμα τοῦ λύκου ἀναζητώντας τὸν ποιμένα, γι' αὐτὸ σοῦ ἀναφέρω ἓνα σημάδι τῆς παρουσίας τοῦ ποιμένα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πρώτη του παρουσία στὸν κόσμον ἔμεινε ἀπαρατήρητη, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι καὶ ἡ δεύτερη θὰ γίνῃ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ἔδωσε αὐτὸ τὸ σημάδι. Γιατὶ ἡ πρώτη του παρουσία δικαιολογημένα ἔμεινε ἀπαρατήρητη, ἐπειδὴ ἦρθε νὰ βρεῖ τὸ χαμένο πρόβατο. Ἡ δεύτερη ὁμοίως δὲ θὰ γίνῃ ἔτσι. Ἄλλὰ πῶς; πές μου. «Ὅπως ἡ ἀστραπὴ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ φαίνεται μέχρι τῆ δύση, ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»²⁰. Θὰ φανεῖ σ' ὄλους μαζί καὶ δὲ θὰ χρειασθεῖ νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς, ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι ἐδῶ ἢ ἐκεῖ. Ὅπως λοιπὸν ὅταν φαίνεται μία ἀστραπὴ δὲ χρειάζεται νὰ ἐξετάσουμε ἂν φάνηκε, ἔτσι ὅταν συμβεῖ ἡ δεύτερη παρουσία τοῦ Χριστοῦ, δὲ χρειάζεται νὰ ἐξετάζουμε ἂν ἦρθε ὁ Χριστός.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε ν' ἀποδείξουμε εἶναι, ἂν θὰ ἔρθῃ μὲ τὸ σταυρὸ. Δὲν πρέπει βέβαια νὰ ξεχάσουμε τὴν ὑπόσχεσή μας. Ἄκουσε λοιπὸν τὰ ἐξῆς. «Τότε», λέγει τότε, πότε; «Ὅταν θὰ ἔρθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθεῖ καὶ ἡ σελήνη δὲ θὰ δώσει τὸ φῶς της»²¹. Γιατὶ τόσο ὑπερβολικὸ θὰ εἶναι τότε τὸ φῶς, ὥστε καὶ τὰ πιὸ λαμπρὰ ἄστρα θὰ κρυφθοῦν. «Τότε καὶ τὰ ἄστρα θὰ πέσουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, τότε θὰ φανεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ τὸ σημάδι τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»²². Εἶδες πόση εἶναι ἡ δύναμη τοῦ σταυροῦ; Ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθεῖ καὶ ἡ σελήνη δὲ θὰ φανεῖ, ὁ σταυρὸς ὁμοίως λάμπει καὶ φαίνεται, γιὰ νὰ μάθῃς ὅτι εἶναι πιὸ λαμπρὸς καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὴν σελήνη. Καὶ ὅπως ὅταν ἓνας βασιλιάς μπαίνει σὲ κάποια πόλη, οἱ στρατιῶτες παίρνουν τὰ λάβαρα, τὰ σηκώνουν στοὺς ὤμους τους καὶ προαγγέλλουν τὴν εἴσοδό του, ἔτσι καὶ ὅταν ὁ Κύριος θὰ κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς θὰ προηγοῦνται οἱ στρατιῆς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ θὰ φέρουν στοὺς ὤμους τους τὸ σταυρὸ καὶ θὰ μᾶς προαγγέλλουν τὴ βασιλικὴ εἴσοδό του. «Τότε θὰ σαλευθοῦν οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», λέγει, καὶ ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους· θὰ τοὺς πιάσει τότε πολὺς τρόπος καὶ φόβος.

Καὶ γιὰ ποῖο λόγο; πές μου. Θὰ εἶναι φοβερὸ τὸ δικαστήριον

ἐκεῖνο· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἡ φύσις μέλλει κρίνεσθαι καὶ παρίστα-
 σθαι τῷ φοβερῷ δικαστῇ. Τίνος οὖν ἔνεκεν οἱ ἄγγελοι δεδοίκασι
 καὶ φρίττουσιν; οὐ γὰρ ἐκεῖνοι μέλλουσι κρίνεσθαι. Καθάπερ γὰρ
 ἄρχοντος δικάζοντος, οὐχὶ οἱ ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς
 5 τάξεως, οἱ μὴδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες δεδοίκασι καὶ φρίττουσι διὰ
 τὸν φόβον τοῦ δικαστοῦ· οὕτω καὶ τότε, τῆς φύσεως τῆς ἡμετέ-
 ρας κρινομένης, καὶ οἱ μὴδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἄγγελοι δεδοί-
 κασι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ φόβου τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ
 σταυρὸς φαίνεται τότε, καὶ διὰ τί ἔχων αὐτὸν ἔρχεται; Ἴνα μά-
 10 θωσι τὴν οἰκείαν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην οἱ σταυρώσαντες αὐτόν,
 διὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ σύμβολον τῆς ἀναισχυντίας αὐτῶν δείκνυσι.
 Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν φέρει, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος·
 «Τότε κόψονται αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, βλέπουσαι τὸν κατήγορον,
 καὶ ἐπιγινώσκουσαι τὸ ἁμάρτημα». Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν
 15 σταυρὸν φέρων ἔρχεται, ὅπου γε καὶ αὐτὰ τὰ τραύματα τότε
 δείκνυσιν· «Ὅψονται» γάρ, φησὶν, «εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καθά-
 περ γὰρ ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ ἐποίησε, βουλόμενος ἀπιστίαν διορθώσα-
 σθαι μαθητοῦ, καὶ ἀναστὰς ἔδειξεν αὐτῷ τὸν τύπον τῶν ἡλων,
 καὶ τὰ τραύματα, εἰπὼν, «Βάλε τὴν χεῖρά σου, καὶ βλέπε, ὅτι
 20 πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστά οὐκ ἔχει», οὕτω καὶ τότε δείξει τὰ τραύ-
 ματα καὶ τὸν σταυρὸν, ἵνα δείξῃ ὅτι οὗτος ἦν ἐκεῖνος ὁ σταυρω-
 θεὶς.

5. Οὐκ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῶν
 ῥημάτων τῶν ἐν τῷ σταυρῷ τὴν ἀφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐ-
 25 στὴν ἰδεῖν. Ἔτι γὰρ προσηλωμένος καὶ κωμωδούμενος καὶ κα-
 ταγελώμενος τότε καὶ ἐμπτυόμενος, ἔλεγε· «Πάτερ, ἄφες, αὐ-
 τοῖς τὴν ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι». Καὶ σταυρούμενος
 ὑπὲρ τῶν σταυρούντων εὐχεται· καίτοι ἐκεῖνοι τὸ ἐναντίον ἔλε-
 γον, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πι-

23. Ἀποκ. 1, 7.

24. Ζαχ. 12, 10.

25. Ἰω. 20, 27· Λουκᾶ 24, 39.

26. Λουκᾶ 23, 34.

27. Ματθ. 27, 40.42.

ἐκεῖνο, γιατί πρόκειται ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ δικασθεῖ καὶ νὰ παρουσιασθεῖ μπροστὰ στὸ φοβερὸ κριτὴ. Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο οἱ ἄγγελοι φοβοῦνται καὶ τρέμουν; ἀφοῦ δὲν πρόκειται αὐτοὶ νὰ δικασθοῦν. Γιατί, ὅπως ὅταν δικάζει ἕνας ἄρχοντας δὲ φοβοῦνται καὶ τρέμουν οἱ ἔνοχοι μόνο, ἀλλὰ καὶ οἱ φρουροί, ποὺ δὲν αἰσθάνονται καμιά ἐνοχή, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὸ δικαστή, ἔτσι καὶ τότε, ὅταν θὰ δικάζεται τὸ ἀνθρώπινο γένος, θὰ φοβοῦνται καὶ οἱ ἄγγελοι, ποὺ δὲν αἰσθάνονται καμιά ἐνοχή, ἐπειδὴ θὰ φοβοῦνται πάρα πολὺ τὸ δικαστή. Γιατί ὁμως φαίνεται τότε ὁ σταυρὸς καὶ γιατί ἔρχεται ἔχοντας τὸ σταυρὸ ὁ Κύριος; Γιὰ νὰ μάθουν τὴν ἀχαριστία τους ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν, γι' αὐτὸ τοὺς δείχνει αὐτὸ τὸ σύμβολο τῆς ντροπῆς τους. Καὶ ὅτι πραγματικὰ γι' αὐτὸ φέρει μαζί του τὸ σταυρὸ, ἄκουσε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Τότε θὰ θρηνήσουν ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς»²³, γιατί θὰ δοῦν τὸν κατήγορό τους καὶ θ' ἀναγνωρίσουν τὸ σφάλμα τους. Καὶ γιατί ἀπορεῖς, ἐὰν θὰ ἔρθει μαζί μὲ τὸ σταυρὸ, ἀφοῦ τότε θὰ δείχνει καὶ τὶς ἴδιες τὶς πληγές του; «Γιατί θὰ δοῦν», λέγει ὁ προφήτης, «ἐκεῖνον ποὺ τὸν τρύπησαν μὲ τὴ λόγχη»²⁴. Ὅπως δηλαδὴ ἔκαμε στὴν περίπτωση τοῦ Θωμᾶ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διορθώσει τὴν ἀπιστία τοῦ μαθητῆ του, καὶ ἀφοῦ ἀναστήθηκε τοῦ ἔδειξε τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν καὶ τὶς πληγές, καὶ τοῦ εἶπε, «Βάλε τὸ χέρι σου καὶ δές, γιατί τὸ φάντασμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά»²⁵, ἔτσι καὶ τότε θὰ δείξει τὶς πληγές καὶ τὸ σταυρὸ, γιὰ ν' ἀποδείξει ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε.

5. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ σταυρὸ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια ποὺ εἶπε πάνω στὸ σταυρὸ εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦμε τὴν ἀνεκφραστὴ φιλανθρωπία του. Γιατί ἀκόμη καὶ τότε ποὺ τὸν σταύρωναν καὶ τὸν εἰρωνεύονταν καὶ τὸν περιγελοῦσαν καὶ τὸν ἔφτυναν, ἔλεγε· «Πατέρα, συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»²⁶. Καὶ ὅταν σταυρώνεται, προσεύχεται γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν σταύρωναν, ἂν καὶ ἔλεγαν τὰ ἀντίθετα· «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ θὰ πιστέψουμε σὲ σένα»²⁷. Ἀλλ' ὁμως γι' αὐτὸ δὲν κατεβαίνει ἀπὸ τὸ σταυρὸ, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ἤρθε, γιὰ νὰ

στεύομέν σοι», φησί. Καὶ μὴν διὰ τοῦτο οὐ καταβαίνει ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐπειδὴ Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα σταυρωθῆ ὑπὲρ ἡμῶν. «Κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ», φησί, «καὶ πιστεύσομέν σοι». Ῥήματα ταῦτα, καὶ πρόφασις ἀπιστίας. Τοῦ

5 γὰρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πολλῶ μείζον ἦν τὸ ἀναστήναι τοῦ λίθου ἐπικειμένου τῷ τάφῳ· τοῦ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πολλῶ μείζον ἦν τὸ νεκρὸν δεδεμένον καὶ τετραήμερον ὄντα τὸν Λάζαρον μετὰ τῶν κειριῶν ἐξαγαγεῖν τοῦ μνήματος. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἔλεγον, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν», αὐτὸς

10 δὲ πάντα ἔπραττεν, ὅπως ἐκείνους σώσῃ τοὺς ὄνειδίζοντας αὐτόν, λέγων, «Ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιῶσι». Τί οὖν; Ἄφηκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν; Ἄφηκεν, εἰ ἐβούλοντο μετανοῆσαι. Εἰ γὰρ μὴ ἀφηκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, οὐκ ἂν Παῦλος ἀπόστολος ἐγένετο· εἰ μὴ ἀφηκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν,

15 οὐκ ἂν εὐθέως τρισχίλιοι ἐπίστευσαν καὶ πεντακισχίλιοι καὶ πολλαὶ μυριάδες. Ὅτι γὰρ πολλαὶ μυριάδες Ἰουδαίων ἐπίστευσαν, ἄκουσον τί λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι τῷ Παύλῳ· «Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων»;

Μιμησώμεθα τοίνυν τὸν Δεσπότην, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν

20 εὐχώμεθα. Πάλιν γὰρ αὐτῆς ἐπιλαμβάνομαι τῆς παραινέσεως· πέμπτην ἔχω σήμερον ἡμέραν ὑπὲρ ταύτης ὑμῖν τῆς ὑποθέσεως διαλεγόμενος, οὐχὶ καταγινώσκων ὑμῶν παρακοήν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μάλιστα ἐλπίζων ὅτι πεισθήσεσθε. Εἰ δέ τινές εἰσι σκληροὶ καὶ ὀργίλοι καὶ δυσανάγωγοι, ὥστε παρακοῦσαι τῶν περὶ τῆς

25 εὐχῆς ῥηθέντων, κἂν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν αἰδεσθέντες ἀπόθωνται ποτε τὴν ἐχθραν καὶ τὴν μικροψυχίαν. Μίμησαί σου τὸν Δεσπότην· ἐσταυροῦτο, καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων τῷ Πατρὶ διελέγετο. Καὶ πῶς δύναμαι, φησί, τὸν Δεσπότην μιμήσασθαι; Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι. Εἰ μὴ γὰρ οἶός τε ἦς μιμήσασθαι, πῶς ἔλε-

30 γε, «Μάθετε ἐπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»; Εἰ μὴ δυνατὸν ἦν μιμήσασθαι, οὐκ ἂν ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Μιμηταί

σταυρωθεῖ γιά τή σωτηρία μας. «Κατέβα ἀπό τὸ σταυρό», λέγει, «καὶ θὰ πιστέψουμε σὲ σένα». Αὐτὰ εἶναι λόγια καὶ πρόφαση γιά τὴν ἀπιστία τους. Γιατὶ τὸ ὅτι ἀναστήθηκε, ἂν καὶ ὑπῆρχε ὁ λίθος στὸν τάφο του, ἦταν πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ σταυρό. Τὸ νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ μνήμα τὸ Λάζαρο, ποὺ ἦταν νεκρὸς τέσσερις ἡμέρες καὶ δεμένος μὲ τὰ νεκρικὰ σάβανα, ἦταν πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ σταυρό. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἔλεγαν· «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σῶσε τὸν ἑαυτό σου». Αὐτὸς ὁμως ἔκανε τὰ πάντα, γιά νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ τὸν ἔβριζαν, καὶ ἔλεγε· «Συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία, γιὰτὶ δὲν ξέρουν τί κάνουν». Τί λοιπὸν ἔγινε; Τοὺς συγχώρησε τὴν ἁμαρτία τους; Τοὺς συγχώρησε, ἂν ἤθελαν νὰ μετανοήσουν. Γιατὶ ἂν δὲν τοὺς συγχωροῦσε τὴν ἁμαρτία, δὲ θὰ γινόταν ὁ Παῦλος ἀπόστολος. Ἄν δὲν τοὺς συγχωροῦσε τὴν ἁμαρτία, δὲ θὰ πίστευαν ἀμέσως τρεῖς χιλιάδες καὶ πέντε χιλιάδες καὶ πολλὲς μυριάδες. Ὅτι πραγματικὰ πίστεψαν πολλὲς μυριάδες Ἰουδαίων, ἄκουσε τί λέγουν οἱ ἀπόστολοι στὸν Παῦλο· «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσες εἶναι οἱ μυριάδες τῶν Ἰουδαίων ποὺ πίστεψαν στὸ Χριστό;»²⁸.

Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν τὸν Κύριο καὶ ἄς προσευχόμαστε γιά τοὺς ἐχθρούς μας. Πάλι λοιπὸν καταλήγω σ' αὐτὴν τὴ συμβουλή. Εἶναι ἡ πέμπτη ἡμέρα σήμερα ποὺ σᾶς ὁμιλῶ γιά τὸ ζήτημα αὐτό, ὄχι γιὰτὶ θέλω νὰ σᾶς κατηγορήσω γιά ἀπειθεία, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰτὶ πάρα πολὺ ἐλπίζω ὅτι θὰ πεισθεῖτε. Ἐὰν ὁμως ὑπάρχουν μερικοὶ σκληρόκαρδοι καὶ ὀργίλοι καὶ δύστροποι, ποὺ δὲν ὑπάκουσαν σ' αὐτὰ ποὺ γιά τὴν προσευχὴ εἶπαμε, ἴσως ντραποῦν ποὺ σᾶς ὁμιλῶ πολλὲς ἡμέρες καὶ ἀπομακρύνουν κάποτε τὸ μίσος καὶ τὴ μικροψυχία. Μιμήσου τὸν Κύριό σου· σταυρωνόταν, καὶ μιλοῦσε στὸν Πατέρα γιά τὸ καλὸ αὐτῶν ποὺ τὸν σταύρωναν. Καὶ πῶς μπορῶ, θὰ πεῖ κάποιος, νὰ μιμηθῶ τὸν Κύριο; Ἐὰν θέλεις, μπορεῖς. Γιατὶ, ἂν δὲν μποροῦσες νὰ τὸν μιμηθεῖς, πῶς ἔλεγε, «Μάθετε ἀπὸ μένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά»²⁹; Ἐὰν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν μιμηθεῖς, δὲ θὰ ἔλεγε ὁ Παῦλος· «Νὰ γίνεστε μιμητὲς μου, ὅπως καὶ ἐγὼ γίνομαι μιμητὴς τοῦ Χρι-

μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ». Πλὴν ἀλλ' οὐ βούλει τὸν Δεσπότην μιμήσασθαι; μίμησαι τὸν σύνδουλον, Στέφανον λέγω τὸν ἀπόστολον· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὸν Δεσπότην ἐμιμήσατο. Καὶ καθάπερ ὁ Χριστὸς μεταξὺ τῶν σταυρῶντων, ἀφείς τὸν σταυρὸν, ἀφείς τὰ καθ' ἑαυτόν, ὑπὲρ τῶν σταυρῶντων παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, οὕτω καὶ ὁ δοῦλος μεταξὺ τῶν λιθαζόντων, βαλλόμενος ὑπὸ πάντων, δεχόμενος τὰς βολὰς τῶν λίθων, καὶ τὰς ὀδύνας τὰς ἐκ τούτων γινομένας ἀφείς, ἔλεγε· «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην».

10 Εἶδες πῶς διαλέγεται ὁ Υἱός; Εἶδες πῶς δέεται ὁ δοῦλος; Ἐκεῖνός φησι, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσιν», οὗτος δέ φησι, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι μετὰ σπουδῆς εὐχεται, οὐχ ἀπλῶς εὐχεται ἐστῶς καὶ καταλευόμενος, ἀλλὰ θεὸς τὰ γό-

15 νατα εἶπε μετὰ κατανύξεως, μετὰ πολλῆς συμπαθείας. Βούλει σοι δείξω καὶ ἄλλον σύνδουλον πολλῶ μείζονα ἐκείνου παθόντα; Ὁ Παῦλός φησιν, Ὑπὸ Ἰουδαίων τρεῖς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, «νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα». Τί οὖν μετὰ ταῦτα; «Ἡὐχόμεν», φησίν, «αὐτὸς ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν

20 μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Θέλεις καὶ ἄλλον ἰδεῖν, οὐκ ἀπὸ τῆς Καινῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς; Τοῦτο γάρ ἐστι μάλιστα τὸ θαυμαστόν, ὅτι ὅπου οὐκ ἐκελεύοντο τοὺς ἐχθροὺς φιλεῖν, ἀλλ' ὀφθαλμὸν ἐκκόπτειν ἀντ' ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι κακοῖς, πρὸς ἀποστολικὴν

25 ἔφθασαν φιλοσοφίαν. Ἄκουσον τί φησιν ὁ Μωϋσῆς, ὁ λιθασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων πολλάκις, καὶ καταφρονηθεὶς ὑπ' αὐτῶν· «Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας».

Ὅρᾳς ἕκαστον τὴν τῶν ἄλλων ἀσφάλειαν πρὸ τῆς οἰκείας

30. Α' Κορ. 11, 1.

31. Πράξ. 7, 60.

32. Β' Κορ. 11, 25.

33. Ρωμ. 9, 3.

34. Ἐξ. 32, 31-32.

στοῦ»³⁰. Ἄλλ' ὅμως δὲ θέλεις νὰ μιμηθεῖς τὸν Κύριο; μιμήσου τὸ συνάνθρωπό σου, ἐννοῶ τὸν ἀπόστολο Στέφανο, γιατί καὶ αὐτὸς μιμήθηκε τὸν Κύριο. Καὶ ὅπως ὁ Χριστὸς ἀνάμεσα στοὺς σταυρωτὲς τοῦ ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ σταύρωσή του, ἀδιαφόρησε γιὰ τοὺς πόνους τοῦ καὶ παρακαλοῦσε τὸν Πατέρα νὰ συγχωρήσει τοὺς σταυρωτὲς τοῦ, ἔτσι καὶ ὁ διάκονος Στέφανος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού τὸν λιθοβολοῦσαν, καθὼς τὸν κτυποῦσαν ὅλοι καὶ δεχόταν τὶς πέτρες τους, ἀδιαφόρησε γιὰ τοὺς πόνους πού τοῦ προκαλοῦσαν τὰ κτυπήματα καὶ ἔλεγε· «Κύριε, μὴ λογαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτῆ»³¹.

Εἶδες πῶς ὁμιλεῖ ὁ Υἱός; Εἶδες πῶς παρακαλεῖ ὁ ἄνθρωπος; Ἐκεῖνος λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία αὐτῆ, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν», καὶ αὐτὸς λέγει· «Κύριε, μὴ τοὺς λογαριάσεις αὐτῆ τὴν ἁμαρτία». Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι προσεύχεται μὲ εἰλικρίνεια, δὲν προσεύχεται ἀπλᾶ ὀρθίος ὅταν τὸν λιθοβολοῦσαν, ἀλλὰ γονάτισε καὶ προσευχήθηκε μὲ κατάνυξη καὶ πολλὴ συμπόνοια. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλο συνάνθρωπό σου πού ἔπαθε πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτόν; Ὁ Παῦλος λέγει· «Οἱ Ἰουδαῖοι μὲ κτύπησαν μὲ ραβδιά, μιὰ φορὰ μὲ λιθοβόλησαν, ἓνα ἡμερόνυκτο ἔμεινα στὸ πέλαγος»³². Τί λέγει λοιπὸν ὕστερα ἀπ' αὐτά; «Θὰ εὐχόμεουν», λέγει, «νὰ χωρισθῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ Χριστό, γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου Ἰουδαίων, πού εἶναι συγγενεῖς μου κατὰ σάρκα»³³. Θέλεις νὰ δεῖς καὶ ἄλλον, ὄχι ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Παλαιά; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πάρα πολὺ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι δηλαδὴ τότε πού δὲν ὑπῆρχε ἡ προτροπὴ ν' ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐχθρούς τους, ἀλλὰ νὰ βγάζουν μάτι ἀντὶ γιὰ μάτι, καὶ δόντι ἀντὶ γιὰ δόντι, καὶ ν' ἀνταποδίδουν τὰ ἴδια κακά, ἔφθασαν στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀποστόλων. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Μωυσῆς, πού λιθοβολήθηκε πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ περιφρονήθηκε ἀπ' αὐτούς· «Ἐὰν τοὺς συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία, συγχώρησέ την· διαφορετικά, σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον πού μὲ ἔγραψες»³⁴.

Βλέπεις ὅτι ὁ καθένας θέτει τὴν ἀσφάλεια τῶν ἄλλων πρὶν

σωτηρίας τιθέμενον; Οὐδὲν ἡμαρτες· καὶ τί βούλει κοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς τιμωρίας; Ὅτι οὐ σφόδρα αἰσθάνομαι, φησί, τῆς εὐπραγίας, ἐτέρων πασχόντων κακῶς. Ἦρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἡμῖν τὰ παραδείγματα· ἵνα δὲ ἐκ περιουσίας διορθώσωμεν ἑαυ-
 5 τούς, καὶ ἕτερον τὰ αὐτὰ φιλοσοφοῦντα πειράσομαι. Καὶ γὰρ ὁ Δαυὶδ, ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ πρῶτος, τοῦ στρατοπέδου παντὸς κατεξαναστάντος αὐτοῦ, καὶ τὸν υἶδν καθοπλίσαντος τὸν Ἀβεσαλώμ, καὶ ἐπιθεμένου τῇ τυραννίδι, καὶ βουλευθέντος αὐτὸν σφάζαι, εἶτα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο παροξυνθέντος (τί γὰρ εἰ καὶ
 10 πρόσφασιν ἑτέραν ἐπέθηκε τῇ σφαγῇ;), καὶ τὸν ἄγγελον πέμψαντος ῥομφαίαν ἐσπασμένον, καὶ τὴν πληγὴν ἐπιφέροντα ἄνωθεν, ὁρῶν ἀπολλυμένους ἅπαντας, τί φησιν; «Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμαρτον, καὶ γὰρ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα. Γενέσθω ἐπ' ἐμὲ ἡ χεὶρ σου, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου».

15 Ὅρᾳς πάλιν συγγενῆ τὰ κατορθώματα. Βούλει σοι δείξω καὶ ἄλλον; οὐδὲ γὰρ ἑτέρου τὰ αὐτὰ φιλοσοφοῦντος ἀπορήσομεν. Σαμουὴλ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ὑβρίσθη παρὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀπεχειροτονήθη, ἠτιμάσθη οὕτως, ὡς τὸν Θεὸν θελήσει αὐτὸν παραμυθήσασθαι καὶ εἰπεῖν· «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἐμέ».

20 Τί οὖν ἐκεῖνος ὁ ἐξουθενηθεὶς, ὁ καταφρονηθεὶς, ὁ ὑβρισθεὶς; «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο», φησὶν, «ἀμαρτεῖν οὕτως, ὡς διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Ἀμαρτίαν ἐνόμισεν εἶναι, τὸ μὴ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν. «Μὴ γένοιτο γὰρ μοι ἀμαρτεῖν οὕτως, ὡς μὴ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ὑμῶν». Ὁ Χριστὸς
 25 λέγει, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιῶσιν». Ὁ Στέφανος λέγει, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην». Ὁ Παῦλος λέγει, «Ἡὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα». Ὁ Μωϋσῆς λέγει, «Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κάμῃ ἐξάλει-
 30 ψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας». Ὁ Δαυὶδ λέγει, «Γενέσθω ἡ

35. Β' Βασ. 24, 17.

36. Α' Βασ. 8, 7.

37. Α' Βασ. 12, 23.

ἀπὸ τῆ δικῆ του σωτηρία; Δὲν ἀμάρτησες καθόλου· γιατί θέλεις νὰ τιμωρηθεῖς μαζί μ' αὐτούς; Ἐπειδή, λέγει, δὲν αἰσθάνομαι καθόλου τὴν εὐτυχία, ὅταν οἱ ἄλλοι ὑποφέρουν. Θὰ μᾶς ἦταν βέβαια ἀρκετὰ αὐτὰ τὰ παραδείγματα. Ἄλλὰ γιὰ νὰ διορθωθοῦμε ἀπὸ τὰ πολλὰ παραδείγματα, θ' ἀναφέρω καὶ κάποιον ἄλλο πὸ ἔκαμε τὶς ἴδιες σκέψεις. Γιατὶ καὶ ὁ Δαυὶδ, ὁ μακάριος καὶ πρᾶος ἐκεῖνος ἄνδρας, ὅταν ἐπαναστάτησε ἐναντίον τοῦ ὄλου ὁ στρατός του καὶ ἔδωσε ὄλη του τὴ δύναμη στὸν υἱὸ του τὸν Ἀβεσαλώμ, καὶ ἐπιτέθηκε νὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία καὶ ἤθελε νὰ τὸν σφάζει, καὶ ἔπειτα ὀργίσθηκε γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς (γιατὶ τί σημασία ἔχει ἂν βρῆκε ἄλλη πρόφαση γιὰ τὴ σφαγή;), καὶ ἔστειλε τὸν ἄγγελό του μὲ γυμνὸ τὸ ξίφος, γιὰ νὰ κτυπήσει ἀπὸ ψηλά, ὅταν ἔβλεπε ὅτι ἀφανίζονται ὄλοι, τί λέγει; «Ἐγὼ ὁ ποιμένας ἀμάρτησα, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμένας ἔκαμα κακό. Ἄς πέσει ἡ τιμωρία σου σὲ μένα καὶ στὴν πατρικὴ μου οἰκογένεια»³⁵.

Βλέπεις πάλι ὅμοια κατορθώματα; Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον; Γιατὶ δὲ μᾶς λείπει καὶ ἄλλος πὸ ἔκαμε τὶς ἴδιες σκέψεις. Ὁ προφήτης Σαμουὴλ βρῖσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καθαιρέθηκε, περιφρονήθηκε τόσο, ὥστε ὁ Θεὸς θέλησε νὰ τὸν παρηγορήσει καὶ τοῦ εἶπε· «Δὲν περιφρόνησαν ἐσένα, ἀλλ' ἐμένα»³⁶. Τί λοιπὸν ἀπάντησε ἐκεῖνος πὸ περιφρονήθηκε, πὸ προσβλήθηκε καὶ πὸ βρῖσθηκε; «Εἶθε νὰ μὴ κάνω τέτοια ἁμαρτία», λέγει, «ὥστε νὰ σταματήσω νὰ προσεύχομαι στὸν Κύριο γιὰ σᾶς»³⁷. Θεώρησε ὅτι εἶναι ἁμαρτία, τὸ νὰ μὴ προσεύχεται γιὰ τοὺς ἐχθρούς του. Εἶθε λοιπὸν νὰ μὴ συμβεῖ ν' ἁμαρτήσω ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ προσεύχομαι γιὰ σᾶς. Ὁ Χριστὸς λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν. Ὁ Στέφανος λέγει· «Κύριε, μὴ τοὺς λογαριάσεις τὴν ἁμαρτία αὐτή». Ὁ Παῦλος λέγει· «Θὰ εὐχόμεον νὰ γίνω ἀνάθεμα γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Ὁ Μωυσῆς λέγει· «Ἐὰν τοὺς συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία τους, συγχώρησέ την· διαφορετικά, σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίο πὸ μὲ ἔγραψες». Ὁ Δαυὶδ λέγει· «Ἄς πέσει ἡ τιμωρία

χειρ σου ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου». Ὁ Σαμουὴλ λέγει, «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἀμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Ποίας οὖν τύχωμεν συγγνώμης, εἰπέ μοι, τοῦ Δεσπότου, τῶν δούλων, τῶν ἀπὸ τῆς Καινῆς, τῶν ἀπὸ 5 τῆς Παλαιᾶς, πάντων ἡμᾶς ὠθούντων εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχὴν, αὐτοὶ τὸ ἐναντίον ποιοῦντες, καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν εὐχόμενοι;

Μή, παρακαλῶ, μή, ἀδελφοί. Καὶ γὰρ ὄσω πλείονα τὰ παραδείγματα, τοσούτω, ἂν μὴ μιμησώμεθα, μείζων ἢ κόλασις. 10 Μείζον τὸ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχεσθαι τοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων· οὐδὲ γὰρ οὕτως ὑμᾶς ὠφελεῖ ἐκεῖνο, ὡς τοῦτο. «Ἐὰν γὰρ φιλήτε τοὺς φιλοῦντας ὑμᾶς, οὐδὲν μέγα ποιεῖτε», φησί· «καὶ γὰρ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν», Ὡστε ἂν ὑπὲρ τῶν φίλων εὐξώμεθα, οὐδέπω τῶν ἐθνικῶν ἢ τελωνῶν ἐγενόμεθα βελτίους· ὅταν δὲ τοὺς ἐ- 15 χθροὺς φιλήσωμεν, τοῦ Θεοῦ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁμοιοι γεγόναμεν, «Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους, καὶ ἀδίκους». Γενώμεθα τοίνυν ὁμοιοι τοῦ Πατρός· «Γίνεσθε» γάρ, φησὶν, «ὁμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν 20 καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

38. Ματθ. 5, 46.

39. Ματθ. 5, 45.

σου σὲ μένα καὶ στὴν πατρική μου οἰκογένεια». Ὁ Σαμουὴλ λέγει· «Εἶθε νὰ μὴ κάνω τέτοια ἁμαρτία, ὥστε νὰ σταματήσω νὰ προσεύχομαι στὸν Κύριο γιὰ σᾶς». Πές μου λοιπόν, ποιὰ συγγνώμη θὰ ἐπιτύχουμε, ὅταν, ἐνῶ ὁ Κύριος καὶ οἱ συνάνθρωποι μας, ἀπὸ τὴν Καινὴ καὶ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅλοι μᾶς παρακινοῦν νὰ προσευχόμαστε γιὰ τοὺς ἐχθρούς μας, ἐμεῖς ὅμως κάνουμε τὸ ἀντίθετο καὶ προσευχόμαστε γιὰ τὸ κακὸ τῶν ἐχθρῶν μας;

Μή, σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί, μὴ τὸ κάνετε αὐτό. Γιατί, ὅσο περισσότερα εἶναι τὰ παραδείγματα, τόσο μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἡ τιμωρία, ἐὰν δὲν τὰ μιμηθοῦμε. Εἶναι σπουδαιότερο νὰ προσεύχεται κανεὶς γιὰ τοὺς ἐχθρούς του, παρὰ γιὰ τοὺς φίλους του. Γιατί δὲ σᾶς ὠφελεῖ τόσο τὸ δεύτερο, ὅσο τὸ πρῶτο. «Γιατί, ἂν ἀγαπᾶτε ἐκείνους ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, δὲν κάνετε τίποτε τὸ σπουδαῖο», λέγει ὁ Χριστός· «Γιατί καὶ οἱ τελῶνες τὸ ἴδιο κάνουν»³⁸. Ἐπομένως, ἐὰν προσευχηθοῦμε γιὰ τοὺς φίλους μας, δὲ γίναμε καθόλου καλύτεροι ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ ἀπὸ τοὺς τελῶνες. Ὅταν ὅμως ἀγαπήσουμε τοὺς ἐχθρούς μας, γίναμε ὅσο εἶναι ἀνθρώπινο δυνατὸ ὅμοιοι μὲ τὸ Θεό, γιατί «Ἄνατέλλει τὸν ἥλιο του σὲ πονηροὺς καὶ σ' ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει στοὺς δίκαιους καὶ στοὺς ἄδικους»³⁹. Ἄς γίνουμε λοιπόν ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα, γιατί λέγει, «Νὰ γίνεστε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς», γιὰ ν' ἀξιωθοῦμε καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ

καὶ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ληστοῦ, καὶ ὅτι χρὴ ἡ-
μας ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχέσθαι.

(Ἐλέχθη εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευήν).

1. Ἑορτὴν ἄγομεν σήμερον καὶ πανήγυριν, ἀγαπητοί· ὁ γὰρ
Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνει τοῖς ἡλοῖς πε-
παρμένος. Καὶ μὴ ξενισθῆς, εἰ τοῦ πράγματος σκυθροποῦ τυγ-
χάνοντος ἡμεῖς ἐορτάζομεν· τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά,
5 ἀπεναντίας τῇ συνηθείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐστί. Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο
ἀκριβῶς, ὁ σταυρὸς πρότερον καταδίκης ὄνομα καὶ τιμωρίας
ἦν, νῦν δὲ πρᾶγμα γέγονε τίμιον καὶ ποθεινόν· ὁ σταυρὸς πρότε-
ρον αἰσχύνῃς ἦν καὶ κολάσεως ὑπόθεσις, νῦν δὲ γέγονε δόξης
καὶ τιμῆς ἀφορμή. Καὶ ὅτι δόξα ὁ σταυρὸς, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ
10 λέγοντος· Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κό-
σμον εἶναι παρὰ σοί, δόξαν τὸν σταυρὸν καλῶν. Σταυρὸς τὸ κε-
φάλαιον τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· σταυρὸς ἡ τῶν μυρίων ἀ-
γαθῶν ὑπόθεσις. Διὰ τοῦτον οἱ πρότερον ἠτιμωμένοι καὶ ἔκπτω-
τοι, νῦν εἰς τὴν τῶν υἰῶν τάξιν ἐδέχθημεν· διὰ τοῦτον οὐκέτι
15 πλανώμεθα, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπέγνωμεν· διὰ τοῦτον οἱ ξύλα
καὶ λίθους προσκυνοῦντες πρότερον, νῦν ἐπέγνωμεν τὸν τῶν ἀ-
πάντων δημιουργόν· διὰ τοῦτον οἱ δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας εἰς τὴν ἐ-
λευθερίαν τῆς δικαιοσύνης ἀνήχθημεν· διὰ τοῦτο ἡ γῆ οὐρανὸς
λοιπὸν γέγονεν.

20 Οὗτος ἡμᾶς τῆς πλάνης ἠλευθέρωσεν, οὗτος πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν ἐχειραγώγησεν, οὗτος καταλλαγὰς Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους
ἐποιήσατο, οὗτος ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας ἡμᾶς ἀνασπάσας,
εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν ἀνήγαγεν, οὗτος τῶν δαιμό-

Ο Μ Ι Λ Ι Α Β΄.
ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟ

καὶ στὴ μετάνοια τοῦ ληστῆ καὶ γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ
προσευχόμαστε γιὰ τοὺς ἐχθρούς μας.

(Ἐκφωνήθηκε τὴν ἀγία καὶ Μεγάλη Παρασκευή).

1. Σήμερα, ἀγαπητοί, ἔχουμε ἑορτὴ καὶ πανήγυρη, γιὰτὶ ὁ Κύριός μας βρίσκεται πάνω στὸ σταυρὸ καρφωμένος. Καὶ μὴ παραξενευθεῖς, ἐὰν ἑορτάζουμε ἐμεῖς, ἐνῶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι λυπηρό. Γιὰτὶ ὅλα τὰ πνευματικὰ εἶναι τέτοια, δηλαδὴ εἶναι ἀντίθετα στὶς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις αὐτὸ καλὰ, ὁ σταυρὸς προηγουμένως ἦταν μία λέξη ποὺ σήμαινε καταδίκη καὶ τιμωρία, τώρα ὅμως ἔγινε πολύτιμο καὶ ποθητὸ πράγμα. Ὁ σταυρὸς ἦταν προηγουμένως προϋπόθεση ντροπῆς καὶ τιμωρίας, τώρα ὅμως ἔγινε ἀφορμὴ δόξας καὶ τιμῆς. Καὶ ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι δόξα, ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα ποὺ εἶχα κοντὰ σου πρὶν νὰ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος»¹, ἐννοώντας δόξα τὸ σταυρὸ. Ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ βάση τῆς σωτηρίας μας, ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ προϋπόθεση τῶν ἀπειρων ἀγαθῶν. Χάρη σ' αὐτὸν ἐμεῖς ποὺ προηγουμένως ἤμασταν ἀτιμασμένοι καὶ ἔκπτωτοι ἀπὸ τὸν παράδεισο, τώρα ἀναδειχθήκαμε παιδιά τοῦ Θεοῦ. Χάρη σ' αὐτὸν δὲ βρισκόμαστε πιά σὲ πλάνη, ἀλλὰ γνωρίσαμε τὴν ἀλήθεια. Χάρη σ' αὐτὸν ἐμεῖς τώρα γνωρίσαμε τὸ δημιουργὸ τῶν πάντων. Χάρη σ' αὐτὸν ἐμεῖς οἱ δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας ὁδηγηθήκαμε στὴν ἐλευθερία τῆς ἐνάρετης ζωῆς, χάρη σ' αὐτὸν ἡ γῆ ἔγινε πιά οὐρανός.

Αὐτὸς μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν πλάνη, αὐτὸς μᾶς ὁδήγησε στὴν ἀλήθεια κρατώντας μας ἀπὸ τὸ χέρι, αὐτὸς συμφιλίωσε τὸ Θεὸ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸς μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς κακίας καὶ μᾶς ἀνέβασε στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς, αὐτὸς ἔσβησε τὴν πλάνη τῶν δαιμόνων, αὐτὸς ἐξαφάνισε τὴν ἀπάτη. Χά-

νων τὴν πλάνην ἔσβησεν, οὗτος τὴν ἀπάτην καθεῖλε. Διὰ τοῦτον οὐκέτι καπνὸς καὶ κνίσσα καὶ αἱμάτων ἀλόγων ἔκχυσις, ἀλλὰ πανταχοῦ λατρεῖται πνευματικαί, ὕμνοι, καὶ εὐχαί· διὰ τοῦτον δαίμονες δραπετεύουσι, διὰ τοῦτον ὁ διάβολος φυγαδεύεται, διὰ 5 τοῦτον ἡ ἀνθρώπινη φύσις πρὸς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν ἀμιλλᾶται, διὰ τοῦτον παρθενία ἐπὶ τῆς πολιτεύεται. Ἄφ' οὗ γὰρ ὁ ἐκ παρθένου προῆλθε, τῆς ἀρετῆς ταύτης τὴν ὁδὸν ἐπέγνω ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις. Οὗτος ἡμᾶς ἐν σκότει καθημένους ἐφώτισεν, οὗτος ἡμᾶς ἐκπεπολεμωμένους κατήλλαξεν, οὗτος μακρὰν ὄν- 10 τας ἐγγὺς εἶναι πεποίηκεν, οὗτος ἀπηλλοτριωμένους ὄντας ὠκείωσεν, οὗτος ξένους γεγονότας, οὐρανοῦ πολίτας κατεσκεύασεν, οὗτος ἡμῖν πολέμων ἀναίρεσις γέγονεν, οὗτος ἡμῖν εἰρήνης ἀσφάλεια κατέστη. Διὰ τοῦτον οὐκέτι φοβούμεθα τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου· τὴν γὰρ πηγὴν τῆς ζωῆς εὐρομεν· διὰ τοῦ- 15 τον οὐκ ἐσμὲν ἐν χηρείᾳ· τὸν γὰρ νυμφίον ἀπελάβομεν· διὰ τοῦτον οὐκέτι δεδοίκαμεν τὸν λύκον· τὸν γὰρ ποιμένα τὸν καλὸν ἐπέγνωμεν· «Ἐγὼ γὰρ εἰμι», φησὶν, «ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Διὰ τοῦτον οὐκέτι φρίττομεν τὸν τύραννον· τῷ γὰρ βασιλεῖ προσεδράμομεν.

20 Ὅρας πόσων ἡμῖν ἀγαθῶν ὑπόθεσες ὁ σταυρός; Εἰκότως οὖν ἑορτὴν ἄγομεν. Οὕτω καὶ Παῦλος ἑορτάζειν παραινεῖ λέγων· «Ὡστε ἑορτάζομεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας». Καὶ τίνοσ ἐνεκεν ἑορτάζειν ἡμᾶς κελεύεις, ὦ μακάριε Παῦλε; Εἰ- 25 πὲ τὴν αἰτίαν. «Ὅτι τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν», φησὶν, «ἐτύθη Χριστὸς ὁ Θεός». Ὅρας πῶς ἑορτὴ ὁ σταυρός; Ἐμαθες ὅτι διὰ τὸν σταυρὸν κελεύει ἑορτάζειν; Ἐν γὰρ τῷ σταυρῷ ἐτύθη· ὅπου δὲ θυσία, ἐκεῖ ἀμαρτημάτων ἀναίρεσις, ἐκεῖ καταλλαγὴ Δεσπότη, ἐκεῖ ἑορτὴ καὶ χαρά. «Τὸ Πάσχα ἡμῶν», φησὶν, «ὑπὲρ ἡ- 30 μῶν ἐτύθη Χριστός». Ποῦ ἐτύθη, εἰπέ; Ἐφ' ὑψηλοῦ σταυροῦ.

2. Ἰω. 10, 11.

4. Α' Κορ. 5, 7.

3. Α' Κορ. 5, 8.

ρη σ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουν πιά καπνὸς καὶ κνίσσα καὶ θυσίες ζώων, ἀλλὰ παντοῦ πνευματικὲς λατρεῖες, ὕμνοι καὶ προσευχές. Χάρη σ' αὐτὸν δραπευτεύουν οἱ δαίμονες, χάρη σ' αὐτὸν φεύγει μακριὰ ὁ διάβολος, χάρη σ' αὐτὸν τὸ ἀνθρώπινο γένος συναγωνίζεται τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀγγέλων, χάρη σ' αὐτὸν ἡ ἀγνότητα ἐπικρατεῖ πάνω στὴ γῆ. Γιατὶ ἀπὸ τότε ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο ὁ Χριστός, τὸ ἀνθρώπινο γένος γνώρισε τὸ δρόμο αὐτῆς τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸς μᾶς φώτισε ἐνῶ ζούσαμε μέσα στὸ σκοτάδι, αὐτὸς μᾶς συμφιλίωσε μὲ τὸ Θεὸ ἐνῶ ἤμαστε ἐχθροὶ του, αὐτὸς μᾶς ἔφερε κοντὰ στὸ Θεὸ ἐνῶ ἤμαστε μακριὰ του, αὐτὸς μᾶς ἔκαμε φίλους μὲ τὸ Θεὸ ἐνῶ εἴχαμε ἀποξενωθεῖ ἀπ' αὐτόν, αὐτὸς μᾶς ἔκαμε πολίτες τοῦ οὐρανοῦ ἐνῶ εἴχαμε διωχθεῖ ἀπ' αὐτόν, αὐτὸς διέλυσε πολέμους ἐναντίον μας, αὐτὸς μᾶς ἐξασφάλισε εἰρήνη. Χάρη σ' αὐτὸν δὲ φοβόμαστε πιά τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου, γιατί βρήκαμε τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Χάρη σ' αὐτὸν δὲ βρισκόμαστε πιά σὲ κατάστασι χηρείας, γιατί ἀποκτήσαμε τὸ γαμβρό. Χάρη σ' αὐτὸν δὲ φοβόμαστε πιά τὸ λύκο, γιατί γνωρίσαμε τὸν ποιμένα τὸν καλό. Γιατὶ λέγει ὁ Χριστός: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμένας, ὁ καλός»². Χάρη σ' αὐτὸν δὲν τρέμουμε πιά τὸν τύραννο, γιατί πήγαμε κοντὰ στὸ βασιλιά.

Βλέπεις πόσα ἀγαθὰ μᾶς προξένησε ὁ σταυρός; Δικαιολογημένα λοιπὸν ἐορτάζουμε. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει νὰ ἐορτάζουμε λέγοντας: «Ἐπομένως ἄς ἐορτάζουμε ὄχι μὲ τὴν παλιὰ ζύμη, οὔτε μὲ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρίνειας καὶ ἀλήθειας»³. Καὶ γιὰ ποῖο λόγο μᾶς παραγγέλλεις νὰ ἐορτάζουμε, μακάριε Παῦλε; Πές μας τὴν αἰτία. «Γιατὶ τὸ Πάσχα τὸ δικό μας», λέγει, «θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς ὁ Χριστὸς ὁ Θεός»⁴. Βλέπεις πῶς ὁ σταυρὸς εἶναι ἐορτὴ; Ἔμαθες ὅτι γιὰ τὸ σταυρὸ μᾶς παραγγέλλει νὰ ἐορτάζουμε; Γιατὶ θυσιάσθηκε ὁ Χριστὸς ἐπάνω στὸ σταυρὸ, καὶ ὅπου γίνεται θυσία, ἐκεῖ ἐξαφανίζονται τὰ ἁμαρτήματα, ἐκεῖ γίνεται συμφιλίωσι μὲ τὸν Κύριο, ἐκεῖ γίνεται χαρὰ καὶ ἐορτὴ. «Τὸ Πάσχα τὸ δικό μας», λέγει, «θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς ὁ Χριστός». Πές μας, ποῦ θυσιάσθηκε; Πάνω σὲ σταυρὸ ποῦ στήθηκε ψηλά. Εἶναι και-

Καινὸν καὶ ξένον τὸ θυσιαστήριον, ἐπειδὴ ξένη καὶ παρηλλαγμένη ἡ θυσία. Ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ θυσία καὶ ἱερεὺς· θυσία μὲν, κατὰ σάρκα, ἱερεὺς δὲ κατὰ πνεῦμα· ὁ αὐτὸς καὶ προσῆγε καὶ προσήγετο. Ἐκούσε πάλιν τοῦ Παύλου λέγοντος· «Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς 5 ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν». Ὅθεν ἀνάγκη ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκῃ. Ἴδου τέως προσφέρει. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν φησὶν· «Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας». Ἴδου ἐνταῦθα προσηνέχθη, ἐκεῖ ἑαυτὸν προσήνεγκεν. Εἰ- 10 δες πῶς καὶ θυσία καὶ ἱερεὺς ἐγένετο, καὶ θυσιαστήριον ἦν ὁ σταυρός;

Ἄλλ' ἀναγκαῖον μαθεῖν, τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐν τῷ ναῷ ἡ θυσία προσφέρεται, ἐν τῷ ναῷ λέγω τῷ Ἰουδαϊκῷ, ἀλλ' ἐξω τῆς πόλεως, ἐξω τῶν τειχῶν. Ἐξω γὰρ τῆς πόλεως ἐσταυρώθη, 15 καθάπερ τις κατάδικος, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου, ὅτι «Καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐξω τῆς πόλεως, ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ οὐχ ὑπὸ στέγην τινά; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα τοῦ ἀέρος καθάρῃ τὴν φύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ οὐκ ἐπικειμένης στέγης, ἀλλ' ἀντὶ στέγης ἐπι- 20 κειμένου τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα καθαρθῇ ὁ οὐρανὸς ἅπας, ἐφ' ὑψηλοῦ θυομένου τοῦ προβάτου. Ἐκαθάρθη οὖν οὐρανός, ἐκαθάρθη δὲ καὶ ἡ γῆ. Ἐσταξε γὰρ τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν μολυσμὸν αὐτῆς ἅπαντα ἐξεκάθηρεν. Ἄλλ' ὑπὸ στέγην μὲν ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰτίας οὐ προσφέρεται ἡ θυσία.

25 Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τῷ Ἰουδαϊκῷ; Καὶ τοῦτο πάλιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μὴ ἰδιοποιήσωνται τὴν θυσίαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ νομίσης ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐκείνου μόνου τὴν θυσίαν προσφέρεσθαι, διὰ τοῦτο ἐξω τῆς πόλεως, ἐξω τῶν τειχῶν· ἵνα μάθῃς ὅτι καθολικὴ ἐστὶν ἡ θυσία, ἵνα μάθῃς, ὅτι ὑ- 30 πὲρ τῆς γῆς ἀπάσης ἐστὶν ἡ προσφορά, καὶ ὅτι κοινὸς τῆς φύσε-

5. Ἐβρ. 5, 1 καὶ 8, 3.

7. Ἦσ. 53, 12.

6. Ἐβρ. 9, 28.

νούριο καὶ παράξενο τὸ θυσιαστήριο, ἐπειδὴ ἡ θυσία εἶναι παράξενη καὶ διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἦταν καὶ θύμα καὶ ἱερέας. Θύμα, κατὰ τὸ σῶμα του, καὶ ἱερέας, κατὰ τὴν πνευματικὴ του ὑπόστασι. Ὁ ἴδιος καὶ πρόσφερε καὶ προσφερόταν. Ἦκουε πάλι τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «Γιατὶ κάθε ἀρχιερέας ποὺ ξεχωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γίνεται ἀρχιερέας γιὰ ὠφέλεια τῶν ἀνθρώπων στὰ ἔργα τῆς λατρείας ποὺ ἀναφέρονται στὸ Θεό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἦταν ἀνάγκη νὰ ἔχει καὶ ὁ Χριστὸς κάτι ποὺ νὰ τὸ προσφέρει σὰν θυσία»⁵. Νὰ ποὺ προσφέρει τώρα. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς θυσιάσθηκε μιὰ φορὰ γιὰ νὰ βαστάξει πάνω του τὶς ἁμαρτίες τῶν πολλῶν»⁶. Νά, ἐδῶ θυσιάσθηκε, καὶ ἐκεῖ θυσίασε τὸν ἑαυτό του. Εἶδες πῶς ἔγινε καὶ θύμα καὶ ἱερέας, καὶ πῶς ὁ σταυρὸς ἦταν τὸ θυσιαστήριο;

Ἄλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθουμε γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἔγινε ἡ θυσία στὸ ναό, ἐννοῶ στὸν Ἰουδαϊκὸ ναό, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Γιατὶ σταυρώθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὰν ἓνας κατάδικος, γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ὅτι «Λογαριάσθηκε ἀνάμεσα στοὺς κακούργους»⁷. Γιὰ ποιὸ λόγο σταυρώθηκε λοιπὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ ψηλὸ μέρος, καὶ δὲ σταυρώθηκε κάτω ἀπὸ κάποια στέγη; Καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινε χωρὶς λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ καθαρῖσει τὴν ἀτμόσφαιρα. Γι' αὐτὸ θυσιάσθηκε σὲ ψηλὸ μέρος, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀπὸ πάνω του στέγη, ἀλλὰ ὑπῆρχε ἀπὸ πάνω του ὁ οὐρανὸς ἀντὶ γιὰ στέγη, γιὰ νὰ καθαρῖσθεῖ ὁλος ὁ οὐρανός, ἐπειδὴ θυσιαζόταν σὲ ψηλὸ μέρος τὸ πρόβατο. Καθαρίσθηκε λοιπὸν ὁ οὐρανός, καθαρῖσθηκε ὁμως καὶ ἡ γῆ. Γιατὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ του ἔσταξε αἷμα πάνω στὴ γῆ καὶ καθάρῖσε ἐντελῶς ὅλη τὴν ἀκαθαρσία της. Γι' αὐτὸ δὲν ἔγινε ἡ θυσία κάτω ἀπὸ κάποια στέγη.

Γιὰ ποιὸ ὁμως λόγο δὲν ἔγινε μέσα στὸν Ἰουδαϊκὸ ναό; Καὶ αὐτὸ πάλι δὲν ἔγινε τυχαῖα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ θεωρήσουν δική τους μόνο τὴ θυσία οἱ Ἰουδαῖοι, γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ θυσία προσφέρεται μόνο γιὰ τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος, γι' αὐτὸ ἔγινε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ θυσία εἶναι γιὰ ὅλους, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ προσφορὰ εἶναι γιὰ ὅλη τὴ

ως ἡμῶν ἀπάσης ἐστὶν ὁ καθαρισμός. Τοῖς μὲν γὰρ Ἰουδαίοις διὰ τοῦτο ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς πᾶσαν τὴν γῆν ἀφιέναι, καὶ εἰς ἓνα τόπον προσφέρειν, εἰς ἓνα τόπον εὐχεσθαι· ἐπειδὴ πᾶσα ἡ γῆ τότε ἀκάθαρτος ἦν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς κνίσσης, καὶ τῶν εἰ-
 5 δωλικῶν αἱμάτων, καὶ τῶν ἄλλων μολυσμῶν τῶν ἐλληνικῶν· διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἓνα τόπον ἐπέταξεν. Ἄλλ' ἐλθὼν ὁ Χριστός, καὶ τῆς πόλεως ἔξω παθῶν, πᾶσαν τὴν γῆν ἐκάθηρε, πάντα τόπον εὐκτήριον εἰργάσατο. Βούλει μαθεῖν πῶς πᾶσα ἡ γῆ λοιπὸν ναὸς ἐγένετο, καὶ πῶς πᾶς τόπος εὐκτήριος κατέστη; Ἄκουσον
 10 πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντες ὀσίους χειῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Εἶδες πῶς ἐκάθηρε τὴν οἰκουμένην; εἶδες πῶς πανταχοῦ ἐπαίρειν ὀσίους χειῖρας δυνάμεθα; Πᾶσα γὰρ ἡ γῆ γέγονεν ἀγία λοιπὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις ἀγίων ἀγιωτέρα. Πῶς; Ὅτι ἐκεῖ μὲν
 15 ἄλογον, ἐνταῦθα δὲ λογικὸν προσήχθη πρόβατον. Ὅσω τοίνυν κρεῖττον τὸ λογικὸν τοῦ ἀλόγου, τοσούτω πλείων ἐνταῦθα καὶ ὁ ἀγιασμός. Οὐκοῦν ἀληθῶς ἐορτὴ ὁ σταυρός.

2. Βούλει μαθεῖν αὐτοῦ καὶ ἕτερον κατόρθωμα μέγιστον, πᾶσαν ὑπερβαῖνον ἀνθρωπίνην διάνοιαν; Τὸν παράδεισον ἀποκε-
 20 κλεισμένον σήμερον ἀνέωξε· σήμερον τὸν ληστὴν εἰσήγαγεν ἐν αὐτῷ. Δύο τὰ μέγιστα γὰρ κατορθώματα, καὶ τὸν παράδεισον ἀνέωξε, καὶ τὸν ληστὴν εἰσήγαγεν· ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, ἐπανήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πατρῶαν πόλιν. «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ», φησὶν, «ἐν τῷ παραδείσῳ». Τί λέγεις; Ἐσταύ-
 25 ρωσαι καὶ προσήλωσαι ἐν τῷ σταυρῷ ἡλοῖς καὶ παράδεισον ἐπαγγέλλῃ; Πῶς οὖν τοιαῦτα χαρίζῃ; Καὶ μὴν ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι «Ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας»· ἀλλ' ἄκουε τῶν ἐπαγομένων· «Ἀλλὰ ζῆ», φησὶν, «ἐκ δυνάμεως Θεοῦ». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Διὰ τοῦτο ἐν τῷ

8. Α' Τιμ. 2, 8.

9. Λουκᾶ 23, 43.

10. Β' Κορ. 13, 4.

11. Β' Κορ. 12, 9.

γῆ καὶ ὅτι ὁ καθαρισμὸς εἶναι κοινὸς γιὰ ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Γι' αὐτὸ παράγγειλε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰουδαίους ν' ἀφήσουν ὄλη τὴ γῆ καὶ σ' ἓνα τόπο νὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τους, σ' ἓνα τόπο νὰ προσεύχονται. Ἐπειδὴ ὄλη ἡ γῆ τότε ἦταν ἀκάθαρτη ἀπὸ τὸν καπνὸ, καὶ ἀπὸ τὴν κνίσσα καὶ ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες εἰδωλολατρικὲς ἀκαθαρσίες, γι' αὐτὸ τοὺς διέταξε νὰ θυσιάσουν σ' ἓνα τόπο. Ἀλλὰ ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, καθάρισε ὄλη τὴ γῆ καὶ ἔκαμε κάθε τόπο κατάλληλο γιὰ προσευχή. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ὄλη ἡ γῆ ἔγινε στὴ συνέχεια ναὸς καὶ πῶς κάθε τόπος ἔγινε κατάλληλος γιὰ προσευχή; Ἄκουσε πάλι τὸ μακάριο Παῦλο ποὺ λέγει· «Σὲ κάθε τόπο νὰ προσεύχεστε σηκώνοντας πρὸς τὸν οὐρανὸ χέρια καθαρὰ, χωρὶς ὀργὴ καὶ χωρὶς δισταγμὸ»⁸. Εἶδες πῶς καθάρισε τὴν οἰκουμένη; Εἶδες πῶς παντοῦ μπορούμε νὰ σηκώνουμε πρὸς τὸν οὐρανὸ καθαρὰ χέρια; Γιατὶ ὄλη ἡ γῆ ἀγιάσθηκε στὴ συνέχεια, ἢ καλύτερα, ἔγινε ἀγιότερη ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν Ἰουδαίων. Πῶς; Γιατὶ ἐκεῖ θυσιάσθηκε πρόβατο ποὺ δὲν εἶχε λογικὸ, ἐδῶ ὁμως πρόβατο λογικὸ. Ὅσο λοιπὸν εἶναι ἀνώτερο τὸ λογικὸ ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει λογικὸ, τόσο περισσότερος εἶναι ἐδῶ καὶ ὁ ἀγιασμός. Ὁ σταυρὸς λοιπὸν εἶναι πραγματικὰ ἑορτή.

2. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ ἄλλο κατόρθωμα τοῦ σταυροῦ πολὺ μεγάλο ποὺ ξεπερνᾷ κάθε ἀνθρώπινη σκέψη; Τὸν παράδεισο ποὺ ἦταν κλεισμένος σήμερα τὸν ἄνοιξε, γιὰτὶ σήμερα ἔβαλε τὸ ληστὴ μέσα στὸν παράδεισο. Δύο λοιπὸν εἶναι τὰ πολὺ μεγάλα κατορθώματα· καὶ ἄνοιξε τὸν παράδεισο, καὶ τὸ ληστὴ ἔβαλε μέσα. Τοῦ ἔδωσε πάλι τὴν παλιά μας πατρίδα καὶ τὸν ὀδήγησε πάλι στὴν πατρικὴ μας πόλη. «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁹, λέγει ὁ Χριστός. Τί λέγεις; Σταυρώθηκες καὶ καρφώθηκες στὸ σταυρὸ, καὶ ὑπόσχεσαι παράδεισο; Πῶς λοιπὸν χαρίζεις αὐτά; καὶ ὁμως ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι «Σταυρώθηκε ἀπὸ ἀδυναμία»¹⁰. Ἀλλ' ἄκου αὐτὰ ποὺ προσθέτει· «Ἀλλὰ ζεῖ», λέγει, «ἀπὸ τὴ θεϊκὴ του δύναμη». Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Γιατὶ ἡ δύναμή μου παρουσιάζεται τέλεια μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία»¹¹. Γι' αὐτό, λέγει, ὑπόσχομαι

σταυρῶ νῦν, φησίν, ἐπαγγέλλομαι, ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν ἐμὴν καταμάθης δύναμιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πρᾶγμα σκυθρωπόν ἐστιν, ἵνα μὴ κατηφῆς γένη τῇ φύσει τοῦ σταυροῦ προσέχων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ σταυρουμένου δύναμιν ἀποβλέψας, παιδρὸς ἧς καὶ γεγα-
 5 νωμένος, διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἐπιδείκνυσί σοι τὴν ἰσχὺν τὴν ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ νεκρὸν ἀναστήσας, οὐ θαλάττη ἐπιτάξας, οὐ δαίμοσιν ἐπιτιμήσας, ἀλλ' ἐσταυρωμένος, προσηλωμένος, ὕβριζόμενος, ἐμπτυόμενος, λοιδορούμενος, χλευαζόμενος, παρὰ πάντων δια-
 10 ἐπισπάσασθαι. συρόμενος ἴσχυσε τὴν πονηρὰν τοῦ ληστοῦ διάνοιαν ἐφ' ἑαυτὸν

Ὅρα ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν διαλάμπουσαν. Τὴν κτίσιν ἐκλόνησε, τὰς πέτρας διέρρηξε, τὴν πέτρας ἀναισθητοτέραν τοῦ ληστοῦ ψυχὴν κηροῦ μαλακωτέραν εἰργάσατο. «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ». Τί λέγεις; Τὰ Χερουβὶμ τη-
 15 ρεῖ τὸν παράδεισον καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία, καὶ σὺ τῷ ληστῇ τὴν ἐκεῖ εἴσοδον ἐπαγγέλλῃ; Ναί, φησίν. Ἐγὼ γὰρ καὶ τῶν Χερουβὶμ εἶμι Δεσπότης, καὶ φλογὸς καὶ γεέννης καὶ ζωῆς καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν ἔχω· διὸ καὶ λέγει, «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ». Ἄν ἴδωσι τὸν Δεσπότην αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι,
 20 εὐθέως παραχωροῦσι καὶ ὑπεξίστανται. Καίτοι γε βασιλεὺς οὐδεὶς ἂν ποτε ἀνάσχοιτο ληστὴν ἄνθρωπον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ὁμοδούλων μεθ' ἑαυτοῦ εἰσκαθίσας, οὕτως εἰς τὴν πόλιν εἰσελαύνειν, ὁ δὲ φιλόανθρωπος Δεσπότης τοῦτο ἐποίησεν. Εἰς τὴν ἱερὰν γὰρ εἰσιὼν πατρίδα, τὸν ληστὴν μεθ' ἑαυτοῦ εἰσφέρει, οὐχὶ ἀτι-
 25 μάζων τὸν παράδεισον, μὴ γένοιτο, τοῖς ποσὶ τοῦ ληστοῦ, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον τιμῶν. Τιμὴ γὰρ παραδείσου, τὸ τοιοῦτον ἔχειν Δεσπότην, οὕτω δυνατὸν καὶ φιλόανθρωπον, ὡς καὶ ληστὴν δύνασθαι ποιῆσαι ἄξιον τῆς τρυφῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ.

Καὶ ὅτε τελώνας καὶ πόρνας εἰς τὴν βασιλείαν ἐκάλει, οὐ
 30 καταισχύνων τὴν βασιλείαν τοῦτο ἐποίει, ἀλλὰ τιμῶν μάλιστα, καὶ δεικνὺς ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ὁ Κύριος τῆς τῶν οὐρανῶν βασι-

τώρα πάνω στο σταυρό, για να μάθεις καλά και μ' αυτό τη δύναμή μου. Ἐπειδὴ δηλαδή τὸ γεγονός εἶναι λυπηρό, για να μὴ γίνεις σκυθρωπὸς προσέχοντας στὴν ἀποστολὴ τοῦ σταυροῦ, ἀλλά, ἀφοῦ στρέψεις τὴν προσοχή σου στὴ δύναμη τοῦ σταυρωμένου, νὰ εἶσαι χαρούμενος καὶ εὐχαριστημένος, γι' αὐτὸ σοῦ φανερώνει ἐκεῖ τὴ δύναμή του. Γιατὶ ὄχι ὅταν ἀνέστησε κάποιον νεκρό, οὔτε ὅταν διέταξε τὴ θάλασσα, οὔτε ὅταν ἐπιτίμησε τοὺς δαίμονες, ἀλλ' ὅταν τὸν σταύρωναν, ὅταν τὸν κάρφωναν, ὅταν τὸν ἔβριζαν, ὅταν τὸν ἔφτυναν, ὅταν τὸν κακολογοῦσαν, ὅταν τὸν εἰρωνεύονταν, ὅταν ὄλοι τὸν ἐξευτέλιζαν, τότε μπόρεσε νὰ πάρει μὲ τὸ μέρος του τὴν πονηρὴ ψυχὴ τοῦ ληστῆ.

Πρόσεχε τὴ δύναμή του ποὺ φαίνεται ὀλοκάθαρα καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Συγκλόνησε τὴ φύση, ράγισε τὶς πέτρες, ἔκαμε πιὸ μαλακὴ ἀπὸ τὸ κερὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ληστῆ ποὺ ἦταν πιὸ σκληρὴ ἀπὸ τὴν πέτρα. «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο». Τί λέγεις; Τὰ Χερουβείμ φρουροῦν τὸν παράδεισο καὶ πύρινα ξίφη, καὶ ἐσὺ ὑπόσχεσαι στὸ ληστῆ τὴν εἴσοδό του ἐκεῖ; Ναί, λέγει. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι κύριος καὶ τῶν Χερουβείμ καὶ τῆς φλόγας καὶ τῆς κόλασης καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τὴν ἐξουσία ἔχω. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο». Ἐὰν οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες δοῦν τὸν Κύριο, ἀμέσως ὑποχωροῦν καὶ παραχωροῦν τὴ θέση τους. Ἄν καὶ βέβαια κανεὶς βασιλιάς δὲ θ' ἀνεχόταν ποτὲ ἓνα ληστῆ ἢ κάποιον ἄλλο ὑπήκοό του νὰ καθίσει κοντά του καὶ νὰ μπεῖ ἔτσι μέσα στὴν πόλη, ὁ φιλόανθρωπος ὅμως Κύριος τὸ ἔκαμε αὐτό. Γιατὶ μπαίνοντας στὴν ἱερὴ πατρίδα, φέρει μαζί του μέσα σ' αὐτὴν τὸ ληστῆ, ὄχι για να προσβάλλει τὸν παράδεισο, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, μὲ τὴν παρουσία τοῦ ληστῆ, ἀλλὰ για να τὸν τιμῆσει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο περισσότερο. Γιατὶ ἦταν τιμὴ για τὸν παράδεισο τὸ νὰ ἔχει τέτοιον Κύριο, τόσο δυνατὸ καὶ φιλόανθρωπο, ὥστε νὰ μπόρῃ καὶ τὸ ληστῆ νὰ κάμει ἄξιο ν' ἀπολαύσει τὸν παράδεισο.

Καὶ ὅταν καλοῦσε τελῶνες καὶ πόρνες στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ για να τὴν ντροπιάσει, ἀλλὰ για να τὴν τιμῆσει ἰδιαίτερα καὶ για ν' ἀποδείξει ὅτι τέτοιος εἶναι ὁ Κύ-

λείας, ὡς καὶ πόρνας καὶ τελῶνας οὕτως ἐργάσασθαι δοκίμους, ὡς ἀξίους φανῆναι τῆς ἐκεῖ τιμῆς καὶ δωρεᾶς. Καθάπερ οὖν ἰατρὸν τότε θαυμάζομεν, ὅταν ἴδωμεν ὅτι ἀνθρώπους ἀνίατα νοσήματα ἔχοντας ἀπαλλάξας τῆς ἀρρώστιας, πρὸς καθαρὰν ὑγίειαν
 5 ἐπανήγαγεν, οὕτω καὶ τὸν Χριστὸν θαύμασον, ἀγαπητέ, καὶ ἐκπλάγηθι, ὅτι λαβὼν ἀνίατα νοσήματα ψυχῆς ἔχοντας ἀνθρώπους, ἴσχυσε καὶ τῆς κακίας ἀπαλλάξαι, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξίους ἀποφῆναι τοὺς πρὸς τὴν ἐσχάτην πονηρίαν ἐληλακότας. «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». Μεγά-
 10 λη τιμὴ, πολὺ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἄφατος ἢ ὑπερβολὴ τῆς ἀγαθότητος· τοῦ γὰρ εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθεῖν μείζων τιμὴ τὸ μετὰ τοῦ Δεσπότη εἰσελθεῖν. Τί γέγονεν, εἶπέ μοι; Τί τοιοῦτον ὁ ληστής ἐπεδείξατο, ἵνα ἀθρόον παραδείσου ἄξιος φανῆ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ;

15 Βούλει συντόμως εἶπω, καὶ δείξω τοῦ ληστοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην; Ὅτε Πέτρος ἤρνεῖτο κάτω ὁ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, τότε ἐκεῖνος ἄνω ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνων ὡμολόγησε. Καὶ τοῦτο οὐ τοῦ Πέτρου κατηγορῶν εἶπον, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τοῦ ληστοῦ τὴν μεγαλοψυχίαν δείξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖνος οὐκ ἤνεγκε κόρης ἀπειλὴν εὐτελοῦς· οὗτος δὲ ὄρων δῆμον ὀλόκληρον μεμνηνῶτα καὶ περιστῶτα καὶ
 20 βοῶντα καὶ μυρία εἰς τὸν ἐσταυρωμένον λοιδορούμενον, οὐκ εἶδε πρὸς τὴν ὕβριν τοῦ ἐσταυρωμένου, ἀλλὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα ταῦτα παραδραμῶν καὶ τὰ ταπεινά, καὶ τὰ κω-
 25 λύματα κάτω ἀφείς, ἐπέγνω τὸν τῶν οὐρανῶν Δεσπότην, εἰπὼν τὰ βραχέα ἐκεῖνα ῥήματα καὶ τοῦ παραδείσου ἄξιον αὐτὸν ἀποφῆναντα, «Μνήσθητί μου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Μὴ παραδράμωμεν ἀπλῶς τὸ εἰρημένον, μηδὲ ἐπαισχυνθῶμεν διδάσκαλον λαβεῖν τὸν ληστήν, ὃν οὐκ ἐπησχύνθη ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος πρῶτον εἰς τὸν παράδεισον εἰσαγαγεῖν. Μὴ ἐπαισχυνθῶμεν διδάσκαλον λαβεῖν ἄνθρωπον, πρὸ παντὸς τοῦ τῶν

ριος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὥστε νὰ κάνει καὶ τελῶνες καὶ πόρνες τόσο ἐκλεκτούς, ποὺ ν' ἀποδειχθοῦν ἄξιοι γι' αὐτὴ τὴν τιμὴ καὶ εὐεργεσία. "Ὅπως δηλαδὴ θαυμάζουμε ἕναν ἰατρὸ τότε, ὅταν δοῦμε ὅτι τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔπασχαν ἀπὸ ἀνιάτες ἀσθένειες τοὺς θεράπευσε καὶ τοὺς ἔκαμε πάλι τελείως ὑγιεῖς, ἔτσι θαύμασε καὶ τὸ Χριστό, ἀγαπητέ, καὶ νιώσε κατάπληξη γιατί, ὅταν βρῆκε ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν ἀνιάτες ἀσθένειες στὴν ψυχὴ τους, μπόρεσε καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κακία, καὶ ν' ἀναδείξει ἄξιους γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐκείνους ποὺ ἔφθασαν στὸ τελευταῖο σημεῖο τῆς πονηρίας. «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο». Εἶναι μεγάλη ἡ τιμὴ, πολὺ μεγάλη ἡ φιλανθρωπία του, ἀνέκφραστη ἡ ὑπερβολικὴ του ἀγαθότητα, γιατί εἶναι μεγαλύτερη ἡ τιμὴ νὰ μπεῖς μαζί με τὸν Κύριο στὸν παράδεισο ἀπὸ τὸ μπεῖς μόνος σου. Πές μου, τί ἔγινε; Τί τὸ σπουδαῖο παρουσίασε ὁ ληστής, γιὰ νὰ φανεῖ ἀμέσως ἀπὸ τὸ σταυρὸ ἄξιος γιὰ τὸν παράδεισο;

Θέλεις νὰ σοῦ πῶ σύντομα καὶ νὰ σοῦ δείξω τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ληστή; "Ὅταν ὁ Πέτρος, ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τοὺς μαθητές, τὸν ἀρνιοῦνταν χωρὶς νὰ εἶναι στὸ σταυρό, τότε ὁ ληστής, ἂν καὶ ἦταν ἐπάνω στὸ σταυρό, τὸν πίστεψε. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ εἶπα γιὰ νὰ κατηγορήσω τὸν Πέτρο, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω τὴ μεγαλοψυχία τοῦ ληστή καὶ τὴν ὑπερβολικὴ του πίστη. Ἐκεῖνος δὲν ἀντεξε τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς ἀσήμαντου κοριτσιοῦ, αὐτὸς ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπε ὀλόκληρο λαὸ νὰ κάνει σὰν τρελλὸς καὶ νὰ στέκεται γύρω του καὶ νὰ φωνάζει δυνατὰ καὶ νὰ βρίζει πάρα πολὺ τὸ σταυρωμένο, δὲν πρόσεξε στὴν ὕβρη τοῦ σταυρωμένου, ἀλλ', ἀφοῦ παρέβλεψε μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως του ὅλα αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα καὶ παραμέρισε τὰ ἐμπόδια, ἀναγνώρισε τὸν Κύριο τῶν οὐρανῶν, λέγοντας τὰ λίγα ἐκεῖνα λόγια ποὺ τὸν ἀνέδειξαν ἄξιο ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν παράδεισο, «Θυμήσου με στὴ βασιλεία σου»¹².

"Ἄς μὴ προσπεράσουμε ἐπιπόλαια αὐτὰ τὰ λόγια, οὔτε νὰ ντραποῦμε νὰ πάρουμε γιὰ διδάσκαλο τὸ ληστή, ποὺ ὁ Κύριός μας δὲν ντράπηκε νὰ τὸν ὀδηγήσει πρῶτο μέσα στὸν παράδεισο. "Ἄς μὴ ντραποῦμε νὰ πάρουμε γιὰ διδάσκαλο ἄνθρωπο,

ἀνθρώπων γένους ἄξιον φανέντα τῆς πολιτείας τῆς ἐν τῷ παρα-
 δείσω. Καθ' ἕκαστον τοίνυν τῶν ῥημάτων ἐξετάσωμεν, ἵνα μά-
 θωμεν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ σταυροῦ τὴν δύναμιν. Οὐδὲ γὰρ εἶπε
 πρὸς αὐτόν, καθάπερ πρὸς Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν, «Δεῦτε, καὶ
 5 ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων»· οὐδὲ εἶπε ἔπρὸς αὐτόν, καθά-
 περ πρὸς τοὺς δώδεκα μαθητάς, ὅτι «Καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα
 θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ». Ὅλως δὲ
 οὐδὲ ῥήματος αὐτὸν ἠξίωσεν. Οὐδὲ θαύματα εἶδεν, οὐ νεκρὸν ἀ-
 νιστάμενον, οὐ δαίμονας ἐλαυνομένους, οὐ θάλατταν εἴκουσαν
 10 αὐτοῦ τῷ ἐπιτάγματι, οὐ περὶ βασιλείας αὐτῷ διελέχθη· πόθεν δὲ
 ἤδει καὶ τῆς βασιλείας τὸ ὄνομα;

Ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν σύνεσιν τὴν πολλήν. «Ἐλοιδόρει αὐ-
 τόν», φησὶν, «ὁ ἕτερος ληστής· καὶ γὰρ ἕτερος ἦν ληστής συν-
 εσταυρωμένος, ἵνα πληρωθῆ τὸ παρὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον»,
 15 ὅτι «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη». Ἐβούλοντο γὰρ καὶ τὴν δόξαν
 αὐτοῦ διαβαλεῖν οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, καὶ πανταχόθεν ἐπηρέ-
 αζον τοῖς γινομένοις· ἀλλὰ διὰ πάντων ἡ ἀλήθεια ηὔξανε, καὶ δι'
 αὐτῶν τῶν κωλυμάτων λαμπροτέρα ἐγίνετο. «Ἐλοιδόρει τοίνυν
 αὐτὸν ὁ ἕτερος ληστής»· εἷς δὲ τις τῶν εὐαγγελιστῶν φησιν, ὅτι
 20 ἀμφοτέρω ἐλοιδοροῦν τὸν Ἰησοῦν· καὶ τοῦτο δὲ ἀληθές, ὃ καὶ
 μάλιστα ἐπιτείνει τούτου τὴν εὐγνωμοσύνην. Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν
 λαιδορῆσαι μὲν παρὰ τὴν ἀρχήν, ἀθρόον δὲ τοσαύτην τὴν μετα-
 βολὴν ἐπιδείξασθαι. «Ἐλοιδόρει τοίνυν αὐτόν», φησὶν, «ὁ ἕτε-
 ρος ληστής».

25 Εἶδες ληστὴν καὶ ληστήν; Ἀμφοτέρω ἐν τῷ σταυρῷ, ἀμφο-
 ἕτεροι ἀπὸ πονηρίας, ἀμφοτέρω ἀπὸ βίου ληστρικοῦ, ἀλλ' οὐκ
 ἀμφοτέρω ἐν τοῖς αὐτοῖς· ἀλλ' ὁ μὲν βασιλείαν ἐκκληρονόμησεν,
 ὁ δὲ εἰς γέενναν παρεπέμπετο. Οὕτω καὶ χθές, μαθητῆς, καὶ
 μαθηταί· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς προδοσίαν παρεσκευάζετο, οἱ δὲ πρὸς
 30 διακονίαν εὐτρεπίζοντο· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔλεγε τοῖς Φαρισαίοις,
 «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;», οὗτοι

13. Ματθ. 4, 19.

14. Ματθ. 19, 28.

15. Ἑβρ. 53, 12.

16. Βλ. Ματθ. 27, 44 καὶ Μάρκ. 15, 32.

ποῦ πρῶτος ἀπ' ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος φάνηκε ἄξιος νὰ ζήσει μέσα στὸν παράδεισο. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν κάθε λέξη χωριστά, γιὰ νὰ μάθουμε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴ δύναμη τοῦ σταυροῦ. Γιατὶ δὲν εἶπε στὸ ληστή, ὅπως εἶπε στὸν Πέτρο καὶ Ἄνδρέα, «Ἐλάτε, καὶ θὰ σᾶς κάνω ἱκανοὺς νὰ ψαρεύεται ἀνθρώπους»¹³. Οὔτε εἶπε σ' αὐτόν, ὅπως εἶπε στοὺς δώδεκα μαθητὲς του, ὅτι «Θὰ καθίσετε σὲ δώδεκα θρόνους νὰ δικάζετε τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ»¹⁴. Καὶ γενικὰ δὲν τοῦ εἶπε οὔτε μία λέξη. Δὲν εἶδε θαύματα, οὔτε ν' ἀνασταίνεται κάποιος νεκρὸς, οὔτε νὰ διώχνονται δαίμονες, οὔτε νὰ ὑπακούει ἡ θάλασσα στὴν προσταγὴ του, οὔτε τοῦ μίλησε γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἀπὸ ποῦ γνώριζε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;

Ἄς δοῦμε τὴ μεγάλη του σύνεση. Εἰρωνευόταν τὸ Χριστό, λέγει, ὁ ἄλλος ληστής, γιατί ἦταν καὶ ἄλλος ληστής σταυρωμένος μαζί μὲ τὸ Χριστό, γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ὅτι «Λογαριάσθηκε ἀνάμεσα στοὺς κακούργους»¹⁵. Γιατὶ οἱ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι ἤθελαν νὰ συκοφαντήσουν τὴ δόξα του καὶ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἔβριζαν μ' αὐτὰ ποῦ ἔκαναν. Ἡ ἀλήθεια ὁμως αὐξανόταν μὲ ὄλα αὐτὰ καὶ γινόταν λαμπρότερη μ' αὐτὰ τὰ ἐμπόδια. Τὸν εἰρωνευόταν, λοιπὸν ὁ ἄλλος ληστής. Ἐνας ὁμως ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστὲς λέγει, ὅτι καὶ οἱ δύο ληστὲς εἰρωνεύονταν τὸν Ἰησοῦ¹⁶. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, πράγμα ποῦ κάνει σπουδαιότερη τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ληστῆ. Γιατὶ εἶναι φυσικὸ βέβαια νὰ εἰρωνεύφθηκε στὴν ἀρχὴ τὸν Ἰησοῦ, ξαφνικὰ ὁμως ἔδειξε τόσο μεγάλη μεταβολή. Τὸν εἰρωνευόταν λοιπὸν, λέγει, ὁ ἄλλος ληστής.

Εἶδες τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο ληστή; Καὶ οἱ δύο βρίσκονται στὸ σταυρό, καὶ οἱ δύο γιατί ἔδειξαν κακὴ διαγωγή, καὶ οἱ δύο γιατί ἦταν ληστὲς, ἀλλὰ δὲν εἶχαν καὶ οἱ δύο τὸ ἴδιο τέλος, γιατί ὁ ἕνας κληρονόμησε τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ ὁ ἄλλος πῆγε στὴν κόλαση. Ἔτσι ἔγινε καὶ χθὲς, μαθητὴς ἦταν ὁ ἕνας, μαθητὲς καὶ οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ὁ ἕνας ἐτοιμαζόταν νὰ προδώσει, οἱ ἄλλοι ἐτοιμάζονταν νὰ περιποιηθοῦν τὸν Ἰησοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε στοὺς Φαρισαίους· «Τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, γιὰ νὰ σᾶς

δὲ προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάζωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;». Οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ληστής καὶ ληστής. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐλοιδορεῖτο, ὁ δὲ ἐπιστομίζει· ὁ μὲν βλασφημεῖ, ὁ δὲ ἐγκαλεῖ, καὶ ταῦτα ὀρώων ἐσταυρωμένον αὐτόν, κατακεκριμένον, 5 τὸν δῆμον κάτωθεν λοιδορούμενον, ἐπιβοῶντα μεγάλα· ἀλλ' ὁμως οὐδὲν τούτων αὐτὸν παρέτρεψεν, οὐδὲ τῆς προσηκούσης δόξης ἀπήγαγεν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐτέρῳ ληστῇ σφοδρῶς ἐπιτίθεται, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «Οὐδὲ φοβῆ τὸν Θεὸν σύ;».

3. Εἶδες παρῤῥησίαν ληστοῦ; εἶδες πῶς οὐδὲ ἐν σταυρῷ τῆς οἰ-
10 κείας τέχνης ἐπιλανθάνεται, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁμολογίας αὐτῆς ληστεύει τὴν βασιλείαν; «Οὐδὲ φοβῆ τὸν Θεὸν σύ;», φησίν. Εἶδες παρῤῥησίαν ἐν σταυρῷ, εἶδες φιλοσοφίαν, εἶδες εὐλάβειαν. Ὅτι γὰρ ἐν ἑαυτῷ ἦν, ὅτι τὰς φρένας ὄλως εἶχε τοῖς ἡλοῖς ἐμπεπαρμένος, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἡλῶν ὀδύνας ὑπομένων τὰς ἀφορήτους, 15 οὐχὶ θαυμάζεσθαι ἄξιος τοῦ γενναίου φρονήματος ἕνεκα; Ἐγὼ μὲν οὐ θαυμάζεσθαι μόνον ἄξιον, ἀλλὰ καὶ μακαρίζεσθαι αὐτὸν δικαίως ἂν εἶποιμι. Καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἐπεστρέφετο πρὸς τὰς ἀλγηδόνας, ἀλλ' ἀφείς τὰ καθ' ἑαυτόν, τὰ ἐτέρου ἐφρόντιζε, καὶ ὅπως ἐκεῖνον ἐξαρπάσῃ τῆς πλάνης, καὶ διδάσκαλος γένηται ἐν 20 σταυρῷ, ἐσπούδαζεν. «Οὐδὲ φοβῆ τὸν Θεόν», φησί, «σύ;». Μονοῦχὶ λέγει πρὸς αὐτόν, μὴ τῷ κάτω δικαστηρίῳ πρόσεχε, μὴ ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ψηφίζου, μὴ τὰ γινόμενα μόνον ὄρα· ἔστιν ἕτερος κριτῆς ἄορατος, ἀδέκαστόν ἐστιν ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον, παραλογισθῆναι μὴ δυνάμενον.

25 Μὴ τοίνυν ἴδης, ὅτι κατεκρίθη κάτω· ἀλλὰ τὰ ἄνω οὐ τοιαῦτα. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν τῷ κάτω δικαστηρίῳ καὶ ἀνεύθυνοι πολλάκις καταδικάζονται, καὶ ὑπεύθυνοι ἀφίενται, καὶ δίκαιοι κατακρίνονται, καὶ ἄδικοι διαφεύγουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐκόντες τῶν κρινομένων, τὰ δὲ ἄκοντες διαφθείρουσιν οἱ πολλοὶ τῶν 30 ἀνθρώπων· ἢ γὰρ ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον καὶ ἀπατηθέντες, ἢ ἰ-

τὸν παραδώσω;»¹⁷, οἱ ἄλλοι ὁμῶς πῆγαν στὸν Ἰησοῦ καὶ τοῦ εἶπαν· «Ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἐτοιμάσουμε νὰ φάγεις τὸ Πάσχα;»¹⁸. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ληστής εἶναι ὁ ἓνας, ληστής καὶ ὁ ἄλλος. Ἀλλὰ ὁ ἓνας εἰρωνευόταν, ὁ ἄλλος ὁμῶς τοῦ ἐκλείνε τὸ στόμα. Ὁ ἓνας βλασφημεῖ, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὸν κατηγορεῖ, καὶ αὐτὰ συμβαίνουν ἐνῶ βλέπει τὸν Ἰησοῦ σταυρωμένο, καταδικασμένο, τὸ λαὸ ἀπὸ κάτω νὰ βρίζει, νὰ φωνάζει πολὺ δυνατὰ. Ἀλλ' ὁμῶς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν παρέσυρε, οὔτε τὸν ἐμπόδισε ἀπὸ τὴ σωστὴ γνώμη, ἀλλὰ ἐπιτίθεται ἔντονα καὶ στὸν ἄλλο ληστή καὶ τοῦ λέγει· «Οὔτε τὸ Θεὸ δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;»¹⁹.

3. Εἶδες τὸ θάρρος τοῦ ληστῆ; εἶδες πῶς οὔτε πάνω στὸ σταυρὸ δὲ ξεχνᾶ τὴν τέχνη του, ἀλλὰ μὲ τὴν ὁμολογία του αὐτὴ ἀρπάζει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; «Οὔτε τὸ Θεό», λέγει, «δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;». Εἶδες θάρρος ἐπάνω στὸ σταυρὸ, εἶδες πίστη, εἶδες εὐσέβεια; Δὲν ἀξίζει νὰ τὸν θαυμάζουμε γιὰ τὴ γενναιότητά του, ἀφοῦ ἦταν κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀφοῦ εἶχε τὰ λογικά του, ἐνῶ ἦταν κρεμασμένος μὲ καρφιά καὶ ὑπέμενε τοὺς ἀνυπόφορους πόνους ἀπὸ τὰ καρφιά; Ἐγὼ θὰ ἔλεγα ὅτι ὄχι μόνο ἀξίζει νὰ τὸν θαυμάζουμε, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ τὸν μακαρίζουμε. Γιατὶ ὄχι μόνο δὲ φρόντιζε γιὰ τοὺς πόνους του, ἀλλὰ ἀδιαφόρησε γιὰ τὰ βάσανά του καὶ φρόντιζε γιὰ τὰ βάσανα τοῦ ἄλλου, καὶ προσπαθοῦσε μὲ ποιοὺ τρόπο νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πλάνη του καὶ νὰ γίνῃ διδάσκαλος ἐπάνω στὸ σταυρὸ. «Οὔτε τὸ Θεό», λέγει, «δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;». Εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέγει τὰ ἐξῆς· μὴ προσέχεις στὸ ἐπίγειο δικαστήριον, μὴ κρίνεις ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλέπεις, μὴ βλέπεις μόνο αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα· ὑπάρχει ἄλλος κριτὴς ἀόρατος, τὸ δικαστήριό του εἶναι ἀμερόληπτο καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κάνει λάθος.

Νὰ μὴ βλέπεις λοιπόν, ὅτι καταδικάσθηκε στὴ γῆ. Δὲ γίνεται ἔτσι στὸν οὐρανό. Γιατὶ ἐδῶ, στὸ ἐπίγειο δικαστήριον, καὶ ἀθῶοι πολλὰς φορὰς καταδικάζονται καὶ ἔνοχοι ἀθωώνονται, καὶ δίκαιοι τιμωροῦνται καὶ ἄδικοι δὲν παθαίνουν τίποτε. Γιατὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι διαστρέφουν αὐτὰ ποὺ κρίνουν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησή τους· καὶ ἄλλα χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἢ γιὰτὶ δὲ γνωρίζουν τὸ δίκαιο καὶ ἐξαπατοῦνται, ἢ γιὰτὶ, ἂν καὶ τὸ γνω-

δόντες μὲν, ὑπὸ χρημάτων δὲ διαφθαρέντες προέδωκαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ κατεψηφίσαντο τῶν ἀνευθύνων· ἄνω δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν. Ὁ Θεὸς γὰρ κριτῆς δίκαιος, καὶ τὸ κρίμα αὐτοῦ ὡς φῶς ἐξελεύσεται· οὐκ ἔχει σκότος, οὐκ ἔχει ἀποκρυβήν, οὐδε-
5 μίαν δέχεται παρατροπήν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃ ἐκεῖνος, ὅτι κατεδικάσθη κάτω, τί αὐτῷ συνηγορεῖς; Ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄνω δικαστήριον, ἐπὶ τὸ βῆμα τὸ φοβερόν, ἐπὶ τὸ κριτήριον τὸ ἀδέκαστον, ἐπὶ τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν· ἀνέμνησεν αὐτὸν ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου. Ἐκεῖ βλέπε, φησί, καὶ οὐκ οἴσεις
10 τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον· οὐδὲ στήση μετὰ τῶν κάτω ἀνθρώπων, ἀλλὰ θαυμάσεις, καὶ ἀποδέξῃ τὴν ἄνωθεν κρίσιν.

«Οὐδὲ φοβῆ», φησί, «τὸν Θεὸν σύ;». Εἶδες φιλοσοφίαν ληστοῦ, εἶδες σύνεσιν, εἶδες διδασκαλίαν· ἄθρόον ἀπὸ σταυροῦ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέπτυ. Καὶ ὄρα αὐτὸν ἀποστολικὸν νόμον ἡ-
15 δη πληροῦντα, καὶ οὐ τὰ ἑαυτοῦ μόνον σκοποῦντα, ἀλλὰ πάντα ποιοῦντα καὶ πραγματευόμενον, ὥστε καὶ ἐκεῖνον τῆς πλάνης ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγεῖν. Εἰπὼν γάρ, «Οὐδὲ φοβῆ τὸν Θεὸν σύ;», ἐπήγαγεν, «Ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐσμεν». Σκόπει ἐξομολόγησιν ἀπηρτισμένην. Τί ἐστιν, «Ἐν τῷ
20 αὐτῷ κρίματι ἐσμεν»; Ἐν τῇ αὐτῇ, φησί, κολάσει· καὶ ἡμεῖς γὰρ ἐν σταυρῷ ἐσμεν. Ἐκεῖνον τοίνυν ὄνειδίζων, σαυτὸν πρὸ ἐκείνου βάλλεις ταῖς λοιδορίαις. Ὡσπερ οὖν ὁ ἐν ἀμαρτήμασιν ὢν, καὶ ἕτερον καταδικάζων, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου καταδικάζει, οὕτω καὶ ὁ ἐν συμφορᾷ ὢν, καὶ ὄνειδίζων ἑτέρου συμφορὰν, ἑαυτὸν
25 πρὸ ἐκείνου ὄνειδίζει. «Ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι», φησὶν, «ἐσμέν», Ἀποστολικὸν αὐτῷ νόμον ἀναγινώσκει, εὐαγγελικὰ ῥήματα λέγοντα· «Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε». «Ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐσμεν». Τί ποιεῖς, ὦ ληστὰ; Κοινωνὸν ὑμῶν αὐτὸν ποιεῖς λέγων, «Ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐσμεν»; Οὐχί, φησὶν· ἐπάγω τὴν
30 διόρθωσιν διὰ τῶν ἐξῆς· «Καὶ ἡμεῖς μὲν», φησί, «δικαίως· ἄξια

ρίζουν, ἐξαγοράζονται μὲ χρήματα καὶ προδίδουν τὴν ἀλήθεια καὶ καταδικάζουν τοὺς ἀθώους. Στὸν οὐρανὸ ὁμοῦ δὲ συμβαίνει τίποτε τέτοιο. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς δίκαιος καὶ ἡ ἀπόφασή του θὰ βγεῖ σὰν τὸ φῶς, δὲν ἔχει ἀσάφεια, οὔτε κάτι ἀπόκρυφο, δὲν παίρνει καμιὰ ἀλλαγή. Γιὰ νὰ μὴ λέγει λοιπὸν ὁ ἄλλος ληστής, ὅτι καταδικάσθηκε στὴ γῆ, τί τὸν ὑπερασπίζεις ἐσύ; Τὸν ἀνέβασε στὸ οὐράνιο δικαστήριον, στὸ φοβερὸ βῆμα, στὸ ἀμερόληπτο δικαστήριον, στὸ δικαστὴ πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαπατήσῃ, τοῦ θύμισε ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ δικαστήριον. Πρόσεχε ἐκεῖ, λέγει, καὶ δὲ θὰ ρίξεις τὴν καταδικαστικὴν ψῆφον, οὔτε θὰ συμφωνήσῃς μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, ἀλλὰ θὰ θαυμάσῃς καὶ θὰ παραδεχθεῖς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

«Οὔτε τὸ Θεό», λέγει, «δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;». Εἶδες τὴν πίστη τοῦ ληστῆ, εἶδες τὴ σύνεσή του, εἶδες τὴ διδασκαλία του; Ἄμεσως ἀπὸ τὸ σταυρὸ πέταξε στὸν οὐρανὸ. Καὶ βλέπε ὅτι αὐτὸς ἐφαρμόζει πᾶ ἀποστολικὸν νόμον, καὶ δὲ φροντίζει μόνον γιὰ τὰ δικά του, ἀλλὰ κάνει τὰ πάντα καὶ προσπαθεῖ, ὥστε τὸν ἄλλο ληστὴ καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ καὶ στὴν ἀλήθειαν νὰ τὸν φέρῃ. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «Οὔτε τὸ Θεὸ δὲ φοβᾶσαι ἐσύ;», πρόσθεσε· «Γιατὶ τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδιαν ποινὴν». Πρόσεχε τέλεια ἐξομολόγησιν. Τί σημαίνει, «Ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐσμεν»; Μὲ τὴν ἴδιαν τιμωρίαν τιμωρηθήκαμε, λέγει, γιατί καὶ ἐμεῖς εἴμαστε πάνω στὸ σταυρό. Βρίζοντας λοιπὸν τὸ Χριστό, προσβάλλεις τὸν ἑαυτὸ σου ἀντὶ γι' αὐτόν. Ὅπως λοιπὸν ὁ ἁμαρτωλός, ὅταν κατακρίνῃ ἄλλον ἁμαρτωλό, κατακρίνῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ὄχι τὸν ἄλλο, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού βρίσκεται σὲ συμφορὰ, ὅταν βρίζει τὴν συμφορὰ τοῦ ἄλλου, βρίζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ ὄχι τὸν ἄλλο. «Τιμωρηθήκαμε», λέγει, «μὲ τὴν ἴδιαν ποινὴν». Τοῦ διαβάξῃ ἀποστολικὸν νόμον καὶ τοῦ λέγει τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου· «Μὴν κατακρίνετε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθεῖτε»²⁰. «Γιατὶ τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδιαν ποινὴν». Τί κάνεις, ληστή; Τὸν κάνεις σύντροφόν σου λέγοντας, «Τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδιαν ποινὴν»; Ὁχι, λέγει. Διορθώνω αὐτὸ μὲ τὰ παρακάτω· «Καὶ ἐμεῖς βέβαια», λέγει, «δίκαια τιμωρηθήκαμε, γιατί παθαίνουμε

γὰρ ὧν ἐποιήσαμεν ἀπολαμβάνομεν».

Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας ὅτι εἶπεν, «Ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐ-
σμεν», νομίσης ὅτι κοινωνὸν αὐτὸν τῆς ἁμαρτίας ἐποίησε, διὰ
τοῦτο ἐπήγαγε τὴν διόρθωσιν, καὶ φησιν· «Ἡμεῖς μὲν δικαίως·
5 ἄξια γὰρ ὧν ἐποιήσαμεν, ἀπολαμβάνομεν». Εἶδες ἐξομολόγησιν
τελείαν ἐν σταυρῷ, εἶδες πῶς ἀπενίψατο διὰ τῶν ῥημάτων τὰ ἁ-
μαρτήματα, εἶδες πῶς ἐπλήρωσεν ἐκεῖνο τὸ προφητικὸν
παράγγελμα· «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα
δικαιωθῆς»; οὐδεὶς αὐτὸν ἠνάγκασεν, οὐδεὶς κατηγορήσεν, οὐ-
10 δεὶς ἐπέθετο· αὐτὸς ἑαυτοῦ κατήγορος γίνεται· διὰ τοῦτο οὐδένα
λοιπὸν εἶχεν ἕτερον κατήγορον. Προλαβὼν γὰρ ἤρπασε τὴν τά-
ξιν τοῦ κατηγοροῦ, καὶ ἑαυτὸν ἐστηλίτευσεν λέγων· «Ἡμεῖς
δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν»· οὗτος δὲ οὐ-
δὲν ἄτοπον ἔπραξεν. Εἶδες εὐλάβειαν ἐπιτεταμένην; Ὅτε δὲ κα-
15 τηγόρησεν ἑαυτοῦ, ὅτε ἐξεπόμευσεν τὰ καθ' ἑαυτόν, ὅτε ἀπελο-
γήσατο ὑπὲρ τοῦ Δεσπότου εἰπὼν, ὅτι «Ἡμεῖς μὲν δικαίως, οὗ-
τος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε», τότε καὶ τὴν ἰκεσίαν προσαγαγεῖν
ἐθάῤῥησε, λέγων· «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασι-
λείᾳ σου». Οὐκ ἐτόλμησε πρότερον εἰπεῖν, «Μνήσθητί μου», ἔ-
20 ως ὅτε διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐκάθηρε ἑαυτὸν τοῦ ῥύπου τῶν
ἁμαρτημάτων, ἕως ὅτε καταδικάσας ἑαυτὸν ἀνεύθυνον εἰργάσα-
το, ἕως ὅτε διὰ τῆς κατηγορίας ἀπέθετο τὰ πλημμελήματα. Ὁ-
ρᾶς πόσον ἰσχύει ἐξομολόγησις καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ;

Ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μηδέ ποτε ἀπογνῶς σαυτοῦ, ἀλλ'
25 ἐννοῶν τὸ ἄφατον μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐπείγου
πρὸς τὴν τῶν ἡμαρτημένων διόρθωσιν. Εἰ γὰρ ἐν σταυρῷ ὄντα
τὸν ληστήν τοσαύτης ἠξίωσε τῆς φιλοτιμίας, πολλῷ μᾶλλον ἡ-
μᾶς τῆς οικείας ἀξιώσει φιλανθρωπίας, εἰ βουληθῆμεν τῶν πε-
πλημμελημένων τὴν ἐξομολόγησιν ποιήσασθαι. Ἴνα τοίνυν καὶ
30 ἡμεῖς τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν, ἐξομολογεῖ-
σθαι τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα μὴ ἐπαισχυνώμεθα· μεγάλη γὰρ τῆς

ὅπως ἀξίζει γι' αὐτὰ πού κάναμε».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ὅταν ἀκούσεις ὅτι εἶπε, «Τιμωρηθήκαμε μὲ τὴν ἴδια ποινή», ὅτι τὸν ἔκανε σύντροφό τους στὴν ἁμαρτία, γι' αὐτὸ πρόσθεσε τὴ διόρθωση καὶ λέγει· «Καὶ ἐμεῖς βέβαια δίκαια τιμωρηθήκαμε, γιατί παθαίνουμε ὅπως ἀξίζει γι' αὐτὰ πού κάναμε». Εἶδες τέλεια ἐξομολόγηση πάνω στὸ σταυρό; Εἶδες πῶς ξέπλυνε μὲ τὰ λόγια τὰ ἁμαρτήματά του; Εἶδες πραγματοποίησε ἐκείνη τὴν προφητικὴ ἐντολή, «Νὰ λέγεις ἐσὺ πρῶτος τίς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ συγχωρηθεῖς»²¹; Κανεὶς δὲν τὸν ἀνάγκασε, κανεὶς δὲν τὸν κατηγορήσε, κανεὶς δὲν τὸν πρόσταξε, ὁ ἴδιος γίνεται κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶχε κανέναν ἄλλο κατήγορο. Γιατὶ πρόλαβε καὶ ἄρπαξε τὴ θέση τοῦ κατηγόρου καὶ στιγμάτισε τὸν ἑαυτό του λέγοντας· «Ἐμεῖς δίκαια τιμωρηθήκαμε, γιατί παθαίνουμε ὅπως ἀξίζε γι' αὐτὰ πού κάναμε. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκανε κανένα κακό». Εἶδες ὑπερβολικὴ εὐσέβεια; Ὅταν λοιπὸν κατηγορήσε τὸν ἑαυτό του, ὅταν ἐξευτέλισε τὴν συμπεριφορά του, ὅταν ἀπολογήθηκε γιὰ τὸν Κύριο λέγοντας, ὅτι «Ἐμεῖς βέβαια τιμωρηθήκαμε δίκαια, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκανε κανένα κακό», τότε πῆρε τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσει καὶ λέγει· «Θυμήσου με, Κύριε, ὅταν ἔρθεις στὴ βασιλεία σου». Δὲν τόλμησε νὰ πεῖ πρῶτα, «Θυμήσου με», ὥσπου μὲ τὴν ἐξομολόγηση καθάρισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῶν ἁμαρτημάτων του, ὥσπου καταδίκασε τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ἔκαμε ἄθῳο, ὥσπου μὲ τὴν κατηγορία τοῦ ἑαυτοῦ του ξεφορτώθηκε τὰ σφάλματά του. Βλέπεις πόση δύναμη ἔχει ἡ ἐξομολόγηση ἀκόμη καὶ πάνω στὸ σταυρό;

Ἀκούοντας αὐτά, ἀγαπητέ, νὰ μὴν ἀπελπισθεῖς ποτὲ γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλά, κατανοώντας τὸ ἀνέκφραστο μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, νὰ τρέξεις νὰ διορθώσεις τὰ σφάλματά σου. Γιατί, ἂν τὸ ληστή πού βρισκόταν ἐπάνω στὸ σταυρό, τὸν θεώρησε ἄξιο γιὰ μιὰ τόσο μεγάλη τιμὴ, πολὺ περισσότερο θὰ θεωρήσει ἐμᾶς ἄξιους γιὰ τὴ φιλανθρωπία του, ἂν θελήσουμε νὰ ἐξομολογηθοῦμε τὰ ἁμαρτήματά μας. Γιὰ ν' ἀπολαύσουμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς τὴ δική του φιλανθρωπία, ἄς μὴ

ἐξομολογήσεως ἢ ἰσχύς, καὶ πολλὴ ταύτης ἢ δύναμις. Ἴδου γὰρ
καὶ οὗτος ἐξωμολογήσατο, καὶ τὸν παράδεισον εὗρεν ἀνεω-
γμένον· ἐξωμολογήσατο, καὶ παρῆρσιν ἔλαβεν, ὁ ἐν ληστεία
ῶν, βασιλείαν αἰτῆσαι. Μέχρις ἐκείνου τοῦ καιροῦ τὴν βασι-
5 λείαν τῶν οὐρανῶν οὐκ ἤτησε. Πόθεν, εἶπέ μοι, βασιλείας, ὧ
ληστά, μέμνησαι; Τί γὰρ εἶδες τοιοῦτον νῦν; Ἦλοι καὶ σταυρὸς
τὰ ὀρώμενα, καὶ κατηγορία, καὶ σκώμματα, καὶ λοιδορίαί. Ναί,
φησίν· αὐτὸς γὰρ ὁ σταυρὸς βασιλείας εἶναι μοι δοκεῖ σύμβολον.
Διὰ τοῦτο δὲ αὐτὸν βασιλέα καλῶ, ἐπειδὴ βλέπω αὐτὸν
10 σταυρούμενον· βασιλέως γὰρ ἐστὶν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων ἀπο-
θνήσκειν. Αὐτὸς εἶπεν, «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τί-
θησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων»· οὐκοῦν καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ καλὸς τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων. Ἐπεὶ οὖν τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ τέθεικε, διὰ τοῦτο αὐτὸν βασιλέα καλῶ. «Μνήσθητί μου,
15 Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

4. Βούλει μαθεῖν πῶς βασιλείας σύμβολον ὁ σταυρὸς, καὶ πῶς
σεμνὸν τὸ πρᾶγμα ἐστὶν; Οὐκ ἀφήκεν αὐτὸν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς,
ἀλλ' ἀνέσπασεν αὐτὸν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγε. Πόθεν δῆ-
λον τοῦτο; Μετ' αὐτοῦ μέλλει ἔρχεσθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.
20 Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ πῶς μέλλει μετ' αὐτοῦ ἔρχεσθαι. Ἄκουσον αὐ-
τοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ἐν τοῖς τα-
μείοις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μὴ ἐξέλθητε», περὶ
τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας λέγων, διὰ τοὺς ψευδοχρίστους,
διὰ τοὺς ψευδοπροφήτας, διὰ τὸν ἀντίχριστον, ἵνα μὴ τις πλανη-
25 θεῖς ἐκείνῳ περιπέσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀντίχρι-
στος ἔρχεται, ἵνα μὴ ζητοῦντες, φησί, τὸν ποιμένα, τῷ λύκῳ πε-
ριπέσητε, διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω γνωρίσματα τῆς τοῦ ποιμένου πα-
ρουσίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη αὐτοῦ παρουσία λανθάνουσα ἐγένε-
νετο, μὴ νομίσητε, φησίν, ὅτι καὶ ἡ δευτέρα τοιαύτη ἔσται. Ἐκεί-
30 νη γὰρ εἰκότως λανθάνουσα ἐγένετο· ἦλθε γὰρ ζητῆσαι τὸ
ἀπολωλός· αὕτη δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πῶς; εἶπε καὶ δίδαξον.

ντρεπόμαστε νὰ ἐξομολογούμεστε τὰ ἁμαρτήματά μας, γιατί εἶναι μεγάλη ἡ ἐπίδραση τῆς ἐξομολόγησής καὶ μεγάλη ἡ δύναμή της; Διότι νὰ καὶ ὁ ληστής ἐξομολογήθηκε, καὶ βρῆκε ἀνοικτὸ τὸν παράδεισο. Ἐξομολογήθηκε, καὶ πῆρε θάρρος νὰ ζητήσῃ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν αὐτὸς ποὺ ἦταν ληστής. Μέχρι τὴ στιγμή ἐκείνη δὲ ζήτησε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Πές μου, ληστή, ἀπὸ ποῦ θυμᾶσαι τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Τί λοιπὸν τὸ παρόμοιο εἶδες τώρα; Αὐτὰ ποὺ βλέπεις εἶναι καρφιά καὶ σταυρὸς καὶ κατηγορίες καὶ πειράγματα καὶ βρισιές. Ναί, λέγει, γιατί αὐτὸς ὁ σταυρὸς μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ σύμβολο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ἀποκαλῶ βασιλιά, ἐπειδὴ τὸν βλέπω νὰ σταυρώνεται. Γιατὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ βασιλιᾶ νὰ πεθαίνει γιὰ χάρη τῶν ὑπηκόων του. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε, «Ὁ ποιμένας ὁ καλὸς θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν προβάτων του»²². Ἐπομένως καὶ ὁ βασιλιάς ὁ καλὸς θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ὑπηκόων του. Ἀφοῦ λοιπὸν θυσιάσε τὴ ζωὴ του, γι' αὐτὸ τὸν ἀποκαλῶ βασιλιά. «Θυμήσου με, Κύριε, ὅταν ἔρθεις στὴ βασιλεία σου».

4. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ὁ σταυρὸς εἶναι σύμβολο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ πῶς εἶναι πράγμα ποὺ πρέπει νὰ τὸ σεβόμαστε; Δὲν τὸν ἄφησε νὰ εἶναι στὴ γῆ, ἀλλὰ τὸν πῆρε μαζί του καὶ τὸν ἀνέβασε στὸν οὐρανό. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Μὲ τὸ σταυρὸ πρόκειται νὰ ἔρθῃ στὴ δεύτερη παρουσία του. Ἄς δοῦμε ὅμως πῶς πρόκειται νὰ ἔρθῃ μαζί μὲ τὸ σταυρό. Ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «Ἄν σᾶς ποῦν, νά, ὁ Χριστὸς εἶναι στὰ ἰδιαίτερα δωμάτια, νά, βρίσκεται στὴν ἔρημο, μὴ βγεῖτε νὰ τὸν συναντήσετε»²³, λέγοντας αὐτὰ γιὰ τὴ δεύτερη παρουσία του, γιὰ τοὺς ψευδόχριστους, γιὰ τοὺς ψευδοπροφήτες, γιὰ τὸν ἀντίχριστο, γιὰ νὰ μὴ πλανηθεῖ κανεὶς καὶ πέσει στὴν παγίδα του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ἀντίχριστος θὰ ἔρθῃ πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστό, γιὰ νὰ μὴ πέσετε, λέγει, στὸ στόμα τοῦ λύκου ἀναζητώντας τὸν ποιμένα, γι' αὐτὸ σᾶς ἀναφέρω σημάδια τῆς παρουσίας τοῦ ποιμένα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πρώτη του παρουσία στὸν κόσμον ἔμεινε ἀπαρατήρητη, μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι καὶ ἡ δεύτερη θὰ γίνῃ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Γιατὶ ἡ πρώτη παρουσία του

«Ὡσπερ ἐξέρχεται», φησίν, «ἡ ἀστραπὴ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»· ἀθρόον πᾶσι φανεῖται. Οὐ δεήσεται οὐδεὶς ἐρωτῆσαι· ὡσπερ γὰρ ἀστραπῆς φαινομένης, οὐ δεόμεθα ἐξετά-
5 ζειν, εἰ ἐγένετο ἀστραπή, οὕτω τῆς παρουσίας αὐτοῦ γενομένης, οὐ δεησόμεθα ἐξετάζειν εἰ παρεγένετο ὁ Χριστός.

Ἄλλὰ τὸ ζητούμενον οὐδέπω καὶ νῦν εἰρήκαμεν, εἰ μετὰ τοῦ σταυροῦ ἔρχεται. Ἄκουε τοίνυν καὶ τοῦτο σαφῶς αὐτοῦ δηλοῦν-
10 τος. «Τότε», φησί, τουτέστιν, ὅταν ἔρχωμαι, «ὁ ἥλιος σκοτισθή-
σεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς». Τοσαύτη γὰρ ἔ-
σται τοῦ φωτὸς τότε ἡ ὑπερβολή, ὡς καὶ τὰ φανώτατα ἄστρα ἀ-
ποκρύπτεσθαι. «Καὶ οἱ ἀστέρες», φησί, «πεσοῦνται, καὶ οὕτω τὸ
σημεῖον φανήσεται τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ». Εἶ-
15 δες πόση ἡ ὑπερβολὴ τοῦ σημείου, πόση φαιδρότης, πόση λαμ-
πηδών; Ὁ ἥλιος σκοτίζεται, ἡ σελήνη οὐ φαίνει, τὰ ἄστρα
πίπτει· ἐκεῖνο δὲ μόνον φαίνεται, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ σελήνης φα-
νότερον καὶ ἡλίου φαιδρότερόν ἐστι. Καθάπερ γὰρ βασιλέως εἰ-
σιόντος, τὰ στρατόπεδα, προλαμβάνοντα, τὰ σημεῖα φέρει ἐπὶ
τῶν ὤμων, καὶ προαγγέλλει τοῦ βασιλέως τὴν εἴσοδον, οὕτω
20 τοῦ τῆς κτίσεως Δεσπότη καταβαίνοντος ἐκ τῶν οὐρανῶν,
προλαμβάνει τὰ στρατόπεδα τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων
τὸ σημεῖον ἐκεῖνο βαστάζοντα, καὶ τὴν βασιλικὴν εἴσοδον ἡμῖν
ἀπαγγέλλοντα. «Τότε», φησί, «καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σα-
λευθήσονται», περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων λέγων,
25 καὶ πασῶν τῶν ἀοράτων δυνάμεων· τρόμος γὰρ αὐτοῦς λήψε-
ται, καὶ φόβος πολὺς καὶ ἀγωνία.

Τίνος δὲ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι ἐν φόβῳ
καθεστήκασιν; Εἰκότως. Φοβερόν ἐσται τότε τὸ δικαστήριον, ἅ-
πασα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις μέλλει κρίνεσθαι καὶ εὐθύνας ὑπέ-
30 χεῖν καὶ παρίστασθαι βήματι φοβερῷ. Τί δήποτε δὲ καὶ οἱ ἄγγε-
λοι τότε τρέμουσι, καὶ αἱ ἀσώματοι δυνάμεις ἐκεῖναι δεδοίκασιν;

δικαιολογημένα ἔμεινε ἀπαρατήρητη, ἐπειδὴ ἦρθε νὰ βρεῖ τὸ χαμένο πρόβατο. Ἡ δεύτερη ὁμως δὲ θὰ γίνει ἔτσι. Ἀλλὰ πῶς; Πές μου καὶ δίδαξέ το. «Ὅπως ἡ ἀστραπή», λέγει, «βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ φαίνεται μέχρι τῆ δύση, ἔτσι θὰ γίνει καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»²⁴. Θὰ φανεῖ σ' ὄλους μαζί. Δὲ θὰ χρειασθεῖ νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς. Γιατὶ ὅπως ὅταν φαίνεται μία ἀστραπή, δὲ χρειάζεται νὰ ἐξετάζουμε, ἂν πράγματι συνέβηκε αὐτή, ἔτσι, ὅταν γίνει ἡ δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲ θὰ χρειαθοῦμε νὰ ἐξετάζουμε ἂν ἦρθε ὁ Χριστός.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε ν' ἀποδείξουμε, δὲν τὸ εἶπαμε ἀκόμη, ἂν δηλαδὴ θὰ ἔρθῃ μὲ τὸ σταυρό. Ἄκου λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸ τὸ Χριστὸ ποὺ τὸ λέγει καθαρά. «Τότε», λέγει, δηλαδὴ ὅταν θὰ ἔρχομαι, «ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθεῖ καὶ ἡ σελήνη δὲ θὰ δώσει τὸ φῶς της»²⁵. Γιατὶ τόσο ὑπερβολικὸ θὰ εἶναι τότε τὸ φῶς, ὥστε καὶ τὰ πιδὸ λαμπρὰ ἄστρα θὰ κρυφθοῦν. «Καὶ τὰ ἄστρα», λέγει, «θὰ πέσουν, καὶ ἔτσι θὰ φανεῖ στὸν οὐρανὸ τὸ σημάδι τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»²⁶. Εἶδες πόσο ἀνώτερο εἶναι τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, πόση ἡ λαμπρότητα καὶ ἡ λάμψη του; Ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθεῖ, ἡ σελήνη δὲ θὰ φανεῖ, τὰ ἄστρα θὰ πέσουν. Ἐκεῖνο μόνο φαίνεται, γιὰ νὰ μάθῃς ὅτι εἶναι πιδὸ φωτεινὸ ἀπὸ τῆ σελήνη καὶ πιδὸ λαμπρὸ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν ἕνας βασιλιάς μπαίνει σὲ κάποια πόλη, οἱ στρατιῶτες ποὺ προηγοῦνται σηκώνουν τὰ λάβαρα στοὺς ὤμους τους καὶ προαναγγέλλουν τὴν εἴσοδο τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι ὅταν ὁ Κύριος τοῦ σύμπαντος θὰ κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, θὰ προηγοῦνται οἱ στρατιῆς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων κρατώντας τὸ σύμβολο ἐκεῖνο καὶ προαναγγέλλοντας σὲ μᾶς τὴ βασιλικὴ εἴσοδό του. «Τότε», λέγει, «θὰ σαλευθοῦν οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», ἐννοώντας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους, καὶ ὅλες τὶς ἀόρατες δυνάμεις, γιὰ τὸ θὰ τὶς πιάσῃ τρόμος, καὶ φόβος πολὺς καὶ ἀγωνία.

Καὶ γιὰ ποῖο λόγο, πές μου, θὰ φοβηθοῦν καὶ οἱ δυνάμεις αὐτές; Εἶναι φυσικὸ. Θὰ εἶναι φοβερὸ τότε τὸ δικαστήριον, ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος πρόκειται νὰ δικασθεῖ καὶ ν' ἀπολογηθεῖ καὶ νὰ παρουσιασθεῖ στὸ φοβερὸ βῆμα. Γιατὶ ὁμως τότε καὶ οἱ ἄγγελοι θὰ τρέμουν, καὶ οἱ ἀσώματες ἐκεῖνες δυνάμεις θὰ φο-

οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι μέλλουσι κρίνεσθαι. Καθάπερ δικαστοῦ τοὺς ὑπευθύνους καταδικάζοντος, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος καθεζομένου, οὐχὶ οἱ ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τάξεως αὐτῆς παρεστῶτες, οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες, ὁμως δεδοίκασι καὶ
 5 φρίττουσι διὰ τὸν φόβον τοῦ δικαστοῦ· οὕτω καὶ τότε, τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας κρινομένης καὶ τῶν πλημμελημάτων τὰς εὐθύνας ἀπαιτούμενης, καὶ οἱ μηδὲν συνειδότες ἄγγελοι, καὶ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις δεδοίκασι καὶ τρέμουσι διὰ τὴν ἀπειλὴν τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔγνωμεν· τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ διὰ τί ἔχων
 10 τὸν σταυρὸν ἔρχεται; Μάνθανε καὶ τούτου τὴν αἰτίαν. Ἴνα γὰρ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθωσιν οἱ σταυρώσαντες τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην, διὰ τοῦτο αὐτὸν τὸν ἔλεγχον τῆς μανίας αὐτοῖς δείκνυσι.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν φέρει, ἵνα αὐτῶν καθάψηται,
 15 ἀκουε πάλιν αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· «Τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, βλέπουσαι τὸν κατήγορον, καὶ ἐπιγινώσκουσαι τὸ ἀμάρτημα». Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν σταυρὸν φέρων ἔρχεται; Αὐτὰ τὰ τραύματα μεθ' ἑαυτοῦ φέρων ἔρχεται. Πόθεν δῆλον, ὅτι
 20 αὐτὰ τὰ τραύματα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ; Ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ὦψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ ἐποίησε, βουλόμενος τὴν ἀπιστίαν διορθῶσαι τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν, καὶ αὐτὰ τὰ τραύματα, καὶ λέγει, «Βάλε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ φέρε τὴν χειρᾶ
 25 σου, καὶ ἴδε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει», ἵνα δείξῃ αὐτῷ, ὅτι ἀληθῶς ἀνέστη, οὕτω καὶ τότε φέρει τὰ τραύματα καὶ τὸν σταυρὸν, ἵνα αὐτοῖς δείξῃ, ὅτι αὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ σταυρωθεὶς. Μέγα ἄρα ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, καὶ τεκμήριον ἐναργὲς τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

30 5. Μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ σταυρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα τὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν. Καὶ ἀκουε αὐτῶν τῶν ῥημάτων. Παρεστῶτων γὰρ αὐτῶν τῶν σταυρωσάντων καὶ τῷ θυμῷ ζεόντων, «Πάτερ», φησὶν, «ἄφες

βοῦνται; ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ δικασθοῦν ἐκεῖνοι. Ὅπως δὲν ἔταν ἕνας δικαστῆς δικάζει τοὺς ἐνόχους καὶ κάθεται πάνω σὲ ψηλὸ βῆμα, ὄχι μόνο οἱ ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται καμιά ἐνοχὴ, ὅμως φοβοῦνται καὶ τρέμουν, γιὰτὶ φοβοῦνται τὸ δικαστῆ, ἔτσι θὰ γίνεῖ καὶ τότε, ὅταν θὰ δικάζεται τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ θὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύνες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του, οἱ ἄγγελοι, ποὺ δὲν αἰσθάνονται καμιά ἐνοχὴ, καὶ οἱ ὑπόλοιπες οὐράνιες δυνάμεις θὰ φοβηθοῦν καὶ θὰ τρέμουν γιὰτὶ θὰ φοβοῦνται πάρα πολὺ τὸ δικαστῆ. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ γνωρίσαμε. Γιὰ ποῖο ὅμως σκοπὸ καὶ γιὰ ποιά αἰτία θὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὸ σταυρὸ; Μάθε καὶ τὴν αἰτία γι' αὐτὸ. Γιὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα τὴν ἀχαριστία τους ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν, γι' αὐτὸ θὰ τοὺς δείξει τὸ σταυρὸ ποὺ θὰ ἐλέγχει τὴν παραφροσύνη τους.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι γι' αὐτὸ θὰ φέρει τὸ σταυρὸ, γιὰ νὰ τοὺς κατηγορήσει αὐτούς, ἄκου πάλι τὸν ἴδιο τὸν εὐαγγελιστῆ ποὺ λέγει· «Τότε θὰ φανεῖ τὸ σημεῖο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ θρηνήσουν ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς», γιὰτὶ θὰ δοῦν τὸν κατήγορό τους καὶ θ' ἀναγνωρίσουν τὸ ἁμάρτημά τους. Καὶ γιὰτί ἀπορεῖς ἐὰν θὰ ἔρθει μαζί μὲ τὸ σταυρὸ; Θὰ ἔρθει ἔχοντας καὶ τὶς πληγὲς του. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι θὰ ἔχει καὶ τὶς πληγὲς του; Ἄκου τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Θὰ δοῦν ἐκεῖνον ποὺ τρύπησαν μὲ τὴ λόγχη»²⁷. Ὅπως λοιπὸν ἔκαμε στὴν περίπτωση τοῦ Θωμᾶ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διορθώσει τὴν ἀπιστία τοῦ μαθητῆ, καὶ τοῦ ἔδειξε τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν καὶ τὶς ἴδιες τὶς πληγὲς του, καὶ τοῦ εἶπε, «Βάλε τὸ δάκτυλό σου, καὶ φέρε ἐδῶ τὸ χέρι σου καὶ δές, γιὰτὶ τὸ φάντασμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά»²⁸, γιὰ νὰ τοῦ ἀποδείξει ὅτι πραγματικὰ ἀναστήθηκε, ἔτσι καὶ τότε θὰ ἔχει τὶς πληγὲς του καὶ τὸ σταυρὸ, γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξει, ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε. Ἐπομένως ὁ σταυρὸς εἶναι μεγάλο καὶ σωτήριο ἀγαθὸ καὶ φανερὴ ἀπόδειξη τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

5. Μᾶλλον ὅμως ὄχι μόνο ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια ποὺ εἶπε πάνω στὸ σταυρὸ δείχνουν τὴν ἀνέκφραστη φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Καὶ ἄκου αὐτὰ τὰ λόγια. Ὅταν λοιπὸν βρίσκονταν ἐκεῖ αὐτοὶ ποὺ τὸν σταύρωσαν καὶ ἔβραζαν ἀπὸ θυμὸ,

οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι μέλλουσι κρίνεσθαι. Καθάπερ δικαστοῦ τοὺς ὑπευθύνους καταδικάζοντος, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος καθεζομένου, οὐχὶ οἱ ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τάξεως αὐτῆς παρεστῶτες, οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες, ὁμῶς δεδοίκασι καὶ
 5 φρίττουσι διὰ τὸν φόβον τοῦ δικαστοῦ· οὕτω καὶ τότε, τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας κρινομένης καὶ τῶν πλημμελημάτων τὰς εὐθύνας ἀπαιτουμένης, καὶ οἱ μηδὲν συνειδότες ἄγγελοι, καὶ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις δεδοίκασι καὶ τρέμουσι διὰ τὴν ἀπειλὴν τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔγνωμεν· τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ διὰ τί ἔχων
 10 τὸν σταυρὸν ἔρχεται; Μάνθανε καὶ τούτου τὴν αἰτίαν. Ἴνα γὰρ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθωσιν οἱ σταυρώσαντες τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην, διὰ τοῦτο αὐτὸν τὸν ἔλεγχον τῆς μανίας αὐτοῖς δείκνυσι.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν φέρει, ἵνα αὐτῶν καθάψηται, ἄκουε πάλιν αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· «Τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, βλέπουσαι τὸν κατήγορον, καὶ ἐπιγινώσκουσαι τὸ ἀμάρτημα». Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν σταυρὸν φέρων ἔρχεται; Αὐτὰ τὰ τραύματα μεθ' ἑαυτοῦ φέρων ἔρχεται. Πόθεν δῆλον, ὅτι
 20 αὐτὰ τὰ τραύματα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ; Ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ ἐποίησε, βουλόμενος τὴν ἀπιστίαν διορθῶσαι τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν, καὶ αὐτὰ τὰ τραύματα, καὶ λέγει, «Βάλε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ φέρε τὴν χειρὰ
 25 σου, καὶ ἴδε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει», ἵνα δείξῃ αὐτῷ, ὅτι ἀληθῶς ἀνέστη, οὕτω καὶ τότε φέρει τὰ τραύματα καὶ τὸν σταυρὸν, ἵνα αὐτοῖς δείξῃ, ὅτι αὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ σταυρωθεὶς. Μέγα ἄρα ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, καὶ τεκμήριον ἐναργὲς τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

30 5. Μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ σταυρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα τὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν. Καὶ ἄκουε αὐτῶν τῶν ῥημάτων. Παρεστῶτων γὰρ αὐτῶν τῶν σταυρωσάντων καὶ τῷ θυμῷ ζεόντων, «Πάτερ», φησὶν, «ἄφες

βοῦνται; ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ δικασθοῦν ἐκεῖνοι. Ὅπως δὲν ἕνας δικαστὴς δικάζει τοὺς ἐνόχους καὶ κάθεται πάνω σὲ ψηλὸ βῆμα, ὄχι μόνο οἱ ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται καμιὰ ἐνοχὴ, ὅμως φοβοῦνται καὶ τρέμουν, γιὰτὶ φοβοῦνται τὸ δικαστή, ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ τότε, ὅταν θὰ δικάζεται τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ θὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύνες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του, οἱ ἄγγελοι, ποὺ δὲν αἰσθάνονται καμιὰ ἐνοχὴ, καὶ οἱ ὑπόλοιπες οὐράνιες δυνάμεις θὰ φοβηθοῦν καὶ θὰ τρέμουν γιὰτὶ θὰ φοβοῦνται πάρα πολὺ τὸ δικαστή. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ γνωρίσαμε. Γιὰ ποῖο ὅμως σκοπὸ καὶ γιὰ ποῖα αἰτία θὰ ἔρθῃ ὁ Χριστὸς μαζί με τὸ σταυρὸ; Μάθε καὶ τὴν αἰτία γι' αὐτό. Γιὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ μετὰ ἴδια τους τὰ ἔργα τὴν ἀχαριστία τους ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν, γι' αὐτὸ θὰ τοὺς δείξῃ τὸ σταυρὸ ποὺ θὰ ἐλέγχει τὴν παραφροσύνη τους.

Καὶ γιὰ νὰ μάθῃς ὅτι γι' αὐτὸ θὰ φέρῃ τὸ σταυρὸ, γιὰ νὰ τοὺς κατηγορήσῃ αὐτούς, ἄκου πάλι τὸν ἴδιο τὸν εὐαγγελιστὴ ποὺ λέγει· «Τότε θὰ φανεῖ τὸ σημεῖο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ θρηνήσουν ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς», γιὰτὶ θὰ δοῦν τὸν κατηγοροῦ τους καὶ θ' ἀναγνωρίσουν τὸ ἁμάρτημά τους. Καὶ γιὰτὶ ἀπορεῖς ἐὰν θὰ ἔρθῃ μαζί με τὸ σταυρὸ; Θὰ ἔρθῃ ἔχοντας καὶ τὶς πληγὲς του. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι θὰ ἔχει καὶ τὶς πληγὲς του; Ἄκου τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Θὰ δοῦν ἐκεῖνον ποὺ τρύπησαν μετὰ τὴ λόγχη»²⁷. Ὅπως λοιπὸν ἔκαμε στὴν περίπτωση τοῦ Θωμᾶ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὴν ἀπιστία τοῦ μαθητῆ, καὶ τοῦ ἔδειξε τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν καὶ τὶς ἴδιες τὶς πληγὲς του, καὶ τοῦ εἶπε, «Βάλε τὸ δάκτυλό σου, καὶ φέρε ἐδῶ τὸ χέρι σου καὶ δές, γιὰτὶ τὸ φάντασμα δὲν ἔχει σὰρκα καὶ ὀστά»²⁸, γιὰ νὰ τοῦ ἀποδείξῃ ὅτι πραγματικὰ ἀναστήθηκε, ἔτσι καὶ τότε θὰ ἔχει τὶς πληγὲς του καὶ τὸ σταυρὸ, γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε. Ἐπομένως ὁ σταυρὸς εἶναι μεγάλο καὶ σωτήριο ἀγαθὸ καὶ φανερὴ ἀπόδειξη τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

5. Μᾶλλον ὅμως ὄχι μόνο ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια ποὺ εἶπε πάνω στὸ σταυρὸ δείχνουν τὴν ἀνέκφραστη φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Καὶ ἄκου αὐτὰ τὰ λόγια. Ὅταν λοιπὸν βρίσκονταν ἐκεῖ αὐτοὶ ποὺ τὸν σταύρωσαν καὶ ἔβραζαν ἀπὸ θυμὸ,

αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν». Εἶδες
 φιλανθρωπίαν Δεσπότη; Σταυρούμενος ὑπὲρ τῶν σταυρούντων
 παρεκάλει· καίτοι ἐκεῖνοι ἐχλεύαζον, καὶ διέσυρον αὐτὸν λέγον-
 5 τες, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ». Καὶ μὴν
 διὰ τοῦτο οὐ καταβαίνει ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐπειδὴ Υἱὸς ἐστὶ τοῦ
 Θεοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ ἦλθεν, ἵνα σταυρωθῇ ὑπὲρ ἡμῶν. «Καταβά-
 10 τω», φησὶν, «ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν, καὶ πιστεύσωμεν εἰς
 αὐτόν». Ὅρα ἀναισχυντίας ῥήματα καὶ προφάσεις ἀπιστίας.
 Τοῦ καταβῆναι ἀπὸ σταυροῦ μεῖζον ἐποίηκε, καὶ οὐκ ἐπίστευ-
 10 σαν, καὶ νῦν λέγουσι, κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν
 σοι. Τοῦ γὰρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πολὺ μεῖζον ἦν τὸ νε-
 κρὸν ἀναστῆναι, τοῦ λίθου ἐπικειμένου τῷ τάφῳ· τοῦ καταβῆναι
 ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πολὺ μεῖζον ἦν τετραήμερον ὄντα τὸν Λάζαρον
 15 κειρίαις ἐνειλημμένον, μετὰ τούτων ἐξαγαγεῖν ἐκ τοῦ μνημείου.
 Εἶδες ἀνοίας ῥήματα, εἶδες μανίας ὑπερβολὴν· ἀλλὰ προσέ-
 χετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ, ἵνα εἰδῆτε Θεοῦ φιλανθρωπίαν
 ὑπερβάλλουσαν, καὶ πῶς αὐτῇ τῇ ἀνοίᾳ αὐτῶν ἀφορμῇ κέχρηται
 εἰς συγγνώμην ὁ Χριστός. «Πάτερ», φησὶν, «ἄφες αὐτοῖς τὴν
 ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». Μονονουχὶ γὰρ τοῦτο δη-
 20 λοῖ, δι' ὧν φησιν, ἀνόητοί εἰσι, καὶ ἀγνοοῦσιν ὃ πράττουσι. Κά-
 κεινοι μὲν ἔλεγον, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν», αὐτὸς
 δὲ ἐσπούδαζεν, ὅπως ἐκείνους σώσῃ τοὺς ὄνειδίζοντας αὐτῷ
 καὶ κωμωδοῦντας καὶ λοιδορουμένους. «Ἄφες αὐτοῖς», φησί,
 «τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». Τί οὖν; Ἄφη-
 25 κεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν; Ἄφηκε τοῖς βουλομένοις τὴν μετά-
 νοιαν ἐπιδείξασθαι. Καὶ εἰ μὴ ἀφήκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, οὐκ
 ἂν Παῦλος ἀπόστολος ἐγένετο· εἰ μὴ ἀφήκεν αὐτοῖς τὴν ἁμαρ-
 τίαν, οὐκ ἂν εὐθέως τρισχίλιοι καὶ πεντακισχίλιοι, οὐκ ἂν αἱ
 30 πολλαὶ μυριάδες τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν ὕστερον. Ἄκουσον
 γὰρ τί φησι πρὸς τὸν Παῦλον Ἰάκωβος ἐν Ἱεροσολύμοις· «Θεω-
 ρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶ τῶν πεπιστευκότων Ἰου-
 δαίων».

Μιμησώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς τὸν Δεσπότην,

29. Λουκᾶ 23, 34.

30. Ματθ. 27, 40.

31. Ματθ. 27, 42.

32. Πράξ. 21, 20.

«Πατέρα», λέγει, «συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία αὐτή, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»²⁹. Εἶδες τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου; Ὁταν σταυρωνόταν, παρακαλοῦσε γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν σταύρωναν, ἂν καὶ ἐκεῖνοι τὸν εἰρωνεύονταν καὶ τὸν περιγελοῦσαν λέγοντας, «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό»³⁰. Αὐτὸς ὅμως γι' αὐτὸ δὲν κατεβαίνει ἀπὸ τὸ σταυρό, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατί γι' αὐτὸ ἦρθε, γιὰ νὰ σταυρωθεῖ γιὰ τὴ σωτηρία μας. «Ἄς κατεβεῖ», λέγει, «ἀπὸ τὸ σταυρό, γιὰ νὰ τὸν δοῦμε καὶ θὰ πιστέψουμε σ' αὐτόν»³¹. Πρόσεχε λόγια ἀδιάντροπα καὶ προφάσεις γιὰ τὴν ἀπιστία τους. Ἐκαμε μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ δὲν πίστεψαν, καὶ τώρα λέγουν, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ θὰ πιστέψουμε σὲ σένα. Γιατί τὸ νὰ ἀναστηθεῖ, ἂν καὶ ὑπῆρχε ὁ λίθος στὸν τάφο του, ἦταν πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ σταυρό. Τὸ νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ μνήμα τὸ Λάζαρο, ποὺ ἦταν τέσσερις ἡμέρες νεκρός, μαζὶ μὲ τὰ σάβανα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν τυλιγμένος, ἦταν πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ σταυρό.

Εἶδες ἀνόητα λόγια, εἶδες ὑπερβολικὴ παραφροσύνη; Ἄλλὰ ἐντεínaτε τὴν προσοχή σας παρακαλῶ, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ πῶς χρησιμοποίησε τὴν παραφροσύνη τους αὐτὴ ὁ Χριστὸς σὰν ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. «Πατέρα», λέγει, «συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία αὐτή, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν». Γιατί αὐτὸ ἐννοεῖ περίπου, μὲ ὅσα λέγει· εἶναι ἀνόητοι καὶ δὲν ξέρουν αὐτὸ ποὺ κάνουν. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια ἔλεγαν, «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σῶσε τὸν ἑαυτό σου». Αὐτὸς ὅμως προσπαθοῦσε γιὰ νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ τὸν ἔβριζαν καὶ τὸν εἰρωνεύονταν καὶ τὸν κακολογοῦσαν. «Συγχώρησέ τους», λέγει, «τὴν ἁμαρτία αὐτή, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν». Τί λοιπὸν ἔγινε; Τοὺς συγχώρησε τὴν ἁμαρτία; Τὴν συγχώρησε σ' ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ μετανοήσουν. Ἄν δὲν τοὺς συγχωροῦσε τὴν ἁμαρτία τους αὐτὴ, δὲ θὰ γινόταν ὁ Παῦλος ἀπόστολος. Ἄν δὲν τοὺς συγχωροῦσε τὴν ἁμαρτία, δὲ θὰ πίστευαν ἀμέσως τρεῖς χιλιάδες καὶ πέντε χιλιάδες, δὲ θὰ πίστευαν ἀργότερα πολλὰς μυριάδες Ἰουδαῖοι. Γιατί ἄκουσε τί λέγει στὸν Παῦλο ὁ Ἰάκωβος στὰ Ἱεροσόλυμα· «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσες εἶναι οἱ μυριάδες τῶν Ἰουδαίων ποὺ πίστεψαν»³².

Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν, σᾶς παρακαλῶ, καὶ ἐμεῖς τὸν Κύ-

καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχώμεθα. Ἐπερ χθὲς παρήνεσα, ταῦτα καὶ νῦν πάλιν παραινῶ· εἰδὼς τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, μίμησαί σου τὸν Δεσπότην· ἐκεῖνος ἐσταυροῦτο, καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων παρεκάλει. Καὶ πῶς δύναμαι, φησί, τὸν Δεσπότην
 5 μιμήσασθαι; Ἄν ἐθέλης, δύνασαι· εἰ μὴ ἦν δυνατόν, οὐκ ἂν ἔλεγε, «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»· εἰ μὴ δυνατόν ἦν ἀνθρώπῳ μιμήσασθαι, οὐκ ἂν ὁ Παῦλος εἶπε· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ». Πλὴν ἀλλ' οὐ βούλει μιμήσασθαι τὸν Δεσπότην; μίμησαί σου τὸν σύνδουλον,
 10 τὸν Στέφανον λέγω, τὸν πρῶτον ἀνοίξαντα τὰς τοῦ μαρτυρίου θύρας· ἐκεῖνος τὸν Δεσπότην ἐμίμησατο. Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης μεταξὺ τῶν σταυρούντων αὐτὸν κρεμάμενος ὑπὲρ τῶν σταυρούντων παρεκάλει, οὕτω καὶ ὁ δοῦλος μεταξὺ τῶν λιθαζόντων ὧν, βαλλόμενος ὑπὸ πάντων, καὶ τὰς νιφάδας τῶν λίθων δεχόμενος,
 15 τὰς ὁδύνας τὰς ἐκ τούτων γινομένας ἀφείξ ἔλεγε· «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην».

Εἶδες πῶς Υἱὸς διαλέγεται, καὶ πῶς δοῦλος εὐχεται· ἐκεῖνος λέγει· «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν», οὗτος λέγει, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Καὶ ἵνα μάθης ὅτι ἐσπουδασμένως τοῦτο ποιεῖ, οὐχ ἀπλῶς ἠῤῥατο, οὐδὲ ἀφωσιωμένως, οὐδὲ ἐστώς, ἀλλὰ θεὸς τὰ γόνατα, μετὰ κατανύξεως, μετὰ πολλῆς τῆς συμπαθείας. Βούλει σοι δεῖξω καὶ ἄλλον σύνδουλον μείζονα εὐχόμενον εὐχὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν; Ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· μετὰ
 25 γὰρ τὸ εἰπεῖν ὅσα πέπονθεν, ὅτι «Πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν παρὰ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρεῖς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρεῖς ἐναυάγησα», καὶ ἀπαριθμήσασθαι τὸν ὄρμαθόν καὶ τὰς ἐπιβουλάς, ἃς παρ' αὐτῶν καθ' ἐκάστην ὑπέμεινε, φησὶ καὶ αὐτός· «Ἡὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ
 30 τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἳ τινὲς εἰσιν Ἰσραηλῖται».

Θέλεις καὶ ἑτέρους ἰδεῖν, οὐχὶ ἀπὸ τῆς Καινῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντας; Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐ-

33. Ματθ. 11, 29.

35. Πράξ. 7, 60.

36. Β' Κορ. 11, 24-25.

34. Α' Κορ. 11, 1.

37. Ρωμ. 9, 3.

ριο και ἄς προσευχόμαστε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας. Αὐτὰ ποὺ σᾶς συμβούλεψα χθές, αὐτὰ σᾶς συμβουλεύω πάλι καὶ τώρα. Ἐφοῦ γνώρισες τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ, μιμήσου τὸν Κύριό σου. Ἐκεῖνος σταυρωνόταν καὶ παρακαλοῦσε γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν σταύρωναν. Καὶ πῶς μπορῶ, θὰ πεῖ κάποιος, νὰ μιμηθῶ τὸν Κύριο; Ἄν θέλεις, μπορεῖς. Ἐὰν δὲν ἦταν δυνατό αὐτό, δὲ θὰ ἔλεγε, «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά»³³. Ἐὰν δὲν ἦταν δυνατό στὸν ἄνθρωπο νὰ τὸν μιμηθεῖ, δὲ θὰ ἔλεγε ὁ Παῦλος· «Νὰ γίνεστε μιμητές μου, ὅπως καὶ ἐγὼ γίνομαι μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ»³⁴. Ἄλλ' ὅμως δὲ θέλεις νὰ μιμηθεῖς τὸν Κύριο; μιμήσου τὸ συνάνθρωπό σου, ἐννοῶ τὸ Στέφανο, ποὺ ἄνοιξε πρῶτος τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου. Ἐκεῖνος μιμήθηκε τὸν Κύριο. Γιατί, ὅπως ὁ Κύριος, ὅταν ἦταν κρεμασμένος ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ τὸν σταύρωναν, παρακαλοῦσε γι' αὐτούς, ἔτσι καὶ ὁ διάκονος Στέφανος, ὅταν βρισκόταν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν λιθοβολοῦσαν καὶ ὅταν τὸν κτυποῦσαν ὄλοι καὶ ὅταν δεχόταν τὶς πολλὰς πέτρες, ἀδιαφοροῦσε γιὰ τοὺς πόνους ποὺ τοῦ προξενοῦσαν αὐτὲς καὶ ἔλεγε· «Κύριε, μὴ λογαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτῆ»³⁵.

Εἶδες πῶς ὁμιλεῖ ὁ Υἱὸς καὶ πῶς προσεύχεται ὁ ἄνθρωπος; Ἐκεῖνος λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία αὐτή, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν». Αὐτὸς λέγει· «Κύριε, μὴ λογαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτή». Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τὸ κάνει αὐτὸ μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον, δὲν προσευχήθηκε ἀπλά, οὔτε ἀπὸ συνήθεια, οὔτε ὀρθιος, ἀλλὰ ἀφοῦ γονάτισε, μὲ κατάνυξη, μὲ πολλὴ συμπόνοια. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον ἄνθρωπο ποὺ προσευχόταν περισσότερο γιὰ τοὺς ἐχθροὺς του; Ἄκου τὸ μακάριο Παῦλο νὰ λέγει. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε ὅσα ἔπαθε, ὅτι «Πέντε φορές μὲ κτύπησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τριάντα ἐννέα φορές, τρεῖς φορές μὲ κτύπησαν μὲ ραβδιά, μιὰ φορά μὲ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα»³⁶, καὶ ἀφοῦ ἀρίθμησε ἕνα σωρὸ παθήματα καὶ τὶς ἐπιβουλές, ποὺ καθημερινὰ ὑπέφερε ἀπ' αὐτούς, λέγει καὶ αὐτός· «Θὰ εὐχόμεον νὰ χωρισθῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, ποὺ εἶναι οἱ Ἰσραηλίτες»³⁷.

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ ἄλλους, ὄχι ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Παλαιά, ποὺ κάνουν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο; Γιατί αὐτὸ εἶναι ἰδιαίτερα ἀξιοθαύμαστο, ὅταν δηλαδὴ δὲν εἶχαν ἐντολὴ οἱ

στι τὸ θαυμαστόν, ὅταν οἱ μὴ κελευσθέντες τοὺς ἐχθροὺς φιλεῖν, ἀλλ' ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐκβάλλειν, καὶ τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι, οὗτοι πρὸς τὴ ἀποστολικὴν φθάσωσι κορυφήν. Ἐκουσον γοῦν τί φησι Μωϋσῆς ὁ καταλευσθεὶς
 5 πολλάκις ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας». Ὁρᾶς ἕκαστον τῶν δικαίων τὴν τῶν ἄλλων ἀσφάλειαν πρὸ τῆς οἰκείας σωτηρίας τιθέμενον; Οὐδὲν ἡμαρτες· τίνοσ ἐνεκεν κοινω-
 10 εὐπραγίας, ἐτέρων πασχόντων κακῶς. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον ἰδεῖν τοιαύτην ποιούμενον εὐχὴν. Πολλὰ γὰρ ἐπίτηδες παράγω τὰ παραδείγματα, ἵνα κἂν οὕτως ἑαυτοὺς διορθώσωμεν, καὶ τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἐξορίσωμεν, τὸ κατεύχεσθαι λέγω τῶν ἐχθρῶν. Ἐκουε καὶ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, ἠνίκα
 15 τοῦ Θεοῦ παροξυνθέντος καὶ ἄγγελον ἀποστείλαντος τὸν τιμωρησόμενον τὸ πλῆθος, τί φησιν, ὁρῶν λοιπὸν γυμνὴν τὴν ῥομφαίαν δεικνύντα τὸν ἄγγελον καὶ τὴν πληγὴν ἐπιφέρειν μέλλοντα· «Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα, καὶ οὗτοι τὸ ποίμνιον τί ἐποίησαν; Γενέσθω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ
 20 πατρός μου».

Ὁρᾶς πάλιν συγγενῆ τὰ κατορθώματα; Βούλει σοι δεῖξω καὶ ἕτερον τοῦτο ποιῶντα; Σαμουὴλ ὁ προφήτης ὑβρίσθη παρὰ τῶν Ἰουδαίων, ἐξουθενήθη, ἠτιμώθη οὕτως, ὡς τὸν Θεὸν θελη-
 25 σαι αὐτὸν παραμυθήσασαι. Προσέχετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας. Εἶπε γὰρ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἐμέ». Τί οὖν ἐκεῖνος ὁ ἐξουθενηθεὶς, ὁ ἀτιμασθεὶς, ὁ καταφρονηθεὶς, ὁ ὑβρισθεὶς; Ἐκουε τί φησιν· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἀμαρτεῖν τῷ Κυρίῳ τοῦ διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν». Ἀμαρτίαν ἐνόμισεν εἶναι τὸ μὴ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν.
 30 «Μὴ γένοιτό μοι», φησὶν, «ἀμαρτεῖν οὕτως, ὡς μὴ προσεύξασθαι ὑπὲρ ὑμῶν». Εἶδες ἕκαστον τῶν δικαίων, πόσῃν τούτου τοῦ κατορθώματος ἐποιήσατο τὴν ἐπιμέλειαν, τῷ Δεσπότη κατακολουθῶν; Ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Ὁ Δεσπότης

38. Ἐξ. 32, 31-32.

39. Β' Βασ. 24, 17.

40. Α' Βασ. 8, 7.

41. Α' Βασ. 12, 23.

ἄνθρωποι ν' ἀγαποῦν τοὺς ἐχθροὺς τους, ἀλλὰ νὰ βγάξουν μάτι ἀντὶ γιὰ μάτι καὶ δόντι ἀντὶ γιὰ δόντι, καὶ ν' ἀνταποδίδουν τὰ ἴδια, αὐτοὶ ἔφθασαν στὸ ὕψος τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀποστόλων. Ἔκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Μωυσῆς, ὁ ὁποῖος λιθοβολήθηκε πολλές φορές ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· «Ἐὰν συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία τους, συγχώρησέ την· διαφορετικὰ σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίο, ποὺ μὲ ἔγραψες»³⁸. Βλέπεις πῶς κάθε δίκαιος θέτει τὴν ἀσφάλεια τῶν ἄλλων πρὶν ἀπὸ τὴ δική του σωτηρία; Δὲν ἁμάρτησες καθόλου· γιὰ ποῖο λόγο θέλεις νὰ γίνεις συμμέτοχος τῆς τιμωρίας τους; Δὲν καταλαβαίνω, λέγει, τὴν εὐτυχία, ὅταν ὑποφέρουν οἱ ἄλλοι. Μποροῦμε ὁμως νὰ δοῦμε καὶ ἄλλον νὰ κάνει τέτοια προσευχή. Γιατὶ ἐπίτηδες παρουσιάζω τὰ παραδείγματα, ὥστε νὰ διορθώσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἔστω καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ νὰ διώξουμε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστια, τὸ νὰ καταριόμαστε δηλαδὴ τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἔκου καὶ τὸ μακάριο Δαβὶδ, ὅταν ὀργίσθηκε ὁ Θεὸς καὶ ἔστειλε τὸν ἄγγελό του νὰ τιμωρήσει τὸ λαό, τί λέγει, καθὼς ἔβλεπε τὸν ἄγγελο νὰ δείχνει γυμνὸ πιά τὸ ξίφος καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ δώσει τὸ κτύπημα· «Ἐγὼ ὁ ποιμένας ἔκανα κακό, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι τὰ πρόβατα, τί ἔκαμαν; Ἄς πέσει πάνω σὲ μένα ἡ τιμωρία σου καὶ πάνω στὴν πατρικὴ μου οἰκογένεια»³⁹.

Βλέπεις πάλι παρόμοια κατορθώματα; Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ κάποιον ἄλλο ποὺ κάνει τὸ ἴδιο; Ὁ προφήτης Σαμουὴλ βρῖσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, περιφρονήθηκε, ἀτιμάσθηκε τόσο, ποὺ ὁ Θεὸς θέλησε νὰ τὸν παρηγορήσει. Προσέχετε, σᾶς παρακαλῶ, πάρα πολύ. Τοῦ εἶπε λοιπὸν ὁ Θεός· «Δὲν περιφρόνησαν ἐσένα, ἀλλ' ἐμένα»⁴⁰. Τί λοιπὸν ἀπάντησε ἐκεῖνος ποὺ περιφρονήθηκε, ποὺ ἀτιμάσθηκε, ποὺ προσβλήθηκε, ποὺ βρῖσθηκε; Ἔκου τί λέγει· «Εἶθε νὰ μὴ κάνω τέτοια ἁμαρτία στὸν Κύριο, ὥστε νὰ σταματήσω νὰ προσεύχομαι γιὰ σᾶς»⁴¹. Θεώρησε ὅτι εἶναι ἁμαρτία τὸ νὰ μὴ προσεύχεται γιὰ τοὺς ἐχθροὺς του. Εἶθε νὰ μὴ μοῦ συμβεῖ, λέγει, ν' ἁμαρτήσω ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ προσευχηθῶ γιὰ σᾶς. Εἶδες τὸν κάθε δίκαιο πόσο φρόντισε γιὰ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ θέμα, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου; Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Ὁ Κύριος λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους τὴν ἁμαρτία αὐτή, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν». Ὁ Στέφανος εἶπε· «Κύριε, μὴ λο-

λέγει· «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦ-
 σιν». Ὁ Στέφανος εἶπε· «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν
 ταύτην». Ὁ Παῦλος λέγει, «Ἡὺχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ
 ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κα-
 5 τὰ σάρκα». Ὁ Μωϋσῆς ὁμοίως· «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρ-
 τίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κάμῃ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς
 ἔγραψας». Ὁ Δαυὶδ λέγει· «Γενέσθω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐπὶ
 τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου». Ὁ Σαμουὴλ ὡσαύτως· «Ἐμοὶ δὲ μὴ
 γένοιτο ἁμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν».
 10 Ποίας οὖν τύχοιμεν ἡμεῖς συγγνώμης λοιπόν, τῶν ἀπὸ τῆς Και-
 νῆς, τῶν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς, ὡσπερ πάντων ἡμᾶς ὠθούντων εἰς
 τὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχήν, εἰ μὴ μετὰ πάσης σπουδῆς τοῦτο
 κατορθοῦν σπουδάσομεν;

Μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, παρακαλῶ. Ὅσω γὰρ πλείονα τὰ
 15 παραδείγματα, τοσούτω, ἂν μὴ μιμησώμεθα, μείζων ἢ κόλασις.
 Πολὺ γὰρ μείζον ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχεσθαι, ἢ ὑπὲρ τῶν
 φίλων. Οὐχ οὕτως ἡμᾶς ὠφελεῖ τὸ ὑπὲρ τῶν φίλων εὐχεσθαι,
 ὡς τὸ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν. Ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐὰν
 ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; Οὐχὶ
 20 καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;». Ὅταν τοίνυν ὑπὲρ τῶν φίλων
 εὐξώμεθα, οὐδέπω τῶν τελωνῶν γινόμεθα βελτίους· ἐὰν δὲ τοὺς
 ἐχθροὺς φιλήσωμεν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐξώμεθα, ὁμοιοὶ γι-
 νόμεθα τῷ Θεῷ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην. «Ἔσεσθε» γάρ, φη-
 σὶν, «ὁμοιοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐ-
 25 τοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους
 καὶ ἀδίκους». Ὅταν οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ Δεσπότη, καὶ ἀπὸ τῶν
 δούλων ἔχωμεν τὰ παραδείγματα, ζηλώσωμεν, κατορθώσωμεν
 τὴν ἀρετὴν· ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν κατα-
 ξιωθῶμεν, καὶ τῇ φρικτῇ ταύτῃ τραπέζῃ μετὰ πλείονος τῆς παρ'-
 30 ρησίας τὸ συνειδὸς ἑαυτῶν ἐκκαθάραντες, καὶ τῶν ἐπηγγελμέ-
 νων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

γαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτή». Ὁ Παῦλος λέγει· «Θὰ εὐχόμεον νὰ γίνω ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα καὶ νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Ὁ Μωυσῆς τὸ ἴδιο λέγει· «Ἐὰν τοὺς συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία, συγχώρησέ την· διαφορετικὰ, σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον ποὺ μὲ ἔγραψες». Ὁ Δαυῖδ λέγει· «Ἄς πέσει ἡ τιμωρία σου πάνω σὲ μένα καὶ πάνω στὴν πατρικὴ μου οἰκογένεια». Ὁ Σαμουὴλ ἐπίσης λέγει· «Εἶθε νὰ μὴ μοῦ συμεβεῖ ν' ἁμαρτήσω, ὥστε νὰ σταματήσω νὰ προσεύχομαι γιὰ σᾶς». Ποιὰ λοιπὸν συγγνώμη θὰ ἐπιτύχουμε ἐμεῖς, τῆ στιγμῆ ποὺ ὄλοι ἀπὸ τὴν Καινὴ καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς παρακινοῦν νὰ προσευχόμεσθε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας, ἐὰν δὲ φροντίσουμε νὰ κάνομε αὐτὸ μὲ ὄλο μας τὸ ἐνδιαφέρον;

Ἄς μὴ δεῖχνουμε λοιπὸν ἀδιαφορία, παρακαλῶ. Γιατὶ ὅσο περισσότερα εἶναι τὰ παραδείγματα, τόσο μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἡ τιμωρία, ἂν δὲν τὰ μιμηθοῦμε. Γιατὶ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο τὸ νὰ προσευχόμεσθε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας, παρὰ γιὰ τοὺς φίλους μας. Δὲ μᾶς ὠφελεῖ τόσο τὸ νὰ προσευχόμεσθε γιὰ τοὺς φίλους μας, ὅσο τὸ νὰ προσευχόμεσθε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἄκου τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «Ἐὰν ἀγαπήσετε αὐτοὺς ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ σας; Δὲν κάνουν τὸ ἴδιο καὶ οἱ τελῶνες;»⁴². Ὅταν λοιπὸν προσευχόμεσθε γιὰ τοὺς φίλους μας, ποτὲ δὲ θὰ γίνουμε καλύτεροι ἀπὸ τοὺς τελῶνες. Ἐὰν ὁμοίως ἀγαπήσουμε τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ προσευχηθοῦμε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας, γινόμαστε ὁμοιοὶ μὲ τὸ Θεό, ὅσο εἶναι βέβαια ἀνθρώπινα δυνατό. Διότι λέγει, «Νὰ γίνεστε ὁμοιοὶ μὲ τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, γιὰτὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο τοῦ σὲ πονηροὺς καὶ σ' ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει στοὺς δίκαιους καὶ στοὺς ἄδικους»⁴³. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχουμε τὰ παραδείγματα, ἅς τὰ μιμηθοῦμε, ἅς κατορθώσουμε τὴν ἀρετὴ. Γιὰ ν' ἀξιωθοῦμε νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ νὰ πλησιάσουμε μὲ περισσότερο θάρρος τὸ φοβερὸ αὐτὸ τραπέζι, ἀφοῦ καθαρίσουμε τελείως τὴ συνείδησή μας, καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

1. Εὐκαιρον σήμερον ἅπαντας ἡμᾶς ἀναβοῆσαι τὸ παρὰ τοῦ
 μακαρίου Δαυῖδ εἰρημένον· «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυ-
 ρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Ἴδου γὰρ ἡ-
 μῖν παραγέγονεν ἡ ποθεινὴ καὶ σωτήριος ἑορτή, ἡ ἀναστάσιμος
 5 ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ τῆς εἰρήνης ὑπόθε-
 σις, ἡ τῆς καταλλαγῆς ἀφορμή, ἡ τῶν πολέμων ἀναίρεσις, ἡ τοῦ
 θανάτου κατάλυσις, ἡ τοῦ διαβόλου ἥττα. Σήμερον ἄνθρωποι
 τοῖς ἀγγέλοις ἀνεμίγησαν, καὶ οἱ σῶμα περικείμενοι μετὰ τῶν ἄ-
 σωμάτων δυνάμεων λοιπὸν τὰς ὑμνωδίας ἀναφέρουσι. Σήμερον
 10 καταλύεται τοῦ διαβόλου ἡ τυραννίς· σήμερον τὰ δεσμὰ τοῦ θα-
 νάτου ἐλύθη, τοῦ ἄδου τὸ νῆκος ἠφάνισται· σήμερον εὐκαιρον
 πάλιν εἰπεῖν τὴν προφητικὴν ἐκείνην φωνήν· «Ποῦ σου, θάνατε,
 τὸ κέντρον; ποῦ σοῦ, ἄδη, τὸ νῆκος;» Σήμερον τὰς χαλκᾶς πύ-
 λας συνέθλασεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστός, καὶ αὐτὸ τοῦ θανά-
 15 του τὸ πρόσωπον ἠφάνισε.

Τί δὲ λέγω τὸ πρόσωπον; Ἄφοῦ τὴν προσηγορίαν
 μετέβαλεν· οὐκ ἔτι γὰρ θάνατος λέγεται, ἀλλὰ κοίμησις καὶ ὕ-
 πνος· πρὸ μὲν γὰρ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς τοῦ σταυροῦ
 οἰκονομίας, καὶ αὐτὸ τοῦ θανάτου τὸ ὄνομα φοβερὸν ἐτύγχανε.
 20 Καὶ γὰρ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος γενόμενος ἀντὶ μεγάλου ἐπιτιμίου
 τοῦτο κατεδικάζετο ἀκούων. «Ἦ δ' ἂν ἡμέρα φαγῆ, θανάτῳ ἀ-
 ποθανῆ». Καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰὼβ τούτῳ τῷ ὀνόματι αὐτὸν προ-
 σηγόρευσε, λέγων· «Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις». Καὶ ὁ προφή-

1. Ψαλμ. 105, 2.

2. Α' Κορ. 15, 55.

3. Γεν. 2, 17.

4. Ἰὼβ 3, 23.

3

Λ Ο Γ Ο Σ

ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΠΑΣΧΑ

1. Είναι κατάλληλη στιγμή σήμερα ν' αναφωνήσουμε όλοι έ-
μείς εκείνο πού είπε ό μακάριος Δαυΐδ· «Ποιός μπορεί νά διη-
γηθεΐ τή δύναμη του Κυρίου, νά έξυμνήσει όλες τις δόξες
του;»¹. Νά λοιπόν έφθασε ή ποθητή για μᾶς και σωτήρια έορτή,
ή αναστάσιμη ήμέρα του Κυρίου μας Ίησου Χριστού, ή προϋ-
πόθεση τής ειρήνης, ή άφορμή τής συμφιλίωσης, ή έξαφάνιση
των πολέμων, ή κατάργηση του θανάτου, ή ήττα του διαβόλου.
Σήμερα οί άνθρωποι αναμείχθηκαν με τους άγγέλους και αύτοι
πού έχουν σῶμα προσφέρουν τή δοξολογία τους μαζί με τις ά-
σώματες δυνάμεις. Σήμερα καταργεΐται ή έξουσία του διαβό-
λου, σήμερα λύθηκαν τὰ δεσμά του θανάτου, έξαφανίσθηκε ή
νίκη του ᾅδη. Σήμερα είναι εύκαιρία νά πούμε τὰ προφητικά έ-
κείνα λόγια· «Πού είναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου; πού είναι, ᾅδη,
ή νίκη σου;»². Σήμερα ό Κύριός μας ό Χριστός συνέτριψε τις
χάλκινες πύλες και έξαφάνισε τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

Και γιατί λέγω τὸν ἴδιο τὸ θάνατο; Ἐλλάξε τὸ ὄνομά του,
γιατί δὲ λέγεται πιά θάνατος, ἀλλὰ κοίμηση και ὕπνος. Γιατί
πρὶν ἀπὸ τὸν έρχομό του Χριστού και τή φροντίδα του για τὸν
άνθρωπο με τή σταύρωσή του, ἦταν φοβερό και τὸ ἴδιο τὸ ὄνο-
μα του θανάτου. Γιατί ό πρώτος άνθρωπος, ἀφοῦ δημιουργήθη-
κε, καταδικαζόταν ν' ἀκούει αυτό, σαν μιὰ κάποια μεγάλη τι-
μωρία· «Τὴν ήμέρα πού θά φάγεις, θά πεθάνεις ὅπως δὴποτε»³.
Και ό μακάριος Ίώβ μ' αυτό τὸ ὄνομα τὸν ὀνόμασε, λέγοντας·
«Ὁ θάνατος είναι ἀνάπαυση στὸν άνθρωπο»⁴. Και ό προφήτης

της Δαυὶδ ἔλεγε· «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Οὐ μόνον δὲ θάνατος ἔκαλεῖτο ἢ διάλυσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἄδης. Ἦκουε γὰρ τοῦ μὲν πατριάρχου Ἰακώβ λέγοντος· «Κατάξετε τὸ γῆράς μου μετὰ λύπης εἰς ἄδου»· τοῦ δὲ προφήτου
 5 πάλιν· «Ἔχανεν ὁ ἄδης τὸ στόμα αὐτοῦ»· καὶ πάλιν ἑτέρου προφήτου λέγοντος· «Ρύσεται με ἐξ ἄδου κατωτάτου»· καὶ πολλὰ τοῦ εὐρήσεις ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς θάνατον καὶ ἄδην καλουμένην τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν. Ἐπειδὴ δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν θυσία προσηνέχθη, καὶ τὰς τῆς ἀναστάσεως προεχώρησε, περιῆρε δὲ
 10 τὰς προσηγορίας αὐτὰς ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, καὶ καινὴν καὶ ξένην πολιτείαν εἰς τὸν βίον εἰσήγαγε τὸν ἡμέτερον· ἀντὶ γὰρ θανάτου λοιπὸν κοίμησις καὶ ὕπνος λέγεται ἢ ἐντεῦθεν μετάστασις.

Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἦκουε αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ
 15 λέγοντος· «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἐξυπνίσει αὐτόν». Ὡσπερ γὰρ ἡμῖν εὐκόλον τὸν καθεύδοντα διυπνίσει καὶ διεγείρει, οὕτω καὶ τῷ κοινῷ πάντων ἡμῶν Δεσπότη τὸ ἀναστῆσαι. Καὶ ἐπειδὴ καινὸν ἦν καὶ ξένον τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ συνῆκαν τὸ λεχθέν, μέχρις ὅτου συγ-
 20 καταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, φανερώτερον αὐτὸ εἶρηκε. Καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης δὲ διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, γράφων Θεσσαλονικεῦσί φησιν· «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Καὶ πάλιν ἄλλαχού· «Ἄρα οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ, ἀπώ-
 25 λοντο». Καὶ πάλιν· «Ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας». Καὶ ἑτέρωθι πάλιν· «Εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας ἄξει σὺν αὐτῷ».

5. Ψαλμ. 33, 22.

6. Γεν. 42, 38.

7. Ἦσ. 5, 14.

8. Ψαλμ. 85, 13.

9. Ἰω. 11, 11.

10. Α' Θεσ. 4, 13.

11. Α' Κορ. 15, 18.

12. Α' Θεσ. 4, 15.

13. Α' Θεσ. 4, 14.

Δαυΐδ ἔλεγε· «Ὁ θάνατος τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι κακός»⁵. Καὶ ὀνομαζόταν ὄχι μόνο θάνατος ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἄδης. Ἦκουσε λοιπὸν τὸν πατριάρχη Ἰακώβ πὺ λέγει· «Θὰ κατεβάσετε τὰ γηρατεία μου μὲ λύπη στὸν ἄδη»⁶. Ἦκουσε πάλι τὸν προφήτη· «Ἦνοιξε πολὺ τὸ στόμα του ὁ ἄδης»⁷. Καὶ ἤκουσε πάλι ἄλλον προφήτη πὺ λέγει· «Θὰ μὲ σώσει ἀπὸ τὸν κατώτατο ἄδη»⁸. Καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης θὰ βρεῖς νὰ ὀνομάζεται θάνατος καὶ ἄδης ἢ ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ. Ἐφ' ὅτου ὁμοῦς ὁ Χριστός, ὁ Θεὸς μας, προσφέρθηκε θυσία καὶ ἀναστήθηκε, ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση καὶ αὐτὲς τὶς ὀνομασίες ὁ φιλόανθρωπος Κύριος καὶ ἔφερε καινούρια καὶ παράξενη συμπεριφορὰ στὴ ζωὴ μας. Γιατὶ ἀντὶ γιὰ θάνατος λέγεται στὸ ἐξῆς κοίμησις καὶ ὕπνος ἢ ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ.

Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἦκουσε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ πὺ λέγει· «Ὁ φίλος μας Λάζαρος ἔχει κοιμηθεῖ, ὁμοῦς πηγαίνω νὰ τὸν ξυπνήσω»⁹. Ὅπως λοιπὸν εἶναι εὐκολο σ' ἐμᾶς νὰ ξυπνήσουμε καὶ νὰ σηκώσουμε ἐπάνω ἐκεῖνον πὺ κοιμᾶται, ἔτσι καὶ στὸν Κύριο ὄλων μας εἶναι εὐκολο τὸ νὰ ἀναστήσει νεκρό. Καὶ ἐπειδὴ ἦταν καινούρια καὶ παράξενα τὰ λόγια του, οὔτε οἱ μαθητὲς τὰ κατάλαβαν, ὥσπου συγκαταβαίνοντας στὴν ἀδυναμία τους τὰ εἶπε πιὸ καθαρά. Καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ μακάριος Παῦλος, γράφοντας στοὺς Θεσσαλονικεῖς, λέγει· «Δὲ θέλω νὰ ἔχετε ἄγνοια γιὰ ἐκεῖνους πὺ ἔχουν κοιμηθεῖ, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶστε, ὁμοῦς καὶ οἱ ἄλλοι πὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα»¹⁰. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Συνεπῶς καὶ ἐκεῖνοι πὺ κοιμήθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸ Χριστό, χάθηκαν»¹¹. Καὶ πάλι· «Ἐμεῖς οἱ ζωντανοί, πὺ ἀπομείναμε στὴ ζωὴ, δὲ θὰ προφθάσουμε ἐκεῖνους πὺ κοιμήθηκαν»¹². Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Γιατὶ ἂν πιστεύουμε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, ἔτσι πρέπει νὰ πιστεύουμε καὶ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ φέρει μαζί του ἐκεῖνους πὺ κοιμήθηκαν»¹³.

2. Είδες πανταχοῦ λοιπὸν κοίμησιν καὶ ὕπνον τὸν θάνατον κα-
 λούμενον; καὶ τὸν πρὸ τούτου φοβερὸν ἔχοντα τὸ πρόσωπον,
 νῦν εὐκαταφρόνητον μετὰ τὴν ἀνάστασιν γινόμενον; Είδες λαμ-
 πρὸν τῆς ἀναστάσεως τὸ τρόπαιον; Διὰ ταύτην ἡμῖν τὰ μυρία ἀ-
 5 γαθὰ εἰσενήνεκται· διὰ ταύτην ἡ τῶν δαιμόνων ἀπάτη κατελύθη·
 διὰ ταύτην καταγελῶμεν θανάτου· διὰ ταύτην ὑπερορῶμεν τῆς
 παρούσης ζωῆς· διὰ ταύτην πρὸς τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν
 ἐπειγόμεθα· διὰ ταύτην, σῶμα περικείμενοι, οὐδὲν ἔλαττον τῶν
 ἀσωμάτων ἔχομεν, ἐὰν βουλῶμεθα. Σήμερον ἡμῶν τὰ λαμπρὰ
 10 νικητήρια γέγονε· σήμερον ἡμῶν ὁ Δεσπότης τὸ κατὰ τοῦ θανά-
 του τρόπαιον στήσας, καὶ τοῦ διαβόλου τὴν τυραννίδα καταλύ-
 σας, τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως ὁδὸν εἰς σωτηρίαν ἐχαρίσατο.
 Πάντες τοίνυν χαίρωμεν, σκιρτῶμεν, ἀγαλλώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ ὁ
 Δεσπότης ἡμῶν ἐνίκησε καὶ τὸ τρόπαιον ἔστηκεν, ἀλλὰ κοινῇ
 15 καὶ ἡμῶν ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ. Διὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν σωτη-
 ρίαν πάντα εἰργάσατο· καὶ δι' ὧν ἡμᾶς κατεπάλαισεν ὁ διάβο-
 λος, διὰ τούτων αὐτοῦ περιεγένετο ὁ Χριστός.

Αὐτὰ τὰ ὄπλα ἔλαβε, καὶ τούτοις αὐτὸν κατηγωνίσαστο· καὶ
 πῶς, ἄκουε. Παρθένος καὶ ξύλον καὶ θάνατος τῆς ἡμετέρας ἡτ-
 20 τῆς γέγονε τὰ σύμβολα. Καὶ γὰρ παρθένος ἦν ἡ Εὐα· οὐδέπω γὰρ
 ἄνδρα ἐγίνωσκεν, ὅτε τὴν ἀπάτην ὑπέμεινε· ξύλον ἦν τὸ
 δένδρον· θάνατος τὸ ἐπιτίμιον τὸ κατὰ τοῦ Ἀδάμ. Είδες πῶς
 παρθένος καὶ ξύλον καὶ θάνατος γέγονεν ἡμῖν τῆς ἡττης τὰ σύμ-
 βολα; Ὅρα τοίνυν πῶς καὶ τῆς νίκης αὐτὰ πάλιν γέγονε παραί-
 25 τια. Ἀντὶ τῆς Εὐας ἡ Μαρία· ἀντὶ τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναί γνωστὸν
 καλοῦ καὶ πονηροῦ, τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· ἀντὶ τοῦ θανάτου τοῦ
 Ἀδάμ, ὁ δεσποτικὸς θάνατος. Είδες δι' ὧν ἐνίκησε, διὰ τούτων
 αὐτὸν ἡττώμενον; Περὶ τὸ δένδρον κατηγωνίσαστο τὸν Ἀδάμ ὁ
 διάβολος· περὶ τὸν σταυρὸν κατεπάλαισε τὸν διάβολον ὁ Χρι-
 30 στός. Κάκεινο μὲν τὸ ξύλον εἰς ἄδην ἔπεμπε, τοῦτο δὲ τὸ ξύλον,
 τὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοὺς ἀπελθόντας ἐκ τοῦ ἄδου πάλιν
 ἀνεκαλεῖτο· κάκεινο μὲν καθάπερ αἰχμάλωτον καὶ γυμνὸν ἔκρυ-

2. Είδες ὅτι παντοῦ ἀπὸ τότε ὁ θάνατος ὀνομάζεται κοίμησις καὶ ὕπνος; καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ πρὶν εἶχε φοβερὸ ὄνομα, τώρα γίνεται εὐκαταφρόνητος μετὰ τὴν ἀνάστασις; Εἶδες ὅτι εἶναι λαμπρὸ τὸ τρόπαιον τῆς ἀνάστασις; Μὲ αὐτὴν ἔχουν ἔρθει σ' ἐμᾶς τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, μὲ αὐτὴν διαλύθηκε ἡ ἀπάτη τῶν δαιμόνων, μὲ αὐτὴν περιγελοῦμε τὸ θάνατον. Μὲ τὴν ἀνάστασις περιφρονοῦμε τὴν παρούσα ζωὴ, μὲ αὐτὴν ἐπιθυμοῦμε σφοδρὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Μὲ αὐτὴν, ἐνῶ ἔχουμε σῶμα, δὲν ἔχουμε τίποτε λιγότερον ἀπὸ τὶς ἀσώματες δυνάμεις, ἐὰν θέλουμε. Σήμερον ἔγινε ἡ λαμπρὴ μας νίκη. Σήμερα ὁ Κύριός μας, ἀφοῦ ἔστησε τὸ τρόπαιον τῆς νίκης τοῦ ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ διέλυσε τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου, μᾶς χάρισε μὲ τὴν ἀνάστασίν του τὸ δρόμον γιὰ τὴ σωτηρίαν μας. Ἄς χαιρόμαστε λοιπὸν ὄλοι, ἄς χορεύουμε, ἄς εὐφραϊνόμαστε. Γιατί, ἂν καὶ ὁ Κύριός μας νίκησε καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιον, εἶναι δική μας ὁμως ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ. Γιατί ὄλα τὰ ἔκαμε γιὰ τὴ δική μας σωτηρίαν, καὶ μὲ μᾶς μέσα ἐκεῖνα ποῦ τὰ πολέμησε ὁ διάβολος, μὲ τὰ ἴδια τὸν νίκησε ὁ Χριστός.

Τὰ ἴδια τὰ ὄπλα πῆρε ὁ Χριστός, καὶ μὲ αὐτὰ τὸν νίκησε. Καὶ ἄκουσε μὲ ποῖον τρόπο. Ἡ παρθένος καὶ τὸ ξύλον καὶ ὁ θάνατος ἦταν τὰ σύμβολα τῆς ἥττας μας. Καὶ πράγματι ἡ Εὐὰ ἦταν παρθένος, ἀφοῦ δὲ γνώριζε ἀκόμη ἄνδρα, ὅταν ἐξαπατήθηκε. Ξύλον ἦταν τὸ δένδρον, θάνατος ἡ τιμωρία στὸν Ἀδάμ. Εἶδες πῶς τὰ σύμβολα τῆς ἥττας μας ἦταν παρθένος καὶ ξύλον καὶ θάνατος; Πρόσεχε λοιπὸν πῶς αὐτὰ ἔγιναν πάλι τὰ σύνεργα τῆς νίκης μας. Στὴ θέσις τῆς Εὐας εἶναι ἡ Μαρία. Στὴ θέσις τοῦ ξύλου γιὰ τὴ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, εἶναι τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. Στὴ θέσις τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδάμ, εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου. Εἶδες ὅτι μ' αὐτὰ ποῦ μᾶς νίκησε, μὲ τὰ ἴδια νικήθηκε; Κοντὰ στὸ δένδρον νίκησε τὸν Ἀδάμ ὁ διάβολος. Κοντὰ στὸ σταυρὸν νίκησε τὸν διάβολον ὁ Χριστός. Καὶ τὸ ξύλον ἐκεῖνο ἔστειλε στὸν ἄδην, τὸ ξύλον ὁμως αὐτό, δηλαδὴ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, ξανάφερε πάλι ἀπὸ τὸν ἄδην καὶ αὐτοὺς ποῦ πέθαναν. Καὶ ἐκεῖνο ἔκρυβε τὸν νικημένο σὰν αἰχμάλωτον καὶ γυμνόν, αὐ-

πτε τὸν ἠττηθέντα, τοῦτο δὲ τὸν νικητὴν γυμνὸν προσηλωμένον ἐφ' ὑψηλοῦ πᾶσιν ἐδείκνυ. Καὶ θάνατος ὁ μὲν καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν κατέκρινεν· ὁ δὲ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀνέστησεν ἀληθῶς. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πά-
5 σας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Ἐκ τῆς θανάτου γεγόναμεν ἀθάνατοι, ἀ-
πὸ πτώσεως ἀνέστημεν, ἀπὸ ἠττήματος κατέστημεν νικηταί.

3. Ταῦτα τοῦ σταυροῦ τὰ κατορθώματα, ταῦτα τῆς ἀναστάσε-
ως μεγίστη ἀπόδειξις. Σήμερον ἄγγελοι σκιρτῶσι, καὶ πᾶσαι αἱ
οὐράνιαι δυνάμεις ἀγάλλονται, συνηδόμεναι ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ
10 κοινοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετα-
νοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ
τῇ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης. Σήμερον τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν,
τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐλευθερώσας, πρὸς τὴν προτέραν
εὐγένειαν ἐπανήγαγεν. Ὅταν γὰρ ἴδω τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἐμὴν οὐ-
15 τω τοῦ θανάτου περιγεγενημένην, οὐκ ἔτι δέδοικα, οὐκ ἔτι φρίτ-
τω τὸν πόλεμον· οὐδὲ πρὸς τὴν ἀσθένειαν ὁρῶ τὴν ἐμαυτοῦ,
ἀλλ' ἐννοῶ τοῦ μέλλοντός μοι συμμαχεῖν τὴν ἄφατον δύναμιν.
Ὁ γὰρ τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος περιγενόμενος, καὶ πᾶσαν
αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἀφελόμενος, τί λοιπὸν οὐκ ἐργάσεται περὶ τὸ ὀ-
20 μογενές, καὶ οὐ τὴν μορφήν ἀναλαβεῖν διὰ πολλὴν φιλανθρω-
πίαν κατηξίωσε, καὶ διὰ ταύτης τὴν πρὸς τὸν διάβολον πάλιν
ποιήσασθαι; Σήμερον χαρὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ εὐφρο-
σύνης πνευματικῆ. Σήμερον καὶ τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος καὶ πα-
σῶν τῶν ἄνω δυνάμεων ὁ χορὸς διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτη-
25 ρίαν ἀγάλλονται.

Ἐννόησον τοίνυν, ἀγαπητέ, χαρᾶς μέγεθος, ὅτι καὶ αἱ ἄνω
δυνάμεις ἡμῖν συνεορτάζουσι· συγχαίρουσι γὰρ τοῖς ἡμετέροις ἀ-
γαθοῖς. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἡμετέρα ἢ χάρις ἢ παρὰ τοῦ Δεσπότου, ἀλ-
λὰ καὶ ἐκείνων ἢ ἡδονή. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαισχύνονται ἡμῖν
30 συνεορτάσαι. Καὶ τί λέγω, ὅτι οἱ σύνδουλοι ἡμῖν οὐκ ἐπαισχύ-

τὸ ὅμως ἔδειχνε σ' ὄλους τὸν νικητὴ γυμνὸ, καρφωμένο στὰ ψηλά. Καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἄδαμ καταδίκαζε καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν ὕστερα ἀπὸ αὐτόν, ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Χριστοῦ ἀνάστησε πραγματικὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν. «Ποιὸς μπορεῖ νὰ διηγηθεῖ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου, νὰ ἐξυμνήσει ὅλες τὶς δόξες του;». Ἐπὸ θνητοὶ ἔχουμε γίνεи ἀθάνατοι, ἀπὸ νεκροὶ ἀναστηθήκαμε, ἀπὸ νικημένοι γίναμε νικητές.

3. Αὐτὰ εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ σταυροῦ, αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης. Σήμερα χορεύουν οἱ ἄγγελοι καὶ ἀγάλλονται ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἐπειδὴ χαίρονται γιὰ τὴ σωτηρία ὄλου τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Γιατί, ἂν γίνεται χαρὰ στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὅταν μετανοεῖ ἓνας ἁμαρτωλός, πολὺ περισσότερο θὰ γίνεται γιὰ τὴ σωτηρία ὄλης τῆς οἰκουμένης. Σήμερα ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου, τὸ ξανάφερε στὴν προηγούμενη τιμητικὴ του θέση. Ὅταν λοιπὸν δῶ ὅτι ἡ ἐκλεκτὴ προσφορά μας νίκησε τόσο πολὺ τὸ θάνατο, δὲ φοβοῦμαι πιά, δὲν τρέμω πιά τὸν πόλεμο. Οὔτε βλέπω στὴν ἀδυναμία μου, ἀλλὰ προσέχω στὴν ἀνέκφραστη δύναμη ἐκείνου ποὺ πρόκειται νὰ γίνεи σύμμαχός μου. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ νίκησε τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἀφαίρεσε ὄλη του τὴ δύναμη, τί δὲ θὰ κάμει στὸ ἐξῆς γιὰ τὸ γένος ποὺ εἶναι ὁμοιό του, τὴ μορφὴ τοῦ ὁποῖου ἀπὸ τὴ μεγάλη του φιλανθρωπία θεώρησε ἄξιο νὰ πάρει, καὶ μ' αὐτὴν νὰ παλέψει μὲ τὸ διάβολο; Σήμερα παντοῦ στὴν οἰκουμένη ἐπικρατεῖ χαρὰ καὶ πνευματικὴ εὐφροσύνη. Σήμερα ὄλοι οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις ἀγάλλονται γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Σκέψου λοιπὸν, ἀγαπητέ μου, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ, ἀφοῦ καὶ οἱ οὐράνιες δυνάμεις ἑορτάζουν μαζί μας, γιατί χαίρονται μαζί μας γιὰ τὰ δικά μας ἀγαθὰ. Γιατί ἂν καὶ εἶναι δική μας ἡ χάρη ποὺ ἔδωσε ὁ Κύριος, εἶναι ὅμως καὶ δική τους ἡ εὐχαρίστηση. Γι' αὐτὸ δὲν ντρέπονται νὰ ἑορτάσουν μαζί μας. Καὶ γιατί λέγω, ὅτι οἱ σύνδουλοί μας δὲν ντρέπονται νὰ ἑορτά-

νονται συνεορτάσαι; Αὐτὸς ὁ Δεσπότης αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν οὐκ ἐπαισχύνεται ἡμῖν συνεορτάσαι. Τί δὲ εἶπον, οὐκ ἐπαισχύνεται; Καὶ ἐπιθυμεῖ συνεορτάσαι ἡμῖν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐκκεῖ ἀκουε αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν 5 μεθ' ὑμῶν»· εἰ δὲ τὸ Πάσχα ἐπεθύμησε φαγεῖν, καὶ συνεορτάσαι δηλονότι. Ὅταν οὖν ἴδῃς μὴ μόνον ἀγγέλους καὶ πάντων τῶν οὐρανίων δυνάμεων τὸν δῆμον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων ἡμῖν συνεορτάζοντα, τί σοι λείπεται λοιπὸν εἰς εὐφροσύνης λόγον; Μηδεὶς τοίνυν ἔστω κατηφῆς σήμερον διὰ τὴν 10 πενίαν· ἑορτὴ γάρ ἐστι πνευματικὴ.

Μηδεὶς πλούσιος ἐπαιρέσθω διὰ τὸν πλοῦτον· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην δύναται. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἑορτῶν, τῶν βιωτικῶν λέγω, ἔνθα πολλὴ ἡ φαντασία καὶ τῆς ἔξωθεν περιβολῆς, καὶ τῆς ἐν τῇ τραπέζῃ πολυτελείας, εἰκότως ἐκεῖ μὲν πένης ἐν ἀθυμίᾳ καὶ κατηφείᾳ ἔσται, 15 ὁ δὲ πλούσιος ἐν ἡδονῇ καὶ φαιδρότητι. Τί δήποτε; Ὅτι ὁ μὲν λαμπρὰν ἐσθῆτα περιβάλλεται, καὶ πλουσιωτέραν παρατίθεται τὴν τράπεζαν· ὁ δὲ πένης ὑπὸ τῆς πενίας κωλύεται τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ πᾶσα 20 αὕτη ἡ ἀνωμαλία ἐκποδῶν, μία δὲ τράπεζα καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ. Κἂν πλούσιος ᾦ, οὐδὲν πλεονάζεις τοῦ πένητος· κἂν πένης ᾦ, οὐδὲν ἔλαττον ἔξεις τοῦ πλουσίου, οὐδὲ διὰ τὴν πενίαν ἔλαττοῦταί σου τὰ τῆς εὐωχίας τῆς πνευματικῆς· θεία γάρ ἐστίν ἡ χάρις, καὶ οὐκ εἶδε προσώπων 25 διαφορὰν. Καὶ τί λέγω, πλουσίῳ καὶ πένητι ἢ αὕτη τράπεζα πρόκειται; Καὶ αὐτῷ τῷ τὸ διάδημα περικειμένῳ, καὶ τὴν ἀλουργίδα ἔχοντι, τῷ τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκουμένης ἀνηρημένῳ, καὶ τῷ πτωχῷ τῷ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθημένῳ, μία τράπεζα πρόκειται.

σουν μαζί μας; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, πού εἶναι δικός τους καὶ δικός μας, δὲν ντρέπεται νὰ ἑορτάσει μαζί μας. Καὶ γιατί εἶπα, δὲν ντρέπεται; Αὐτὸς μάλιστα ἐπιθυμεῖ νὰ ἑορτάσει μαζί μας. Ἐπὶ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἄκουσε τὸν ἴδιο πού λέγει· «Ἐπιθύμησα πολὺ νὰ φάγω αὐτὸ τὸ Πάσχα μαζί σας»¹⁴. Ἐὰν ὁμοίως ἐπιθύμησε νὰ φάγει τὸ Πάσχα, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ ἑορτάσει μαζί μας. Ὅταν λοιπὸν βλέπεις ὅτι ὄχι μόνο οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων ἑορτάζει μαζί μας, τί σοῦ λείπει πιά γιὰ νὰ χαίρεσαι πολὺ; Κανένας λοιπὸν ἄς μὴν εἶναι θλιμμένος σήμερα ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας του, γιατί σήμερα εἶναι ἑορτὴ πνευματικὴ.

Ἄς μὴν ὑπερηφανεύεται κανένας πλούσιος γιὰ τὸν πλοῦτο του, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τίποτε στὴν ἑορτὴ αὐτὴ ἀπὸ τὰ χρήματά του. Στὶς ἑορτὲς βέβαια ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἐννοῶ τὶς κοσμικὲς, ὅπου γίνεται μεγάλη ἐπίδειξη καὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς καὶ τῆς πολυτέλειας στὰ τραπέζια, δικαιολογημένα ἐκεῖ θὰ εἶναι ὁ φτωχὸς στενοχωρημένος καὶ θλιμμένος, καὶ ὁ πλούσιος χαρούμενος καὶ εὐχαριστημένος. Γιατί ὁμοίως; Γιατί ὁ πλούσιος φορᾶ λαμπρὰ ρούχα καὶ προσφέρει πλουσιότερο τραπέζι, ὁ φτωχὸς ὁμοίως ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν φτώχεια του νὰ δείξει τὴν ἴδια γενναιοδωρία. Ἐδῶ ὁμοίως δὲ συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ λείπει κάθε τέτοια διάκριση καὶ ὑπάρχει ἓνα τραπέζι καὶ γιὰ τὸν πλούσιο καὶ γιὰ τὸν φτωχό, καὶ γιὰ τὸν δοῦλο καὶ γιὰ τὸν ἐλεύθερο. Καὶ ἂν εἶσαι πλούσιος, δὲν ἔχεις τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν φτωχό. Καὶ ἂν εἶσαι φτωχός, δὲν ἔχεις τίποτε λιγότερο ἀπὸ τὸν πλούσιο, οὔτε θὰ ἐλαττωθεῖ ἡ πνευματικὴ σου εὐωχία ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας σου. Γιατί ἡ χάρις εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ξεχωρίζει τὰ πρόσωπα. Καὶ γιατί λέγω, ὅτι τὸ ἴδιο τραπέζι βρῖσκεται μπροστὰ στὸν πλούσιο καὶ στὸν φτωχό; Καὶ σ' αὐτὸν πού ἔχει τὸ βασιλικὸ στέμμα καὶ φορᾶ τὴν βασιλικὴν πορφύραν, πού ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐξουσία τῆς οἰκουμένης, καὶ στὸν φτωχό πού κάθεται γιὰ ἐλεημοσύνη, ὑπάρχει τὸ ἴδιο τραπέζι.

Τοιαῦτα γὰρ τὰ δῶρα τὰ πνευματικά· οὐ τοῖς ἀξιώμασι διαιρεῖ τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει καὶ τῇ γνώμῃ. Μετὰ τῆς αὐτῆς παρρησίας καὶ τιμῆς καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πτωχὸς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων τούτων μυστηρίων ὄρ-
 5 μῶσι. Καὶ τί λέγω, μετὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς; Πολλάκις ὁ πέννης μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας. Τί δήποτε; Ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς κυκλούμενος πραγμάτων φροντίσι, καὶ ὑπὸ πολλῶν περιστάσεων περιστοιχιζόμενος, ὡσπερ ἐν πελάγει τυγχάνων, οὕτω πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων περιρραντίζεται, καὶ πολλὰ
 10 προστρίβεται τὰ ἀμαρτήματα· ὁ δὲ πέννης, πάντων τούτων ἀπηλλαγμένος, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας μόνης φροντίζων τροφῆς, καὶ τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον μετιών, ὡσπερ ἐν λιμένι καὶ γαλήνῃ καθήμενος, μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας τῇ τραπέζῃ πρόσσεισι.

15 4. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων πολλῶν ἀθυμῖαι διάφοροι τίκτονται τοῖς περὶ τὰς βιωτικὰς ἐορτὰς ἡσχολημένοις. Πάλιν γὰρ ἐκεῖ μὲν πέννης ἐν κατηφείᾳ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν φαιδρότητι, οὐ διὰ τὴν τράπεζαν μόνην καὶ τὴν πολυτέλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἱμάτια τὰ φαιδρά, καὶ τῆς ἐσθῆτος τὴν φαντασίαν. Ὅπερ
 20 γοῦν ἐπὶ τῆς τραπέζης πάσχουσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων ὑπομένουσιν. Ὅταν οὖν ἴδῃ τὸν πλούσιον ὁ πέννης πολυτελεστέραν περιβεβλημένον στολήν, ἐπλήγη τῇ ὀδύνῃ, ἐταλάνισεν ἑαυτόν, μυρία ἐπηράσατο. Ἐνταῦθα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἀθυμία ἀνήρηται· ἐν γὰρ ἅπασιν ἐστὶν ἱμάτιον τὸ ἔνδυμα τὸ σωτήριον· καὶ βοᾷ Παῦ-
 25 λος λέγων· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

Μὴ τοίνυν καταισχύνωμεν τὴν τοιαύτην ἐορτήν, παρακαλῶ, ἀλλὰ ἀξίον φρόνημα τῶν δωρημένων ἡμῖν παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος ἀναλάβωμεν. Μὴ μέθη καὶ ἀδηφαγία ἑαυτοὺς
 30 ἐκδώσωμεν, ἀλλ' ἐννοήσαντες τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ὅτι καὶ πλουσίους καὶ πέννητας ὁμοίως ἐτίμησε καὶ δούλους καὶ ἐλευθέρους, καὶ εἰς πάντας κοινὴν τὴν δωρεὰν ἐξέ-
 15. Γαλ. 3, 27.

Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικὰ δῶρα. Δὲ διαιροῦν τὴν κοινωνία ἀνάλογα μὲ τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση καὶ τὶς σκέψεις τοῦ καθενός. Μὲ τὸ ἴδιο θάρρος καὶ τὴν ἴδια τιμὴ ὁρμοῦν καὶ ὁ βασιλιάς καὶ ὁ φτωχὸς γιὰ ν' ἀπολαύσουν καὶ νὰ κοινωγήσουν τὰ θεῖα αὐτὰ μυστήρια. Καὶ γιατί λέγω, μὲ τὴν ἴδια τιμὴ; Πολλὲς φορὲς ὁ φτωχὸς ἔρχεται μὲ περισσότερο θάρρος. Γιατί λοιπὸν γίνεται αὐτό; Γιατί τὸ βασιλιά, ποὺ εἶναι κυκλωμένος ἀπὸ φροντίδες καὶ περιστοιχισμένος ἀπὸ πολλὰ ζητήματα, σὰν νὰ εἶναι μέσα σὲ πέλαγος, ἔτσι ἀπὸ παντοῦ τὸν κτυποῦν τὰ κύματα συνεχῶς καὶ τὸν καταστρέφουν τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα. Ὁ φτωχὸς ὁμῶς, ἀπαλλαγμένος ἀπ' ὅλα αὐτά, καὶ φροντίζοντας μόνο γιὰ τὴν ἀπαραίτητη τροφή του, καὶ κάμνοντας μιὰ ἀμέριμνη καὶ ἡσυχὴ ζωὴ, σὰν νὰ κάθεται σὲ λιμάνι καὶ γαλήνη, πλησιάζει μὲ πολλὴ εὐλάβεια τὸ τραπέζι.

4. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα προέρχονται διάφορες στενοχώριες σ' ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς κοσμικὲς ἐορτές. Γιατί ἐκεῖ πάλι ὁ φτωχὸς εἶναι στενοχωρημένος καὶ ὁ πλούσιος χαρούμενος, ὄχι μόνο γιὰ τὸ τραπέζι καὶ τὴν πολυτέλεια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πολυτελῆ ροῦχα καὶ τὴ φανταστικὴ ἐμφάνισή τους. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ παθαίνουν στὸ τραπέζι, αὐτὸ παθαίνουν καὶ στὰ ροῦχα. Ὅταν λοιπὸν δεῖ τὸν πλούσιο ὁ φτωχὸς νὰ φορᾷ πολυτελέστερη στολὴ, τὸν κυριεύει μεγάλη λύπη, θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ του δυστυχισμένο, ξεστομίζει πολλὰς κατάρεις. Ἐδῶ ὁμῶς καὶ αὐτὴ ἡ στενοχώρια ἐξαφανίζεται, γιατί ἓνα εἶναι τὸ ἔνδυμα τῆς σωτηρίας γιὰ ὄλους. Καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγοντας· «Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸ Χριστό»¹⁵.

Ἄς μὴν προσβάλλουμε λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐορτὴ, σὰς παρακαλῶ, ἀλλὰ ἅς ἀποκτήσουμε φρόνημα ἄξιο ἐκείνων ποὺ μᾶς δώρησε ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Ἄς μὴν παραδοθοῦμε στὴ μέθη καὶ στὴν πολυφαγία, ἀλλ', ἀφοῦ κατανοήσουμε τὴ γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου μας, καὶ ὅτι τίμησε τὸ ἴδιο καὶ τοὺς πλούσιος καὶ τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ἐλεύθερους, καὶ ἔστειλε σ' ὄλους τὴν ἴδια χάρις, ἅς ἀμείψουμε τὸν εὐ-

χεεν, ἀμειψώμεθα τὸν εὐεργέτην τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας· ἀμοιβὴ δὲ ἀρκοῦσα πολιτεία ἀρέσκουσα, καὶ ψυχὴ νήφουσα καὶ διεγερμένη. Αὕτη ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις οὐ χρημάτων δεῖται, οὐ δαπάνης, ἀλλὰ προαιρέσεως μόνης καὶ διανοίας καθαρᾶς. Οὐδὲν σωματικόν ἐστιν ἐντεῦθεν ὠνήσασθαι, ἀλλὰ πάντα πνευματικά· ἀκρόασιν θείων λογίων, εὐχὰς Πατέρων, εὐλογίας ἱερέων, τῶν θείων καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων τὴν κοινωνίαν, εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, καὶ πνευματικὰ δῶρα καὶ ἄξια τῆς τοῦ δωρουμένου φιλοτιμίας.

10 Ἐορτάσωμεν τοίνυν τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐν ἣ ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἀνέστη γάρ, καὶ τὴν οἰκουμένην ἑαυτῷ συνανέστησε. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀνέστη, τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου διαρρήξας, ἡμᾶς δὲ ἀνέστησε, τὰς σειρὰς τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν διαλύσας. Ἡμαρτεν ὁ Ἀδάμ, καὶ ἀπέθανεν· οὐχ ἡμαρτεν ὁ Χριστός, καὶ ἀπέθανε.

15 Καινὸν καὶ παράδοξον· ἐκεῖνος ἡμαρτε, καὶ ἀπέθανεν· οὗτος οὐχ ἡμαρτε, καὶ ἀπέθανε. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ἴνα ὁ ἀμαρτῶν καὶ ἀποθανῶν, διὰ τοῦ μὴ ἀμαρτόντος καὶ ἀποθανόντος δυνηθῆ τῶν θανάτου δεσμῶν ἐλευθερωθῆναι. Οὕτω πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν τὰ χρήματα ὀφειλόντων γίνεται· ὀφείλει τις τινὶ ἀργύριον, καὶ οὐκ ἔχει καταβαλεῖν, καὶ διὰ τοῦτο κατέχεται· ἄλλος οὐκ ὀφείλων, δυνάμενος δὲ καταβαλεῖν, καταθεὶς ἀπέλυσε τὸν ὑπεύθυνον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγονε, καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁφείλεν ὁ Ἀδάμ τὸν θάνατον, καὶ κατείχετο· ἦλθε δὲ καὶ κατέβαλε τὸν θάνατον ὑπὲρ τοῦ κατεχομένου, ἵνα ἐκεῖνον ἀπολύσῃ

25 τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν. Εἶδες τῆς ἀναστάσεως τὰ κατορθώματα; εἶδες τοῦ Δεσπότη τὴν φιλανθρωπίαν; εἶδες μέγεθος κηδεμονίας;

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα περὶ τὸν οὕτως εὐεργέτην, μηδὲ ἐπειδὴ ἡ νηστεία παρῆλθε, ραθυμότεροι καταστῶμεν· ἀλλὰ

εργέτη μας για τὴν ἀγάπη του ποὺ δείχνει σ' ἐμᾶς. Καὶ ἀμοιβὴ ἱκανοποιητικὴ εἶναι συμπεριφορὰ ποὺ ἀρέσει σ' αὐτὸν καὶ ψυχὴ νηφάλια καὶ ἄγρυπνη. Αὐτὴ ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρη δὲ χρειάζεται χρήματα, οὔτε ἔξοδα, ἀλλὰ διάθεση μόνο καὶ καθαρὴ σκέψη. Τίποτε τὸ ὑλικὸ δὲν μπορούμε νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλ' ὅλα τὰ πνευματικὰ, τὴν ἀκρόαση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τὶς εὐχὰς τῶν πατέρων, τὶς εὐλογίαις τῶν ἱερέων, τὴν κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀπόρρητων μυστηρίων, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ὁμόνοια, καὶ δῶρα πνευματικὰ καὶ ἄξια τῆς γενναιοδωρίας ἐκείνου ποὺ τὰ δωρίζει.

Ἄς ἑορτάσουμε λοιπὸν τὴν ἑορτὴ αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποία ἀναστήθηκε ὁ Κύριος. Γιατὶ ἀναστήθηκε καὶ ἀνέστησε μαζί του τὴν οἰκουμένη. Καὶ αὐτὸς βέβαια ἀναστήθηκε, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, ἐμᾶς ὅμως μᾶς ἀνέστησε ἀφοῦ διέλυσε τοὺς σωροὺς τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἄμάρτησε ὁ Ἀδὰμ καὶ πέθανε, δὲν ἁμάρτησε ὁ Χριστὸς καὶ πέθανε. Καινούριο καὶ παράδοξο πρᾶγμα. Ἐκεῖνος ἁμάρτησε καὶ πέθανε, αὐτὸς δὲν ἁμάρτησε καὶ πέθανε. Γιὰ ποιὸ λόγο καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ; Γιὰ νὰ μπορέσει ἐκεῖνος ποὺ ἁμάρτησε καὶ πέθανε νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου μὲ τὴ βοήθεια ἐκείνου ποὺ δὲν ἁμάρτησε καὶ πέθανε. Ἔτσι γίνεται πολλὰς φορὰς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν χρήματα. Ὄφείλει κάποιος χρήματα σὲ κάποιον καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐπιστρέψει, καὶ γι' αὐτὸ φυλακίζεται. Κάποιος ἄλλος ποὺ δὲν ὀφείλει, ἀλλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ ἐπιστρέψει, ἀφοῦ τὰ δώσει ἐλευθερώνει τὸν ὑπεύθυνον. Ἔτσι ἔγινε καὶ στὸν Ἀδὰμ καὶ στὸ Χριστό. Χρεωστοῦσε ὁ Ἀδὰμ τὸ θάνατο, καὶ τὸν κρατοῦσε φυλακισμένο ὁ διάβολος. Δὲ χρεωστοῦσε ὁ Χριστός, οὔτε τὸν κρατοῦσε ὁ διάβολος. Ἦρθε καὶ κατέθεσε τὸ θάνατό του γιὰ χάρη τοῦ φυλακισμένου, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου. Εἶδες τὰ κατορθώματα τῆς ἀνάστασης; εἶδες τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου; εἶδες τὸ μέγεθος τῆς φροντίδας του;

Ἄς μὴ γινόμαστε λοιπὸν ἀχάριστοι πρὸς αὐτὸν τὸν τόσο μεγάλο εὐεργέτη, οὔτε ἐπειδὴ πέρασε ἡ νηστεία νὰ γίνουμε πιὸ

νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον πλείονα τῆς ψυχῆς ποιῶμεθα τὴν ἐπιμέ-
 λειαν, ἵνα μὴ τῆς σαρκὸς παινομένης, αὕτη ἀσθενεστέρα γένη-
 ται, ἵνα μὴ τῆς δούλης φροντίζοντες, τῆς δεσποίνης καταμελῶ-
 μεν. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, ὑπὲρ τὴν χρεῖαν διαρρήγνυσθαι, καὶ
 5 τὴν συμμετρίαν ὑπερβαίνειν; Τοῦτο καὶ τὸ σῶμα λυμαίνεται, καὶ
 τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν προδίδωσιν. Ἄλλὰ τῆς αὐταρκειᾶς καὶ
 τῆς χρεῖας γενώμεθα, ἵνα καὶ ψυχῇ καὶ σώματι τὸ προσῆκον ἀ-
 ποπληρώσωμεν, ἵνα μὴ τὰ ἀπὸ τῆς νηστείας συλλεγένητα ἀθρόον
 ἅπαντα ἐκχέωμεν. Μὴ γὰρ κωλύω ἀπολαύειν τροφῆς καὶ ἀνιέ-
 10 σθαι; Οὐ κωλύω τοῦτο, ἀλλὰ παραινῶ τῆς χρεῖας γίνεσθαι, καὶ
 τὴν πολλὴν τρυφὴν ἐκκόπτειν, καὶ μὴ τὸ μέτρον ὑπερβαίνοντας,
 λυμαίνεσθαι τῆς ψυχῆς τὴν ὑγίαν. Οὐδὲ γὰρ ἡδονῆς λοιπὸν ἀ-
 πολαύσεται ὁ τοιοῦτος ὑπερβᾶς τῆς χρεῖας τοὺς δρους· καὶ τοῦ-
 το μάλιστα ἴσασιν ἀκριβῶς οἱ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς ἐλθόντες·
 15 καὶ μυρία ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς τεκόντες νοσημάτων εἶδη, καὶ πολ-
 λὴν τὴν ἀηδίαν ὑπομείναντες. Ἄλλ' ὅτι μὲν πεισθήσεσθε ταῖς ἡ-
 μετέραις παραινέσεσιν οὐκ ἀμφιβάλλω· οἶδα γὰρ ὑμῶν τὸ πειθή-
 νιον.

5. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὴν περὶ τούτου στήσας παραινέσεις,
 20 πρὸς τοὺς κατὰ τὴν νύκτα τὴν φωτοφόρον ταύτην καταξιωθέν-
 τας τῆς τοῦ θείου βαπτίσματος δωρεᾶς τρέψαι βούλομαι τὸν λό-
 γον, τὰ καλὰ ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας φυτά, τὰ ἄνθη τὰ πνευματι-
 κά, τοὺς νέους τοῦ Χριστοῦ στρατιώτας. Πρὸ τῆς χθῆς ὁ Δεσπό-
 τῆς ἐν σταυρῷ ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἀνέστη νῦν· οὕτω καὶ οὗτοι, πρὸ
 25 τῆς χθῆς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κατείχοντο, ἀλλὰ νῦν συνανέστησαν
 τῷ Χριστῷ· ἐκεῖνος σώματι ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὗτοι ἀμαρτία
 ἦσαν τεθνηκότες, καὶ ἀπὸ ἀμαρτίας ἀνέστησαν. Ἡ μὲν οὖν γῆ
 κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τοῦ ἔαρος ρόδα καὶ ἴα καὶ ἄλλα ἡμῖν ἐκ-
 δίδωσιν ἄνθη· τὰ μέντοι ὕδατα σήμερον τῆς γῆς τερπνότερον ἡ-
 30 μῖν λειμῶνα ἀνέδειξε.

ἀδιάφοροι. Ἄλλὰ τώρα ἄς φροντίζουμε τὴν ψυχὴ μας περισσότερο ἀπὸ προηγουμένως, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ πιὸ ἀδύνατη, ἐπειδὴ παχαίνει τὸ σῶμα μας, γιὰ νὰ μὴ παραμελοῦμε τὴν οἰκοδέσποινα φροντίζοντας τὴ δούλη. Γιατὶ ποῖο εἶναι τὸ ὄφελος, πές μου, νὰ σκάνουμε ἀπὸ τὴν πολυφαγία καὶ νὰ ξεπερνᾶμε τὸ μέτρο; Αὐτὸ καὶ τὸ σῶμα καταστρέφει καὶ τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς ζημιώνουμε. Ἄλλὰ ἄς μᾶς ἱκανοποιοῦν τὰ λίγα καὶ τὰ ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ ξεπληρώσουμε ἐκεῖνο ποῦ πρέπει καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, γιὰ νὰ μὴ σκορπίσουμε ἀμέσως ἐκεῖνα ποῦ συγκεντρώσαμε ἀπὸ τὴ νηστεία. Μήπως λοιπὸν σᾶς ἐμποδίζω νὰ ἀπολαμβάνετε τὰ φαγητὰ καὶ νὰ διασκεδάζετε; Δὲν ἐμποδίζω αὐτὰ, ἀλλὰ συμβουλεύω νὰ γίνονται τὰ ἀπαραίτητα, καὶ νὰ σταματήσουμε τὴν πολλὴ διασκέδαση καὶ νὰ μὴ καταστρέφουμε τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς μας ξεπερνώντας τὸ μέτρο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ ξεπερνᾶ τὰ ὄρια τῆς ἀνάγκης δὲ θὰ ἀπολαύσει καμιὰ εὐχαρίστηση, καὶ τὸ γνωρίζουν αὐτὸ πολὺ καλὰ ἐκεῖνοι ποῦ τὸ δοκίμασαν, ἀφοῦ προξενοῦν ἀπὸ αὐτὸ πολλὰς ἀρρώστιες στὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὑποφέρουν πολλὰς στενοχώριες. Ἄλλὰ τὸ ὅτι θὰ ὑπακούσετε στίς παραινέσεις μου, δὲν ἀμφιβάλλω, γιὰτὶ γνωρίζω πόσο ὑπάκουοι εἶστε.

5. Καὶ γι' αὐτὸ ἀφοῦ σταματήσω ἐδῶ τὶς παραινέσεις γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, θέλω νὰ μεταφέρω τὸ λόγο πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἀξιώθηκαν τὴ λαμπρὴ αὐτὴ νύχτα νὰ πάρουν τὴ χάρη τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, τὰ καλὰ αὐτὰ φυτὰ τῆς Ἐκκλησίας, τὰ πνευματικὰ ἄνθη, τοὺς νέους στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ. Προχθὲς ὁ Κύριος βρισκόταν στὸ σταυρό, ἀλλὰ ἀναστήθηκε τώρα. Ἔτσι καὶ αὐτοί, προχθὲς τοὺς κρατοῦσε δούλους ἢ ἁμαρτία, ἀλλὰ τώρα ἀναστήθηκαν μαζί με τὸ Χριστό. Ἐκεῖνος με τὸ σῶμα του πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, αὐτοὶ ἦταν με τὶς ἁμαρτίες τους νεκροί, καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἀναστήθηκαν. Ἡ γῆ λοιπὸν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς ἀνοιξῆς μᾶς προσφέρει τριαντάφυλλα καὶ μηνεξέδες καὶ ἄλλα λουλούδια. Τὰ νερὰ ὁμῶς μᾶς παρουσίασαν σήμερα λιβάδι πιὸ ὁμορφο ἀπὸ τὸ τῆς γῆς.

Καὶ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ, εἰ ἀπὸ τῶν ὑδάτων λειμῶνες ἀνθῶν ἀνεδείχθησαν· οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἡ γῆ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν τὴν βλάστην ἐξέδωκε τῶν βοτανῶν, ἀλλὰ τῷ ἐπιτάγματι εἴκουσα τοῦ Δεσπότου. Καὶ τὰ ὕδατα δὲ τότε ζῶα ἐξέδωκε, κινούμενα, ἐπειδὴ ἤκουσεν· «Ἐξεγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν»· καὶ τὸ ἐπίταγμα ἔργον ἐγένετο· ἡ ἄψυχος οὐσία ἐμψυχα ζῶα ἐξέβαλεν. Οὕτω καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ἐπίταγμα πάντα εἰργάσατο. Τότε εἶπεν· «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν»· νῦν δὲ οὐχὶ ἔρπετά, ἀλλὰ πνευματικὰ χαρίσματα ἀνέδωκε. Τότε ἰχθύας ἀλόγους ἐξήγαγε τὰ ὕδατα· νῦν δὲ ἰχθύας λογικοὺς καὶ πνευματικοὺς ἡμῖν ἀπέτεκεν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀλιευθέντας. «Δεῦτε» γάρ, φησὶν, «ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων». Καινὸς ὄντως τῆς ἀλιείας ταύτης ὁ τρόπος. Οἱ γὰρ ἀλιεύοντες ἐκ τῶν ὑδάτων ἐκβάλλουσι τοὺς ἰχθύας, καὶ νεκροῦσι τὰ ἀλιευόμενα· ἡμεῖς δὲ εἰς τὰ ὕδατα ἐμβάλλομεν, καὶ ζωογονοῦνται οἱ ἀλιευόμενοι.

Ἦν μὲν ποτε καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων κολυμβήθρα ὕδατος· ἀλλὰ μάθε τί ἴσχυσεν, ἵνα γνῶς ἀκριβῶς τὴν πτωχείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, καὶ εἰδέναι ἔχης τὸν πλοῦτον τὸν ἡμέτερον. «Κατήρχετο ἐκεῖ», φησὶν, «ἄγγελος, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ πρῶτος καταβαίνων μετὰ τὴν ταραχὴν ἀπήλαυε τῆς θεραπείας». Κατήλθεν ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης εἰς τὰ Ἰορδάνεια ρεῖθρα, καὶ ἀγιάσας τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐθεράπευσε. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν μετὰ τὸν πρῶτον ὁ καταβάς οὐκ ἔτι ἐθεραπεύετο· Ἰουδαίοις γὰρ ἐδίδοτο ἡ χάρις τοῖς ἀσθενοῦσι, τοῖς χαμαὶ συρομένοις· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸν πρῶτον ὁ δεῦτερος κάτεισι, μετὰ τὸν δεῦτερον ὁ τρίτος καὶ τέταρτος· κἂν μυρίους εἴπης, κἂν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐμβάλῃς εἰς τὰνάματα ταῦτα τὰ πνευματικά, οὐκ ἀναλίσκεται ἡ χάρις, οὐ δαπανᾶται ἡ δωρεά, οὐ ρυποῦται τὰνάματα, οὐκ ἐλαττοῦται ἡ φιλοτιμία.

16. Γεν. 1, 20.

18. Ἰω. 5, 4.

17. Ματθ. 4, 19.

Καὶ μὴν ἀπορήσεις, ἀγαπητέ μου, ἂν βγῆκαν ἀπὸ τὰ νερὰ λιβάδια μὲ λουλούδια. Γιατὶ οὔτε ἡ γῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔβγαλε τὰ εἶδη τῶν φυτῶν γιατί τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ φύση της, ἀλλὰ γιατί ὑπάκουσε στὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου. Καὶ τὰ νερὰ ὁμως τότε ἔβγαλαν ζῶα μὲ ζωὴ, ἐπειδὴ ἄκουσαν· «Ἄς βγάλουν τὰ νερὰ ἔρπετὰ ζωντανά»¹⁶. Καὶ ἡ προσταγὴ πραγματοποιήθηκε, ἡ ἄψυχη οὐσία ἔβγαλε ζωντανὰ ζῶα. Ἔτσι καὶ τώρα ἡ ἴδια προσταγὴ ἔκαμε τὰ πάντα. Τότε εἶπε· «Ἄς βγάλουν τὰ νερὰ ἔρπετὰ ζωντανά», τώρα ὁμως δὲ ἔβγαλαν ἔρπετά, ἀλλὰ πνευματικὰ χαρίσματα. Τότε τὰ νερὰ ἔβγαλαν ψάρια χωρὶς λογικό, τώρα ὁμως μᾶς γέννησαν ψάρια λογικὰ καὶ πνευματικὰ πὺ τὰ ψάρεψαν οἱ ἀπόστολοι. Γιατὶ λέγει· «Ἀκολουθήστε με καὶ θὰ σᾶς κάνω ἱκανοὺς νὰ ψαρεύετε ἀνθρώπους»¹⁷. Εἶναι ἀλήθεια καινούριος αὐτὸς ὁ τρόπος ψαρέματος. Γιατὶ αὐτοὶ πὺ ψαρεύουν βγάζουν ἀπὸ τὰ νερὰ τὰ ψάρια, καὶ ὅσα ψαρέψουν τὰ νεκρώνουν. Ἐμεῖς ἀντίθετα τοὺς ρίχνουμε μέσα στὰ νερὰ καὶ παίρνουν ζωὴ ἐκεῖνοι πὺ ψαρεύονται.

Ἐπῆρχε κάποτε καὶ στοὺς Ἰουδαίους κολυμβήθρα μὲ νερό. Ἀλλὰ μάθε ποιά δύναμη εἶχε, γιὰ νὰ γνωρίσεις καλὰ τὴ φτώχεια τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ μπορέσεις νὰ ἀντιληφθεῖς τὸ δικό μας πλοῦτο. «Κατέβαινε ἐκεῖ», λέγει, «ἕνας ἄγγελος καὶ τάραζε τὸ νερό, καὶ ἐκεῖνος πὺ θὰ ἔμπαινε πρῶτος ὕστερα ἀπὸ τὸ κούνημα τοῦ νεροῦ, θεραπευόταν»¹⁸. Κατέβηκε ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων στὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνη, καὶ ἀφοῦ ἀγίασε τὰ νερὰ θεράπευσε ὅλη τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ ἐκεῖ ἐκεῖνος πὺ κατέβαινε ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο δὲ θεραπευόταν πιά, γιατί στοὺς Ἰουδαίους ἡ χάρη δινόταν στοὺς ἄρρωστους, σ' ἐκείνους πὺ σύρονταν στὸ ἔδαφος. Ἐδῶ ὁμως ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο μπαίνει ὁ δεύτερος, ὕστερα ἀπὸ τὸ δεύτερο ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος. Καὶ ἂν ἀκόμη πεῖς πάρα πολλοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλη τὴν οἰκουμένη βάλεις μέσα σ' αὐτὰ τὰ πνευματικὰ νερά, δὲν ξοδεύεται ἡ χάρη, δὲν τελειώνει ἡ δωρεά, δὲ μολύνονται τὰ νερά, δὲν ἐλαττώνεται ἡ γενναιοδωρία του.

Είδες μέγεθος δωρεᾶς; Ἀκούεται οἱ σήμερον καὶ κατὰ τὴν
 νύκτα ταύτην εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ πολιτογραφηθέντες καὶ
 ἀξίαν τοῦ μεγέθους τῶν δωρεῶν τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε, ἵνα
 καὶ δαψιλεστέραν τὴν χάριν ἐπισπάσησθε· ἡ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἤδη ὑ-
 5 πηργμένοις εὐγνωμοσύνη τὴν φιλοτιμίαν ἐκκαλεῖται τοῦ Δεσπό-
 του. Οὐκ ἔξεστί σοι, ἀγαπητέ, λοιπὸν διαφόρως ζῆν· ἀλλὰ θεὸς
 σαυτῶ νόμους καὶ κανόνας, ὥστε μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα δια-
 πράττεσθαι, καὶ πολλὴν τὴν φυλακὴν καὶ περὶ τὰ ἀδιάφορα νομι-
 ζόμενα εἶναι ἐπιδείκνυσθαι. Ἄγων γὰρ ἐστὶ καὶ πάλη πᾶς ὁ πα-
 10 ρῶν βίος, καὶ τοὺς ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ τῆς ἀρετῆς ἀπαξ εἰσελ-
 θόντας προσήκει πάντα ἐγκρατεύεσθαι· «Πᾶς γὰρ ὁ ἀγωνιζόμε-
 νος πάντα ἐγκρατεύεται». Οὐχ ὁρᾶς ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ὁ-
 πως πολλὴν ποιοῦνται τὴν ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν οἱ πρὸς ἀνθρώ-
 πους τὴν πάλην ἀναδεχόμενοι, καὶ μετὰ πόσης ἐγκρατείας τὴν
 15 τοῦ σώματος ἄσκησιν ἐπιδείκνυνται; Οὕτω δὲ ἐνταῦθα. Ἐπειδὴ
 οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἡμῖν ἐστὶν ἡ πάλη, ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματι-
 κὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἡ ἄσκησις ἡμῶν καὶ ἡ ἐγκράτεια πνευματι-
 κὴ ἔστω· ἐπειδὴ καὶ τὰ ὄπλα ἡμῶν, ἅπερ ἡμᾶς ἐνέδυσεν ὁ Δε-
 σπότης, πνευματικὰ τυγχάνει.

20 Ἐχέτω τοίνυν καὶ ὀφθαλμοὺς ὄρους καὶ κανόνας, ὥστε μὴ ἀ-
 πλῶς ἐπιπηδᾶν πᾶσι τρίψ προσπίπτουσι· καὶ ἡ γλῶσσα τειχίον
 ἐχέτω, ὥστε μὴ προτρέχειν τῆς διανοίας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οἱ ὀ-
 δόντες καὶ τὰ χεῖλη πρὸς τὴν τῆς γλώττης ἀσφάλειαν δεδημιούρ-
 γηται, ἵνα μηδέποτε ἀπλῶς ἀναπετάσασα τὰς θύρας ἡ γλῶσσα
 25 ἐξίη, ἀλλ' ἐπειδὴν καλῶς τὰ καθ' ἑαυτὴν διαθῆ, τότε μετὰ πάσης
 εὐκοσμίας προῖη, καὶ τοιαῦτα προφέρῃ ρήματα, ἵνα δῶ χάριν
 τοῖς ἀκούουσι, κάκεῖνα φθέγγηται, ἃ πρὸς οἰκοδομὴν συντείνει
 τῶν ἀκούόντων. Καὶ τὸν ἄτακτον δὲ γέλωτα πάντῃ ἐκκλίνειν
 δεῖ, καὶ τὸ βάδισμα ἡρεμον ἔχειν καὶ ἡσύχιον, καὶ τὴν στολὴν
 30 κατεσταλμένην, καὶ διὰ πάντων ἀπαξ ἀπλῶς ρυθμίζεσθαι προσή-
 κει τὸν ἀπογραψάμενον εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς στάδιον· ἡ γὰρ τῶν με-

Είδες πόσο μεγάλη είναι ἡ δωρεά; Ἄκουτε αὐτὰ ἐσεῖς ποῦ σήμερα καὶ αὐτὴ τῆ νύχτα γίνατε πολίτες στὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ φυλάξτε τα ὅπως ἀξίζει στὶς πολλές δωρεές, γιὰ ν' ἀποσπάσετε πιὸ ἄφθονη τὴ χάρη. Γιατὶ ἡ εὐγνωμοσύνη γι' αὐτὰ ποῦ μᾶς ἔδωσε ἤδη προσκαλεῖ τὴ γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου. Δὲν ἐπιτρέπεται, ἀγαπητέ, νὰ ζεῖς ἀδιάφορα στὸ ἐξῆς, ἀλλὰ ὀρίσει στὸν ἑαυτὸ σου νόμους καὶ κανόνες, ὥστε νὰ κάνεις τὰ πάντα στὴν ἐντέλεια καὶ νὰ φυλάγῃσαι πολὺ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται ὅτι δὲν εἶναι κακά. Γιατὶ ὅλη ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι ἀγώνας καὶ πάλη, καὶ πρέπει ἐκεῖνοι ποῦ μπαίνουν μιὰ γιὰ πάντα στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς ἀρετῆς νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς σ' ὅλα. «Γιατὶ καθένας ποῦ ἀγωνίζεται, εἶναι ἐγκρατῆς σ' ὅλα»¹⁹. Δὲ βλέπεις στοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνες πῶς φροντίζουν πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἐκεῖνοι ποῦ δέχονται νὰ παλέψουν μὲ ἀνθρώπους, καὶ μὲ πόση ἐγκράτεια κάνουν τὴν ἀσκήση τοῦ σώματός τους; Ἔτσι βέβαια καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ γίνεται. Ἐπειδὴ ἡ πάλη μας δὲν εἶναι μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ ἡ ἀσκήση καὶ ἡ ἐγκράτειά μας ἄς εἶναι πνευματικὴ, ἀφοῦ καὶ τὰ ὄπλα μας, ποῦ μᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος, εἶναι πνευματικά.

Ἄς ἔχουν λοιπὸν καὶ τὰ μάτια περιορισμοὺς καὶ κανόνες, ὥστε νὰ μὴν πέφτουν χωρὶς σκέψη σ' ὅλα ποῦ συναντοῦν. Καὶ ἡ γλῶσσα ἄς ἔχει φράχτη, ὥστε νὰ μὴ τρέχει πρὶν ἀπὸ τὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὰ δόντια καὶ τὰ χεῖλη δημιουργήθηκαν γιὰ τὴν προφύλαξη τῆς γλῶσσας, γιὰ νὰ μὴ βγεῖ ποτὲ χωρὶς σκέψη ἀφοῦ ἀνοίξει τὶς πόρτες, ἀλλ' ὅταν τακτοποιήσῃ καλὰ τὰ δικά της, τότε μὲ κάθε σεμνότητα νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ προφέρει τέτοια λόγια, γιὰ νὰ ὠφελεῖ ἐκείνους ποῦ ἀκούουν καὶ νὰ λέγῃ ἐκεῖνα ποῦ συντελοῦν στὴν οἰκοδομὴ τῶν ἀκροατῶν. Καὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ἐντελῶς τὰ ἄπρεπα γέλια, νὰ ἔχει ἤρεμο καὶ ἥσυχο βᾶδισμα, νὰ ἔχει σεμνὸ ντύσιμο, καὶ γενικὰ πρέπει νὰ ρυθμίζει τὰ πάντα ἐκεῖνος ποῦ διάλεξε τὸ στάδιο τῆς ἀρετῆς.

λῶν τῶν ἔξωθεν εὐταξία εἰκῶν τίς ἐστι τῆς ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως.

6. Ἐὰν εἰς τοιαύτην συνήθειαν ἐκ προοιμιῶν ἑαυτοὺς καταστήσωμεν, ὁδῶ βαδίζοντες λοιπὸν μετ' εὐκολίας, τὴν ἀρετὴν ἀ-
5 πασαν διανύσομεν, καὶ οὐδὲ πολλοῦ πόνου δεησόμεθα, καὶ πολλὴν ἐπισπασόμεθα τὴν ἄνωθεν ροπήν. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τὰ κύματα τοῦ παρόντος βίου μετὰ ἀσφαλείας διαδραμεῖν, καὶ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων ἀνώτεροι καταστάντες, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡ-
10 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιατί ἡ καλὴ διαγωγή τῶν ἐξωτερικῶν μας μελῶν εἶναι εἰκόνα τῆς κατάστασης ποῦ ἐπικρατεῖ στήν ψυχὴ μας.

6. Ἐὰν φέρουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς ἑαυτοὺς μας σὲ τέτοια συνήθεια, βαδίζοντας στὸ ἐξῆς μὲ εὐκολία τὸ δρόμο μας, θὰ κατορθώσουμε ὅλη τὴν ἀρετὴ, καὶ δὲ θὰ χρειασθοῦμε πολὺ κόπο καὶ θὰ προσελκύσουμε μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεό. Ἔτσι λοιπὸν θὰ μπορέσουμε καὶ τὰ κύματα τῆς παρούσας ζωῆς νὰ περάσουμε μὲ ἀσφάλεια καί, ἀφοῦ ἐξουδετερώσουμε τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Περὶ δογμάτων ὑμῖν ἔμπροσθεν διελέχθημεν καὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ Θεοῦ δόξης, ἐπιστομίζοντες τοὺς καθαιροῦντας αὐτοῦ τὴν ἀξίαν, καὶ τοῦ γεγεννηκότος αὐτὸν ἀλλοτριοῦντας· σήμερον τὸν ἠθικώτερον βούλομαι γυμνάσαι λόγον, καὶ περὶ 5 βίου καὶ πολιτείας ἅπασαν ποιήσασθαι τὴν παραίνεσιν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἠθικὸς ἔσται μόνον, ἀλλὰ καὶ δογματικὸς οὗτος ὁ λόγος· εἰς γὰρ τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως ὑπόθεσιν καθεῖναι παρασκευάζομαι. Αὕτη δὲ ἡ ὑπόθεσις ποικίλη τίς ἐστίν, ὁμοῦ καὶ εἰς δόγματα ἡμᾶς διορθοῦσα, καὶ τὸν βίον ἡμῶν ῥυθμίζουσα, καὶ τὴν τοῦ 10 Θεοῦ πρόνοιαν ἀπάσης ἀπαλλάττουσα κατηγορίας. Καὶ ὡσπερ ἀπιστουμένη, τὴν ζωὴν ἀνατρέπει τὴν ἡμετέραν, καὶ μυρίων κακῶν ἐμπίπλησι, καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιεῖ, οὕτω πιστευομένη τοὺς περὶ τῆς προνοίας ἡμῖν συνεισάγει λόγους, καὶ πολλὴν τῆς ἀρετῆς παρασκευάζει ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ μετὰ πολλῆς 15 τῆς σπουδῆς τὴν κακίαν φεύγειν, καὶ γαλήνης ἅπαντα καὶ εἰρήνης πληροῖ.

Ὁ μὲν γὰρ μὴ προσδοκῶν ἀναστήσεσθαι, μηδὲ εὐθύνας δώσειν τῶν ἐνταῦθα πεπραγμένων αὐτῷ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ἡμέτερα στήσεσθαι νομίζων, καὶ περαιτέρω μηδὲν εἶναι 20 πλέον, οὔτε ἀρετῆς ἐπιμελήσεται· πῶς γάρ, μηδεμίαν προσδοκῶν ἀμοιβὴν αὐτῷ κείσθαι τῶν πόνων; οὔτε κακίας ἀφέξεται, μηδεμίαν προσδοκῶν ὑποστήσεσθαι κόλασιν τῶν κακῶς αὐτῷ πεπραγμένων· ἀλλ' ἐπιδουὸς ἑαυτὸν ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις, πᾶν εἶδος ἐπελεύσεται πονηρίας. Ὁ δὲ περὶ τῆς μελλούσης πεπει- 25 κῶς ἑαυτὸν κρίσεως, καὶ τὸ φοβερόν δικαστήριον ἐκεῖνο πρὸ

ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Ο Μ Ι Λ Ι Α

1. Σᾶς μιλήσαμε προηγουμένως γιὰ τὰ δόγματα καὶ γιὰ τὴ δόξα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀποστομώνοντας αὐτοὺς ποὺ μειώνουν τὴν ἀξία του καὶ τὸν ἀποξενώνουν ἀπὸ τὸν Πατέρα του. Σήμερα θέλω νὰ σᾶς διδάξω γιὰ ἠθικὰ θέματα καὶ νὰ σᾶς ἀπευθύνω ὅλες τὶς συμβουλές γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς. Ἡ καλύτερα, ἡ ὁμιλία αὐτὴ δὲ θὰ εἶναι μόνο ἠθικὴ, ἀλλὰ καὶ δογματικὴ, γιὰτὶ ἐτοιμάζομαι νὰ ἐπεκταθῶ στὸ γεγονός τῆς ἀνάστασης. Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι πολὺμορφο, ἀφοῦ συγχρόνως καὶ στὰ δόγματα μᾶς διορθώνει, καὶ τὴ ζωὴ μας ρυθμίζει καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κατηγορία. Καὶ ὅπως ὅταν δὲν τὸ πιστεύουμε, ἀνατρέπει τὴ ζωὴ μας καὶ τὴ γεμίζει μὲ ἄπειρα κακὰ καὶ ἀναστατώνει τὰ πάντα, ἔτσι ὅταν τὸ πιστεύουμε, κατανοοῦμε τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ φροντίζουμε πολὺ γιὰ τὴν ἀποκτῆση τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἀποφεύγουμε μὲ πολλὴ φροντίδα τὴν κακία, καὶ γεμίζει τὰ πάντα μὲ γαλήνη καὶ εἰρήνη.

Γιὰτὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν περιμένει ν' ἀναστηθεῖ, οὔτε ν' ἀποδώσει λογαρισμὸ γιὰ τὶς πράξεις του ποὺ ἔκαμε ἐδῶ, ἀλλὰ νομίζοντας ὅτι τὰ δικά μας σταματοῦν στὴν παρούσα ζωὴ καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει παραπέρα τίποτε περισσότερο, οὔτε γιὰ τὴν ἀρετὴ θὰ φροντίσει. Γιὰτὶ πῶς νὰ φροντίσει, ἀφοῦ δὲν περιμένει καμιά ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους του; Οὔτε ἀπὸ τὴν κακία θ' ἀπέχει, ἀφοῦ δὲν περιμένει νὰ τιμωρηθεῖ καθόλου γιὰ τὶς κακὲς του πράξεις, ἀλλ', ἀφοῦ παραδώσει τὸν ἑαυτό του στὶς παράλογες ἐπιθυμίες, θ' ἀκολουθήσει κάθε εἶδος πονηρίας. Ἐκεῖνος ὁμοίως ποὺ ἔχει πιστέψει στὴ μέλλουσα κρίση, καὶ ἔχει ἐνώπιόν του τὸ

τῶν ὀφθαλμῶν ἔχων, καὶ τὰς ἀπαραιτήτους εὐθύνας καὶ τὴν ἀ-
 παραλόγιστον ψῆφον, παντὶ τρόπῳ πειράσεται σωφροσύνης μὲν
 καὶ ἐπιείκειας ἀντέχεσθαι καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, ἀκολασίαν δὲ
 καὶ θρασύτητα καὶ τὴν ἄλλην ἀπασαν πονηρίαν φεύγειν· καὶ τοὺς
 5 κατηγοροῦντας δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας μετὰ πολλῆς τῆς πε-
 ριουσίας ἐντεῦθεν ἐπιστομίσαι οὗτος δυνήσεται.

Ὅταν γὰρ ὁρῶντές τινες τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ σώφρονας
 καὶ ἐν δικαιοσύνῃ ζῶντας ἀγχομένους ὑπὸ πενίας, ἐπηρεαζομέ-
 νους, συκοφαντούμενους, μόλις τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντας
 10 τροφῆς, πολλάκις δὲ καὶ νόσῳ μακρᾷ καὶ χαλεποῖς νοσήμασι
 ταριχευομένους, καὶ οὐδεμιᾶς τυγχάνοντας προστασίας, ἀνθρώ-
 πους δὲ γόητας καὶ μιαροὺς καὶ πολλῶν γέμοντας κακῶν πλου-
 τον περιβεβλημένους, τρυφῶντας, λαμπρὰ περικειμένους ἱμά-
 τια, ἐσμὸν οἰκετῶν ἐπισυρομένους πολύν, θαυματομένους, δυ-
 15 ναστείας ἀπολαύοντας, παρὰ βασιλεῖ πολλὴν κεκτημένους
 παρῆρησίαν· εἰτά τινες ὑπὲρ τούτων κατηγορῶσι τῆς τοῦ Θεοῦ
 προνοίας, καὶ λέγωσι, ποῦ ταῦτα προνοίας; ποῦ δὲ δικαίας κρί-
 σεως; ὁ σώφρων καὶ ἐπιεικῆς ἐν κακοῖς, ὁ ἀκόλαστος καὶ διε-
 φθαρμένος ἐν ἀγαθοῖς· καὶ οὗτος μὲν θαυμάζεται, ἐκεῖνος δὲ
 20 καταφρονεῖται· οὗτος ἀπολαύει τρυφῆς πολλῆς, ἐκεῖνος ἐν πενίᾳ
 καὶ τοῖς ἐσχάτοις ἐστὶ κακοῖς· ὁ μὲν περὶ τῶν μελλόντων ἀμφι-
 βάλων σιωπηθήσεται, καὶ οὐδὲν ὄλως ἔρει, ὁ δὲ περὶ ἀναστάσε-
 ως φιλοσοφεῖν εἰδώς, ῥαδίως τὴν βλασφημίαν ἐφέξει, καὶ πρὸς
 τοὺς τὰ τοιαῦτα ἀποδυσπετοῦντας ἔρει· παύσασθε κατὰ τοῦ πε-
 25 ποιηκότος ὑμᾶς Θεοῦ τὴν γλῶτταν ἀκονῶντες τὴν ἑαυτῶν.

Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ βίου τὰ ἡμέτερα ἔστηκε πράγματα, ἀλλὰ
 πρὸς ἑτέραν ζωὴν ἐπειγόμεθα πολλῶ μακροτέραν, μᾶλλον δὲ
 πέρας οὐκ ἔχουσιν· κάκει πάντως ὁ μὲν πένης οὗτος καὶ μετὰ
 δικαιοσύνης ζῶν, τῶν πόνων τούτων λήψεται τὰς ἀμοιβάς, ὁ δὲ

φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον καὶ τὶς ἀναπότρεπτες τιμωρίαι καὶ τὴν ἀδέκαστη κρίσις, μὲ κάθε τρόπο θὰ προσπαθήσει νὰ ἀσκήσει τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἐπιείκεια καὶ κάθε ἀρετὴ, ἀποφεύγοντας τὴν ἀκολασία καὶ τὴν αὐθάδεια καὶ κάθε ἄλλη πονηρία. Ἐπίσης θὰ μπορέσει αὐτὸς μὲ πολλὴ ἄνεση ν' ἀποστομώσει στὴ συνέχεια ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦν τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν λοιπὸν βλέπουν μερικοὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ σώφρονες καὶ ἐνάρετους νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴ φτώχεια, νὰ προσβάλλονται, νὰ συκοφαντοῦνται, ν' ἀποκτοῦν μὲ κόπο τὴν ἀπαραίτητη τροφή, πολλὰς φορές δὲ καὶ νὰ φθείρονται ἀπὸ μακροχρόνια ἀσθένεια καὶ φοβερὰ νοσήματα, καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμιά βοήθεια, καὶ ὅταν βλέπουν τοὺς ἀπατεῶνες καὶ ἀχρείους καὶ αὐτοὺς ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ πολλὰ κακὰ νὰ ἔχουν πλοῦτη, νὰ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις, νὰ φοροῦν λαμπρὰ ἐνδύματα, ν' ἀκολουθοῦνται ἀπὸ μέγαλο πλῆθος ὑπηρετῶν, νὰ θαυμάζονται, ν' ἀπολαμβάνουν ἀξιώματα, νὰ ἔχουν μεγάλη παρρησία στὸ βασιλιά, στὴ συνέχεια δὲ μερικοὶ κατηγοροῦν γι' αὐτὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ λέγουν· πῶς εἶναι αὐτὰ ἔργο τῆς Πρόνοιας τοῦ Θεοῦ; καὶ ποῦ εἶναι ἡ δίκαια κρίσις; ὁ σώφρονας καὶ ὁ ἀγαθὸς ζεῖ μέσα στὰ κακὰ, ὁ ἀκόλαστος καὶ ὁ κακὸς ζεῖ μέσα στὰ ἀγαθὰ. Καὶ αὐτὸς βέβαια θαυμάζεται, ἐκεῖνος ὅμως περιφρονεῖται· αὐτὸς ἀπολαμβάνει κάθε ἀπόλαυση, ἐκεῖνος ὅμως βρίσκεται μέσα στὴ φτώχεια καὶ στὰ χειρότερα κακὰ. Ἐκεῖνος ποὺ ἀμφιβάλλει γιὰ τὰ μέλλοντα θὰ σιωπήσει καὶ δὲ θὰ πεῖ ἀπολύτως τίποτε. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ γνωρίζει νὰ πιστεῦει στὴν ἀνάστασις, εὐκολα θὰ συγκρατήσῃ τὴ βλασφημία καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ δυσπιστοῦν σ' αὐτὰ θὰ πεῖ: σταματήστε ν' ἀκονίζετε τὴ γλῶσσα σας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ποὺ σᾶς δημιούργησε.

Γιατὶ δὲ σταματοῦν τὰ δικά μας πράγματα στὴν παρούσα ζωὴ, ἀλλὰ σπεύδουμε σ' ἄλλη ζωὴ ποὺ διαρκεῖ πολὺ περισσότερο χρόνο, ἢ καλύτερα ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ἐκεῖ ὅπωςδήποτε αὐτὸς ὁ φτωχὸς, ποὺ ζεῖ ἐνάρετα, θὰ πάρει τὶς ἀμοιβές

ἀκόλαστος καὶ γόης, τῆς πονηρίας ταύτης καὶ τῆς ἀδίκου τρυφῆς δώσει τὴν δίκην. Μὴ τοίνυν ἀπὸ τῶν παρόντων μόνον περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ψηφισώμεθα προνοίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν μελλόντων. Τὰ γὰρ παρόντα ἀγὼν ἐστὶ καὶ σκάμματα καὶ στάδιον, τὰ
5 δὲ μέλλοντα ἔπαθλα καὶ στέφανοι καὶ βραβεῖα. Ὡσπερ οὖν τὸν ἀθλητὴν ἐν τῷ σκάμματι καὶ ἰδρῶτι καὶ κόνει καὶ θερμῇ πολλῇ καὶ πόνοις καὶ ταλαιπωρίαις μάχεσθαι δεῖ, οὕτω καὶ τὸν δίκαιον ἐνταῦθα πολλὰ ὑπομένειν χρῆ καὶ φέρειν ἅπαντα γενναίως, εἴγε μέλλοι λαμπροῦς ἀπολήψεσθαι τοὺς στεφάνους ἐκεῖ.

10 Εἰ δὲ αἱ τῶν πονηρῶν εὐημερίαι θορυβοῦσί τινας, καὶ ἐπὶ τούτων ἐκεῖνο λογιζέσθωσαν πάλιν, ὅτι, καθάπερ λησταὶ καὶ τυμβωρύχοι καὶ ἀνδροφόνοι καὶ οἱ τὴν θάλασσαν πλέοντες πειραταί, πρὶν ἢ εἰς τὸ δικαστήριον εἰσελθεῖν, πολλῆς ἀπολαύουσι τρυφῆς, οἰκείαν εὐπορίαν τὰς ἀλλοτρίας ποιούμενοι συμφοράς,
15 καὶ τὸν ἄδικον κτώμενοι πλοῦτον, καὶ καθ' ἑκάστην μεθύοντες τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴν δὲ ὑπὸ ταῖς τοῦ δικαστοῦ γένωνται ψήφοις, πάντων ἐκείνων διδῶσι δίκην, οὕτω καὶ οὗτοι οἱ πόρναις ἀγοράζοντες, καὶ τὰς Συβαριτικὰς παρατιθέμενοι τραπέζας, καὶ τὰς ὄφρῦς ἀνασπῶντες, καὶ σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοὺς πέ-
20 νητας σπαράττοντες, ὅταν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ παραγένηται μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἑαυτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνου καθίσῃ, καὶ τὴν οἰκουμένην εἰς μέσον παραγάγῃ, γυμνοὶ καὶ πάσης ἔρημοι τῆς φαντασίας εἰσενεχθέντες, καὶ οὐδένα συνήγορον οὐδὲ προστάτην ἔχοντες, χωρὶς συγγνώμης ἀπάσης εἰς
25 τοὺς τοῦ πυρὸς ἀπενεχθήσονται ποταμούς.

Μὴ τοίνυν μήτε τούτους μακαρίσῃς διὰ τὴν ἐνταῦθα τρυφήν, ἀλλὰ δάκρυσον διὰ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν· μηδὲ τὸν δίκαιον ταλανίσῃς διὰ τὴν ἐνταῦθα πενίαν, ἀλλὰ μακάρισον διὰ τὸν μέλλοντα τῶν ἀγαθῶν πλοῦτον, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λό-

1. Συβαριτικός· ἀπὸ τὴν πόλη Σύβαρη τῆς Κάτω Ἰταλίας, ποὺ ἦταν διάσημη γιὰ τὴ φιληδονία καὶ ἀλαζονεία τῶν κατοίκων της. Ἔτσι συβαριτικὸς σημαίνει ἡδυπαθής, σπάταλος.

του για τούς κόπους του αὐτούς, ὁ ἀκόλαστος ὁμως καὶ ἀπατε-
 ώνας θὰ τιμωρηθεῖ γιὰ τὴν πονηρία του αὐτὴ καὶ τὶς ἄδικες ἀ-
 πολαύσεις του. "Ἄς μὴ κρίνουμε λοιπὸν τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ
 μόνο ἀπὸ τὰ παρόντα πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ μελλοντικά.
 Γιατὶ τὰ παρόντα εἶναι ἀγώνας καὶ γυμναστήριο καὶ στάδιο, τὰ
 μελλοντικὰ ὁμως εἶναι ἔπαθλα καὶ στεφάνια καὶ βραβεῖα. "Ο-
 πως ἀκριβῶς λοιπὸν πρέπει ὁ ἀθλητὴς ν' ἀγωνιστεῖ στὸ γυμνα-
 στήριο καὶ μὲ ἰδρώτα καὶ σκόνη καὶ ζέστη πολλὴ καὶ κόπους
 καὶ ταλαιπωρίες, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος πρέπει νὰ ὑπομένει ἐδῶ
 πολλὰ καὶ νὰ ὑποφέρει μὲ γενναιότητα τὰ πάντα, ἐὰν βέβαια ἔ-
 χει σκοπὸ ν' ἀπολαύσει ἐκεῖ τὰ λαμπρὰ στεφάνια.

Ἐὰν ὁμως ἡ εὐημερία τῶν κακῶν ἀνησυχεῖ μερικοὺς, καὶ
 γι' αὐτοὺς ἅς σκέπτονται πάλι τοῦτο, ὅτι, ὅπως οἱ ληστὲς καὶ
 οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ δολοφόνοι καὶ οἱ πειρατὲς ποὺ διαπλέουν
 τὴ θάλασσα, προτοῦ νὰ ἐμφανισθοῦν στὸ δικαστήριο, ἀπολαμ-
 βάνουν πολλὰς ἀπολαύσεις, κάμνοντας τὶς ξένες συμφορὰς δι-
 κή τους εὐημερία, καὶ ἀποκτοῦν τὰ ἄδικα πλοῦτη καὶ μεθοῦν
 καθημερινά, ὅταν ὁμως καταδικαστοῦν, γιὰ ὅλα ἐκεῖνα τιμω-
 ροῦνται, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ συχνάζουν στὶς πόρνες, καὶ παρα-
 θέτουν συμπόσια Συβαριτικά¹, καὶ βγάζουν τὰ φρύδια τους, καὶ
 βαδίζουν μὲ ὑπερηφάνεια στὴν ἀγορά, καὶ κατασπαράσσουν
 τοὺς φτωχοὺς, ὅταν ἔρθει ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μαζί μὲ
 τοὺς δικούς του ἀγγέλους, καὶ καθίσει ἐπάνω σ' ἐκεῖνο τὸ βῆ-
 μα, καὶ φέρει ἐνώπιόν του ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἀφοῦ ἐμφανι-
 σθοῦν γυμνοὶ καὶ στερημένοι ἀπὸ κάθε λαμπρότητα, καὶ μὴν ἔ-
 χοντας κανένα συνήγορο, οὔτε ὑποστηρικτὴ, θὰ καταδικα-
 σθοῦν χωρὶς καμιὰ συγγνώμη στὴ γέεννα τοῦ πυρός.

Μὴ καλοτυχίσεις λοιπὸν οὔτε αὐτοὺς γιὰ τὶς ἐδῶ ἀπολαύ-
 σεις, ἀλλὰ δάκρυσε γιὰ τὴ μελλοντικὴ τιμωρία τους. Οὔτε νὰ ἐ-
 λεεινολογήσεις τὸν δίκαιο γιὰ τὴν ἐδῶ φτώχεια του, ἀλλὰ νὰ
 τὸν καλοτυχίσεις γιὰ τὸ μελλοντικὸ πλοῦτο τῶν ἀγαθῶν, καὶ
 ρίζωσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὸ λόγο γιὰ τὴν ἀνάστασι, ὥστε,

γον ἐν τῇ σαυτοῦ διανοίᾳ ρίζωσον, ἵνα, κἂν ἀγαθὸς ᾦς καὶ πειράζῃ, δοκιμώτερος γίνῃ, ταῖς μελλούσαις ἐλπίσι προθυμίαν μείζονα προσλαμβάνων· κἂν κακὸς ᾦς, ἀποστῆς τῆς πονηρίας, τῷ φόβῳ τῆς μελλούσης κολάσεως σωφρονέστερον σεαυτὸν κατα-
5 σκευάζων.

2. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς ἡμῖν τὸν περὶ ἀναστάσεως κινεῖ λόγον, καθάπερ οὖν καὶ σήμερον ἠκούσατε αὐτοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος· «Οἶδαμεν γάρ, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκίαν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν ἀχειροποίη-
10 τον, αἰώνιον, ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, καὶ ἴδωμεν πόθεν ἐνέπεσεν εἰς τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, ταύτην συνεχῶς κινεῖ τὴν διδσκαλίαν· ἀλλ' ὁμοῦ τε διδάξει βουλόμενος τὰ μέλλοντα, καὶ τοὺς ἀθλητὰς τῆς εὐσεβείας ἐπιβρῶσαι θέλων.

15 Νῦν μὲν γὰρ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς εἰρήνης· καὶ γὰρ βασιλεῖς ἐν εὐσεβείᾳ ζῶσι, καὶ ἄρχοντες τὴν ἀλήθειαν ἐπέγνωσαν, καὶ δῆμοι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντες, τὸν Χριστὸν ἅπαντες προσκυνοῦσι· τότε δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, ἄρτι τῶν σπερμάτων τῆς εὐσεβείας καταβαλλομένων, πολὺς ὁ πόλεμος καὶ διάφορος καὶ ποικίλος.
20 Καὶ γὰρ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς καὶ πάντες τοῖς πιστοῖς ἐπολέμουν, καὶ διὰ τῆς φύσεως αὐτῆς ὁ πόλεμος ἤρετο. Καὶ γὰρ πατὴρ τέκνον παρέδωκε πολλάκις, καὶ θυγατέρα μῆτηρ, καὶ οἰκέτην δεσπότης. Οὐδὲ γὰρ αἱ πόλεις μόνον, οὐδὲ αἱ χῶραι, ἀλλὰ καὶ οἰκίαι πολλάκις καθ' ἑαυτὰς ἐμάχοντο· καὶ παντὸς ἐμφυλίου πολέμου χαλεπώτερος ἦν ὁ τότε κατέχων θόρυβος. Καὶ γὰρ καὶ χρήματα ἀνηρπάζετο, καὶ ἐλευθερία προεδίδοτο, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ὁ κίνδυνος ἐπεκρέματο, οὐχὶ βαρβάρων ἐπιτρεχόντων καὶ ἐπηρεαζόντων, ἀλλ' αὐτῶν τῶν

καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ἀγαθὸς καὶ δοκιμάζεσαι, νὰ γίνεις πιὸ ἀγαθός, ἀποκτώντας μεγαλύτερη προθυμία μὲ τὶς μελλοντικὲς ἐλπίδες, καὶ ἂν εἶσαι κακός, ν' ἀποφύγεις τὴν πονηρία, κάνοντας τὸν ἑαυτό σου πιὸ σὸφρονα ἀπὸ τὸ φόβο τῆς μελλοντικῆς τιμωρίας.

2. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συνέχεια μᾶς θυμίζει τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάσταση, ὅπως λοιπὸν καὶ σήμερα τὸν ἀκούσατε νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει· «Γιατὶ γνωρίζουμε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπίγεια κατοικία τοῦ σώματός μας διαλυθεῖ, ἔχουμε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατοικία ἀχειροποίητη, αἰώνια, ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»². Καλύτερα ὅμως ἄς συνεχίσουμε τὸ λόγο καὶ ἄς δοῦμε ἀπὸ ποῦ πῆρε ἀφορμὴ νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ ὄχι χωρὶς λόγο, οὔτε τυχαῖα, θυμίζει τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆ συνέχεια, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ συγχρόνως καὶ νὰ διδάξει τὰ μέλλοντα καὶ θέλει νὰ ἐνισχύσει τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας.

Τώρα βέβαια ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀπολαμβάνουμε πολλὴ εἰρήνη, γιὰ καὶ οἱ βασιλεῖς ζοῦν μ' εὐσέβεια καὶ οἱ ἄρχοντες γνώρισαν καλὰ τὴν ἀλήθεια καὶ χωριά καὶ πόλεις καὶ ἔνθη, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνη, προσκυνοῦν ὅλοι τὸ Χριστό. Τότε ὅμως, στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος, μόλις εἶχαν σπαρεῖ τὰ σπέρματα τῆς εὐσέβειας, ἦταν μέγας ὁ πόλεμος καὶ σκληρὸς καὶ πολύμορφος. Γιατὶ πραγματικὰ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ γνωστοὶ καὶ συγγενεῖς καὶ ὅλοι πολεμοῦσαν τοὺς πιστοὺς καὶ ὁ πόλεμος φούντωνε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας. Γιατὶ πολλὲς φορὲς καὶ ὁ πατέρας παρέδωσε τὸν υἱό του, καὶ ἡ μητέρα τὴ θυγατέρα της καὶ ὁ κύριος τὸν ὑπηρέτη του. Γιατὶ οὔτε οἱ πόλεις μόνο, οὔτε οἱ χῶρες, ἀλλὰ καὶ οἰκογένειες πολλὲς φορὲς πολεμοῦσαν μεταξύ τους καὶ ἡ ταραχὴ ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε ἦταν χειρότερη ἀπὸ κάθε ἐμφύλιο πόλεμο. Γιατὶ καὶ περιουσίαι ἀρπάζονταν καὶ ἡ ἐλευθερία ἐξαφανιζόταν καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ὄχι ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι ἔκαμναν ἐπιδρομὴ καὶ ἀπειλοῦσαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ νόμι-

δοκούντων προεστάναι καὶ ἄρχειν, πολεμίων ἀπάντων χαλεπώτερον τοὺς ἀρχομένους διατιθέντων.

Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων· τοῦτο μὲν, ὄνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θε-
5 ατριζόμενοι, τοῦτο δέ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. Καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῖν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε». Καὶ Γαλάταις δέ φησι· «Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, εἶγε καὶ εἰκῆ». Καὶ Θεσσαλονικεῦσι δέ, καὶ Φιλιππησίοις, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς, οἷς ἐ-
10 πιστέλλει, πολλὰ τοιαῦτα μαρτυρεῖ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ χαλεπόν, ὅτι πολὺς ὁ πόλεμος ἐξωθεν κεκίνητο καὶ διηνεκῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πιστοῖς συνέβαινε γίνεσθαι τινὰ σκάνδαλα καὶ ἔρεις καὶ φιλονεικίας καὶ ζηλοτυπίας· καὶ ταῦτα αὐτὰ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι». Καὶ
15 οὗτος ἐκεῖνου χαλεπώτερος ὁ πόλεμος ἦν, καὶ τοῖς ἀρχομένοις καὶ τοῖς διδασκάλοις. Οὐχ οὕτω γοῦν τῶν ἐχθρῶν ἐδεδοίκει τὰς ἐπιβουλάς ὁ Παῦλος, ὡς τὰ ἔνδον πτώματα, καὶ τὰς τῶν οἰκείων παρανομίας. Ὅτε γοῦν ἐπόρνευσέ τις παρὰ Κορινθίοις, ἅπαντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον πενθῶν διετέλεσε, τὰ σπλάγχνα σπα-
20 ράττων τὰ ἑαυτοῦ, καὶ πικρὸν ὀλολύζων.

Ἦν τι καὶ τρίτον οὐκ ἔλαττον τῶν εἰρημένων, πολὺν ἐπάγον τοῖς πιστεύουσι πόνον, αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἢ φύσις πολλῶν ἰδρώτων γέμουσα καὶ πόνων. Οὐ γὰρ εὐκόλος καὶ ῥαδίᾳ τις ἦν ἡ ὁδός, ἐφ' ἣν ἤγον αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τραχεῖα καὶ
25 δυσκατόρθωτος καὶ φιλοσόφου τινὸς καὶ ἀγρύπνου δεομένη ψυχῆς καὶ ἠκριβωμένης πανταχόθεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς στενήν καὶ τεθλιμμένην αὐτὴν ἐκάλεσεν. Οὐ γὰρ ἐξῆν ἀδεῶς ζῆν, καθάπερ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἐν αἰσχροτήτι καὶ μέθῃ καὶ ἀδηφα-

3. Γαλ. 10, 32 - 34.

4. Γαλ. 3, 4.

5. Β' Κορ. 7, 5.

6. Ματθ. 7, 14.

ζαν ὅτι κυβερνοῦν καὶ ἐξουσιάζουν, συμπεριφέρονταν πρὸς τοὺς πολίτες χειρότερα ἀπ' ὄλους τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγε, ὅτι «Ὑπομείνατε μεγάλο ἀγῶνα παθημάτων· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, μὲ ὄνειδισμοὺς καὶ μὲ θλίψεις σᾶς γελοιοποιοῦσαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γίνατε συμμέτοχοι ἐκείνων ποὺ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο σᾶς συμπεριφέρονταν. Γιατὶ καὶ στὰ δεσμά μου δείξατε συμπάθεια καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας σας δεχθήκατε μὲ χαρὰ»³. Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτες λέγει· «Τόσα πολὰ πάθατε στὰ χαμένα, ἂν βέβαια μόνο στὰ χαμένα»⁴. Καὶ πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ὁμοῦ καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς ὄλους γενικά, στοὺς ὁποίους γράφει ἐπιστολή, πολλὰ τέτοια ἀναφέρει. Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸ μόνο τὸ φοβερό, ὅτι δηλαδὴ εἶχε ὑποκινηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἄπιστους μεγάλους καὶ διαρκῆς ὁ πόλεμος, ἀλλ' ὅτι καὶ στοὺς πιστοὺς τοὺς ἴδιους συνέβαινε νὰ γίνονται μερικὰ σκάνδαλα καὶ ἀνταγωνισμοὶ καὶ φιλονεικίαι καὶ ζηλοτυπίαι. Καὶ αὐτὰ ἀκριβῶς δηλώνοντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ἀπὸ ἐξω γίνονταν μάχαι, ἀπὸ μέσα μᾶς ἐπιαναν φόβοι»⁵. Καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ στοὺς πιστοὺς καὶ στοὺς διδασκάλους. Δὲν φοβόταν λοιπὸν τόσο τίς ἐπιβουλές τῶν ἐχθρῶν ὁ Παῦλος, ὅσο τὰ ἐσωτερικὰ παραπτώματα καὶ τίς παρανομίες τῶν πιστῶν. Ὅταν λοιπὸν κάποιος ἀπὸ τοὺς Κορινθίους διέπραξε πορνεία, τὸν πένθησε σὲ ὄλο τὸ χρονικὸ διάστημα ἐκεῖνο, αἰσθανόμενος βαθειὰ θλίψη καὶ κλαίγοντας πικρά.

Ὑπῆρχε καὶ κάποιον τρίτον, ὄχι μικρότερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα, τὸ ὁποῖον προκαλοῦσε πολὺ κόπον στοὺς πιστοὺς, ἢ ἴδια ἢ φύση τῶν πραγμάτων ποὺ ἦταν γεμάτη μὲ ἰδρώτες καὶ κόπους. Γιατὶ δὲν ἦταν εὐκόλος καὶ εὐχάριστος ὁ δρόμος, στὸν ὁποῖον τοὺς ὀδηγοῦσαν οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ σκληρὸς καὶ δύσκολος καὶ χρειάζοταν κάποια ψυχὴ φιλόσοφου καὶ ἄγρυπνου καὶ τέλει ἀπὸ κάθε ἄποψη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ὀνόμασε τὸ δρόμον αὐτὸν στενὸν καὶ δύσκολον⁶. Γιατὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ζεῖ κανεὶς ἄφοβα, ὅπως γινόταν στοὺς εἰδωλολάτραις, μὲ αἰσχύρτητα καὶ μέθη καὶ λαιμαργία καὶ ἀπολαύσεις καὶ πολυτέλεια, ἀλλ' ἔπρεπε

γία καὶ τρηφῆ καὶ πολυτελείᾳ· ἀλλ' ἔδει καὶ θυμὸν χαλινοῦν, καὶ ἐπιθυμίας ἀτόπου κρατεῖν, καὶ χρημάτων ὑπερορᾶν, καὶ δόξαν καταπατεῖν, καὶ φθόνου καὶ βασκανίας ἀνώτερον εἶναι. Ταῦτα δὲ ἡλίκον πόνον παρέχει ἴσασιν οἱ καθ' ἡμέραν αὐτοῖς πυκτεύον-
5 τες.

Τί γὰρ ἐπιθυμίας ἀτόπου χαλεπώτερον, εἶπέ μοι, ἦ, καθάπερ κύων λυττῶν, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιπηδᾷ, καὶ καθ' ἡμέραν ἡμῖν διανοχλεῖ, καὶ δεῖται, διηνεκῶς ἐγρηγορίας ψυχῆς; Τί δὲ καὶ ὀργῆς πικρότερον; Γλυκὸν μὲν γὰρ τὸ τὸν ἡδίκηκότα ἀμύνασθαι,
10 ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐξῆν. Καὶ τί λέγω τὸν ἡδίκηκότα οὐκ ἐξῆν ἀμύνασθαι; Εὐεργετεῖν ἔδει τοὺς λυποῦντας, καὶ εὐλογεῖν τοὺς λοιδορουμένους, καὶ μηδὲ ῥῆμα πικρὸν ἐκβάλλειν ποτέ· καὶ σωφροσύνην δέ, οὐ τὴν μέχρι τῶν ἔργων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέχρι τῆς ἐννοίας ἐπιδείκνυσθαι ἔδει. Οὐ γὰρ μόνον αὐτῆς τῆς ἀκολά-
15 στοῦ πράξεως, ἀλλὰ καὶ ὄψεως τῆς τοιαύτης ἀπέχεσθαι δεῖ, καὶ μηδὲ ἐντρυφᾶν ταῖς ὄψεσι τῶν εὐμόρφων γυναικῶν, ὡς καὶ ὑπὲρ τῆς θεωρίας ταύτης τὴν ἐσχάτην μέλλοντας ὑποστήσεσθαι δί-
κην. Ἐπεὶ οὖν πολὺς ὁ πόλεμος ἦν παρὰ τῶν ἐξωθεν, πολὺς ὁ φόβος παρὰ τῶν ἐνδοθεν, πολὺς ὁ πόνος ὁ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς
20 ἐργασίαν. Προσῆν δέ τι καὶ τέταρτον, ἡ ἀπειρία τῶν μελλόντων ἀγωνίζεσθαι τὸν μέγαν τοῦτον ἀγῶνα. Οὐ γὰρ ἐκ προγόνων τὴν εὐσέβειαν διαδεξαμένους τοὺς ἀνθρώπους ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλ' ἐν βλακείᾳ καὶ τρυφῇ καὶ μέθῃ καὶ αἰσχροῦτητι καὶ ἀκολασίᾳ τραφέντας. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς δυσκολίαν τῶν ἀγώνων ἦν,
25 τὸ μὴ ἀνωθεν, μηδὲ ἐκ προγόνων ταύτην πεπαιδεῦσθαι τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ νῦν πρῶτον πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδύεσθαι τούτους.

3. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη ἦν ἡ δυσκολία τοῖς ἀγωνιζομένοις τότε, παραμυθούμενος αὐτῶν τὸν πόνον συνεχῶς τὸν περὶ ἀναστάσε-
30 ως ἐκείνει λόγον. Καὶ οὐ ταύτη προτρέπει μόνον, καὶ ἀλείφει τοὺς ἀθλητάς, ἀλλὰ καὶ τῇ διηγήσει τῶν οἰκείων παθῶν. Διόπερ

καὶ τὸ θυμὸν νὰ χαλιναγωγῆι, καὶ τὶς παράλογες ἐπιθυμίας νὰ συγκρατῆι, καὶ τὰ χρήματα νὰ περιφρονῆι, καὶ τὴ δόξα νὰ καταπατῆι καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ φθόνον καὶ τὴ βασκανία. Πόσο κόπον ὁμοῦς ἀπαιτοῦν αὐτά, τὸ γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ καθημερινὰ ἀγωνίζονται γι' αὐτά.

Γιατί, πές μου, τί εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν παράλογον ἐπιθυμία, ἢ ἡ ὁποία, ὅπως ὁ λυσσασμένος σκύλος, συνεχῶς ὀρμᾷ ἐπάνω μας καὶ καθημερινὰ μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ χρειάζεται παντοτινὰ ἄγρυπνη ψυχὴ; Καὶ τί εἶναι πικρότερον ἀπὸ τὴν ὀργή; Γιατί εἶναι εὐχάριστο τὸ νὰ ἀμύνεται ὁ ἀδικημένος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρεπόταν. Καὶ γιατί λέγω, ὁ ἀδικημένος δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἀμύνεται; Ἐπρεπε νὰ εὐεργετῆι αὐτοὺς ποὺ τὸν στενοχωροῦσαν καὶ νὰ εὐλογῆι αὐτοὺς ποὺ τὸν κακολογοῦσαν καὶ νὰ μὴ πεῖ ποτὲ κανένα πικρὸν λόγον. Ἐπρεπε ἀκόμη νὰ ἐπιδεικνύει σωφροσύνη, ὄχι μόνον στὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ στὴ σκέψη. Γιατί ὄχι μόνον αὐτὴν τὴν ἀκόλαστην πράξιν, ἀλλὰ καὶ τὴ θεὰ τῆς πρέπει ν' ἀποφεύγει κανεὶς καὶ οὔτε νὰ βρίσκει ἀπόλαυσιν ἐν τῇ παρατήρησιν τῶν ὁμορφῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ καὶ γιὰ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν πρόκειται νὰ ὑποστῆ τὴ χειρότερον τιμωρίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπῆρχε μέγας πόλεμος ἀπὸ τοὺς ἄπιστους καὶ πολὺς φόβος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἦταν μέγας ὁ κόπος γιὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Ἐπῆρχε ὁμοῦς καὶ κάποιον τέταρτον, ἢ ἀπειρία ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀγωνισθοῦν τὸν μέγαν αὐτὸν ἀγῶνα. Γιατί οἱ ἀπόστολοι δὲν προσέλκυσαν ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν τὴν εὐσέβειαν ἀπὸ τοὺς προγόνους τους, ἀλλ' ἀνθρώπους ποὺ ἀνατράφηκαν μέσα ἐν τῇ βλακειᾷ καὶ τὶς ἀπολαύσεις καὶ τὴ μέθη καὶ τὴν αἰσχροσύνην καὶ τὴν ἀκολασίαν. Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸ μικρὸν ἐν τῇ δυσκολίᾳ τῶν ἀγῶνων, τὸ νὰ μὴ διδαχθοῦν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Θεόν, οὔτε ἀπὸ τοὺς προγόνους αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ γιὰ πρώτη φορά τῶρα ν' ἀναλαμβάνουν τοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς.

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν τόσο μέγαν ἢ δυσκολίαν γιὰ τοὺς ἀγωνιζόμενους τότε, παρηγορῶντας τὸν κόπον τους συνεχῶς ἀνακινούσε τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ ὄχι μόνον με αὐτὴν προτρέπει καὶ προετοιμάζει τοὺς ἀθλητὰς, ἀλλὰ καὶ με τὴ

πρὶν ἐμπεσεῖν εἰς τοὺς περὶ ἀναστάσεως λόγους, τὰ αὐτοῦ πάθη διηγεῖται, λέγων οὕτως· «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλιμπανόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι»· διὰ τούτων τοὺς καθημερινοὺς θανάτους δηλῶν, ὅτι καθάπερ ἔμψυχοι νεκροὶ περιήεσαν εἰς θάνατον παραδιδόμενοι καθ' ἡμέραν.

Ὅτε τοίνυν ἃ πρὸς αὐτοὺς ἐπήγοντο, τότε τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως κινεῖ λόγον. «Πιστεύομεν γάρ», φησὶν, «ὅτι ὁ ἐγεύρας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν. Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν», μεγίστην παράκλησιν ἔχοντες ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα. Καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτούς, διὸ μὴ ἐκκακεῖτε, ἀλλὰ τί; «Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν», δεικνὺς καὶ αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὄντα διηνεκῶς. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὁ μὲν ἀθλητῆς ἐνδον ἀγωνίζεται, ὁ δὲ παιδοτρίβης πόρρω καθήμενος, τὴν ἀπὸ τῶν λόγων εἰσάγει βοήθειαν, τοσοῦτον συντελῶν τῷ παλαίοντι μόνον, ὅσον βοῆσαι καὶ φθέγξασθαι· παραστῆναι δὲ ἐγγύς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν συμμαχίαν εἰσενεγκεῖν οὐδεὶς ἐπιτρέπει νόμος αὐτῷ.

Ἐπὶ δὲ τῶν τῆς εὐσεβείας ἀγώνων οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ παιδοτρίβης ἐστὶ καὶ ἀθλητῆς ὁ αὐτός. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐξω τοῦ σκάμματος καθήμενος, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἐμβεβληκῶς τοὺς ἀγῶνας, ἀλείφει τοὺς μετ' αὐτοῦ πυκτεύοντας, λέγων· «Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν». Καὶ οὐκ εἶπε, διὸ οὐκ ἐκκακῶ, ἀλλὰ, «Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν», τοῖς ἐγκωμίσις αὐτοὺς ἀναστῆσαι βουλόμενος. «Ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἐξω ἄνθρωπος ἡμῶν διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα». Ὅρα σύνεσιν ἀποστολικήν. Προέτρεψεν αὐτοὺς ἀφ' ὧν ἔπασχον, ὅτι «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι»· προέτρεψεν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως

7. Β' Κορ. 4, 8 - 9.

8. Β' Κορ. 4, 14, 16.

9. Β' Κορ. 4, 16.

διήγησεν τῶν δικῶν του παθῶν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, προτοῦ νὰ ἔρθει στὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασι, διηγεῖται τὰ πάθη του, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Σὲ κάθε τόπο θλιβόμαστε, ἀλλὰ δὲ στενοχωριόμαστε· στερούμαστε, ἀλλὰ δὲ στερούμαστε ἐντελῶς· καταδιωκόμαστε, ἀλλὰ δὲ ἐγκαταλείπομαστε· κατανικιόμαστε, ἀλλὰ δὲ χανόμαστε»⁷, δηλώνοντας μὲ αὐτὰ τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, ἀφοῦ σὰν ἔμψυχοι νεκροὶ περιφέρονταν καὶ καθημερινὰ παραδίνονταν σὲ θάνατο.

Ὅταν λοιπὸν αὐτὰ ἐπέρχονταν ἐναντίον τους, τότε ἀνακινεῖ τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασι. «Γιατὶ πιστεύουμε», λέγει, «ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, θ' ἀναστήσει καὶ μᾶς διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ καὶ θὰ μᾶς παρουσιάσει μαζί μὲ σᾱς. Γι' αὐτὸ δὲν ἀποκάμνουμε»⁸, ἀφοῦ ἔχουμε πολὺ μεγάλη παρηγορία στοὺς ἀγῶνες, τὴν ἐλπίδα γιὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ». Καὶ δὲν εἶπε πρὸς αὐτούς, γι' αὐτὸ μὴν ἀποκάμνετε, ἀλλὰ τί; «Γι' αὐτὸ δὲν ἀποκάμνουμε», ἀποδεικνύοντας ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι διαρκῶς μέσα σὲ ἀγῶνες. Γιατὶ στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, ὁ ἀθλητὴς βέβαια ἀγωνίζεται μέσα στὸ στίβο, ὁ γυμναστὴς ὁμοίως, ἂν καὶ κάθετα μακριά, βοηθᾶ μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ βοηθᾶ τόσο μόνο τὸν ἀθλητὴ, ὅσο τὸ νὰ φωνάξει καὶ νὰ μιλήσει, νὰ ἔρθει ὁμοίως κοντὰ καὶ νὰ βοηθήσει μὲ τὰ χέρια του δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει κανένας νόμος.

Στοὺς ἀγῶνες ὁμοίως τῆς εὐσέβειας δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶναι ταυτόχρονα καὶ γυμναστὴς καὶ ἀθλητὴς. Γι' αὐτὸ χωρὶς νὰ κάθετα ἔξω ἀπὸ τὸ στίβο, ἀλλ', ἀφοῦ ἔχει μπεῖ στοὺς ἴδιους τοὺς ἀγῶνες, προετοιμάζει αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται μαζί του, λέγοντας· «Γι' αὐτὸ δὲν ἀποκάμνουμε». Καὶ δὲν εἶπε, γι' αὐτὸ δὲν ἀποκάμνω, ἀλλὰ, «Γι' αὐτὸ δὲν ἀποκάμνουμε», θέλοντας νὰ τοὺς προτρέψει μὲ τὰ ἐγκώμια. «Ἄλλὰ ἂν ὁ ἑξωτερικὸς ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικὸς ὁμοίως ἀνανεώνεται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα»⁹. Πρόσεχε τὴ σύνεση τοῦ ἀποστόλου. Πρότρεψε αὐτοὺς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πάθαιναν, ὅτι «Σὲ κάθε τόπο θλιβόμαστε, ἀλλὰ δὲ στενοχωριόμαστε». Τοὺς πρότρεψε ἀπὸ τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγοντας· «Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀνέ-

τοῦ Ἰησοῦ, εἰπὼν, «Ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν Ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ»· εἶτα καὶ ἕτερόν τινα κινεῖ παρακλήσεως τρόπον.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μικρόψυχοὶ τινες ὄν-
τες καὶ ἀσθενεῖς καὶ ταλαίπωροι, κἂν πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀνα-
5 στάσεως ὧσιν, ὀλιγωροῦσι πρὸς τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ ἰλιγ-
γιῶσι καὶ ἀναπίπτουσι, καὶ ἕτερον αὐτοῖς πρὸ τῆς ἀναστάσεως
δίδωσι μισθὸν καὶ ἀμοιβήν. Ποίαν δὴ ταύτην; «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡ-
μῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ
ἡμέρα»· ἔξω ἄνθρωπον τὸ σῶμα καλῶν, ἔσω ἄνθρωπον τὴν ψυ-
10 χὴν λέγων. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· καὶ πρὶν ἀναστῆναι, καὶ
πρὶν ἀπολαῦσαι τῆς δόξης τῆς μελλούσης, ἐντεῦθεν ἤδη τῶν πό-
νων οὐ μικρὰν ἀπέληφας τὴν ἀμοιβήν, ἐν αὐτῷ τῷ θλίβεσθαι
τῆς ψυχῆς ἡμῖν ἀνανεουμένης, σοφωτέρας γινομένης καὶ εὐλα-
βεστέρας, πλείονα κτωμένης ὑπομονήν, εὐτονωτέρας καθιστα-
15 μένης καὶ δυνατωτέρας.

Καθάπερ γὰρ οἱ τὴν σωματικὴν ἀθλοῦντες ἄθλησιν, καὶ πρὸ
τῶν στεφάνων, καὶ πρὸ τῶν βραβείων ἀπ' αὐτῆς τῆς γυμνασίας
καὶ τοῦ παλαίειν μέγαν λαμβάνουσι τὸν μισθόν, ὑγιεινότερα καὶ
δυνατώτερα αὐτῶν τὰ σώματα διὰ τῆς γυμνασίας κατασκευά-
10 ζοντες, καὶ πᾶσαν διαφεύγοντες ἀρρώστιαν, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ
τῶν ἀγώνων τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὶν ἢ τὸν οὐρανὸν ἀνοιγῆναι, καὶ
πρὶν ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ παραγενέσθαι, καὶ πρὶν ἢ τὰς ἀμοιβὰς
ἡμᾶς ἀπολαβεῖν, μέγαν ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὸν μισθόν, τῆς
ψυχῆς ἡμῖν φιλοσοφωτέρας καθισταμένης. Καὶ γὰρ οἱ πολλὴν
15 πλεύσαντες θάλασσαν, καὶ μυρίων ἀνασχόμενοι κυμάτων, καὶ
πολλοῖς θηρίοις πυκτεύσαντες, καὶ πολλοὺς χειμῶνας ἐνεγκόν-
τες, καὶ πρὸ τῆς ἐμπορίας αὐτῆς οὐ μικρὸν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀπο-
δημίας ταύτης καρποῦνται τὸ κέρδος τῷ θαρρῆν καὶ κατατολ-
μᾶν τοῦ πελάγους, καὶ ἀδεῶς καὶ μεθ' ἡδονῆς τὰς διαποντίους
20 ταύτας ποιεῖσθαι ἀποδημίας· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος
βίου, ὁ πολλὰς ἐνεγκὼν θλίψεις διὰ τὸν Χριστόν, ὁ πολλὰ δεινὰ

στησε τὸν Ἰησοῦ καὶ μᾶς θ' ἀναστήσει». Στὴ συνέχεια μεταχειρίζεται καὶ κάποιον ἄλλον τρόπο παρηγοριᾶς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι μικρόψυχοι καὶ μερικοὶ ἀδύνατοι καὶ βασανισμένοι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι βέβαιοι γιὰ τὴν ἀνάστασι, λιποψυχοῦν ἀπὸ τῆς διάρκειας τοῦ χρόνου καὶ ζαλίζονται καὶ ἐγκαταλείπουν τὸν ἀγῶνα, τοὺς δίνει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασι καὶ ἄλλο μισθὸ καὶ ἀμοιβή. Ποιᾶ λοιπὸν εἶναι αὐτή; «Ἄν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικὸς ὁμῶς ἀνανεώνεται ἡμέρα μετὴν ἡμέρα», ἀποκαλώντας ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο τὸ σῶμα καὶ λέγοντας ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο τὴν ψυχή. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ λέγει, εἶναι αὐτό. Καὶ πρὶν ἀναστηθεῖς καὶ πρὶν ἀπολαύσεις τὴ μελλοντικὴ δόξα, ἀπὸ ἐδῶ ἤδη ἔχεις πάρει μεγάλη ἀμοιβή γιὰ τοὺς κόπους σου· μέσα στὶς ἴδιες τὶς θλίψεις δηλαδὴ καὶ ἀνανεώνεται ἡ ψυχὴ μας, καὶ γίνεται σοφότερη καὶ εὐλαβέστερη, καὶ ἀποκτᾶ περισσότερη ὑπομονή, καὶ γίνεται ἰσχυρότερη καὶ δυνατότερη.

Ὅπως λοιπὸν αὐτοὶ ποῦ ἀγωνίζονται σὲ σωματικοὺς ἀγῶνες, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ στέψη καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ βραβεῖα, παίρνουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γύμνασι καὶ τὴν πάλη μεγάλο μισθό, ἐπειδὴ κάνουν μετὴν ἐξάσκησι τὰ σώματά τους πιὸ ὑγιεινὰ καὶ πιὸ δυνατὰ καὶ ἀποφεύγουν κάθε ἀρρώστια, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ στοὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὶν ν' ἀνοίξει ὁ οὐρανὸς καὶ πρὶν νὰ ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πρὶν ν' ἀπολαύσουμε τὶς ἀμοιβές μας, κερδίζομε ἀπὸ ἐδῶ μεγάλο μισθό, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ μας γίνεται πιὸ πιστή. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτοὶ ποῦ ἔπλευσαν μεγάλες θάλασσες, καὶ ἀντιμετώπισαν πάρα πολλὰ κύματα, καὶ ἀγωνίσθησαν μετὰ πολλὰ θηρία καὶ ὑπέφεραν πολλές κακοκαιρίες, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ δὲν ἀποκομίζουν μικρὸ κέρδος ἀπὸ τὸ ταξίδι αὐτὸ ποῦ κράτησε πολὺ, μετὰ τὸ νὰ παίρνουν θάρρος καὶ νὰ περιφρονοῦν τὸ πέλαγος καὶ ἄφοβα καὶ μ' εὐχαρίστησι νὰ κάνουν τὰ ὑπερπόντια αὐτὰ ταξίδια. Ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὴν παρούσα ζωή. Ἐκεῖνος ποῦ γιὰ τὸ Χριστὸ ὑπέφερε πολλές θλίψεις, ἐκεῖνος ποῦ ἔπαθε πολ-

παθῶν, καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν μεγάλην ἔλαβεν ἀμοιβήν, παρῆρσιαν κτησάμενος πρὸς τὸν Θεὸν ἐντεῦθεν ἤδη, καὶ ὑψηλοτέραν τὴν ἑαυτοῦ κατασκευάσας ψυχὴν, ὡς ἀπάντων λοιπὸν καταγελαῖν τῶν δεινῶν.

5 Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ἐπὶ παραδείγματος αὐτὸ βούλομαι ποιῆσαι φανερόν. Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ Παῦλος μυρίων ἀνασχόμενος δεινῶν, οὐ μικρὰς καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὰς ἀμοιβάς, καταγελαῖν τυράννων, κατεξανιστάμενος μαινομένων δῆμων, πάσης ὑπερορῶν τιμωρίας, καὶ πρὸς θηρία,
10 καὶ πρὸς σίδηρον, καὶ πρὸς κρημνοὺς, καὶ πρὸς ἐπαναστάσεις, καὶ πρὸς ἐπιβουλὰς, καὶ πρὸς ἅπαντα τὰ δεινὰ ἀκατάπληκτος μένων, οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον; Τὸν μὲν γὰρ ἀγύμναστον καὶ μηδὲν παθόντα δεινὸν καὶ τὰ τυχόντα θορυβεῖν εἴωθε· μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτὰ τὰ πράγματα μόνον, ἀλλὰ καὶ προσδοκίαι ψιλαί, καὶ τί λέ-
15 γω προσδοκίαι ψιλαί; αἱ σκιαὶ φοβοῦσι καὶ δεδίττουσι τὸν τοιοῦτον· ὁ δὲ ἀποδυσάμενος πάντα, καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβάς, καὶ μυρία δεινὰ παθῶν, ἀπάντων λοιπὸν ἐστὶν ἀνώτερος, ὡσπερ κολοιῶν κραζόντων, οὕτω τῶν ἀπειλούντων καταγελαῖν. Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ὁ στέφανος, οὐδὲ ὁ τυχὼν μισθός, ὅταν μηδὲν αὐ-
20 τὸν τῶν ἀνθρωπίνων δυνήσῃται λυπεῖν, ὅταν τὰ τοῖς ἄλλοις φοβερὰ τούτῳ εὐκαταφρόνητα γίνηται, ὅταν ὑπὲρ ὧν ἄλλοι φρίττουσι καὶ ἐξίστανται, ὑπὲρ τούτων μέλλῃ γελαῖν αὐτός, τῇ τῆς ὑπομονῆς ὑπερβολῇ εἰς τὴν τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων φιλοσοφίαν ἑαυτὸν μεταστήσας.

25 Εἰ γὰρ δὴ σῶμα μακαρίζομεν τὸ δυνάμενον καὶ ψῦχος καὶ καῦμα ἀλύπως φέρειν, καὶ λιμόν, καὶ ἔνδειαν, καὶ ὁδοιπορίαν, καὶ ταλαιπωρίας ἑτέρας, πολλῶ μᾶλλον ψυχὴν μακαρίζειν δεῖ τὴν δυναμένην καρτερῶς καὶ γενναίως ἀπάσας τῶν δεινῶν φέρειν τὰς προσβολὰς, καὶ διατηρεῖν ἀδούλωτον αὐτῆς διὰ πάν-
30 των τὸ φρόνημα. Ὁ τοιοῦτος τῶν βασιλέων αὐτῶν ἐστὶ βασιλικώτερος. Ἐκεῖνον μὲν γὰρ καὶ δορυφόροι καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ

λά κακά, πῆρε καὶ πρὶν τῆ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μεγάλη ἀμοιβή, ἀφοῦ ἀπέκτησε ἀπὸ ἐδῶ ἤδη παρρησία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἔκαμε ἀνώτερη τὴν ψυχὴ του, ὥστε νὰ περιπαίξει στὸ ἐξῆς ὅλα τὰ κακά.

Γιὰ νὰ γίνει ὁμῶς σαφέστερο αὐτὸ ποὺ λέγω, θέλω νὰ τὸ κάμω ὀλοφάνερο μὲ παράδειγμα. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ἀντιμετώπισε ἄπειρα κακά, δὲν πῆρε καὶ ἀπὸ ἐδῶ μικρὲς ἀμοιβές, περιπαίζοντας τοὺς τυράννους, ἐξεγειρόμενος ἐναντίον ὀργισμένου ὄχλου, περιφρονώντας κάθε τιμωρία, καὶ πρὸς τὰ θηρία καὶ τὴ φυλάκιση καὶ τὰ πελάγη καὶ πρὸς τοὺς γκρεμοὺς καὶ πρὸς τὶς ἐπαναστάσεις καὶ πρὸς τὶς ἐπιβουλές καὶ πρὸς ὅλα τὰ κακά παραμένοντας ἀπτόητος, τοῦ ὁποίου τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἰσάξιό του; Γιατὶ συνήθως καὶ τὰ τυχαῖα πράγματα ἀνησυχοῦν ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει πείρα καὶ δὲν ἔπαθε κανένα κακό, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλὲς προσδοκίες· καὶ γιατί λέγω ἀπλὲς προσδοκίες; Οἱ σκιὲς φοβίζουν καὶ τρομάζουν αὐτόν. Ἐκεῖνον ὁμῶς ποὺ γυμνώθηκε ἀπ' ὅλα καὶ μπῆκε στοὺς ἀγῶνες καὶ ἔπαθε πάρα πολλὰ κακά, εἶναι στὸ ἐξῆς ἀνώτερος ὄλων, περιπαίζοντας αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀπειλοῦν σὰν κόρακες ποὺ κράζουν. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ τὸ στεφάνι αὐτό, οὔτε τυχαῖος ὁ μισθός, ὅταν δὲ θὰ μπορέσει κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα νὰ τὸν λυπήσει, ὅταν ἐκεῖνα ποὺ στοὺς ἄλλους εἶναι φοβερὰ σ' αὐτόν γίνονται ἀσήμαντα, ὅταν γι' αὐτὰ ποὺ ἄλλοι φρίττουν καὶ ἀποροῦν, γιὰ τὰ ἴδια αὐτὸς συμβαίνει νὰ γελά, ἐπειδὴ τοποθέτησε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν ὑπερβολικὴ ὑπομονὴ στὴν εὐσέβεια τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων.

Ἐὰν λοιπὸν καλοτυχίζουμε τὸ σῶμα ποὺ μπορεῖ ν' ἀντέχει χωρὶς πόνον καὶ τὸ ψύχος καὶ τὴ ζέστη καὶ τὴν πείνα καὶ τὴ φτώχεια καὶ τὴν πεζοπορία καὶ τὶς ἄλλες ταλαιπωρίες, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ καλοτυχίζουμε τὴν ψυχὴ ποὺ μπορεῖ μὲ ὑπομονὴ καὶ γενναιότητα ν' ἀντέχει ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν κακῶν καὶ νὰ διατηρεῖ μὲ ὅλα ἀδούλωτο τὸ φρόνημά της. Αὐτὸς εἶναι βασιλικότερος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοῦ βασιλεῖς. Γιατὶ τὸ βα-

πολλὰ δύναιντ' ἂν ἀδικῆσαι ἐπιβουλεύοντες καὶ κακουργοῦντες, τὸν δὲ τοιαύτην ἔχοντα ψυχὴν, οἷαν εἶπον νῦν, οὐ βασιλεύς, οὐ δορυφόρος, οὐκ οἰκέτης, οὐ φίλος, οὐκ ἐχθρός, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος παραβλάψαι δυνήσεται. Πῶς γάρ, τὸν μελετησαντα μη-
5 δὲν τῶν νομιζομένων εἶναι δεινῶν ἠγεῖσθαι δεινόν;

4. Τοιοῦτος ἦν ὁ Παῦλος, διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται, ὅτι ἔνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν
10 ὡς πρόβατα σφαγῆς· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα αἰνιττόμενος ἔλεγεν, ὅτι «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαينوῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα»· ἀσθενέστερον τὸ σῶμα γίνεται, φησίν, ἀλλὰ δυνατωτέρα ἢ ψυχὴ καὶ ἰσχυροτέρα, καὶ πτεροῦται
15 μᾶλλον.

Καὶ καθάπερ στρατιώτης βαρύνοντα μὲν ἔχων ὄπλα, κἂν σφόδρα γενναῖος ἦ καὶ πολεμικός, οὐκ ἂν γένοιτο τοῖς πολεμίοις φοβερός, τῆς τῶν ὄπλων βαρύτητος τῆ τῶν ποδῶν ταχύτητι καὶ τῆ τῶν πολεμικῶν ἐμπειρία λυμαιομένης· εἰ δὲ κοῦφα
20 λάβοι καὶ εὐμεταχείριστα, πτηνοῦ παντὸς δίκην ἐπέρχεται τοῖς ἐναντίοις, οὕτω καὶ ὁ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτοῦ μὴ μέθη, μηδὲ ἀνέσει καὶ τρυφῇ καταλιπαίνων, ἀλλὰ νηστεύει καὶ εὐχαῖς, καὶ τῆ πολλῇ τῶν θλίψεων ὑπομονῇ κουφοτέραν καὶ λεπτοτέραν κατασκευάζων, καθάπερ τις ὑπόπτερος ἄνωθεν καταβαίνων, οὕτω
25 μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης εἰς τὰς τῶν δαιμόνων ἐμπίπτων φάλαγγας, καταφέρει ῥαδίως τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, καὶ ὑποχειρίους ποιεῖ.

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος λαβὼν πολλὰς πληγὰς, καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσών, καὶ ἐν τῷ ζύλῳ δεθείς, τὸ μὲν σῶμα ἀσθε-

10. Ρωμ. 8, 35 - 37.

11. Σανίδι ἢ δοκάρη, στὸ ὁποῖο δένονταν οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ φυλακισμένοι.

σιλιὰ καὶ οἱ σωματοφύλακες καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ σὲ πολλὰ θὰ μπορούσαν νὰ τὸν ἀδικήσουν συνωμοτώντας καὶ βλάπτοντάς τον, αὐτὸν ὁμως ποὺ ἔχει τέτοια ψυχὴ, ποὺ τώρα εἶπα, οὔτε βασιλιάς, οὔτε σωματοφύλακας, οὔτε ὑπηρέτης, οὔτε φίλος, οὔτε ἐχθρός, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος θὰ μπορέσει νὰ τὸν βλάψει. Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ πάθει κακὸ αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔμαθε νὰ μὴ θεωρεῖ τίποτε κακὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τὰ νομίζουν ὅτι εἶναι κακά;

4. Τέτοιος ἦταν ὁ μακάριος Παῦλος, γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Ἡ θλίψη, ἢ ἡ στενοχώρια, ἢ ὁ διωγμός, ἢ ἡ πείνα, ἢ ἡ γύμνια, ἢ ὁ κίνδυνος, ἢ ἡ σφαγὴ; ὅπως ἔχει γραφεῖ, ὅτι γιὰ σένα κινδυνεύουμε νὰ πεθάνουμε ὅλη τὴν ἡμέρα, θεωρηθήκαμε σὰν πρόβατα γιὰ σφάξιμο. Ἀλλὰ σ' ὅλα αὐτὰ νικοῦμε μὲ τὸ παραπάνω μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἀγάπησε¹⁰. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπονοώντας καὶ ἐδῶ ἔλεγε, ὅτι «Ἄν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικὸς ὁμως ἀνανεώνεται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα». Τὸ σῶμα γίνεται ἀσθενέστερο, λέγει, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ δυνατότερη καὶ ἰσχυρότερη, καὶ ἐνθαρρύνεται περισσότερο.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ στρατιώτης ποὺ φέρει βαριὰ ὄπλα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑπερβολικὰ γενναῖος καὶ ἐμπειροπόλεμος, δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεи φοβερὸς στοὺς ἐχθρούς, ὅταν τὸ βάρος τῶν ὄπλων ἐξαφανίζει τὴν ταχύτητα τῶν ποδιῶν καὶ τὴν ἐμπειρία του στὰ πολεμικὰ πράγματα - ἂν ὁμως πάρει ἑλαφρὰ καὶ εὐκόλα στὴ χρῆση τους ὄπλα, βαδίζει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σὰν πουλί -, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ βαρύνει τὸ σῶμα του μὲ μέθη, οὔτε μὲ ἀνέσεις καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλὰ ποὺ τὸ κάνει ἑλαφρύτερο καὶ λεπτότερο μὲ νηστεῖες καὶ προσευχὲς καὶ μὲ τὴ μεγάλη ὑπομονὴ τῶν θλίψεων, σὰν κάποιος φτερωτὸς ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἔτσι μὲ μεγάλη ὀρμὴ ἐφορμώντας στὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων, νικᾷ εὐκόλα τίς ἀντίπαλες δυνάμεις καὶ τίς αἰχμαλωτίζει.

Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ πληγώθηκε πολὲς φορὲς καὶ φυλακίσθηκε καὶ δέθηκε στὸ ξύλο¹¹, εἶχε ἀσθενέστερο τὸ σῶμα

νέστερον εἶχε πόνοις κατατεινόμενον, τὴν δὲ ψυχὴν ἰσχυρὰν καὶ εὐτονον· καὶ οὕτως ἦν ἰσχυρὸς ὁ δεδεμένος, ὡς διὰ φωνῆς μόνης σαλεῦσαι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου, καὶ τὸν λελυμένον δεσμοφύλακα δέσμιον εἰς τοὺς πόδας ἀγαγεῖν τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ
 5 τὰς θύρας ἀποκεκλεισμένας ἀνοῖξαι. Οὐ μικρὰν οὖν ἡμῖν παραμυθίαν ἔδωκεν ὁ Παῦλος ταύτην καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, τὸ βελτίους ἡμᾶς γίνεσθαι καὶ φιλοσοφωτέρους τοῖς πειρασμοῖς. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει».
 10 Καὶ πάλιν ἄλλος τίς φησιν· «Ἄνῆρ ἀπείραστος ἀδόκιμος, ὁ δὲ ἀδόκιμος οὐδενὸς ἄξιος λόγου».

Ὡστε οὐ μικρὰ ἀπὸ τῆς θλίψεως καρπούμεθα καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, τὸ τὴν ψυχὴν ἔχειν δοκιμωτέραν καὶ σοφωτέραν καὶ συνετωτέραν, καὶ πάσης ἀπηλλάχθαι δειλίας. Διὰ τοῦτο
 15 φησιν· «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα». Πῶς ἀνακαινοῦται, εἰπέ; Ἀνανδρίας ἐξελαυνομένης ἀπάσης, ἐπιθυμίας σβεννυμένης ἀτόπου, φιλοχρηματίας, κενοδοξίας, τῶν ἄλλων ἀπλῶς τῶν διεφθαρμένων λογισμῶν ἀναιρουμένων ἀπάντων. Ὡσπερ οὖν ἡ
 20 ἀργίας καὶ ἀδείας ἀπολαύουσα ψυχὴ εὐκόλως ὑπὸ τῶν παθῶν ἀλίσκεται τούτων, οὕτως ἡ διηνεκῶς τοῖς ἀγῶσι τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐσχολακυῖα, οὐδὲ σχολὴν ἄγει ταῦτα ἐννοῆσαι ποτε, τῆς περὶ τὰ παλαίσματα μερίμνης πάντων αὐτὴν ἀπαγούσης ἐκείνων. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα».

25 Εἶτα πάλιν παραμυθούμενος τὰς ψυχὰς τὰς ὠδυνωμένας ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τοῖς ἐπαγομένοις, καὶ οὐκ εἰδυίας φιλοσοφεῖν, διὰ τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων αὐτὰς ἀνίστησιν, οὕτω λέγων· «Τὸ γὰρ παραυτίκα ἔλαφρον τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοποῦντων

12. Βλ. Πράξ. 16, 25 - 29.

14. Διατ. Ἀποστόλων Β 8, 2. Πρβλ. Ἰακ. 1, 12.

13. Ρωμ. 5, 3 - 5.

πού τὸ βασάνιζαν οἱ πόνοι, καὶ ἰσχυρὴ καὶ δυνατὴ τὴν ψυχὴ του. Καὶ ἦταν τόσο δυνατὸς αὐτὸς πού ἦταν δεμένος, ὥστε μετὴ φωνὴ του μόνο νὰ συνταράξει τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς, καὶ τὸν ἐλεύθερο δεσμοφύλακα νὰ φέρει δέσμιο μπροστὰ στὰ πόδια του καὶ ν' ἀνοίξει τὶς κλεισμένες πόρτες¹². Δὲν μᾶς ἔδωσε λοιπὸν ὁ Παῦλος μικρὴ παρηγοριὰ καὶ πρὶν τὴν ἀνάστασι, τὸ νὰ γινόμαστε δηλαδὴ καλύτεροι καὶ περισσότερο συνετοὶ στοὺς πειρασμούς. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἡ θλίψη παράγει τὴν ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ τὴ δοκιμασμένη ἀρετὴ, ἡ δοκιμασμένη ἀρετὴ τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα αὐτὴ δὲν ντροπιάζει»¹³. Καὶ κάποιος ἄλλος πάλι λέγει· «Ἄνθρωπος πού δὲν ἔχει πειρασθεῖ εἶναι ἀδόκιμος, καὶ ὁ ἀδόκιμος δὲν ἀξίζει καθόλου»¹⁴.

Ἐπομένως δὲν κερδίζουμε λίγα ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ πρὶν τὴν ἀνάστασι, τὸ νὰ ἔχουμε δηλαδὴ τὴν ψυχὴ μας περισσότερο δοκιμασμένη καὶ σοφὴ καὶ συνετὴ καὶ νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δειλία. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἄν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικὸς ὁμως ἀνανεώνεται ἡμέρα μετὴν ἡμέρα». Πῶς ἀνανεώνεται, πές μου; Ὅταν ἀπομακρύνεται ὄλη ἡ ἀνανδρία, ὅταν σβῆνεται ἡ παράλογη ἐπιθυμία, ἡ φιλοχρηματία, ἡ ματαιοδοξία, ὅταν γενικὰ ἐξαφνίζονται ὅλες οἱ κακὲς σκέψεις. Ὅπως λοιπὸν ἡ ψυχὴ πού κυριεύεται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ πάθη, ἔτσι ἐκείνη πού ἀσχολεῖται διαρκῶς στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν εὐσέβεια, οὔτε ξεκουράζεται γιὰ νὰ σκεφτεῖ κάποτε αὐτά, ἐπειδὴ τὴν ἀπασχολοῦν οἱ ἀγῶνες γιὰ ὅλα ἐκεῖνα. Γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Ἄνανεώνεται ἡμέρα μετὴν ἡμέρα».

Ἐπειτα πάλι παρηγορώντας τὶς ψυχὲς πού ὑποφέρουν ἀπὸ τὰ ἐπερχόμενα κακὰ καὶ δὲ γνωρίζουν νὰ φιλοσοφοῦν, τὶς ἐνθαρρύνει μετὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Γιατὶ οἱ θλίψεις πού εἶναι προσωρινὲς καὶ ἐλαφρὲς, ἐργάζονται σὲ μᾶς σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο βαθμὸ αἰώνιο βάρος δόξας, ἂν δὲν ἀποβλέπουμε πρὸς ἐκεῖνα πού βλέπονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνα πού δὲ βλέπονται. Γιατὶ ἐκεῖνα πού βλέπονται εἰ-

ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· μάλιστα μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα ἡμᾶς ὀνίνησιν ἢ θλίψις, σοφωτέραν ἡμῶν ποιοῦσα τὴν ψυχὴν καὶ φιλοσοφωτέραν· μετὰ δὲ
5 τοῦτο καὶ μυρία ἡμῖν προξενεῖ κατὰ τὸ μέλλον ἀγαθὰ, οὐκ ἀντίρροπα τῶν πόνων, ἀλλὰ πολλῶ μείζονα τῶν παλαισμάτων καὶ κατὰ τὴν ποσότητα καὶ κατὰ τὴν ποιότητα.

Ταῦτα ἀμφοτέρα, λέγω, δηλῶν ὁ Παῦλος, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν κινδύνων, καὶ τῶν ἄθλων ποιεῖται τὴν σύγκρισιν, καὶ ἀντι-
10 τίθησι τῶ παραυτίκα τὸ αἰώνιον, τῶ ἐλαφρῶ τὸ βάρος, τῇ θλίψει τὴν δόξαν. Ἡ μὲν γὰρ θλίψις πρόσκαιρος, φησί, καὶ κούφη, ἡ δὲ ἀνεσις· μᾶλλον δὲ οὐκ εἶπεν, ἀνεσις, ἀλλά, δόξα, ὃ πολλῶ μείζον τῆς ἀνέσεως, αἰώνιος καὶ διηνεκῆς καὶ μεγάλη. Βάρος δὲ ἐνταῦθα, οὐ τὸ ἐπίπονον καὶ φορτικὸν εἶπεν, ἀλλὰ τὸ πολυτελὲς
15 καὶ ἐντιμον, κατὰ τὸ τῶν πολλῶν ἔθος, οἱ τὰ πολύτιμα οὕτω καὶ βαρύτιμα καλεῖν εἰώθασιν. Ὅταν οὖν εἶπῃ βάρος δόξης, μέγεθος δόξης λέγει.

Μὴ τοίνυν τοῦτο μόνον λογίζου, φησίν, ὅτι μαστίζῃ καὶ ἐλαύνῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους καὶ τὰς ἀμοιβάς, ὅτι πολλῶ
20 μείζους καὶ λαμπρότεροι τῶν παρόντων ἐκεῖναι, καὶ τέλος οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ πέρας. Ἀλλὰ ταῦτα, φησίν, ἐν πείρᾳ, ἐκεῖνα δὲ ἐν ἐλπίσει· καὶ ταῦτα μὲν φανερά, ἐκεῖνα δὲ οὐ φαίνεται, ἀλλ' ἐκκρεμῆ καὶ μέτέωρά εἰσιν· ἀλλ' εἰ καὶ ἀφανῆ, ἀλλὰ τῶν φαινομένων ἐστὶ φανερώτερα. Τί λέγω φανερώτερα; Ἐκεῖνα δύνασαι μᾶλλον
25 ὁρᾶν, ἢ ταῦτα. Ταῦτα μὲν γὰρ παρέρχεται, ἐκεῖνα δὲ μένει. Διὸ ἐπήγαγε, λέγων· «Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια».

5. Εἰ δὲ λέγοις, καὶ πῶς δυνήσομαι τὰ ἀφανῆ βλέπειν, τὰ δὲ
30 παρόντα μὴ βλέπειν; ἀπὸ τῶν βιωτικῶν σε εἰς ταύτην ἐναγαγεῖν

ναι πρόσκαιρα, ἐκεῖνα ὁμως πού δὲ βλέπονται εἶναι αἰώνια»¹⁵. Ἐκεῖνο πού λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Πάρα πολὺ λοιπὸν μᾶς ὠφελεῖ καὶ ἐδῶ ἢ θλίψη, ἐπειδὴ κάνει τὴν ψυχὴν πιὸ σοφὴν καὶ πιὸ συνετήν· ὕστερα ὁμως μᾶς προξενεῖ ἄπειρα ἀγαθὰ κατὰ τὸ μέλλον, ὄχι ἰσοδύναμα πρὸς τοὺς κόπους μας, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες μας καὶ κατὰ τὴν ποσότητα καὶ κατὰ τὴν ποιότητα.

Καὶ τὰ δύο αὐτά, λέγω, γιὰ νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν κινδύνων προβάλλει, καὶ τὴ σύγκριση κάνει τῶν κατορθωμάτων, καὶ ἀντιπαρθέτει στὸ προσωρινὸ τὸ αἰώνιο, στὸ ἐλαφρὸν τὸ βαρὺ, στὴ θλίψη τὴ δόξα. Γιατὶ ἡ θλίψη εἶναι πρόσκαιρη, λέγει, καὶ ἐλαφριά, καὶ ἡ ἄνεση - μᾶλλον δὲ δὲν εἶπε, ἄνεση, ἀλλὰ, δόξα, πού εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἄνεση -, αἰώνια καὶ παντοτινὴ καὶ μεγάλη. Βάρος ὁμως ἐδῶ δὲν εἶπε τὸ κουραστικὸ καὶ ἐνοχλητικὸ, ἀλλὰ τὴν πολυτέλεια καὶ τὸ ἔντιμο, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι συνηθίζουν νὰ ὀνομάζουν ἔτσι τὰ πολύτιμα καὶ βαρύτερα πράγματα. Ὅταν λοιπὸν λέγει βάρος δόξας, ἐννοεῖ τὸ μέγεθος τῆς δόξας.

Μὴ λοιπὸν σκέπτεσαι μόνο αὐτό, λέγει, ἐπειδὴ ὑποφέρεις καὶ πιέζεσαι, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι τὰ στεφάνια καὶ τὶς ἀμοιβές, ἐπειδὴ εἶναι ἐκεῖνα πολὺ μεγαλύτερα καὶ λαμπρότερα ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ δὲν τελειώνουν, οὔτε σταματοῦν. Ἀλλὰ αὐτά, λέγει, ἀποκτοῦνται μὲ πείρα, ἐκεῖνα ὁμως μ' ἐλπίδα. Καὶ αὐτὰ εἶναι βέβαια φανερά, ἐκεῖνα ὁμως δὲ φαίνονται, ἀλλὰ εἶναι ἀβέβαια καὶ ἀσαφῆ. Ἀλλὰ, ἂν καὶ δὲ φαίνονται, εἶναι πιὸ φανερά ἀπὸ αὐτὰ πού φαίνονται. Γιατὶ λέγω πιὸ φανερά; Ἐκεῖνα μπορεῖς νὰ τὰ βλέπεις καλύτερα, παρὰ αὐτά. Γιατὶ αὐτὰ ἔρχονται καὶ φεύγουν, ἐκεῖνα ὁμως παραμένουν. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε, λέγοντας· «Ἄν δὲν ἀποβλέπουμε πρὸς ἐκεῖνα πού βλέπονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνα πού δὲ βλέπονται, γιὰτὶ ἐκεῖνα πού βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ἐκεῖνα ὁμως πού δὲ βλέπονται εἶναι αἰώνια».

5. Ἐὰν ὁμως θὰ ἔλεγες, καὶ πῶς θὰ μπορέσω νὰ βλέπω αὐτὰ πού δὲ βλέπονται, καὶ νὰ μὴ βλέπω τὰ παρόντα; θὰ προσπαθῆ-

πειράσομαι τὴν πίστιν. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων τῶν ἐπικήρων τούτων ἄψαιτό τις ἂν ῥαδίως, μὴ τὰ ἀφανῆ πρὸ τῶν φανερῶν ἰδῶν. Οἶόν τι λέγω· ὁ ἔμπορος ὑπομένει μὲν χειμῶνας πολλοὺς καὶ κυμάτων ἐπαναστάσεις καὶ ναυάγια καὶ μυ-
 5 ρίας δυσκολίας, ἀπολαύει δὲ καὶ πλούτου μετὰ τοὺς χειμῶνας, τὰ φορτία διατιθέμενος, κατ' πολλὴν ἐργαζόμενος πραγματείαν. Ἄλλ' οἱ μὲν χειμῶνες πρότεροι, τὰ δὲ φορτία ὕστερα· καὶ τὰ μὲν πελάγη καὶ τὰ κύματα φαίνεται ἐξελθόντι τοῦ λιμένος, ἢ ἔμπορία δὲ οὐ φαίνεται· ἐν ἐλπίσι γὰρ ἔστιν ἔτι. Ἄλλ' ὁμως ἂν μὴ πρὸς ἐ-
 10 κείνην ἴδη πρῶτον τὴν ἀφανῆ καὶ μὴ παροῦσαν, μηδὲ ἐν χερσὶν οὔσαν, ἀλλ' ἐν ἐλπίσιν, οὐκ ἂν ἄψαιτο τούτων τῶν παρόντων καὶ φαινομένων.

Οὕτω καὶ γεωργὸς ζεύγνυσι βόας, καὶ ἄροτρον ἔλκει, καὶ βαθεῖαν αὐλακα ἀνατέμνει, καὶ σπέρματα καταβάλλει, καὶ τὰ ὄν-
 15 τα ἅπαντα δαπανᾷ, καὶ κρυμὸν καὶ πάγον καὶ ὄμβρους καὶ ἐτέρας ἀνέχεται ταλαιπωρίας πολλὰς, καὶ μετὰ τὸν πόνον τοῦτον προσδοκᾷ κομῶντα ὄψεσθαι τὰ λήϊα, καὶ πεπληρωμένην τὴν ἄλωνα. Ὅρᾳς πῶς καὶ ἐνταῦθα πρότερος ὁ πόνος, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μισθός· καὶ ὁ μὲν μισθὸς ἄδηλος, ὁ δὲ πόνος δῆλος καὶ
 20 φανερός· κάκεινος μὲν ἐν ἐλπίσιν, οὗτος δὲ ἐν χερσίν; Ἄλλ' ὁμως καὶ οὗτος ἂν μὴ πρότερον πρὸς ἐκεῖνον ἴδη τὸν ἄδηλον καὶ ἀφανῆ καὶ μὴ βλεπόμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος μισθόν, οὐ μόνον οὐ ζεύξει βόας, οὐδὲ ἄροτρον ἔλξει, οὐδὲ σπέρματα καταβαλεῖ, ἀλλ' οὐδὲ κινηθήσεται οἴκοθεν πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύ-
 25 τὴν ποτέ.

Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐπὶ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων πρὸ τῶν φανερῶν τὰ ἀφανῆ βλέπειν, καὶ πρὸ τῶν μισθῶν ὑπομένειν τοὺς πόνους, καὶ πρότερον τὰ δυσχερῆ πάντα φέροντας, τότε τὰ ἐξ αὐτῶν ἀναμένειν χρηστά, καὶ ταῖς τῶν ἀφανῶν ἐλπίσι προ-

σω νὰ σὲ ὀδηγήσω σ' αὐτὴν τὴν πίστη ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα. Γιατὶ οὔτε τὰ φθαρτὰ αὐτὰ πράγματα ποὺ βρίσκονται στὸν κόσμος αὐτὸν θὰ μπορούσε νὰ πιάσει κανεὶς εὐκολα, ἂν δὲ δεῖ τὰ ἀφανῆ πρὶν ἀπὸ τὰ φανερά. Ἐννοῶ κάτι τέτοιο· ὁ ἔμπορος ὑποφέρει βέβαια πολλές κακοκαιρίες καὶ τρικυμίες καὶ ναυᾶγια καὶ ἄπειρες δυσκολίες, ἀπολαμβάνει ὅμως καὶ πλοῦτο μετὰ τὶς κακοκαιρίες, ὅταν διαθέτει τὰ ἐμπορεύματα καὶ κάνει μεγάλη ἐπιχείρηση. Ἀλλὰ οἱ κακοκαιρίες προηγούνται καὶ τὰ ἐμπορεύματα ἀκολουθοῦν. Καὶ τὰ πελάγη καὶ τὰ κύματα φαίνονται ὅταν βγεῖ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι, τὸ ἐμπόρευμα ὅμως δὲν φαίνεται, γιατί βρίσκεται μέσα στὶς ἐλπίδες τοῦ ἀκόμη. Πλὴν ὅμως ἂν δὲν ἀποβλέψει πρῶτα πρὸς αὐτὸ ποὺ δὲ βλέπεται καὶ δὲν εἶναι παρόν, ποὺ οὔτε καὶ βρίσκεται στὰ χέρια του, ἀλλὰ στὶς ἐλπίδες του, δὲ θὰ μπορούσε νὰ πιάσει αὐτὰ ποὺ εἶναι παρόντα καὶ βλέπονται.

Ἔτσι καὶ ὁ γεωργὸς ζεύει τὰ βόδια, καὶ σύρει τὸ ἄροτρο, καὶ ἀνοίγει βαθὺ αὐλάκι, καὶ σπέρνει τοὺς σπόρους, καὶ ξοδεύει ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ ὑποφέρει τὸ κρύο καὶ τὸν παγετὸ καὶ τὶς βροχὲς καὶ πολλές ἄλλες ταλαιπωρίες, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν κόπο αὐτὸν περιμένει νὰ δεῖ στὰ χωράφια νὰ κυματίζουν τὰ σπαρτὰ καὶ νὰ εἶναι γεμάτο καρπὸ τὸ ἀλώνι. Βλέπεις πῶς καὶ ἐδῶ προηγεῖται ὁ κόπος, καὶ ὕστερα ἔρχεται ὁ μισθός, καὶ ὁ μισθὸς βέβαια εἶναι ἀβέβαιος, ὁ κόπος ὅμως γνωστὸς καὶ φανερός, καὶ ἐκεῖνος μὲν βρίσκεται μέσα στὶς ἐλπίδες του, ἐνῶ αὐτὸς μέσα στὰ χέρια του; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅμως ἂν δὲν ἀποβλέψει προηγουμένως πρὸς ἐκεῖνον τὸ μισθὸ ὁ ὁποῖος εἶναι ἄγνωστος καὶ ἀβέβαιος καὶ ὁ ὁποῖος δὲ βλέπεται μὲ τὰ σωματικὰ μάτια, ὄχι μόνο δὲ θὰ ζέψει τὰ βόδια, οὔτε θὰ σύρει τὸ ἄροτρο, οὔτε θὰ σπείρει τοὺς σπόρους, ἀλλὰ οὔτε θὰ ξεκινήσει ποτὲ ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴν.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο στὰ μὲν βιωτικὰ πράγματα νὰ βλέπουμε πρὶν ἀπὸ τὰ φανερά τὰ ἀφανῆ, καὶ νὰ ὑπομένουμε πρὶν ἀπὸ τοὺς μισθοὺς τοὺς κόπους, καί, ἀφοῦ πρῶτα ὑποφέρουμε ὅλα τὰ δυσάρεστα, ὕστερα νὰ περιμένουμε ἀπὸ αὐ-

τρεπομένους οὕτως ἄπτεσθαι τῶν φανερῶν· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ δι-
 στάζειν καὶ ἀμφιβάλλειν, καὶ πρὸ τῶν πόνων ἀπαιτεῖν τὰς ἀμοι-
 βάς, καὶ γεωργῶν καὶ ναυτῶν μικροψυχοτέρους φαίνεσθαι; Οὐ
 δὴ μόνον κατὰ τοῦτο αὐτῶν φανούμεθα χεῖρους, ἀσχάλλοντες
 5 πρὸς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου.
 Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν οὐδὲ περὶ τοῦ τέλους θαρρῆειν ἔ-
 χοντες πάντως, οὐδὲ οὕτω τῶν πόνων ἀφίστανται· σὺ δὲ ἀξιόπι-
 στον τῶν στεφάνων ἔχων ἐγγυητήν, οὐδὲ οὕτω μιμῆ τὴν ἐκεί-
 νων καρτερίαν.

10 Ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς πολλάκις μετὰ τὸ τὰ σπέρματα καταβα-
 λεῖν, καὶ θεραπεῦσαι τὴν γῆν, καὶ κομῶντα τὰ λήϊα ἰδεῖν, ἢ χαλά-
 ζης, ἢ ἐρυσίβης, ἢ ἀκρίδος, ἢ ἄλλης τινὸς τοιαύτης ἐπενεχθεί-
 σης πληγῆς, ἐξέπεσε τῆς τῶν πόνων ἀμοιβῆς, καὶ μετὰ τοὺς
 πολλοὺς ἰδρῶτας κεναῖς οἴκαδε ὑποστρέφει χερσί. Καὶ ὁ ἔμπο-
 15 ρος δὲ πάλιν, μετὰ τὸ διαδραμεῖν πολὺ πέλαγος πεπληρωμένην
 ἄγων τὴν ὀλκάδα, πρὸς αὐτὸ πολλάκις τὸ στόμα τοῦ λιμένος ἐμ-
 πεσόντων ἀνέμων σκοπέλω τινὶ προσαράζας, μόλις ἐξῆλθε τὸ
 σῶμα διασώσας γυμνόν. Καὶ ἐπὶ πάντων ἀπλῶς τῶν βιωτικῶν
 πολλὰς πολλάκις πρὸς τῷ τέλει συμφορὰς τοιαύτας συμβαίνειν
 20 εἰκός. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀγώνων τῶν σῶν οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλὰ ἀνάγ-
 κη πάντως τὸν ἀγωνισάμενον, τὸν σπείραντα τὴν εὐσέβειαν, καὶ
 πολλοὺς ἐνεγκόντα πόνους, ἐπιτυχεῖν τοῦ τέλους. Οὐ γὰρ ἀέ-
 ρων ἀνωμαλίαις, οὐδὲ πνευμάτων ῥύμαις τῶν πόνων τούτων
 τὰς ἀμοιβὰς ἐπέτρεψεν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπόκειν-
 25 ται, ἐν τοῖς ἀσύλοις θησαυροῖς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν·
 «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ
 δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει».

Μὴ τοίνυν εἴπῃς ὅτι ἀφανῆ τὰ μέλλοντα· εἰ γὰρ βουλευθείης
 μετὰ ἀркиβείας ἐξετάσαι, τῶν ἐν χερσίν ἔστι πολὺ φανερώτερα.

16. Ἀσθένεια ποὺ προσβάλλει στὸν καρπὸ τὰ δημητριακὰ καὶ κυρίως τὸ σιτά-
 ρι.

τὰ τὰ χρήσιμα, καὶ ἀφοῦ πάrouμε θάρρος ἀπὸ τὶς ἐλπίδες τῶν ἀφανῶν ἔτσι νὰ προσεγγίζουμε τὰ φανερά, στὴν περίπτωση ὁμοῦ τοῦ Θεοῦ νὰ διστάζουμε καὶ ν' ἀμφιβάλλουμε, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς κόπους ν' ἀπαιτοῦμε τὶς ἀμοιβές καὶ νὰ φαινόμαστε πρὸ μικρόψυχοι ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς ναυτικούς; Γιατὶ ὄχι μόνο σ' αὐτὸ θὰ φανοῦμε χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς, ἐπειδὴ ἀγωνιοῦμε γιὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ σὲ κάτι ἄλλο, ποὺ δὲν εἶναι μικρότερο ἀπὸ αὐτό. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι ἐκεῖνοι χωρὶς νὰ ἔχουν γενικὰ καμιά ἐλπίδα γιὰ τὸ τέλος, οὔτε ἔτσι ἀποφεύγουν τοὺς κόπους. Ἐσὺ ὁμοῦ ἂν καὶ ἔχεις ἀξιόπιστο ἐγγυητὴ γιὰ τὰ ἔπαθλα, οὔτε ἔτσι μιμεῖσαι τὴ μεγάλη τους ὑπομονή.

Γιατὶ ὁ μὲν γεωργὸς πολλὰς φορές, ἀφοῦ σπείρει τοὺς σπόρους, καὶ καλλιεργήσει τὴ γῆ, καὶ δεῖ στὰ χωράφια νὰ κυματίζουν τὰ σπαρτά, ἔὰν πέσει χαλάζι ἢ ἐρυσίβη¹⁶ ἢ ἀκρίδα ἢ κάποια ἄλλη τέτοια ζημία, ἔχασε τὴν ἀμοιβὴ τῶν κόπων του καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἰδρῶτες ἐπιστρέφει μὲ ἄδεια χέρια στὸ σπίτι του. Καὶ ὁ ἔμπορος πάλι, ἀφοῦ διαπλεύσει μεγάλες θάλασσες ἔχοντας γεμάτο ἀγαθὰ τὸ πλοῖο, κοντὰ στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ πολλὰς φορές, ἀφοῦ σηκώθηκαν ἄνεμοι καὶ ἔπεσε πάνω σὲ κάποιο σκόπελο, μὲ δυσκολία βγῆκε ἔξω διασώζοντας γυμνὸ τὸ σῶμα του. Καὶ σ' ὅλα γενικὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα πολλὰς φορές εἶναι φυσικὸ νὰ συμβαίνουν πρὸς τὸ τέλος πολλὰς τέτοιες συμφορές. Στους δικούς σου ὁμοῦ ἀγῶνες δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ὅπωςδὴποτε αὐτὸς ποὺ ἀγωνίσθηκε, ποὺ ἔσπειρε τὴν εὐσέβεια καὶ ὑπέφερε πολλοὺς κόπους, νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ του. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἄφησε στὴν ἀστάθεια τῶν ἀέρων καὶ στὴν ὀρμὴ τῶν ἀνέμων τὶς ἀμοιβές αὐτῶν τῶν κόπων, ἀλλὰ βρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς, στὰ ἀπαραβίαστα θησαυροφυλάκια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ἡ θλίψη ἐργάζεται τὴν ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ τὴν ἀρετή, ἡ ἀρετὴ τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει».

Μὴ λοιπὸν πείεις ὅτι τὰ μελλοντικὰ εἶναι ἀγνωστα, γιατί ἂν θελήσεις νὰ τὰ ἐξετάσεις μὲ ἀκρίβεια, εἶναι πολὺ πρὸ φανερά ἀ-

Καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἐνδεικνύμενος ἡμῖν ὁ Παῦλος, τὰ μὲν αἰώ-
 νια καλεῖ, τὰ δὲ πρόσκαιρα, τῷ προσκαίρῳ τὸ φθαρτὸν αὐτῶν
 δηλῶν. Πρὶν ἢ γὰρ φανῆναι ἀφίπταται, καὶ ἀποτρέχει πρὶν ἐπι-
 στῆναι, καὶ ὀξύρροποι μὲν αὐτῶν αἱ μεταβολαί, ἄπιστος δὲ ἡ
 5 κτῆσις. Τοῦτο καὶ ἐπὶ πλούτου καὶ δόξης καὶ δυναστείας, καὶ ἐπὶ
 τῆς τῶν σωμάτων εὐμορφίας, τοῦτο καὶ ἐπὶ ῥώμης καὶ ἐπὶ τῶν
 ἄλλων ἀπλῶς τῶν βιωτικῶν συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. Διὰ τοῦτο
 καὶ ὁ προφήτης κωμωδῶν τοὺς τρυφῶντας καὶ περὶ χρήματα
 μαινομένους καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν φαντασίαν, «Ὡς ἐστῶτα»,
 10 φησὶν, «ἐλογίσαντο ταῦτα, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα». Ὡσπερ γὰρ
 σκιᾶς οὐκ ἔστιν ἐπιλαβέσθαι, οὕτως οὐδὲ τῶν βιωτικῶν
 πραγμάτων· ἀλλὰ τὰ μὲν τῇ τελευτῇ καταλύεται, τὰ δὲ καὶ πρὸ
 τῆς τελευτῆς χειμάρρου παντὸς ὀξύρρεπέστερον παραρρεῖ.

Τὰ δὲ μέλλοντα οὐ τοιαῦτα· οὐκ οἶδε γὰρ μεταβολήν, οὐδέ-
 15 χεται τροπήν, οὐκ ἐπίσταται γῆρας, οὐκ ἔχει τινὰ ἀλλοίωσιν,
 ἀλλ' ἀκμάζει διηνεκῶς, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐπρεπείας μένει.
 Ὡστε εἰ δεῖ ἀφανῆ καὶ ἄδηλα εἰπεῖν καὶ ἄπιστα, τὰ παρόντα δεῖ
 λέγειν πράγματα, καὶ μὴ παραμένοντα τοῖς κεκτημένοις, ἀλλ' ἀ-
 μείβοντα τοὺς δεσπότας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τούτου
 20 πρὸς ἕτερον μεταπηδῶντα, καὶ πάλιν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον.
 Ταῦτα δὴ πάντα δηλώσας ἡμῖν ὁ Παῦλος, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν
 παρόντα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μέλλοντα αἰώνια καλέσας, τὸν περὶ
 τῆς ἀναστάσεως κινεῖ λόγον, οὕτω λέγων· «Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν
 ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου καταλυθῇ, οἰκίαν ἐκ Θεοῦ ἔ-
 25 χομεν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

6. Ὅρα πάλιν καὶ ἐνταῦθα πῶς ταῖς λέξεσι κέχρηται κυρίως,
 δι' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὴν δύναμιν ἐμφαίνων τῶν νοημάτων.

17. Ἄμως 6, 5.

18. Β' Κορ. 5, 1.

πὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουμε στὰ χέρια μας. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θέλοντας πάλι νὰ μᾶς δείξει ὁ Παῦλος, τὰ πρῶτα τὰ ὀνομάζει αἰώνια καὶ τὰ δεύτερα προσωρινά, δηλώνοντας μὲ τὸ προσωρινὸ τὸ ὅτι αὐτὰ εἶναι φθαρτά. Γιατὶ προτοῦ νὰ ἐμφανισθοῦν ἐξαφανίζονται, καὶ ἀπομακρύνονται προτοῦ νὰ φανοῦν, καὶ οἱ μεταβολές τους εἶναι ξαφνικὲς καὶ ἀμφίβολη ἢ ἀπόκτησή τους. Καὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ τὸ δεῖ κανεὶς νὰ συμβαίνει καὶ στὰ πλοῦτη καὶ στὴ δόξα καὶ στὴν ἐξουσία καὶ στὴν ὁμορφιὰ τῶν σωμάτων, τὸ ἴδιο καὶ στὴ σωματικὴ δύναμη καὶ στὰ ἄλλα γενικῶς βιωτικὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης γελοιοποιώντας αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις καὶ τρελλαίνονται γιὰ τὰ χρήματα καὶ γιὰ κάθε ἄλλη φαντασίωση, λέγει· «Τὰ θεώρησαν αὐτὰ σὰν μόνιμα καὶ σταθερά, καὶ ὄχι σὰν φευγαλέα»¹⁷. Γιατὶ ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συλλάβουμε τὴ σκιά, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συλλάβουμε οὔτε τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἀλλ' ἄλλα μὲν διαλύονται μὲ τὸ θάνατο, ἄλλα δὲ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο ἐξαφανίζονται ὀρμητικότερα ἀπὸ κάθε χεῖμαρρο.

Τὰ μελλοντικὰ ὅμως πράγματα δὲν εἶναι τέτοια. Γιατὶ δὲ γνωρίζουν μεταβολή, δὲ δέχονται ἀλλαγὴ, δὲν γνωρίζουν γηραιά, δὲν παθαίνουν κάποια ἀλλοίωση, ἀλλὰ ἀκμάζουν διαρκῶς καὶ παραμένουν μὲ τὴν ἴδια τους ἐμφάνιση. Συνεπῶς ἂν πρέπει κανεὶς νὰ πεῖ ἀφανὴ καὶ ἀγνωστα καὶ ἀμφίβολα, πρέπει νὰ λέγει τὰ παρόντα πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν παραμένουν σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν ἀποκτήσει, ἀλλ', ἀφοῦ ἀμείψουν τοὺς κατόχους τους, καθημερινὰ μεταπηδοῦν ἀπὸ αὐτὸν σ' ἄλλον, καὶ πάλι ἀπὸ ἐκεῖνον σ' ἄλλον. "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ μᾶς φανέρωσε ὁ Παῦλος καὶ γι' αὐτό, ἀφοῦ ὀνόμασε τὰ παρόντα πράγματα προσωρινὰ καὶ τὰ μελλοντικὰ αἰώνια, ἀναφέρει τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασι, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Γιατὶ γνωρίζουμε ὅτι, ἂν ἡ ἐπίγεια κατοικία τοῦ σκηνώματός μας διαλυθεῖ, ἔχουμε ἀπὸ τὸ Θεὸ κατοικία ἀχειροποίητη, αἰώνια, ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹⁸.

6. Πρόσεχε πάλι καὶ ἐδῶ πῶς χρησιμοποιεῖ τις λέξεις κυριολεκτικά, παρουσιάζοντας μὲ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα τὴ δύναμη

Οὐ γὰρ ἀπλῶς σκῆνος τὸ σῶμα ἐκάλεσεν, ἀλλὰ τὸ πρόσκαιρον τῆς παρουσίας ζωῆς ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν δηλῶν, μονονουχὶ λέγων· τί στενάζεις καὶ δακρῦεις, ἀγαπητέ, ὅτι τύπτη καὶ ἐλαύνη καὶ εἰς δεσμωτήριον ἐμπίπτεις; τί
5 θρηνεῖς τὰς κατὰ μέρος ταύτας κακώσεις, ὀφείλων τὴν ὀλόκληρον δέξασθαι κατάλυσιν τοῦ σώματος· μᾶλλον δὲ οὐχ ἀπλῶς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς ἐν τῷ σώματι φθορᾶς; Ἴνα γὰρ δείξῃ, ὅτι αἱ κατὰ μέρος αὗται κακώσεις οὐ μόνον ἡμᾶς λυπεῖν οὐκ ὀφείλουσιν, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνειν, δείκνυσιν, ὅτι ἡ καθολικὴ καὶ τε-
10 λευταία καθαίρεσις, εὐχῆς ἔργον ἐστὶν ἡμῖν, τὴν διὰ τοῦ θανάτου κατάλυσιν οὕτω λέγων.

Καὶ πάλιν· Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν τῷ σκῆνει, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες». «Οἰκίαν δὲ σκῆνους» ἦτοι τὸ σῶμα δι' ἀμφοτέρων καλεῖ τῶν
15 ὀνομάτων· ἢ «οἰκίαν σκῆνους» τὰς οἰκίας ἐν αἷς κατοικοῦμεν, τὰς πόλεις, τὸ σχῆμα τοῦ παρόντος βίου. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, οἶδα, ἀλλ', «Οἶδαμεν», καὶ τὴν τῶν ἀκουόντων προσλαμβάνων γνώμην, οὐ περὶ πραγμάτων ἀμφιβαλλομένων διαλέγομαι, φησὶν, οὐδὲ περὶ τῶν ἀγνοουμένων, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἤδη τὴν πίστιν ἐ-
20 δέξασθε, εἰς τὴν τοῦ Κυρίου πιστεύσαντες ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ σκηνώματα καλοῦμεν τῶν ἀπελθόντων τὰ σώματα. Καὶ ὄρα πῶς καὶ τῇ ἄξει κυρίως κέχρηται. Οὐκ εἶπεν, ἀνηρέθη καὶ ἠφανίσθη, ἀλλά, «Κατελύθη», δεικνὺς ὅτι καταλύεται, ἵνα φαιδρότερον, ἵνα λαμπρότερον ἀναστῇ.

25 Εἶτα ὡσπερ ἐπὶ τῶν πόνων καὶ τῶν ἐπάθλων ἐποίησατο σύγκρισιν, ἀπὸ τῆς ποιότητος, ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ποσότητος, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ, τὸ μὲν πίπτον σῶμα σκῆνος καλῶν, τὸ δὲ ἀνιστάμενον οἰκίαν· καὶ οὐχ ἀπλῶς, οἰκίαν, ἀλλ' αἰώνιον· καὶ οὐχ ἀπλῶς, αἰώνιον, ἀλλ' οὐράνιον, καὶ ἀπὸ τοῦ

τῶν νοημάτων τους. Γιατί δὲν ὀνόμασε ἀπλῶς «σκήνος» τὸ σῶμα, ἀλλὰ παρουσιάζοντας τὸ πρόσκαιρο τῆς παρούσας ζωῆς μας καὶ δηλώνοντας τὴν πρὸς τὸ καλύτερο μεταβολή, εἶναι σὰν νὰ λέγει περίπου· γιατί στενάζεις καὶ δακρύζεις, ἀγαπητέ, ἐπειδὴ σὲ κτυποῦν καὶ σὲ ἐκδιώκουν καὶ σὲ βάζουν σὲ φυλακή; γιατί θρηνεῖς γιὰ τὶς ἰδιαίτερες αὐτὲς κακώσεις, ἐνῶ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθεῖς ὀλόκληρη τὴ διάλυση τοῦ σώματος, ἢ καλύτερα, ὄχι ἀπλῶς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς φθορᾶς στὸ σῶμα; Γιὰ ν' ἀποδείξει λοιπόν, ὅτι οἱ ἰδιαίτερες αὐτὲς κακώσεις ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ μᾶς λυποῦν, ἀλλ' ἀντίθετα νὰ μᾶς εὐχαριστοῦν, δείχνει ὅτι ἡ γενικὴ καὶ τελευταία καταστροφή εἶναι γιὰ μᾶς «εὐχῆς ἔργον», ὀνομάζοντας ἔτσι τὴ διάλυση μὲ τὸ θάνατο.

Καὶ πάλι λέγει· «Καὶ ἀληθινὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκηνώμα στενάζουμε, ἐπειδὴ μὲ πολὺ πόθο ἐπιθυμοῦμε νὰ φορέσουμε ἐπάνω μας τὴν κατοικία μας ποὺ θὰ μᾶς δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹⁹. «Οἰκίαν σκήνους», δηλαδὴ τὸ σῶμα ὀνομάζει καὶ μὲ τὶς δύο λέξεις· ἢ «οἰκίαν σκήνους» ὀνομάζει τὰ σπίτια στὰ ὁποῖα κατοικοῦμε, τὶς πόλεις, τὸ σχῆμα δηλαδὴ τῆς παρούσας ζωῆς. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, γνωρίζω, ἀλλὰ «Γνωρίζουμε», προσθέτοντας καὶ τὴ γνώμη αὐτῶν ποὺ τὸν ἀκούουν· δὲ συζητῶ γιὰ πράγματα ἀμφίβολα, λέγει, οὔτε γι' ἄγνωστα, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πιστέψατε ἤδη, ἀφοῦ πιστέψατε στὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζουμε σκηνώματα τὰ σώματα αὐτῶν ποὺ πέθαναν. Καὶ πρόσεχε πῶς χρησιμοποιοῖ κυριολεκτικὰ τὴ λέξη. Δὲν εἶπε, κατασράφηκε καὶ ἐξαφανίσθηκε, ἀλλὰ «Διαλύθηκε», γιὰ νὰ δείξει ὅτι διαλύεται, ὥστε ν' ἀναστηθεῖ φαιδρότερο καὶ λαμπρότερο.

*Ἐπειτα ὅπως ἔκαμε σύγκριση στοὺς κόπους καὶ τὰ ἔπαθλα, ἀπὸ τὴν ποιότητα, ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴν ποσότητα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ κάνει, ἀποκαλώντας σκηνώμα τὸ σῶμα ποὺ πεθαίνει, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀνασταίνεται κατοικία· καὶ ὄχι ἀπλῶς κατοικία, ἀλλὰ αἰώνια· καὶ ὄχι ἀπλῶς αἰώνια, ἀλλὰ οὐράνια, ἀποδεικνύοντας τὴν ὑπεροχὴ τῆς καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ἀπὸ

χρόνου, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου δεικνὺς τὴν ὑπεροχὴν. Αὕτη μὲν γὰρ ἐπίγειος, ἐκείνη δὲ οὐράνιος· αὕτη πρόσκαιρος, ἐκείνη αἰώνιος. Καὶ νῦν μὲν καὶ σώματος δεῖ καὶ οἰκημάτων ἡμῖν διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός· τότε δὲ τὸ αὐτὸ καὶ σῶμα ἔσται καὶ οἶκημα, οὐ
5 δεόμενον στέγης, οὐδὲ καλυμμάτων τινῶν, ἀντὶ πάντων ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἀφθαρσίας.

Εἶτα δεικνὺς τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐναποκειμένων αὐτῷ ἀγαθῶν, φησί· «Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν τῷ σκῆνει». Οὐκ εἶπε, στενάζω, ἀλλὰ κοινήν ποιεῖται τὴν γνώμην· «Καὶ γὰρ ἐν τού-
10 τῳ», φησί, «στενάζομεν», βουλόμενος αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκείαν ἐλκύσαι φιλοσοφίαν, καὶ τῆς αὐτοῦ κρίσεως ποιῆσαι κοινωνούς. «Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανῶν ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες». Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ἐνδύσασθαι, ἀλλ', «Ἐπενδύσασθαι»· καὶ ἐπάγει, «Εἶγε καὶ ἐνδυσά-
15 μενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα». Καὶ δοκεῖ μὲν ἀσαφὲς εἶναι τὸ εἰρημένον, γίνεται δὲ σαφέστερον διὰ τῶν ἐξῆς ἐπαγομένων· «Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι».

Ὅρᾱς πῶς ἑαυτοῦ οὐκ ἐπιλανθάνεται, οὐδὲ καλεῖ οἰκίαν τὸ
20 σῶμα τοῦτο, ἀλλὰ σκῆνος πάλιν· «Ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι»; Ἐνταῦθα τοῖς τοῦ σώματος διαβάλλουσι τὴν φύσιν, καὶ τῆς σαρκὸς τῆς ἡμετέρας κατηγοροῦσι καιρίαν ἔδωκε πληγὴν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι στενάζομεν καὶ ἐκδύσασθαι οὐ βουλόμεθα, ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι ὡς κακὸν φεύγει τὸ
25 σῶμα καὶ πονηρίας αἴτιον καὶ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ἄκουσον πῶς διορθοῦται τὴν ὑπόνοιαν· πρῶτον μὲν τῷ εἰπεῖν, ὅτι «Στενάζομεν τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες»· ὁ γὰρ ἐπενδυόμενος τῷ ὄντι ἕτερον ἐπενδύεται· ἔπειτα

20. Β' Κορ. 5, 3.

21. Β' Κορ. 5, 4.

τὸν τόπο. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι βέβαια ἐπίγεια, ἐκείνη ὁμως οὐράνια· αὐτὴ πρόσκαιρη, ἐκείνη αἰώνια. Καὶ τώρα ἔχουμε ἀνάγκη καὶ ἀπὸ σῶμα καὶ ἀπὸ κατοικίης ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς σάρκας μας. Τότε ὁμως τὸ ἴδιο θὰ εἶναι σῶμα καὶ κατοικία, χωρὶς νὰ χρειάζεται στέγη, οὔτε κάποια καλύμματα, ἀφοῦ ἀντὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ τοῦ φθάνει ἡ ἀφθαρσία.

Ἔπειτα δείχνοντας τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἀγαθῶν ποὺ φυλάγονται γι' αὐτό, λέγει· «Καὶ ἀληθινὰ στενάζουμε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκῆνωμα». Δὲν εἶπε, στενάζω, ἀλλὰ κάνει κοινὴ τὴ γνώμη του. «Καὶ ἀληθινὰ μέσα σ' αὐτό», λέγει, «στενάζουμε», θέλοντας νὰ τοὺς προσελκύσει στὴ δική του πίστη καὶ νὰ τοὺς κάμει συμμέτοχους στὴν κρίση του. «Καὶ ἀληθινὰ μέσα σ' αὐτὸ στενάζουμε ἐπειδὴ μὲ πολὺ πόθο ἐπιθυμοῦμε νὰ φορέσουμε ἐπάνω μας τὴν κατοικία μας ποὺ θὰ μᾶς δοθεῖ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς». Δὲν εἶπε ἀπλῶς, νὰ φορέσουμε, ἀλλὰ «Νὰ φορέσουμε ἐπάνω μας», καὶ προσθέτει, «Καὶ ἐὰν τὸ φορέσουμε, δὲ θὰ βρεθοῦμε γυμνοί»²⁰. Καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀσαφὲς αὐτὸ ποὺ εἶπε, γίνεται ὁμως σαφέστερο μὲ τὰ ἐπόμενα ποὺ προσθέτει· «Ἐμεῖς δηλαδή, ὅσοι εἴμαστε μέσα στὸ σκῆνωμα αὐτό, στενάζουμε σὰν νὰ πιεζόμαστε ἀπὸ βαρὺ φορτίο, ὄχι γιατί θέλουμε νὰ τὸ βγάλουμε, ἀλλὰ νὰ τὸ φορέσουμε ἐπάνω μας»²¹.

Βλέπεις πῶς δὲν ξεχνᾷ τὸν ἑαυτό του, οὔτε ὀνομάζει κατοικία τὸ σῶμα τοῦτο, ἀλλὰ πάλι σκῆνωμα, «Ἦχι γιατί θέλουμε νὰ τὸ βγάλουμε, ἀλλὰ νὰ τὸ φορέσουμε ἐπάνω μας»; Ἐδῶ ἔδωσε τὸ θανάσιμο κτύπημα σ' ἐκείνους ποὺ συκοφαντοῦν τὴ φύση τοῦ σώματος καὶ κατηγοροῦν τὴ σάρκα μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε, ὅτι στενάζουμε καὶ δὲ θέλουμε νὰ τὸ βγάλουμε, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ὅτι τὸ ἀποφεύγει τὸ σῶμα ὡς κακὸ καὶ αἴτιο τῆς κακίας καὶ ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλο, ἄκουσε πῶς διορθώνει τὴν ὑποψία. Πρῶτα μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅτι, «Στενάζουμε ἐπειδὴ μὲ πολὺ πόθο ἐπιθυμοῦμε τὴν κατοικία μας ποὺ θὰ μᾶς δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»· γιατί ἐκεῖνος ποὺ φορᾷ ἐπάνω του, πραγματικὰ ἄλλο φορᾷ. Ἔπειτα μὲ τὸ νὰ πεῖ, «Στενάζουμε σὰν νὰ πιεζόμαστε ἀ-

τῷ εἰπεῖν, «Στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες».

Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐ τὴν σάρκα ἀποθέσθαι βουλόμεθα, φησὶν, ἀλλὰ τὴν φθοράν· οὐ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν θάνατον.
 5 Ἄλλο σῶμα, καὶ ἄλλο θάνατος· ἄλλο σῶμα, καὶ ἄλλο φθορά· οὔτε τὸ σῶμα φθορά, οὔτε ἡ φθορὰ σῶμα. Καὶ φθαρτὸν μὲν τὸ σῶμα, οὐ φθορὰ δὲ τὸ σῶμα· καὶ θνητὸν μὲν τὸ σῶμα, οὐ θάνατος δὲ τὸ σῶμα· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἔργον ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆχθη. Τὸ γοῦν ἀλλό-
 10 τριον ἀποδύσασθαι βούλομαι, φησὶν, οὐ τὸ οἰκεῖον· ἀλλότριον δέ, οὐ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ φθορά. Διὰ τοῦτό φησιν, «Ἐφ' οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι», τουτέστι, τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι τῷ σώματι τὴν ἀφθαρσίαν. Μέσον ἐστὶ τὸ σῶμα φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας. Ἀποδύεται τοίνυν φθοράν, καὶ ἐπενδύεται ἀφθαρσίαν· ἀ-
 15 ποβάλλει ὅπερ ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ κτᾶται ὅπερ ἔδωκεν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸ ἐκδύσασθαι οὐ περὶ τοῦ σώματός φησιν, ἀλλὰ περὶ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ἀκουσον τῶν ἐπαγομένων εὐθέως. Εἰπὼν γάρ, «Οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπεν-
 20 δύσασθαι», οὐκ εἶπεν, ἵνα καταποθῆ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ἀσωματότητός, ἀλλὰ τί; «Ἴνα καταποθῆ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς», τουτέστιν, ἵνα ἀφανισθῆ, ἵνα ἀπόληται· ὥστε ἀπώλειαν οὐχὶ τοῦ σώματος λέγει, ἀλλὰ θανάτου καὶ φθορᾶς. Ἐπερχομένη γὰρ ἡ ζωὴ οὐχὶ τὸ σῶμα ἀφανίζει καὶ δαπανᾷ, ἀλλὰ τὴν ἐπιγινομένην αὐτῷ
 25 φθορὰν καὶ τὸν θάνατον.

Ὁ τοίνυν στεναγμὸς οὐ διὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπικειμένην φθοράν· καὶ γὰρ τὸ σῶμα βαρὺ ἐστὶ καὶ φορτικὸν καὶ ἐπαχθές, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑστερον αὐτῷ προσγενομένην θνητότητα. Ἄλλ' οὐχὶ σῶμα φθαρτόν, ἀλλ' ἄ-
 30 φθαρτόν ἐστι. Τοσαύτη γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ εὐγένεια, ὡς καὶ ἐν αὐ-

πὸ βαρὺ φορτίο, ὄχι γιατί θέλουμε νὰ τὸ βγάλουμε, ἀλλὰ γιατί μὲ πολὺ πόθο ἐπιθυμοῦμε νὰ τὸ φορέσουμε ἐπάνω μας».

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Δὲν θέλουμε ν' ἀπομακρύνουμε τὴ σάρκα, λέγει, ἀλλὰ τὴ φθορά· ὄχι τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ θάνατο. Ἄλλο πράγμα εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἄλλο ὁ θάνατος, ἄλλο τὸ σῶμα καὶ ἄλλο ἡ φθορά· οὔτε τὸ σῶμα εἶναι φθορά, οὔτε ἡ φθορά εἶναι σῶμα. Καὶ εἶναι βέβαια φθαρτὸ τὸ σῶμα, δὲν εἶναι ὅμως φθορὰ τὸ σῶμα· καὶ τὸ σῶμα εἶναι θνητό, δὲν εἶναι ὅμως θάνατος τὸ σῶμα. Ἀλλὰ τὸ σῶμα ἔγινε ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἡ φθορὰ ὅμως καὶ ὁ θάνατος εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸ ξένο λοιπὸν θέλω ν' ἀπομακρύνω, λέγει, ὄχι τὸ δικό μου· καὶ ξένο δὲν εἶναι τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἡ φθορά. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ὁχι γιατί θέλουμε νὰ τὸ ἀπομακρύνουμε», δηλαδὴ τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ φορέσουμε στὸ σῶμα τὴν ἀφθαρσία. Τὸ σῶμα εἶναι ἀνάμεσα στὴ φθορὰ καὶ ἀφθαρσία. Ἀπομακρύνει λοιπὸν τὴ φθορὰ καὶ φορᾷ τὴν ἀφθαρσία. Ἀπομακρύνει αὐτὸ ποὺ πῆρε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀποκτᾷ αὐτὸ ποὺ ἔδωσε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι τὸ 'ν' ἀπομακρύνουμε' δὲν τὸ λέγει γιὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο, ἄκουσε αὐτὰ ποὺ προσθέτει ἀμέσως. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν θέλουμε ν' ἀπομακρύνουμε, ἀλλὰ νὰ φορέσουμε ἐπάνω μας», δὲν εἶπε, γιὰ νὰ καταπιεῖ τὸ ἀσώματο τὸ σῶμα, ἀλλὰ τί; «Γιὰ νὰ καταπιεῖ ἡ ζωὴ τὸ θνητὸ σῶμα», δηλαδὴ, γιὰ νὰ τὸ ἐξαφανίσει, νὰ τὸ καταστρέψει. Ἐπομένως δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀπώλεια τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς. Γιατὶ ὅταν ἔρχεται ἡ ζωὴ δὲν ἐξαφανίζει καὶ διαλύει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο ποὺ ἔρχεται ὕστερα σ' αὐτό.

Ὁ στεναγμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι γιὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπικείμενη φθορὰ. Καὶ ἀληθινὰ τὸ σῶμα εἶναι βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸ καὶ δυσάρεστο, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ θνητότητα ποὺ ἀργότερα ἦρθε σ' αὐτό. Ὅμως τὸ σῶμα δὲν εἶναι φθαρτό, ἀλλὰ ἀφθαρτο. Γιατὶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ εὐγένεια τῆς καταγωγῆς του, ὥστε καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴ φθορὰ νὰ ἐπιδει-

τῇ τῇ φθορᾷ τὴν ἀξίαν ἐπιδείκνυσθαι τὴν αὐτοῦ. Αἱ γοῦν σκιαὶ τῶν ἀποστόλων τὰς ἀσωμάτους ἀπήλασαν δυνάμεις, καὶ ἡ κόνις καὶ ἡ τέφρα δαιμόνων περιεγένετο, καὶ τὰ ἱμάτια τὰ ὁμιλήσαντα τοῖς σώμασιν αὐτῶν νόσους ἀνεῖλον, καὶ ὑγίειαν ἐπανήγαγον.

7. Μὴ γάρ μοι φλέγμα καὶ χολὴν εἶπης, καὶ ἰδρῶτα, καὶ ῥύπον, καὶ τὰ ἄλλα, ἅπερ οἱ κατηγοροῦντες τοῦ σώματος λέγουσιν· οὐ γὰρ τῆς τοῦ σώματος φύσεως ταῦτα ἦν, ἀλλὰ τῆς ὕστερον ἐπιγενομένης φθορᾶς. Εἰ δὲ θέλεις αὐτοῦ καταμαθεῖν τὴν ἀρετὴν, ἔπελθε τῶν μελῶν ἀπάντων τὴν διάπλασιν, τὸ σχῆμα, τὰς ἐνεργείας, τὴν πρὸς ἄλληλα συμφωνίαν· καὶ πάσης πόλεως εὐνομούμενης καὶ φιλοσόφους ἅπαντας τοὺς πολίτας ἐχούσης ἀκριβεστέραν ὄψει τὴν τῶν μελῶν τούτων πρὸς ἄλληλα πολιτείαν. Εἰ δὲ ἄνω καὶ κάτω ταῦτα παρατρέχων, τὸ φθαρτὸν αὐτοῦ καὶ τὸ θνητὸν μόνον προτείνεις, οὐδὲ ἐντεῦθεν ἀπορήσομεν ἀπολογίας.

Ἔστι γὰρ οὐ μόνον οὐδεμία γέγονεν ἐντεῦθεν ἡ βλάβη, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸ κέρδος τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, δῆλον ἐκεῖθεν. Οἷ τε γὰρ ἅγιοι πάντες μετὰ τούτου ζῶντες, τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην ἐπεδείξαντο πολιτείαν, καὶ οὐδεμία τις αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἐγένετο βλάβη πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον· οἷ τε πρὸς ἀσεβείαν βλέποντες οὐ μικρὸν ἔσχον κώλυμα, τοῦ σώματος τὴν φθοράν, πρὸς τὸ μὴ πορρωτέρω προελθεῖν τῆς οἰκείας παρανομίας. Εἰ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο καὶ παθητὸν σῶμα περικείμενοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἰσοθειᾶν ἐφαντάσθησαν, καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιαύτην ἑαυτοῖς περιθεῖναι δόξαν πολλὰ ἐπραγματεύσαντο, εἰ μὴ παθητὸν εἶχον τὸ σῶμα καὶ φθαρτὸν, ἐλέγχον αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, τίνας οὐκ ἂν ἠπάτησαν τῶν ἀνοητοτέρων;

Ἔστι οὖν καὶ ἀσεβείας, ὅπερ ἐστὶν ἔσχατος ὄρος κακίας, κώλυμα φαίνεται γινόμενον, καὶ τοῖς ἁγίοις παρέχη τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν ἐπιδείκνυσθαι, τίνας ἂν τύχοιεν συγγνώμης οἱ δια-

κνύει τὴν ἀξία του. Οἱ σκιᾶς λοιπὸν τῶν ἀποστόλων ἔδιωξαν τὶς ἀσώματες δυνάμεις, καὶ ἡ σκόνη καὶ ἡ τέφρα νίκησε τοὺς δαίμονες, καὶ τὰ ἐνδύματα ποὺ ἄγγιξαν τὰ σώματά τους θεράπευσαν ἀρρώστιες καὶ ἐπανέφεραν τὴν ὑγεία.

7. Μὴ λοιπὸν μοῦ πείσ τὸ φλέγμα καὶ τὴ χολή καὶ τὸν ἰδρώτα καὶ τὴν ἀκαθαρσία, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα λέγουν οἱ κατήγοροι τοῦ σώματος. Γιατὶ αὐτὰ δὲν ἦταν γνωρίσματα τῆς φύσης τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς φθορᾶς ποὺ ἦρθε ἀργότερα. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ μάθεις καλὰ τὴν ἀρετὴ του, ἐξέτασε μὲ ἀκρίβεια τὴ διάπλαση ὄλων τῶν μελῶν, τὸ σχῆμα, τὶς ἐνέργειες, τὴ συμφωνία μεταξὺ τους, καὶ θὰ δεῖς ἀκριβέστερη τὴ σχέση τῶν μελῶν αὐτῶν ἀπὸ κάθε πόλη ποὺ ἔχει καλοὺς νόμους καὶ φιλόσοφους ὄλους τοὺς πολίτες τῆς. Ἐὰν ὅμως, ἐξετάζοντας αὐτὰ ἐπιπόλαια, προβάλλεις τὸ φθαρτὸ καὶ τὸ θνητὸ τοῦ σώματος μόνο, οὔτε ἀπὸ αὐτὸ θὰ στερηθοῦμε τὴν ἀπολογία μας.

Ὅτι βέβαια ὄχι μόνο δὲν ἔγινε ἀπὸ αὐτὸ καμιὰ βλάβη, ἀλλὰ καὶ μεγάλο κέρδος στὸ ἀνθρώπινο γένος, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐξῆς. Γιατὶ καὶ ὄλοι οἱ ἅγιοι ποὺ ζοῦσαν μὲ τὸ σῶμα αὐτό, ἐπέδειξαν τὴν ἀγγελικὴ ἐκείνη συμπεριφορά, καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν γινόταν κανένα ἐμπόδιο σ' αὐτοὺς πρὸς τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέβλεπαν πρὸς τὴν ἀσέβεια δὲν εἶχαν μικρὸ ἐμπόδιο, τὴ φθορὰ τοῦ σώματος, γιὰ νὰ μὴ προχωρήσουν περισσότερο στὴν παρανομία τους. Ἐὰν λοιπὸν πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχοντας τὸ φθαρτὸ καὶ παθητὸ σῶμα φαντάσθηκαν τὴν ἰσοθεΐα, καὶ ἔκαμαν πολλὰ γιὰ νὰ περιβληθοῦν τέτοια δόξα, ἐὰν δὲν εἶχαν τὸ παθητὸ καὶ φθαρτὸ σῶμα, γιὰ νὰ ἐλέγχει τὴν ἀδυναμία τους, ποιοὺς δὲ θὰ ἀπατοῦσαν ἀπὸ τοὺς ἀνοητότερους;

Ὅταν λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ σῶμα γίνεται ἐμπόδιο καὶ τῆς ἀσέβειας, ποὺ εἶναι τὸ τελευταῖο ὄριο τῆς κακίας, καὶ ἐπιτρέπει στοὺς ἅγιους νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν ἀνδρεία τῆς ψυχῆς, ποῖα συγγνώμη θὰ μπορούσαν νὰ λάβουν αὐτοὶ ποὺ τὸ διαβάλλ-

βάλλοντες αὐτὸ καὶ κακίζοντες; Οὐ γὰρ δὴ ταῦτα ἂν ἔχοιμεν περὶ αὐτοῦ μόνα εἰπεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ θεογνωσίας ἡμῖν αἴτιον γέγονεν αὐτό. Εἰ γὰρ τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμεθα καθορᾶται, καὶ ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, εὐδηλον ὅτι
5 δι' ὀφθαλμῶν καὶ ὠτῶν χειραγωγηθεῖσα ἢ ψυχὴ τὸν ποιήσαντα αὐτὴν ἐπέγνω Θεόν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ φιλεῖ Παῦλος, καὶ βοᾷ λέγων, ὅτι «Οὐ θέλομεν αὐτὸ ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι αὐτῷ τὴν ἀθανασίαν».

Καὶ μή μοι λέγε, πῶς δύναται ἀναστῆναι τὸ σῶμα πάλιν καὶ
10 γενέσθαι ἄφθαρτον; Ὅταν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐργάζεται, τὸ πῶς μὴ προσκείσθω. Καὶ τί λέγω ἐπὶ Θεοῦ; Σὲ δημιουργὸν αὐτὸν ἐποίησεν ἀναστάσεως γενέσθαι, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῶν σπερμάτων, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν τεχνῶν, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν ὑλῶν τῶν μεταλλικῶν. Καὶ γὰρ τὰ σπέρματα ἂν μὴ πρότερον ἀποθάνῃ καὶ
15 σαπῆ καὶ διαφθαρῆ, οὐ τίκτει τὸν ἄσταχυν. Ὡσπερ οὖν ὄρων ἐκεῖ τὸν κόκκον σηπόμενον καὶ διαλυόμενον, οὐκ ἀμφιβάλλεις περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλ' ἀπόδειξιν σαυτοῦ ποιῆσαι σαφεστάτην (ἂν γὰρ μὴ μείνῃ σηπόμενος μηδὲ φθειρόμενος, οὐκ ἂν ἀνασταίῃ ποτέ), οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος λογίζου τοῦ σοῦ· ὅταν ἴ-
20 δῃς τὴν φθορὰν, τότε μάλιστα περὶ τῆς ἀναστάσεως φιλοσόφει. Ὁ γὰρ θάνατος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τῆς φθορᾶς λοιπὸν ἀναίρεσις· οὐ γὰρ δὴ τὸ σῶμα ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν φθορὰν αὐτοῦ δαπανᾷ ὁ θάνατος.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν μεταλλικῶν ἐστιν ἰδεῖν ὑλῶν συμβαῖνον.
25 Τὴν γοῦν χρυσίτιν γῆν λαμβάνουσιν οἱ περὶ ταῦτα ἔμπειροι, καὶ τῷ χωνευτηρίῳ παραδιδόντες χρυσίον ἐργάζονται, καὶ ἄμμον καὶ ἑτέραν ὑλὴν ἀναμιγνύντες, ὕελον καθαρὸν ἐποίησαν. Εἶτα ὁπερ ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, τοῦτο ἢ τοῦ Θεοῦ οὐ δυνήσεται χάρις, εἶπέ μοι; καὶ τίς ἂν ταῦτα εἶποι τῶν ὀπωσοῦν νοῦν ἐχόντων;
30 Πῶς σε παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐποίησεν, ἐννόησον, καὶ μηκέτι ἀμφί-

λουν καὶ τὸ κατηγοροῦν; Δὲ θὰ μπορούσαμε βέβαια νὰ ποῦμε αὐτὰ μόνο γιὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὅτι μᾶς ἔγινε καὶ αἰτία νὰ γνωρίσουμε τὸ Θεό. Γιατὶ ἔαν τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος βλέποντας καθαρὰ στὰ δημιουργήματα²², καὶ ἡ πίστη προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκοή, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ χειραγωγήθηκε μὲ τὰ μάτια καὶ τὰ αὐτιά, γνώρισε τὸ Θεὸ ποὺ τὴν δημιούργησε. Γι' αὐτὸ τὸ ἀγαπᾶ ὁ Παῦλος, καὶ φωνάζει λέγοντας, ὅτι «Δὲ θέλουμε νὰ τὸ ἀπομακρύνουμε, ἀλλὰ νὰ φορέσουμε ἐπάνω του τὴν ἀθανασία».

Καὶ μὴ μοῦ λέγεις, πῶς μπορεῖ ν' ἀναστηθεῖ τὸ σῶμα πάλι καὶ νὰ γίνῃ ἀφθαρτο; Γιατὶ ὅταν ἐνεργεῖ ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, τὸ πῶς ἄς μὴν ὑπάρχει. Καὶ γιατί λέγω στὸ Θεό; Σὲ ἔκαμε νὰ γίνεις ὁ ἴδιος δημιουργὸς ἀνάστασης, στὴν περίπτωση τῶν σπόρων, στὴν περίπτωση τῶν τεχνῶν καὶ στὴν περίπτωση τῶν μεταλλικῶν ὑλῶν. Γιατὶ καὶ οἱ σπόροι, ἂν προηγουμένως δὲν πεθάνουν καὶ σαπίσουν καὶ καταστραφοῦν, δὲ γεννοῦν τὸ στάχυ. "Ὅπως λοιπὸν ὅταν βλέπεις τὸ σπόρο νὰ σαπίζει καὶ νὰ διαλύεται, δὲν ἀμφιβάλλεις γιὰ τὴν ἀνάσταση, ἀλλὰ ἔχεις σαφέστατη ἀπόδειξη (γιατὶ ἂν δὲ μείνῃ σάπιος οὔτε διαλυμένος, δὲ θ' ἀναστηθεῖ ποτέ), ἔτσι νὰ σκεφθεῖς καὶ γιὰ τὸ δικό σου σῶμα· ὅταν δεῖς τὴ φθορά, τότε προπαντὸς νὰ πιστεύεις στὴν ἀνάσταση. Γιατὶ ὁ θάνατος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ἀναίρεση τῆς φθορᾶς, γιατί ὁ θάνατος δὲ διαλύει ἀπλῶς τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴ φθορά του.

Τὸ ἴδιο εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖς νὰ συμβαίνει καὶ στὰ διάφορα μέταλλα. Οἱ εἰδικοί λοιπὸν σ' αὐτὰ παίρνουν τὸ χρυσοφόρο χῶμα καί, ἀφοῦ τὸ παραδώσουν στὸ χωνευτήριον, κατασκευάζουν χρυσό, καί, ἀφοῦ ἀνακατώσουν ἄμμο καὶ ἄλλες ὑλεις, κάνουν τὸ καθαρὸ γυαλί. "Ἐπειτα, πές μου, ἐκεῖνο ποὺ κατορθώνει ἡ δύναμη τῆς φωτιᾶς, αὐτὸ δὲ θὰ τὸ μπορέσει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ; καὶ ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν λίγο μυαλὸ θὰ μπορούσε νὰ τὰ πεῖ αὐτά; Πῶς σὲ δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀρχή, σκέψου το καλά, καὶ νὰ μὴν ἀμφιβάλλεις πιά γιὰ τὴν ἀνάσταση. Δὲν

βαλλε περι τῆς ἀναστάσεως. Οὐχὶ γῆν ἔλαβε καὶ ἐπλασε; καίτοι τί δυσκολώτερον, ἀπὸ γῆς ποιῆσαι σάρκας καὶ φλέβας καὶ δέρμα καὶ ὀστέα καὶ ἴνας καὶ νεῦρα καὶ ἀρτηρίας, καὶ τὰ ὀργανικά, καὶ τὰ ἀπλᾶ σώματα, ὀφθαλμούς, ὦτα, ῥίνας, πόδας καὶ χεῖρας, 5 καὶ ἐκάστῳ τούτων καὶ ἰδίαν καὶ κοινὴν ἐνθεῖναι τὴν ἐνέργειαν, ἢ φθαρτὰ γενόμενα ἀθάνατα ἐργάσασθαι; Οὐχ ὄρᾳς πῶς μονοειδῆς μὲν ἢ γῆ, ποικίλον δὲ καὶ πολυειδὲς τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὰς ἐνεργείας, καὶ κατὰ τὰ χρώματα, καὶ κατὰ τὴν διάπλασιν, καὶ κατὰ τὰς οὐσίας, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα;

10 Πῶς οὖν ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἀμφιβάλλεις, εἶπέ μοι; Καὶ τί χρὴ λέγειν περὶ σωμάτων; Τὰς γὰρ ἀπείρους δυνάμεις, καὶ τοὺς δήμους τῶν ἀγγέλων, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰ ἀνώτερα τάγματα τούτων, πῶς ἐποίησεν, εἶπέ μοι; Ἐγὼ μὲν γὰρ τὸν τρόπον οὐκ ἂν ἔχοιμι λέγειν, ὅτι δὲ ἤρκεσεν αὐτῷ τὸ θελῆσαι μόνον. Εἶτα το- 15 σαύτας στρατιᾶς ἀσωμάτους ἐργασάμενος, ἀνθρώπου σῶμα διαφθαρὲν ἀνανεῶσαι πάλιν οὐ δύναται, καὶ εἰς μείζονα ἀγαγεῖν ἀξίαν; Καὶ τίς οὕτως ἀναίσθητος, ὡς ὑπὲρ τούτων ἀμφιβάλλειν, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναιρεῖν; Εἰ γὰρ μὴ ἀνίσταται σῶμα, οὐκ ἀνίσταται ἄνθρωπος· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι ψυχὴ μόνον, ἀλλὰ 20 ψυχὴ καὶ σῶμα.

Εἰ τοίνυν ψυχὴ μόνον ἀνίσταται, ἐξ ἡμισείας τὸ ζῶον ἀνίσταται, ἀλλ' οὐχ ὀλόκληρον· ἄλλως δὲ ἐπὶ ψυχῆς οὐκ ἂν λεχθεῖν κυρίως ἀνάστασις. Ἀνάστασις γὰρ ἔστι τοῦ πεσόντος καὶ διαλυθέντος, ψυχὴ δὲ οὐ διαλύεται, ἀλλὰ σῶμα. Τί δέ ἐστι τό, 25 «Εἶγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα»; Μυστήριον μέγα καὶ ἀπόρρητον ἡμῖν ἐνταῦθα αἰνίττεται. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ὁ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ φησιν· ὅτι «Πάντες ἀναστησόμεθα, ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι». Τί δέ ἐστι τὸ λεγόμενον; Ὅτι καὶ Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος καὶ αἰρετικὸς καὶ πᾶς ἄνθρω- 30 πος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον παρελθὼν, κατ' ἐκείνην ἀναστήσεται

πῆρε χῶμα καὶ δημιούργησε; ἂν καὶ τί εἶναι δυσκολότερο, ἀπὸ τὸ χῶμα νὰ κάμει σάρκες καὶ φλέβες καὶ δέρμα καὶ κόκκαλα καὶ ἴνες καὶ νεῦρα καὶ ἄρτηριες, καὶ τὰ σύνθετα καὶ τὰ ἀπλὰ ὄργανα, τὰ μάτια, τὰ αὐτιά, τὴ μύτη, τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια, καὶ στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τοποθετήσῃ καὶ ξεχωριστὴ καὶ κοινὴ ἐνέργεια, ἢ ἐνῶ ἔγιναν φθαρτὰ νὰ τὰ κάμει ἀθάνατα; Δὲ βλέπεις πῶς τὸ μὲν χῶμα εἶναι ἀπλό, ἐνῶ τὸ σῶμα εἶναι πολυμορφο καὶ σύνθετο, καὶ στίς ἐνέργειες, καὶ στὰ χρώματα, καὶ στὴ διάπλαση, καὶ στίς οὐσίεις, καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα;

Πῶς λοιπόν, πές μου, ἀμφιβάλλεις γιὰ τὰ μελλοντικά; Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέγω γιὰ τὰ σώματα; Γιατὶ τίς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ τίς στρατιῆς τῶν ἀγγέλων, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτοὺς τάγματα, πές μου, πῶς τὰ δημιούργησε; Γιατὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ πῶ ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ ὅτι τοῦ ἦταν ἀρκετὴ ἡ θέλησή του μόνο. Ἐπειτα αὐτὸς ποὺ ἔκαμε τόσες ἀσώματες στρατιῆς, τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὅταν διαλυθεῖ δὲν μπορεῖ πάλι νὰ τὸ ἀνανεώσει καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ σὲ μεγαλύτερη τιμὴ; Καὶ ποῖος εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε ν' ἀμφιβάλλει γι' αὐτὰ καὶ νὰ καταργεῖ τὴν ἀνάσταση; Γιατὶ, ἂν δὲν ἀνασταίνεται τὸ σῶμα, δὲν ἀνασταίνεται ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο ψυχὴ, ἀλλὰ ψυχὴ καὶ σῶμα.

Ἐὰν λοιπόν ἀνασταίνεται μόνο ἡ ψυχὴ, ἀνασταίνεται τὸ μισὸ δημιούργημα, ἀλλ' ὄχι ὀλόκληρο. Ἄλλωστε δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀναφερθεῖ κυρίως στὴν ψυχὴ ἢ ἀνάσταση. Γιατὶ ἡ ἀνάσταση ἀνήκει σ' ἐκεῖνο ποὺ ἔπεσε καὶ διαλύθηκε, ἢ ψυχὴ ὅμως δὲ διαλύεται, ἀλλὰ τὸ σῶμα. Καὶ τί σημαίνει τό, «Εἶγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὗρεθησόμεθα»; Ἐδῶ ὑπαινίσσεται μυστήριον μεγάλο καὶ ἀπόρρητο σὲ μᾶς. Ποιὸ λοιπόν εἶναι αὐτό; Αὐτὸ τὸ ὁποῖο καὶ στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ λέγει, ὅτι «Ὅλοι θ' ἀναστηθοῦμε, ὁ καθένας ὅμως στὸ δικό του τάγμα»²³. Τί ὅμως σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ὅτι καὶ ὁ εἰδωλολάτρης καὶ ὁ Ἰουδαῖος καὶ ὁ αἰρετικὸς καὶ κάθε ἄνθρωπος ποὺ πέρασε ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον, θ' ἀναστηθεῖ κατὰ τὴν ἡμέρα ἐ-

τὴν ἡμέραν. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ἔλεγε· «Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα ἐν ἀτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι».

8. Ἐπεὶ οὖν καθολικὴ πᾶσιν ἐστὶν ἡ ἀνάστασις, καὶ κοινὴ καὶ
5 εὐσεβῶν καὶ ἀσεβῶν, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, ἵνα μὴ ἀπὸ τούτου νομίσης ἄδικόν τινα γίνεσθαι κρίσιν, μηδὲ λέγῃς πρὸς σεαυτόν· τί ποτε τοῦτό ἐστίν; ἐγὼ ὁ σπουδαῖος καὶ τοσαῦτα πονέσας καὶ ταλαιπωρηθεὶς ἀνίσταμαι, καὶ ὁ Ἕλληνας, καὶ ὁ ἀσεβήσας, καὶ προσκυνήσας εἰδώλοις, καὶ τὸν Χριστὸν ἀγνοήσας,
10 καὶ αὐτὸς ἀνίσταται ὁμοίως, καὶ τῆς αὐτῆς ἀπολαύει τιμῆς; ἵνα μὴ ταῦτα λέγων θορυβηθῆς, ἄκουσον τί φησὶν· «Εἶγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα». Καὶ πῶς ἐστὶ, φησὶν, ἐνδυσάμενον ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν γυμνὸν εὐρεθῆναι; πῶς; Ὁταν δόξης ὦμεν ἔρημοι, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίας ἀπε-
15 στερημένοι.

Καὶ γὰρ τὰ σώματα τῶν ἀμαρτωλῶν ἀφθαρτα ἀνίστανται καὶ ἀθάνατα· ἀλλ' ἡ τιμὴ αὐτῆ ἐφόδιον αὐτοῖς κολάσεως γίνεται καὶ τιμωρίας· ἀφθαρτα γὰρ ἀνίσταται, ἵνα διαπαντὸς καίηται. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πῦρ ἄσβεστόν ἐστὶν ἐκεῖνο, τοιούτων αὐτῷ δεῖ καὶ
20 σωμάτων μηδέποτε δαπανωμένων. Διὰ τοῦτό φησὶν· «Εἶγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα». Οὐ γὰρ τοῦτό ἐστὶν τὸ ζητούμενον μονον, ἵνα ἀναστῶμεν καὶ ἐνδυσώμεθα ἀθανασίαν, ἀλλ' ἵνα ἀναστάντες καὶ ἐνδυσάμενοι τὴν ἀθανασίαν, μὴ γυμνοὶ δόξης εὐρεθῶμεν, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίας· ἵνα μὴ τῷ
25 πυρὶ παραδοθῶμεν. Διὰ τοῦτό φησὶν, «Εἶγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα».

Εἶτα πάλιν ἀξιοποιιστότερον ποιῶν τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, εἰπὼν ὅτι μέλλει καταπίνεσθαι τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς, ἐπήγαγεν· «Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο Θε-
30 ὄς». Ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστίν· ἐξ ἀρχῆς διὰ τοῦτο τὸν ἄνθρωπον

24. Α' Κορ. 15, 51 - 52.

26. Β' Κορ. 5, 5.

25. Β' Κορ. 5, 3.

κείνη. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ δηλώνοντας ἔλεγε· «Ὅλοι βέβαια δὲ θὰ πεθάνουμε, ὅλοι ὁμως θ' ἀλλάξουμε σῶμα σ' ἐλάχιστο χρόνο, τὴν ἴδια στιγμή, ὅταν θ' ἀκουσθεῖ ἡ τελευταία σάλπιγγα»²⁴.

8. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι γενικὴ σ' ὅλους ἡ ἀνάστασις, καὶ κοινὴ γιὰ εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς καὶ κακοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ἀπὸ αὐτὸ ὅτι γίνεται κάπως ἄδικη ἢ κρίσις, οὔτε νὰ λέγεις στὸν ἑαυτὸ σου, τί λοιπὸν σημαίνει αὐτό; ἐγὼ ὁ σπουδαῖος ποὺ κόπιασα καὶ ταλαιπωρήθηκα τόσο πολὺ ἀνασταίνομαι, καὶ ὁ ἐθνικός, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀσέβησε καὶ προσκύνησε τὰ εἰδωλα καὶ ἀγνόησε τὸ Χριστὸ καὶ αὐτὸς ἀνασταίνεται ὁμοίως καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἴδια τιμὴ; γιὰ νὰ μὴ θορυβηθεῖς λέγοντας αὐτά, ἄκουσε τί λέγει· «Καὶ ἂν λοιπὸν τὸ φορέσουμε, δὲ θὰ βρεθοῦμε γυμνοί»²⁵. Καὶ πῶς εἶναι δυνατό, θὰ πεῖ κάποιος, ὅταν φορέσει κανεὶς τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία νὰ βρεθεῖ γυμνός; πῶς; Ὅταν στερηθοῦμε τὴ δόξα καὶ χάσουμε τὴν παρρησία μας πρὸς τὸ Θεό.

Βέβαια καὶ τὰ σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνασταίνονται ἀφθαρτα καὶ ἀθάνατα. Ἡ τιμὴ ὁμως αὐτὴ γίνεται σ' αὐτοὺς ἀφορμὴ κόλασης καὶ τιμωρίας, ἐπειδὴ ἀνασταίνονται ἀφθαρτα, γιὰ νὰ καίονται αἰώνια. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ φωτιὰ ἐκείνη εἶναι ἀσβεστη, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοια σώματα ποὺ δὲ διαλύονται ποτέ. Γι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ ἂν λοιπὸν φορέσουμε, δὲ θὰ βρεθοῦμε γυμνοί». Γιατὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶμε, γιὰ ν' ἀναστηθοῦμε δηλαδή καὶ νὰ φορέσουμε τὴν ἀθανασία, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀναστηθοῦμε καὶ φορέσουμε τὴν ἀθανασία, νὰ μὴ γυμνωθοῦμε ἀπὸ τὴ δόξα καὶ τὴν παρρησία πρὸς τὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴ παραδοθοῦμε στὸ αἰώνιο πῦρ. Γι' αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἂν λοιπὸν φορέσουμε τὴν ἀθανασία, δὲ θὰ βρεθοῦμε γυμνοί».

Στὴ συνέχεια πάλι κάνοντας ὁ Παῦλος ἀξιοπιστότερο τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασις, ἀφοῦ εἶπε ὅτι πρόκειται ἡ ζωὴ νὰ καταπιεῖ τὸ θνητό, πρόσθεσε· «Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ μᾶς ἐπλασε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ὁ Θεός»²⁶. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γι' αὐτὸ ἐπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο, ὄχι

ἐπλασεν, οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα πρὸς ἀθφαρσίαν ὀδεύη.
 Ὡστε καὶ ἡνίκα τὸν θάνατον συνεχώρησε, μετὰ τοιαύτης αὐτὸν
 συνεχώρησε γνώμης, ἵνα σωφρονισθῆς ἀπὸ τῆς κολάσεως, καὶ
 βελτίων γενόμενος, δυνηθῆς πρὸς τὴν ἀθανασίαν ἀχθῆναι πά-
 5 λιν. Καὶ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς αὕτη παρὰ τῷ Θεῷ ἐκράτει ἡ βου-
 λῆ καὶ ἡ γνώμη, καὶ μετὰ ταύτης τῆς ψήφου τὸν πρῶτον διέπλα-
 σεν ἄνθρωπον· τοῦτο εὐθέως καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμῖν ἡνίξατο τῶν
 προοιμίων. Εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο τὰς θύρας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀνα-
 στάσεως ἀνοίξαι, οὐκ ἂν ἀφῆκε τὸν Ἄβελ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδει-
 10 ξάμενον, καὶ φίλον αὐτῷ γεγεννημένον, παθεῖν ἅπερ ἔπαθε.

Νυνὶ δὲ ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ὅτι πρὸς ἑτέραν ζωὴν ὀδεύο-
 μεν, καὶ τις αἰὼν ἕτερος ὑπολέλειπται τῶν δικαίων, ἔχων τὰς ἀ-
 μοιβὰς καὶ τοὺς στεφάνους ἀποκειμένους, τὸν πρῶτον γενόμε-
 νον δίκαιον μὴ λαβόντα ἐνταῦθα, δι' ὧν ἔπαθε, πᾶσι καὶ λέγον-
 15 τα, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ζωὴν ἐστὶν ἀνταπόδοσίς τις καὶ μισθὸς
 καὶ ἀμοιβή. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἐνώχ μετέθηκε, καὶ τὸν Ἥλιαν ἀ-
 νήρπασεν, αἰνιττόμενος ἡμῖν τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως δόγμα.
 Ἄρκεῖ μὲν οὖν εἰς πληροφoρίαν ἡ τοῦ ποιoῦντος δύναμις· εἰ δὲ
 ἀσθενέστερός τις ἐστὶ, καὶ βούλεται ἀπόδειξιν ἑτέραν λαβεῖν καὶ
 20 ἐνέχυρον τῆς μελλούσης ἀναστάσεως, καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς
 τῆς δαψιλείας ἔδωκεν ὁ Θεός, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν μετὰ
 πολλῆς ἐπαφείς τῆς ἀφθονίας.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ποιήσας ἀξιόπιστον τὸν περὶ τῆς ἀ-
 ναστάσεως λόγον ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἀπὸ τοῦ
 25 Θεοῦ εἶναι τὸ δημιουργοῦντα, ἐπάγει καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν, λέγων·
 ὅτι καὶ ἀρραβῶνα ἡμῖν ἔδωκεν, οὐ χρημάτων οὐδὲ χρυσοῦ καὶ
 ἀργύρου, ἀλλ' ἀρραβῶνα Πνεύματος· ὁ δὲ ἀρραβῶν μέρος ἐστὶ
 τοῦ παντός, καὶ ὑπὲρ τοῦ παντός πιστός. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν
 συμβολαίων ὁ τὸν ἀρραβῶνα δεξάμενος ὑπὲρ τοῦ παντός θαρρῆϊ

27. Βλ. Ε.Π.Ε. Ι. Χρυσοστόμου ἔργα, τόμ. 2, σελ. 621 - 625.

28. Βλ. Δ' Βασ. 2, 1 - 12.

29. Β' Κορ. 5, 5.

για να καταστρεφεί, αλλά για να βαδίζει προς την αφθαρσία. Συνεπώς και όταν επέτρεψε το θάνατο, τον επέτρεψε με τέτοια πρόθεση, ώστε να σωφρονισθείς από την κόλαση, και αφού γίνεις καλύτερος να μπορέσεις πάλι να οδηγηθείς προς την άθανασία. Και άμέσως από την αρχή επικρατούσε στο Θεό ή ίδια σκέψη και πρόθεση, και με αυτήν την προϋπόθεση έπλασε τον πρώτο άνθρωπο. Αυτό άμέσως και από την αρχή μᾶς τὸ υπαινίχθηκε. Γιατί αν δεν ήθελε από την αρχή να μᾶς άνοιξει τις πόρτες τῆς άνάστασης, δε θα άφηνε τον Ἄβελ, ὁ ὁποῖος επέδειξε κάθε άρετή και έγινε αγαπητός σ' αυτόν, να πάθει αυτά που έπαθε.

Τώρα ὁμως δείχνοντας σε μᾶς ὅτι βαδίζουμε προς ἄλλη ζωή και ὅτι κάποια ἄλλη έποχή περιμένει τούς δίκαιους, που σ' αυτήν έχει φυλαγμένες τις άμοιβές και τὰ στεφάνια, αυτόν που υπῆρξε ὁ πρώτος δίκαιος και δεν πῆρε ἔδω τις άμοιβές, γι' αυτά που κοπίασε, τον άφησε να πεθάνει φωνάζοντας με ὅσα έπαθε σ' ὄλους και λέγοντας, ὅτι μετα τῆ ζωῆ αυτή υπάρχει ανταπόδοση και μισθός και άμοιβή. Γι' αυτό και τον Ἐνώχ²⁷ μετέθεσε και τον Ἡλία²⁸ ἄρπαξε στους οὐρανούς, υπαινισσόμενος ἔτσι σε μᾶς τὸ δόγμα για τῆν άνάσταση. Είναι άρκετή λοιπόν για πληροφορία ἡ δύναμη ἐκείνου που τὰ ἔκανε αυτά. Ἐάν ὁμως κάποιος είναι ασθενέστερος στην πίστη και θέλει να λάβει ἄλλη απόδειξη και ἐγγύηση για τῆ μελλοντική άνάσταση, και αυτό με μεγάλη γενναιοδωρία τὸ ἔδωσε ὁ Θεός, αφού ἔστειλε τῆ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος με πολλή αφθονία.

Γι' αυτό και ὁ Παῦλος, αφού ἔκαμε ἀξιόπιστο τὸ κήρυγμα για τῆν άνάσταση από τῆν άνάσταση τοῦ Χριστοῦ, από τὸ ὅτι ὁ Θεός είναι αυτός που δημιουργεῖ, προσθέτει και αυτά τὰ λόγια, λέγοντας ὅτι και ἄρραβώνα μᾶς ἔδωσε, ὄχι χρημάτων οὔτε χρυσοῦ και ἄργύρου, αλλά τὸν ἄρραβώνα τοῦ ἁγίου Πνεύματος²⁹. Και ὁ ἄρραβώνας είναι μέρος τοῦ ὄλου και ἀξιόπιστος για τὸ ὄλο. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στα συμβόλαια ἐκεῖνος που δέχθηκε τὸν ἄρραβώνα στή συνέχεια ἔχει για ὄλα θάρρος και ἐμ-

λοιπὸν καὶ πεπίστευκεν, οὕτω καὶ σὺ λαβὼν ἀρράβωνα, τοῦ Πνεύματος τὰ χαρίσματα λέγω, μηκέτι ἀμφίβαλε περὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν. Ὁ γὰρ νεκροὺς ἀνιστάς, ὁ τυφλοὺς θεραπεύων, ὁ δαίμονας ἀπελαύνων, ὁ λεπροὺς καθαίρων, ὁ νοσήματα 5 διορθούμενος, ὁ θάνατον λύων, ὁ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα δυνάμενος ἐν ἐπικήρῳ καὶ θνητῷ σώματι, ποίας ταύξῃ συγγνώμης ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἀναστάσεως; Εἰ γὰρ μηδέπω τοῦ καιροῦ τῆς ἀντιδόσεως παραγενομένου, ἀλλ' ἔτι τῶν παλαισμάτων ἐστῶτων, τοσοῦτοις ἡμᾶς ἠμείψατο στεφάνοις ὁ Θεός, ἐννόησον 10 ὅσα σοι κατὰ τὸν καιρὸν τὸν τῶν βραβείων δώσει τὰ ἀγαθὰ.

Εἰ δὲ λέγοι τις, ἀλλ' οὐχ ὁρῶμεν ταῦταν νῦν γινόμενα τὰ σημεῖα, οὐδὲ ἡμεῖς τοσαύτην ἔχομεν δύναμιν· ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι οὐδὲν διαφέρει, εἴτε νῦν, εἴτε πρότερον ταῦτα γεγένηται. Ὅτι γὰρ ἔμπροσθεν ἐγένετο παρὰ τῶν ἀποστόλων, μαρτυροῦσιν αἱ 15 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαι, καὶ δῆμοι, καὶ πόλεις, καὶ ἔθνη προσδραμόντα τοῖς ἰδιώταις καὶ ἀλιεῦσιν. Οὐ γὰρ ἂν τῆς οἰκουμένης ἐκράτησαν οἱ ἀγράμματοι καὶ πτωχοὶ καὶ πένητες καὶ εὐτελεῖς, εἰ μὴ τὴν τῶν σημείων εἶχον βοήθειαν. Πλὴν ἀλλ' οὔτε σὺ τῆς τοῦ Πνεύματος ἔρημος γέγονας χάριτος, ἀλλὰ πολ- 20 λὰ ἔτι καὶ νῦν μένει τῆς δωρεᾶς ἐκείνης σύμβολα, αὐτῶν τούτων τῶν ἀπηριθμημένων πολλῶ μείζονα καὶ θαυμαστότερα· οὐ γὰρ ἔστιν ἴσον σῶμα τελευτήσαν ἀναστήσαι, καὶ ψυχὴν νεκρωθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαλλάξαι τῆς ἀπωλείας ἐκείνης, ὃ διὰ τοῦ βαπτίσματος γίνεται· οὐκ ἔστιν ἴσον νοσήματα ἀπελάσαι 25 σαρκός, καὶ ἀμαρτιῶν φορτίον ἀποθέσθαι· οὐκ ἔστιν ἴσον ὄμμα πεπηρωμένον διορθῶσαι, καὶ ψυχὴν ἐσκοτισμένην φωτὶ καταλάμψαι.

Εἰ γὰρ μὴ ἦν ἀρράβων τοῦ Πνεύματος καὶ νῦν, οὐκ ἂν συνέστη τὸ βάπτισμα, οὐκ ἂν ἀμαρτημάτων ἄφεσις ἐγένετο, οὐκ ἂν 30 δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός, οὐκ ἂν υἰοθεσίαν ἐλάβομεν, οὐκ ἂν μυστηρίων ἀπελαύσαμεν· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα μυστικὸν οὐκ ἂν

πιστοσύνη, ἔτσι καὶ ἐσὺ ἄφοῦ ἔλαβες ἄρραβώνα, δηλαδὴ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ μὴν ἀμφιβάλλεις πιά γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι φυλαγμένα γιὰ σένα. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀνασταίνει νεκρούς, θεραπεύει τυφλοὺς, διώχνει δαιμόνια, καθαρίζει λεπρούς, θεραπεύει ἀσθένειες, καταργεῖ τὸ θάνατο, καὶ τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα μπορεῖ νὰ κάνει στὸ φθαρτὸ καὶ θνητὸ σῶμα, ποιὰ συγγνώμη θὰ ἐπιτύχεις ὅταν ἀμφιβάλλεις γιὰ τὴν ἀνάσταση; Γιατὶ, ἂν ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει ἀνταμείψει μὲ τόσα στεφάνια, πρὶν ἀκόμα ἔρθει ὁ καιρὸς τῆς ἀνταπόδοσης, καὶ ἐνῶ ἀκόμη ὑπάρχουν οἱ ἀγῶνες, σκέψου πόσα ἀγαθὰ θὰ σοῦ δώσει κατὰ τὸν καιρὸ ποὺ θὰ δίνει τὰ βραβεῖα.

Ἐὰν ὁμως θὰ πεῖ κάποιος, ἀλλὰ δὲ βλέπουμε αὐτὰ τὰ θαύματα νὰ γίνονται τώρα, οὔτε ἐμεῖς ἔχουμε τόση δύναμη, ἐκεῖνο θὰ μποροῦσα νὰ πῶ, ὅτι τίποτε δὲ διαφέρει ἂν αὐτὰ ἔχουν γίνεαι τώρα ἢ προηγουμένως. Γιατὶ τὸ ὅτι γίνονταν προηγουμένως ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, τὸ μαρτυροῦν οἱ Ἐκκλησίες ποὺ βρίσκονται παντοῦ στὴν οἰκουμένη καὶ τὰ χωριὰ καὶ οἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη, ποὺ ἔτρεξαν κοντὰ στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους καὶ στοὺς ἄλιεῖς. Γιατὶ δὲ θὰ κυρίευαν τὴν οἰκουμένη οἱ ἀγράμματοι καὶ οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ἀπλοϊκοὶ καὶ οἱ τιποτένιοι, ἐὰν δὲν εἶχαν τὴ βοήθεια τῶν θαυμάτων. Ἀλλὰ ὁμως οὔτε ἐσὺ στερήθηκες τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ πολλὰ ἀκόμη καὶ τώρα μένουν σημάδια τῆς δωρεᾶς ἐκείνης πολὺ μεγαλύτερα καὶ θαυμαστότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια ποὺ ἔχουμε ἀπαριθμίσει. Γιατὶ δὲν εἶναι ἴσο τὸ ν' ἀναστήσει σῶμα ποὺ πέθανε, καὶ τὸ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἀπώλεια ψυχὴ ποὺ νεκρώθηκε ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, πράγμα ποὺ μὲ τὸ βάπτισμα γίνεται. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ θεραπεύσει σωματικὲς ἀσθένειες, καὶ τὸ νὰ ἀπομακρύνει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Δὲν εἶναι ἴσο τὸ νὰ θεραπεύσει τυφλὸ μάτι, καὶ τὸ νὰ φωτίσει ἐντελῶς ψυχὴ ποὺ ἦταν μέσα στὸ σκοτάδι.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε καὶ τώρα ὁ ἄρραβώνας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲ θὰ εἶχε συσταθεῖ τὸ βάπτισμα, δὲ θὰ γινόταν ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, δὲ θὰ ὑπῆρχε δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός, δὲ θὰ λαμβάναμε τὴν υἰοθεσία, δὲ θ' ἀπολαμβάναμε τὰ μυστή-

ποτε γένοιτο τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος χωρίς· οὐκ ἂν ἱερέας ἐσχήκαμεν· οὐδὲ γὰρ ταύτας δυνατὸν τὰς χειροτονίας ἄνευ ἐκείνης τῆς ἐπιφοιτήσεως γίνεσθαι. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος σύμβολα. Ὡστε καὶ σὺ τὸν 5 ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἔχεις, καὶ νέκρωσιν ἀπέθου ψυχῆς, καὶ πῆρωσιν λογισμῶν, καὶ τὸν ἀκάθαρτον ἀπεδύσω βίον.

Μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν περὶ τῶν μελλόντων, τοιαῦτα λαβόντες ἐνέχυρα· ἀλλὰ πανταχόθεν τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως συλλέξαντες λόγον, καὶ βίον ἄξιον τῶν δογμάτων ἐπιδειξώμεθα 10 τούτων, ἵνα καὶ τῶν ἀκινήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, τῶν πάντα λόγον ὑπερβαινόντων καὶ νοῦν ἀνθρώπινον· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ρια. Γιατί χωρίς τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲ θὰ γινόταν ποτὲ τὸ μυστικὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἱερεῖς θὰ εἶχαμε, ἀφοῦ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνονται αὐτὲς οἱ χειροτονίες χωρὶς τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος. Συνεπῶς καὶ ἐσὺ ἔχεις τὸν ἄρραβῶνα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀπομάκρυνες τὴ νέκρωση τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τύφλωση τῶν λογισμῶν καὶ ἀπέβαλες τὴν ἀκάθαρτη ζωὴ.

Ἄς μὴ θλιβόμαστε λοιπὸν γιὰ τὰ μέλλοντα, ἀφοῦ πήραμε τέτοιες ἐγγυήσεις. Ἀλλά, ἀφοῦ συνθέσουμε ἀπὸ παντοῦ τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάσταση, ἃς ἐπιδείξουμε ζωὴ ἄξια τῶν δογμάτων αὐτῶν, ὥστε νὰ πετύχουμε καὶ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ξεπερνοῦν κάθε λογικὸ καὶ ἀνθρώπινο νοῦ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**ΚΑΤΑ ΜΕΘΥΟΝΤΩΝ
ΚΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ**

(Λόγος λεχθεὶς τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα).

1. Ἀπεθέμεθα τῆς νηστείας τὸ φορτίον, ἀλλὰ μὴ ἀποθώμεθα τῆς νηστείας τὸν καρπὸν· ἔστι γὰρ φορτίον ἀποθέσθαι νηστείας, καὶ καρπὸν δρέπεσθαι νηστείας. Παρῆλθεν ὁ πόνος τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ μὴ παρέλθῃ ἡ σπουδὴ τῶν κατορθωμάτων· ἀπῆλθεν 5 ἡ νηστεία, ἀλλὰ μενέτω ἡ εὐλάβεια· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡ νηστεία ἀπῆλθεν. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε· τοῦτο γὰρ εἶπον οὐχὶ ἑτέραν ὑμῖν κηρύσσων τεσσαρακοστήν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὑμῖν ἀρετὴν καταγγέλων. Παρῆλθεν ἡ νητεία ἡ σωματικὴ, ἀλλ' οὐ παρῆλθεν ἡ νηστεία ἡ πνευματικὴ· αὕτη βελτίων ἐκείνης, κἀκείνη διὰ ταύτην ἐ- 10 γένητο. Ὡσπερ, ὅτε ἐνηστεύετε, ἔλεγον ὑμῖν ὅτι ἔστι νηστεύοντα μὴ νηστεύειν, οὕτω καὶ νῦν λέγω ὅτι ἔστι μὴ νηστεύοντα νηστεύειν.

Τάχα αἰνίγμα εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἐγὼ τὴν λύσιν ἐπάγω τῷ ζητήματι· πῶς ἔστι νηστεύοντα μὴ νηστεύειν; Ὄταν 15 τις βρωμάτων μὲν ἀπέχηται, ἀμαρτημάτων δὲ μὴ ἀπέχηται· πῶς ἔστι μὴ νηστεύοντα νηστεύειν; Ὄταν τις τροφῆς μὲν ἀπολαύῃ, ἀμαρτίας δὲ μὴ γεύηται. Αὕτη βελτίων ἐκείνης ἡ νηστεία, οὐ βελτίων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κουφοτέρα· ἐπ' ἐκείνης τῆς νηστείας ἀσθένειαν προεβάλλοντο πολλοὶ σωματικὴν, κνησμὸν 20 χαλεπὸν· ψώρας ἐμπέπλησμαι, φησίν, ἀλουσίαν οὐχ ὑπομένω, ἢ ὑδροποσία με διαφθείρει, λαχάνων ἀπογεύεσθαι οὐ δύναμαι.

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΜΕΘΟΥΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

(Λόγος πού ἐκφωνήθηκε κατὰ τὴν ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα).

1. Ἀποθέσαμε τὸ φορτίο τῆς νηστείας, ἀλλὰ ἄς μὴ ἀποθέσουμε τὸν καρπὸ τῆς νηστείας, γιατί εἶναι δυνατὸ ν' ἀποθέσουμε τὸ φορτίο τῆς νηστείας καὶ ν' ἀπολαμβάνουμε τὸν καρπὸ τῆς. Πέρασε ὁ κόπος τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ περάσει τὸ ἐνδιαφέρον μας γιὰ τὰ κατορθώματα. Ἐφυγε ἡ νηστεία, ἀλλὰ ἄς παραμένει ἡ εὐλάβεια· μᾶλλον ὁμως, οὔτε ἡ νηστεία ἔφυγε. Ὅμως μὴ φοβηθεῖτε· γιατί δὲν τὸ εἶπα αὐτὸ μὲ σκοπὸ νὰ σᾶς ἀναγγεῖλω ἄλλη τεσσαρακοστή, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποκαλύψω τὴν ἀρετὴ σας. Πέρασε ἡ σωματικὴ νηστεία, ἀλλὰ δὲν πέρασε ἡ πνευματικὴ νηστεία. Αὐτὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ ἐκείνη, καὶ ἐκείνη ἔγινε γι' αὐτὴν. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν νηστεύατε, σᾶς ἔλεγα ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ νηστεύει ἐκεῖνος πού νηστεύει, ἔτσι καὶ τώρα λέγω ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ νηστεύει ἐκεῖνος πού δὲ νηστεύει.

Ἴσως φαίνεται ὅτι εἶναι αἰνίγμα αὐτὸ πού λέγω, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ ἐξηγήσω τὸ ζήτημᾶ. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ νηστεύει ἐκεῖνος πού νηστεύει; Ὅταν κάποιος ἀπέχει βέβαια ἀπὸ τὰ φαγητά, δὲν ἀπέχει ὁμως ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ νηστεύει ἐκεῖνος πού δὲ νηστεύει; Ὅταν κάποιος ἀπολαμβάνει τὴν τροφή, ἀλλὰ δὲ δοκιμάζει τὴν ἁμαρτία. Αὐτὴ ἡ νηστεία εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ὄχι μόνο καλύτερη, ἀλλὰ καὶ ἐλαφρότερη. Γιὰ τὴν ἄλλη νηστεία πολλοὶ προφασίζονταν σωματικὴ ἀσθένεια, φοβερὸ ἐρεθισμό· ἔχω γεμίσει ψώρα, λέγει, δὲν ἀντέχω τὴ στέρηση τοῦ λουτροῦ, μὲ βλάπτει τὸ νὰ πίνω νε-

Πολλὰ τοιαῦτα ἤκουον τότε λεγόντων πολλῶν· ἐπὶ τῆς νηστείας ταύτης οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν εἰπεῖν. Ἀπόλαυε λουτρῶν, μέτεχε τραπέζης, οἰνοποσία κέχρησο συμμέτρῳ, κἄν κρεῶν ἀπογεύεσθαι μέλλης, ὁ κωλύων οὐδεὶς· πάντων ἀπόλαυσον, μόνον ἁμαρτίας ἀπόστηθι.

Εἶδες πῶς πᾶσιν αὕτη ῥαδία ἡ νηστεία; Οὐκ ἔστι σώματος ἀσθένειαν προβάλλεσθαι· τῆς ψυχῆς καθαρὸν ἐστι τὸ κατόρθωμα. Ἔστι καὶ μὴ πίνοντα οἶνον μεθύειν, καὶ πίνοντα οἶνον σωφρονεῖν· καὶ ὅτι ἐστὶν ἄνευ οἶνου μέθη, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «Οὐαὶ οἱ μεθύοντες ἄνευ οἶνου»· καὶ πῶς ἐστὶν ἄνευ οἶνου μεθύειν; Ὅταν τὸ ἄκρατον τῶν παθῶν μὴ κεράσης εὐσεβεῖ λογισμῶ. Ἔστι καὶ πίνοντα οἶνον μὴ μεθύειν· καὶ ἐὰν μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο ἐπέταξεν ὁ Παῦλος τῷ Τιμοθέῳ γράφων οὕτως· «Οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας». Μέθη γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ ἔκστασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, παρατροπὴ λογισμῶν, ἐρημία διανοίας, πενία συνέσεως.

Ταῦτα δὲ οὐχ ἡ μέθη ποιεῖ μόνη ἢ ἐξ οἶνου, ἀλλὰ καὶ μέθη ἢ ἐξ ὀργῆς καὶ ἐπιθυμίας ἀτόπου. Καθάπερ γὰρ πυρετὸν μὲν ποιεῖ ἀγρυπνία, ποιεῖ δὲ κόπος, ποιεῖ δὲ ἀθυμία, ποιεῖ δὲ χυμὸς διεφθαρμένος, καὶ διάφορος μὲν ἡ ὑπόθεσις, ἐν δὲ τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων· ποιεῖ μὲν οἶνος μέθην, ποιεῖ δὲ ἐπιθυμία, ποιεῖ δὲ χυμὸς διεφθαρμένος, καὶ διάφορος μὲν ἡ ὑπόθεσις, ἐν δὲ τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα. Ἀπεχώμεθα μέθης· οὐ λέγω ἀπεχώμεθα οἶνου, ἀλλ', ἀπεχώμεθα μέθης· οὐκ οἶνος ποιεῖ μέθην· κτίσμα γὰρ ἐστὶ Θεοῦ, Θεοῦ δὲ κτίσμα οὐδὲν ποιεῖ πονηρόν, ἀλλὰ προαίρεσις πονηρὰ ποιεῖ μέθην.

Καὶ ὅτι ἐστὶ καὶ ἄλλως μεθύειν οὐχὶ οἶνω μόνῳ, ἄκουσον τί

ρό, δὲν μπορῶ νὰ φάγω λάχανα. Πολλὰ τέτοια ἄκουα τότε ποὺ ἔλεγαν. πολλοί. Γιὰ τὴν πνευματικὴ νηστεία δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ποῦν τίποτε τέτοιο. Ἀπολάμβανε τὸ λουτρό, κάθισε σὲ τραπέζια, πίνε κρασί με μέτρο, καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται νὰ φάγεις κρέας, δὲν θὰ σὲ ἐμποδίσει κανεὶς. Ἀπόλαυσε τὰ πάντα, μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ν' ἀπομακρύνεσαι.

Εἶδες πῶς σ' ὄλους εἶναι εὐκόλη αὐτὴ ἡ νηστεία; Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προφασίζεσαι ἀδυναμία τοῦ σώματος, εἶναι καθαρὸ κατόρθωμα τῆς ψυχῆς. Εἶναι δυνατὸ νὰ μεθᾶ κανεὶς καὶ χωρὶς νὰ πίνει κρασί, καὶ ὅταν πίνει νὰ εἶναι συνετός. Καὶ ὅτι ὑπάρχει μέθη χωρὶς κρασί, ἄκουσε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ μεθοῦν χωρὶς κρασί»¹. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ μεθᾶ κανεὶς χωρὶς κρασί; Ὅταν τὴ δύναμη τῶν παθῶν δὲν τὴ μετριάσεις με τὴν εὐσεβῆ σκέψη. Εἶναι δυνατὸ καὶ ὅταν πίνει κανεὶς κρασί νὰ μὴ μεθᾶ. Καὶ ἐὰν δὲ μπορούσε νὰ γίνε αὐτό, δὲ θὰ συμβούλευε αὐτὸ ὁ Παῦλος στὸν Τιμόθεο γράφοντας ἔτσι· «Νὰ χρησιμοποιοεῖς λίγο κρασί γιὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὶς συχνὲς ἀσθένειές σου»². Γιατὶ ἡ μέθη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ σύγχυση τοῦ νοῦ, ἡ διαστροφή τῶν σκέψεων, ἡ ἔλλειψη τοῦ λογικοῦ, ἡ στέρηση τῆς σύνεσης.

Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ προκαλεῖ μόνο ἡ μέθη ἀπὸ κρασί, ἀλλὰ καὶ ἡ μέθη ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ τὴν παράλογη ἐπιθυμία. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς προκαλεῖ μὲν πυρετὸ ἢ ἀγρυπνία, ἀλλὰ προκαλεῖ καὶ ἡ κόπωση καὶ ἡ στενοχώρια καὶ οἱ ἀλλοιωμένοι χυμοί, καὶ εἶναι βέβαια διαφορετικὴ ἡ αἰτία, ἕνα ὅμως τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα, ἔτσι συμβαίνει καὶ μ' αὐτά. Προκαλεῖ βέβαια μέθη τὸ κρασί, προκαλεῖ ὅμως καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ μολυσμένος χυμός· καὶ εἶναι διαφορετικὴ ἡ αἰτία, ἀλλὰ ἕνα τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα. Ἄς ἀπέχουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴ μέθη. Δὲ λέγω ν' ἀπέχουμε ἀπὸ τὸ κρασί, ἀλλὰ ν' ἀπέχουμε ἀπὸ τὴ μέθη. Δὲν προκαλεῖ μέθη τὸ κρασί, γιὰτὶ εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ δὲν προκαλεῖ τίποτε πονηρό, ἀλλὰ ἡ κακὴ προαίρεση προκαλεῖ τὴ μέθη.

Καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ μεθᾶ κανεὶς καὶ με διαφορετικὸ

φησιν ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω», δεικνύς ὅτι ἐστὶ καὶ ἄλλως μεθύσκεσθαι· «μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία». Θαυμασίως ἐν βραχεῖ ῥήματι πᾶσαν τῆς μέθης τὴν κατηγορίαν εἶπε. Τί ἐστὶ, «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία»; Ἀσώ-
 5 τούς τῶν νέων ἐκείνους καλοῦμεν τοὺς πατρῶον διαδεξαμένους κληρον, καὶ πάντα ἀθρόον ἐκφοροῦντας, καὶ μὴ λογιζομένους, τίνι χρῆ δοῦναι, καὶ πότε δοῦναι, ἀλλ' ἀπλῶς, καὶ ἱμάτια, καὶ χρυσίον, καὶ ἀργύριον, καὶ πάντα τὸν πατρῶον πλοῦτον διανέ-
 μοντας εἰς πόρνas καὶ λάγνους.

10 Τοιοῦτόν ἐστὶν ἡ μέθη· ὡσπερ ἄσωτον λαβοῦσα νέον τὴν διάνοιαν τῶν μεθύοντων, καὶ αἰχμαλωτίσασα τὸν λογισμόν, ἄ-
 πασαν ἡμῶν τὴν οὐσίαν τῶν νοημάτων ἀπερισκέπτως καὶ χωρὶς τινος ἀκριβείας ἐκχέειν καταναγκάζει. Ὁ μεθύων οὐκ οἶδε τί μὲν εἰπεῖν χρῆ, τί δὲ σιγῆσαι, ἀλλ' ἀθύρωτον αὐτοῦ τὸ στόμα
 15 διηνεκῶς· μοχλὸς οὐκ ἐπίκειται, οὐδὲ θύρα τοῖς χείλεσιν· ὁ με-
 θύων οὐκ οἶδεν οἰκονομῆσαι τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, οὐκ οἶδε διαθεῖναι τὸν πλοῦτον τῆς διανοίας, οὐκ οἶδε τὰ μὲν ἀποθέ-
 σθαι, τὰ δὲ ἀναλῶσαι, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα δαπάνη καὶ ἐξοδος. Ἐκούσιος μανία μέθη, προδοσία λογισμῶν, μέθη συμφορὰ κα-
 20 ταγελωμένη, νόσημα χλευαζόμενον, δαίμων αὐθαίρετος, καὶ πα-
 ραφροσύνης χαλεπωτέρα.

2. Βούλει μαθεῖν πῶς ὁ μεθύων καὶ τοῦ δαιμονῶντός ἐστι χεί-
 ρων; Τὸν δαιμονῶντα πάντες ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ μισοῦμεν· ἐ-
 κείνω συναλοῦμεν, τούτῳ δὲ ὀργιζόμεθα καὶ ἀγανακτοῦμεν. Τί
 25 δήποτε; Ἐκείνω μὲν ἐπήρεια, τούτῳ δὲ ῥαθυμία τὸ πάθος, ἐκεί-
 νω ἐπιβουλή ἐχθρῶν, τούτῳ δὲ ἐπιβουλή λογισμῶν· καὶ τοιαῦτα
 πάσχει τῷ δαιμονῶντι ὁ μεθύων, ὁμοίως περιφέρεται, ὁμοίως
 ἐξέστηκεν, ὁμοίως καταπίπτει, ὁμοίως διαστρέφει τὰς κόρας, ὁ-
 μοίως σπαίρει κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς· ἀφρὸν ἐκ τοῦ στόματος

τρόπο ὄχι μόνο με κρασί, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθᾶτε με κρασί», δείχνοντας ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος νὰ μεθᾶ κανεὶς· «μὴ μεθᾶτε με κρασί, στὴ μέθη ὑπάρχει ἄσωτία»³. Μὲ λίγα λόγια εἶπε θαυμάσια ὅλη τὴν κατηγορία τῆς μέθης. Τί σημαίνει, «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία»; Ὁνομάζουμε ἄσωτους ἐκείνους τοὺς νέους ποὺ κληρονόμησαν τὴν πατρικὴ περιουσία καὶ τὴ σπατάλησαν ἀμέσως ὀλόκληρη καὶ δὲ σκέπτονται, σὲ ποιὸν πρέπει νὰ δώσουν καὶ πότε, ἀλλὰ γενικὰ σκόρπισαν στὶς πόρνες καὶ τοὺς λάγνους καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι καὶ ὅλη τὴν πατρικὴ περιουσία τους.

Τέτοιο κακὸ εἶναι ἡ μέθη. Ἐφοῦ καταλάβει σὰν ἄσωτο νέο τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ μεθοῦν καὶ αἰχμαλωτίζει τὴ σκέψη, ἐξαναγκάζει νὰ σκορπίσουμε ἀπερίσκεπτα καὶ χωρὶς καμιά προσοχὴ ὅλη μας τὴν περιουσία τῶν νοημάτων. Ὁ μεθυσμένος δὲ γνωρίζει τί πρέπει νὰ πεῖ καὶ τί ν' ἀποσιωπήσει, ἀλλὰ τὸ στόμα του εἶναι διαρκῶς ἀνοιχτό· καὶ δὲν ὑπάρχει κλειδαριὰ οὔτε πόρτα στὰ χεῖλη του. Ὁ μεθυσμένος δὲ γνωρίζει νὰ ἐκφράσει τὰ λόγια του μὲ σύνεση, δὲ γνωρίζει νὰ μεταχειρίζεται τὸν πλοῦτο τῆς διάνοιάς του, δὲ γνωρίζει ἄλλα ν' ἀποταμιεύει καὶ ἄλλα νὰ ξοδεύει, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ξοδεύει καὶ τὰ σκορπᾶ. Ἡ μέθη εἶναι ἐκούσια τρέλλα, προδοσία τῶν λογισμῶν, ἡ μέθη εἶναι συμφορὰ ποὺ τὴν περιγελοῦν, ἀσθένεια ποὺ τὴν χλευάζουν, δαίμονας ἀυθαίρετος καὶ χειρότερη ἀπὸ τὴν παραφροσύνη.

2. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ὁ μέθυσος εἶναι χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ δαιμονιζόμενο; Τὸ δαιμονιζόμενο ὅλοι τὸν λυπούμαστε, αὐτὸν ὅμως τὸν μισοῦμε· ἐκεῖνον συμπονοῦμε, γι' αὐτὸν ὅμως ὀργιζόμαστε καὶ ἀγανακτοῦμε. Γιατί ὅμως; Σ' ἐκεῖνον μὲν ὑπάρχει ἡ βλαβερὴ ἐνέργεια τῶν δαιμόνων, ἐνῶ σ' αὐτὸν ἡ ἀσθένεια εἶναι ἡ ἀδιαφορία· σ' ἐκεῖνον ὑπάρχει ἐχθρικὴ ἐπιβουλή, σ' αὐτὸν ὅμως ἐπιβουλή σκέψεων. Καὶ ἐνῶ ὁ μέθυσος ὑποφέρει ἀπὸ διαφορετικὴ αἰτία ἀπὸ τὸ δαιμονιζόμενο, ὅμοια συμπεριφέρεται, ὅμοια χάνει τὸ νοῦ του, ὅμοια πάσχει ἀπὸ ἐπιληψία, ὅμοια ἀλλοιθωρίζει τὰ μάτια του, ὅμοια σπαρταρᾶ ὅταν βρίσκεται

προϊεται, καὶ οὕτως ἐκχεῖ σίελον σεσηπότα, καὶ δυσωδίας ἐμπέ-
πλησται τὸ στόμα ἀφορήτου.

Φίλοις ἀηδῆς ὁ τοιοῦτος, ἐχθροῖς καταγέλαστος, οἰκέταις
εὐκαταφρόνητος, γυναικὶ ἀτερπής, πᾶσι φορτικός, τῶν ἀλόγων
5 αὐτῶν ἀτερπέστερος. Τὰ ἄλογα μέχρι τότε πίνει ἕως ἂν διψῇ,
καὶ τῇ χρεῖα τὴν ἐπιθυμίαν ἴστησιν· οὗτος δὲ τῇ ἀκολασίᾳ παρέρ-
χεται τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ γέγονε τῶν ἀλόγων ἀλογώτερος· καὶ τὸ
δὴ χαλεπώτερον, ὅτι νόσημα τοσοῦτων γέμον κακῶν καὶ τοσαύ-
τας ἔχον συμφορὰς οὐδὲ ἔγκλημα εἶναι νομίζεται· ἀλλ' ἐν ταῖς
10 τῶν πλουτούντων τραπέζαις ἄμιλλα καὶ ἀγῶν ὑπὲρ τῆς ἀσχημο-
σύνης γίνεται ταύτης, καὶ φιλονεικοῦσι μειζόνως πρὸς ἀλλή-
λους, τίς ἑαυτὸν παραδειγματίσει, τίς πλείονα παράσχη γέλωτα,
τίς μᾶλλον διαλύσει τὰ νεῦρα, τίς μᾶλλον καταλύσει τὴν δύνα-
μιν, τίς τὸν κοινὸν Δεσπότην παροξυνεῖ πλέον· καὶ ἔστιν ἰδεῖν
15 στάδιον καὶ ἄμιλλαν διαβολικὴν.

Ὁ μεθύων τῶν νεκρῶν ἀθλιώτερος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀναί-
σθητος κεῖται, καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνενέργητος·
οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν κακῶν ἐργασίαν ἔστιν ἐπιτήδειος· καὶ
καθάπερ ἐν μνήματι τῷ σώματι τὴν ψυχὴν κατορύξας, νεκρὸν
20 περιφέρει τὸ σῶμα. Εἶδες πῶς τοῦ δαιμονωντός ἔστιν ἀθλιώτε-
ρος; πῶς τῶν νεκρῶν ἀναισθητότερος; Βούλει τὸ πάντων τού-
των μείζον εἶπω καὶ χαλεπώτερον; Μεθύων ἄνθρωπος εἰς βασι-
λείαν οὐρανῶν εἰσελθεῖν οὐ δύναται· τίς ταῦτά φησι; Παῦλος.
«Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί,
25 οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέ-
κται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροί, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κλη-
ρονομήσουσιν». Ἦκουσας εἰς ποῖον αὐτὸν ἔταξε χορόν; Μετὰ
τῶν ἡταιρηκότων, μετὰ τῶν πορνευσάντων, μετὰ τῶν εἰδωλο-

κάτω· βγάζει ἀφρὸ ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἔτσι χύνει βρώμικο σάλιο καὶ γεμίζει τὸ στόμα του ἀπὸ ἀφόρητη δυσωδία.

Στοὺς φίλους αὐτὸς εἶναι καταγέλαστος, στοὺς ὑπηρέτες εὐκαταφρόνητος, στὴ γυναῖκα του δυσάρεστος, σ' ὄλους ἐνοχλητικός, περισσότερο δυσάρεστος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ζῶα. Τὰ ζῶα μέχρι τότε πίνουν ἕως ὅτου διψοῦν, καὶ σταματοῦν τὴν ἐπιθυμία τους, ὅταν ἱκανοποιήσουν τὴν ἀνάγκη τους. Αὐτὸς ὁμοίως μὲ τὴν ἀσωτία του ὑπερβαίνει τὴν ἐπιθυμία καὶ γίνεται περισσότερο ἀνόητος ἀπὸ τὰ ζῶα. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι ἡ ἀρρώστια αὐτὴ ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ φέρει τόσες συμφορὲς δὲ θεωρεῖται ὅτι εἶναι κακὴ πράξη, ἀλλὰ στὰ τραπέζια τῶν πλούσιων γίνεται ἄμιλλα καὶ ἀγώνας γιὰ τὴν ἀπρέπεια αὐτὴ καὶ φιλονεικοῦν μεγαλόφωνα μεταξύ τους οἱ συνδαιτυμόνες, ποῖος θὰ προβάλει τὸν ἑαυτό του γιὰ παράδειγμα, ποῖος θὰ προκαλέσει περισσότερο γέλιο, ποῖος θὰ παραλύσει περισσότερο τὰ νεῦρα, ποῖος θὰ καταργήσει περισσότερο τὸ ἀξιῶμά του, ποῖος θὰ ἐρεθίσει πῶς πολὺ τὸν Κύριο τῶν ὄλων· καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ ἀγώνα καὶ διαβολικὴ ἄμιλλα.

“Ὁποῖος μεθᾶ εἶναι χειρότερος ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Γιατὶ ὁ νεκρὸς εἶναι ἀναίσθητος καὶ ἀδρανῆς καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ. “Ὁποῖος μεθᾶ ὁμοίως εἶναι ἱκανὸς νὰ κάμει τὰ κακὰ καὶ ἀφοῦ ἔθαψε τὴν ψυχὴ στὸ σῶμα σὰν σὲ μνήμα, περιφέρει νεκρὸ τὸ σῶμα του. Εἶδες πῶς εἶναι πῶς ἄθλιος ἀπὸ τὸ δαιμονιζόμενο; πῶς εἶναι πῶς ἀναίσθητος ἀπὸ τοὺς νεκρούς; Θέλεις νὰ πῶ τὸ μεγαλύτερο καὶ χειρότερο ἀπ' ὅλα αὐτά; “Ὁποῖος ἄνθρωπος μεθᾶ δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ποῖος τὰ λέγει αὐτά; Ὁ Παῦλος. «Μὴν πλανᾶστε· οὔτε οἱ πόρνοι οὔτε οἱ εἰδωλολάτρεις, οὔτε οἱ μοιχοί, οὔτε οἱ κίνοιδοι, οὔτε οἱ παιδεραστές, οὔτε οἱ κλέφτες, οὔτε οἱ πλεονέκτες, οὔτε οἱ μέθυσοι, οὔτε αὐτοὶ ποὺ ἐμπαίζουν τοὺς ἄλλους, οὔτε οἱ ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁴. “Ἀκουσες σὲ ποιά ὁμάδα τοποθέτησε τὸ μέθυσο; Μαζὶ μὲ τοὺς ἀνήθικους, μαζὶ μὲ τοὺς πόρνους, μαζὶ μὲ τοὺς εἰδωλολάτρεις, μαζὶ μὲ τοὺς

λατρῶν, μετὰ τῶν μοιχῶν, μετὰ τῶν λοιδόρων, μετὰ τῶν πλεονεκτῶν, μετὰ τῶν ἀρπάγων.

Τί οὖν, φησίν, ὁ μεθύων καὶ ὁ ἡταιρηκῶς τὸ αὐτό; ὁ μεθύων καὶ ὁ εἰδωολάτρης τὸ αὐτό; Μὴ μοι λέγε ταῦτα, ἄνθρωπε· νό-
 5 μους ἀνέγγνων θείους, ἐμὲ τὰς εὐθύνας μὴ ἀπαίτει· Παῦλον ἐρώτησον, καὶ αὐτὸς ἀποκρίνεται. Εἰ μὲν γὰρ σὺν αὐτοῖς ἢ μὴ μετ' αὐτῶν κατατάττεται τῇ κολάσει, οὐκ ἔχω λέγειν· ὅτι δὲ καὶ ὁμοίως τῷ εἰδωολάτρῃ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐκπίπτει, τοῦτο σφόδρα ἂν δυσχυρισαίμην· τούτου δὲ ὁμολογουμένου, τί
 10 λοιπὸν ἐμὲ εὐθύνας ἀπαιτεῖς τοῦ μέτρου τῆς ἁμαρτίας; Ὅταν γὰρ ἔξω μείνη τῶν θυρῶν, ὅταν ἐκπέση τῆς βασιλείας, ὅταν ἔρημος γένηται τῆς σωτηρίας, ὅταν εἰς τὴν κόλασιν αἰώνιον παραπεμφθῇ· τί μοι μέτρα ἁμαρτημάτων καὶ ζυγὰ καὶ στάθμια προτείνεις;

15 Ὅντως, ἀγαπητοί, δεινὸν ἢ μέθη καὶ χαλεπὸν πάνυ. Οὐ πρὸς ὑμᾶς λέγω· μὴ γένοιτο· πάνυ γὰρ πέπεισμαι, ὅτι καθαρὰ ὑμῶν ἢ ψυχὴ τοῦ νοσήματος καὶ τοῦ πάθους τούτου, καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας ἢ ἐνταῦθα διατριβή, ἢ μετὰ σπουδῆς σύνοδος, ἢ νήφουσα ἀκρόασις· οὐδεὶς γὰρ οἴνω μεθύων ἐπιθυμεῖν θείων λο-
 20 γίων δύναται. «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω ἐν ᾧ ἔστιν ἄσωτία· ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι». Αὕτη ἢ καλὴ μέθη· κάρωσόν σου τὴν ψυχὴν τῷ Πνεύματι, ἵνα μὴ καρώσης τῇ μέθῃ· προκατάλαβε τὴν διάνοιαν καὶ τοὺς λογισμούς, ἵνα μὴ εὖρη χώραν ἐκεῖνο τὸ πάθος τὸ ἀναίσχυντον. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, μετέχετε Πνεύματος,
 25 ἀλλὰ «Πληροῦσθε Πνεύματος».

Ἐως ἄνω τὴν διάνοιαν καθάπερ ποτήριον τοῦ Πνεύματος πλήρωσον, ἵνα μηδὲν ἐμβαλεῖν δυνηθῇ λοιπὸν ὁ διάβολος· οὐ γὰρ ἀπλῶς δεῖ μετέχειν λοιπὸν τοῦ Πνεύματος; ἀλλὰ πληροῦσθαι Πνεύματος, ψαλμοῖς, ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ὧν ἐ-
 30 πληρώθητε σήμερον. Διὰ τοῦτο θαρρῶ περὶ τῆς σωφροσύνης ὑ-

μοιχούς, μαζί με τούς ύβριστές, μαζί με τούς πλεονέκτες, μαζί με τούς ἄρπαγες.

Τί λοιπόν, θὰ πεῖ κάποιος, ὁ μέθυσος καὶ ὁ ἀνήθικος εἶναι τὸ ἴδιο; ὁ μέθυσος καὶ ὁ εἰδωολάτρης εἶναι τὸ ἴδιο; Μὴ μοῦ λέγεις αὐτά, ἄνθρωπε· σοῦ διάβασα θεῖους νόμους, μὴν ἀπαιτεῖς ἀπὸ μένα εὐθύνες· ρώτησε τὸν Παῦλο καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ. Γιατὶ ἂν βέβαια μὲ αὐτοὺς ἢ ὄχι μὲ αὐτοὺς κατατάσσεται στὴν κόλαση δὲν μπορῶ νὰ πῶ· ὅτι ὅμως χάνει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὅμοια μὲ τὸν εἰδωολάτρη, αὐτὸ μπορῶ νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ μὲ βεβαιότητα. Ἐφοῦ ὅμως αὐτὸ εἶναι βέβαιο, γιατί λοιπὸν ἀπαιτεῖς ἀπὸ μένα εὐθύνες γιὰ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας; Γιατὶ ὅταν μείνει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὅταν χάσει τὴ βασιλεία, ὅταν στερηθεῖ τὴ σωτηρία, ὅταν ὀδηγηθεῖ στὴν αἰώνια κόλαση, γιατί μοῦ προβάλλεις σὰν δικαιολογία τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ βάρος τους;

Πραγματικά, ἀγαπητοί, ἡ μέθη εἶναι κακὸ καὶ πολὺ φοβερό. Δὲν τὸ λέγω σὲ σᾶς, μὴ γένοιτο, γιατί ἔχω πεισθεῖ σίγουρα, ὅτι ἡ ψυχὴ σας εἶναι καθαρὴ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια καὶ τὸ πάθος αὐτὸ καὶ ἀπόδειξη τῆς ὑγείας σας ἀποτελεῖ ἡ παρουσία σας ἐδῶ, ἡ πρόθυμη συγκέντρωσή σας καὶ ἡ προσεκτικὴ ἀκρόαση, γιατί κανένας ποὺ μεθᾶ μὲ κρασί δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιθυμεῖ τὰ θεῖα λόγια. «Μὴ μεθᾶτε μὲ κρασί· στὴ μέθη ὑπάρχει ἀσωτία. Ἐλλὰ γεμίζετε τὸ ἐσωτερικὸ σας μὲ Πνεῦμα ἅγιο»⁵. Αὐτὴ εἶναι ἡ καλὴ μέθη· νάρκωσε τὴν ψυχὴ σου μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ τὴ ναρκώσεις μὲ τὴ μέθη. Πρόλαβε νὰ γεμίσεις τὸ νοῦ καὶ τὶς σκέψεις σου, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ χῶρο τὸ αἰσχρὸ ἐκεῖνο πάθος. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, λάβετε ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ «Γεμίζετε μὲ Πνεῦμα ἅγιο».

Γέμισε μέχρι ἐπάνω σὰν ποτήρι τὴ διάνοιά σου μὲ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ μπορέσει νὰ βάλει μέσα σου τίποτε στὴ συνέχεια ὁ διάβολος. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε ἀπλῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε γεμάτοι μὲ Πνεῦμα ἅγιο, μὲ ψαλμούς, μὲ ὕμνους καὶ ᾠδὲς πνευματικῆς, μὲ τὰ ὁποῖα γεμίσατε σήμερα. Γι' αὐτὸ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴ σωφροσύνη σας. Ὑ-

μῶν. Ἔστιν ἡμῖν ποτήριον μέθης καλόν, ἐστὶ ποτήριον μέθης σωφροσύνης ποιῶν, οὐ παράλυσιν. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ ποτήριον τὸ πνευματικόν, τὸ ποτήριον τὸ ἄχραντον τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ. Ἐκεῖνο οὐ ποιεῖ μέθην, ἐκεῖνο οὐ ποιεῖ παράλυσιν·
 5 οὐ γὰρ παραλύει δύναμιν, ἀλλ' ἐγείρει δύναμιν· ἐκεῖνο οὐ καταλύει τὰ νεῦρα, ἀλλὰ τονοῖ τὰ νεῦρα· ἐκεῖνο γὰρ νῆψιν ποιεῖ, ἐκεῖνο αἰδέσιμον ἀγγέλοις, φοβερὸν δαίμοσι, τίμιον τοῖς ἀνθρώποις, ἐπέραστον τῷ Δεσπότῃ.

Ὅρᾱς πῶς φησιν ὁ Δαυὶδ περὶ τοῦ ποτηρίου τούτου τοῦ
 10 πνευματικοῦ τοῦ ἐν τῇ τραπέζῃ ταύτῃ κειμένου; «Ἦτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με· ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡσεὶ κράτιστον». Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας μέθης ὄνομα φοβηθῆς εὐθέως, καὶ νομίσης ἀσθενείας εἶναι ποιητικόν, ἐπήγαγεν ὅτι κράτιστόν
 15 ἐστὶ καὶ ἰσχυρόν. Καινὸς τρόπος μέθης, ἰσχὺν ἐντίθησιν, ἐγκρατῆ ποιεῖ καὶ δυνατόν· ἀπὸ γὰρ τῆς πέτρας ἔρρυσσε τῆς πνευματικῆς· οὐκ ἔστι παρατροπὴ λογισμῶν, ἀλλὰ προσθήκη λογισμῶν πνευματικῶν.

3. Ταύτην μεθύωμεν τὴν μέθην· ἐκείνης δὲ ἀπεχώμεθα, ἵνα μὴ
 20 καταισχύνωμεν τὴν παροῦσαν ἑορτήν· ἑορτὴ γὰρ ἢ παροῦσα οὐχὶ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ. Σήμερον ἐν γῆ χαρά, σήμερον ἐν οὐρανῷ χαρά· εἰ γὰρ ἐνδὸς ἀμαρτωλοῦ ἐπιστρέφοντος χαρὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὐρανοῦ, πολλῷ μᾶλλον τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἐξαρπασθείσης τῶν χειρῶν τοῦ διαβόλου χαρὰ ἔ-
 25 σται ἐν οὐρανῷ. Νῦν σκιρτῶσιν ἄγγελοι, νῦν χαίρουσιν ἀρχάγγελοι, νῦν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ μεθ' ἡμῶν ἑορτάζει τὴν παροῦσαν ἑορτήν· οὐκ ἐπαισχύνονται τοὺς συνδούλους, ἀλλὰ συγχαίρουσι τοῖς ἡμετέροις ἀγαθοῖς. Εἰ γὰρ ἡμετέρα ἢ χάρις ἢ παρὰ τοῦ Δεσπότου, ἀλλὰ κοινὴ καὶ ἐκείνων ἢ ἡδονή.

30 Καὶ τί λέγω τοὺς συνδούλους; Αὐτὸς ὁ Δεσπότης αὐτῶν τε

πάρχει γὰ μᾶς ποτήρι καλῆς μέθης, ὑπάρχει ποτήρι μέθης ποῦ προκαλεῖ σωφροσύνη, ὄχι παραλυσία. Καὶ ποῖο εἶναι αὐτό; Τὸ πνευματικὸ ποτήρι, τὸ ἄχραντο ποτήρι τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ τὸ ποτήρι δὲ δημιουργεῖ μέθη, δὲν προκαλεῖ παραλυσία, γιὰτὶ δὲν παραλύει τὴ δύναμη, ἀλλὰ τὴ διεγείρει. Αὐτὸ τὸ ποτήρι δὲ διαλύει τὰ νεῦρα, ἀλλὰ τὰ τονώνει, γιὰτὶ αὐτὸ δημιουργεῖ νηφαλιότητα, αὐτὸ εἶναι σεβαστὸ στοὺς ἀγγέλους, φοβερὸ στοὺς δαίμονες, πολύτιμο στοὺς ἀνθρώπους, ἀγαπητὸ στὸν Κύριο.

Βλέπεις πῶς λέγει ὁ Δαυῖδ γιὰ τὸ πνευματικὸ αὐτὸ ποτήρι ποῦ βρίσκεται στὴν ἁγία τράπεζα; «Ἐτοίμασες μπροστὰ μου τραπέζι, γιὰ νὰ μὲ βοηθήσεις ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μου. Ἄλειψες μὲ λάδι τὸ κεφάλι μου καὶ τὸ ποτήρι σου φέρει πολὺ δυνατὴ μέθη»⁶. Γιὰ νὰ μὴ φοβηθεῖς ἀμέσως, ὅταν ἀκούσεις τὸ ὄνομα τῆς μέθης, καὶ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι προκαλεῖ ἀσθένεια, πρόσθεσε ὅτι εἶναι ἰσχυρότατο καὶ δυνατό. Εἶναι νέος τρόπος μέθης, προσθέτει δύναμη, κάνει κάποιον ἐγκρατὴ καὶ δυνατό, γιὰτὶ ἀνέβλυσε ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα. Δὲν εἶναι διαστροφή σκέψεων, ἀλλὰ προσθήκη πνευματικῶν σκέψεων.

3. Ἄς μεθᾶμε μὲ αὐτὴν τὴ μέθη καὶ ἄς ἀπέχουμε ἀπὸ ἐκείνη, γιὰ νὰ μὴν προσβάλλουμε τὴ σημερινὴ ἑορτὴ. Γιὰτὶ ἡ σημερινὴ ἑορτὴ δὲν εἶναι μόνο τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ. Σήμερα ὑπάρχει στὴ γῆ χαρὰ, σήμερα στὸν οὐρανὸ ἐπικρατεῖ χαρὰ. Γιὰτὶ, ἂν ὑπάρχει χαρὰ στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανὸ, ὅταν ἐπιστρέφει ἕνας ἁμαρτωλός, πολὺ περισσότερο θὰ ὑπάρχει χαρὰ στὸν οὐρανὸ ἀφοῦ ὀλόκληρη ἡ οἰκουμένη ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου. Τώρα σκιρτοῦν οἱ ἄγγελοι, τώρα χαίρονται οἱ ἀρχάγγελοι, τώρα τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ ἑορτάζουν μαζί μας τὴ σημερινὴ ἑορτὴ, δὲ ντρέπονται τοὺς συνδούλους τους, ἀλλὰ συγχαίρουν γιὰ τὰ δικά μας ἀγαθὰ. Γιὰτὶ, ἂν εἶναι δικὴ μας ἡ χάρη ἀπὸ τὸν Κύριο, εἶναι καὶ δική τους ἡ χαρὰ.

Καὶ γιὰτὶ λέγω τοὺς συνδούλους; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἀγ-

καὶ ἡμῶν οὐκ ἐπαισχύνεται συνεορτάζειν. Καὶ τί χρῆ λέγειν, ὅτι οὐκ ἐπαισχύνεται; «Ἐπιθυμία», φησὶν, «ἐπεθύμησα τὸ πάσχα τοῦτο μεθ' ὑμῶν φαγεῖν»· εἰ δὲ τὸ πάσχα ἐπεθύμησεν ἡμῖν συνεορτάσαι, δῆλον ὅτι καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ὅταν οὖν ἄγγελοι χαί-
 5 ρωσι, καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων ὁ Δεσπότης ἡμῖν συνεορτάζη, τίς λείπεται λοιπὸν εἰς ἀθυμίαν λόγος; Μηδεὶς πένης ἔστω κατηφῆς διὰ τὴν πενίαν· ἑορτὴ γὰρ αὐτῆ πνευματικὴ· μηδεὶς πλούσιος ἐπαιρέσθω διὰ τὸν πλοῦτον· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς ἑορτῆς εἰσε-
 10 νεγκεῖν δύναται ταύτης. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἑορτῶν τῶν βιωτικῶν, ἔνθα πολὺς ἄκρατος, ἔνθα τράπεζα πλήθουσα καὶ ἀδηφαγία, ἔνθα ἀσχημοσύνη, καὶ γέλως, ἔνθα πᾶσα πομπὴ σατανικὴ, εἰκότως ὁ μὲν πένης κατηφῆς, ὁ δὲ πλούσιος ἐν φαιδρότητι· τί δὴ ποτε;

15 Ὅτι ὁ μὲν πλούσιος δαψιλῆ παρατίθεται τράπεζαν, καὶ μᾶλλον ἀπολαύει τρυφῆς, ὁ δὲ πένης ἀπὸ τῆς πενίας κωλύεται τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· μία τράπεζα καὶ τῷ πλουσίῳ καὶ τῷ πένητι, κἂν πλούσιός τις ᾗ, οὐδὲν τῇ τραπέζῃ προσθεῖναι δύναται· κἂν πένης, οὐδὲν ἔλαττον
 20 παρὰ τῆς πενίας τὰ τῆς κοινωνίας διακείσεται· θεία γὰρ ἔστιν ἡ χάρις· καὶ τί θαυμάζεις εἰ πλουσίῳ καὶ πένητι; Αὐτῷ γὰρ τῷ βασιλεῖ τῷ τὸ διάδημα περικειμένῳ, τῷ τὴν ἀλουργίδα ἔχοντι, τῷ τὴν ἐξουσίαν ἐγκεχειρισμένῳ τῆς γῆς, ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ τῷ πτωχῷ τῷ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθεζομένῳ μία τράπεζα
 25 πρόκειται. Τοιαῦτα τὰ δῶρα τὰ δεσποτικά· οὐ τοῖς ἀξιώμασι διαιρεῖ τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει καὶ τῇ διανοίᾳ.

4. Ὅταν γὰρ ἴδῃς ἐν ἐκκλησίᾳ πένητα πλουσίῳ παρεστῶτα, ἰδιώτῃ ἄρχοντα, εὐτελεῖ τῷ ὑπερέχοντι, τὸν ἔξω τρέμοντα τὴν δυναστείαν, ἔσω ἀδεῶς συμπαραεστῶτα τῇ δυναστείᾳ, νόησον τί ἐ-

γέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ντρέπεται νὰ συνεορτάζει. Καὶ γιατί χρειάζεται νὰ λέγω, ὅτι δὲ ντρέπεται; «Ἐπιθύμησα πολὺ», λέγει, «νὰ φάγω αὐτὸ τὸ Πάσχα μαζί σας»⁷. Ἄν ὁμοῦς ἐπιθύμησε νὰ συνεορτάσει τὸ Πάσχα μαζί μας, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συνεορτάσει καὶ τὴν ἀνάστασι. Ὅταν λοιπὸν χαίρονται οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ συνεορτάζει μαζί μας ὁ Κύριος ὄλων τῶν ἐπουράνιων δυνάμεων, ποῖος λόγος ἀπομένει λοιπὸν γιὰ στενοχώρια; Κανένας φτωχὸς ἄς μὴν εἶναι κατηφῆς γιὰ τὴ φτώχεια του, γιατί αὐτὴ ἢ ἑορτὴ εἶναι πνευματικὴ. Κανένας πλούσιος ἄς μὴν ὑπερηφανεύεται γιὰ τὸν πλοῦτο του, γιατί τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει ἀπὸ τὰ χρήματά του στὴ χαρὰ αὐτῆς τῆς ἑορτῆς. Στις μὲν κοσμικὲς ἑορτὲς τῶν εἰδωλολατρῶν, ὅπου ὑπάρχει πολὺ κρασί, ὅπου ὑπάρχουν πλούσια τραπέζια καὶ λαιμαργία, ὅπου ὑπάρχει ἀσχημοσύνη καὶ γέλιο, ὅπου ὑπάρχει κάθε σατανικὴ ἐκδήλωση, εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι ὁ φτωχὸς κατηφῆς καὶ ὁ πλούσιος χαρούμενος. Γιατί ὁμοῦς;

Γιατί ὁ πλούσιος παραθέτει πλούσιο τραπέζι καὶ ἀπολαμβάνει περισσότερο τὶς ἀπολαύσεις, ὁ φτωχὸς ὁμοῦς ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴ φτώχεια νὰ ἐπιδείξει τὴν ἴδια σπατάλη. Ἐδῶ ὁμοῦς δὲ συμβαίνει τίποτε τέτοιο. Ἐνα τραπέζι ὑπάρχει καὶ γιὰ τὸν πλούσιο καὶ γιὰ τὸ φτωχό· καὶ ἂν κάποιος εἶναι πλούσιος, δὲν μπορεῖ νὰ προσθέσει τίποτε στὸ τραπέζι· καὶ ἂν εἶναι φτωχός, δὲ θὰ ἔχει ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας του τίποτε λιγότερο ἢ θεία κοινωνία, γιατί εἶναι θεία ἢ χάρις. Καὶ γιατί ἀπορεῖς ἂν ὑπάρχει τὸ ἴδιο τραπέζι καὶ γιὰ τὸν πλούσιο καὶ γιὰ τὸ φτωχό; Γιατί καὶ γι' αὐτὸν τὸ βασιλιά πού φορεῖ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύρα, πού ἔχει τὴν ἐξουσία τῆς γῆς, γι' αὐτὸν τὸ βασιλιά καὶ γιὰ τὸ φτωχό, πού κάθεται ζητώντας ἐλεημοσύνη, ὑπάρχει ἓνα τραπέζι. Τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τοῦ Κυρίου· δὲν χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους ἀνάλογα μὲ τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση καὶ τὶς σκέψεις τους.

4. Γιατί ὅταν δεῖς στὴν ἐκκλησία τὸ φτωχὸ νὰ στέκεται δίπλα στὸν πλούσιο, τὸν ἄρχοντα δίπλα στὸν ἀπλὸ πολίτη, τὸν ἀσήμαντο δίπλα σ' αὐτὸν πού ἔχει κάποια θέση, αὐτὸν πού ἔξω

στι, «Τότε συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνῶν». Λύκον τοίνυν καλεῖ ἡ Γραφή τὸν πλούσιον, ἀρνίον τὸν πτωχόν. Καὶ πόθεν τοῦτο, ὅτι κοινωνήσει λύκος ἀρνίῳ, ὃν τρόπον πλούσιος μετὰ πτωχοῦ; Πρόσεχε ἀκριβῶς. Ἔστηκε πολλάκις πλούσιος καὶ 5 πένης ἐν ἐκκλησίᾳ· κατέλαβεν ἡ ὥρα τῶν θείων μυστηρίων· ἐξωθεῖται ὁ πλούσιος ὡς ἀμύητος, ἴσταται δὲ ὁ πένης ἐντὸς τῶν οὐρανίων σκηνῶν, καὶ οὐκ ἀγανακτεῖ ὁ πλούσιος· οἶδε γὰρ ἑαυτὸν ἀλλότριον τῶν θείων μυστηρίων.

Ἄλλ' ὦ τῆς θείας χάριτος· οὐ μόνον ὁμοτιμία ὑπάρχει ἐν τῇ 10 ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἴστανται, πολλάκις ὁ πένης τὸν πλούσιον πρωτεύει ἐν τῇ εὐσεβείᾳ, καὶ οὐδὲν ὠφέλησεν ὁ πλοῦτος τὸν ἔχοντα ἐκτὸς εὐσεβείας, οὐδὲ πενία τὸν πιστὸν ἐζημίωσε παρεστῶτα αὐτὸν μετὰ θάρρους τῷ ἀγίῳ θυσιαστηρίῳ. Ταῦτα δὲ λέγω, ἀγαπητοί, περὶ τῶν κατηχομέ- 15 νων, καὶ οὐ περὶ τῶν ἀπλῶς πλουσίων. Ἐννόησον, ἀγαπητέ, πῶς ὑποχωρεῖ τῆς ἐκκλησίας δεσπότης, καὶ παρεδρεύει τοῖς μυστηρίοις πιστὸς οἰκέτης· ἀναχωρεῖ δέσποινα, καὶ μένει ἡ θεράπαινα· «Πρόσωπον γὰρ ἀνθρώπου Θεὸς οὐ λαμβάνει». Οὐκ ἔστι τοίνυν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δοῦλος καὶ ἐλεύθερος· ἀλλ' ἐκεῖνον 20 οἶδε δοῦλον ἡ Γραφή τὸν τῇ ἁμαρτία δεδουλωμένον· «Ὁ γὰρ ποιῶν», φησί, «τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας»· καὶ ἐκεῖνον οἶδεν ἐλεύθερον τὸν ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἠλευθερωμένον.

5. Μετὰ τῆς αὐτῆς παρρησίας καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πένης πρὸς 25 τὴν τράπεζαν ἔρχονται ταύτην, μετὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς, πολλάκις δὲ ὁ πένης καὶ μετὰ πλείονος τιμῆς· τί δήποτε; Ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς μυρίοις ἐμπεπλεγμένος πράγμασιν, ὡσπερ ναῦς πανταχόθεν περιβράντιζεται, καὶ πολλὰ προστρίβεται ἁμαρτήματα· ὁ δὲ πένης ὑπὲρ ἀναγκαίας φροντίζων μόνον τροφῆς, καὶ τὸν ἀπρά-

8. Ἦσ. 11, 6.

10. Ἰω. 8, 34.

9. Γαλ. 2, 6.

τρέμει τὴν ἐξουσία νὰ στέκεται μέσα χωρὶς φόβο δίπλα στὴν ἐξουσία, κατάλαβε τί σημαίνει, «Τότε ὁ λύκος θὰ βοσκήσει μαζί μὲ τὰ ἀρνιά»⁸. Λύκο λοιπὸν ὀνομάζει ἡ Ἁγία Γραφή τὸν πλούσιο, ἀρνὶ τὸ φτωχό. Καὶ ἀπὸ ποῦ λέγεις αὐτό, ὅτι θὰ συναναστραφεῖ ὁ λύκος μὲ τὸ ἀρνί, ὅπως ὁ πλούσιος μὲ τὸ φτωχό; Πρόσεξε ἰδιαίτερα. Βρίσκονται πολλές φορές μέσα στὴν ἐκκλησία καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχός· πλησιάζει ἡ ὥρα τῶν θείων μυστηρίων· βγάζουν ἔξω τὸν πλούσιο σὰν ἀμύητο, ὁ φτωχὸς ὅμως στέκεται μέσα στὶς οὐράνιες σκηνές καὶ δὲν ἀγανακτεῖ ὁ πλούσιος, γιατί γνωρίζει ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὰ θεῖα μυστήρια.

Ἄλλὰ πῶ πῶ μέγεθος θείας χάρης! Ὅχι μόνο ἰσότητα ὑπάρχει μέσα στὴν ἐκκλησία ἐξ αἰτίας τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅταν στέκονται μέσα, πολλές φορές ὁ φτωχὸς ξεπερνᾷ τὸν πλούσιο στὴν εὐσέβεια, καὶ δὲν ὠφέλησε καθόλου ὁ πλουσιότερος αὐτὸν ποῦ τὸν ἔχει, παρὰ μόνο ἡ εὐσεβεια, οὔτε ἔβλαψε ἡ φτώχεια τὸν πιστὸ ὅταν στέκεται μὲ θάρρος κοντὰ στὸ ἅγιο θυσιαστήριο. Αὐτὰ ὅμως τὰ λέγω, ἀγαπητοί, γιὰ τοὺς κατηχούμενους καὶ ὄχι γιὰ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἀπλῶς πλούσιοι. Σκέψου, ἀγαπητέ, πῶς ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὁ κύριος καὶ συμμετέχει στὰ μυστήρια ὁ πιστὸς ὑπηρέτης, ἀναχωρεῖ ἡ οἰκοδέσποινα καὶ παραμένει ἡ δούλη, γιατί «Ὁ Θεὸς δὲν ἀποβλέπει σὲ πρόσωπο ἀνθρώπου»⁹. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μέσα στὴν ἐκκλησία δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ ἡ Ἁγία Γραφή ἀναγνωρίζει δοῦλο ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ὑποδουλωμένος στὴν ἁμαρτία. «Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ κάνει τὴν ἁμαρτία», λέγει, «εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας»¹⁰. Καὶ ἀναγνωρίζει ἐλεύθερο ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἔχει ἐλευθερώσει ἡ θεῖα χάρη.

5. Μὲ τὴν ἴδια παρρησία καὶ ὁ βασιλιάς καὶ ὁ φτωχὸς ἔρχονται πρὸς τὸ τραπέζι αὐτό, μὲ τὴν ἴδια τιμὴ, καὶ πολλές φορές ὁ φτωχὸς καὶ μὲ μεγαλύτερη τιμὴ. Γιατί ὅμως συμβαίνει αὐτό; Γιατὶ ὁ βασιλιάς, ἐπειδὴ τὸν ἀπασχολοῦν πάρα πολλὰ πράγματα, σὰν πλοῖο ἀπὸ παντοῦ βρέχεται καὶ διαπράττει πολλὰ ἁμαρτήματα, ὁ φτωχὸς ὅμως, ποῦ φροντίζει μόνο γιὰ τὴν ἀπα-

γμονα καὶ ἡσύχιον ἐπανηρημένος βίον, ἡρεμῶν, ὡσπερ ἐν λιμένι καθήμενος μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας τῇ τραπέζῃ προσέρχεται. Πάλιν ἐν ταῖς ἑορταῖς ταῖς ἐξωθεν ὁ μὲν πένης ἐν κατηφείᾳ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν φαιδρότητι, οὐ διὰ τὴν τράπεζαν μόνον, ἀλλὰ 5 καὶ διὰ τὰ ἱμάτια· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τραπέζης πάσχουσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων ὑπομένουσιν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ὁ πένης τὸν εὐπορον καὶ πολυτελεστέραν περιβεβλημένον στολήν, πλήττεται, καὶ ταλανίζει παρὰ πάντας ἑαυτόν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἔνδεια ἀνήρηται· ἐν γὰρ παρὰ πᾶσιν ἐστὶν ἱμάτιον τὸ λουτρὸν τὸ σωτή- 10 ριον· «Ὅσοι γάρ», φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

Μὴ τοίνυν καταισχύνωμεν τὴν ἑορτὴν ταύτην τῇ μέθῃ· καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης ἡμῶν πλουσίους καὶ πένητας ὁμοίως ἐτίμησε, καὶ δούλους καὶ δεσπότας· ἀλλὰ ἀμειψώμεθα τὸν Δεσπότην τῆς 15 περὶ ἡμᾶς εὐνοίας· ἀμοιβὴ δὲ ἀρίστη πολιτεία καθαρὰ, καὶ ψυχὴ νήφουσα. Αὐτὴ ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ πανήγυρις οὐ χρημάτων δεῖται, οὐδὲ δαπάνης, ἀλλὰ προαιρέσεως καὶ διανοίας ἀρίστης· τοιαῦτα γὰρ ἐνταῦθα τὰ ὄνια. Οὐδὲν σωματικὸν ἐνταῦθα πωλεῖται, ἀλλὰ ἀκρόασις θείων λογίων, εὐχαὶ πατέρων, εὐλογίαι ἱερέων, ὁμό- 20 νοια, καὶ εἰρήνη καὶ συμφωνία, πνευματικὰ τὰ δῶρα, πνευματικὸς ὁ μισθός. Ἐορτάσωμεν τὴν ἑορτὴν ταύτην τὴν μεγίστην καὶ λαμπράν, ἐν ἣ ἀνέστη ὁ Κύριος· ἑορτάσωμεν δὲ αὐτὴν φαιδρῶς ὁμοῦ καὶ θεοσεβῶς· ἀνέστη γὰρ ὁ Κύριος, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐ- αὐτῷ συνανέστησεν· αὐτὸς μὲν ἀνέστη, τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ 25 διαρρήξας.

Ἦμαρτεν Ἀδὰμ καὶ ἀπέθανεν· ἀλλ' οὐχ ἡμαρτεν ὁ Χριστός, καὶ ἀπέθανε. Καινὸν καὶ παράδοξον τοῦτο· ἐκεῖνος ἡμαρτε καὶ ἀπέθανεν, οὗτος οὐχ ἡμαρτε, καὶ ἀπέθανε· διὰ τί; Ἴνα ὁ ἁμαρτῶν καὶ ἀποθανῶν διὰ τοῦ μὴ ἁμαρτόντος μὲν, ἀποθανόντος 30 δέ, δυνηθῇ τοῦ θανάτου τὰς λαβὰς ἀποδύσασθαι. Οὕτω καὶ ἐπὶ χρημάτων γίνεται· ὀφείλει τις πολλάκις, καὶ οὐκ ἔχων καταβα-

ραίτητη τροφή καὶ δέχεται τὴν ἡρεμὴ καὶ ἡσυχὴ ζωὴ, καὶ εἶναι ἡρεμὸς, πλησιάζει στὸ τραπέζι μὲ μεγάλη σιγουριὰ σὰν νὰ βρῆται μέσα σὲ λιμάνι. Ἐπίσης στὶς κοσμικὲς ἑορτὲς ὁ φτωχὸς εἶναι σκυθρωπὸς καὶ ὁ πλούσιος χαρούμενος, ὄχι γιὰ τὸ τραπέζι μόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματα, γιατί, αὐτὸ πού παθαίνουν γιὰ τὸ τραπέζι, τὸ ἴδιο ὑποφέρουν καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματα. Γιατί, ὅταν δεῖ ὁ φτωχὸς τὸν πλούσιον νὰ φορᾷ πολυτελέστερη στολή, τραυματίζεται καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ τὸν πῖθ δυστυχισμένο ἄνθρωπο. Ἐδῶ ὁμως καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἐξαφανίζεται, γιατί ἔνα εἶναι σ' ὄλους τὸ ἔνδυμα, τὸ σωτήριο βάπτισμα. «Γιατί ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ», λέγει, «ντυθήκατε τὸ Χριστό»¹¹.

Ἄς μὴ προσβάλλουμε λοιπὸν τὴν ἑορτὴ αὐτὴ μὲ τὴ μέθη, γιατί καὶ ὁ Κύριός μας τίμησε μὲ ὁμοιο τρόπο πλούσιους καὶ φτωχοὺς, δούλους καὶ κυρίους. Ἄλλὰ ἄς ἀνταμείψουμε τὸν Κύριον γιὰ τὴν εὐνοιά του σὲ μᾶς, καὶ ἄριστη ἀνταμοιβὴ εἶναι ἡ καθαρὴ ζωὴ καὶ ἡ ἄγρυπνη ψυχὴ. Αὐτὴ ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ πανήγυρη δὲ χρειάζεται χρήματα, οὔτε ἔξοδα, ἀλλὰ ἄριστη διάθεση καὶ σκέψη, γιατί τέτοια εἶναι ἐδῶ τὰ ψῶνια. Τίποτε τὸ ὑλικὸ δὲν πουλιέται ἐδῶ, ἀλλὰ ἀκρόαση λόγων τοῦ Θεοῦ, εὐχὲς πατέρων, εὐλογίαις ἱερέων, ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καὶ συμφωνία: πνευματικὰ εἶναι τὰ δῶρα, πνευματικὸς ὁ μισθός. Ἄς ἑορτάσουμε αὐτὴν τὴν πολὺ μεγάλη καὶ λαμπρὴ ἑορτὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἀναστήθηκε ὁ Κύριος. Ἄς τὴν ἑορτάσουμε ὁμως μὲ χαρὰ καὶ θεοσέβεια μαζί, γιατί ἀναστήθηκε ὁ Κύριος καὶ ἀνέστησε μαζί του τὴν οἰκουμένη· αὐτὸς ἀναστήθηκε, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου.

Ἄμάρτησε ὁ Ἄδὰμ καὶ πέθανε, ὁ Χριστὸς ὁμως δὲν ἄμάρτησε καὶ πέθανε. Πρωτάκουστο καὶ παράδοξο αὐτό· ἐκεῖνος ἄμάρτησε καὶ πέθανε, αὐτὸς δὲν ἄμάρτησε καὶ πέθανε· γιατί; Γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀπομακρύνει τίς ἀφορμὲς τοῦ θανάτου αὐτὸς πού ἄμάρτησε καὶ πέθανε μὲ τὴ βοήθεια ἐκείνου πού δὲν ἄμάρτησε, ἀλλὰ πέθανε. Ἔτσι γίνεται καὶ στὰ χρήματα. Πολλὲς φορὲς χρεωστᾶ κάποιος καί, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐ-

λειν κατέχεται ἐν δεσμοῖς· ἄλλος οὐκ ὀφείλων, δυνάμενος δὲ καταβαλεῖν, καταθείς, ἀπέλυσε τὸν ὑπεύθυνον· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγονεν· ὠφείλεν ὁ Ἀδάμ, κατείχετο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' οὐκ εἶχε καταβαλεῖν· οὐκ ὠφείλεν ὁ Χριστός, οὐδὲ κατείχετο 5 το ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἠδύνατο καταθεῖναι τὸ χρέος. Ἦλθε, κατέβαλε θάνατον ὑπὲρ τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἵνα ἐκεῖνον ἀπολύσῃ.

6. Εἶδες τῆς ἀναστάσεως τὰ κατορθώματα; Διπλοῦν ἀπεθάνομεν ἡμεῖς θάνατον, οὐκοῦν διπλῆν προσδοκῆσωμεν τὴν ἀνάστα- 10 σιν. Αὐτὸς ἀπλοῦν ἀπέθανε θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ ἀπλῆν ἀνέστη ἀνάστασιν· πῶς; Ἐγὼ λέγω· ἀπέθανεν ὁ Ἀδάμ καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ· ἀπέθανε καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ τῇ φύσει· «Ἦ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Καὶ μὴν οὐκ αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπέθανε τῇ φύσει; ἀλλὰ τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπέθανεν· 15 ἐκεῖνος ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, οὗτος ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ὅταν δὲ ἀκούσης ὅτι ὁ θάνατος ψυχῆς, μὴ νομίσης ψυχὴν ἀποθνήσκειν, ἀθάνατος γάρ ἐστι· θάνατος δὲ ψυχῆς ἀμαρτία καὶ κόλασις αἰώνια.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός φησι, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀπο- 20 κτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ»· τὸ δὲ ἀπολύμενον ὑφέστηκε μὲν, ἔξω δὲ τῆς ὀψεως τοῦ ἀπολέσαντός ἐστιν. Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, ἐφ' ἡμῶν διπλοῦς ὁ θάνατος· οὐκοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν διπλῆν γενέσθαι 25 δεῖ. Ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀπλοῦς ὁ θάνατος· οὐ γὰρ ἠμαρτεν ὁ Χριστός· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπλοῦς θάνατος δι' ἡμᾶς· οὐ γὰρ ὠφείλε τὸν θάνατον ἐκεῖνος· οὐ γὰρ ἦν ὑπεύθυνος ἀμαρτίᾳ, διὸ οὐδὲ θανάτου· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν ἀνέστη τὴν ἀνάστασιν τὴν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ θανάτου· ἡμεῖς δὲ διπλοῦν ἀποθανόντες θάνατον,

πιστρέψει, φυλακίζεται. Ἄλλος χωρὶς νὰ χρεωστᾶ, ἀλλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ πληρώσει, ἀφοῦ τὰ καταθέσει, ἀπέλυσε τὸν ὀφειλέτη ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ἔτσι ἔγινε καὶ στὸν Ἀδὰμ. Χρεωστοῦσε ὁ Ἀδὰμ, τὸν κρατοῦσε ὁ διάβολος, ἀλλὰ δὲν εἶχε νὰ πληρώσει. Δὲ χρεωστοῦσε ὁ Χριστὸς, οὔτε τὸν κρατοῦσε ὁ διάβολος, μποροῦσε ὁμοῦς νὰ ἐπιστρέψει τὸ χρέος. Ἦρθε, πλήρωσε μὲ θάνατο γιὰ ἐκεῖνον ποὺ κρατοῦσε ὁ διάβολος, γιὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσει.

6. Εἶδες τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀνάστασης; Πεθάναμε διπλὸ θάνατο, ἐπομένως ἄς περιμένουμε διπλὴ τὴν ἀνάσταση. Αὐτὸς πέθανε ἀπλὸ θάνατο, γι' αὐτὸ καὶ ἀναστήθηκε μία φορά· πῶς; Ἐγὼ θὰ τὸ πῶ. Πέθανε ὁ Ἀδὰμ καὶ ἀναστήθηκε μία φορά· πῶς; δέχθηκε τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸ θάνατο τῆς φύσης. «Τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ φάγετε ἀπὸ τὸ δένδρο, θὰ πεθάνετε ὅπωςδὴποτε»¹². Ἀλλὰ ὁμοῦς δὲν πέθανε τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὸ φυσικὸ θάνατο, ἀλλὰ τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας. Ἐκεῖνος ἦταν ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ὅταν ὁμοῦς ἀκούσεις ὅτι ἦταν θάνατος τῆς ψυχῆς, μὴ νομίζεις ὅτι πεθαίνει ἡ ψυχὴ, γιὰτὶ εἶναι ἀθάνατη, ἀλλὰ θάνατος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ αἰώνια κόλαση.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Μὴ φοβηθεῖτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θανατώνουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ θανατώσουν τὴν ψυχὴ. Νὰ φοβηθεῖτε ὁμοῦς περισσότερο ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ ρίξει στὴν κόλαση καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα»¹³. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ χάθηκε ὑπάρχει βέβαια, ἀλλὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ποὺ τὸ ἔχασε. Ἀλλά, ὅπως ἔλεγα προηγουμένως, σὲ μᾶς εἶναι διπλὸς ὁ θάνατος. Ἐπομένως καὶ ἡ ἀνάσταση πρέπει νὰ γίνῃ διπλή. Στὸ Χριστὸ ἦταν ἓνας ὁ θάνατος, γιὰτὶ δὲν ἁμάρτησε ὁ Χριστὸς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἓνας θάνατος ἔγινε γιὰ μᾶς, γιὰτὶ δὲ χρεωστοῦσε στὸ θάνατο ἐκεῖνος, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ὑπόλογος στὴν ἁμαρτία, ἐπομένως οὔτε στὸ θάνατο. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ἀναστήθηκε μία φορά ἀπὸ τὸν ἓνα θάνατο. Ἐμεῖς ὁμοῦς ποὺ πεθάναμε διπλὸ θάνατο, ἀναστεινόμαστε μὲ διπλὴ ἀνά-

διπλῆν καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀνιστάμεθα· μίαν μὲν ἀνέστημεν τέως τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ συνηγέρθημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Μία αὕτη ἀνάστασις ἀπαλλαγῆ ἀμαρτημάτων· δευτέρα δὲ ἀνάστασις ἢ τοῦ σώματος· ἔδωκε τὴν μείζονα, προσδόκα καὶ τὴν ἐλάττονα· αὕτη γὰρ πολὺ μείζων ἐκείνης· πολὺ γὰρ μείζον ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγῆναι, ἢ σῶμα ἰδεῖν ἀνιστάμενον. Διὰ τοῦτο ἔπεσε τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἤμαρτεν· οὐκοῦν εἰ ἀρχὴ τοῦ πεσεῖν ἢ ἁμαρτία, ἀρχὴ τοῦ ἀναστῆναι τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἁμαρτίας. Ἀνέστημεν λοιπὸν τὴν μείζονα ἀνάστασιν, τὸν χαλεπὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας ρίψαντες, καὶ ἀποδυσάμενοι τὸ παλαιὸν ἱμάτιον· μὴ τοίνυν ὑπὲρ τῆς ἐλάττονος ἀπαγορεύσωμεν. Ταύτην καὶ ἡμεῖς πάλαι τὴν ἀνάστασιν ἀνέστημεν, ὅτε ἐβαπτίσθημεν· καὶ οἱ τὴν τοῦ βαπτίσματος δὲ νῦν ἐσπέραν καταξιωθέντες, τὰ καλὰ ταῦτα ἀρνία.

15 Πρὸ τῆς χθὲς ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ἀλλ' ἀνέστη τῇ παρελθούσῃ νυκτί· καὶ οὗτοι πρὸ τῆς χθὲς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεείχοντο, ἀλλὰ συνανέστησαν· ἐκεῖνος σῶματι ἀπέθανε, καὶ σῶματι ἀνέστη· οὗτοι ἁμαρτία ἦσαν τεθνηκότες, καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν ἀνέστησαν ἐλευθερωθέντες. Ἡ μὲν οὖν γῆ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον 20 τοῦ ἔαρος ῥόδα καὶ ἴα καὶ τὰ ἄλλα ἡμῖν ἐκδίδωσιν ἄνθη· τὰ δὲ ὕδατα τῆς γῆς ἡμῖν τερπνότερον λειμῶνα ἔδειξε. Μὴ θαυμάσης εἰ ἀπὸ τῶν ὑδάτων ἐβλάστησαν ἄνθη· οὐδὲ ἡ γῆ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπίταγμα τοῦ Δεσπότη τὴν βλάστην ἐκδίδωσιν. Ἐξέδωκε καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν ὑδάτων ἡ φύσις ζῶα 25 κινούμενα· «Ἐξαγαγέτω γάρ», φησί, «τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν», καὶ τὸ ἐπίταγμα ἔργον ἐγένετο, καὶ ἡ ἄψυχος ἐκείνη οὐσία ἔμψυχα ζῶα ἐξέφερεν· οὕτω καὶ νῦν, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα, οὐχὶ ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, ἀλλὰ πνευματικὰ χαρίσματα.

σταση. Ἐναστηθήκαμε προηγουμένως μία φορά ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γιατί εἶχαμε ταφεῖ μαζί με τὸ Χριστὸ κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ ἀναστηθήκαμε μαζί του με τὸ βάπτισμα.

Ἡ πρώτη αὐτὴ ἀνάσταση εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ἡ δευτέρα εἶναι ἡ ἀνάσταση τοῦ σώματος. Μᾶς ἔδωσε τὴ μεγαλύτερη, νὰ περιμένεις καὶ τὴ μικρότερη, ἀφοῦ ἡ πρώτη εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν δευτέρα. Γιατί εἶναι πολὺ μεγαλύτερο τὸ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, παρὰ νὰ δοῦμε νὰ ἀνασταίνεται τὸ σῶμα. Γι' αὐτὸ πέθανε τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἁμάρτησε. Ἐπομένως, ἂν ἡ ἀρχὴ τοῦ θανάτου ὑπῆρξε ἡ ἁμαρτία, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνάστασης θὰ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἐναστηθήκαμε λοιπὸν τὴ μεγαλύτερη ἀνάσταση, ἀφοῦ πετάξαμε μακριὰ τὸ φοβερὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποβάλαμε τὸ παλαιὸ ἔνδυμά μας. Ἄς μὴ δυσπιστήσουμε λοιπὸν γιὰ τὴ μικρότερη ἀνάσταση. Αὐτὴν τὴν ἀνάσταση ἀναστηθήκαμε καὶ ἡμεῖς παλαιότερα, ὅταν βαπτισθήκαμε, καθὼς καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀξιώθηκαν σήμερα τὸ βράδυ τὸ βάπτισμα, τὰ ἄκακα αὐτὰ ἄρνια.

Προχθὲς ὁ Χριστὸς σταυρώθηκε, ἀλλὰ ἀναστήθηκε τὴν περασμένη νύκτα· καὶ αὐτοὶ προχθὲς ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ἀναστήθηκαν μαζί με τὸ Χριστό. Ἐκεῖνος πέθανε κατὰ τὸ σῶμα καὶ ἀναστήθηκε κατὰ τὸ σῶμα, αὐτοὶ εἶχαν πεθάνει ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀναστήθηκαν, ἀφοῦ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Ἡ γῆ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς ἀνοιξῆς μᾶς δίνει τὰ τριαντάφυλλα, τοὺς μενεξέδες καὶ τὰ ὑπόλοιπα λουλούδια, τὰ νερὰ ὁμῶς τῆς γῆς μᾶς παρουσίασαν πιὸ εὐχάριστο λιβάδι. Μὴν ἀπορήσεις ἂν ἀπὸ τὰ νερὰ βλάστησαν λουλούδια, γιατί οὔτε ἡ γῆ ἀπὸ τὴ δική της φύση δίνει τὴ βλάστηση, ἀλλὰ σύμφωνα με τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Γέννησαν καὶ στὴν ἀρχὴ τὰ νερὰ ζωντανοὺς ὀργανισμοὺς, γιατί λέγει, «Ἄς βγάλουν τὰ νερὰ ζωντανὰ ἕρπετά»¹⁴, καὶ ἡ ἐντολὴ ἔγινε ἔργο, καὶ ἡ ἄψυχη ἐκεῖνη οὐσία γέννησε ζωντανοὺς ὀργανισμοὺς. Ἔτσι καὶ τώρα, ἄς γεννήσουν τὰ νερὰ, ὄχι ζωντανὰ ἕρπετά, ἀλλὰ πνευματικὰ χαρίσματα.

Ἐξήγαγε τότε τὰ ὕδατα ἰχθύας ἀλόγους καὶ ἀφώνους, ἐξέβαλε νῦν ἰχθύας λογικοὺς καὶ πνευματικούς, ἰχθύας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀλιευθέντας· «Δεῦτε γάρ», φησί, «καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων»· ταύτην ἔλεγε τὴν ἀλιείαν τότε. Καινὸς ὄντως τῆς ἀλιείας ὁ τρόπος· οἱ ἀλιεύοντες ἐκ τῶν ὑδάτων ἐκβάλλουσιν, ἡμεῖς εἰς τὰ ὕδατα ἐνεβάλλομεν, καὶ οὕτως ἠλιεύσαμεν. Ἦν ποτε καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων κολυμβήθρα· μάθε τί ἴσχυσεν ἡ κολυμβήθρα ἐκείνη, ἵνα μάθης τὴν πτωχείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, ἵνα μάθης τὸν πλοῦτον τῆς Ἐκκλησίας. Κολυμβήθρα ὑδάτων ἦν, 10 καὶ κατήρχετο ἄγγελος ἐκεῖ, καὶ ἐτάρασσε τὰ ὕδατα· εἶτα μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ἐπέβαιναν εἰς ἀσθενῶν καὶ ἐθεραπεύετο· εἷς μόνος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐθεραπεύετο, καὶ εὐθέως ἀνηλούτο ἡ χάρις, οὐ διὰ τὴν πτωχείαν τοῦ δίδοντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν λαμβανόντων.

15 Κατέβαιναν ἄγγελος τοίνυν εἰς τὴν κολυμβήθραν, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ εἷς ἐθεραπεύετο· κατήλθεν ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης εἰς τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἐτάραξε τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐθεράπευσε. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν μετὰ τὸν πρῶτον ὁ δεῦτερος κατελθὼν οὐκ ἐθεραπεύετο· Ἰουδαίοις γὰρ ἐδίδοτο ἡ χάρις τοῖς ἀσθενέσι, τοῖς πτωχοῖς· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸν πρῶτον ὁ δεῦτερος, μετὰ τὸν δεῦτερον ὁ τρίτος, μετὰ τὸν τρίτον ὁ τέταρτος, κἂν δέκα, κἂν εἴκοσι, κἂν ἑκατόν, κἂν μυρίους, κἂν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐμβάλῃς εἰς τὴν κολυμβήθραν, οὐκ ἀναλίσκεται ἡ χάρις· οὐ δαπανᾶται ἡ δωρεά· οὐ ρυποῦται τὰνάματα. 25 Καινὸς καθάρσεως τρόπος· οὐ γὰρ ἐστὶ σωματικός· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων ὄλων πλείονας ἀποπλύνῃ τὰνάματα, πλείονα τὴν κηλῖδα δέχεται· ἐνταῦθα δὲ ὄσω πλύνει πλείονας, τοσοῦτω καθαρῶτερα γίνεται.

7. Εἶδες μέγεθος δωρεᾶς; Διατήρησον τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς

15. Ματθ. 4, 19.

16. Πρόκειται γὰρ τὴν κολυμβήθρα Βηθεσδά. Σχετικὰ βλ. Ἰω. 5, 2 - 4.

Γέννησαν τότε τὰ νερὰ ψάρια χωρὶς λογικὸ καὶ φωνή, γέννησαν τώρα ψάρια λογικὰ καὶ πνευματικά, ψάρια ποὺ ψάρεψαν οἱ ἀπόστολοι, γιατί λέγει ὁ Χριστός, «Ἀκολουθήστε με καὶ θὰ σᾶς κάμω ψαράδες ἀνθρώπων»¹⁵. Αὐτὸ τὸ ψάρεμα ἐννοοῦσε τότε. Εἶναι καινούριος πραγματικὰ αὐτὸς ὁ τρόπος ψαρέματος· αὐτοὶ ποὺ ψαρεύουν βγάζουν ψάρια ἀπὸ τὰ νερά, ἐμεῖς τὰ ρίχνουμε μέσα στὰ νερὰ καὶ ὕστερα τὰ ψαρεύουμε. Ὑπῆρχε κάποτε καὶ στοὺς Ἰουδαίους κολυμβήθρα¹⁶. Μάθε τί κατόρθωσε ἐκείνη ἢ κολυμβήθρα, γιὰ νὰ μάθεις τὴν ἰουδαϊκὴ φτώχεια, γιὰ νὰ μάθεις τὸν πλοῦτο τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κολυμβήθρα ἦταν γεμάτη ἀπὸ νερὸ καὶ ἐκεῖ κατέβαινε ἄγγελος καὶ ἀνακινούσε τὰ νερά. Ἐπειτα μετὰ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ νεροῦ ἔμπαινε ἓνας ἀσθενὴς καὶ θεραπευόταν. Ἐνας μόνο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους θεραπευόταν καὶ ἀμέσως ξοδευόταν ἢ χάρη, ὄχι ἀπὸ τὴ φτώχεια ἐκείνου ποὺ τὴν ἔδινε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμία αὐτῶν ποὺ τὴν δέχονταν.

Κατέβαινε λοιπὸν ὁ ἄγγελος στὴν κολυμβήθρα καὶ ἀνακάτωσε τὸ νερὸ καὶ ἓνας γινόταν ὑγιής. Κατέβηκε ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων στὸν Ἰορδάνη καὶ ἀνατάραξε τὸ νερὸ καὶ θεράπευσε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ ἐκεῖ μετὰ τὸν πρῶτο ὁ δεύτερος ποὺ ἔμπαινε στὴν κολυμβήθρα δὲ θεραπευόταν, γιατί ἡ χάρη στοὺς Ἰουδαίους δινόταν στοὺς ἀσθενεῖς, στοὺς φτωχοὺς. Ἐδῶ ὅμως μετὰ τὸν πρῶτο μπαίνει ὁ δεύτερος, μετὰ τὸ δεύτερο ὁ τρίτος, μετὰ τὸν τρίτο ὁ τέταρτος, καὶ ἂν ἀκόμη βάλεις δέκα μέσα στὴν κολυμβήθρα, καὶ ἂν ἀκόμη εἴκοσι καὶ ἂν ἑκατό, καὶ ἂν πάρα πολλοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, δὲν ξοδεύεται ἡ χάρη, δὲν τελειώνει ἡ δωρεά, δὲ μολύνονται τὰ νερά. Εἶναι καινούριος ὁ τρόπος τῆς κάθαρσης, ἀφοῦ δὲν εἶναι σωματικός. Γιατὶ στὴν περίπτωση μὲν τῶν σωμάτων, ὅταν καθαρῶν περισσότερους ἀνθρώπους τὰ νερά, μολύνονται περισσότερο, ἐδῶ ὅμως ὅσο περισσότερους καθαρῶν, τόσο καθαρότερα γίνονται.

7. Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς; Διατήρησε τὸ μέγεθος αὐτῆς

ταύτης, ὦ ἄνθρωπε. Οὐκ ἔξεστί σοι ἀδιαφόρως ζῆν· νόμον σου-
 τῷ θεῶ μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης· ἀγών ἐστι καὶ παλαίσματα· ὁ δὲ
 ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Εἶπω σοι τρόπον ἓνα ἄρι-
 στον καὶ ἀσφαλῆ κατορθωμάτων; Τὰ ἀδιάφορα μὲν εἶναι δο-
 5 κοῦντα, τίκτοντα δὲ ἁμαρτίας, ἐκβάλλωμεν τῆς διανοίας. Ἔστι
 γὰρ τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ἁμαρτήματα, τὰ δὲ οὐχ ἁμαρτήματα,
 ἁμαρτημάτων δὲ αἷτια· οἷον γέλως μὲν ἁμάρτημα οὐκ ἔστι φύσει,
 γίνεται δὲ ἁμάρτημα προενεχθεὶς ἐπὶ πλεόν· ἀπὸ γὰρ γέλωτος
 εὐτραπελία, ἀπὸ εὐτραπελίας αἰσχρολογία, ἀπὸ αἰσχρολογίας
 10 αἰσchrὰ πράγματα, ἀπὸ πραγμάτων αἰσchrῶν κολάσεις καὶ τιμω-
 ρίαι.

Ἄνελε οὖν τὴν ρίζαν ἄνωθεν, ἵνα ἀνέλῃς ὄλον τὸ νόσημα·
 ἔὰν γὰρ τὰ ἀδιάφορα φυλαττώμεθα, οὐδέποτε εἰς τὰ κεκωλυμένα
 ἐμπεσούμεθα. Οὕτω καὶ γυναῖκας ἰδεῖν ἀδιάφορον εἶναι δοκεῖ
 15 πολλοῖς, ἀλλ' ἀπὸ τούτου ἐπιθυμία ἀκόλαστος τίκτεται, ἐκ τῆς
 ἐπιθυμίας πορνεία, ἀπὸ πορνείας πάλιν κόλασις καὶ τιμωρία.
 Οὕτω δὲ τρυφᾶν οὐδὲν δεινὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἐντεῦθεν μέθη καὶ
 τὰ ἐκ τῆς μέθης μυρία κακά. Ἄνέλωμεν τοίνυν πανταχοῦ τὰς ἀρ-
 χὰς τῶν ἁμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο συνεχοῦς ἀπολαύετε διδασκα-
 20 λίας καθ' ἡμέραν· διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς σύναξιν ἐπιτε-
 λοῦμεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦν-
 τες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων, ἀλείφοντες ὑμᾶς καθ' ἑκά-
 στην ἡμέραν, καθοπλίζοντες ὑμᾶς κατὰ τοῦ διαβόλου· ἀγριώτε-
 ρον γὰρ νῦν ἐπιτίθεται· ὄσω μείζων ἢ δωρεά, καὶ τοσοῦτω μεί-
 25 ζων ὁ πόλεμος.

Εἰ γὰρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἓνα ὁ διάβολος ἰδὼν οὐκ ἤνεγκεν,
 ἐν τῷ οὐρανῷ τοσοῦτους ὄρων πῶς οἴσει, εἰπέ μοι; Ἐξηγρίανας
 τὸ θηρίον, ἀλλὰ μὴ φοβηθῆς· μείζονα δύναμιν ἔλαβες, μάχαιραν
 ἠκονημένην· ἐκείνη κέντησον τὸν ὄφιν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀφή-
 30 κεν αὐτὸν ἀγριωθῆναι κατὰ σοῦ, ἵνα διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μάθῃς

τῆς δωρεᾶς, ἄνθρωπε. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζεῖς μὲ ἀδιαφορία· βάλε στὸν ἑνατό σου νόμο μὲ κάθε ἀκρίβεια. Ἡ ζωὴ εἶναι ἀγώνας καὶ πάλη, καὶ ὅποιος ἀγωνίζεται ἀπέχει ἀπ' ὄλα. Νὰ σοῦ πῶ ἓναν ἄριστο καὶ σίγουρο τρόπο κατορθωμάτων; Ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀδιάφορα καὶ γεννοῦν ἁμαρτίες, ἅς τὰ ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὴ σκέψη μας. Γιατὶ ἀπὸ τὶς πράξεις μας ἄλλες εἶναι ἁμαρτίες καὶ ἄλλες ὄχι, εἶναι ὁμως αἰτίες ἁμαρτιῶν. Γιὰ παράδειγμα, τὸ γέλιο ἀπὸ τὴ φύση τοῦ δὲν εἶναι ἁμαρτία, γίνεται ὁμως ἁμαρτία ὅταν παρατείνεται πολύ. Γιατὶ ἀπὸ τὸ γέλιο προέρχεται τὸ ἀστεῖο, ἀπὸ τὸ ἀστεῖο ἢ αἰσχρολογία, ἀπὸ τὴν αἰσχρολογία οἱ αἰσchrές πράξεις, ἀπὸ τὶς αἰσchrές πράξεις ἢ κόλαση καὶ ἢ τιμωρία.

Κατάστρεψε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ, γιὰ νὰ καταστρέψεις ὅλη τὴν ἀρρώστια, γιατί, ἂν φυλαγόμαστε ἀπὸ τὰ ἀδιάφορα, ποτὲ δὲ θὰ πέσουμε στὰ ἀπαγορευμένα. Ἔτσι καὶ τὸ νὰ βλέπουμε τὶς γυναῖκες στοὺς πολλοὺς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδιάφορο, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸ γεννιέται ἡ ἀνήθικη ἐπιθυμία, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ἢ πορνεία, ἀπὸ τὴν πορνεία πάλι ἢ κόλαση καὶ ἢ τιμωρία. Ἔτσι καὶ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἄνετα δὲ φαίνεται ὅτι εἶναι τίποτε κακό, ἀλλὰ ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται ἡ μέθη καὶ τὰ ἄπειρα κακὰ ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν. Ἄς ἐξαφανίσουμε λοιπὸν παντοῦ τὶς ἀρχές τῶν ἁμαρτημάτων. Γι' αὐτὸ ἀκοῦτε διαρκῶς τὴν καθημερινὴ διδασκαλία· γι' αὐτὸ πραγματοποιοῦμε συνεχῶς σύναξη γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες προσφέροντας σ' ἐσᾶς τὸ πνευματικὸ τραπέζι, κάνοντας ν' ἀπολαμβάνετε τὰ θεῖα λόγια, προετοιμάζοντάς σας ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Γιατὶ τώρα κάνει ἀγριότερη ἐπίθεση· ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ δωρεά, τόσο μεγαλύτερος εἶναι καὶ ὁ πόλεμος τοῦ διαβόλου.

Ἐὰν λοιπὸν, ὅταν εἶδε ἓνα στὸν παράδεισο, δὲν ἄντεξε ὁ διάβολος, πές μου, πῶς θὰ ὑποφέρει ὅταν βλέπει τόσοὺς πολλοὺς στὸν οὐρανό; Ἐξόργισες τὸ θηρίο, ἀλλὰ νὰ μὴ φοβηθεῖς· ἔλαβες μεγαλύτερη δύναμη, ἀκονισμένο μαχαίρι· τρύπησε μ' ἐκεῖνο τὸ φίδι. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ ἄφησε νὰ ἐξαγριωθεῖ ἐναντίον σου, γιὰ νὰ μάθεις μὲ τὴν ἐμπειρία σου αὐτὴ τὴ δική σου δύνα-

τῆς ἰσχύος τῆς σῆς τὴν δύναμιν. Καὶ καθάπερ παιδοτριβῆς ἀριστός τινα ῥυπῶντα, ἐκνενευρισμένον ἀθλητὴν, ἡμελημένον λαβῶν, ἀλείψας, γυμνάσας, εἰς εὐσαρκίαν ἀγαγών, οὐκ ἀφήσιν ἡσυχάζειν λοιπόν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγῶνας κατιέναι κελεύει, ἵνα αὐ-
 5 τὸν διδάξῃ διὰ τῆς πείρας ὅσῃν ἐνέθηκεν αὐτῷ δύναμιν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἡδύνατο μὲν γὰρ ἐχθρὸν ἐκ τοῦ μέσου λαβεῖν· ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν, τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, ἣν ἔλαβες ἐκ τοῦ βαπτίσματος, ἀφήσιν αὐτὸν συμπλέκεσθαι, πολλὰς σοι τῶν στεφάνων παρέ-
 10 χων τὰς ὑποθέσεις. Διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς ἀπολαύετε διδασκαλίας, ὥστε ἀκριβῶς μαθεῖν τὰ παλαίσματα.

Ἄλλως δὲ καὶ γάμος ἐστὶ πνευματικὸς τὰ γινόμενα· ἐπὶ δὲ γάμων ἕως ἑπτὰ ἡμερῶν αἱ παστάδες ἐστήκασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἑπτὰ ἡμέρας ὑμῖν ἐνομοθετήσαμεν ἐνταῦθα πρὸς τὰς ἱεράς
 15 ἐστάναι παστάδας. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας λύονται, ἐνταῦθα δὲ ἂν θέλῃς διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἵστασαι παστάδος· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν γάμων ἢ νύμφη μετὰ πρότερον μῆνα ἢ καὶ δεύτερον οὐκ ἔστιν οὕτως ἐπέραστος τῷ νυμφίῳ· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὅσῳ ὁ χρόνος πρόεισι, τοσοῦτω θερμότεροι οἱ
 20 ἔρωτες τοῦ νυμφίου, τοσοῦτω γνησιώτεροι αἱ περιπλοκαί, τοσοῦτω πνευματικώτερα ἢ συνουσία, ἐὰν νήφωμεν. Πάλιν ἐπὶ τῶν σωμάτων μετὰ νεότητα γῆρας· ἐνταῦθα μετὰ γῆρας νεότης, καὶ νεότης οὐδέποτε τέλος ἔχουσα, ἐὰν θέλωμεν.

Μεγάλη ἡ χάρις, ἀλλ' ἔσται μείζων, ἐὰν θέλωμεν· καὶ ὁ
 25 Παῦλος μέγας ἦν ὅτε ἐβαπτίζετο, ἀλλὰ πολλῶ μείζων ἐγένετο μετὰ ταῦτα, ὅτε ἐκήρυσσε, συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους· μετὰ ταῦτα εἰς παράδεισον ἠρπάγη· εἰς τρίτον ἀνῆλθεν οὐρανόν. Ὡστε ἔξεστι καὶ ἡμῖν, ἐὰν θέλωμεν, αὐξῆσαι, καὶ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν χάριν

μη. Καὶ ὄπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος γυμναστής, ὅταν ἀναλάβει κάποιον ἀθλητὴ πού εἶναι ἀγύμναστος, ἐξασθενημένος καὶ ἀδιάφορος, ἀφοῦ τὸν προετοιμάσει καὶ τὸν φέρει σὲ σωματικὴ εὐεξία, δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἡσυχάζει στὴ συνέχεια, ἀλλὰ τὸν προτρέπει νὰ κατεβαίνει στοὺς ἀγῶνες, γιὰ νὰ τὸν διδάξει στὴν πράξη πόση δύναμη τοῦ ἔδωσε, ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός. Γιατὶ μποροῦσε βέβαια νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση τὸν ἐχθρό, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις ἐσὺ τὴν ὑπερβολὴ τῆς χάρης καὶ τὸ μέγεθος τῆς πνευματικῆς δυνάμης, τὴν ὁποία ἔλαβες ἀπὸ τὸ βάπτισμα, ἀφήνει αὐτὸν νὰ συγκρούεται μαζί σου, δίνοντας σὲ σένα πολλές ἀφορμὲς νὰ κερδίσεις στεφάνια. Γι' αὐτὸ ἀκοῦτε συνέχεια ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες τὴ διδασκαλία, ὥστε νὰ μέθετε πολὺ καλὰ τὴν τέχνη τῶν ἀγῶνων.

Ἄλλωστε αὐτὰ πού γίνονται εἶναι καὶ πνευματικὸς γάμος. Καὶ στὴν περίπτωσι τῶν γάμων εἶναι στημένος μέχρι ἑπτὰ ἡμέρες ὁ νυφικὸς θάλαμος. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς σᾶς συμβουλεύσαμε νὰ παραμείνετε ἐδῶ στοὺς ἱεροὺς θαλάμους ἑπτὰ ἡμέρες. Ἄλλὰ ἐκεῖ μετὰ τίς ἑπτὰ ἡμέρες διαλύεται ὁ γαμήλιος θάλαμος, ἐδῶ ὅμως ἂν θέλεις στέκεσαι παντοτινὰ στὸν ἱερὸ θάλαμο. Καὶ στοὺς ἄλλους γάμους ἢ νύφη ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο ἢ καὶ τὸ δεύτερο μῆνα δὲν εἶναι τόσο ἐπιθυμητὴ στὸ γαμβρό. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ὅσο περνᾷ ὁ καιρὸς, τόσο θερμότεροι γίνονται οἱ ἔρωτες τοῦ γαμβροῦ, τόσο ἀγνότεροι οἱ ἐναγκαλισμοί, τόσο πνευματικότερη ἢ συνουσία, ἐὰν εἴμαστε συνετοί. Στὴν περίπτωσι πάλι τῶν σωμάτων μετὰ τὴν νεότητα ἔρχονται τὰ γηρατεία· ἐδῶ μετὰ τὰ γηρατεία ἔρχεται ἡ νεότητα, καὶ νεότητα πού δὲν ἔχει ποτὲ τέλος, ἐὰν θέλουμε.

Εἶναι μεγάλη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ εἶναι μεγαλύτερη, ἐὰν θέλουμε. Καὶ ὁ Παῦλος ἦταν μέγας ὅταν βαπτίζοταν, ἀλλὰ ἔγινε πολὺ μεγαλύτερος ἀργότερα, ὅταν κήρυττε καὶ συγκλόνιζε τοὺς Ἰουδαίους· ὕστερα ἀρπάχθηκε στὸν παράδεισο καὶ ἀνέβηκε στὸν τρίτο οὐρανό¹⁷. Ὡστε μποροῦμε καὶ ἐμεῖς, ἐὰν θέλουμε, νὰ αὐξήσουμε καὶ νὰ κάνουμε μεγαλύτερη τὴ χάρις

μεγαλῦναι διὰ τοῦ βαπτίσματος· αὐξεται δὲ δι' ἔργων ἀγαθῶν, καὶ λαμπροτέρα γίνεται καὶ φαιδρότερον ἡμῖν παρέχει τὸ φῶς. *Κ*ἂν τοῦτο γένηται, μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας εἰς τὸν νυμφῶνα συνελευσόμεθα τῷ νυμφίῳ, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσομεν τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ποῦ με τὸ βάπτισμα μᾶς δόθηκε. Καὶ αὐξάνεται με τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ γίνεται λαμπρότερη καὶ μᾶς προσφέρει φαιδρότερο τὸ φῶς. Καὶ ἂν γίνει αὐτό, με πολλή παρρησία θὰ εἰσέλθουμε μαζί με τὸ γαμβρὸ στὸ νυμφῶνα καὶ θὰ ἀπολαύσουμε τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα βρίσκονται ἐκεῖ γι' αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀγαποῦν. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας, με τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΣΤΗ ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΔΑ

(Λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας).

1. Βραχὺς μὲν τῶν παρόντων ὁ σύλλογος, μέγας δὲ ὁ πόθος·
 διόπερ οὐδὲ ὁ σύλλογος βραχύς. Οὐ γὰρ πλήθη σωμαίων ἐπιζη-
 τοῦμεν, ἀλλὰ γνώμην παρεσκευασμένην, διάνοιαν ἐπτερωμέ-
 νην, ἀκροατὴν ὑψηλότερον γινόμενον τῶν βιωτικῶν ἀπάντων·
 5 κἂν εἷς ὁ τοιοῦτος ἦ, ἱκανὸς ἐπαρκέσαι τῷ λέγοντι· ἐπεὶ καὶ ἡ
 Σαμαρεῖτις γυνὴ καὶ πτωχὴ ἦν καὶ ἐναγῆς καὶ ἀλλόφυλος, καὶ ὁ-
 μως ἀξία τῶν μακρῶν ἐκείνων ἐνομίσθη λόγων εἶναι τῷ τῆς οἰ-
 κουμένης Δεσπότη· καὶ δῆμους μὲν παρέδραμεν Ἰουδαϊκοὺς
 πολλάκις, ἢ μὴ διαλεγόμενος, ἢ συσκιάζων τὴν διάλεξιν· γυναι-
 10 κὶ δὲ βαρβάρῳ, καὶ πέντε ἄνδρας ἐχούσῃ, καὶ ἕκτω παρανόμως
 συνοικούσῃ, μόνη διελέγετο, τοὺς μαθητὰς ἐπίτηδες εἰς τὴν ἀγο-
 ρὰν πέμψας, ἵνα μὴ πτοήσῃ τὴν ἄγραν. Τοσαύτη καὶ μιᾶς ψυχῆς
 τῷ Δεσπότη τῆς οἰκουμένης πρόνοια, μόνον ἔαν γνώμην καὶ
 προθυμίαν ἐπιδεικνύντας τῇ ἀκροάσει τῶν λεγομένων ἐπιτη-
 15 δεῖαν εὖρη· ὅπερ καὶ ἐκείνη τότε παρέσχετο.

Ἐπὶ τοῦ γοῦν πόρνης εὐαγγελίστρια γέγονε, μετὰ τοὺς ἐλέγ-
 χους ἐκείνους βοῶσα καὶ λέγουσα· «Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς
 εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;». Ἐξε-
 πόμπευσεν αὐτῆς τὸν βίον, καὶ εἰς μέσον ἤγαγε τὰ πεπλημμελη-
 20 μένα, λέγων· «Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔ-
 στι σου ἀνὴρ». Ἄλλ' οὐκ ἔπληξεν αὐτὴν ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ μᾶλ-
 λον πρὸς οἰκείωσιν ἐπεσπάσατο. Τοιοῦτον γὰρ αἱ γενναῖαι
 ψυχαί· ὑφ' ὧν ἕτεροι σκανδαλίζονται, ὑπὸ τούτων ἐκείναι διορ-
 θοῦνται. Εἰ μὲν γάρ τις ἦν ἑτέρα τῶν ἀγνωμόνων, κἂν ἐπλήγη

1. Ἡ συζήτηση τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴ Σαμαρειτιδα στὸ Ἰω. 4, 1 - 42.

2. Ἰω. 4, 29.

3. Ἰω. 4, 18.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΔΑ

(Ἐκφωνήθηκε στὸ ναὸ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας).

1. Εἶναι μικρὴ ἢ παρούσα συγκέντρωση, ὁ πόθος σας ὁμοῦ εἶναι μεγάλος. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ καὶ ἡ συγκέντρωση. Γιατὶ δὲ θέλουμε πολλὰ σώματα, ἀλλὰ διάθεση προετοιμασμένη, σκέψη καθαρὴ, ἀκροατὴ πού γίνεται ἀνώτερος ἀπ' ὅλα τὰ βιωτικὰ πράγματα. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχει ἓνας μόνο τέτοιος, εἶναι ἀρκετὸς γιὰ μένα. Γιατὶ καὶ ἡ Σαμαρείτιδα ἦταν γυναίκα καὶ φτωχὴ καὶ μολυσμένη καὶ ἀλλόφυλη, καὶ ὁμοῦ ὁ Κύριος τῆς Οἰκουμένης τὴ θεώρησε ὅτι εἶναι ἄξια γιὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα λόγια του. Καὶ πολλὰ φορὲς περιφρόνησε τοὺς Ἰουδαίους, ἢ χωρὶς νὰ τοὺς μιλήσει ἢ μιλώντας συγκεχυμένα, μὲ τὴ γυναίκα ὁμοῦ τὴν ξένη, ἢ ὁποῖα εἶχε μάλιστα πέντε ἄνδρες καὶ συζοῦσε παράνομα μὲ τὸν ἕκτο, συζητοῦσε μόνο, ἀφοῦ ἔστειλε ἐπίτηδες τοὺς μαθητὲς του στὴν ἀγορὰ, γιὰ νὰ μὴ τρομάξει τὸ θήραμά του¹. Τόση εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ Κυρίου τῆς Οἰκουμένης καὶ γιὰ μία ψυχὴ, ἀρκεῖ νὰ δείξει αὐτὴ διάθεση καὶ προθυμία κατάλληλη γιὰ τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων, ὅπως καὶ ἐκείνη τότε ἔδειξε.

Ἐκ τῆς πόρνης λοιπὸν ἔγινε εὐαγγελίστρια, μετὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κυρίου, καὶ φώναζε λέγοντας· «Ἐλᾶτε νὰ δεῖτε ἓναν ἄνθρωπον πού μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔκαμα. Μήπως εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός;»². Διαπόμπευσε τὴ ζωὴ της, φανέρωσε τὰ ἁμαρτήματά της, λέγοντας· «Γιατὶ εἶχες πάρει πέντε ἄνδρες, καὶ τώρα αὐτὸν πού ἔχεις, δὲν εἶναι ἄνδρας σου»³. Ὁμοῦ δὲν τὴν πλήγωσε ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ τὴν παρακίνησε γιὰ περισσότερη οἰκειότητα. Γιατὶ τέτοιες εἶναι οἱ γενναῖες ψυχές· ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἄλλοι σκανδαλίζονται, ἀπὸ αὐτὰ διορθώνονται ἐκεῖνες. Ἐὰν ἦταν λοιπὸν κάποια ἄλλη ἀχάριστη, θὰ πληγωνόταν ἀπὸ τὸν ἔλεγ-

τοῖς ἐλέγχοις, κἄν ἀπεπήδησε, κἄν εἰς ὄργην διηγέρθη καὶ ἀγανάκτησιν· αὕτη δὲ μετὰ τὴν κατηγορίαν μᾶλλον οἰκειοῦται τῷ διδασκάλῳ, καὶ περὶ μειζόνων αὐτὸν ἐρωτᾷ θεωρημάτων· εἶπε γάρ, ὅτι «Θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ»· καὶ ἀπὸ τῆς γνώσεως 5 τῶν οἰκείων κακῶν αὐτὸν μαθοῦσα θαυμάζει μειζόνως καὶ πυνθάνεται. Ταῦτα ψυχῆς ἦν βουλομένης φιλοσοφεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐρωτᾷ τι περὶ βιωτικοῦ πράγματος, οὐδὲ ὑπὲρ χρημάτων, οὐδὲ ὑπὲρ ὑγείας σώματος, οὐδὲ ὑπὲρ πενίας ἀπαλλαγῆς, καίτοι ἐσχάτη συζῶσα πτωχεῖα, ἀλλὰ περὶ τῶν τόπων τῶν ἱερῶν, καὶ περὶ 10 πολιτείας προγόνων, καὶ λατρείας πατέρων, λέγουσα· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ πῶς ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ἔνθα χρῆ προσκυνεῖν;». Καὶ ἐν προοιμίῳ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ λέγουσα· «Πῶς σὺ αἰτεῖς παρ' ἐμοῦ πιεῖν οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος; οὕτω μεμεριμνη- 15 μένην εἶχε ψυχὴν, καὶ ἐπιτηδεῖαν σωθῆναι.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος, γῆν εὐρῶν λιπαράν, δασιλεῖ τῇ χειρὶ τὰ σπέρματα κατέβαλε, κατὰ μικρὸν αὐτὴν ἀναβιβάζων. Ταῦτα δὴ μοι ἅπαντα εἴρηται, ἵνα μάθητε ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν βραχὺς ὁ σύλλογος. Εἰ γὰρ ἐκεῖ μία γυ- 20 νὴ ἄρκουν ἐγένετο θέατρον, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς τοσοῦτους μὲν ἄνδρας, τοσαύτας δὲ γυναῖκας ὁρῶντες μετὰ τοσαύτης προθυμίας, οὐκ ἀποκνήσομεν, ἀλλὰ τῇ συνήθει χρησόμεθα διδασκαλία. Εἰ γὰρ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης, ὃν τὰ Χερουβεὶμ φρίττει, οὐ παρητήσατο πόρνη γυναικὶ διαλεχθῆναι μόνη, τίνα ἂν σχοίη- 25 μεν ἀπολογία, ποίαν δὲ συγγνώμην, τοσοῦτον παρατρέχοντες σύλλογον; Φέρε οὖν τὴν συνήθη πάλιν τράπεζαν ὑμῖν κατασκευάσωμεν, καὶ τὸν κρατῆρα στήσωμεν, καὶ τὸν ἄκρατον ἐκχέωμεν, συμπόσιον ἐργαζόμενοι πνευματικόν. Τὰ γὰρ δὴ κρέα ταῦτα οὐ διαρρήγνυσι γαστέρα, ἀλλὰ τειχίζει διάνοιαν· ὁ οἶνος

4. Ἰω. 4, 19.

5. Ἰω. 4, 20.

6. Ἰω. 4, 9.

χο, θ' ἀπομακρυνόταν, θὰ ὀργιζόταν καὶ θ' ἀγανακτοῦσε. Αὐτὴ ὁμως μετὰ τὴν κατηγορία πλησιάζει περισσότερο τὸ διδάσκαλο καὶ τὸν ἐρωτᾷ γιὰ μεγαλύτερες διδασκαλίες, γιατί εἶπε, «καταλαβαίνω, ὅτι ἐσὺ εἶσαι προφήτης»⁴. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔμαθε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι γνώριζε τὰ δικά της ἁμαρτήματα, τὸν θαυμάζει πῶς πολὺ καὶ ζητᾷ νὰ μάθει περισσότερα. Αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα ψυχῆς ποὺ θέλει νὰ φιλοσοφεῖ. Γιατὶ δὲν ἐρωτᾷ τίποτε γιὰ βιωτικὰ πράγματα, οὔτε γιὰ χρήματα, οὔτε γιὰ τὴν υἰεῖα τοῦ σώματος, οὔτε γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ φτώχεια της, ἂν καὶ ζοῦσε μέσα σὲ μεγάλη φτώχεια, ἀλλὰ τὸν ἐρωτᾷ γιὰ τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν προγόνων της καὶ γιὰ τὴ λατρεία τῶν πατέρων της, λέγοντας· «Οἱ πατέρες μας προσκυνοῦσαν τὸ Θεὸ στὸ ὄρος αὐτό, τὸ Γαριζεῖν, καὶ πῶς ἐσεῖς οἱ Ἰουδαῖοι λέγετε ὅτι στὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ τόπος ὅπου πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦμε;»⁵. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συζήτησης τὸ ἴδιο κάνει λέγοντας· «Πῶς ἐσὺ ζητᾷς ἀπὸ μένα νὰ πιεῖς νερό, ἐνῶ εἶμαι Σαμαρείτιδα;»⁶. Τόσο δραστήρια ψυχὴ εἶχε καὶ κατάλληλη γιὰ νὰ σωθεῖ.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ βρῆκε εὐφορο ἔδαφος, ἔρριξε ἄφθονα τὰ σπέρματα, ὀδηγώντας τὴν σιγὰ-σιγὰ ψηλά. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπα, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν εἶναι μικρὴ ἢ συγκέντρωσή μας. Γιατὶ ἂν ἐκεῖ ἦταν ἀρκετὴ μία γυναῖκα γιὰ νὰ γίνῃ συζήτησις, πολὺ περισσότερο ἐμεῖς ποὺ βλέπουμε τόσους ἄνδρες καὶ τόσες γυναῖκες μὲ μεγάλη προθυμία, δὲ θ' ἀποφύγουμε, ἀλλὰ θὰ κάνουμε τὴ συνηθισμένη διδασκαλία μας. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων, τὸν ὁποῖο τρέμουν τὰ Χερουβεῖμ, δὲν ἀπέφυγε νὰ συζητήσει μόνον μὲ μία γυναῖκα πόρνη, ποῖα δικαιολογία θὰ ἔχουμε καὶ ποῖα συγνώμη, ἂν περιφρονήσουμε τόσο μεγάλη συγκέντρωσις; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐτοιμάσουμε πάλι γιὰ σᾶς τὸ συνηθισμένο τραπέζι, καὶ ἄς βάλουμε στὴ θέση τους τὰ ποτήρια, καὶ ἄς χύσουμε τὸ κρασί, γιὰ νὰ κάνουμε πνευματικὸ συμπόσιο. Γιατὶ τὰ κρέατα αὐτὰ δὲ φουσκώνουν τὴν κοιλία, ἀλλὰ

οὗτος οὐ παράφρονα ποιεῖ τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν μεθύοντα σώφρονα καθίστησι.

Τοιαύτη μὲν τῆς τραπέζης ταύτης ἡ φυσίς, ἣ καὶ παντευχίας ἡμῖν ἀρκέσαι δύναται. Καὶ γὰρ καὶ ὄπλων ἡμῖν δεῖ, ἐπειδὴ πόλε-
 5 μός ἐστιν ἡμῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, οὐ πρὸς ἀνθρώπους ὁμογε-
 νεῖς, ἀλλὰ πρὸς ἀοράτους δυνάμεις, πρὸς τὰς φάλαγγας τῶν
 δαιμόνων, μυρίων πολεμίων βαρβαρικωτέρας, πρὸς τύραννον
 ἀκατάλλακτον, καὶ ἀκήρυκτα ἡμῖν μαχόμενον, καὶ οὔτε προαγ-
 γέλλοντα τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, οὔτε ὀρώμενον, ἀλλ' ἐξ ἀφα-
 10 νοῦς βάλλοντα. Τοῦτον δὴ τὸν πόλεμον ὑπογράφων ὁ μακάριος
 Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης στρατηγός, ἐβόα λέγων· «Τὸ λοιπὸν,
 ἀδελφοί, ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος
 αὐτοῦ»· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, «Οὐ γὰρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷ-
 μα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς
 15 τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου».

2. Εἶδες πῶς ἀλείφει τὰ φρονήματα τῶν στρατιωτῶν; πῶς ἐ-
 γείρει τὴν διάνοιαν; πῶς ὀπλίζει τὸ στρατόπεδον, τὴν τε ῥαθυ-
 μίαν ἐκκόπτων, τὸν τε ὄκνον ἐκβάλλων; Ἐπειδὴ γὰρ δύο ταῦτα
 μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς στρατιώτας προδίδωσι, τό τε δει-
 20 λία προδοῦναι τὴν ἀνδρείαν, τό τε ἀναπεπτωκότας αὐξῆσαι τὴν
 ῥαθυμίαν, καὶ δοῦναι τοῖς πολεμίοις ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐπιθέ-
 σθαι· οὔτε γὰρ ὁ δεδοικῶς ἄμετρα χρήσιμος ἂν γένοιτο πὸς πόλεμον,
 εὐχείρωτος τῷ πάθει γινόμενος, οὔτε ὁ καθόλου πάλιν ἀπηλλαγ-
 μένος τοῦ δέους δύναται ἂν περιγενέσθαι τῶν πολεμίων, τῷ σφό-
 25 δρα θαρρεῖν ἐκ τῆς ἀδείας τῆς ψυχῆς ἐκλύων τὴν παρασκευὴν·
 ἀμφοτέρω γὰρ ταῦτα διορθούμενος ὁ Παῦλος, καὶ ἐναγωνίους
 ποιεῖ, ἵνα μὴ ῥαθυμήσωσι, τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων ὑπογρά-
 φων καὶ θαρρεῖν πάλιν παρασκευάζει, ἵνα μὴ καταπέσωσι, τὴν

7. Ἐφ. 6, 10.

8. Ἐφ. 6, 12.

προστατεύουν τὸ νοῦ. Τὸ κρασί αὐτὸ δὲν κάνει παράφρονα τὸν ἀκροατή, ἀλλὰ καὶ τὸ μεθυσμένο τὸν κάνει συνετό.

Τέτοιο εἶναι αὐτὸ τὸ τραπέζι, ποῦ μπορεῖ νὰ μᾶς προστατεύσει ὅπως ἡ πανοπλία. Γιατὶ βέβαια χρειαζόμαστε καὶ ὄπλα, ἐπειδὴ καθημερινὰ ἔχουμε πόλεμο, ὄχι μὲ τοὺς συνανθρώπους μας, ἀλλὰ μὲ τὶς ἀόρατες δυνάμεις, μὲ τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων, ποῦ εἶναι πιὸ βάρβαρες ἀπὸ ἀπειρους ἐχθρούς, μὲ ἀδιάλλακτο τύραννο, ποῦ μᾶς πολεμᾷ ἀπροειδοποίητα καὶ χωρὶς νὰ προαναγγεῖλει τὸ χρόνο τοῦ πολέμου, χωρὶς νὰ βλέπεται, ἀλλὰ νὰ κτυπᾷ κρυφά. Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν πόλεμο τονίζοντας ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ στρατηγὸς τῆς οἰκουμένης, φώναζε λέγοντας· «Ἐκεῖνο ποῦ μένει, ἀδελφοί, εἶναι αὐτό· νὰ ἐνισχύεστε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου καὶ μὲ τὴν ἰσχυρὴ δύναμή του»⁷. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει· «Γιατὶ ὁ ἀγώνας μας δὲν εἶναι μὲ ἀντιπάλους ποῦ ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ μὲ τὶς ἀρχές, μὲ τὶς ἐξουσίες, μὲ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους ποῦ ἐπικρατεῖ στὴ ζωὴ αὐτή»⁸.

2. Εἶδες πῶς προετοιμάζει τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν; πῶς ξεσηκώνει τὸ νοῦ τους; πῶς ἐξοπλίζει τὸ στρατόπεδο, ἐξαφανίζοντας τὴν ἀδιαφορία καὶ ἀπομακρύνοντας τὸ φόβο τους; Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ τὰ δύο προδίνουν τοὺς στρατιῶτες ἰδιαίτερα στοὺς πολέμους, ἀφοῦ ἡ δειλία προδίνει τὴν ἀνδρεία τους καὶ ὅταν δειλιάσουν αὐξάνεται ἡ ἀδιαφορία τους, καὶ δίνουν τὴν εὐκαιρία στοὺς ἐχθρούς νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζουν - γιατί οὔτε αὐτὸς ποῦ φοβᾷται ὑπερβολικὰ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ χρήσιμος στὸν πόλεμο, ἀφοῦ γίνεται εὐάλωτος στὸ πάθος του, οὔτε πάλι ἐκεῖνος ποῦ δὲν αἰσθάνεται καθόλου τὸ φόβο θὰ μπορέσει νὰ νικήσει τοὺς ἐχθρούς, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸ θάρρος ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀφοβία τῆς ψυχῆς του παραμελεῖ τὴν προετοιμασία -, αὐτὰ τὰ δύο λοιπὸν διορθώνει ὁ Παῦλος καὶ τοὺς κάνει ἱκανοὺς γιὰ πόλεμο, γιὰ νὰ μὴν ἀδιαφορήσουν, τονίζοντας τὴ φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάλι τοὺς προετοιμάζει νὰ ἔχουν θάρρος, γιὰ νὰ μὴ δειλιάσουν, παρουσιάζον-

δύναμιν τοῦ στρατηγοῦντος ἐν τοῖς τοιοῦτοις πολέμοις Χριστοῦ φέρων εἰς μέσον.

Διὸ δὴ καθάπερ ἄριστος στρατηγὸς συγκροτεῖ τὴν φάλαγγα, τὰ πάθη τὰ λυμαινόμενα τῇ ἀνδρείᾳ τῆς διανοίας ἐξορίζων
 5 τῶν πιστῶν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπιδεικνύμενος τὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς σφόδρα ἀφεστηκότας αὐτοῦ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν τῷ τῆς συγγενείας συνάπτων ὀνόματι. «Τὸ λοιπὸν» γάρ, φησὶν, «ἀδελφοί μου». Καὶ γὰρ πολλῶ μείζονα περὶ πάντα ἐπιδείκνυται φιλοστοργίαν οὗτος, ἢ οἱ τὰς αὐτὰς λύσαντες ὠδῖνας ἡμῖν,
 10 καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τὴν οἰκουμένην περιέφερε· τοσοῦτον ἦν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τὸ πλάτος· καὶ οὐκ ἐν ἀδείᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν κινδύνοις. Καὶ γὰρ δεσμωτήρια οἰκῶν, καὶ θάνατον προσδοκῶν, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύων, τῶν μαθητῶν ἐκήδετο, καὶ τὰς ἐπιστολὰς πολλακίς ἀπὸ δεσμωτηρίων ἔγραφε τῇ χειρὶ τῇ τὴν ἀ-
 15 λυσιν περικειμένη, τῇ δεξιᾷ τῇ δεδεμένη· καὶ ἐν δικαστηρίῳ εἰσιῶν, καὶ μέλλων εὐθύνας ὑπέχειν, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι, τό γε εἰς τοὺς δικάζοντας ἤκον, πάντα ἐκεῖνα ἀφείς, τὸν φόβον, τὸν κίνδυνον, τὰς ἀπειλάς, τοὺς θανάτους, τὰς τιμωρίας, τὰ κολάσεις, τοὺς δημίους, τῶν ἀρχόντων τὸν θυμόν, τῶν ἐπιβουλευ-
 20 ὄντων τὰ μηχανήματα, τὰς μάστιγας, τῶν πιστῶν ἐμέμνητο καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ· οὕτως ἦν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ τῶν συνδέσμων ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σώματος, οὕτω, καὶ ἐν σαρκὶ πολιτευομένη, τῆς ἀψίδος ἀντείχετο τῆς οὐρανίας, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖ μεθορμισαμένη λῆξιν, οὕτως ἅπαντα, καὶ ἐν τῇ γῆ διατρίβουσα, ἔπρατ-
 25 τε.

Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐχ ὑπερβολῆς τὰ ῥήματα, οὐδὲ κολακείας τὰ εἰρημένα, ἀκουσον αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος· «Καθὼς δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν περὶ ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς». Ἄλλ' οὐπω τὸ εἰρημένον μέγα πρὸς τὸ ῥηθησόμενον· μέ-
 30 γα μὲν γὰρ καὶ τοῦτο, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα πολλῶ μείζον· εἰπὼν

τας τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶναι ὁ στρατηγὸς σ' αὐτοὺς τοῦ πολέμου.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν σὰν ἄριστος στρατηγὸς συγκροτεῖ τὴ φάλαγγα, διώχνοντας ἀπὸ τὴ σκέψη τῶν πιστῶν τὰ πάθη ποὺ καταστρέφουν τὴν ἀνδρεία καὶ φανερώνοντας τὴν ἀγάπη του καὶ ἐνώνοντας μὲ τὸ ὄνομα τῆς συγγένειας αὐτοὺς ποὺ ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ αὐτὸν στὴ σωστὴ συμπεριφορά, γιὰτὶ λέγει· «Αὐτὸ ποὺ μένει, ἀδελφοί μου». Γιὰτὶ πραγματικὰ ὁ Παῦλος γιὰ ὁλοὺς δείχνει μεγαλύτερη φιλοστοργία, παρὰ οἱ κατὰ σάρκα ἀδελφοί μας, καὶ ἔφερε μέσα στὴν ψυχὴ του ὅλη τὴν οἰκουμένη. Τέτοιο ἦταν τὸ πλάτος τῆς ἀγάπης του. Καὶ ὄχι μόνο ὅταν ἦταν ἀσφαλῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν βρισκόταν σὲ κινδύνους. Γιὰτὶ καὶ ὅταν ἦταν φυλακισμένος καὶ περίμενε τὸ θάνατο καὶ κινδύνευε πάρα πολὺ, φρόντιζε γιὰ τοὺς μαθητὲς του, καὶ τὶς ἐπιστολές του πολλὰς φορές τὶς ἔγραφε ἀπὸ τὴ φυλακὴ μὲ τὸ χέρι ποὺ ἦταν ἀλυσσόδετο, δηλαδὴ μὲ δεμένο τὸ δεξί του χέρι. Καὶ ὅταν ἐρχόταν στὸ δικαστήριον καὶ ἐπρόκειτο νὰ δικασθεῖ, καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ θάνατο, πράγμα ποὺ ἦταν βέβαιον στὸ χέρι τῶν δικαστῶν, ἀφοῦ ἄφηνε ὅλα αὐτὰ, δηλαδὴ τὸ φόβο, τὸν κίνδυνο, τὶς ἀπειλές, τοὺς θανάτους, τὶς τιμωρίες, τὶς ποινές, τοὺς δήμιους, τὴν ὀργὴ τῶν ἀρχόντων, τὶς μηχανορραφίες αὐτῶν ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονταν, τὶς μαστιγώσεις, θυμόταν τοὺς πιστοὺς καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὥρα. Ἔτσι ἦταν ἡ ψυχὴ του, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τοῦ σώματος, ἔτσι, ἂν καὶ ζοῦσε μέσα στὸ σῶμα, κρατοῦσε τὴν οὐράνια ἀψίδα, καὶ σὰν νὰ εἶχε φθάσει ἐκεῖ, ἔτσι ἔκανε τὰ πάντα, ἂν καὶ βρισκόταν στὴ γῆ.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ αὐτὰ τὰ λόγια, οὔτε κολακευτικά, ἄκουσε τὸν ἴδιον ποὺ λέγει· «Καὶ εἶναι δίκαιον νὰ φρονῶ τὸ ἴδιον γιὰ σᾶς, ἐπειδὴ σᾶς ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου»⁹. Ἄλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶπε μεγάλο ὅσο αὐτὸ ποὺ θὰ πεῖ. Εἶναι βέβαιον καὶ αὐτὸ μεγάλο, τὸ ἐπόμενο ὁμοίως εἶναι πολὺ μεγαλύτερο. Γιὰτὶ ἀφοῦ εἶπε, «Ἐπειδὴ σᾶς ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου», πρόσθεσε· «καὶ στὰ δεσμά μου καὶ στὴν ἀπολογία μου καὶ στὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου». Βλέπεις πῶς δὲν

γάρ, «Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ», ἐπήγαγεν, «Ἐν τε τοῖς δε-
 σμοῖς μου, καὶ ἀπολογία καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου». Ὅρας
 πῶς οὐδέποτε τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐξέβαλεν; Εἰ γὰρ δεσμὰ καὶ
 δικαστήρια καὶ ἄλυσις οὐκ ἐλυμαίνετο τὴν μνήμην, πολλῶ μάλ-
 5 λον οἱ τῆς ἀνέσεως καιροί. «Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ», φη-
 σίν, «ὕμᾱς». Ὅρας κατὰ μικρὸν τὸν λόγον αὐξόμενον; Μέγα μὲν
 τὸ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχειν, πολλῶ δὲ μεῖζον τὸ καὶ ἐν ταῖς
 ἀλύσεσιν· ἔστι δὲ μεῖζον τὸ καὶ ἐν τῇ «ἀπολογία καὶ βεβαιώσει
 τοῦ εὐαγγελίου». Ἐνταῦθα γὰρ μοι δοκεῖ τὸν καιρὸν αἰνίττεσθαι,
 10 καθ' ὃν πρὸς τοὺς δικάζοντας εἰσήγετο τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων ὑ-
 πομένων κίνδυνον. Καὶ ἐκεῖ, φησίν, ἐστῶς, οὐ τοῦτο ἐσκόπουν,
 ὅπως ἀπαλλαγείην τῶν ἐπικειμένων κινδύνων, οὐδὲ πῶς δια-
 κρούσομαι τὰς ἐπιβουλάς· ἀλλ' ἐντροφῶν (ἦν) ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ,
 καὶ ἀποῦσι διαλεγόμενος· καὶ οὔτε ὁδοῦ μῆκος, οὔτε πραγμάτων
 15 ὄχλος, οὔτε κινδύνων μέγεθος, οὔτε ἀρχόντων φόβος, οὐ δή-
 μων ἐπανάστασις, οὐ θάνατος ὀρώμενος, οὐ ξίφη γυμνούμενα,
 οὐ δημίων πλήθη, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ἀπῆγέ με τῆς ὑ-
 μετέρας μνήμης.

Οὐδὲν γὰρ ἀγάπης τυραννικώτερον, οὐδὲν αὐτῆς ὑψηλό-
 20 τερον· πάντων ἀνωτέρω τῶν βελῶν τούτων ἵπταται, καὶ ὑψηλο-
 τέρα τῶν τοῦ διαβόλου καλάμων ἐστίν, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν
 οὐρανῶν ἅπαντα κατοπτεύουσα· καὶ καθάπερ ἀνέμου ῥύμη ῥα-
 γδαῖα προσπίπτουσα ἐνοχλοῦσαν κόνιν ἀποσοβεῖ, οὕτω καὶ ἡ
 τῆς ἀγάπης ἰσχὺς τῶν παθῶν πάντων τὴν προσβολὴν ἀποσο-
 25 βεῖν εἴωθεν. Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ Παύλου συνέβαινε· καὶ γὰρ ἀρκοῦσαν
 εἶχεν ἐν ἅπασι παραμυθίαν τῶν ἀγαπωμένων τὴν σωτηρίαν, τὴν
 μνήμην. Τί δέ ἐστι, «Βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου»; Εἰ γὰρ καὶ μία
 ἢ λέξις, ἀλλὰ πέλαγος ἀχανὲς ἔχει νοημάτων· καὶ ταύτην ἀνα-
 πτύξαι πειράσομαι, καὶ πανταχόθεν αὐτὴν περιεργάσασθαι.
 30 Μαργαρίτης γὰρ ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, διὰ πάντων ἀπολάμ-
 πων, οὐκ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν βραχύτητι πολλὴν
 ῥημάτων (νοημάτων) δύναμιν ἐπιδεικνύμενος. Ἀλλὰ διανύστη-

τοὺς ἔβγαλε ποτὲ ἀπὸ τὴν σκέψη του; Ἐφοῦ λοιπὸν τὰ δεσμὰ καὶ τὰ δικαστήρια καὶ οἱ ἀλυσίδες δὲν κατέστρεφαν τὴ μνήμη του, πολὺ περισσότερο δὲ θὰ τὴν κατέστρεφε ὁ καιρὸς ποὺ δὲν βρισκόταν σὲ κανένα περιορισμό. «Ἐπειδὴ σᾶς ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου», λέγει. Βλέπεις ν' αὐξάνεται σιγὰ-σιγὰ ὁ λόγος; Εἶναι μεγάλο βέβαια τὸ νὰ τοὺς ἔχει μέσα στὴν καρδιά του, ἀλλὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο τὸ νὰ τοὺς ἔχει μέσα του καὶ ὅταν ἦταν φυλακισμένος. Καὶ εἶναι μεγαλύτερο τὸ νὰ τοὺς ἔχει μέσα του καὶ στὴν ἀπολογία του καὶ στὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐδῶ λοιπὸν μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖ τὸ χρόνο, κατὰ τὸν ὁποῖο τὸν ὀδηγοῦσαν στοὺς δικαστὲς κινδυνεύοντας νὰ θανατωθεῖ. Καὶ ἐκεῖ, λέγει, ὅταν στάθηκα, δὲ σκεπτόμουν αὐτό, μὲ ποιὸ τρόπο δηλαδὴ ν' ἀποκρούσω τὶς συκοφαντίες, ἀλλὰ ἔβρισκα ἀπόλαυση στὴν ἀγάπη σας καὶ μιλοῦσα μαζί σας, ἂν καὶ ἀπουσιάζατε. Καὶ οὔτε ἡ μεγάλη ἀπόσταση, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἐνοχλήσεων, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων, οὔτε ὁ φόβος τῶν ἀρχόντων, οὔτε ἡ ἐξέγερση τοῦ ὄχλου, οὔτε ὁ θάνατος ποὺ ἦταν κοντά, οὔτε τὰ γυμνὰ ξίφη, οὔτε οἱ πολλοὶ δήμιοι, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο σᾶς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ μνήμη μου.

Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ τυραννικὸ ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τίποτε δὲν εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ αὐτήν. Πετᾶ ψηλότερα ἀπὸ τὰ βέλη αὐτὰ καὶ εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου καὶ βλέπει τὰ πάντα ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ὅπως ἡ ὄρμη τοῦ ἀνέμου ὅταν φυσάει βίαια παρασύρει τὴν ἐνοχλητικὴ σκόνη, ἔτσι καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης συνηθίζει νὰ παρασύρει τὶς ἐπιθέσεις ὄλων τῶν παθῶν. Αὐτὸ ἀκριβῶς γινόταν καὶ στὸν Παῦλο. Γιατὶ εἶχε ἀρκετὴ παρηγοριὰ σ' ὅλα, τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦσε, δηλαδὴ τὴν ἀνάμνησή τους. Καὶ τί σημαίνει, «Στὴ βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου»; Γιατί, ἂν καὶ εἶναι μία λέξη, περιέχει μεγάλο πλῆθος νοημάτων. Αὐτὴ τὴ λέξη θὰ προσπαθήσω ν' ἀναπτύξω καὶ νὰ τὴν ἐξετάσω ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές. Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι μαργαριτάρι καὶ μὲ ὅλα λάμπει, ὄχι μόνο στὰ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ στὰ λίγα παρουσιάζει μεγάλη δύναμη

τε, καὶ ὄψεσθε πόσον ἡμῖν θησαυρὸν αὕτη τῆς λέξεως ἡ δυναμὶς ἀνακαλύπτει.

3. Τί τοίνυν ἐστὶ βεβαίωσις εὐαγγελίου, καὶ ποίαν βεβαίωσιν εὐαγγελίου καλεῖ, καὶ τίνοσ ἐνεκεν ταύτης μέμνηται τῆς λέξεως, 5 δικαστηρίων καὶ δεσμοτηρίων καὶ ἀλύσεως μνημονεύσας; Ἡνίκα τὸ κήρυγμα κατεσπάρη (ἀνάγκη γὰρ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγεῖν, ὥστε σαφεστέραν ποιῆσαι τὴν διδασκαλίαν), πολλῶν θορύβων πάντα ἐπληροῦτο, καὶ ταραχῆς ἦν ἅπαντα μεστά. Ἐπειδὴ γὰρ ἔνδεκα ὄντες μόνοι πρὸς τὴν οἰκουμένην παρετάττοντο, 10 παλαιὰν ἀναμοχλεύοντες συνήθειαν, χρονίαν καταλύοντες πλάνην, πατέρων καὶ πάππων καὶ προγόνων ἀνατρέποντες νόμους, τὰ πάτρια τῶν πόλεων ἔθῃ διασαλεύοντες καὶ καθαροῦντες, καὶ ἀπ' ἐναντίας πᾶσι φθειγγόμενοι, φιλοσόφοις, ῥήτορσιν, ἄρχουσι, δικασταῖς, τυράννοις, δήμοις, δούλοις, ἐλευθέροις, γη- 15 πόνοις, ναύταις, πόλεμος ἀνεῤῥιπίζετο χαλεπὸς, καί, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἅπαντα θορύβων ἦν μεστά· πανταχοῦ κρημνοί, πανταχοῦ σκόπελοι, καὶ οὐχ οὕτω θάλαττα μαινομένη, καὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων διακοπτομένη ταραττεται, ὡς ἡ οἰκουμένη τότε ἅπασα κεκίνητο, τῶν μὲν παλαιῶν ἀνασπωμένων ἔθῶν 20 τῶν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ παγέντων, καὶ οὐκ ἐν μιᾷ καὶ δύο καὶ τρισὶ πόλεσιν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καινῶν δὲ εἰσαγομένων δογμάτων, καὶ ὧν οὐδεὶς οὐδέποτε πρότερον ἤκουσεν.

Ἐντεῦθεν ἀκήρυκτος πρὸς αὐτοὺς ἦν ἅπασι πόλεμος· καὶ γὰρ οἰκίας διήρουν, καὶ συγγενείας διέσπων· ἡ γὰρ τοῦ κηρύγμα- 25 τος φύσις ὁδῶ βαδίζουσα, καὶ πολλοὺς οἰκειουμένη, πολέμους καθίστη τοῖς μὴ δεχομένοις τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, καὶ πατὴρ υἶδν ἀπεκήρυττε, καὶ γυναικὸς ἀνὴρ κατεφρόνει, καὶ δεσπότης οἰκέταις ἐπολέμουν, καὶ ἀρχομένοις ἄρχοντες, καὶ παντὸς ἐμφυλίου πολέμου πικρότερος οὗτος ἦν· εἰ γε πόλεμον αὐτὸν καλεῖν

νοημάτων. Ἄλλὰ προσέξτε καὶ θὰ δεῖτε πόσο θησαυρὸ μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ δύναμη αὐτῆς τῆς λέξης.

3. Τί λοιπὸν εἶναι ἡ βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ποιά βεβαίωση Εὐαγγελίου ὀνομάζει, καὶ γιὰ ποιοῦ λόγου ἀναφέρει αὐτὴ τὴ λέξη, ὅταν ἀνάφερε τὰ δικαστήρια καὶ τὶς φυλακὲς καὶ τὶς ἀλυσίδες; Ὅταν τὸ κήρυγμα εἶχε διαδοθεῖ (γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρω τὸ λόγο στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ κάμω σαφέστερη τὴ διδασκαλία μου), ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ πολλοὺς θορύβους καὶ τὰ πάντα ἦταν γεμάτα ἀπὸ ταραχὴ. Ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἦταν ἔνδεκα οἱ μαθητὲς, παρατάσσονταν μόνοι τοὺς ἐναντίον τῆς οἰκουμένης, ἀναμοχλεύοντας παλιὰς συνήθειες, διαλύοντας μακροχρόνια πλάνη, ἀνατρέποντας τοὺς νόμους τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων καὶ τῶν προγόνων, διαταράσσοντας καὶ καταργώντας τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῶν πόλεων, καὶ μιλώντας ἐναντία σ' ὅλους, στοὺς φιλοσόφους, στοὺς ῥήτορες, στοὺς ἄρχοντες, στοὺς δικαστὲς, στοὺς τυράννους, στὸ λαό, στοὺς δούλους, στοὺς ἐλεύθερους, στοὺς γεωργούς, στοὺς ναῦτες, ἀναβε πόλεμος φοβερός, καὶ τὰ πάντα ἦταν γεμάτα ἀπὸ θορύβους, πρᾶγμα ποὺ προηγουμένως εἶπα. Παντοῦ ὑπῆρχαν γκρεμοί, παντοῦ σκόπελοι, καὶ δὲν ταρασσεται τόσο ἡ μανιασμένη θάλασσα ποὺ τὴν κτυποῦν οἱ ἀντίθετοι ἄνεμοι, ὅσο ταραχθῆκε τότε ἡ οἰκουμένη ὅλη, ἐπειδὴ ξερριζώνονταν τὰ παλιὰ ἔθιμα ποὺ εἶχαν παγιωθεῖ σὲ τόσο πολὺ χρόνον, καὶ ὄχι σὲ μία οὔτε σὲ δύο καὶ τρεῖς πόλεις, ἀλλὰ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐπειδὴ εἰσάγονταν νέες διδασκαλίαι, καὶ τὶς ὁποῖαι ποτὲ κανένας δὲν ἄκουσε προηγουμένως.

Ἔτσι ἀπ' ὅλους ὑπῆρχε ἀκήρυκτος πόλεμος ἐναντίον τοὺς, ἀφοῦ πρᾶγματι χῶριζαν οἰκογένειαι καὶ κατέστρεφαν συγγένειαι. Γιατὶ τὸ κήρυγμα, καθὼς προχωροῦσε καὶ κέρδιζε πολλοὺς, προκαλοῦσε πολέμους σ' αὐτοὺς ποὺ δὲ δέχονταν τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας, καὶ ὁ πατέρας ἀπαρνιόταν τὸν υἱόν, καὶ ὁ ἄνδρας περιφρονοῦσε τὴ γυναῖκα του, καὶ οἱ κύριοι πολεμοῦσαν τοὺς ὑπηρέτας, καὶ οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀρχόμενους, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν χειρότερος ἀπὸ κάθε ἐμφύλιον πόλεμον. Ἄν

χρή, ἀλλ' οὐκ ἄλλο τι τούτου βαρύτερον. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πολέμοις ἐξ ἴσης τὰ τῆς παρατάξεως, καὶ βάλλει καὶβάλλεται ἐκάτερα τὰ στρατόπεδα· τότε δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλ' ὁ μὲν ἐπ' ἐξουσίας ἐπολέμει, οἱ δὲ ἐπολεμοῦντο μόνον, βάλλειν δὲ αὐτοῖς οὐκ 5 ἐχρῆν (ἐξῆν), οὐδὲ ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιβουλευοντας· οὕτω γὰρ ὁ τῆς παρατάξεως στρατηγὸς ἐκέλευε, λέγων· «Ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡσπερ πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί».

Καὶ τοῖς ἐπιβουλεύουσιν οὐ μόνον ἐπεξιέναι οὐκ ἐκέλευεν, 10 ἀλλὰ καὶ παρέχειν ἐντρυφᾶν τῇ παροινία, λέγων τὸ γὰρ τὴν δεξιὰν στρέφειν σιαγόνα, καὶ τὰ πρόβατα πέμπειν ἐν μέσῳ λύκων, οὐδὲν ἄλλο αἰνίττεται ἢ ὅτι τὸ πάσχειν αὐτοῖς συνεκλήρωσεν, ἵνα λαμπρότερον τὸ τρόπαιον γένηται. Πῶς; Ὅτι ἔνδεκα ὄντες τῆς οἰκουμένης περιεγέροντο, ὅτι πάσχοντες, οὐ ποιοῦντες, 15 βαλλόμενοι καὶ οὐ βάλλοντες, ἐπιβουλεύόμενοι καὶ οὐκ ἐπιβουλεύοντες, μαστιζόμενοι καὶ οὐ μαστίζοντες, ἐλαυνόμενοι καὶ οὐκ ἐλαύνοντες, διωκόμενοι καὶ οὐ διώκοντες, ἀναιρούμενοι καὶ οὐκ ἀναιροῦντες, καὶ ὅτι, καθάπερ πρόβατα εἰς σφαγὴν προκείμενα, τοὺς λύκους ἅπαντας πρὸς προβάτων ἡμερότητα μετέ- 20 βαλλον, τοὺς μαινομένους, τοὺς φόνων πνέοντας, τοὺς θηρίων ἀγριωτέρους γινομένους. Τρέχοντος τοίνυν τοῦ λόγου καὶ τῆς εὐσεβείας σπειρομένης, πανταχόθεν ἀνήπτοντο πυραὶ καὶ ἀπέχθεται καὶ πόλεμοι, οὐχὶ τοῖς διδασκάλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθητευομένοις. Ὅμοῦ γάρ τις ἐδέξατο τὸν λόγον, καὶ κοινὸς 25 πολέμιος περιῆει πᾶσι, καὶ πατρίδος ἠλαύνετο, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετωκίζετο, καὶ οὐσίας ἐξέπιπτε, καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, μᾶλλον δὲ περὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν ἐκινδύνευεν· καὶ οὐδὲν ἴσχυε τότε τῆς φύσεως ἢ τυραννίς, ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπών, καὶ

βέβαια πρέπει νὰ τὸν ὀνομάζουμε αὐτὸν πόλεμο, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πιὸ βαρὺ ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ στοὺς πολέμους οἱ ἀντίπαλοι παρατάσσονται μὲ ἴσες δυνατότητες, καὶ τὰ δύο στρατόπεδα μάχονται μὲ ὁμοιο τρόπο. Τότε ὁμοῦ δὲν ἦταν ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ ὁ ἕνας πολεμοῦσε μὲ δύναμη, οἱ ἄλλοι ὁμοῦ πολεμοῦνταν μόνο, καὶ δὲν μπορούσαν νὰ κτυποῦν, οὔτε ν' ἀποκρούσουν αὐτοὺς πού τοὺς ἐπιβουλεύονταν. Γιατὶ τέτοια διαταγὴ ἔδινε ὁ στρατηγὸς τῆς παράταξης, λέγοντας· «Σᾶς στέλνω σὰν πρόβατα ἀνάμεσα σὲ λύκους. Νὰ εἶστε λοιπὸν φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια καὶ ἄκακοι σὰν τὰ περιστέρια»¹⁰.

Καὶ ὄχι μόνο δὲ διέταξε νὰ ἐπιτίθενται σ' αὐτοὺς πού τοὺς ἐπιβουλεύονταν, ἀλλὰ καὶ νὰ βρίσκουν ἀπόλαυση στὴν κακὴ τους συμπεριφορὰ, γιατί λέγοντας τὸ νὰ στρέφουν τὴ δεξιὰ τους σιαγόνα καὶ ὅτι στέλνω τὰ πρόβατα ἀνάμεσα σὲ λύκους, τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ, παρὰ τὸ ὅτι τοὺς σύνδεσε καὶ αὐτοὺς μὲ τὰ παθήματα, γιὰ νὰ γίνῃ λαμπρότερο τὸ τρόπαιο. Πῶς; Ἐπειδὴ κατέκτησαν τὴν οἰκουμένην, ἂν καὶ ἦταν ἔνδεκα, ἐπειδὴ ὑπέφεραν χωρὶς ν' ἀνταποδίδουν τὰ κακά, ἐπειδὴ τοὺς κτυποῦσαν χωρὶς νὰ κτυποῦν, ἐπειδὴ τοὺς ἐπιβουλεύονταν χωρὶς νὰ ἐπιβουλεύονται αὐτοί, ἐπειδὴ τοὺς μαστίγωναν χωρὶς νὰ μαστιγώνουν, ἐπειδὴ τοὺς ἔδιωχναν χωρὶς νὰ διώχνουν, ἐπειδὴ τοὺς καταδίωκαν χωρὶς νὰ καταδιώκουν, ἐπειδὴ τοὺς θανάτωναν χωρὶς νὰ θανατώνουν, καὶ ἐπειδὴ, σὰν πρόβατα ἔτοιμα γιὰ σφαγὴ, ἔκαμαν ὄλους τοὺς λύκους ἡμεροῦς σὰν πρόβατα, αὐτοὺς δηλαδὴ πού ὀργίζονταν πάρα πολύ, πού ἦταν ἔτοιμοι νὰ φονεύσουν, πού γίνονταν πιὸ ἄγριοι ἀπὸ τὰ θηρία. Καθὼς λοιπὸν προχωροῦσε τὸ κήρυγμα καὶ ξαπλωνόταν ἡ εὐσέβεια, ἀπὸ παντοῦ ἀναβαν φωτιές καὶ μίση καὶ πόλεμοι, ὄχι μόνο στοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ στοὺς μαθητές τους. Γιατὶ μόλις δεχόταν κάποιος τὸ κήρυγμα, ἀμέσως γινόταν κοινὸς ἐχθρὸς ὄλων, καὶ τὸν ἔδιωχναν ἀπὸ τὴν πατρίδα του, καὶ τὸν ἐξόριζαν, καὶ ἔχανε τὴν περιουσία του καὶ κινδύνευε γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ἢ καλύτερα, γιὰ τὴ ζωὴ του. Καὶ τίποτε δὲν κατόρθωσε τότε ἢ τυραννία τῆς φύσης, ἀλλὰ πράγμα πού εἶπα προηγουμένως, καὶ

παῖδες κατεφρονοῦντο, καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς ἐν τάξει πολεμίων ἦσαν, καὶ μετὰ τῶν διδασκάλων οἱ μαθηταὶ τὰ ἀνήκεστα ἔπασχον.

Καὶ ταῦτα αὐτὰ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· « Ἀναμιμνήσκεσθε
 5 γὰρ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφόμενων γενηθέντες. Καὶ γὰρ τοῖς δεσμίοις συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες
 10 ἔχειν ὑμᾶς κρείσσονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν». Καὶ πάλιν Θεσσαλονικεῦσιν ἐπιστέλλων ἔλεγεν· « Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθάπερ καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀ-
 15 ποκτεινάντων, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων». Καὶ Γαλάταις δὲ πάλιν γράφων ἔλεγε· « Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, εἴ γε καὶ εἰκῆ». Καὶ τὰ αὐτοῦ δὲ πάθη διηγούμενος, ἔλεγε· « Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν στενοχωρίᾳ, ἐν φυλακαῖς, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν λιμῶ, ἐν δίψει καὶ γυμνότητι»· καὶ πάλιν,
 20 « Τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρὶς ἐρῥαβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐν ἐρημίαις»· καὶ πάλιν, « Ἡ ἐπισύστασις μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν»· καὶ πάλιν, « Ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέ-
 25 ως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν πιάσαι με θέλων, καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ»· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· « Ἐλογίσθημεν ὡς πρό-

11. Ἐβρ. 10, 32-34.

12. Α' Θεσ. 2, 14 - 15.

13. Γαλ. 3, 4.

14. Β' Κορ. 6, 4.5 καὶ 11, 27.

15. Β' Κορ. 11, 24.26.

16. Β' Κορ. 11, 28.

17. Β' Κορ. 11, 32.33.

18. Ρωμ. 8, 36.

τὰ παιδιά περιφρονοῦνταν, καὶ ἀδέλφια καὶ συγγενεῖς ἦταν ἐχθροί, καὶ μαζί μὲ τοὺς διδασκάλους οἱ μαθητὲς ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα.

Αὐτὰ ἀκριβῶς γιὰ νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Νὰ θυμᾶστε τὶς προηγούμενες ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες φωτισθήκατε καὶ ὑπομείνατε πολλὴ ἄθληση καὶ ἀγώνα παθημάτων, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μὲ ὄνειδισμοὺς καὶ μὲ θλίψεις σᾶς γελοιοποιοῦσαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο γίνατε συμμέτοχοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔτσι καταδιώκονταν καὶ ζοῦσαν. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ τοὺς φυλακισμένους συμπαθήσατε, καὶ τὴν ἄρπαγὴ καὶ δήμευση τῆς περιουσίας σας μὲ χαρὰ δεχθήκατε, ἐπειδὴ γνωρίζατε ὅτι ἔχετε καλύτερη περιουσία στοὺς οὐρανοὺς, πὺ εἶναι μόνιμη καὶ αἰώνια»¹¹. Καὶ πάλι ὅταν ἔγραφε στοὺς Θεσσαλονικεῖς ἔλεγε· «Γιατὶ ἐσεῖς, ἀδελφοί, γίνατε μιμητὲς τῶν Ἐκκλησιῶν πὺ εἶναι στὴν Ἰουδαία, ἀφοῦ καὶ ἐσεῖς πάθατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν Κύριο θανάτωσαν, καὶ σᾶς καταδίωξαν σκληρὰ καὶ εἶναι ἐχθροὶ μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους»¹². Καὶ στοὺς Γαλάτες πάλι γράφοντας ἔλεγε· «Πάθατε τόσα πολλὰ στὰ χαμένα, καὶ εἶθε νὰ ἦταν μόνο στὰ χαμένα»¹³. Καὶ ὅταν διηγοῦνταν τὰ δικά του παθήματα, ἔλεγε· «Μὲ ὑπομονὴ μεγάλη, μὲ στενοχώριες, μὲ φυλακίσεις, μὲ κόπους, μὲ ἀγρυπνίες, μὲ πείνα, μὲ δίψα καὶ γύμνια»¹⁴. Καὶ πάλι· «Δέχθηκα σαράντα παρὰ μία μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ραβδίστηκα, μία φορὰ λιθοβολήθηκα, ἓνα ἡμερονύκτιο ἔμεινα στὸ ἀνοικτὸ πέλαγος, μὲ κινδύνους στὰ ποτάμια, μὲ κινδύνους ἀπὸ ληστὲς, μὲ κινδύνους ἀπὸ τὸ Ἰουδαϊκὸ γένος, μὲ κινδύνους μέσα σ' ἔρημους τόπους»¹⁵. Καὶ πάλι· «Ἡ καθημερινὴ ἐπίθεση ἐναντίον μου, ἀλλὰ καὶ ἡ φροντίδα μου γιὰ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες»¹⁶. Καὶ πάλι· «Ὁ διοικητὴς τοῦ βασιλιᾶ Ἀρέτα φρουροῦσε τὴν πόλη Δαμασκὸ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μὲ συλλάβει. Καὶ ἀπὸ κάποιο παράθυρο μὲ κατέβασαν κάτω μέσα σὲ δικτυωτὸ καλάθι ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ ξέφυγα ἀπὸ τὰ χέρια του»¹⁷. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ἔλεγε ὁ Παῦλος· «Θεωρηθήκαμε σὰν πρόβατα γιὰ νὰ σφαγοῦν»¹⁸. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Εἶθε ὁ

βατα σφαγῆς»· καὶ ἑτέρωθι πάλιν, «Δῶν ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι τὴν ἄλυσίν μου οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαιότερον ἐζήτησέ με καὶ εὔρε».

4. Τί ἂν τις εἶποι τὰ τῶν ψευδαποστόλων, τὰ τῶν ψευδαδέλ-
5 φων, τοὺς μυρίους καὶ πολυειδεῖς πολέμους; οὐ γὰρ δὴ μόνον αἰ
τιμωρίαι καὶ αἱ κολάσεις ἐκινουῦντο, ἀλλὰ καὶ δεινότητες ῥητό-
ρων, καὶ φιλοσόφων κατασκευαί· καὶ οὐ παρ' ἐκείνων δὲ μόνον,
ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἀγοραίων πολλὰ ἤρετο μηχανήματα
κατὰ τῆς Ἐκκλησίας· ἅπερ αἰνιττόμενος ἔλεγεν· «Ἀλέξανδρος
10 ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ὃν καὶ σὺ φυλάττου· λίαν
γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις». Ὡσπερ οὖν ἡ θάλαττα
κυμάτων οὐκ ἔστι χωρὶς, οὕτω καὶ ἡ Παύλου ψυχὴ πεπλήρωτο
μυρίων πειρασμῶν, καθημερινῶν κινδύνων, ἔξωθεν, ἔσωθεν,
διὰ ῥημάτων, διὰ πραγμάτων, διὰ χρημάτων, διὰ δόλων· καὶ οὐ-
15 δεῖς παραστῆσαι δυνήσεται λόγος τὰ νέφη τῶν βελῶν ἐκείνων,
τὰ πλήθη τῶν κυμάτων.

Ἐπεὶ οὖν ἐν τουτοῖς τὰ πράγματα ἦν, οὐ μόνον τοῖς εἰρημέ-
νοισι, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλείοσι, καὶ οὐ διδάσκαλοι μόνον, ἀλλὰ
καὶ μαθηταὶ ἐκινδύνεον, καὶ οὐ μαθηταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδά-
20 σκαλοι (εἰ μὲν γὰρ θάτερον μέρος ἦν ἐν πειρασμῶ, τὸ δὲ λοιπὸν
ἐν ἀδείᾳ, ἔμελλε τούτῳ παράκλησις γίνεσθαι· νυνὶ δὲ ἀμφοτέρα
ἦν ἐν τῷ πολεμεῖσθαι καὶ βάλλεσθαι)· καὶ ταῦτα ὁρῶντες πολλοὶ
τῶν ἀσθενεστέρων ἐξελύοντο, ἐνάρκων, ἀλύοντες διετέλουν, τὰ
μὲν χρηστὰ τοῦ κυρύγματος ἐν ἐλπίσιν ὁρῶντες, βασιλείαν καὶ
25 ἀνάστασιν καὶ ἀφθαρσίαν, τὰ δὲ λυπηρὰ ἐνταῦθα ἐν τῇ πείρᾳ καὶ
ὑπομονῇ, τήγανα, καμίνους, δεσμοπήρια, πολέμους, ἔχθρας, ἀ-
πεχθείας, θανάτους, κινδύνους, καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτῶν

Κύριος νὰ δώσει ἔλεος στήν οἰκογένεια τοῦ Ὀνησιφόρου, γιατί δὲν ντράπηκε τὴν ἀλυσίδα μου, ἀλλὰ ὅταν ἦρθε στὴ Ρώμη μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον μὲ ζήτησε καὶ μὲ βρῆκε»¹⁹.

4. Τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὶς θλίψεις ἀπὸ τοὺς ψευδαποστόλους καὶ τοὺς ψευδαδέλφους, γιὰ τοὺς ἄπειρους καὶ πολύμορφους πολέμους; Γιατί δὲν ἐπιβάλλονταν μόνο οἱ τιμωρίες καὶ οἱ ποινές, ἀλλὰ κινουῦνταν ἐναντίον του καὶ οἱ ἱκανότητες τῶν ρητόρων καὶ τὰ σοφίσματα τῶν φιλοσόφων. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ συχνάζουν στήν ἀγορὰ ἐγείρονταν πολλὰ τεχνάσματα ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὰ ὑπονοώντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ χαλκουργὸς μοῦ ἔκαμε πολλὰ κακά. Νὰ φυλάγεσαι καὶ ἐσὺ ἀπὸ αὐτόν, γιατί πολέμησε πολὺ τὸ κήρυγμά μας»²⁰. Ὅπως λοιπὸν ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ποτὲ χωρὶς κύματα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου ἦταν γεμάτη ἀπὸ χιλιάδες πειρασμούς, καθημερινούς κινδύνους, ποὺ προέρχονταν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μὲ λόγια, μὲ πράξεις, μὲ χρήματα, μὲ δόλους. Καὶ κανένας λόγος δὲ θὰ μπορέσει νὰ περιγράψει τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα βέλη, τὰ πολλὰ κύματα.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ πράγματα ἦταν σὲ τέτοια κατάσταση, ὄχι μόνο ἔτσι ὅπως εἶπαμε, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερα, καὶ δὲν κινδύνευαν μόνο οἱ διδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθητές, καὶ ὄχι μόνο οἱ μαθητές, ἀλλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι (γιατί ἂν ἀπὸ τὰ δύο μέρη τὸ ἓνα βρισκόταν σὲ πειρασμούς καὶ τὸ ἄλλο σ' ἀσφάλεια, θὰ παρηγοροῦσε τὸ ἓνα τὸ ἄλλο· τὴν ὁμῶς καὶ τὰ δύο μέρη τὰ πολεμοῦσαν καὶ τὰ καταδίωκαν), καὶ βλέποντας αὐτὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενέστερους στήν πίστη ἔχαναν τὸ θάρρος τους, παρέλυαν, ἀγωνιοῦσαν, γιατί ἔβλεπαν ὅτι ἦταν ἐλπίδες μόνο τὰ ἀγαθὰ τοῦ κηρύγματος, δηλαδὴ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ἀφθαρσία, τὰ ὀδυνηρὰ ὁμῶς τὰ δοκίμαζαν καὶ τὰ ὑπόφεραν ἐδῶ, δηλαδὴ τὰ βασανιστήρια στὰ τηγάνια, στὰ καμίνια, τὶς φυλακές, τοὺς πολέμους, τὶς ἐχθρες, τὴν ἀπέχθεια, τοὺς θανάτους, τοὺς κινδύνους, καὶ τοὺς διδασκάλους τοὺς ἄλλοτε σὶς φυλακές καὶ ἄλλοτε νὰ τοὺς ἀπαγά-

νῦν μὲν ἐν δεσμωτηρίοις, νῦν δὲ ἐν ἀπαγωγαῖς, ὑβριζομένους, ἀπαγομένους· καὶ πανταχόθεν ἦσαν νέφη κακῶν, καὶ βαθεῖάν τινα νύκτα πειρασμῶν εἶχον, ἣ πάντας κατεῖχε καὶ θορυβεῖσθαι αὐτοὺς ἐποίει σφόδρα καὶ ταραττεσθαι· ὄρα πῶς διὰ μιᾶς λέξεως
 5 ἀνίστησιν αὐτῶν τὸ φρόνημα. Ποιεῖ μὲν γὰρ αὐτὸ καὶ ἄλλοθεν, ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ λέγων· «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε»· οὐ περὶ γονάτων καὶ χειρῶν λέγων, ἀλλὰ περὶ λογισμῶν χωλευόντων τῷ πλήθει τῶν πειρασμῶν ἐκλυομένων. Εἶτα παραινέσας, καὶ παραθυμίαν εἰσάγει με-
 10 γίστην λέγων· «Ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ».

Ἄλλὰ ἐπειδὴ τοῦτο τέως ἐν ἐλπίσιν ἦν, καὶ ἑτέρως πάλιν αὐτοὺς προτρέπεται, οὐκ ἐξ ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐξ οἰκείων παραδειγμάτων εὐθυμοτέρους ποιῶν· «Ἄναμιμνήσκεσθε» γάρ, φησί,
 15 «τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων». Ὑμᾶς αὐτοὺς αἰσχύνθητε, τὰ ὑμέτερα κατωρθώματα ἐντράπητε, μὴ ἀνάξιον ἐπιδείξητε τῶν προοιμίῶν τὸ τέλος, οἴκοθεν δέχεσθε τὴν παράκλησιν. Παρακαλέσας τοίνυν καὶ οὕτω κάκείνως, παρακαλεῖ καὶ διὰ τῆς λέξεως ταύτης. Πῶς
 20 καὶ τίνι τρόπῳ; Τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἄλυσιν βεβαίωσιν Εὐαγγελίου λέγων. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀνιστάμενοι νεκροί, φησίν, οὐδὲ λεπροὶ καθαιρόμενοι, οὐδὲ δαίμονες ἐλαυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δεσμούμενοι βεβαιουῦμεν τὸ Εὐαγγέλιον. Πῶς, εἰπέ μοι, καὶ τίνι τρόπῳ; καινὰ γὰρ τὰ εἰρημένα, καὶ αἰνίγματι τὰ πολλὰ ἔοικεν.
 25 Λοιπὸν ἄκουε πῶς· εἰ ἀδεῶς ἐκηρύττομεν, μηδὲν πάσχοντες ἀηδὲς μηδὲ δεινόν, καὶ πολλοῖς τῶν βουλομένων ἡμᾶς διαβάλλειν ἔδοξεν ἂν ὑποπτον εἶναι τὸ κήρυγμα· νῦν δὲ ἐλαυνόμενοι, διωκόμενοι, τεμνόμενοι, καιόμενοι, κατακρημνιζόμενοι, μυρία πά-

γουν, νὰ τοὺς βρίζουν, νὰ τοὺς κακοποιοῦν, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ παντοῦ ὑπῆρχαν πολλὰ κακά, καὶ βρίσκονταν μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι πειρασμῶν, ποὺ κατεῖχε ὄλους καὶ τοὺς ἔκανε νὰ φοβοῦνται πάρα πολὺ καὶ νὰ τρομάζουν, πρόσεχε πῶς μὲ μία λέξη ἐξυψώνει τὸ φρόνιμά τους. Γιατὶ αὐτὸ τὸ κάνει καὶ ἀπὸ ἄλλη αἰτία, λέγοντας σ' ἄλλη ἐπιστολή· «Γι' αὐτὸ τὰ πεσμένα κάτω χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα σηκῶστε τὰ ὄθρια»²¹. Δὲν ἐνοεῖ βέβαια τὰ γόνατα καὶ τὰ χέρια, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ποὺ χωλαίνουν καὶ παραλύουν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πειρασμούς. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ τοὺς συμβούλεψε, τοὺς παρηγορεῖ πάρα πολὺ λέγοντας· «Γιατὶ ἀκόμη πολὺ λίγος χρόνος μένει καὶ ὁ Κύριος ποὺ τὸν περιμένουμε νὰ ἔρθει καὶ πάλι, θὰ ἔρθει καὶ δὲ θ' ἀργήσει»²².

Ἐπειδὴ ὁμως καὶ αὐτὸ πάλι ἦταν μιὰ ἐλπίδα, τοὺς προτρέπει πάλι μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ τοὺς κάνει πιὸ εὐθυμούς, ὄχι μὲ ξένα παραδείγματα, ἀλλὰ μὲ δικά τους. Γιατὶ λέγει· «Νὰ θυμᾶστε τὶς προηγούμενες ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες φωτισθήκατε καὶ ὑπομείνατε πολλὴ ἄθληση παθημάτων». Τὸν ἑαυτὸ σας νὰ σεβαστεῖτε γιὰ τὰ δικά σας κατορθώματα νὰ ντρέπεστε, νὰ μὴν παρουσιάσετε τέλος ἀνάξιο τῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σας νὰ παίρνετε παρηγοριά. Ἐφοῦ τοὺς παρηγόρησε λοιπὸν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ μὲ τὸν ἄλλο, τοὺς παρηγορεῖ καὶ μὲ αὐτὴ τὴ λέξη. Πῶς καὶ μὲ ποῖο τρόπο; Λέγοντας τὰ δεσμὰ καὶ τὶς ἀλυσίδες βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου. Γιατὶ ὄχι μόνο οἱ νεκροὶ ὄταν ἀνασταίνονται, λέγει, οὔτε οἱ λεπροὶ ὄταν καθαρίζονται, οὔτε τὰ δαιμόνια ὄταν διώχνονται, βεβαιώνουν τὸ Εὐαγγέλιο, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς τὸ ἐπιβεβαιώνουμε ὄταν φυλακιζόμαστε. Πῶς, πές μου, καὶ μὲ ποῖο τρόπο; γιατί εἶναι καινούρια αὐτὰ ποὺ λέγονται καὶ φαίνονται αἰνιγματικὰ τὰ περισσότερα. Λοιπὸν ἄκουε πῶς βεβαιώνουμε τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐὰν κάναμε τὸ κήρυγμα ἄφοβα, χωρὶς νὰ παθαίνουμε τίποτε τὸ ἄσχημο ἢ κακό, σὲ πολλοὺς ποὺ θέλουν νὰ μᾶς διαβάλλουν θὰ φαινόταν ὅτι τὸ κήρυγμα εἶναι ὑποπτό. Τώρα ὁμως ποὺ μᾶς ἐξορίζουν, μᾶς καταδιώκουν, μᾶς κομματιάζουν, μᾶς καῖνε, μᾶς ρίχνουν στοὺς

σχοντες και μη ἐνδιδόντες, ἀλλὰ προθυμότεροι ταύτη γινόμενοι, και τοῖς σφόδρα ἀναισχυντεῖν βουλομένοις ἱκανὴν παρέχομεν ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθείας εἶναι κήρυκας, και θεῖαν τινὰ δύναμιν ἐν ἡμῖν εἶναι, και πάντα ταῦτα ἐξευμαρίζουσιν, και οὐκ ἐῶσαν τῶν 5 πειρασμῶν τὸ πλῆθος περιγενέσθαι τῶν κηρυττόντων, και ταῦτα ὀλίγων ὄντων, διὰ τοσοῦτων κρατῆσαι κωλυμάτων.

Εἰ τις οὖν βούλοιο σαφῆ λαμβάνειν ἀπόδειξιν τοῦ θεῖαν εἶναι δύναμιν τὴν ἡμῖν ἐνηχοῦσαν, τοὺς πειρασμοὺς λαμβανέτω, τοὺς κινδύνους, τὰς ἀλύσεις, τὰ δεσμωτήρια. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀν- 10 θρωπίνης δυνάμεως διὰ τοσοῦτων κρατῆσαι κρημνῶν, διὰ τοσοῦτων πλεῦσαι κυμάτων, διὰ τοσοῦτων χωρῆσαι βελῶν, ἀλλὰ θείας και ἀμάχου ταῦτα ἰσχύος. Ὡστε βεβαίωσις τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ἄλυσις, οὐκ ἐκεῖνοις μόνον, ἀλλὰ και ἡμῖν τοῖς πάσχουσι· δοκιμωτέρους γὰρ ἡμᾶς ἐργάζεται, ἰσχυροτέρους, μᾶλλον κατα- 15 φρονεῖν ποιεῖ τῶν ἐπιβούλων. Διὸ και ἔλεγεν. «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει».

5. Ὁρᾶς πῶς ἡ θλίψις βεβαιοῖ τὸ Εὐαγγέλιον; Διὰ δὴ τοῦτο και ἀλλαχοῦ αἰτοῦντι αὐτῶ τῶν πειρασμῶν ἀπαλλαγὴν, και 20 πολλάκις ὑπὲρ τούτων προσελθόντι, ἤκουεν· «Ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ἀσθένειαν ἐνταῦθα τοὺς διωγμοὺς καλεῖ, τοὺς πειρασμοὺς, τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιβουλάς, τὰς ἐπηρείας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἡδυνάμην ταῦτα κωλύσαι, φησί, και σβέσαι τὸν πόλεμον, και 25 ἀναστεῖλαι τὰ κύματα, ἀλλ' οὐκ ἐποίησα, ἵνα μειζρόνως ἡ δύναμίς μου δειχθῇ. Οὐ γὰρ οὕτως ἐδείκνυτο αὐτοῦ ἡ δύναμις, τούτων μὴ γινομένων, ὡς γινομένων μὲν, οὐκ ἰσχυόντων δέ. Ἐπεὶ και κυ-

γκρεμούς, τώρα πού ὑποφέρουμε πολλά χωρὶς νὰ ὑποχωροῦμε, ἀλλὰ πού γινόμαστε ἔτσι πιὸ πρόθυμοι, καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμη πού θέλουν νὰ φέρονται ἀναίσχυντα πολὺ, δίνουμε μεγάλη ἀπόδειξη ὅτι εἴμαστε κήρυκες τῆς ἀλήθειας, καὶ ὅτι ὑπάρχει μέσα μας κάποια θεϊκὴ δύναμη, ἡ ὁποία ἀνακουφίζει ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν ἀφήνει τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν νὰ καταβάλλουν τοὺς κήρυκες, καὶ ἐνῶ εἶναι λίγοι κατορθώνουν νὰ νικήσουν ἀνάμεσα σὲ τόσο πολλὰ ἐμπόδια.

Ἐὰν λοιπὸν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ λάβει σαφὴ ἀπόδειξη τοῦ ὅτι ὑπάρχει μέσα μας θεϊκὴ δύναμη πού μας δυναμώνει, ἄς λάβει τοὺς πειρασμούς, τοὺς κινδύνους, τὶς ἀλυσίδες, τὶς φυλακές. Γιατὶ δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπινης δύναμης νὰ ὑπερισχύσει κανεὶς ἀνάμεσα σὲ τόσοις γκρεμούς, νὰ πλεύσει ἀνάμεσα σὲ τόσα κύματα, νὰ προχωρήσει ἀνάμεσα σὲ τόσα βέλη, ἀλλὰ εἶναι γνώρισμα αὐτὰ θεϊκῆς καὶ ἀκατάβλητης δύναμης. Συνεπῶς οἱ ἀλυσίδες εἶναι βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου, ὅχι σ' ἐκείνους μόνο, ἀλλὰ καὶ σὲ μᾶς πού ὑποφέρουμε. Γιατὶ μᾶς καθιστᾷ πιὸ ἱκανούς, πιὸ ἰσχυροὺς καὶ μᾶς κάνει νὰ περιφρονοῦμε περισσότερο αὐτοὺς πού μᾶς ἐπιβουλεύονται. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ἡ θλίψη παράγει ὑπομονή, καὶ ἡ ὑπομονὴ τὴ δοκιμασμένη ἀρετὴ, καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτὴ τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα αὐτὴ δὲν ντροπιάζει»²³.

5. Βλέπεις πῶς ἡ θλίψη βεβαιώνει τὸ Εὐαγγέλιο; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἀλλοῦ ὅταν ὁ Παῦλος ζητοῦσε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς περιασμούς, καὶ πολλὰς φορὲς παρακάλεσε γι' αὐτό, ἄκουσε ἀπὸ τὸν Κύριο· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου, γιατί ἡ δύναμή μου ὀλοκληρώνεται στὴν ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου»²⁴. Ἀσθένεια ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς διωγμούς, τοὺς πειρασμούς, τοὺς κινδύνους, τὶς ἐπιβουλές, τὶς προσβολές. Καὶ αὐτὸ πού ἐννοεῖ, εἶναι τὸ ἐξῆς· Μποροῦσα, λέγει, νὰ τὰ ἐμποδίσω αὐτά, νὰ σταματήσω τὸν πόλεμο καὶ νὰ συγκρατήσω τὰ κύματα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμα, γιὰ ν' ἀποδειχτεῖ περίτρανα ἡ δύναμή μου. Γιατὶ δὲ θὰ φαινόταν τόσο ἡ δύναμή του, ἂν δὲ γίνονταν αὐτά, ὅσο ὅταν γίνονταν, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑπερισχύσουν. Γιατὶ καὶ κυ-

βερνήτην ἐκεῖνον ἄριστον εἶναι φαμεν, οὐ τὸν ἐν γαληνῶ πόντῳ
 δυνάμενον κατευθύνειν τὸ σκάφος, ἀλλὰ τὸν μεταξὺ σκοπέλων
 καὶ κυμάτων καὶ χειμώνων καὶ πνευμάτων διασώζοντας τοὺς
 ἐμπλέοντας· καὶ ἰατρόν, τὸν μυρίων νοσημάτων ἐπικειμένων
 5 ἐξαρπάζοντα τὸν κάμνοντα· καὶ στρατηγόν, τὸν πανταχόθεν πο-
 λεμίων ἐπιτεθέντων καὶ βαλλόντων δυνάμενον στῆσαι τὸ
 τρόπαιον· καὶ ποιμένα, τὸν μυρίων λύκων ἐπικειμένων καὶ ἐτέ-
 ρων ἐπιβούλων διατηροῦντα τὴν ἀγέλην ἐν ἀσφαλείᾳ.

Οὕτω δὴ καὶ τότε τοῦτο μάλιστα ἐποίει τὸ θαῦμα, ὅτι δὴ μυ-
 10 ρία πάσχοντες ἐκράτουν καὶ περιεγένοντο τῶν ποιούντων αὐ-
 τῶν. Ὅτε γοῦν τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην, τὸν υἱὸν τῆς βρον-
 τῆς, καὶ τὴν κρηπίδα τῆς πίστεως, εἰς δεσμοπήριον ἐνέβαλον,
 ἐννόησον πῶς ἀφεθέντων αὐτῶν διαποροῦσιν. Ἀγαγόντες γοῦν
 αὐτούς, ἐν μέσῳ τοῦ θεάτρου λέγουσι· «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀν-
 15 θρώποις τούτοις;». Ἰουδαῖοι οἱ αἵμασιν ἐντραφέντες προφητι-
 κοῖς, δῆμος μεμηνῶς καὶ λυσσῶν, ὁ τὰ θυσιαστήρια κατασκά-
 ψας, ὁ τοὺς προφήτας ἀποκτείνας, ὁ φόνοις συνανατραφεὶς, ὁ
 θηρίων ἀγριώτερος, ὁ στάζων ἀπὸ τοῦ αἵματος ἔτι τοῦ δεσποτι-
 κοῦ, ὁ σταυρώσας· οὗτος δύο λαβῶν ἀλιέας ἀγραμμάτους, ἰδιώ-
 20 τας, ἀσήμους, ἰχθύων ἀφωνοτέρους, ὧν θάτερος οὐδὲ θυρωροῦ
 ψιλὴν ἀπειλὴν ἤνεγκε· τούτους δὴ λαβόντες, ἐν μέσῳ ἔχοντες
 δεδεμένους, γυμνοὺς, οὐ χρημάτων περιβεβλημένους περιου-
 σίαν, οὐ σωμάτων ἰσχύν, οὐ λόγων δεινότητα, οὐ ῥητορείας δύ-
 ναμιν, οὐ γένους περιφάνειαν, οὐ πατρίδος μέγεθος, ἀλιέας ἐξ ἀ-
 25 λιών, ἐσχάτη πτωχεία συνεστηκότας, ἀποροῦσιν τί αὐτοῖς χρή-
 σονται, καὶ φασι· «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;». Ὁ-
 ρᾶς ἡλίκον ἀρετῆ; πῶς οἱ πειρασμοὶ βεβαίωσις τοῦ Εὐαγγελίου;

βερνήτης ἄριστος δὲ λέγουμε ὅτι εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ μόνο σὲ γαλήνια θάλασσα μπορεῖ νὰ διευθύνει τὸ σκάφος, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ διασώζει αὐτοὺς ποῦ πλέουν ἀνάμεσα σὲ σκοπέλους καὶ κύματα καὶ τρικυμίες καὶ ἀνέμους. Καὶ ἰατρὸς ἄριστος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ σώζει τὸν ἄρρωστο ἀπὸ τὶς πολλὰς ἀρρώστιες ποῦ εἶχε. Καὶ στρατηγὸς ἄριστος εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ μπορεῖ νὰ στήσει τὸ τρόπαιο τῆς νίκης καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπὸ παντοῦ κάνουν ἐπίθεση καὶ κτυποῦν οἱ ἐχθροί. Καὶ ποιμένα ἄριστο λέγουμε ἐκεῖνον ποῦ προφυλάσσει τὸ κοπάδι του, ὅταν ἐπιτίθενται σ' αὐτὸ πάρα πολλοὶ λύκοι καὶ ἄλλοι ἐχθροί.

Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τότε, αὐτὸ κυρίως ἔκανε τὸ θαῦμα, τὸ ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ πάθαιναν πάρα πολλὰ, νικοῦσαν καὶ ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τοὺς τὰ προκαλοῦσαν. Ὅταν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη, τὸν υἱὸ τῆς βροντῆς καὶ τὸ θεμέλιο τῆς πίστεως, πρόσεξε πῶς ἀποροῦσαν ἀφοῦ τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους. Ἀφοῦ τοὺς ἔβγαλαν λοιπὸν ἔξω, μέσα στὸ συνέδριο λέγουν· «Τί νὰ κάνουμε στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς;»²⁵. Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀνατράφηκαν μὲ τὰ αἵματα τῶν προφητῶν, λαὸς μανιασμένος καὶ ὀργισμένος, ποῦ κατέστρεψε τὰ θυσιαστήρια, ποῦ θανάτωσε τοὺς προφήτες, ποῦ ἐξοικειώθηκε μὲ τοὺς φόνους, ποῦ ἦταν πιὸ ἄγριος ἀπὸ τὰ θηρία, ποῦ ἔσταζε ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ποῦ σταύρωσε τὸν Ἰησοῦ, αὐτὸς ὁ λαός, ἀφοῦ συνέλαβε δύο ψαράδες ἀγράμματος, ἀπλοϊκούς, ἀσήμαντους, ποῦ μόνιμα σιωποῦσαν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας δὲν ἄντεξε οὔτε τὴν ἀπλὴ ἀπειλὴ τοῦ θυρωροῦ, αὐτοὺς λοιπὸν, ἀφοῦ τοὺς συνέλαβαν καὶ τοὺς εἶχαν δεμένους μπροστά τους, γυμνοὺς, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ὑπεροχὴ τῶν χρημάτων, οὔτε σωματικὴ δύναμη ἢ ἰκανότητα στὸ λέγειν ἢ ρητορικὴ δύναμη ἢ εὐγενικὴ καταγωγὴ ἢ μεγάλη πατρίδα, ποῦ ἦταν ψαράδες ἀπὸ ψαράδες γονεῖς καὶ ζοῦσαν μέσα στὴ μεγαλύτερη φτώχεια, ἀποροῦσαν πῶς νὰ τοὺς συμπεριφερθοῦν, καὶ λέγουν· «Τί νὰ κάνουμε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους;». Βλέπεις πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ; πῶς οἱ πειρασμοὶ εἶναι βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου; Καὶ λέγουν σ' αὐτούς·

Καὶ λέγουσιν πρὸς αὐτούς· «Οὐ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; Καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου».

Εἰ ἀνθρωπὸς ἐστὶ ψιλός, τί δέδοικας; εἰ δὲ Θεὸς ἐστὶ, τίνοσ
5 ἔνεκεν οὐ προσκυνεῖς; Οὐκ ἐβόας πρῶην λέγων, «Τὸ αἷμα αὐ-
τοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»; πόθεν δέδοικας τὸ αἷμα; τί
σου τὴν διάνοιαν διέσεισεν; οὐκ ἔδησας; οὐκ ἐμάστιξας; οὐκ ἐ-
σταύρωσας; οὐ νεκρὸν εἶδες καθαιρούμενον ἀπὸ τοῦ σταυροῦ;
οὐ θαπτόμενον ἐθεάσω, καὶ τῇ γῆ κρυπτόμενον; οὐ σήμαντρα ἐ-
10 πέθηκας τῷ τάφῳ; οὐκ ἐπρίω τοὺς στρατιώτας; οὐ φήμην διέ-
σπειρας, ὅτι ἔκλεψαν αὐτὸν οἱ μαθηταί; Τί δέδοικας νῦν; τί τρέ-
μεις αὐτοῦ τὸ αἷμα; Ὁρᾷς τὴν ἀλήθειαν διὰ πάντων λάμπουσαν;
Ἐπειδὴ γὰρ εἶδον μετὰ τὴν ἐπιβουλήν ἐκείνην, τὸ πρᾶγμα αἰρό-
μενον, καὶ τὰ προοίμια λαμπρὰ καὶ ἡλίου φανότερα, καὶ ἐξ αὐτῆς
15 τῆς βαλβίδος ἐπιδεικνύμενα ὅτι πᾶσαν ἀθρόος καταλήψεται τὴν
οἰκουμένην, καὶ κατ' ἄκρας ἐλάσει τὴν πλάνην, καὶ οὐδὲ ἐνεγ-
κεῖν δυνήσεται τὴν ἄφατον αὐτοῦ ῥύμην καὶ τὴν δύναμιν· δεδοί-
κασι, τρέμουσι τοὺς δεσμώτας, τοὺς καταδίκους, τοὺς μαστι-
χθέντας, τοὺς ἐπιβουλευθέντας, τοὺς δύο, τοὺς ἰδιώτας.

20 Διὰ ταῦτα Παῦλος βεβαίωσιν Εὐαγγελίου καλεῖ τοὺς
πειρασμούς· διὰ ταῦτα καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς
βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὸ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ
Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν· ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυ-
ρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφό-
25 βως τὸν λόγον λαλεῖν». Τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν, ὅτι δεσμὰ θάρσος
ποιεῖ, καὶ ἄλυσις παρρησίαν ἐργάζεται, οὐ τῷ δεδεμένῳ μόνον,
ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθητευομένοις; Ἄλλ' ὁμως, ὅτε ταῦτα ἐγίνετο,
διὰ τῶν ἐναντίων τὸ κήρυγμα ἤρετο, καὶ οἱ μαθηταί, τοῦ διδα-
σκάλου πολεμουμένου καὶ ἐπιβουλεουμένου καὶ δεσμουμένου,
30 μᾶλλον ἐθάρρουν, μᾶλλον ἐσκίρτων μᾶλλον ἐπήδων.

26. Πράξ. 5, 28.

27. Ματθ. 27, 25.

28. Φιλιπ. 1, 12.14.

«Δὲ σᾶς δώσαμε ρητὴ παραγγελία νὰ μὴ διδάσκετε γιὰ τὸ ὄνομα αὐτό; Καὶ θέλετε νὰ ρίξετε πάνω μας τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ»²⁶.

Ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶναι μόνον ἄνθρωπος, γιατί φοβᾶσαι; ἔαν ὁμοῦς εἶναι Θεός, γιὰ ποιὸ λόγο δὲν τὸν προσκυνεῖς; Δὲ φώναζες προηγουμένως λέγοντας, «Τὸ αἷμα τοῦ ἁς πέσει πάνω μας καὶ πάνω στὰ παιδιὰ μας»;²⁷ γιατί φοβᾶσαι τὸ αἷμα; δὲν τὸν μαστίγωσες; δὲν τὸν σταύρωσες; δὲν τὸν εἶδες νὰ τὸν κατεβάζουν νεκρὸ ἀπὸ τὸ σταυρό; δὲν τὸν εἶδες νὰ τὸν θάβουν καὶ νὰ τὸν κρύβουν μέσα στὴ γῆ; δὲ σφράγισες στὸ τάφο; δὲν ἐξαγόρασες τοὺς στρατιῶτες; δὲ διέδωσες τὴ φήμη, ὅτι τὸν ἔκλεψαν οἱ μαθητὲς του; Γιατί φοβᾶσαι τώρα; Γιατί τρέμεις τὸ αἷμα του; Βλέπεις ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ λάμπει ἡ ἀλήθεια; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδαν μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τους ἐκείνη, ὅτι τὸ πρᾶγμα μεγαλώνει, καὶ ὅτι ἡ ἀρχὴ εἶναι λαμπρὴ καὶ πιὸ φωτεινὴ ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ δείχνει ἀπὸ τὸ ξεκίνημα ὅτι θὰ καταλάβει ἀμέσως ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ θὰ παραμερίσει τὴν ἀνέκφραστη ὀρμὴ του καὶ δύναμη, φοβοῦνται, τρέμουν τοὺς φυλακισμένους, τοὺς κατάδικους, αὐτοὺς ποὺ μαστίγωσαν καὶ ἐπιβουλεύτηκαν, τοὺς δύο, τοὺς ἀπλοϊκοὺς.

Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τοὺς πειρασμοὺς βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ γράφει· «Θέλω ὁμοῦς νὰ γνωρίζετε, ἀδελφοί, ὅτι τὰ δικά μου βᾶσανα περισσότερο συντέλεσαν στὴν πρόοδο τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡστε οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐνισχύθηκαν στὴν πίστη τους στὸν Κύριο καὶ ἀπέκτησαν θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμὰ μου γιὰ νὰ κηρύττουν τώρα μὲ περισσότερη τόλμη καὶ ἄφοβα τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου»²⁸. Ποιὸς εἶδε, ποιὸς ἄκουσε, ὅτι τὰ δεσμὰ προξενοῦν θάρρος καὶ οἱ ἀλυσίδες παράγουν παρρησία, ὄχι στὸ φυλακισμένο μόνον, ἀλλὰ καὶ στοὺς μαθητὲς του; Ἄλλ' ὁμοῦς, ὅταν γίνονταν αὐτὰ, μὲ τὰ ἀντίθετα αὐξανόταν τὸ κήρυγμα, καὶ οἱ μαθητὲς, ὅταν πολεμοῦσαν τὸ διδάσκαλο καὶ τὸν ἐπιβουλεύονταν καὶ τὸν φυλάκιζαν, ἔπαιρναν περισσότερο θάρρος, περισσότερο συγκινοῦνταν, περισσότερο πηδοῦσαν ἀπὸ χαρὰ.

Ἐπηνέσατε τὰ εἰρημένα; Λοιπὸν μιμησώμεθα τὴν ἀνδρείαν, ζηλώσωμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ἡμᾶς πτοεῖτω, μηδὲν θορυβεῖτω τῶν πειρασμῶν· ταῦτα γὰρ ἄμματα τῆς εὐσεβείας, ταῦτα πτερὰ τῆς φιλοσοφίας, ταῦτα ἰσχυροὺς καὶ ἀχειρώτους κατασκευάζει, ταῦτα πλείονα πρὸς τὸν Θεὸν δίδωσιν τὴν παρρησίαν, μείζονα ἐπισπᾶται τὴν εὐνοίαν, πολλὴν ἐπισκηνῶσαι ποιεῖ τὴν χάριν. Ἴνα οὖν ἀπάντων τούτων ἀπολαύωμεν, φέρωμεν ἅπαντα, παρακαλῶ, τὰ συμπίπτοντα, διὰ πάντων τὸν Θεὸν δοξάζοντες, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, ἅμα τῷ μονογενεῖ 10 αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐπαινέσατε αὐτὰ ποῦ εἶπαμε; Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν τὴν ἀνδρεία, ἃς ἐπιδιώξουμε μὲ ζῆλο τὴν ἀρετή, καὶ ἃς μὴ μᾶς φοβίζει τίποτε, οὔτε νὰ μᾶς τρομάζει κανένας πειρασμός. Γιατὶ αὐτὰ ἐνισχύουν τὴν εὐσέβεια, αὐτὰ εἶναι φτερὰ τῆς πίστεως, αὐτὰ μᾶς κάνουν δυνατοὺς καὶ ἀκατάβλητους, αὐτὰ μᾶς δίνουν μεγαλύτερη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, προκαλοῦν μεγαλύτερη τὴν εὐνοιά του καὶ μᾶς φέρνουν περισσότερη τῆ χάρι του. Γιὰ ν' ἀπολαύσουμε λοιπὸν ὅλα αὐτά, σᾶς παρακαλῶ, νὰ ὑποφέρομε ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν, δοξάζοντας μὲ ὅλα τὸ Θεό, γιατί σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, καὶ μαζὶ στὸ μονογενὴ του Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

(Ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς Ῥωμανησίας, ἐνθα μαρτύρων σώματα, ὑπὸ τὸ ἔδαφος κείμενα ἐγγὺς λειψάνων αἰρετικῶν, ἀνηνέχθησαν, καὶ ἄνω κατ' ἰδίαν ἐτάφησαν).

1. Καὶ ὅτε τοῦ σταυροῦ μνεΐαν ἐπετελοῦμεν, ἔξω τῆς πόλεως τὴν ἑορτὴν ἐπετελέσαμεν, καὶ νῦν ὅτε τοῦ σταυρωθέντος τὴν ἀνάληψιν ἄγομεν τὴν φαιδρὰν ταύτην καὶ ἐξαστράπτουσιν ἡμέραν, ἔξω τῆς πόλεως πάλιν τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦμεν. Ποιοῦμεν
5 δὲ τοῦτο, οὐχὶ τὴν πόλιν ἀτιμάσαι βουλόμενοι, ἀλλὰ τιμῆσαι τοὺς μάρτυρας σπεύδοντες. Ἴνα γὰρ μὴ ἐγκαλῶσιν ἡμῖν οἱ ἅγιοι οὗτοι, καὶ λέγωσιν· ἡμεῖς οὐκ ἤμεν ἄξιοι μίαν ἡμέραν τοῦ Δεσπότης ἡμῶν ἐν ταῖς ἡμετέραις σκηναῖς ἐπιτελουμένην ἰδεῖν· ἵνα μὴ ἐγκαλέσωσιν ἡμῖν οἱ ἅγιοι οὗτοι καὶ λέγωσιν· ὅτι τὸ μὲν αἷμα
10 ἡμῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξεχέσαμεν, καὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν ἀποτμηθῆναι κατηξιώθημεν, τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἑορτῆς αὐτοῦ οὐ κατηξιώθημεν ἰδεῖν ἐν τοῖς ἡμετέροις καταγωγίοις τελουμένην, διὰ ταῦτα τὴν πόλιν ἀφέντες, πρὸς τοὺς πόδας τῶν ἁγίων τούτων ἐδράμομεν, διὰ τῆς παρουσίας ἡμέρας καὶ ὑπὲρ τοῦ χρόνου τοῦ παρελ-
15 θόντος ἀπολογούμενοι πρὸς αὐτούς.

Εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου ἔδει πρὸς τοὺς γενναίους τούτους τῆς εὐσεβείας ἀθλητὰς τρέχειν, ὅτε ὑπὸ τὸ ἔδαφος ἔκειντο, πολλῶ μᾶλλον νῦν τοῦτο ποιεῖν χρή, ὅτε καθ' ἑαυτοὺς οἱ μαργαρίται, ὅτε ἀπηλλάγη τῶν λύκων τὰ πρόβατα, ὅτε ἀπέστησαν τῶν νε-

1. Ῥωμανησία· προάστιον τῆς Ἀντιόχειας.

2. Ἐννοεῖ τὴν Ἀντιόχεια.

ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ο Μ Ι Λ Ι Α Α΄.

(Έκφωνήθηκε στὸ ναὸ τῆς Ρωμανησίας¹, ὅπου εἶχαν ταφεῖ κοντὰ σὲ λείψανα αἰρετικῶν σώματα μαρτύρων, τὰ ὁποῖα ξεθάφτηκαν καὶ τοποθετήθηκαν ξεχωριστὰ σὲ ψηλότερο μέρος).

1. Καὶ ὅταν ἐορτάζαμε τὴ μνήμη τοῦ σταυροῦ, τὴν ἐορτάσαμε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη², καὶ τώρα ποὺ ἐορτάζουμε τὴν ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, τὴ χαρμόσυνη καὶ λαμπρὴ αὐτὴ ἡμέρα, τὴν ἐορτάζουμε πάλι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Καὶ κάνουμε αὐτό, ὄχι γιὰτι θέλουμε νὰ περιφρονοῦμε τὴν πόλη, ἀλλὰ γιὰτι ἐπιδιώκουμε νὰ τιμήσουμε τοὺς μάρτυρες. Γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγορήσουν λοιπὸν οἱ ἅγιοι αὐτοὶ καὶ μᾶς λέγουν, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἄξιοι νὰ δοῦμε νὰ ἐορτάζεται στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου μας μία ἐορτὴ τοῦ Κυρίου μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγορήσουν οἱ ἅγιοι αὐτοὶ καὶ ποῦν, ὅτι γι' αὐτὸν χύσαμε τὸ αἷμα μας καὶ ἀξιωθήκαμε νὰ μᾶς κόψουν τὰ κεφάλια μας, δὲν ἀξιωθήκαμε ὅμως νὰ δοῦμε τὴν ἐορτὴ του νὰ γίνεται στοὺς δικούς μας τάφους, γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσαμε τὴν πόλη, τρέξαμε σ' αὐτοὺς τοὺς ἁγίους γιὰ ν' ἀπολογηθοῦμε πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴ σημερινὴ ἐορτὴ γιὰ τὸ παρελθόν.

Ἐὰν βέβαια καὶ προηγουμένως ἔπρεπε νὰ τρέχουμε πρὸς τοὺς γενναίους αὐτοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας, ὅταν ἦταν θαμμένοι κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, πολὺ περισσότερο τώρα πρέπει νὰ κάμνουμε αὐτό, ποὺ βρίσκονται μόνονα τους τὰ μαργαριτάρια τῆς πίστεως μας, ποὺ ξέφυγαν τὰ πρόβατα ἀπὸ τοὺς λύκους, ποὺ ἀ-

κρῶν οἱ ζῶντες. Αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐδὲ πρὸ τούτου βλάβη τις ἦν ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῆς κατὰ τὴν ταφὴν· ὧν γὰρ τὰ πνεύματα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐδὲν τὰ σώματα ἐβλάπτετο ἀπὸ τῆς γειτνιασεως· ὧν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν τὰ λείψανα ἀπὸ 5 τῆς θέσεως ἔπασχεν.

Αὐτοῖς μὲν οὖν οὐδεμία βλάβη ἦν, οὐδὲ πρὸ τούτου, ὁ δὲ λαὸς ἡμῖν οὐ τὴν τυχοῦσαν ζημίαν ὑπέμεινεν ἀπὸ τῶν τόπων τρέχων μὲν πρὸς τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, μετὰ δὲ ἀμφιβολίας καὶ διακρίσεως ποιούμενος τὰς εὐχὰς διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὰς θήκας 10 τῶν ἁγίων, καὶ ποῦ κεῖνται οἱ θησαυροὶ οἱ ἀληθινοί. Καὶ ταῦτὸν ἐγίνετο, ὥσπερ ἂν εἰ ποίμνια προβάτων καθαρῶν ἀπολαῦσαι ρεῖθρων ἐπειγόμενα ἔρχοιτο μὲν ἐπὶ τὰς πηγὰς τὰς καθαρὰς, βρώμου δὲ ποθεν ἐγγύθεν καὶ δυσωδίας ἐμπεσούσης ἀναχαιτίζοιτο πάλιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ποίμνης ταύτης συνέβαινεν. Ἐβά- 15 διζε μὲν ὁ λαὸς πρὸς τὰς καθαρὰς τῶν μαρτύρων πηγὰς, αἰσθανόμενος δὲ δυσωδίας αἰρετικῆς ἐγγύθεν ἀνιούσης, ἀνεχαιτίζετο πάλιν.

Ὅπερ οὖν συνειδὼς ὁ σοφὸς οὗτος ποιμὴν καὶ κοινὸς διδάσκαλος, ὁ πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομῶν, 20 οὐκ ἠνέσχετο μέχρι πολλοῦ ταύτην τὴν ζημίαν περιδεῖν οὗτος ὁ θερμὸς ἐραστὴς καὶ ζηλωτὴς τῶν μαρτύρων. Ἀλλὰ τί ποιεῖ; Θεάσασθε τὴν σοφίαν. Τὰ μὲν θολερὰ καὶ δυσώδη ρεύματα κατέχωσε καὶ ἀπέφραξε κάτω, τὰς δὲ καθαρὰς τῶν μαρτύρων πηγὰς ἐν καθαρῷ χωρίῳ κατέστησε. Καὶ σκοπεῖτε ὄσσην καὶ περὶ τοὺς 25 κατοικομένους τὴν φιланθρωπίαν ἐπεδείξατο, καὶ περὶ τοὺς μάρτυρας τὴν τιμὴν, καὶ περὶ τὸν λαὸν τὴν κηδεμονίαν. Περὶ μὲν τοὺς κατοικομένους φιλανθρωπίαν ἐπεδείξατο, μὴ κινήσας αὐτῶν τὰ ὀστέα, ἀλλ' ἀφείς ἐπὶ τοῦ τόπου μένειν, περὶ δὲ τοὺς μάρτυρας τιμὴν, ἀπαλλάξας αὐτοὺς τοῦ πονηροῦ γειτονήματος· περὶ 30 δὲ τὸν λαὸν κηδεμονίαν, οὐκ ἀφείς αὐτοὺς μετὰ διακρίσεως ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς.

3. Ἀναφέρεται στὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἀντιόχειας Φλαβιανό.

πομακρύνθηκαν οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Γιατὶ οὔτε προηγουμένως ἔγινε σ' αὐτοὺς κάποιο κακό, ἀπὸ τὸ ὅτι ἦταν μαζί θαμμένοι· γιατί τὰ πνεύματά τους ἦταν στοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ σώματά τους δὲν βλάπτονταν καθόλου πού ἦταν θαμμένα κοντά, γιατί ἡ ψυχὴ τους βρισκόταν στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ λείψανά τους δὲν πάθαιναν τίποτε ἀπὸ τὴ θέση τους.

Σ' αὐτοὺς λοιπὸν δὲ γινόταν κανένα κακὸ οὔτε προηγουμένως, ὁ λαὸς μας ὁμως ὑπόφερε πολὺ ἀπὸ τοὺς τόπους, ὅταν ἔτρεχε πρὸς τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων καὶ προσευχόταν μὲ ἀμφιβολία καὶ ἀβεβαιότητα, ἐπειδὴ δὲ γνώριζε τοὺς τάφους τῶν ἁγίων καὶ ποῦ ἦταν θαμμένοι οἱ ἀληθινοὶ θησαυροί. Καὶ γινόταν τὸ ἴδιο ὅπως ἂν ἓνα κοπάδι πρόβατα, ἐνῶ ἔτρεχε ν' ἀπολαύσει καθαρὰ νερά, πλησίαζε μὲν στὶς καθαρὲς πηγές, γύριζε ὁμως πάλι πίσω ἐπειδὴ ἀναδυόταν ἀπὸ κάπου ἐκεῖ κοντὰ βρώμα καὶ δυσσομία. Ἔτσι συνέβαινε καὶ στὴν περίπτωσι αὐτοῦ τοῦ ποιμνίου. Βάδιζε ὁ λαὸς πρὸς τὶς καθαρὲς πηγές τῶν μαρτύρων, ὅταν ὁμως αἰσθανόταν τὴν αἰρετικὴ δυσσομία πού ἀναδυόταν ἀπὸ ἐκεῖ κοντά, γύριζε πάλι πίσω.

Γνωρίζοντας λοιπὸν τοῦτο ὁ σοφὸς αὐτὸς ἱεράρχης³ καὶ διδάσκαλος ὄλων μας, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει τὰ πάντα γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀνέχθηκε γιὰ πολὺ νὰ βλέπει αὐτὴν τὴ ζημία αὐτὸς ὁ θερμὸς θαυμαστὴς καὶ ζηλωτὴς τῶν μαρτύρων. Ἀλλὰ τί κάνει; Προσέξατε τὴ σοφία του. Τὰ θολὰ καὶ βρώμικα γερὰ τὰ σκέπασε μὲ χώματα καὶ τὰ ἀπέκλεισε χαμηλά, τὶς καθαρὲς ὁμως πηγές τῶν μαρτύρων τὶς τοποθέτησε σὲ καθαρὸ τόπο. Καὶ παρατηρήστε πόση φιλανθρωπία ἔδειξε καὶ γιὰ τοὺς νεκρούς καὶ πόση τιμὴ γιὰ τοὺς μάρτυρες καὶ φροντίδα γιὰ τὸ λαό. Γιὰ τοὺς νεκρούς ἔδειξε φιλανθρωπία, ἐπειδὴ δὲ μετακίνησε τὰ ὀστά τους, ἀλλὰ τὰ ἄφησε νὰ παραμείνουν στὸν ἴδιο τόπο. Καὶ γιὰ τοὺς μάρτυρες ἔδειξε τιμὴ, ἐπειδὴ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τοὺς κακοὺς γείτονες. Τέλος γιὰ τὸ λαὸ ἔδειξε ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ δὲ τὸν ἄφησε νὰ προσεύχεται μὲ ἀμφιβολία.

Διὰ ταῦτα ὑμᾶς ἐνταῦθα ἠγάγομεν, ἵνα φαιδρότερος ὁ σύλλογος γένηται, ἵνα λαμπρότερον τὸ θέατρον, οὐχὶ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ μαρτύρων συλλεγομένων· οὐχὶ μαρτύρων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων. Καὶ γὰρ καὶ ἄγγελοι πάρειςιν, ἀγγέλων καὶ 5 μαρτύρων ἢ σύνοδος γέγονε σήμερον. Καὶ εἰ βούλει ἰδεῖν καὶ μάρτυρας καὶ ἀγγέλους, ἀνοιξον τῆς πίστεως τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὄψει τὸ θέατρον ἐκεῖνο· εἰ γὰρ πᾶς ὁ ἀὴρ ἀγγέλων ἐμπέπλησται, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐκκλησία· εἰ δὲ ἐκκλησία, πολλῶ μᾶλλον ἢ παροῦσα ἡμέρα, ὅτε ὁ Δεσπότης αὐτῶν ἀναλαμβάνεται. "Οτι 10 γὰρ ἅπας ὁ ἀὴρ ἀγγέλων ἐμπέπλησται, ἄκουσον τί φησιν ὁ ἀπόστολος, ἐντρέπων τὰς γυναῖκας ὥστε ἔχειν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· «Ὁφείλουσιν αἱ γυναῖκες ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους». Καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ, «Ὁ ἄγγελος», φησὶν, «ὁ ῥυόμενός με ἐκ νεότητός μου». Καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲ μετὰ 15 τῶν ἀποστόλων ὄντες πρὸς τὴν Ῥόδην ἔλεγον, «Ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστι»· καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ, «Εἶδον», φησὶ, «παρεμβολὴν ἀγγέλων».

Καὶ τίνος ἔνεκεν παρεμβολὴν ἀγγέλων εἶδεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ στρατιάν; Καθάπερ βασιλεὺς κελεύει τὰ στρατόπεδα ἐν ἐκάσταις 20 καθέζεσθαι πόλεσι, μήποτε βαρβαρικὸς πόλεμος ἐπαναστὰς καταδράμη τὰς πόλεις, οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ καὶ δαίμονές εἰσιν ἐν τῷ ἀέρι τούτῳ βάρβαροι καὶ ἄγριοι, καὶ πολέμους ἐγείροντες αἰεὶ καὶ τῆς εἰρήνης ἐχθροί, ἀντικατέστησεν αὐτοῖς τὰ στρατόπεδα τῶν ἀγγέλων, ἵνα φαινόμενοι μόνον αὐτοῖς καταστέλλω- 25 σιν, ἵνα τὴν εἰρήνην ἡμῖν αἰεὶ πρυτανεύσωσι. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι ἄγγελοι εἰρήνης εἰσὶν, ἄκουσον ἐν ταῖς προσευχαῖς αἰεὶ λεγόντων τῶν διακόνων, τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης αἰτήσατε. Ὁρᾶς ὅτι καὶ ἄγγελοι πάρειςι καὶ μάρτυρες; Τί οὖν ἀθλιώτερον τῶν ἀπολειφθέντων σήμερον; τί μακαριώτερον ἡμῶν τῶν παραγενομέ-

4. Α' Κορ. 11, 10.

5. Γεν. 48, 16.

6. Πράξ. 12, 5.

7. Γεν. 32, 2.

Γι' αὐτὸ σᾶς φέραμε ἐδῶ, γιὰ νὰ γίνει πιδ εὐχάριστη ἢ συγκέντρωση, γιὰ νὰ γίνει πιδ λαμπρὸς ὁ τόπος, καθὼς συγκεντρώνονται ὄχι μόνο ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ μάρτυρες· ὄχι μόνο μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι. Γιατὶ πραγματικὰ παραβρίσκονται καὶ ἄγγελοι, ἔγινε σήμερα συγκέντρωση ἀγγέλων καὶ μαρτύρων. Καὶ ἂν ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς καὶ τοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἄνοιξε τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ θὰ δεῖς αὐτοὺς τοὺς θεατές. Ἐὰν λοιπὸν ὄλος ὁ ἀέρας ἔχει γεμίσει ἀπὸ ἀγγέλους, πολὺ περισσότερο ἢ ἐκκλησία θὰ εἶναι γεμάτη· καὶ ἔαν ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη, πολὺ περισσότερο ἢ σημερινὴ ἡμέρα, ποὺ ὁ Κύριός τους ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς. "Ὅτι βέβαια ὄλος ὁ ἀέρας εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀγγέλους ἄκουσε τί λέγει ὁ ἀπόστολος, ὅταν συμβουλεύει τὶς γυναῖκες νὰ ἔχουν κάλυμμα στὸ κεφάλι τους· «Πρέπει οἱ γυναῖκες νὰ ἔχουν ἐξουσία πάνω στὸ κεφάλι τους γιὰ τοὺς ἀγγέλους»⁴. Καὶ ὁ Ἰακώβ πάλι λέγει· «Ὁ ἄγγελος ὁ ὁποῖος με σῶζει ἀπὸ μικρὸ παιδί»⁵. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν στὸ σπίτι μαζί με τοὺς ἀποστόλους ἔλεγαν πρὸς τὴ Ρόδη, «Ὁ ἄγγελός του εἶναι»⁶. Καὶ πάλι ὁ Ἰακώβ λέγει· «Εἶδα στρατόπεδο ἀγγέλων»⁷.

Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο εἶδε στρατόπεδο καὶ στρατὸ ἀγγέλων ἐπάνω στὴ γῆ; "Ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλιάς διατάζει νὰ στρατοπεδεύουν τὰ στρατεύματα σὲ κάθε πόλη, μήπως, ὅταν ξεσπάσει βαρβαρικὸς πόλεμος, καταστρέψει τὶς πόλεις, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ στὸν ἀέρα αὐτὸν ὑπάρχουν δαίμονες βάρβαροι καὶ ἄγριοι καὶ προκαλοῦν πάντοτε πολέμους καὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς εἰρήνης, τοποθέτησε ἀπέναντί τους τὰ στρατόπεδα τῶν ἀγγέλων, γιὰ νὰ τοὺς συγκρατοῦν μόνο με τὴν παρουσία τους, γιὰ νὰ προστατεύουν πάντοτε τὴν εἰρήνη μας. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι εἶναι ἄγγελοι τῆς εἰρήνης, ἄκουσε τοὺς διακόνους ποὺ στίς προσευχὰς πάντοτε λέγουν· ζητήστε τὸν ἄγγελο τῆς εἰρήνης. Βλέπεις ὅτι παραβρίσκονται καὶ ἄγγελοι καὶ μάρτυρες; Τί λοιπὸν ὑπάρχει δυστυχέστερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπουσιάζουν σῆ-

νων καὶ ἀπολαυόντων τῆς πανηγύρεως ταύτης; Ἄλλ' οἱ μὲν περὶ τῶν ἀγγέλων λόγοι ἐν ἑτέροις ἡμᾶς ἀναμεινάτωσαν καιροῖς· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παρούσης ἑορτῆς τὸν λόγον ἀγάγωμεν.

5 2. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ παροῦσα ἑορτή; Σεμνὴ καὶ μεγάλη, ἀγαπητέ, καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβαίνουσα νοῦν, καὶ τῆς μεγαλοδωρεᾶς ἀξία τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν Θεοῦ. Σήμερον γὰρ καταλλαγαὶ τῷ Θεῷ πρὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων γεγόνασι γένος· σήμερον ἢ χρονία ἔχθρα κατελύθη, καὶ ὁ μακρὸς πόλεμος ἀνηρέθη· σήμερον εἰρήνη θαυμασία τις ἐπανῆλθεν οὐδέποτε προσδοκηθεῖσα πρότερον. Τίς γὰρ ἂν ἤλπισεν ὅτι Θεὸς ἀνθρώπῳ καταλλάττεσθαι ἔμελλεν; Οὐχ ὅτι ἀπάνθρωπος ὁ Δεσπότης, ἀλλ' ὅτι ῥάθυμος ὁ οἰκέτης· οὐχ ὅτι ὠμὸς ὁ Κύριος, ἀλλ' ὅτι ἀγνώμων ὁ δοῦλος.

15 Βούλει μαθεῖν πῶς παρωξύνουμεν τὸν φιλόανθρωπον τοῦτον, τὸν ἡμερον ἡμῶν Δεσπότην; Καὶ γὰρ δίκαιον μαθεῖν τῆς προτέρας ἡμῶν ἔχθρας τὴν ὑπόθεσιν, ἴν', ὅταν ἴδῃς τιμηθέντας ἡμᾶς, τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους, θαυμάσης τοῦ τιμήσαντος τὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα μὴ νομίσης ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων γεγενῆσθαι τὴν μεταβολήν, ἵνα, μαθὼν αὐτοῦ τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν, μὴ παύσῃ διαπαντὸς εὐχαριστῶν αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ μεγέθους τῶν δωρεῶν. Βούλει τοίνυν μαθεῖν, πῶς παρωξύνουμεν ἡμῶν τὸν Δεσπότην, τὸν φιλόανθρωπον, τὸν ἡμερον, τὸν ἀγαθόν, τὸν πάντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οἰκονομοῦντα; Ἐβουλεύσα-
20 σθαι τὸ ποτε περὶ παντελοῦς ἀφανισμοῦ τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ οὕτως ἡμῖν ὠργίσθη, ὡς ἀπολέσαι ἡμᾶς μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ θηρίων καὶ κτηνῶν καὶ τῆς γῆς ἀπάσης.

Καὶ εἰ βούλει, ἐγὼ σε ποιήσω καὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἀκοῦσαι· «Ἐξαλείψω γάρ», φησί, «τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου πάσης τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ κτήνη, ὅτι ἐνεθυμήθη, ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον». Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ

μερα; τί εἶναι εὐτυχέστερο ἀπὸ μᾶς ποὺ βρισκόμαστε ἐδῶ καὶ χαιρόμαστε αὐτὴν τὴν πανήγυρη; Ἄλλὰ τὰ μὲν λόγια γιὰ τοὺς ἀγγέλους ἄς μᾶς περιμένουν γιὰ ἄλλες περιστάσεις, ἔμεῖς ὁμῶς ἄς φέρουμε τὸ λόγο στὴν ὑπόθεση τῆς σημερινῆς ἑορτῆς.

2. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ σημερινὴ ἑορτῆ; Εἶναι σεπτὴ καὶ μεγάλη, ἀγαπητέ, καὶ ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ καὶ εἶναι ἀντάξια τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Θεοῦ ποὺ τὴν καθιέρωσε. Γιατὶ σήμερα ἔγινε συμφιλίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Σήμερα διαλύθηκε ἡ παλιὰ ἔχθρα καὶ τελείωσε ὁ μακροχρόνιος πόλεμος. Σήμερα ἐπανῆλθε κάποια θαυμάσια εἰρήνη ποὺ ποτὲ δὲν τὴν περίμεναν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι. Γιατὶ ποῖος θὰ ἔλπιζε ὅτι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν ἄνθρωπο; Ὅχι ἐπειδὴ ὁ Κύριος μισοῦσε τὸν ἄνθρωπο, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὑπηρέτης ἦταν ἀδιάφορος· ὄχι ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἦταν σκληρός, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δοῦλος ἦταν ἀχάριστος.

Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ἐξοργίσαμε αὐτὸν τὸν φιλάνθρωπο καὶ ἀγαθὸ Κύριό μας; Γιατὶ πραγματικὰ πρέπει νὰ μάθεις τὴν αἰτία τῆς προηγούμενης ἔχθρας μας, ὥστε, ὅταν δεῖς ὅτι μᾶς τίμησε, ἐνῶ ἡμᾶστε ἐχθροὶ του καὶ πολέμιοι, νὰ θαυμάσεις τὴν φιλάνθρωπία αὐτοῦ ποὺ μᾶς τίμησε, καὶ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι ἀπὸ δικά μας κατορθώματα ἔγινε ἡ ἀλλαγή, καί, ἀφοῦ μάθεις τὸ μέγεθος τῆς χάριτος του, νὰ μὴ σταματήσεις νὰ τὸν εὐχαριστεῖς διαρκῶς γιὰ τὶς πολλές του δωρεές. Θέλεις λοιπὸν νὰ μάθεις, πῶς ἐξοργίσαμε τὸν Κύριό μας, τὸ φιλάνθρωπο, τὸν πράο, τὸν ἀγαθό, αὐτὸν ποὺ ρυθμίζει τὰ πάντα γιὰ τὴ δική μας σωτηρία; Σκέφθηκε κάποτε νὰ ἐξαφανίσει ὀλοκληρωτικὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ τόσο ὀργίστηκε ἐναντίον μας, ὥστε νὰ μᾶς καταστρέψει μαζί μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα καὶ ὀλόκληρη τὴ γῆ.

Καὶ ἐὰν θέλεις, θὰ σοῦ δώσω νὰ ἀκούσεις καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόφαση· «Γιατὶ θὰ ἐξαλείψω», λέγει ὁ Θεός, «τὸν ἄνθρωπο ποὺ δημιούργησα ἀπὸ τὸ πρόσωπο ὅλης τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ζῶα, γιατί μετανόησα ποὺ δημιούργησα τὸν ἄνθρωπο»⁸. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι δὲ μισοῦσε τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ ἀ-

τὴν φύσιν ἡμῶν ἐμίσει, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀπεστρέφετο, ὁ εἰπὼν, ὅτι «Ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς», λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει πρὸς με». Εἰ δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐμίσει, οὐκ ἂν ἀνθρώπῳ διελέχθη. Νῦν
 5 δὲ ὁρᾷς αὐτὸν οὔτε βουλόμενον ποιῆσαι, ὅπερ ἠπειλήσε ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἀπολογούμενον τῷ δούλῳ τὸν Κύριον, καὶ ὡς ὁμοτίμῳ φίλῳ διαλεγόμενον καὶ λέγοντα τὰς αἰτίας τῆς μελλούσης ἀπωλείας ἔσεσθαι, οὐχ ἵνα μάθῃ τὰς αἰτίας ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄλλοις εἰπὼν, σωφρονεστέρους αὐτοὺς ἐργάσηται.
 10 Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, οὕτω κακῶς ἡμῶν ἐπραττε τὸ γένος ἔμπροσθεν, ὡς κινδυνεῦσαι καὶ τῆς γῆς αὐτῆς ἐκπεσεῖν.

Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες, τήμερον εἰς οὐρανοὺς ἀνήχθημεν· οἱ μὴδὲ τῆς κάτω ἀρχῆς ὄντες ἄξιοι, πρὸς τὴν βασιλείαν ἀνέβημεν τὴν ἄνω, ὑπερέβημεν τοὺς οὐρανοὺς, ἐπε-
 15 λαβόμεθα τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ· καὶ ἡ φύσις, δι' ἣν ἐφύλαττε τὸν παράδεισον τὰ Χερουβίμ, αὕτη ἐπάνω τῶν Χερουβίμ κάθηται σήμερον. Ἄλλὰ πῶς τοῦτο γέγονε τὸ θαυμαστὸν καὶ μέγα; πῶς ἡμεῖς οἱ προσκεκρουκότες, οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κάτωθεν ἐκπεσόντες πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀ-
 20 νήχθημεν; πῶς ὁ πόλεμος κατελύθη; πῶς ἡ ὀργὴ ἀνηρέθη; Πῶς; Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐχὶ τῶν ἀδίκως ὀργιζομένων τῷ Θεῷ, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ δικαίως ἀγανακτοῦντος παρακαλέσαντος ἡμᾶς, οὕτως εἰρήνη γέγονεν. «Ἵπὲρ Χριστοῦ γὰρ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν». Τί τοῦτο;
 25 Αὐτὸς ὕβρισται, καὶ αὐτὸς παρακαλεῖ; Ναί· Θεὸς γάρ ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο ὡς φιλόανθρωπος πατὴρ παρακαλεῖ.

Καὶ ὄρα τί γίνεται. Μεσίτης ὁ τοῦ παρακαλοῦντος Υἱός, οὐκ ἄνθρωπος, οὐδὲ ἄγγελος, οὐδὲ ἀρχάγγελος, οὐδὲ τῶν οἰκετῶν οὐδεὶς. Καὶ τί ποιεῖ ὁ μεσίτης; Ἔργον μεσίτου. Καθάπερ γὰρ δύο
 30 τινῶν ἀποστρεφόμενων ἀλλήλους καὶ οὐ βουλομένων διαλλα-

ποστρεφόταν τὴν κακία, αὐτὸς ποὺ εἶπε, ὅτι «θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπο ποὺ δημιούργησα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς», λέγει στὸν ἄνθρωπο, «Εἶναι καιρὸς κάθε ἄνθρωπος νὰ ἔρθει κοντά μου»⁹. Ἐὰν ὁμως μισοῦσε τὸν ἄνθρωπο, δὲ θὰ συζητοῦσε μαζί του. Τώρα ὁμως τὸν βλέπεις νὰ μὴ θέλει νὰ κάμει αὐτό, τὸ ὁποῖο ἀπέιλησε νὰ κάμει, ἀλλὰ καὶ νὰ δικαιολογεῖται ὁ Κύριος στὸ δοῦλο καὶ νὰ συζητᾷ σὰν μὲ ἰσότιμο φίλο καὶ νὰ λέγει τίς αἰτίες τῆς καταστροφῆς ποὺ πρόκειται νὰ γίνει, ὄχι γιὰ νὰ μάθει τίς αἰτίες ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ, ἀφοῦ τίς πεῖ στοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς κάμει πιὸ συνετούς. Ἄλλ', ὅπως ἔλεγα προηγουμένως, τόσο κακῶς ἔπραττε στὴν ἀρχὴ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὥστε κινδύνευσε νὰ χαθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τῆ γῆ .

Ἄλλ' ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι φανήκαμε ἀνάξιοι γιὰ τὴ γῆ, σήμερα ἀνεβήκαμε στοὺς οὐρανοὺς· ἐμεῖς ποὺ δὲν ἤμασταν ἄξιοι νὰ ἐξουσιάσουμε τὴ γῆ, ἀνεβήκαμε στὴν οὐράνια βασιλεία, ξεπεράσαμε τοὺς οὐρανοὺς, ἀγγίξαμε τὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ γένος, ποὺ γι' αὐτὸ φύλαγαν τὸν παράδεισο τὰ Χερουβίμ, αὐτὸ κάθεταί σήμερα ψηλότερα ἀπὸ τὰ Χερουβίμ. Ἄλλὰ πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ καὶ μεγάλο; πῶς ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, οἱ ὁποῖοι φανήκαμε ἀνάξιοι ἐπάνω στὴ γῆ καὶ χάσαμε τὴν ἐξουσία σ' αὐτήν, ὀδηγηθήκαμε σὲ τόσο μεγάλο ὕψος; πῶς καταργήθηκε ὁ πόλεμος; πῶς ἐξαφανίσθηκε ἡ ὀργή; Πῶς; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστὸ, ὅτι δηλαδὴ ὄχι ἐπειδὴ παρακαλέσαμε ἐμεῖς ποὺ ἄδικα ὀργιζόμαστε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶς παρακάλεσε αὐτὸς ποὺ δίκαια ἀγανακτοῦσε, ἔτσι ἔγινε εἰρήνη. «Γιὰ τὸ Χριστὸ λοιπὸν πρεσβεύουμε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς παρακαλεῖ μὲ μᾶς»¹⁰. Τί σημαίνει αὐτό; Αὐτὸς περιφρονήθηκε καὶ αὐτὸς παρακαλεῖ; Ναι, γιὰ τὸ εἶναι Θεὸς καὶ γι' αὐτὸ σὰν φιλόανθρωπος πατέρα παρακαλεῖ.

Καὶ πρόσεχε τί γίνεται. Μεσίτης εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς παρακαλεῖ, δὲν εἶναι ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, οὔτε κανένας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες του. Καὶ τί κάνει ὁ μεσίτης; Τὴ δουλειὰ τοῦ μεσίτη. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν δύο ἄνθρωποι μισοῦνται μεταξύ τους καὶ δὲ θέλουν νὰ συμφιλιωθοῦν,

γῆναι, ἕτερός τις ἐλθὼν, καὶ μέσον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν ἑκατέρων
 λύει τὴν ἔχθραν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. Ὡργίζετο ἡμῖν ὁ
 Θεός, ἀπεστρεφόμεθα ἡμεῖς τὸν Θεόν, τὸν φιλόανθρωπον Δεσπό-
 την· μέσον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν ὁ Χριστὸς ἑκατέραν τὴν φύσιν κα-
 5 τήλλαξε. Καὶ πῶς μέσον ἑαυτὸν ἐνέβαλε; Τὴν τιμωρίαν τὴν ὀ-
 φειλόμενὴν ἡμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ἐνεδέξατο, καὶ τὴν ἐ-
 κεῖθεν τιμωρίαν καὶ τὰ ἐνταῦθα ὄνειδη ὑπέμεινε. Βούλει μαθεῖν
 πῶς ἑκάτερα αὐτὸς ἐδέξατο; «Χριστὸς ἡμᾶς», φησὶν, «ἐξηγόρα-
 σεν ἐκ τῆς κατάρως τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρως».

10 Εἶδες πῶς ἄνωθεν τὴν φερομένην τιμωρίαν ἐδέξατο; Ὅρα
 πῶς καὶ τὰ κάτωθεν φερόμενα ὄνειδη ὑπέμεινεν· «Οἱ ὄνειδισμοὶ
 τῶν ὄνειδιζόντων σε», φησὶν, «ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ». Εἶδες πῶς
 διέλυσε τὴν ἔχθραν; πῶς οὐ πρότερον ἀπέστη πάντα ποιῶν καὶ
 πάσχων καὶ πραγματευόμενος, ἕως τὸν πολέμιον καὶ ἐχθρὸν ἀ-
 15 νήγαγεν αὐτῷ τῷ Θεῷ, καὶ φίλον ἐποίησε; Καὶ τούτων τῶν ἀγα-
 θῶν ὑπόθεσις ἢ σήμερον ἡμέρα· καθάπερ γὰρ ἀπαρχὴν τῆς φύ-
 σεως ἡμῶν λαβὼν, οὕτως ἀνήγαγε τῷ Δεσπότῃ. Καὶ ὅπερ γίνε-
 ται ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν σταχυηφόρων, ὀλίγους τις στάχους λα-
 βῶν, καὶ μικρὸν δράγμα ποιήσας, καὶ προσενεγκῶν τῷ Θεῷ,
 20 διὰ τοῦ μικροῦ πᾶσαν τὴν ἄρουρον εὐλογεῖ, τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς
 ἐποίησε, δι' ἐκείνης τῆς μιᾶς σαρκὸς καὶ τῆς ἀπαρχῆς τὸ γένος
 τὸ ἡμέτερον εὐλογηθῆναι ἐποίησεν.

Ἄλλὰ διὰ τί οὐ πᾶσαν τὴν φύσιν ἀνήνεγκεν; Ὅτι οὐκ ἔστι
 τοῦτο ἀπαρχῆς, ἐὰν τὸ ὅλον τις προσενέγκῃ, ἀλλ' ἐὰν τις μικρὸν
 25 προσενεγκῶν, διὰ τοῦ μικροῦ τὸ ὅλον εὐλογηθῆναι παρασκευά-
 σῃ. Καὶ μὴν εἰ ἀπαρχή, φησὶν, ἦν, ἐχρῆν τὸν πρῶτον ἄνθρωπον
 γενόμενον αὐτὸν ἀνενεχθῆναι· ἀπαρχὴ γάρ ἐστι τὸ πρῶτον ἐκφε-
 ρόμενον, τὸ πρῶτον βλαστάνον. Οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπαρχή, ἀγα-
 πητέ, ἐὰν τὸν πρῶτον προσενέγκωμεν καρπὸν ἐξίτηλον ὄντα

κάποιος ἄλλος, ἀφοῦ ἔλθει καὶ μπεῖ ἀνάμεσά τους, διαλύει τὴν ἔχθρα τους, ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός. Ὁ Θεὸς ἦταν ὀργισμένος ἐναντίον μας, ἐμεῖς μισούσαμε τὸ Θεό, τὸ φιλόανθρωπο Κύριο· ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ μπῆκε στὴ μέση, συμφιλίωσε τὰ δύο μέρη. Καὶ πῶς μπῆκε στὴ μέση; Δέχθηκε ἐκεῖνος τὴν τιμωρία ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλλει σ' ἐμᾶς ὁ Πατέρας καὶ ὑπέμεινε τὴν τιμωρία αὐτὴν καὶ τὶς προσβολὲς τῶν ἀνθρώπων. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς τὰ δέχθηκε αὐτὰ τὰ δύο; «Ὁ Χριστός», λέγει ὁ Παῦλος, «μᾶς ἐξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὁ ἱδιος γιὰ χάριμας κατάρρα»¹¹.

Εἶδες πῶς δέχθηκε τὴν τιμωρία ποὺ ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; Πρόσεχε πῶς ὑπέμεινε καὶ τὶς προσβολὲς ποὺ τοῦ ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι· «Οἱ προσβολὲς ἐκείνων ποὺ σὲ πρόσβαλλαν», λέγει, «ἔπесαν ἐπάνω μου»¹². Εἶδες πῶς ἐξαφάνισε τὴν ἔχθρα; πῶς δὲ σταμάτησε νὰ κάνει τὰ πάντα καὶ νὰ παθαίνει καὶ νὰ φροντίζει, ὥσπου ἀνέβασε κοντὰ στὸ Θεὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλό του καὶ τὸν ἔκαμε φίλο του; Καὶ αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἡ βάση εἶναι ἡ σημερινὴ ἡμέρα, γιατί, ἀφοῦ πῆρε κάτι ἐκλεκτὸ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἔτσι ἀκριβῶς τὸ πρόσφερε στὸ Θεό. Καὶ αὐτὸ ποὺ γίνεται στὰ χωράφια ποὺ εἶναι σπαρμένα μὲ σιτάρι, ὅταν κάποιος πάρει λίγα στάχυα καὶ κάμει ἓνα μικρὸ δεμάτι καὶ τὸ προσφέρει στὸ Θεό, εὐλογεῖ μὲ τὸ μικρὸ δεμάτι ὅλο τὸ χωράφι, αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός. Μ' ἐκεῖνο τὸ ἓνα σῶμα καὶ τὴν ἐκλεκτὴ προσφορὰ ἔκαμε νὰ εὐλογηθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ἄλλὰ γιατί δὲν ἀνέβασε στοὺς οὐρανοὺς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος; Γιατὶ δὲν εἶναι αὐτὸ προσφορὰ, ἐὰν δηλαδὴ προσφέρει κάποιος τὸ σύνολο, ἀλλὰ ἂν κάποιος, ἀφοῦ προσφέρει ἓνα μικρὸ μέρος, κάμει μὲ αὐτὸ νὰ εὐλογηθεῖ τὸ σύνολο. Ἄλλ' ὅμως, θὰ πεῖ κάποιος, ἐὰν ἦταν προσφορὰ, ἔπρεπε νὰ προσφέρει τὸν πρωτόπλαστο, γιατί ἀπαρχὴ σημαίνει νὰ προσφέρεται ἐκεῖνο ποὺ γεννήθηκε πρῶτο, ἐκεῖνο ποὺ βλάστησε πρῶτο. Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπαρχή, ἀγαπητέ, ἐὰν προσφέρουμε τὸν πρῶτο καρπὸ ἔστω καὶ ἂν εἶναι χαλασμένος καὶ ἄρρωστος, ἀλλὰ ἐὰν

καὶ ἀσθενῆ, ἀλλ' ἐὰν τὸν δόκιμον προσενέγκωμεν. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνος ὁ καρπὸς ὑπεύθυνος ἀμαρτίας ἦν, διὰ τοῦτο οὐκ ἀνηνέχθη, εἰ καὶ πρῶτος ἐγένετο· ἀλλ' οὗτος ἀπηλλαγμένος ἀμαρτίας· διὰ τοῦτο καὶ ἀνηνέχθη, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένετο· τοῦτο γὰρ ἀ-
5 παρχή.

3. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι οὐχὶ ὁ πρῶτος βλαστάνων καρπός, τοῦτο ἀπαρχή, ἀλλ' ὁ δόκιμος καὶ γενναῖος καὶ εἰς ἀκμὴν ἤκων τὴν προσήκουσαν, ἀπὸ τῶν Γραφῶν σοι παρέξω τὴν μαρτυρίαν. «Ἐὰν εἰσέλθης», φησὶν ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν λαόν, «εἰς τὴν γῆν
10 τῆς ἐπαγγελίας, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι, καὶ φυτεύσης ἐν αὐτῇ πᾶν ξύλον ποιοῦν καρπὸν βρώσιμον, τρία ἔτη οὐ περικαθαριεῖς τὸν καρπὸν αὐτοῦ· τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος ἔσται τῷ Κυρίῳ». Καὶ μὴν εἰ ἀπαρχὴ ἦν τὸ πρῶτον ἐκφερόμενον, τὸν ἐν τῷ πρώτῳ ἐνιαυτῷ καρπὸν, αὐτὸν ἔδει δοῦναι τῷ
15 Κυρίῳ· νυνὶ δέ φησι, «Τρία ἔτη οὐ περικαθαριεῖς τὸν καρπὸν αὐτοῦ», ἀλλὰ ἀφήσεις αὐτόν, διότι ἐξίτηλον τὸ δένδρον ἐστί, διότι ἀσθενής, διότι ἄωρος ἢ γονή· ὁ δὲ τέταρτος, φησὶν, «ἅγιος ἔσται τῷ Κυρίῳ».

Καὶ σκόπει σοφίαν νομοθέτου· οὔτε φαγεῖν αὐτὸν εἶασεν, ἵ-
20 να μὴ πρὸ τοῦ Θεοῦ αὐτὸς λάβῃ τὸν καρπὸν· οὔτε προσενεχθῆναι αὐτὸν ἐπέτρεψεν, ἵνα μὴ ἄωρον προσενεχθῆ τῷ Κυρίῳ. Ἀλλά, Ἔφες μὲν, φησὶν, ἐπειδὴ πρῶτόν ἐστι· μὴ προσενέγκης δέ, ἐπειδὴ ἀνάξιόν ἐστι τῆς τιμῆς τοῦ λαμβάνοντος. Ὁρᾷς ὅτι οὐ τὸ πρῶτον ἐκφερόμενον, ἀλλὰ τὸ δόκιμον, τοῦτό ἐστι ἀπαρχή; Καὶ
25 ταῦτα ἡμῖν διὰ τὴν σάρκα ἦν προσήνεγκεν εἰρηταί. Ἀνήνεγκε τοίνυν τὴν ἀπαρχὴν τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας τῷ Πατρί· καὶ οὕτως ἐθαύμασε τὸ δῶρον ὁ Πατήρ, καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ προσενέγκαντος, καὶ διὰ τὸ ἄμωμον τοῦ προσενεχθέντος, ὡς οἰκείαις αὐτὸ δέξασθαι χερσί, καὶ θεῖναι πλησίον τὸ δῶρον, καὶ εἰπεῖν·
30 «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Πρὸς ποίαν φύσιν εἶπεν ὁ Θεός, «Κά-

13. Δηλαδή ὁ Πρωτόπλαστος.

15. Ψαλμ. 109.

14. Λευίτ. 19, 23 - 25.

προσφέρουμε τὸν ἐκλεκτὸ καρπὸ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ καρπὸς¹³ ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἁμαρτία, γι' αὐτὸ δὲν προσφέρθηκε, ἂν καὶ δημιουργήθηκε πρῶτος. Ἀλλὰ αὐτὸς ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γι' αὐτὸ καὶ προσφέρθηκε, ἂν καὶ γεννήθηκε ἀργότερα. Γιατὶ αὐτὸ θά'πει ἀπαρχή.

3. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι δὲν εἶναι ὁ πρῶτος καρπὸς ποὺ ὠριμάζει ἢ ἐκλεκτὴ προσφορά, ἀλλὰ ὁ ἐξαιρετικὸς καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ ποὺ ὠρίμασε ὅσο ἔπρεπε, θὰ σοῦ δώσω τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. «Ἐὰν μπεῖς», λέγει πρὸς τὸ λαὸ ὁ Μωυσῆς, «στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὁποία σοῦ δίνει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, καὶ φυτέψεις σ' αὐτὴν κάθε καρποφόρο δένδρο, τρία χρόνια δὲ θὰ θεωρεῖς καθαρὸ τὸν καρπὸ του, τὸν τέταρτο δὲ χρόνο θὰ εἶναι ὁ καρπὸς του κατάλληλος γιὰ τὸν Κύριο»¹⁴. Ἐὰν ὁμοίως ἦταν ἐκλεκτὴ προσφορά ὁ πρῶτος καρπός, ὁ καρπὸς δηλαδὴ ποὺ γίνεται τὸν πρῶτο χρόνο, αὐτὸν ἔπρεπε νὰ προσφέρει στὸν Κύριο. Τώρα ὁμοίως λέγει, «τρία χρόνια δὲ θὰ θεωρεῖς καθαρὸ τὸν καρπὸ του», ἀλλὰ θὰ τὸν ἀφήσεις, γιατί τὸ δένδρο εἶναι χαλασμένο, γιατί ὁ καρπὸς εἶναι ἄρρωστος, γιατί δὲν εἶναι ὠριμος. Τὸν τέταρτο χρόνο ὁμοίως, λέγει, «θὰ εἶναι κατάλληλος γιὰ τὸν Κύριο».

Καὶ πρόσεχε τὴ σοφία τοῦ νομοθέτη. Δὲν τὸν ἀφήνει νὰ φάγει, γιὰ νὰ μὴ δοκιμάσει αὐτὸς τὸν καρπὸ πρὶν ἀπὸ τὸ Θεό. Οὔτε τοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὸν προσφέρει, γιὰ νὰ μὴν τὸν προσφέρει πρόωρα στὸν Κύριο. Ἀλλὰ λέγει: Ἄφησέ τον, γιατί εἶναι ὁ πρῶτος, καὶ μὴ τὸν προσφέρεις, γιατί εἶναι ἀνάξιος νὰ τιμήσει τὸ Θεό. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι ἐκλεκτὴ προσφορά ὁ πρῶτος καρπός, ἀλλὰ ὁ ἐξαιρετικὸς; Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπαμε γιὰ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ποὺ πρόσφερε ὁ Χριστὸς στὸν Πατέρα. Πρόσφερε λοιπὸν στὸν Πατέρα τὴν ἐκλεκτὴ προσφορά τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ τόσο θαύμασε τὸ δῶρο ὁ Πατέρας, καὶ γιατί εἶχε ἀξία ἐκεῖνος ποὺ τὸ πρόσφερε καὶ γιατί ἡ προσφορά ἦταν ἀμόλυπτη, ὥστε τὸ δέχτηκε στὰ χέρια του καὶ τὸ τοποθέτησε κοντά του καὶ τοῦ εἶπε: «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»¹⁵. Σὲ ποιά φύση εἶ-

θου ἐκ δεξιῶν μου;». Πρὸς ἐκείνην τὴν ἀκούσασαν, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

Οὐ γὰρ ἤρκει ὑπερβῆναι τοὺς οὐρανοὺς; οὐ γὰρ ἤρκει μετὰ ἀγγέλων στῆναι; οὐκ ἦν ἄφατος καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ; Ἄλλ' ὑπερέβη 5 ἀγγέλους, παρῆλθεν ἀρχαγγέλους, ὑπερέβη τὰ Χερουβίμ, ἀνέβη ἀνώτερον τῶν Σεραφίμ, παρέδραμε τὰς ἀρχάς, οὐ πρότερον ἔστη, ἕως οὗ τοῦ θρόνου ἐπελάβετο τοῦ δεσποτικοῦ. Οὐχ ὄρας τουτὶ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν; Μᾶλλον δὲ κάτωθεν ἀρξώμεθα. Οὐχ ὄρας ἀπὸ τοῦ ἄδου πρὸς τὴν γῆν τὸ διάστημα 10 σον; ἀπὸ τῆς γῆς πάλιν πρὸς τὸν οὐρανόν; ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸν ἀνώτερον; ἀπ' ἐκείνου πρὸς τοὺς ἀγγέλους, πρὸς τοὺς ἀρχαγγέλους, πρὸς τὰς ἄνω δυνάμεις, πρὸς αὐτὸν τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν; Τοῦτο ὅλον τὸ διάστημα καὶ τὸ ὕψος τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ἀνήγαγε.

15 Βλέπε ποῦ κάτω ἔκειτο, καὶ ποῦ ἀνέβη. Οὔτε καταβῆναι ἦν κατώτερον, οὐ κατέβη ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ἀναβῆναι ἀνώτερον, οὐ ἀνήγαγεν αὐτὸν πάλιν. Καὶ ταῦτα δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς». Καὶ ποῦ κατέβη; «Εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς», καὶ ἀνέβη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρα- 20 νῶν. Μάθε τίς ἀνέβη, ἢ ποία φύσις, ἢ πῶς πρὸ τούτου διακειμένη· ἡδέως γὰρ ἐνδιατρίβω τῇ εὐτελείᾳ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, ἵνα μεθ' ὑπερβολῆς μάθω τὴν τιμὴν ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότη. Γῆ καὶ σποδὸς ἤμεν ἡμεῖς· ἀλλ' οὐπω τοῦτο ἔγκλημα· τῆς φύσεως γὰρ ἦν ἡ ἀσθένεια. Ἄλόγων διεκείμεθα ἀ- 25 νοητότερον. «Παρασυνεβλήθη γὰρ ὁ ἄνθρωπος τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς».

Τοῦτο δὲ ἐστίν, ἀλόγων χείρονα, γενέσθαι ὁμοιον τοῖς ἀλόγοις. Τὸ μὲν γὰρ εἶναι ἄλογον φύσει, καὶ μένειν ἐπὶ τῆς ἀλογίας, τῆς φύσεώς ἐστι, τὸ δὲ λόγῳ τιμηθέντας πρὸς ἐκείνην τὴν ἄ-

16. Γεν. 3, 19.

17. Ἐφ. 4, 10.

18. Ἐφ. 4, 9.

19. Ψαλμ. 48, 13.

πε ὁ Θεός, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»; Σ' ἐκείνη πού ἄκουσε, «Χῶμα εἶσαι καὶ στὸ χῶμα θὰ γυρίσεις»¹⁶.

Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀρκετὸ ὅτι ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; δὲν ἦταν λοιπὸν ἀρκετὸ ὅτι στάθηκε μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους; δὲν ἦταν ἀνυπολόγιστη καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ; Ὅμως ξεπέρασε τοὺς ἀγγέλους, προσπέρασε τοὺς ἀρχαγγέλους, ξεπέρασε τὰ Χερουβίμ, ἀνέβηκε ψηλότερα ἀπὸ τὰ Σεραφίμ, πέρασε πάνω ἀπὸ τὶς ἀρχές, δὲ στάθηκε, μέχρι πού πλησίασε τὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ. Δὲ βλέπεις αὐτὴν τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ; Καλύτερα ὅμως ἅς ἀρχίσουμε ἀπὸ κάτω. Δὲ βλέπεις πόση εἶναι ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἄδη μέχρι τὴ γῆ; καὶ ἀπὸ τὴ γῆ πάλι μέχρι τὸν οὐρανὸ; καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πάλι μέχρι τὸν ψηλότερο οὐρανὸ; καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον μέχρι τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὶς οὐράνιες δυνάμεις καὶ μέχρι σ' αὐτὸν τὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ; Σ' αὐτὴν ὅλη τὴν ἀπόσταση καὶ σ' αὐτὸ τὸ ὕψος ἀνέβασε τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Πρόσεχε ποῦ βρισκόταν κάτω καὶ ποῦ ἀνέβηκε. Δὲν ὑπῆρχε κατώτερο σημεῖο νὰ κατεβεῖ, ἀπὸ ἐκεῖνο πού κατέβηκε ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ψηλότερο ν' ἀνεβεῖ, ἀπὸ ἐκεῖνο πού τὸν ἀνέβασε πάλι ὁ Ἰησοῦς. Καὶ αὐτὰ δηλώνοντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ἐκεῖνος πού κατέβηκε, ὁ ἴδιος καὶ ἀνέβηκε»¹⁷. Καὶ ποῦ κατέβηκε; «Στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς»¹⁸, καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς οὐρανοὺς. Μάθε ποιὸς ἀνέβηκε καὶ ποῖα ἦταν ἡ φύση του καὶ πῶς ἦταν πρὶν νὰ κατεβεῖ. Γιατὶ μ' εὐχαρίστηση ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν εὐτέλεια τοῦ ἀνθρώπινου γένους, γιὰ νὰ μάθω καλὰ τὴν τιμὴ ποῦ μᾶς χάρισε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Ἡμᾶστε χῶμα καὶ σκόνη. Ἄλλὰ αὐτὸ ποτὲ δὲν ἦταν ἀξιοκατάκριτο, γιατί ἦταν ἀδυναμία τῆς φύσης μας. Συμπεριφερόμαστε πρὸς ἀνόητα ἀπὸ τὰ ζῶα. «Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε σὰν τὰ ἀνόητα ζῶα καὶ ἔγινε ὁμοῖος μ' αὐτά»¹⁹.

Τὸ νὰ γίνεῖ ὅμως κανεὶς ὁμοῖος μὲ τὰ ζῶα, εἶναι σὰν νὰ ἔγινε χειρότερος ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ τὸ μὲν ζῶο ἀπὸ τὴ φύση του δὲν ἔχει λογικὸ καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ παραμένει στὴν κατάστασιν αὐτὴ τῆς ἀλογίας, τὸ νὰ ξεπέσουμε ὅμως ἐμεῖς, ποῦ μᾶς τίμησε ὁ

νοϊαν καταπεσεῖν, τῆς προαιρέσεώς ἐστὶν ἐγκλημα. Ὡστε, ὅταν ἀκούσης, ὅτι ὠμοιώθη τοῖς ἀλόγοις, μὴ νομίσης, ὅτι τῶν ἀλόγων ἴσους δεῖξαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅτι κἀκείνων χεῖρους ἀποφῆναι βουλόμενος, τοῦτο εἶρηκε. Καὶ γὰρ τῶν ἀλόγων ἐγενόμεθα χεῖρους καὶ ἀναισθητότεροι, οὐχ ὅτι ἀνθρωποὶ ὄντες ἐκεῖ κατεπέσομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς μείζονα ἠλάσαμεν ἀγνωμοσύνην. Καὶ τοῦτο δηλῶν Ἡσαΐας ἔλεγεν· «Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω». Ἀλλὰ μὴ αἰσχνώμεθα ἐπὶ τοῖς προτέροις· Οὐ γὰρ ἐπλε-
 10 ὄνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις».

Εἶδες πῶς τῶν κτηνῶν ἀλογώτεροι ἦμεν· βούλει καὶ τῶν πετεινῶν ἀλογώτερους ἡμᾶς ἰδεῖν; «Τρυγῶν καὶ χελιδῶν, στρουθία ἀγροῦ ἔγνωσαν καιροὺς εἰσόδου αὐτῶν· ὁ δὲ λαός μου οὐκ ἔγνωσαν τὰ κρίματά μου». Ἴδου καὶ τῶν ὄνων καὶ τῶν βο-
 15 ῶν, ἰδου καὶ τῶν πετεινῶν, τῆς τρυγόνος καὶ τῆς χελιδόνος ἡμεῖς ἀλογώτεροι. Βούλει μαθεῖν ἄλλην ἀναισθησίαν ἡμῶν; Τῶν μυρμηκῶν ἡμᾶς ποιεῖ μαθητάς· οὕτως ἀπώλεσαμεν τὰς κατὰ φύσιν φρένας. «Πορεύθητι γάρ», φησί, «πρὸς τὸν μύρμηκα, καὶ ζήλωσον τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ». Μυρμηκῶν ἐγενόμεθα μαθηταί, οἱ
 20 κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενόμενοι. Ἀλλ' οὐχ ὁ ποιήσας αἴτιος, ἀλλ' ἡμεῖς μὴ μείναντες ἐπὶ τῆς εἰκόνας.

Καὶ τί λέγω μυρμηκῶν; λίθων ἐγενόμεθα ἀναισθητότεροι. Βούλει καὶ τούτων παράγω τὴν μαρτυρίαν; «Ἀκούσατε φάραγγες καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ». Πρὸς ἀνθρώπους δικάζη, καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς καλεῖς; Ναί, φησί· τῶν γὰρ θεμελίων τῆς γῆς ἀναισθητότεροί εἰσιν οἱ ἀνθρωποὶ. Ποίαν οὖν ἔτι ζητεῖς ὑπερβολὴν κακίας, ὅταν καὶ ὄνων ἀναισθητότεροι, καὶ βοῶν ἀλογώτεροι, καὶ χελιδόνος καὶ τρυγόνος ἀγνωμονέστεροι, καὶ μυρμηκῶν ἀσυνετώτεροι, καὶ λί-

20. Ἦσ. 1, 3.

21. Ρωμ. 5, 20.

22. Ἰερ. 8, 7.

23. Παροιμ. 6, 6.

24. Μιχ. 6, 2.

Θεὸς μὲ λογικό, στήν κατάσταση αὐτοῦ τοῦ παραλογισμοῦ, εἶναι ἔγκλημα τῆς δικῆς μας προαίρεσης. Συνεπῶς ὅταν ἀκούσεις, ὅτι ἔγινε ὁμοῖος μὲ τὰ ζῶα, μὴ νομίσῃς ὅτι τὸ εἶπε αὐτὸ γιὰ νὰ δείξει πῶς εἴμαστε ἴσοι μ' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἡθέλησεν ν' ἀποδείξει πῶς εἴμαστε χειρότεροι ἀπὸ αὐτά. Καὶ πραγματικὰ γίναμε χειρότεροι καὶ πῶς ἀναίσθητοι ἀπὸ τὰ ζῶα, ὅχι ἐπειδὴ εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ ξεπέσαμε ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ φθάσαμε καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀχαριστία. Καὶ αὐτὸ δηλώνοντας ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε· «Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν κύριόν του καὶ ὁ ὄνος τὸ παχνὶ τοῦ κυρίου του· οἱ Ἰσραηλίτες ὁμοῦς δὲ γνωρίζουν ἐμένα»²⁰. Ἀλλὰ ἄς μὴ ντρεπόμαστε γιὰ τὰ προηγούμενα· «Γιὰ τὸ ὅπου πλήθυνε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ δόθηκε πῶς ἄφθονη ἡ χάρις»²¹.

Εἶδες πῶς εἴμαστε πῶς ἀνόητοι ἀπὸ τὰ ζῶα; Θέλεις νὰ δεῖς ὅτι εἴμαστε πῶς ἀνόητοι καὶ ἀπὸ τὰ πουλιά; «Τὰ τρυγόνια καὶ τὰ χελιδόνια καὶ τὰ μικρὰ πουλιὰ γνωρίζουν τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐρχομοῦ τους· ὁ λαὸς μου ὁμοῦς δὲ γνωρίζει τίς ἐπιθυμίες μου»²². Νὰ πὺ εἴμαστε πῶς ἀνόητοι καὶ ἀπὸ τὰ γαῖδούρια καὶ ἀπὸ τὰ βόδια, καὶ ἀπὸ τὰ πουλιά, τὰ τρυγόνια καὶ τὰ χελιδόνια. Θέλεις νὰ μάθῃς καὶ ἄλλη ἀνοησία μας; Μᾶς κάνει μαθητὲς τῶν μυρμηγκιῶν· τόσο χάσαμε τὰ λογικὰ πὺ ἔχουμε ἀπὸ τὴ φύση μας. Γιὰ τὸ λέγει· «Πῆγαινε στὸ μυρμηγκὶ καὶ προσπάθησε νὰ μιμηθεῖς τὴ μέθοδο ἐργασίας του»²³. Γίναμε μαθητὲς τῶν μυρμηγκιῶν, ἐμεῖς πὺ δημιουργηθήκαμε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι ὁμοῦς αἴτιος ὁ δημιουργὸς μας, ἀλλὰ ἐμεῖς πὺ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὴν εἰκόνα.

Καὶ γιὰ τὸ λέγω γιὰ τὰ μυρμηγκία; Γίναμε πῶς ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ τίς πέτρες. Θέλεις καὶ γι' αὐτὸ νὰ σοῦ φέρω ἀπόδειξη; «Ἀκούστε φεράγγια καὶ θεμέλια τῆς γῆς, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ζητήσει ἀπὸ τὸ λαὸν τοῦ ν' ἀπολογηθεῖ»²⁴. Τοὺς ἀνθρώπους δικάζεις καὶ καλεῖς τὰ θεμέλια τῆς γῆς; Ναί, λέγει· γιὰ τὸ οἱ ἄνθρωποι εἶναι πῶς ἀναίσθητοι ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Ποιὰ λοιπὸν μεγαλύτερη κακία ζητᾶς ἀκόμη ὅταν εἴμαστε πῶς ἀναίσθητοι ἀπὸ τὰ γαῖδούρια, πῶς ἀνόητοι ἀπὸ τὰ τρυγόνια, πῶς ἄμυαλοι καὶ ἀπὸ τὰ μυρμηγκία, πῶς ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ τίς πέτρες; Φαινόμενα-

θων ἀναισθητότεροι; Καὶ ὄφρων ἴσοι φαινόμεθα· «Θυμὸς γὰρ αὐ-
τοῖς», φησί, «κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφρω· ἰδὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ
χείλη αὐτῶν». Καὶ τί χρὴ λέγειν τῶν ἀλόγων τὴν ἀναισθησίαν,
ὅταν καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου φαινόμεθα τέκνα καλούμενοι; «Υ-
5 μεῖς γάρ», φησὶν, «υἱοὶ τοῦ διαβόλου ἐστέ».

4. Ἄλλ' ὅμως ἡμεῖς οἱ ἀναίσθητοι καὶ ἀγνώμονες, οἱ ἀνόητοι,
οἱ τῶν λίθων ἀναισθητότεροι, οἱ ἀπάντων κατώτεροι, οἱ ἄτιμοι,
οἱ εὐτελέστατοι· πῶς εἶπω; τί λαλήσω; πῶς ἐξενέγκω τὸ ῥῆμα
τοῦτο; ἢ φύσις ἢ εὐτελής, ἢ πάντων ἀσυνετωτέρα, πάντων ἀνω-
10 τέρα γέγονε σήμερον. Σήμερον ἀπέλαβον ἄγγελοι, ὃ πάλαι
ἐπόθουν· σήμερον εἶδον ἀρχάγγελοι, ὃ πάλαι ἐπεθύμουν, τὴν φύ-
σιν τὴν ἡμετέραν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀστράπτουσιν τοῦ βασιλικοῦ,
δόξῃ καὶ κάλλει στίλβουσιν ἀθανάτω. Τοῦτο γὰρ πάλαι ἐπόθουν
ἄγγελοι, τοῦτο γὰρ πάλαι ἐπεθύμουν ἀρχάγγελοι.

15 Εἰ γὰρ καὶ ὑπερέβαιναν αὐτοὺς ἢ τιμὴ, ἀλλ' ὅμως ἔχαιρον
καὶ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις ἀγαθοῖς· καὶ γὰρ ὅτε ἐκολαζόμεθα,
ἤλγουν· εἰ γὰρ καὶ ἐφύλαττε τὰ Χερουβὶμ τὸν παράδεισον, ἀλλ'
ὅμως ἤλγουν. Καὶ καθάπερ οἰκέτης σύνδουλον λαβὼν εἰς φυλα-
κὴν, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δεσπότη φυλάττει μὲν τὸν σύνδου-
20 λον, ἀλγεῖ δὲ ἐπὶ τῷ γινομένῳ διὰ τὴν συμπάθειαν τὴν περὶ τὸν
ὁμόδουλον, οὕτω καὶ τὰ Χερουβὶμ ἔλαβε μὲν φυλάττειν τὸν πα-
ράδεισον, ἤλγει δὲ ὅμως ἐπὶ τῇ φυλακῇ. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἤλγει,
ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων σοι τοῦτο ποιῶ φανερόν. Ὅταν γὰρ ἴδῃς
τοὺς ἀνθρώπους συμπαθοῦντας τοῖς συνδούλοις, μηκέτι λοιπὸν
25 ἀμφιβάλλῃς περὶ τῶν Χερουβὶμ· πολὺ γὰρ τῶν ἀνθρώπων φιλο-
στοργότεραι αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι.

Τίς οὖν τῶν δικαίων οὐκ ἤλγησε, κολαζομένων ἀνθρώπων
δικαίως καὶ μεθ' ἀμαρτήματα μυρία; Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ θαυμα-
στόν, ὅτι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν μαθόντες, καὶ ἰδόντες ὅτι προσέ-

στε καὶ ἴσοι μὲ τὰ φίδια. «Θυμώνουν ὅταν τοὺς πεῖς ὅτι εἶναι ὁμοιοὶ μὲ τὰ φίδια· δηλητήριο ἀσπίδων ἔχουν μέσα στὸ στόμα τους»²⁵. Καὶ τί χρειάζεται νὰ ποῦμε τὴν ἀναισθησία τῶν ζώων, ὅταν εἶναι φανερό πῶς ὀνομαζόμαστε καὶ παιδιὰ τοῦ ἴδιου τοῦ διαβόλου; Γιατὶ λέγει· «Ἔσεῖς εἶστε παιδιὰ τοῦ διαβόλου»²⁶.

4. Ἄλλὰ ἐμεῖς οἱ ἀναίσθητοι καὶ ἀχάριστοι, οἱ ἀνόητοι, οἱ ποιοὶ ἀναίσθητοι ἀπὸ τίς πέτρες, οἱ χειρότεροι ἀπ' ὄλους, οἱ ἐλεεινοί, οἱ πιὸ τιποτένιοι - πῶς νὰ μιλήσω; τί νὰ πῶ; πῶς νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ στόμα μου αὐτὰ τὰ λόγια; -, ἐμεῖς οἱ τιποτένιοι λοιπόν, οἱ πιὸ ἀσύνητοι ἀπ' ὅλα, γίναμε σήμερα ἀνώτεροι ἀπ' ὄλους. Σήμερα ἀπόλαυσαν οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνο ποὺ ποθοῦσαν ἀπὸ πολὺ καιρὸ. Σήμερα εἶδαν οἱ ἀρχάγγελοι ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἐπιθυμοῦσαν, δηλαδή τὸν ἄνθρωπο νὰ λάμπει κοντὰ στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ, ν' ἀστράφτει ἀπὸ ἀθάνατη δόξα καὶ ὁμορφιά. Γιατὶ αὐτὸ ποθοῦσαν ἀπὸ πολὺ καιρὸ οἱ ἄγγελοι, γιατί αὐτὸ ἐπιθυμοῦσαν ἀπὸ πολὺν καιρὸ οἱ ἀρχάγγελοι.

Πράγματι ἂν καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δική τους, ὅμως χαίρονταν καὶ γιὰ τὰ δικά μας ἀγαθὰ, γιατί ὑπέφεραν, καὶ ὅταν τιμωρηθήκαμε. Γιατὶ τὰ Χερουβὶμ ἂν καὶ φύλαγαν τὸν παράδεισο, ὅμως ὑπέφεραν. Καὶ ὅπως ἕνας ὑπηρέτης, ὅταν βρεῖ στὴ φυλακὴ κάποιον συνάδελφό του, τὸν φυλάγει βέβαια ἐπειδὴ τὸ πρόσταξε ὁ κύριος, ὑποφέρει ὅμως γι' αὐτὸ ποὺ γίνεται ἀπὸ συμπάθεια γιὰ τὸ συνάδελφό του, ἔτσι καὶ τὰ Χερουβὶμ ἀνέλαβαν βέβαια νὰ φυλάγουν τὸν παράδεισο, ὑπέφεραν ὅμως γιὰ τὴ φυλάκιση τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὑπέφεραν, θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ὅταν δεῖς ὅτι οἱ ἄνθρωποι συμπάσχουν γιὰ τοὺς συνανθρώπους τους, νὰ μὴν ἀμφιβάλλεις πιά γιὰ τὰ Χερουβὶμ, γιατί οἱ δυνάμεις αὐτὲς εἶναι πιὸ φιλόστοργες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Ποιὸς λοιπόν ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους δὲν πόνεσε, ὅταν τιμωροῦνται δίκαια ἄνθρωποι, ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπὸ πάρα πολλὰ σφάλματά τους; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο, ὅτι, ἀφοῦ ἔμαθαν τίς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶδαν ὅτι ἐναντιώ-

κρουσαν τῷ Δεσπότῃ, ἤλγησαν· ὁ μὲν Μωϋσῆς μετὰ τὴν εἰδωλολατρίαν· διὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας». Τί τοῦτο; Ὁρᾷς τὴν ἀσέβειαν, καὶ ἀλγεῖς ὑπὲρ τῶν
 5 κολαζομένων; Διὰ τοῦτο γάρ, φησὶν, ἀλγῶ, ὅτι καὶ κολάζονται καὶ δικαίας κολάσεως παρέχονται τὰς αἰτίας. Ὁ δὲ Ἰεζεκιήλ ἰδὼν τὸν ἄγγελον κατακόπτοντα τὸν λαόν, ἀνεβόησε μέγα καὶ ὠλόλυξε, καὶ φησιν· «Οἴμοι, Κύριε, ὅτι ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ». Καὶ ὁ Ἰερεμίας, «Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε»,
 0 φησί, «πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς ποιήσης».

Εἶτα Μωϋσῆς μὲν καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ Ἰερεμίας ἀλγοῦσιν, αἱ δὲ δυνάμεις ἐκεῖναι οὐδὲν ἔπασχον ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις κακοῖς; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Ὅτι γὰρ οἰκειοῦνται τὰ ἡμέτερα,
 5 μάθε ὅσῃν χαρὰν ἐπεδείξαντο, ὅτε εἶδον ἡμῖν καταλλαγέντα τὸν Δεσπότην. Εἰ δὲ μὴ πρὸ τούτου ἤλγουν, οὐκ ἂν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἤσθησαν. Ὅτι δὲ ἔχαιρον, δῆλον ἐξ ὧν φησιν ὁ Χριστός, «Ὅτι χαρὰ ἔσται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ ἐπιστρέφοντι». Εἰ δὲ ἓνα ἁμαρτωλὸν ἐπιστρέφοντα ὁρῶντες ἄγγελοι χαίρουσι, διὰ τῆς ἀπαρχῆς σήμερον ὁρῶντες τὴν φύσιν ἅπασαν εἰσηνηνεγμένην εἰς οὐρανόν, πῶς οὐκ ἂν μεγίστην ἐδέξαντο ἡδονήν;

Ἄκουσον γοῦν καὶ ἐτέρωθεν τῶν ἄνω δήμων τὴν εὐφροσύνην τὴν ἐπὶ τῇ ἡμετέρα καταλλαγῇ· ὅτε γὰρ ἐτέχθη ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα, ἰδόντες ὅτι κατηλλάγη λοιπὸν τοῖς ἀνθρώποις· οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ κατηλλάγη, τοσοῦτον κατέβη· ἰδόντες οὖν τοῦτο, χορὸν στησάμενοι ἐπὶ τῆς γῆς ἐβόων καὶ ἔλεγον· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἐνθρώποις εὐδοκία». Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι διὰ τοῦτο δοξάζουσι τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἀπέλαβεν ἡ

27. Ἐξ. 32. 31 - 32.

28. Ἰεζ. 9, 8.

29. Ἰερ. 10, 24.

30. Λουκᾶ 15, 7.

31. Λουκᾶ 2, 14.

θηκαν στὸ Θεό, πόνεσαν οἱ ἄγγελοι. Ὁ Μωυσῆς πόνεσε μετὰ τὴν εἰδωλολατρία τῶν Ἰσραηλιτῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἐὰν τοὺς συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία, συγχώρησέ την. Σὲ διαφορετικὴ περίπτωση, σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον ποὺ με ἔγραψες»²⁷. Τί σημαίνει αὐτό; Βλέπεις τὴν ἀσέβεια καὶ πονῆς γι' αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται; Γι' αὐτὸ βέβαια πονῶ, λέγει, ἐπειδὴ τιμωροῦνται καὶ δίνουν ἀφορμὲς γιὰ δίκαιες τιμωρίες. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, ὅταν εἶδε τὸν ἄγγελο νὰ ἐξολοθρεύει τοὺς ἀνθρώπους, φώναξε δυνατὰ καὶ θρήνησε καὶ εἶπε· «Ἀλλοίμονο, Κύριε, γιατί ἐξολοθρεύεις τοὺς ὑπόλοιπους Ἰσραηλίτες»²⁸. Καὶ ὁ Ἰερεμίας λέγει· «Τιμώρησέ μας, Κύριε, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ σκέψη καὶ ὄχι πάνω στὸ θυμό σου, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσεις πολὺ λίγους»²⁹.

Ὁ μὲν Μωυσῆς λοιπὸν καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Ἰερεμίας πονοῦν, οἱ δὲ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ δὲν ὑπέφεραν καθόλου γιὰ τὰ δικά μας κακά; Καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἔχει δικαιολογία αὐτό; Ὅτι λοιπὸν θεωροῦν δικά τους τὰ δικά μας, μάθε πόση χαρὰ ἔδειξαν, ὅταν εἶδαν ὅτι ὁ Κύριος συμφιλιώθηκε μαζί μας. Ἐὰν ὁμως δὲν πονοῦσαν προηγουμένως, δὲ θὰ χαιρόνταν ἀργότερα. Καὶ ὅτι χαιρόνταν, εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Χριστός, «Ὅτι θὰ εἶναι χαρὰ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ γιὰ κάθε ἁμαρτωλὸ ποὺ μετανοεῖ»³⁰. Ἐὰν ὁμως χαιρόνται οἱ ἄγγελοι ὅταν βλέπουν ἕναν ἁμαρτωλὸ ποὺ μετανοεῖ, σήμερα ποὺ βλέπουν με τὴν ἐκλεκτὴ προσφορὰ ν' ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, πῶς δὲ θὰ ἔνιωθαν τὴ μεγαλύτερη χαρὰ;

Ἄκουσε ὁμως καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ τὴ χαρὰ τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ γιὰ τὴ δική μας συμφιλιώση. Γιατὶ ὅταν γεννήθηκε μετὰ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ὁ Κύριός μας, ἀφοῦ εἶδαν ὅτι συμφιλιώθηκε πιά με τοὺς ἀνθρώπους - γιατί δὲ θὰ κατέβαινε στὴ γῆ, ἂν δὲ συμφιλιωνόταν -, ἀφοῦ εἶδαν λοιπὸν αὐτὸ καὶ ἔστησαν χορὸ πάνω στὴ γῆ φώναζαν καὶ ἔλεγαν· «Ἄς εἶναι δόξα στὸ Θεὸ στὰ ὕψιστα μέρη τοῦ οὐρανοῦ, ἃς ὑπάρχει εἰρήνη στὴ γῆ καὶ ἀγαθὴ προαίρεση στοὺς ἀνθρώπους»³¹. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι γι' αὐτὸ

γῆ τὰ ἀγαθὰ, ἐπήγαγον καὶ τὴν αἰτίαν, « Ἐπὶ γῆς εἰρήνη », λέγοντες, « ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία », τοῖς ἐκπεπολεωμένοις, τοῖς ἀγνώμοσιν. Εἶδες πῶς δοξάζουσι τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς; μᾶλλον δὲ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις; τὰ γὰρ ἡμέτερα ἀγαθὰ, ἑαυτῶν
5 νομίζουσι εἶναι. Βούλει μαθεῖν, ὅτι καὶ μέλλοντες ὄραν αὐτὸν ἀναβαίνοντα, ἔχαιρον καὶ ἐσκίρτων; Ἐκούσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον συνεχῶς. Τοῦτο δὲ ἐπιθυμούντων ἐστὶν ἰδεῖν τὸ παράδοξον θέαμα.

Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι ἀνέβαινον, καὶ κατέβαινον; Αὐτοῦ ἄκουσον λέγοντος· « Ἀπάρτι ὄψεσθε τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου »· τοιοῦτον γὰρ τῶν ἐρώντων τὸ ἔθος· οὐδὲ τὸν καιρὸν ἀναμένουσιν, ἀλλὰ προλαμβάνουσι τὴν προθεσμίαν τῆς ἡδονῆς. Διὰ τοῦτο καταβαίνουσιν, ἐπειγόμενοι τὸ
15 καινὸν καὶ παράδοξον ἐκεῖνο ἰδεῖν θέαμα, ἀνθρωπὸν ἐν οὐρανῷ φανέντα· διὰ τοῦτο πανταχοῦ ἄγγελοι, καὶ ὅτε ἐτίκτετο, καὶ ὅτε ἀνίστατο, καὶ σήμερον ὅτε ἀνέβη. « Ἴδου γὰρ δύο », φησὶν, « ἐσθῆτι λαμπρᾷ », διὰ τοῦ σχήματος τὴν ἡδονὴν δηλοῦντες· καὶ εἶπον πρὸς τοὺς μαθητάς· « Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε; Οὐ
20 τὸς ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν ».

5. Ἐνταῦθά μοι μετὰ ἀκριβείας προσέχετε. Τί δήποτε ταῦτα λέγουσι; Μὴ γὰρ οὐκ εἶχον ὀφθαλμοὺς οἱ μαθηταί; μὴ γὰρ οὐχ ἐ
25 ὠρων τὸ γινόμενον; Οὐκ εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι βλέπόντων αὐτῶν ἐπήρθη; Τίνος οὖν ἕνεκεν παρεστήκασιν οἱ ἄγγελοι διδάσκοντες αὐτούς, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη; Διὰ δύο ταύτας αἰτίας, μίαν μὲν, ἐπειδὴ ἤλγουν ἀεὶ ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι γὰρ ἤλγουν, ἄκουσον τί πρὸς αὐτούς φησὶν· « Οὐδεὶς

δοξάζουν τὸ Θεό, ἐπειδὴ ἀπόλαυσε ἡ γῆ τὰ ἀγαθὰ, πρόσθεσάν καὶ τὴν αἰτία, λέγοντας, «ἼΑς ὑπάρχει εἰρήνη στὴ γῆ καὶ ἀγαθὴ προαίρεση στοὺς ἀνθρώπους», σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀχάριστοι. Εἶδες πῶς δοξάζουν τὸ Θεὸ γιὰ τὰ ξένα ἀγαθὰ; ἢ καλύτερα γιὰ τὰ δικά τους, γιατί θεωροῦν ὅτι εἶναι δικά τους τὰ δικά μας ἀγαθὰ. Θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι χαίρονταν καὶ σκιρτοῦσαν καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δοῦν τὸν Κύριο ν' ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς; ἼΑκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει, ὅτι ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν διαρκῶς. Καὶ αὐτὸ δείχνει ὅτι ἐπιθυμοῦσαν νὰ δοῦν τὸ παράξενο θέαμα.

Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν; ἼΑκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «Ἐπὸ τῶρα θὰ δεῖτε τὸν οὐρανὸ ἀνοιγμένο καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ»³². Γιατί τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν· δὲν περιμένουν τὴν κατάλληλη στιγμή, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ χαρὰ τους προλαβαίνουν τὴν προθεσμία. Γι' αὐτὸ κατεβαίνουν, ἐπειδὴ βιάζονται νὰ δοῦν τὸ καινούριο καὶ παράξενο ἐκεῖνο θέαμα, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ ὑπῆρχαν παντοῦ ἄγγελοι, καὶ ὅταν γεννήθηκε, καὶ ὅταν ἀναστήθηκε, καὶ σήμερα ποὺ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς. Γιατί λέγει ὁ Λουκᾶς· «Νὰ δύο μὲ λευκὰ φορέματα», ποὺ φανερώνουν μὲ τὴν ἐμφάνιση τὴν χαρὰ τους, καὶ εἶπαν στοὺς μαθητές· «ἼΑνδρες Γαλιλαῖοι, γιατί στέκεστε ἔκπληκτοι; Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σᾶς στὸν οὐρανό, θὰ ἔρθει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως τὸν εἶδατε νὰ πηγαίνει στὸν οὐρανό»³³.

5. Ἐδῶ σᾶς παρακαλῶ νὰ προσέξετε ἰδιαίτερα. Γιατί λοιπὸν τὰ λέγουν αὐτὰ οἱ ἄγγελοι; Μήπως δὲν εἶχαν μάτια οἱ μαθητές; μήπως δὲν ἔβλεπαν αὐτὸ ποὺ γινόταν; Δὲν εἶπε ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἀναλήφθηκε καθὼς τὸν ἔβλεπαν; Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν στάθηκαν κοντὰ τους οἱ ἄγγελοι λέγοντάς τους, ὅτι ἀνέβηκε στὸν οὐρανό; Γι' αὐτοὺς τοὺς δύο λόγους, ὁ πρῶτος, γιατί πάντοτε στενοχωριοῦνταν οἱ μαθητές γιὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Χριστοῦ. ἼΟτι βέβαια στενοχωριοῦνταν, ἄκουσε τί τοὺς ἔλεγε· «Κανεῖς

με ἐρωτᾷ ἐξ ὑμῶν, ποῦ ὑπάγεις; ἀλλ' ὅτι ταῦτα εἶπον, ἡ λύπη πε-
πλήρωκεν ὑμῶν καρδίαν».

Εἰ γὰρ φίλους ἔχοντες καὶ συγγενεῖς χωριζόμενοι τούτων οὐ
φέρομεν, πῶς οἱ μαθηταὶ τὸν Σωτῆρα, τὸν διδάσκαλον, τὸν κη-
5 δεμόνα, τὸν φιλόανθρωπον, τὸν ἡμερον, τὸν ἀγαθὸν ὁρῶντες χω-
ριζόμενον αὐτῶν, πῶς οὐκ ἂν ἤλγησαν; πῶς οὐκ ἂν ὠδηνήθη-
σαν; Διὰ τοῦτο ἔστηκεν ὁ ἄγγελος τὴν ἀπὸ τῆς ἀνόδου γινομέ-
νην λύπην διὰ τῆς ἐπανόδου πάλιν παραμυθούμενος. «Οὗτος
γάρ», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν,
10 οὕτως ἐλεύσεται». Ἠλγήσατε, φησὶν, ὅτι ἀνελήφθη; Ἀλλὰ μη-
κέτι ἀλγεῖτε· καὶ γὰρ ἐλεύσεται πάλιν. Ἴνα γὰρ μὴ ποιήσωσιν, ὅ-
περ ἐποίησεν ὁ Ἐλισσαῖος ἰδὼν τὸν διδάσκαλον ἀναλαμβανόμε-
νον, καὶ διαβρήξας τὸν χιτωνίσκον· οὐδὲ γὰρ εἶχε τινα παρεστῶ-
τα καὶ λέγοντα, ὅτι πάλιν ἤξει Ἡλίας· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο ποιήσω-
15 σιν οὗτοι, διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι παρειστήκεισαν παραμυθούμενοι
τὴν ἀθυμίαν.

Καὶ μία μὲν αὕτη αἰτία τῆς τῶν ἀγγέλων παρουσίας· δευτέρα
δὲ ταύτης οὐκ ἐλάττων, δι' ἣν αἰτίαν καὶ προσέθηκεν, «Ὁ ἀνα-
ληφθεὶς». Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελαμβάνετο.
20 Πολὸν δὲ τὸ διάστημα ἦν, καὶ οὐκ ἤρκει ἡ δύναμις τῆς ἡμετέρας
ὄψεως σῶμα ἀναλαμβανόμενον ἰδεῖν μέχρι τῶν οὐρανῶν. Ἀλλὰ
καθάπερ πετεινὸν εἰς ὕψος ἰπτάμενον, ὅσῳ περ ἂν εἰς ὕψος ἀ-
νέλθῃ, τοσούτῳ μᾶλλον ἀποκρύπτεται ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ὄψε-
ως, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ὅσῳ περ ἂν εἰς ὕψος ἀνήει, το-
25 σούτῳ μᾶλλον ἐκρύπτετο, οὐκ ἀρκούσης τῆς ἀσθενείας τῶν ὀ-
φθαλμῶν παρακολουθῆσαι τῷ μήκει τοῦ διαστήματος. Διὰ τοῦ-
το παρειστήκεισαν οἱ ἄγγελοι, διδάσκοντες τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν
ἀνοδον, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη ὡς Ἡλίας,
ἀλλ' ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη· διὰ τοῦτό φησιν, «Ὁ ἀναληφθεὶς
30 ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν».

34. Ἰω. 16, 5 - 6.

35. Γιὰ τὸ σχετικὸν περιστατικὸν βλ. Δ' Βασ. κεφ. 2.

ἀπὸ σα̅ς δὲ μ' ἐρωτᾷ· ποῦ πηγαίνεις; Ἄλλὰ ἡ λύπη ἔχει γεμίσει τὴν καρδιά σας, ἐπειδὴ σα̅ς εἶπα αὐτά»³⁴.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑποφέρουμε, ὅταν ἀποχωριζόμαστε ἀπὸ φίλους καὶ συγγενεῖς μας, πῶς οἱ μαθητὲς ὅταν ἔβλεπαν ν' ἀποχωρίζεται ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Σωτήρας, ὁ διδάσκαλος, ὁ προστάτης, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἡμερος, ὁ ἀγαθός, πῶς δὲ θὰ στενοχωριοῦνταν; πῶς δὲ θὰ πονοῦσαν; Γι' αὐτὸ στάθηκε ἐκεῖ ὁ ἄγγελος, γιὰ νὰ καταπραῦνει μὲ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κυρίου τὴ λύπη πὺ τοὺς προξένησε ἡ ἀναχώρησή του. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς πὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σα̅ς στὸν οὐρανό, θὰ ἔρθει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο». Λυπηθήκατε λέγει, γιὰτὶ ἀναλήφθηκε; Ἄλλὰ μὴ λυπᾶστε πιά, γιὰτὶ θὰ ἐπιστρέψει καὶ πάλι. Γιὰ νὰ μὴ κάμουν λοιπὸν ἐκεῖνο πὺ ἔκαμε ὁ Ἐλισσαῖος, ὅταν εἶδε τὸ διδάσκαλό του ν' ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ καὶ ἔσκισε τὰ ροῦχα του³⁵ - γιὰτὶ δὲ στάθηκε κανένας κοντά του νὰ τοῦ πεῖ, ὅτι θὰ ἐπιστρέψει ὁ Ἥλιος -, γιὰ νὰ μὴ κάμουν λοιπὸν τὸ ἴδιο καὶ αὐτοί, γι' αὐτὸ στάθηκαν κοντά τους οἱ ἄγγελοι παρηγορώντας τὴ λύπη τους.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἕνας λόγος τῆς παρουσίας τῶν ἀγγέλων. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ δεῦτερος ὄχι μικρότερος, γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε, «Πὺ ἀναλήφθηκε». Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; Ὁ Ἰησοῦς ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανό. Ὅμως ἡ ἀπόσταση ἦταν μεγάλη καὶ τὰ ἀνθρώπινα μάτια δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ δοῦν ὡς τοὺς οὐρανοὺς τὸ σῶμα πὺ ἀναλήφθηκε. Ἄλλὰ ὅπως ἕνα πουλὶ πὺ πετᾷ στὰ ὕψη, ὅσο πιδὸ ψηλὰ ἀνεβαίνει, τόσο περισσότερο χάνεται ἀπὸ τὰ μάτια μας, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ὅσο ἀνέβαινε πιδὸ ψηλά, τόσο περισσότερο χανόταν, ἐπειδὴ ἡ ἀδυναμία τῶν ματιῶν τους δὲν μποροῦσε νὰ τὸ παρακολουθήσει σ' ὄλο τὸ μῆκος τῆς ἀπόστασης. Γι' αὐτὸ στάθηκαν κοντά τους οἱ ἄγγελοι, λέγοντας ὅτι ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ ὅπως ὁ Ἥλιος, ἀλλ' ὅτι ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ λέγει, «Πὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σα̅ς στὸν οὐρανό».

Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀπλῶς τοῦτο προσέθηκεν. Ἡλίας μὲν οὖν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελήφθη, δοῦλος γὰρ ἦν· ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰς τὸν οὐρανόν, Δεσπότης γὰρ ἦν· ἐκεῖνος ἐν ἄρματι πυρίνω, οὗτος ἐν νεφέλῃ. Ὅτε μὲν γὰρ τὸν δοῦλον ἔδει κληθῆναι, ἄρμα ἐπέμπετο·
 5 ὅταν δὲ τὸν Υἱόν, θρόνος βασιλικός· καὶ οὐχὶ ἀπλῶς βασιλικὸς θρόνος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πατρικός. Καὶ γὰρ περὶ τοῦ Πατρός φησιν ὁ Ἡσαΐας, «Ἴδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης». Ἐπεὶ οὖν ὁ Πατὴρ ἐπὶ νεφέλης κάθηται, διὰ τοῦτο καὶ τῷ Υἱῷ τὴν νεφέλην ἔπεμψε. Καὶ ὁ μὲν Ἡλίας ἀνελθὼν ἀφῆκε μηλωτὴν ἐπὶ
 10 τὸν Ἐλισσαῖον· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀναβὰς ἀφῆκε χαρίσματα ἐπὶ τοὺς μαθητάς, οὐχ ἓνα προφήτην ποιοῦντα, ἀλλὰ μυρίους Ἐλισσαίους· μᾶλλον δὲ ἐκείνου πολλῶ μείζους καὶ λαμπροτέρους.

Διαναστῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἐκείνην βλέψωμεν. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, «Αὐτὸς καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου·
 15 καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἀρπαγῆσόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα», ἀλλ' οὐ πάντες. Ὅτι γὰρ οὐ πάντες ἀρπαγῆσόμεθα, ἀλλ' οἱ μὲν μενοῦσιν, οἱ δὲ ἀρπαγήσονται, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· «Τότε εὔρεθήσονται δύο
 20 ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθουςαι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται· καὶ δύο ἔσονται ἐπὶ κλίνης μιᾶς· εἷς παραλαμβάνεται, καὶ εἷς ἀφίεται».

Τί βούλεται τὸ αἰνίγμα τοῦτο; τί βούλεται τὸ μυστήριον τοῦτο τὸ ἀπόρρητον; Διὰ τοῦ μύλου τοὺς ἐν πενία ζῶντας καὶ ταλαι-
 25 πωρία πάντας ἡμῖν ἐδήλωσε· διὰ δὲ τῆς κλίνης καὶ τῆς ἀναπαύσεως τοὺς ἐν πλούτῳ καὶ τιμῇ πάντας ἠνίξατο. Καὶ βουλόμενος

36. Ἡσ. 19, 1.

37. Μηλωτή· ἔνδυμα ἀπὸ δέρμα προβάτου, γούνα. Τὰ ἐνδύματα αὐτὰ ἦταν γνωστὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους. Στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα φοροῦσαν μηλωτὲς οἱ ἥρωες καὶ οἱ θεοί.

38. Α' Θεσ. 4, 15 - 16.

39. Ματθ. 24, 40- 41.

Καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ πρόσθεσε χωρὶς λόγο. Ὁ Ἡλίας λοιπὸν ἀναλήφθηκε πρὸς τὸν οὐρανὸ, γιατί ἦταν ἄνθρωπος. Ὁ Ἰησοῦς ὁμοίως ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανὸ, γιατί ἦταν Θεός. Ὁ Ἡλίας ἀναλήφθηκε μὲ πύρινο ἄρμα, ὁ Ἰησοῦς μὲ νεφέλη. Γιατί, ὅταν ἔπρεπε νὰ καλέσει ὁ Θεὸς τὸν Ἡλία, ἔστειλε ἄρμα. Καὶ ὅταν κάλεσε τὸν Υἱὸ του, ἔστειλε βασιλικὸ θρόνο· καὶ ὄχι μόνο βασιλικὸ θρόνο, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν πατρικὸ θρόνο. Γιατί γιὰ τὸν Πατέρα λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Ἰδοῦ, ὁ Κύριος κάθεται ἐπάνω σ' ἐλαφριά νεφέλη»³⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Πατέρας κάθεται ἐπάνω σὲ νεφέλη, γι' αὐτὸ καὶ στὸν Υἱὸ ἔστειλε τὴ νεφέλη. Καὶ ὁ Ἡλίας, ὅταν ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ, ἄφησε στὸν Ἐλισσαῖο τὴ μηλωτή του³⁷. Ὁ Ἰησοῦς ὁμοίως ὅταν ἀναλήφθηκε ἄφησε στοὺς μαθητὲς του τὰ χαρίσματα, ποὺ ἔκαναν ὄχι ἓναν προφήτη, ἀλλὰ χιλιάδες Ἐλισσαίους, καὶ μάλιστα πολὺ μεγαλύτερους καὶ σημαντικότερους ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἄς σταματήσουμε λοιπὸν, ἀγαπητοί, καὶ ἄς προσέξουμε πρὸς τὴν ἐπιστροφή τοῦ Κυρίου. Γιατί καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ πρόσταγμα, μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου· καὶ ἐμεῖς οἱ ζωντανοί, ποὺ θ' ἀπομένουμε τότε στὴ ζωὴ, θ' ἀρπαχθοῦμε μὲ σύννεφα γιὰ νὰ συναντήσουμε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα»³⁸, ἀλλὰ ὄχι ὅλοι. Ὅτι λοιπὸν δὲ θὰ ἀρπαχθοῦμε ὅλοι, ἀλλὰ ἄλλοι θὰ παραμείνουν καὶ ἄλλοι θὰ ἀρπαχθοῦμε, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «Τότε θὰ βρεθοῦν δύο γυναῖκες ν' ἀλέθουν στὸν ἴδιο μύλο. Ἡ μία παραλαμβάνεται καὶ ἡ ἄλλη ἀφήνεται. Δύο θὰ βρίσκονται στὸ ἴδιο κρεβάτι. Ὁ ἓνας παραλαμβάνεται καὶ ὁ ἄλλος ἀφήνεται»³⁹.

Τί θέλουν νὰ ποῦν αὐτὰ τὰ αἰνιγματικὰ λόγια; τί θέλει νὰ πεῖ αὐτὸ τὸ ἀπόκρυφο μυστήριον; Μὲ τὸ μύλο μᾶς φανέρωσε ὁ δὸς ἐκεῖνους ποὺ ζοῦν μέσα στὴ φτώχεια καὶ στὴ δυστυχία καὶ μὲ τὸ κρεβάτι καὶ τίς ἀνέσεις ὑπονοεῖ ὁ δὸς ἐκεῖνους ποὺ ζοῦν μέσα στὰ πλούτη καὶ τίς τιμές. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξει ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς σώζονται καὶ ὁδηγοῦνται στὴν ἀπό-

δειξαι ὅτι καὶ ἀπὸ πενήτων σώζονται καὶ ἀπόλλυνται, εἶπεν, ὅτι καὶ τῶν ἐν τῷ μύλωνι μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται· καὶ τῶν ἐν τῇ κλίνῃ εἰς παραλαμβάνεται, καὶ εἰς ἀφίεται· δηλῶν ὅτι οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ ἀφίενται ἐνταῦθα καὶ μένουσι τὴν τιμωρίαν· οἱ δὲ δίκαιοι ἀρπάζονται εἰς τὰς νεφέλας. Καθάπερ γὰρ βασιλέως εἰς πόλιν εἰσελαύνοντος, οἱ μὲν ἐν ἀξιώμασι καὶ ἀρχαῖς, καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὸν παρρησίαν ἔχοντες, πρὸ τῆς πόλεως ἐξεληθόντες ἀπαντῶσιν, οἱ δὲ κατάδικοι καὶ οἱ κατακεκριμένοι ἔνδον φυλάττονται τὴν ψῆφον τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως ἀναμένοντες·

10 οὕτω καὶ ὅταν ὁ Κύριος παραγένηται, οἱ μὲν παρρησίαν ἔχοντες εἰς μέσον αὐτῶ ἀπαντῶσι τὸν ἀέρα, οἱ δὲ κατάδικοι καὶ πολλὰ ἑαυτοῖς συνειδότες ἁμαρτήματα ἐνταῦθα ἀναμένουσι τὸν δικαστήν.

Τότε καὶ ἡμεῖς ἀρπαγησόμεθα· οὐκ ἑμαυτὸν ἀριθμῶν εἰς τὴν

15 ψῆφον τῶν ἀρπαζομένων εἶπον, ἡμεῖς· οὐχ οὕτως ἀναίσθητός εἰμι καὶ ἀγνώμων, ὡς ἀγνοεῖν τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. Εἰ γὰρ μὴ συνταράξαι ἐφοβούμην τὴν ἡδονὴν τῆς παρούσης ἑορτῆς, κἂν ἐδάκρυσά πικρὸν ταύτης ἀναμνησθεὶς τῆς φωνῆς, ἐπειδὴ καὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἐμνήσθην. Ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλομαι συγχεῖν

20 τῆς παρούσης ἑορτῆς τὴν εὐφροσύνην, ἐνταῦθα καταλύσω τὸν λόγον, ἀκμάζουσαν ὑμῖν τῆς ἡμετέρας ἐκείνης τὴν μνήμην ἐπαφείς, ἵνα μήτε ὁ πλούσιος ἐπὶ τῷ πλούτῳ χαίρῃ, μήτε ὁ πένης ἐπὶ τῇ πενίᾳ ταλανίζῃ ἑαυτὸν· ἀλλ' ἕκαστος, ἀφ' ὧν ἑαυτῷ σύνοιδεν, ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ποιῇ. Οὕτε γὰρ ὁ πλούσιος μακάριος, οὕτε

25 ὁ πένης ἐλεεινός· ἀλλ' ὅς ἐὰν τῆς ἀρπαγῆς ἐκείνης καταξιωθῇ τῆς ἐν νεφέλαις, μακάριος καὶ τρισμακάριος, κἂν ἀπάντων πενέστατος ἦ· ὡσπερ οὖν ὁ ἐκπεσὼν, ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος, κἂν ἀπάντων εὐπορώτατος ἦ. Διὰ τοῦτο λέγω, ἵνα οἱ μὲν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντες, θρηνῶμεν ἑαυτούς· οἱ δὲ ἐν κατορθώμασι ζῶντες,

30 θαρρῆίτωσαν ἅπαντες· μᾶλλον δέ, μὴ θαρρῆίτωσαν μόνον, ἀλλὰ

λεια, εἶπε ὅτι καὶ ἀπὸ τὶς δύο ποὺ βρίσκονται στὸ μύλο ἢ μία παραλαμβάνεται καὶ ἡ ἄλλη ἀφήνεται· καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ποὺ εἶναι στὸ κρεβάτι ὁ ἓνας παραλαμβάνεται καὶ ὁ ἄλλος ἀφήνεται. Ἔτσι δηλώνει ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀφήνονται ἐδῶ καὶ περιμένουν τὴν τιμωρία, ἐνῶ οἱ δίκαιοι ἀρπάζονται στὰ σύννεφα. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν ὁ βασιλιάς πηγαίνει σὲ μία πόλη, ὄλοι οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ ἄρχοντες καὶ ὅσοι ἔχουν μεγάλη οἰκειότητα μαζί του, τὸν συναντοῦν ἀφοῦ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, οἱ κατὰδικοι ὅμως καὶ οἱ τιμωρημένοι φυλάγονται στὶς φυλακὲς περιμένοντας τὴν ἀπόφαση τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καὶ ὅταν ἔρχεται ὁ Κύριος, ὅσοι ἔχουν παρρησία τὸν συναντοῦν στὸν ἀέρα, οἱ κατὰδικοι ὅμως καὶ ὅσοι αἰσθάνονται τὸ βάρος τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν στὴ συνείδησή τους περιμένουν στὴ γῆ τὸν κριτὴ.

Τότε καὶ ἐμεῖς θὰ ἀρπαχθοῦμε στὸν οὐρανό. Δὲν εἶπα, ἐμεῖς, κατατάσσοντας καὶ τὸν ἑαυτό μου ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ ἀρπάζονται· δὲν εἶμαι τόσο ἀναίσθητος καὶ ἀχάριστος, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζω τὶς ἁμαρτίες μου. Γιατί, ἂν δὲ φοβόμουν μήπως καταστρέψω τὴ χαρὰ τῆς σημερινῆς ἑορτῆς, θὰ ἔχυνα πικρὰ δάκρυα, καθὼς θυμήθηκα αὐτὰ τὰ λόγια, ἐπειδὴ θυμήθηκα τὶς δικές μου ἁμαρτίες. Ἐπειδὴ ὅμως δὲ θέλω νὰ ταραξῶ τὴ χαρὰ τῆς σημερινῆς ἑορτῆς, ἐδῶ θὰ σταματήσω τὴν ὁμιλία μου, ἀφοῦ σᾶς ἀφήσω ζωηρὴ τὴ μνήμη ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ὥστε οὔτε ὁ πλούσιος νὰ μὴ χαίρεται γιὰ τὸν πλοῦτο του, οὔτε ὁ φτωχὸς νὰ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του δυστυχισμένο γιὰ τὴ φτώχεια του, ἀλλὰ ὁ καθένας, κατὰ τὴ συνείδησή του, νὰ κάνει εἴτε αὐτὸ εἴτε ἐκεῖνο. Γιατὶ οὔτε ὁ πλούσιος εἶναι εὐτυχισμένος, οὔτε ὁ φτωχὸς εἶναι δυστυχισμένος, ἀλλὰ ὅποιος θὰ κριθεῖ ἄξιος γιὰ τὴν ἀρπαγὴ ἐκείνη μέσα στὰ σύννεφα, εἶναι εὐτυχισμένος καὶ τρισευτυχισμένος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὁ πιὸ φτωχὸς ἀπ' ὅλους. Ὅπως βέβαια εἶναι ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος ὁ ἁμαρτωλός, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὁ πιὸ πλούσιος ἀπ' ὅλους. Γι' αὐτὸ τὰ λέγω, γιὰ νὰ θρηνοῦμε τοὺς ἑαυτούς μας ὅσοι εἴμαστε ἁμαρτωλοὶ, καὶ νὰ παίρνουν θάρρος ὅσοι ἀγωνίζονται ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας· ἢ καλύτερα, νὰ μὴν παίρνουν μόνο θάρρος, ἀλλὰ

καὶ ἀσφαλιζέσθωσαν· μήτε ἐκεῖνοι θρηνεῖωσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μεταβαλέσθωσαν.

Ἔξεστι γὰρ καὶ τὸν ἐν κακίᾳ, μεταστάντα τῆς πονηρίας, πρὸς ἀρετὴν ἐπανελθεῖν, καὶ δυνηθῆναι γενέσθαι τῶν ἐξ ἀρχῆς 5 εὐβελιωκότων ἴσον· ὅπερ καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν· καὶ οἱ μὲν ἀρετὴν ἑαυτοῖς συνειδότες, μενέτωσαν ἐπὶ τῆς εὐσεβείας, αὐξοντες ἀεὶ τοῦτο τὸ καλὸν κτῆμα, καὶ τῇ παρρησίᾳ προστιθέντες τῇ προτέρᾳ· οἱ δὲ ἀπαρρησίαστοι, καὶ συνειδότες ἑαυτοῖς ἀμαρτήματα πολλά, μεταβαλλώμεθα, ἵνα καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων παρρη- 10 σίαν φθάσαντες, κοινῇ πάντες καὶ ὁμοθυμαδὸν μετὰ τῆς ὀφειλομένης δόξης τὸν τῶν ἀγγέλων ὑποδεξώμεθα βασιλέα, καὶ τῆς μακαρίας εὐφροσύνης ἀπολαύσωμεν ἐκείνης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄ- 15 μὴν.

καὶ νὰ προφυλάγονται· οὔτε ἐκεῖνοι νὰ θρηνοῦν μόνο, ἀλλὰ καὶ ν' ἀλλάξουν τρόπο ζωῆς.

Γιατὶ εἶναι δυνατὸ καὶ ὁ κακός, ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τὴν πονηρία, νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μπορέσει νὰ γίνῃ ἴσος μ' ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ζοῦν ἐνάρετα. Αὐτὸ ἄς φροντίσουμε καὶ ἐμεῖς. Καὶ ὅσοι αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ἐνάρετοι, ἄς παραμένουν στὴν εὐσέβεια, μεγαλώνοντας πάντοτε αὐτὸ τὸ καλὸ ἀπόκτημα καὶ αὐξάνοντας τὸ προηγούμενο θάρρος τους. Ὅσοι ὅμως δὲν ἔχουμε θάρρος καὶ αἰσθανόμαστε τὸ βάρος πολλῶν ἁμαρτιῶν μας, ἄς ἀλλάζουμε τρόπο ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ ἀποκτήσουμε τὸ θάρρος τῶν ἄλλων, νὰ ὑποδεχθοῦμε ὅλοι μαζί καὶ μὲ τὴν ἴδια ψυχικὴ διάθεση καὶ μὲ τὴν τιμὴ ποὺ ἀρμόζει τὸ βασιλιὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ ν' ἀπολαύσουμε τὴ μακάρια ἐκείνη χαρὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα, καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ**

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Πλοῦτος ἡμῖν, καὶ θησαυρός, καὶ πηγαὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, αἱ τοῦ Σωτῆρός εἰσιν οἰκονομίαι, ἃς καὶ λέγειν διψῶμεν, καὶ κη-
 ρύττειν σπεύδομεν, εἰπεῖν δὲ κατ' ἀξίαν οὐκ ἰσχύομεν. Ἀλλὰ τῷ
 πόθῳ συνεχόμενοι, καὶ τὴν ἀσθένειαν ὁμολογοῦντες, ὡσπερ ἐπὶ
 5 τινὰ εὐδιον λιμένα καταφεύγομεν ἐπὶ τὴν προφητικὴν ἐκείνην
 φωνήν· «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστάς ποι-
 ῆσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ μέγας προφή-
 τῆς, ὃ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ὁ Θεὸς ἐγνώ-
 ρισεν, ὁ καταξιωθείς πατὴρ Χριστοῦ κληθῆναι, Δαυῖδ ὁ μακά-
 10 ριος καὶ μέγας ἐν προφήταις, ὁ ἔνδοξος ἐν βασιλεῦσιν, ὁ τοῦ Θε-
 οῦ φίλος, ὁ τετιμημένην ἔχων παρ' αὐτῷ καρδίαν, ὡς αὐτὸν τὸν
 Θεὸν εἰπεῖν· «Εὐρον Δαυῖδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρ-
 δίαν μου»· εἰ ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικούτος, ἀπιδὼν εἰς τὸ μέγεθος
 τῆς θεογνωσίας, ἔλεγεν· «Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ,
 15 ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν»· εἰ ὁ προφήτης ἀτονεῖ
 πρὸς τὸ μέγεθος βλέπων τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· εἰ Παῦλος ὁ θεο-
 λόγος καὶ ἡ οὐράνιος σάλπιγξ βοᾷ· «ᾧ βάθος πλούτου καὶ σο-
 φίας καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ
 ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ»· εἰ προφητῶν, καὶ ἀποστόλων

1. Ψαλμ. 105, 2.

2. Πράξ. 13, 22.

3. Ψαλμ. 138, 6.

4. Ρωμ. 11, 33.

ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ο Μ Ι Λ Ι Α Β'.

1. Είναι για μᾶς πλοῦτος, καὶ θησαυρός, καὶ πηγὲς τῆς αἰώνιας ζωῆς ἢ πρόνοια τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπιθυμοῦμε πολὺ νὰ μιλήμε γι' αὐτήν, καὶ σπεύδουμε νὰ τὴν κηρύξουμε, ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ μιλήσουμε ὅπως τῆς ἀξίζει. Ἐπειδὴ ὁμως μᾶς κυριέψεν ὁ πόθος καὶ ἐπειδὴ ὁμολογοῦμε τὴν ἀδυναμία μας, καταφεύγουμε σὰν σὲ κάποιον γαλήνιο λιμάνι σ' αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «Ποιὸς μπορεῖ νὰ διηγηθεῖ τὰ κατορθώματα τοῦ Κυρίου, νὰ κάμει γνωστὲς ὅλες τὶς δόξες του;»¹. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ὁ μεγάλος προφήτης, στὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς γνώρισεν τὰ κρυφὰ καὶ τὰ μυστικὰ τῆς σοφίας του, ποὺ ἀξιώθηκε νὰ ὀνομασθεῖ πατέρα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Δαυῖδ ὁ μακάριος καὶ ὁ πιὸ μέγανος ἀνάμεσα στοὺς προφήτες, ὁ πιὸ ἐνδοξὸς ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε πολὺ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του, ὥστε ὁ ἴδιος νὰ πεῖ· «Βρῆκα τὸν Δαυῖδ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνθρωπο ὅπως τὸν θέλει ἡ καρδιά μου»², ἐὰν αὐτὸς ὁ μέγανος καὶ τόσο σπουδαῖος, ὅταν ἔστρεψε τὰ μάτια του στὸ μέγεθος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε· «Θαύμασα τὴν γνώσιν σου, βεβαιώθηκα γι' αὐτήν, δὲν μπορῶ νὰ ἔρθω πρὸς αὐτήν»³. ἐὰν ὁ προφήτης χάνει τὶς δυνάμεις του ὅταν βλέπει τὸ μέγεθος τῆς δύναντος τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ὁ Παῦλος, ὁ θεολόγος καὶ ἡ οὐράνια σάλπιγγα, φωνάζει· «Πόσο μέγανος εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ! Πόσο ἀνεξερεῦνητες εἶναι οἱ ἀποφάσεις του καὶ πόσο ἀνεξιχνίαστες οἱ μέθοδοί του»⁴. ἐὰν τὰ λόγια τῶν

γλῶσσαι τοσαῦτα χέουσαινάματα, ἐξ ὧν ἐπλήσθη ἡ σύμπασα
 γῆ τοῦ γινῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψει θα-
 λάσσας· εἰ τοσοῦτοι καὶ τηλικούτοι ποταμοὶ ῥέοντες, καὶ πέλα-
 γος εὐσεβείας συνιστῶντες, ὡμολόγησαν τὴν ἡτταν, ἵνα δείξω-
 5 σι τοῦ κηρυττομένου τὴν δύναμιν· ποῦ φανήσεται λόγου βραχυ-
 τάτου ψεκᾶς, τοσοῦτου πελάγους σοφίας προκειμένου;

Ἄλλ' οὐ δεῖ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς θεολογίας ὀρῶντας ναρ-
 κᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ βλέποντας, κατατολμᾶν
 τῆς θείας διδασκαλίας. Βραβεύει γὰρ ὁ Θεὸς οὐ τῇ ἀξίᾳ τῶν λε-
 10 γομένων, ἀλλὰ τῷ πόθῳ τῶν κηρυττόντων καὶ τῇ ἀγάπῃ τῶν ἀ-
 κουόντων. Καὶ ὡσπερ οἱ φιλόστοργοι πατέρες, ἐπειδὴν ἴδωσι
 τοὺς παῖδας ψελλίζοντας καὶ χωλεύοντας τῇ λέξει, οὐ πρὸς τὸ
 ἄναρθρον βλέπουσι τοῦ λόγου, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόθον τῆς φύσε-
 ως, καὶ πάσης αὐτοῖς ῥητορικῆς μεγαλοφωνίας καὶ φιλοσόφου
 15 μετεωρολογίας ἡδύτερὰ ἐστὶ τὰ τῶν παιδῶν ψελλίσματα, οὕτω
 καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εἰς τὰς γλῶσσας ἡμῶν ψελλίζούσας περὶ θεολο-
 γίας, ἀλλ' εἰς τὸν πόθον καὶ εἰς τὴν διάθεσιν βλέπει, ὅτι πίστει
 κηρύττομεν καὶ ἀγάπῃ ἀνυμνοῦμεν. Οὐ γὰρ δύναται ἡ ἀνθρωπίνη
 γλῶσσα τρανῶς λαλῆσαι, ἀλλ' ὅσα ἂν λαλήσωμεν περὶ Θεοῦ,
 20 ψελλίζοντες λαλοῦμεν. Διατί; Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος βοᾷ· «Ἐκ
 μέρους γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύουμεν». Ὅμως δὲ εἰ
 καὶ ψελλίζουμεν, ἐνεχείρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς τὸ κήρυγμα τῆς εἰρή-
 νης. Διὰ τοῦτο βοᾷ Ἡσαΐας· «Καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι
 μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην». Φέρε τοίνυν μικρὰ ψελλίσωμεν
 5 πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν Πατέρα καὶ Δεσπότην, τὸν καταξιώσαν-
 τα εἰπεῖν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· Τεκνία· εἰ γὰρ τέκνα καλεῖ, τῶν
 τέκνων ψελλιζόνταν ἀνέχεται. Καὶ ἐπειδὴ ἔφη ἀνελθεῖν εἰς οὐρα-

5. Α' Κορ. 13, 9.

6. Ἡσ. 32, 4.

7. Ἰω. 13, 33.

προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων ποὺ σκόρπισαν τόσα νάματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γέμισε ὀλόκληρη ἡ οἰκουμένη γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν Κύριο, ὥστε σὰν πολὺ νερὸ νὰ σκεπάσει τὶς θάλασσες, ἔαν τόσοι πολλοὶ καὶ τόσοι μεγάλοι ποταμοί, ποὺ τρέχουν καὶ σχηματίζουν τὸ πέλαγος τῆς εὐσέβειας, ὁμολόγησαν τὴν ἡττα τους, γιὰ ν' ἀποδείξουν τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ποῦ θὰ φανεῖ ἡ σταγόνα τοῦ ἀσήμαντου λόγου μου, ὅταν βρίσκεται μπροστά μας τόσο μεγάλο πέλαγος σοφίας;

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ διστάζουμε, ὅταν βλέπουμε τὸ μέγεθος τῆς θεολογίας, ἀλλὰ, βλέποντας πρὸς τὴν πρόθεση τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ τολμοῦμε τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲ βραβεύει σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τῶν λόγων, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν πόθο αὐτῶν ποὺ κηρύττουν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀγάπη ἐκείνων ποὺ ἀκοῦν. Καὶ ὅπως οἱ στοργικοὶ πατέρες, ὅταν δοῦν ὅτι τὰ παιδιά τους τραυλίζουν καὶ προφέρουν μὲ δυσκολία τὶς λέξεις, δὲν προσέχουν στὸ ὅτι ἡ ὁμιλία τους δὲν εἶναι καθαρὴ, ἀλλὰ στὸν πόθο τῆς φύσης, καὶ τὰ τραυλίσματα τῶν παιδιῶν εἶναι γι' αὐτοὺς πιὸ εὐχάριστα ἀπὸ κάθε ρητορικὴ μεγαληγορία καὶ φιλοσοφικὴ συζήτηση, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲ βλέπει στὴ γλῶσσα μας ποὺ τραυλίζει γιὰ τὴ θεολογία, ἀλλὰ στὸν πόθο καὶ τὴ διάθεσή μας, γιὰτὶ κηρύττουμε μὲ πίστη καὶ ὕμνοῦμε μὲ ἀγάπη. Γιατὶ δὲν μπορεῖ ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα νὰ μιλήσει μὲ σαφήνεια, ἀλλὰ ὅσα θὰ ποῦμε γιὰ τὸ Θεό, θὰ τὰ ποῦμε τραυλίζοντας. Γιατί; Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος φωνάζει: «Ἐνα μέρος γνωρίζουμε καὶ γιὰ ἕνα μέρος προφητεύουμε»⁵. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ τραυλίζουμε, μᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς τὸ κήρυγμα τῆς εἰρήνης. Γι' αὐτὸ φωνάζει ὁ Ἡσαΐας: «Καὶ οἱ γλῶσσες ποὺ τραυλίζουν θὰ μάθουν νὰ κηρύττουν τὴν εἰρήνη»⁶. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς τραυλίσουμε κάτι πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Κύριο ὄλων μας, ποὺ θεώρησε ἄξιους τοὺς μαθητές του νὰ τοὺς πεῖ: «Παιδιά μου»⁷· γιατί, ἀφοῦ μᾶς ὀνομάζει παιδιά του, ἀνέβηται τὰ παιδιά του ὅταν τραυλίζουν. Καὶ ἐπειδὴ εἶπε ὅτι θ' ἀνεβεῖ στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐπειδὴ κηρύχθηκε ἡ ἔνδοξη ἀνάληψή του, δὲν περιορίζεται σὲ χρονικὰ ὅρια ἢ χάρη του, οὔτε περιορί-

νοῦς, καὶ ἡ ἀνάληψις αὐτοῦ ἡ πολυῦμνητος ἐκηρύχθη, οὐκ ἀποκλείεται χρόνω ἡ χάρις, οὐδὲ περιγράφεται ἡμέραις ἡ θεολογία.

2. Ἐπειδὴ δὲ θελήσαντες ἀνελθεῖν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἐνεποδόσθημεν, ὡς οἶδεν ὁ Χριστός, προθέμενοι μὲν, κωλυθέν-
5 τες δὲ διὰ τὴν ἀκαταστασίαν τοῦ ἀέρος καὶ τὸ συνεχὲς τοῦ πλή-
θους (λέγω δὲ ταῦτα, ἵνα πᾶσαν ὑπόληψιν λύσω τῶν μάτην ἐγ-
καλεῖν βουλομένων), ἐπειδήπερ πρὸς τὸ πλῆθος ἰδόντες τῶν εἰ-
ρημένων, ταχέως συνεστείλαμεν τὸν λόγον, ἵνα μὴ τῷ πλήθει
τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, σήμερον ἀπο-
10 δίδομεν τὴν ὀφειλὴν. Καὶ γὰρ ὁ νόμος ἐπέτρεπεν τὸν μὴ ποιή-
σαντα τῷ πρώτῳ μηνὶ τὸ Πάσχα, τῷ δευτέρῳ μηνὶ τὴν ὀφειλὴν
ἀποδιδόναι. Δεῖ δὲ ὑμᾶς εἰδέναί ὅτι Θεοῦ λόγος οὐ χρόνοις, οὐχ
ἡμέραις περιγράφεται, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν δέχεται κήρυ-
γμα καὶ σταυροῦ, καὶ πάθους, καὶ ἀναστάσεως, καὶ ἀναλήψεως,
15 καὶ δευτέρας παρουσίας.

3. Ἦρέμα δὲ προδιαλαβόντες μικρά τινα τῶν θείων ῥημάτων
ἐν τοῖς ὑπαναγνωσθεῖσι σήμερον, καὶ τὰς εὐαγγελικὰς πηγὰς
ἀντλήσαντες, οὕτως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἐπαγγελίαν, «Οὔσης ὀ-
ψίας, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κε-
20 κλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, ἦλθεν ὁ Ἰη-
σοῦς». Ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ τὴν ἀνάστασιν ἐπραγματεύσατο ἡμῖν,
σπανίως φαίνεται, ἐν ἄλλαις ἡμέραις ἐπιφανεῖς τοῖς μαθηταῖς ἢ
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς. Ὡσπερ γὰρ ἐν ἐκάστῳ σαββάτῳ
παρέβαλλε τῇ συναγωγῇ, ἵνα πληρώσῃ τὸν νόμον· οὕτως ἀφ' οὗ
25 τὴν ἀνάστασιν ἐπραγματεύσατο, καὶ τὸν ἀρράβωνα τῷ κόσμῳ
ἤνεγκεν, ἐσπούδασε τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κυριακῆς, ἐν μιᾷ τῶν σαββά-
των, ἐπιφαίνεσθαι, ἵνα πῆξῃ τὸν θεμέλιον τῆς ἁγίας Κυριακῆς.
Τέλος γὰρ εἶχε τὰ τῶν σαββάτων, ἀρχὴν δὲ ἐλάμβανε τὰ τῆς Δε-
σποτικῆς ἡμέρας, ἡγουν τῆς ἀναστάσεως, ὡς μέμνησθε τῶν
30 πρώην εἰρημένων. Πῶς ὁ μακάριος Ματθαῖος ἐπιγράφων τὰ

8. Στὴ συνέχεια ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴν ἀπιστία τοῦ Θωμᾶ ἐρμηνεύ-
οντας τὸ Ἰω. 20, 19 - 29 στίς παραγράφους 2 - 6.

ζεται σὲ κάποιο χρονικὸ διάστημα ἢ διδασκαλία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

2. Ἐπειδὴ ὁμως, ὅταν θελήσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἐμποδισθήκαμε, ὅπως γνωρίζει ὁ Χριστός, καὶ ἀφοῦ εἴχαμε τὴν πρόθεση καὶ μᾶς ἐμπόδισε ἡ ἀκαταστασία τοῦ καιροῦ καὶ τὸ πυκνὸ πλῆθος τοῦ κόσμου (καὶ τὰ λέγω αὐτά, γιὰ νὰ διαλύσω κάθε ὑποψία ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ μᾶς κατηγοροῦν ἄδικα), ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν εἶδα ὅτι εἶπα πολλά, σταμάτησα γρήγορα τὸ λόγο μου, γιὰ νὰ μὴ σκεπάσουμε τὴ μνήμη σας μὲ τὰ πολλὰ λόγια, ἀνταποδίδω σήμερα τὸ χρέος μου. Γιατὶ καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπέτρεπε σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔκαμε τὸ Πάσχα στὸν πρῶτο μῆνα, νὰ ἀνταποδώσει τὸ χρέος του στὸ δεύτερο μῆνα. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὰ χρόνια, οὔτε ἀπὸ τὶς ἡμέρες, ἀλλὰ κάθε ἡμέρα προσφέρεται γιὰ τὸ κήρυγμα καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀνάστασης, καὶ τῆς ἀνάληψης, καὶ τῆς δευτέρας παρουσίας.

3. Ἀφοῦ πρῶτα ἀναφέρουμε σιγὰ-σιγὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια ποὺ ἀναγνώσθησαν σήμερα, καὶ ἀφοῦ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὰς πηγὰς, τότε θὰ ἔρθουμε στὴν ὑπόσχεσή μας⁸. «Ὅταν βράδυνασε τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τὴν πρώτη τῆς ἐβδομάδας, καὶ ἐνῶ ἦταν κλειστὲς οἱ πόρτες τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἦταν μαζεμένοι οἱ μαθητὲς, ἦρθε ὁ Ἰησοῦς». Ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Σωτήρας μας ἀναστήθηκε γιὰ χάριμας, σπάνια φαίνεται ὅτι παρουσιάστηκε στοὺς μαθητὲς του ἄλλες ἡμέρες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κυριακή. Ὅπως λοιπὸν κάθε Σάββατο πῆγαινε στὴ συναγωγή, γιὰ νὰ ἐκτελέσει τὸ Νόμο, ἔτσι ἀπὸ τότε ποὺ ἀναστήθηκε καὶ ἔφερε στὸν κόσμον τὴν ὑπόσχεση τῆς σωτηρίας του, φρόντισε τὴν Κυριακή, τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας, νὰ παρουσιάζεται, γιὰ νὰ σταθεροποιήσει τὸ θεμέλιο τῆς ἁγίας Κυριακῆς. Γιατὶ ἦταν τὸ τέλος τοῦ Σαββάτου, καὶ ἄρχιζε ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἀνάστασής του, ὅπως θυμᾶστε ἀπὸ τὰ προηγούμενα λόγια μου. Πῶς ὁ μακάριος Ματθαῖος, γρά-

σάββατα, ἀρχὴν δὲ εἰσάγων τῶν ἁγίων Κυριακῶν, ἔλεγεν· «Ὁ-
ψὲ σαββάτων»; Τέλος γὰρ ἦν, καὶ ὀψὲ τῶν πρώτων σαββάτων,
«Ἐπιφωσκούσης εἰς μίαν σαββάτων». Ἐφάνη τοίνυν ἀναστὰς
τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας ἑορτῆς τῆς ἀνα-
5 στασίμου.

«Τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνη-
γμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔστη
εἰς τὸ μέσον». Ὅπου τοίνυν ἀκμάζει φόβος, παραγίνεται ὁ λύων
τὸν φόβον· ὅπου ἀκμάζει τὰ τῆς ζάλης, ἐπιλάμπει τὰ τῆς γα-
10 λήνης· ὅπου βλέπει τὸ σκάφος χειμαζόμενον τῆς εὐσεβείας,
προσφέρει τὴν κυβερνητικὴν ἐπιστήμην· τὸν μὲν χειμῶνα λύων,
τὸ δὲ σκάφος εἰς γαλήνην εἰσάγων, πρὸς τὸ ἀκμάζον πάθος τοῦ
φόβου τὸ φάρμακον φέρει. «Ἔστη εἰς τὸ μέσον»· καὶ τί φησιν;
«Εἰρήνη ὑμῖν». Μὴ στασιαζέτω ἡ διάνοια ὑμῶν, μὴ θορυβεῖσθω
15 ὁ λογισμὸς, μὴ πολεμεῖσθε ταῖς ἐννοίαις τοῦ φόβου· «Εἰρήνη ὑ-
μῖν». Εἰρήνη πόλεμον ἀφανίζει, φόβον καταλύει, ἔχθραν ἐξορίζει
«Εἰρήνη ὑμῖν». Ἐδόθη πολλάκις εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώ-
ποις, ἀλλ' οὐ διὰ προσώπου τῆς αὐθεντίας, ἀλλὰ δι' ἀγγέλων,
διὰ προφητῶν, διὰ δικαίων· μόνος ὁ Σωτὴρ δι' ἑαυτοῦ φανεὶς ἐ-
20 δωκεν εἰρήνην. Ἐδόθη τῷ Δαυιδ εἰρήνη, ἀλλὰ δι' ἀγγέλου. Ὡ-
φθη τῷ Δαυιδ ἀγγελος καὶ εἶπεν· «Εἰρήνη σοι, ἄνερ ἐπιθυμιῶν,
ἰσχυε καὶ ἀνδρίζου, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὡφθη καὶ τῷ Γεδεὼν
ἀγγελος καὶ εἶπεν· «Εἰρήνη σοι».

Ἄγγελοι τοίνυν ἔδωκαν εἰρήνην, οὐδέπω δὲ ὁ Δεσπότης
25 τῶν ἀγγέλων· ἀλλὰ δι' ἐκείνων μὲν ἔπεμπεν, ἔταμιεύετο δὲ ἐν ἑ-
αυτῷ τὴν εἰρήνην τὴν εὐαγγελικὴν. Οἱ δὲ προφήται δεξάμενοι
πολλάκις παρὰ τῶν ἀγγέλων τὴν εἰρήνην, ἐδίψων ἐξ αὐτοῦ τοῦ
προσώπου τῆς εἰρήνης τῆς αὐθεντίας δέξασθαι τὴν εἰρήνην. Διὸ
καὶ ἐβόα Ἡσαΐας· «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν»· μὴ

φοντας τὴ λέξη Σάββατο, εἰσάγοντας ὁμως τὴν ἀρχὴ τῆς ἁγίας Κυριακῆς, ἔλεγε, «Ἄργα τὴ νύκτα τοῦ Σαββάτου»; Γιατὶ ἦταν τὸ τέλος καὶ οἱ τελευταῖες στιγμὲς τῆς προηγούμενης ἑβδομάδας. «Τὴν ὥρα ποὺ ξημέρωνε ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας»⁹. Παρουσιάστηκε λοιπὸν, ὅταν ἀναστήθηκε, τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας, τὴν ἴδια δηλαδὴ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῆς ἀνάστασής του.

«Ἐνῶ οἱ πόρτες τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἦταν μαζεμένοι οἱ μαθητὲς του, ἦταν κλειστὲς, ἀπὸ φόβο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἦρθε ὁ Ἰησοῦς καὶ στάθηκε στὴ μέση». Ὅπου λοιπὸν κυριαρχεῖ ὁ φόβος, ἔρχεται ἐκεῖνος ποὺ διαλύει τὸ φόβο. Ὅπου κυριαρχεῖ ἡ τιμωρία, φέρνει τὴ γαλήνη. Ὅπου βλέπει ὅτι τὸ σκάφος τῆς εὐσέβειας ὑποφέρει ἀπὸ τρικυμίες, προσφέρει τὴν τέχνη γιὰ νὰ κυβερνηθεῖ καλὰ τὸ σκάφος· σταματᾷ τὴν τρικυμία, ὁδηγεῖ τὸ σκάφος σὲ γαλήνη, φέρνοντας ἔτσι τὸ φάρμακο στὸ πάθος τοῦ φόβου ποὺ βρισκόταν στὸ ἀποκορύφωμά του. «Στάθηκε στὴ μέση». Καὶ τί εἶπε; «Εἰρήνη σὲ σᾶς». Ἄς μὴν ἐπαναστατεῖ ἡ ψυχὴ σας, ἄς μὴ ταραζέται ὁ λογισμὸς σας, ἄς μὴ σᾶς πολεμοῦν οἱ σκέψεις τοῦ φόβου. «Εἰρήνη σὲ σᾶς». Ἡ εἰρήνη ἐξαφανίζει τὸν πόλεμο, διαλύει τὸ φόβο, διώχνει τὸ μῖσος. «Εἰρήνη σὲ σᾶς». Πολλὲς φορὲς ἔδωσε ὁ Θεὸς εἰρήνη στοὺς ἀνθρώπους, ὅχι ὁμως αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ στέλνοντας τοὺς ἀγγέλους, τοὺς προφῆτες, τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους. Μόνο ὁ Σωτὴρας φάνηκε ὁ ἴδιος καὶ ἔδωσε εἰρήνη. Ἐδωσε στὸ Δανιὴλ εἰρήνη, ἀλλὰ μὲ κάποιον ἄγγελο. Παρουσιάστηκε στὸ Δανιὴλ ὁ ἄγγελος καὶ εἶπε· «Εἰρήνη σὲ σένα, ἄνθρωπε ἀγαπητέ, ἔχε δύναμη καὶ θάρρος, ὁ Κύριος εἶναι μαζί σου»¹⁰. Παρουσιάστηκε καὶ στὸ Γεδεὼν ἄγγελος καὶ εἶπε· «Εἰρήνη σὲ σένα».

Οἱ ἄγγελοι λοιπὸν πρόσφεραν τὴν εἰρήνη, ποτὲ ὁμως ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Ἄλλὰ μὲ τοὺς ἀγγέλους ἔστελνε τὴν εἰρήνη, κρατοῦσε ὁμως γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν εὐαγγελικὴ εἰρήνη. Καὶ οἱ προφῆτες, ἐπειδὴ δέχθηκαν πολλὲς φορὲς ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τὴν εἰρήνη, ἐπιθυμοῦσαν πολὺ νὰ δεχθοῦν τὴν εἰρήνη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κύριο τῆς εἰρήνης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡσαΐας φώναζε·

δι' ἐτέρων, ἀλλὰ διὰ σαυτοῦ εἰρήνην δὸς ἡμῖν. Εἶτα πρὸς τὴν δέ-
 ησιν ἢ ἀντιφώνησις· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Καὶ τοῦτο
 εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευράν». Ὡσπερ γὰρ
 στρατηγὸς ἐπανελθὼν ἀπὸ πολέμου, καὶ τραύμασι νικηφόροις
 5 λάμπων, οὐκ αἰσχύνεται τοῖς τραύμασι· στεφάνων γὰρ ἐστὶ
 λαμπρότερα· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ, τραύματα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀ-
 ναδεξάμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους τοῦ κοινοῦ, οὐ κρύπτει τὰ πά-
 θη, ἀλλ' ἐκκαλύπτει, ἵνα δείξῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀνδρείαν. Ἐδειξε τὰς
 χεῖρας ἐν αἷς ἦν ὁ τύπος τῶν ἡλων, ἔδειξε καὶ τὴν πλευρὰν ἐξ ἧς
 !0 ἀνέβλυσεν ἡμῖν τῶν μυστηρίων τὴν πηγὴν. Ἐδειξε τὰς χεῖρας, ἵ-
 να πληροφορήσῃ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα πληροφορήσῃ τοὺς ἀμφιβο-
 λοῦντας ὅτι ὄντως ὁ παθὼν ἀνέστη, ὅτι ὄντως τὸ ἀποθανὸν καὶ
 ταφὲν σῶμα ἐγήγερται.

4. «Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον». Ἐδόθη εἰ-
 15 ρήνη, ἐλύθη ὁ φόβος, ἦνθησεν ἡ χάρις. «Εἶπεν οὖν αὐτοῖς πάλιν·
 Εἰρήνη ὑμῖν». Διατί «πάλιν»; Ὅπου βούλεται πῆξαι τὰ δῶρα τῆς
 χάριτος, διπλασιάζει καὶ τὰς εὐλογίας· ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ·
 «Εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε»· οὕτω δί-
 δωσιν εἰρήνην ἐπὶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακράν. «Καθὼς
 20 ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς». Πρόσεχε, παρα-
 καλῶ· ὄρα πῶς εἰς τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα ἀρπάζει τὴν οἰκονο-
 μίαν. Οὐκ εἶπεν· Καθὼς ἐγέννησέ με ὁ Πατήρ· ὅπου γὰρ ἀπο-
 στολή, τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα ἐνδείκνυται. Συνεχῶς δὲ τοῦτο ἐ-
 πισημαινόμεθα, ἐπειδὴ τὴν οἰκονομίαν ἐρμηνεύει. Ὅπου, φησὶν,
 25 γυμνὴ ἢ φύσις, Πατέρα καὶ Υἱὸν κηρύττει. «Καθὼς ἀπέσταλκέ
 με». Πῶς δὲ ἀπέσταλκέ σε; Πρόσεχε, παρακαλῶ. Ἀπεστάλης
 Δεσπότης ἐξ οὐρανοῦ· πῶς, καθὼς ἀπέστειλέ σε ὁ Πατήρ, ἀπο-
 στέλλεις; Οὐ τὸν τρόπον, φησί, λέγω τῆς ἀποστολῆς, τό, «Κα-

11. Ἦσ. 26, 12.

12. Ἰω. 14, 27.

13. Γεν. 22, 17.

«Κύριε καὶ Θεέ μας, δῶσε μας εἰρήνην»¹¹. Ὁχι μὲ ἄλλους, ἀλλὰ ἐσὺ ὁ ἴδιος δῶσε μας τὴν εἰρήνην. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παράκληση αὐτὴ ἦρθε ἡ ἀπάντηση· «Σᾶς δίνω τὴ δική μου εἰρήνην»¹². «Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτό, τοὺς ἔδειξε τὰ χέρια καὶ τὴν πελυρά του». Ὅπως δηλαδὴ ὁ στρατηγὸς ποὺ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ λάμπει ἀπὸ τὰ νικηφόρα τραύματα, δὲν ντρέπεται γι' αὐτά, γιὰτὶ εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὰ στεφάνια, ἔτσι καὶ ὁ Σωτῆρας, ποὺ τραματίσθηκε γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, δὲν κρύβει τὰ πάθη του, ἀλλὰ τὰ φανερώνει, γιὰ νὰ δείξει τὸ κατόρθωμά του. Ἐδειξε τὰ χέρια του, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν, ἔδειξε καὶ τὴν πλευρά του, ἀπὸ τὴν ὁποῖα ξεπήδησε γιὰ μᾶς ἡ πηγὴ τῶν μυστηρίων. Ἐδειξε τὰ χέρια του, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀνάστασή του, γιὰ νὰ πληροφορήσῃ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀμφιβολίες ὅτι πραγματικὰ αὐτὸς ποὺ ἔπαθε, ἀναστήθηκε, ὅτι πραγματικὰ ἀναστήθηκε τὸ σῶμα ποὺ πέθανε καὶ θάφτηκε.

4. «Χάρηκαν λοιπὸν οἱ μαθητὲς ὅταν εἶδαν τὸν Κύριο». Τοὺς ἔδωσε τὴν εἰρήνην, διάλυσε τὸ φόβο τους, παρουσίασε τὴ χάρη του. «Εἶπε λοιπὸν σ' αὐτοὺς πάλι· Εἰρήνη σὲ σᾶς». Γιατί «πάλι»; Ὅπου θέλει νὰ στερεώσῃ τὰ δῶρο τῆς χάρης, διπλασιάζει καὶ τὶς εὐχές του, ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ Ἀβραάμ· «Θὰ σ' εὐλογῆσω ὅπωςδὴποτε καὶ θὰ σὲ πληθύνω ἐξάπαντος»¹³. Ἐτσι προσφέρει τὴν εἰρήνην του συνέχεια σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται μακριὰ του. «Καθὼς μὲ ἀπέστειλε ὁ Πατέρας, ἔτσι στέλνω καὶ ἐγὼ ἐσᾶς». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Βλέπε πῶς στὴν ἀνθρώπινη μορφή ἀρπάζει τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν εἶπε· Καθὼς μὲ γέννησε ὁ Πατέρας, γιὰτὶ ὅπου λέγει ὅτι τὸν ἀπέστειλε ὁ Πατέρας, παρουσιάζει τὴν ἀνθρώπινη μορφή. Καὶ συνεχῶς αὐτὸ τονίζουμε, ἐπειδὴ μᾶς ἐρμηνεύει τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὅπου, λέγει, εἶναι καθαρὴ ἡ ὑπόστασί του, κηρύσσει τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. «Καθὼς μὲ ἀπέστειλε». Καὶ πῶς σὲ ἀπέστειλε; Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Σὲ ἀπέστειλε Κύριο ἀπὸ τὸν οὐρανό· πῶς στέλνεις τοὺς μαθητὲς σου, καθὼς σὲ ἀπέστειλε ὁ Πατέρας; Δὲν ἐννοῶ τὸν τρόπο τῆς

θῶς ἀπέστειλέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς», ἀλλὰ τὴν δύναμιν. Ἐπεστάλην ἐγὼ εἰς τὸ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου· ἀποστέλλω ὑμᾶς, ἵνα τοῖς ὑμετέροις πάθει τὴν οἰκουμένην στεφανώσω.

Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἴσχυσεν ἡ θνητὴ φύσις ἀρκέσαι πρὸς τὴν ὁμοιότητα τὴν Δεσποτικὴν, λέγει· «Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Πρόσεχε. Διατί ἐνεφύσησεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως; Ἄρα γὰρ ἐκτὸς τοῦ ἐμφυσήματος οὐχ ἱκανὸς ἦν δοῦναι Πνεῦμα ἅγιον; Ἄλλ' ἐπειδὴ, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον πλάτων, «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν», ἀπώλεσε δὲ τοῦ ἐμφυσήματος τὴν χάριν διὰ τὴν παράβασιν, καὶ ἀπολέσας τὴν ζωοποιὸν δύναμιν, εἰς χοῦν διελύθη, καὶ ἐν τάφῳ κατέλυσεν τὴν αὐτοῦ δημιουργίαν, ἀνανεῶν τοίνυν τὸ πλάσμα, καὶ ἀποδιδούς τὸ ἀρχαῖον δῶρον, ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ ζωτικὴν δύναμιν ἀποδιδούς τῷ πλάσματι· ὁμοῦ δὲ ἐπληροῦτο καὶ τὰ τῶν προφητῶν προειρημένα. Ὁ γὰρ μακάριος Ναοὺμ ὁ προφήτης, προειδὼς ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀνιστάμενος ἐκ τῶν νεκρῶν μέλλει ἐμφυσᾶν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, καὶ πληροῦν αὐτοὺς θείου χαρίσματος, διαμαρτύρεται τῷ λαῷ λέγων· «Ἐόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἐορτάς σου, ἀπόδος τῷ Θεῷ τὰς εὐχάς σου· οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῶσιν ἐλθεῖν εἰς παλαιώσεις. Συντετέλεσται, ἐξῆρται. Ἀνέβη γὰρ ἐκ τῆς γῆς ὁ ἐμφυσῶν εἰς τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐξαιρούμενός σε ἐκ θλίψεως».

Τότε λέγει· «Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὀκλάζουσαν πρὸς τοὺς πόνους, καὶ παραιτουμένην πρὸς τοὺς ἀγῶνας δι' ἀσθένειαν, ἀναπληροῖ τὸ λείπον τῆς δυνάμει τοῦ Πνεύματος, ἵνα κάμνουσαν αὐτὴν τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν

ἀποστολῆς, ὅταν λέγω ὅτι «Καθὼς με ἀπέστειλε, ὁ Πατέρας, ἔτσι καὶ ἐγὼ στέλνω ἐσᾶς», ἀλλὰ τῇ δύναμη γιὰ τὴν ἀποστολή. Στάλθηκα ἐγὼ γιὰ νὰ πάθω γιὰ χάρη τοῦ κόσμου· ἐγὼ στέλνω ἐσᾶς, γιὰ νὰ τιμήσω με τὰ δικά σας πάθη τὴν οἰκουμένη.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ θνητὴ φύση τους δὲν μποροῦσε νὰ φανεῖ ὁμοια με τῇ δύναμη τοῦ Κυρίου, λέγει ὁ εὐαγγελιστής· «Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτό, φύσησε στὰ πρόσωπά τους καὶ τοὺς εἶπε. Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο». Πρόσεχε. Γιατί φύσησε ὁ Σωτήρας μας στὰ πρόσωπα τῶν ἀποστόλων τὴν ἴδια τὴν ἡμέρα τῆς ἀνάστασής του; Μήπως λοιπὸν δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς δώσει ἅγιο Πνεῦμα χωρὶς τὸ φύσημα αὐτό; Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅταν δημιουργοῦσε τὸν πρῶτο ἄνθρωπο, «φύσησε στὸ πρόσωπό του, καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζωντανή»¹⁴, με τὴν παράβαση ὅμως τῆς ἐντολῆς ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τὴν χάρη πού ἀπέκτησε με τὸ φύσημα, καί, ἀφοῦ ἔχασε τὴ δύναμη πού τοῦ ἔδινε ζωὴ, διαλύθηκε σὲ χῶμα καὶ ἔβαλε μέσα στὸν τάφο τὴ δημιουργικὴ του ἰκανότητα. Θέλοντας λοιπὸν ν' ἀνανεώσει τὸ δημιούργημά του καὶ νὰ τοῦ ξαναδώσει τὸ παλιὸ δῶρο, φύσησε στὸ πρόσωπο τῶν ἀποστόλων, ξαναδίνοντας στὸ δημιούργημά του τὴν παλιὰ ἐκείνη δύναμη πού τοῦ ἔδινε ζωὴ. Συγχρόνως ἐκπληρώνονταν καὶ ἐκεῖνα πού προεῖπαν οἱ προφῆτες. Γιατὶ ὁ μακάριος Ναούμ, ὁ προφήτης, προβλέποντας ὅτι ὁ Σωτήρας, ὅταν ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ φυσήσει στὸ πρόσωπο τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ θὰ τοὺς γεμίσει με τὴ θεία χάρη, διακηρύσσει στὸν κόσμο λέγοντας· «Ἐορτάζετε, Ἰουδαῖοι, τὶς ἑορτές σας, κάμνετε τὶς προσευχές σας στὸ Θεό. Δὲν ὑπάρχει πιά φόβος νὰ παλιώσουν. Αὐτὸ εἶναι σίγουρο, τὸ ἀποφάσισε ὁ Θεός. Γιατὶ ἀνέβηκε ἀπὸ τὴ γῆ ἐκεῖνος πού φουσαῖ στὸ πρόσωπό σου καὶ σὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ θλίψη σου»¹⁵.

Τότε λέγει· «Εἰρήνη σὲ σᾶς, καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτό, τοὺς φύσησε στὸ πρόσωπο καὶ τοὺς εἶπε· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο». Ἐπειδὴ εἶδε ὁ Κύριος ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος λύγιζε στοὺς κόπους καὶ ὅτι ἐγκατέλειπε τοὺς ἀγῶνες ἀπὸ ἀδυναμία, συμπληρώνει με τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκεῖνο πού ἔλειπε, γιὰ νὰ

παραμυθήσεται· καὶ ὡσπερ σίδηρόν τινα ἐστόμωσεν αὐτὴν τῇ
 θείᾳ χάριτι, ἵνα ὃ μὴ ἔχη ἐκ φύσεως, δέξηται παρὰ τῆς χάριτος,
 καὶ προσέλθῃ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος νευ-
 ρουμένη. «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ,
 5 καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς». Ἄλλὰ σύ, Κύριε, ἐξελθὼν ὡς Δεσπότης,
 εἶδες ἀμαρτωλοὺς καὶ ἠλέησας, συνεχώρησας τὰ ἀμαρτήματα ἡ-
 μῶν. Ἄνωτέρα ἢ χάρις· ἐμπίπτομεν εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν ἀμαρ-
 τημάτων ἡμεῖς· οἱ ἀμαρτάνοντες πολλοί, φιλανθρωπίας χρεία
 πολλῆς. Οὐκ ἔχομεν τὴν αὐθεντίαν, πῶς δυνάμεθα κατὰ σὲ ἀπο-
 10 σταλῆναι; Διὰ τοῦτο, ἵνα πληρωθῇ τό, «Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ
 Πατήρ, καὶ γὰρ ἀποστέλλω ὑμᾶς», λέγει· «Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἀ-
 μαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται».

Ἦν ἔχει ἐξουσίαν ὁ Σωτὴρ, δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις.
 Ὡσπερ γὰρ οὐχ οἶόν τέ ἐστιν ἄρχοντα πιστευθῆναι ἔθνος, μὴ λα-
 15 βόντα συγχωρήσεως καὶ θανάτου καὶ τιμωρίας ἐξουσίαν παρὰ
 βασιλέως, οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ μέλλων καθιστᾶν αὐτοὺς ἄρχον-
 τας τῆς οἰκουμένης, δίδωσιν αὐτοῖς καὶ τιμωρίας ἐξουσίαν καὶ
 συγχωρήσεως, τό, «Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται
 αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται». Ἐν γὰρ ἐστὶ τῶν ἀμη-
 20 χάνων, ἢ μαρτυρῆσαι γενναίως, ἢ κηρῦξαι σπουδαίως, ἢ πρᾶξαι
 τι τῶν μεγάλων καὶ δυσκατορθῶτων, ἐὰν μὴ Πνεύματος ἁγίου
 δύναμις νευρώσῃ τὸν τόνον τοῦ μάρτυρος· ἄλλως γὰρ οὐ δύναν-
 ται μάρτυρες εἶναι. Μάρτυρα δὲ λέγω νῦν, οὐ μόνον τὸν διὰ πα-
 θῶν τελειούμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῷ λόγῳ μαρτυροῦντα τῆς χάρι-
 25 τος. Πᾶς γὰρ κήρυξ ἀληθείας, μάρτυς ἐστὶ Θεοῦ. Διὸ περὶ Ἰωάν-
 νου τοῦ Βαπτιστοῦ λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· «Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰω-
 ἀννης τῇ ἀληθείᾳ λέγων, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός». Μαρτυρεῖ

τοῦ δώσει θάρρος, ἀφοῦ κουραζόταν ἀπὸ τὴν ἀδυναμία του. Καὶ ἐνδυνάμωσε μὲ τὴ θεία χάρη τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὅπως ἐνισχύουν τὸ σίδηρο, γιὰ νὰ δεχθεῖ ἀπὸ τὴ χάρη ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔχει ἀπὸ τὴ φύση, καὶ γιὰ νὰ ἔρθει στοὺς ἀγῶνες ἐνισχυμένο μὲ τὴν δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο· καθὼς μὲ ἀπέστειλε ὁ Πατέρας, καὶ ἐγὼ στέλνω ἐσᾶς». Ἄλλὰ ἐσύ, Κύριε, ἐπειδὴ ἦρθες σὰν Σωτήρας, μᾶς εἶδες ἁμαρτωλοὺς καὶ μᾶς λυπήθηκες, καὶ συγχώρησες τὶς ἁμαρτίες μας. Εἶναι ἀνώτερη ἢ χάρη σου· ἐμεῖς γκρεμιζόμαστε στὴν ἄβυσσο τῶν ἁμαρτημάτων. Οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶναι πολλοί, χρειάζεται μεγάλη φιλανθρωπία. Δὲν ἔχουμε τὴ δύναμη, πῶς μπορούμε ν' ἀναλάβουμε τέτοια ἀποστολὴ ὅπως ἀνέλαβες ἐσύ; Γι' αὐτό, γιὰ νὰ συμπληρώσει τὰ λόγια, «Καθὼς μὲ ἀπέστειλε ὁ Πατέρας, καὶ ἐγὼ στέλνω ἐσᾶς», λέγει· «Σ' ὅποιους συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες, τοὺς τὶς συγχωρεῖ καὶ ὁ Θεός· σ' ὅποιους δὲν τὶς συγχωρήσετε, θὰ μείνουν γιὰ πάντα ἀσυγχώρητες».

Τὴν ἴδια ἐξουσία ποῦ ἔχει ὁ Σωτήρας, δίνει στοὺς ἀποστόλους. Γιατὶ ὅπως ἕνας λαὸς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δείξει ἐμπιστοσύνη σὲ κάποιον ἄρχοντα, ὅταν δὲν πάρει ἀπὸ τὸ βασιλιά τὴν ἐξουσία τῆς συγχώρησης, τοῦ θανάτου καὶ τῆς τιμωρίας, ἔτσι καὶ ὁ Σωτήρας ἔχοντας σκοπὸ νὰ κάνει τοὺς ἀποστόλους ἄρχοντες τῆς οἰκουμένης, τοὺς δίνει τὴν ἐξουσία καὶ τῆς τιμωρίας καὶ τῆς συγχώρησης, δηλαδὴ τοὺς εἶπε· «Σ' ὅποιους συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες, τοὺς τὶς συγχωρεῖ καὶ ὁ Θεός· σ' ὅποιους δὲν τὶς συγχωρήσετε, θὰ μείνουν γιὰ πάντα ἀσυγχώρητες». Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο ἢ νὰ μαρτυρήσει κανεὶς μὲ θάρρος, ἢ νὰ κηρύξει μὲ ζῆλο τὸ λόγο Θεοῦ, ἢ νὰ κάνει κάτι μεγάλο καὶ δύσκολο, ἐὰν ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν ἐνισχύσει τὴ φυσικὴ δύναμη τοῦ μάρτυρα, γιατί διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν μάρτυρες. Καὶ λέγω μάρτυρα στὴν περίπτωσι αὐτὴν ὄχι μόνον ἐκεῖνον ποῦ πεθαίνει μὲ τὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ποῦ μαρτυρεῖ μὲ τὸ λόγο του τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ κάθε κήρυκας τῆς ἀλήθειας, εἶναι τοῦ Θεοῦ μάρτυρας. Γι' αὐτὸ λέγει τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Βαπτιστὴ· «Καὶ

δὲ οὐ τῷ πάσχειν, ἀλλὰ τῷ βοᾶν. Ἀμήχανον οὖν μάρτυρας γενέ-
σθαι θείου λόγου, μὴ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νευρωθέντας.
Διὸ λέγει ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις ἀναλαμβανόμενος· «Ἑμεῖς
δὲ μένουμε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ ἕως ἂν ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ
5 ὕψους», καὶ λήψασθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος·
δύναμιν ἦντινα οὐχ οἶόν τέ ἐστι μάρτυρας γενέσθαι μὴ δεξαμέ-
νους.

5. «Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐ ἦν
μετ' αὐτῶν». Ἦν δὲ οἰκονομία μεγίστη Χριστοῦ, τὸ ἀπολειφθῆ-
10 ναι τὸν Θωμᾶν, ἵνα ἢ ἐκείνου ἀμφιβολία ἐναργέστερον παραστή-
σῃ τὴν ἀνάστασιν. Εἰ μὴ γὰρ Θωμᾶς ἀπελείφθη, καὶ τὴν ἀπόλη-
ψιν ἀμφέβαλεν, καὶ τῇ ἀμφιβολία πληροφορίαν ὁ Σωτὴρ προσ-
ῆνεγκεν, ἔμελλεν ἔτι σκανδαλίζειν πολλοὺς τὸ τῆς ἀναστάσε-
ως θαῦμα· ἀλλ' ἐγένετο ἢ ἐκείνου ἀμφιβολία πάντων τῶν πι-
15 στῶν θεραπεία. Ὅτε οὖν ἦλθεν ὁ Θωμᾶς, ἔλεγον αὐτῷ οἱ ἄλλοι
μαθηταί· «Ἐώρακαμεν τὸν Κύριον». Οἱ μὲν ἐσεμνύοντο ἐφ' οἷς
ἐθεάσαντο· ὁ δὲ ὡσπερ ἀντιλογία τινὶ κατεχόμενος, καὶ οὐκ ἀπι-
στία (τοσοῦτον ἢ ἀμφιβολία) καὶ διψῶν πληροφορηθῆναι, οὐκ
εἶπεν· Ἀμήχανον τοῦτο γενέσθαι. Πρόσεχε ἀκριβῶς. Οὐκ ἀπηρ-
20 νήσατο τὴν ἀνάστασιν· οὐκ εἶπεν· Ἀδύνατα λέγετε, ἀμήχανα
πράγματα ἀπαγγέλλετε· ἀλλ' ἐζήτησε πληροφορίαν λέγων· «Ἐ-
ὰν μὴ ἴδω κἀγὼ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ
βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶβάλω τὴν
χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. Καὶ μεθ' ἡμέ-
25 ρας ὀκτώ».

Ὅρα πῶς τῇ ἄλλῃ Κυριακῇ ἐφίσταται· ἀπὸ γὰρ Κυριακῆς
εἰς Κυριακὴν ὀκτὼ ἡμέραι εἰσὶν. «Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ τῆς ἀ-
ναστάσεως ἦλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων,
καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· Εἰρήνη ὑμῖν». Ἐπειδὴ ἐκεῖ δεύ-
30 τερον εἶπεν, «Εἰρήνη ὑμῖν», ὧδε μίαν εἶπεν, ἵνα ἐκ τῆς ἁγίας

μαρτύρησε τὴν ἀλήθεια λέγοντας, ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»¹⁶. Καὶ μαρτυρεῖ ὄχι πάσχοντας, ἀλλὰ φωνάζοντας. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατο νὰ γίνεи κανεῖς μάρτυρας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἐνισχυθεῖ ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Σωτήρας στοὺς ἀποστόλους, ὅταν ἀνέβαινε στὸν οὐρανό· «Ἔσεῖς ὅμως νὰ μείνετε στὴν πόλη Ἱερουσαλήμ, ὥσπου νὰ ἀποκτήσετε τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανό»¹⁷, καὶ θὰ λάβετε τὴ δύναμη ὅταν θὰ ἔρθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐὰν δὲ λάβετε τὴ δύναμη αὐτή, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνετε μάρτυρες.

5. «Ὁ Θωμᾶς ὅμως, ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, ποὺ λεγόταν Δίδυμος, δὲν ἦταν μαζί τους». Ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη πρόνοια τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅτι ἀπουσίαζε ὁ Θωμᾶς, γιὰ ν' ἀποδείξει ἡ ἀμφιβολία του σαφέστερα τὴν ἀνάσταση. Γιατί, ἂν δὲν ἀπουσίαζε ὁ Θωμᾶς καὶ δὲν ἀμφέβαλε γιὰ τὴν ἀνάσταση, καὶ ἂν στὴν ἀμφιβολία του ὁ Σωτήρας δὲν ἔφερνε ἀποδείξεις, θὰ σκανδάλιζε πολλοὺς ἀκόμη τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης. Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Θωμᾶ ὅμως πρόλαβε ὄλους τοὺς ἄλλους. Ὅταν λοιπὸν ἦρθε ὁ Θωμᾶς, τοῦ ἔλεγαν οἱ ἄλλοι μαθητές· «Εἶδαμε τὸν Κύριο». Ἐκεῖνοι σεμνύνονταν γι' αὐτὰ ποὺ εἶδαν, ὁ Θωμᾶς ὅμως, σὰν νὰ τὸν κατεῖχε κάποια διάθεση γι' ἀντιρρήσεις καὶ ὄχι ἀπὸ ἀπιστία (τόση ἦταν ἡ ἀμφιβολία του), καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε πολὺ νὰ πληροφορηθεῖ, δὲν εἶπε· Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔγινε αὐτό. Πρόσεχε καλά. Δὲν ἀρνήθηκε τὴν ἀνάσταση, δὲν εἶπε· Ἀδύνατα εἶναι αὐτὰ ποὺ λέγετε, ἀκατόρθωτα πράγματα μοῦ πληροφορεῖτε, ἀλλὰ ζήτησε πληροφορίες λέγοντας· «Ἐὰν δὲ δῶ καὶ ἐγὼ τὰ σημάδια τῶν καρπιῶν στὰ χέρια του καὶ δὲ βάλω τὸ δάκτυλό μου στὰ σημάδια τῶν καρπιῶν καὶ δὲ βάλω τὸ χέρι μου στὴν πλευρά του, δὲ θὰ πιστέψω. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες...».

Πρόσεχε πῶς παρουσιάζεται τὴν ἄλλη Κυριακή· γιὰτὶ ἀπὸ Κυριακὴ σὲ Κυριακὴ εἶναι ὀκτὼ ἡμέρες. «Καὶ ὀκτὼ ἡμέρες μετὰ τὴν ἀνάστασή του, ἦρθε πάλι ὁ Ἰησοῦς, ἐνῶ οἱ πόρτες ἦταν κλειστές, καὶ στάθηκε στὴ μέση, καὶ εἶπε· Εἰρήνη σὲ σᾶς». Ἐπειδὴ τὴν πρώτη φορὰ εἶπε δυὸ φορές. «Εἰρήνη σὲ σᾶς», τώρα

Τριάδος ὀλόκληρον τὸ δῶρον τῆς εἰρήνης ἐργάσεται· «Εἰρήνη ὑμῖν. Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ, φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε». Πρόσεχε, παρακαλῶ. Οὐκ ἀναμένει ὁ Σωτὴρ ἀκοῦσαι παρὰ τῶν μαθητῶν τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ Θωμᾶ· οὐ πρῶτον ἐδιδάχθη, καὶ τότε 5 διδάσκει· ἀλλ' ἵνα πείσῃ αὐτὸν ὅτι παρῆν καὶ μὴ φαινόμενος, καὶ ἵνα ἐξεταστῆς τῆς ἀμφιβολίας γένηται, λέγει τῷ Θωμᾶ· «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε», ὡς εἶπας, «καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Δείκνυσιν ὅτι ὁ πληροφορίαν ζητῶν, οὐ 10 πιστός, ὁ δὲ πίστει δουλεύων, πιστός.

Ὅμοιόν ἐστι τὸ ἐρευνᾶν πλευρὰν Χριστοῦ καὶ τύπους ἡλῶν, τῷ λέγειν· Πῶς ἐγεννήθη; Μᾶλλον δὲ οὐ ὅμοιον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπεζήτει ἰδεῖν τύπους ἡλῶν ἐν σαρκὶ ὄρωμένους καὶ αἰσθήσει ὑποπίπτοντας· ἐπεθύμει ἰδεῖν πρᾶγμα γεγενημένον, ὃ καὶ 5 προήδει. Σὺ δὲ πολυπραγμονῶν φύσιν ἀθεώρητον, οὐσίαν ἀκατάληπτον, γέννησιν ἄρρητον τὸν γεννήσαντα ἄφραστον, τὸν γεννηθέντα ἀκατάληπτον, οὐ χεῖρον παρανομεῖς; οὐκ εἰ ἄπιστου χείρων; Εἰ πλευρὰν ἐρευνήσας ὁ μακάριος Θωμᾶς ἤκουσε, «Μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός», σὺ ἐρευνῶν τὴν ἀσώματον φύσιν, 0 τὴν ἀκατάληπτον δύναμιν, «μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός».

Ὅμως εὐχαριστοῦμεν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι καὶ ἀνεξικακία, ὅτι ὁ τοῦ Θωμᾶ δάκτυλος ἐγένετο κάλαμος εὐσεβείας, ἀνατρέπων τὰ αἰρετικὰ δίκτυα, καὶ ἐμφράττων αὐτῶν τὰ στόματα τῶν τολμῶντων λέγειν, ὅτι σχήματι ἐνεδύσατο σῶμα ὁ Κύριος, 5 καὶ σχήματι ἀπέθανεν. Ὁ δὲ δάκτυλος ὁ τοῦ Θωμᾶ οὕτω διέλυσε τῶν αἰρετικῶν τὴν ἀμφιβολίαν, ὡς ἐκεῖνος ὁ δάκτυλος, πρὸς ὃν οὐκ ἤρκεσαν οἱ μάγοι τῶν Αἰτυπτίων λέγοντες· Δάκτυλος Θεοῦ ἐστὶν οὗτος. Ἐπρεπε τότε καὶ τῷ ἁγίῳ Θωμᾶ μετὰ τὴν πληροφορίαν εἰπεῖν τὸ τοῦ Δαυῖδ ῥητόν· «Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς 0 μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα»· καὶ ἐπειδὴ χερσὶν ἠρεῦνα, εἰπεῖν τὸ

εἶπε μία φορά, γιὰ νὰ φέρει ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα ὁλόκληρο τὸ δῶρο τῆς εἰρήνης. «Εἰρήνη σὲ σᾶς. Ἔπειτα λέγει στὸ Θωμᾶ· φέρε τὸ δάκτυλό σου ἐδῶ». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Δὲν περιμένει ὁ Σωτήρας ν' ἀκούσει ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τὴν ἀμφιβολία τοῦ Θωμᾶ. Δὲν ἄκουσε πρῶτα καὶ ὕστερα ἀπάντησε. Ἄλλὰ γιὰ νὰ τὸν πείσει ὅτι ἦταν παρὼν καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται καὶ γιὰ νὰ ἐλέγξει τὴν ἀμφιβολία του, λέγει στὸ Θωμᾶ· «Φέρε τὸ δάκτυλό σου ἐδῶ», ὅπως εἶπες, «καὶ δὲς τὰ χέρια μου, καὶ φέρε τὸ χέρι σου καὶ βάλε το στὴν πλευρά μου, καὶ μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Ἀποδεικνύει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ζητᾶ πληροφορίες δὲν εἶναι πιστός, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ὑπακούει εἶναι πιστός.

Τὸ νὰ ἐξετάζεις τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ λέγεις· Πῶς γεννήθηκε; Ἡ καλύτερα, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Γιατὶ ὁ Θωμᾶς ἐπιζητοῦσε νὰ δεῖ τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν στὸ σῶμα, ποὺ ἦταν ὄρατὰ καὶ αἰσθητὰ. Ἦθελε νὰ δεῖ πράγμα ποὺ ἔγινε καὶ ποὺ γνώριζε ἀπὸ πρὶν. Ἐσὺ ὅμως ὅταν ἐξετάζεις μάταια τὴν ἀόρατη φύση, τὴν ἀκατάληπτη οὐσία, τὴν ἀνέκφραστη γέννηση, τὸν Πατέρα ποὺ δὲν μπορούμε νὰ περιγράψουμε, τὸν Υἱὸ ποὺ μᾶς εἶναι ἀκατανόητος, δὲν κάνεις χειρότερη ἁμαρτία; Δὲν εἶσαι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστο; Ἐὰν ὁ μακάριος Θωμᾶς ποὺ ἐξέτασε τὴν πλευρὰ ἄκουσε, «Μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός», ἐσὺ ποὺ ἐξετάζεις τὴν ἀσώματη φύση, τὴν ἀκατανόητη δύναμη, «μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός».

Εὐχαριστοῦμε ὅμως τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ, γιατί τὸ δάκτυλο τοῦ Θωμᾶ ἔγινε ὄπλο εὐσέβειας, ἀφοῦ καταστρέφει τὶς παγίδες τῶν αἰρετικῶν καὶ κλείνει τὰ στόματα ἐκείνων ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Κύριος πῆρε φαινομενικὰ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ φαινομενικὰ πέθανε. Τὸ δάκτυλο ὅμως τοῦ Θωμᾶ διάλυσε τόσο τὴν ἀμφιβολία τῶν αἰρετικῶν, ὅσο τὸ δάκτυλο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο δὲν ἐμπόδισαν οἱ μάγοι τῶν Αἰγυπτίων λέγοντας· «Αὐτὸς εἶναι δάκτυλος τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Ἔπρεπε τότε καὶ ὁ ἅγιος Θωμᾶς μετὰ τὶς πληροφορίες ποὺ πῆρε νὰ πεῖ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Δαυῖδ· «Τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης μου ἀνα-

ἐπαγόμενον· «Ταῖς χερσί μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην». «Μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τύπου θεασάμενος τὸν παθόντα, καὶ ἀπὸ τῆς προγνώσεως Θεὸν αὐτὸν καλεῖ· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου».

5 6. Ἀκουέτωσαν οἱ αἵρετικοί. Εἰ ἀληθῶς παραιτεῖται ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἔστιν ὁμοτίμος τῷ Πατρί, τίνας ἔνεκεν οὐκ ἀποπέμπεται τὴν ὑπερβαίνουσαν αὐτῷ τιμὴν; Ἦκουσεν οὖν παρά τινος, «Διδάσκαλε ἀγαθέ», καὶ λέγει· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός». Καίτοι τὸ ἀγαθὸς ὄνομα καὶ ἐν ἡμῖν πολι-
10 τεύεται. «Ἀγαθέ», ἀκοῦσαι κατὰ τὴν σὴν ὑπόνοιαν παρητήσατο· «Θεὸς καὶ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», καὶ οὐκ φείλε παραιτήσασθαι; «Διδάσκαλε ἀγαθέ», καὶ λέγει· «Τί με, λέγεις ἀγαθόν;» ὧδε, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», καὶ οὐκ εἶπε· Τί με λέγεις Κύριον καὶ Θεόν; Ἀλλ' ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἀνάξιος
15 αὐτοῦ ἦν ἡ φωνὴ (οὐ γὰρ εἶπε, Κύριε ἀγαθέ, ἀλλὰ, «Διδάσκαλε ἀγαθέ»), τὸ εὐτελὲς ἀπεπέμψατο, καὶ τὸ ἐνδοξὸν ἀπεδέξατο. Ἐκεῖ ἐμέμψατο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐμέμψατο, ὅτι βράδιον εἶπεν. Ἐμέμψατο αὐτόν, οὐχ ὅτι εἶπεν, «Ὁ Κύριός μου», ἀλλ' ὅτι βράδιον λέγει, «Ἐπεὶ τοίνυν εἶδες καὶ ἐπίστευσας, μακάριοι οἱ
20 μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες». Εἷς ἀνεκλήθη, καὶ ἡμεῖς πάντες ἐμακαρίσθημεν· ὁ γὰρ μακαρισμὸς οὗτος ἐπὶ πάντας ἡμᾶς διαβαίνει καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς· ὅτι μὴ παραλαβόντες ὄψει τὰ θαύματα, ἀλλὰ πίστει δεχόμενοι, κοινωνοὶ γινόμεθα τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ἐνδόξου μακαρισμοῦ.

15 7. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἱστορίας, ἣν ἐπιτόμως διεδράμομεν, μεταβῶμεν, εἰ μὴ ἀπεκάμετε πρὸς τὸ πλῆθος τῶν εἰρημένων, εἰς ἄλλην προφητικὴν φωνήν. Ποίαν δὴ ταύτην; «Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου». Ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἀνελήφθη ὁ Σωτήρ. «Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς

19. Ψαλμ. 76, 3.

21. Μιχ. 4, 2.

20. Ματθ. 19, 16.17.

ζήτησα τὸ Θεό»¹⁹. Καὶ ἐπειδὴ ἐρευνοῦσε μὲ τὰ χέρια του, ἔπρεπε νὰ πεῖ τὰ ἐπόμενα· «Ἐπλῶσα τὰ χέρια μου πρὸς αὐτόν, καὶ δὲν ἐξαπατήθηκα». «Μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Ἐκεῖνος ὁμῶς, ἀφοῦ εἶδε καὶ ἀπὸ τὰ σημάδια τὸν Κύριο πὺ ἐπαθε καὶ ἐπειδὴ τὸν γνώριζε ἀπὸ πρὶν, τὸν ὀνομάζει Θεό· «Εἶσαι ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου».

6. Ἄς ἀκοῦν οἱ αἰρετικοί. Ἐὰν πραγματικὰ ἰκετεύει ὁ Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, γιὰ ποῖο λόγο δὲν ἀρνεῖται τὴν τιμὴ πὺ εἶναι ἀνώτερή του; Ἄκουσε λοιπὸν ἀπὸ κάποιον, «Διδάσκαλε ἀγαθέ», καὶ λέγει· «Γιατί μὲ λέγεις ἀγαθό; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνο ἓνας, ὁ Θεός»²⁰. Ἄν καὶ τὴ λέξη «ἀγαθός» τὴ χρησιμοποιοῦμε καὶ ἐμεῖς. Ἀρνήθηκε, κατὰ τὴ γνώμη σου, ν' ἀκούσει τὴ λέξη «ἀγαθέ». Δὲν ἔπρεπε πολὺ περισσότερο ν' ἀρνηθεῖ ν' ἀκούσει, «Εἶσαι Θεός καὶ Κύριος»; Τοῦ εἶπαν, «Διδάσκαλε ἀγαθέ», καὶ ἀπάντησε· «Γιατί μὲ λέγεις ἀγαθό;». Τοῦ εἶπε ἐδῶ ὁ Θωμᾶς, «Εἶσαι ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», καὶ δὲν εἶπε· Γιατί μὲ λέγεις Κύριο καὶ Θεό; Ἄλλ' ἐκεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἄξιζε γι' αὐτόν ἡ προσφώνηση ἐκείνη (γιατὶ δὲν εἶπε, Κύριε ἀγαθέ, ἀλλὰ, «Διδάσκαλε ἀγαθέ»), δὲ δέχθηκε τὴ μικροπρέπεια, καὶ δέχθηκε τὴ τιμὴ. Ἐκεῖ ἔψεξε τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα τὸν ἔψεξε, γιατί πολὺ καθυστερημένα τὸ εἶπε. Τὸν ἔψεξε, ὄχι γιατί εἶπε, «Εἶσαι ὁ Κύριός μου», ἀλλὰ γιατί τὸ λέγει πολὺ ἀργά. «Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ εἶδες, πίστεψες· καλότυχοι εἶναι ἐκεῖνοι πὺ πίστεψαν, ἂν καὶ δὲν εἶδαν». Κατηγόρησε ἓναν, καὶ μακάρισε ὄλους ἐμᾶς, γιατί ὁ μακαρισμός αὐτός ἰσχύει γιὰ ὄλους ἐμᾶς καὶ σ' ἐκείνους πὺ θὰ πιστέψουν μετὰ ἀπὸ μᾶς. Γιατί, ἀφοῦ δὲν εἶδαμε μὲ τὰ μάτια μας τὰ θαύματα, ἀλλὰ τὰ δεχόμαστε μὲ τὴν πίστη μας, συμμετέχουμε στὸ μεγάλο καὶ ἔνδοξο αὐτὸ μακαρισμό.

7. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία αὐτὴ, πὺ ἐξετάσαμε σύντομα, ἄς μεταβοῦμε, ἂν δὲν κουρασθήκατε ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια μου, σ' ἄλλη προφητικὴ φωνή. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὴ; «Ἐμπρός, ἄς ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου»²¹. Γιατί ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀναλήφθηκε ὁ Σωτήρας τοῦ κόσμου. «Ἐμπρός, ἄς ἀνε-

τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ». Ἐτίμησε δὲ ὁ Θεὸς καὶ τὴν ἡμέραν πάλιν τῇ ὁμώνυμιά τοῦ ὄρους· καὶ γὰρ ἐκεῖ ἐξ ὄρους τοῦ λεγομένου Ἐλαιῶν ἀνελήφθη ὁ Σωτὴρ, καὶ ὧδε ἡ λεγομένη ἐλαία πεφύτευται, καὶ τῇ ἐγγύτητι καὶ τῇ ὁμωνυμίᾳ πιστουμένη τὴν ἀρ-
 5 χαίαν ἱστορίαν. Καὶ γὰρ ἀνήγαγεν ὁ Σωτὴρ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀπέναντι Ἱερουσαλήμ. Κακεῖνη καὶ ταύτη πρόσεχε τοίνυν. «Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου». Συνανέλθωμεν τῷ πόθῳ καὶ τῷ λόγῳ καὶ ἴδωμεν τίνα ἡμῖν ἐπραγματεύσατο ἡ σωτήριος ἀνάληψις.

10 8. Βούλομαι οὖν αὐτὴν τὴν βίβλον τῶν Πράξεων ἀναλαβεῖν, καὶ κατὰ μέρος ἐκ τῶν προοιμίων ἐξιχνιάσαι, ἵνα μεθ' ὑμῶν ἀντλήσω τὰ θεῖα νάματα, καὶ ἐρευνήσωμεν κοινῇ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὡς ἔμποροι τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς σπεύδοντες πλουτεῖν ἐν εὐσεβείᾳ. «Πράξεις», φησί, «τῶν ἀποστόλων». Καὶ
 5 αὐτὴ ἡ ἐπιγραφή, πᾶσαν ἐμφαίνει τῶν πραγμάτων τὴν δύναμιν, καὶ ἔστι προοίμιον ὅλης τῆς πραγματείας τὸ ἐπάγγελμα. Οὐδὲ γὰρ πάντων τῶν ἀποστόλων ἐμφέρονται ἐν τῇ βίβλῳ αἱ πράξεις· ἀλλ' εἴ τις ἀκριβῶς ζητήσῃ, τὰ μὲν πρῶτα τῆς βίβλου Πέτρου ἐκφαίνει θαύματα καὶ διδασκαλίαν, ὀλίγην δὲ καὶ τῶν λοιπῶν
 10 ἀποστόλων· καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Παῦλον κενοῦται πᾶσα ἡ πραγματεία. Πέτρος τοίνυν μνημονεύεται καὶ Παῦλος, καὶ πῶς πάντων τῶν ἀποστόλων αἱ πράξεις καλοῦνται; Ἄλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Παῦλον, δοξαζομένου μέλους ἑνός, συνδοξάζεται πάντα τὰ μέλη, οὐκ ἐπέγραψεν ὁ ἱστοριογράφος, Πράξεις Πέτρου καὶ
 5 Παύλου, ἀλλά, «Πράξεις τῶν ἀποστόλων»· κοινὸν τὸ ἐπάγγελμα.

Ζητοῦμεν οὖν τίς ὁ συντάξας ταύτην τὴν βίβλον τῶν Πράξεων· πολλοὶ γάρ, ἀγνοοῦντες τὸν συγγραφέα, εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐμερίσθησαν ἐννοίας, οἱ μὲν εἰπόντες ὅτι Κλήμης ὁ
 10 Ῥωμαῖος συνέταξεν αὐτάς, ἄλλοι δὲ λέγουσι, Βαρνάβας, ἄλλοι

βοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὴν κατοικία τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ». Τίμησε ὁ Θεὸς πάλι τὴν ἡμέρα αὐτὴ δίνοντας τὸ ἴδιο ὄνομα στὸ ὄρος, γιατί ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ λεγόμενο ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀναλήφθηκε ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐδῶ ἦταν φυτεμένη ἡ ἐλιά, καὶ βεβαιώνεται μὲ τὴν κοντινὴ ἀπόσταση καὶ τὸ ἴδιο ὄνομα ἡ παλιὰ ἱστορία. Γιατὶ πραγματικὰ ὁ Ἰησοῦς ἀνέβασε τοὺς μαθητὲς του στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ σ' ἐκείνη καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἱστορία. «Ἐμπρός, ἄς ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου». Ἄς ἀνεβοῦμε μαζὶ μὲ τὴ μεγάλη ἐπιθυμία καὶ τὴ σκέψη μας καὶ ἄς δοῦμε τί μᾶς χάρισε ἡ σωτήρια ἀνάληψη τοῦ Κυρίου.

8. Θέλω λοιπὸν νὰ πάρουμε στὰ χέρια μας τὸ βιβλίο τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ νὰ τὸ ἐξατάσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ προσοχή, γιὰ ν' ἀντλήσω μαζὶ σας τὰ θεῖα νάματα καὶ νὰ ἐρευνήσουμε μαζὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, σὰν ἔμποροι τῆς ἀλήθειας καὶ σὰν νὰ σπεύδουμε νὰ πλουτίσουμε μ' εὐσέβεια. «Πράξεις», λέγει, «τῶν Ἀποστόλων». Καὶ αὐτὸς ὁ τίτλος, φανερῶνει τὴ δύναμη τῶν πραγμάτων καὶ εἶναι περίληψη ὄλου τοῦ περιεχομένου ὁ τίτλος. Γιατὶ δὲν περιέχονται στὸ βιβλίο αὐτὸ οἱ πράξεις ὄλων τῶν ἀποστόλων, ἀλλ' ἂν κανεὶς ἐξετάσει μὲ προσοχή θὰ βρεῖ ὅτι τὰ πρῶτα κεφάλαια τῶν Πράξεων περιέχουν τὰ θαύματα καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Πέτρου καὶ λίγα λόγια γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ἀποστόλους, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ὄλο τὸ ἔργο ἀφιερώνεται στὸν Παῦλο. Ἀναφέρονται λοιπὸν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομάζεται τὸ βιβλίο οἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων; Ἄλλ' ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, ὅταν δοξάζεται ἓνα μέλος, δοξάζονται μαζὶ ὄλα τὰ μέλη, δὲν ἔδωσε ὁ ἱστορικὸς συγγραφέας τὸν τίτλο, Πράξεις τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ «Πράξεις τῶν ἀποστόλων». Τὸ ἔργο ἦταν κοινὸ γιὰ ὄλους τοὺς ἀποστόλους.

Ζητοῦμε λοιπὸν νὰ μάθουμε ποιὸς ἔγραψε αὐτὸ τὸ βιβλίο τῶν Πράξεων. Γιατὶ πολλοί, χωρὶς νὰ ξέρουν τὸ συγγραφέα του, ἔχουν πολλὰς καὶ διαφορετικὰς γνώμες, καὶ ἄλλοι εἶπαν ὅτι ὁ Κλήμης ὁ Ρώμης τὸ ἔγραψε, καὶ ἄλλοι λέγουν ὁ Βαρνάβας,

δὲ ὅτι Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστής. Ἐπεὶ οὖν εἰς διαφόρους ἐννοίας μερίζεται τὰ τῶν λογισμῶν αὐτῶν, ἐρμηνέα λάβωμεν τὸν συγγραφέα, τίς ἐστὶν καὶ τί πραγματεύεται, καὶ εἰ εἰς ἑαυτὸν σημειοῦται τὸν λόγον. «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὧ Θεόφιλε». Εἰπὼν, «Πρῶτον», πέμπει ἡμῶν τὰς ἐννοίας ζητῆσαι, ποῖον πρῶτον λέγει λόγον. Εἰ γὰρ τοῦτον μόνον συνέταξεν, οὐκ ἂν εἶπε· «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην». Ἴδου οὖν εὐρίσκεται οὗτος ὁ λόγος δεύτερος· τὸν γὰρ πρῶτον ἤδη πεποιήται· ποῖον δὲ πρῶτον ἐποίησεν, αὐτὸς λέγει· «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Ὡστε δῆλον ὅτι οὐ Πράξεις συνέταξε ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ, ἀλλὰ Εὐαγγέλιον· «Πρῶτον λόγον», οὐχ ὧν ἐποίησε Πέτρος καὶ Παῦλος, ἀλλ' «Ἐν ἧρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Δῆλον οὖν ὅτι ὁ τὸ Εὐαγγέλιον συντάξας Λουκᾶς, αὐτὸς καὶ τὰς Πράξεις συνέθηκεν.

Ἄλλὰ πρόσχες, ἴδωμεν εἰ αὐτὸς ἐστίν. «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη»· ἀντὶ τοῦ, Εἶπον τὰς πράξεις τοῦ Σωτῆρος καὶ τὰς διδασκαλίας ἕως τῆς ἀναλήψεως. Προσέχετε, παρακαλῶ. Τὸ μὲν πρῶτόν μου, φησὶν, σύνταγμα περιέχει τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου καὶ τὰς διδασκαλίας, καὶ ἔφθασε μὲν ὁ πρῶτος λόγος ἕως τῆς ἀναλήψεως. Εὐρίσκεις τοίνυν μήτε Ματθαῖον ὅλως, μήτε Μάρκον, εἰ μὴ ἐν μέρει, μήτε Ἰωάννην πληρώσαντας τὸ Εὐαγγέλιον ἕως τῆς ἀναλήψεως, ἀλλὰ μόνον Λουκᾶν. Ματθαῖος μὲν γὰρ τέλος ἔχει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦτο· «Οἱ δὲ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, ὅπου συνετάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Ὡφθη δὲ

καὶ ἄλλοι ὅτι συγγραφέας εἶναι ὁ Λουκᾶς ὁ Εὐαγγελιστής. Ἄροῦ λοιπὸν οἱ γνῶμες τους εἶναι διαφορετικές, ἅς πάrouμε τὸ συγγραφέα νὰ μᾶς ἐξηγήσει, ποιὸς εἶναι καὶ τί πραγματεύεται, καὶ ἂν κάμνει λόγο γιὰ τὸν ἑαυτό του. «Τὸ πρῶτο βιβλίο μου, Θεόφιλε, τὸ ἔγραψα γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὄλα»²². Ἄφοῦ εἶπε, «Τὸ πρῶτο», ὑποχρεώνει τὶς σκέψεις μας νὰ βροῦν ποιὸ ἐννοεῖ πρῶτο βιβλίο. Γιατὶ ἂν ἔγραψε αὐτὸ μόνο, δὲ θὰ ἔλεγε· «Τὸ πρῶτο βιβλίο μου ἔγραψα». Νὰ λοιπὸν ποῦ αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι δεύτερο, γιατί τὸ πρῶτο τὸ ἔχει γράψει πρὶν. Καὶ ποιὸ ἔγραψε πρῶτα, ὁ ἴδιος λέγει· «Τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὄλα, ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του». Συνεπῶς εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἔγραψε Πράξεις στὸ πρῶτο βιβλίο, ἀλλὰ Εὐαγγέλιο. «Πρῶτο βιβλίο», ὄχι γιὰ ὅσα ἔκαμε ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ «Γιὰ ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δράσης του». Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι ὁ Λουκᾶς, ποῦ ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιο, ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Ἄλλὰ πρόσεχε, ἅς δοῦμε ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ συγγραφέας. «Τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὄλα, ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του, μέχρι τὴν ἡμέρα ποῦ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ προηγουμένως μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔδωσε ἐντολές στοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος διάλεξε»²³. Λέγει αὐτὰ ἀντὶ νὰ πεῖ· Ἔγραψα γιὰ τὶς πράξεις καὶ τὶς διδασκαλίαι τοῦ Σωτήρα τοῦ κόσμου μέχρι τὴν ἀνάληψή του. Προσέχετε, σᾶς παρακαλῶ. Τὸ πρῶτο ἔργο μου, λέγει, περιέχει τὰ ἔργα καὶ τὶς διδασκαλίαι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἔφθασε τὸ πρῶτο βιβλίο μέχρι τὴν ἀνάληψη. Συμβαίνει λοιπὸν νὰ μὴν ἔχουν συμπληρώσει τὸ Εὐαγγέλιό τους μέχρι τὴν ἀνάληψη, οὔτε ὁ Ματθαῖος καθόλου, οὔτε ὁ Μάρκος, παρὰ μόνο μὲ λίγες λέξεις, οὔτε ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ μόνο ὁ Λουκᾶς. Γιατὶ ὁ Ματθαῖος ἔχει στὸ Εὐαγγέλιό του αὐτὸ τὸ τέλος· «Οἱ ἕνδεκα μαθητὲς πῆγαν στὸ ὄρος ἐκεῖνο τῆς Γαλιλαίας, στὸ ὁποῖο τοὺς ὄρισε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ παρουσιάστηκε σ' αὐτοὺς καὶ τὸν προσκύνησαν.

αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ εἶπε· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Καὶ τοῦτο τέλος τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ δὲ πῶς ἀνελήφθη οὐκ εἶπεν.

5 Μάρκος ὁμοίως λέγει· «Καὶ ἐξῆλθον αἱ γυναῖκες ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλλαν οὐδέν· ἐφοβοῦντο γάρ». Καὶ μεθ' ἕτερα λέγει περὶ τῆς ἀναλήψεως ἐν συντόμῳ οὕτως· «Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν». Τοῦτο τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου. Οὐκ ἐγένετο δὲ ἀναλήψεως μνήμη κατὰ πλάτος ἐν Μάρκῳ. Ἰωάννης δὲ τὴν ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Τιβε-
10 ριάδος ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος εἶπεν· «Λέγει τῷ Πέτρῳ, Πέ-
15 τρε, φιλεῖς με;», καὶ ἐπλήρωσε τὴν διάλεξιν. Καὶ ἔστη Ἰωάννης, καὶ οὐκ ἐμνημόνευσεν ἀναλήψεως, ἀλλὰ λέγει· «Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἃτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία». Οὔτε οὖν Ἰωάννης ὄλωσ, οὔτε Ματθαῖος ὄλωσ, οὔτε Μάρκος
20 κατὰ πλάτος ἐμνημόνευσαν ἀναλήψεως. Αὐτὸς μέντοι ὁ Λουκᾶς ἕως τῆς ἀναλήψεως διέδραμε τὸν λόγον κατὰ πλάτος. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὃν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελή-
25 φθη».

9. Τίς δέ ἐστιν ὁ Θεόφιλος οὗτος; Κατὰ τοὺς τότε χρόνους ἡγεμῶν ἦν, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὧν ἐδέξατο τὸ κήρυγμα· καὶ ὡσπερ ὁ ἀνθύπατός ποτε τῆς Κύπρου, ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθυπατεύειν ἐδέξατο τὸ κήρυγμα Παύλου· οὕτω καὶ ὁ Θεόφιλος ἡγεμῶν ὧν, τὸ τηνι-

24. Ματθ. 28, 16 - 20.

25. Μάρκ. 16, 8.

26. Μάρκ. 16, 19 - 20

27. Ἰω. 21, 15.

28. Ἰω. 21, 25.

Καὶ τοὺς εἶπε· Πηγαίνετε νὰ κάμετε μαθητὲς σας ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ σᾶς ὑπόσχομαι ὅτι θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι τῆ συντέλεια αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα»²⁴. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου του. Τὸ πῶς ὁμοίως ἀναλήφθηκε δὲν εἶπε.

Ὁ Μάρκος ἐπίσης λέγει· «Καὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸ μνημεῖο οἱ γυναῖκες, καὶ σὲ κανένα δὲν εἶπαν τίποτε, γιὰτὶ φοβοῦνταν»²⁵. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλα, λέγει σύντομα γιὰ τὴν ἀνάληψη τὰ ἐξῆς· «Ὁ Κύριος λοιπὸν, ἀφοῦ τοὺς μίλησε, ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι ἀφοῦ βγῆκαν σὲ περιόδια, κήρυξαν παντοῦ, ἐνῶ ὁ Κύριος ἦταν συνεργὸς τοὺς καὶ ἐπιβεβαίωνε τὸ κήρυγμά τους μὲ τὰ θαύματα ποὺ ἐπακολουθοῦσαν στὸ κήρυγμά τους. Ἀμήν»²⁶. Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου του. Δὲν ἀναφέρει ὁμοίως ὁ Μάρκος τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου μὲ πολλὰ λόγια. Καὶ ὁ Ἰωάννης ἀνέφερε τὴν ἐμφάνιση τοῦ Σωτήρα στὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδας· «Λέγει στὸν Πέτρο· Πέτρο, μὲ ἀγαπᾶς;»²⁷, καὶ συμπλήρωσε τὴ συζήτηση. Καὶ σταμάτησε ὁ Ἰωάννης καὶ δὲν ἀνέφερε τὴν ἀνάληψη, ἀλλὰ εἶπε· «Ἐπάρχουν βέβαια καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα ποὺ ἔκαμε ὁ Ἰησοῦς, τὰ ὁποῖα ἂν γράφονταν ἕνα-ἕνα, νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος δὲ θὰ χωροῦσε τὰ βιβλία ποὺ θὰ γράφονταν»²⁸. Καθόλου λοιπὸν δὲν ἀνέφεραν τὴν ἀνάληψη ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ματθαῖος, οὔτε ὁ Μάρκος τὴν ἀνέφερε μὲ πολλὰ λόγια. Ὁ Λουκᾶς ὁμοίως συνέχισε τὴ διήγησή του μὲ λεπτομέρειες μέχρι τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ λέγει· «Τὸ πρῶτο βιβλίό τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὅλα, ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ ἀναλήφθηκε, ἀφοῦ προηγουμένως ἔδωσε ἐντολὰς στοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐξέλεξε».

9. Ποιὸς ὁμοίως εἶναι αὐτὸς ὁ Θεόφιλος; Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ἄρχοντας καὶ δέχθηκε τὸ κήρυγμα ὅταν ἦταν στὴν ἐξουσία. Καὶ ὅπως ὁ ἀνθύπατος κάποτε τῆς Κύπρου δέχθηκε τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου, ὅταν εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθύπατου, ἔτσι καὶ ὁ Θεόφιλος, ὅταν ἦταν ἄρχοντας δέχθηκε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ κήρυγμα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Λουκᾶ. Καὶ παρακαλεῖ τὸ

καῦτα ἐδέξατο τὸ κήρυγμα διὰ τοῦ Λουκᾶ. Ἄξιοι δὲ αὐτὸν τὸν μακάριον Λουκᾶν συντάξαι αὐτῷ καὶ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Ἐδίδαξάς με, φησί, τὰ ἔργα τοῦ Σωτῆρος, δίδαξόν με λοιπὸν καὶ τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο προσφωνεῖ αὐτῷ
 5 καὶ τὸν δεύτερον λόγον. Καὶ γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Λουκᾶν πρὸς Θεόφιλον ἐγράφη. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Αὐτὸς ὁ Λουκᾶς λέγει· «Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ
 10 λόγου· ἔδοξε κάμοι παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς καθεξῆς γράψαι σοι, κράτιστε Θεόφιλε, ἵνα γνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν». Τὸ δέ, «κράτιστε», ὡς τὸ «λαμπρότατε»· τότε γὰρ ἐπὶ τῶν λαμπροτάτων τοῦτο ἐχρημάτιζε τὸ ἀξίωμα. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Φῆστος ὁ ἡγεμὼν λέγει Παύλῳ·
 15 «Μαίνη, Παῦλε»· ὁ δέ, «Οὐ μαίνομαι, κράτιστε Φῆστε», τῷ ἡγεμόνι λέγει· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· «Κράτιστε Θεόφιλε».

Εἰπὼν οὖν τὸ Εὐαγγέλιον πρῶτον ὁ Λουκᾶς, καὶ προσφωνεῖ καὶ τὸν δεύτερον. Ποῖον δὴ τοῦτον; «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς
 20 ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Καὶ ἐποιήσω τὸν λόγον μέχρι τίνος; «Ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, οὓς ἐξελέξατο διὰ Πνεύματος ἁγίου, ἀνελήφθη». Καθ' ὑπέρβατόν ἐστιν. Συνέταξα τὸ Εὐαγγέλιον ἀπ' ἀρχῆς, φησὶν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἀνελήφθη, συνταξάμενος τοῖς ἀποστόλοις, οὓς ἐξελέξατο. Πρόσεχε, παρα-
 25 καλῶ. «Οἷς καὶ παρέστησεν αὐτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτόν». Ὅρα εὐαγγελιστοῦ παρῆρησίαν· οὐδὲ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν

29. Λουκᾶ 1, 1 - 4.
 30. Πράξ. 26, 24.25.

31. Πράξ. 1, 3.

μακάριο Λουκᾶ νὰ τοῦ γράψει καὶ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Μὲ δίδαξες, λέγει τὰ ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, δίδαξέ με στὴ συνέχεια καὶ τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν του. Γι' αὐτὸ τοῦ προσφέρει καὶ τὸ δεύτερο βιβλίο του. Γιατὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ ἀπευθύνεται στὸ Θεόφιλο. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό αὐτό; Ὁ ἴδιος ὁ Λουκᾶς λέγει· «Ἐπειδή, ὅπως εἶναι γνωστό, πολλοὶ ἐπιχείρησαν νὰ γράψουν διήγησι γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ μὲ βεβαιότητα εἶναι γνωστὰ σὲ μᾶς τοὺς πιστοὺς, καθὼς μᾶς τὰ παρέδωσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτόπτες μάρτυρες τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὑπηρέτες τοῦ κηρύγματός του, φάνηκε καὶ σὲ μένα καλό, ὁ ὁποῖος τὰ παρακολούθησα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλα μὲ προσοχὴ, νὰ σοῦ τὰ γράψω μὲ τὴ σειρά, κράτιστε Θεόφιλε, γιὰ νὰ μάθεις πόσο σταθερὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως, στὴν ὁποία κατηχήθηκες»²⁹. Τὸ «κράτιστε», εἶναι ὅπως τὸ «ἐκλαμπρότατε», γιατί τότε στοὺς ἐκλαμπρότατους ἀπευθυνόταν αὐτὴ ἡ τιμητικὴ προσφώνηση. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Ὁ Φῆστος, ὁ ἄρχοντας, λέγει στὸν Παῦλο· «Εἶσαι τρελλός, Παῦλε»· καὶ αὐτὸς ἀπάντησε στὸν ἄρχοντα· «Δὲν εἶμαι τρελλός, κράτιστε Φῆστε»³⁰. Ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει ὁ Λουκᾶς· «Κράτιστε Θεόφιλε».

Ἄφοῦ εἶπε λοιπὸν ὁ Λουκᾶς τὸ Εὐαγγέλιο πρῶτο βιβλίο καὶ ἄφοῦ τὸ πρόσφερε στὸ Θεόφιλο, στὸν ἴδιο πάλι Θεόφιλο προσφέρει καὶ τὸ δεύτερο βιβλίο του. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὅλα, ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δράσης του». Καὶ ἔγραψες μέχρι πότε; «Μέχρι τὴν ἡμέρα πού, ἄφοῦ ἔδωσε ἐντολὰς στοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐξέλεξε, ἀναλήφθηκε». Ὑπάρχει τὸ ὑπερβατὸ σχῆμα ἐδῶ. Ἐγραψα τὸ Εὐαγγέλιο, λέγει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ ἀναλήφθηκε, ἄφοῦ ἔδωσε ἐντολὰς στοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐξέλεξε. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. «Σ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ του ζωντανὸ μετὰ τὸ πάθημά του»³¹. Πρόσεχε τὴν παρρησία τοῦ εὐαγγελιστῆ. Οὔτε στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀφήνει τὴ θεολογία. Δὲν εἶπε, Σ' αὐτοὺς ἐμφανίζει τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ· «Σ' αὐτοὺς παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ

ἀποστόλων ἀπολιμπάνεται τῆς θεολογίας. Οὐκ εἶπεν, Οἷς ἐμφανίζων, ἀλλ', «Οἷς παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα». (Λύσατε γάρ, φησί, τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν). «Οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς 5 τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὄπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ».

10 10. Πρόσεχε, παρακαλῶ, «Ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὄπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Οὐ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν τεσσαράκοντα ἐπεφαίνετο αὐτοῖς. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν πολλὴν περιέθηκε τῇ 15 σαρκὶ ἀξιοπιστίαν, ἵνα μὴ τὸ συνεχὲς τῆς ὄψεως ἐκλύσῃ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως. Ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀναστάντα λοιπὸν τύποις θεϊκοῖς ἐπιφαίνεσθαι, οὐκ' αὐτοψίας συνηθεία· διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα». Οὐκ αὐτο- 15 ψία γὰρ ἦν, ἀλλὰ τεκμηρία τινὰ τοῦ αὐτὸν εἶναι. Ἐφαίνετο γὰρ αὐτοῖς ἄλλη μορφῇ, ἄλλη φωνῇ, ἄλλω σχήματι. Ἐπέστη πολλάκις τοῖς ἀποστόλοις, καὶ οὐκ ἐγνωρίζετο. Ἐπέστη ἀλιεύουσι τοῖς περὶ Πέτρον καὶ λέγει αὐτοῖς· «Τεκνία, μήτε προσφάγιον ἔχετε;»· καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν, οὐ τὴν μορφήν, οὐ τὴν φωνήν, καὶ 20 λέγει· «Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε»· καὶ βαλόντες ἠλίευσαν πολλά. Μὴ καταλαβόντες οὖν αὐτὸν ἀπὸ ὄψεως, ἀπὸ τεκμηρίων τῆς δυνάμεως κατέλαβον. Διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης λέγει τῷ Πέτρῳ, «Ὁ Κύριός ἐστιν», οὐκ ὄψει πληροφορηθεῖς, ἀλλὰ τεκμηρίῳ δυνάμεως. Διὰ 25 τοῦτο ὁ Λουκᾶς βοᾷ· «Ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὄπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων».

Οὐχ ἀπλῶς ὄπτανόμενος, ἀλλὰ κατὰ καιρὸν φαινόμενος. Εὐρίσκομεν δὲ ἐπιτηρησάμενοι ἀκριβῶς, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνδέκατον ὤφθη τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ὁ Σωτήρ, καὶ τότε ἀνε-

32. Ἰω. 2, 19.

33. Πράξ. 1, 3.

34. Ἰω. 21, 5.

35. Ἰω. 21, 6.

του ζωντανό». - Γιατί λέγει· «Γκρεμίσατε αὐτὸν τὸ ναό, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ξανακτίσω»³². - «Καὶ σ' αὐτοὺς παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ του ζωντανὸ μετὰ τὸ πάθημά του μὲ πολλές ἀποδείξεις, ἐμφανιζόμενος σ' αὐτοὺς κατὰ διαλείμματα γιὰ σαράντα ἡμέρες καὶ μιλοῦσε γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»³³.

10. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. «Μὲ πολλές ἀποδείξεις γιὰ σαράντα ἡμέρες ἐμφανιζόταν στοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς μιλοῦσε γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Στὴ διάρκεια τῶν σαράντα αὐτῶν ἡμερῶν δὲν ἐμφανιζόταν σ' αὐτοὺς κάθε ἡμέρα. Γιατί μετὰ τὴν ἀνάστασις ἔδωσε μεγάλη ἀξιοπιστία στὸ σῶμα του, γιὰ νὰ μὴ ἐξαφανίσουν οἱ συχνὲς ἐμφάνισεις του τὴ μεγάλη του δύναμη. Γιατί ἔπρεπε, ἀφοῦ ἀναστήθηκε, νὰ ἐμφανίζεται στὴ συνέχεια μὲ θεϊκὰ σημάδια, ὄχι μὲ τὴ συνηθισμένη του ἐμφάνιση. Γι' αὐτὸ λέγει· «Μὲ πολλές ἀποδείξεις γιὰ σαράντα ἡμέρες». Γιατί δὲν παρουσιαζόταν μὲ τὴ γνωστὴ του ἐμφάνιση, ἀλλὰ μὲ κάποιες ἀποδείξεις ὅτι ἦταν αὐτός. Ἐμφανιζόταν λοιπὸν σ' αὐτοὺς μὲ ἄλλη μορφή, μὲ ἄλλη φωνή, μὲ ἄλλη ἐμφάνιση. Παρουσιάστηκε πολλές φορές στοὺς ἀποστόλους καὶ δὲν τὸν ἀναγνώριζαν. Παρουσιάστηκε σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν μὲ τὸν Πέτρο, ὅταν ψάρευαν, καὶ τοὺς λέγει· «Παιδιά, μήπως ἔχετε κανένα ψάρι γιὰ προσφάγι;»³⁴. καὶ δὲν ἀναγνώρισαν οὔτε τὴ μορφή του, οὔτε τὴ φωνή του, καὶ τοὺς λέγει· «Ρίξτε τὸ δίχτυ στὰ δεξιά τοῦ πλοίου καὶ θὰ βρεῖτε ψάρια»³⁵. Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔριξαν, ψάρεψαν πολλὰ ψάρια. Δὲν τὸν κατάλαβαν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή του, ἀλλὰ τὸν γνόρισαν ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις τῆς δυνάμεώς του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει στὸν Πέτρο, «Ὁ Κύριος εἶναι», ἐπειδὴ βεβαιώθηκε γι' αὐτὸ ὄχι ἀπὸ τὴ μορφή του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη τῆς δυνάμεώς του. Γι' αὐτὸ ὁ Λουκᾶς φωνάζει· «Μὲ πολλές ἀποδείξεις γιὰ σαράντα ἡμέρες ἐμφανιζόταν στοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς μιλοῦσε».

Δὲν ἐμφανιζόταν τυχαῖα, ἀλλὰ παρουσιαζόταν στὴν κατάλληλη περίσταση. Θὰ βροῦμε, ἂν ἐξετάσουμε μὲ προσοχή, ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἐμφανίσθηκε στοὺς ἀγίους ἀποστόλους ἔνδεκα φορές, καὶ ὕστερα ἀναλήφθηκε πρὸς

λήφθη πρὸς τὸν Πατέρα. Διατί; Ἐπειδὴ γὰρ εἶχεν ἕνδεκα μαθη-
 τὰς, τοῦ Ἰούδα ἐκβληθέντος, καὶ ἀπολέσαντος τὸν ἴδιον τόπον
 καὶ τὴν ἀξίαν διὰ τὴν κακὴν προδοσίαν ἣν εἰργάσατο, ἕνδέκατον
 ἐπιφαίνεται τοῖς ἀποστόλοις, καὶ οὐ πᾶσιν ὁμοῦ, ἀλλὰ διαφό-
 5 ρως, ποτὲ μὲν τισιν, ποτὲ δέ τισιν, ὡσπερ ἔνθα ἐφάνη τοῖς δέκα,
 καὶ οὐ παρῆν ὁ Θωμᾶς· πάλιν ἐφάνη, παρόντος Θωμᾶ. Ζητοῦ-
 μεν δὲ τὸν ἀριθμὸν, πῶς συνίσταται εἰ ἕνδέκατον ἐφάνη διὰ τοὺς
 ἕνδεκα ἀποστόλους. Ἐφάνη πρῶτον τῇ Μαρίᾳ ἐν τῷ μνήματι ἀ-
 περχομένη, καὶ ταῖς ἄλλαις γυναιξίν. Πρὸ γὰρ πάντων αἱ γυναῖ-
 10 κες αὐτὸν εἶδον, ἃς καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας προσκαλεῖται· «Γυ-
 ναῖκες ἀπὸ θεᾶς ἐρχόμεναι, δεῦτε, καὶ ἀπαγγείλατε ἡμῖν». Ἐπε-
 φάνη τοίνυν ταῖς γυναιξίν.

Ὁ βουλόμενος λογοθετεῖν, ὁράτω μήπω διασφάλλωμεν τὸν
 ἀριθμὸν. Πρῶτον ταῖς γυναιξί, Μαρία καὶ ταῖς λοιπαῖς· ἔπειτα
 15 Πέτρῳ, εἶτα τοῖς περὶ Κλεώπαν ἐν τῇ ὁδῷ, ὅτε εἰς τὴν Ἐμμαοὺς
 ἀπήεσαν, ὅτε ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου ἐφανερώθη. Πόθεν δὲ τοῦ-
 το δῆλον; Ὅτι πρὸ τῶν δύο τούτων ὤφθη τῷ Πέτρῳ. Εἰσηλθόν
 οἱ δύο ἀπὸ ἑσπέρας οἱ περὶ Κλεώπαν, ὥστε ἀπαγγεῖλαι τοῖς μα-
 θηταῖς, ὅτι εἶδομεν τὸν Κύριον· καὶ εὔρον τοὺς ἀποστόλους λέ-
 20 γοντας, ὅτι «Ὅντως ἠγέρθη ὁ Κύριος, καὶ ὤφθη Σίμωνι». Ἐν ὁ-
 σῳ οὖν ἀπήγγειλαν οἱ δύο τὴν θεάν, προέλαβεν ἡ φήμη, ὅτι πέ-
 τρος εἶδε τὸν Κύριον. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐπισημαίνεται λέγων·
 «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς
 ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι ἀ-
 25 νέστη καὶ ὤφθη Κηφᾶ, εἶτα τοῖς ἕνδεκα». Πρῶτον Πέτρῳ, εἶτα
 ἐκεῖνοις.

Ἐφάνη τοίνυν ταῖς γυναιξὶ πρῶτον, εἶτα Πέτρῳ δεύτερον,

36. Ἦσ. 27, 11.

37. Λουκᾶ 24, 34.

38. Α' Κορ. 15, 3 - 5.

τὸν Πατέρα του. Γιατί; Ἐπειδὴ βέβαια εἶχε ἔνδεκα μαθητές, ἀφοῦ ὁ Ἰούδας ἐκδιώχθηκε καὶ ἔχασε τὴ θέση του καὶ τὸ ἀξίωμα του ἀπὸ τὴν κακὴ προδοσίᾳ πὺ ἔκαμε, ἔνδεκα φορές παρουσιάζεται στοὺς ἀποστόλους, καὶ ὄχι σ' ὄλους μαζί, ἀλλὰ διαφορετικὰ, ἄλλοτε σὲ μερικούς, καὶ ἄλλοτε σ' ἄλλους, ὅπως ὅταν ἐμφανίσθηκε στοὺς δέκα, καὶ δὲν ἦταν παρὼν ὁ Θωμᾶς. Πάλι ἐμφανίσθηκε, ὅταν ἦταν παρὼν ὁ Θωμᾶς. Προσπαθοῦμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸν ἀριθμὸ, ἂν δηλαδὴ ἐμφανίσθηκε ἔνδεκα φορές, ἐπειδὴ οἱ ἀπόστολοι ἦταν ἔνδεκα. Ἐμφανίσθηκε πρῶτα στὴ Μαρία, ὅταν ἔφευγε ἀπὸ τὸ μνήμα, καὶ στὶς ἄλλες γυναῖκες. Γιατὶ πρὶν ἀπ' ὄλους οἱ γυναῖκες τὸν εἶδαν, τὶς ὁποῖες καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας καλεῖ κοντά του· «Γυναῖκες πὺ ἐπιστρέφετε ἀπὸ ἐκεῖ πὺ εἶδατε, ἐλᾶτε καὶ πέστε σὲ μᾶς»³⁶. Ἐμφανίσθηκε λοιπὸν στὶς γυναῖκες.

Ἄλλοτε θέλει νὰ κρατήσῃ λογαρισμὸ, ὅς προσέχει μήπως κάνουμε λάθος στὴν ἀρίθμηση. Ἐμφανίσθηκε πρῶτα στὶς γυναῖκες, στὴ Μαρία καὶ στὶς ὑπόλοιπες. Ἐπειτα στὸν Πέτρο, ἔπειτα στὸν Κλεόπα καὶ σ' αὐτὸν πὺ ἦταν μαζί του στὸ δρόμο, ὅταν πῆγαιναν στοὺς Ἐμμαούς, ὅταν φανερώθηκε στὸ κόψιμο τοῦ ἄρτου. Καὶ ἀπὸ πὺ ἀποδεικνύεται αὐτό; Ὅτι δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο ἐμφανίσθηκε στὸν Πέτρο. Ἐπέστρεψαν στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Κλεόπας καὶ ὁ σύντροφός του τὸ βράδυ, γιὰ νὰ ἀναγγεῖλουν στοὺς μαθητές, ὅτι «εἶδαμε τὸν Κύριο», καὶ βρῆκαν τοὺς ἀποστόλους νὰ λέγουν, ὅτι «Πραγματικὰ ἀναστήθηκε ὁ Κύριος καὶ ἐμφανίσθηκε στὸ Σίμωνα»³⁷. Τὴν ὥρα λοιπὸν πὺ οἱ δύο ἔλεγαν στοὺς μαθητές ὅτι εἶδαν τὸν Κύριο, τοὺς πρόλαβε ἢ εἶδηση ὅτι ὁ Πέτρος εἶδε τὸν Κύριο. Αὐτὸ τονίζει καὶ ὁ Παῦλος λέγοντας· «Γιατὶ προφορικὰ σᾶς παρέδωσα πρῶτα ἐκεῖνο, πὺ καὶ ἐγὼ παρέλαβα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ὅτι ἀναστήθηκε καὶ ὅτι ἐμφανίσθηκε στὸν Κηφᾶ, ἔπειτα δὲ στοὺς ἔνδεκα»³⁸. Πρῶτα ἐμφανίσθηκε στὸν Πέτρο, ἔπειτα σ' ἐκείνους.

Ἐμφανίσθηκε λοιπὸν στὶς γυναῖκες πρῶτα, ἔπειτα στὸν

εἶτα τοῖς περὶ Κλεώπαν τρίτον, εἶτα τοῖς δέκα τῶν θυρῶν κε-
 κλεισμένων, μὴ παρόντος Θωμᾶ, τέταρτον· εἶτα τοῖς ἔνδεκα πα-
 ρόντος καὶ τοῦ Θωμᾶ· ἰδοὺ πέμπτον. Εἶτα πάλιν φαίνεται ἀδελ-
 φοῖς πεντακοσίοις· ὁ γὰρ Παῦλος καὶ τοῦτο ἐπισημαίνων λέγει·
 5 «Ἐπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ
 πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι»· ἰδοὺ ἕκτον. Εἶτα ὤφθη τοῖς ἐπτὰ ἐ-
 πὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἀλιεύουσιν· εἶτα ὤφθη Ἰακώ-
 βω κατὰ τὸν Παῦλον· εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσι. Πρόσεχε, πα-
 ρακαλῶ. Ἐχεις οὖν πρῶτον τὰς γυναῖκας, τὸν Πέτρον, τοὺς πε-
 10 ρὶ Κλεώπαν, τὴν ὀπτασίαν τῶν δέκα ἕκτος τοῦ Θωμᾶ, τὴν τῶν
 ἔνδεκα, τὴν τῶν πεντακοσίων ἀδελφῶν, ἰδοὺ ἕκτον· ἕβδομον
 τοῖς ἐπτὰ, ὄγδοον Ἰακώβω, ἕνατον τοῖς ἕβδομήκοντα, δέκατον
 εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, ἑνδέκατον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.
 Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος πολλάκις ἐπαναλαβόντος τὴν εἰ-
 15 ρήνην, ἄτοπόν ἐστὶν ἡμᾶς μὴ ἐπαναλαβεῖν τὴν ψῆφον εἰς βε-
 βαίωσιν. Ἐχεις τοίνυν πρῶτον τὰς γυναῖκας, δεῦτερον τὸν Πέ-
 τρον, τρίτον τοὺς περὶ Κλεώπαν, τέταρτον τοὺς δέκα, πέμπτον
 τοὺς ἔνδεκα, ἕκτον τοὺς πεντακοσίους, ἕβδομον τοὺς ἐπτὰ, ὄ-
 γδοον Ἰακώβον, ἕνατον τοὺς ἕβδομήκοντα, δέκατον ἐπὶ τὸ ὄρος
 20 τῆς Γαλιλαίας, ἑνδέκατον ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

11. «Ὀπτανόμενος αὐτοῖς δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα, καὶ λέ-
 γων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ συναλιζόμενος παρήγ-
 γειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμέ-
 νειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου». Ὡ τῆς πολ-
 25 λῆς ἀνεξικακίας τοῦ Σωτῆρος! ὦ τῆς πολλῆς ἀγαθότητος! ὦ
 τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας! Ἔστω, Δέσποτα, πρὸ τοῦ πάθους

39. Α' Κορ. 15, 6.

40. Γιὰ τίς ἐμφανίσεις τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασή του βλ. Ματθ. κεφ. 28,
 Μάρκ. κεφ. 16, Λουκᾶ κεφ. 24, Ἰω. κεφ. 20 - 21 καὶ Α' Κορ. 15, 5 - 6.

41. Πράξ. 1, 3 - 4.

Πέτρο για δεύτερη φορά, ἔπειτα στὸν Κλεόπα καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἦταν μαζί του για τρίτη φορά, ἔπειτα στοὺς δέκα ὅταν ἦταν κλειστὲς οἱ πόρτες καὶ ἀπουσίαζε ὁ Θωμᾶς, για τέταρτη φορά· ἔπειτα στοὺς ἕνδεκα ὅταν ἦταν παρῶν καὶ ὁ Θωμᾶς· νά, ἡ πέμπτη φορά. Ἔπειτα πάλι ἐμφανίζεται σὲ πεντακόσιους ἀδελφούς, γιατί ὁ Παῦλος ὑπογραμμίζοντας καὶ αὐτὸ λέγει· «Ἔπειτα ἐμφανίσθηκε μία φορά σὲ περισσότερους ἀπὸ πεντακόσιους ἀδελφούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζοῦν μέχρι τώρα οἱ περισσότεροι»³⁹. Νά ἡ ἕκτη φορά. Ἔπειτα ἐμφανίσθηκε στοὺς ἑπτὰ ἐκείνους ποὺ ψάρευαν στὴ θάλασσα τῆς Τιβεριάδας. Ἔπειτα ἐμφανίσθηκε στὸν Ἰάκωβο, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο. Ἔπειτα σ' ὄλους τοὺς ἀποστόλους. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Ἔχεις λοιπὸν πρῶτα τὶς γυναῖκες, τὸν Πέτρο, στὸν Κλεόπα καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἦταν μαζί του, τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ἰησοῦ στοὺς δέκα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θωμᾶ, στοὺς ἕνδεκα, στοὺς πεντακόσιους ἀδελφούς· νά ἡ ἕκτη φορά. Ἐβδομη ἐμφάνισή του στοὺς ἑπτὰ, ὄγδοη στὸν Ἰάκωβο, ἕνατη στοὺς ἑβδομήντα, δέκατη στὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, ἕνδεκατη στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Ἀφοῦ στὴν ἀνάληψή του ὁ Ἰησοῦς ἐπανέλαβε πολλές φορές τὴν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἄπρεπο νὰ μὴ ἐπαναλάβουμε τὴν ἀρίθμηση για νὰ βεβαιωθοῦμε. Ἔχεις λοιπὸν πρώτη ἐμφάνιση σὲ τὶς γυναῖκες, δεύτερη στὸν Πέτρο, τρίτη στὸν Κλεόπα καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἦταν μαζί του, τέταρτη στοὺς δέκα μαθητές, πέμπτη στοὺς ἕνδεκα, ἕκτη στοὺς πεντακόσιους, ἕβδομη στοὺς ἑπτὰ, ὄγδοη στὸν Ἰάκωβο, ἕνατη στοὺς ἑβδομήντα, δέκατη στὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, ἕνδεκατη στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν⁴⁰.

11. «Ἐμφανιζόταν σ' αὐτοὺς κατὰ διαλείμματα για σαράντα ἡμέρες καὶ τοὺς μιλοῦσε για τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐνῶ ἔτρωγε μαζί τους, τοὺς ἔδωσε τὴν παραγγελία νὰ μὴν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν πραγματοποίηση τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Πατέρα, ποὺ ἀκούσατε ἀπὸ τὸ στόμα μου»⁴¹. Πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀνεξικακία τοῦ Σωτήρα! Πόσο μεγάλη ἡ ἀγαθότητά του! Εἶναι ἀνέκφραστη ἡ φιλάνθρωπία του! Ἄς δεχθοῦμε, Κύριε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη σου ἔτρω-

συνήσθιες καὶ συνανεκλίνου τοῖς μαθηταῖς· διὰ τί μετὰ τὴν ἀνάστασιν συναλίζῃ; Ἴνα βεβαιώσω ἐν αὐτοῖς, φησί, τῷ Θωμᾷ τὴν ἀνάστασιν. Εἰ γὰρ τούτου γενομένου εἰσὶ τινες ἔτι καὶ νῦν διαπιστοῦντες τὴν ἀνάστασιν· εἰ μὴ τοῦτο ἐγένετο, καὶ συνέφαγε καὶ
 5 συνέπιεν αὐτοῖς, τίς ἂν ἐπειθεν αὐτῶν τὰ ἀχαλίνωτα στόματα, τολμώντων ῥαδίως λέγειν πάντα περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας; Ἐντεῦθεν διδασκόμεθα τὴν θεῖαν καὶ μυστικὴν τράπεζαν τιμᾶν. Πολλάκις γὰρ ἂ μὴ κατώρθωσε λόγος, κατώρθωσε τράπεζα. Πολλάκις μυρῖοι σύμβουλοι καὶ μίαν ἐχθραν οὐκ ἔλυσαν,
 10 καὶ μὴ τράπεζα πολέμους κατέλυσεν.

Ἄπὸ τοῦ προηγουμένου λάβε τὴν ἀπόδειξιν. Οὐ διελιμπάνομεν ἐχθροὶ ὄντες τοῦ Θεοῦ ἐκπεπολεμωμένοι πρὸς τὸν θεῖον λόγον, ὡς λέγει Παῦλος· «Ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ». Ἐχθροὶ ἦμεν· ἀπεστάλη νόμος
 15 καὶ οὐ διήλλαξεν· ἦλθον προφῆται, καὶ οὐκ ἔπεισαν· ἀλλ' ἔμειναν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πολέμιοι. Πολλοὶ τύραννοι κατὰ τῆς ἀληθείας, πολλοὶ θεομάχοι κατὰ τῆς εὐσεβείας, πολλοὶ λόγοι, πολλαὶ διδασκαλαί, καὶ οὐκ ἔλυσαν τὸν πόλεμον. Ἦλθεν ὁ Χριστός, ἔπηξε τὴν ἑαυτοῦ τράπεζαν, προέθηκεν ἑαυτὸν εἰς
 20 βρῶσιν, καὶ εἶπε, «Λάβετε, φάγετε», καὶ εὐθέως τὸν πόλεμον ἔλυσε, καὶ τὴν εἰρήνην κατεβράβευσεν. Ἐν Αἰγύπτῳ μαστίζει τοὺς θεομάχους, καὶ οὐδεὶς ὑπακούει· τύπτει τοὺς τυράννους, καὶ οὐδεὶς πείθεται. Ἐνταῦθα δὲ προτίθησιν ἑαυτὸν εἰς βρῶσιν, καὶ πάντες αἰδοῦνται καὶ πείθονται. Μαστίζων οὐκ ἔπεισεν, καὶ
 25 ἐσθιόμενος πείθει. Ἐσθιόμενον λέγω κατὰ τὴν μυστικὴν τράπεζαν. «Ἐγὼ γάρ», φησὶν, «εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ».

Καὶ συναλιζόμενος αὐτοῖς ἐλάλει τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· καὶ «Παρήγγελεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ
 30

42. Ρωμ. 5, 10.

43. Ματθ. 26, 26.

44. Ἰω. 6, 41.

γες καὶ κοιμόσουν μαζί με τοὺς μαθητὲς σου. Γιατί καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασή σου τρώγεις μαζί τους; Γιὰ ν' ἀποδείξω με αὐτοὺς, λέγει, τὴν ἀνάστασι στὸ Θωμᾶ. Ἐὰν λοιπόν, ἐνῶ ἔγινε αὐτό, ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ τώρα μερικοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν στὴν ἀνάστασι, ἂν δὲ γινόταν αὐτὸ καὶ ἂν δὲν ἔτρωγε καὶ ἔπινε με αὐτούς, ποῖος θὰ ἔπειθε τὰ ἀχαλίνωτα στόματά τους, ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν ἀπερίσκεπτα τὰ πάντα γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ Ἰησοῦ; Ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμαστε νὰ τιμᾶμε τὸ θεϊκὸ καὶ μυστικὸ τραπέζι. Γιατὶ πολλὲς φορὲς αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπέτυχαν τὰ λόγια, τὰ ἐπέτυχε τὸ τραπέζι. Πολλὲς φορὲς χιλιάδες σύμβουλοι δὲ διέλυσαν μία ἔχθρα, ἐνῶ ἓνα τραπέζι σταμάτησε πολέμους.

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα πάρε τὴν ἀπόδειξη. Δὲ σταματήσαμε νὰ εἴμαστε ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ πολεμοῦμε τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐνῶ ἡμασταν ἐχθροί, συμφιλιωθήκαμε με τὸ Θεὸ με τὸ θάνατο τοῦ Υἱοῦ του»⁴². Ἐχθροὶ ἡμασταν. Μᾶς δόθηκε ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος καὶ δὲ μᾶς συμφιλίωσε. Ἦρθαν οἱ προφῆτες καὶ δὲν ἔπεισαν, ἀλλὰ παράμειναν οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ πολέμιοι τοῦ Θεοῦ. Ὑπῆρχαν πολλοὶ τύραννοι ἐναντίον τῆς εὐσέβειας, πολλὲς ὁμιλίες, πολλὲς διδασκαλίες καὶ δὲ σταμάτησαν τὸν πόλεμο. Ἦρθε ὁ Χριστός, ἔστησε τὸ δικό του τραπέζι, πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ τροφή, καὶ εἶπε· «Λάβετε, φάγετε»⁴³, καὶ ἀμέσως σταμάτησε τὸν πόλεμο καὶ στεφάνωσε τὴν εἰρήνην. Στὴν Αἴγυπτο τιμωρεῖ τοὺς θεομάχους, καὶ κανένας δὲν ὑπακούει· κτυπᾶ τοὺς τυράννους, καὶ κανένας δὲν ὑποτάσσεται. Ἐδῶ ὁμως προσφέρει τὸν ἑαυτό του γιὰ τροφή, καὶ ὅλοι σέβονται καὶ ὑπακούουν. Ὅταν τιμωροῦσε, δὲν ἔπεισε, ἐνῶ πείθει ὅταν τρώγεται. Ὅταν τρώγεται ἐννοῶ στὸ μυστικὸ τραπέζι. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμον»⁴⁴.

Καὶ ἐνῶ ἔτρωγε μαζί τους, τοὺς μιλοῦσε γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· καὶ «Τοὺς ἔδωσε τὴν παραγγελία νὰ μὴν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν πραγματοποίηση τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Πατέρα, ποὺ ἀκούσατε ἀπὸ τὸ

μου». Ἔστω, ἠκούσαμεν σου, Δέσποτα· εἶπας γάρ, «Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου», καὶ παρακαλῶ αὐτόν, καὶ ἀποστελῶ ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸν παράκλητον. Σὺ εἶπας ταῦτα, ὁ δὲ Πατὴρ πότε ἐπηγγείλατο; Οὐκ εἶπεν, Ἀναμένειν τὴν ἐπαγγελίαν μου, ἀλλά, «Τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου». Ναί, φησὶν, ὁ Πατὴρ προεπηγγείλατο, ἐγὼ ὑπέμνησα. Καὶ ποῦ ἐπηγγείλατο, ὁ Πατήρ; Ὅλον ἐὰν ἀναπτύξης τὸ Εὐαγγέλιον, οὐχ εὐρίσκεις φωνὴν Πατρὸς ἐπαγγελλομένην τοῖς μαθηταῖς διδόναι Πνεῦμα ἅγιον. Καὶ ποῦ ἐπηγγείλατο; Ἐν τοῖς προ-
 5 φήταις, ὡς λέγει Παῦλος· «Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἀγίαις περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ».

12. Προεπαγγειλάμενος τοίνυν τὸ Εὐαγγέλιον, προεπηγγείλα-
 15 το καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διδόναι. Ποῦ οὖν ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πνεύματος; Ζητῶ μεθ' ὑμῶν ὡς εἰς ἐξ ὑμῶν ὧν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ τῇ περὶ τὸν Χριστόν. Εἶπον γὰρ πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι πρόβατα καὶ ποιμένες πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην εἰσὶ διαίρεσιν, πρὸς δὲ τὸν Χριστὸν πάντες πρόβατα. Καὶ γὰρ οἱ ποι-
 20 μαίνοντες καὶ οἱ ποιμαινόμενοι ὑφ' ἑνὸς τοῦ ἄνω ποιμένος ποιμαίνονται. Ποῦ οὖν ἐπηγγείλατο; Λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· «Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν». Ἴδου οὖν ἡ ἐ-
 25 παγγελία. Ποῦ οὖν ἡ ἐκβασίς; Ὅτε ἦλθε τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διένειμεν αὐτοῖς τῶν γλωσσῶν τὴν διαίρεσιν, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις. Ὑπωπτεύοντο δὲ ὡς μεθύοντες, καὶ λέγει Πέτρος· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί προσέχετε τοῖς ἀνδράσι τούτοις ὡς μεθύουσιν; Τρίτη γὰρ ὥρα ἐστὶν ἀκμὴν τῆς ἡ-

45. Ἰω. 20, 17.

46. Ρωμ. 1, 1 - 3.

47. Ἰωήλ 3, 1.

στόμα μου». Πολύ καλά, σ' ἀκούσαμε, Κύριε. Γιατί εἶπε, «'Ανεβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»⁴⁵, καὶ θὰ τὸν παρακαλέσω, καὶ θὰ σᾶς στείλω τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸν Παράκλητο. Ἐσὺ εἶπες αὐτά, ὁ Πατέρας ὅμως πότε ὑποσχέθηκε; Δὲν εἶπε, Νὰ περιμένετε τὴν ὑπόσχεσή μου, ἀλλὰ, «Τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πατέρα, ποὺ ἀκούσατε ἀπὸ μένα». Ναί, λέγει, ὁ Πατέρας ὑποσχέθηκε πρῶτα, ἐγὼ σᾶς τὸ ὑπενθύμισα. Καὶ ποῦ ὑποσχέθηκε ὁ Πατέρας; Ἐὰν ἀνοίξεις ὅλο τὸ Εὐαγγέλιο, δὲ θὰ βρεῖς μία λέξη τοῦ Πατέρα νὰ ὑπόσχεται στοὺς μαθητὲς ὅτι θὰ τοὺς δώσει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ποῦ ὑποσχέθηκε; Στοὺς προφῆτες, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «Παῦλος, δούλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπόστολος καλεσμένος στὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ, ξεχωρισμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιό του, ποὺ ὑποσχέθηκε πρὶν πολλὰ χρόνια μὲ τοὺς προφῆτες του στὶς ἁγίες Γραφές γιὰ τὸν Υἱό του»⁴⁶.

12. Ὄταν ὑποσχέθηκε λοιπὸν τότε τὸ Εὐαγγέλιο, ὑποσχέθηκε νὰ δώσει καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπόσχεση γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Τὴν ἀναζητῶ μαζί μὲ σᾶς, γιατί εἶμαι ἕνας ἀπὸ σᾶς, ὅσο ἀφορᾷ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ Χριστό. Γιατί εἶπα πολλές φορές στὴν ἀγάπη σας, ὅτι ὑπάρχουν πρόβατα καὶ ποιμένες σύμφωνα μὲ τὴν διάκριση τῶν ἀνθρώπων, ὅλοι ὅμως εἴμαστε πρόβατα ἀπέναντι στὸ Χριστό. Γιατί πραγματικὰ τοὺς ποιμένες καὶ τὰ πρόβατα βόσκει ἕνας ποιμένας, ὁ οὐράνιος. Ποῦ λοιπὸν ὑποσχέθηκε; Λέγει ὁ Θεὸς μὲ τὸν προφῆτη Ἰωὴλ· «Τὶς τελευταῖες ἡμέρες, λέγει ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτορας, θὰ χύσω ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματός μου σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ σας καὶ οἱ θυγατέρες σας»⁴⁷. Νὰ λοιπὸν ἡ ὑπόσχεση. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ πραγματοποίησή της; Ὄταν ἦρθε τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς ἀποστόλους καὶ μοίρασε σ' αὐτοὺς τὴν διάκριση τῶν γλωσσῶν, καὶ μιλοῦσαν αὐτὲς τὶς γλῶσσες. Καὶ τοὺς ὑποπτεύονταν ὅτι εἶναι μεθυσμένοι, καὶ λέγει ὁ Πέτρος· «Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, γιατί βλέπετε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς σὰν μεθυσμένους; Γιατί εἶναι ἡ

μέρας. Ἄλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἰωήλ, ὅτι Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα».

Αὕτη ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς. Ἄλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι ἐκ
 5 προσώπου τοῦ Πατρὸς ἦν ἡ ἐπαγγελία; ἐπειδὴ οἶδα καὶ τὸν Υἱὸν
 λαλοῦντα ἐν τοῖς προφήταις, πόθεν τοῦτο, εἰ ὁ Πατὴρ ἦν ὁ λέ-
 γων; «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ
 προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ οἱ θυγατέρες ὑμῶν. Καὶ δώ-
 σω», φησί, «σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω, αἶμα
 10 καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα κανπνοῦ». Εἶπον πολλάκις αἶμα τὸ ἐκ τῆς
 πλευρᾶς ἐξελθόν· σημεῖον γὰρ ἦν μέγιστον ἀπὸ νεκροῦ σώματος
 προερχόμενον ἰδεῖν· αἶμα τὸ ἀπὸ πλευρᾶς ῥεῦσαν, πῦρ τὸ ἐπὶ
 τῶν ἀποστόλων κατελθόν. «Αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα κανπνοῦ. Ὁ
 ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα, πρὶν
 15 ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». Ὅρα τὸν
 λαλοῦντα Θεὸν Πατέρα, πῶς τὸν Υἱὸν ἐρμηνεύει λέγων· «Πρὶν
 ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου»· καὶ οὐ λέγει, Τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν.
 Τί οὖν; Εἰ σὺ δίδως σημεῖα, πῶς εἰς ἄλλον μεταφέρεις τὴν ἔν-
 νοιαν, λέγων, «Πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ
 20 ἐπιφανῆ»;

Πρόσεχε. Ἴσως ἐρεῖ τις τὸν προφήτην λέγειν ἐκ προσώπου
 ἰδίου· «Πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν». Ἄλλ' οὐκ ἦν εἰπεῖν τὸν προ-
 φήτην· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, πρὶν
 ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. Καὶ ἔσται,
 25 πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται». Τοῦτο
 οὖν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς προφήταις λέγει. Καὶ Παῦλος αὐτῷ ἐπιφέρει

48. Δηλαδή ἡ ὥρα ἦταν ἐννέα τὸ πρωί. Ἐπειδὴ ἦταν ἑορτὴ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἡ Πεντηκοστή, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τις παραδόσεις τῶν ραββίνων δὲν ἐπι-
 τρεπόταν στοὺς Ἰουδαίους πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἢ τουλάχιστο πρὶν ἀπὸ τις
 δέκα τὸ πρωί νὰ βάλουν στὸ στόμα τους τίποτε.

49. Πράξ. 2, 14 - 17.

51. Ἰωήλ 3, 4.

50. Ἰωήλ 3, 1.3.

52. Ἰωήλ 3, 5.

τρίτη ὥρα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου⁴⁸. Ἄλλὰ αὐτὸ ποῦ βλέπετε, εἶναι πραγματοποίησις ἐκείνου ποῦ εἶπε ὁ προφήτης Ἰωήλ, ὅτι τὶς τελευταῖες ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, θὰ χύσω ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματός μου σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁹.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Πατέρα. Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ὑπόσχεσις προερχόταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα; Ἄφοῦ γνωρίζω ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς μιλοῦσε μὲ τοὺς προφήτες, ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ἂν ὁ Πατέρας ἦταν αὐτὸς ποῦ ὑποσχόταν; «Θὰ χύσω ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματός μου σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ προφητεύουν οἱ υἱοὶ σας καὶ οἱ θυγατέρες σας. Καὶ θὰ δώσω», λέγει, «σημάδια στὸν οὐρανὸ ἐπάνω καὶ στὴ γῆ κάτω, αἷμα καὶ φωτιὰ καὶ σύννεφα καπνοῦ»⁵⁰. Εἶπα πολλὰς φορὰς γιὰ τὸ αἷμα ποῦ βγήκε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἰησοῦ, γιὰτὶ ἦταν πολὺ σπουδαῖο σημάδι νὰ δεῖ κανεὶς αἷμα νὰ τρέχει ἀπὸ νεκρὸ σῶμα. Αἷμα ἐννοεῖ ἐκεῖνο ποῦ ἔτρεξε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἰησοῦ, φωτιὰ ἐννοεῖ τὶς πύρινες γλῶσσαις ποῦ κατέβηκαν στὰ κεφάλια τῶν ἀποστόλων. «Αἷμα καὶ φωτιὰ καὶ σύννεφα καπνοῦ. Ὁ ἥλιος θὰ πάθει ἔκλειψη καὶ θὰ μεταστραφεῖ σὲ σκοτάδι, καὶ ἡ σελήνη σὲ αἷμα, προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἡ μεγάλη καὶ ἔνδοξη»⁵¹. Πρόσεχε τὸ Θεὸ Πατέρα ποῦ μιᾶ, πῶς ἀναφέρεται στὸν Υἱὸ ὅταν λέγει· «Προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου», καὶ δὲ λέγει· Ἡ δική μου ἡμέρα. Τί λοιπὸν συμβαίνει; Ἄφοῦ ἐσὺ δίνεις τὰ σημάδια, πῶς μεταφέρεις τὸ νόημα σ' ἄλλον λέγοντας, «Προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἡ μεγάλη καὶ ἔνδοξη»;

Πρόσεχε. Ἴσως θὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ὁ προφήτης λέγει ἀπὸ μόνος του· «Προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα». Ἄλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ πεῖ ὁ προφήτης· «Θὰ χύσω ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματός μου σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἡ μεγάλη καὶ ἔνδοξη. Καὶ θὰ συμβεῖ ὥστε καθένας, ποῦ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθεῖ»⁵². Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λέγει ὁ Θεὸς μὲ τοὺς προφήτες. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπιβεβαιώνοντας τὸν προφήτη λέγει· «Γιὰτὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος ὄλων, παρέχοντας ἄφθονα τὶς δωρεές του σ' ὄλους ἐκείνους ποῦ

λέγων· «Ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται». Εἶτα δεικνὺς ὅτι εἰς Χριστὸν εἴρηται, λέγει· «Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ
5 πιστεύσουσιν οὐ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσονται χωρὶς κη-
ρύσσοντος; πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; καθὼς γέγραπται· Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ!».

Πρόσεχε, παρακαλῶ. «Παρήγγειλε», φησὶν, «αὐτοῖς ἀπὸ
10 Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδα-
τι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας». Μετὰ γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας δέκα ἦσαν ἡ-
μέραι ἕως τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ἣ ἐπέφανε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
15 καὶ ἐβάπτισε τοὺς ἀποστόλους, οὐκ ὕδατι, ἀλλὰ πυρί.

13. Ὡδε τοίνυν λύεται τὸ ζήτημα τὸ παρὰ πολλῶν ζητούμε-
νον. Ἐζήτησαν γὰρ πολλοί, εἰ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος βε-
βαπτισμένοι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι τῷ βαπτίσματι τῷ εὐαγγελικῷ.
Ἡμεῖς δὲ οὔτε ἀποφαινόμεθα, οὔτε λογισμοῖς ἐγχειρίζομεν ἀν-
20 θρωπίνοις τοσαύτην δικαιολογίαν, ἀλλὰ τοῖς γεγραμμένοις στοιχοῦμεν. Εὐρίσκομεν τοὺς ἀποστόλους λαβόντας βάπτισμα πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, τὸ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ὁ Σωτὴρ δὲ πρὸ τοῦ πάθους οὐ δίδωσι βάπτισμα ἄλλο, ἵνα μὴ λύ-
ση τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, καὶ δώσῃ ἀφορμὴν τοῖς ἀντιλέγουσιν
25 Ἰουδαίοις, ὅτι πρὸς ὕβριν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐπεισήγαγεν ἄλλον ἴδιον βάπτισμα, ἀλλ' ἐᾷ αὐτοὺς ἔχειν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ ὕ-
δατος, τηρῶν αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

Διὰ τοῦτο ὡς μηδέπω λαβοῦσι Πνεῦμα λέγει, «Λάβετε Πνεῦ-
μα ἅγιον», μετὰ τὴν ἀνάστασιν· καὶ φησιν· «Ἀπέλθετε εἰς Ἱε-

τὸν ἐπικαλοῦνται. Γιατὶ καθένας ποῦ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθεῖ»⁵³. Γιὰ νὰ δείξει στὴ συνέχεια ὅτι ἀναφέρεται στὸ Χριστό, λέγει· «Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπικαλεσθοῦν ἐκεῖνον, στὸν ὁποῖο δὲν πίστεψαν; πῶς ὁμως θὰ πιστέψουν σ' ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἄκουσαν; καὶ πῶς θ' ἀκούσουν, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάποιος ποῦ νὰ κηρύττει; πῶς ὁμως θὰ κηρύξουν, ἐὰν δὲν ἀποσταλοῦν ἀπὸ τὸ Θεό; ὅπως εἶναι γραμμένο· Πόσο ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων ποῦ εὐαγγελίζονται τὴν εἰρήνη, ἐκείνων ποῦ εὐαγγελίζονται τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ!»⁵⁴.

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. «Ἔδωσε παραγγελία στοὺς μαθητές», λέγει, «νὰ μὴν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Πατέρα, ποῦ ἀκούσατε ἀπὸ μένα, γιατί ὁ Ἰωάννης βάπτισε μὲ ἀπλὸ νερό, ἐσεῖς ὁμως θὰ βαπτισθεῖτε μὲ ἅγιο Πνεῦμα, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες»⁵⁵. Γιατὶ μετὰ τὶς σαράντα ἡμέρες, δέκα ἦταν οἱ ἡμέρες μέχρι τὴν Πεντηκοστή, κατὰ τὴν ὁποία παρουσίασε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ βάπτισε τοὺς ἀποστόλους, ὄχι μὲ νερό, ἀλλὰ μὲ φωτιά.

13. Ἐδῶ λοιπὸν λύνεται τὸ πρόβλημα ποῦ ἀπασχολεῖ πολλούς. Γιατὶ πολλοὶ προσπάθησαν νὰ βροῦν, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Σωτήρα οἱ ἀπόστολοι ἦταν βαπτισμένοι μὲ τὸ εὐαγγελικὸ βάπτισμα. Ἐμεῖς ὁμως δὲν ἐκφράζουμε γνώμη, οὔτε ἐμπιστοστευόμαστε στοὺς ἀνθρώπινους λογισμοὺς μὴ τόσο μεγάλη δικαιολογία, ἀλλὰ συμφωνοῦμε μ' αὐτὰ ποῦ εἶναι γραμμένα. Βρίσκουμε ὅτι οἱ ἀπόστολοι πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ βαπτίσθηκαν μὲ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ βαπτίζει πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη του μὲ ἄλλο βάπτισμα, γιὰ νὰ μὴ καταργήσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννη καὶ δώσει ἀφορμὴ στοὺς Ἰουδαίους ποῦ τὸν πολεμοῦσαν, ὅτι ἔφερε ἄλλο, δικό του. Βάπτισμα γιὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν Ἰωάννη τὸ Βαπτιστῆ, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει νὰ ἔχουν τὴν ἐγγύησιν τοῦ βαπτίσματός τους μὲ νερό, φυλάσσοντας γι' αὐτοὺς τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ δὲν πῆραν ἀκόμη τὸ ἅγιο Πνεῦμα, λέγει, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο», μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ προσθέτει·

ροσόλυμα, καὶ ἀναμείνατε ἐκεῖ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός, ἣν ἠκούσατέ μου, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας»· οὐκ ἔτι ὕδατι· ἔλαβον γάρ· ἀλλὰ Πνεύματι ἁγίῳ· οὐκ ἐπείσάγει ὕ-
 5 δωρ τῷ ὕδατι, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὸ λείπον τῷ λειπομένῳ. «Ἵμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέ-
 ρας»· ἀντὶ τοῦ, μετὰ δέκα. Τίς οὖν χρεῖα τῶν διαλειμμάτων; Τίς; Αἱ δέκα ἡμέραι αἱ μεταξύ· ἐγγυμνάζων τὴν πίστιν τῶν ἀποστό-
 λων. Ἐσυχάζουσης γὰρ τῆς χάριτος, καὶ μηδενὸς φαινομένου,
 10 ἐγγυμνάζετο αὐτῶν ἡ πίστις, εἰ ἐκδέχονται ὡς ἀψευδῆ τὸν ἐπαγ-
 γειλάμενον. Ἐπηγγείλατο καὶ εἶπεν· «Οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡ-
 μέρας». Οὐ μὴν ὠρίσατο τὰς ἡμέρας, ἀλλ' «Οὐ μετὰ πολλὰς ἡ-
 μέρας». Οὐ πάντα ἐπιτρέπει ἡμῖν εἰδέναι ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ δείκνυ-
 σιν ἔχειν μέτρα δεσποτικῆς τάξεως. *Α ἀκούεις, διδάσκου· ἃ δὲ
 15 μὴ μανθάνεις, μὴ περιεργάζου.

«Ἵμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Ὅτε οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπεφοίτησεν αὐτοῖς τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκο-
 στῆς, ἐπλήρωσαν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι, ἵνα τῷ
 Πνεύματι ὡσιν βεβαπτισμένοι, ὡς ἐν ὕδατι. Συμπλέκει δὲ τῇ ἀο-
 20 ράτῳ ὄψει τὴν ὄρωμένην, λέγω δὴ τὴν τῶν γλωσσῶν. Ἐβαπτί-
 σθησαν οὖν ἐν Πνεύματι. Καὶ ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ βαπτισθῆναι ἦν
 Πνεῦμα ἅγιον λεβεῖν, μαρτυρεῖ ἄλλη ἱστορία. Ἐγκαλουμένου
 γὰρ Πέτρου παρὰ τῶν μαθητῶν· Διατὶ εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας
 Ἕλληνας καὶ κατήχησας αὐτούς, καὶ βαπτίσματος καὶ μυστη-
 25 ρίων μετέδωκας; λέγει· Ἐγὼ ἤμην ἐν Ἰόππῃ τῇ πόλει, Κορνή-
 λιος δὲ τις ἑκατοντάρχης ἀπέστειλε πρὸς με, καὶ ἀπελθὼν ἐδί-
 δασκον τὸν λόγον· ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λαλεῖν με, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐ-
 τοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. Καὶ ἵνα δείξῃ

56. Πράξ. 11, 16.

57. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἑκατόνταρχου Κορνηλίου στὸ Πράξ. 10, 1 - 48 καὶ ἡ ἐξι-
 στόρηση τοῦ Πέτρου στὸ Πράξ. 11, 1 - 18.

«Πηγαίνετε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ περιμένετε ἐκεῖ τὴν πραγματοποίηση τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Πατέρα, ποὺ ἀκούσατε ἀπὸ μένα, γιατί ὁ Ἰωάννης βάπτισε με νερό, ἐσεῖς ὁμως θὰ βαπτισθεῖτε με ἅγιο Πνεῦμα, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες». Ὁχι πιά με νερό, γιατί βαπτίσθηκαν με νερό, ἀλλὰ ἅγιο Πνεῦμα. Δὲν προσθέτει νερὸ στὸ νερό, ἀλλὰ συμπληρώνει ἐκεῖνο ποὺ εἶναι κατώτερο με αὐτὸ ποὺ τοῦ λείπει. «Ἐσεῖς ὁμως θὰ βαπτισθεῖτε με ἅγιο, Πνεῦμα, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες»⁵⁶, ἀντὶ νὰ πεῖ, ὕστερα ἀπὸ δέκα ἡμέρες. Ποιὰ ἀνάγκη λοιπὸν ὑπάρχει γιὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα; Ποιὰ; Οἱ ἐνδιάμεσες αὐτὲς δέκα ἡμέρες. Γιὰ νὰ γυμνάσει τὴν πίστη τῶν ἀποστόλων. Γιατί ὅσο ἀδρανοῦσε ἡ χάρη καὶ δὲ φαινόταν τίποτε, γυμναζόταν ἡ πίστη τους, ὡς πρὸς τὸ ἂν δέχονταν ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθεια αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση. Ὑποσχέθηκε καὶ εἶπε· «Ὑστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες». Δὲν ὄρισε ὁμως τίς ἡμέρες, ἀλλὰ «Ὑστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες». Δὲ μᾶς ἐπιτρέπει ὁ Ἰησοῦς νὰ γνωρίζουμε τὰ πάντα, ἀλλὰ δείχνει ὅτι κρατᾷ τὴν ἀπόσταση τῆς θέσης του σὰν Κύριος. Μάθαινε αὐτὰ ποὺ ἀκοῦς, αὐτὰ ὁμως ποὺ δὲν μαθαίνεις, μὴ τὰ πολυεξετάζεις.

«Ἐσεῖς ὁμως θὰ βαπτισθεῖτε με ἅγιο Πνεῦμα». Ὅταν λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκε στοὺς μαθητὲς τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, γέμισε ὅλο τὸ σπίτι, ὅπου κάθονταν, γιὰ νὰ εἶναι βαπτισμένοι με τὸ ἅγιο Πνεῦμα, σὰν νὰ βαπτίζονταν με νερό. Καὶ συνδυάζει τὴν ἀόρατη ἐμφάνισή του με τὴν ὄρατή, ἐννοῶ δηλαδή τὴν ἐμφάνιση τῶν πύρινων γλωσσῶν. Βαπτίσθηκαν λοιπὸν με ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ὅτι τὸ νὰ βαπτισθεῖ κανεὶς σημαίνει ὅτι ἔλαβε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ βεβαιώνει ἓνα ἄλλο γεγονός. Ὅταν δηλαδή οἱ μαθητὲς κατηγοροῦσαν τὸν Πέτρο· Γιατί μπῆκες σὲ σπίτια ἐθνικῶν καὶ τοὺς κατήχησες, καὶ τοὺς ἔδωσες τὸ βάπτισμα καὶ τὰ μυστήρια; λέγει· Ἐγὼ βρισκόμουν στὴν πόλη Ἰοππη, καὶ κάποιος ἐκατόνταρχος Κορνήλιος με κάλεσε καὶ ὅταν πῆγα, τοῦ δίδασκα τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ⁵⁷. Καὶ συνέβη ὅταν ἔλεγα τὸ ἐξῆς· μεταδόθηκε σ' αὐτοὺς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ σὲ μᾶς στὴν ἀρχή. Καὶ γιὰ νὰ δείξει ὁ Πέ-

ὁ Πέτρος ὅτι τὸ λαβεῖν τοὺς περὶ Κορνήλιον τὸ Πνεῦμα βάπτισμα ἦν, εὐθέως λέγει· «Καὶ ἐμνήσθην τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου, ὡς ἔλεγεν, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ».

14. Ἦσαν οὖν βεβαπτισμένοι πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου οἱ ἀπόστολοι ὕδατι, καὶ λελουμένοι, ἦν δὲ τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' οὐ μετοχὴ Πνεύματος ἁγίου. «Ἦλθε» γάρ, φησὶν, «Ἰωάννης κηρύττων ἐν τῇ ἐρήμῳ βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Καὶ ὅτι τοῦτο εἶχον οἱ ἀπόστολοι, πόθεν εἰσόμεθα; Δείξωμεν τοῦτο. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὅτι Ἰωάννης ἐβάπτισεν ὑμᾶς ὕδατι, ἀλλ' ὅτι ἐβάπτισε μόνον. Οὐπω δὲ δῆλον εἰ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐβάπτισεν. Πόθεν οὖν τοῦτο δῆλον; Ἄκουσον συνετῶς. Ὅτε γοῦν ἀντέλεγε Πέτρος λέγων, «Κύριε, οὐ μὴ μου νίψης τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα», ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν, «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ». Ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος, «Κύριε, μὴ μόνον τοὺς πόδας, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν». Ἀπεκρίθη ὁ Σωτὴρ· «Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει νίψασθαι ἢ τοὺς πόδας μόνον».

Ἄρα πῶς ἐκύρωσεν τὸ λουτρὸν; Ὅπου γὰρ οὐκ ὠνομάσθη Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, βάπτισμα μετανοίας μόνον ἐστίν· ὅπου δὲ ὠνομάσθη, βάπτισμα υἰοθεσίας. Ὁ Σωτὴρ οὐκ ἠθέτησεν τὸ τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἐπλήρωσε, καὶ προσέθηκε τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ τοῦ ἐν Τριάδι. Οἱ δὲ αἰρετικοὶ βάπτισμα τὸ ἐν Τριάδι κυρωθὲν ἠθέτησαν, ὅσον τὸ παρ' αὐτοῖς. Οὐκ ἠδέσθησαν γὰρ οἱ δειλαιοὶ τὴν Δεσποτικὴν φωνήν· «Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει νίψασθαι ἢ τοὺς πόδας μόνον. Ὑμεῖς δὲ βα-

58. Πράξ. 11, 16.

59. Μάρκ. 1, 4.

60. Ἰω. 13, 8 - 10.

61. Μὲ τὸ βάπτισμα δηλαδὴ στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας ὁ Θεὸς μᾶς κάνει παιδιὰ του.

τρος ὅτι ἰσοδυναμοῦσε μὲ βάπτισμα τὸ ὅτι ἔλαβαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα αὐτοὶ ποὺ ἦταν μαζί μὲ τὸν Κορνήλιο, ἀμέσως λέγει· «Θυμήθηκα τότε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ὅταν ἔλεγε, ὅτι ὁ Ἰωάννης βάπτισε μὲ νερό, ἐσεῖς ὅμως θὰ βαπτισθεῖτε μὲ ἅγιο Πνεῦμα»⁵⁸.

14. Ἦταν λοιπόν, πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, οἱ ἀπόστολοι βαπτισμένοι καὶ λουσμένοι μὲ νερό, καὶ τὸ βάπτισμα ἐκεῖνο γινόταν γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες, ἀλλὰ δὲ συμμετεῖχε τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ λέγει· «Ἦρθε ὁ Ἰωάννης γιὰ νὰ κηρύξει στὴν ἔρημο βάπτισμα ποὺ νὰ συνοδεύεται μὲ μετάνοια γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες τῶν βαπτισμένων»⁵⁹. Καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίσουμε, ὅτι οἱ ἀπόστολοι εἶχαν αὐτὸ τὸ βάπτισμα; Ἄς τὸ ἀποδείξουμε αὐτό. Γιατὶ δὲν εἶπε ὅτι ὁ Ἰωάννης σᾶς βάπτισε μὲ νερό, ἀλλὰ ὅτι σᾶς βάπτισε μόνο. Δὲ φαίνεται ὅμως ἀκόμη ἂν βάπτισε καὶ τοὺς ἀποστόλους. Ἐκτὸς ἀπὸ ποῦ λοιπόν φαίνεται αὐτό; Ἄκουσε μὲ προσοχή. Ὄταν λοιπόν ἀντιμιλοῦσε ὁ Πέτρος λέγοντας, «Κύριε, ποτὲ δὲ θὰ δεχθῶ νὰ μοῦ πλύνεις ἐσὺ τὰ πόδια», ὁ Σωτήρας ἀποκρίθηκε, «Ἐὰν δὲν πλύνω τὰ πόδια σου, δὲν ἔχεις καμιὰ θέση μαζί μου». Τοῦ ἀπάντησε ὁ Πέτρος, «Κύριε, πλύνε ὄχι μόνο τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια καὶ τὸ κεφάλι μου». Λέγει σ' αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λούσει ὅλο τὸ σῶμα του, δὲν ἔχει ἀνάγκη παρὰ νὰ πλύνει τὰ πόδια του μόνο»⁶⁰.

Βλέπεις πῶς ἀναγνώρισε τὸ βάπτισμα; Γιατὶ ὅπου δὲν ἀναφέρθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὑπάρχει βάπτισμα μετάνοιας μόνο· ὅπου ὅμως ἀναφέρθηκε τὸ ὄνομά τους, ὑπάρχει βάπτισμα υἱοθεσίας⁶¹. Ὁ Σωτήρας δὲν κατάργησε τὸ βάπτισμα τῆς μετάνοιας, ἀλλὰ τὸ συμπλήρωσε καὶ πρόσθεσε τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ βάπτισμα ποὺ γίνεται στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Οἱ αἵρετικοὶ ὅμως, ὅσο μποροῦσαν, κατάργησαν τὸ βάπτισμα ποὺ γίνεται στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας ποὺ καθιέρωσε ὁ Κύριος. Δὲ σεβάστηκαν δηλαδὴ οἱ ἄθλιοι τὰ λόγια τοῦ Κυρίου· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λούσει ὁλόκληρο τὸ σῶμα του, δὲν ἔχει ἀ-

πισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἀγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας». Εἶτα λοιπὸν τὸ λίχνον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ πολυπραγμόσυνον· ἐπειδὴ ἴδιον τῶν ἀνθρώπων ἐρωτᾶν πάντοτε. Πότε ἡ συντέλεια; πότε ἔρχεται ὁ Χριστός; μετὰ πόσα ἔτη τὸ τέλος ἐστί; πότε ἡ βασιλεία αὐτοῦ φαίνεται; οἱ ἀπόστολοι τὸ ἀνθρώπινον πάθος γυμνάζοντες ἄρχοντα ζητεῖν παρὰ τοῦ Σωτῆρος. «Οἱ μὲν οὖν συνεθλόντες ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;».

10 Ἐπειδὴ ἔλεγεν αὐτοῖς, «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ», λέγουσιν, «Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ», ἐβούλοντο μαθεῖν εἰ τότε ἐγγύς ἐστιν ἡ προσδοκία, εἰ βραδύνει ἡ σωτηρία. Εἶτα ὁ Σωτὴρ· «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Τοῖς ἀποστόλοις
15 οὐδὲ χρόνοι ἐπετράπησαν εἰς ἔρευναν· καὶ αἰρετικοῖς ἐπετράπη τὴν οὐσίαν τὴν ὑπερχρόνιον καὶ τὴν φύσιν τὴν προαιώνιον ἐρευνᾶν; Ὅταν οὖν τις αἰρετικὸς συζητῇ τὰ τοιαῦτα, καὶ λέγῃ, Πῶς ἐγέννησεν ὁ Πατήρ; καὶ τίς ὁ τῆς θείας γεννήσεως τρόπος; σὺ ἄντίστρεψον αὐτῷ τὴν Δεσποτικὴν φωνήν· «Οὐχ ὑμῶν ἐστι
20 γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς»· οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι Θεοῦ γέννησιν καὶ οὐσίαν, καὶ οὐ μόνον οὐχ ὑμῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων, οὐδὲ ἀρχαγγέλων, οὐ πάσης τῆς κτιστῆς δυνάμεως.

Ἄλλὰ τίνος ἐστὶ γινῶναι; «Οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐδέ τὸν Υἱὸν τις ἐπιγνώσκει εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος», οὐδὲ
25 τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς». Οὐκ αἰδῆ τὸ μέτρον τῶν ἀποστόλων; οἱ συναλισθέντες τῷ Σωτῆρι, οἷς ἐφάνη, οἱ φωτισθέντες παρ' αὐτοῦ, οὐκ ἐπιτρέπονται εἰδέναί, ἀλλὰ διδάσκονται μὴ ὑ-

62. Πράξ. 1, 6.

63. Πράξ. 1, 7.

64. Ματθ. 11, 27.

νάγκη παρὰ νὰ πλύνει τὰ πόδια του μόνο», καὶ «Ἐσεῖς ὁμως θὰ βαπτισθεῖτε μὲ ἅγιο Πνεῦμα, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες». Στὴ συνέχεια φαίνεται ἡ ἀπληστία καὶ ἡ περιέργεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης, γιὰτὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐρωτοῦν πάντοτε. Πότε θὰ ἔρθει ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου; πότε ἔρχεται ὁ Χριστός; ὕστερα ἀπὸ πόσα χρόνια θὰ ἔρθει τὸ τέλος τοῦ κόσμου; πότε θὰ φανεῖ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ; Οἱ ἀπόστολοι φανερώνοντας τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἀρχίζουν νὰ ἐρωτοῦν τὸ Σωτήρα. «Ἵστερα ἦρθαν ὄλοι μαζὶ οἱ μαθητὲς καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν λέγοντας· Κύριε, πές μας, μήπως στὶς ἡμέρες αὐτὲς πρόκειται ν' ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία στὸν Ἰσραήλ;»⁶².

Ἐπειδὴ τοὺς ἔλεγε, «Ἵταν θὰ ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴ δόξα του», τὸν ἐρωτοῦν, «Μήπως αὐτὲς τὶς ἡμέρες;». Ἦθελαν νὰ μάθουν ἂν πλησίαζε ἡ πραγματοποίηση τῆς προσδοκίας τους, ἂν ἀργεῖ ἡ σωτηρία. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε· «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ, ποῦ ὁ Πατέρας κράτησε στὴν ἀποκλειστικὴ ἐξουσία του»⁶³. Στούς ἀποστόλους δὲν ἐπιτράπηκε νὰ ἐρωτήσουν οὔτε γιὰ τὸ χρόνο καὶ στοὺς αἵρετικούς δόθηκε τὸ δικαίωμα νὰ ἐρευνοῦν γιὰ τὴν οὐσία τὴν αἰώνια καὶ τὴ φύση τὴν προαιώνια; Ἵταν λοιπὸν κάποιος αἵρετικὸς συζητᾷ γιὰ τέτοια θέματα καὶ λέγει, Πῶς γένησε ὁ Πατέρας; καὶ ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τῆς γέννησης τοῦ Θεοῦ; ἐσὺ ἄλλαξε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ», καὶ πές του· δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὴ γέννηση καὶ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι μόνο σὲ σᾶς, ἀλλὰ οὔτε στοὺς ἀγγέλους, οὔτε στοὺς ἀρχαγγέλους, οὔτε σὲ καμιὰ ἄλλη κτιστὴ δύναμη.

Ἄλλὰ ποῖος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ γνωρίσει; «Κανένας δὲ γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο ὁ Υἱός, οὔτε τὸν Υἱὸ γνωρίζει κανένας καλὰ, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας»⁶⁴, οὔτε τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ». Δὲ σέβεσαι τὸ ὅτι συγκράτησε τοὺς ἀποστόλους; Ἐκεῖνοι ποῦ ἔφαγαν μαζὶ μὲ τὸ Σωτήρα, στοὺς ὁποίους ἐμφανίσθηκε, ἐκεῖνοι ποῦ φωτίσθηκαν ἀπὸ αὐ-

περβαίνειν μέτρα, καὶ ἤκουσαν, «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρό-
 νους ἢ καιρούς», καὶ σὺ ἐρευνᾷς; Ἄλλ' ὁ Δανιὴλ ἔμαθε καὶ χρό-
 νους καὶ καιροὺς καὶ μέτρα γνῶναι. «Ἐβδομήκοντα γὰρ ἑβδομά-
 δες», φησί, «συνετημήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου. Ἄπὸ λόγου ἡμε-
 5 ρῶν ἐξόδου τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὸν ναόν· ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑ-
 βδομάδες ἐξήκοντα, καὶ δύο καὶ μία».

Ἴδου ἐνεδέχεται μαθεῖν χρόνους· ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων ἐπι-
 στομίζει τὴν τόλμαν, ἵνα μάθωσιν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἰ περὶ χρό-
 νων οὐκ ἐπιτρέπονται μαθεῖν, πολλῶ μᾶλλον περὶ τῆς θείας γεν-
 10 νήσεως οὐκ ὀφείλουσιν ἐρευνᾶν. «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶμαι χρό-
 νους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Ὁ Υἱὸς
 οὖν οὐκ ἔθετο, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ Πατρὸς αἰῶνες καὶ χρόνοι,
 καὶ ὁ Υἱὸς οὐδὲν ἔχει κοινόν; εἰ οὖν οὐδὲν ἔχει κοινὸν ὁ Υἱὸς εἰς
 τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς αἰῶνας, ψεύδεται Παῦ-
 15 λος λέγων· «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν
 Υἱῷ, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν». Εἰ τῶν αἰῶνων ποιητῆς
 ὁ Υἱός, καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Υἱοῦ κεῖνται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέ-
 γει Παῦλος. «Οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Ἐξουσίαν
 ἄρα καλεῖ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, ὡσπερ καὶ δύναμιν καὶ σοφίαν.
 20 «Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία».

15. «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιρούς, ἀλλὰ λήψεσθε
 δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς». Λήψεσθε
 δύναμιν, οὐκ εἰς τὸ πολυπραγμονεῖν χρόνους ἢ καιρούς, ἀλλ' εἰς
 τὸ πιστεύειν τῷ Δεσπότῃ. «Καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἰε-
 25 ρουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχά-
 του τῆς γῆς». Μὴ μετρήσης τῶν λόγων τὴν τάξιν, ἀλλὰ τῆς αὐ-

65. Δαν. 9, 24.

66. Ἐβρ. 1, 1.2.

67. Α' Κορ. 1, 24.

68. Πράξ. 1, 7 - 8.

τόν, δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ γνωρίζουν, ἀλλὰ μαθαίνουν νὰ μὴν ξεπερνοῦν τὰ ὄρια καὶ ἄκουσαν, «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ», καὶ ἐσὺ ἐρευνᾶς αὐτά; Ὁ Δανιὴλ ὁμως ἔμαθε νὰ γνωρίζει καὶ τὸ χρόνο καὶ τὴν ἐποχὴ καὶ τὰ ὄρια. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «Περιορίσθηκαν σ' ἑβδομήντα οἱ ἑβδομάδες γιὰ τὸ λαό σου. Ἐπὶ τότε ποὺ βγῆκε ἡ ἀπόφαση νὰ κτισθεῖ ὁ ναός· ἑπτὰ ἑβδομάδες καὶ ἐξήντα ἑβδομάδες, καὶ δύο καὶ μία»⁶⁵.

Νὰ ποὺ ὑπῆρχε περίπτωση νὰ μάθουν οἱ ἀπόστολοι τὸ χρόνο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ χρόνο περιορίζει τὴν τόλμη τους, γιὰ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ μάθουν γιὰ τὸ χρόνο, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ ἐρευνοῦν γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Θεοῦ. «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ, ποὺ ὁ Πατέρας κράτησε στὴν ἀποκλειστικὴ ἐξουσία του». Ὁ Υἱὸς λοιπὸν δὲν κράτησε στὴν ἐξουσία του, ἀλλὰ οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι βρίσκονται στὴν ἐξουσία τοῦ Πατέρα, καὶ ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὸν Πατέρα; Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὸν Πατέρα στὸ χρόνο καὶ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν αἰῶνα, λέγει ψέματα ὁ Παῦλος, ὅταν εἶπε· «Κατὰ τίς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μᾶς μίλησε ὁ Θεὸς μὲ τὸν Υἱό του, μὲ τὸν ὁποῖο δημιούργησε καὶ τοὺς αἰῶνες»⁶⁶. Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν αἰῶνων, βρίσκονται καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο, ποὺ λέγει ὁ Παῦλος. «Αὐτὰ ὁ Πατέρας τὰ κράτησε στὴν ἀποκλειστικὴ του ἐξουσία». Ἐπομένως ἐξουσία τοῦ Πατέρα ὀνομάζει τὸν Υἱό, ὅπως καὶ δύναμη καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν ὀνομάζει, «Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι Θεοῦ δύναμη καὶ Θεοῦ σοφία»⁶⁷.

15. «Δὲν ἀνήκει σὲ σᾶς νὰ γνωρίσετε τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ, θὰ λάβετε ὁμως δύναμη ὅταν ἔρθει ἐπάνω σας τὸ ἅγιο Πνεῦμα»⁶⁸. Θὰ λάβετε δύναμη, ὄχι γιὰ νὰ ἐξετάζετε ἄσκοπα τὸ χρόνο ἢ τὴν ἐποχὴ, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστεύετε στὸν Κύριο. «Καὶ θὰ εἴστε μάρτυρές μου καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία καὶ Σαμάρεια καὶ μέχρι τὸ πῶς μακρινὸ σημεῖο τῆς γῆς». Μὴν ὑπολογίσεις τὴν ἀξία τῶν λόγων, ἀλλὰ τὴ δύναμη τῆς διατα-

θεντίας τὴν δύναμιν. Οὗτος εἶπε· Κηρύξατε πανταχοῦ· τοῦτο δείκνυσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, εἰ ἐξέβη εἰς πρᾶγμα τὸ ῥῆμα. Δύναμαι ἐγὼ αὐθεντία χρησάμενος καὶ ἀλαζονεῖα εἰπεῖν τοῖς παρεστῶσιν ἢ ὀλίγοις οἰκέταις ἢ ἀδελφοῖς· Ἐξέλθετε εἰς τὰ ἔθνη, καὶ πάντα 5 διδάξατε, πάντας ἐπιστρέψατε, βαρβάρους ἀνέλετε, τοὺς ἐναντιουμένους τῇ βασιλείᾳ ἐκκόψατε· τὰ ῥήματα προβαίνει, ἀλλ' ἐὰν τὰ πράγματα μὴ ἀκολουθήσῃ, οὐ μόνον ὡς ψεύστης καταγινώσκομαι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀλαζῶν καὶ προπετῆς κολάζομαι.

Ζητεῖσθω οὖν τὰ ῥήματα τοῦ Σωτῆρος, μὴ ἐξ ὧν ἐλάλησεν, 10 ἀλλ' ἐξ ὧν ἐτέλεσεν. Εἶπε· «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»· εἰ μὴ προῆλθεν ὁ λόγος εἰς ἔργον, ἀλαζονεῖα ἦν, καὶ οὐκ αὐθεντία θεϊκῆ. Εἶπε· Κηρύξατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς· εἰ ἔστιν ἐσχατιά τις ἀμοιροῦσα τοῦ κηρύγματος, ἐψεύσατο ἢ πρόρρησις· εἰ δὲ πρὸ τῶν ῥημάτων λάμπει τὰ πράγματα, ἀληθεῖς οἱ μάρτυρες καὶ ἀληθῆς ὁ 15 μαρτυρούμενος. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη». Ἡδύνατο μὲν γὰρ μὴ φανερῶς ἀνελθεῖν, ἀλλ' ὡσπερ τῆς ἀναστάσεως ἔσχε μάρτυρας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μαθητῶν, οὕτω πάλιν αὐτοὺς αὐτόπτας ποιεῖ καὶ τῆς ἀναλήψεως. «Βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη· διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, 20 καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ», ἀνελήφθη, ἐπήρθη, ἀνεφέρετο, εἰσῆλθεν· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἐμφανισθῆναι τῷ Θεῷ». Καὶ οὐ μόνον εἰσῆλθεν, ἀλλὰ καὶ διῆλθεν. «Ἔχοντες» γάρ, φησὶν ὁ Παῦλος, 25 «ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς Ἰησοῦν».

Ἀνῆλθεν, ἀνέβη, ἀνελήφθη, ἐπορεύετο, διῆλθεν. Πρόσεχε.

69. Ματθ. 28, 19.

70. Πράξ. 1, 9.

71. Λουκᾶ 24, 51 καὶ Πράξ. 1, 9 - 10.

72. Ἑβρ. 9, 24.

73. Ἑβρ. 4, 14.

γῆς. Ὁ Κύριος εἶπε· Νὰ κηρύξετε παντοῦ. Αὐτὸ δείχνει τὴ δύναμή του, ἐφόσον ὁ λόγος του μετατράπηκε σὲ πράξη. Μπορῶ ἐγώ, ἀφήνοντας νὰ ἐνεργήσει ἡ δύναμη καὶ ὁ ἐγωισμὸς μου, νὰ πῶ σ' αὐτοὺς ποὺ παραβρίσκονται ἐδῶ ἢ σὲ λίγους ὑπηρέτες ἢ σ' ἀδελφούς· Πηγαίνετε στὰ ἔθνη καὶ νὰ διδάξετε σ' ὅλα, ν' ἀλλάξετε τὴν πίστη ὄλων, νὰ σκοτώσετε τοὺς βαρβάρους, νὰ ἐξοντώσετε αὐτοὺς ποὺ πολεμοῦν τὸ βασίλειο. Τὰ λόγια λέγονται, ἀλλ' ἂν δὲν ἀκολουθήσουν τὰ ἔργα, δὲ θὰ κατηγορηθῶ μόνον σὰν ψεύτης, ἀλλὰ καὶ θὰ τιμωρηθῶ σὰν ἀλαζόνας καὶ ἀπερίσκεπτος.

Ἄς ἐξετασθοῦν λοιπὸν τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα, ὄχι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμε. Εἶπε· «Νὰ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη»⁶⁹. Ἐὰν δὲν προχωροῦσε ὁ λόγος σὲ πράξη, θὰ ἦταν ἀλαζονεία καὶ ὄχι θεϊκὴ δύναμη. Εἶπε· Νὰ κηρύξετε μέχρι τὸ τελευταῖο σημεῖο τῆς γῆς. Ἐὰν ὑπάρχει κάποιο ἀπόμακρο σημεῖο τῆς γῆς ποὺ στερήθηκε τὸ κήρυγμα, βγῆκε ψεύτικη ἢ ἐντολή. Ἐὰν ὁμως λάμπουν τὰ ἔργα περισσότερο ἀπὸ τὰ λόγια, εἶναι ἀληθινοὶ οἱ μάρτυρες καὶ ἀληθινὸς ἐκεῖνος ποὺ διδάσκουν. «Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτά, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸν ἔβλεπαν, ὑψώθηκε πρὸς τὸν οὐρανὸν»⁷⁰. Μποροῦσε βέβαια ν' ἀνεβεῖ στὰ κρυφά, ἀλλ' ὅπως γιὰ τὴν ἀνάστασή του εἶχε μάρτυρες τὰ μάτια τῶν μαθητῶν, ἔτσι πάλι τοὺς κάνει αὐτόπτες μάρτυρες καὶ γιὰ τὴν ἀνάληψή του. «Ἐνῶ τὸν ἔβλεπαν οἱ μαθητὲς ὑψώθηκε πρὸς τὸν οὐρανὸν. Χωρίσθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ φερόταν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἕνα σύννεφο τὸν πῆρε ἀπὸ τὰ μάτια τους. Καὶ ἐνῶ εἶχαν καρφωμένα τὰ βλέμματά τους στὸν οὐρανὸν καὶ ὁ Κύριος ἀνέβαινε ἐκεῖ»⁷¹, ἀναλήφθηκε, ὑψώθηκε, πήγαινε ψηλά, μπῆκε στὸν οὐρανὸν. «Γιατὶ ὁ Ἰησοῦς δὲν μπῆκε σὲ χειροποίητα Ἱερά Ἁγία Ἁγίων, ἀλλὰ μπῆκε στὸν ἴδιον οὐρανὸν γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ στὸ Θεόν»⁷². Καὶ ὄχι μόνον μπῆκε στὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ καὶ πέρασε πάνω ἀπὸ αὐτόν. «Ἀφοῦ λοιπόν,», λέγει ὁ Παῦλος, «ἔχουμε μεγάλο ἀρχιερέα, τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος πέρασε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁷³.

Ἄνέβηκε ψηλά, ὑψώθηκε, ἀναλήφθηκε, προχώρησε, πέ-

Ἄνεβη ὡς ἐξουσίαν ἔχων, ἵνα πληρωθῆ τὸ τοῦ προφήτου λόγον· «Ἄνεβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῶ». Ἐνταῦθα ὁ προφήτης γυμνὴν φέρει παρρησίαν. «Ἄνεβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῶ. Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσ-
 5 ελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης». Εἰσελεύσεται· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν» εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης. Δύο λοιπὸν ἐγένετο· ὡσπερ γὰρ ἐξενίσθη ἡ γῆ θεασαμένη περιβεβλημένον σῶμα τὸν Σωτῆρα, καὶ ὡσπερ ἔθος ἡμῖν, ὅταν ἴδωμεν ξένον πρόσωπον,
 10 λέγομεν· Τίς ἐστὶν οὗτος; οὐδεὶς γὰρ περὶ γνωρίμου ἐρωτᾷ· οὕτω καὶ ἡ γῆ θεασαμένη τὸν Σωτῆρα δύναμιν θεϊκὴν ἔχοντα, καὶ ἐπιτάσσοντα τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, λέγει· «Τίς ἐστὶν οὗτος, ὅτι ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἀνεμοὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;». Ὡσπερ οὖν ἡ γῆ ξενιζομένη ἐβόα, «Τίς ἐστὶν οὗτος;», οὕτω καὶ ὁ οὐρανὸς ξενιζόμενος ἐν σαρκὶ βλέπων τὴν θεότητα λέγει· «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης;».

16. Καὶ ὄρα τὸ θαυμαστόν. Ὁ Σωτὴρ ἦλθε, καὶ ἐλθὼν ἤνεγκε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνελθὼν δὲ ἀνήνεγκε σῶμα ἅγιον, ἵνα δῶ τῷ κόσμῳ ἐνέχυρον σωτηρίας, Πνεύματος ἁγίου δύναμιν. Πάλιν
 20 τῷ αὐτῷ κόσμῳ ἀρραβῶνα σωτηρίας τὸ σῶμα τὸ ἅγιον λεγέτω ὁ Χριστιανός. Ὅταν δὲ εἴπω τοῦτο, καὶ σὲ λέγω καὶ ἕκαστον πρόσωπον Χριστιανοῦ. Ἐγὼ Χριστιανός εἰμι καὶ τοῦ Θεοῦ εἰμι· πόθεν τοῦτο; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχω τὸ ἐξ οὐρανοῦ κατιόν. Θέλεις καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν; Ἔλαβον Πνεῦμα ἐξ οὐρανοῦ τὸ τοῦ
 25 Θεοῦ, ἔχω μου τὸν ἀρραβῶνα βέβαιον. Ποῖον ἀρραβῶνα; Ἄνω τὸ σῶμα αὐτοῦ, κάτω τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς. Ἀμφιβάλλεις, αἵρετικέ, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐσμεν; Γένος ἐγένετο ἐν, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ὡσπερ γὰρ τὰ διεστῶτα μέρη συνάπτει ἐπιγαμβρία, καὶ μὴ εἰδώς τινα πόθεν ἐστὶ, μιᾶς συναπτομένης καὶ ἐνός, δύο

ρασε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Πρόσεχε. Ἐβήκε, ἐπειδὴ εἶχε τὴ δύναμη, γιὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «Ἐβήκε ὁ Θεὸς μὲ φωνὴς χαρᾶς»⁷⁴. Ἐδῶ ὁ προφήτης μιλά καθαρά. «Ἐβήκε ὁ Θεὸς στοὺς οὐρανοὺς μὲ φωνὴς χαρᾶς. Ἀνοῖξτε τὶς πόρτες σας, ἄρχοντες, καὶ σηκωθείτε, πόρτες αἰώνιες, γιὰ τὴν περάσει μέσα ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξας»⁷⁵. Θὰ περάσει μέσα, «Γιὰ τὸν Ἰησοῦς δὲν μπῆκε σὲ χειροποίητα Ἁγία Ἁγίων, ἀλλὰ μπῆκε στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό», θὰ μπεῖ μέσα ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξας. Δύο πράγματα λοιπὸν ἔγιναν. Γιὰ τὸ ὅπως ἔμεινε ἐκπληκτικὴ ἡ γῆ ὅταν εἶδε ὅτι εἶχε σῶμα ὁ Σωτὴρας, καὶ ὅπως συνηθίζουμε, ὅταν δοῦμε ἓνα ξένο πρόσωπο, νὰ λέγουμε· Ποιὸς εἶναι αὐτός; γιὰ τὸν κανένα δὲν ἐρωτᾷ γιὰ κάποιον γνωστό, ἔτσι καὶ ἡ γῆ ὅταν εἶδε ὅτι εἶχε θεϊκὴ δύναμη ὁ Σωτὴρας καὶ διέταζε τοὺς ἀνέμους καὶ τὴ θάλασσα, λέγει· «Ποιὸς εἶναι αὐτός, ὥστε νὰ ὑπακούουν σ' αὐτὸν ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι;». Ὅπως λοιπὸν ἐκπληκτικὴ φώναζε ἡ γῆ, «Ποιὸς εἶναι αὐτός;», ἔτσι καὶ ὁ οὐρανὸς βλέποντας μὲ κατάπληξη τὸ Θεὸ μὲ σῶμα, λέγει· «Ποιὸς εἶναι αὐτός ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξας;».

16. Καὶ πρόσεχε τὸ θαυμαστό. Ὁ Σωτὴρας ἦρθε στὸν κόσμον, καὶ ὅταν ἦρθε ἔφερε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὅταν ἔβηκε στοὺς οὐρανοὺς ἔφερε μαζί του τὸ σῶμα ἅγιο, γιὰ νὰ δώσει στὸν κόσμον ἐγγύηση σωτηρίας, τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πάλι ὁ Χριστιανὸς ἄς λέγει ὅτι τὸ σῶμα τὸ ἅγιο εἶναι ἐγγύηση σωτηρίας γιὰ τὸν ἴδιο κόσμον. Καὶ ὅταν λέγω αὐτό, ἐννοῶ καὶ σένα καὶ κάθε χριστιανό. Ἐγὼ εἶμαι χριστιανὸς καὶ ἀνήκω στὸ Θεό. Ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται αὐτό; Ἐχω τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Θέλεις καὶ ἄλλη ἀπόδειξη; Ἐλαβα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἔχω σίγουρο τὸν ἀραβῶνα μου. Ποιὸν ἀραβῶνα; Τὸ σῶμα του εἶναι στὸν οὐρανό, τὸ Πνεῦμα του εἶναι κοντά μας, κάτω στὴ γῆ. Ἀμφιβάλλεις, αἰρετικέ, ὅτι εἴμαστε παιδιά τοῦ Θεοῦ; Ἐγίνε ἓνα γένος, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Γιὰ τὸ ὅπως ὁ γάμος ἐνώνει τὰ δύο διαφορετικὰ μέρη, καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει ἀπὸ ποῦ εἶναι κάποιος, ὅταν ἐνωθοῦν μία γυναίκα καὶ ἓνας ἄνδρας, ἐνώνει καὶ τὰ δύο γένη

γένη ὅλα συνάπτει, καὶ ὁ μὲν ὡς ἀνεψιὸς τάττεται, ὁ δὲ ὡς θεῖος· οὕτως ἀναλαβόντος σάρκα Χριστοῦ, διὰ τῆς σαρκὸς ἐγένετο πᾶσα ἡ Ἐκκλησία συγγενῆς Χριστοῦ, Παῦλος Χριστοῦ συγγενῆς, Πέτρος, πᾶς πιστός, πάντες ἡμεῖς, πᾶς εὐσεβής. Διὰ 5 τοῦτο λέγει Παῦλος· «Γένος οὖν Θεοῦ ὑπάρχοντες».

Ἄλλ' οἶδα τὴν ἔννοιαν καθ' ἣν εἴρηται· οὐ σκοπὸς μοί ἐστιν ὅλην ἱστορήσαι τὴν θεωρίαν, ἀλλ' ὅτι μόνον βεβαιοῖ Παῦλος τὸ γένος. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «Ἡμεῖς ἐσμεν σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ». Ἄντι τοῦ, διὰ τὴν σάρκα ἦν 10 ἀνέλαβε συγγενεῖς αὐτοῦ ἐσμεν. Ἐχομεν οὖν τὸ ἐνέχυρον αὐτοῦ ἄνω, ἡγουν τὸ σῶμα, ὃ ἐξ ἡμῶν προσελάβετο, καὶ κάτω τὸ ἅγιον Πνεῦμα μεθ' ἡμῶν. Καὶ ὄρα τὸ θαυμαστόν· οὐ λέγω ὅτι τὸ Πνεῦμα κατέβη ἐξ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ ἔτι ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἀντηλλάξατο τὸ μὲν σῶμα τὸν οὐρανόν, τὸ δὲ Πνεῦμα τὴν γῆν, 15 ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμῶν τὸ Πνεῦμα, καὶ πανταχοῦ, καὶ ἄνω· «Ποῦ» γάρ, φησί, «πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου;». Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸ Πνεῦμα καὶ μεθ' ἡμῶν καὶ ἄνω, καὶ τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ ἄνω καὶ μεθ' ἡμῶν; Ἐσχεν ὁ οὐρανὸς τὸ ἅγιον σῶμα, ἐδέξατο καὶ ἡ γῆ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἠνεγκε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνῆλθε καὶ ἀνήνεγκε τὸ ἡμέτερον σῶμα. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδάμ τὴν ἐν τάφῳ κεχωσμένην, οὐκ ἔτι μετὰ ἀγγέλων φαινομένην, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν ἀγγέλων συγκαθη- 20 μένην τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ ἡμᾶς συγκαθίσῃ μετ' αὐτοῦ.

Ὡ τῆς φοβερᾶς καὶ ξένης οἰκονομίας! ὦ τοῦ μεγάλου βασι- 25 λέως τοῦ τὰ πάντα μεγάλου, τοῦ οὕτως μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ! Καὶ ὡς εἶπεν ὁ προφήτης· «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστόν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ, ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν!» Ἐπήρθη ἡ θεότης· αὐτολεξεῖ κεῖται· «Βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη», ὁ τὰ πάντα μέγας, ὁ Θεός, μέγας ὁ

76. Πράξ. 17, 29.

77. Α' Κορ. 12, 27.

78. Ψαλμ. 138, 7.

79. Ψαλμ. 8, 2.

καὶ θεωρεῖ τὸν ἕναν ἀνεψιὸ καὶ τὸν ἄλλο θεῖο, ἔτσι ὅταν ὁ Χριστὸς πῆρε ἀνθρώπινο σῶμα, μὲ τὸ σῶμα αὐτὸ ἔγινε ὄλη ἡ Ἐκκλησία συγγενῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Παῦλος συγγενῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πέτρος, κάθε πιστός, ὄλοι ἐμεῖς, κάθε εὐσεβής. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος· «Εἶμαστε πλέον γένος τοῦ Θεοῦ»⁷⁶.

Ἄλλὰ γνωρίζω μὲ ποιά σημασία ἔχει πεῖ αὐτά. Δὲ σκοπεύω νὰ ἐξιστορήσω ὄλο τὸ θέμα, ἀλλ' ὅτι μόνο ὁ Παῦλος ἐπιβεβαιώνει τὸ γένος μας. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Ἐμεῖς εἶμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ καθένας μας εἶναι ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ σάρκα του»⁷⁷. Ἄντι νὰ πεῖ· Ἄπὸ τὸ σῶμα ποῦ πῆρε, εἶμαστε συγγενεῖς του. Ἐχομε λοιπὸν τὴν ἐγγύησή του στὸν οὐρανὸ, δηλαδή τὸ σῶμα, ποῦ πῆρε ἀπὸ μᾶς, καὶ στὴ γῆ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μαζί μας. Καὶ πρόσεχε τὸ θαυμαστό· δὲ λέγω ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ὅτι δὲν εἶναι πιά στὸν οὐρανὸ, καὶ ὅτι τὸ σῶμα πῆρε σὰν ἀντάλλαγμα τὸν οὐρανὸ, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὴ γῆ, ἀλλὰ ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι καὶ μαζί μας καὶ παντοῦ καὶ στὸν οὐρανὸ. Γιατὶ λέγει ὁ Δαυΐδ· «Ποῦ θὰ ξεφύγω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα σου;»⁷⁸. Καὶ γιατί ἀπορεῖς, ἂν τὸ ἅγιο Πνεῦμα βρίσκεται καὶ μαζί μας καὶ στὸν οὐρανὸ, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἂν βρίσκεται καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ μαζί μας; Κράτησε ὁ οὐρανὸς τὸ ἅγιο σῶμα, δέχθηκε καὶ ἡ γῆ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ ἔφερε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ καὶ ἔφερε μαζί του τὸ δικό μας σῶμα. Καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὴ μορφή τοῦ Ἀδάμ, ποῦ ἦταν θαμμένη στὸν τάφο, ὄχι πιά νὰ φαίνεται μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ νὰ κάθεται μαζί μὲ τὸ Θεὸ πιδὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, γιὰ νὰ βάλει καὶ μᾶς νὰ καθίσουμε μαζί του.

Πόσο φοβερὴ καὶ ἀσυνήθιστη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ! Πόσο μεγάλος εἶναι ὁ βασιλιάς, μεγάλος στὰ πάντα, πολὺ μεγάλος καὶ θαυμαστός. Καὶ ὄπως εἶπε ὁ προφήτης· «Κύριε καὶ Θεέ μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ' ὄλη τὴ γῆ, ἐπειδὴ ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑψώθηκε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁷⁹. Ἐψώθηκε ὁ Θεός· οἱ ἴδιες λέξεις βρίσκονται ἐδῶ· «Ἐνῶ ἔβλεπαν οἱ μαθητὲς ὑψώθηκε», ὁ μεγάλος στὰ πάντα, ὁ μεγάλος

Κύριος· «Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Εἰ δὲ μέγας Θεὸς καὶ μέγας Κύριος, μέγας βασιλεὺς· «Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ὁρη Σιών, τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου». Μέγας προφήτης, μέγας ἱερεὺς, μέγα φῶς, τὰ 5 πάντα μέγας. Καὶ αἰεὶ ἡ Γραφὴ μετὰ προσθήκης αὐτὸν λέγει μέγαν, ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος· «Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»· ὡς καὶ Δαυῖδ λέγει· «Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Μέγας βασιλεὺς, μέγας προφήτης· ὅτε γὰρ ἐποίει τὰ θαύματα ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον οἱ ὄχλοι, «Ὅτι μέγας προφή- 10 τῆς ἐγγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ».

Οὐ μόνον γὰρ κατὰ τὴν θεότητα μέγας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σάρκα· ὡσπερ γὰρ Θεὸς μέγας, καὶ Κύριος μέγας, καὶ βασιλεὺς μέγας κατὰ τὴν θεότητα· οὕτω πάλιν καὶ ἱερεὺς μέγας, καὶ προ- 15 φήτης μέγας. Πόθεν τοῦτο; Λέγει Παῦλος· «Ἐχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατοῦμεν τῆς ὁμολογίας ἡμῶν». Εἰ δὲ ἀρχιερεὺς μέγας καὶ προφήτης μέγας, ὄντως ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε προφήτην μέγαν ἐν τῷ Ἰσραήλ. Εἰ δὲ μέγας προ- 20 φήτης, μέγας ἱερεὺς, μέγας βασιλεὺς, καὶ φῶς μέγα· «Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα»· ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμέρα αὐτοῦ ἡ μεγάλη, ὡς λέγει ὁ προφήτης· «Πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». Πανταχοῦ μέγαν ἀκούων, καὶ μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, πόθεν ἐπῆλθέ σοι σχίζειν, 25 αἰρετικέ, καὶ σμικρύνειν τὸν μέγαν;

Ἐχωμεν οὖν ἀρραβῶνα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν οὐρανῶ, συνανελήφθημεν τῷ Χριστῷ. Πάλιν οὖν ἀρπαζόμεθα ἐν νεφέλαις, ἐὰν ὦμεν ἄξιοι ἐπὶ νεφελῶν ἀπαντῆσαι. Ὑπόδικος οὐκ ἀπαντᾶ δικα-

80. Ψαλμ. 47, 2.

81. Ψαλμ. 47, 2 - 3.

82. Τίτ. 2, 13.

83. Λουκᾶ 7, 16.

84. Ἐβρ. 4, 14.

85. Ἦσ. 9, 1 - 2.

86. Ἰωήλ 3, 4.

Θεός, ὁ μέγας ὁ Κύριος. «Εἶναι μέγας ὁ Κύριος καὶ πρέπει νὰ τὸν δοξολογοῦμε πάρα πολὺ»⁸⁰. Ἐὰν ὁμοίως εἶναι μέγας Θεὸς καὶ μέγας Κύριος, εἶναι καὶ μέγας βασιλιάς. «Μέγας βασιλιάς σ' ὅλη τὴ γῆ. Στὰ ὄρη τῆς Σιών, στὴ βόρεια πλευρά, εἶναι ἡ πόλις τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ»⁸¹. Μέγας προφήτης, μέγας ἱερέας, μέγα φῶς, στὰ πάντα μέγας. Καὶ πάντοτε ἡ ἁγία Γραφή τὸν ἀναφέρει μὲ τὴν προσθήκη μέγας, ὅπως ὅταν λέγει ὁ Παῦλος· «Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁸². Καθὼς καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· «Μέγας εἶναι ὁ Κύριος καὶ πρέπει νὰ τὸν δοξολογοῦμε πάρα πολὺ». Μέγας βασιλιάς, μέγας προφήτης, γιὰ τὸ ὅταν ἔκαμε τὰ θαύματα ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τὸ πλῆθος· «Ὅτι προφήτης μέγας ἐμφανίσθηκε μεταξύ μας, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐπισκέφθηκε τὸ λαὸν του»⁸³.

Δὲν εἶναι λοιπὸν μέγας μόνο στὴ θεϊκὴ του φύση, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνθρώπινη. Γιὰ τὸ ὅπως εἶναι Θεὸς μέγας, καὶ Κύριος μέγας, καὶ βασιλιάς μέγας κατὰ τὴ θεϊκὴ του φύση, ἔτσι πάλι εἶναι καὶ ἱερέας μέγας, καὶ προφήτης μέγας. Ἀπὸ ποῦ βγαίνει τὸ συμπέρασμα αὐτό; Λέγει ὁ Παῦλος· «Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχουμε μέγα ἀρχιερέα, ποῦ ἔχει περάσει πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τὸν Ἰησοῦ δηλαδὴ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃς κρατοῦμε καλὰ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως μας»⁸⁴. Ἐὰν ὁμοίως εἶναι ἀρχιερέας μέγας καὶ προφήτης μέγας, πραγματικὰ ἐπισκέφθηκε ὁ Θεὸς τὸ λαὸν του καὶ ἔδωσε προφήτη μέγα στοὺς Ἰσραηλίτες. Ἐὰν ὁμοίως εἶναι μέγας προφήτης, μέγας ἱερέας, μέγας βασιλιάς, εἶναι καὶ φῶς μέγα· «Ἡ Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ποῦ καθόταν μέσα στὸ σκοτάδι, εἶδε φῶς μέγα»⁸⁵. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι μέγα, καθὼς λέγει ὁ προφήτης· «Προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡ μέγα καὶ ἔνδοξη»⁸⁶. Ἀφοῦ παντοῦ ἀκοῦς νὰ τὸν λέγουν μέγα, καὶ μέγα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, πῶς συμβαίνει νὰ κομματιάσεις, αἰρετικέ, καὶ νὰ μικραίνεις τὸν μέγα;

Ἄς ἔχουμε λοιπὸν ἐγγυητὴ τῆς ζωῆς μας στὸν οὐρανό, ἀφοῦ ἀναληφθήκαμε μαζί μὲ τὸ Χριστό. Πάλι λοιπὸν θὰ μᾶς ἀρπάξει μὲ σύννεφα, ἂν εἴμαστε ἄξιοι νὰ τὸν συναντήσουμε πάνω

στῆ, ἀλλὰ φαίνεται μὲν αὐτῷ παριστάμενος, οὐκ ἀπαντᾶ δέ, ὡς ἀπαρρησίαστος ὢν. Εὐξώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς ἅπαντες, ἀγαπητοί, ἵνα τῶν ἀπαντῶντων κἂν ἐν μικρᾷ τάξει τύχωμεν. "Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀπαντῶντες βασιλεῖ, κἂν μὴ πάντες ὦσιν ὁμότιμοι, ἀλλ' ὁμως 5 τετίμηνται παρ' αὐτοῦ· οὕτως ἔσται καὶ τότε. Οὐδὲ γὰρ πάντες ὁμοίως ἐπολιτεύσαντο. «Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήσεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον». Μηδέποτε τοίνυν κωλυέσθω λόγος Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας παρρησιαζώμεθα ἅπαντες ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ λαὸν τρέφοντες, ψυχὰς ἀρδεύοντες, ψυχαῖς μεριζόμενοι, 10 ταῖς δὲ ὑπονοίαις μὴ σχιζόμενοι. Ὁ εἰρήνης ἐχθρὸς ἔχει τὸν δικάζοντα.

Καὶ ἐπειδὴ, ἀδελφοί, ἀνθρώπους μὲν πείθομεν, Θεῷ δὲ πεφανερῶμεθα οἰοί ἐσμεν, μάρτυς ὁ τῶν ἐννοιῶν ἐπόπτης, ὃς ἀπαιτήσῃ λόγον πάντα τὸν λαλοῦντα τὸ ψεῦδος, ὡς οὐδέποτε ἐ- 15 χθροὶ εἰρήνης οὔτε ἠθελήσαμεν, οὔτε θέλομεν γενέσθαι. Ἐὰν γὰρ τὴν εἰρήνην ἀπολέσωμεν, ἐχθροὶ ἐσμεν ἐκείνων τῶν ἀκουσάντων παρὰ Χριστοῦ «Εἰρήνη ὑμῖν». Ἄλλ' ὅτι εἰρήνην θέλομεν, καὶ σπεύδομεν, καὶ ποθοῦμεν μάρτυς ὁ εἰδώς· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν σιωπήσομεν. Ὁ γὰρ βραβευτὴν ἐκδεχόμενος τὸν Θεόν, 20 τῆ ἀπολογία οὐχ ὑβρίζει τὸ ἄνω δικαστήριον. Δυνατὸς δὲ ὁ Θεὸς εἰρήνην δοῦναι, εἰρήνην πῆξαι, εἰρήνην βραβεῦσαι ἐν τοῖς κηρύττουσι καὶ ἐν τοῖς κηρυσσομένοις, ἐν τοῖς διδάσκουσι καὶ ἐν τοῖς μανθάνουσιν, ἵνα διὰ πάντων ἀπὸ εἰρήνης ἀρξάμενοι, καὶ ἐν εἰρήνῃ πληρώσαντες, τῷ Θεῷ τῆς εἰρήνης δόξαν ἀναπέμψωμεν, 25 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στά σύννεφα. Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἀπαντᾷ στὸ δικαστή, ἀλλὰ παρουσιάζεται σ' αὐτόν, δὲν τοῦ ἀπαντᾷ ὁμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει θάρρος. Ἄς εὐχόμεσθε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὅλοι, ἀγαπητοί, γιὰ νὰ βρεθοῦμε σὲ κάποια μικρὴ τουλάχιστο θέση ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ τὸν συναντήσουν. Γιατὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ συναντοῦν τὸ βασιλιά, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι ὅλοι ἰσότιμοι, ἀλλὰ ὁμως ὅλους τοὺς τιμᾶ, ἔτσι θὰ συμβεῖ καὶ τότε. Οὔτε βέβαια ἔζησαν ὅλοι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. «Γιατὶ ὁ καθένας θὰ πάρει τὸ μισθὸ του, ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του»⁸⁷. Ἄς μὴ παρεμβάλουμε λοιπὸν ἐμπόδια στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἅς ἔχουμε ὅλοι θάρρος γιὰ νὰ διδάσκουμε μὲ ἀλήθεια καὶ μὲ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ τὸ λαό, νὰ ποτίζουμε ψυχές, νὰ χωριζόμαστε στὶς ψυχές, ἀλλὰ νὰ μὴ διαφωνοῦμε στὶς γνώμες.

Ὁ ἐχθρὸς τῆς εἰρήνης ἔχει τὸ δικαστή του. Καὶ ἐπειδὴ, ἀδελφοί, τοὺς ἀνθρώπους πείθουμε, στὸ Θεὸ ὁμως ἔχουμε φανερωθεῖ ποιοὶ εἴμαστε, μάρτυρας θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ βλέπει τίς σκέψεις μας, ὁ ὁποῖος θὰ ζητήσῃ λογαριασμὸ ἀπὸ τὸν καθένα ποὺ λέγει ψέματα, ὅτι ποτὲ δὲν ἤμασθε ἐχθροὶ τῆς εἰρήνης, οὔτε θελήσαμε, οὔτε θέλουμε νὰ γίνουμε. Γιατί, ἂν καταστρέψουμε τὴν εἰρήνη, εἴμαστε ἐχθροὶ ἐκείνων ποὺ ἄκουσαν ἀπὸ τὸ Χριστὸ «Ἄς εἶναι εἰρήνη σὲ σᾶς». Ἀλλὰ ὅτι θέλουμε τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἐπιδιώκουμε καὶ τὴν ποθοῦμε, μάρτυρας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα· γιὰ τὰ ὑπόλοιπα θὰ σωπάσουμε. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ κριτής, δὲν προσβάλλει μὲ τὴν ἀπολογία του τὸ οὐράνιο δικαστήριον. Ὁ Θεὸς ὁμως ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ δώσει τὴν εἰρήνη, νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν εἰρήνη, νὰ ἀνταμείψῃ μὲ εἰρήνη ἐκείνους ποὺ τὴν κηρύττουν καὶ ἐκείνους ποὺ ἀκοῦν, ἐκείνους ποὺ διδάσκουν καὶ ἐκείνους ποὺ τὴ διδάσκονται, ὥστε μὲ ὅλα, ἀφοῦ ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν εἰρήνη καὶ προχωρήσουμε μὲ εἰρήνη καὶ τελειώσουμε μὲ εἰρήνη, νὰ δοξολογήσουμε τὸ Θεὸ τῆς εἰρήνης, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ

Καὶ διὰ τί σημεῖα νῦν οὐ γίνεται, καὶ ὅτι τὰ πραττόμενα καὶ λεγόμενα παρ' ἡμῶν ἀναγράφεται.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

1. Πάλιν ἑορτή, καὶ πάλιν πανήγυρις, καὶ πάλιν ἡ Ἐκκλησία τῷ πλήθει τῶν τέκτων κομᾶ, ἢ πολύτεκνος αὕτη καὶ φιλότεκνος. Ἄλλὰ τί τῆς φιλοτεκνίας ὄφελος, ὅταν ἑορταῖς μόνον, ἀλλὰ μὴ διηνεκῶς βλέπη τὰ ποθούμενα πρόσωπα τῶν παιδίων, ὡσπερ ἂν εἶ τις ἱμάτιον ἔχων καλὸν μὴ συγχωροῖτο αὐτῷ χρῆσθαι διηνεκῶς; Ἱμάτιον γὰρ τῆς Ἐκκλησίας τῶν παραγινομένων τὸ πλήθος ἐστὶ, καθάπερ καὶ ὁ προφήτης φησὶν ἄνωθεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν λέγων· «Πάντας αὐτοὺς περιθήσεις ὡς κόσμον νυμφίου, καὶ ὡς στολὴν νύμφης». Καθάπερ οὖν γυνή τις σῶφρων καὶ ἐλευθέρα κατεσταλμένον μέχρι τῶν σφυρῶν ἔχουσα τὸν χιτωνίσκον εὐπρεπεστέρα φαίνεται καὶ βελτίων, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία φαιδροτέρα σήμερον δείκνυται τὰ πλήθη τῶν ὑμετέρων σωμάτων περιβαλλομένη, καὶ κατεσταλμένον ἔχουσα τὸ ἱμάτιον. Οὐδὲν γὰρ αὐτῆς σήμερον μέρος γυμνὸν ἐστὶν ἰδεῖν, καθάπερ ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἡμέραις· ἀλλὰ τῆς γυμνώσεως ἐκείνης αἴτιοι οἱ παραγενόμενοι σήμερον μόνον, οἱ μὴ ἀεὶ τὴν μητέρα περιστέλλοντες. Ὅτι δὲ οὐ μικρὸς κίνδυνος γυμνὴν τὴν μητέρα περιορᾶν, ἀναμνησθῶμεν παλαιᾶς ἱστορίας· ἀναμνησθῶμεν τοῦ

1. Ἦσ. 49, 18.

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

**Καὶ γιὰτὶ δὲ γίνονται τῶρα θαύματα, καὶ ὅτι αὐτὰ ποὺ κά-
νουμε καὶ αὐτὰ ποὺ λέγουμε καταγράφονται.**

Ο Μ Ι Λ Ι Α Α'.

1. Πάλι ἔχουμε ἑορτὴ καὶ πάλι πανήγυρη, καὶ πάλι ἡ Ἐκκλησία, αὐτὴ ἡ πολύτεκνη καὶ φιλόστοργη μητέρα, ὑπερηφανεύεται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν παιδιῶν της. Ἄλλὰ ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελος τῆς φιλοστοργίας, ὅταν στὶς ἑορτὲς μόνο καὶ ὄχι διαρκῶς βλέπει τὰ ἀγαπητὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν της, σὰν ἀκριβῶς κάποιον πού, ἐνῶ ἔχει ὠραῖο ἔνδυμα, ὅμως δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ διαρκῶς; Γιατὶ ἔνδυμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἐκκλησιάζονται, καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέγει μιλώντας μὲ θεϊκὴ ἔμπνευση γιὰ τὴν Ἐκκλησία· «Θὰ φορέσεις ὄλους αὐτοὺς σὰν κόσμημα τοῦ γαμβροῦ καὶ σὰν στολὴ τῆς νύφης»¹. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν μιὰ συνετὴ καὶ ἐλεύθερη γυναίκα φαίνεται πὶδ εὐπρεπὴς καὶ πὶδ καλή, ὅταν ἔχει μακρὸ τὸ φόρεμά της μέχρι τὸν ἀστράγαλο, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία σήμερα φαίνεται πὶδ χαρούμενη, γιὰτὶ περιβάλλεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δικῶν σας σωμάτων καὶ ἔχει μακρὸ τὸ φόρεμά της. Γιατὶ δὲν μπορούμε σήμερα νὰ δοῦμε κανένα μέρος τῆς γυμνῆς, ὅπως στὶς προηγούμενες ἡμέρες, ἀλλ' αἷτιοι γιὰ τὴ γύμνια ἐκείνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἦρθαν μόνο σήμερα, αὐτοὶ ποὺ δὲ φροντίζουν πάντοτε γιὰ τὴ μητέρα. Τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος νὰ ἐγκαταλείψουμε γυμνὴ τὴ μητέρα, ἄς θυμηθοῦμε μιὰ παλιὰ ἱστορία· ἄς θυμηθοῦμε ἐκείνον ποὺ

γυμνὸν ἰδόντος τὸν πατέρα, καὶ δόντος κόλασιν τῆς ὄψεως ἐκείνης. Καίτοι γε ἐκεῖνος οὐκ ἐποίησε γυμνὸν τὸν πατέρα· ἀλλ' εἶδε μόνον γυμνὸν ὄντα τὸν πατέρα, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπηλλάγη τιμωρίας, ἐπειδὴ εἶδε μόνον· οἱ δὲ σήμερον παραγενόμενοι, καὶ πρὸ
5 τούτου μὴ παραγενόμενοι, οὐχ ὁρῶσι γυμνὴν τὴν μητέρα, ἀλλὰ γυμνὴν ποιοῦσιν αὐτήν. Εἰ δὲ ὁ γύμνωσιν ἰδὼν οὐκ ἐξέφυγε τιμωρίαν, οἱ γύμνωσιν ποιοῦντες ποίας ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι;

Ταῦτα οὐχὶ πληῆξαι βουλόμενος λέγω, ἀλλ' ἵνα φύγωμεν τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ἵνα φύγωμεν τὴν κατάραν τοῦ Χάμ, ἵνα μιμησώ-
10 μεθα τὴν εὐνοίαν τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, καὶ περιστέλλωμεν καὶ ἡμεῖς ἀεὶ τὴν μητέρα τὴν ἡμετέραν. Ἰουδαϊκοῦ φρονήματός ἐστι τρις τοῦ ἐνιαυτοῦ φαίνεσθαι μόνον τῷ Θεῷ· πρὸς ἐκείνους εἴρηται· «Τρις τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσῃ Κυρίῳ Θεῷ σου», ἡμᾶς δὲ διαπαντὸς βούλεται ὁ Θεὸς φαίνεσθαι αὐτῷ. Καὶ ἐκείνοις δὲ τῶν
15 τόπων τὰ διαστήματα τοσαύτας ἐποίησε μόνας γίνεσθαι τὰς συνόδους· εἰς γὰρ τόπον ἓνα συνεκέκλειστο ἡ λατρεία τότε· διὰ τοῦτο καὶ τῆς συλλογῆς καὶ τῆς παρουσίας αὐτῶν εὐαρίθμητοι ἦσαν οἱ καιροί· εἰς γὰρ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνάγκη προσκυνεῖν ἦν, ἀλλαχοῦ δὲ οὐδαμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐκέλευσε τρις τοῦ ἐνιαυτοῦ φαί-
20 νεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ ἀπελογεῖτο ὑπὲρ αὐτῶν τῆς ὁδοῦ τὸ διάστημα, ὑπὲρ δὲ ἡμῶν οὐδεὶς ἀπολογήσεται τρόπος. Καὶ ἐκείνοι μὲν πανταχοῦ τῆς γῆς διεσπαρμένοι ἦσαν· «Ἦσαν γάρ», φησὶν, «ἐν Ἱεροσολύμοις κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παν-
τὸς ἔθνους τοῦ ὑπὸ τὸν οὐρανόν», ἡμεῖς δὲ μίαν πόλιν οἰκοῦμεν
25 ἅπαντες, ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς τείχεσι καθήμεθα, καὶ πολλάκις οὐδὲ ἐνὶ στενωπῷ διειργόμεθα τῆς ἐκκλησίας, καὶ καθάπερ οἱ μακροῖς πελάγεσι διεστῶτες, οὕτως ὀλιγάκις πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην ἀπαντῶμεν σύνοδον.

Καὶ ἐκείνους μὲν τρεῖς μόνους ἐκέλευσε καιροὺς ἑορτάζειν,
30 ἡμᾶς δὲ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖν ἐκέλευσεν· ἀεὶ γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἑορτή.

2. Βλ. Γεν. 9, 21-27.

3. Ἐξ. 23, 17.

4. Πράξ. 2, 5.

εἶδε γυμνὸν τὸν πατέρα του καὶ τιμωρήθηκε μόνο γι' αὐτό². Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖνος δὲ γύμνωσε τὸν πατέρα του, ἀλλ' εἶδε μόνο τὸν πατέρα του ποὺ ἦταν γυμνός, καὶ οὔτε ἔτσι δὲ γλύτωσε τὴν τιμωρία ἐπειδὴ τὸν εἶδε μόνο, αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἦρθαν σήμερα καὶ δὲν ἦρθαν τὶς προηγούμενες ἡμέρες, δὲ βλέπουν γυμνὴ τὴ μητέρα, ἀλλὰ τὴν καθιστοῦν γυμνή. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ποὺ εἶδε τὴ γύμνια δὲ γλύτωσε τὴν τιμωρία, αὐτοὶ ποὺ γίνονται αἴτιοι τῆς γυμνώσεως πῶς θὰ συγχωρηθοῦν;

Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰτι θέλω νὰ σᾶς προσβάλω, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν τιμωρία, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν κατάρα τοῦ Χάμ, γιὰ νὰ μιμηθοῦμε τὴν ἀγάπη τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ καὶ νὰ φροντίζουμε καὶ ἐμεῖς πάντοτε γιὰ τὴ δική μας μητέρα. Εἶναι ἰουδαϊκὴ ἢ συνήθεια νὰ παρουσιάζονται στὸ Θεὸ τρεῖς φορές μόνο τὸ χρόνο. Σ' ἐκείνους ἔχει λεχθεῖ «Τρεῖς φορές τὸ χρόνο θὰ παρουσιάζεσαι στὸν Κύριο τὸ Θεό σου»³, ἐμᾶς ὅμως μᾶς θέλει ὁ Θεὸς διαρκῶς νὰ παρουσιαζόμαστε μπροστὰ του. Καὶ ἐκείνους τοὺς ἔκαμαν οἱ ἀποστάσεις τῶν τόπων νὰ συγκεντρώνονται μόνο τόσες φορές, γιὰτι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ τότε ἦταν περιορισμένη σ' ἓναν τόπο· γι' αὐτὸ καὶ οἱ συγκεντρώσεις καὶ οἱ ἐμφανίσεις τους μπροστὰ στὸ Θεὸ ἦταν λίγες, γιὰτι ἦταν ἀνάγκη νὰ προκυνοῦν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ. Γι' αὐτὸ τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ παρουσιάζονται μπροστὰ στὸ Θεὸ τρεῖς φορές τὸ χρόνο, καὶ εἶχαν γιὰ δικαιολογία τους τὶς μεγάλες ἀποστάσεις, γιὰ μᾶς ὅμως δὲν ὑπάρχει καμιὰ δικαιολογία. Καὶ ἐκεῖνοι ἦταν διασκορπισμένοι σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς· γιὰτι λέγει, «Κατοικοῦσαν μόνιμα στὰ Ἱεροσόλυμα Ἰουδαῖοι, ἄνθρωποι ποὺ σέβονταν τὸ Θεὸ ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ»⁴, ἐμεῖς ὅμως ἂν καὶ κατοικοῦμε ὅλοι σὲ μία πόλη, μένουμε μέσα στὰ ἴδια τείχη καὶ πολλές φορές οὔτε ἓνας στενὸς δρόμος δὲ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὅμως, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς χωρίζει μεγάλο πέλαγος, ἔτσι ἐρχόμαστε στὴν ἱερὴ αὐτὴ συγκέντρωση λίγες φορές.

Καὶ σ' ἐκείνους μὲν ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐορτάζουν μόνο τρεῖς φορές τὸ χρόνο, σ' ἐμᾶς ὅμως ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐορτάζουμε

Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι αἰεὶ ἑορτὴ, λέγω τῶν ἑορτῶν τὰς ὑποθέσεις, καὶ εἴσεσθε, ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑορτὴ ἐστὶ. Τοίνυν παρ' ἡμῖν ἑορτὴ πρώτη τὰ Ἐπιφάνια. Τίς οὖν ὑπόθεσις τῆς ἑορτῆς; «Ἐπειδὴ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανέ-
5 στράφη»· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς μεθ' ἡμῶν ἦν· ἀλλὰ τοῦτο αἰεὶ ἐστὶν. «Ἴδου» γάρ, φησί, «μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»· διὸ πάσας τὰς ἡμέρας τὰ ἐπιφάνια δυνατὸν τελεῖν. Τοῦ πάσχα ἢ ἑορτῆ τί βούλεται; τίς ἢ ὑπόθεσις αὐτῆς; Τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλο-
10 μεν τότε· καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ πάσχα· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο καιρῶ ὠρισμένῳ ποιούμεν. Βουλόμενος γὰρ ἡμᾶς ἀπαλλάξαι ὁ Παῦλος τῆς τῶν καιρῶν ἀνάγκης, καὶ δεικνύς ὅτι δυνατὸν αἰεὶ πάσχα ἐπιτελεῖν, «Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε», φησί, «τοῦτον τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγ-
15 γέλλετε». Ἐπεὶ οὖν αἰεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, αἰεὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν.

Βούλεσθε μαθεῖν, ὅτι καὶ αὕτη ἢ σήμερον ἑορτὴ δύναται καθ' ἑκάστην πληροῦσθαι, μᾶλλον δὲ καθ' ἑκάστην ἐστίν; Ἴδωμεν τίς ἢ ὑπόθεσις τῆς παρούσης ἑορτῆς, καὶ τίνοσ ἐνεκεν αὐτῆν
20 ἄγομεν. Ὅτι τὸ Πνεῦμα πρὸς ἡμᾶς ἦλθε· καθάπερ γὰρ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τῶν πιστῶν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Πόθεν δῆλον; «Ὁ ἀγαπῶν μέ», φησί, «τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν
25 αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας». Ὡσπερ οὖν ὁ Χριστὸς εἶπε περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», καὶ δυνάμεθα αἰεὶ τὰ Ἐπιφάνια

5. Ἐπιφάνεια· γιὰ τὴν ἑορτὴ αὐτὴ ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴν ὁμιλία του «Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος».

6. Βαροῦχ 3, 38.

8. Α' Κορ. 11, 26.

7. Ματθ. 28, 20.

9. Ἰω. 14, 15-17.

πάντοτε, γιατί πάντοτε ἔχουμε ἑορτή. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι πάντοτε ἔχουμε ἑορτή, θὰ σᾶς πῶ τὴν ὑπόθεση τῆς κάθε ἑορτῆς καὶ θὰ γνωρίσετε ὅτι κάθε ἡμέρα ἔχουμε ἑορτή. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἑορτὴ μας εἶναι τὰ Ἐπιφάνεια⁵. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόθεση τῆς ἑορτῆς; «Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς παρουσιάσθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεός, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἦλθε κοντά μας· ἀλλ' αὐτὸ γίνεται πάντοτε. Γιατὶ λέγει, «Ἴδου, θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι πού νὰ τελειώσει ἡ παρούσα ζωὴ»⁷. γι' αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ ἑορτάζουμε τὰ Θεοφάνεια ὅλες τὶς ἡμέρες. Γιὰ ποιὸ λόγο ἑορτάζουμε τὸ Πάσχα; ποία εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἑορτῆς; Τὸ θάνατο τοῦ Κυρίου γνωστοποιοῦμε τότε σ' ὅλους· καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ Πάσχα, ἀλλ' οὔτε αὐτὸ κάνουμε σὲ ὀρισμένο χρόνο. Θέλοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς χρονικοὺς περιορισμοὺς καὶ γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ ἑορτάζουμε πάντοτε τὸ Πάσχα, λέγει· «Γιατὶ κάθε φορὰ πού τρώγετε αὐτὸν τὸν ἄρτο καὶ πίνετε αὐτὸ τὸ κρασί, κάμνετε σ' ὅλους γνωστὸ τὸ θάνατο τοῦ Κυρίου»⁸. Ἀφοῦ λοιπὸν μπορούμε πάντοτε νὰ κηρύττουμε δημόσια τὸ θάνατο τοῦ Κυρίου, πάντοτε μπορούμε νὰ ἑορτάζουμε τὸ Πάσχα.

Θέλετε νὰ μάθετε, ὅτι καὶ ἡ σημερινὴ ἑορτὴ μπορεῖ νὰ ἑορτάζεται κάθε ἡμέρα ἢ καλύτερα ὅτι ἑορτάζεται κάθε ἡμέρα; Ἄς δοῦμε ποία εἶναι ἡ αἰτία τῆς σημερινῆς ἑορτῆς καὶ γιὰ ποιὸ λόγο τὴν ἑορτάζουμε. Τὴν ἑορτάζουμε γιατί ἦρθε σ' ἐμᾶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί, ὅπως ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι μαζί μὲ τοὺς πιστοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ ποῦ γίνεται γνωστὸ αὐτό; «Ἐκεῖνος πού μὲ ἀγαπᾷ», λέγει, «θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου, καὶ ἐγὼ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου καὶ ἄλλο βοηθὸ θὰ σᾶς δώσει, γιὰ νὰ μένει μαζί σας αἰώνια, τὸ ἅγιο Πνεῦμα»⁹. Ὅπως λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅτι «Ἴδου ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι πού νὰ τελειώσει ἡ παρούσα ζωὴ», καὶ μπορούμε νὰ ἑορτάζουμε πάντοτε τὰ Θεοφάνεια, ἔτσι εἶπε καὶ

ἐπιτελεῖν, οὕτω καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος εἶπεν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μεθ' ὑμῶν ἐστι, καὶ δυνάμεθα ἀεὶ Πεντηκοστὴν ἐπιτελεῖν.

2. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι ἔξεστιν ἡμῖν ἀεὶ ἑορτάζειν, καὶ οὐκ ἔστι καιρὸς ὠρισμένος, οὐδὲ ἀνάγκη χρόνου συγκεκλείσμεθα, ἀκούσατε τοῦ Παύλου τί φησιν· «Ὡστε ἑορτάζωμεν». Καίτοι οὐκ ἦν τότε ἑορτὴ, ὅτε ταῦτα ἔγραφεν (οὐκ ἦν Πάσχα, οὐκ ἦν Ἐπιφάνια, οὐκ ἦν Πεντηκοστή), ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι οὐ καιρὸς ποιεῖ ἑορτὴν, ἀλλὰ συνειδὸς καθαρὸν· ἑορτὴ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ εὐφροσύνη· εὐφροσύνην δὲ πνευματικὴν καὶ νοερὰν οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἀλλ' ἢ συνειδὸς πράξεων ἀγαθῶν· ὁ δὲ συνειδὸς ἔχων ἀγαθὸν καὶ πράξεις τοιαύτας, ἀεὶ ἑορτάζειν δύναται. Τοῦτο οὖν αὐτὸ δεικνύς ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὡστε ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμη παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας». Ὁρᾷς πῶς οὐ καιρῶν σε κατέδησεν ἀνάγκη, ἀλλὰ συνειδὸς καθαρὸν ἔχειν παρεκελεύσατο;

Ἐβουλόμην πᾶσαν τὴν διάλεξιν εἰς τοῦτο καταναλωῶσαι· οἱ γὰρ διὰ χρόνου τινὰς λαβόντες εἰς τὰς χεῖρας τὰς ἑαυτῶν οὐκ εὐκόλως αὐτοὺς ἀφίᾳσιν· ἐπεὶ οὖν καὶ ὑμᾶς ἡμεῖς τοὺς δι' ἐνιαυτοῦ παραγινομένους εἴσω τῶν δικτύων ἐλάβομεν τῶν ἡμετέρων, οὐ βουλόμεθα ἀφεῖναι τήμερον· ἀλλ', ἵνα μὴ κενοὶ τῶν περὶ τῆς ἑορτῆς ἀναχωρήσητε λόγων, ἀπὸ τῆς παραινέσεως ταύτης ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς ἀγαγεῖν χρὴ τὴν διάλεξιν. Πολλὰ μὲν οὖν πολλάκις ἐξ οὐρανοῦ κατήλθεν εἰς τὴν γῆν ἀγαθὰ τῷ κοινῷ τῶν ἀνθρώπων γένει· οἷα δὲ σήμερον, οὐδέποτε κατηνέχθη πρὸ τούτου. Μάθετε γοῦν οἷα τὰ πρότερα, οἷα τὰ σήμερον, ἵνα καὶ ἑκατέρων ἴδητε τὴν διαφορὰν. «Ἐβρεξεν ὁ Θεὸς μάννα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς»· ἄρτον γὰρ ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος· μέγα ὄντως καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἄξιον. Μετ' ἐκεῖνο κατηνέχθη πῦρ, καὶ πλανώμενον τὸν Ἰουδαϊκὸν δῆ-

10. Α' Κορ. 5, 8.

11. Α' Κορ. 5, 8.

12. Ψαλμ. 77, 24.

για τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι εἶναι αἰώνια μαζί σας, καὶ μπορούμε νὰ ἐορτάζουμε πάντοτε τὴν Πεντηκοστή.

2. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἐορτάζουμε πάντοτε καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ὀρισμένη ἡμέρα, οὔτε μᾶς περιορίζει ἀναγκαστικὰ ὁ χρόνος, ἀκούστε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Συνεπῶς ἄς ἐορτάζουμε»¹⁰. Ἐὰν καὶ βέβαια δὲν ὑπῆρχε τότε ἐορτή, ὅταν ἔγραφε αὐτὰ (δὲν ὑπῆρχε Πάσχα, οὔτε Θεοφάνεια, οὔτε Πεντηκοστή), ἀλλὰ θέλοντας νὰ δείξει, ὅτι ὁ καιρὸς δὲν κάνει τὴν ἐορτή, ἀλλ' ἡ καθαρὴ συνείδηση, εἶπε αὐτὰ· γιατί ἡ ἐορτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ χαρὰ· χαρὰ ὁμῶς πνευματικὴ καὶ φρόνιμη τίποτε ἄλλο δὲν προκαλεῖ, παρὰ ἡ συνείδηση τῶν καλῶν πράξεων. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καθαρὴ συνείδηση καὶ κάνει ἀγαθὰ πράξεις μπορεῖ νὰ ἐορτάζει πάντοτε. Αὐτὸ λοιπὸν θέλοντας νὰ δείξει ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Συνεπῶς ἄς ἐορτάζουμε ὄχι μὲ ζύμη παλαιά, οὔτε μὲ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρίνειας καὶ ἀλήθειας»¹¹. Βλέπεις πῶς δὲ σὲ δέσμευσε σὲ ὀρισμένο χρόνο, ἀλλὰ σὲ πρότρεψε νὰ ἔχεις καθαρὴ συνείδηση;

Θὰ ἤθελα νὰ ἀφιερῶσω ὅλη τὴν ὁμιλία μου σ' αὐτὸ τὸ θέμα, γιατί αὐτοὶ ποὺ ὕστερα ἀπὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἔπιασαν μερικοὺς στὰ χέρια τους δὲν τοὺς ἀφήνουν εὐκόλα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔπιασα καὶ ἐγὼ μέσα στὰ δίχτυα μου ἐσᾶς ποὺ ἤρθατε ἐδῶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο, δὲ θέλω νὰ σᾶς ἀφήσω σήμερα· ἀλλά, γιὰ νὰ μὴ φύγετε χωρὶς νὰ ἀκούσετε κάτι γιὰ τὴν ἐορτὴ, ἀπὸ τὴ συμβουλή αὐτὴν πρέπει νὰ μεταφέρω τὴν ὁμιλία μου στὴν αἰτία τῆς ἐορτῆς. Δόθηκαν λοιπὸν πολλὰς φορές ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, σὰν τὰ σημερινὰ ὁμῶς δὲν δόθηκαν ποτὲ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτή. Μάθετε λοιπὸν ποιά εἶναι τὰ προηγούμενα καὶ ποιά τὰ σημερινὰ ἀγαθὰ, γιὰ νὰ δεῖτε καὶ τὴ μεταξὺ τους διαφορά. «Ἐβρεξε ὁ Θεὸς μάννα στὴ γῆ καὶ ἔδωσε σ' αὐτοὺς ψωμὶ τοῦ οὐρανοῦ»¹². Ἐφαγε δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ψωμὶ τῶν ἀγγέλων. Εἶναι ἀληθινὰ μεγάλο αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ ἀντάξιον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνο στάλθηκε φωτιά,

μον διώρθωσε, καὶ ἤρπασε τὴν θυσίαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ· κατηνέχθη πάλιν ὑετὸς λιμῶ τηκομένων ἀπάντων, καὶ πολλὴν τὴν εὐετηρίαν εἰργάσατο.

Μεγάλα ταῦτα καὶ θαυμαστά, ἀλλὰ τὰ παρόντα πολλῶ
 5 μείζονα· οὐ γὰρ μάννα καὶ πῦρ καὶ ὑετὸς κατηνέχθη σήμερον, ἀλλ' ὄμβρος χαρισμάτων πνευματικῶν· νιφάδες ἠνέχθησαν ἄνωθεν, οὐχὶ τὴν γῆν πρὸς καρποφορίαν ἐγείρουσαι, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην πείθουσαι φύσιν τὸν καρπὸν τῆς ἀρετῆς τῶ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοῦναι γεωργῶ. Καὶ οἱ ῥανίδα ἐκεῖθεν δεξάμενοι εὐ-
 10 θέως τῆς φύσεως ἐπελανθάνοντο τῆς ἑαυτῶν, καὶ ἐξαίφνης ἀγγέλων ἐπληροῦτο πᾶσα ἡ γῆ· ἀγγέλων οὐχὶ ἐπουρανίων, ἀλλ' ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τὴν ἀρετὴν ἐπιδεικνυμένων. Οὐ γὰρ ἐκεῖνοι κάτω κατέβησαν, ἀλλ' ὁ θαυμαστότερον ἦν, οἱ κάτω πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀνέβησαν τὴν ἐκείνων·
 15 οὐ γὰρ τὴν σάρκα ῥίψαντες γυμναῖς ταῖς ψυχαῖς περιήεσαν, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ φύσει, τῇ προαιρέσει ἄγγελοι ἐγένοντο. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», διὰ τοῦτό σε ἀφήκε μένειν ἐν τῇ γῆ, ἵνα μείζονως ἢ τοῦ Πνεύματος δειχθῇ δύναμις, διὰ χοϊκοῦ σώματος τοιαῦτα ἐργαζομένη.

Ἦν γὰρ ἰδεῖν γλῶτταν πηλίνην δαίμοσιν ἐπιτάττουσαν· ἦν ἰδεῖν χεῖρα πηλίνην ἰωμένην νοσήματα· μᾶλλον δὲ οὐ χεῖρα πηλίνην μόνον ἦν ἰδεῖν, ἀλλ' ὁ πολλῶ θαυμαστότερον ἦν, πηλίνων σωμάτων σκιᾶς καὶ θανάτου καὶ δυνάμεων ἀσωμάτων περιγενομένας, τῶν δαιμόνων λέγω. Καθάπερ γὰρ ἡλίου φανέντος ἐλαύνεται τὸ σκότος, καταδύεται θηρία πρὸς τοὺς οἰκείους φωλεοὺς, ἀνδροφόνοι καὶ λησταὶ καὶ τυμβωρύχοι πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρέων ἀνατρέχουσιν· οὕτω Πέτρου φανέντος καὶ φωνὴν ἀφιέν-

καὶ ξανάφερε τοὺς Ἰσραηλίτες στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ, καὶ ἄρπαξε ἀπὸ τὸ βωμὸ τῆ θυσία τους. Ἔπεσε πάλι βροχή, ὅταν ὄλοι ἔλειωναν ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ ἔκαμε πλούσια τῆ σοδειᾶ ἐκείνου τοῦ χρόνου.

Εἶναι μεγάλα καὶ θαυμαστὰ αὐτά, ἀλλὰ τὰ σημερινὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα· γιατί σήμερα δὲν κατέβηκε μάννα καὶ φωτιά καὶ βρόχή, ἀλλὰ καταιγίδα πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ βροχή, ὄχι γιὰ νὰ προκαλέσει καρποφορία τῆς γῆς, ἀλλὰ γιὰ νὰ πείσει τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ προσφέρει τὸν καρπὸ τῆς ἀρετῆς στὸ γεωργὸ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν μιὰ σταγόνα βροχῆς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ξέχασαν ἀμέσως τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ξαφνικὰ ὄλη ἡ γῆ γέμισε ἀπὸ ἀγγέλους· ἀγγέλους ὄχι ἐπουράνιους, ἀλλὰ ποὺ φανερώνουν μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα τους τὴν ἀρετὴ τῶν ἀσώματων δυνάμεων. Γιατὶ δὲν κατέβηκαν οἱ ἄγγελοι στὴ γῆ, ἀλλὰ, πράγμα ποῦ ἦταν πιὸ θαυμαστό, οἱ ἄνθρωποι ἀνέβηκαν πρὸς τὴν ἀρετὴ τῶν ἀγγέλων· δὲν περιφέρονταν δηλαδὴ μὲ γυμνὲς τὶς ψυχές, ἐπειδὴ περιφρόνησαν τὸ σῶμα, ἀλλὰ, διατηρώντας τὴ φυσικὴ τους κατάσταση, γίνονταν ἄγγελοι στὴν προαίρεση. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι ἡ πρώτη τιμωρία δὲν ἦταν τιμωρία, ὅταν εἶπε ὁ Θεός, ὅτι «Χῶμα εἶσαι καὶ στὸ χῶμα θὰ γυρίσεις»¹³, σὲ ἄφησε γι' αὐτὸ νὰ μένεις ἐπάνω στὴ γῆ, γιὰ νὰ φανεῖ καλύτερα ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ μὲ χωματένιο σῶμα πραγματοποιεῖ τέτοια κατορθώματα.

Γιατὶ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς γλώσσα ποὺ ἔγινε ἀπὸ πηλὸ νὰ διατάζει τὰ δαιμόνια. Ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς χέρι ποὺ ἀπὸ πηλὸ ἔγινε νὰ θεραπεύει ἀρρώστιες. Μᾶλλον δὲ ὄχι μόνο χέρι ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς, ἀλλὰ, πράγμα ποὺ ἦταν πολὺ πιὸ θαυμαστό, καὶ σκιὲς τῶν σωμάτων ποὺ ἔγιναν ἀπὸ πηλὸ νὰ νικοῦν καὶ τὸ θάνατο καὶ τὶς ἀσώματες δυνάμεις, δηλαδὴ τοὺς δαίμονες. Γιατί, ὅπως φεύγει τὸ σκοτάδι, ὅταν φανεῖ ὁ ἥλιος, καὶ ὅπως κρύβονται τὰ θηρία στὶς φωλιές τους καὶ ὅπως καταφεύγουν οἱ δολοφόνοι καὶ οἱ ληστὲς καὶ οἱ τυμβωρύχοι στὶς κορυφές τῶν βουνῶν, ἔτσι ὅταν ὁ Πέτρος ἐμφανίσθηκε

τος, ἠλαύνετο τὸ σκότος τῆς πλάνης, ἀνεχώρει διάβολος, ἐδραπέτευον δαίμονες, ἀνήρητο παθήματα σωμάτων, ἐθεραπεύετο νοσήματα ψυχῶν, ἠλαύνετο κακία πᾶσα, ἀρετὴ πρὸς τὴν γῆν ἐπανήγετο. Καὶ καθάπερ ἐκ ταμιείων βασιλικῶν ἐχόντων χρυσίον καὶ λίθους τίμιους κἂν μικρόν τις δυνηθῆ ἔξενεγκεῖν τῶν ἀποκειμένων ἐνδόξως, κἂν ἓνα λίθον μόνον, πολὺν ἐργάζεται τὸν πλοῦτον τῷ κατεχομένῳ· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν στομάτων τῶν ἀποστολικῶν· ταμιεῖα γὰρ βασιλικὰ ἦν τὰ στόματα ἐκείνων θησαυρὸν ἰαμάτων ἔχοντα ἀποκείμενον· καὶ ἕκαστον ῥῆμα ἐξῖδὼν
10 πολὺν εἰργάζετο πλοῦτον πνευματικόν.

Ἦν τότε ἀληθῶς ἰδεῖν, ὅτι τὰ λόγια Κυρίου ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν· ὅπερ γὰρ οὐκ ἠδύναντο χρυσός, οὐδὲ λίθος τίμιος, τοῦτο ἐποίει τὰ ῥήματα Πέτρου. Πόσα γὰρ τάλαντα χρυσίου τὸν χωλὸν ἐκ γενετῆς διορθώσασθαι ἴσχυον;
15 Ἀλλὰ τὸ ῥῆμα Πέτρου ἴσχυσε τῆς φύσεως ἀνελεῖν ταύτην τὴν πῆρωσιν. Εἶπεν, «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι, καὶ περιπάτει», καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο. Εἶδες πῶς ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον τίμιον πολύν; Εἶδες πῶς ταμιεῖα βασιλικὰ ἦν ἐκείνων τὰ στόματα; Ὅντως ἰατροὶ τῆς οἰκουμένης ἐκεῖνοι, καὶ γεωργοί, καὶ κυβερνήται· ἰατροὶ μὲν, ἐπειδὴ νοσήματα ἐθεράπευον· γεωργοὶ δέ, ἐπειδὴ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας κατέσπειρον· κυβερνήται δέ, ἐπειδὴ τὸ κλυδώνιον τῆς πλάνης ἐπαυσαν. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν φησι, «Πορευθέντες ἀσθενοῦντας θεραπεύετε», ὡς πρὸς ἰατροὺς διαλεγόμενος, ποτὲ δέ, «Ἴδου ἀποστέλλω ὑμᾶς θερίζειν, ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε», ὡς πρὸς γεωργοὺς διαλεγόμενος· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ. «Ποιήσω ὑμᾶς ἀ-
25

14. Πράξ. 3, 6.

15. Ματθ. 10, 8.

16. Ἰω. 4, 38.

καὶ μίλησε, διαλύθηκε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης, ἔφυγε ὁ διάβολος, δραπέτευσαν οἱ δαίμονες, ἐξαφανίσθηκαν σωματικὲς ἀρρώστιες, θεραπεύτηκαν ψυχικὲς ἀσθένειες, χάθηκε κάθε κακία, ξαναγύρισε στὴ γῆ ἡ ἀρετὴ. Καὶ ὅπως, ἂν κάποιος ἀπὸ τὰ βασιλικὰ θησαυροφυλάκια, ποὺ ἔχουν χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια, μπορέσει νὰ βγάλει ἔστω καὶ κάτι μικρὸ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς ποὺ φυλάσσονται ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, ἔστω καὶ ἓνα πετράδι μόνο, φέρνει αὐτὸ μεγάλο πλοῦτο στὸν κάτοχό του, ἔτσι συνέβαινε καὶ μὲ τὰ λόγια ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἀποστόλων. Γιατὶ τὰ στόματά τους ἦταν βασιλικὰ θησαυροφυλάκια ποὺ εἶχαν φυλαγμένο μέσα τους θησαυρὸ ποὺ θεράπευε ἀσθένειες, καὶ κάθε λόγος ποὺ ἔβγαινε ἔφερνε μεγάλο πνευματικὸ πλοῦτο.

Ἦταν δυνατό τότε νὰ δεῖ κανεὶς πραγματικά, ὅτι τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἦταν ἐπιθυμητὰ περισσότερο ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ πολλὰ πολύτιμα πετράδια· γιατί ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορούσε νὰ τὸ κάμει τὸ χρυσάφι, οὔτε καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια, αὐτὸ τὸ κατόρθωναν τὰ λόγια τοῦ Πέτρου. Πράγματι πόσα τάλαντα χρυσοῦ θὰ μπορούσαν νὰ θεραπεύσουν ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ τὴ γέννησή του ἦταν χωλός; Ἀλλὰ τὰ λόγια τοῦ Πέτρου μπόρεσαν νὰ ἐξαλείψουν αὐτὴ τὴ φυσικὴ του ἀναπηρία. Εἶπε· «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω ὄρθιος καὶ περπάτησε»¹⁴, καὶ ὁ λόγος του πραγματοποιήθηκε. Εἶδες πῶς ἦταν ἐπιθυμητὰ περισσότερο ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ πολλὰ πολύτιμα πετράδια; Εἶδες πῶς τὰ στόματα τῶν ἀποστόλων ἦταν βασιλικὰ θησαυροφυλάκια; Πραγματικὰ οἱ ἀπόστολοι ἦταν γιατροὶ καὶ γεωργοὶ καὶ κυβερνητὲς. Καὶ ἦταν γιατροὶ μὲν, γιατί θεράπευαν ἀρρώστιες, γεωργοὶ δέ, γιατί ἔσπερναν τὸ λόγος τῆς εὐσέβειας, καὶ κυβερνητὲς, γιατί σταμάτησαν τὶς τρικυμίες τῆς πλάνης. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἄλλοτε μὲν τοὺς λέγει, «Πηγαίνετε καὶ θεραπεύετε τοὺς ἀρρώστους»¹⁵, σὰν νὰ μιλοῦσε σὲ γιατροὺς, ἄλλοτε δὲ τοὺς λέγει· «Σᾶς στέλνω τώρα γιὰ νὰ θερίσετε ἐκεῖνο ποὺ ἐσεῖς δὲν ἔχετε κοπιάσει γιὰ νὰ σπαρεῖ»¹⁶, σὰν νὰ ἀπευθυνόταν σὲ γεωροὺς. Καὶ σ' ἄλλο σημεῖο πάλι λέγει· «Θὰ σᾶς κάμω νὰ

λιεῖς ἀνθρώπων»· καὶ τῷ Πέτρῳ, «Μὴ φοβοῦ», φησὶν, «ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν», ὡς πρὸς κυβερνήτας καὶ ἀλιεῖς ὀμιλῶν· καὶ ἦν ἰδεῖν θαύματα ἐπὶ θαύμασι.

Καὶ γὰρ ἡ φύσις ἡ ἡμετέρα πρὸ δέκα ἡμερῶν εἰς τὸν θρόνον
 5 ἀνέβη τὸν βασιλικόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατέβη σήμερον
 πρὸς τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν· ἀνήνεγκεν ὁ Κύριος τὴν ἀπαρχὴν
 τὴν ἡμετέραν, καὶ κατήνεγκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἔτερος Κύ-
 ριος διανέμων τὰ δῶρα ταῦτα· καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα Κύριός ἐστι,
 καὶ διενείμαντο τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν Πατὴρ·καὶ Υἱὸς καὶ
 10 ἅγιον Πνεῦμα. Οὐπω δέκα ἡμέρας εἶχεν ἀνελθὼν ὁ Χριστός, καὶ
 χαρίσματα ἡμῖν ἔπεμψε πνευματικά, δῶρα τῆς καταλλαγῆς ἐκεί-
 νης. Ἴνα γὰρ μηδεὶς ἀμφιβάλλῃ, καὶ διαπορῇ τί ποτε ἄρα ἂν ἀ-
 νελθὼν ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἄρα κατήλλαξε τὸν Πατέρα; ἄρα ἴ-
 λεων αὐτὸν εἰργάσατο; βουλόμενος ἡμῖν δηλῶσαι, ὅτι κατήλλα-
 15 ξεν αὐτὸν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα, τὰ δῶρα τῆς καταλλαγῆς ἔπεμ-
 ψεν ἡμῖν εὐθέως. Τῶν γὰρ ἐχθρῶν ἐνουμένων καὶ καταλλαγέν-
 των ἀλλήλοις, μετὰ τὴν καταλλαγὴν εὐθὺς ἐφέπονται αἶ τε φιλο-
 τησίαι καὶ δεξιώσεις καὶ τὰ χαρίσματα. Ἐπέμψαμεν τοίνυν ἡμεῖς
 πίστιν, καὶ ἐλάβομεν ἐκεῖθεν χαρίσματα· ἐπέμψαμεν ὑπακοήν,
 20 καὶ ἐλάβομεν δικαιοσύνην.

3. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τῆς καταλλαγῆς τοῦ Θεοῦ δῶρόν ἐστι
 τὸ δοθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τῶν Γραφῶν ὑμᾶς πείσαι
 πειράσομαι, πρότερον ἀπὸ τοῦ ἐναντίου φανερόν ποιῶν τὸν λό-
 γον, καὶ δεικνὺς ὅτι ἀναστέλλει τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, ἐπει-
 25 δὴν ἡμῖν ὀργίζεται· ἵνα ὅταν πεισθῆς, ὅτι τῆς ὀργῆς αὐτοῦ τε-
 κμήριον τὸ μὴ εἶναι Πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἴδῃς πάλιν Πνεῦμα κατα-
 πεμπόμενον, μάθῃς ὅτι εἰ μὴ κατηλλάγη, οὐκ ἂν ἔπεμψε Πνεῦμα
 ἅγιον. Πόθεν οὖν εἰσόμεθα τοῦτο; Ὁ Ἥλι πρεσβύτης ἄνθρωπος
 ἦν, τὰ μὲν ἄλλα ἐπιεικῆς καὶ σώφρων, παίδων δὲ πονηρίαν οὐκ
 30 εἰδὼς διορθώσασθαι, ἀλλὰ πέρα τοῦ μέτρου φιλῶν τὰ ἔκγονα.

άλιεύετε ανθρώπους»¹⁷. καὶ στὸν Πέτρο λέγει· «Μὴ φοβᾶσαι· ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς θὰ ἀλιεύεις ἀνθρώπους»¹⁸, σὰν νὰ μιλοῦσε σὲ κυβερνητὲς καὶ ἀλιεῖς. Καὶ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ ἓνα θαῦμα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἀνέβηκε λοιπὸν ἡ ἀνθρώπινη φύση πρὶν δέκα ἡμέρες στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ καὶ σήμερα κατέβηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα σ' αὐτήν. Ὁ Κύριος ἀνέβασε στὸν οὐρανὸ τῆ δικῆ μας ἐκλεκτῆ προσφορὰ καὶ τὴν κατέβασε στὴ γῆ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Εἶναι ἄλλος Κύριος ποὺ μοιράζει τὰ δῶρα αὐτά, γιὰτι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Κύριός μας καὶ μοίρασαν τὴ φροντίδα γιὰ μᾶς ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Δὲν εἶχε δέκα ἡμέρες ποὺ ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς ἔστειλε πνευματικὰ χαρίσματα, δῶρα γιὰ τὴ συμφιλίωσή μας αὐτήν. Γιὰ νὰ μὴν ἀμφιβάλλει λοιπὸν κανένας καὶ νὰ μὴν ἀναρωτιέται τί ἔκαμε ἄραγε ὁ Χριστὸς ὅταν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, ἄραγε συμφιλίωσε τὸν Πατέρα; ἄραγε τὸν ἔκαμε νὰ μᾶς συγχωρήσει; Θέλοντας νὰ μᾶς δείξει, ὅτι τὸν συμφιλίωσε μὲ τὸ ἀνθρώπινο γένος, μᾶς ἔστειλε ἀμέσως τὰ δῶρα γιὰ τὴ συμφιλίωση. Γιὰτι ὅταν συμφωνοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ συμφιλιωθοῦν μεταξύ τους, ἀμέσως μετὰ τὴ συμφιλίωση ἀκολουθοῦν καὶ οἱ εὐχῆς καὶ οἱ δεξιώσεις καὶ τὰ δῶρα. Στείλαμε λοιπὸν ἐμεῖς πίστη καὶ πήραμε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δῶρα· στείλαμε ὑπακοή καὶ πήραμε δικαιοσύνη.

3. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα μᾶς δόθηκε σὰν δῶρο γιὰ τὴ συμφιλίωση τοῦ Θεοῦ μαζί μας, θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς πείσω ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, πρῶτα ἀπὸ τὸ ἀντίθετο ἀρχίζοντας τὸ λόγο καὶ ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ Θεὸς δὲ στέλνει τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν ὀργίζεται ἐναντίον μας. Ὡστε ὅταν πεισθεῖς, ὅτι ἡ ἀπουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀπόδειξη τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν δεῖς ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα στέλνεται πάλι, νὰ μάθεις ὅτι, ἐὰν δὲ συμφιλιωνόταν, δὲ θὰ ἔστειλε τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ τὸ μάθουμε αὐτό; Ὁ Ἥλι ἦταν γέρος ἄνθρωπος, σ' ὄλα εὐγενικὸς καὶ συνετός, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζει νὰ διορθώσει τὴν κακία τῶν παιδιῶν,

Ἀκούετε ὅσοι παῖδας ἔχετε, ὥστε μεμετρημένην ποιεῖσθαι τὴν φιλίαν καὶ τὴν αἰδῶ. Ὁ γὰρ Ἥλι ἐντεῦθεν παροξύνας τὸν Θεόν, εἰς ὀργὴν αὐτὸν ἔρριψε τοσαύτην, ὡς ἅπαν αὐτὸν ἀποστραφῆναι τὸ ἔθνος. Δεικνὺς τοίνυν ὁ ταῦτα γράψας, ὅτι σφόδρα αὐτοὺς ἀ-
5 πέστραπτο ὁ Θεός, ἔλεγε, «Ρῆμα τίμιον ἦν, καὶ οὐκ ἦν δρασις διαστέλλουσα», τίμιον ἐνταῦθα τὸ σπάνιον λέγων· διὰ γὰρ τούτων ἐδήλωσεν, ὅτι τὰ τῆς προφητείας ἐσπάνιζε τότε.

Πάλιν θρηνηῶν ἄλλος καὶ ἀποδυρόμενος ἐπὶ τῇ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ ἔλεγεν· «Οὐκ ἔστιν ἄρχων, οὐδὲ προφήτης ἐν τῷ καιρῷ τού-
10 τω»· καὶ πάλιν ὁ εὐαγγελιστῆς φησιν· «Οὐδέπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω ἐσταυρώθη, φησίν, οὐκ ἦν Πνεῦμα ἅγιον ἐν τοῖς ἀνθρώποις δοθέν· τὸ γάρ, «ἐσταυρώθη», ἐστὶν «ἐδοξάσθη». Εἰ γὰρ καὶ φύσει τὸ πρᾶγμα ἐπονείδιστον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὲρ τῶν φιλουμένων
15 ἐγένετο, δόξαν αὐτὸ καλεῖ ὁ Χριστός. Καὶ τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, πρὸ τοῦ σταυροῦ οὐκ ἐδόθη τὸ Πνεῦμα; Ὅτι ἐν ἀμαρτίαις ἦν ἡ οἰκουμένη, ἐν προσκρούσμασι καὶ ἔχθρα καὶ ἀτιμία· οὐδέπω τοῦ ἄμνοῦ προσενεχθέντος τοῦ τὴν ἀμαρτίαν αἶροντος τοῦ κόσμου. Ἐπεὶ οὖν οὐδέπω ἦν ὁ Χριστὸς σταυρωθεὶς, οὐδέπω ἦν
20 καταλλαγὴ γενομένη· τῆς δὲ καταλλαγῆς μηδέπω γενομένης, εἰκότως οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἐπέμπετο· ὥστε καταλλαγῆς τεκμήριον τὸ Πνεῦμα ἀποσταλῆναι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησι· «Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ἐκεῖνος οὐ μὴ ἔλθῃ»· ἐὰν μὴ ἀπέλθω, καὶ καταλλάξω τὸν Πατέρα, φησίν,
25 οὐ πέμπω ὑμῖν τὸν Παράκλητον.

Εἶδατε διὰ πόσων ἀπεδείξαμεν ὑμῖν, ὅτι τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ σημεῖόν ἐστι τὸ μὴ εἶναι Πνεῦμα ἅγιον ἐν ἀνθρώποις; «Ρῆμα τίμιον ἦν, καὶ οὐκ ἦν δρασις διαστέλλουσα»· «Οὐκ ἔστι γὰρ ἄρχων, οὐδὲ προφήτης ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ»· «οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦ-

19. Α' Βασ. 3, 1.

20. Δαν. 3, 38.

21. Ἰω. 7, 39.

22. Ἰω. 16, 7.

ἐπειδὴ τὰ ἀγαποῦσε μὲ τὸ παραπάνω. Ἐκοῦτε ὅσοι ἔχετε παιδιά, γιὰ νὰ ἔχετε μὲ μέτρο τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμὸ μὲ τὰ παιδιά σας. Ὁ Ἥλι λοιπὸν ἐπειδὴ ἐρέθισε μὲ αὐτὸ τὸ Θεό, τὸν ἐξόργισε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ μισήσῃ ὅλο τὸ γένος του. Γιὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔγραψε αὐτά, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἀποστράφηκε ὑπερβολικά, ἔλεγε, «Τὰ λόγια ἦταν πολὺτιμα, καὶ δὲν ὑπῆρχαν μάτια ποὺ νὰ βλέπουν καλὰ»¹⁹, ἐννοώντας πολὺτιμα ἐδῶ τὰ σπάνια· διότι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ φανέρωσε, ὅτι οἱ προφητεῖες τότε ἦταν σπάνιες.

Κάποιος ἄλλος πάλι κλαίγοντας καὶ θρηνώντας γιὰ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλεγε· «Δὲν ὑπάρχει ἄρχοντας, οὔτε προφήτης σ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴ»²⁰. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς πάλι λέγει· «Γιατὶ δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμη τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμη δοξασθεῖ»²¹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχε σταυρωθεῖ ἀκόμη, λέγει, δὲν εἶχε δοθεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς ἀνθρώπους· γιατί τὸ «ἔχει σταυρωθεῖ, σημαίνει «ἔχει δοξασθεῖ». Ἄν καὶ πραγματικὰ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ σταύρωση ἦταν προσβλητικὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἔγινε γι' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦσε, τὴν ὀνομάζει ὁ Χριστὸς δόξα. Καὶ γιὰ ποῖο λόγο, πέσ μου, δὲ δόθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα πρὶν ἀπὸ τὴ σταύρωση; Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπότητα ζοῦσε μέσα στὴν ἁμαρτία, στὰ σκάνδαλα, στὸ μίσος καὶ στὴν ἀτιμία, γιατί δὲν εἶχε θυσιαστῆ ἀκόμη ὁ ἄμνός ποὺ σήκωσε ἐπάνω του τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶχε σταυρωθεῖ ἀκόμη ὁ Χριστός, δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἡ συμφιλίωση· καὶ ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἡ συμφιλίωση, πολὺ σωστὰ δὲν ἔστειλε καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Συνεπῶς τὸ ὅτι ἔστειλε τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἀπόδειξη τῆς συμφιλίωσης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Σᾶς συμφέρει νὰ φύγω ἐγώ, γιατί ἂν δὲν φύγω ἐγώ, ἐκεῖνος δὲ θὰ ἔλθῃ»²². Ἐάν, λέγει, δὲ φύγω καὶ δὲ συμφιλιώσω τὸν Πατέρα δὲ θὰ σᾶς στείλω τὸν Παράκλητο.

Εἶδατε μὲ πόσες ἀποδείξεις σᾶς δείξαμε, ὅτι εἶναι σημάδι τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ ἀπουσιάζῃ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; «Τὰ λόγια ἦταν πολὺτιμα καὶ δὲν ὑπῆρχαν μάτια νὰ βλέπουν καλὰ». «Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄρχοντας, οὔτε προφή-

μα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». «Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ἐκεῖνος οὐ μὴ ἔλθῃ». Οὐκοῦν σημεῖόν ἐστι τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τὸ μὴ εἶναι Πνεῦμα ἅγιον.

Ὅταν ἴδῃς Πνεῦμα ἅγιον καταπεμπόμενον δασιλωῶς, μηδὲν λοι-
 5 πὸν ἀμφιβάλλῃς περὶ τῆς καταλλαγῆς. Καὶ ποῦ, φησὶν, ἔστι Πνεῦμα ἅγιον νῦν; Τότε μὲν γὰρ καλῶς λέγει, ὅτε σημεῖα ἐγένετο, καὶ νεκροὶ ἠγείροντο, καὶ λεπροὶ πάντες ἐκαθαίροντο, νῦν δὲ πόθεν δείξομεν, ὅτι πάρεστι τὸ Πνεῦμα ἅγιον ἡμῖν; Μὴ δείσητε· ἀποδείκνυμι γάρ, ὅτι καὶ νῦν Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν ἡμῖν. Πῶς
 10 καὶ τίνι τρόπῳ; Καὶ γὰρ εἰ μὴ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν ἡμῖν, πῶς ἂν οὗτοι οἱ κατὰ τὴν ἱερὰν νύκτα ταύτην φωτισθέντες τῶν ἁμαρτιῶν ἀπηλλάγησαν; οὐδὲ γάρ ἐστιν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆναι ἄνευ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας.

Ἀκούσατε γοῦν τοῦ Παύλου λέγοντος· «Ἦμεν γάρ ποτε
 15 καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις ποικίλαις· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἀγίου»·
 20 καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐ κλέπται, οὐ πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν». Εἶδες ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς κακίας; «Καὶ ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἠγιάσθη-
 25 τε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε». Πῶς; τοῦτο γὰρ τὸ ζητούμενον, εἰ διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τὴν κακίαν ἀπεθέμεθα· οὐκοῦν ἄκουσον· «Ἀλλ' ἠγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου

23. Τίτ. 3, 3-5.

24. Α' Κορ. 6, 9-10.

25. Α' Κορ. 6, 11.

της σ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴ». «Γιατὶ δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμη τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμη δοξασθεῖ». «Σᾶς συμφέρει νὰ φύγω ἐγώ· γιατί ἂν δὲ φύγω ἐγώ, ἐκεῖνος δὲ θὰ ἔλθει». Συνεπῶς εἶναι σημάδι τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ ἀπουσιάζει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὅταν δεῖς ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατεβαίνει πλουσιοπάροχα, νὰ μὴν ἀμφιβάλλεις καθόλου γιὰ τὴ συμπίλιωση αὐτὴν. Καὶ ποῦ, λέγει, εἶναι τώρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Γιατὶ τότε μὲν, ὅταν γίνονταν θαύματα καὶ ἀνασταίνονταν νεκροὶ καὶ καθαρίζονταν ὄλοι οἱ λεπροί, καλὰ κάμνει καὶ τὸ λέγει αὐτό, τώρα ὅμως ἀπὸ ποῦ θὰ ἀποδείξουμε, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κοντά μας; Μὴ φοβᾶστε, γιατί θὰ ἀποδείξω ὅτι καὶ τώρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κοντά μας. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Ἄν πραγματικὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι κοντά μας, πῶς θὰ ἀπαλλάσονταν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τοὺς αὐτοὶ ποὺ βαπτίσθηκαν κατὰ τὴν ἱερὴ αὐτὴ νύχτα; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπαλλαγεῖ κανένας ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τοῦ χωρὶς τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἄκουστε λοιπὸν τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «Γιατὶ ἤμασταν κάποτε καὶ ἐμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, ἁμαρτωλοὶ καὶ ἤμασταν δούλοι σὲ κάθε εἶδος ἐπιθυμίας. Ὅταν ὅμως φανερώθηκε ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Σωτήρα μας Θεοῦ, μᾶς ἔσωσε ὄχι ἀπὸ ἔργα ἀρετῆς, ποὺ κάναμε ἐμεῖς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν εὐσπλαχνία του, μὲ τὸ βάπτισμα μὲ τὸ ὁποῖο μᾶς ξαναγεννᾶ καὶ μᾶς ἀνακαινίζει τὸ ἅγιο Πνεῦμα»²³. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Μὴ πλανᾶστε· οὔτε οἱ πόρνοι, οὔτε οἱ εἰδωολάτρες, οὔτε οἱ μοιχοί, οὔτε οἱ θηλυπρεπεῖς, οὔτε οἱ παιδεραστὲς, οὔτε οἱ κλέφτες, οὔτε οἱ πλεονέκτες, οὔτε οἱ μέθυστοι, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ περιπαίζουν καὶ βρίζουν, οὔτε οἱ ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ»²⁴. Εἶδες ὅλα τὰ εἶδη τῆς κακίας; «Καὶ τέτοιοι ἦσατε μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, ἀλλὰ λουστήκατε ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἁγιαστήκατε καὶ γίνατε δίκαιοι»²⁵. Πῶς; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ θέλουμε νὰ μάθουμε, ἂν δηλαδὴ βγάλαμε τὴν κακία ἀπὸ πάνω μας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄκουσε λοιπὸν· «Ἀλλὰ ἁγιαστήκατε καὶ γίνατε δίκαιοι, γιατί

Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Εἶδες ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν κακίαν ἅπασαν ἐκείνην ἀπήλειψε;

4. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ βλασφημοῦντες τοῦ Πνεύματος τὴν ἀξίαν; Εἰ γὰρ μὴ ἀφήσιν ἁμαρτήματα, εἰκῆ παραλαμβάνεται εἰς τὸ βάπτισμα, εἰ δὲ ἀφήσιν ἁμαρτήματα, εἰκῆ βλασφημεῖται ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν. Εἰ μὴ Πνεῦμα ἦν ἅγιον, Κύριον Ἰησοῦν εἶπεῖν οὐκ ἠδυνάμεθα· «Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἶπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν τῷ Πνεύματι ἁγίῳ». Εἰ μὴ Πνεῦμα ἦν ἅγιον, τὸν Θεὸν παρακαλέσαι οὐκ ἠδυνάμεθα οἱ πιστοί· λέγομεν γάρ, «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν 10 τοῖς οὐρανοῖς». Ὡσπερ οὖν Κύριον καλέσαι οὐκ ἠδυνάμεθα, οὕτως οὐδὲ Πατέρα τὸν Θεὸν καλέσαι ἠδυνάμεθα. Πόθεν δῆλον; Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου λέγοντος, «Ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κράζον, ἀββᾶ ὁ Πατήρ». Ὡστε ὅταν καλέσης τὸν Πατέρα, ἀνα- 15 μνήσθητι, ὅτι τοῦ Πνεύματος τὴν ψυχὴν κινουῦντος ἠξιώθης τῆς προσηγορίας ἐκείνης. Εἰ μὴ Πνεῦμα ἦν, λόγος σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἦν· «Ἔμὲν γὰρ δίδοται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως». Εἰ μὴ Πνεῦμα ἅγιον ἦν, ποιμένες καὶ διδάσκαλοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἦσαν· 20 καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τοῦ Πνεύματος γίνονται, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Ἐν ᾧ ἔθετο ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ποιμένας καὶ ἐπισκόπους».

Ὅρας ὅτι καὶ τοῦτο διὰ τοῦ Πνεύματος; Εἰ μὴ Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ κοινῷ τούτῳ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ, οὐκ ἂν ὅτε πρὸ μικροῦ ἀνέβη ἐπὶ τὸ ἱερὸν βῆμα τοῦτο, καὶ πᾶσιν ὑμῖν ἔδωκεν εἰρή- 25 νην, καὶ ἐπεφθέξασθε αὐτῷ κοινῇ πάντες, «Καὶ τῷ Πνεύματί σου»· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναβαίνουντι μόνον, οὐδὲ διαλεγομένῳ πρὸς ὑμᾶς, οὐδὲ εὐχομένῳ ὑπὲρ ὑμῶν ταύτην ἐπιφθέγγεσθε τὴν ρῆσιν, ἀλλ' ὅταν παρὰ τὴν ἱερὰν ταύτην ἐστήκη τράπεζαν, ὅταν παρὰ

29. Α' Κορ. 12, 8.

30. Πράξ. 20, 28.

31. Ἀναφέρεται στὸν ἐπίσκοπο Φλαβιανό.

26. Α' Κορ. 12, 3.

27. Ματθ. 6, 9.

28. Γαλ. 4, 6.

βαπτιστήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ στὴ χάρη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας». Εἶδες ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐξαφάνισε ὅλη ἐκείνη τὴν κακία;

4. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποὺ βλασφημοῦν τὴν ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Γιατὶ ἂν δὲ συγχωρεῖ τις ἁμαρτίες, ἄσκοπα τὸ παίρνουμε στὸ βάπτισμα, ἂν ὁμως συγχωρεῖ τις ἁμαρτίες, ἄδικα τὸ βλασφημοῦν οἱ αἵρετικοί. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἅγιο Πνεῦμα, δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ὁμολογήσουμε Κύριο τὸν Ἰησοῦ. «Γιατὶ κανένας δὲν μπορεί νὰ ὁμολογήσει Κύριο τὸν Ἰησοῦ, παρὰ μόνο μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»²⁶. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲ θὰ μπορούσαμε οἱ πιστοὶ νὰ παρακαλέσουμε τὸ Θεό, γιατί λέμε· «Πατέρα μας ποὺ κατοικεῖς στοὺς οὐρανοὺς»²⁷. Ὅπως λοιπὸν δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάσουμε Κύριο τὸ Θεό, ἔτσι δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν ὀνομάσουμε καὶ Πατέρα. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀπόστολο ποὺ λέγει· «Καὶ ἐπειδὴ εἶστε παιδιά τοῦ Θεοῦ, ἐξαπέστειλε σὺς καρδιές σας ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του, ποὺ σᾶς δίνει τὴν παρηυσία νὰ φωνάζετε, ἄββᾶ, δηλαδὴ πατέρα μας»²⁸. Ὡστε, ὅταν καλέσεις τὸν Πατέρα, θυμήσου, ὅτι ἀξιώθηκες νὰ τὸν ὀνομάσεις πατέρα, ἐπειδὴ σὲ παρακίνησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲ θὰ ὑπῆρχε στὴν Ἐκκλησία λόγος σοφίας καὶ γνώσης. «Γιατὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σ' ἄλλον δίνει λόγο σοφίας καὶ σ' ἄλλον λόγο γνώσης»²⁹. Ἐὰν δὲν ἦταν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲ θὰ ὑπῆρχαν στὴν Ἐκκλησία ποιμένες καὶ διδασκαλοὶ. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ γίνονται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Στὸ πνευματικὸ σας ποίμνιο σᾶς τοποθέτησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποιμένες καὶ ἐπισκόπους»³⁰.

Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὁ κοινὸς αὐτὸς πατέρας καὶ διδάσκαλος³¹, ὅπου πρὶν ἀπὸ λίγο ἀνέβηκε στὸ ἱερὸ αὐτὸ βῆμα καὶ σᾶς εὐχήθηκε ὅλους εἰρήνη, δὲ θὰ τοῦ λέγατε ὅλοι μαζί, «Καὶ στὸ δικό σου Πνεῦμα». Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο ὅταν ἀνεβαίνει στὸ βῆμα, οὔτε μόνο ὅταν σᾶς ὁμιλεῖ, οὔτε μόνο ὅταν προσεύχεται γιὰ σᾶς τοῦ λέγετε αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ὅταν στέκεται κοντὰ σ' αὐτὴν

τὴν φρικτὴν ἐκείνην θυσίαν ἀναφέρειν μέλλῃ· ἴσασι γὰρ οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον· οὐ πρότερον ἄπτεται τῶν προκειμένων ἕως ἂν ὑμῖν αὐτοῖς ἐπεύξηται τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου χάριν, καὶ ὑμεῖς ἐπιφθέγξησθε αὐτῷ, «Καὶ τῷ Πνεύματί σου», διὰ τῆς ἀποκρίσεως αὐτῆς ἀναμιμνήσκοντες αὐτοὺς ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς ὁ παρῶν πράττει, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα, ἀλλ' ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις παροῦσα καὶ πᾶσιν ἐφιπταμένη τὴν μυστικὴν ἐκείνην κατασκευάζει θυσίαν. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὁ παρῶν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν
 10 δι' αὐτοῦ. Μὴ τοίνυν πρόσεχε τῇ φύσει τοῦ ὀρωμένου, ἀλλ' ἐννόει τὴν χάριν τὴν ἀόρατον. Οὐδὲν ἀνθρώπινον τῶν γινομένων ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ βήματι. Εἰ μὴ Πνεῦμα παρῆν, οὐκ ἂν συνέστη ἡ Ἐκκλησία, εἰ δὲ συνίσταται ἡ Ἐκκλησία, εὐδηλον ὅτι τὸ Πνεῦμα πάρεστι.

15 Τίνος οὖν ἕνεκεν, φησί, σημεῖα οὐ γίνεται νῦν; Ἐνταῦθά μοι μετὰ ἀκριβείας προσέχετε· παρὰ πολλῶν γὰρ ἀκούω τοῦτο, καὶ συνεχῶς καὶ ἀεὶ ζητούμενον· διὰ τί τότε γλώσσαις ἐλάλουν πάντες οἱ βαπτιζόμενοι, νῦν δὲ οὐκ ἔτι; Μάθωμεν πρότερον τί τὸ λαλεῖν γλώσσαις, καὶ τότε ἐροῦμεν καὶ τὴν αἰτίαν. Τί οὖν ἐστὶ
 20 γλώσσαις λαλεῖν; Ὁ βαπτιζόμενος εὐθέως ἐφθέγγετο τῇ τῶν Ἰνδῶν φωνῇ, τῇ τῶν Αἰγυπτίων, τῇ τῶν Περσῶν, τῇ τῶν Σκυθῶν, τῇ τῶν Θρακῶν, καὶ εἰς ἀνθρώπος πολλὰς ἐλάμβανε γλώσσας, καὶ οὗτοι οἱ νῦν, εἰ ἦσαν τότε βαπτισθέντες, εὐθέως ἂν ἤκουσας αὐτῶν διαφόροις φθεγγομένων φωναῖς. Καὶ γὰρ ὁ
 25 Παῦλος, φησὶν, εὗρέ τινας βαπτισθέντας ἐν τῷ βαπτίσματι Ἰωάννου, καὶ λέγει αὐτοῖς· «Εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; Λέγουσιν αὐτῷ· ἀλλ' οὐδὲ εἰ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον, ἤκουσαμεν»· καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν αὐτοὺς βαπτισθῆναι· «Καὶ ἐπιθέν-

τὴν ἁγία Τράπεζα, ὅταν πρόκειται νὰ προσφέρει τὴ φοβερὴ ἐκείνη θυσία· γιατί οἱ μνημένοι γνωρίζουν αὐτὸ πὸ λέγω. Δὲν ἀγγίζει τὰ δῶρα πὸ βρίσκονται μπροστά του προτοῦ νὰ σᾶς εὐχηθεῖ νὰ ἔχετε τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ σεῖς νὰ τοῦ πεῖτε, «Καὶ στὸ δικό σου Πνεῦμα», καὶ μὲ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ ὑπενθυμίσετε στὸν ἑαυτό σας, ὅτι αὐτὸς πὸ εἶναι κοντὰ στὴν ἁγία Τράπεζα δὲν κατορθώνει τίποτε, οὔτε εἶναι ἀνθρώπινα κατορθώματα τὰ προσφερόμενα δῶρα, ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πὸ εἶναι παρούσα καὶ πετᾶ ἐπάνω ἀπ' ὄλους, ἐτοιμάζει τὴ μυστικὴ ἐκείνη θυσία. Γιατί, ἂν καὶ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς πὸ βρίσκεται ἐκεῖ, ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι ἐκεῖνος πὸ ἐνεργεῖ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Μὴν προσέχεις λοιπὸν στὸν ἄνθρωπο πὸ βλέπεις, ἀλλὰ προσπάθησε νὰ καταλάβεις τὴν ἀόρατη χάρη τοῦ Θεοῦ. Τίποτε δὲν εἶναι ἀνθρώπινο ἀπὸ αὐτὰ πὸ γίνονται στὸ ἱερὸ αὐτὸ βῆμα. Ἐὰν δὲν ἦταν παρὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲ θὰ ἰδρυόταν ἡ Ἐκκλησία· ἀφοῦ ὅμως ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι εἶναι παρὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Γιατί λοιπὸν, λέγει, δὲ γίνονται σήμερα θαύματα; Ἐδῶ, σᾶς παρακαλῶ, προσέξτε ἰδιαίτερα· γιατί ἀπὸ πολλοὺς τὸ ἀκούω αὐτὸ καὶ ἀναζητοῦν τὴν ἐξήγησή του διαρκῶς καὶ πάντοτε. Γιατί ὅσοι βαπτίζονταν τότε μιλοῦσαν ὅλοι ξένες γλῶσσες καὶ τώρα δὲν ὁμιλοῦν πιά; Ἄς μάθουμε πρῶτα τί σημαίνει ὅτι μιλοῦσαν γλῶσσες καὶ ὕστερα θὰ ποῦμε γιὰ τὴν αἰτία. Τί σημαίνει λοιπὸν ὅτι μιλοῦσαν ξένες γλῶσσες; Ἐκεῖνος πὸ βαπτίζονταν μιλοῦσε ἀμέσως τὴ γλῶσσα τῶν Ἰνδῶν, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Περσῶν, τῶν Σκυθῶν, τῶν Θρακῶν, καὶ ἕνας ἄνθρωπος ἤξερε τότε πολλὰς γλῶσσες, καὶ αὐτοὶ πὸ βαπτίσθηκαν σήμερα, ἂν βαπτίζονταν τότε, θὰ τοὺς ἄκουες ἀμέσως νὰ ὁμιλοῦν διάφορες γλῶσσες. Γιατί καὶ ὁ Παῦλος, λέγει, συνάντησε κάποιους πὸ βαπτίσθηκαν μὲ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη καὶ τοὺς λέγει· «Μήπως λάβατε τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὅταν πιστέψατε; Αὐτοὶ τοῦ ἀπάντησαν· οὔτε κὰν ἀκούσαμε ἂν ὑπάρχει ἅγιο Πνεῦμα»³²· καὶ ἀμέσως τοὺς συμβούλευσε νὰ βαπτισθοῦν. «Καὶ ὅταν ὁ Παῦλος ἔθεσε ἐπάνω στὰ κεφάλια τοὺς τὰ χέρια

τος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐλάλουν ἅπαντες γλώσσαις».

Τίνος οὖν χάριν συνεστάλη, καὶ ἀνηρέθη ἐξ ἀνθρώπων ἡ χάρις αὕτη νῦν; Οὐχὶ ἀτιμάζοντος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τιμῶντος. Πῶς; ἐγὼ λέγω. Ἀνοητότερον οἱ ἄνθρωποι διέκειντο τότε τῶν εἰδώλων προσφάτως ἀπηλλαγμένοι, καὶ παχύτερα καὶ ἀναισθητοτέρα αὐτῶν ἡ διάνοια ἔτι ἦν, καὶ πρὸς τὰ σωματικὰ πάντα ἐπτόηντο καὶ ἐκεχήνεσαν, καὶ οὐδεμία αὐτοῖς οὐδέπω ἔννοια δωρεῶν ἀσωμάτων ἦν, οὐδὲ εἶδεσαν τί ποτέ ἐστι
10 νοητὴ χάρις, καὶ πίστει μόνῃ θεωρουμένη· διὰ τοῦτο σημεῖα ἐγίνετο. Τῶν γὰρ χαρισμάτων τῶν πνευματικῶν τὰ μὲν ἀόρατά ἐστι, καὶ πίστει καταλαμβάνεται μόνῃ· τὰ δὲ καὶ αἰσθητὸν ἐνδείκνυται σημεῖον πρὸς τὴν τῶν ἀπίστων πληροφορίαν. Οἷόν τι λέγω· ἁμαρτιῶν ἄφεσις νοητόν ἐστι πρᾶγμα, ἀόρατόν ἐστι
15 χάρισμα· πῶς γὰρ καθαίρονται ἡμῶν αἱ ἁμαρτίαι, οὐχ ὁρῶμεν τοῖς τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς. Τί δήποτε; Ὅτι ψυχὴ ἐστὶν ἡ καθαιρομένη· ψυχὴ δὲ ὀφθαλμοῖς σώματος οὐχ ὁρᾶται.

Ἡ μὲν οὖν κάθαρσις τῶν ἁμαρτημάτων νοητὴ δωρεὰ τίς ἐστὶν ὀφθαλμοῖς οὐ δυναμένη σώματος γενέσθαι φανερά· τὸ δὲ
20 γλώσσαις διαφόροις λαλεῖν ἐστὶ μὲν καὶ αὐτὸ νοητῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος· αἰσθητὸν μέντοι παρέχεται τὸ σημεῖον, καὶ τοῖς ἀπίστοις εὐσύνοπτον. Τῆς γὰρ ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ γινομένης ἐνεργείας τῆς ἀοράτου λέγω ἢ ἔξω γλῶττα ἀκουομένη φανέρωσις τίς ἐστὶ καὶ ἔλεγχος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐκάστῳ δὲ ἢ
25 φανέρωσις τοῦ Πνεύματος δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον». Ἐγὼ μὲν οὖν νῦν χρεῖαν οὐκ ἔχω σημείων. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι καὶ χωρὶς σημείου δόσεως πιστεύειν μεμάθηκα τῷ Δεσπότη. Ὁ γὰρ ἀπιστῶν ἐνεχύρου δεῖται· ἐγὼ δὲ πιστεύων οὐ δέομαι ἐνεχύρου

του, ἦρθε σ' αὐτοὺς τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὅλοι μιλοῦσαν διάφορες γλῶσσες»³³.

Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν περιορίσθηκε καὶ ἐξαφανίσθηκε τώρα αὐτὴ ἡ χάρη; Ὅχι ἐπειδὴ δὲ μᾶς τιμᾶ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκριβῶς μᾶς τιμᾶ πάρα πολύ. Πῶς; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Οἱ ἄνθρωποι τότε συμπεριφέρονταν πρὸς ἀνόητα ἐπειδὴ λίγο πρὶν εἶχαν ἐγκαταλείψει τὰ εἰδῶλα, καὶ τὸ μυαλό τους ἦταν ἀκόμη πρὸς κατώτερο πνευματικά, καὶ πρὸς ἀναίσθητο καὶ τρόμαζαν καὶ ἔμειναν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα μπροστὰ σ' ὅλα τὰ ὑλικά πράγματα, καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη καμιά γνώση γιὰ τὰ πνευματικά χαρίσματα, οὔτε γνώριζαν τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ πνευματικὴ χάρη, πὸς μόνον μὲ τὴν πίστη μποροῦσε νὰ τὴν κατανοήσῃ κάποιος. Γι' αὐτὸ γίνονταν θαύματα. Γιατὶ ἀπὸ τὰ πνευματικά χαρίσματα ἄλλα εἶναι ἀόρατα καὶ κατανοοῦνται μόνον μὲ τὴν πίστη, καὶ ἄλλα παρουσιάζουν κάποιο αἰσθητὸ σημάδι γιὰ νὰ τὰ δοῦν οἱ ἄπιστοι. Κάτι τέτοιο ἐννοῶ· ἡ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι πνευματικὸν πράγμα, εἶναι ἀόρατο χάρισμα. Γιατὶ δὲ βλέπουμε μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος πῶς καθαρίζονται οἱ ἁμαρτίες μας. Γιατί τέλος πάντων; Γιατὶ ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτὴ πὸς καθαρίζεται καὶ ἡ ψυχὴ δὲ βλέπεται μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος.

Ἡ κάθαρση λοιπὸν τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι κάποια πνευματικὴ δωρεὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος. Καὶ τὸ νὰ ὁμιλεῖ κάποιος διάφορες γλῶσσες εἶναι βέβαια καὶ αὐτὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ δίνει καὶ αἰσθητὸ σημάδι, πὸς εὐκολὰ τὸ καταλαβαίνουν καὶ οἱ ἄπιστοι. Γιατὶ ἡ γλῶσσα, ἐπειδὴ τὴν ἀκούμε, εἶναι κάποια φανέρωση καὶ ἀπόδειξη τῆς ἀόρατης ἐνέργειας πὸς γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Καὶ στὸν καθένα δίνεται τὸ χάρισμα, πὸς εἶναι ἡ φανέρωση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γιὰ τὸ συμφέρον ὅλων μας»³⁴. Ἐγὼ λοιπὸν δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ θαύματα. Γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατὶ ἔχω μάθει νὰ πιστεύω στὸν Κύριο καὶ χωρὶς νὰ μοῦ δώσει κάποιος ἀποδείξεις. Γιατὶ ἐκεῖνος πὸς δὲν πιστεύει χρειάζεται ἐγγύηση, ἐγὼ ὅμως πὸς πιστεύω δὲ χρειάζομαι ἐγγύηση, οὔτε

οὐδὲ σημείου· ἀλλὰ κἄν μὴ λαλήσω γλώσση, οἶδα ὅτι ἔκαθάρ-
 θην ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν. Ἐκεῖνοι δὲ τότε οὐκ ἐπίστευον, εἰ μὴ ἔλα-
 βον σημεῖον· διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐδίδοτο σημεῖα, ὡσπερ ἐνέχυρον
 τῆς πίστεως, ἧς ἐπίστευον. Ὡστε οὐχ ὡς πιστοῖς, ἀλλ' ὡς ἀπί-
 5 στοῖς ἐδίδοτο τὰ σημεῖα, ἵνα γένωνται πιστοί· οὕτω καὶ Παῦλός
 φησι, «τὰ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις». Ὁ-
 ρᾶτε, ὅτι οὐχὶ ἀτιμάζοντος ἡμᾶς Θεοῦ, ἀλλὰ τιμῶντός ἐστι τὸ
 συστεῖλαι τὴν τῶν σημείων ἐπίδειξιν; Βουλόμενος γὰρ δεῖξαι
 τὴν πίστιν ἡμῶν, ὅτι χωρὶς ἐνεχύρων καὶ σημείων αὐτῶ πιστεύ-
 10 ομεν, τοῦτο πεποίηκεν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰ μὴ ἔλαβον πρῶτον ση-
 μεῖον καὶ ἐνέχυρον, οὐκ ἂν αὐτῶ ἐπίστευον περὶ τῶν ἀφανῶν· ἐ-
 γὼ δὲ καὶ χωρὶς τούτου πᾶσαν ἐπιδείκνυμι πίστιν· τοῦτο οὖν αἴ-
 τιον τοῦ μὴ γίνεσθαι σημεῖα νῦν.

5. Ἐβουλόμην καὶ περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἑορτῆς εἰπεῖν, καὶ
 15 δεῖξαι τί ποτέ ἐστιν πεντηκοστή, καὶ διὰ τί ἐν γλώσσαις πυρί-
 ναις, καὶ διὰ τί μετὰ δέκα ἡμέρας· ἀλλ' ὁρῶ πρὸς μῆκος τὴν δι-
 δασκαλίαν ἐκτεινομένην· διὸ ὀλίγα προσθεῖς καταπαύσω τὸν
 λόγον. «Ἐν τῶ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς ὤ-
 φθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός»· οὐχὶ πυ-
 20 ρός, ἀλλ' ὡσεὶ πυρός, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν ὑποπτεύσης περὶ τοῦ
 Πνεύματος. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν Ἰορδανείων ρεῖθρων οὐχὶ πε-
 ριστερὰ κατέβη, ἀλλ' ἐν εἶδει περιστερᾶς· οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ
 πῦρ, ἀλλ' ἐν εἶδει πυρός. Καὶ πάλιν ἀνωτέρω φησὶν· «Ὡσεὶ φε-
 ρομένης πνοῆς βιαίας»· οὐχὶ πνοῆς βιαίας, ἀλλ' «ὡς φερομένης
 25 πνοῆς βιαίας».

Τίνος δὲ ἕνεκεν ὁ μὲν Ἰεζεκιήλ οὐ δι' ὁμοιώσεως πυρὸς
 λαμβάνει τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, ἀλλὰ διὰ βιβλίου, οἱ δὲ ἀ-
 πόστολοι διὰ πυρὸς λαμβάνουσι τὰ χαρίσματα; Περὶ μὲν γὰρ ἐ-

35. Α' Κορ. 14, 22.

36. Πράξ. 2, 1.3.

37. Πράξ. 2, 2.

θαύματα, ἀλλά, καὶ ἂν δὲ μιλῆσω ξένη γλῶσσα, γνωρίζω ὅτι καθαρίσθηκα ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Ἐκεῖνοι ὁμως τότε δὲν πίστευαν, ἂν δὲν εἶχαν κάποια ἀπόδειξη. Γι' αὐτὸ τοὺς ἔδινε ἀποδείξεις, σὰν ἐγγύηση τῆς πίστεως, στὴν ὁποία πίστευαν. Συνεπῶς τοὺς ἔδινε τὶς ἀποδείξεις ὄχι γιατί ἦταν πιστοί, ἀλλὰ γιατί ἦταν ἄπιστοι, ὥστε νὰ γίνουν πιστοί. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Οἱ ἀποδείξεις δὲ χρειάζονται στοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ στοὺς ἄπιστους»³⁵. Βλέπετε ὅτι τὸ νὰ σταματήσει ὁ Θεὸς νὰ παρουσιάζει θαύματα εἶναι ἀπόδειξη ὄχι γιατί δὲ μᾶς τιμᾶ, ἀλλὰ γιατί μᾶς τιμᾶ; Γιατί τὸ ἔχει κάνει αὐτό, ἐπειδὴ θέλει ν' ἀποδείξει τὴν πίστη μας, ὅτι πιστεύουμε σ' αὐτὸν χωρὶς ἐγγυήσεις καὶ θαύματα. Ἐκεῖνοι βέβαια ἂν δὲν ἔπαιρναν πρῶτα κάποια ἐγγύηση καὶ κάποια ἀπόδειξη, δὲ θὰ πίστευαν στὸ Θεὸ γιὰ τὰ ἀόρατα πράγματα, ἐγὼ ὁμως καὶ χωρὶς αὐτὰ πιστεύω μ' ὅλη μου τὴν καρδιά. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία ποὺ δὲ γίνονται τώρα θαύματα.

5. Θὰ ἤθελα νὰ μιλῆσω καὶ γιὰ τὴν ἀφορμὴ τῆς ἑορτῆς καὶ ν' ἀποδείξω τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ Πεντηκοστὴ καὶ γιατί δίνονται τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἑορτὴ αὐτὴν καὶ γιατί μὲ πύρινες γλῶσσες καὶ γιατί δέκα ἡμέρες μετὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου. Βλέπω ὁμως ὅτι ἡ ὁμιλία γίνεται μεγάλη, γι' αὐτό, ἀφοῦ προσθέσω λίγα ἀκόμη, θὰ σταματήσω. «Καὶ ὅταν ἦταν πιά ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους οἱ μαθητὲς νὰ διαμοιράζονται σ' αὐτοὺς γλῶσσες παρόμοιες μὲ φλόγες»³⁶. Ὁχι γλῶσσες ἀπὸ φλόγα, ἀλλὰ παρόμοιες μὲ φλόγα, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κάτι τὸ αἰσθητό. Ὅπως δηλαδὴ στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ κατέβηκε ὄχι περιστέρι, ἀλλὰ μὲ μορφή περιστεριοῦ, ἔτσι καὶ ἐδῶ παρουσιάσθηκε ὄχι φλόγα, ἀλλὰ μὲ μορφή φλόγας. Καὶ πάλι πιὸ παραπάνω λέγει· «Σὰν νὰ φύσηξε δυνατὸς ἀέρας»³⁷. Δὲν λέγει ὅτι φύσηξε δυνατὸς ἀέρας, ἀλλὰ ὅτι «σὰν νὰ φύσηξε δυνατὸς ἀέρας».

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁμως ὁ Ἰεζεκιὴλ δὲν παίρνει τὸ χάρισμα τῆς προφητείας μὲ κάτι παρόμοιο μὲ φλόγα, ἀλλὰ τὸ παίρνει μὲ βιβλίο, ἐνῶ οἱ ἀπόστολοι παίρνουν τὰ χαρίσματα μὲ φλόγα; Γιὰ

κείνου φησίν, ὅτι ἔδωκεν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ κεφαλίδα βιβλίου, καὶ ἐγγέγραπται κατάλεγμα καὶ μέλος καὶ οὐαί, καὶ ἦν· τὰ ὀπίσω καὶ τὰ ἔμπροσθεν γεγραμμένα· καὶ ἔφαγεν αὐτό, καὶ ἐγένετο ἐν τῷ στόματι ὡς μέλι γλυκάζον. Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων οὐχ
5 οὕτως· ἀλλ' «Ὡφθησαν αὐτοῖς γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκεῖ βιβλίον καὶ γράμματα, ἐνταῦθα δὲ γλῶσσα καὶ πῦρ; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἀπῆει κατηγορήσων ἀμαρτημάτων, καὶ θρηνήσων συμφορὰς Ἰουδαϊκὰς, οὗτοι δὲ ἐξήεσαν τὰ τῆς οἰκουμένης ἀμαρτήματα δαπανήσοντες· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν γραμ-
10 ματεῖον ἐλάμβανε τῶν μελλουσῶν συμφορῶν ὑπόμνησιν· οὗτοι δὲ πῦρ ἐλάμβανον, ὥστε κατακαῦσαι τὰ τῆς οἰκουμένης ἀμαρτήματα καὶ ἀφανίσει πάντα. Καθάπερ γὰρ πῦρ εἰς ἀκάνθας ἐμπιπτον πάσας αὐτὰς ἀφανίσει ραδίως, οὕτω καὶ τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις ἐδαπάνη τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀμαρτίας.

15 Ἄλλ' οἱ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι τούτων γενομένων, δέον καταπεπληχθαι καὶ τρέμειν καὶ προσκυνεῖν τὸν διδόντα τὴν δωρεάν, πάλιν τὴν οἰκείαν ἄνοιαν ἐπιδείκνυνται, μέθην κατηγοροῦντες τῶν πεπληρωμένων τοῦ Πνεύματος ἀποστόλων· «Οὗτοι γάρ», φησί, «γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν». Ἐννόησον ἀγνω-
20 μοσύνην ἀνθρώπων, καὶ σκόπησον εὐγνωμοσύνην ἀγγέλων. Οἱ μὲν γὰρ ἄγγελοι ὅτε εἶδον τὴν ἀπαρχὴν ἀναγομένην τὴν ἡμετέραν, ἔχαιρον καὶ ἔλεγον· «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἰδόντες τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν κατα-
25 βᾶσαν πρὸς ἡμᾶς λέγουσιν, ὅτι μεθύουσιν οἱ δεξάμενοί τὴν χάριν, καὶ οὐδὲ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους αὐτοῦς ἐδυσώπησε· γλεύκος γὰρ ἐν ἔαρος ὥρα οὐκ ἂν εὐρεθείη ποτέ· τότε δὲ ἔαρ ἦν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀφείσθωσαν, ἡμεῖς δὲ σκοπῶμεν τὴν ἀντίδοσιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ.

38. Ἰεζ. 2, 9 καὶ 3, 3.

39. Πράξ. 2, 13.

40. Ψαλμ. 23, 7.

τὸν Ἰεζεκιήλ λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε στὸ στόμα βιβλίον καὶ ἦταν γραμμένο μέσα σ' αὐτὸ ἐπικρίσεις καὶ θρῆνοι καὶ συμφορές, καὶ ἦταν γραμμένο σ' ὅλα τοῦ τὰ σημεῖα. Καὶ τὸ ἔφαγε ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ἔγινε μέσα στὸ στόμα τοῦ γλυκὸ σὰν μέλι³⁸. Γιὰ τοὺς ἀποστόλους ὁμοίως δὲ λέγει ἔτσι, ἀλλ' ὅτι «εἶδαν μὲ τὰ μάτια τοὺς οἱ μαθητὲς γλώσσες παρόμοιες μὲ φλόγα». Γιὰ ποῖον λοιπὸν λόγο παρουσιάσθηκε ἐκεῖ βιβλίον καὶ γράμματα καὶ ἔδω γλώσσα καὶ φλόγα; Γιατὶ ἐκεῖνος πῆγαινε νὰ ἐπικρίνει τὶς ἁμαρτίες καὶ νὰ θρηνήσῃ τὶς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων, αὐτοὶ ὁμοίως διασκορπίσθηκαν γιὰ νὰ συγχωρήσουν τὶς ἁμαρτίες ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ ὁ Ἰεζεκιήλ πῆρε βιβλίον ποῦ ἔγραφε τὶς μέλλουσες συμφορὰς, οἱ ἀπόστολοι ὁμοίως πῆραν τὴ φλόγα, γιὰ νὰ κατακάψουν τὶς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τὶς ἐξαφανίσουν ὅλες. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἡ φωτιὰ πέσει στὰ ἀγκάθια, τὰ ἐξαφανίζει ὅλα εὐκόλα, ἔτσι καὶ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξαφάνιζε τὶς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ οἱ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἔπρεπε, ὅταν ἔγιναν αὐτά, νὰ μείνουν ἐκπληκτοὶ καὶ νὰ τρέμουν καὶ νὰ προσκυνοῦν Ἐκεῖνον ποῦ ἔδινε τὰ χαρίσματα, δείχνουν πάλι τὴν ἀνοησίαν τους, κατηγορώντας γιὰ μεθυσμένους τοὺς ἀποστόλους ποῦ εἶχαν πάρει πλούσια τὴ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἔλεγαν· «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἦπιαν γλυκὸ καὶ δυνατὸ κρασί καὶ δὲν ξέρουν τί λέγουν»³⁹. Πρόσεξε τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ σκέψου τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀγγέλων. Γιατὶ οἱ ἄγγελοι, ὅταν εἶδαν τὴ δική μας ἐκλεκτὴ προσφορὰ ν' ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸν, χαίρονταν καὶ ἔλεγαν· «Ἄνοιξτε τὶς πύλες σας, ἄρχοντες, καὶ παραμερίστε αἰῶνιες πύλες, γιὰ τὴν θὰ μπεῖ μέσα ὁ βασιλεὺς τῆς δόξας»⁴⁰. Οἱ ἄνθρωποι ὁμοίως, ὅταν εἶδαν ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατέβηκε σ' ἐμᾶς, λέγουν ὅτι εἶναι μεθυσμένοι ἐκεῖνοι ποῦ δέχθηκαν τὴ χάρις καὶ δὲν ἔβλεπαν οὔτε τὴν ἐποχὴ τοῦ ἔτους. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ποτὲ μοῦστος κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνοιξῆς· τότε δὲ ἦταν ἀνοιξη. Ἄλλ' ἄς τοὺς ἀφήσουμε ἐκεῖνους καὶ ἄς ἐξετάσουμε ἐμεῖς τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ.

Ἔλαβε τὴν ἀπαρχὴν τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ὁ Χριστός, καὶ ἀντέδωκεν ἡμῖν τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν· καὶ καθάπερ ἐν μακρῷ πολέμῳ γίνεται, ὅταν μάχη λυθῆ, καὶ εἰρήνη γένηται, οἱ πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθῶς ἔχοντες ἐνέχυρα καὶ ὄμηρα ἀλλήλοις
 5 ἀντιδιδόασιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐγένετο φύσεως· ἔπεμψεν αὐτῷ ἐνέχυρα καὶ ὄμηρα τὴν ἀπαρχὴν ἣν ἀνήνεγκεν ὁ Χριστός· ἀντέπεμψεν ἡμῖν αὐτὸς ἐνέχυρα καὶ ὄμηρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅτι δὲ ἐνέχυρα καὶ ὄμηρα ἔχομεν, δῆλον ἐντεῦθεν· τὰ γὰρ ἐνέχυρα καὶ ὄμηρα βασιλικοῦ γένους εἶναι
 10 χρῆ· διὰ τοῦτο καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἡμῖν κατεπέμφθη, ὡς τῆς βασιλικωτάτης οὐσίας ἦν· καὶ ὁ παρ' ἡμῖν δὲ ἀνενεχθεὶς ἐκ γένους ἦν βασιλικοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ σπέρματος ἦν Δαυὶδ. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι δέδοικα, ὅτι ἡ ἀπαρχὴ ἡμῶν ἄνω κάθηται. Διὰ τοῦτο κἂν σκώληκά μοι τις εἴπη ἀτελεύτητον, κἂν πῦρ ἄσβεστον, κἂν ἑτέρας
 15 κολάσεις καὶ τιμωρίας, οὐ φοβοῦμαι λοιπόν· μᾶλλον δὲ φοβοῦμαι μὲν, οὐκ ἀπογινώσκω δὲ τῆς σωτηρίας τῆς ἐμαυτοῦ. Εἰ γὰρ μὴ μεγάλα ἀγαθὰ ὁ Θεὸς περὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἐβουλεύετο, οὐκ ἂν τὴν ἀρχὴν ἡμῶν ἔλαβεν ἄνω.

Πρὸ τούτου μὲν εἰς τὸν οὐρανὸν βλέποντες καὶ τὰς ἀσωμάτων
 20 τοὺς ἐννοοῦντες δυνάμεις σαφεστέραν τὴν εὐτέλειαν ὁρῶμεν τὴν ἡμετέραν, ἀπὸ τῆς συγκρίσεως τῶν ἄνω δυνάμεων, νῦν δὲ ὅταν βουληθῶμεν τὴν εὐγένειαν ἡμῶν ἰδεῖν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω βλέπομεν, εἰς τὸν θρόνον αὐτὸν τὸν βασιλικόν· ἐκεῖ γὰρ ἡ ἐξ ἡμῶν ἀπαρχὴ κάθηται. Οὕτω καὶ ἐλεύσεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐ-
 25 ρανοῦ κρίνων ἡμᾶς. Παρασκευαζώμεθα τοίνυν, ὥστε μὴ τῆς δόξης ἐκείνης ἐκπεσεῖν· ἥξει γὰρ πάντως καὶ οὐ χρονιεῖ ὁ κοινὸς ἡμῶν Δεσπότης· ἥξει στρατόπεδα ἐπαγόμενος, ἀγγέλων τάγματα, ἀρχαγγέλων συμμορίας, μαρτύρων φρατρίας, δικαίων χορούς, προφητῶν καὶ ἀποστόλων δῆμους, καὶ ἐν μέσῳ τῶν στρα-

Ὁ Χριστὸς πῆρε τὴν ἐκλεκτὴν προσφορὰ τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ μᾶς ἔδωσε σὰν ἀντάλλαγμα τῆ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς γίνεται σὲ μακροχρόνιο πόλεμο, ὅταν σταματήσουν οἱ μάχες καὶ γίνῃ εἰρήνη, οἱ ἀντίπαλοι ἀνταλλάσσουν μεταξύ τους ἐγγυήσεις καὶ ὀμήρους, ἔτσι ἔγινε καὶ μεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἔστειλε στοὺς Θεοὺς τὸ ἀνθρώπινο γένος ἐνέχυρο καὶ ἐγγύηση τὴν ἐκλεκτὴν προσφορὰ πὺρ ἀνέβασε στοὺς οὐρανοὺς ὁ Χριστός. Μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς ἐνέχυρα καὶ ἐγγυήσεις τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ὅτι ἔχουμε ἐνέχυρα καὶ ἐγγυήσεις εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ἐξῆς· τὰ ἐνέχυρα καὶ οἱ ἐγγυήσεις δηλαδὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ βασιλικὸ γένος. Γι' αὐτὸ στάλθηκε σ' ἐμᾶς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἦταν ἀπὸ ἐξαιρετικὴ βασιλικὴ οὐσία. Καὶ αὐτὸς πὺρ προσφέρθηκε ἀπὸ μᾶς ἦταν ἀπὸ βασιλικὸ γένος, γιὰτὶ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Δαυΐδ. Γι' αὐτὸ δὲ φοβᾶμαι πιά, ἀφοῦ ἡ ἐκλεκτὴ προσφορὰ μας βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ ἂν ἀκόμη μὲ ἀπειλήσει κάποιος μὲ τὰ αἰῶνια βασανιστήρια, ἢ μὲ τὴν ἄσβηστη φωτιά, ἢ μὲ ἄλλες ποινὲς καὶ τιμωρίες, δὲ φοβᾶμαι πιά. Μᾶλλον δὲ φοβᾶμαι μὲν, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζομαι γιὰ τὴν σωτηρία μου. Γιὰτὶ ἂν ὁ Θεὸς δὲ σκεφτόταν μεγάλα ἀγαθὰ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, δὲ θὰ δεχόταν στοὺς οὐρανοὺς τὴ δικὴ μας ἐκλεκτὴν προσφορὰ.

Πρὶν ἀπ' αὐτὸ, ὅταν βλέπαμε στοὺς οὐρανοὺς καὶ συλλογιζόμαστε τίς ἀσώματες δυνάμεις, διαπιστώναμε καλύτερα τὴν ἀδυναμία μας ἀπὸ τὴ σύγκριση μὲ τίς οὐράνιες δυνάμεις, τώρα ὅμως, ὅταν θελήσουμε νὰ δοῦμε τὴν εὐγένειά μας, βλέπουμε ψηλὰ στοὺς οὐρανοὺς, στοὺς ἴδιους τὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ ἐκεῖ κάθεται ἡ ἐκλεκτὴ προσφορὰ μας. Ἔτσι θὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν γιὰ νὰ μᾶς κρίνει. Ἄς ἐτοιμαζόμαστε λοιπὸν γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ἐκείνη τὴ δόξα, γιὰτὶ ὅπωςδήποτε θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριός μας καὶ δὲ θὰ ἀργήσει. Θὰ ἔλθῃ ἔχοντας μαζί του στρατεύματα, τάγματα ἀγγέλων, συντάγματα ἀρχαγγέλων, γενεὲς μαρτύρων, ομάδες εὐσεβῶν, πάρα πολλοὺς προφήτες καὶ ἀποστόλους καὶ στὴ μέση ἐκείνων τῶν ἄυλων στρατευ-

τοπέδων αὐλῶν ἐκείνων ὁ βασιλεὺς φαινόμενος ἐν ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράστῳ δόξῃ.

6. Πάντα τοίνυν ποιῶμεν, ὥστε μὴ τῆς δόξης ἐκείνης ἐκπεσεῖν. Βούλεσθε εἶπω καὶ τὰ φοβερά; οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα 5 διορθώσωμαι. Τότε πυρὸς ποταμὸς πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου σύρεται· τότε βίβλοι ἀνοίγονται· δικαστήριον ἔστη φοβερόν, καὶ φρικῶδες. Διὰ τοῦτο καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ τὰ ὑπομνήματα τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἀναγινώσκειται, καὶ πολλὰ περὶ τῶν βιβλίων τούτων φασὶν οἱ προφῆται. Καὶ ὁ μὲν Μωσῆς φησιν· «Εἰ μὲν ἀ- 10 φῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας»· ὁ δὲ Χριστὸς πάλιν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· καὶ πάλιν ὁ προφήτης Δαβὶδ· «Ἐν τῷ βιβλίῳ σου πάντες 15 γραφήσονται, ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐθεὶς ἐν αὐτοῖς»· καὶ πάλιν, «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν».

Ὅρας ὅτι οἱ μὲν ἐξαλείφονται, οἱ δὲ ἐγγράφονται; Βούλει μαθεῖν, ὅτι οὐχ οἱ δίκαιοι ἐγγράφονται ἐν ταῖς βίβλοις ἐκείναις 20 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ἐκεῖ ἐγγέγραπται; Ἐορτῆς καιρὸς, μάθωμεν περὶ πραγμάτων δυναμένων ἀπαλλάξαι ἡμᾶς τῆς κολάσεως· φοβερὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ χρήσιμος καὶ λυσιτελής· ἀπαλλάττει γὰρ τῆς πείρας τῆς διὰ τῶν πραγμάτων· μάθωμεν τοίνυν ὅτι τὰ ἁμαρτήματα ἐγγράφεται, καὶ ὅπερ ἂν ἐνταῦ- 25 θα φθεγξώμεθα, ἀναφέρεται εὐθέως ἐκεῖ καὶ ἐγγράφεται. Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο; οὐ γὰρ δεῖ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀπλῶς ἀποφαινεσθαι. Ὁ Μιχαίας φησὶ πρὸς Ἰουδαίους· «Οὐαὶ οἱ παροξύνοντες τὸν Κύριον. Καὶ πῶς», φησὶ, «παρωξύναμεν αὐτόν; Ἐν τῷ

41. Δαν. 7, 10.

42. Ἐξ. 32, 32.

45. Τὰ λόγια ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν τὰ λέγει ὁ Μιχαίας, ἀλλὰ ὁ προφήτης Μαλαχίας.

43. Λουκᾶ 10, 20.

44. Ψαλμ. 138, 16· 68, 29.

46. Μαλ. 2, 17.

μάτων θὰ φαίνεται ὁ βασιλιάς μὲ κάποια μυστηριώδη καὶ ἀπερίγραπτη δόξα.

6. Ἐάνθρωποι κάνουμε λοιπὸν ὅλα, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ἐκείνη τὴ δόξα. Θέλετε νὰ σᾶς πῶ καὶ τὰ φοβερά; Ὁχι γιὰ νὰ σᾶς λυπήσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς διορθώσω. Τότε θὰ ρέει πύρινος ποταμὸς μπροστὰ ἀπὸ τὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ⁴¹. Τότε θ' ἀνοιχτοῦν βιβλία· ἐτοιμάσθηκε φοβερὸ καὶ τρομερὸ δικαστήριον. Γι' αὐτὸ ὅπως σὲ δικαστήριον διαβάζονται ἀναφορὲς γιὰ τὶς πράξεις μας, καὶ οἱ προφῆτες λέγουν πολλὰ γιὰ τὰ βιβλία αὐτά. Καὶ ὁ Μωυσῆς λέγει· «Ἄν τοὺς συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία, συγχώρησέ την, διαφορετικὰ σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον, ποὺ μὲ ἔγραψες»⁴². Καὶ ὁ Χριστὸς πάλι ἔλεγε στοὺς μαθητὲς του· «Μὴ χαιρόσαστε γι' αὐτὸ, γιὰ τὸ ὅτι δηλαδὴ τὰ πονηρὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται σὲ σᾶς, ἀλλὰ νὰ χαιρόσαστε, γιὰ τὸ ὅτι τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»⁴³. Καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ λέγει ἐπίσης· «Στὸ βιβλίον σου ὄλοι θὰ γραφοῦν, θὰ ἔλθουν ἡμέρες καὶ δὲ θὰ ὑπάρχει κανένας ἀπ' αὐτοὺς»· καὶ πάλι, «Νὰ σβησθοῦν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζωντανῶν καὶ νὰ μὴ γραφοῦν μαζὶ μὲ τοὺς εὐσεβεῖς»⁴⁴.

Βλέπεις ὅτι ἄλλοι σβῆνονται καὶ ἄλλοι γράφονται; Θέλεις νὰ μάθεις ὅτι δὲ γράφονται μόνο οἱ δίκαιοι στὰ βιβλία ἐκεῖνα, ἀλλὰ εἶναι γραμμένες σ' αὐτὰ καὶ οἱ ἁμαρτίες μας; Εἶναι ἑορτὴ σήμερον, ἃς μάθουμε γιὰ πράγματα ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν κόλαση. Εἶναι φοβερὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ εἶναι καὶ χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα, γιὰ τὸ ὅτι μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν τρικυμία. Ἐάνθρωποι μάθουμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἁμαρτίες μας καταγράφονται καὶ αὐτὸ ποὺ θὰ ποῦμε ἐδῶ, ἀμέσως μεταφέρεται ἐκεῖ καὶ καταγράφεται. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι γνωστὸ αὐτό; γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐκφράζουμε ἐπιπόλαια τὴν γνώμη μας γιὰ τέτοια θέματα. Ὁ Μιχαίας⁴⁵ λέγει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἄλλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ ἐξοργίζετε τὸν Κύριον. Καὶ μὲ ποῖον τρόπο», λέγει, «τὸν ἐξοργίσαμε; Μὲ τὸ νὰ λέγετε· Ὁποῖος κάνει κακὸ, εἶναι ἀγαπητὸς στὸν Κύριον»⁴⁶. Αὐτὰ εἶναι λόγια ποὺ τὰ

λέγειν ὑμᾶς, Πᾶς ποιῶν πονηρὸν καλὸς ἐνώπιον Κυρίου». Οἰκετῶν ἀγνωμόνων ρήματα· καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησεν· ἐν τοῖς διαφθαρμένοις, φησὶν, ἐν τοῖς μὴ δεδουλευκόσιν αὐτῷ· «Ἴδου ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν τὰ φυλάγματα αὐτοῦ, καὶ μακαρίζομεν ἄλλο-
5 τρίους»· ἡμεῖς γάρ, φησί, καθ' ἐκάστην δουλεύομεν, καὶ ἕτεροι τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύουσι.

Τοιαῦτα καὶ δοῦλοι πολλάκις περὶ τῶν δεσποτῶν λέγουσιν· ἀλλ' ἄνθρωπον μὲν περὶ ἀνθρώπου λέγειν ταῦτα, οὐχ οὕτω δεινόν, καίπερ δεινόν, τὸ δὲ περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης Δε-
10 σπότης ταῦτα φθέγγεσθαι, Δεσπότης τοῦ ἐλεήμονος καὶ φιλανθρώπου, πάσης ἂν εἴη μείζονος καταδίκης καὶ τῆς ἐσχάτης ἄξιον τιμωρίας. Ἄλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι ἐγγράφεται τὰ τοιαῦτα ρήματα, ἄκουσον τί φησὶν ὁ προφήτης· «Ἴδου ταῦτα ἐγγέγραπται ἐν βίβλῳ ζώντων εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ἐγγράφεται
15 δέ, οὐκ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀναμνήσῃ τὴν ἡμέραν, ὥσπερ ἔλεγχόν τινα καὶ κατηγορίαν εἰς μέσον παράγων τὸ βιβλίον. Τάχα κατέσεισα ὑμῶν τὴν διάνοιαν τῷ φόβῳ· οὐχὶ τὴν ὑμετέραν, ἀλλὰ τὴν ἐμαυτοῦ πρότερον· φέρε οὖν ἐκλύσω τὸν λόγον, μᾶλλον δὲ τὸν φόβον· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκλύσω, ἀλλὰ παραμυθήσομαι· μενέτω
20 γὰρ καθαίρων τὴν διάνοιαν ὑμῶν· τὸ δὲ ἀφόρητον αὐτοῦ περιέλωμεν. Πῶς οὖν αὐτὸν δυνησόμεθα περιελεῖν; Ἄν δείξωμεν, ὅτι οὐκ ἐγγράφεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξαλείφεται ἁμαρτήματα. Ἐν δικαστηρίῳ γὰρ ἄπερ ἂν ἐπὶ ὑπομνημάτων ὁ δικαζόμενος φθέγγεται, πάντως ἐγγράφεται διηνεκῶς, καὶ ἐξαλειφθῆναι οὐκ ἐνι
25 λοιπόν· ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ βιβλίῳ κἂν φθέγγῃ τινὰ πονηρά, καὶ βουληθῆς, πάλιν ἐξαλείφεται.

Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῆς Γραφῆς· «Ἀπόστρεψον γάρ», φησί, «τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον». Οὐδεὶς δὲ ἐξαλείψει τὸ μὴ γεγραμμένον·
30 ὥστε ἐπειδὴ ἐγγεγραμμένα ἦσαν, παρακαλεῖ ἐξαλειφθῆναι. Δι-

47. Μαλ. 3, 14-15.

49. Ψαλμ. 50, 11.

48. Μαλ. 3, 16.

λέγουν ἀχάριστοι δοῦλοι. Καὶ ὁ Θεὸς τοὺς δέχθηκε αὐτούς, τοὺς ἀνήθικους, λέγει ἡ Γραφή, ἐκείνους πού δὲν τὸν ὑπηρέτησαν. «Ἐμεῖς λοιπὸν τηρήσαμε τις ἐντολές του, ἀλλὰ μακαρίζουμε ἄλλους»⁴⁷. Ἐμεῖς δηλαδή, λέγει, καθημερινὰ δουλεύουμε, ἀλλὰ ἄλλοι χαίρονται τὰ ἀγαθὰ.

Τέτοια λόγια καὶ οἱ δοῦλοι λέγουν πολλές φορές γιὰ τοὺς κυρίους τους. Ἄλλὰ τὸ νὰ λέγει αὐτὰ ἓνας ἄνθρωπος γι' ἄλλον ἄνθρωπο δὲν εἶναι τόσο φοβερό, ἂν καὶ βέβαια εἶναι φοβερό, τὸ νὰ λέγει ὁμοίως αὐτὰ κάποιος γιὰ τὸν Κύριο ὅλης τῆς οἰκουμένης, πού εἶναι σπλαχνικὸς καὶ φιλόανθρωπος, εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε καταδίκη καὶ ἀξίζει τῆ χειρότερη τιμωρία. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι καταγράφονται αὐτὰ τὰ λόγια, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «Ἴδού, αὐτὰ εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο τῶν ζωντανῶν γιὰ νὰ τὰ θυμίσουν μπροστὰ στὸ Θεὸ σ' αὐτὸν πού τὰ εἶπε»⁴⁸. Καὶ καταγράφονται, ὄχι γιὰτὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς θυμίσει τὴν ἡμέρα πού τὰ εἶπαμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ φέρει μπροστὰ μας τὸ βιβλίο σὰν κάποιο μάρτυρα πού θὰ μᾶς ἐλέγξει καὶ θὰ μᾶς κατηγορήσει. Ἴσως συγκλόνισα τὴν ψυχὴ σας μὲ τὸ φόβο· ὄχι τὴ δική σας, ἀλλὰ πρῶτα τὴ δική μου. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς σταματήσω τὴν ὁμιλία, ἢ καλύτερα τὸ φόβο· καὶ ἀκόμη δὲ καλύτερα δὲ θὰ σταματήσω τὸ φόβο, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρηγορήσω. Γιατὶ ἄς παραμένει ὁ φόβος γιὰ νὰ καθαρίζει τὴν ψυχὴ σας καὶ ἄς τὸν κάνουμε πιὸ ὑποφερτό. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσουμε νὰ τὸν περιορίσουμε; Ἄν ἀποδείξουμε ὅτι οἱ ἁμαρτίες δὲν καταγράφονται μόνο, ἀλλὰ καὶ σβήνονται. Γιατὶ στὸ δικαστήριον καταγράφονται διαρκῶς σὲ βιβλία ἐκεῖνα πού θὰ πεῖ ὁ κατηγορούμενος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σβησθοῦν στὴν συνέχεια, στὸ βιβλίο ὁμοίως ἐκεῖνο, καὶ ἂν ἀκόμη πεῖς ὀρισμένα κακά, καὶ θελήσεις, πάλι σβήνονται.

Ἄπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἄπὸ τὴν ἁγία Γραφή· γιὰτὶ λέγει· «Ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ τις ἁμαρτίες μου καὶ σβῆσε ὅλες τις παράνομες πράξεις μου»⁴⁹. Κανένας ὁμοίως δὲ θὰ σβῆσει αὐτὸ πού δὲ γράφηκε. Συνεπῶς, ἐπειδὴ ἦταν γραμμένες, παρακαλεῖ νὰ σβησθοῦν. Κάποιος ἄλλος διδάσκει καὶ πῶς

δάσκει δὲ καὶ πῶς ἐξαλείφονται ἕτερός τις λέγων· «Ἐλεημοσύ-
ναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται αἱ ἁμαρτίαι». Οὐχὶ ἐξαλείφον-
ται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποκαθαίρονται, ὥστε μηδὲ λείψανον μέ-
νειν τῆς ἀλειψῆς. Οὐ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα δὲ ἐξαλείφεται μόνον,
5 ἀλλὰ καὶ ἃ πρὸ τοῦ λουτροῦ ἐγγέγραπτο ἐξηλείφθη πάντα ἐκεῖνα
τῷ τοῦ βαπτίσματος ὕδατι καὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Καθά-
περ Παῦλός φησιν· ὅτι «Ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον,
ὃ ἦν ἐναντίον ἡμῶν, καὶ αὐτὸ ἤρεν ἐκ μέσου προσηλώσας αὐτὸ
τῷ σταυρῷ». Εἶδες πῶς ἐξηλείφθη τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο; Καὶ
10 οὐκ ἐξηλείφθη μόνον, ἀλλὰ καὶ διερράγη, τῶν ἡλῶν τοῦ σταυ-
ροῦ σχισάντων αὐτό, ὥστε γενέσθαι ἄχρηστον.

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τῆς τοῦ σταυρω-
θέντος Χριστοῦ ἰσχύος πάντα ἐξήλειπται, τὰ δὲ μετὰ τὸ βάπτι-
σμα πολλῆς χρεῖαν ἔχει σπουδῆς, ὥστε ἐξαλειφθῆναι πάλιν. Ἐ-
15 πειδὴ μηδ' ἔστι δεύτερον λουτρόν, ἀλλὰ τῶν δακρύων δεῖται
τῶν ἡμετέρων, μετανοίας, ἐξομολογήσεως, ἐλεημοσύνης, εὐ-
χῆς, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης εὐλαβείας· οὕτω καὶ μετὰ τὸ βάπτι-
σμα ἐκκαθαίρεται ἁμαρτήματα μετὰ πόνου πολλοῦ καὶ καμάτου.
Πᾶσαν τοίνυν ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν, ὥστε αὐτὰ ἐξαλεῖψαι ἐν-
20 τεῦθεν, καὶ αἰσχύνης καὶ τῆς κολάσεως ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐκεῖ.
Κἂν γὰρ μυρία ὤμεν ἡμαρτηκότες, ἂν ἐθέλωμεν δυνησώμεθα ἅ-
παντα ταῦτα ἀποθέσθαι τῶν ἁμαρτημάτων τὰ φορτία. Βουληθῶ-
μεν τοίνυν· πολλῷ γὰρ βέλτιον μικρὸν ἐνταῦθα πονήσαντας ἀ-
παραιτήτου κολάσεως ἀπαλλαγῆναι, ἢ τὸν βραχὺν τοῦτον ραθυ-
25 μήσαντας χρόνον εἰς τὰς ἀθανάτους ἐκεῖνας ἐμπεσεῖν τιμωρίας.

7. Ὡρα δὲ λοιπὸν ἀναλογίσασθαι τὰ εἰρημένα· ἐπετιμήσαμεν
τοῖς δι' ἐνιαυτοῦ μόνον παραγινομένοις, ὅτι τὴν μητέρα περιο-
ρῶσι γυμνουμένην· ἀνεμνήσαμεν αὐτοὺς παλαιᾶς ἱστορίας, καὶ
κατάρας καὶ εὐλογίας· διελέχθημεν περὶ ἑορτῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ
30 τίνος ἔνεκεν τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ κελεύειν τοὺς Ἰουδαίους φαίνε-

σβήνονται, λέγοντας· «Οἱ ἁμαρτίες ἐξαφανίζονται με ἐλεημοσύνη καὶ πίστη»⁵⁰. Ὁχι μόνο σβήνονται, ἀλλὰ καὶ ἐξαφανίζονται, ὥστε νὰ μὴ μείνει οὔτε ἴχνος ἀπὸ τὸ σβήσιμο. Καὶ δὲ σβήνονται μόνο ἐκεῖνα ποὺ γράφηκαν μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ γράφηκαν πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, σβήσθηκαν ὅλα αὐτὰ με τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐφοῦ ἔσβησε τὸ χειρόγραφο ποὺ ἦταν ἐναντίον μας, τὸ σήκωσε ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴ μέση καὶ τὸ κάρφωσε στὸ σταυρὸ»⁵¹. Εἶδες πῶς σβήσθηκε ἐκεῖνο τὸ χειρόγραφο; Καὶ δὲ σβήσθηκε μόνο, ἀλλὰ καὶ σκίσθηκε, γιατί τὸ ἔσκισαν τὰ καρφιά τοῦ σταυροῦ, γιὰ νὰ γίνει ἄχρηστο.

Ἄλλ' οἱ ἁμαρτίες μὲν ἐκεῖνες σβήσθηκαν ὅλες με τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ποὺ σταυρώθηκε, οἱ ἁμαρτίες μας ὅμως μετὰ τὸ βάπτισμα χρειάζονται μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν πάλι. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει δεύτερο βάπτισμα, ἀλλὰ χρειάζονται τὰ δικά μας δάκρυα, ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ προσευχὴ καὶ κάθε ἄλλο εἶδος εὐσέβειας. Ἔτσι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οἱ ἁμαρτίες ἐξαφανίζονται με πολὺ κόπο καὶ πολλὴ κούραση. Ἄς προσπαθήσουμε λοιπὸν με κάθε τρόπο νὰ τὶς ἐξαφανίσουμε σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν ντροπὴ καὶ τὴν τιμωρίαν στὴν ἄλλη. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουμε κάμει ἄπειρες ἁμαρτίες, θὰ μπορέσουμε, ἂν θέλουμε, νὰ ξεφορτωθοῦμε ὅλο αὐτὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἄς τὸ θελήσουμε λοιπὸν, γιατί εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ κοπιᾶσουμε λίγο ἐδῶ καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ βαριὰ τιμωρία, παρὰ νὰ ἀδιαφορήσουμε στὸ σύντομο αὐτὸ χρονικὸ διάστημα καὶ νὰ περιπέσουμε στὶς αἰώνιες ἐκεῖνες τιμωρίες.

7. Εἶναι ὥρα πλέον νὰ ἀνακεφαλαιώσουμε στὴ συνέχεια αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Κατακρίναμε αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται ἐδῶ μόνο μία φορὰ τὸ χρόνο, γιατί ἀνέχονται νὰ γυμνώνεται ἡ μήτέρα τους. Τοὺς θυμίσαμε μιὰ παλιὰ ἱστορία, καὶ κατάρα καὶ εὐλογία. Μιλῆσαμε γιὰ τὶς ἐορτὲς τῶν Ἰουδαίων καὶ γιατί ὁ Θεὸς τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ παρουσιάζονται μπροστὰ του τρεῖς φο-

σθαι αὐτῷ ὁ Θεός· εἶπομεν ὅτι ἑορτὴ διαπαντός ἐστὶ καὶ Πεντηκοστή, καὶ Πάσχα, καὶ Ἐπιφάνεια· εἶπομεν ὅτι ἑορτὴν συνειδὸς ποιεῖ καθαρὸν, οὐχ ἡμερῶν καὶ χρόνων περίοδος· μετ' ἐκεῖνο ἐξέβημεν ἐπὶ τὰ δῶρα τὰ ἄνωθεν κατενεχθέντα· εἶπομεν ὅτι κα-
 5 ταλλαγῆς ἐστὶ τοῦτο σημεῖον· ἐδείξαμεν ὅτι πάρεστι Πνεῦμα ἅγιον διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τῆς ἀποκρίσεως τῆς πρὸς τὸν ποιμένα, διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως, διὰ τῶν χειροτονιῶν, διὰ τῆς θυσίας τῆς μυστικῆς· εἶπομεν ὅτι ὄμηρα ἀλλήλων καὶ ἐνέχυρα κατέχομεν· προσεθήκαμεν τὴν
 10 αἰτίαν, δι' ἣν τὰ σημεῖα ἀνήρηνται νῦν ἐκ τοῦ μέσου· μετὰ ταῦτα ἀνεμνήσαμεν τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου, καὶ τῶν τότε ἀνοιγομένων βιβλίων, καὶ ὅτι πάντα ἡμῶν ἐγγράφεται τὰ ἁμαρτήματα· ἀπεδείξαμεν ὅτι ἐξαλείφεται πάλιν, καὶ ἂν θέλωμεν.

Ταῦτα πάντα μέμνησθε· εἰ δὲ μὴ δυνατὸν πάντων, ἀντὶ πάν-
 15 των τοῦ περὶ τῶν βιβλίων μέμνησθε λόγου· καὶ πάντα ὅσα ἂν ἀποκρίνεσθε, ὡς ἔχοντες τὸν παρεστῶτα, καὶ γράφοντα, οὕτω φθέγγεσθε μετὰ ἀσφαλείας, καὶ κατέχετε διαπαντός ἐνακμάζοντα τῇ μνήμῃ τὸν λόγον τοῦτον· ἵνα οἱ μὲν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν δικαίων ἐγγεγραμμένοι προσθῆτε τοῖς κατορθώμασιν, οἱ δὲ πολλὰ
 20 ἔχοντες ἐγγεγραμμένα ἁμαρτήματα, ἀπαλείψαντες αὐτὰ ἐνταῦθα οὐδενὸς εἰδότος, ἀπαλλαγῶμεν τῆς δημοσιεύσεως ἐκείνης. Καὶ γὰρ δυνατόν, καθὼς ἀπεδείξαμεν, διὰ σπουδῆς, προσευχῆς καὶ εὐλαβείας ἐπιτεταμένης ἀπαλείψαι τὰ ἐγγεγραμμένα ἁμαρτήματα ἅπαντα.

25 Τοῦτο τοίνυν διὰ παντὸς σπουδάζωμεν τοῦ χρόνου, ἵνα ἀπελθόντες ἐκεῖ δυνηθῶμέν τινος συγγνώμης τυχεῖν, καὶ πάντες ἀπαραιτήτους φυγεῖν κολάσεις· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας καταξιωθῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, χάριτι καὶ
 30 φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ρὲς τὸ χρόνο. Εἶπαμε ὅτι εἶναι πάντοτε ἑορτὴ καὶ ἡ Πεντηκοστή καὶ τὸ Πάσχα καὶ τὰ Θεοφάνεια. Εἶπαμε ὅτι τὴν ἑορτὴ τὴν κάνει ἡ καθαρὴ συνείδησις καὶ ὄχι ἡ χρονικὴ περίοδος. Ὑστερα προχωρήσαμε στὰ δῶρα ποὺ μᾶς ἤρθαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν. Εἶπαμε ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀπόδειξις συμφιλίωσης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἀποδείξαμε ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα παραβρίσκειται στὴ συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν, στὴν ἀπάντησίν μας πρὸς τὸν ἱερέα, στὸ λόγο μας γιὰ τὴ σοφία καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στὶς χειροτονίες, στὴ μυστικὴ θυσία. Εἶπαμε ὅτι Θεὸς καὶ ἄνθρωποι κρατᾶμε ἀποδείξεις καὶ ἐγγυήσεις. Προσθέσαμε τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία δὲ γίνονται σήμερα θαύματα. Ὑστερα θυμίσαμε τὸ φοβερὸ δικαστήριον καὶ τὰ βιβλία ποὺ ἀνοίγονται τότε καὶ ὅτι καταγράφονται ὅλες οἱ ἁμαρτίες μας. Ἀποδείξαμε ὅτι, ἂν βέβαια θέλουμε, σβήνονται πάλι.

Ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ θυμόμαστε. Καὶ ἂν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ θυμόμαστε ὅλα, τουλάχιστο νὰ θυμόσαστε τὰ λόγια γιὰ τὰ βιβλία. Καὶ ὅλα ὅσα θὰ ἀποκρίνεστε, σὰν νὰ εἶναι κάποιος μπροστὰ σας καὶ γράφει, ἔτσι νὰ μιλάτε μὲ προσοχὴ καὶ νὰ κρατᾶτε πάντοτε ζωηρὰ στὴ μνήμη σας αὐτὰ τὰ λόγια. Ὡστε, ὅσοι εἶστε γραμμένοι στὸ βιβλίον τῶν εὐσεβῶν, νὰ αὐξάνετε τὰ κατορθώματά σας, καὶ ὅσοι ἔχουμε πολλὰς ἁμαρτίες γραμμένες, ἀφοῦ τίς σβήσουμε ἐδῶ χωρὶς νὰ γνωρίζει κανένας, νὰ ἀποφύγουμε τὴ γνωστοποίησίν τους στὸ δικαστήριον ἐκεῖνο. Γιατί, καθὼς ἀποδείξαμε, εἶναι πράγματι δυνατὸ νὰ σβήσουμε μὲ προσπάθεια καὶ προσευχὴ καὶ εὐσέβεια ὅλες τίς ἁμαρτίες μας ποὺ εἶναι γραμμένες.

Ἄς φροντίζουμε λοιπὸν κάθε στιγμὴ, γιὰ νὰ μπορέσουμε, ὅταν φύγουμε στὴν ἄλλη ζωὴ, νὰ ἐπιτύχουμε κάποια συγγνώμη καὶ ν' ἀποφύγουμε ὅλοι τίς βαριὰς ἐκεῖνες τιμωρίας, ἀπὸ τίς ὁποῖες εὐχομαι, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦμε ὅλοι, ν' ἀξιοθροῦμε τὴ Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον ὑπερβαί-
νοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ
χαρίσματα· διὰ τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν, καὶ σκιρτῶν-
τες ἀνυμνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἐορτὴ γὰρ ἡμῖν καὶ
5 πανήγυρις ἢ σήμερον ἡμέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ὠρῶν καὶ
τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς ἑτέρα τὴν ἑτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ
καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ ἑορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς
εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσι. Πρῶην μὲν οὖν ἑορτάσαμεν τὸν
σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν
10 ἀνοδὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς
αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηντήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρό-
πολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παρεγενό-
μεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. «Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω», φησὶν, «ἐ-
γώ, ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφα-
15 νοὺς».

Εἶδετε κηδεμονίαν; εἶδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ τού-
των τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε
θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπέειληφε, καὶ σήμε-
ρον ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζειται, καὶ
20 δι' αὐτοῦ τὰ μυρία ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γάρ,
εἶπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ
τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ὠκονόμηται; Διὰ τούτου δουλείας ἀπαλλα-
τόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς υἰοθεσίαν ἀναγόμεθα, καὶ
ἀνωθεν, ὡς εἰπεῖν, πλαττόμεθα, τὸ βαρὺ καὶ δυσῶδες τῶν ἀμαρ-
25 τημάτων φορτίον ἀποτιθέμεθα. Διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱε-
ρέων βλέπομεν χορούς, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα. Ἀπὸ τῆς

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Είναι μεγάλα, αγαπητοί, και ξεπερνοῦν κάθε ἀνθρώπινη λογική τὰ χαρίσματα πού μᾶς δώρησε σήμερα ὁ φιλόανθρωπος Θεός. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς χαιρόμαστε ὅλοι μαζί καὶ χορεύοντας ἀπὸ χαρὰ ἄς ὑμνήσουμε τὸν Κύριό μας. Γιατὶ ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι γιὰ μᾶς ἑορτὴ καὶ πανήγυρη. Ὅπως δηλαδή ἡ μία ἐποχὴ διαδέχεται τὴν ἄλλη καὶ τὸ ἓνα ἡλιοστάσιο τὸ ἄλλο, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ στὴν Ἐκκλησία ἡ μία ἑορτὴ διαδέχεται τὴν ἄλλη καὶ μᾶς πηγαίνουν ἀπὸ τὴ μία στὴν ἄλλη. Πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες λοιπὸν ἑορτάσαμε τὸ σταυρό, τὸ πάθος, τὴν ἀνάσταση, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ στὸν οὐρανό. Σήμερα ὁμως συναντήσαμε τὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τῶν ἀγαθῶν, φθάσαμε στὴ μητρόπολη τῶν ἑορτῶν, βρισκόμαστε στὴν πραγματοποίησι τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Κυρίου. «Γιατὶ ἂν ἐγὼ φύγω», λέγει, «θὰ σᾶς στείλω ἄλλον Παράκλητο καὶ δὲ θὰ σᾶς ἀφήσω ὄρφανούς»¹.

Εἶδατε ἐνδιαφέρον; εἶδατε ἄπειρη φιλανθρωπία; Πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, ξανακάθισε στὸ βασιλικὸ θρόνο, πῆρε τὴ θέσι στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα καὶ μᾶς χαρίζει σήμερα τὴν παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἔτσι μᾶς δίνει τὰ ἄπειρα οὐράνια ἀγαθὰ. Γιατί, πές μου, ποῖο ἀπὸ αὐτὰ πού συντελοῦν στὴ δική μας σωτηρία δὲν τὸ ἔχει δώσει τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Αὐτὸ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δουλεία, μᾶς καλεῖ στὴν ἐλευθερία, μᾶς ὁδηγεῖ στὴν υἰοθεσία καὶ, γενικά, μᾶς ξαναγεννᾷ ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ μᾶς ξεφορτώνει τὸ βαρὺ καὶ ἀποκρουστικὸ φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν. Μὲ τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλέπουμε τοὺς πολλοὺς ἱερεῖς καὶ ἔχουμε τὰ τάγματα τῶν διδασκάλων. Ἀπὸ τὴν πηγὴ αὐτὴ βγῆκε καὶ τὸ προ-

έντεϋθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαί, καὶ ἰαμάτων
 χαρίσματα· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ
 κοσμεῖν εἴωθεν, έντεϋθεν ἔχει τὴν χορηγίαν. Καὶ βοᾷ Παῦλος
 λέγων· «Ταῦτα πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαι-
 5 ροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται». Καθὼς βούλεται, φησίν, οὐ
 καθὼς προστάττεται· διαιροῦν, οὐ διαιρούμενον· αὐθεντοῦν, οὐκ
 αὐθεντία ὑποκείμενον. Τὴν γὰρ αὐτὴν ἐξουσίαν, ἣν περ ἐμαρτύ-
 ρησε τῷ Πατρὶ, ταύτην καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀνατίθησιν ὁ Παῦ-
 λος. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς φησιν· «Ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐνερ-
 10 γῶν τὰ πάντα ἐν παῶσιν», οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος·
 «Ταῦτα δὲ πάντα», φησίν, «ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα,
 διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται».

Εἶδες ἀπηρτισμένην ἐξουσίαν; Ὡν γὰρ ἡ οὐσία μία, δῆλον
 ὅτι καὶ ἡ αὐθεντία μία· καὶ ὧν ἰσότημος ἡ ἀξία, τούτων καὶ ἡ δύ-
 15 ναμὶς καὶ ἡ ἐξουσία μία. Διὰ τούτου τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἁμαρτη-
 μάτων εὐράμεθα· διὰ τούτου παῶσαν κηλῖδα ἀπενιψάμεθα· διὰ τῆς
 τούτου δωρεᾶς ἐξ ἀνθρώπων ἄγγελοι γεγόναμεν οἱ τῇ χάριτι
 προσδραμόντες, οὐ τὴν φύσιν μεταβληθέντες, ἀλλ' ὁ πολλῶ
 θαυμαστότερόν ἐστι, μένοντες ἐν τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ τὴν τῶν
 20 ἀγγέλων πολιτείαν ἐπιδεικνύμεθα. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος δύναμις· καὶ καθάπερ τὸ πῦρ τοῦτο τὸ αἰσθητόν, ἐ-
 πειδὰν λάβῃ τὸν πηλὸν τὸν διαλελυμένον, ὄστρακον ἰσχυρὸν
 αὐτὸν ἀπρδείκνυσιν· οὕτω δὴ καὶ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, ἐπει-
 δὰν λάβῃ ψυχὴν εὐγνώμονα, κἂν εὖρη πηλοῦ μάλλον διαλελυμέ-
 25 νην, σιδήρου στερροτέραν αὐτὴν ἀπεργάζεται· καὶ τὸν πρὸ μι-
 κροῦ τῷ βορβόρῳ τῶν ἁμαρτημάτων μεμολυμένον, ἀθρόον τοῦ
 ἡλίου λαμπρότερον ἀναδείκνυσι.

Καὶ τοῦτο διδάσκων ἡμᾶς ὁ μακάριος Παῦλος ἐβόα λέγων·
 «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί,
 30 οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέ-

φητικὸ χάρισμα καὶ ἡ δύναμη νὰ θεραπεύουν ἀσθένειες. Καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὁποῖα στολίζουν συνήθως τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἐκεῖ ἔχουν τὴν προέλευση. Καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγοντας· «Ὅλα αὐτὰ τὰ χαρίσματα ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο τὰ μοιράζει χωριστὰ στὸν καθένα ὅπως θέλει»². Ὅπως θέλει, λέγει, ὄχι ὅπως διατάχθηκε· μοιράζει, δὲ μοιράζεται· ἔχει ἐξουσία, δὲ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ἐξουσία. Γιατὶ τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐξουσία, ποὺ βεβαίωσε στὸν Πατέρα, ἀναθέτει ὁ Παῦλος καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ὅπως λέγει γιὰ τὸν Πατέρα· «Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ τὰ πάντα σ' ὄλους»³, ἔτσι καὶ γιὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· «Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ χαρίσματα», λέγει, «ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο τὰ μοιράζει χωριστὰ στὸν καθένα ὅπως θέλει».

Εἶδες τέλεια ἐξουσία; Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία, εἶναι φανερό ὅτι ἔχουν καὶ τὴν ἴδια ἐξουσία· καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία, ἔχουν καὶ τὴν ἴδια δύναμη καὶ τὴν ἴδια ἐξουσία. Μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπιτύχαμε τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ ξεπλύναμε κάθε ἀκαθαρσία. Μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀπὸ ἄνθρωποι γίναμε ἄγγελοι, ὅσοι πλησιάσαμε τὴ χάρη τοῦ, χωρὶς ν' ἀλλάξουμε τὴ φύση μας, ἀλλὰ, πράγμα ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιοθαύμαστο, παραμένοντας στὴν ἀνθρώπινη φύση δείχνουμε ἀγγελικὴ συμπεριφορά. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὅπως ἡ φωτιὰ αὐτὴ ποὺ βλέπουμε, ὅταν παραλάβει τὸν μαλακὸ πηλό, τὸν κάνει σκληρὸ κεραμίδι, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ φωτιὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν παραλάβει μία συννετὴ ψυχὴ, καὶ ἂν ἀκόμα τὴ βρεῖ πιὸ μαλακὴ ἀπὸ τὸν πηλό, τὴν κάνει πιὸ σκληρὴ ἀπὸ τὸ σίδηρο. Ἐπίσης αὐτὸν ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἦταν μολυσμένος ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῶν ἁμαρτιῶν, τὸν κάνει ἀμέσως πιὸ λαμπρὸ ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλοντας νὰ μᾶς διδάξει ὁ μακάριος Παῦλος φώναζε δυνατὰ λέγοντας· «Μὴν πλανᾶστε· οὔτε οἱ πόρνοι, οὔτε οἱ εἰδωλολάτρεις, οὔτε οἱ μοιχοί, οὔτε οἱ θηλυπρεπεῖς, οὔτε οἱ παιδεραστὲς, οὔτε οἱ πλεονέκτες, οὔτε οἱ κλέφτες, οὔτε οἱ μέθυσοι, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ περιπαίξουν καὶ βρίζουν, οὔτε οἱ ἄρ-

πται, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοίδοροι, οὔτε ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν». Καὶ ἀπαριθμησάμενος ἅπαντα ὡς εἰπεῖν τῆς κακίας εἶδη, καὶ διδάξας, ὅτι οἱ τοιούτοις ὑπεύθυνοι ἁμαρτήμασιν ἀλλότριον τῆς βασιλείας γίνονται, εὐθέως ἐπήγαγε· «Καὶ 5 ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιασθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε». Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; εἶπέ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον. «Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ», φησί, «καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Εἶδες τοῦ Πνεύματος τὴν δύναμιν, ἀγαπητέ; εἶδες ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πᾶσαν τὴν κακίαν 10 ταύτην ἠφάνισε, καὶ τοὺς πρότερον παραδεδομένους ὑπὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἀθρόον εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνήγαγε;

2. Τίς οὖν ἂν κατ' ἀξίαν ὀδύραιτο καὶ θρηνήσειε τοὺς βλασφημεῖν ἐπιχειροῦντας τοῦ Πνεύματος τὴν ἀξίαν, οἱ καθάπερ τινὲς μεμνηότες οὐδὲ τῷ μεγέθει τῶν εὐεργεσιῶν τῆς οἰκείας ἀγνωμο- 15 σύνης ἀποσχέσθαι ἀνέχονται· ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἅπαντα πράττειν τολμῶσιν· ἀλλοτριοῦντες αὐτό, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον, τῆς δεσποτικῆς ἀξίας, καὶ εἰς τὴν τῶν κτισμάτων τάξιν κατάγειν ἐπιχειροῦσιν; Οὓς ἐβουλόμην ἐρέσθαι· τίνος ἔνεκεν, ὧ οὔτοι, τοσοῦτον πόλεμον κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ 20 οὐδὲ εἰς ἔννοιαν λαβεῖν βούλεσθε τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς εἰρημένα; «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Εἶδες ὁμότιμον τὴν ἀξίαν; εἶδες συμφωνίαν ἀπηκριβωμένην; εἶδες τῆς Τριάδος τὸ ἀδιαίρετον; Μή που δια- 25 φορά, ἢ ἐναλλαγή, ἢ ὑφαίρεσις; Τί τοῖς τοῦ Δεσπότη ρήμασιν ὑμεῖς ἐπιδιατάσσεσθαι τολμᾶτε;

Ἦ οὐκ ἴστε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, εἰ καὶ τίς ποτε ἐπιχειρήσειεν, ἢ εἰς τοσαύτην ἐξέλθοι τόλμαν, ὥστε προσθεῖναι τι τοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως γράμμασιν, ἢ ἀφελεῖν, τοῦ

4. Α' Κορ. 6, 9-10.

6. Ματθ. 28, 19.

5. Α' Κορ. 6, 11.

παγες θὰ κληρονομήσουν τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁴. Καὶ ἀφοῦ ἀρίθμησε ὅλα, κατὰ κάποιον τρόπο, τὰ εἶδη τῆς κακίας, καὶ ἀφοῦ μᾶς δίδαξε ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι τέτοιων ἀμαρτημάτων ἀποξενώνονται ἀπὸ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως πρόσθεσε· «Καὶ τέτοιοι ἦσαστε μερικοὶ ἀπὸ σαῶς, ἀλλὰ λουσθήκατε ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα αὐτά, ἀγιασθήκατε καὶ γίνατε δίκαιοι»⁵. Πές μου, πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; γιατί αὐτὸ εἶναι πού θέλουμε νὰ μάθουμε. «Γιατὶ βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ», λέγει, «καὶ στὴ χάρη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας». Εἶδες, ἀγαπητέ, τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος; εἶδες ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐξαφάνισε ὅλη ἐκείνη τὴν κακία, καὶ ὅτι ἐκείνους πού ἦταν προηγουμένως ὑποδουλωμένοι στὶς δικές τους ἀμαρτίες, τοὺς ἀνέβασε ἀμέσως στὴν ὑψηλότερη τιμὴ;

2. Ποιὸς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ κλάψει καὶ νὰ θρηνήσει, ὅπως ἀξίζει, ἐκείνους πού ἐπιχειροῦν νὰ μιλοῦν περιφρονητικὰ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκείνους πού, σὰν νὰ ἦταν τρελλοί, δὲν κατόρθωσαν οὔτε οἱ πολλές εὐεργεσίες νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἀχαριστία τους, ἀλλὰ τολμοῦν νὰ κάνουν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας τους, ἀποστερώντας τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅσο τοὺς εἶναι δυνατό, ἀπὸ τὴ θεϊκὴ του ἀξία, καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κατεβάσουν στὴν κατηγορία τῶν κτισμάτων; Ἐκείνους θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω· γιὰ ποιὸ λόγο ἐσεῖς πολεμᾶτε τόσο πολὺ τὴν ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος; ἢ καλύτερα, γιατί πολεμᾶτε τὴ σωτηρία σας, καὶ δὲ θέλετε νὰ καταλάβετε τὰ λόγια πού εἶπε ὁ Σωτὴρας στοὺς μαθητές του; «Πηγαίνετε νὰ διδάξετε ὅλους τοὺς λαούς, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁶. Εἶδες ὅτι ἔχουν ἰσότιμη ἀξία; Εἶδες ὅτι ἔχουν τέλεια συμφωνία; Εἶδες ὅτι ἡ ἁγία Τριάδα εἶναι ἀδιαίρετη; Μήπως ὑπάρχει κάποια διαφορὰ ἢ ἀλλαγὴ ἢ ἔλλειψη; Γιατί τολμᾶτε νὰ παραποιεῖτε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου;

Ἦ δὲ γνωρίζετε ὅτι καὶ στὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἂν κάποιος ἐπιχειρήσει ποτὲ ἢ τολμήσει, νὰ προσθέσει ἢ νὰ ἀφαιρέσει κάτι στὶς διαταγὲς τοῦ βασιλιᾶ, πού εἶναι ὁμοιὸς μας καὶ ἔ-

ὁμογενοῦς ἡμῖν καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως κοινωνοῦντος, τὴν ἐσχά-
 τὴν ὑφίσταται δίκην, καὶ οὐδὲν αὐτὸν τῆς τιμωρίας ἐξελέσθαι δυ-
 νήσεται; Εἰ τοίνυν ἐπ' ἀνθρώπου τοσοῦτος ὁ κίνδυνος, ποία γέ-
 νοιτο ἂν ποτε συγγνώμη τοῖς τοσαύτην ἀπόνοϊαν ἐπιδεικνυμέ-
 5 νοις, καὶ τὰ παρὰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένα παραφθεί-
 ρειν ἐπιχειροῦσι, καὶ οὐδὲ Παύλου τοῦ τὸν Χριστὸν ἔχοντος ἐν
 ἑαυτῷ λαλοῦντα ἀκούειν βουλομένοις, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶν-
 τος καὶ λέγοντος· «Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε,
 καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
 10 ἀγαπῶσιν αὐτόν»; Εἰ τοίνυν οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὐς ἤ-
 κουσεν, οὔτε καρδία δέξασθαι ἠδυνήθη τὴν γνῶσιν τῶν ἠτοιμα-
 σμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, πόθεν ἡμεῖς, ὦ μακάριε Παῦλε,
 τούτων τὴν γνῶσιν σχεῖν δυνάμεθα; Μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ἀ-
 κούση αὐτοῦ καὶ τοῦτο δηλοῦντος· ἐπήγαγε γοῦν λέγων· «Ἡμῖν
 15 δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ». Καὶ οὐδὲ μέχρι
 τούτου ἔστη· ἀλλ' ἵνα δείξῃ καὶ τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, καὶ
 ὡς τῆς αὐτῆς ἐστὶν οὐσίας τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, φησί· «Τὸ γὰρ
 Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ».

Εἶτα βουλόμενος ἐξ ἀνθρωπίνων παραδειγμάτων ἀκριβε-
 20 στέραν ἡμῖν ἐνθεῖναι τὴν διδασκαλίαν, ἐπήγαγε· «Τίς γὰρ οἶδεν
 ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ
 ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ
 Θεοῦ». Εἶδες διδασκαλίαν ἀπηρτισμένην; Ὡσπερ, φησί, τὰ ἐν
 διανοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου οὐχ οἶόν τε ἕτερόν τινα εἰδέναι, ἀλλ' αὐ-
 25 τὸς μόνος οἶδε τὰ ἑαυτοῦ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ
 μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ὁ μέγιστος καὶ σφόδρα ἱκανὸν δεῖξαι
 τοῦ Πνεύματος τὴν ἀξίαν. Παράδειγμα γὰρ παρήγαγε μονονουχὶ
 λέγων, μὴ οἶόν τέ τινα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἐν διανοίᾳ αὐτοῦ ἀ-
 γνοῆσαι ποτε. Ὡσπερ οὖν τοῦτο οὐ δυνατόν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ
 30 Θεοῦ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, φησίν, ἐπίσταται Πνεῦμα τὸ ἄ-

7. Α' Κορ. 2, 9.

8. Α' Κορ. 2, 10.

9. Α' Κορ. 2, 10.

10. Α' Κορ. 2, 11.

χει τὴν ἴδια φύση μὲ μᾶς, τὸν τιμωροῦν μὲ τῇ χειρότερη τιμωρία καὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν τιμωρία αὐτὴν; Ἐὰν στὴν περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει τόσο μεγάλος κίνδυνος, πῶς θὰ μπορούσαν νὰ συγχωρηθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι τόσο ἀπερίσκεπτοι καὶ ποὺ προσπαθοῦν νὰ παραποιήσουν τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα ὄλων μας καὶ ποὺ δὲ θέλουν ν' ἀκούουν οὔτε τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος ὅταν ὁμιλεῖ ἔχει μέσα του τὸ Χριστὸ καὶ φωνάζει μὲ καθαρὴ φωνὴ καὶ λέγει· «Δὲν εἶδε μάτι καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲ φαντάσθηκε ἐκεῖνα ποὺ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁷; Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἶδε μάτι, οὔτε αὐτὶ ἄκουσε, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς μπόρεσε νὰ κατανοήσῃ ἐκεῖνα ποὺ ὁ Θεὸς ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, πῶς θὰ μπορέσουμε ἡμεῖς, μακάριε Παῦλε, νὰ τὰ γνωρίσουμε; Περίμενε λίγο καὶ θ' ἀκούσεις τὸν Παῦλο νὰ φανερώνῃ καὶ αὐτό. Πρόσθεσε λοιπὸν λέγοντας· «Σ' ἐμᾶς ὁμοῦς ὁ Θεὸς τὰ φανέρωσε μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα του»⁸. Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησε, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει καὶ τὴ μεγάλη δύναμή του, καθὼς καὶ τὸ ὅτι ἔχει τὴν ἴδια οὐσία μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, λέγει· «Γιατὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐξετάζει τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τὰ κρυφὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ»⁹.

Ἐπειτα θέλοντας νὰ μᾶς κάμῃ ἀκριβέστερη τὴ διδασκαλία του μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, πρόσθεσε· «Γιατὶ, ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζει τὰ ἰδιαίτερα τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι μέσα του; Ἔτσι καὶ τὰ ἰδιαίτερα τοῦ Θεοῦ κανένας ἄλλος δὲ γνωρίζει, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Εἶδες τέλεια διδασκαλία; Ὅπως, λέγει, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γνωρίζει κανένας ἄλλος αὐτὰ ποὺ εἶναι μέσα στὴ σκέψη ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνος του ὁ καθένας γνωρίζει τὰ δικά του, ἔτσι καὶ τὰ ἰδιαίτερα τοῦ Θεοῦ κανένας δὲ γνωρίζει, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ μὲ τὸ παραπάνω ἄρκετὸ γιὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ μᾶς ἔφερε ἕνα παράδειγμα καὶ μᾶς λέγει καθαρὰ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ γνωρίζει ποτὲ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτὰ ποὺ εἶναι

γιον. Ἄλλ' οὐκ οἶδα πῶς οὐδὲ ταῦτα λέγων ὁ μακάριος οὗτος καθικνεῖται τῶν διὰ τὴν οἰκείαν πρόληψιν κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας τοσοῦτον ἐπιδεικνυμένων πόλεμον κατὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀξίας, καὶ τὸ ἤκον εἰς αὐτοὺς ἀλλοτριούντων αὐτὸ τῆς δε-
 5 σποτικῆς ἀξίας, καὶ καταγόντων εἰς τὴν τῶν δημιουργημάτων εὐτέλειαν. Ἄλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι φιλονείκως διάκεινται, ἀπεναντίας ἰστάμενοι τοῖς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς εἰρημένοις, ἡμεῖς τὰ θεῖα διδάγματα ὡς χρησμοὺς ἄνωθεν κατενεχθέντας δεχόμενοι, τὴν προσήκουσαν δοξολογίαν ἀναπέμψωμεν, μετὰ τῆς ὀρθῆς πί-
 10 στεως καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδεικνύμενοι.

Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἐναντία τοῖς παρὰ τοῦ Πνεύματος εἰρημένοις διδάσκειν, ἱκανὰ τὰ εἰρημένα, ἀναγκαῖον δὲ εἰπεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τίνος ἕνεκεν ἡμῖν τὸ αἴτιον τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν οὐκ εὐθέως μετὰ τὴν αὐτοῦ ἄνοδον κεχά-
 15 ρισται ὁ Κύριος· ἀλλ' ἀφῆκεν ὀλίγας πρότερον ἐνδιατρίψαι ἡμέρας, καὶ καθ' ἑαυτοὺς γενέσθαι τοὺς μαθητάς, καὶ τότε τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν κατέπεμψεν. Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ, οὐδὲ τοῦτο γεγένηται. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος οὐχ ὁμοίως τὰ ἐν χερσὶ θαυμάζοντας ἀγαθὰ, οὐδὲ κατ' ἀξίαν τιμῶντας
 20 ἐκεῖνα, ἅπερ ἂν ἡδέα καὶ μεγάλα καταφανῆ, ἂν μὴ καὶ τῶν ἐναντίων ἢ εἴσοδος παρεισέλθῃ· οἷόν τι λέγω· δεῖ γὰρ αὐτὸ σαφέστερον εἰπεῖν· ὁ ὑγιαίνων καὶ εὐεκτῶν τὸ σῶμα οὐκ αἰσθάνεται, οὐδὲ ἀκριβῶς εἰδέναι δύναται, ὅσα αὐτῷ ἀγαθὰ ἢ ὑγεία ἐχαρίζετο, εἰ μὴ καὶ τῆς νόσου πείραν λάβῃ τῆς ἀσθενείας παρεισελθούσης·
 25 καὶ ὁ τὴν ἡμέραν πάλιν βλέπων οὐχ ὁμοίως θαυμάζει τὸ φῶς, ἔ-
 ἂν μὴ καὶ τὸ τῆς νυκτὸς σκότος διαδέξῃται. Καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐναντίων πείρα διδάσκαλος ἀεὶ γίνεται σαφῆς ἐκείνων, ὧν πρότερον ἐν ἀπολαύσει τυγχάνοντες ἦμεν.

μέσα στη σκέψη του. "Όπως λοιπόν αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει, έτσι με τόση ακρίβεια, λέγει, τὸ ἅγιο Πνεῦμα γνωρίζει καὶ τὰ ἰδιαίτερα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ δὲν ξέρω πῶς οὔτε μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ ὁ μακάριος Παῦλος δὲν πείθει ἐκείνους ποὺ στρέφονται μόνοι τους ἐναντίον τῆς σωτηρίας τους καὶ κάνουν τόσο μεγάλο πόλεμο ἐναντίον τῆς ἀξίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὅσο μποροῦν τὸ ἀποξενώνουν αὐτὸ ἀπὸ τῆ θεϊκῆ του ἀξία καὶ τὸ κατεβάζουν στὴν ἀσήμαντη θέση τῶν δημιουργημάτων. Ἄλλ' ἂν καὶ αὐτοὶ συμπεριφέρονται ἐχθρικὰ καὶ εἶναι ἀντίθετοι στὰ λεγόμενα ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ἔμεῖς, ἀφοῦ δεχόμαστε τὰ θεῖα δόγματα σὰν ἀποκάλυψη ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἅς προσφέρουμε στὸν Κύριο τὴ δοξολογία ποὺ ἀρμόζει, δείχνοντας μαζί μὲ τὴ σωστὴ πίστη καὶ τὸ ὅτι τηροῦμε ἀκριβῶς τὴν ἀλήθεια.

Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ διδάσκουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶπε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι ἀρκετὰ ὅσα εἶπαμε, εἶναι ἀνάγκη ὁμῶς νὰ ποῦμε στὴ δική σας ἀγάπη, γιὰ ποιὸ λόγο δὲ μᾶς χάρισε ὁ Κύριος ἀμέσως μετὰ τὴν ἄνοδό του στὸν οὐρανὸ τὴν αἰτία τῶν τόσων ἀγαθῶν, ἀλλ' ἄφησε πρῶτα νὰ περάσουν λίγες ἡμέρες καὶ νὰ μείνουν μόνοι τους οἱ μαθητές, καὶ ὕστερα ἔστειλε κάτω στὴ γῆ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸ δὲν ἔγινε ἄσκοπα, οὔτε τυχαῖα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γινώριζε ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲ θαυμάζουν μ' ὁμοιο τρόπο τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν στὰ χέρια τους, οὔτε ἐκτιμοῦν τὴν ἀξία ποὺ πραγματικὰ ἔχουν ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι εὐχάριστα καὶ σημαντικά, ἂν δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ ἀντίθετα. Ἐννοῶ περίπου τὸ ἐξῆς· γιατί πρέπει νὰ τὸ πῶ σαφέστερα. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ὑγιῆς καὶ δυνατὸς στὸ σῶμα δὲν αἰσθάνεται, οὔτε μπορεῖ νὰ ξέρει καλά, πόσα ἀγαθὰ τοῦ χάριζε ἢ ὑγεία, ἂν δὲν ἀποκτήσει ἀρρωσταίνοντας πείρα καὶ τῆς ἀρρώστιας. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ βλέπει πάλι τὴν ἡμέρα δὲ θαυμάζει ὅπως πρέπει τὸ φῶς, ἐὰν δὲν τὸ διαδεχθεῖ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Γιατί, πραγματικά, ἡ πείρα ποὺ ἔχουμε γιὰ τὰ ἀντίθετα γίνεται πάντοτε σαφῆς διδάσκαλος γιὰ ἐκεῖνα, ποὺ ἔτυχε νὰ ἀπολαύσουμε προηγουμένως.

Διά τοι τοῦτο καὶ τότε, ἐπειδὴ μυρίων ἦσαν ἀγαθῶν οἱ μαθη-
 ται κατὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἀπολαύσαντες, καὶ ἀπὸ τοῦ συν-
 διατρίβειν αὐτῷ ἐν πολλῇ ἦσαν εὐημερία (καὶ γὰρ οἱ τὴν Παλαι-
 στίνην ἅπαντες οἰκοῦντες, ὡσπερ εἰς φωστῆράς τινας οὕτως εἰς
 5 τὰ τούτων ἐνέβλεπον πρόσωπα· ἐπειδὴ καὶ νεκροὺς ἀνίστων,
 καὶ λεπροὺς ἐκάθαιρον, δαίμονας ἤλαυνον, καὶ νοσήματα ἐθερά-
 πευον, καὶ ἕτερα πολλὰ ἐπεδείκνυντο θαύματα), ἐπεὶ οὖν οὕτως
 ἦσαν περίβλεπτοι καὶ περιφανεῖς, διὰ τοῦτο συνεχώρησεν αὐ-
 τοὺς πρὸς ὀλίγον χωρισθῆναι τῆς τοῦ συμμαχοῦντος δυνάμεως,
 10 ἵνα, ὅταν ἐν ἐρημίᾳ γένωνται, μάθωσιν ἡλίκον αὐτοῖς ἐχαρίζετο ἡ
 τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος παρουσία, καὶ εἰς αἴσθησιν ἐλθόντες τῶν
 παρελθόντων ἀγαθῶν μετὰ μείζονος τῆς προθυμίας ὑποδέξων-
 ται καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου δωρεάν. Καὶ γὰρ ἀθυμοῦντας αὐ-
 τοὺς παρεκάλεσε, καὶ διὰ τὸν τοῦ διδασκάλου χωρισμὸν στυ-
 15 γνάζοντας καὶ κατηφείας πεπληρωμένους διὰ τοῦ οἰκείου φωτὸς
 κατηύγασε, καὶ κειμένους σχεδὸν ἀνέστησε, καὶ τῆς ἀθυμίας τὸ
 νέφος διεσκέδασε, καὶ τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἦσαν ἀκούσαντες τῆς δεσποτικῆς φωνῆς, «Πο-
 ρευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἠπόρουν δὲ λοιπὸν καὶ
 20 ἠγνόουν, ὅποι δεῖ ἕκαστον τραπῆναι, καὶ πρὸς ποῖον δεῖ κλίμα
 τῆς οἰκουμένης κηρῦξαι τὸν λόγον, ἔρχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 ἐν εἴδει γλωσσῶν, ἐκάστῳ μερίζον τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην δι-
 δασκαλίας τὰ κλίματα, καὶ διὰ τῆς δοθείσης γλώττης καθάπερ
 δέλτῳ τινὶ γνωρίζον ἐκάστῳ τῆς ἐμπιστευθείσης ἀρχῆς τε καὶ
 25 διδασκαλίας τὸν ὄρον. Διὰ τοῦτο ἐν εἴδει γλωσσῶν τὸ Πνεῦμα
 παρεγένετο· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παλαιᾶς ἡμᾶς
 ὑπομνήσῃ ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν εἰς ἀπόνοιαν ἐξο-
 κείλαντες οἱ ἄνθρωποι πύργον ἠβουλήθησαν κατασκευάσαι ἕως
 τοῦ οὐρανοῦ φθάνοντα, καὶ διὰ τῆς τῶν γλωσσῶν διαιρέσεως
 30 διεῖλεν αὐτῶν τὴν κακὴν συμφωνίαν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐν εἴδει
 γλωσσῶν πυρίνων ἐφίπταται αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα
 διαιρεθεῖσαν τὴν οἰκουμένην διὰ τούτου συνάψῃ.

11. Ἐναφέρεται στὸν πύργο τῆς Βαβέλ. Βλ. Γεν. 11, 1-9.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τότε, ἐπειδὴ οἱ μαθητὲς εἶχαν ἀπολαύσει πάρα πολλὰ ἀγαθὰ, ὅταν ἦταν μαζί τους ὁ Κύριος, καὶ ἦταν πολὺ εὐτυχισμένοι ἐπειδὴ τὸν συναναστρέφονταν (γιατὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης ἔβλεπαν στὰ πρόσωπά τους σὰν νὰ ἔβλεπαν σὲ κάποια ἀστέρια, ἀφοῦ καὶ νεκροὺς ἀνάσταιναν, καὶ λεπροὺς καθάριζαν, καὶ δαιμόνια ἔδιωχναν, καὶ ἀρρώστιες θεράπευαν καὶ ἔκαναν καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα), ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν τόσο σπουδαῖοι καὶ πασίγνωστοι, γι' αὐτὸ τοὺς ἄφησε νὰ ἀποχωρισθοῦν γιὰ λίγο ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ τοὺς βοηθοῦσε, ὥστε, ὅταν βρεθοῦν μόνοι τους, νὰ μάθουν τί τοὺς χάριζε ἡ παρουσία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου, καί, ἀφοῦ ἀντιληφθοῦν τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρελθόντος, νὰ ὑποδεχθοῦν μὲ μεγαλύτερη προθυμία τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πραγματικά, ἐνῶ ἦταν στενοχωρημένοι, τοὺς παρηγόρησε, καί, ἐνῶ ἦταν σκυθρωποὶ καὶ θλιμμένοι γιὰ τὸ χωρισμὸ τους ἀπὸ τὸ Διδάσκαλο, τοὺς φώτισε μὲ τὸ δικό του φῶς, καί, ἐνῶ ἦταν σχεδὸν νεκροί, τοὺς ἀνέστησε καὶ σκόρπισε τὸ σύννεφο τῆς λύπης καὶ τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχαν ἀκούσει τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, «Πηγαίνετε νὰ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη», καὶ βρίσκονταν στὴ συνέχεια σὲ δύσκολη θέση καὶ δὲν ἤξεραν ποῦ πρέπει νὰ κατευθυνθεῖ ὁ καθένας καὶ σὲ ποιο μέρος τῆς γῆς νὰ κηρύξει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ μορφή πύρινων γλωσσῶν καὶ μοιράζει στὸν καθένα τὰ μέρη τῆς γῆς ποὺ ἔπρεπε νὰ κηρύξει καὶ μὲ τὴ γλῶσσα ποὺ ἔδωσε, σὰν μὲ κάποιο σημεῖωμα, γνωρίζει στὸν καθένα τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς διδασκαλίας ποὺ ἔπρεπε ν' ἀναλάβει. Γι' αὐτὸ ἐμφανίσθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ μορφή πύρινων γλωσσῶν. Καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς θυμίσει καὶ κάποια παλιὰ ἱστορία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ στὰ παλιὰ χρόνια παραλογίσθηκαν οἱ ἄνθρωποι καὶ θέλησαν νὰ κτίσουν ἓνα πύργο ποὺ νὰ φθάνει ὡς τὸν οὐρανό, καὶ μὲ τὴ σύγχυση τῶν γλωσσῶν τοὺς διέλυσε ὁ Θεὸς τὴν κακὴ ἀπόφασή τους¹¹, γι' αὐτὸ καὶ τώρα μὲ μορφή πύρινων γλωσσῶν πετᾶ σ' αὐτοὺς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ ἐνώσει μ' αὐτὸ τὴν οἰκουμένην ποὺ ἦταν χωρισμένη.

Καὶ ἐγένετο πρᾶγμα καινὸν καὶ παράδοξον· ὡσπερ γὰρ τότε τὸ παλαιὸν γλῶσσαι τὴν οἰκουμένην κατέτεμον, καὶ τὴν κακὴν συμφωνίαν εἰς διαίρεσιν ἤγαγον, οὕτω καὶ νῦν γλῶσσαι τὴν οἰκουμένην συνῆψαν, καὶ τὰ διεστῶτα εἰς ὁμόνοιαν συνῆγαγον.

5 Ἐν εἶδει μὲν οὖν γλωσσῶν διὰ τοῦτο, ὡσεὶ πυρὸς δὲ γλῶσσαι διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ὑλομανήσασαν τῆς ἁμαρτίας ἄκανθαν. Καθάπερ γὰρ γῆ, ὅταν λιπαρὰ καὶ πίων οὔσα τυγχάνῃ, μὴ γεωργῆται δέ, πολλὴν ἐπιδείκνυται τῶν ἀκανθῶν τὴν φορὰν, οὕτω δὴ καὶ ἡ φύσις ἢ ἡμετέρα, καλὴ οὔσα διὰ τὸν παραγαγόντα, καὶ πρὸς τὸν

10 τῆς ἀρετῆς καρπὸν ἐπιτηδείως ἔχουσα, διὰ τὸ μὴ δέξασθαι τὸ τῆς εὐσεβείας ἄροτρον, μηδὲ τὸν τῆς θεογνωσίας σπόρον, καθάπερ ἀκάνθας τινὰς καὶ ἑτέραν ἄχρηστον ὕλην τὴν ἀσέβειαν ἀπεγέννησε. Καὶ ὃν τρόπον τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν πονηρῶν βοτανῶν πολλάκις οὐ φαίνεται,

15 οὕτω καὶ τὸ εὐγενὲς καὶ τὸ καθαρὸν τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας οὐ διεδείκνυτο, ἕως ὅτε παραγενόμενος ὁ γεωργὸς τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης, καὶ τὸ πῦρ ἐπαφείς τοῦ Πνεύματος, ἐκάθηρέ τε αὐτήν, καὶ πρὸς τὸ δέξασθαι τὸν σπόρον τὸν οὐράνιον ἐπιτηδείαν γενέσθαι παρεσκεύασε.

20 3. Τοσαῦτα ἡμῖν καὶ τούτων πλείονα διὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ὑπῆρξε τὰ ἀγαθὰ. Διὸ παρακαλῶ πρὸς ἀξίαν τῶν δεδωρημένων ἡμῖν ἀγαθῶν, καὶ ἡμεῖς ἐορτάσωμεν, οὐ τὴν πόλιν στεφανοῦντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς καλλωπίζοντες· οὐ κοσμοῦντες τὴν ἀγορὰν παραπετάσμασιν, ἀλλὰ φαιδρύνοντες τὴν ψυχὴν τοῖς τῆς ἀρετῆς

25 περιβολαίοις, ἵν' οὕτω δυνηθῶμεν καὶ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ὑποδέξασθαι, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν καρποὺς ἀποδέξασθαι. Τίς δέ ἐστιν ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος; Ἀκούσωμεν Παύλου λέγοντος· «Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος», φησὶν, «ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη».

Ἦν οὖν λέξεως ἀκρίβειαν, διδασκαλίας ἀκολουθίαν· προέταξε τὴν

30 ἀγάπην, καὶ τότε τῶν ἐξῆς ἐμνημόνευσεν· ἔθηκε τὴν ρίζαν, καὶ τότε τὸν καρπὸν ὑπέδειξε· κατέβαλε τὸν θεμέλιον, καὶ τότε τὴν οἰκοδομὴν ἐπήγαγεν· ἀπὸ τῆς πηγῆς ἤρξατο, καὶ τότε ἦλθεν ἐπὶ τοὺς ποταμούς.

Και ἔγινε κάτι ἀσυνήθιστο καὶ παράξενο. Γιατὶ ὅπως τότε στὰ παλιὰ χρόνια γλῶσσες χώρισαν τὴν οἰκουμένη καὶ διέλυσαν τὴν κακὴ συμφωνία, ἔτσι καὶ τώρα γλῶσσες ἔνωσαν τὴν οἰκουμένη καὶ ὁδήγησαν σὲ ὁμόνοια αὐτὰ ποὺ ἦταν χωρισμένα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐφανίσθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ μορφή γλωσσῶν καὶ σὰν πύρινες γλῶσσες γιὰ τὸ ἀγκάθι τῆς ἁμαρτίας ποὺ μεγάλωσε πολὺ μέσα μας. Γιατὶ ὅπως ἡ γῆ, ὅταν δὲν καλλιεργεῖται, ἐνῶ εἶναι γόνιμη καὶ πλούσια, βγάζει πολλὰ ἀγκάθια, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἐνῶ εἶναι καλὴ ἀπὸ τὸ δημιουργό της καὶ κατάλληλη γιὰ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ δὲ δέχθηκε τὸ ἄροτρο τῆς εὐσέβειας, οὔτε τὸ σπόρο τῆς θεογνωσίας, βλάστησε μέσα μας τὴν ἀσέβεια σὰν ἀγκάθια καὶ ἄλλα ἄχρηστα φυτὰ. Καὶ ὅπως ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς πολλές φορές δὲ φαίνεται ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀγκάθια καὶ τὰ ἄγρια χόρτα, ἔτσι καὶ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἀγνότητα τῆς ψυχῆς μας δὲ φαινόταν, μέχρις ὅτου ἦλθε ὁ γεωργὸς τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἔβαλε τὴ φωτιὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν καθάρισε καὶ τὴν προετοίμασε νὰ δεχθεῖ τὸν οὐράνιο σπόρο.

3. Τόσα πολλὰ καὶ ἀκόμη περισσότερα ὑπῆρξαν γιὰ μᾶς τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἡμέρα. Γι' αὐτὸ, σᾶς παρακαλῶ, ἄς ἐορτάσουμε καὶ ἐμεῖς ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Θεός, ὄχι στεφανώνοντας τὴν πόλη, ἀλλὰ καλλωπίζοντας τὶς ψυχές μας, ὄχι στολίζοντας τὴν ἀγορὰ μὲ παραπετάσματα, ἀλλὰ κάνοντας χαρούμενη τὴν ψυχὴ μας μὲ τὰ ἐνδύματα τῆς ἀρετῆς γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι καὶ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ ὑποδεχθοῦμε καὶ τοὺς καροὺς ποὺ μᾶς προσφέρει ν' ἀποκτήσουμε. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἄς ἀκούσουμε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «Ὁ καρπὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος», λέγει, «εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη»¹². Πρόσεχε τὴν ἀκρίβεια τῶν λέξεων καὶ τὴ σειρά τῆς διδασκαλίας. Ἐβαλε πρώτη τὴν ἀγάπη καὶ ὕστερα ἀνάφερε τὰ ἄλλα. Φύτεψε τὸ δένδρο καὶ ὕστερα ἔδειξε τὸν καρπὸ. Ἐβαλε τὰ θεμέλια καὶ ὕστερα πρόσθεσε τὴν οἰκοδομή. Ἀρχισε ἀπὸ τὴν πηγὴ καὶ ὕστερα ἔφθασε στοὺς ποταμούς.

12. Γαλ. 5, 22.

Οὐδὲ γὰρ πρότερον ἢ τῆς χαρᾶς ἐπεισελθεῖν ὑπόθεσις δύναται, ἂν μὴ πρότερον ἑαυτῶν εἶναι νομίσωμεν τὴν ἑτέρων εὐημερίαν, καὶ οἰκεῖα τὰ τοῦ πλησίον ἀγαθὰ λογισώμεθα· ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ποτε ἐξ ἑτέρου φανεῖη τινός, ἂν μὴ τῆς ἀγάπης ὑπερβάλη ἢ τυραννίς. Ἡ ἀγάπη ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ ὡς ρίζα μυρίους τοὺς κλάδους τῆς ἀρετῆς ἀναδίδωσι, καὶ ὡς πηγὴ πολλὰ τίκτει τὰ νάματα, καὶ ὡς μήτηρ εἴσω τῶν ἑαυτῆς κόλπων περισφίγγει τοὺς εἰς αὐτὴν καταφεύγοντας. Ὁ δὴ καὶ μακάριος Παῦλος συνιδῶν, καρπὸν αὐτὴν τοῦ Πνεύματος ἐκάλεσεν· ἀλλαχοῦ δὲ τοσοῦτον αὐτῇ τὸ προτέρημα ἐχαρίσατο, ὡς καὶ πλήρωμα αὐτὴν τοῦ νόμου προσειπεῖν· «Πλήρωμα γὰρ νόμου», φησὶν, «ἡ ἀγάπη». Ὁ μὲν τοι τῶν ἀπάντων Δεσπότης καὶ ὄρον ἀρκοῦντα καὶ χαρακτῆρα ἀξιόπιστον, εἰς τὸ φανῆναι τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, οὐχ ἕτερόν τινα, ἢ τὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῖν προεβάλετο εἰπών· «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις».

Διό, παρακαλῶ, ἐπ' αὐτὴν καταφύγωμεν ἅπαντες, καὶ ταύτη περιπλακῶμεν, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἑορτὴν ταύτην ὑποδεξώμεθα· ὅπου γὰρ ἀγάπη, ἀργεῖ τῆς ψυχῆς τὰ ἐλαττώματα· ὅπου ἀγάπη, τὰ ἄλογα τῆς διανοίας σκιρτήματα πέπαιται. «Ἡ ἀγάπη», φησὶν, «οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ». Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· ὅπου ἀγάπη πολιτεύεται, οὐδαμοῦ Κάϊν φονεύων τὸν ἀδελφόν. Ἄνελε τοῦ φθόνου τὴν πηγὴν, καὶ ἀνεῖλες τῶν κακῶν ἀπάντων τὸν ποταμόν· ἀπότεμε τὴν ρίζαν, καὶ συνανεῖλες τὸν καρπόν. Ταῦτα δὲ λέγω τῶν φθονούντων κηδόμενος μᾶλλον ἢ τῶν φθονουμένων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μάλιστά εἰσιν οἱ τὰ μέγιστα ζημιούμενοι, καὶ πολὺν ἑαυτοῖς τὸν ὀλεθρον ἐπάγοντες· ἐπεὶ γε ὅτι τοῖς φθονουμένοις καὶ στεφάνων ὑπόθεσις ἐστίν, εἰ βούλοιντο, τὸ φθονεῖσθαι.

13. Ρωμ. 13, 10.

14. Ἰω. 13, 35.

15. Α' Κορ. 13, 4-5.

Πράγματι δὲν μπορούμε νὰ αἰσθανθοῦμε πρῶτα τὴ χαρὰ, ἂν δὲ θεωρήσουμε πρῶτα ὅτι εἶναι δική μας ἡ χαρὰ τῶν ἄλλων καὶ ἂν δὲ λογαριάσουμε ὅτι εἶναι δικά μας τὰ ἀγαθὰ τῶν συνανθρώπων μας. Καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ φανοῦν ἀπὸ τίποτε ἄλλο, ἂν δὲ μᾶς κυριέψει ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ρίζα, ἡ πηγὴ καὶ ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Γιατὶ πράγματι σὰν ρίζα κάνει νὰ βλαστήσουν ἅπειρα κλαδιὰ ἀρετῆς, σὰν πηγὴ βγάζει πολλὰ νερὰ καὶ σὰν μητέρα σφίγγει μέσα στὴν ἀγκαλιά της ἐκείνους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτήν. Αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζοντας καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὀνόμασε τὴν ἀγάπη καρπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἄλλοῦ τῆς χάρισε τόσο μεγάλο προτέρημα, ὥστε νὰ πεῖ ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ τέλεια τήρηση καὶ ἐκπλήρωση τοῦ νόμου· «Γιατὶ ἡ ἀγάπη», λέγει, «εἶναι ἡ τέλεια τήρηση καὶ ἐκπλήρωση τοῦ νόμου»¹³. Ὁ Κύριος τῶν πάντων δὲ θεώρησε καμιά ἄλλη προϋπόθεση ἀρκετὴ καὶ ἀπόδειξη ἀξιόπιστη γιὰ νὰ φαίνονται οἱ μαθητὲς του, παρὰ μόνο τὴν ἀγάπη, λέγοντας· «Μ' αὐτὸ θὰ μάθουν ὅλοι ὅτι εἶστε μαθητὲς μου, ἐὰν ἔχετε μεταξύ σας ἀγάπη»¹⁴.

Γι' αὐτό, σᾶς παρακαλῶ, ἄς καταφύγουμε ὅλοι σ' αὐτήν, ἄς τὴν ἀγκαλιάσουμε καὶ μ' αὐτήν ἄς ὑποδεχθοῦμε τὴ σημερινὴ ἑορτὴ. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἀδρανοῦν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, σταματοῦν οἱ παράλογες σαρκικὲς ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς. «Ἡ ἀγάπη», λέγει ὁ Παῦλος, «δὲν ὑπερηφανεύεται, δὲ φουσκώνει ἀπὸ ἐγωισμό, δὲ φέρεται ἄσεμνα»¹⁵. Ἡ ἀγάπη δὲν κάνει κακὸ στὸ συνάνθρωπο. Ὅπου κυβερνᾷ ἡ ἀγάπη, πουθενὰ δὲν ὑπάρχει Κάιν νὰ σκοτώσει τὸν ἀδελφὸ του. Βγάλε ἀπὸ τὴν καρδιά σου τὴν πηγὴ τοῦ φθόνου, καὶ ἔβγαλες τὸν ποταμὸ ὅλων τῶν κακῶν. Κόψε τὴ ρίζα, καὶ κατέστρεψες ταυτόχρονα καὶ τὸν καρπὸ. Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ, γιατί λυπᾶμαι περισσότερο ἐκείνους ποὺ φθονοῦν, παρὰ ἐκείνους ποὺ φθονοῦνται, γιατί ἐκεῖνοι εἶναι κυρίως ποὺ ζημιώνονται πάρα πολὺ καὶ ποὺ προξενοῦν μεγάλη καταστροφὴ στὸν ἑαυτὸ τους. Ἐπειδὴ γι' αὐτοὺς ποὺ φθονοῦνται ὁ φθόνος εἶναι, ἐὰν τὸ θελήσουν, ἀφορμὴ γιὰ βράβευση.

Καὶ ὄρα μοι πῶς Ἄβελ ὁ δίκαιος ἄδεται, καὶ καθ' ἑκάστην ἀνακηρύττεται τὴν ἡμέραν, καὶ ἡ τῆς σφαγῆς ὑπόθεσις εὐδοξίας αὐτῷ γέγονεν ἀφορμή. Καὶ ὁ μὲν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν διὰ τοῦ αἵματος παρρησιάζεται, καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κατηγορεῖ τοῦ μισοφόνου, ὁ δὲ δῆθεν περιγενόμενος τὸν καρπὸν τῶν ἔργων διὰ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ἔργων ἀπέλαβε, καὶ στένων καὶ τρέμων διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ δὲ ἀνηρημένος καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κείμενος μετὰ τὴν τελευτὴν πλείονα τὴν παρρησίαν ἐπεδείκνυτο. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνον ἡ ἁμαρτία καὶ ζῶντα τῶν νεκρῶν ἀθλιώτερον διάγειν
 10 παρεσκεύασεν, οὕτω τοῦτον ἡ ἀρετὴ, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν, πλεον διαλάμπειν ἐποίησε. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἵνα πλείονα τὴν εὐφροσύνην τὴν ἀπὸ τῆς ἑορτῆς καρπωσώμεθα, πάντα μὲν τὰ ρυπαρὰ τῆς ψυχῆς περιέλωμεν ἐνδύματα, μάλιστα τοῦ φθόνου τὸ περιβόλαιον ἀποδυσώμεθα. Κἂν γὰρ μυρία κατορθοῦν δόξω-
 15 μεν, πάντων ἐκπεσούμεθα, τῆς πικρᾶς ἡμῖν καὶ ὤμῆς ταύτης ἐνοχλοῦσης λύμης· ἦν πάντας ἡμᾶς διαφυγεῖν γένοιτο, καὶ μάλιστα τοὺς τήμερον διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ χάριτος τὸ παλαιὸν τῶν ἁμαρτημάτων ἐνδυμα ἀποθεμένους, καὶ πρὸς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀντιλάμπειν δυναμένους.

20 Ὑμεῖς μὲν οὖν, παρακαλῶ, οἱ σήμερον εἰς τὴν υἰοθεσίαν ἐγγραφέντες, οἱ τὸ λαμπρὸν τοῦτο περιβόλαιον ἐνδυσάμενοι, πάση φυλακῇ τὴν φαιδρότητα ἐν ἧ νῦν ἐστε διατηρήσατε, πανταχόθεν ἀποτειχίσαντες τῷ διαβόλῳ τὴν εἴσοδον, ἵνα, δαψιλεστέρας ἀπολαύσαντες τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, καρποφορῆσαι δυνη-
 25 θῆτε ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν, καὶ μετὰ παρρησίας ἀπαντῆσαι ἀξιωθεῖν τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν, ὅταν παραγίνεσθαι μέλλῃ, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ διανέμειν τοῖς μετ' ἀρετῆς τὸν παρόντα βίον διανύσασιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 30 νας τὸν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς ὁ δίκαιος ᾿Αβελ ἐπαινεῖται καὶ ἀναφέρεται καθημερινά, καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ ἔγινε γι' αὐτὸν ἀφορμὴ καλῆς φήμης. Καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ θάνατό του ὁμιλεῖ ἐλεύθερα καὶ κατηγορεῖ μὲ δυνατὴ φωνὴ τὸ δολοφόνο του. Ὁ Κάιν ὁμως, ποὺ δῆθεν ἔμεινε στὴ ζωὴ, πῆρε τὴν ἀμοιβὴ τοῦ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, καὶ ἔζησε ἐπάνω στὴ γῆ ἀναστενάζοντας καὶ τρέμοντας. Ὁ ᾿Αβελ ὁμως ποὺ σκοτώθηκε καὶ ξαπλώθηκε νεκρὸς ἔδειξε μετὰ τὸ θάνατό του μεγαλύτερη παρρησία¹⁶. Καὶ ὅπως ἔκαμε ἐκεῖνον ἡ ἁμαρτία του νὰ ζεῖ πιδ ἄθλια καὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἔτσι ἔκαμε αὐτὸν ἡ ἀρετὴ του νὰ λάμπει περισσότερο καὶ μετὰ τὸ θάνατό του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, γιὰ ν' ἀποκτήσουμε μεγαλύτερη παρρησία καὶ σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε περισσότερη χαρὰ ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἑορτὴ, ἅς καταστρέψουμε ὅλα τὰ ἀκάθαρτα ἐνδύματα τῆς ψυχῆς, ἅς γυμνωθοῦμε ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ ἐνδυμα τοῦ φθόνου. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη φανοῦμε ὅτι πετύχαμε πάρα πολλά, ὅλα θὰ τὰ χάσουμε, ὅταν μᾶς ἐνοχλεῖ τὸ πικρὸ καὶ ἄγριο αὐτὸ ἐλάττωμα, ποὺ μακάρι νὰ τὸ ἀποφύγουμε ὅλοι μας, καὶ ἰδιαίτερα αὐτοὶ ποὺ σήμερα μὲ τὴ χάρη τοῦ βαπτίσματος ἔβγαλαν τὸ παλιὸ ἐνδυμα τῶν ἁμαρτημάτων τους καὶ ποὺ μποροῦν νὰ λάμπουν σὰν τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου.

Ἔσεῖς λοιπὸν, παρακαλῶ, οἱ ὅποιοι υἱοθετηθήκατε σήμερα ἀπὸ τὸ Θεό, οἱ ὅποιοι ντυθήκατε τὸ λαμπρὸ αὐτὸ φόρεμα, διατηρῆστε μὲ κάθε τρόπο τὴν χαρὰ, στὴν ὁποία εἶστε τώρα, ἀφοῦ φράξετε ἀπὸ παντοῦ τὴν εἴσοδο στὸ διάβολο, ὥστε νὰ ἀπολαύσετε ἀφθονότερη τὴν χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ νὰ μπορέσετε ν' ἀποδώσετε καλὰ ἔργα ὁ ἕνας τριάντα, ὁ ἄλλος ἑξήντα, ὁ ἄλλος ἑκατό, καὶ νὰ ἀξιωθεῖτε νὰ συναντήσετε μὲ παρρησία τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν, ὅταν πρόκειται νὰ ἔλθει καὶ νὰ μοιράσει τὰ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα τὴν παρούσα ζωὴ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὅποιο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Β' ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

1

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ ΑΥΤΩΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

1. Ὡς φαιδρὰ περιχαρῆς ἡμῖν ἢ πόλις, καὶ τοῦ παντὸς ἐνιαυ-
τοῦ λαμπρότερα ἢ σήμερον ἡμέρα, οὐ τοῦ ἡλίου ἀφιέντος σήμε-
ρον, ἀλλὰ τοῦ φωτὸς τῶν ἀγίων μαρτύρων ὑπὲρ ἀστραπὴν ἄπα-
σαν τὴν πόλιν ἡμῖν καταυγάσαντος· μυρίων γὰρ ἡλίων οὔτοι
5 λαμπρότεροι, καὶ τῶν μεγάλων φωστήρων φανερώτεροι. Διὰ
τούτους σεμνοτέρα τοῦ οὐρανοῦ σήμερον ἢ γῆ. Μὴ γάρ μοι τὴν
κόνιν εἶπης, μηδὲ τὴν τέφραν λογίζου, μηδὲ τὰ χρόνω δαπανη-
θέντα ὅστᾳ, ἀλλ' ἀνοιξον τῆς πίστεως τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ βλέ-
πε παρακαθημένην αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, περιβεβλημέ-
10 νην αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, περιστέλλουσαν αὐτοὺς
τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς τὴν δόξαν.

Οὐ τοιαῦται ἐξ ἡλιακοῦ κύκλου πρὸς τὴν γῆν ἀκτῖνες ἀφιέν-
ται, οἷαι μαρμαρυγαὶ καὶ λαμπηδόνες ἐκ τῶν σωμάτων ἐξαλλό-
μεναι τούτων αὐτὰς ἀποτυφλοῦσι τοῦ διαβόλου τὰς ὄψεις. Κα-
15 θάπερ γὰρ λῆσταιχοὶ καὶ τυμφωρύχοι ἐπειδὴν ἴδωσιν ὄπλα που
κείμενα βασιλικά, θώρακα, καὶ ἀσπίδα, καὶ κρᾶνος, χρυσῶ πάν-
τα καταλαμπόμενα, ἀποπηδῶσιν εὐθέως, καὶ οὐδὲ προσελθεῖν,
οὐδὲ ἄψασθαι τολμῶσι μέγαν ὑφορώμενοι κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦ-
τον τολμήσαιεν· οὕτω δὴ καὶ οἱ δαίμονες οἱ ἀληθινοὶ λῆσταιχοὶ,
20 ὅπου περ ἂν ἴδωσι μαρτύρων σώματα κείμενα, δραπετεύουσι,
καὶ ἀποπηδῶσιν εὐθέως. Οὐ γὰρ πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν βλέπου-
σι τὴν τέως θνητὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπόρρητον ἀξίαν τοῦ φορή-
σαντος αὐτὰ Χριστοῦ.

ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

1. Πόσο λαμπρή και δλόχαρη είναι ή πόλη μας, και ή σημερινή ήμέρα είναι ή πιό λαμπρή άπ' όλες τις ήμέρες του χρόνου, όχι γιατί σήμερα στέλνει πρὸς τή γῆ ὁ ἥλιος πιό φωτεινές άπό τις συνηθισμένες τις άκτίνες του, άλλά γιατί τὸ φῶς τῶν άγίων μαρτύρων παραπάνω άπό άστραπή ἔχει καταυγάσει ὄλη τήν πόλη μας. Αὐτοὶ είναι πιό λαμπροὶ άπό άπειρους ἥλιους και πιό φωτεινοὶ άπό τὰ μεγάλα άστέρια. Ἐξ αίτίας αὐτῶν ή γῆ είναι σήμερα πιό ὠραία άπό τὸν οὐρανό. Μή μου πείς λοιπὸν τή σκόνη, οὔτε νὰ σκεφθεῖς τή στάχτη, οὔτε τὰ ὅστὰ πὸ ἔχουν διαλυθεῖ άπό τὸ χρόνο, άλλά άνοιξε τὰ μάτια τῆς πίστες και βλέπε νὰ βρίσκεται κοντά τους ή δύναμη τοῦ Θεοῦ, νὰ τοὺς περιβάλλει ή χάρη τοῦ άγίου Πνεύματος, νὰ τοὺς περιτυλίγει ή δόξα τοῦ οὐράνιου φωτός.

Ἐο ἥλιακὸς δίσκος δὲ στέλνει τέτοιες άκτίνες πρὸς τή γῆ, ὅπως οἱ λάμπεις και οἱ άκτινοβολίες πὸ ἔκπέμπονται άπό τὰ σώματα αὐτὰ και τυφλώνουν άκόμη τὰ ἴδια τὰ μάτια τοῦ διαβόλου. Γιατὶ ὅπως άκριβῶς οἱ ληστὲς και οἱ τυμβωρύχοι, όταν δοῦν νὰ ὑπάρχουν κάπου βασιλικά ὄπλα, θώρακες και άσπίδες και κράνη, ὄλα νὰ λάμπουν άπό τὸ χρυσάφι, άμέσως άπομακρύνονται και δὲν τολμοῦν οὔτε νὰ πλησιάσουν, οὔτε νὰ τὰ πιάσουν, ἔπειδὴ ὑποψιάζονται μεγάλο κίνδυνο, άν τολμήσουν κάτι τέτοιο, ἔτσι λοιπὸν και οἱ δαίμονες, οἱ άληθινοὶ ληστὲς, ὅπου θὰ δοῦν νὰ ὑπάρχουν σώματα μαρτύρων, φεύγουν κρυφά και άπομακρύνονται άμέσως. Ὅχι γιατί βλέπουν πρὸς τήν προηγούμενη θνητή τους φύση, άλλά πρὸς τή μυστικὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ πὸ ἔχουν αὐτὰ.

Ταῦτα γὰρ τὰ δπλα οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ ἐνεδύσατο δύναμις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης. Καὶ καθάπερ ὁ Παῦλος ἐβόα λέγων· «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;» οὕτω καὶ οὗτοι δύνανται βο-
 5 ᾶν καὶ λέγειν· εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἡμῖν ἀγωνισαμένου Χριστοῦ; Τίμια γὰρ τὰ σώματα, ἐπειδὴ πληγὰς ἐδέξαντο ὑπὲρ τοῦ ἰδίου Δεσπότη, ἐπειδὴ στίγματα βαστάζουσι διὰ τὸν Χριστόν. Καὶ καθάπερ στέφανος βασιλικὸς λίθοις ποικίλοις πάντοθεν καλλωπιζόμενος μαρμαρυγὰς διαφόρους ἀφήσιν, οὕτω δὴ καὶ
 10 τὰ σώματα τῶν ἀγίων μαρτύρων, ὡσπερ λίθοις τιμίσι τοῖς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ τραύμασι κατεστιγμένα, παντὸς διαδήματος βασιλικοῦ τιμιώτερα καὶ σεμνότερα φαίνεται.

Οἱ μὲν οὖν ἐξωθεν ἀγωνοθέται ἀγῶνας τιθέντες μεγίστην φιλοτιμίαν εἶναι νομίζουσιν, ὅταν νέους ἀθλητὰς καὶ σφριγῶν-
 15 τας εἰς τὰ σκάμματα καὶ τοὺς ἀγῶνας εἰσάγωσιν, ὥστε πρὸ τῆς ἐν τοῖς παλαίσμασιν ἐπιδείξεως, ἀπὸ τῆς τῶν μελῶν εὐεξίας θαῦμα παρασχεῖν τοῖς θεαταῖς· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον. Ἀγῶνα γὰρ τιθεὶς ὁ Χριστὸς οὐ τοιοῦτον οἶον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ φρικτὸν καὶ φόβου γέμοντα· οὐ γὰρ ἀνθρώπων πρὸς
 20 ἀνθρώπους ἢ πάλη, ἀλλ' ἀνθρώπων πρὸς δαίμονας ἢ μάχη· τοιοῦτον τοίνυν ἀγῶνα τιθεὶς ἡμῖν, οὐ νέους ἀθλητὰς καὶ σφριγῶντας πρὸς τὰ παλαίσματα ἤγαγεν, ἀλλὰ μειράκια κοιμιδῆ, καὶ μετ' ἐκείνων γέροντα, τὸν Ἐλεάζαρον, καὶ πρὸς τούτοις γυναῖκα γεγηρακυῖαν, τὴν μητέρα τῶν μεираκίων.

25 Τί ποτε τοῦτο ἄρα ἐστὶ, Δέσποτα; τὴν ἀχρηστον ἡλικίαν πρὸς τὰ ἀγωνίσματα εἰς τὰ σκάμματα ἀγεις; τίς ἤκουσε γυναῖκα ἀγωνιζομένην ποτὲ ἐν γῆρα τοσοῦτω; Οὐδεὶς ἤκουσεν· ἀλλ' ἐγὼ τὸ παράδοξον τοῦτο, φησί, καὶ καινὸν καὶ οὔτε ἀκοῆ ποτε παρα-

1. Β' Κορ. 13, 3.

2. Γιὰ τὸ μαρτύριο τῶν ἀδελφῶν Μακκαβαίων, τῆς μητέρας τους καὶ τοῦ Ἐλεάζαρου βλ. Δ' Μακ. 5, 1-17, 24.

Τὰ ὄπλα αὐτὰ δὲν τὰ φόρεσε οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, οὔτε κάποια ἄλλη κτιστὴ δύναμη, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Καὶ καθὼς ὁ Παῦλος φώναζε λέγοντας, «μήπως ζητεῖτε ἀπόδειξη τοῦ Χριστοῦ ποὺ μιλάει μ' ἐμένα»¹, ἔτσι καὶ αὐτοὶ μποροῦν νὰ φωνάζουν καὶ νὰ λέγουν· μήπως ζητεῖτε ἀπόδειξη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἀγωνίσθηκε μ' ἐμᾶς; Γιατὶ εἶναι ἄξια τιμῆς τὰ σώματα, ἐπειδὴ πληγώθηκαν γιὰ χάρη τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ φέρουν τὰ σημάδια τοῦ μαρτυρίου τους γιὰ τὸ Χριστό. Καὶ ὅπως τὸ βασιλικὸ στεφάνι ποὺ εἶναι στολισμένο ἀπὸ παντοῦ μὲ πολύτιμες πέτρες βγάζει διάφορες λάμπεις, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων ποὺ εἶναι κατάστικτα μὲ τὰ τραύματα ποὺ δέχθηκαν γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ σὰν μὲ πολύτιμες πέτρες, φαίνονται πολυτιμότερα καὶ ὠραιότερα ἀπὸ κάθε βασιλικὸ στέμμα.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ὀργανώνουν ἀθλητικοὺς ἀγῶνες, θεωροῦν ὅτι ἡ πιὸ μεγάλη τιμὴ εἶναι, ὅταν φέρουν στὰ γυμναστήρια καὶ στοὺς ἀγῶνες νέους καὶ σφριγηλοὺς ἀθλητές, ὥστε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίδειξη τῆς πάλης νὰ προξενήσουν τὸ θαυμασμὸ στοὺς θεατὲς ἀπὸ τὴν εὐρωστία τῶν σωμάτων τους. Ἐδῶ ὅμως δὲ συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀντίθετα. Γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲν ὀργανώνει τέτοιον ἀγῶνα ὅπως ἐκεῖνοι, ἀλλὰ φρικτὸ καὶ φοβερό, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἡ πάλη ἀνθρώπων πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πάλη ἀνθρώπων πρὸς δαίμονες. Ἀφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐτοιμάζει τέτοιον ἀγῶνα, δὲν ἔφερε στὰ ἀγωνίσματα νέους καὶ σφριγηλοὺς ἀθλητές, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀνήλικους νέους καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ἓνα γέροντα, τὸν Ἐλεάζαρο, καὶ ἀκόμη μία ἡλικιωμένη γυναίκα, τὴ μητέρα τῶν νέων².

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό, Κύριε; φέρεις στὰ γυμναστήρια ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν κατάλληλη ἡλικία γιὰ ν' ἀγωνισθοῦν; ποῖος ἄκουσε ποτὲ ν' ἀγωνίζεται γυναίκα σὲ τόσο γεροντικὴ ἡλικία; Κανένας δὲν ἄκουσε. Ἐγὼ ὅμως τὸ παράδοξο αὐτό, λέγει, καὶ νέο καὶ τὸ ὁποῖο δὲν ἄκουσε ποτὲ κανεὶς θὰ τὸ

δεχθὲν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν πιστώσομαι. Οὐ γὰρ τοιοῦτος ἀγ-
νοθέτης ἐγώ, ὡς τῇ τῶν ἀγωνιζομένων δυνάμει τὸ πᾶν ἐπιτρέ-
πειν· ἀλλὰ παρίσταμαι, καὶ βοηθῶ, καὶ χεῖρα ὀρέγω τοῖς ἐμοῖς ἀ-
θληταῖς, καὶ τῶν κατορθουμένων τὸ πλεον αὐτοῖς ἐκ τῆς ἐμῆς
5 γίνεται προστασίας. "Όταν οὖν ἴδης γυναῖκα ὑπότρομον, γεγη-
ρακυῖαν, βακτηρίας δεομένην, εἰς ἀγῶνα εἰσιοῦσαν, καὶ καταλύ-
ουσαν τυράννου μανίαν, περιγινομένην ἀσωμάτων δυνάμεων,
κρατοῦσαν τοῦ διαβόλου ραδίως, συγκόπτουσαν αὐτοῦ τὴν ἔξι-
μετ' ἐξουσίας πολλῆς, θαύμασον τοῦ ἀγωνοθέτου τὴν χάριν, ἐκ-
10 πλάγηθι τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν.

Οὐ σφριγῶσι κατὰ τὴν σάρκα οἱ ἀθληταί, ἀλλὰ σφριγῶσι
κατὰ τὴν πίστιν· ἀσθενῆς αὐτῶν ἡ φύσις, ἀλλὰ δυνατὴ ἡ ἀλείψα-
σα αὐτοὺς χάρις· παραλέλυται τὰ σώματα τῷ γήρα, ἀλλὰ συγκε-
κρότηται τὰ φρονήματα τῷ πόθῳ τῆς εὐσεβείας. Οὐκ ἔστιν αἰ-
15 σθητὸς ὁ ἀγῶν· μὴ τοίνυν ἐξωθεν καταμάθης τοὺς ἀθλητάς, ἀλλ'
εἴσελθε τῷ λογισμῷ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς αὐτῶν εὐεξίαν· κατά-
μαθε τῆς πίστεως αὐτῶν τὴν ἰσχύν, ἵνα μάθης ὅτι ὁ δαίμοσι πυ-
κτεύων οὐ σώματος ἰσχυρᾶς δεῖται περιβολῆς, οὐδὲ ἡλικίας ἀ-
κμαζούσης, ἀλλὰ κἂν κομιδῇ νέος ἦ, κἂν εἰς ἔσχατον γῆρας ἐ-
20 ληλακῶς, ψυχὴν δὲ ἔχη γενναίαν καὶ ἐρρωμένην, οὐδὲν ἀπὸ τῆς
ἡλικίας εἰς τὰ ἀγωνίσματα παραβλάπτεται.

2. Καὶ τί λέγω γέροντα καὶ νέον, ὅπου γε καὶ γυναῖκες πρὸς
ταῦτα ἀπεδύσαντο τὰ παλαίσματα, καὶ λαμπροὺς ἀνεδήσαντο
τοὺς στεφάνους; Οἱ μὲν γὰρ ἐξωθεν ἀγῶνες καὶ ἡλικίαν, καὶ φύ-
25 σιν, καὶ ἀξίαν ἐξετάζοντες, καὶ δούλοις, καὶ γυναιξί, καὶ πρεσβυ-
τέροις, καὶ μεираκίοις τὴν πρὸς αὐτοὺς εἴσοδον ἀποκλείουσιν,
ἐνταῦθα δὲ πάση μὲν ἀξία, πάση δὲ ἡλικία, ἑκατέρα δὲ τῇ φύσει
τὸ θέατρον μετὰ πάσης ἀδείας ἠνέωκται, ἵνα καὶ τὴν ἀφθονίαν
καὶ τὴν ἄφατον δύναμιν τοῦ τὸν ἀγῶνα τιθέντος καταμάθης, καὶ
30 τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο διὰ τῶν ἔργων βεβαιούμενον ἴδης, « "Ότι

ἐπιβεβαιώσω μὲ τὰ ἔργα τους. Γιατὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι τέτοιος ἀγωνοθέτης, ὥστε νὰ ἐμπιστεύομαι τὰ πάντα στὴ δύναμη τῶν ἀθλητῶν, ἀλλὰ παραστέκομαι καὶ προστατεύω καὶ προσφέρω στοὺς ἀθλητὲς μου βοήθεια, καὶ τὰ περισσότερα ποὺ κατορθώνουν αὐτοὶ ὀφείλονται στὴν προστασία μου. "Ὅταν λοιπὸν δεῖς γυναῖκα τρομαγμένη, γηρασμένη, ποὺ χρειάζεται πατερίτσα, νὰ εἰσέρχεται σὲ ἀγώνα καὶ νὰ ἐξουδετερώνει τὴ μανία τοῦ τυράννου, νὰ νικᾷ ἀσώματες δυνάμεις, νὰ νικᾷ εὐκόλα τὸ διάβολο, νὰ κτυπᾷ μὲ πολλὴ δύναμη τὸ πρόσωπό του, θαύμασε τὴ χάρη τοῦ ἀγωνοθέτη, θαύμασε τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ.

Δὲν εἶναι ἰσχυροὶ στὸ σῶμα οἱ ἀθλητὲς αὐτοί, ἀλλὰ ἰσχυροὶ στὴν πίστη. Ἡ φύση τους εἶναι ἀδύνατη, ἀλλὰ ἡ χάρη ποὺ τοὺς ἔχει ἀλείψει εἶναι δυνατὴ. Τὰ γηρατειᾶ ἔχουν παραλύσει τὰ σώματα, ἀλλὰ ὁ πόθος τῆς ἐπιθυμίας ἔχει δυναμώσει τὸ θάρρος τους. Δὲν εἶναι ὄρατος ὁ ἀγώνας. "Ἄς μὴ παρατηρεῖς, λοιπὸν, ἐξωτερικὰ τοὺς ἀθλητὲς, ἀλλὰ νὰ εἰσχωρήσεις μὲ τὸ νοῦ σου στὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς τους. Ἐξέτασε τὴ δύναμη τῆς πίστεως τους, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὅποιος παλεύει μὲ δαίμονες δὲ χρειάζεται νὰ ἔχει ἰσχυρὸ σῶμα, οὔτε νὰ εἶναι στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, ἀλλὰ εἴτε ἀκόμη εἶναι πολὺ νέος, εἴτε ἔχει φθάσει σὲ βαθιὰ γηρατειά, ἔχει ὁμῶς ψυχὴ γενναία καὶ δυνατὴ, δὲν τὸν βλάπτει καθόλου στὰ ἀγωνίσματα ἡ ἡλικία του.

2. Καὶ γιατί λέγω γέροντα καὶ νέο, ὅταν καὶ γυναῖκες ἔλαβαν μέρος στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς καὶ κέρδισαν λαμπρὰ στέφάνια; Γιατὶ οἱ ἄλλοι ἀγῶνες, ἐξετάζοντας καὶ τὴν ἡλικία καὶ τὸ φύλο καὶ τὸ ἀξίωμα, ἀπαγορεύουν νὰ πάρουν μέρος σ' αὐτοὺς οἱ δοῦλοι καὶ οἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες καὶ οἱ πολὺ νέοι, ἐδῶ ὁμῶς μὲ κάθε ἐλευθερία τὸ στάδιο τῶν ἀγῶνων εἶναι ἀνοικτὸ σὲ κάθε ἀξίωμα, καὶ σὲ κάθε ἡλικία καὶ στὰ δύο φύλα, γιὰ νὰ γνωρίσεις καλὰ καὶ τὴν καλοσύνη καὶ τὴν ἀνέκφραστη δύναμη τοῦ ὀργαντωτῆ τῶν ἀγῶνων καὶ γιὰ νὰ δεῖς νὰ ἐπιβεβαιώνονται μὲ τὰ ἔργα τὰ ἀποστολικά ἐκεῖνα λόγια· «Ὅτι ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου γίνεται τέλεια, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύναμος»³. Γιατὶ

ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ὅταν γὰρ παῖδια καὶ γέροντες τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἰσχύωσι, διὰ πάντων λαμπρῶς ἡ τοῦ δι' αὐτῶν ἐνεργοῦντος Θεοῦ διαφαίνεται χάρις.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἡ ἀσθένεια τῶν ἀθλητῶν, αὕτη ἡ ἔξωθεν, 5 λαμπροτέρους ποιεῖ γενέσθαι τοὺς στεφανίτας, φέρε δὴ, τὸν γέροντα καὶ τὰ παῖδια ἀφέντες τὴν ἀσθενεστέραν αὐτῶν παραγάγωμεν εἰς μέσον, τὴν γυναῖκα, τὴν γεγηρακυῖαν, τὴν ἑπτὰ παιδῶν μητέρα· καὶ γὰρ αἱ ὠδῖνες οὐ μικρὸν κώλυμα τῶν παλαισμάτων τούτων εἰσί. Τί οὖν αὐτῆς πρότερον θαυμάσαι ἄξιον; τὸ 10 τῆς φύσεως ἀσθενές, ἢ τὸ τῆς ἡλικίας ὠριμον, ἢ τὸ τῆς συμπαθείας εὐεπηρέαστον; Μεγάλα μὲν γὰρ καὶ ταῦτα κωλύματα πρὸς τὸν τοσαύτης καρτερίας δεόμενον δρόμον. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἔχω τούτων μεῖζον εἰπεῖν, δι' οὗ καὶ τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν τοῦ διαβόλου κακουργίαν ἅπασαν κατοψόμεθα.

15 Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Σκόπει μιαιοῦ δαίμονος πονηρίαν· οὐ πρῶτην αὐτὴν εἴλκυσεν εἰς τὰ σκάμματα, ἀλλὰ μετὰ τοὺς παῖδας ἤγαγε πρὸς τὰ παλαίσματα. Τί δὴ ποτε; Ἴνα ταῖς τῶν ἑπτὰ παιδῶν βασάνοις προκαταβαλὼν αὐτῆς τὸ φρόνημα, καὶ τὸ στερρὸν τῆς διανοίας μαλάξας, διὰ τῆς τῶν γινομένων θέας προδα- 20 πανηθείσης αὐτῇ τῆς ἰσχύος ἐν ταῖς τῶν ἐγγόνων κολάσεσιν, ἀσθενεστέρα λυσιπὸν γενομένη ραδίως ἐπιθῆται. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐκεῖνοι τὰς βασάνους ἐδέχοντο, ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι αὐτὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν χαλεπωτέρας ὑπέμεινε τὰς ὀδύνας, καὶ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἀπесφάττετο. Καὶ τὸ λεγόμενον τοῦτο ἴ- 25 σασι καλῶς, ὅσαι πεῖραν ὠδίνων ἔλαβον γυναῖκες, καὶ μητέρες ἐγένοντο.

Πολλάκις γοῦν ὀρῶσα μήτηρ παιδίον πυρετῷ φλεγόμενον, πάντα ἂν ἔλοιτο παθεῖν, ὥστε ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκείνου πρὸς ἑ- 30 αὐτὴν μεταγαγεῖν τὸ πῦρ τοῦ νοσήματος· οὕτω τῶν οἰκείων κακῶν τὰς τῶν παιδῶν συμφορὰς ἀφορητοτέρας αἱ μητέρες εἶναι

ὅταν παιδιὰ καὶ γέροντες κατορθώνουν πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ φύση τους, φαίνεται καθαρὰ ἀπ' ὄλα ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐνεργεῖ μ' αὐτούς.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ ἀδυναμία τῶν ἀθλητῶν, δηλαδὴ ἡ ἐξωτερικὴ, κάνει νὰ γίνουν πιὸ λαμπρὰ τὰ στεφάνια, ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσουμε τὸ γέροντα καὶ τὰ παιδιὰ, ἅς παρουσιάσουμε τὴν πιὸ ἀδύνατη, τὴ γυναῖκα, τὴ γηρασμένη, τὴ μητέρα τῶν ἑπτὰ παιδιῶν. Γιατὶ οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ εἶναι μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὰ ἀγωνίσματα αὐτά. Τί ἀξίζει λοιπόν νὰ θαυμάσει κανεὶς πρῶτα ἀπὸ αὐτήν; τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης της, ἢ τὴν περασμένη ἡλικία, ἢ τὸ ὅτι εὐκόλα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ συμπάθεια; Γιατὶ καὶ αὐτὰ εἶναι μεγάλα ἐμπόδια γιὰ τὸ δρόμο ποὺ χρειάζεται τόσο μεγάλη ὑπομονή. Ἐγὼ ὅμως μπορῶ νὰ πῶ καὶ ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτά, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ δοῦμε καθαρὰ καὶ τὴν ἀνδρεία τῆς γυναίκας καὶ ὄλη τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου.

Ποιὸ ὅμως εἶναι αὐτό; Παρατήρησε τὴν πονηρία τοῦ βδελυροῦ δαίμονα. Δὲν ἔσυρε αὐτὴν πρώτη στὸν τόπο τοῦ ἀγῶνα, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὴν ὀδήγησε στοὺς ἀγῶνες. Γιατὶ λοιπόν; Γιὰ νὰ τῆς ἐπιτεθεῖ μ' εὐκολία, ἀφοῦ μὲ τὰ βασανιστήρια τῶν ἑπτὰ παιδιῶν της κατανίκησε προηγουμένως τὸ φρόνημά της, ἀφοῦ ἐξασθένησε τὴ σταθερὴ της ἀπόφαση, ἀφοῦ μὲ τὴ θέα αὐτῶν ποὺ γίνονταν στὰ βασανιστήρια τῶν παιδιῶν της ἐξάντλησε τὴ δύναμή της, ἀφοῦ ἔγινε στὴ συνέχεια πιὸ ἀδύνατη. Γιατὶ μὴ δεῖς τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνα δέχονταν τὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ πρόσεξε αὐτό, ὅτι αὐτὴ ὑπόφερε πιὸ φοβεροὺς πόνους ἀπὸ τὸ καθένα χωριστὰ καὶ σφαζόταν μὲ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά. Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ γνωρίζουν καλά, ὅσες γυναῖκες γνώρισαν τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ ἔγιναν μητέρες.

Πολλὲς φορὲς λοιπόν ὅταν βλέπει ἡ μητέρα τὸ παιδί νὰ φλέγεται ἀπὸ τὸν πυρετό, τὰ πάντα θὰ προτιμοῦσε νὰ πάθει, ὥστε νὰ μεταφέρει τὴ φλόγα τῆς ἀσθένειας ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ στὸν ἑαυτὸ της. Τόσο πολὺ οἱ μητέρες θεωροῦν ὅτι οἱ συμφορὲς τῶν παιδιῶν εἶναι πιὸ ἀφόρητες ἀπὸ τὰ δικά τους

νομίζουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ὡσπερ οὖν ἀληθές, χαλεπώτερον τῶν παιδίων ἐν ταῖς τῶν παιδίων βασάνοις ἐκολάζετο ἢ μήτηρ, καὶ μεῖζον τὸ μαρτύριον ἐν τῇ μητρὶ ἢ ἐν τοῖς παιδίοις ἐγένετο. Εἰ γὰρ ἐνδὸς παιδίου νόσος ἀκουομένη μόνον διαταράττει τὰ
 5 σπλάγχνα τῆς τεκούσης, οὐχ ἐνδὸς παιδίου, ἀλλὰ τοσοῦτου χοροῦ παίδων ἀναιρουμένου, οὐκ ἀκοῇ δεχομένη τὰ παθήματα, ἀλλ' ὄψει παραλαμβάνουσα τὰ γινόμενα, τί οὐκ ἂν ἔπαθε; πῶς οὐκ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ ἕκαστον αὐτῶν ὁρῶσα διαφόροις τισὶ καὶ φρικταῖς τιμωρίαις κατὰ μικρὸν ἀναιρούμενον; πῶς οὐκ ἀπερρά-
 10 γη τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ; πῶς οὐκ ἀπὸ τῆς πρώτης ὄψεως ἐπὶ τὴν πυρὰν ἐπεπήδησεν ἀπαλλάττουσα ἑαυτὴν τῆς λοιπῆς θεωρίας;

Εἰ γὰρ καὶ φιλόσοφος ἦν, ἀλλὰ μήτηρ· εἰ καὶ θεοφιλής, ἀλλὰ καὶ σάρκα περιέκειτο· εἰ καὶ πρόθυμος ἦν, ἀλλὰ καὶ γυναικεῖα
 15 μετεῖχε φύσεως· εἰ καὶ τῷ ζήλῳ τῆς εὐσεβείας ἔξεεν, ἀλλὰ καὶ τῷ δεσμῷ τῶν ὠδίνων κατείχετο. Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἄνδρες ὄντες κατάδικον πολλάκις ὁρῶντες διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγόμενον τὸ σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχοντα, ἐπὶ τὸ βάραθρον ἔλκόμενον, οὐδὲν δικαίωμα φιλίας πρὸς αὐτὸν ἔχοντες ἀπὸ τῆς θεᾶς μόνης κα-
 20 τακλώμεθα, καίτοι ἱκανὴν ἔχοντες παραμυθίαν πρὸς τὸ μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν, τοῦ καταδεδικασμένου τὴν πονηρίαν, τί παθεῖν ταύτην εἰκὸς οὐχὶ κατάδικον ἕνα ὁρῶσαν ἀπαγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ παιδιά ἀθρόον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ οὐχὶ συντόμῳ τελευτῆ, ἀλλὰ ποικίλαις κατακοπτόμενα σφαγαῖς; Εἰ γὰρ λιθίνη τις ἦν, εἰ γὰρ
 25 ἐξ ἀδάμαντος αὐτῇ τὰ σπλάγχνα ἐπεπήγει, οὐκ ἂν διεταράχθη, οὐκ ἂν ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷον καὶ γυναῖκα καὶ μητέρα παθεῖν εἰκὸς ἦν;

Ἐννόησον πῶς θαυμάζομεν τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀνενεγκῶν συνεπόδισε καὶ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον
 30 ἀνεβίβασε, καὶ τότε ὄψει καλῶς ὅση τῆς γυναικὸς ἢ ἀνδρείας. Ὡς πικροτάτης θεᾶς καὶ ἠδίστης ἐκείνης· πικροτάτης μὲν διὰ τὴν

κακά. Ἐὰν ὁμως αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ὅπως πραγματικὰ εἶναι ἀλήθεια, μὲ τὰ βασανιστήρια τῶν παιδιῶν ἢ μητέρα τιμωροῦνταν χειρότερα ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ τὸ μαρτύριο γινόταν μεγαλύτερο στὴ μητέρα παρὰ στὰ παιδιά. Γιατὶ ἐὰν ἡ ἀσθένεια ἐνὸς παιδιοῦ ποὺ τὴν ἀκούει μόνο ταραρίζει τὴν καρδιὰ τῆς μητέρας, ὅταν ὄχι ἓνα παιδί, ἀλλὰ ὅλα τὰ παιδιά της θανατώνονται, τί δὲ θὰ ὑπόφερε αὐτή, ποὺ δὲν ἀκούει τὰ παθήματα, ἀλλὰ παρακολουθεῖ μὲ τὰ μάτια της τὰ συμβάντα; πῶς δὲν ἔχασε τὰ λογικά της ὅταν ἔβλεπε τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ νὰ θανατώνεται σιγὰ σιγὰ μὲ διαφορετικὰ καὶ φρικτὰ βασανιστήρια; πῶς δὲν ἔφυγε ἢ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα; πῶς ἀπὸ τὴν πρώτη φορά δὲν πήδησε στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ ἀπαλλαγθεῖ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο θέαμα;

Γιατὶ ἂν καὶ φιλοσοφοῦσε, ἦταν ὁμως μητέρα· ἂν καὶ ἀγαποῦσε τὸ Θεό, εἶχε ὁμως καὶ σῶμα· ἂν καὶ ἦταν πρόθυμη, εἶχε ὁμως καὶ γυναικεία φύση· ἂν καὶ τὴν ἔκαιε ὁ ζῆλος τῆς εὐσέβειας, τὴν κατεῖχε ὁμως καὶ ὁ δεσμὸς τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ. Ἄφοῦ ἐμεῖς ποὺ εἴμαστε ἄνδρες, ὅταν βλέπουμε πολλές φορές ἓνα κατάδικο νὰ τὸν ὀδηγοῦν διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς, νὰ τοῦ ἔχουν τὸ σχοινὶ στὸ λαιμό του, καὶ νὰ τὸν σύρουν στὸν τόπο τῆς ἐκτέλεσης, χωρὶς νὰ ἔχουμε καμιὰ φιλικὴ σχέση μ' αὐτὸν συντριβόμαστε ἀπὸ τὴν θέα του μόνο, ἂν καὶ ἔχουμε ἀρκετὴ παρηγοριὰ ὅτι δὲν ἔπαθε ὁ ἴδιος τίποτε τέτοιο, τὴν πονηρία δηλαδὴ τοῦ κατάδικου, τί ἦταν εὐλογο νὰ πάθει αὐτή, ὅταν δὲν ἔβλεπε ἓνα κατάδικο νὰ τὸν ὀδηγοῦν γιὰ ἐκτέλεση, ἀλλὰ ἑπτὰ παιδιά μαζὶ σὲ μία ἡμέρα νὰ ἐξοντώνονται ὄχι μὲ γρήγορο θάνατο, ἀλλὰ μὲ διαφορετικῶς βασανιστικὸς τρόπους; Γιατὶ ἐὰν ἀπὸ πέτρα ἦταν κάποια καὶ τὰ σπλάγχνα της ἦταν κατασκευασμένα ἀπὸ διαμάντι, δὲ θὰ ταραζόταν, δὲν θὰ πάθαινε κάτι τέτοιο, ὅπως ἦταν φυσικὸ νὰ πάθει κάθε γυναίκα καὶ μητέρα;

Σκέψου πῶς θαυμάζουμε τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ, ἐπειδὴ ἔφερε τὸ παιδί του καὶ τὸ ἔδεσε καὶ τὸ ἀνέβασε πάνω στὸ θυσιαστήριο, καὶ τότε θὰ γνωρίσεις καλὰ πόση εἶναι ἡ ἀνδρεία τῆς γυναίκας. Πόσο δυσάρεστη καὶ πόσο εὐχάριστη ἦταν ἡ θέα ἐκείνη! Δυσάρεστη γι' αὐτὰ ποὺ γίνονταν καὶ εὐχάριστη γιὰ τὴν

φύσιν τῶν γινομένων, ἡδίστης δὲ διὰ διάθεσιν τῆς ὀρώσης. Οὐ γὰρ ἑώρα τὸ καταρρέον αἷμα, ἀλλ' ἑώρα τοὺς στεφάνους τῆς δικαιοσύνης πλεκομένους· οὐκ ἔβλεπε διορυττομένας πλευράς, ἀλλ' ἔβλεπεν οἰκοδομουμένας σκηνὰς αἰωνίους· οὐχ ἑώρα πε-
5 ριστῶτας δημίους, ἀλλ' ἑώρα κυκλοῦντας ἀγγέλους· ἐπελάθετο τῶν ὠδίνων, κατεφρόνησε τῆς φύσεως, πράγματος τυραννικοῦ· φύσεως, ἢ καὶ τῶν θηρίων κρατεῖν εἶωθε.

Πολλὰ γοῦν τῶν δύσαλώτων θηρίων οὕτως ἀλίσκεται, διὰ τὴν πρὸς τὰ παιδία συμπάθειαν τῆς οἰκείας ἀλογοῦντα σωτη-
10 ρίας, καὶ ἀφυλάκτως εἰς τὰς τῶν θηρατῶν ἐμπίπτοντα χεῖρας· καὶ οὐδὲν ἔστι ζῶον οὕτως ἀσθενές, ὃ μὴ ὑπερασπίζη τῶν ἐγγόνων· οὐδὲν οὕτως ἡμερον, ὃ μὴ τῶν παιδίων ἀφαιρουμένων παροξύνηται. Ἄλλ' αὕτη καὶ τὴν διὰ τῶν λογικῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων τεταμένην τῆς φύσεως τυραννίδα
15 κατέλυσε· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπεπήδησε τῇ κεφαλῇ τοῦ τυράννου, οὐδὲ διεσπάραξεν αὐτοῦ τὴν ὄψιν, ὀρῶσα τοὺς σκύμνους διασπαρασσομένους, ἀλλὰ τοσαύτην ἐπεδείξατο φιλοσοφίας ὑπερβολὴν, ὥς καὶ προπαρασκευάζειν αὐτῷ τὴν ἀπάνθρωπον θοίνην, καὶ τῶν προτέρων ἔτι κολαζομένων, τοὺς ὑπολειπομέ-
20 νους πρὸς τὴν τῶν αὐτῶν πεῖραν ἀλείφειν δεινῶν.

3. Ἀκουέτωσαν μητέρες ταῦτα, ζηλούτωσαν τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικός, τὴν περὶ τὰ ἔγγονα φιλοστοργίαν· οὕτω τρεφέτωσαν τὰ παιδία· οὐ γὰρ τὸ τεκεῖν μητρός, τοῦτο γὰρ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ θρέψαι μητρός, τοῦτο γὰρ τῆς προαιρέσεως. Καὶ ἵνα μάθης,
25 ὅτι οὐ τὸ τεκεῖν ποιεῖ μητέρα, ἀλλὰ τὸ θρέψαι καλῶς, ἄκουσον τοῦ Παύλου στεφάνου· τὴν χήραν οὐ διὰ τὸν τόκον, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφήν τῶν παιδίων. Εἰπὼν γάρ, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμέ-

διάθεση τῆς γυναίκας ποὺ ἔβλεπε. Γιατὶ δὲν ἔβλεπε τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε, ἀλλὰ ἔβλεπε νὰ πλέκονται τὰ στεφάνια τῆς δικαιοσύνης. Δὲν ἔβλεπε νὰ τρυπιοῦνται πλευρά, ἀλλὰ ἔβλεπε νὰ οἰκοδομοῦνται σκηνὲς αἰώνιες. Δὲν ἔβλεπε νὰ παραστέκονται δῆμοι, ἀλλὰ ἔβλεπε νὰ περιτριγυρίζουν ἄγγελοι. Ξέχασε τοὺς πόρους τοῦ τοκετοῦ, περιφρόνησε τὴ φύση, ἀψήφησε τὴν ἡλικία. Περιφρόνησε τὴ φύση, ποὺ εἶναι πράγμα τυραννικό· τὴ φύση ποὺ συνήθως νικᾷ καὶ τὰ θηρία.

Πολλὰ λοιπὸν ἀπὸ τὰ θηρία αὐτά, ποὺ συλλαμβάνονται δύσκολα, συλλαμβάνονται ἔτσι, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὰ παιδιά τους δὲ λογαριάζουν τὴ δική τους σωτηρία καὶ χωρὶς προφυλάξεις πέφτουν στὰ χέρια τῶν κυνηγῶν. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ζῶο τόσο ἀδύνατο, τὸ ὁποῖο νὰ μὴ ὑπερασπίζεται τοὺς ἀπογόνους του· κανένα ζῶο τόσο ἡμερο, τὸ ὁποῖο νὰ μὴ ἐξαγριώνεται ὅταν τοῦ παίρνουν τὰ παιδιά του. Αὐτὴ ὁμως ἐξαφάνισε τὴν καταπιεστικὴ τυραννία τῆς φύσης, ποὺ ὑπάρχει καὶ στοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ ὄχι μόνο δὲν κτύπησε τὸ κεφάλι τοῦ τυράννου, οὔτε καταξέσχισε τὸ πρόσωπό του, καθὼς ἔβλεπε τὰ νεαρὰ παιδιά της νὰ κομματιάζονται, ἀλλὰ ἔδειξε τόσο ὑπερβολικὴ πίστη, ὥστε καὶ νὰ τοῦ προετοιμάζει τὴν ἀπάνθρωπη διασκέδαση καὶ ἐνῶ ἀκόμη βασανίζονταν τὰ προηγούμενα, νὰ ἐνθαρρύνει τὰ ὑπόλοιπα νὰ δοκιμάσουν τὰ ἴδια βασανιστήρια.

3. "Ἄς τὰ ἀκούουν οἱ μητέρες αὐτά, ἃς ζηλεύουν τὴν ἀνδρεία τῆς γυναίκας, τὴ φιλοστοργία γιὰ τὰ τέκνα της. "Ἐτσι ἃς ἀνατρέφουν τὰ παιδιά τους. Γιατὶ γνώρισμα τῆς μητέρας δὲν εἶναι ἡ γέννηση, ἐπειδὴ αὐτὸ ἀνήκει στὴ φύση, ἀλλὰ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, ἐπειδὴ αὐτὸ ἀνήκει στὴ θέλησή της. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι ἡ γέννηση δὲν κάνει τὴ μητέρα, ἀλλὰ ἡ καλὴ ἀνατροφή, ἄκουσε τὸν Παῦλο νὰ στεφανώνει τὴ χήρα, ὄχι γιὰ τὴ γέννηση, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Γιὰτὶ ἀφοῦ εἶπε, «Χήρα ἃς λογαριάζεται ἐκείνη ποὺ δὲν εἶναι μικρότερη ἀπὸ ἐξήντα ἐτῶν καὶ ἔχει καλὴ μαρτυρία γιὰ τὰ καλὰ της ἔργα»⁴, πρόσθεσε τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Καὶ ποιό εἶναι

νη», τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπήγαγεν· τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Εἰ ἐτεκνοτρόφησε», φησὶν· οὐκ εἶπεν, εἰ ἐτεκτοποίησεν.

Ἐννοήσωμεν τοίνυν τί πάσχειν εἰκὸς τὴν γυναῖκα, εἴ γε γυναῖκα δεῖ αὐτὴν καλεῖν, ὁρῶσαν δακτύλους σπαίροντας ἐπὶ τῶν
5 ἀνθράκων, κεφαλὴν ἐξαλλομένην, σιδηρᾶν χεῖρα ἐπιβαλλομένην ἑτέρου παιδίου κεφαλῆ, καὶ τὴν δορὰν ἀποσύρουσαν, καὶ τὸν ταῦτα πάσχοντα ἐστῶσα ἔτι καὶ διαλεγόμενον. Πῶς διήρπαστόμα; πῶς ἐκίνησε γλῶτταν; πῶς οὐκ ἀπέπτη τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῆ; Πῶς, ἐγὼ λέγω. Οὐχ ἑώρα πρὸς τὴν γῆν, ἀλλὰ πρὸς τὰ
10 μέλλοντα παρασκευάζετο πάντα· ἐν ἐδεδοίκει μόνον, μὴ φείσεται καὶ προκαταλύσῃ τὸν ἀγῶνα ὁ τύραννος, μὴ διασχίσῃ τὸν χορὸν τῶν παιδίων, μὴ μείνωσιν τινες ἀστεφάνωτοι. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐδεδοίκει, τὸν ἔσχατον μονονουχὶ ταῖς χερσὶ λαβοῦσα, οὕτως εἰς τὸν λέβητα ἐνήκεν, ἀντὶ χειρῶν τῆ τῶν λόγων πρὸς αὐτὸν
15 χρησαμένη παρακλήσει καὶ συμβουλῆ.

Ἡμεῖς οὐκ ἀκούομεν χωρὶς ἀλγηδόνης τὰ οἰκεία. Ταῦτα μὴ ἀπλῶς ἀκούομεν, ἀλλ' ἕκαστος τῶν ἀκροατῶν ἐπὶ τῶν οἰκείων ἀναλαμβάνετω παιδίων ἅπασαν ταύτην τὴν τραγωδίαν· ὑποτυπούτω τὴν ὄψιν τὴν ποθουμένην, καὶ τὰ φίλτατα ὑπογράφων ἐ-
20 αυτῶ, ἐπ' αὐτῶν ἀναζωγραφεῖτω ταῦτα τὰ πάθη, καὶ τότε εἴσεται καλῶς τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως· τὰ γὰρ τῆς φύσεως πάθη λόγος μὲν οὐδεὶς παραστήσαι δυνήσεται, πεῖρα δὲ διδάσκει μόνη. Εὐκαιρον πρὸς ἐκείνην εἰπεῖν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο μετὰ τὸν στέφανον τῶν ἑπτὰ παίδων· «Σὺ δὲ ὡσεὶ
25 ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ Θεοῦ». Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, χιλίων πολλάκις εἰσελθόντων ἀθλητῶν, εἰς ἕνα περίστανται μόνον ὁ στέφανος· ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ ἑπτὰ ἀθλητῶν ἑπτὰ στεφανῖται γεγόνασι.

Ποίαν ἔχεις μοι δεῖξαι χώραν οὕτως εὐφορον; ποίαν νηδὺν
30 οὕτως εὐτοκον; ποίας τοιαύτας ὠδῖνας; Ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζε-

αὐτό; «Ἐὰν ἀνάθρεψε παιδιά», λέγει. Δὲν εἶπε ἐὰν γέννησε παιδιά.

Ἄς κατανοήσουμε λοιπὸν τί ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποφέρει ἡ γυναίκα, ἂν βέβαια πρέπει νὰ τὴν ὀνομάζουμε γυναίκα, ὅταν ἔβλεπε τὰ δάκτυλα νὰ σπαρταροῦν ἐπάνω στὰ κάρβουνα, τὸ κεφάλι νὰ ἀποκόπτεται, τὴν ἀρπάγη ν' ἀπλώνεται στὸ κεφάλι ἄλλου παιδιοῦ καὶ νὰ τοῦ βγάξει τὸ δέρμα καὶ αὐτὸς ποὺ ὑπόφερε αὐτὰ νὰ στέκεται ἀκόμη καὶ νὰ μιλάει. Πῶς ἄνοιξε τὸ στόμα της; πῶς κίνησε τὴ γλῶσσα της; πῶς δὲν πέταξε ἀπὸ τὸ σῶμα της ἡ ψυχὴ της; Πῶς, ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Δὲν ἔβλεπε πρὸς τὴ γῆ, ἀλλὰ ἐτοιμαζόταν γιὰ ὅλα τὰ μέλλοντα. Ἐνα πράγμα φοβόταν μόνο, μήπως λυγίσει ὁ τύραννος καὶ σταματήσει πρόωρα τὸν ἀγῶνα, μήπως ξεχωρίσει τὰ παιδιά, μήπως μείνουν μερικὰ ἀστεφάνωτα. Καὶ ἐπειδὴ φοβόταν αὐτό, ἀφοῦ πῆρε τὸ τελευταῖο σχεδὸν μὲ τὰ χέρια της, ἔτσι τὸ ἔρριξε στὸ καζάνι, ἀφοῦ ἀντὶ γιὰ χέρια χρησιμοποίησε τὰ λόγια πρὸς αὐτὸ μὲ παράκληση καὶ συμβουλή.

Ἐμεῖς ἀκοῦμε μὲ πόνο τὰ ξένα βάσανα καὶ ἐκείνη ἔβλεπε χωρὶς πόνο τὰ δικά της. Αὐτὰ ἄς μὴ τὰ ἀκοῦμε ἀπλά, ἀλλὰ κάθε ἀκροατῆς ἄς ἐπαναλαμβάνει στὰ παιδιά του ὀλόκληρη τὴν τραγωδίαν αὐτή. Ἄς ἀποτυπώσει τὴν ἀγαπημένη μορφή, καὶ ἀφοῦ σχεδιάσει μέσα του τὰ πιδὲ ἀγαπητά του πρόσωπα, ἄς ξαναζωγραφίσει ἐπάνω τους αὐτὰ τὰ πάθη, καὶ τότε θὰ γνωρίσει καλὰ τὴ δύναμη αὐτῶν ποὺ λέγω. Μᾶλλον ὁμῶς οὔτε ἔτσι, γιὰ τὰ πάθη τῆς φύσης δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὰ περιγράψει κανένας λόγος, μόνο ἡ πείρα τὰ διδάσκει. Εἶναι κατάλληλη ἡ περίστασις νὰ ποῦμε σ' αὐτὴν μετὰ τὰ στεφάνια τῶν ἑπτὰ παιδιῶν της ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «Ἐσὺ θὰ εἶσαι στὴ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ σὰν ἐλιὰ γεμάτη καρπός»⁵. Στούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, λοιπόν, ἐνῶ πολλὰς φορές ἀγωνίζονται χίλιοι ἀθλητὲς, ὁ ἕνας μόνο παίρνει τὸ στεφάνι. Ἐδῶ ὁμῶς ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἀθλητὲς ἔχουν στεφανωθεῖ καὶ οἱ ἑπτὰ.

Ποιὰ χώρα μπορεῖς νὰ μοῦ δείξεις τόσο εὐφορη; ποιὰ μήτρα ποὺ γεννᾷ τόσα παιδιά; ποιὰ ἄλλα τέτοια παιδιά; Ἡ μητέ-

βεδαίου ἀποστόλων ἐγένετο μήτηρ, ἀλλὰ δύο μόνων· ἐπτὰ δὲ μάρτυρας οὐκ οἶδα μίαν ἐξενεγκοῦσαν γαστέρα, καὶ αὐτὴν πάλιν προστεθεῖσαν αὐτοῖς, οὐκ ἐν προσθήκῃ μιᾶς μάρτυρος μόνον, ἀλλ' ἐν πολλῶ πλειόνων. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες ἐπτὰ μάρτυρες ἦσαν
 5 μόνον· τὸ δὲ σῶμα τῆς μητρὸς αὐτῶν προστεθὲν σῶμα μὲν ἦν ἓν, μαρτύρων δὲ δις ἐπτὰ χώραν ἐπλήρου, ὅτι τε καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐμαρτύρησε, καὶ ὅτι κἀκείνους τοιοῦτους εἰργάσατο, Ἐκκλησίαν ὀλόκληρον μαρτύρων ἡμῖν ἀποκυήσασα. Ἐπτὰ παῖδας ὠδινε, καὶ οὐδένα ὠδινε τῇ γῆ, ἀλλὰ πάντας τῷ οὐρανῷ, μᾶλ-
 10 λον δὲ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν, εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς ἅπαντας ἀποκυήσασα ζωὴν.

Ὁ μὲν οὖν διάβολος ἐσχάτην αὐτὴν ἤγε πρὸς τὰ παλαίσματα διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν ἔφθην εἰπών, ἵνα τῆς δυνάμεως αὐτῇ προαναλωθείσης ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν βασάνων, εὐχείρωτος γένηται ἐ-
 15 σχάτη δεχομένη τὸν ἀντίπαλον. Εἰ γὰρ αἷμα πολλάκις ὀρῶντες καταρρέον ἄνθρωποι κατέπεσον ὀλιγοψυχήσαντες, καὶ πολλῆς ἐδεήθησαν πραγματείας, ὥστε τὴν ζωὴν ἐκλείπουσιν αὐτοῖς καὶ τοῦ σώματος ἀφιπταμένην τὴν ψυχὴν ἐπαναγαγεῖν· τοσοῦτους ἐκείνη αἵματος βλέπουσα ρύακας οὐκ ἐξ ἀλλοτρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς
 20 τῶν παιδίων σαρκὸς καταρρέοντας, τί οὐκ ἂν ὑπέμεινεν; πόσον οὐκ ἂν ἐδέξατο θόρυβον τῇ ψυχῇ; Ὁ μὲν οὖν διάβολος, ὅπερ ἔφθην εἰπών, διὰ τοῦτο μετὰ τοὺς παῖδας αὐτὴν ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας εἴλκυσεν, ὥστε ἀσθενεστέραν ἐργάσασθαι· ἐγένετο δὲ τούναντιον· μᾶλλον γὰρ θαρροῦσα πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἤρχετο.

25 Τίνος ἔνεκεν, καὶ διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐδεδοίκει λοιπόν, οὐδὲ ἐφρόντιζεν ὑπὲρ τινῶν ἐνταῦθα καταλιμπανομένων αὐτῇ παιδίων, μὴ ποτε καταμαλακισθέντες ἀποστερηθῶσι τῶν στεφάνων· ἀλλὰ πάντας αὐτοὺς ὥσπερ εἰς ἄσυλον ἀποθεμένη ταμεῖον τὸν οὐρανόν, πρὸς τοὺς ἄνω πέμψασα στεφάνους, καὶ τὰ ἀκίνητα ἀγα-
 30 θά, θαρροῦσα ἐπαπεδύετο μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς· καὶ καθάπερ

6. Υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου ἦταν ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης.

ρα τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου ἦταν μητέρα ἀποστόλων, ἀλλὰ μόνο δύο⁶. Ἐπτά ὁμως μάρτυρες δὲν γνωρίζω νὰ γέννησε μία γυναίκα, καὶ ἡ ἴδια νὰ προστέθηκε σ' αὐτούς, ὄχι μόνο σὰν ἓνας μάρτυρας παραπάνω, ἀλλὰ σὰν κάτι πολὺ περισσότερο. Γιατὶ τὰ παιδιά ἦταν ἑπτὰ μάρτυρες μόνο, τὸ σῶμα τῆς μητέρας τους ποὺ προστέθηκε ἦταν βέβαια ἓνα σῶμα, ἰσοδυναμοῦσε ὁμως μὲ δύο φορές τοὺς ἑπτὰ μάρτυρες, καὶ ἐπειδὴ μαρτύρησε μὲ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἔκαμε τέτοιους, ἀφοῦ μᾶς ἔδωσε ὀλόκληρη ἐκκλησία μαρτύρων. Ἐπτά παιδιά γέννησε καὶ κανένα δὲ γέννησε γιὰ τὴ γῆ, ἀλλὰ ὅλα γιὰ τὸν οὐρανό, ἢ καλύτερα γιὰ τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ τὰ γέννησε ὅλα γιὰ τὴ μέλλουσα ζωὴ.

Ὁ διάβολος λοιπὸν τὴν ὁδήγησε τελευταία στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν αἰτία, ποὺ εἶπα προηγουμένως, ὥστε, ἀφοῦ ἐξαντληθεῖ πρῶτα ἡ δύναμή της ἀπὸ τὴ θεὰ τῶν βασανιστηρίων, νὰ τὴν νικήσει εὐκόλα, ἐπειδὴ ἀντιμετώπιζε τελευταία τὸν ἀντίπαλο. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι βλέποντας πολλὰς φορές νὰ τρέχει αἷμα, ἔπесαν λιπόθυμοι, καὶ χρειάσθηκαν πολλὴ φροντίδα, γιὰ νὰ τοὺς ξαναδώσουν τὴ ζωὴ ποὺ τοὺς ἄφηνε καὶ τὴν ψυχὴ ποὺ ἔφευγε ἀπὸ τὸ σῶμα τους, ἐκείνη βλέποντας τόσα πολλὰ ρυάκια αἵματος νὰ τρέχουν ὄχι ἀπὸ ξένο σῶμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν παιδιῶν της, τί δὲν θὰ ὑπέφερε; πόσο δὲ θὰ ταραζόταν ἡ ψυχὴ της; Ὁ διάβολος λοιπὸν, πράγμα ποὺ εἶπα προηγουμένως, γι' αὐτὸ τὴν ἔσυρε στοὺς ἀγῶνες ὕστερα ἀπὸ τὰ παιδιά της, γιὰ νὰ τὴν κάμει πῶς ἀνίσχυρη. Ἐγινε ὁμως τὸ ἀντίθετο, γιατί μὲ περισσότερο θάρρος ἐρχόταν στοὺς ἀγῶνες.

Γιὰ ποιό λόγο καὶ γιατί; Ἐπειδὴ δὲ φοβόταν γιὰ τὸ μέλλον, οὔτε φρόντιζε γιὰ κάποια παιδιά της ποὺ θὰ ἄφηνε ἐδῶ, μήπως γίνουν ἀνίσχυρα κάποτε καὶ χάσουν τὰ στεφάνια. Ἀλλὰ ἀφοῦ τοποθέτησε ὅλα τὰ παιδιά της στὸν οὐρανό, σὰν σὲ ἀπαραβίαστο θησαυροφυλάκιο, καὶ τὰ ὁδήγησε πρὸς τὰ στεφάνια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, μὲ θάρρος καὶ πολλὴ εὐχαρίστηση προχωροῦσε στὸν ἀγῶνα. Καὶ ἀφοῦ πρόσθεσε τὸ δικό της

στεφάνῳ τινὶ τὸν τιμαλφέστατον λίθον, αὕτη τὴν σάρκα τὴν ἑαυ-
 τῆς τῷ χορῷ τῶν παιδίων ἐναρμόσασα πρὸς τὸν ποθούμενον Ἰ-
 ησοῦν ἀπεδήμησε, μεγίστην ἡμῖν καταλιποῦσα παράκλησιν καὶ
 συμβουλήν, τὴν διὰ τῶν ἔργων παραίνεσιν, ὥστε ἐρρωμένη ψυ-
 5 χῆ, καὶ ὑψηλῷ τῷ φρονήματι πάντων κατατολμᾶν τῶν δεινῶν.

Τίς γὰρ ἀνὴρ, ποία γυνή, τίς πρεσβύτης, ποῖος νέος συγ-
 γνώμης τεύξεται λοιπόν, ἢ ἀπολογία ἐξεί δεδοικῶς διὰ τὸν
 Χριστὸν ἐπαγομένους αὐτῷ κινδύνους, ὅταν γυνή, καὶ γεγηρα-
 κυῖα, καὶ τοσοῦτων παίδων μήτηρ, καὶ πρὸ τῆς χάριτος ἀγωνι-
 10 σαμένη, κεκλεισμένων ἔτι τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, οὐπω τῆς ἁ-
 μαρτίας σβεσθείσης, οὐδὲ τοῦ θανάτου καταγωνισθέντος, μετὰ
 τοσαύτης προθυμίας τε καὶ ἀνδρείας τοσαύτας φαίνεται διὰ τὸν
 Θεὸν ὑπομένουσα τιμωρίας;

Ταῦτα δὲ πάντα λογισάμενοι, καὶ γυναῖκες, καὶ ἄνδρες, καὶ
 15 νέοι, καὶ γέροντες, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα ὡσπερ ἐπὶ
 πίνακός τινος τῆς καρδίας ὑμῶν ἀπογράψαντες, διηνεκῆ συμ-
 βουλήν πρὸς τὴν τῶν δεινῶν ὑπεροψίαν τὴν ἐκείνης καρτερίαν
 ἔχωμεν ἐναποκειμένην ἡμῶν τῇ ψυχῇ, ἵνα ἐνταῦθα μιμησάμενοι
 τὴν ἀρετὴν τῶν ἁγίων τούτων, κάκεῖ τῶν στεφάνων δυνηθῶμεν
 20 αὐτοῖς κοινωνῆσαι, ὅσῃ ἐν τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἡμεῖς καρτε-
 ρίαν ἐπιδεικνύμενοι, θυμῷ, καὶ ἐπιθυμίᾳ χρημάτων, σωμάτων,
 δόξης κενῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἀπάντων. Εἰ γὰρ τῆς
 τούτων περιγενοίμεθα φλογὸς καθάπερ ἐκεῖνοι τοῦ πυρός, δυνη-
 σόμεθα στήναι πλησίον αὐτῶν, καὶ τῆς αὐτῆς μετασχεῖν
 25 παρρησίας· ἥς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ
 Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σῶμα στὸ σύνολο τῶν παιδιῶν της, σὰν τὸ πολυτιμότερο πετράδι σὲ κάποιο στεφάνι, ἀναχώρησε γιὰ τὸν ἀγαπημένο Ἰησοῦ, ἀφήνοντας σὲ μᾶς πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ καὶ συμβουλή, τὴν παραίνεση μὲ τὸ παράδειγμα, ὥστε μὲ γενναία ψυχὴ καὶ ὑψηλὸ φρόνημα νὰ ἀντιμετωπίζουμε ὅλα τὰ κακά.

Ποιὸς λοιπὸν ἄνδρας, ποιά γυναίκα, ποιὸς γέροντας, ποιὸς νέος θὰ τύχει συγγνώμης στὸ ἐξῆς ἢ θὰ ἔχει δικαιολογία, ἂν φοβᾶται τοὺς κινδύνους ποὺ τὸν ἀπειλοῦν γιὰ τὸ Χριστό, ὅταν μία γυναίκα, ποὺ εἶναι καὶ τόσο ἡλικιωμένη καὶ μητέρα τόσων παιδιῶν καὶ ποὺ ἀγωνίσθηκε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ ὅταν ἀκόμη ἦταν κλειστὲς οἱ πύλες τοῦ θανάτου καὶ δὲν εἶχε ἐξαλειφθεῖ ἀκόμη ἡ ἁμαρτία, οὔτε εἶχε νικηθεῖ ὁ θάνατος, παρουσιάζεται νὰ ὑπομένει μὲ τόση προθυμία καὶ ἀνδρεία γιὰ τὸ Θεὸ τόσες τιμωρίες;

Ἄφοῦ τὰ σκεπτοῦμε ὁμῶς ὅλα αὐτά, καὶ οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες καὶ οἱ νέοι καὶ οἱ γέροντες, καὶ ἀφοῦ καταγράψουμε σὰν σὲ κάποιο πίνακα τῆς καρδιᾶς μας τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ κατορθώματα αὐτά, ἃς ἔχουμε μέσα στὴν ψυχὴ μας παντοτινὴ συμβουλή γιὰ τὴν περιφρόνηση τῶν κακῶν τὴν καρτερίαν ἐκείνης τῆς γυναίκας, ὥστε, ἀφοῦ μιμηθοῦμε ἐδῶ τὴν ἀρετὴ αὐτῶν τῶν ἁγίων, νὰ μπορέσουμε καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ νὰ λάβουμε τὰ ἴδια στεφάνια, καὶ ὅση γενναιότητα ἔδειξαν στοὺς κινδύνους, τόση καρτερίαν δείχνοντας καὶ ἑμεῖς στὰ παράλογα πάθη, στὸ θυμὸ, στὴν ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, τῶν σωμάτων, τῆς κενοδοξίας καὶ ὄλων τῶν ἄλλων κακῶν. Γιατὶ ἂν νικήσουμε τὴ φλόγα αὐτῶν, ὅπως ἐκεῖνοι τὴ φωτιά, θὰ μπορέσουμε νὰ σταθοῦμε κοντὰ τους καὶ νὰ ἔχουμε τὴν ἴδια μ' αὐτοὺς παρρησία. Αὐτὴ τὴν παρρησία εἶθε νὰ πετύχουμε ὅλοι μας μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Ἄπαντας μὲν οὖν ἐγκωμιάσαι τοὺς ἀγίους μάρτυρας οὐ δυνατὸν μιᾷ γλώττῃ, κἂν μυρία στόματα ἔχωμεν καὶ γλώττας τοσαύτας, λειπόμεθα τῶν ἐγκωμίων· καὶ ταῦτὸν πάσχω πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν ἑπτὰ μαρτύρων ὁρῶν, οἷον ἂν εἰ φιλοχρήματος ἄνθρωπος, ἐπιστὰς πηγῇ ρεοῦση χρυσὸν ἑπτὰ στόματα ἐχούση, πᾶσαν μὲν αὐτὴν ἐξαντλήσαι ἐπιχειροίη, μετὰ δὲ τὸν πολλὸν καὶ ἄφατον πόνον τὸ πλεόν ἀφείς ἀπέλθοι. Πηγῆς γὰρ ὅσον ἂν ἐξαντλήσης, τὸ πλεόν ἀπολείπεται. Τί οὖν; ἐπειδὴ τὰ κατ' ἀξίαν εἰσενεγκεῖν οὐ δυνάμεθα, σιγήσομεν; Οὐδαμῶς.

10 Μάρτυρες γὰρ εἰσιν οἱ τὰ δῶρα δεχόμενοι, καὶ τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην μιμοῦνται ἐν τῇ κρίσει τῆς τοιαύτης φιλοτιμίας. Πῶς δὲ ἐκεῖνος ποιεῖ; Ὄταν τις προσενέγκῃ δῶρα, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ προσενεχθέντος, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τοῦ προσενέγκαντος προσέχων μετρεῖ τὴν ἀντίδοσιν. Οὕτως ἐποίησεν ἐπὶ τῆς χήρας 15 ἐκείνης· δύο κατέβαλεν ὀβολοὺς ἢ γυνή, καὶ προετιμήθη τῶν πολλὰ καταβεβληκότων· οὐ γὰρ τὴν ὀλιγότητα τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τὴν πολυτέλειαν τῆς γνώμης εἶδεν ὁ Θεός· δύο ὀβολοὶ τὰ χρήματα, ἀλλὰ μυρίων χρυσοῦ ταλάντων τιμιωτέρα ἢ γνώμη.

Ἄσώμεθα δὴ τῶν ἐγκωμίων θαρροῦντες, καὶ ὅπερ χθὲς ἐ-

ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Β΄.

1. Δέν είναι δυνατὸ βέβαια μὲ μία γλώσσα νὰ ἐγκωμιάσουμε ὄλους τοὺς ἀγίους μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ ἂν ἔχουμε πάρα πολλὰ στόματα καὶ ἄλλες τόσες γλώσσες, δὲ φθάνουν γιὰ νὰ τοὺς ἐπαινέσουμε. Βλέποντας πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν ἑπτὰ μαρτύρων παθαίνω τὸ ἴδιο ποὺ θὰ πάθαινε ἓνας φιλοχρήματος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ πλησίαζε κάποια πηγή ποὺ ἀναβλύζει χρυσάφι ἀπὸ ἑπτὰ στόματα, καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ τὴν ἐξαντλήσει ὄλη, ὕστερα ὅμως ἀπὸ πολὺ καὶ φοβερὸ κόπο ἔφευγε, ἀφοῦ ἄφηνε τὸ περισσότερο μέρος της. Γιατὶ ὅσο καὶ ἂν ἀντλήσεις ἀπὸ μία πηγή, ἀπομένει τὸ μεγαλύτερο μέρος της. Τί λοιπὸν θὰ κάνουμε; Ἐπειδὴ δὲν μπορούμε νὰ τοὺς ἐγκωμιάσουμε ὅπως ἀξίζει, θὰ σιωπήσουμε; Καθόλου.

Γιατὶ εἶναι μάρτυρες αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὰ δῶρα μας καὶ μιμοῦνται τὸν Κύριό τους ὅταν κρίνουν αὐτὴ τὴ φιλοτιμία μας. Πῶς ὅμως κρίνει ἐκεῖνος; Ὅταν προσφέρει κάποιος δῶρα, δὲν ὑπολογίζει τὴν ἀνταπόδοση προσέχοντας τὸ μέγεθος τοῦ προσφερόμενου, ἀλλὰ τὴν προθυμία αὐτοῦ ποὺ τὸ προσφέρει. Ἔτσι ἔκαμε στὴν περίπτωσι ἐκείνης τῆς χήρας¹. Δύο ὀβολοὺς ἔδωσε ἡ γυναίκα καὶ προτιμήθηκε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν δώσει πολλά· γιατί ὁ Θεὸς δὲν εἶδε τὰ λίγα χρήματα, ἀλλὰ τὸν πλοῦτο τῆς διάθεσής της. Δύο ὀβολοὶ ἦταν τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ διάθεσις ἦταν πολυτιμότερη ἀπὸ πάρα πολλὰ τάλαντα χρυσοῦ.

Ἄς ἔλθουμε λοιπὸν στὰ ἐγκώμια μὲ θάρρος καὶ αὐτὸ ποὺ

ποιήσαμεν, τοῦτο εἰ δοκεῖ γενέσθω καὶ νῦν· καὶ γὰρ χθὲς τὴν μητέρα ἀπολαβόντες μόνην εἰς αὐτὴν τὸν λόγον ἀνηλώσαμεν· ἐποιοῦμεν δὲ τοῦτο οὐκ ἀποσχίσαι βουλόμενοι τοῦ χοροῦ τῶν παίδων αὐτὴν, ἀλλ' ἀσφαλέστερον· ἡμῖν κατασκευάσαι τὸν
 5 πλοῦτον· τοῦτο δὴ καὶ νῦν ποιήσωμεν· ἓνα τῶν παίδων ἀποσπασαντες, εἰς αὐτὸν ὀλίγα εἶπωμεν· δέος γὰρ μὴ ποτε καθάπερ ἑπτὰ ποταμοί, οἱ τῶν ἑπτὰ μαρτύρων ἔπαινοι συνελθόντες ἀθρόον τὸν λόγον ἡμῖν ἐπικλύσωσιν. Οὐκοῦν ἓνα τῶν νεανίσκων ἀπολάβωμεν, οὐδὲ τοῦτον ἀποσχίζοντες τοῦ χοροῦ τῶν ἀδελ-
 10 φῶν, ἀλλὰ κοῦφον ἡμῖν ποιοῦντες τὸ φορτίον· καὶ γὰρ ἐνὸς ἐπαινουμένου, κοινὸς καὶ τῶν ἄλλων ὁ στέφανος ἔσται, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄθλων τῶν αὐτῶν ἐκοινώνησαν ἅπαντες. Πάντως δὲ ἐπεισελεύσεται ἡμῖν ἡ μήτηρ καὶ σήμερον, κἂν μὴ αὐτῆς ἀπτώμεθα· ἡ γὰρ ἀκολουθία αὐτὴν τῶν λόγων ἐπισπάσεται πάντως, καὶ οὐκ ἀνέ-
 15 ζεται ἀφεῖναι τὰ παιδιά· εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἀγῶσιν οὐκ ἀπέστη τῶν ἐκγόνων, οὐδὲ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις αὐτῶν ἀφέξεται.

Τίνα οὖν βούλεσθε τῶν ἑπτὰ ἀπολάβωμεν ἀθλητῶν; Ἄρα τὸν πρῶτον, ἢ τὸν δεύτερον, ἢ τὸν τρίτον, ἢ τὸν ἔσχατον; Μᾶλλον δὲ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς ἔσχατος· χορὸς γάρ ἐστι, χοροῦ δὲ οὔτε
 20 ἀρχή, οὔτε τέλος φαίνεται· ἀλλ' ἵνα γνωριμώτερον ποιήσωμεν τὸν ἐπαινούμενον τὸν ἔσχατον τῇ ἡλικίᾳ λέγομεν. Ἀδελφὰ γὰρ τὰ παλαισματα, καὶ συγγενῆ τὰ κατορθώματα· ἐνθα δὲ ἡ συγγένεια κατορθωμάτων, οὐκ ἔστι πρῶτος καὶ δεύτερος. Ἀπολάβωμεν οὖν τὸν ἔσχατον τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὁμήλικα τῷ φρονήματι, οὐ
 25 τοῖς ἀδελφοῖς ὁμήλικα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ γέροντι.

Οὗτος μόνος τῶν ἀδελφῶν λυλυμένος ἤγετο πρὸς τὰ βασανιστήρια· οὐ γὰρ ἀνέμεινε τὰς τῶν δημίων χεῖρας· ἀλλὰ προέλαβε τῇ οἰκείᾳ προθυμίᾳ τὴν ἐκείνων ὠμότητα, καὶ λελυμένος ἤγετο. Καὶ τῶν μὲν ἀδελφῶν οὐδένα εἶχε θεατὴν· πάντες γὰρ

κάναμε χθές, αὐτὸ ἂν σᾶς φαίνεται σωστὸ ἄς γίνει καὶ τώρα. Γιατὶ χθές, ἀφοῦ πήραμε μόνο τὴ μητέρα, ἀφιερῶσαμε σ' αὐτὴν τὴν ὁμιλία. Καὶ κάναμε αὐτὸ ὄχι ἐπειδὴ θέλαμε νὰ ξεχωρίσουμε αὐτὴν ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν παιδιῶν της, ἀλλὰ γιὰ νὰ φυλάξουμε καλύτερα τὰ κέρδη μας. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάνουμε καὶ τώρα. Ἀφοῦ ξεχωρίσουμε ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά, ἄς ποῦμε λίγα λόγια γι' αὐτό. Γιατὶ ὑπάρχει φόβος μήπως, ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν μαζί, σὰν ἑπτὰ ποτάμια, οἱ ἔπαινοι τῶν ἑπτὰ μαρτύρων πλημμυρίσουν τὸ λόγο μας. Ἐπομένως ἄς πάρουμε ἓναν ἀπὸ τοὺς νέους, ὄχι γιὰ νὰ τὸν ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀδελφῶν του, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνουμε πῶς ἐλαφρὸ τὸ φορτίο μας. Γιατὶ πραγματικὰ ὅταν ἓνας ἐπαινεῖται, θὰ εἶναι τὸ βραβεῖο κοινὸ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ ὅλοι πῆραν μέρος στὰ ἴδια κατορθώματα. Ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ μᾶς παρουσιασθεῖ καὶ σήμερα ἢ μητέρα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀσχοληθοῦμε μ' αὐτὴν, γιατί ὅπωςδήποτε θὰ τὴ σύρει μαζί του ὁ εἰρμός τῶν λόγων καὶ δὲν θὰ ἀνεχθεῖ νὰ ἐγκαταλείψει τὰ παιδιά της. Ἀφοῦ δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὰ παιδιά της στὴ διάρκεια τῶν ἀγῶνων, οὔτε στὴ διάρκεια τῶν ἐγκωμίων θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτά.

Ποιὸν λοιπὸν θέλετε νὰ πάρουμε ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἀθλητές; Μήπως τὸν πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο ἢ τὸν τρίτο ἢ τὸν τελευταῖο; Μᾶλλον ὅμως κανένας δὲν εἶναι σ' αὐτοὺς τελευταῖος, γιατί εἶναι χορὸς καὶ στὸ χορὸ δὲν φαίνεται οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνουμε πῶς ἀντιληπτὸ ποιὸν ἐπαινοῦμε, ἄς μιλήσουμε γιὰ τὸν μικρότερο στὴν ἡλικία. Γιατὶ οἱ ἀγῶνες εἶναι ὅμοιοι καὶ τὰ κατορθώματά τους ἴδια. Ὅπου ὅμως εἶναι ὅμοια τὰ κατορθώματα, δὲν ὑπάρχει πρῶτος καὶ δεύτερος. Ἄς πάρουμε λοιπὸν τὸν μικρότερο στὴν ἡλικία καὶ συνομήλικό τους στὴν ψυχὴ ὄχι μόνο μὲ τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸ γέροντα.

Αὐτὸς μόνος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του βιάδιζε ἐλεύθερος πρὸς τὰ βασανιστήρια, γιατί δὲν περίμενε τὰ χέρια τῶν δημίων· ἀλλὰ πρόλαβε μὲ τὴ δικὴ του προθυμία τὴν ἀγριότητά τους καὶ βιάδιζε μὲ λυμένα τὰ χέρια. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του δὲν εἶχε

ἦσαν τελειωθέντες· εἶχε δὲ σεμνότερον τῶν ἀδελφῶν θέατρον, τοὺς τῆς μητρὸς ὀφθαλμούς. Οὐκ ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι καὶ μὴ σπουδαζόντων ἡμῶν ἐπεισελεύσεται καὶ ἡ μήτηρ πάντως; Ἴδου τοίνυν εἰσήγαγεν αὐτὴν ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου. Τοῦτο δὲ τὸ θέατρον οὕτω σεμνὸν ἦν καὶ μέγα, ὥστε καὶ αὐτὸν τῶν ἀγγέλων τὸν δῆμον, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς εἶχεν αὐτὸν θεωμένους, οὐκ ἔτι ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἐστεφανωμένοι γὰρ ἐκάθηντο, καθάπερ ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν οἱ δικασταί, οὐχὶ κρίνοντες τοῖς παλαίσμασιν, ἀλλὰ τὸν στεφανίτην ἐπειγόμενοι λαβεῖν.

Εἰστήκει τοίνυν λελυμένος, καὶ φθεγγόμενος ρήματα φιλοσοφίας γέμοντα· ἐβούλετο μὲν γὰρ μεταστῆσαι τὸν τύραννον πρὸς τὴν οἰκείαν εὐσέβειαν· ὡς δὲ οὐκ ἴσχυσε, τὸ ἑαυτοῦ λοιπὸν ἐποίησεν, ἐξέδωκεν ἑαυτὸν τῇ τιμωρίᾳ. Κάκεῖνος μὲν ᾧ κτεῖρεν αὐτὸν τῆς ἡλικίας, οὗτος δὲ ἐδάκρυσεν αὐτὸν τῆς ἀσεβείας· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ βλέπει ὁ τύραννος καὶ ὁ μάρτυς· ἀμφοτέροις μὲν γὰρ οἱ αὐτοὶ ὀφθαλμοί, ἀλλὰ τῆς σαρκός· οἱ δὲ τῆς πίστεως οὐκ ἔτι οἱ αὐτοί· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἔβλεπε τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὗτος δὲ ἔβλεπε τὴν μέλλουσαν, πρὸς ἣν ἐμελλεν ἀναπτῆσθαι· καὶ ὁ μὲν τύραννος ἐώρα τήγανα, ὁ δὲ μάρτυς ἐώρα τὴν γέενναν, εἰς ἣν ἔμμελεν ἑαυτὸν ἐμβαλεῖν ὁ τύραννος.

Εἰ δὲ τὸν Ἰσαάκ θαυμάζομεν, ὅτι δεθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ συμποδισθεὶς, οὐκ ἐξήλατο τοῦ βωμοῦ, οὐδὲ ἐσκίρτησεν ὀρῶν μάχαιραν ἐπαγομένην· πολλῶ μᾶλλον τοῦτον θαυμάζειν χρή, ὅτι οὐκ ἐδέθη, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἀνάγκης χρεῖαν ἔσχεν, οὐδὲ ἀνέμεινε τὰς χεῖρας τῶν δημίων, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ θῦμα καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον γέγονε. Περισκοπήσας γὰρ κύκλω καὶ ἰδὼν οὐδένα τῶν ἀδελφῶν παρόντα ἐθορυβήθη, ἠπείχθη σπεῦσαι καὶ καταλαβεῖν, ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι τοῦ καλοῦ τούτου χοροῦ.

κανένα θεατή, γιατί ὅλοι εἶχαν θανατωθεῖ. Εἶχε ὁμως θεατὲς πρὸ σεβαστοῦς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, τὰ μάτια τῆς μητέρας. Δὲ σᾶς ἔλεγα, ὅτι καὶ χωρὶς νὰ προσπαθοῦμε θὰ ἔλθει στὸ λόγο μας ὅπωςδὴποτε καὶ ἡ μητέρα; Νὰ λοιπόν, τὴν ἔφερε ὁ εἰρμὸς τοῦ λόγου. Τὸ θέατρο αὐτὸ ἦταν τόσο ἐπιβλητικὸ καὶ μεγάλο, ὥστε τὸν ἔβλεπαν αὐτὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀκόμη οἱ ἀδελφοὶ του, ὄχι πιά ἀπὸ τὴ γῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ κάθονταν στεφανωμένοι, ὅπως ἀκριβῶς στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες οἱ κριτὲς, ὄχι γιὰ νὰ κρίνουν τοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ γιὰ νὰ παραλάβουν κοντὰ τους τὸ στεφανωμένο νικητή.

Στεκόταν λοιπόν μὲ λυμένα τὰ χέρια καὶ ἔλεγε λόγια γεμάτα πίστη. Γιατὶ ἤθελε νὰ μεταστρέψει τὸν τύραννο στὴ δική του εὐσέβεια. Ὅταν ὁμως δὲν μπόρεσε, ἔκαμε στὴ συνέχεια τὸ δικό του, παράδωσε δηλαδή τὸν ἑαυτό του στὴν τιμωρία. Καὶ ὁ τύραννος τὸν λυπήθηκε γιὰ τὴν ἡλικία του, αὐτὸς ὁμως δάκρυσε γιὰ τὴν ἀσέβειά του. Γιατὶ δὲ βλέπουν τὰ ἴδια ὁ τύραννος καὶ ὁ μάρτυρας. Ἐχουν βέβαια καὶ οἱ δύο τὰ ἴδια μάτια, ἀλλὰ τὰ μάτια τοῦ σώματος. Τὰ μάτια ὁμως τῆς πίστεως δὲν εἶναι πιά τὰ ἴδια. Ἄλλὰ ἐκεῖνος ἔβλεπε τὴν παρούσα ζωὴ καὶ αὐτὸς ἔβλεπε τὴ μέλλουσα, πρὸς τὴν ὁποία ἐπρόκειτο νὰ πετάξει. Καὶ ὁ τύραννος ἔβλεπε τηγάνια, ὁ μάρτυρας ὁμως ἔβλεπε τὴ γέεννα τοῦ πυρός, στὴν ὁποία ἐπρόκειτο νὰ πέσει μόνος του ὁ τύραννος.

Ἄν θαυμάζουμε τὸν Ἰσαάκ, ἐπειδὴ δὲν πήδησε ἀπὸ τὸ βωμό, ὅταν ὁ πατέρας του τοῦ ἔδεσε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, οὔτε τινάχτηκε ὅταν εἶδε τὸ μαχαίρι νὰ πλησιάζει, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ θαυμάζουμε αὐτόν, ἐπειδὴ δὲ θέλησε, οὔτε χρειάσθηκε νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ δεθεῖ, οὔτε περίμενε τὰ χέρια τῶν δημίων, ἀλλὰ ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του ἔγινε καὶ θύμα καὶ θύτης καὶ θυσιαστήριο. Γιατὶ ὅταν παρατήρησε μὲ προσοχὴ γύρω του καὶ δὲν εἶδε νὰ παραβρίσκεται κανένας ἀδελφός του, τaráχθηκε, καὶ βιάστηκε νὰ σπεύσει καὶ νὰ προλάβει, γιὰ νὰ μὴν ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ τὸν καλὸ αὐτὸν χορὸ.

Διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέμεινε τὰς τῶν δημίων χεῖρας· ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν φειδῶ τοῦ τυράννου, μὴ ποτε αὐτὸν κατελεήσας ἐξαρπάσῃ τῆς κοινωνίας τῶν ἀδελφῶν· διὰ τοῦτο προλαβὼν ἑαυτὸν ἐξήρπασε τῆς φιλανθρωπίας τῆς ἀνημέρου. Καὶ γὰρ πολλὰ ἦν ἰ-
5 κὰνὰ ἐπικάμψαι τὸν τύραννον, τῆς ἡλικίας τὸ νέον, τῶν ἀδελφῶν τῶν τοσοῦτων ἢ τιμωρία, ἢ καὶ θηρίον ἱκανὴ κορέσαι, (ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἐκορέννυτο) ἢ πολιὰ τῆς μητρός, τὸ μηδὲν αὐτῷ γενέσθαι πλέον ἀπὸ τῆς κολάσεως τῶν προλαβόντων.

2. Ταῦτα πάντα ἐννοήσας ὁ νεανίας ἐνέβαλεν ἑαυτὸν εἰς τιμω-
10 ρίαν, ἀφ' ἧς διαφυγεῖν οὐκ ἐνῆν, καὶ ὡς εἰς πηγὴν ναμάτων ψυχρῶν, οὕτως εἰς τοὺς λέβητας ἐκυβίστα, λουτρὸν αὐτοῦς θεῖον καὶ βάπτισμα νομιζῶν. Καθάπερ γὰρ ἄνθρωποι φλεγόμενοι εἰς εὐριπον ψυχρῶν ὑδάτων ἑαυτοὺς ἀφιᾶσιν, οὕτως ἐκεῖνος ἐκκαϊόμενος τῇ τῶν ἀδελφῶν ἐπιθυμίᾳ πρὸς τὴν τιμωρίαν ἐκείνην
15 ἀφῆκεν ἑαυτόν. Προσήγαγε δὲ καὶ ἡ μήτηρ παράκλησιν, οὐκ ἐπειδὴ παρακλήσεως ἐκεῖνος ἐδεῖτο, ἀλλ' ἵνα μάθῃς πάλιν τὸ στερρὸν τῆς γυναικός· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ τῶν ἐπτὰ παίδων ἔπαθε τὰ μητέρων, μᾶλλον δὲ ἐφ' ἐκάστῳ τὰ μητέρων ἔπαθεν· οὐ γὰρ εἶπε πρὸς ἑαυτήν· τί ποτε τοῦτό ἐστιν; Ἄνῆρπασταί μοι τῶν παίδων
20 ὁ χορός· οὗτος ὑπολέλειπται μόνος· ἐν τούτῳ μοι κινδυνεύει τὰ τῆς ἀπαιδίας· τίς με γηροκομήσει λοιπόν, ἂν οὗτος ἀπέλθῃ; οὐ γὰρ ἤρκει μοι τοὺς ἡμίσεις παραστήσαι, εἰ δὲ μὴ τοὺς ἡμίσεις, τὰς δύο μοίρας; ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπολελειμμένον μοι μόνον εἰς παραμυθίαν τοῦ γήρωσ, καὶ αὐτὸν ἐπιδώσω πάλιν;

25 Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλὰ καθάπερ χερσὶ τῇ παρακλήσει τῶν λόγων ἐπάρασα ἐνέβαλεν εἰς τὸν λέβητα τὸν υἱόν, δοξάζουσα τὸν Θεόν, ὅτι ὄλον αὐτῆς τὸν καρπὸν τῆς γαστρὸς ἐδέξατο, καὶ οὐδένα ἀπεδοκίμασεν, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ δένδρον ἐτρύγησεν· ὥστε θαρρῶν ἂν εἴποιμι, ὅτι μείζονα
30 αὕτη τῶν παίδων ἔπαθεν. Ἐκεῖνοισι μὲν γὰρ τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης καὶ ἡ λιποψυχία λοιπὸν ὑπετέμενετο, αὕτη δὲ ἀκεραίῳ διανοίᾳ

Γι' αὐτὸ δὲν περίμενε τὰ χέρια τῶν δημίων. Γιατὶ φοβόταν τὴν εὐσπλαχνία τοῦ τυράννου, μήπως, ἀφοῦ τὸν συμπαθήσει πολὺ, τὸν ἀποσπάσει ἀπὸ τὸ χορὸ τῶν ἀδελφῶν του. Γι' αὐτὸ ἀφοῦ πρόλαβε, ἀπέσπασε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἄγρια φιλανθρωπία. Γιατὶ πραγματικὰ πολλὰ μπορούσαν νὰ λυγίσουν τὸν τύραννο, ἢ μικρὴ του ἡλικία, ἢ τιμωρία τόσων ἀδελφῶν, ἢ ὅποια καὶ θηρίο μπορούσε νὰ χορτάσει (ἐκεῖνος ὅμως δὲν χόρταινε), τὰ ἄσπρα μαλλιά τῆς μητέρας, τὸ ὅτι δὲν κέρδισε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν τιμωρία τῶν προηγούμενων ἀδελφῶν.

2. Ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ σκέφτηκε ὁ νέος ἔρριξε τὸν ἑαυτό του σὲ τιμωρία, ἀπὸ τὴν ὅποια δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ξεφύγει, καὶ σὰν σὲ πηγὴ δροσερῶν νερῶν, ἔτσι μέσα στὰ καζάνια πήδησε, θεωρώντας αὐτὰ θεῖο λουτρὸ καὶ βάπτισμα. Γιατὶ ὅπως οἱ ἄνθρωποι ποὺ βλέγονται πέφτουν σὲ τάφρο δροσερῶν νερῶν, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ φλογιζόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀδελφῶν του ἔπεσε στὴν τιμωρία αὐτῆ. Τὸν παρακίνησε ὅμως καὶ ἡ μητέρα του, ὄχι ἐπειδὴ χρειαζόταν προτροπὴ ἐκεῖνος, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις πάλι τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς γυναίκας. Γιατὶ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ παιδιά της δὲν ἔπαθε αὐτὰ ποὺ παθαίνουν οἱ μητέρες, καλύτερα ὅμως, ἔπαθε αὐτὰ σὲ κάθε παιδί. Γιατὶ δὲν εἶπε μέσα της· τί τέλος πάντων εἶναι αὐτό; Μοῦ ἔχουν ἀρπάξει ὅλα τὰ παιδιά· αὐτὸς ἔχει ἀπομείνει μόνο. Ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἂν θὰ μείνω χωρὶς παιδιά. Ποιὸς θὰ μὲ γηροκομήσει στὸ μέλλον, ἂν πεθάνει αὐτός; Γιατὶ δὲ μοῦ ἦταν ἀρκετὸ νὰ διαθέσω τὰ μισά, καὶ ἂν ὄχι τὰ μισά, τὰ δύο τρίτα; ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποὺ μοῦ ἔχει ἀπομείνει μόνος γιὰ παρηγοριὰ στὰ γηρατεία, θὰ τὸν παραδώσω πάλι;

Δὲν εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε σκέφτηκε, ἀλλὰ μὲ τὴν προτροπὴ τῶν λόγων, ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὰ χέρια, ἀφοῦ σήκωσε τὸν υἱὸ της τὸν ἔβαλε μέσα στὸ καζάνι, δοξάζοντας τὸ Θεό, ἐπειδὴ δέχθηκε ὅλα τὰ παιδιά της καὶ δὲν ἔκρινε ἀνάξιο κανένα, ἀλλὰ τρύγησε ὀλόκληρο τὸ δένδρο. Ὡστε τολμῶ νὰ πῶ ὅτι αὐτῆ ἔπαθε χειρότερα ἀπὸ τὰ παιδιά της. Γιατὶ σ' ἐκεῖνα τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πόνου τὸ συγκρατοῦσε ἢ λιποθυμία, αὐ-

καὶ ἀκραιφνεῖ γνώμη τρανοτέραν ἐλάμβανε τῶν γινομένων τὴν αἴσθησιν διὰ τὴν φύσιν. Καὶ ἦν ἰδεῖν τριπλοῦν πῦρ, ὅπερ ἔκαυσεν ὁ τύραννος ἐκεῖνος, ὅπερ ἀνέφλεξεν ἡ φύσις, ὅπερ ἐξῆψε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

5 Οὐ τοιαύτην ἀνῆψε κάμινον ὁ Βαβυλώνιος τύραννος ἐκεῖνος, οἷαν ἀνῆψε τῇ μητρὶ κάμινον ὁ τύραννος οὗτος· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τροφή τοῦ πυρὸς νάφθα, καὶ πίσσα, καὶ στίππυον, καὶ κληματὶς ἦν· ἐνταῦθα δὲ φύσις, ὠδίνες, φιλοστοργία, παίδων συμφωνία. Οὐχ οὕτως ἐτυγανίζοντο ἐκεῖνοι ἐπὶ τοῦ πυρὸς κείμενοι,
10 ὡς ἐτηγανίζετο αὕτη διὰ τὴν φιλοστοργίαν· ἀλλ' ἐκράτει διὰ τὴν εὐσέβειαν, καὶ φύσις ἐμάχετο χάριτι, καὶ ἡ νίκη τῆς χάριτος ἦν· εὐσέβεια ὠδίνων περιεγένετο, καὶ πῦρ ἐκράτει πυρὸς, τὸ πνευματικὸν τοῦ φυσικοῦ, καὶ τοῦ παρὰ τῆς ὠμότητος τοῦ τυράννου καυθέντος.

15 Καὶ καθάπερ θαλαττία πέτρα δεχομένη κυμάτων προσβολάς, αὕτη μὲν ἀκίνητος μένει, ἐκεῖνα δὲ εἰς ἀφρὸν διαλύουσα ἀφανίζει ραδίως, οὕτω δὴ καὶ ἡ καρδία τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ὡςπερ τις θαλαττία πέτρα κύματα δεχομένη τὰς προσβολὰς τῶν ὀδυνῶν, αὕτη μὲν ἀκίνητος ἔμενε, τὰς δὲ προσβολὰς ἐκείνας
20 στερρῶ καὶ φιλοσοφίας γέμοντι διέλυε λογισμῶ· ἐφιλοτιμεῖτο δεῖξαι τῶ τυράννω, ὅτι ὄντως μήτηρ αὐτῶν ἐστίν, ὄντως ἐκεῖνοι γνήσιοι παῖδες αὐτῆς, οὐ διὰ τὴν συγγένειαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς.

Οὐκ ἐνόμιζεν ὄρῳ κολαστικὸν πῦρ, ἀλλὰ γαμήλιον λαμπά-
25 δα. Οὐχ οὕτω μήτηρ κοσμοῦσα παῖδας εἰς γάμον εὐφραίνεται, ὡς ἐκείνη κολαζομένους βλέπουσα ἔχαιρε· καὶ καθάπερ τὸν μὲν στολῆ περιβάλλουσα νυμφικῆ, τῶ δὲ στεφάνους πλέκουσα, τῶ δὲ παστάδας ἰστᾶσα γαμηλίους, οὕτω τὸν μὲν ἐπὶ τοὺς λέβητας, τὸν δὲ ἐπὶ τὰ τήγανα τρέχοντα, τὸν δὲ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνόμε-
30 νον ὄρῳσα ἠγάλλετο. Καὶ ἦν πάντα καπνοῦ καὶ κνίσσης μεστά,

τῆ ὁμως μὲ φωτεινὸ νοῦ καὶ καθαρὴ σκέψη ἀντιλαβανόταν καλύτερα τὰ γεγονότα ἐξ αἰτίας τῆς φύσης της. Καὶ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τριπλὴ φωτιά, αὐτὴν ποὺ ἄναψε ὁ τύραννος ἐκεῖνος, αὐτὴν ποὺ ἄναψε ἡ φύση τῆς γυναίκας, αὐτὴν ποὺ ἄναψε τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Δὲν ἄναψε τέτοιο καμῖνι ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος τύραννος, ὅπως ἄναψε στὴ μητέρα ὁ τύραννος αὐτός. Γιατὶ ἐκεῖ ἡ προφῆ τῆς φωτιᾶς ἦταν νάφθα καὶ πίσσα καὶ στουπὶ καὶ κληματόβεργες, ἐδῶ ὁμως γυναικεία φύση, πόνοι γιὰ τὰ παιδιά, φιλοστοργία, χορὸς παιδιῶν. Δὲν ψήνονταν ἔτσι ἐκεῖνοι, ὅταν βρίσκονταν ἐπάνω στὴ φωτιά, ὅπως ψηνόταν αὐτὴ ἀπὸ τὴ φιλοστοργία της. Ἀλλὰ νικοῦσε ἀπὸ εὐσέβεια καὶ ἡ φύση ἀγωνιζόταν μὲ τὴ χάρη καὶ νικοῦσε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ εὐσέβεια νικοῦσε τοὺς πόρους γιὰ τὰ παιδιά καὶ ἡ φωτιὰ νικοῦσε τὴ φωτιά, ἡ πνευματικὴ νικοῦσε τὴ φυσικὴ καὶ αὐτὴν ποὺ ἄναψε ἡ ἀγριότητα τοῦ τυράννου.

Καὶ ὅπως ὁ βράχος τῆς θάλασσας ποὺ δέχεται τὰ κτυπήματα τῶν κυμάτων μένει ἀκίνητος, ἐκεῖνα ὁμως ἀφοῦ τὰ διαλύσει σὲ ἀφροὺς τὰ ἐξαφανίζει εὐκόλα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ καρδιὰ τῆς γυναίκας ἐκείνης, σὰν κάποιος θαλασσινοῦς βράχος ἐνῶ δέχεται κατὰ κύματα τὶς ἐπιθέσεις τῶν πόνων, αὐτὴ παρέμενε ἀκίνητη, τὶς ἐπιθέσεις ὁμως ἐκεῖνες ἐξουδετέρωνε μὲ τὴ σταθερὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ πίστη σκέψη της. Ἀγωνιζόταν ν' ἀποδείξει στὸν τύραννο, ὅτι ἦταν πραγματικὰ μητέρα τους, ὅτι πραγματικὰ ἐκεῖνα ἦταν γνήσια παιδιά της, ὄχι ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς φύσης, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ στὴν ἀρετή.

Δὲν νόμιζε ὅτι ἐβλέπε φωτιὰ γιὰ τιμωρία, ἀλλὰ λαμπάδα γάμου. Δὲ χαίρεται τόσο μία μητέρα, ὅταν στολίζει τὰ παιδιά της γιὰ γάμο, ὅσο χαιρόταν ἐκείνη, ὅταν τὰ ἐβλέπε νὰ τιμωροῦνται. Καὶ σὰν νὰ ἔντυνε τὸ ἓνα μὲ τὴ στολὴ τοῦ γάμου, στὸ ἄλλο νὰ ἔπλεκε στεφάνια, σ' ἄλλο νὰ ἐτοίμαζε νυφικὸ θάλαμο, ἔτσι χαιρόταν ὅταν ἐβλέπε τὸ ἓνα νὰ τρέχει πρὸς τὰ καζάνια, τὸ ἄλλο πρὸς τὰ τηγάνια καὶ τὸ ἄλλο νὰ τοῦ κόβουν τὸ κεφάλι. Καὶ ἦταν τὰ πάντα γεμάτα καπνὸ καὶ μυρωδιὰ ἀπὸ κρέας ποὺ

καὶ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀπάντων τὴν πειρὰν ἐδέχετο τῶν παιδῶν, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὄρωσα, διὰ τῆς ἀκοῆς τῶν φιλτάτων ἀκούουσα ρημάτων, αὐτῇ τῇ ρινὶ τὸν καπνὸν δεχομένη τῶν σαρκῶν τὸν ἠδὺν ἐκεῖνον καὶ ἀηδῆ· ἀηδῆ μὲν τοῖς ἀπίστοις, τῷ Θεῷ
 5 δὲ καὶ αὐτῇ πάντων ἡδιστον· τὸν καπνὸν ἐκεῖνον ὃς τὸν μὲν ἀέρα ἐθόλωσε, τὴν δὲ διάνοιαν τῆς γυναικὸς οὐκ ἐθόλωσεν· εἰστήκει γὰρ ἀκλινηὲς καὶ ἀπερίτρεπτος ἐγκαρτεροῦσα πᾶσι τοῖς γινόμενοις.

Ἄλλ' ὥρα λοιπὸν καταπαῦσαι τὸν λόγον, ὥστε πλειόνων
 10 αὐτοὺς ἀπολαῦσαι τῶν ἐγκωμίων παρὰ τῷ κοινῷ διδασκάλῳ. Ταύτην μιμείσθωσαν πατέρες, ζηλούτωσαν μητέρες, καὶ γυναῖκες, καὶ ἄνδρες, ἐν παρθενία ζῶντες, καὶ σάκκους περιβεβλημένοι, καὶ κλοιὰ περικείμενοι· ὅπου γὰρ ἂν ἀφικώμεθα σκληραγωγίας τε καὶ φιλοσοφίας, προφθάνει τὴν καρτερίαν ἡμῶν τῆς γυ-
 15 ναικὸς ἢ φιλοσοφία.

Μηδεὶς τοίνυν τῶν εἰς ἄκραν ἐληλακότων ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν ἀνάξιον εἶναι νομιζέτω τὴν γυναῖκα τὴν γεγηρακυῖαν διδάσκαλον ἔχειν· ἀλλ' εὐξώμεθα κοινῇ πάντες, καὶ οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες, καὶ οἱ ταῖς ἐρημίαις ἐνδιαιτώμενοι, καὶ οἱ παρθε-
 20 νίαν ἀσκοῦντες, καὶ οἱ ἐν γάμῳ σεμνῷ διαλάμποντες, καὶ οἱ τῶν παρόντων ὑπερορῶντες ἀπάντων, καὶ τὸ σῶμα σταυρώσαντες, δυνηθῆναι τὸν αὐτὸν αὐτῇ δρόμον ἀράμενοι τῆς αὐτῆς αὐτῇ καταξιωθῆναι παρρησίας, καὶ ἐγγὺς αὐτῆς στήναι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εὐχαῖς αὐτῆς τῆς ἀγίας, καὶ τῶν αὐτῆς παιδῶν, καὶ τοῦ
 25 τὸν χορὸν αὐτῶν συμπληροῦντος Ἐλεαζάρου τοῦ μεγάλου καὶ γενναίου γέροντος καὶ ψυχὴν ἀδαμάντινον ἐν τοῖς δεινοῖς ἐνδειξαμένου.

Δυνησόμεθα δὲ ἂν μετὰ τῶν ἀγίων αὐτῶν εὐχῶν καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν πάντα εἰσφέρωμεν, πρὸ τῶν πολέμων καὶ τῶν δεινῶν ἐν
 30 τῷ καιρῷ τῆς εἰρήνης τῶν ἐν ἡμῖν κρατοῦντες παθῶν, τὰ ἄτακτα

2. Πρόκειται γὰρ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Φλαβιανό, ποὺ χειροτόνησε τὸ Χρυσόστομο πρεσβύτερο (386).

ψηνόταν καὶ μὲ τὶς αἰσθήσεις ὅλες αἰσθανόταν τὰ παιδιὰ τῆς βλέποντας μὲ τὰ μάτια, ἀκούοντας μὲ τὰ αὐτιά ἀγαπημένα λόγια, μὲ τὴν ἴδια τῆς τῆ μύτη μυρίζοντας τὸν καπνὸ ἀπὸ τὶς σάρκες τους, ἐκεῖνο τὸν εὐχάριστο καὶ ἀηδιαστικό - ἀηδιαστικό γιὰ τοὺς ἄπιστους, ὅμως πῶς εὐχάριστο ἀπ' ὅλα γιὰ τὸ Θεὸ καὶ γι' αὐτὴν -, τὸν καπνὸ ἐκεῖνο ποὺ θόλωσε τὴν ἀτμόσφαιρα, δὲν θόλωσε ὅμως τὸ νοῦ τῆς γυναίκα. Γιατὶ στεκόταν σταθερὴ καὶ ἀμετάβλητη ὑπομένοντας ὅλα ὅσα γίνονταν.

Εἶναι ὅμως καιρὸς νὰ σταματήσω πᾶ τὸ λόγο, γιὰ ν' ἀκούσουν οἱ μάρτυρες περισσότερα ἐγκώμια ἀπὸ τὸ διδάσκαλό μας². Αὐτὴν ἄς μιμοῦνται οἱ πατέρες, ἄς ζηλεύουν οἱ μητέρες, καὶ οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες, ὅσοι ζοῦν τὴ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ, καὶ ὅσοι εἶναι κληρικοὶ καὶ ὅσοι βρίσκονται στὰ δεσμά. Γιατὶ σὲ ὅποιο σημεῖο σκληραγωγίας καὶ πίστεως καὶ ἂν φθάσουμε, ξεπερνᾷ τὴν ἀντοχὴ μας ἢ πίστη τῆς γυναίκα αὐτῆς.

Κανένας λοιπὸν ἀπ' ὅσους ἔχουν φθάσει στὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ὑπομονῆς ἄς μὴ θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀνάξιο νὰ ἔχει διδάσκαλο τὴ γυναῖκα αὐτὴ ποὺ εἶναι σὲ γεροντικὴ ἡλικία. Ἀλλὰ ἄς εὐχηθοῦμε ὅλοι μαζί, καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν στὶς πόλεις καὶ αὐτοὶ ποὺ διαμένουν στὶς ἐρήμους, αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν παρθενία καὶ αὐτοὶ ποὺ διαπρέπουν σὲ σεμνὸ γάμο, καὶ αὐτοὶ ποὺ περιφρονοῦν ὅλα τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ νέκρωσαν τὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος, νὰ μπορέσουμε, ἀφοῦ ἀκολουθήσουμε τὸν ἴδιο μ' αὐτὴν δρόμο, νὰ ἀξιωθοῦμε τὴν ἴδια μ' αὐτὴν παρρησία καὶ νὰ σταθοῦμε κοντὰ τῆς κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης μὲ τὶς προσευχὰς αὐτῆς τῆς ἁγίας καὶ τῶν παιδιῶν τῆς καὶ τοῦ Ἐλεάζαρου, τοῦ μεγάλου καὶ γενναίου γέροντα, ποὺ συμπληρώνει τὸ χορὸ τους καὶ ἔδειξε ἀδαμάντινη ψυχὴ στὰ δεινὰ του.

Καὶ θὰ μπορέσουμε, ἂν μαζί μὲ τὶς προσευχὰς αὐτῆς τῶν ἀγίων προσφέρουμε ὅλες τὶς δυνάμεις μας, νικώντας τὰ πάθη μας στοὺς πολέμους καὶ στὰ κακὰ σὲ περίοδο εἰρήνης, κόβον-

τῆς σαρκὸς περικόπτοντες σκιρτήματα, ὑπωπιάζοντες, καὶ δου-
λαγωγοῦντες τὸ σῶμα. Οὕτω γὰρ ἂν τε ἐν εἰρήνῃ διάγωμεν,
λαμπροὺς ἔξομεν τῶν γυμνασίων τοὺς στεφάνους· ἂν τε τὸν αὐ-
τὸν ἡμῖν ἀγῶνα ἀνύσαι δοκῇ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, παρεσκευα-
5 σμένοι πρὸς τὰ παλαίσματα ἤξομεν, καὶ τῶν οὐρανίων ἐπιτευξό-
μεθα ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φι-
λανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ
τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τας ὄλοσχερῶς τὶς παράλογες σωματικὲς ὀρμές, νεκρώνοντας καὶ ὑποτάσσοντας τὸ σῶμα μας. Γιατὶ ἂν ζοῦμε ἔτσι καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, θὰ ἔχουμε λαμπρὰ στεφάνια τῶν ἀγῶνων μας. Καὶ ἂν ἀποφασίσῃ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς νὰ ἀναλάβουμε καὶ ἑμεῖς ὅμοιο ἀγῶνα, θὰ ἔλθουμε προετοιμασμένοι στὸν τόπο τῶν ἀγωνισμάτων καὶ θὰ ἐπιτύχουμε τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

1. Καὶ τοῖς μάρτυσιν ὁρῶν τὴν τῶν ἔργων εὐφημίαν ὀφειλομένην, καὶ τὸν πλῆθος στενοχωρούμενον βλέπων ὀκνῶ. Οὐκοῦν, εἰ δοκεῖ, τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὸ παρὸν ὑπερθώμεθα, μιμεῖσθαι δὲ σπουδάζωμεν τῶν μαρτύρων τὸν τόνον. Οὐκοῦν πρῶτος ἡμῖν
- 5 Ἐλεάζαρος ὁ πρεσβύτης εἰς μέσον ἤκέτω, ἢ τῶν ἀγώνων ἀρχή, ὁ τῆς μαρτυρίας θεμέλιος, τῶν σκαμμάτων ἢ θύρα, τῆς ἀνδρείας ὁ ἀρχηγός, τῆς καρτερίας ὁ πρόδρομος, ἢ νεάζουσα πολιὰ, ὁ τῆς Παλαιᾶς πρωτόμαρτυς, ἢ Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων εἰκῶν.
- 10 Ἐκαμε κολακεύων καὶ μαστιγῶν ὁ πολέμιος, καὶ οὐκ ἐπαύσατο ρητορεύων ὁ κολαζόμενος. Εἰστήκει τρέμων ὁ πρεσβύτης ὑπὸ τοῦ γήρωσ, ἐκάθητο δὲ ἀπειλῆς καὶ φόνου πνέων ὁ τύραννος, καὶ ὁ μὲν τρέμων ἀπῆλθεν ἀκμάζων, ὁ δὲ σφριγῶν ἀπῆλθε νενικημένος· εἰστήκει πολιὰ καταξαινομένη, ἐδίκαζε δὲ νεότης
- 15 μετὰ αὐθεντίας ἀγριουμένη, καὶ τῇ πολιᾷ τὰ τῆς νίκης ἐγίνετο. Ὡς τρόπου νικητηρίων καινοῦ· ὄλην ὁμοῦ τοξεύουσαν στρατιὰν τυπτόμενος εἰς ἐτρέψατο γέρων.
- Οὐκ ἔᾶ με πρὸς τὴν τῶν νέων ἀνδρείαν τῶν τοῦ γέροντος ἀθλων μεταβαίνειν τὸ θαῦμα· πορευτέον δ' οὖν ὁμῶς ἡμῖν ἐπ' αὐ-
- 20 τοὺς τοῦτον βιασαμένους· λαμπρὰ γὰρ καὶ παρ' ἐκείνοις κατὰ τοῦ τυράννου τὰ τρόπαια· οὐ γὰρ ἔμελλε πολιᾶς νεότης ἀτολμη-

ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

1. Βρίσκομαι σὲ δύσκολη θέση γιατί βλέπω ὅτι καὶ στοὺς μάρτυρες πρέπει νὰ ἐξυμνοῦμε τὰ ἔργα τους καὶ γιατί παρατηρῶ ὅτι τὸ πλῆθος στενοχωριέται. Λοιπὸν, ἂν θέλετε, ἄς ἀναβάλουμε προσωρινὰ τὸ κήρυγμα καὶ ἄς προσπαθήσουμε νὰ μιμηθοῦμε τὸ παράδειγμα τῶν μαρτύρων. Συνεπῶς ἄς ἔλθει πρῶτος ἐνώπιόν μας ὁ γέροντας Ἐλεάζαρος, ἡ ἀρχὴ τῶν ἀγώνων, ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ μαρτυρίου, ἡ εἴσοδος τοῦ σταδίου, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀνδρείας, ὁ πρόδρομος τῆς καρτερίας, ὁ γέρος ποὺ φέρεται σὰν νέος, ὁ πρωτομάρτυρας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ εἰκόνα τοῦ Πέτρου, τοῦ κορυφαίου ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους.

Κουράστηκε νὰ τὸν κολακεύει καὶ νὰ τὸν μαστιγώνει ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ δὲ σταμάτησε νὰ ρητορεύει αὐτὸς ποὺ βασανίζονταν. Στεκόταν καὶ ἔτρεμε ἀπὸ τὰ γηρατειὰ ὁ γέρος, καθόταν μὲ ἀπειλὲς καὶ φονικὲς διαθέσεις ὁ τύραννος· καὶ αὐτὸς ποὺ ἔτρεμε ἔφυγε μὲ μεγαλοπρέπεια καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἦταν δυνατὸς ἔφυγε νικημένος. Στεκόταν ὁ γέρος καὶ τὸν κομμάτιαζαν καὶ τὸν δίκαιζε ὁ νέος μὲ δύναμη καὶ ἀγριότητα, καὶ ἡ νίκη ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ γέρου. Τί νέος τρόπος νίκης! Ἕνας γέρος ποὺ τὸν κτυποῦσαν νίκησε τοὺς ἄνδρες μιᾶς στρατιᾶς ποὺ ὅλοι μαζί τοῦ ἔρριχναν τὰ βέλη τους.

Δὲ μὲ ἀφήνει τὸ θαῦμα τῶν κατορθωμάτων τοῦ γέροντα νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἀνδρεία τῶν νέων. Πρέπει ὅμως νὰ μιλήσουμε γι' αὐτούς, ἀφοῦ πολὺ βιαστικὰ ἀφήσουμε τὸ γέροντα. Γιατί καὶ ἐκεῖνοι ἔστησαν λαμπρὰ τρόπαια ἐναντίον τοῦ τυράννου, ἐ-

ροτέρα φανεῖσθαι. Ἐπὶ γοῦν ἐφεξῆς ἀριστεύοντες ἐστεφάνων-
το νέοι ἐκ μιᾶς γαστρὸς εἰς μίαν δραμόντες παράταξιν. Εἰ δοκεῖ
καταπαύω τὸν λόγον, ἰσχυρῶν μαρτύρων ἰσχυροὶ χορευταί,
ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον ἐπὶ ἐφεξῆς ἀριστεύοντες ἐστεφάνωντο νέοι
5 ἐκ μιᾶς γαστρὸς εἰς μίαν δραμόντες παράταξιν, μιᾷ γόνων ἀδελ-
φότητι καὶ τρόπῳ κεκοσμημένοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ τοῖς ἀγῶσιν
ἐμβάλλων. Νῦ μοι τῆς εὐαγγελικῆς ἐκείνης ἐφ' ὑμῖν, ὧ γενναῖοι,
μνημονευτέον φωνῆς. «Μακαρία», φησὶν, «ἡ κοιλία ἢ βαστάσα-
σα ὑμᾶς, καὶ μαστοί, οὓς ἐθηλάσατε».

10 2. Ἐπεὶ δὲ μαστῶν καὶ κοιλίας ἐμνήσθην, ὥρα μοι καὶ πρὸς
τὴν τῶν ἀριστεῶν διαβαίνειν μητέρα τὴν ἐν ἐνὶ σώματι πολλακίς
ἀποθανοῦσαν· μᾶλλον δὲ τὴν πολλακίς σφαγεῖσαν, καὶ μηδὲ ἄ-
παξ ἀλγήσασαν· τὴν ἄτρωτον ὁμοῦ καὶ πολύτρωτον. Οὐκ ἐτά-
ραττεν αὐτὴν ὁ πρῶτος ἐλκόμενος εἰς θάνατον τῶν παίδων, ὡς
15 ὁ δεύτερος μηδέπω τῶν ἀγῶνων ἀψάμενος ἐπτόει· οὐκ ἐλύπει
τοῦ δευτέρου πάλιν ἢ τελευτή, ὡς ἢ τοῦ τρίτου παιδὸς ἐφόβει
ζωὴ τὸ πέρας ἀγνοούμενον ἔχουσα· μικρὸς ἦν αὐτῇ καὶ τρίτος
καὶ τέταρτος ἀποσφαττόμενος παῖς, τοῦ πέμπτου μήπω πεφο-
νευμένου· οὐδὲ τοῦ ἕκτου τὸ πτώμα τὴν φιλοσοφίαν ἐνίκησεν· ἔ-
20 μενε λοιπὸν τελευταῖος πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὁ ἑβδομος ὁ τὴν ἄ-
φθογγον τῶν μαρτύρων συμπληρώσας κιθάραν.

Τί οὖν; Ἐπεκάμφθη τῷ τῆς ἡλικίας ἁώρω; συνήλγησε καὶ
τῷ λειψάνῳ τῆς φύσεως; Αὐτὴ μὲν οὖν τὸ παιδίον πρὸς τὸν θά-
νατον ὤθει, εἰ καὶ μὴ ταῖς χερσίν, ἀλλὰ ταῖς συμβουλαῖς. Μὴ
25 διακόψης, φησί, τῶν στεφάνων, ὧ τέκνον, τὸν ἀριθμόν· γενοῦ
μετὰ τῶν ὠδίνων καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῖς ἀδελφοῖς
κοινωνός· μίμησαι τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως τῇ κοινωνίᾳ τῆς
πράξεως· δεῖξον σαυτὸν τῶν ἀνηρημένων καὶ ἐν τοῖς σκάμμασιν

πειδὴ τὰ νιάτα δὲν ἐπρόκειτο νὰ φανοῦν λιγότερο τολμηρὰ ἀπὸ τὰ γηρατειά. Ἐπτά λοιπὸν στὴ συνέχεια νέοι ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἴδια κοιλιὰ ἀγωνίσθηκαν στὴν ἴδια παράταξη, ἀρίστευσαν καὶ στεφανώθηκαν. Ἐὰν θέλετε, σταματῶ τὸ λόγο, γενναῖοι πανηγυριστὲς γενναίων μαρτύρων· ἀλλὰ ὅπως ἔλεγα, ἑπτὰ στὴ συνέχεια νέοι ποὺ ἀρίστευσαν, στεφανώθηκαν προερχόμενοι ἀπὸ τὴν ἴδια κοιλιὰ καὶ ἀγωνιζόμενοι στὸν ἴδιο ἀγῶνα, στολισμένοι ἀπὸ τὴν ἴδια ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ συμπεριφορὰ, ριπτόμενοι ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο στοὺς ἀγῶνες. Τώρα πρέπει νὰ σᾶς ἀναφέρω, γενναῖοι, τὸ λόγο ἐκεῖνο τοῦ Εὐαγγελίου. «Μακάρια», λέγει, «ἡ κοιλιὰ ποὺ σᾶς βάστασε, καὶ οἱ μαστοὶ τοὺς ὁποίους θηλάσατε»¹.

2. Ἐφοῦ ὅμως ἀνάφερα τοὺς μαστοὺς καὶ τὴν κοιλιὰ, εἶναι καιρὸς νὰ μιλήσω καὶ γιὰ τὴ μητέρα αὐτῶν τῶν ἄριστων νέων, ποὺ μ' ἓνα σῶμα πέθανε πολλὰς φορές, ἢ καλύτερα, ποὺ σφάχθηκε πολλὰς φορές καὶ δὲν πόνεσε οὔτε μία, γιὰ τὴν ἄτρωτη μαζὶ καὶ πολὺ πληγωμένη. Δὲν τὴ στενοχώρησε τὸ πρῶτο παιδί της, ὅταν τὸ ὀδηγοῦσαν σὲ θάνατο, ὅπως τὴν τρόμαζε τὸ δεύτερο, ποὺ δὲν ἤξερε ἀκόμη ἀπὸ τέτοια βασανιστήρια. Δὲν τὴν λύπησε πάλι ὁ θάνατος τοῦ δεύτερου, ὅπως τὴν φόβιζε ἡ ζωὴ τοῦ τρίτου παιδιοῦ, ποὺ εἶχε ἄγνωστο τὸ τέλος. Ἦταν ἀσήμαντο γι' αὐτὴν ποὺ τὸ τρίτο καὶ τέταρτο παιδί της σφαζόταν, ἀφοῦ δὲν εἶχε θανατωθεῖ ἀκόμη τὸ πέμπτο. Οὔτε τὸ πτῶμα τοῦ ἔκτου παιδιοῦ λύγισε τὴν πίστη της. Ἐμείνε λοιπὸν τελευταῖα γιὰ τοὺς ἀγῶνες τὸ ἑβδομο, τὸ ὁποῖο συμπλήρωσε τὴν ἐπτάχορδη κιθάρα τῶν μαρτύρων.

Τί ἔγινε λοιπὸν; Λύγισέ ἀπὸ τὴ μικρὴ του ἡλικία; λυπήθηκε γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ παιδί της; Αὐτὴ λοιπὸν ἔσπρωχνε τὸ παιδί πρὸς τὸ θάνατο, ὄχι βέβαια μὲ τὰ χέρια της, ἀλλὰ μὲ τὶς συμβουλές της. Μὴ σταματήσεις, λέγει, τὸν ἀριθμὸ τῶν στεφανίων, παιδί μου. Νὰ γίνεις μαζὶ μὲ τοὺς πόνους τῆς γέννησης συμμέτοχος καὶ στὰ κατορθώματα τῶν ἀδελφῶν σου. Νὰ μιμηθεῖς τὴν ἔνωση τῆς φύσης στὴν ἔνωση τῆς πράξης. Ἀπόδειξε τὸν ἑαυτό σου ἀδελφὸ αὐτῶν ποὺ μαρτύρησαν καὶ πέθαναν.

ἀδελφόν. Ἐβδομός μοι παῖς ἐτέχθη παρα τῆς φύσεως, ἑβδομός μοι μάρτυς γενοῦ παρα τῆς προαιρέσεως· μή με δείξης ὦ τέκνον, παίδων μὲν ἑπτὰ, μαρτύρων δὲ ἕξ καλουμένην μητέρα.

Ποῦ μοι νῦν οἱ μηδὲ τὰς ἐκ χρημάτων τῷ Θεῷ προσφορὰς
 5 προσκομίζοντες; Ἐπὶ τῷ Δεσπότῃ σήμερον παῖδας ἀπαλοὺς
 προσήγαγε μήτηρ, καὶ οὐκ ἐνάρκησεν ἐκ τῶν σπλάγχνων θυ-
 σίαν προσφέρουσα· πολλοὶ δὲ ἡμῖν καὶ περὶ ὀβολῶν ἐν καιρῷ μι-
 κρολογοῦνται προσκομιδῆν. Ἄλλ' ἡμεῖς τῷ Θεῷ καὶ ψυχῶν καὶ
 χρημάτων καὶ σωμάτων προσκομιδῆν προσαγάγωμεν, ἐπὶ πᾶσι
 10 δοξάζοντες Χριστόν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μοῦ γεννήθηκες ἀπὸ τῆ φύση ἑβδομο παιδί, ἃς γίνεις γιὰ χάρη μου ἑβδομος μάρτυρας μὲ τῆ θέλησή σου. Μὴ μὲ κάμεις, παιδί μου, μητέρα ἑπτὰ παιδιῶν, καὶ μητέρα ἕξι μαρτύρων.

Ποῦ εἶναι τώρα, παρακαλῶ, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν προσφέρουν στὸ Θεὸ οὔτε τίς προσφορὲς τῶν χρημάτων; Ἑπτὰ τρυφερὰ παιδὰ πρόσφερε σήμερα στὸ Θεὸ ἢ μητέρα καὶ δὲ λιποθύμησε προσφέροντας θυσία ἀπὸ τὰ σπλάχνα της. Πολλοὶ ὁμως ἀπὸ μᾶς σχολιάζουν μὲ μικροπρέπεια κάποτε καὶ τὴν προσφορὰ ἐνὸς ἀσήμαντου ποσοῦ. Ἀλλὰ ἐμεῖς ἃς προσφέρουμε στὸ Θεὸ καὶ ψυχὲς καὶ χρήματα καὶ σώματα, δοξάζοντας γιὰ ὅλα τὸ Χριστὸ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ

Ο Μ Ι Λ Ι Α

1. Πρώην ὑμῖν, ἀγαπητοί, τὸν πολυανθῆ τοῦ ἔαρος διαπλέκοντες στέφανον, καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καθάπερ ἐν πίνακι τῶν λόγων χαρακτηρίζοντες, οὐ μόνον ἄλση θάλλοντα καὶ λειμῶνας ἀναβλαστάνοντας καὶ αὔρας πρὸς ἀναβίωσιν κατεπειγομένας ἐνεδείκνυμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τὰ τῆς ἀναστάσεως δεδευμένην ἀπεφαίνομεν σύμβολα, καὶ πρόσφορόν τινα τῷ καιρῷ ζητοῦντες ὑπόθεσιν, τὸν ἀναζήσαντα Λάζαρον εἰλκύσαμεν. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν διαρκέσαι μὴ δυνηθέντες, κατὰ τὸ πρῶτον ἐγχείρημα τὸν λόγον

10 συνεπεράναμεν· καὶ πρὸ πάντων ἐπιζητήσαντες, τίνος χάριν ὑπὸ τῶν λοιπῶν εὐαγγελιστῶν ὁ Λάζαρος σιγηθεὶς, Ἰωάννη μόνῳ συγγέγραπται, ἐλέγομεν, ὅτι τὴν ὑποψίαν πλάσματος προὔποτε- μνόμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεχώρησε τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐκ συνόδου τε καὶ συμφωνίας τὰ τοῦ Σωτῆρος ἀναγεγραφεκένοι

15 τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ παραλιπεῖν ἄλλον ἄλλο τι παρεσκεύασεν, ἐναργὲς τεκμήριον ποιούμενον, τὸ μὴ κακούργως, μηδὲ ἐκ παρασκευῆς, μηδὲ ἐκ συνθήματος, μηδὲ πρὸς χάριν αὐτοῖς συγγεγράφθαι τὰ εὐαγγέλια, καὶ ὥστε πάντα, ὅταν τὸ φαινόμενον ἐλλείψῃ, τὴν ἀπερίεργον ἀλήθειαν σαφηνίζειν.

20 Ἀλλὰ τούτων ἰκανῶς τότε προκατασκευασθέντων ἡμῖν, σκοπήσωμεν τίς ἢ κατὰ τὸν Λάζαρον θαυματουργία τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐκαιρος χρεία. Πολλὰ πρὸς τοὺς μαθητὰς πολλάκις πε-

ΣΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟ ΛΑΖΑΡΟ

Ο Μ Ι Λ Ι Α

1. Παλιότερα, αγαπητοί, πού πλέξαμε με πολλά λουλούδια τὸν ἔπαινο τῆς ἀνοιξης, καὶ ζωγραφίσαμε με τὰ λόγια σὰν σὲ πίνακα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ χρόνου, σὰς δείξαμε ὅτι δὲν εἶναι μόνο τὰ δένδρα ζωηρά, καὶ οὔτε μόνο ὅτι τὰ λιβάδια βλασταίνουν πάλι, καὶ οὔτε ὅτι οἱ δροσεροὶ ἄνεμοι φυσοῦν γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς φύσης, ἀλλὰ δείξαμε ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινο γένος δέχθηκε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὰ σύμβολα τῆς ἀνάστασης, καὶ ἀναζητώντας κάποιο θέμα κατάλληλο με τὴν περίσταση, ἐπικαλεσθήκαμε τὸ Λάζαρο πού ἀναστήθηκε. Ἐπειδὴ δὲν μπορέσαμε νὰ κρατήσουμε τὴν ὑπόσχεσή μας, τελειώσαμε τὸ λόγο στὴν πρώτη προσπάθειά μας. Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἐξετάζοντας γιὰ ποῖο λόγο οἱ ἄλλοι εὐαγγελιστὲς δὲ μίλησαν γιὰ τὸ Λάζαρο καὶ μόνο ὁ Ἰωάννης ἔγραψε¹, λέγαμε ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἤθελε νὰ ἐξαφανίσει τὶς ὑποψίες γιὰ φανταστικὲς διηγήσεις, ἐπέτρεψε στοὺς εὐαγγελιστὲς νὰ γράψουν με ἀπόλυτη συμφωνία τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔκαμε νὰ παραλείψει ὁ καθένας καὶ κάτι, παρουσιάζοντας ἔτσι ὀλοφάνερη ἀπόδειξη ὅτι τὰ εὐαγγέλια δὲν τὰ ἔχουν γράψει με κακὸ σκοπὸ, οὔτε ὕστερα ἀπὸ προμελέτη, οὔτε ὕστερα ἀπὸ συμφωνία, οὔτε γιὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρουσιάσουν ὅλα καθαρὰ, τὴν ἀπέριττη ἀλήθεια, ὅταν λείψουν οἱ φαινομενικὲς διαφορές.

Ἐπειδὴ ἀφοῦ τὰ ἐξετάσαμε τότε ἀρκετὰ αὐτά, ὡς ἐξετάσουμε γιὰ τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναφέρουν οἱ εὐαγγελιστὲς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ. Ἄν καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶ-

ρι τοῦ πάθους διαλεχθεῖς ὁ Σωτήρ, ναρκῶντας ἑώρα, καὶ πρὸς
 τοιαύτην ἀκοὴν ὑποφρίττοντας, καὶ ἀσθενείας μᾶλλον ἢ οἰκονο-
 μίας τὸ προμηνυόμενον πάθος ὑπολαμβάνοντας, καὶ ἀνθρωπί-
 νοις ἔτι λογισμοῖς ῥιπιζομένους καὶ τρέμοντας. Διὰ τοῦτο ἤδη
 5 τοῦ πάθους πλησιάζοντος, καὶ τοῦ σταυροῦ μέλλοντος πηγνυ-
 σθαι, ἀνίστησιν ἀποθανόντα τὸν Λάζαρον, ἵνα ἔργῳ διδάξῃ τοὺς
 μαθητευομένους, ὡς οὐκ ἀσθενείας ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος, ἵ-
 να πείσῃ τοὺς παρόντας, ὅτι θανάτῳ μὲν ἐπιτάττει, καὶ ψυχὴν ἀ-
 νακαλεῖται τῶν γηϊνῶν ἀπολυθεῖσαν δεσμῶν. Σκοπῶ δέ τιτι τὸν
 10 ἐκούσιον ὑφίσταται θάνατον, καὶ τάχα δὲ προδιαγράφων ἐν τῷ
 Λαζάρῳ τὴν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνάστασιν, καὶ τῇ συντόμῳ προ-
 θεσμῖα τῆς ὑπὸ γῆν διατριβῆς τοὺς μικροψύχους παραμυθησάμε-
 νος, καὶ ἐν προθύροις τοῦ σταυροῦ τὸν φόβον ἀναγκαίως τῶν
 μαθητῶν ὑπεκλύων, καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ τῷ ἑτέρῳ παρ' αὐτοῦ χα-
 15 ρισθὲν καὶ αὐτῷ παρ' ἑαυτοῦ ῥαδίως ὑπάρξει, διὰ αὐτῶν τῶν ἔρ-
 γων ἀμφιβάλλοντας νουθετῶν, καὶ τοιούτῳ τρόπῳ φωνὰς τοῖς
 πράγμασιν περιάπτων.

Καὶ δι' ὧν ἐποίει σχεδὸν ταῦτα φθεγγόμενος· οὐδαμοῦ τὴν
 ἀναληφθεῖσαν ἀνθρωπότητα τῆς θείας ἐνεργείας ἄμικτον ἀπολέ-
 20 λοιπα, ἀλλὰ νῦν μὲν ὡς ἄνθρωπος, νῦν δὲ ὡς Θεὸς ἐγώ, τῇ μὲν
 φύσιν ὑποδεικνύς, τῇ δὲ τὴν οἰκονομίαν πιστούμενος, καὶ διδά-
 σκων τὰ μὲν ταπεινότερα προσάπτειν τῇ ἀνθρωπότητι, ἀνατιθέ-
 ναι δὲ τὰ ὑψηλότερα τῇ θεότητι, καὶ διὰ τῆς ἀνίσου ταύτης τῶν
 ἔργων κράσεως τὴν ἀνισον τῶν φύσεων ἐνωσιν ἐρμηνεύων, καὶ
 25 διὰ τῆς κατὰ τῶν παθῶν ἐξουσίας δηλοποιῶν τῶν παθῶν τὸ αὐ-
 θαίρετον, ἐχαλίνωσα τὴν φύσιν ὡς Θεός, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡ-
 μέρας παρατείνας τὴν ἀσιτίαν, ἐπείνασα δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ ἐκο-
 πώθην ὡς ἄνθρωπος· ἀλλ' ὡς Θεὸς θάλατταν λυττώσαν ἐκοί-
 μησα· ἐπειράθην ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ὡς Θεὸς
 30 ἐπιτάγματι δαίμονας ἀπήλασα· μέλλω πάσχειν ὑπὲρ ἀνθρώπων

πε πολλά πολλές φορές στοὺς μαθητὲς γιὰ τὰ πάθη του, τοὺς ἔβλεπε μουδιασμένους, καὶ νὰ φοβοῦνται λίγο ἀκούοντας αὐτά, καὶ νὰ θεωροῦν ὅτι τὰ προλεγόμενα πάθη του εἶναι ἀπόδειξη ἀδυναμίας περισσότερο, παρὰ φροντίδας, καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν ἀκόμη οἱ ἀνθρώπινες σκέψεις καὶ νὰ τρέμουν. Γι' αὐτὸ καθὼς πλησίαζαν πρὸς τὰ πάθη του καὶ ἐπρόκειτο νὰ στηθεῖ ὁ σταυρὸς του, ἀνέστησε τὸ Λάζαρο ποῦ εἶχε πεθάνει, γιὰ νὰ διδάξει στοὺς μαθητὲς του μὲ ἔργα, ὅτι ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος δὲν εἶναι δεῖγμα ἀδυναμίας, γιὰ νὰ πείσει τοὺς παρόντες ὅτι διατάζει τὸ θάνατο καὶ ξαναφέρει τὴν ψυχὴ ποῦ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος. Καὶ γιὰ ποῖο σκοπὸ πεθαίνει μὲ τὴ θέλησή του, προεικονίζοντας ἴσως μὲ τὸ Λάζαρο τὴν ἀνάστασή του ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες, καὶ παρηγορώντας τοὺς δειλοὺς μὲ τὴ σύντομη παραμονή του μέσα στὴ γῆ, καὶ διαλύοντας ἀναγκαστικὰ στὶς παραμονὲς τῆς σταύρωσής του τὸ φόβον τῶν μαθητῶν, καὶ δείχνοντας ὅτι ἐκεῖνο ποῦ χάρισε σ' ἄλλον θὰ κάμει εὐκολὰ καὶ στὸν ἑαυτό του, νουθετώντας μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα ἐκείνους ποῦ εἶχαν ἀμφιβολίες, καὶ ἀποδίδοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο φωνὴν εἰς τὰ πράγματα.

Καὶ μ' αὐτὰ ποῦ ἔκανε, ἔλεγε σχεδὸν αὐτά· ποτὲ δὲν ἄφησα τὴν ἀνθρώπινη φύση ποῦ πῆρα μόνη της χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς θεϊκῆς μου δύναμης, ἀλλὰ ἄλλοτε σὰν ἄνθρωπος καὶ ἄλλοτε σὰν Θεὸς ἐνεργοῦσα, γιὰ ν' ἀποδείξω τὴν ἀνθρώπινη φύση μου καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσω τὴ θεϊκὴ μου δύναμη, καὶ νὰ διδάξω ὅτι τὰ κατώτερα πρέπει ν' ἀποδίδονται εἰς τὴν ἀνθρώπινη φύση μου καὶ τὰ ἀνώτερα νὰ θεωροῦνται ἔργο τῆς θεϊκῆς μου φύσης, καὶ νὰ ἐξηγήσω μὲ τὴν ἄνιση αὐτὴ ἀνάμειξη τῶν ἔργων μου τὴν ἔνωση τῶν δύο ἄνισων φύσεων, καὶ νὰ κάνω γνωστὸ μὲ τὴν ἐξουσία μου ἐπάνω εἰς τὰ πάθη ὅτι μὲ τὴ θέλησή μου ἔπαθα. Συγκράτησα σὰν Θεὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀφοῦ γιὰ σαράντα ἡμέρες ἔμεινα νηστικός, καὶ ὕστερα πείνασα καὶ κουράστηκα σὰν ἄνθρωπος. Ἀλλὰ σὰν Θεὸς γαλήνεψα τὴ θάλασσα ποῦ εἶχε τρικυμία. Σὰν ἄνθρωπο μὲ δοκίμασε ὁ διάβολος, ἀλλὰ σὰν Θεὸς ἔδιωξα μὲ τὴν προσταγή μου τὰ κακὰ πνεύματα. Πρόκει-

ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀσθενείας ὑπολάβητε τὸ γινόμενον, πρὸ τοῦ θάνατον ἐπελθεῖν ἀνακαλοῦμαι τὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου κρατούμενον, καὶ τὴν τῆς θεότητος ἐνέργειαν προμηνύσας, τότε τῆς ἀνθρωπότητος τὸ ἀρχαῖον ὄφλημα καταβάλλω, καὶ διαλύσας τὰ
5 δεσμά, τότε δεσμοῦμαι, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπιδείκνυμι ὅτι ἐξουσίαν ἔχω θῆναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

Αὕτη τοῦ Σωτῆρος ἡ διὰ τῶν ἔργων διδασκαλία· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ λόγῳ τινὶ τὴν κατὰ τὸν Λάζαρον θαυματουργίαν
10 ἐταμιεύετο, οὐκ ἂν δῆπου προαγγελθείσης αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀσθενείας τοῦ Λαζάρου· «Ἀπέστειλαν» γάρ, φησὶν, «ἀδελφοὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον λέγουσαι, Ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ»· οὐκ ἂν οὖν τι τοιοῦτον ἀκούσας ἐπὶ πολὺ ἀνεβάλετο, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ τῆς Συροφοινικίσσης ἐποίησεν,
15 καὶ τοῦ μὲν ἀπόντος τὸν παῖδα, τῆς δὲ ἀπούσης τὴν θυγατέρα διέσωσεν, οὕτως ἂν καὶ ἐπὶ τῆς Μάρθας περὶ ἀδελφοῦ δηλούσης ὡς ἀσθενεῖ πεποίηκεν. Νῦν δὲ ἐξεπίτηδες ἀναμένει τὸν θάνατον, καὶ ἐνδιατρίβει ἢ παρολκή, καὶ τὴν παρουσίαν ἐκ προνοίας ὑπερτίθεται, ἵνα τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην πρὸ τῆς τοῦ θανάτου πά-
20 λης ἐνδείξῃται· καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας ὑπερτίθεται, πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀκριβοῦς τελευτῆς. Ἰουδαίων δὲ παρόντων ἀνοίγει τὸν τάφον, ἵνα κήρυκας τοῦ θαύματος ἐργάσῃται τοὺς ἐλαύνοντας· δι' εὐχῆς δὲ καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς ἐπικλήσεως ἐγείρει τὸν Λάζαρον, ἵνα μὴ δόξη τοῖς τοῦ δημιουργοῦ ἀντιτάττεσθαι νόμοις.

25 Καὶ βλέπε μοι τὸ παράδοξον· οὐκ εἶπεν Λάζαρε, ἀνάζησον, ἀλλὰ τί; Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, ἵνα διδάξῃ τοὺς παρόντας ὡς οὗτος ἐκεῖνος ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ἵνα δείξῃ τοῖς παροῦσιν ὡς

2. Ἰω. 10, 18.

3. Ἰω. 11, 3.

4. Γιὰ τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ δούλου τοῦ ἑκατόνταρχου βλ. Ματθ. 8, 5 - 13 καὶ Λουκᾶ 7, 1 - 10.

5. Γιὰ τὴν θεραπεία τῆς θυγατέρας τῆς Συροφοινικίσσας βλ. Μάρκ. 7, 24 - 30 καὶ Ματθ. 15, 21 - 28.

6. Ἰω. 11, 43.

ται νὰ πάθω σὰν ἄνθρωπος γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ θεωρήσετε αὐτὸ ποὺ θὰ γίνει ὅτι εἶναι δεῖγμα ἀδυναμίας, πρὶν νὰ ἔρθει ὁ θάνατος ξαναφέρνω στὴ ζωὴ ἐκεῖνον ποὺ τὸν κρατοῦσε ὁ θάνατος, καὶ ἀφοῦ προανάγγελα τὴ δύναμη τῆς θεϊκῆς μου φύσης, ὕστερα θὰ πληρώσω τὸ παλιὸ χρέος τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καὶ ἀφοῦ ἔσπασα τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, θὰ δεθῶ ἀργότερα μ' αὐτά, καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα θὰ δείξω ὅτι ἔχω ἐξουσία νὰ δώσω τὴ ζωὴ μου καὶ ἔχω ἐξουσία πάλι νὰ τὴν πάρω².

Αὐτὴ εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὰ ἔργα του. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν αὐτὴ καὶ ἂν δὲ ρύθμιζε μὲ κάποιον σκοπὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου, ὅταν τοῦ ἀνάγγειλαν στὸ δρόμο τὴν ἀρρώστια τοῦ Λαζάρου, γιὰ τὴ «Οἱ ἀδελφές του», λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «ἔστειλαν ἀνθρώπους στὸν Κύριο καὶ τοῦ εἶπαν, νά, αὐτὸς ποὺ τὸν ἀγαπᾷς πολὺ, εἶναι ἄρρωστος»³, δὲ θὰ καθυστεροῦσε λοιπὸν τόσο πολὺ, ὅταν ἄκουσε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὅπως ἔκανε στὴν περίπτωση τοῦ ἑκατόνταρχου καὶ τῆς Συροφοινίκισσας, καὶ ἐνῶ ἀπουσίαζε ὁ πρῶτος ἔσωσε τὸ δοῦλο του⁴, καὶ ἐνῶ ἀπουσίαζε ἡ δεύτερη ἔσωσε τὴ θυγατέρα της, ἔτσι θὰ ἔκαμνε καὶ στὴν περίπτωση τῆς Μάρθας, ὅταν τοῦ φανέρωσε ὅτι ὁ ἀδελφός της εἶναι ἄρρωστος. Τώρα ὁμως ἐπίτηδες περιμένει τὸ θάνατό του, καὶ καθυστερεῖ ἢ ἀναβολή, καὶ ἀναβάλλει τὴν παρουσία του ἐσκεμμένα, γιὰ νὰ δείξει τὴ νίκη του ἐναντίον τοῦ θανάτου πρὶν ἀπὸ τὴν πάλη του μὲ τὸ θάνατο. Καὶ καθυστερεῖ γιὰ τρεῖς ἡμέρες, γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ σίγουρα ὁ θάνατος τοῦ Λαζάρου. Καὶ ὅταν εἶναι παρόντες οἱ Ἰουδαῖοι ἀνοίγει τὸν τάφο, γιὰ νὰ κάμει κήρυκες τοῦ θαύματος ἐκεῖνους ποὺ τὸν καταδιώκουν. Καὶ ἀνασταίνει τὸ Λάζαρο μὲ προσευχὴ καὶ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατέρα του, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ἀντιτάσσεται στοὺς νόμους τοῦ δημιουργοῦ.

Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, τὸ παράδοξο. Δὲν εἶπε· Λάζαρε, ξαναζῆσε, ἀλλὰ τί εἶπε; «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω»⁶, γιὰ νὰ διδάξει τοὺς παρόντες ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καλεῖ αὐτὰ ποὺ δὲν

οὗτος ἐκεῖνος ὁ Θεὸς ζώντων καὶ οὐ νεκρῶν, ἵνα ἐν καιρῷ τὸ ἀ-
 παρεμπόδιστον τοῦ θεοῦ προστάγματος ἐπιδείξηται, καὶ ἀνα-
 μνήση τοὺς περιεστῶτας τοῦ λέγοντος· «Γενηθήτω στερέωμα»·
 «Συναχθήτω τὰ ὕδατα εἰς συναγωγὴν μίαν»· «Βλαστησάτω ἡ γῆ
 5 βοτάνην χόρτου»· «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζω-
 σῶν»· «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω»· καὶ τοῦτο πρὸς μείζω καὶ βεβαιο-
 τέραν πίστιν τῶν συνδραμόντων, ἵνα ἡ μὲν στολὴ καὶ τὰ δεσμὰ
 τῆ νεκρότητι μαρτυρήση, ἡ δὲ ἀνυπέρθετος ὑπακοή, καὶ ὁ ἀνεμ-
 πόδιστος φόβος τὴν δεσποτικὴν αὐθεντίαν κηρύξη. Λάζαρε,
 10 δεῦρο ἔξω· καὶ ὁ διαλελυμένος ὠρθοῦτο, καὶ ὁ σεσηπὼς
 ἤσθάνετο· ὁ νεκρὸς ὑπήκουεν, καὶ δεσμώτης ἔτρεχεν, καὶ ὁ θρη-
 νούμενος ἐσκίρτα. Διὰ τί δὲ κραυγὴ κέχρηται πρὸς τὸ παρὸν ὁ
 Σωτῆρ; φησὶν γὰρ ὁ εὐαγγελιστής. «Ταῦτα εἰπὼν, φωνῆ μεγάλη
 ἐκραύγασεν, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω». Καὶ διὰ τῆς βοῆς τάχα τὴν μέλ-
 15 λουσαν προῦποτυπώσας ἀνάστασιν· «Σαλπίσει» γάρ, φησὶν,
 «καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται». Πολλὰ ἔτι ἔχων λέγειν, ἐπὶ τὴν
 προκειμένην ὑπόθεσιν ἔλκομαι, καὶ ἀπὸ τάφου πρὸς τάφον με
 ἐλθεῖν ἀναγκάζομαι.

2. Εὐκαιρὸς δὲ ἄρα καὶ ὁ τοῦ Λαζάρου τάφος τάφοις
 20 ἐξετασθεῖς· οὐκ ἄκαιρος, ὡς ἔοικεν, καὶ ὁ τῶν γυναικῶν θάνα-
 τος ἐπ' αὐτὸν τὸν τάφον ἑορταζόμενος. Τάφος ἐκεῖ, καὶ τάφος
 ἐνταῦθα· ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ Λαζάρου τάφος ἀνοιγόμενος τὴν τοῦ
 Χριστοῦ δύναμιν ἐμφανίζει, ὁ δὲ τῶν γυναικῶν τάφος κεκλει-
 σμένος καὶ ἐνεργῶν τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν κηρύττει· ἐκεῖ νε-
 25 κρὸς ὑπὲρ φύσιν τὸν τάφον ἐκτρέχων, ἐνταῦθα γυναῖκες παρὰ
 φύσιν τοῖς τάφοις προστρέχουσιν· ἐκεῖ θείας δυνάμεως σημεῖον,
 ἐνταῦθα προαιρέσεως γενναίας τεκμήριον· ἐκεῖ Λάζαρος... τὰς

7. Γεν. 1, 6.9.11.20.

8. Ἰω. 11, 43.

9. Α' Κορ. 15, 52.

10. Πρόκειται γὰρ τὶς ἀγία Βερνίκη καὶ Προσδόκη καὶ γὰρ τὴ μητέρα τοὺς Δο-
 μνίνα, στίς ὁποῖες ὁ Χρυσόστομος ἀφιερώνει ἐγκωμιαστικὴ ὁμιλία (βλ.
 Πατρολογία Migne, τόμ. 50, σελ. 629 - 640).

ὑπάρχουν σὰν νὰ ὑπάρχουν, γιὰ νὰ δείξει στοὺς παρόντες ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ζωντανῶν καὶ ὄχι τῶν νεκρῶν, γιὰ νὰ δείξει στὴ κατάλληλη στιγμή ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει τὴν προσταγὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ γιὰ νὰ θυμίσει στοὺς παρόντες ἐκεῖνον ποὺ ἔλεγε· «Νὰ γίνει τὸ στερέωμα· νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ νερὰ σ' ἓνα μέρος· νὰ βλαστήσει ἡ γῆ χορτάρια χλωρὰ· νὰ γεμίσουν τὰ νερὰ μὲ ζωντανὰ ἔρπετά»⁷. «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω»· καὶ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια γιὰ μεγαλύτερη καὶ σταθερότερη πίστη αὐτῶν ποὺ συγκεντρώθηκαν, γιὰ νὰ βεβαιώσουν τὰ ροῦχα καὶ τὰ δεσμὰ τὸ θάνατο τοῦ Λαζάρου. Καὶ γιὰ νὰ διακηρύξει ἡ ἄμεση ὑπακοὴ καὶ ὁ ἀκώλυτος φόβος τὴν ἐξουσία τοῦ Κυρίου. «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω»· καὶ ὁ πεθαμένος σηκώθηκε, καὶ ἐκεῖνος ποὺ βρισκόταν σὲ ἀποσύνθεση ἀπέκτησε τὶς αἰσθήσεις του. Ὁ νεκρὸς ὑπάκουσε, καὶ ὁ δεμένος ἔτρεχε, καὶ ἐκεῖνος ποὺ θρηνοῦσαν πηδοῦσε. Γιατί ὅμως στὴν περίπτωσιν αὐτὴ φώναξε δυνατὰ ὁ Σωτήρας; γιὰτι λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «Ἐφοῦ εἶπε αὐτά, φώναξε μὲ δυνατὴ φωνή· Λάζαρε, ἔβγα ἔξω»⁸. Γιὰ νὰ προεικονίσει ἴσως μὲ τὴ φωνὴ τὴ μελλοντικὴ ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· «Θὰ σαλπίζει», λέγει ὁ Παῦλος, «καὶ οἱ νεκροὶ θ' ἀναστηθοῦν»⁹. Ἄν καὶ μπορῶ νὰ πῶ πολλὰ ἀκόμη, ὅμως ἔρχομαι στὴν παρούσα ὑπόθεσιν, καὶ ἀναγκάζομαι νὰ μεταβῶ ἀπὸ τάφο σὲ τάφο.

2. Εἶναι λοιπὸν ἐπίκαιρος ὁ τάφος τοῦ Λαζάρου νὰ τὸν συγκρίνουμε καὶ μ' ἄλλους τάφους. Εἶναι ἐπίκαιρος, ὅπως φαίνεται, καὶ ὁ θάνατος τῶν γυναικῶν¹⁰, ποὺ ἑορτάζουμε πάνω στὸν τάφο τους. Τάφος ἐκεῖ, καὶ τάφος ἐδῶ· ἀλλὰ ὁ τάφος τοῦ Λαζάρου ὅταν ἀνοιξε ἔδειξε τὴ δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ τάφος τῶν γυναικῶν, ποὺ εἶναι κλειστὸς καὶ ἐνεργεῖ, διακυρῦττει τὴ χάριν τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκεῖ ὁ νεκρὸς βγήκε ἀπὸ τὸν τάφο μὲ ὑπερφυσικὸ τρόπο, ἐδῶ οἱ γυναῖκες τρέχουν στοὺς τάφους μ' ἀφύσικο τρόπο. Ἐκεῖ εἶχαμε σημάδι τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἐδῶ ἔχουμε ἀπόδειξιν γενναίας βούλησης. Ἐκεῖ ὁ Λάζαρος βγήκε ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου, ἐδῶ οἱ γυναῖκες μπαίνουν μὲ θάρρος

τοῦ θανάτου... εὐθάρσως ἐπίσταται· ἐκεῖ μετὰ τὸν θάνατον ἀνα-
 βίωσις, καὶ ἐνταῦθα ζωὴ· ἐκεῖ θάνατος βιαίως ληστεύεται, ἐν-
 ταῦθα θάνατος προδήλως πατεῖται· ἐκεῖνον ὁ θάνατος δανείσας
 τῷ βίῳ πάλιν διὰ τοῦ τάχους ἀνέλαβεν· μᾶλλον δέ, φησὶν, «
 5 λαβὸν γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦς αὐτῶν», τοῦτο Θε-
 οῦ κελεύσαντος· αὐταὶ δὲ ἀπὸ προσκαιρίου ζωῆς πρὸς ζωὴν ἀπέ-
 ραντον ἡμᾶς συναθροίσασαι· μήτηρ εὐσεβῆς ὠδίνα ὑπενεγκού-
 σα, θυγατέρες ὠδίνων ἀπείραστοι, μήτηρ λύσασα παρθενίαν εἰς
 γένεσιν παρθένων, μήτηρ ἀγνείας ὠδίνασα, μήτηρ κατὰ φυσικὸν
 10 νόμον παρθένους γεννήσασα.

Ὁ πανταχοῦ τοῖς εὐσεβέσιν ἐπιστρατεύων τύραννος, ὁ τῶν
 βαρβαρικῶν φόνων πρὸς τὸ ἐμφύλιον αἷμα μεταστρέφων τὸ ξί-
 φος, τύραννος Χριστὸν ἐλαύνων τὸν οὐ βλεπόμενον, τύραννος
 διὰ τῆς ποιμνῆς οἰόμενος τὸν ποιμένα πορθεῖν, τύραννος εἰς οὐ-
 15 ρανὸν τοξεύειν ἐπιχειρῶν, τύραννος τὴν Χριστοῦ βασιλείαν
 πλατυνομένην ζηλοτυπῶν· τύραννος ἦν ὁ διώκων ἀνὴρ καὶ μο-
 νόζυξ, ἀπρόοδοι θυγατέρες αἱ συναγωνιζόμεναι. Χρήματα διηρ-
 πάζετο, πατρὶς ἀπελιμπάνετο· εἶλκον ἀσεβεῖς στρατιῶται τὰς
 τῆς σωφροσύνης τε καὶ κοσμιότητος ἐραστάς, τοιχωρύχοι τὴν
 20 τοῦ νοητοῦ Ναβουχοδονόσορ εἰκόνα προσκυνεῖν ἀναγκάζοντες.
 Ἄλλ' ὅπερ ἡ Βαβυλωνία κάμινος ἐπὶ τῆς τῶν μαρτύρων τριάδος
 ἐργάζεται, καὶ σώματός τε καὶ ψυχῆς τὰ δεσμὰ διαλύσασα, ἐλευ-
 θέρας ἀφήκεν εἰς οὐρανὸν πέτασθαι τὰς ψυχάς. Ὁφίς δὲ ἀρχό-
 μενος ὁ τὴν Εὐάν ἐν παραδείσῳ διώξας, ὁ τοῖς ἀπλοῖς καὶ ἀκά-
 25 κοῖς σοφιστεύσας ἤθεσιν, οὗτος τὸν ποταμὸν ἰδὼν λύθρου κο-
 λυμβήθραν γενόμενον, καὶ θείῳ Πνεύματι τὸ ρεῖθρον ἀνακιρνώ-
 μενον, ἄχρι τοῦ ποταμοῦ τὰς μακαρίας διώξας, τοῖς πυρὶ πνευ-

11. Τὰ κενὰ τοῦ κειμένου συμπληρῶνται ἀπὸ τὴν λατινικὴν μετάφραση τοῦ Migne.

12. Ἐβρ. 11, 35.

13. Δαν. κεφ. 3.

στις πύλες τοῦ ἅδη»¹¹. Ἐκεῖ μετὰ τὸ θάνατο εἶχαμε ἐπιστροφή στὴ ζωὴ, καὶ ἐδῶ ἔχουμε ζωὴ. Ἐκεῖ ὁ θάνατος ληστεύεται βίαια, ἐδῶ ὁ θάνατος καταπατιέται ὀλοφάνερα. Ἐκεῖνον ὁ θάνατος, ἀφοῦ τὸν δάνεισε στὴ ζωὴ, γρήγορα τὸν πῆρε πίσω, ἢ καλύτερα λέγει ὁ Παῦλος· «Οἱ γυναῖκες πῆραν τοὺς νεκροὺς τοὺς μὲ τὴν ἀνάστασι»¹², ἐπειδὴ τὸ διέταξε ὁ Θεός. Αὐτὲς ὁμῶς μεταπήδησαν ἀπὸ τὴν προσωρινὴ ζωὴ στὴν αἰώνια, ἢ μητέρα καὶ οἱ θυγατέρες, οἱ ὁποῖες μᾶς συγκέντρωσαν σήμερα ἐδῶ. Ἡ μητέρα ποὺ ἦταν εὐσεβὴς καὶ ὑπέφερε τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, οἱ θυγατέρες ποὺ δὲν γνώρισαν αὐτοὺς τοὺς πόνους, ἢ μητέρα ποὺ πρόσφερε τὴν παρθενία της γιὰ νὰ γεννήσει παρθένους, ἢ μητέρα ποὺ ἐγκυμονοῦσε τὴν ἀγνότητα, ἢ μητέρα ποὺ μὲ φυσικὸ τρόπο γέννησε παρθένους.

Ὁ τύραννος ποὺ πολεμᾷ παντοῦ τοὺς εὐσεβεῖς, ποὺ μετατρέπει τὸ ξίφος ἀπὸ τὶς βαρβαρικὲς θυσίαις στὸ νὰ χύνει τὸ αἷμα τῶν ὁμοεθνῶν, εἶναι ὁ τύραννος ποὺ καταδιώκει τὸν ἀόρατο Χριστό, ὁ τύραννος ποὺ νομίζει ὅτι μὲ τὸ ποίμνιο ἐξολοθρεύει τὸν ποιμένα, ὁ τύραννος ποὺ προσπαθεῖ νὰ τοξεύει στὸν οὐρανό, ὁ τύραννος ποὺ ζηλεύει γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἐπεκτείνεται. Τύραννος ἦταν αὐτὸς ποὺ τὶς καταδίωκε καὶ μόνος, μόνες ἦταν οἱ θυγατέρες ποὺ ἀγωνίζονταν. Τοὺς ἄρπαξε τὴν περιουσία τους, τοὺς στεροῦσε τὴν πατρίδα τους. Ἀσεβεῖς στρατιῶτες ἔσυραν ἐκεῖνες ποὺ ἀγαποῦσαν τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ σεμνότητα, διαρρηκτες ποὺ τὶς ἀνάγκαζαν νὰ προσκυνοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ αἰσθητοῦ Ναβουχοδονόσορα¹³. Ἀλλὰ κάνει αὐτὸ ποὺ ἔκανε τὸ καμίνι τῆς Βαβυλώνας στοὺς τρεῖς μάρτυρες, δηλαδὴ ἀφοῦ ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἄφησε ἐλεύθερες τὶς ψυχὲς τους νὰ πετάξουν στὸν οὐρανό. Καὶ τὸ νικημένο φίδι ποὺ καταδίωξε τὴν Εὐὰ στὸν Παράδεισο, ποὺ ἐξαπάτησε τὸν ἄπλο καὶ ἄγνὸ χαρακτήρα της, ὅταν εἶδε τὸν ποταμὸ νὰ γίνεται κολυμβήθρα αἵματος καὶ τὰ νερά του ν' ἀνακατεύονται μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ καταδίωξε τὶς μακάριες γυναῖκες μέχρι τὸν ποταμό, γύρισε πίσω, γιὰ τὰ νερά ἀνακα-

ματικῶ κερασθεῖσιν ὕδασιν ἀνεκρούετο, καὶ περιστρέφων ἑαυ-
 τῶ τὸ κομψόν, τοῦ ἀρχαίου μηχανήματος τὴν ζημίαν ἐθρήνει,
 καὶ τὰς πρὶν εὐαπατήτους τε καὶ εὐπτοήτους γυναῖκας, ταύτας
 κατὰ τοῦ θανάτου σοβαρῶς νεανιευομένας ἐώρα, καὶ ἦν ἐτήρει
 5 πτερνίσαι πτέρναν, ταύτην ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀλλομένην ἔβλε-
 πεν.

Ἄλλ' ἰκανῶς καὶ ταῖς τροπαιοφόροις ἐμπανηγυρίσαντες γυ-
 ναιξίν, καὶ τὸ χρήσιμον πανταχοῦ τῇ ὑποθέσει κεράσαντες, καὶ
 τάφον παλαιὸν νεαρῶ τάφῳ κοσμήσαντες, καὶ παράλογον ἀνα-
 10 βίωσίν καρτερικῶ θανάτῳ συρῥάψαντες, καὶ ἀνδράσι τε καὶ γυ-
 ναιξίν ὑποδείγματα πρὸς ἀρετὴν τε καὶ εὐσέβειαν ὑποθέμενοι,
 καὶ θάνατον ἀοίδιμον καὶ ἀνάστασιν ζηλωτὴν ἐπιδείξαντες, εὐ-
 χαριστήσωμεν ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχοντι Χριστῶ· ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῶ
 15 Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τεύθηκαν με τὴν πνευματικὴ φλόγα, καὶ συλλογιζόμενο τὴν ἐξυπνάδα του, θρηνοῦσε γιὰ τὸ ἀχρηστεύθηκε τὸ παλιὸ τέχνασμα του, καὶ ἔβλεπε ὅτι οἱ γυναῖκες, ποὺ πρὶν μποροῦσε νὰ τὶς ἐξαπατήσῃ καὶ νὰ τὶς τρομάξῃ εὐκόλα, ἀγωνίζονταν μὲ θάρρος ἐναντίον τοῦ θανάτου, καὶ τὴ φτέρνα ποὺ προσπαθοῦσε νὰ πατήσῃ, τὴν ἔβλεπε νὰ τινάζεται ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ.

Ἄλλ', ἀφοῦ ἀρκετὰ πανηγυρίσαμε γιὰ τὶς τροπαιοῦχες αὐτὲς γυναῖκες καὶ σὰς προσφέραμε τὴν ὠφέλεια ἀπ' ὅλη τὴν ὑπόθεση, καὶ ἀφοῦ στολίσουμε τὸν παλιὸ μὲ νέο τάφο καὶ συνδέσαμε τὴν ὑπερφυσικὴ ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου μὲ τὸν καρτερικὸ θάνατο τῶν γυναικῶν, καὶ ἀφοῦ δώσαμε καὶ σ' ἄνδρες καὶ σὲ γυναῖκες παραδείγματα καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ ἡν εὐσέβεια, καὶ ἀφοῦ παρουσιάσαμε καὶ θάνατο περίφημο καὶ ἀνάσταση ζηλευτὴ, ἃς εὐχαριστήσουμε τὸ Χριστὸ ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Σ' αὐτόν, μαζὶ καὶ στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

4. Οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι λειμῶνα ἀρετῶν καὶ παράδεισον πνευματικὸν καλέσας τὴν Παύλου ψυχὴν· οὕτω πολὺ μὲν ἦνθει τῇ χάριτι, ἀξίαν δὲ τῆς χάριτος ἐπεδείκνυτο τῆς ψυχῆς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπειδὴ γὰρ σκεῦος ἐκλογῆς γέγονε, καὶ καλῶς ἑαυτὸν
5 ἐξεκάθηρε, δαψιλῆς ἢ τοῦ Πνεύματος ἐξεχύθη εἰς αὐτὸν δωρεά. Ὅθεν ἡμῖν καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἔτεκε ποταμούς, οὐ κατὰ τὴν τοῦ παραδείσου πηγὴν τέσσαρας μόνους, ἀλλὰ πολλῶ πλείους καθ' ἑκάστην ρέοντας τὴν ἡμέραν, οὐ τὴν γῆν ἄρδοντας, ἀλλὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς καρπογονίαν ἀρετῆς διεγείρον-
10 τας.

Τίς οὖν ἀρκέσει λόγος τοῖς τούτου κατορθώμασιν; ἢ ποία δυνήσεται γλῶσσα ἐφικέσθαι τῶν ἐγκωμίων ἐκείνου; Ὅταν γὰρ ἅπαντα τὰ ἐν ἐνθρώποις καλὰ συλλαβοῦσα ἔχη ψυχὴ μία, καὶ πάντα μεθ' ὑπερβολῆς, οὐ μόνον δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ
15 τὰ τῶν ἀγγέλων, πῶς περιεσόμεθα τοῦ μεγέθους τῶν ἐγκωμίων; Οὐ μὴν διὰ τοῦτο σιγήσομεν, ἀλλὰ δι' αὐτό, καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἐροῦμεν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐγκωμίου μέγιστον εἶδος, τὸ νικᾶν τῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος μετὰ πάσης περιουσίας τοῦ λόγου τὴν εὐκολίαν, καὶ ἡ ἥττα μυρίων τροπαίων ἐ-
20 στὴν ἡμῖν λαμπροτέρα. Πόθεν οὖν εὐκαιρον εἶη ἂν ἀψασθαι τῶν ἐγκωμίων; Πόθεν ἄλλοθεν, ἢ ἀπ' αὐτοῦ τούτου πρώτου, τοῦ δεῖ-

1. Οἱ τέσσερις ποταμοὶ ποὺ πότιζαν τὸν Παράδεισο ἦταν οἱ: Φισῶν, Γηῶν, Τίγρης καὶ Εὐφράτης.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

1. Δέν θά ἔσφαλε κανένας ἂν ὀνομάσει τήν ψυχὴ τοῦ Παύλου λιβάδι ἀρετῶν καὶ κήπο πνευματικό. Τόσο πολὺ ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ χάρη καὶ ἔδειχνε τὴν πίστη τῆς ψυχῆς του ἀντάξια αὐτῆς τῆς χάρης. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔγινε σκεῦος ἐκλογῆς καὶ καθάρισε καλὰ τὸν ἑαυτό του, εἶχε ἐκχυθεῖ σ' αὐτὸν πλούσια ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ μᾶς χάρισε καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ποταμούς, ὄχι μόνο τέσσερις σύμφωνα μὲ τὴν πηγὴ τοῦ παραδείσου¹, ἀλλὰ πολὺ περισσότερους ποὺ ρέουν καθημερινά, καὶ δέν ποτίζουν τὴ γῆ, ἀλλὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὶς διεγείρουν στὴν καρποφορία τῆς ἀρετῆς.

Ποιὸς λοιπὸν λόγος εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξυμνήσει τὰ κατορθώματά του; ἢ ποιά γλώσσα θὰ μπορέσει νὰ πλησιάσει τὰ ἐγκώμιά του; Γιατὶ ὅταν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καλὰ τὰ ἔχει συγκεντρωμένα μία ψυχὴ, καὶ ὅλα σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ, καὶ ὄχι μόνο τὰ καλὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων, πῶς θὰ ξεπεράσουμε τὸ μέγεθος τῶν ἐγκωμίων; Δέν θὰ σιωπήσουμε βέβαια γι' αὐτό, ἀλλὰ γι' αὐτό, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο εἶδος ἐγκωμίου, τὸ νὰ ξεπερνᾶ δηλαδή τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων κατὰ πολὺ τὴν εὐχέρεια τοῦ λόγου, καὶ ἡ ἥττα εἶναι γιὰ μᾶς λαμπρότερη ἀπὸ ἄπειρες νίκες. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἦταν κατάλληλο νὰ ἀρχίσουμε τοὺς ἐπαίνους; Ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ αὐτὸ πρῶτα, νὰ ἀποδεί-

ξαι τὰ ἀπάντων ἔχοντα ἀγαθά; Εἴτε γὰρ προφηῆται ἐπεδείξαντό τι γενναῖον, εἴτε πατριάρχαι, εἴτε δίκαιοι, εἴτε ἀπόστολοι, εἴτε μάρτυρες, πάντα ταῦτα ὁμοῦ συλλαβῶν ἔχει μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς μεθ' ὄσης οὐδεὶς ἐκείνων, ὅπερ ἕκαστος εἶχε καλόν, ἐκέ-
5 κτητο.

Σκόπει δέ· προσήνεγκεν Ἄβελ θυσίαν, καὶ ἐντεῦθεν ἀνακη-
ρύττεται. Ἄλλ' ἐὰν τὴν Παύλου θυσίαν εἰς μέσον ἀγάγῃς, το-
σοῦτον δείκνυται βελτίων ἐκείνης, ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανός.
Ποίαν οὖν βούλεσθε εἶπω; οὐδὲ γὰρ μία μόνον ἐστί. Καὶ γὰρ ἑαυ-
10 τὸν καθ' ἐκάστην κατέθεν ἡμέραν, καὶ ταύτην πάλιν διπλῆν ἐ-
ποίει τὴν προσφορὰν· τοῦτο μὲν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνή-
σκων, τοῦτο δὲ τὴν νέκρωσιν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ περιφέρων.
Καὶ γὰρ πρὸς κινδύνους διηνεκῶς παρετάττετο, καὶ ἐσφάττετο
τῇ προαιρέσει, καὶ τῆς σαρκὸς τὴν φύσιν οὕτως ἐνέκρωσεν, ὡς
15 τῶν σφαγιαζομένων ἱερείων μηδὲν ἔλαττον διακειῖσθαι, ἀλλὰ καὶ
πολλῷ πλέον. Οὐδὲ γὰρ βοῦς καὶ πρόβατα προσέφερεν, ἀλλ' ἐ-
αυτὸν διπλῆ καθ' ἐκάστην ἐσφαγίαζε τὴν ἡμέραν. Διὸ καὶ ἐθάρ-
ρησεν εἰπεῖν· «Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι», σπονδῆν ἑαυτοῦ τὸ αἷ-
μα καλέσας.

20 Οὐ μὴν ἠρκέσθη ταῖς θυσίαις ταύταις, ἀλλ' ἐπειδὴ καλῶς ἐ-
αυτὸν καθιέρωσε, καὶ τὴν οἰκουμένην προσήνεγκε, καὶ γῆν καὶ
θάλατταν, καὶ Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον, καὶ πᾶσαν ἀπαξαπλῶς ὄ-
σιν ἡλῖος ἐφορᾷ γῆν, ταύτην, καθάπερ ὑπόπερός τις γενόμε-
νος, ἐπῆλθε πᾶσαν, οὐχ ἀπλῶς ὁδοιπορῶν, ἀλλὰ τὰς ἀκάνθας
25 τῶν ἀμαρτημάτων ἀνασπῶν, καὶ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας κατα-
σπείρων, τὴν πλάνην ἀπελαύνων, τὴν ἀλήθειαν ἐπανάγων, ἐξ
ἀνθρώπων ἀγγέλους ποιῶν, μᾶλλον δὲ ἀπὸ δαιμόνων ἀγγέλους
τοὺς ἀνθρώπους. Διὸ καὶ μέλλων ἀπιέναι μετὰ τοὺς πολλοὺς ἰ-
δρῶτας καὶ τὰ πυκνὰ ταῦτα τρόπαια, παραμυθούμενος τοὺς μα-

2. Ἦταν οἱ ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν καὶ οἱ γενάρχες τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Πα-
τριάρχες ὀνομάσθησαν πολλὰ πρόσωπα. Περισσότερα γι' αὐτοὺς βλέπε στὴ
ΘΗΕ, τόμ. 10, σελ. 135-138. 3. Β' Τιμ. 4, 6.

ξουμε ὅτι ἔχει ὅλα τὰ καλά; Γιατὶ εἴτε οἱ προφῆτες ἔδειξαν κάτι σημαντικό, εἴτε οἱ πατριάρχες², εἴτε οἱ δίκαιοι, εἴτε οἱ ἀπόστολοι, εἴτε οἱ μάρτυρες, ὅλα αὐτὰ μαζί τὰ ἔχει συγκεντρωμένα ὁ Παῦλος σὲ τόσο ὑπερβολικὸ βαθμὸ, ποῦ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶχε, καὶ ὅποιο καλὸ εἶχε καθένας χωριστά, τὸ εἶχε αὐτός.

Πρόσεχε· πρόσφερε θυσία ὁ Ἄβελ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀνακηρύσσεται ἀγαθός. Ἄλλὰ ἐὰν φέρεις ἐνώπιόν μας τὴ θυσία τοῦ Παύλου, τόσο ἀνώτερη παρουσιάζεται ἀπὸ ἐκείνη, ὅσο ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ. Ποιὰ λοιπὸν θυσία θέλετε νὰ πῶ; γιατί δὲν εἶναι μόνο μία. Γιατὶ πραγματικὰ θυσίαζε τὸν ἑαυτό του καθημερινὰ καὶ ἔκανε μάλιστα διπλὴ αὐτὴν τὴν προσφορά, πρῶτα πεθαίνοντας καθημερινὰ καὶ ὕστερα φέροντας τὴ νέκρωση στὸ σῶμα του. Γιατὶ διαρκῶς ἦταν ἀντιμέτωπος μὲ κινδύνους καὶ θυσιαζόταν μὲ τὴ θέλησή του, καὶ νέκρωσε ἔτσι τὴ φύση τῆς σάρκας, ὥστε νὰ μὴ εἶναι καθόλου κατώτερος ἀπὸ τὰ θυσιαζόμενα σφάγια, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀνώτερος. Γιατὶ δὲν πρόσφερε βόδια καὶ πρόβατα, ἀλλὰ θυσίαζε διπλὰ τὸν ἑαυτό του κάθε ἡμέρα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ πεῖ· «Γιατὶ ἐγὼ τώρα προσφέρω σπουδῆ»³, καλώντας σπουδῆ τὸ δικό του αἷμα.

Ὅμως δὲν ἀρκέστηκε στὶς θυσίες αὐτές, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀφιέρωσε καλὰ τὸν ἑαυτό του, πρόσφερε καὶ τὴν οἰκουμένη θυσία καὶ σὰν νὰ εἶχε φτερά, διέσχισε τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς ἄλλες χῶρες, καὶ γενικὰ ὅλη τὴ γῆ ποῦ βλέπει ὁ ἥλιος, ὄχι μόνο ὁδοιπορώντας, ἀλλὰ ξερριζώνοντας τὰ ἀγκάθια τῶν ἁμαρτημάτων καὶ σπέρνοντας τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας, ἀπομακρύνοντας τὴν πλάνη, ἐπαναφέροντας τὴν ἀλήθεια, κάνοντας ἀγγέλους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ καλύτερα ἀπὸ δαίμονες τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔκανε ἀγγέλους. Γι' αὐτὸ καὶ ὄταν ἐπρόκειτο νὰ φύγει ἀπὸ τὸν κόσμον ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους του καὶ τὰ πολλὰ τρόπαια αὐτά, παρηγορώντας τοὺς μαθητὲς του ἔλεγε· «Καὶ ἂν ἀκόμη χύνω τὸ αἷμα μου σπουδῆ ἐπάνω στὴ θυσία καὶ λειτουργία τῆς πίστεως σας, χαίρω

θητάς, ἔλεγεν· «Εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· διὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι». Τί τοίνυν γένοιτ' ἂν τῆς θυσίας ταύτης ἴσον, ἣν τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος σπασάμενος ἔθυσεν,
5 ἦν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσήγαγε τῷ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν;

2. Ἄλλ' ἀνηρέθη δολοφονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κάιν ὁ Ἄβελ, καὶ ταύτη λαμπρότερος γέγονεν; Ἄλλ' ἐγὼ σοι μυρίους ἠρίθμησα θανάτους, καὶ τοσοῦτους, ὅσας ἡμέρας κηρύττων ἔζησεν ὁ μακάριος οὗτος. Εἰ δὲ καὶ τὴν μέχρι τῆς πείρας αὐτῆς προελθοῦσαν
10 βούλει μαθεῖν σφαγὴν, ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μήτε ἀδικηθέντος, μήτε εὐεργετηθέντος κατέπεσεν· οὗτος δὲ ὑπὸ τούτων ἀνηρεῖτο, οὓς ἐξαρπάσαι τῶν μυρίων ἐπέιγετο κακῶν, καὶ δι' οὓς πάντα ἔπασχεν, ἅπερ ἔπαθεν. Ἄλλὰ Νῶε δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, καὶ μόνος ἐν ἅπασι τοιοῦτος ἦν; Ἄλλὰ καὶ Παῦλος
15 μόνος ἐν ἅπασι τοιοῦτος. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἑαυτὸν μετὰ τῶν παιδῶν διέσωσε μόνον· οὗτος δέ, πολὺ χαλεπωτέρου τὴν οἰκουμένην κατακλυσμοῦ καταλαβόντος, οὐ σανίδας πηξάμενος καὶ κιβωτὸν ποιήσας, ἀλλ' ἀντὶ σανίδων τὰς ἐπιστολὰς συνθείς, οὐ δύο καὶ τρεῖς καὶ πέντε συγγενεῖς, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν,
20 καταποντίζεσθαι μέλλουσαν, ἐκ μέσων ἤρπασε τῶν κυμάτων.

Οὐδὲ γὰρ τοιαύτη ἦν ἡ κιβωτός, ὡς ἐν ἐνὶ περιφέρεσθαι τόπω, ἀλλὰ τὰ τέρματα τῆς οἰκουμένης κατέλαβε, καὶ ἐξ ἐκείνου πάντας εἰσάγει μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὴν λάρνακα ταύτην. Σύμμετρον γὰρ τῷ πλήθει τῶν σωζομένων αὐτὴν κατασκευάσας, δε-
25 χόμενος ἀλόγων ἀνοητοτέρους, ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐφαμίλλους ἐργάζεται, καὶ ταύτη νικῶν τὴν κιβωτὸν ἐκείνην. Ἐκείνη μὲν γὰρ κόρακα λαβοῦσα, κόρακα πάλιν ἐξέπεμψε, καὶ λύκον ὑποδεξαμένη, τὴν θηριωδίαν οὐ μετέβαλεν· οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ λαβὼν λύκους, πρόβατα εἰργάσατο, καὶ λαβὼν ἰέρακας καὶ
30 κολοιοῦς, περιστερὰς τούτους ἀπετέλεσε, καὶ πᾶσαν ἀλογίαν καὶ θηριωδίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐκβαλὼν, τὴν τοῦ

καὶ χαίρω μαζί μ' ὄλους σας· γι' αὐτὸ καὶ ἐσεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετε με ἐμένα»⁴. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἰσάξιο μὲ τὴ θυσία αὐτή, τὴν ὁποία θυσίασε μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποία πρόσφερε στὸ θυσιαστήριον ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς;

2. Ἄλλὰ δολοφονήθηκε ὁ Ἄβελ ἀπὸ τὸν Κάϊν καὶ ἔτσι ἔγινε ἐνδοξότερος; Ἐγὼ ὁμως σοῦ ἀρίθμησα ἄπειρους θανάτους καὶ τόσους ὄσες ἡμέρες ἔζησε κηρύσσοντας αὐτὸς ὁ μακάριος. Καὶ ἐὰν θέλεις νὰ μάθεις αὐτὴν τὴν πραγματικὴ σφαγὴ, ἐκεῖνος θανατώθηκε ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του ποὺ δὲν τὸν εἶχε ἀδικήσει, οὔτε εὐεργετήσει. Ὁ Παῦλος ὁμως θανατωνόταν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους ἔτρεχε ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὰ ἄπειρα κακὰ καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους πάθαινε, αὐτὰ ποὺ ἔπαθε. Ἄλλὰ ὁ Νῶε ἦταν δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα στὴ γενεά του, καὶ μόνο αὐτὸς ἀνάμεσα σ' ὄλους ἦταν τέτοιος; Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ἦταν τέτοιος, μόνος ἀνάμεσα σ' ὄλους. Καὶ ἐκεῖνος ἔσωσε μόνο τὸν ἑαυτό του μαζί μὲ τὰ παιδιὰ του. Ὁ Παῦλος ὁμως, ὅταν ἔγινε στὴν οἰκουμένη πολὺ χειρότερος κατακλυσμὸς, χωρὶς νὰ καρφώσει σανίδες καὶ νὰ κάμει κιβωτό, ἀλλὰ ἀντὶ γιὰ σανίδες γράφοντας τὶς ἐπιστολές του, ὄχι δύο καὶ τρεῖς καὶ πέντε συγγενεῖς, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταποντισθεῖ, ἄρπαξε μέσα ἀπὸ τὰ κύματα.

Γιατὶ οὔτε ἡ κιβωτός του ἦταν τέτοια, ὥστε νὰ περιφέρεται σ' ἓναν τόπο, ἀλλὰ ἔπιασε τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον ὄλους τοὺς ὀδηγεῖ μέσα σ' αὐτὴν τὴν κιβωτό. Ἀφοῦ τὴν ἔκαμε ἀνάλογη πρὸς τὸ πλῆθος τῶν σωζομένων, δέχεται ἀνθρώπους πιδ ἀνόητους ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τοὺς κάνει ἰσάξιους μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, ξεπερνώντας ἔτσι τὴν κιβωτὸ τοῦ Νῶε. Γιατὶ ἐκεῖνη ἀφοῦ ἔλαβε κόρακα, κόρακα πάλι τὸν ἐξαπέστειλε, καὶ λύκο ἀφοῦ φιλοξένησε, τὴ θηριωδία του δὲν ἄλλαξε. Αὐτὸς ὁμως δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι· ἀλλὰ ἀφοῦ ὑποδέχθηκε λύκους, τοὺς ἔκαμε πρόβατα, καὶ ἀφοῦ δέχθηκε γεράκια καὶ καλιακοῦδες, τὰ ἔκαμε περιστέρια, καὶ ἀφοῦ ἀπομά-

Πνεύματος ἐπεισήγαγεν ἡμερότητα, καὶ μέχρι νῦν μένει πλέουσα ἢ κιβωτὸς αὕτη, καὶ οὐ διαλύεται. Οὐδὲ γὰρ ἴσχυσεν αὐτῆς τὰς σανίδας χαυνῶσαι τῆς κακίας ὁ χειμῶν, ἀλλ' ὑπερπλέουσα μᾶλλον τοῦ χειμῶνος, τὴν ζάλην κατέλυσε· καὶ μάλα εἰκότως· οὐ
5 γὰρ ἀσφάλτω καὶ πίσσῃ, ἀλλὰ Πνεύματι ἀγίῳ κεχρισμένοι αἱ σανίδες αὐταί εἰσιν.

Ἄλλὰ τὸν Ἀβραὰμ θαυμάζουσιν ἅπαντες, ὅτι ἀκούσας, «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου», ἀφῆκε πατρίδα, καὶ οἰκίαν, καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ πάντα ἦν αὐτῷ
10 τὸ ἐπίταγμα τοῦ Θεοῦ; Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τοῦτο θαυμάζομεν. Ἄλλὰ τί Παύλου γένοιτ' ἂν ἴσον; Ὅς οὐ πατρίδα καὶ οἰκίαν καὶ συγγενεῖς ἀφῆκεν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κόσμον διὰ τὸν Ἰησοῦν, μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ ὑπερεῖδε, καὶ ἔν μόνον ἐζήτει, τοῦ Ἰησοῦ τὴν ἀγάπην. Καὶ ἄκουε αὐτοῦ
15 τοῦτο δηλοῦντος καὶ λέγοντος. «Οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὑψωμα, οὔτε βάθος δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἰς κινδύνους ρίψας ἑαυτόν, τὸν ἀδελφιδοῦν ἐξήρπασε τῶν βαρβάρων; Ἄλλ' οὗτος οὐ τὸν ἀδελφιδοῦν, οὐδὲ τρεῖς καὶ πέντε πόλεις, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, οὐκ ἀπὸ βαρβάρων, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς τῶν δαιμόνων
20 ἐξήρπασε χειρός, μυρίους καθ' ἐκάστην ὑπομένων κινδύνους, καὶ τοῖς οἰκείοις θανάτοις ἑτέροις πολλὴν ἀσφάλειαν κτώμενος. Ἄλλ' ἐκεῖ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἐστι καὶ ἡ κορωνὶς τῆς φιλοσοφίας, τὸ τὸν υἱὸν καταθῆσαι; Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὰ πρωτεῖα
25 παρὰ τῷ Παύλῳ ὄντα εὐρήσομεν· οὐ γὰρ υἱόν, ἀλλ' ἑαυτὸν μυριάκις κατέθυσεν, ὅπερ ἔφθην εἰπών.

3. Τί ἂν τις θαυμάσειε τοῦ Ἰσαάκ; Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ τὴν ἀνεξικακίαν, ὅτι φρέατα ὀρύττων, καὶ τῶν οἰκείων ἐλαυνόμενος ὄρων, οὐκ ἐπεξήει, ἀλλὰ καὶ καταχωννύμενα ὄρων.

5. Γεν. 12, 1.

6. Ρωμ. 8, 37.38.

7. Πρόκειται γιὰ τὸ Λώτ. Βλ. Γεν. 14, 1-16.

κρυνε κάθε παραλογισμὸ καὶ θηριωδία τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἔβαλε μέσα της τὴν ἡμερότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μέχρι σήμερα πλέει ἢ κιβωτὸς αὐτὴ καὶ δὲν διαλύεται. Καὶ οὔτε μπόρεσε ὁ χειμῶνας τῆς κακίας νὰ ἀνοίξει τὶς σανίδες της, ἀλλὰ κατόρθωσε νὰ ἐπιπλεύσει καὶ νὰ διαλύσει τὴ θύελλα τοῦ χειμῶνα. Καὶ πολὺ φυσικά, ἀφοῦ οἱ σανίδες της δὲν εἶναι ἀλειμμένες μὲ ἄσφαλτο καὶ πίσσα, ἀλλὰ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Ἄλλὰ τὸν Ἀβραὰμ θαυμάζουν ὄλοι, γιατί ὅταν ἄκουσε, «Φύγε ἀπὸ τὴ γῆ σου καὶ τοὺς συγγενεῖς σου»⁵, ἄφησε πατρίδα καὶ σπίτι καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ τὰ πάντα ἦταν γι' αὐτὸν ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ; Πραγματικὰ καὶ ἐμεῖς τὸ θαυμάζουμε αὐτό. Ἄλλὰ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἰσάξιο μὲ τὸν Παῦλο; Αὐτὸς δὲν ἄφησε πατρίδα καὶ σπίτι καὶ συγγενεῖς, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν κόσμον γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ, ἢ καλύτερα, τὸ ἴδιο τὸν οὐρανό, καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ περιφρόνησε καὶ ἓνα μόνο ζητοῦσε, τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἄκουσε τὸν ἴδιο νὰ δηλώνει αὐτὸ καὶ νὰ λέγει· «Οὔτε οἱ περιστάσεις τοῦ παρόντος, οὔτε τὰ μέλλοντα γεγονότα, οὔτε τὸ ὕψος, οὔτε τὸ βάθος θὰ μπορέσει νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ»⁶. Ἄλλὰ ὁ Ἀβραὰμ ριψοκινδυνεύοντας τὴ ζωὴ του, ἄρπαξε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τὸν ἀνεψιό του⁷; Ὁ Παῦλος ὁμοίως δὲν ἄρπαξε τὸν ἀνεψιό του, οὔτε τρεῖς καὶ πέντε πόλεις, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ὄχι ἀπὸ βαρβάρους, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια τῶν δαιμόνων, ὑπομένοντας καθημερινὰ ἄπειρους κινδύνους καὶ παρέχοντας μὲ τοὺς δικούς του θανάτους πολλὴ ἀσφάλεια στοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ στὴν περίπτωση τοῦ Ἀβραὰμ ὑπάρχει τὸ κυριότερο ἀγαθὸ καὶ τὸ ἀνώτατο δεῖγμα εὐσέβειας, τὸ νὰ θυσιάσει δηλαδὴ τὸν υἱό του; Ὅμως καὶ ἐδῶ θὰ συναντήσουμε τὰ πρωτεῖα νὰ τὰ ἔχει ὁ Παῦλος, γιατί δὲ θυσίασε τὸν υἱό του, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του ἄπειρες φορές, πράγμα ποὺ εἶπα παραπάνω.

3. Τί θὰ μπορούσε νὰ θαυμάσει κανεὶς στὸν Ἰσαάκ; Πάρα πολλὰ βέβαια πράγματα, κυρίως ὁμοίως τὴν ἀνεξικακία, γιατί ὅταν ἀνοιγε πηγάδια καὶ τὸν ἔδιωχναν ἀπὸ τὰ δικά του κτήμα-

ἠνείχετο, καὶ πρὸς ἕτερον αἰεὶ μεθίστατο τόπον, οὐχ ὁμόσε αἰεὶ τοῖς λυποῦσι χωρῶν, ἀλλ' ἐξιστάμενος καὶ παραχωρῶν πανταχοῦ τῶν οἰκείων κτημάτων, ἕως αὐτῶν τὴν ἄδικον ἐκόρεσεν ἐπιθυμίαν. Ἄλλ' ὁ Παῦλος οὐ φρέατα λίθοις καταχωννύμενα ὀρώων, ἀλλὰ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, οὐ παρεχώρει, καθάπερ ἐκεῖνος, μόνον, ἀλλ' εἰσιῶν τοὺς λίθους βάλλοντας αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγειν ἐφιλονεῖκει· ὅσῳ γὰρ κατεχώννυτο ἡ πηγὴ, τοσοῦτω μᾶλλον ἐξερρήγνυτο, καὶ πλείους ἐξέχεε ποταμοὺς εἰς ὑπομονήν.

- 10 Ἄλλὰ τὸν παῖδα τὸν τούτου θαυμάζει τῆς καρτερίας ἡ Γραφή; Καὶ ποία ἀδαμαντίνη ψυχὴ τὴν Παύλου δύναται ἂν ἐπιδείξασθαι ὑπομονήν; Οὐδὲ γὰρ δις ἑπτὰ ἔτη ἐδούλευσεν, ἀλλὰ τὸν πάντα βίον ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ νύμφης, οὐ συγκαιόμενος μόνον τῷ καύματι τῆς ἡμέρας, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, ἀλλὰ
15 μυρίας νιφάδας πειρασμῶν ὑπομένων, νῦν μὲν μάστιγας λαμβάνων, νῦν δὲ λίθοις τὸ σῶμα βαλλόμενος, καὶ νῦν μὲν θηρίοις μαχόμενος, νῦν δὲ πελάγει πυκτεύων, καὶ λιμῷ διηνεκεῖ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ κρυμῷ, καὶ πανταχοῦ ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδῶν, καὶ τὰ πρόβατα ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου φάρυγγος ἀφαρπάζων.
20 Ἄλλὰ σώφρων ὁ Ἰωσήφ; Ἄλλὰ δέδοικα μὴ γέλωσ ἢ τὸν Παῦλον ἐντεῦθεν ἐγκωμιάζειν, ὃς ἐσταύρωσεν ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐ τὰ λαμπρὰ ἐν τοῖς σώμασι μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ πράγματα οὕτως ἕώρα, ὡς ἡμεῖς τὴν κόνιν καὶ τὴν τέφραν, καὶ ὡς ἂν νεκρὸς πρὸς νεκρὸν ἀκίνητος γένοιτο. Οὕτω μετὰ ἀκριβείας τῆς
25 φύσεως τὰ σκιρτήματα κατευνάζων, οὐδὲν οὐδέποτε πρὸς οὐδὲν ἀνθρώπινον πάθος ἔπαθεν.

Ἐκπλήττονται τὸν Ἰώβ ἅπαντες ἄνθρωποι; Καὶ μάλα εἰκότως· καὶ γὰρ μέγας ἀθλητῆς, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Παῦλον παρισσοῦσθαι δυνάμενος, διὰ τὴν ὑπομονήν, διὰ τὴν καρτεράν

8. Βλ. Γεν. 26, 12-33.

9. Δηλαδή τὸν Ἰακώβ.

10. Δηλαδή τὴν Ἐκκλησίαν.

τα, δὲν ἐπιτιθόταν, ἀλλὰ ἀνεχόταν νὰ βλέπει καὶ τὰ πηγάδια σκεπασμένα μὲ πέτρες καὶ χῶμα, καὶ πάντοτε μετανάστευε σὲ ἄλλο τόπο, χωρὶς νὰ ἐπιτίθεται κάθε φορὰ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν στενοχωροῦσαν, ἀλλὰ παραιτοῦνταν καὶ παραχωροῦσε τὰ δικά του κτήματα, μέχρι τότε ποὺ χόρτασε τὴν ἄδικη ἐπιθυμία τους⁸. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος βλέποντας ὄχι τὰ πηγάδια του σκεπασμένα μὲ πέτρες, ἀλλὰ τὸ δικό του σῶμα, δὲν τὸ ἀνεχόταν μόνο, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλὰ προσπαθοῦσε ν' ἀνυψώσει στὸν οὐρανὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν λιθοβολοῦσαν. Γιατὶ ὅσο σκεπαζόταν ἀπὸ πέτρες ἢ πηγὴ, τόσο περισσότερο ἀνοιγόταν καὶ ἔχυνε πρὸς τὰ ἔξω περισσότερους ποταμοὺς ὑπομονῆς.

Ἀλλὰ ἡ ἀγία Γραφὴ θαυμάζει τὸν υἱὸ τοῦ Ἰσαάκ⁹ γιὰ τὴν ὑπομονή του; Καὶ ποιά ἀδαμάντινη ψυχὴ θὰ μπορέσει νὰ ἐπιδείξει τὴν ὑπομονὴ τοῦ Παύλου; Γιατὶ δὲν ἐργάσθηκε δεκατέσσερα χρόνια, ἀλλὰ ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ τὴ νύμφη τοῦ Χριστοῦ¹⁰, χωρὶς νὰ ὑποφέρει μόνο ἀπὸ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ τὸν παγετὸ τῆς νύκτας, ἀλλὰ ὑπομένοντας ἀπειρες νιφάδες πειρασμῶν, σήμερα δεχόμενος μαστιγώσεις, τὴν ἄλλη ἡμέρα λιθοβολούμενος, ἄλλοτε μαχόμενος μὲ τὰ θηρία, καὶ ἄλλοτε ἀγωνιζόμενος μὲ τὸ πέλαγος, μὲ τὴν πείνα ποὺ διαρκοῦσε ἡμέρα καὶ νύκτα, καὶ μὲ τὸ ψύχος, καὶ πάντοτε ὑπερπηδώντας τοὺς κινδύνους καὶ ἀρπάζοντας τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου. Ἀλλὰ εἶναι σώφρονας ὁ Ἰωσήφ; Φοβοῦμαι ὁμῶς μήπως εἶναι ἀστεῖο νὰ ἐπαινῶ ἀπὸ αὐτὸ τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος σταυρώθηκε γιὰ τὸν κόσμον, καὶ ὄχι αὐτὰ ποὺ εὐχαριστοῦν τὸ σῶμα μόνο, ἀλλὰ ὅλα τὰ πράγματα ἔτσι τὰ ἔβλεπε, ὅπως ἐμεῖς τὴ σκόνη καὶ τὴ στάχτη, καὶ παρέμεινε ἀσυγκίνητος σὰν ἕνας νεκρὸς μπροστὰ σὲ νεκρό. Ἔτσι καταπραΰνοντας μὲ προσοχὴ ὅλες τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ποτὲ δὲν ἔπαθε τίποτε μπροστὰ σὲ κανένα ἀνθρώπινο πάθος.

Θαυμάζουν τὸν Ἰώβ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι; Καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ ἦταν μεγάλος ἀθλητὴς καὶ μποροῦσε νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο, γιὰ τὴν ὑπομονὴ του, γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς ζωῆς του, γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του στὸ Θεό, γιὰ τὴν πεισματώδη

μάχην ἐκείνην, διὰ τὴν θαυμαστὴν νίκην τὴν μετὰ τὴν μάχην. Ἄλλὰ Παῦλος οὐχὶ μῆνας πολλοὺς ἀγωνιζόμενος οὕτω διῆγεν, ἀλλ' ἔτη πολλά, οὐχὶ τήκων βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχώρος καὶ ἐπὶ κοπρίας καθήμενος, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τοῦ λέοντος τὸ νοητὸν στόμα
5 συνεχῶς ἐμπίπτων, καὶ μυρίοις παλαίων πειρασμοῖς, πάσης πέτρας στερρότερος ἦν· οὐχὶ παρὰ τριῶν φίλων, ἢ τεσσάρων, ἀλλὰ παρὰ πάντων ὄνειδιζόμενος τῶν ἀπιστούντων ψευδαδέλφων, ἐμπυτόμενος, λοιδορούμενος.

Ἄλλ' ἡ φιλοξενία τοῦ Ἰωβ μεγάλη, καὶ ἡ πρὸς τοὺς δεομέ-
10 νους κηδεμονία; Οὐδὲ ἡμεῖς ἀντεροῦμεν· ἀλλὰ τῆς Παύλου τοσοῦτον καταδεεστέραν εὐρήσομεν, ὅσον ψυχῆς σῶμα ἀφέστηκεν. Ἄ γὰρ ἐκεῖνος περὶ τοὺς τὴν σάρκα πεπηρωμένους ἐπεδείκνυτο, ταῦτα οὗτος περὶ τοὺς τὴν ψυχὴν λελωβημένους ἔπραττε, πάντας τοὺς χωλοὺς καὶ ἀναπήρους τὸν λογισμὸν διορθού-
15 μενος, καὶ τοὺς γυμνοὺς καὶ ἀσχημονοῦντας περιβάλλων τῇ τῆς φιλοσοφίας στολῇ· καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς δὲ τοσοῦτον αὐτοῦ περιῆν, ὅσω πολλῶ μείζον τὸν πενία συζῶντα καὶ λιμῶ βοηθεῖν τοῖς δεομένοις, τοῦ ἐκ περιουσίας τοῦτο ποιεῖν· καὶ τοῦ μὲν ἡ οἰκία παντὶ ἐλθόντι ἀνέωκτο, τοῦ δὲ ἡ ψυχὴ πάσῃ τῇ οἰκουμένη ἡ-
20 πλωτο, καὶ ὀλοκλήρους δῆμους ὑπεδέχετο. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν». Καὶ ὁ μὲν, προβάτων αὐτῶ καὶ βοῶν ὄντων ἀπείρων, φιλότιμος περὶ τοὺς δεομένους ἦν· οὗτος δέ, οὐδὲν πλέον κεκτημένος τοῦ σώματος, ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῖς δεομένοις ἐπήρκει,
25 καὶ βοᾷ λέγων· «Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐται», τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐργασίαν πρόσσῃ δον τοῖς πεινώσι καὶ λιμώττουσι κεκτημένος.

4. Ἄλλὰ οἱ σκώληκες καὶ τὰ τραύματα χαλεπὰς καὶ ἀκαρτε-

11. Εἶναι οἱ Ἰουδαῖζοντες Χριστιανοὶ ποὺ ἐπέμεναν στὴν ὑποχρεωτικὴ τήρηση τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τηροῦσαν ἐπαφὴ μὲ τὴν ἰουδαϊκὴ λατρεία.

12. Β' Κορ. 6, 12.

13. Πράξ. 20, 34.

ἐκείνη μάχη, γιὰ τὴ θαυμαστὴ νίκη τοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη. Ὁ Παῦλος ὁμως δὲ ζοῦσε ἔτσι ἀγωνιζόμενος πολλοὺς μῆνες, ἀλλὰ πολλὰ χρόνια, χωρὶς νὰ διαλύει τοὺς βώλους τῆς γῆς ἀπὸ τὸ πύο τῶν πληγῶν τοῦ καὶ νὰ κάθεται πάνω στὴν κοπριά, ἀλλὰ πέφτοντας συνεχῶς μέσα στὸ νοητὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ παλεύοντας μὲ ἄπειρους πειρασμούς, ἦταν πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ κάθε πέτρα. Δὲν τὸν περιγελοῦσαν τρεῖς ἢ τέσσερις φίλοι, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἄπιστοι ψευδάδελφοι¹¹ καὶ τὸν ἔφτυναν καὶ τὸν κατηγοροῦσαν.

Ἡ φιλοξενία ὁμως τοῦ Ἰώβ ἦταν μεγάλη, καθὼς καὶ ἡ φροντίδα τοῦ γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη; Οὔτε ἐμεῖς ἀντιλέγουμε, ἀλλὰ θὰ τὴ βροῦμε τόσο κατώτερη ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴ φιλοξενία τοῦ Παύλου, ὅσο ἀπέχει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Γιατὶ ὅποιο ἐνδιαφέρον ἔδειχνε ἐκεῖνος γιὰ τοὺς τυφλοὺς κατὰ σάρκα, τὸ ἔκανε αὐτὸς γιὰ τοὺς ἀκρωτηριασμένους κατὰ τὴν ψυχὴ, διορθώνοντας τοὺς κουτσοὺς καὶ ἀνάπηρους κατὰ τὸ λογικὸ καὶ ντύνοντας μὲ τὴ στολὴ τῆς εὐσέβειας τοὺς γυμνοὺς καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔκαναν ἀσχήμιες. Καὶ στὰ σωματικὰ τόσο ξεπερνοῦσε τὸν Ἰώβ, ὅσο πολὺ μεγαλύτερο εἶναι τὸ νὰ βοηθεῖ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη αὐτὸς ποὺ ζεῖ μέσα στὴ φτώχεια καὶ τὴν πείνα, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ κάνει τοῦτο ἀπὸ τὸ περίσσειμά του. Καὶ τὸ σπῆτι τοῦ Ἰώβ ἦταν ἀνοικτὸ γιὰ ὅποιον ἐρχόταν, ἡ ψυχὴ ὁμως τοῦ Παύλου ἦταν ἀπλωμένη σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ ὑποδεχόταν ὀλόκληρες πόλεις. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Δὲ στενοχωρεῖσθε μέσα μας, ἀλλὰ στενοχωρεῖσθε στὰ σπλάχνα σας»¹². Καὶ ὁ Ἰώβ, ἔχοντας πάρα πολλὰ πρόβατα καὶ βόδια, ἦταν γενναιόδωρος σ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. Ὁ Παῦλος ὁμως, χωρὶς νὰ κατέχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἀπὸ αὐτὸ βοηθοῦσε ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη καὶ φωνάζει λέγοντας· «Στις ἀνάγκες μου καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν μαζί μου ὑπηρέτησαν αὐτὰ τὰ χέρια μου»¹³, ἔχοντας τὴ σωματικὴ του ἐργασία εἰσόδημα γιὰ ἐκείνους ποὺ ὑπόφεραν ἀπὸ πείνα καὶ ἦταν πεινασμένοι.

4. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκουλήκια καὶ οἱ πληγῆς προξενοῦσαν στὸν

ρήτους παρείχον τῷ Ἰωβ τὰς ὀδύνας; Ὁμολογῶ καὶ γὰρ· ἀλλ' ἐὰν τὰς ἐν τοσοῦτοις ἔτεσι τοῦ Παύλου μάστιγας, καὶ τὸν λιμὸν τὸν διηνεκῆ, καὶ τὴν γυμνότητα καὶ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὸ δεσμοτήριον, καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, τὰς παρὰ τῶν οἰκείων, τὰς παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, τὰς παρὰ τῶν τυράννων, τὰς παρὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀντιθῆς, καὶ μετὰ τούτων τὰ τούτων πικρότερα, λέγω δὴ τὰς ὑπὲρ τῶν πιπτόντων ὀδύνας, τὴν φροντίδα τῶν Ἐκκλησιῶν πασῶν, τὴν πύρωσιν, ἣν ὑπὲρ ἐκάστου τῶν σκανδαλιζομένων ὑπέμενε, ὄψει πῶς πέτρας στερροτέρα ἦν ἢ ταῦτα φέρουσα ψυχῆ, καὶ σίδηρον καὶ ἀδάμαντα ἐνίκα. Ἄπερ οὖν ἐκεῖνος ἔπασχεν ἐν τῷ σώματι, ταῦτα οὗτος ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ σκώληκος παντὸς χαλεπώτερον ἢ καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων ἀθυμία διέτρωγεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Ὅθεν καὶ πηγὰς δακρύων ἠφίει διηνεκεῖς, οὐ τὰς ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς νύκτας, καὶ πάσης γυναικὸς ὠδινούσης δριμύτερον διεσπᾶτο καὶ καθ' ἕκαστον αὐτῶν. Διὸ καὶ ἔλεγε, «Τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω».

Τίνα ἂν τις μετὰ τὸν Ἰωβ ἐκπλαγεῖ; Τὸν Μωϋσέα πάντως. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερηκόντισε· μεγάλα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὰ ἄλλα, τὸ δὲ κεφάλαιον καὶ ἡ κορωνὶς τῆς ἀγίας ψυχῆς ἐκείνης, ὅτι ἐξαλειφθῆναι εἴλετο τῆς τοῦ Θεοῦ βίβλου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλ' οὗτος μὲν συναπολέσθαι ἑτέροις ἠρεῖτο· ὁ δὲ Παῦλος οὐ συναπολέσθαι, ἀλλ', ἑτέρων σωζομένων, αὐτὸς ἐκπεσεῖν τῆς δόξης τῆς ἀπεράντου. Καὶ ὁ μὲν τῷ Φαραώ, ὁ δὲ τῷ διαβόλῳ καθ' ἡμέραν ἐπύκτευε· καὶ ὁ μὲν ὑπὲρ ἑνὸς ἔθνους, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἔκαμεν, οὐχ ἰδρῶτι, ἀλλὰ καὶ αἵματι ἀντὶ ἰδρῶτος πάντοθεν περιρρέομενος, οὐχὶ τὴν οἰκουμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀοίκητον διορθούμενος, οὐχὶ τὴν Ἑλλάδα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν βάρβαρον. Ἐνῆν καὶ τὸν Ἰησοῦν εἰς μέσον παραγαγεῖν, καὶ τὸν Σαμουήλ, καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας· ἀλλ' ἵνα μὴ μακρότερον ποιῶμεν

Ἰώβ φοβερούς καὶ ἀνυπόφορους πόνους; Τὸ παραδέχομαι καὶ ἐγώ. Ἐὰν ὁμῶς συγκρίνεις τὶς μαστιγώσεις τοῦ Παύλου σὲ τόσα χρόνια καὶ τὴν ἀδιάκοπη πείνα καὶ τὴ γυμνότητα καὶ τὶς ἀλυσίδες καὶ τὴ φυλακὴ καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὶς ἐπιβουλές, ἀπὸ τοὺς δικούς του, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἀπ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ τὰ πιὸ δυσάρεστα, δηλαδὴ τὶς θλίψεις γι' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ὀλιγόπιστοι, τὴ φροντίδα γιὰ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες, τὴν ἔξαψη ποὺ ὑπόμενε γιὰ καθένα ποὺ σκανδαλιζόταν, θὰ καταλάβεις πῶς ἦταν ἰσχυρότερη ἀπὸ πέτρα ἢ ψυχὴ ποὺ ὑπόφερε αὐτά, καὶ ξεπερνοῦσε καὶ σίδηρο καὶ διαμάντι. Ἐκεῖνα λοιπὸν ποὺ πάθαινε ὁ Ἰώβ στὸ σῶμα, τὰ πάθαινε ὁ Παῦλος στὴν ψυχὴ καὶ χειρότερα ἀπὸ κάθε σκουλήκι τοῦ κατέτρωγε τὴν ψυχὴ του ἢ λύπη γιὰ ὅποιον σκανδαλιζόταν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχυνε ἀστείρευτους ποτάμους δακρύων, ὄχι μόνο τὶς ἡμέρες, ἀλλὰ καὶ τὶς νύχτες, καὶ γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπόφερε φοβερότερα ἀπὸ κάθε γυναῖκα ὅταν γεννᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Παιδιά μου, ποὺ πάλι σᾶς γεννῶ»¹⁴.

Ποιὸν θὰ μποροῦσε νὰ θαυμάσει κανεὶς μετὰ τὸν Ἰώβ; Χωρὶς ἄλλο τὸ Μωϋσῆ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ξεπερνοῦσε κατὰ πολὺ ὁ Παῦλος. Ἦταν βέβαια μεγάλα καὶ τὰ ἄλλα χαρίσματα του, τὸ κυριότερο ὁμῶς καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο τῆς ἀγίας ἐκείνης ψυχῆς ἦταν τὸ ὅτι προτίμησε νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ τὴ βίβλο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ αὐτὸς προτιμοῦσε νὰ χαθεῖ μαζὶ μὲ ἄλλους, ὁ Παῦλος ὁμῶς προτιμοῦσε ὄχι νὰ χαθεῖ μαζὶ μὲ ἄλλους, ἀλλὰ νὰ χάσει αὐτὸς τὴν ἀπέραντη δόξα, ὅταν ἄλλοι σώζονται. Καὶ ὁ πρῶτος ἀγωνιζόταν ἐναντίον τοῦ Φαραώ, ὁ ἄλλος ὁμῶς καθημερινὰ ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Καὶ ὁ Μωϋσῆς κουραζόνταν γιὰ ἓνα ἔθνος, ὁ Παῦλος ὁμῶς γιὰ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ ὄχι μὲ ἰδρώτα, ἀλλὰ καὶ μὲ αἷμα ἀντὶ γιὰ ἰδρώτα περιβρεχόταν ἀπὸ παντοῦ, καὶ διόρθωνε ὄχι μόνο τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὶς βαρβαρικὲς χῶρες.

Θὰ μποροῦσα καὶ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ νὰ σᾶς παρουσιάσω καὶ τὸν Σαμουὴλ καὶ τοὺς ἄλλους προφῆτες. Ἀλλὰ γιὰ νὰ

τὸν λόγον, ἐπὶ τοὺς κορυφαίους αὐτῶν βαδίσωμεν· ὅταν γὰρ
 τούτων φανῆ κρείττων, οὐδεμία περὶ τῶν ἄλλων ἀμφισβήτησις
 λείπεται. Τίνες οὖν οἱ κορυφαῖοι. Τίνες δὲ ἄλλοι μετὰ τούτους, ἢ
 ὁ Δαυίδ, καὶ ὁ Ἡλίας, καὶ ὁ Ἰωάννης; ὧν ὁ μὲν τῆς προτέρας, ὁ
 5 δὲ τῆς δευτέρας πρόδρομος τοῦ Κυρίου παρουσίας· διὸ καὶ τῆς
 προσηγορίας ἀλλήλοις ἐκοινώνησαν. Τί οὖν τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ
 Δαυίδ; Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ὁ πρὸς Θεὸν ἔρωσ. Καὶ τίς μὲν
 μᾶλλον, τίς δὲ οὐχ ἦττον τῆς Παύλου ψυχῆς ἀμφοτέρα ταῦτα κα-
 τώρθωσε; Τί δὲ τὸ θαυμαστὸν τοῦ Ἡλίου; Ἄρα ὅτι τὸν οὐρανὸν
 10 ἔκλεισε, καὶ λιμὸν ἐπήγαγε, καὶ πῦρ κατήγαγεν; Οὐκ ἔγωγε
 οἶμαι· ἀλλ' ὅτι ἐζήλωσεν ὑπὲρ τοῦ Δεσπότου, καὶ πυρὸς σφο-
 δρότερος ἦν. Ἄλλ' εἰ τὸν Παύλου ζῆλον ἴδοις, τοσοῦτον ὄψει
 κρατοῦντα, ὅσον ἐκεῖνος τῶν ἄλλων προφητῶν περιῆν.

5. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τῶν ρημάτων ἐκείνων ἴσον, ἄπερ ὑπὲρ
 15 τῆς τοῦ Δεσπότου δόξης ζηλῶν ἔλεγεν, ὅτι «Ἡὐχόμην ἀνάθεμα
 εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα»;
 διὰ τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῷ προκειμένων, καὶ τῶν στεφάνων
 καὶ τῶν ἐπάθλων, ἔμελλε καὶ ἐβράδυνε λέγων, «Τὸ ἐπειμεῖναι
 τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς». Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὴν κτίσιν
 20 ταύτην τὴν ὀρωμένην, ἀλλ' οὐδὲ τὴν νοητὴν ἐνόμισεν ἀρκεῖν εἰς
 παράστασιν τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ζήλου, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν οὐκ οὐ-
 σαν ἐζήτει, ὥστε ἐνδείξασθαι ὅπερ ἠθελε καὶ ἐπεθύμει. Ἄλλ' ὁ
 Ἰωάννης ἀκρίδας ἤσθιε καὶ μέλι ἄγριον; Ἄλλ' οὗτος ἐν μέσῃ τῇ
 οἰκουμένῃ, καθάπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ ἐρήμῳ, διέτριβεν, ἀκρίδας
 25 μὲν καὶ μέλι ἄγριον οὐ σιτούμενος, πολὺ δὲ εὐτελεστέραν ταύτης
 παρατιθέμενος τράπεζαν, καὶ οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορῶν τρο-
 φῆς διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος σπουδὴν. Ἄλλὰ πολλὴν πρὸς
 τὸν Ἡρώδη οὗτος παρρησίαν ἐπεδείξατο; Ἄλλ' οὗτος οὐχ ἓνα
 καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ μυρίους κατ' ἐκεῖνον ἐπεστόμισε, μᾶλ-
 30 λον δὲ καὶ πολλῶ χαλεπωτέρους ἐκείνου τοῦ τυράννου.

15. Γ' Βασ. 17, 1. Δ' Βασ. 1, 9 ε.

17. Φιλιπ. 1, 24.

16. Ρωμ. 9, 3.

μη κάνουμε ἐκτενέστερο τὸ λόγο, ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τοὺς κορυφαίους ἀπὸ αὐτοὺς. Γιατὶ ὅταν φανεῖ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς, δὲν ἀπομένει καμία ἀμφισβήτηση γιὰ τοὺς ἄλλους. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ κορυφαῖοι; Ποιοὶ ἄλλοι μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς, παρὰ ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Ἰωάννης; Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἕνας εἶναι πρόδρομος τῆς πρώτης καὶ ὁ ἄλλος τῆς δεύτερης παρουσίας τοῦ Κυρίου· γι' αὐτὸ καὶ εἶχαν τὴν ἴδια προσωνομία. Ποιὸ λοιπὸν ἦταν τὸ ἐξαιρετικὸ χάρισμα τοῦ Δαυὶδ; Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ποιὸς ἐπέτυχε περισσότερο καὶ ποιὸς δὲν ἦταν κατώτερος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Παύλου σ' αὐτὰ τὰ δύο; Καὶ ποιὸ ἦταν τὸ θαυμαστὸ τοῦ Ἡλίας; Μήπως τὸ ὅτι ἔκλεισε τὸν οὐρανὸ καὶ ἔφερε πείνα καὶ κατέβασε φωτιά;¹⁵ Ἐγὼ βέβαια δὲν τὸ νομίζω, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἀφοσιώθηκε μὲ ζῆλο στὸ Θεὸ καὶ ἦταν ἰσχυρότερος ἀπὸ τὴ φωτιά. Ἀλλὰ ἐὰν προσέξεις τὸ ζῆλο τοῦ Παύλου, θὰ δεῖς ὅτι τόσο ὑπερέχει, ὅσο ὑπερεῖχε ἐκεῖνος τῶν ἄλλων προφητῶν.

5. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἴσο μὲ τὰ λόγια τοῦ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μὲ ἀφοσοίωση γιὰ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου ἔλεγε, ὅτι «Θὰ εὐχόμεον νὰ εἶμαι ἀνάθεμα γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, πὺ εἶναι συγγενεῖς μου κατὰ σάρκα»;¹⁶ Γι' αὐτὸ ἐνῶ εἶχε μπροστά του τοὺς οὐρανοὺς, τὰ στεφάνια καὶ τὰ ἔπαθλα, δὲ βιαζόταν καὶ χρονοτριβοῦσε λέγοντας· «Τὸ νὰ παραμείνω στὴ ζωὴ εἶναι πὺ ἀναγκαῖο γιὰ σᾶς»¹⁷. Γι' αὐτὸ οὔτε ἡ ὁρατὴ αὐτὴ κτίσις νόμισε ὅτι ἀρκεῖ γιὰ νὰ παραστήσει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ζῆλο του, ἀλλὰ ζητοῦσε καὶ κάποια ἄλλη πὺ δὲν ὑπῆρχε, ὥστε νὰ δείξει αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἠθελε καὶ ἐπιθυμοῦσε. Ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης ἔτρωγε βλαστάρια καὶ ἄγριο μέλι; Ὁ Παῦλος ὁμως, ζώντας ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους, ὅπως ἐκεῖνος στὴν ἔρημο, δὲν ἔτρωγε βλαστάρια καὶ μέλι ἄγριο, ἀλλὰ καθόταν σὲ φτωχότερο τραπέζι καὶ δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἀπαραίτητη τροφὴ ἐξ αἰτίας τῆς φροντίδας του γιὰ τὸ κήρυγμα. Ἀλλὰ ἔδειξε αὐτὸς μεγάλη παρρησία πρὸς τὸν Ἡρώδη; Ὁ Παῦλος ὁμως δὲν ἀποστόμωσε ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ πάρα πολλοὺς ὁμοίους πρὸς τὸν Ἡρώδη, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ χειρότερους ἀπὸ τὸν τύραννο αὐτόν.

Λείπεται πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἐξετάσαι λοιπόν· διό-
 περ ἀφέντες τὴν γῆν, πρὸς τὰς τῶν οὐρανῶν ἀναβησώμεθα
 ἀψίδας· ἀλλὰ μηδεὶς τόλμαν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ
 καὶ τὸν Ἰωάννην ἀγγελὸν ἐκάλεσεν ἡ Γραφή, καὶ τοὺς ἱερέας, τί
 5 θαυμαστόν, εἰ τὸν ἀπάντων ἀμείνω ταῖς δυνάμεσι παραβάλλο-
 μεν ἐκείναις; Τί οὖν ἐστὶν ἐκείνων τὸ μέγα; Ὅτι μετὰ πάσης ἀ-
 κριβείας ὑπακούουσι τῷ Θεῷ· ὅπερ καὶ ὁ Δαυὶδ ἐκπληττόμενος
 ἔλεγε, «Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ». Τούτου γὰρ
 ἴσον οὐδέν, κἂν μυριάκις ὧσιν ἀσώματοι· τὸ γὰρ μάλιστα
 10 ποιοῦν τούτους μακαρίους, τοῦτό ἐστιν, ὅτι πείθονται τοῖς προ-
 στάγμασιν, ὅτι οὐδαμοῦ παρακούουσι. Τοῦτο τοίνυν καὶ ὑπὸ τοῦ
 Παύλου μετὰ ἀκριβείας ἐστὶν ἰδεῖν φυλαττόμενον· οὐ γὰρ δὴ τὸν
 λόγον αὐτοῦ ἐποίησε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ προστάγματα, καὶ ὑπὲρ
 τὰ προστάγματα, καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «Τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μι-
 15 σθός, ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ
 Χριστοῦ;».

Τί ἕτερον θαυμάζων αὐτοὺς ὁ προφήτης ἔλεγεν; «Ὁ ποιῶν
 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα», φησί, «καὶ τοὺς λειτουργοὺς
 αὐτοῦ πῦρ φλέγον». Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ Παύλου ἐστὶν ἰδεῖν· κα-
 20 θάπερ γὰρ πνεῦμα καὶ πῦρ, οὕτω τὴν οἰκουμένην διέδραμεν ἅπα-
 σαν, καὶ τὴν γῆν ἐξεκάθηρεν. Ἄλλ' οὐπω τὸν οὐρανὸν ἔλαχε;
 Τὸ γὰρ θαυμαστόν τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ γῇ τοιοῦτος ἦν, καὶ σῶμα
 θνητὸν περικείμενος, πρὸς τὰς ἀσωμάτους ἡμιλλᾶτο δυνάμεις.
 Πόσης οὖν οὐκ ἂν εἶημεν καταγνώσεως ἄξιοι, ὅταν ἐνὸς ἀνθρώ-
 25 που πάντα συνειληχότος ἑαυτῷ τὰ καλά, ἡμεῖς οὐδὲ τὸ πολλο-
 στὸν μέρος μιμήσασθαι αὐτὸν σπουδάζωμεν; Ταῦτ' οὖν ἐννοή-
 σαντες, καὶ τῆς κατηγορίας ἑαυτοὺς ἀπαλλάξωμεν, καὶ σπουδά-
 σωμεν πρὸς τὸν ἐκείνου ζῆλον ἐλθεῖν, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τῶν
 αὐτῶν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡ-
 30 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ψαλμ. 102, 20.

20. Ψαλμ. 103, 4.

19. Α' Κορ. 9, 18.

Μᾶς μένει νὰ συγκρίνουμε αὐτὸν στὴ συνέχεια μὲ τοὺς ἀγγέλους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀφοῦ ἀφήσουμε τὴ γῆ, ἅς ἀνεβοῦμε πρὸς τὶς ἀψίδες τῶν οὐρανῶν καὶ ἅς μὴ καταδικάσει κανεὶς τὴν τόλμη τοῦ λόγου. Γιατὶ ἀφοῦ ἡ ἀγία Γραφὴ ὀνόμασε ἄγγελο τὸν Ἰωάννη καὶ τοὺς ἱερεῖς, τί τὸ παράδοξο, ἂν συγκρίνουμε μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις τὸν καλύτερο ἀπ' ὅλους; Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ σπουδαῖο στοὺς ἀγγέλους; Τὸ ὅτι ὑπακούουν μὲ κάθε προθυμία στὸ Θεό, πράγμα ποὺ καὶ ὁ Δαυΐδ μὲ θαυμασμὸ ἔλεγε, «Εἶναι ἰσχυροὶ σὲ δύναμη καὶ ἐκτελοῦν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ αὐτό, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἄπειρες φορὲς ἀσώματοι. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ κυρίως τοὺς κάνει μακάριους εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὑπακούουν σὲ ἐντολές, ὅτι πουθενὰ δὲν παρακούουν. Αὐτὸ λοιπὸν μπορούμε νὰ δοῦμε ὅτι καὶ ὁ Παῦλος τὸ τηροῦσε μὲ πολὺ ζῆλο. Γιατὶ δὲν ἐκτέλεσε μόνο τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐντολές, καὶ περισσότερο τὶς ἐντολές, καὶ δηλώνοντας αὐτὸ ἔλεγε· «Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ μισθός μου, ὥστε ὅταν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ νὰ τὸ παρουσιάσω χωρὶς ἔξοδα;»¹⁹.

Τί ἄλλο ἔλεγε ὁ προφήτης θαυμάζοντας τοὺς ἀγγέλους; «Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τοὺς ἀγγέλους τοῦ πνεύματα» λέγει, «καὶ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ φωτιᾶ ποὺ καίει»²⁰. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ δοῦμε στὸν Παῦλο. Γιατὶ σὰν ἄνεμος καὶ κεραυνός, ἔτσι διέτρεξε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ καθάρισε τὴ γῆ. Ἀλλὰ δὲν κληρονόμησε ἀκόμη τὸν οὐρανό; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστό, ὅτι στὴ γῆ τέτοιος ἦταν, ἂν καὶ εἶχε θνητὸ σῶμα, καὶ συναγωνιζόταν μὲ τὶς ἀσώματες δυνάμεις. Πόση λοιπὸν κατηγορία δὲ θὰ μᾶς ἄξιζε, ὅταν, ἐνῶ ἓνας ἄνθρωπος ἔχει συγκεντρώσει στὸν ἑαυτό του ὅλα τὰ καλά, ἐμεῖς δὲ φροντίζουμε νὰ τὸν μιμηθοῦμε οὔτε στὸ ἐλάχιστο μέρος; Ἀφοῦ λοιπὸν κατανοήσουμε αὐτά, ἅς ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν κατηγορία, καὶ ἅς προσπαθήσουμε νὰ πλησιάσουμε τὸ ζῆλο τοῦ Παύλου, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ ἴδια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Τί ποτέ ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ὄση τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ εὐγένεια, καὶ ὄσης ἐστὶ δεκτικὸν ἀρετῆς τουτὶ τὸ ζῶον, ἔδειξε μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ὁ Παῦλος· καὶ νῦν ἔστηκεν, ἐξ οὗ γέγονε, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῶν
 5 τῇ κατασκευῇ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Δεσπότου, καὶ προτρέπων ἐπ' ἀρετῇ, καὶ τὰ ἀναίσχυντα τῶν βλασφημῶν ἐμφράττων στόματα, καὶ δεικνὺς ὅτι ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἐὰν ἐθέλωμεν προσέχειν ἑαυτοῖς. Οὐ γὰρ ἄλλην φύσιν λαχῶν, οὐδὲ ἑτέρας κοινωνήσας ψυχῆς, οὐδὲ ἄλλον οἰκήσας κό-
 10 σμον, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ γῇ καὶ χώρᾳ καὶ νόμοις καὶ ἔθεσι τραφεῖς, πάντας ἀνθρώπους ὑπερηκόντισε τοὺς ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι γενομένους. Ποῦ τοίνυν οἱ λέγοντες, ὅτι δύσκολον ἢ ἀρετῇ, καὶ εὐκολον ἢ κακία; Οὗτος γὰρ ἀντιφθέγγεται τούτοις, λέγων·
 «Τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερ-
 15 βολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται». Εἰ δὲ τοιαῦται θλίψεις ἐλαφραί, πολλῶ μᾶλλον αἱ οἰκοθεν ἡδοναί. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶν αὐτοῦ τὸ θαυμαστόν, ὅτι περιουσία τῆς προθυμίας οὐδὲ ἠσθάνετο τῶν πόνων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἐπὶ μισθῶ ταύτην μετῆει.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

1. Τί τέλος πάντων είναι ὁ ἄνθρωπος καὶ πόση εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς δικῆς μας φύσης καὶ πόσο ἱκανὸ στὴν ἀρετὴ εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν, μᾶς τὸ ἔδειξε περισσότερο ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ Παῦλος. Καὶ τώρα σηκώνεται, ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἔχει φθάσει, καὶ μὲ καθαρὴ φωνὴ πρὸς ὄλους ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦν τὴ φύση μας ἀπολογεῖται γιὰ χάρη τοῦ Κυρίου, προτρέπει γιὰ ἀρετὴ, κλείνει τὰ ἀναίσχυντα στόματα τῶν βλάσφημων καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ἂν θέλουμε νὰ προσέχουμε τὸν ἑαυτό μας. Γιατὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἄλλη φύση, οὔτε νὰ ἔχει λάβει ἄλλη ψυχὴ, οὔτε νὰ κατοίκησε σ' ἄλλο κόσμος, ἀλλὰ ἂν καὶ ἀνατράφηκε στὴν ἴδια γῆ καὶ τόπο καὶ μὲ τοὺς ἴδιους νόμους καὶ συνήθειες, ξεπέρασε ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἀπὸ τότε ποὺ ἔγιναν οἱ ἄνθρωποι. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν, ὅτι εἶναι δύσκολο πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ καὶ εὐκολο ἡ κακία; Γιατὶ ὁ Παῦλος τοὺς ἀντικρούει λέγοντας· «Οἱ θλίψεις μας ποὺ γρήγορα περνοῦν; προετοιμάζουν σ' ἐμᾶς σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο βαθμὸ αἰώνιο βάρος δόξας»¹. Ἐὰν ὁμως τέτοιες θλίψεις περνοῦν εὐκολα, πολὺ περισσότερο οἱ φυσικὲς ἡδονές. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ θαυμαστό του, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ πολλὴ προθυμία δὲν αἰσθανόταν τοὺς κόπους του γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἀλλ' ὅτι ἀσκούσε αὐτὴν χωρὶς ἀμοιβή.

Ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐδὲ μισθῶν προκειμένων ἀνεχόμεθα τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἰδρώτων· ἐκεῖνος δὲ καὶ χωρὶς τῶν ἐπάθλων αὐτὴν ἠσπάζετο καὶ ἐφίλει, καὶ τὰ δοκοῦντα αὐτῆς εἶναι κωλύματα μετὰ πάσης ὑπερήλατο τῆς εὐκολίας· καὶ οὔτε σώματος ἀσθένειαν, 5 οὐ πραγμάτων περίστασιν, οὐ φύσεως τυραννίδα, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἠτιάσατο· καίτοι καὶ στρατηγῶν καὶ βασιλέων ἀπάντων τῶν ὄντων ἐπὶ γῆς μείζονα φροντίδα ἐγχειρισθεῖς, ἀλλ' ὁμῶς καθ' ἐκάστην ἠκμαζε τὴν ἡμέραν, καὶ τῶν κινδύνων ἐπιτεινομένων αὐτῷ, νεαρὰν ἐκέκτητο τὴν προθυμίαν· καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε, 10 «Τῶν μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος»· καὶ θανάτου προσδοκωμένου, εἰς κοινωνίαν τῆς ἡδονῆς ταύτης ἐκάλει λέγων, «Χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι»· καὶ κινδύνων ἐπικειμένων καὶ ὕβρεων, καὶ ἀτιμίας ἀπάσης, ἐσκίρτα πάλιν· καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔλεγε, «Διὸ καὶ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν διωγμοῖς»· καὶ ὄπλα δὲ αὐτὰ δικαιοσύνης ἐκάλεσε, δεικνὺς ὅτι καὶ ἐντεῦθεν τὰ μέγιστα ἐκαρπούτο, καὶ τοῖς ἐχθροῖς πάντοθεν ἀχείρωτος ἦν· καὶ πανταχοῦ μαστιζόμενος, ὕβριζόμενος, λοιδορούμενος, ὥσπερ ἐν θριάμβοις ἐμπομπεύων, καὶ τὰ τρόπαια συνεχῆ πανταχοῦ γῆς ἰστάς, οὕτως ἐκαλ- 20 λωπίζετο, καὶ χάριν ὡμολόγει τῷ Θεῷ λέγων· «Χάρις δὲ τῷ Θεῷ τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς».

2. Καὶ τὴν ἀσχημοσύνην καὶ τὴν ὕβριν τὴν διὰ τὸ κήρυγμα μᾶλλον, ἢ ἡμεῖς τὴν τιμὴν ἐδίωκε, καὶ τὸν θάνατον, ἢ ἡμεῖς τὴν ζωὴν, καὶ τὴν πενίαν, ἢ τὸν πλοῦτον ἡμεῖς, καὶ τοὺς πόνους 25 μᾶλλον, ἢ τὰς ἀνέσεις ἕτεροι, καὶ οὐχ ἀπλῶς μᾶλλον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, καὶ τὸ λυπεῖσθαι πλέον, ἢ τὸ χαίρειν ἕτεροι, τὸ ὑπερέχασθαι τῶν ἐχθρῶν μᾶλλον, ἢ τὸ κατεύχασθαι ἕτεροι. Καὶ ἀντέστρεψε τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν, μᾶλλον δὲ ἡμεῖς ἀντεστρέψαμεν, ἐκεῖνος δέ, ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐνομοθέτησεν, οὕτως αὐ-

2. Φιλιπ. 3, 14.

3. Φιλιπ. 2, 18.

4. Β' Κορ. 12, 10.

5. Β' Κορ. 2, 14.

Ἐμεῖς βέβαια δὲν ὑπομένουμε κόπους γι' αὐτὴν ἂν καὶ ὑπάρχουν ἀμοιβές. Ἐκεῖνος ὁμως καὶ χωρὶς τὰ ἔπαθλα τὴν ἐπιζητοῦσε καὶ τὴν ἀγαποῦσε, καὶ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνταν ὅτι εἶναι ἐμπόδιά της τὰ ξεπερνοῦσε μὲ κάθε εὐκολία. Καὶ δὲν ἐπικαλέσθηκε οὔτε τὴν ἀδυναμία τοῦ σώματος, οὔτε τίς δύσκολες περιστάσεις, οὔτε τὴν τυραννίδα τῆς φύσης, οὔτε τίποτε ἄλλο. Ἄν καὶ εἶχε ἀναλάβει μεγαλύτερη φροντίδα ἀπὸ τοὺς στρατηγούς καὶ ὄλους τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, ἀλλ' ὁμως κάθε ἡμέρα ἦταν ἀκμαῖος, καὶ ἐνῶ οἱ κίνδυνοὶ του ἐπαυξάνονταν, διέθετε νεανικὴ προθυμία. Γιὰ νὰ δείξει αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε, «Ξεχνώντας τὰ ὅσα ἔγιναν στὸ παρελθὸν καὶ φροντίζοντας γιὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι μπροστά μου»². Καὶ ἐνῶ περίμενε τὸ θάνατο, καλοῦσε σὲ συμμετοχὴ τῆς ἡδονῆς αὐτῆς λέγοντας, «Χαίρετε καὶ νὰ χαίρεστε μαζί μου»³. Καὶ ἐνῶ τὸν ἀπειλοῦσαν κίνδυνοὶ καὶ προσβολές καὶ κάθε ἀτιμία, πάλι σκιρτοῦσε· καὶ ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴ στοὺς Κορινθίους ἔλεγε, «Γι' αὐτὸ καὶ εὐφραίνομαι σὲ ἀσθένειες, σὲ προσβολές, σὲ διωγμούς»⁴. Καὶ τὰ ὀνόμασε αὐτὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης, ἀποδεικνύοντας ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὰ εἶχε πολὺ μεγάλες ὠφέλειες καὶ ἀπὸ παντοῦ ἦταν ἀκατάβλητος στοὺς ἐχθρούς του. Καὶ ἐνῶ παντοῦ τὸν βασάνιζαν, τὸν περιφρονοῦσαν, τὸν κακολογοῦσαν, σὰν νὰ βιάδιζε σὲ θριάμβους καὶ νὰ ἔστησε σταθερὰ τρόπαια σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, ἔτσι ὑπερηφανευόταν καὶ εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ λέγοντας· «Ἡ εὐχαριστία ἀνήκει στὸ Θεὸ ὁ ὁποῖος πάντοτε μᾶς ὁδηγεῖ σὲ θρίαμβο»⁵.

2. Καὶ τὴν κακοποίησι καὶ τὴν προσβολὴ γιὰ τὸ κήρυγμα ἐπιζητοῦσε περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔμεῖς τὴν τιμὴ, καὶ τὸ θάνατο ἀπ' ὅσο ἔμεῖς τὴ ζωὴ, καὶ τὴ φτώχεια ἀπ' ὅσο ἔμεῖς τὸν πλοῦτο, καὶ τοὺς κόπους περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄλλοι τίς ἀνέσεις, καὶ ὄχι ἀπλὰ περισσότερο, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο, καὶ τὴ λύπη περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄλλοι τὴ χαρὰ, καὶ τὸ νὰ εὐχεται γιὰ τοὺς ἐχθρούς περισσότερο ἀπ' ὅσο τὸ νὰ τοὺς καταριοῦνται οἱ ἄλλοι. Καὶ ἀνάτρεψε τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἢ καλύτερα ἔμεῖς τὴν ἀνατρέψαμε, ἐκεῖνος ὁμως, ὅπως τὴ νομοθέτησε ὁ Θεός, ἔτσι

τὴν ἐφύλαττε. Ταῦτα μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἅπαντα, ἐκεῖνα δὲ τοῦ-
 ναντίον. Τίς τούτων ἀπόδειξις; Παῦλος, ἄνθρωπος ὢν, καὶ τού-
 τοις ἐπιτρέχων μᾶλλον ἢ ἐκείνοις. Ἐν τούτῳ φοβερὸν ἦν μόνον
 καὶ φευκτόν, τὸ προσκροῦσαι Θεῷ, ἕτερον δὲ οὐδέν· ὡσπερ οὖν
 5 οὐδὲ ποθεινὸν ἄλλο τι, ὡς τὸ ἀρέσαι Θεῷ· καὶ οὐ λέγω τῶν πα-
 ρόντων οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν μελλόντων. Μὴ γάρ μοι πόλεις εἶ-
 πης καὶ ἔθνη καὶ βασιλεῖς καὶ στρατόπεδα καὶ ὄπλα καὶ χρήματα
 καὶ σατραπείας καὶ δυναστείας· οὐδὲ γὰρ ἀράχνην ταῦτα εἶναι
 ἐνόμισεν· ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τίθει, καὶ τότε αὐτοῦ ὀ-
 10 ψει τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τὸν πρὸς τὸν Χριστόν. Οὗτος γὰρ πρὸς
 ἐκεῖνο τὸ φίλτρον, οὐκ ἀγγέλων ἀξίαν ἐθαύμασεν, οὐκ ἀρχαγγέ-
 λων, οὐκ ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν.

Τὸ γὰρ ἀπάντων μεῖζον εἶχε ἐν ἑαυτῷ, τὸν τοῦ Χριστοῦ ἔ-
 ρωτα, καὶ μετὰ τούτου πάντων ἑαυτὸν μακαριώτερον εἶναι
 15 ἐνόμισε· καὶ τούτου χωρὶς, οὐδὲ τῶν κυριοτήτων, οὐδὲ τῶν ἀρ-
 χῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν γενέσθαι ἠῤῥατο, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀγάπης
 ταύτης ἐν ἐσχάτοις εἶναι ἐβούλετο μᾶλλον καὶ τῶν κολαζομέ-
 νων, ἢ ταύτης χωρὶς, τῶν ἀκρων καὶ τῶν τιμωμένων· κόλασις
 γὰρ ἐκείνῳ μία, τὸ τῆς ἀγάπης ταύτης ἀποτυχεῖν. Τοῦτο αὐτῷ
 20 γέεννα, τοῦτο τιμωρία, τοῦτο μυρία κακά· ὡσπερ καὶ ἀπόλαυ-
 σις, τὸ ταύτης ἐπιτυχεῖν· τοῦτο ζωή, τοῦτο κόσμος, τοῦτο ἄγγε-
 λος, τοῦτο παρόντα, τοῦτο μέλλοντα, τοῦτο βασιλεία, τοῦτο ἐ-
 παγγελία, τοῦτο τὰ μυρία ἀγαθά· ἕτερον δὲ οὐδέν τῶν μὴ φερόν-
 των ἐνταῦθα, οὐδὲ λυπηρόν, οὐδὲ ἡδὺ εἶναι ἐνόμιζεν· ἀλλ' οὕτω
 25 κατεφρόνει τῶν ὀρωμένων πάντων, ὡς τῆς κατασηπομένης
 βοτάνης· τύραννοι δὲ αὐτῷ, καὶ δῆμοι θυμοῦ πνέοντες, κώνω-
 πες εἶναι ἐδόκουν· θάνατος δὲ αὐτῷ καὶ τιμωρία καὶ μυρία κο-
 λάσεις, παίδων ἀθύρματα· πλὴν εἴ ποτε διὰ τὸν Χριστὸν ὑπέμε-
 νε.

30 3. Τότε γὰρ καὶ ταῦτα ἠσπάζετο, καὶ εἰς τὴν ἄλυσιν οὕτως ἐ-

6. Ὀνομασίες ἀγγελικῶν ταγμάτων.

τῆ φύλασσε. Γιατί ὅλα αὐτὰ ἦταν σύμφωνα μὲ τῆ φύση, ἐκεῖνα ὁμως ἀντίθετα. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόδειξη; Τὸ ὅτι ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ἦταν ἄνθρωπος, ἀκολουθοῦσε περισσότερο αὐτὰ παρὰ ἐκεῖνα. Ἐνα μόνο πράγμα ἦταν φοβερὸ γι' αὐτὸν καὶ ἀπόφευγε, τὸ νὰ ἀντιμάχεται τὸ Θεό, καὶ τίποτε ἄλλο. Ὅπως βέβαια τίποτε ἄλλο δὲν τοῦ ἦταν ποθητό, ὅσο τὸ νὰ ἀρέσει στὸ Θεό. Καὶ δὲ λέγω τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς τις πόλεις καὶ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τὰ στρατόπεδα καὶ τὰ χρήματα καὶ τις σατραπεῖες καὶ τις δυναστεῖες, γιατί οὔτε ἴσθ' ἀράχνης τὰ θεωροῦσε αὐτά. Ἀλλὰ σκέψου αὐτὰ πὸ ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς καὶ τότε θὰ καταλαβεις τῆ σφοδρῆ ἀγάπη πὸ εἶχε γιὰ τὸ Χριστό. Γιατί ὁ Παῦλος γι' αὐτὴν τὴν ἀγάπη δὲ θαύμασε οὔτε τὴν ἀξία τῶν ἀγγέλων, οὔτε τῶν ἀρχαγγέλων, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο.

Ἐἶχε μέσα του τὸ πιὸ μεγάλο ἀπ' ὅλα, τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ μαζὶ μὲ τοῦτο θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του τὸν πιὸ εὐτυχημένο ἀπ' ὅλους. Καὶ χωρὶς αὐτό, δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνεῖ ἕνας ἀπὸ τις κυριότητες, οὔτε ἀπὸ τις ἀρχές καὶ ἐξουσίες⁶, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴν ἤθελε περισσότερο νὰ εἶναι ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους καὶ στοὺς κολασμένους, παρὰ χωρὶς αὐτὴν ἀνάμεσα στοὺς πρώτους καὶ τιμημένους. Γιατί κόλαση γι' αὐτόν ἦταν μία, τὸ νὰ χάσει τὴν ἀγάπη αὐτὴν. Αὐτὸ ἦταν γιὰ τὸν Παῦλο γέεννα, αὐτὸ τιμωρία, αὐτὸ ἄπειρα κακά· ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἀπόλυση, τὸ νὰ πετύχει αὐτὴν τὴν ἀγάπη. Αὐτὸ ἦταν ἡ ζωὴ του, αὐτὸ ὁ κόσμος του, αὐτὸ ὁ ἄγγελός του, αὐτὸ τὰ παρόντα, αὐτὸ τὰ μέλλοντα, αὐτὸ βασιλεία, αὐτὸ ὑπόσχεση, αὐτὸ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Καὶ κάθε ἄλλο πὸ δὲν ὀδηγοῦσε ἐδῶ, δὲν τὸ θεωροῦσε οὔτε δυσάρεστο, οὔτε εὐχάριστο. Ἐτσι ὁμως περιφρονοῦσε ὅλα τὰ ὀρατά, ὅπως τὸ σάπιο χόρτο. Καὶ οἱ τύραννοι καὶ οἱ πόλεις πὸ ἄφριζαν ἀπὸ θυμὸ τοῦ φαίνονταν ὅτι εἶναι κουνούπια, ἐνῶ ὁ θάνατος καὶ οἱ τιμωρίες καὶ τὰ πάρα πολλὰ βασανιστήρια τοῦ φαίνονταν παιδικὰ παιχνίδια. Ἀλλὰ βέβαια τὰ ὑπόφερε γιὰ τὸ Χριστό.

3. Γιατί τότε τὰ δεχόταν μὲ χαρὰ αὐτὰ καὶ στὰ δεσμά του ἔ-

καλλωπίζετο, ὡς οὐδὲ τὸ διάδημα Νέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων· καὶ τὸ δεσμωτήριον δὲ ᾧκει, ὡς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, καὶ τραύματα καὶ μάστιγας ἐδέχετο ἡδίων τούτων τῶν τὰ βραβεῖα ἀρπαζόντων· καὶ τοὺς πόνους ἐφίλει τῶν ἐπάθλων οὐχ ἥττον, ἔ-
 5' παθλον τοὺς πόνους εἶναι νομίζων· διὰ τοῦτο καὶ χάριν αὐτοὺς ἐκάλει. Σκόπει δέ. Ἐπαθλον ἦν, τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκί, ὁ ἀγὼν οὗτος· ἀλλ' ὁμῶς τοῦτο μᾶλλον αἰρεῖται ἐκείνου, καὶ ἀναγκαιότερον αὐτῷ εἶναί φησι· τὸ ἀνάθεμα ἀπὸ Χριστοῦ γενέσθαι, ἀγὼν ἦν καὶ πόνος, μᾶλλον δέ
 10 καὶ ὑπὲρ ἀγῶνα καὶ πόνον· τὸ μετ' αὐτοῦ, ἔπαθλον. Ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον αἰρεῖται ἐκείνου διὰ τὸν Χριστόν.

Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν, ὅτι ταῦτα πάντα διὰ τὸν Χριστὸν ἡδέα αὐτῷ ἦν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐγὼ φημι, ὅτι ἅπερ ἀθυμίας ἡμῖν αἰτία, ταῦτα ἐκείνῳ μεγάλην ἔτικτεν ἡδονήν. Καὶ τί λέγω κινδύ-
 15 νους καὶ τὰς ἄλλας τάλαιπωρίας; Καὶ γὰρ ἐν ἀθυμίᾳ διηνεκεῖ ἦν· διὸ καὶ ἔλεγε· «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Πλὴν εἰ καὶ τὴν ἀθυμίαν ἡδονήν ἔχειν εἶποι τις ἄν. Πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν τέκνα ἀποβαλόντων, συγχωρούμενοι μὲν θρηνεῖν, παραμυθίαν λαμβάνουσι· κωλυόμενοι δέ,
 20 ἀλγοῦσι· καθάπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος, νυκτὸς καὶ ἡμέρας δακρῦων, παραμυθίαν ἐλάμβανεν· οὐδεὶς γὰρ οὕτω τὰ οἰκεῖα ἐπένηθησε κακά, ὡς τὰ ἀλλότρια ἐκεῖνος. Πῶς γὰρ οἶει διακεῖσθαι αὐτὸν Ἰουδαίων οὐ σωζομένων, ἵνα σωθῶσιν, εὐχόμενον ἐκπεσεῖν τῆς ἄνω δόξης;
 25 Ὅθεν δῆλον ὅτι τὸ μὴ σώζεσθαι αὐτοὺς πολλῷ χαλεπώτερον ἦν. Εἰ γὰρ μὴ χαλεπώτερον, οὐκ ἄν ηὔξατο ἐκεῖνο· ὡς γὰρ κουφότερον εἶλετο, καὶ μᾶλλον ἔχον παραμυθίαν· καὶ

7. Β' Κορ. 11, 19.

8. Βλ. Ρωμ. 9, 3.

τσι ὑπερηφανευόταν, ὅπως δὲ θὰ ὑπερηφανευόταν ὁ Νέρων ὅταν εἶχε στὸ κεφάλι του τὸ βασιλικὸ διάδημα. Καὶ ἔμεινε στὴ φυλακὴ, σὰν νὰ ἦταν ὁ οὐρανός, καὶ δεχόταν τὰ κτυπήματα καὶ τὶς μαστιγώσεις πρὸς εὐχάριστα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀρπάζουν τὰ βραβεῖα. Καὶ τοὺς πόνους ἀγαποῦσε ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, θεωρώντας τοὺς πόνους ὅτι εἶναι ἔπαθλο. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ὀνόμαζε χάρη. Πρόσεχε ὁμως. Ἐπαθλο ἦταν, τὸ νὰ πεθάνει καὶ νὰ εἶναι μαζί με τὸ Χριστό, τὸ νὰ παραμείνει ὁμως στὴ ζωὴ, ἦταν αὐτὸς ὁ ἀγώνας. Ἄλλ' ὁμως αὐτὸ προτιμᾷ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ λέγει ὅτι τοῦ εἶναι ἀναγκαιότερο. Τὸ νὰ ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστό, ἦταν ἀγώνας καὶ κόπος, ἢ καλύτερα περισσότερο ἀπὸ ἀγώνα καὶ κόπο· τὸ νὰ παραμείνει μαζί του, ἦταν ἔπαθλο. Αὐτὸ ὁμως προτιμᾷ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλὰ θὰ μπορούσε ἴσως νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι ὅλα αὐτὰ τοῦ ἦταν εὐχάριστα γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν λέγω καὶ ἐγώ, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνα ποὺ γιὰ μᾶς εἶναι αἰτία λύπης, αὐτὰ προκαλοῦσαν σ' ἐκεῖνον μεγάλη εὐχαρίστηση. Καὶ γιατί λέγω τοὺς κινδύνους καὶ τὶς ἄλλες ταλαιπωρίες; Ἀφοῦ πραγματικὰ ἦταν σὲ διαρκὴ λύπη· γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ποιὸς ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγὼ μαζί του; ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ δὲν δοκιμάζομαι καὶ ἐγώ;»⁷. Ἄλλ' ὁμως καὶ τὴ λύπη θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶχε σὰν εὐχαρίστηση. Γιατὶ πολλοὶ καὶ ὅταν χάσουν τὰ παιδιά τους καὶ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ θρηνοῦν, παρηγοροῦνται· ὅταν ὁμως ἐμποδίζονται, στενοχωροῦνται. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος, κλαίοντας νύκτα καὶ ἡμέρα, παρηγοροῦνταν. Γιατὶ κανένας δὲν πένθησε ἔτσι τὰ δικά του κακά, ὅπως ἐκεῖνος τὰ ξένα. Πῶς λοιπὸν θεωρεῖς ὅτι συμπεριφέρεται, ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι δὲ σώζονται, γιὰ νὰ σωθοῦν αὐτοί, ὅταν εὐχεται νὰ ἐκπέσει αὐτὸς ἀπὸ τὴν οὐράνια δόξα; Ἐπομένως εἶναι φανερό ὅτι τὸ νὰ μὴ σωθοῦν αὐτοὶ ἦταν πολὺ χειρότερο γι' αὐτόν. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν χειρότερο, δὲν θὰ εὐχόταν ἐκεῖνο⁸, ἀφοῦ τὸ προτίμησε σὰν ἐλαφρότερο καὶ ποὺ ἔχει μεγαλύτερη παρηγοριά. Καὶ

οὐχ ἀπλῶς ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ ἐβόα λέγων, «Ὅτι λύπη μοί ἐστι, καὶ ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου».

Τὸν οὖν καθ' ἐκάστην, ὡς εἰπεῖν, ὑπὲρ τῶν τὴν οἰκουμένην οἰκούντων ἀλγοῦντα, καὶ ὑπὲρ ἀπάντων κοινῇ, καὶ ἐθνῶν, καὶ 5 πόλεων καὶ ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου, τίνοι ἂν τις δυνηθεῖη παραβαλεῖν; ποίῳ σιδήρῳ; ποίῳ ἀδάμαντι; Τί ἂν τις ἐκείνην καλέσειε τὴν ψυχὴν; χρυσοῦν, ἢ ἀδαμαντίνην; καὶ γὰρ ἀδάμαντος ἦν παντὸς στερροτέρα, καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίῳν τιμιωτέρα· κἀκείνης μὲν οὖν τῆς ὕλης τὴν εὐτονίαν παρελάσει, ταύτης δὲ τὴν πολυτέ- 10 λειαν. Τίνοι ἂν οὖν τις αὐτὴν παραβάλῃ; Τῶν μὲν οὐσῶν οὐδεμιᾶ. Εἰ δὲ χρυσοῦς ἀδάμας γένοιτο, καὶ ἀδάμας χρυσός, τότε ὀπσοῦν αὐτῶν τεύξεται τῆς εἰκόνας.

4. Ἀλλὰ τί μοι παραβάλλειν ἀδάμαντι καὶ χρυσῷ; Τὸν κόσμον ἀντίθετος ἅπαντα, καὶ τότε ὄψει καθέλκουσαν τοῦ Παύλου τὴν ψυ- 15 χὴν. Εἰ γὰρ περὶ τῶν ἐν μηλωταῖς καὶ σπηλαίοις καὶ ἐν μικρῷ μέρει τῆς οἰκουμένης διαπρεψάντων τοῦτο φησιν ἐκεῖνος, πολλῷ μᾶλλον περὶ αὐτοῦ ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, ὡς ὅτι πάντων ἀντάξιος ἦν. Εἰ τοίνυν ὁ κόσμος αὐτοῦ οὐκ ἄξιος, τίς ἄξιος; τάχα ὁ οὐρανός; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σμικρόν. Εἰ γὰρ αὐτὸς οὐρανοῦ μετὰ 20 τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς προετίμησε τοῦ Δεσπότης τὴν ἀγάπην, πολλῷ μᾶλλον ὁ Δεσπότης ὁ τοσοῦτον αὐτοῦ ἀγαθώτερος, ὅσον πονηρίας ἀγαθότης, μυρίων αὐτὸν οὐρανῶν προτιμήσει. Οὐ γὰρ ὁμοίως ἡμᾶς φιλεῖ, καθάπερ ἡμεῖς αὐτόν, ἀλλὰ τοσοῦτον πλεον, ὅσον οὐδὲ λόγῳ παραστῆσαι ἔνι.

25 Σκόπει γοῦν ἡλικῶν αὐτόν καὶ πρὸ τῆς μελλούσης ἠξίωσεν ἀναστάσεως. Εἰς παράδεισον ἤρπασεν, εἰς τρίτον ἀνήγαγεν οὐρανόν, ἀπορρήτων ἐποίησε κοινωνὸν τοιούτων, ἃ μηδενὶ τῶν τὴν ἀνθρωπίνην λαχόντων φύσιν θέμις εἰπεῖν. Καὶ μάλα

9. Ρωμ. 9, 2.

10. Βλ. Ἐβρ. 11, 38.

ὄχι ἀπλῶς ἤθελε, ἀλλὰ φώναζε λέγοντας, «Ὅτι ὑπάρχει μέσα μου λύπη καὶ ἀδιάκοπος πόνος στὴν καρδιά μου»⁹.

Αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ὑπόφερε καθημερινά, σχεδόν, γιὰ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς οἰκουμένης, καὶ γιὰ ὄλους μαζί, καὶ γιὰ τὰ ἔθνη, καὶ γιὰ τὶς πόλεις καὶ γιὰ τὸν καθένα χωριστά, μὲ ποιὸν θὰ μπορέσει νὰ τὸν συγκρίνει κανεὶς; μὲ ποιὸ σίδηρο; μὲ ποιὸ διαμάντι; Τί θὰ μπορούσε νὰ ἀποκαλέσει κανεὶς τὴν ψυχὴ ἐκείνη; χρυσὴ ἢ ἀδαμάντινη; γιατί ἦταν σκληρότερη ἀπὸ κάθε διαμάντι καὶ πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὶς πολύτιμες πέτρες. Θὰ ξεπεράσει λοιπὸν τὴν ἀντοχὴ τοῦ διαμαντιοῦ καὶ τὴν ἀξία τοῦ χρυσοῦ. Μὲ ποιὸ λοιπὸν στοιχεῖο θὰ μπορούσε νὰ τὴν συγκρίνει κανεὶς; Μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν. Ἄν ὁ χρυσὸς μπορούσε νὰ γίνῃ διαμάντι καὶ τὸ διαμάντι χρυσός, τότε κάπως θὰ μπορέσει νὰ τὴ συγκρίνει μὲ τὴν εἰκόνα τους.

4. Ἄλλὰ γιατί νὰ τὴν συγκρίνω μὲ διαμάντι καὶ χρυσό; Σύγκρινε ὄλο τὸν κόσμον, καὶ τότε θὰ δεῖς ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου ἔχει περισσότερη ἀξία. Γιατί ἀφοῦ γι' αὐτοὺς ποὺ διακρίθηκαν φορώντας γιὰ ροῦχα δέρματα ζώων καὶ ζώντας σὲ σπήλαια καὶ σὲ τρύπες τῆς γῆς λέγει ὁ Παῦλος τοῦτο¹⁰, πολὺ περισσότερο θὰ μπορούσαμε ἐμεῖς νὰ τὸ ποῦμε γι' αὐτόν, ἐπειδὴ πραγματικὰ ἦταν πιὸ ἄξιος ἀπ' ὄλους. Ἐὰν λοιπὸν ὁ κόσμος δὲν ἦταν ἰσάξιος τοῦ Παύλου, ποῖος ἦταν ἰσάξιος του; μήπως ὁ οὐρανός; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι μικρό. Γιατί ἀφοῦ αὐτὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ εὐρισκόμενα στοὺς οὐρανοὺς προτίμησε τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου, πολὺ περισσότερο ὁ Κύριος ποὺ εἶναι τόσο ἀγαθότερος ἀπ' αὐτόν, ὅσο ἡ ἀγαθότητα ἀπὸ τὴν πονηρία, θὰ τὸν προτιμήσει αὐτόν ἀπὸ ἅπειρους οὐρανοὺς. Γιατί δὲν μᾶς ἀγαπᾷ μὲ ὁμοιο τρόπο, ποὺ ἐμεῖς τὸν ἀγαποῦμε, ἀλλὰ τόσο περισσότερο, ὅσο οὔτε μὲ λόγια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ παραστήσουμε.

Πρόσεχε λοιπὸν γιὰ πόσα τὸν θεώρησε ἄξιο καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα ἀνάσταση. Στὸν παράδεισο τὸν ἄρπαξε, στὸν τρίτο οὐρανὸ τὸν ἀνέβασε, τοῦ φανέρωσε τέτοια ἀπόρρητα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται σὲ κανέναν ἄνθρωπο νὰ πεῖ. Καὶ πολὺ σω-

εἰκότως· καὶ γὰρ ἐν γῆ βαδίζων, ὡς μετὰ ἀγγέλων περιπολῶν, οὕτως ἐπραττεν ἅπαντα· καὶ σώματι θνητῷ συνδεδεμένος, τὴν ἐκείνων καθαρότητα ἐπεδείκνυτο, καὶ ἀνάγκαις τοσαύταις ὑποκείμενος, ἐφιλονεῖκει τῶν ἄνω δυνάμεων μηδὲν ἔλαττον φανῆ-
 5 ναι. Καὶ γὰρ ὡς πτηνὸς τὴν οἰκουμένην διέδραμε, καὶ ὡς ἀσώματος πόνων ὑπερεώρα καὶ κινδύνων, καὶ ὡς τὸν οὐρανὸν ἤδη λαχῶν, κατεφρόνει τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ ὡς μετ' αὐτῶν ἀναστρεφόμενος τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, οὕτω διηνεκῶς ἐγρηγορῶς ἦν.

Καίτοι γε ἄγγελοι πολλάκις ἐνεχειρίσθησαν ἔθνη διάφορα·
 10 ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐτῶν τὸ ἔθνος, ὃ ἐνεπιστεύθη, οὕτως ὠκονόμησεν, ὡς Παῦλος τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Καὶ μή μοι λέγε ὅτι Παῦλος οὐκ ἦν ὁ ταῦτα οἰκονομῶν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁμολογῶ. Εἰ γὰρ καὶ μὴ αὐτὸς ἦν ὁ ταῦτα ἀνύων, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκτὸς ἦν τῶν ἐπὶ τούτοις ἐπαίνων, ἐπειδὴ ἑαυτὸν οὕτω κατεσκεύασεν ἄ-
 15 ξιον τῆς τοσαύτης χάριτος. Ὁ Μιχαὴλ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐνεχειρίσθη· Παῦλος δὲ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀοίκητον. Καὶ ταῦτα οὐκ ἀγγέλους ὑβρίζων λέγω, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι δυνατὸν ἄνθρωπον ὄντα μετ' ἐκείνων εἶναι, καὶ ἐγγύς αὐτῶν ἐστάναι. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ ἄγγελοι
 20 ταῦτα ἐνεχειρίσθησαν; Ἵνα μηδεμίαν ἀπολογία ἐχῆς ραθυμῶν, μηδὲ εἰς τὴν διαφορὰν τῆς φύσεως καταφεύγῃς καθεύδων· ἄλλως δὲ καὶ θαῦμα μεῖζον ἐγίνετο. Πῶς γὰρ οὐ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ἀπὸ γλώττης πηλίνης ἐκπηδῶντα λόγον, θάνατον φυγαδεύειν, ἁμαρτήματα λύειν, πεπηρωμένην διορθοῦν φύσιν, καὶ
 25 τὴν γῆν ἐργάζεσθαι οὐρανόν;

5. Διὰ τοῦτο ἐκπλήττομαι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, διὰ ταῦτα θαυμάζω τοῦ Παύλου τὴν προθυμίαν, ὅτι τοσαύτην ὑπεδέξατο χάριν, ὅτι τοιοῦτον παρεσκεύασεν ἑαυτόν. Καὶ ὑμᾶς παρακαλῶ μὴ θαυμάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμεῖσθαι τὸ ἀρχέτυπον τοῦτο τῆς

στά. Γιατί ἐνῶ βάδιζε στὴ γῆ, σὰν νὰ περιπολοῦσε μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἔτσι ἔκαμε τὰ πάντα, καὶ ἐνῶ εἶχε θνητὸ σῶμα, παρουσίαζε τὴν καθαρότητα τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐνῶ ὑπέκειτο σὲ τόσες ἀνάγκες, προσπαθοῦσε νὰ μὴ φανεῖ καθόλου κατώτερος ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Γιατὶ πραγματικὰ σὰν ἀετὸς διέσχισε τὴν οἰκουμένη, καὶ σὰν ἀσώματος περιφρονοῦσε τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ σὰν νὰ κέρδισε ἤδη τὸν οὐρανὸ, περιφρονοῦσε τὰ γήινα, καὶ σὰν νὰ συναναστρεφόταν μαζί μ' αὐτὲς τὶς ἀσώματες δυνάμεις ἔτσι ἦταν σὲ διαρκὴ ἐγρήγορηση.

Βέβαια πολλὲς φορὲς ἄγγελοι ἀνέλαβαν νὰ προστατεύουν διάφορα ἔθνη. Ἀλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἔθνος, ποὺ τοῦ παραδόθηκε, δὲν τὸ φρόντισε ἔτσι, ὅπως ὁ Παῦλος ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἦταν αὐτὸς ποὺ τὰ ἔκαμνε, καθόσον καὶ ἐγὼ τὸ ὁμολογῶ. Γιατὶ καὶ ἂν δὲν ἦταν αὐτὸς ποὺ τὰ ἐκτελοῦσε αὐτά, ἀλλὰ οὔτε ἦταν τόσο ἀνάξιος τῶν ἐπαίνων γι' αὐτά, ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸν ἑαυτό του τόσο ἄξιο αὐτῆς τῆς μεγάλης χάρης. Ὁ Μιχαὴλ ἀνάλαβε τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων¹¹, ὁ Παῦλος ὁμως τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὸ κατοικούμενο μέρος καὶ τὸ ἀκατοίκητο. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω μὲ σκοπὸ νὰ προσβάλλω τοὺς ἀγγέλους, μακριὰ μὲ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι εἶναι δυνατό, ἐνῶ εἶναι κανεὶς ἄνθρωπος, νὰ εἶναι μαζί μ' ἐκείνους καὶ νὰ στέκεται κοντὰ τους. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἀνέλαβαν αὐτὰ οἱ ἄγγελοι; Γιὰ νὰ μὴν ἔχεις καμία δικαιολογία ὅταν εἶσαι ἀδιάφορος, οὔτε νὰ καταφεύγεις στὴ διαφορὰ τῆς φύσης ὅταν παραμένεις ἄπρακτος. Ἄλλωστε καὶ τὸ θαῦμα γινόταν μεγαλύτερο. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι θαυμαστὸ καὶ παράξενο, ὁ λόγος ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ ἀνθρώπινη γλῶσσα νὰ διώχνει τὸ θάνατο, νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες, νὰ διορθώνει τὴν ἀνάπηρη φύση καὶ νὰ κάνει οὐρανὸ τὴ γῆ;

5. Γι' αὐτὸ ἐκπλήσσομαι μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὰ θαυμάζω τὴν προθυμία τοῦ Παύλου, ἐπειδὴ δέχτηκε τόση χάρη, ἐπειδὴ ἔκαμε τέτοιο τὸν ἑαυτό του. Καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ θαυμάζετε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμεῖσθε τὸ παράδειγμα αὐτὸ

ἀρετῆς· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα τῶν αὐτῶν στεφάνων κοινωνῆσαι ἐκείνῳ. Εἰ δὲ θαυμάζεις ἀκούων, ὅτι, τὰ αὐτὰ κατορθώσας, τῶν αὐτῶν ἐπιτεύξῃ, ἄκουσον αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν 5 τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι Κύριος ὁ δίκαιος κριτῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ».

Ὅρᾳς πῶς πάντας εἰς τὴν αὐτὴν κοινωνίαν καλεῖ; Ἐπεὶ οὖν 10 ἅπασιν πρόκειται τὰ αὐτά, πάντες σπουδάσωμεν ἄξιοι γενέσθαι τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· καὶ μὴ μόνον τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τῶν κατορθωμάτων ἴδωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν πόνον τῆς προθυμίας, δι' ἧς τοσαύτην ἐπεσπάσατο χάριν, καὶ τὸ τῆς φύσεως συγγενές· τῶν γὰρ αὐτῶν ἡμῖν ἐκοινωνήσεν ἀπάντων. Καὶ οὕτω 15 καὶ τὰ σφόδρα δυσκατόρθωτα ράδια ἡμῖν φανεῖται καὶ κοῦφα, καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καμώντες χρόνον, τὸν ἀγήρω καὶ ἀθάνατον ἐκεῖνον στέφανον φοροῦντες διατελέσομεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῆς ἀρετῆς, γιατί ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ λάβουμε τὰ ἴδια μ' ἐκεῖνον στεφάνια. Ἐὰν ὁμως ἀπορεῖς ἀκούοντας ὅτι, ἂν κατορθώσεις τὰ ἴδια, θὰ πετύχεις τὰ ἴδια μὲ τὸν Παῦλο, ἄκουσε αὐτὸν νὰ λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἔχω ἀγωνισθεῖ τὸν καλὸ ἀγώνα, ἔχω φθάσει στὸ τέλος τοῦ δρόμου, ἔχω διαφυλάξει τὴν πίστη. Λοιπὸν μοῦ ἐπιφυλάσσεται τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, ποῦ θὰ μοῦ δώσει σὰν ἀνταμοιβὴ ὁ Κύριος, ὁ δίκαιος κριτῆς, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη· καὶ ὄχι μόνο σ' ἐμένα, ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους ποῦ ἔχουν ἀγαπήσει τὴν ἐμφάνισή του»¹².

Βλέπεις πῶς ὄλους τοὺς καλεῖ στὴν ἴδια κοινωνία; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν τὰ ἴδια γιὰ ὄλους, ἄς φροντίσουμε ὄλοι νὰ γίνουμε ἄξιοι τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ. Καὶ ἄς μὴ δοῦμε μόνο τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκταση τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος τῆς προθυμίας, μὲ τὴν ὁποία ἀπέσπασε τόση χάρη, καὶ τὴ συγγένεια τῆς φύσης, γιατί εἶχε ὄλα αὐτὰ τὰ κοινὰ μ' ἐμᾶς. Καὶ ἔτσι καὶ τὰ ὑπερβολικὰ δύσκολα θὰ μᾶς φανοῦν εὐκόλα καὶ ἐλαφρά, καὶ ἀφοῦ κοπιᾶσουμε στὸ σύντομο αὐτὸ χρόνο, θὰ φορέσουμε τὸ ἄφθαρτο καὶ ἀθάνατο ἐκεῖνο στεφάνι, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

1. Ὁ μακάριος Παῦλος τῆς ἀνθρωπίνης προθυμίας ἐνδεικνύ-
 μενος τὴν ἰσχύν, καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν δυνάμεθα πτῆναι τὸν οὐρα-
 νόν, ἀφείς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις,
 ποτὲ μὲν δι' ἑαυτοῦ μόνου μιμητὰς γενέσθαι κελεύει τοῦ Χριστοῦ
 5 λέγων, «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»· ποτὲ δὲ
 καὶ χωρὶς ἑαυτοῦ πρὸς αὐτὸν αὐτοὺς ἀναβιβάζει τὸν Θεὸν λέ-
 γων, «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά». Εἶτα
 δεικνὺς ὡς οὐδὲν οὕτω ποιεῖ τὴν μίμησιν ταύτην, ὡς τὸ κοινω-
 φελῶς ζῆν καὶ πρὸς τὸ παντὶ χρήσιμον ὄρᾳν, ἐπήγαγε· «Περιπα-
 10 τεῖτε ἐν ἀγάπῃ». Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Μιμηταί μου γίνεσθε», περὶ
 ἀγάπης εὐθέως διαλέγεται, δεικνὺς ὅτι αὕτη μάλιστα ἡ ἀρετὴ ἐγ-
 γυὺς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ· ὡς αἶ γε ἄλλαι ταύτης καταδεέστεραι, καὶ
 περὶ ἀνθρώπους πᾶσαι στρέφονται· οἶον ἢ πρὸς ἐπιθυμίαν μάχη,
 ὁ περὶ τὴν γαστέρα πόλεμος, ἢ πρὸς τὴν φιλαργυρίαν παράταξις,
 15 ἢ πρὸς τὸν θυμὸν πάλη· τὸ δὲ φιλεῖν, τοῦτο κοινὸν ἡμῶν καὶ τοῦ
 Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπη-
 ρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὁμοιοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς».

1. Β' Κορ. 11, 1.

2. Ἐφ. 5, 1.

3. Ἐφ. 5, 2.

4. Ματθ. 5, 44.45.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

1. Ὁ μακάριος Παῦλος δείχνοντας τὴ δύναμη τῆς ἀνθρώπινης προθυμίας καὶ ὅτι μπροῦμε νὰ πετάξουμε καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανό, ἀφήνοντας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὶς ἄλλες δυνάμεις, ἄλλοτε διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του μόνο προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ γίνονται μιμητὲς τοῦ Χριστοῦ λέγοντας, «Νὰ γίνεστε μιμητὲς μου, ὅπως καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ»¹, καὶ ἄλλοτε χωρὶς τὸν ἑαυτό του ἀνεβάζει τοὺς πιστοὺς πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ λέγοντας, «Νὰ γίνεστε λοιπὸν μιμητὲς τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά»². Ἐπειτα γιὰ νὰ δείξει ὅτι τίποτε δὲν κάνει τὴ μίμηση αὐτὴν τόσο, ὅσο τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ καὶ νὰ ἀποβλέπει πρὸς ὅ,τι εἶναι χρήσιμο γιὰ τὸν καθένα, πρόσθεσε· «Νὰ συμπεριφέρεστε μὲ ἀγάπη»³. Γι' αὐτὸ ἀφοῦ εἶπε, «Νὰ γίνεστε μιμητὲς μου», ἀμέσως μιλά γιὰ τὴν ἀγάπη, δείχνοντας ὅτι κυρίως αὐτὴ ἡ ἀρετὴ φέρει κοντὰ στὸ Θεό. Γιατὶ οἱ ἄλλες ἀρετὲς εἶναι βέβαια κατώτερες ἀπὸ αὐτὴν καὶ περιστρέφονται ὅλες γύρω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· ὅπως ὁ ἀγὼνας ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας, ὁ πόλεμος γιὰ τὴ λαιμαργία, ἡ μάχη πρὸς τὴ φιλαργυρία, ὁ ἀγὼνας ἐναντίον τοῦ θυμοῦ. Ἡ ἀγάπη ὁμοίως εἶναι κοινὸ γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Νὰ προσεύχεστε γιὰ ἐκείνους ποὺ σᾶς παρενοχλοῦν, γιὰ νὰ ὁμοιάσετε πρὸς τὸν Πατέρα σας, ὁ ὁποῖος εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»⁴.

Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς κεφάλαιον ὄν τῶν ἀγαθῶν, μετὰ πολλῆς ἐπεδείξατο τῆς ἀκριβείας. Οὐδεὶς γοῦν οὕτως ἐχθροὺς ἐφίλησεν, οὐδεὶς οὕτω τοὺς ἐπιβουλεύοντας εὐηργέτησεν, οὐδεὶς τοσαῦτα ὑπὲρ τῶν λελυπηκότων ἔπαθεν· οὐδὲ γὰρ
 5 εἰς ἅπερ ἔπασχεν ἔβλεπεν, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἐνενόει, καὶ ὅσω μᾶλλον ἐξεθηριοῦντο, τοσοῦτω μᾶλλον αὐτῶν ἠλέει τὴν μανίαν. Καὶ ὡς ἂν τις διατεθεῖη πατὴρ περὶ παῖδα φρενίτιδι κατεχόμενον (ὅσω γὰρ ἂν ὑβρίζηται καὶ λακτίζῃ χαλεπῶς ὁ κάμνων, τοσοῦτω μᾶλλον αὐτὸν ἔλεει καὶ δακρύει)· οὕτω κάκεῖνος
 10 τῇ τῶν δαιμόνων ὑπερβολῇ τῶν ταῦτα ἐπαγόντων αὐτῷ τὴν νόσον στοχαζόμενος, πρὸς πλείονα κηδεμονίαν διανίστατο.

Ἄκουσον γοῦν αὐτοῦ πῶς ἡμέρως, πῶς συμπαθητικῶς ὑπὲρ αὐτῶν ἡμῖν διαλέγεται, τῶν πεντάκις αὐτὸν μαστιγωσάντων, τῶν καταλευσάντων, τῶν δησάντων, τῶν τοῦ αἵματος αὐτοῦ διψώντων, καὶ διασπάσασθαι καθ' ἐκάστην ἐπιθυμούντων αὐτὸν τὴν ἡμέραν. «Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς», φησὶν, «ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν». Καὶ πάλιν τοὺς ἐπεμβαίνοντας αὐτοῖς ἀναχαιτίζων ἔλεγε. «Μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μή-
 15 πως οὐδὲ σοῦ φείσεται». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπόφασιν εἶδε δεσποτικὴν ἐξελθοῦσαν κατ' αὐτῶν, οὗ κύριος ἦν, τοῦτο ἐποίει· συνεχῶς ἐδάκρυεν ὑπὲρ αὐτῶν, ἤλγει, τοὺς ἐνάλλεσθαι βουλομένους αὐτοῖς ἐκώλυε, καὶ ἐκ τῶν ἐγχωρούντων ἐφιλονεῖκει σκιὰν γοῦν συγγνώμης αὐτοῖς εὐρεῖν. Καὶ ἐπειδὴ λόγῳ πείθειν οὐκ εἶχε διὰ
 20 τὸ ἀνένδοτον αὐτῶν καὶ σκληρόν, ἐπὶ συνεχεῖς εὐχὰς ἐτρέπετο λέγων· «Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία μου καὶ ἡ δέησίς μου ἢ πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὲρ αὐτῶν ἐστὶν εἰς σωτηρίαν».

2. Ὑποτείνει δὲ αὐτοῖς καὶ χρηστὰς ἐλπίδας λέγων· «Ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ», ὥστε μὴ ἀπογνώ-

5. Ρωμ. 10, 2.

6. Ρωμ. 11, 20-21.

7. Ρωμ. 10, 1.

8. Ρωμ. 11, 29.

Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος γνωρίζοντας ὅτι εἶναι τὸ κυριότερο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, τὸ ἐφάρμοσε μὲ πολλὴ προσοχή. Κανένας δὲν ἀγάπησε τόσο τοὺς ἐχθροὺς του, κανένας δὲν εὐεργέτησε τόσο ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονταν, κανένας δὲν ἔπαθε τόσα γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ τὸν εἶχαν λυπήσει. Γιατὶ δὲν ἔβλεπε σ' ἐκεῖνα ποὺ πάθαινε, ἀλλὰ σκεπτόταν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦταν ἄνθρωποι, καὶ ὅσο περισσότερο ἐξαγριώνονταν ἐκεῖνοι, τόσο περισσότερο τοὺς συγχωροῦσε τῇ μανίᾳ. Καὶ ὅπως θὰ συμπεριφερόταν ἓνας πατέρας πρὸς τὸ παιδί του, ὅταν τὸ πιάνει μανία (γιατὶ ὅσο καὶ ἂν τὸν βρίζει καὶ τὸν κτυπᾷ σκληρὰ ὁ πάσχων, τόσο περισσότερο τὸν εὐσπλαχνίζεται καὶ κλαίει), ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἐπειδὴ σκεπτόταν τὴν ἀσθένεια, ἀπὸ τὴν ἐπενέργεια τῶν δαιμόνων, ἐκείνων ποὺ ἔκαμαν αὐτὰ ἐναντίον του, διεγειρόταν γιὰ περισσότερη φροντίδα.

Ἦκουσε λοιπὸν αὐτὸν πῶς μὲ πραότητα καὶ μὲ συμπάθεια μᾶς λέγει γι' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τὸν μαστίγωσαν πέντε φορές, τὸν λιθοβόλησαν, τὸν φυλάκισαν, οἱ ὁποῖοι διψοῦσαν γιὰ τὸ αἷμα του καὶ καθημερινὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ τὸν θανατώσουν. «Γιατὶ βεβαιώνω γι' αὐτούς», λέγει, «ὅτι ἔχουν ζῆλο γιὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ ὄχι μὲ σωστὴ γνώση»⁵. Καὶ πάλι ἀναχαιτίζοντας ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιτιμοῦσαν τοὺς ἔλεγε· «Νὰ μὴν ὑπερηφανεύεσαι, ἀλλὰ νὰ ἔχεις φόβο. Γιατί, ἂν ὁ Θεὸς δὲ λυπήθηκε τοὺς φυσικοὺς κλάδους, μήπως δὲ θὰ λυπηθεῖ καὶ σένα»⁶. Ὅταν ὁμοῦς εἶδε ὅτι ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου στράφηκε ἐναντίον τους, ἔκανε ἐκεῖνο ποὺ μπορούσε νὰ κάνει. Συνέχεια ἔκλαιγε γι' αὐτούς, θλιβόταν, ἐμπόδιζε ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν στὴν καταστροφή καὶ προσπαθοῦσε, ὅσο τοῦ ἦταν δυνατό, νὰ βρεῖ ἴχνος συγγνώμης γι' αὐτούς. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ τοὺς πείσει μὲ τὰ λόγια, γιατί ἦταν ἀνένδοτοι καὶ σκληροί, ἔκανε συνέχεια προσευχὴς λέγοντας· «Ἀδελφοί, ἡ σφοδρὴ μου ἐπιθυμία καὶ ἡ δέησή μου, ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸ Θεό, εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν γιὰ τὴ σωτηρία τους»⁷.

2. Ὑπόσχεται ὁμοῦς σ' αὐτούς καὶ ἀγαθὲς ἐλπίδες λέγοντας, «Δὲν μετανοεῖ ὁ Θεὸς γιὰ τὰ χαρίσματα καὶ τὴν κλήση»⁸, ὥστε

ναι τέλοςν καὶ ἀπολέσθαι· ἅπερ ἅπαντα κηδομένου καὶ σφόδρα
 ὑπὲρ αὐτῶν διακαιομένου ἦν· ὡς ὅταν λέγη· ὅτι «Ἦξει ἐκ Σιών
 ὁ ρυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ». Καὶ γὰρ
 σφόδρα διεκόπτετο καὶ ἐδάκνετο ἀπολλυμένους ὄρων. Διὸ πολ-
 5 λὰς ἐπενόει παραμυθίας τῆς ἀλγηδόνης ταύτης ἑαυτῶ, ποτὲ μὲν
 λέγων, «Ἦξει ὁ ρυόμενος, ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ»·
 ποτὲ δέ, «Οὕτω καὶ οὗτοι ἠπειθήσαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ
 αὐτοὶ ἐλεηθῶσι». Ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ Ἰερεμίας, βιαζόμενος καὶ
 φιλονεικῶν ἀπολογίαν τινὰ ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκότων εὐρεῖν, νῦν
 10 μὲν λέγων· «Εἰ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν, ποιήσον ἐνε-
 κέν σου», νῦν δὲ πάλιν· «Οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, οὐδὲ
 ἄνθρωπος πορεύσεται, καὶ κατορθώσει τὴν πορείαν αὐτοῦ»· καὶ
 ἀλλαχοῦ πάλιν· «Μνήσθητι ὅτι χοῦς ἐσμεν». Καὶ γὰρ ἔθος τοῖς
 ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκότων δεομένοις, κἂν μηδὲν ἔχωσιν εὐλογον
 15 εἰπεῖν, σκιὰν γοῦν τινὰ ἀπολογίας ἐπινοεῖν, οὐ διηκριβωμένας
 μὲν, οὐδὲ εἰς δόγματα ἐλκυσθῆναι δυναμένας, παραμυθουμένας
 δὲ ὁμως τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων ὀδυνωμένους.

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς τὰς τοιαύτας ἀκριβῶς ἐξετάζωμεν ἀ-
 πολογίας, ἀλλ' ἐννοοῦντες ὅτι ψυχῆς εἰσιν ὀδυνωμένης, ζητού-
 20 σης εἰπεῖν τι ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκότων, οὕτως ἐκδεχώμεθα τὰ εἰ-
 ρημένα. Ἄρ' οὖν πρὸς Ἰουδαίους μόνον τοιοῦτος, πρὸς δὲ τοὺς
 ἔξωθεν οὐχί; Πάντων ἡμερώτερος ἦν καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους,
 καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους. Οὐκοῦν ἄκουσον τί Τιμοθέῳ φησί·
 «Δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἥπιον εἶναι πρὸς πάν-
 25 τας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντι-
 διατιθεμένους, μὴ ποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνω-
 σιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐ-

9. Ἦσ. 59, 20.

10. Ρωμ. 11, 31.

11. Ἰερ. 14, 7· 10, 23.

12. Ψαλμ. 102, 14.

νά μὴ ἐπελπισθοῦν ἐντελῶς καὶ χαθοῦν. Ὅλα αὐτὰ ἦταν γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ φρόντιζε καὶ φλεγόταν ὑπερβολικὰ γι' αὐτούς, καθὼς ὅταν λέγει, ὅτι «Θὰ ἔλθει ἀπὸ τῆ Σιών ὁ λυτρωτῆς καὶ θὰ διαλύσει τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁹. Γιατὶ πληγώνοταν βαθιὰ καὶ θλιβόταν ὅταν τοὺς ἔβλεπε νὰ χάνονται. Γι' αὐτὸ ἐπινοοῦσε πολλὰς παρηγοριὰς στὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὸν πόνο του αὐτόν, ἄλλοτε λέγοντας, «Θὰ ἔρθει ὁ λυτρωτῆς καὶ θὰ διαλύσει τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰσραηλιτῶν», καὶ ἄλλοτε, «Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἀπείθησαν ἀπὸ τὸ δικό σας ἔλεος, γιὰ νὰ ἐλεηθοῦν καὶ αὐτοί»¹⁰. Κάνει ὁμοίως αὐτὸ καὶ ὁ Ἰερεμίας, ἀγωνιζόμενος καὶ προσπαθώντας νὰ βρεῖ κάποια δικαιολογία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀμαρτήσῃ, ἄλλοτε λέγοντας, «Ἄν καὶ οἱ ἀμαρτίες μας μαρτυροῦν ἐναντίον μας, ἐνέργησε γιὰ τὸ ὄνομά σου», καὶ ἄλλοτε πάλι, «Ὁ ἄνθρωπος δὲν ὀρίζει τὸ δρόμο του, ὁ ἄνθρωπος προχωρεῖ καὶ δὲν κατευθύνει τὴν πορεία του»¹¹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγεται· «Θυμήσου ὅτι εἴμαστε χῶμα»¹². Γιατὶ εἶναι συνήθεια ἐκεῖνοι ποὺ παρακαλοῦν γιὰ τοὺς ἀμαρτωλούς, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μποροῦν νὰ ποῦν τίποτε τὸ εὐλογο, νὰ ἐπινοοῦν κάποια ἀσήμαντη δικαιολογία, χωρὶς νὰ εἶναι ἀκριβής, οὔτε νὰ μπορεῖ νὰ λογαριασθεῖ σὰν ἀλήθεια, νὰ παρηγορεῖ ὁμοίως ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν γι' αὐτοὺς ποὺ χάνονται.

Ἄς μὴν ἐξετάζουμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτὲς τίς δικαιολογίες μὲ λεπτομέρεια, ἀλλὰ κατανοώντας ὅτι εἶναι γνώρισμα ψυχῆς ποὺ ὑποφέρει καὶ ἐπιζητεῖ νὰ πεῖ κάτι ὑπὲρ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἔτσι ἄς παίρνουμε τὰ λεγόμενα. Ἄραγε λοιπὸν μόνο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους συμπεριφερόταν ἔτσι ὁ Παῦλος καὶ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ὄχι; Ἦταν πιὸ πρᾶος ἀπ' ὄλους καὶ πρὸς τοὺς δικούς του καὶ πρὸς τοὺς ξένους. Λοιπὸν ἄκουσε τί λέγει στὸν Τιμόθεο· «Ὁ δοῦλος ὁμοίως τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ φιλονεικεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἡπιος πρὸς ὄλους, ἱκανὸς στὸ νὰ διδάσκει, ἀνεξίκακος, μὲ πραότητα νὰ σωφρονίζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀντίθετα φρονήματα, μήπως τοὺς δώσει καμιά φορὰ ὁ Θεὸς μετάνοια γιὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ συνέλθουν ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς συλλάβει αὐτὸς γιὰ νὰ

ζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα». Θέλεις ἰδεῖν αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἡμαρτηκότας πῶς διαλέγεται; Ἔφησι Κορινθίοις ἐπιστέλλων· «Φοβοῦμαι δὲ μή πως ἐλθὼν, οὐχ οἴους θέλω, εὕρω ὑμᾶς»· καὶ μετ' ὀλίγα, «Μὴ πάλιν ἐλθόντα με
5 ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ καὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἣ ἔπραξαν». Καὶ Γαλάταις δὲ γράφων ἔλεγε· «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν».

Καὶ ὑπὲρ τοῦ πεπορνευκότος ἄκουσον αὐτοῦ, πῶς οὐχ ἦτ
10 τον ἐκείνου καὶ ὀδυνᾶται καὶ παρακαλεῖ λέγων· «Κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην». Καὶ ἡνίκα δὲ αὐτὸν ἐξέκοπτε, μετὰ πολλῶν δακρύων τοῦτο ἐποίει· «Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως, φησί, καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ ἵνα γνῶτε τὴν ἀγάπην, ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς»· καὶ πάλιν· «Ἐγενόμην
15 τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, τοῖς ἀσθενοῦσιν ὡς ἀσθενής, τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω»· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «Ἴνα παραστήσω πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

3. Εἶδες ψυχὴν ὑπερβαίνουσαν πᾶσαν τὴν γῆν; Πάντα ἄνθρω-
20 πον προσεδόκησε παραστήσαι, καὶ τόγε αὐτοῦ μέρος, πάντας παρέστησε. Καὶ γὰρ ὡσπερ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν γεννήσας αὐτός, οὕτως ἐθορυβεῖτο, οὕτως ἔτρεχεν, οὕτω πάντας ἐσπούδαζεν εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν βασιλείαν, θεραπεύων, παρακαλῶν, ὑπισχνούμενος, εὐχόμενος, ἰκετεύων, τοὺς δαίμονας φοβῶν,
25 τοὺς διαφθείροντας ἐλαύνων, διὰ παρουσίας, διὰ γραμμάτων, διὰ ρημάτων, διὰ πραγμάτων, διὰ μαθητῶν, δι' ἑαυτοῦ τοὺς πίπτοντας ἀνορθῶν, τοὺς ἐστῶτας στηρίζων, διεγείρων τοὺς χα-

13. Β' Τιμ. 2, 24-28.

14. Β' Κορ. 12, 20.21.

15. Γαλ. 4, 19.

16. Β' Κορ. 2, 8.

17. Β' Κορ. 2, 4.

18. Α' Κορ. 9, 20.22.

19. Κολ. 1, 28.

κάνουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ»¹³. Θέλεις νὰ δεῖς αὐτὸν πῶς ὁμιλεῖ καὶ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς; Ἦ ἄκουσε τί λέγει στοὺς Κορινθίους ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολή του· «Καὶ φοβοῦμαι μήπως, ὅταν ἔλθω, δὲν σᾶς βρῶ τέτοιους ποὺ σᾶς θέλω»· καὶ ἀμέσως παρακάτω, «Φοβοῦμαι μήπως ὅταν ἔλθω σ' ἐσᾶς μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς καὶ πενήθσω πολλοὺς ποὺ ἔχουν ἤδη ἁμαρτήσῃ καὶ δὲν μετανόησαν γιὰ τὴν ἀσέλγεια καὶ τὴν ἀκαθαρσία, τὴν ὁποία ἔπραξαν»¹⁴. Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτες ὅταν ἔγραφε ἔλεγε· «Παιδιά μου, τοὺς ὁποίους σᾶς ἀναγέννησα, μέχρις ὅτου νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»¹⁵.

Καὶ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔκαμε τὴν πορνεία ἄκουσε τὸν Παῦλο, πῶς δὲν ὑποφέρει λιγότερο ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ παρακαλεῖ λέγοντας· «Νὰ δεῖξετε δημόσια σ' αὐτὸν ἀγάπη»¹⁶. Καὶ ὅταν τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ πολλὰ δάκρυα. «Γιατὶ σᾶς ἔγραψα, λέγει, ἀπὸ πολλὴ θλίψη καὶ στενοχώρια τῆς ψυχῆς, ὄχι γιὰ νὰ λυπηθεῖτε, ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσετε τὴν ἀγάπη, ποὺ ὑπερβολικὰ ἔχω πρὸς ἐσᾶς»¹⁷. Καὶ πάλι λέγει· «Ἦ γινα στοὺς Ἰουδαίους σὰν Ἰουδαῖος, σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ νόμο σὰν νὰ εἶμαι ὑπὸ τὸ νόμο, στοὺς ἀσθενεῖς στὴν πίστη σὰν ἀσθενής, σ' ὄλους ἔγινα τὰ πάντα, γιὰ νὰ σώσω μὲ κάθε τρόπο μερικοὺς»¹⁸. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Γιὰ νὰ παρουσιάσω κάθε ἄνθρωπο τέλειο στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁹.

3. Εἶδες ψυχὴ ποὺ ἀξίζει περισσότερο ἀπ' ὅλη τὴ γῆ; Προσδοκοῦσε νὰ παρουσιάσει κάθε ἄνθρωπο τέλειο, καὶ ὅσο ἐξαρτόταν ἀπ' αὐτόν, τοὺς παρουσίασε ὄλους. Γιατὶ πραγματικὰ σὰν νὰ γέννησε αὐτὸς ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ἔτσι ἀνησυχοῦσε, ἔτσι ἔτρεχε, ἔτσι προσπαθοῦσε νὰ ὁδηγήσει ὄλους στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, θεραπεύοντας, παρηγορώντας, δίνοντας ὑποσχέσεις, προσευχόμενος, ἰκετεύοντας, φοβερίζοντας τοὺς δαίμονες, ἀπομακρύνοντας ἐκείνους ποὺ διέφθειραν τοὺς ἄλλους, μὲ τὴν παρουσία του, μὲ ἐπιστολές, μὲ λόγους, μὲ πράξεις, μὲ τοὺς μαθητές, ἀνορθώνοντας μὲ τὸ παράδειγμά του ἐκείνους ποὺ κλονίζονταν στὴν πίστη τους, στηρίζοντας ἐκεί-

μαὶ κειμένους, θεραπεύων τοὺς συντετριμμένους, ἀλείφων τοὺς
 ραθυμοῦντας, φοβερὸν ἐμβοῶν ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς, δριμύ βλέπων
 ἐπὶ τοῖς πολεμίοις· καθάπερ τις στρατηγὸς ἢ ἄριστος ἰατρός, αὐ-
 τὸς σκευοφόρος, αὐτὸς ὑπασπιστής, αὐτὸς ὑπερασπιστής, αὐ-
 5 τὸς παραστάτης, αὐτὸς πάντα γινόμενος τῷ στρατοπέδῳ· καὶ
 οὐκ ἐν τοῖς πνευματικοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς
 πολλὴν τὴν πρόνοιαν ἐπεδείκνυτο, πολλὴν τὴν σπουδὴν.

Ἄκουσον γοῦν αὐτοῦ, πῶς ὑπὲρ μιᾶς γυναικὸς πρὸς ὀλό-
 κληρον ἐπιστέλλει δῆμον λέγων· «Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην,
 10 τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγ-
 χρεαῖς, ἵνα προσδέξησθε αὐτὴν ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ
 παραστήτε αὐτῇ, ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν πράγματι χρήζη»· καὶ πάλιν·
 «Οἶδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ· ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς
 τοιούτοις»· καὶ πάλιν· «Ἐπιγινώσκετε τοὺς τοιούτους». Καὶ γὰρ
 15 καὶ τοῦτο ἴδιον τῆς φιλοστοργίας τῶν ἁγίων, τὸ καὶ ἐν τούτοις
 βοηθεῖν. Οὕτω καὶ ὁ Ἐλισσαῖος τὴν ὑποδεξαμένην αὐτὸν γυναῖ-
 κα, οὐκ ἐν τοῖς σαρκικοῖς ἐσπούδαζεν ἀμείβεσθαι· διὸ καὶ
 ἔλεγεν· «Εἰ τίς ἐστὶ σοι λόγος πρὸς τὸν βασιλέα, ἢ πρὸς τὸν ἄρ-
 χοντα;».

20 Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων παρεῖχε σύστα-
 σιν ὁ Παῦλος, ὅπου γε καὶ καλῶν τινὰς πρὸς ἑαυτὸν, οὐδὲ τοῦτο
 ἀνάξιον εἶναι ἐνόμισε, τὸ καὶ περὶ ἐφοδίων αὐτῶν φροντίσαι, καὶ
 καταθέσθαι αὐτὸ ἐν ἐπιστολῇ; Καὶ γὰρ ἐπιστέλλων Τίτῳ φησί·
 «Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπόλλω σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα
 25 μηδὲν αὐτοῖς λείπη». Εἰ δὲ παρατιθέμενος οὕτω σπουδαίως ἐξέ-

20. Σκευοφόρος· ὑπηρέτης τοῦ ὀπλίτη ποῦ ἔφερε τις ἀποσκευὲς καὶ τις ἀσπίδες
 του.

Ἐπασπιστής· σωματοφύλακας ἡγεμόνα, ἀσπιδοφόρος.

Ἐπερασπιστής· προστάτης, ὁ στρατιώτης ποῦ κρατοῦσε ἀσπίδα καὶ στε-
 κόταν μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ προστάτευε.

Παραστάτης· ὁ στρατιώτης ποῦ στεκόταν δίπλα σ' ἄλλο στρατιώτη.

21. Ρωμ. 16, 1-2.

24. Δ' Βασ. 4, 13.

22. Α' Κορ. 16, 15-16.

25. Τίτ. 3, 13.

23. Α' Κορ. 16, 18.

νους ποὺ ἦταν σταθεροί, σηκώνοντας ἐκείνους ποὺ εἶχαν πέσει, θεραπεύοντας ἐκείνους ποὺ εἶχαν συντριβεῖ, παρακινώντας τοὺς ἀδιάφορους, βγάζοντας φοβερὲς κραυγὲς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ρίχνοντας φοβερὸ βλέμμα πάνω στοὺς ἀντιπάλους. Σὰν νὰ ἦταν κάποιος στρατηγὸς ἢ ἄριστος ἰατρός, ὁ ἴδιος ἦταν σκευοφόρος, ὁ ἴδιος ὑπασπιστής, ὁ ἴδιος ὑπερασπιστής, ὁ ἴδιος παραστάτης, ὁ ἴδιος γινόταν τὰ πάντα στὸ στρατόπεδο²⁰. Καὶ ὄχι μόνο στὰ πνευματικά, ἀλλὰ καὶ στὰ ὑλικά ἔδειχνε μεγάλη φροντίδα, μεγάλη προσπάθεια.

Ἦκουσε λοιπὸν τὸν Παῦλο, πῶς λέγει γιὰ μία γυναῖκα ὅταν γράφει ἐπιστολὴ πρὸς ὀλόκληρη πόλη· «Σᾶς συνιστῶ ὥστόσο τῇ Φοίβῃ, τὴν ἀδελφὴ μας, ἢ ὁποῖα εἶναι διακόνισσα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κερχρεῶν, γιὰ νὰ τὴν δεχθεῖτε, ὅπως ὁ Κύριος ἐπιβάλλει, καθὼς ἀξίζει στοὺς Χριστιανούς, καὶ νὰ τὴν συμπαρασταθεῖτε σ' ὅ,τι σᾶς χρειασθεῖ»²¹. Ἦκουσε αὐτὸν καὶ πάλι· «Γνωρίζετε τὸ σπίτι τοῦ Στεφανᾶ· ὥστε καὶ ἐσεῖς νὰ ὑποτάσσετε σὲ τέτοιους Χριστιανούς»²². καὶ πάλι· «Ἀναγνωρίζετε αὐτούς»²³. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς φιλοστοργίας τῶν ἁγίων, τὸ νὰ βοηθοῦν δηλαδὴ καὶ σὲ τέτοιες περιστάσεις. Ἦτσι καὶ ὁ Ἐλισσαῖος τὴν γυναῖκα ποὺ τὸν φιλοξένησε, δὲν τὴν βοηθοῦσε μόνο στὰ πνευματικά, ἀλλὰ καὶ στὰ ὑλικά φρόντιζε νὰ τὴ βοηθήσει· γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «Ἔχεις νὰ πεῖς τίποτε στὸ βασιλιά ἢ τὸν ἄρχοντα;»²⁴.

Καὶ γιατί ἀπορεῖς, ἂν μὲ τίς ἐπιστολὲς τοῦ ὁ Παῦλος ἔκανε συστάσεις, ἀφοῦ καὶ ὅταν προσκαλοῦσε κάποιους κοντά του, δὲν τὸ θεωροῦσε ὅτι εἶναι ἀνάξιο καὶ αὐτό, τὸ νὰ φροντίσει δηλαδὴ καὶ γιὰ τὰ ἐφόδιά τους καὶ νὰ τὸ ἀναφέρει αὐτὸ στὴν ἐπιστολὴ του; Γιατὶ πραγματικὰ γράφοντας πρὸς τὸν Τίτο λέγει· «Τὸ Ζηνᾶ τὸ νομοδιδάσκαλο καὶ τὸν Ἀπολλῶ κατευόδωσε τους μὲ ἐπιμελὴ προετοιμασία, γιὰ νὰ μὴ τοὺς λείπει τίποτε»²⁵. Ἦὰν ὁμοίως, ὅταν τοὺς ἔστελνε, ἔδινε ἐντολὴ νὰ τοὺς χορηγήσουν τόσα ἐφόδια, πολὺ περισσότερο θὰ ἔκανε τὰ πάντα, ἂν

πεμπε, πολλῶ μᾶλλον, εἴ που κινδυνεύοντας εἶδε, πάντα ἂν ἐπραξεν. Ὅρα γοῦν καὶ πρὸς τὸν Φιλήμονα ἐπιστέλλων, πόσην ποιεῖται σπουδὴν διὰ Ὀνήσιμον, καὶ πῶς συνετῶς, πῶς κηδεμονικῶς ἐπιστέλλει. Ὁ δὲ ὑπὲρ ἐνὸς οἰκέτου, καὶ ταῦτα φυγάδος γεγεννημένου, καὶ ὑφελομένου πολλὰ τῶν δεσποτικῶν, ὀλόκληρον μὴ παραιτησάμενος συνθεῖναι ἐπιστολήν, ἐννόησον ἡλικος περὶ τοὺς ἄλλους ἦν.

4. Καὶ γὰρ ἐν μόνον αἰσχύνῃς ἄξιον ἐνόμιζεν εἶναι, τό, δέον γενέσθαι τι πρὸς σωτηρίαν, παριδεῖν. Διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει, καὶ οὐδὲν ὤκνει δαπανᾶν ὑπὲρ τῶν σωζομένων, οὐ ρήματα, οὐ χρήματα, οὐ σῶμα· ὁ γὰρ μυριάκις ἑαυτὸν θανάτοις ἐκδούς, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ χρημάτων ἐφείσατο, εἶγε παρῆν. Καὶ τί λέγω, εἶγε παρῆν; Καὶ γὰρ μὴ παρόντων δυνατὸν δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐφείσατο. Καὶ μὴ νομίσης αἰνιγμα εἶναι τὸ ρῆμα, ἀλλ' αὐτοῦ πάλιν ἄκουσον λέγοντος· ὅτι «Ἡδιστα δαπανήσω, καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Καὶ Ἐφεσίοις δημηγορῶν ἔλεγεν· «Αὐτοὶ οἶδατε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐται».

Καὶ ὢν μέγας, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν, τῇ ἀγάπῃ, φλογὸς πάσης σφοδρότερος ἦν· καὶ καθάπερ σίδηρος εἰς πῦρ ἐμπεσὼν, ὄλος γίνεται πῦρ, οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης ἀναφθείς, ὄλος γέγονεν ἀγάπῃ· καὶ ὡσπερ κοινὸς πατὴρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ὢν, οὕτω τοὺς γεγεννηκότας αὐτοὺς ἐμιμεῖτο· μᾶλλον δὲ καὶ πάντας ὑπερηκόντισε πατέρας, καὶ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἔνεκεν φροντίδων, καὶ χρήματα, καὶ ρήματα, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, καὶ πάντα ἐπιδίδους ὑπὲρ τῶν ἠγαπημένων. Διὰ τοῦτο καὶ πλήρωμα αὐτὴν ἐκάλει νόμου, καὶ σύνδεσμον τελειότητος, καὶ μητέρα τῶν ἀγαθῶν πάντων, καὶ ἀρχὴν

26. Β' Κορ. 12, 15.

27. Πράξ. 20, 34.

τοὺς ἔβλεπε νὰ κινδυνεύουν κάπου. Πρόσεξε λοιπὸν καὶ ὅταν γράφει πρὸς τὸ Φιλήμονα, πόσο φροντίζει γιὰ τὸν Ὀνήσιμο καὶ μὲ πόση σύνεση, μὲ πόσο ἐνδιαφέρον πατρικὸ γράφει. Αὐτὸς ὁμοίως ποὺ δὲν ἀπέφυγε νὰ γράψῃ ἐπιστολὴ ὑπὲρ ἐνὸς δούλου, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶχε δραπετεύσει καὶ εἶχε ἀρπάξῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου του, σκέψου ποιὸς ἦταν γιὰ τοὺς ἄλλους.

4. Γιατὶ ἓνα μόνο πράγμα θεωροῦσε ὅτι εἶναι ντροπὴ, τὸ νὰ παραβλέψῃ δηλαδὴ κανεὶς ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ τὴ σωτηρία κάποιου. Γι' αὐτὸ τὰ πάντα κινουσε, καὶ τίποτε δὲ δίσταζε νὰ σπαταλᾷ γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ σώζονταν, οὔτε λόγια, οὔτε χρήματα, οὔτε τὸ σῶμα του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ παρέδωσε πάρα πολλές φορές τὸν ἑαυτό του σὲ θανάτους, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ λυπόταν τὰ χρήματα, ἐὰν βέβαια τὰ εἶχε. Καὶ γιατί λέγω, ἐὰν βέβαια τὰ εἶχε; Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ δυνατὸ νὰ ἀποδείξῃ, ἐνῶ δὲν τὰ εἶχε, ὅτι δὲν τὰ λυπόταν. Καὶ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι εἶναι αἰνίγμα ὁ λόγος μου, ἀλλὰ ἄκουσε πάλι τὸν ἴδιο ποὺ λέγει ὅτι, «Μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ δαπανήσω χρήματα καὶ ὁ ἴδιος θὰ δαπανηθῶ ὀλοκληρωτικὰ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν σας»²⁶. Καὶ ὅταν μιλοῦσε στοὺς Ἐφεσίους ἔλεγε· «Ἐσεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε ὅτι στίς ἀνάγκες μου καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν μαζί μου, ὑπηρέτησαν, αὐτὰ τὰ χέρια μου»²⁷.

Καὶ ἐνῶ ἦταν μεγάλος ὡς πρὸς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπη, ἦταν πιδ ὀρμητικὸς ἀπὸ κάθε φλόγα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σίδηρο, ὅταν πέσει μέσα σὲ φωτιά, γίνεται ὀλόκληρο φωτιά, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἀφοῦ ἄναψε ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης, ἔγινε ὀλόκληρος ἀγάπη. Καὶ σὰν νὰ ἦταν ὁ κοινὸς πατέρας ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἔτσι προσπαθοῦσε νὰ μιμηθεῖ τοὺς πατέρες, ἢ καλύτερα ξεπέρασε ὅλους τοὺς πατέρες καὶ σχετικὰ μὲ τίς φροντίδες του γιὰ τὰ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ, καὶ διαθέτοντας χρήματα καὶ λόγια καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὰ πάντα γιὰ τοὺς ἀγαπημένους του. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ὀνόμαζε συμπλήρωμα τοῦ νόμου, καὶ σύνδεσμο τελειότητος, καὶ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς. Γι'

καὶ τέλος ἀρετῆς· διὸ καὶ ἔλεγε· «Τὸ δὲ τέλος τῆς ἐπαγγελίας ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς»· καὶ πάλιν, «Τὸ γάρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλη-
5 σίον σου ὡς σεαυτόν».

Ἐπεὶ οὖν ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἢ ἀγάπη, καὶ ταύτη τὸν Παῦλον ζηλώσωμεν, καὶ γὰρ οὗτος ἐντεῦθεν τοιοῦτος ἐγένετο. Μὴ γάρ μοι τοὺς νεκροὺς εἶπης, οὓς ἀνέστησε, μηδὲ τοὺς λεπρούς, οὓς ἐκάθηρεν· οὐδὲν τούτων ὁ Θεὸς ἐπιζητήσει
10 παρὰ σοῦ. Κτῆσαι τὴν ἀγάπην τὴν Παύλου, καὶ τὸν στέφανον ἔξεις ἀπηρτισμένον. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ τῆς ἀγάπης τροφεύς, οὗτος ὁ καὶ σημείων, καὶ θαυμάτων, καὶ μυρίων αὐτὴν ἐτέρων προθεῖς. Ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα αὐτὴν κατωρθώκει, διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ἀκριβείας αὐτῆς οἶδε τὴν ἰσχύν. Ἐντεῦθεν καὶ αὐτὸς
15 τοιοῦτος ἐγένετο, καὶ οὐδὲν οὕτως αὐτὸν ἐποίησεν ἄξιον, ὡς ἢ τῆς ἀγάπης δύναμις· διὸ καὶ ἔλεγε· «Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα· καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι», τὴν ἀγάπην λέγων, τὴν καλλίστην ὁδὸν καὶ ραδίαν.

Ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς βαδίζωμεν διηνεκῶς, ἵνα καὶ Παῦ-
20 λον ἴδωμεν, μᾶλλον δὲ τὸν Παύλου Δεσπότην, καὶ τῶν ἀκηράτων ἐπιτύχωμεν στεφάνων, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Α' Τιμ. 1, 5.

29. Ρωμ. 13, 9.

30. Α' Κορ. 12, 31.

αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «Καὶ τὸ τέλος τῆς παραγγελίας μου εἶναι ἀγάπη ἀπὸ καθαρῆ καρδιᾶ καὶ ἀγαθῆ συνείδηση»²⁸. Καὶ πάλι, «Γιατὶ τό, δὲ θὰ μοιχεύσεις, δὲ θὰ φονεύσεις καὶ κάθε ἄλλη ἐντολὴ συνοψίζονται σ' αὐτὸ τὸ παράγγελμα, στὸ νὰ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου σὰν τὸν ἑαυτὸ σου»²⁹.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἶναι ἡ ἀγάπη, ἃς ἀκολουθήσουμε καὶ σ' αὐτὴν τὸν Παῦλο, γιατί ἀπὸ τὴν ἀγάπη αὐτὸς ἔγινε τέτοιος. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς τοὺς νεκροὺς τοὺς ὁποίους ἀνέστησε, οὔτε τοὺς λεπρούς, τοὺς ὁποίους καθάρισε. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ σοῦ ζητήσῃ ὁ Θεός. Ἄποκτησε τὴν ἀγάπη τοῦ Παύλου καὶ θὰ ἔχεις τέλειο τὸ στεφάνι. Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; Ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τῆς ἀγάπης, ὁ ἴδιος ποὺ τὴν προτίμησε ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα καὶ ἀπὸ πάρα πολλὰ ἄλλα. Γιατὶ ἀφοῦ τὴν εἶχε ἐπιτύχει σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, γι' αὐτὸ καὶ μὲ ἀκρίβεια γνωρίζει τὴ δύναμή της. Ἄπὸ αὐτὴν καὶ ὁ Παῦλος ἔγινε τέτοιος, καὶ τίποτε δὲν τὸν ἔκαμε τόσο ἄξιο, ὅσο ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἐπιδιώκετε μὲ ζῆλο τὰ ἀνώτερα χαρίσματα. Καὶ σᾶς δείχνω ἀκόμη δρόμο ἔξοχο καὶ ὑπέροχο γιὰ τὴν ἀπόκτησή τους»³⁰, ἐννοώντας τὴν ἀγάπη, τὸν πιὸ καλὸ καὶ εὐκολο δρόμο.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸ δρόμο ἃς βαδίζομε καὶ ἡμεῖς, γιὰ νὰ δοῦμε καὶ τὸν Παῦλο, ἢ καλύτερα τὸν Κύριο τοῦ Παύλου, καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὰ αἰώνια στεφάνια, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

1. Ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ τήμερον ἡμᾶς συναγαγών, καὶ τὴν οἰκουμένην φωτίσας, οὗτος ἐν τῷ καιρῷ τῆς κλήσεως ἐτυφλώθη ποτέ· ἀλλ' ἡ πῆρωσις ἐκείνου φωτισμὸς γέγονε τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ γὰρ ἔβλεπε κακῶς, ἐπήρωσεν αὐτὸν καλῶς ὁ Θεός, ὥστε ἀναβλέψαι χρησίμως, ὁμοῦ μὲν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν αὐτῷ παρεχόμενος, ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ πάθει τὰ μέλλοντα προδιατυπῶν, καὶ τοῦ κηρύγματος τὸν τρόπον διδάσκων, καὶ ὅτι ταῦτα πάντα οἴκοθεν ἀποβαλόντα, καὶ μύσαντα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, αὐτῷ ἔπεσθαι χρή. Διὸ καὶ αὐτὸς ἐβόα τοῦτο αὐτὸ δη-
 5 λῶν. «Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν, γενέσθω μωρός, ἵνα γένηται σοφός»· ὥς οὐκ ἐνδὸν ἀναβλέψαι καλῶς, μὴ πρότερον πηρωθέντα καλῶς, καὶ τοὺς οἰκείους καὶ ταραττοντας αὐτὸν ἐκβαλόντα λογισμούς, καὶ τῇ πίστει τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντα.

Ἄλλὰ μηδεὶς ταῦτα ἀκούων ἠναγκασμένην νομιζέτω εἶναι
 15 ταύτην τὴν κλήσιν· καὶ γὰρ ἐδύνατο πάλιν ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέβη. Πολλοὶ γοῦν ἕτερα μείζονα θαύματα ἰδόντες, ὑπέστρεψαν πάλιν, καὶ ἐν τῇ Καινῇ, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ· οἶον ὁ Ἰούδας, ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Ἐλύμας ὁ μάγος, ὁ Σίμων, ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

1. Ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος μᾶς συγκέντρωσε σήμερα καὶ φώτισε τὴν οἰκουμένη, τυφλώθηκε ὁ ἴδιος κάποτε κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς κλήσης του. Ἄλλὰ ἡ τύφλωσή του ἔχει γίνεῖ ὁ φωτισμὸς τῆς οἰκουμένης. Γιατὶ ἀφοῦ δὲν ἔβλεπε σωστά, δίκαια τὸν τύφλωσε ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἀνακτήσει τὴν ὄρασή του ἐπωφελῶς, ἀποδεικνύοντας μαζὶ καὶ τὴ δύναμή του, καὶ προτυπώντας στὸ πάθος τὰ μέλλοντα καὶ διδάσκοντας τὸν τρόπο τοῦ κηρύγματος καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἀποβάλλει μὲ τὴ θέλησή του ὅλα τὰ προηγούμενα καὶ κλείσει τὰ μάτια του, ἔπρεπε νὰ ἀκολουθεῖ αὐτὸν ὁ Παῦλος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος τὸ φώναζε δηλώνοντας: «Ἐὰν κανεῖς νομίζει, ὅτι εἶναι σοφὸς μεταξύ σας, ἄς γίνεῖ μωρός, γιὰ νὰ γίνεῖ πραγματικὰ σοφός»¹. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναβλέψει κανεῖς σωστά, ἂν προηγουμένως δὲν τυφλωθεῖ σωστά καὶ δὲν ἀπομακρύνει τίς σκέψεις ποὺ τὸν ταραίζουν καὶ δὲν ἐμπιστευθεῖ τὰ πάντα στὴν πίστη.

Ἄλλὰ ἄς μὴ νομίζει κανένας, ἀκούοντας αὐτά, ὅτι ἐνεργεῖ ἀναγκαστικὰ μία τέτοια κλήση, γιατί μποροῦσε νὰ ἐπανέλθει πάλι ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε. Πολλοὶ λοιπὸν ἂν καὶ εἶδαν ἄλλα μεγαλύτερα θαύματα, ἐπέστρεψαν πάλι στὴν πρώτη τους κατάσταση, καὶ στὴν Καινὴ καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπως ὁ Ἰούδας, ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Ἐλύμας ὁ μάγος, ὁ Σίμων, ὁ

Σάπφειρα, ὄλος τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος· ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος.
 Ἄλλὰ διαβλέψας πρὸς τὸ ἀκήρατον φῶς τὸν δρόμον ἐπέτεινε,
 καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἵπτατο. Εἰ δὲ ἐξετάζεις τίνός ἐνεκεν ἐπη-
 5 ρώθη, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος. «Ἦκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀνα-
 στροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον
 τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν, καὶ προέκοπτον ἐν τῷ
 Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισ-
 σοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων».
 Ἐπεὶ οὖν οὕτω σφοδρὸς ἦν καὶ ἀπρόσιτος, σφοδροτέρου ἐδεῖτο
 10 χαλινουῦ, ἵνα μὴ τῇ ρύμη τῆς προθυμίας ἀγόμενος, καὶ παρακού-
 ση τῶν λεγομένων. Διὰ δὴ τοῦτο καταστέλλων αὐτοῦ τὴν μα-
 νίαν ἐκείνην, πρῶτον κατευνάζει τὰ κύματα τῆς ραγδαίας ὀργῆς
 ἐκείνης διὰ τῆς πηρώσεως, καὶ τότε αὐτῷ διαλέγεται, δεικνὺς
 τῆς σοφίας αὐτοῦ τὸ ἀπρόσιτον, καὶ τὸ τῆς γνώσεως ὑπερέχον·
 15 καὶ ἵνα μάθῃ τίνα πολεμεῖ, οὐ μόνον κολάζοντα, ἀλλ' οὐδὲ εὐερ-
 γετοῦντα δύναται ἐνεγκεῖν. Οὐ γὰρ σκότος αὐτὸν ἐπήρωσεν,
 ἀλλ' ὑπερβολὴ φωτὸς αὐτὸν ἐσκότισε.

Καὶ τί δὴ ποτε μὴ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἐγένετο, φασί; Μὴ ζήτηί
 τοῦτο, μηδὲ περιεργάζου, ἀλλὰ παραχώρει τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς
 20 τοῦ Θεοῦ προνοίας τοῦ καιροῦ τὴν ἐπιτηδειότητα. Καὶ γὰρ καὶ
 αὐτὸς τοῦτο ποιεῖ λέγων· «Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με ἐκ
 κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀποκα-
 λύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί». Οὐκοῦν καὶ σὺ μηδὲν περιεργά-
 ζου πλέον, ὅταν Παῦλος τοῦτο λέγῃ. Τότε γάρ, τότε συνέφερε
 25 τῶν σκανδάλων ἀρθέντων ἐκ μέσου. Λοιπὸν ἀπὸ τούτου μάθω-
 μεν, ὅτι οὐδεὶς οὐδαμῶς οὐδὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οὐδὲ αὐτὸς οἴκο-
 θεν αὐτὸν εὔρεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν ἐφανέρωσε. Διὸ καὶ

2. Ἰούδας· ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, τὸ τέλος τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστό. Βλ. Ματθ. 27, 3-4.

Ναβουχοδονόσορ· ἰδιοφυῆς στρατηλάτης, ἱκανότατος πολιτικὸς καὶ μεγα-
 λεπήβουλος οἰκοδόμος. Στὰ χρόνια του (605-562 π.Χ.) ἡ βαβυλωνιακὴ αὐτο-
 κρατορία ἐφθασε εἰς τὴν ἀκμὴ τῆς δυνάμεώς της. Γιὰ τὴ δράση του ἔχομε

Ἄνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα, ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι². Ἄλλ' ὁμως ὄχι καὶ ὁ Παῦλος. Ἄλλὰ ἀφοῦ εἶδε πρὸς τὸ ἀληθινὸ φῶς, ἀφοσιώθηκε στὴν πορεία του καὶ πέταξε πρὸς τὸν οὐρανό. Ἐὰν ὁμως ἐξετάζεις γιὰ ποιὸ λόγο τυφλώθηκε, ἄκουσε αὐτὸν ποῦ λέγει· «Γιατὶ ἀκούσατε τὴ διαγωγή μου κάποτε στὸν Ἰουδαϊσμό, ὅτι ὑπερβολικὰ καταδίωκα τὴν Ἐκκλησία καὶ προσπαθοῦσα νὰ τὴν καταστρέψω, καὶ προόδευα στὸν Ἰουδαϊσμὸ περισσότερο ἀπὸ πολλοὺς συνομήλικές μου στὸ ἔθνος μου, καὶ ἔδειχνα περισσότερο ζῆλο στὶς πατρικὲς μου παραδόσεις»³. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦταν τόσο ὀρμητικὸς καὶ ἀπλησίαστος, χρειαζόταν δυνατότερο χαλινό, γιὰ νὰ μὴ παρακούσει τὰ λεγόμενα, παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τοῦ ζήλου του. Γι' αὐτὸ βέβαια ὁ Θεὸς συγκρατώντας τὴ μανία του ἐκείνη, πρῶτα καταπραῦνει τὰ κύματα τῆς βίαιης ἐκείνης ὀργῆς του μὲ τὴν τύφλωση καὶ ὕστερα ὁμιλεῖ μαζί του, ἀποδεικνύοντας τὸ ἀπλησίαστο μέγεθος τῆς σοφίας του καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς γνώσης του, καὶ γιὰ νὰ μάθει ποιὸν πολεμᾶ, τὸν ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ ἀντέξει ὄχι μόνον ὅταν τιμωρεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐεργετεῖ. Γιατὶ δὲν τύφλωσε τὸν Παῦλο τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ τὸν ἔρριξε σ' αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸ φῶς.

Καὶ γιατί λοιπὸν δὲν ἔγινε αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή; θὰ ποῦν μερικοί. Μὴν προσπαθεῖς νὰ βρεῖς αὐτό, οὔτε νὰ τὸ ψάχνεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέπεις τὴν καταλληλότητα τοῦ χρόνου στὸ ἀκατάληπτο τῆς Πρόνοιας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἴδιο κάνει λέγοντας· «Ὅταν ὁμως εὐαρεστήθηκε ὁ Θεὸς ποῦ μὲ ξεχώρισε ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας μου καὶ μὲ τὴ χάρη του μὲ κάλεσε γιὰ νὰ ἀποκαλύψει τὸν Υἱὸ του μέσα μου»⁴. Ἐπομένως καὶ ἐσὺ νὰ μὴν ἔχεις καμιὰ περιέργεια πιά, ὅταν ὁ Παῦλος λέγει αὐτό. Γιατὶ τότε, πραγματικὰ τότε ἦταν συμφέρον, ἀφοῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὴ μέση τὰ σκάνδαλα. Ἄς μάθουμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτόν, ὅτι κανένας ποτὲ οὔτε πρὶν ἀπὸ αὐτόν, οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν βρῆκε μόνος του τὸ Χριστό, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς φανέρωσε τὸν

σπουδαῖες πληροφορίες ἀπὸ τὴν Π.Δ.

² Ἐλύμας ὁ μάγος· γιὰ τὸ σχετικὸ ἐπεισόδιο βλ. Πράξ. 13, 6-12.

³ Ἄνανίας καὶ Σάπφειρα· βλ. Πράξ. 8, 9-25.

3. Γαλ. , 13-14.

4. Γαλ. 1, 15-16.

ἔλεγεν· «Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς»· ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν ὁρῶν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἀνισταμένους νεκρούς, οὐκ ἐπίστευσεν; Ὅρῶν γὰρ χωλὸν βαδίζοντα, καὶ δαίμονας δραπετεύοντας, καὶ παραλυτικούς σφιγγομένους, οὐδὲν ἐ-
 5 καρποῦτο. Οὐδὲ γὰρ ἠγνόει ταῦτα ὁ οὕτω περιεργαζόμενος τοὺς ἀποστόλους. Καὶ Στεφάνου δὲ λιθαζομένου, παρῶν καὶ ἰδῶν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς πρόσωπον ἀγγέλου, οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐκέρδανε. Πῶς οὖν οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐκέρδανεν; Ὅτι οὐδέπω ἦν κεκλημένος.

10 2. Σὺ δὲ ἀκούων ταῦτα, μὴ ἀναγκαστὴν τὴν κλήσιν εἶναι νόμιζε· οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζει ὁ Θεός, ἀλλ' ἀφήσιν κυρίου εἶναι προαιρέσεων καὶ μετὰ τὴν κλήσιν. Καὶ γὰρ Ἰουδαίοις ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν καὶ ὅτε ἐχρῆν, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι διὰ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ λέγοι τις τῶν ἀπίστων,
 15 πόθεν δῆλον ὅτι Παῦλον ἐκάλεσεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπείσθη; διὰ τί γὰρ μὴ καὶ ἐμὲ ἐκάλεσεν; ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν ἐροῦμεν· πιστεύεις τοῦτο, εἰπέ μοι, ὦ ἄνθρωπε; Οὐκοῦν εἰ πιστεύεις, ἀρκεῖ σοι εἰς σημεῖον. Εἰ μὲν γὰρ ἀπιστεῖς ὅτι ἐκάλεσεν ἐξ οὐρανοῦ, πῶς λέγεις, διὰ τί μὴ καὶ ἐμὲ ἐκάλεσεν; εἰ δὲ πιστεύεις ὅτι ἐκάλεσεν,
 20 ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς σημεῖον. Πίστευε τοίνυν· καὶ γὰρ καὶ σὲ καλεῖ ἐξ οὐρανοῦ, εἰς ψυχὴν εὐγνώμονα ἔχης· ὡς, εἰς ἀγνώμων ἦς καὶ διεστραμμένος, οὐδὲ τὸ ἐνεχθῆναί σοι φωνὴν ἄνωθεν ἀρκέσει εἰς σωτηρίαν.

Ποσάκις γοῦν ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ φε-
 25 ρομένης, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν; πόσα εἶδον σημεῖα, καὶ ἐν Καινῇ, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ οὐκ ἐγένοντο βελτίους; Ἀλλ' ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ οὗτοι μετὰ μυρία θαύματα ἐμοσχοποίησαν· ἡ δὲ Ἰεριχουντία πόρνη μηδὲν τούτων θεασαμένη, πίστιν ἐπεδείξατο θαυ-

5. Ἰω. 15, 16.

6. Γιά τὴ δράση καὶ τὸ λιθοβολισμὸ τοῦ διακόνου Στεφάνου βλ. Πράξ. 6, 8-7, 60.

7. Βλ. Ἐξ. 32, 1-6.

ἑαυτό του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Δὲν μὲ διαλέξατε ἐσεῖς, ἀλλὰ ἐγὼ σᾶς διάλεξα»⁵. Γιατὶ γιὰ ποιὸ λόγο ἂν καὶ ἔβλεπε νὰ ἀνασταίνονται νεκροὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δὲν πίστευσε; Γιατὶ ἂν καὶ ἔβλεπε τὸν κουτσὸ νὰ βαδίζει καὶ τὰ δαιμόνια νὰ φεύγουν ἀπὸ τοὺς δαιμονιζόμενους καὶ τοὺς παραλυτικούς νὰ στηρίζονται, δὲν ὠφελοῦνταν καθόλου. Οὔτε βέβαια τὰ ἀγνοοῦσε αὐτὰ ἐκεῖνος ποὺ παρακολουθοῦσε ἔτσι τοὺς ἀποστόλους. Καὶ ὅταν λιθοβολοῦσαν τὸ Στέφανο⁶, ἂν καὶ ἦταν παρὼν καὶ εἶδε τὸ πρόσωπό του σὰν πρόσωπο ἀγγέλου, δὲν κέρδισε τίποτε ἀπὸ αὐτό. Πῶς λοιπὸν δὲν κέρδισε τίποτε ἀπὸ αὐτό; Ἐπειδὴ δὲν εἶχε δεχθεῖ ἀκόμη τὴν κλήση.

2. Ἐσὺ ὁμως ἀκούοντας αὐτά, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι ἡ κλήση ἐξαναγκάζει, ἀλλὰ ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι κύριοι τῶν διαθέσεών τους καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν κλήση. Γιατὶ καὶ στοὺς Ἰουδαίους ἀποκάλυψε τὸν ἑαυτό του καὶ ὅταν ἔπρεπε, ἀλλὰ δὲ θέλησαν νὰ τὸν δεχθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς δόξας τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν ὁμως πεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἄπιστους, ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ ὅτι κάλεσε τὸν Παῦλο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ πείστηκε; γιατί δὲν κάλεσε καὶ μένα; θὰ τοῦ ἀπαντήσουμε ἔτσι· πές μου, τὸ πιστεύεις αὐτὸ, ἄνθρωπε; Λοιπὸν ἐὰν τὸ πιστεύεις, σοῦ ἄρκει γιὰ ἀπόδειξη. Ἐὰν ὁμως δὲν πιστεύεις ὅτι τὸν κάλεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό, πῶς λέγεις, γιατί δὲν κάλεσε καὶ μένα; Ἐὰν ὁμως πιστεύεις ὅτι τὸν κάλεσε, σοῦ ἄρκει αὐτὸ γιὰ ἀπόδειξη. Πίστευε λοιπὸν. Γιατὶ καὶ σένα καλεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐὰν ἔχεις ἀγαθὴ ψυχὴ. Διότι ἐὰν εἶσαι ἀχάριστος καὶ κακός, οὔτε τὸ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ φωνὴ σὲ σένα θὰ εἶναι ἄρκετὸ γιὰ τὴ σωτηρία σου.

Πόσες φορές λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἄκουσαν φωνὴ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν πίστευσαν; πόσα σημεῖα εἶδαν, καὶ στὴν Καινὴ καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ δὲν ἔγιναν καλύτεροι; Ἀλλὰ στὴν Παλαιὰ ὕστερα ἀπὸ πάρα πολλὰ θαύματα ἔκαμαν τὸ χρυσοῦ εἶδωλο τοῦ μόσχου⁷. Ἡ πόρνη ὁμως τῆς Ἰεριχοῦς χωρὶς νὰ δεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἔδειξε θαυμαστὴ πίστη

μαστήν περι τοὺς κατασκόπους. Καὶ ἐν τῇ γῆ δὲ τῆς ἐπαγγελίας οὗτοι μὲν, τῶν σημείων γινομένων, ἔμενον λίθων ἀναισθητότεροι· οἱ δὲ Νινευῖται τὸν Ἰωνᾶν θεασάμενοι μόνον, ἐπίστευσαν καὶ μετενόησαν, καὶ τὴν θεήλατον ὄργην ἀπεκρούσαντο.
 5 Ἐν δὲ τῇ Καινῇ, ἐπ' αὐτῆς τοῦ Χριστοῦ τῆς παρουσίας, ὁ μὲν ληστής σταυρούμενον ἰδὼν, προσεκύνησεν· οὗτοι δὲ νεκροὺς ἐγείροντα θεασάμενοι, καὶ ἔδησαν καὶ ἐσταύρωσαν.

Τί ἐφ' ἡμῶν; Οὐχὶ πῦρ ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐκ τῶν θεμελίων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκπηδῆσαν ἐφήλατο τοῖς οἰκοδομοῦσι, καὶ οὕτως
 10 αὐτοὺς ἀπέστησε τῆς παρανόμου τότε ἐπιχειρήσεως; ἀλλ' ὅμως οὐ μετεβάλλοντο, οὐδὲ ἀπέθεντο τὴν πώρωσιν. Πόσα δὲ ἕτερα γέγονε μετ' ἐκεῖνο θαύματα τότε, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐκέρδαναν; οἷον ὁ κεραυνὸς ὁ κατὰ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος κατενεχθεῖς· ὁ τοῦ δαίμονος αὐτοῦ τούτου χρησμός, ὃς τὸν τότε
 15 βασιλεύοντα ἠνάγκαζε μετακινεῖν τὸν πλησίον κείμενον μάρτυρα, λέγων· μὴ δύνασθαι φθέγγεσθαι, ἕως ἂν τὴν λάρνακα τὴν ἐκείνου βλέπη πλησίον· καὶ γὰρ ἐκ γειτόνων ἦν κειμένη. Μετὰ τοῦτον πάλιν, ὁ θεῖος ὁ τούτου εἰς τὰ ἱερὰ σκευὴ ἐνυβρίσας, σκωληκόβρωτος γεγωνῶς ἐξέψυξε· καὶ ὁ ταμίας δὲ τῶν βασιλι-
 20 κῶν χρημάτων δι' ἑτέραν παρανομίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην, μέσον λακήσας ἀπώλετο. Πάλιν αἱ πηγαὶ αἱ παρ' ἡμῖν, αἱ νικῶσαι τῷ ρεύματι τοὺς ποταμούς, ἀθρόον ἔφυγον καὶ ἀπεπήδησαν, μηδέποτε τοῦτο παθοῦσαι πρότερον, ἀλλ' ὅτε θυσῖαις καὶ σπονδαῖς τὸ χωρίον ἐμόλυνεν ὁ βασιλεύς.

25 3. Τί ἂν τις εἴποι τὸν λιμὸν τὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης μετὰ τοῦ βασιλέως ταῖς πόλεσι συνεμπεσόντα, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τὸν θάνατον, τὸν ἐν τῇ Περσῶν χώρα, τὴν πρὸ τοῦ θανάτου ἀπά-

8. Βλ. Ἰησ. Ναυῆ 2, 1-21. 13. Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 50, σελ. 555 ἔ.

9. Βλ. Ἰωνᾶ 3, 3-5.

14. Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 50, σελ. 558-559.

10. Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἐγινε ὅταν ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης βοήθησε τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸ ναὸ τοῦ Σολομώντα. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου,

στοὺς κατασκόπους⁸. Καὶ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοί, ἂν καὶ γίνονταν σημεῖα, παράμεναν πρὸ ἀναίσθητοι ἀπὸ τῆς πέτρας. Οἱ Νινευῖτες ὁμοίως ἂν καὶ εἶδαν τὸν Ἰωνᾶ μόνο, πίστεψαν καὶ μετανόησαν καὶ ἀπέκρουσαν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ⁹. Καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, κατὰ τὸ χρόνον τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ληστής ἂν καὶ τὸν εἶδε νὰ σταυρώνεται, τὸν προσκύνησε. Αὐτοὶ ὁμοίως ἂν καὶ εἶδαν νὰ ἀνασταίνονται νεκροί, καὶ τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν σταύρωσαν.

Τί νὰ ποῦμε γι' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὶς ἡμέρες μας; Δὲν ἀναπήδησε φωτιὰ ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐπιτέθηκε σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀνοικοδομοῦσαν καὶ ἔτσι τοὺς ἀπομάκρυνε τότε ἀπὸ τὸ παράνομο ἔργο¹⁰; Ἄλλ' ὁμοίως δὲν ἄλλαξαν, οὔτε ἀπομάκρυναν τὴν πώρωσίν τους. Καὶ πόσα ἄλλα θαύματα ἔγιναν τότε ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ καὶ τίποτε δὲν κέρδισαν ἀπὸ αὐτά; ὅπως ὁ κεραυνὸς ποὺ ἔπεσε στὴν ὀροφὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα¹¹· ὁ χρησμὸς τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνάγκασε τὸν τότε αὐτοκράτορα¹² νὰ μετακινήσει τὸ μάρτυρα ποὺ εἶχε ταφεῖ ἐκεῖ κοντά, λέγοντας ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει, μέχρις ὅτου θὰ βλέπει τὴ λάρνακα τοῦ μάρτυρα ἐκεῖ, γιὰτὶ πραγματικὰ ἦταν ἐκεῖ κοντά¹³. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν πάλι, ὁ θεῖος του ἐπειδὴ πρόσβαλε τὰ ἱερὰ σκεύη, ἀφοῦ τὸν ἔφαγαν τὰ σκουλήκια, πέθανε¹⁴. Καὶ ὁ ταμίας τῶν βασιλικῶν χρημάτων γιὰ κάποια ἄλλη παρανομία ποὺ ἔκαμε στὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ σχίστηκε στὴ μέση τοῦ σώματός του χάθηκε. Ἐπίσης οἱ πηγὲς ποὺ εἶναι κοντά μας, οἱ ὁποῖες ξεπερνοῦν στὴν ὀρμητικότητα τὰ ποτάμια, ἀμέσως ἐξαφανίσθηκαν καὶ σταμάτησαν ἂν καὶ δὲν τὸ ἔπαθαν ποτὲ αὐτὸ προηγουμένως, ἀλλ' ὅταν ὁ αὐτοκράτορας μόλυνε μὲ θυσίαι καὶ σπουδὲς τὴν περιοχὴ.

3. Τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὴν πείνα ποὺ ἔπεσε παντοῦ σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς οἰκουμένης κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα, τὸ θάνατο αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορα στὴ χώρα τῶν

εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 50, σελ. 567-8.

11. Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 50, σελ. 559.

12. Πρόκειται γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν (361-363).

την, τὸ στρατόπεδον τὸ ἐν μέσοις ἀποληφθὲν τοῖς βαρβάροις, καθάπερ ἐν σαγήνῃ τινὶ καὶ δικτύοις, τὴν ἄνοδον ἐκεῖθεν τὴν θαυμαστὴν καὶ παράδοξον; Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἀσεβῆς βασιλεὺς ἔπεσεν ἐλεεινῶς, ἕτερος δὲ εὐσεβῆς διεδέξατο, πάντα εὐθέως ἐλύετο τὰ δεινά. Καὶ οἱ ἐν μέσοις εἰλημμένοι δικτύοις, καὶ οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν διέξοδον ἔχοντες στρατιῶται, τοῦ Θεοῦ λοιπὸν νεύσαντος, τῶν βαρβάρων ἀπαλλαγέντες μετὰ ἀσφαλείας ἐπανήεσαν ἀπάσης. Ταῦτα τίνα οὐχ ἱκανὰ ἐφελκύσασθαι πρὸς τὴν εὐσέβειαν; Τὰ δὲ παρόντα οὐ πολλῶ τούτων θαυμαστότερα; Οὐ σταυρὸς κηρύττεται, καὶ ἡ οἰκουμένη προστρέχει; οὐ θάνατος καταγγέλλεται ἐπονείδιστος, καὶ πάντες ἐπιπηδῶσι; Μὴ γὰρ οὐκ ἐσταυρώθησαν μυρίοι; μὴ γὰρ μετ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ δύο ληστὰι ἀνεσκολοπίσθησαν; μὴ γὰρ οὐκ ἐγένοντο πολλοὶ σοφοί; μὴ γὰρ οὐκ ἐγένοντο πολλοὶ δυνατοί; Τίνος ὄνομά ποτε οὐτως ἐκράτησε; Καὶ τί λέγω σοφοὺς καὶ δυνατούς; Μὴ γὰρ οὐκ ἐγένοντο βασιλεῖς ἐπίδοξοι; Τίς οὕτω περιεγένετο τῆς οἰκουμένης ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ;

Μὴ γὰρ μοι λέγε τὰς αἵρέσεις τὰς ποικίλας καὶ παντοδαπὰς. Πάντες γὰρ τὸν αὐτὸν Χριστὸν κηρύττουσιν, εἰ καὶ μὴ ὑγιῶς πάντες, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν ἐν Παλαιστίνῃ πάντες προσκυνοῦσι σταυρωθέντα, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Ταῦτα οὖν οὐ δοκεῖ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ σαφεστέραν ἔχειν ἀπόδειξιν τῆς φωνῆς ἐκείνης τῆς ἐξ οὐρανοῦ κατενεχθείσης; Διὰ τί γὰρ μηδεὶς οὕτω περιεγένετο βασιλεὺς ὡς οὗτος ἐκράτησε, καὶ ταῦτα μυρίων ὄντων τῶν κωλυμάτων; Καὶ γὰρ βασιλεῖς ἐπολέμησαν, καὶ τύραννοι παρετάξαντο, καὶ δῆμοι πάντες κατεξανέστησαν, καὶ τὰ ἡμέτερα ὁμῶς οὐκ ἠλαττοῦντο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λαμπρότερα ἐγίνετο. Πόθεν οὖν, εἶπατέ μοι, ἡ τοσαύτη ἰσχὺς; Μάγος ἦν, φησί. Μόνος

15. Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 50, σελ. 569-570.

16. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰοβιανὸ (363-364).

17. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο τὸν Τυανέα. Ἦταν φιλόσοφος καὶ μάγος, ἀντιπρόσωπος τῆς νέας πυθαγορικῆς αἵρεσης. Ἐζησε τὸν 1ο αἰῶνα μ.Χ. καὶ ἔγραψε πολλὰ βιβλία. Ὑπῆρξε ὁ διασημότερος κήρυκας τοῦ ἠθικοῦ

Περσῶν, τὴν ἀπάτη πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του¹⁵, τὸ στρατὸ ποὺ ἐγκαταλείφθηκε ἀνάμεσα στοὺς βαρβάρους¹⁶, σὰν σὲ κάποια σαγήνη καὶ δίχτυα, τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ ἐκεῖ τῆ θαυμαστῆ καὶ παράδοξη; Γιατὶ ἀφοῦ ἔπεσε μὲ ἄθλιο τρόπο ὁ ἀσεβῆς αὐτοκράτορας καὶ τὸν διαθέχθηκε ἄλλος εὐσεβῆς¹⁷, ἀμέσως ἐξαφανίστηκαν ὅλα τὰ κακά. Καὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ ἦταν πιασμένοι μέσα στὰ δίχτυα καὶ δὲν εἶχαν ἀπὸ πουθενὰ καμιὰ διέξοδο, ἀφοῦ συγκατατέθηκε πλέον ὁ Θεός, ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἐπέστρεψαν μὲ κάθε ἀσφάλεια. Ποιὸν δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ ὀδηγήσουν στὴν εὐσέβεια; Καὶ τὰ παρόντα δὲν εἶναι πολὺ πιὸ θαυμαστὰ ἀπὸ αὐτά; Δὲν κηρύσσεται ὁ σταυρὸς καὶ ἡ οἰκουμένη τρέχει πρὸς αὐτόν; δὲν ἀναγγέλλεται ἐξευτελιστικὸς θάνατος καὶ ὅλοι σπεύδουν πρὸς αὐτόν; Μήπως λοιπὸν δὲν σταυρώθηκαν πάρα πολλοί; μήπως δὲν σταυρώθηκαν μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ οἱ δύο ληστές; μήπως δὲν ἔγιναν πολλοὶ σοφοί; μήπως πολλοὶ δὲν ἔγιναν δυνατοί; Τίνος τὸ ὄνομα ἐπικράτησε ποτὲ τόσο πολὺ; Καὶ γιατί λέγω σοφοὺς καὶ δυνατούς; Μήπως δὲν ἔγιναν βασιλεῖς ἐπίδοξοι; Ποιὸς κυριάρχησε ἔτσι στὴν οἰκουμένη σὲ σύντομο χρόνο;

Μὴ μοῦ ἀναφέρεις τίς πολλὰ καὶ διάφορες αἱρέσεις. Γιατὶ ὅλοι κηρύττουν τὸν ἴδιο Χριστό, ἂν καὶ ὄχι ὅλοι σωστά, ἀλλὰ ὅλοι προσκυνοῦν ἐκεῖνον ποὺ σταυρώθηκε στὴν Παλαιστίνη στὶς ἡμέρες τοῦ Πόντιου Πιλάτου. Αὐτὰ λοιπὸν δὲ φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν σαφέστερη ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ ἀπὸ τῆ φωνῆ ἐκείνη ποὺ ἀκούσθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό; Γιατὶ γιὰ ποιὸ λόγο κατένευσε αὐτοκράτορας δὲ ὑπερίσχυσε τόσο, ὅσο ἐπικράτησε αὐτός, ἂν καὶ ὑπῆρχαν πάρα πολλὰ ἐμπόδια; Γιατὶ καὶ βασιλεῖς τὸν πολέμησαν, καὶ τύραννοι τοῦ ἀντιτάχθηκαν καὶ ὅλος ὁ λαὸς ξεσηκώθηκε ἐναντίον, ὅμως ἡ πίστη μας δὲ μειωνόταν, ἀλλὰ καὶ περισσότερο γινόταν λαμπρότερη. Ἐπὶ ποῦ λοιπὸν, πέστε μου, προέρχεται ἡ τόσο μεγάλη δύναμη; Ἦταν μάγος, θὰ πεῖ κάποιος. Μόνο λοιπὸν αὐτὸς ἔγινε τέτοιος μάγος; Ὁ-

καθαροῦ καὶ ἡ πιὸ ἀξιοπερίεργη μορφή τοῦ νεοπυθαγορισμοῦ στὴν πρώτη περίοδό του.

οὖν οὗτος μάγος τοιοῦτος ἐγένετο; Πάντως ἠκούσατε, ὅτι καὶ παρὰ Πέρσαις καὶ Ἰνδοῖς πολλοὶ γεγόνασι μάγοι, καὶ εἰσιν ἔτι καὶ νῦν· ἀλλ' οὐδὲ ὄνομα αὐτῶν ἐστὶν οὐδαμοῦ.

Ἄλλ' ὁ ἐκ Τυάνων, φησὶν, ἀπατεῶν, ἐκεῖνος καὶ γόης, καὶ 5 αὐτὸς ἔλαμψε. Ποῦ καὶ πότε; Ἐν μικρῷ μέρει τῆς οἰκουμένης, καὶ πρὸς βραχὺν χρόνον, καὶ ἐσβέσθη ταχέως καὶ ἀπώλετο, οὐκ Ἐκκλησίαν καταλιπὼν, οὐ λαόν, οὐκ ἄλλο τι τοιοῦτον οὐδέν. Καὶ τί λέγω μάγους καὶ γόητας τοὺς σβεσθέντας; Πόθεν τὰ τῶν θεῶν ἐπαύθη πάντα, καὶ ὁ Δωδωναῖος, καὶ ὁ Κλάριος, καὶ πάν- 10 τα τὰ πονηρὰ ταῦτα ἐργαστήρια σιγᾶ καὶ ἐπεστόμισται; Πόθεν οὖν οὐ τοῦτον μόνον τὸν σταυρωθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ σφαγέντων πεφρίκασι δαίμονες; τίνας δὲ ἔνεκεν καὶ σταυρὸν ἀκούοντες ἀποδηδῶσι; Καὶ μὴν καταγελᾶν ἔδει· μὴ γὰρ λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον ὁ σταυρός; Τούναντίον μὲν οὖν, αἰσχροῦν 15 καὶ ἐπονείδιστον. Ἔθανος γάρ ἐστι καταδίκου· θάνατός ἐστιν ὁ κακῶν ἔσχατος, καὶ παρὰ Ἰουδαίοις ἐπάρατος, καὶ παρὰ Ἑλλησι βδελυκτός.

Πόθεν οὖν αὐτὸν ἐδεδοίκεισαν δαίμονες; Ἄρ' ἀπὸ τῆς τοῦ σταυρωθέντος δυνάμεως; Εἰ γὰρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐδε- 20 δοίκεισαν, μάλιστα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἀνάξιον θεῶν· πλὴν πολλοὶ καὶ πρὸ αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτὸν ἐσταυρώθησαν, καὶ μετ' αὐτοῦ δὲ δύο. Τί οὖν, εἰ εἴποι τις, ἐν ὀνόματι τοῦ ληστοῦ τοῦ σταυρωθέντος, ἢ τοῦ δεῖνος, ἢ τοῦ δεῖνος, φεύζεται ὁ δαίμων; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ γελάσεται. Ἐὰν δὲ τὸν Ἰησοῦν προσθῆς τὸν Να- 25 ζαραῖον, καθάπερ ἀπὸ πυρός τινος φεύγουσι. Τί οὖν ἂν εἴποις; πόθεν ἐκράτησεν; Ὅτι πλάνος ἦν; Ἄλλ' οὐ τοιαῦτα αὐτοῦ τὰ παραγγέλματα· ἄλλως δέ, καὶ πλάνοι πολλοὶ γεγόνασιν. Ἄλλ'

18. Βλέπε ἀνωτέρω.

19. Δωδωναῖος· ἐπίθετο τοῦ Δία ἀπὸ τὸ περίφημο μαντεῖο τῆς Δωδώνης στὴν Ἥπειρο.

Κλάριος· ἐπίθετο τοῦ Ἀπόλλωνα ἀπὸ τὸ μαντεῖο του στὴν κωμόπολη Κλάρο τῆς Ἰωνίας. Ἦταν τὸ πιδ φημισμένο μαντεῖο κατὰ τὸν 1ο καὶ 2ο αἰῶνα

πωσδήποτε ἀκούσατε, ὅτι καὶ στοὺς Πέρσες καὶ στοὺς Ἰνδοὺς ὑπῆρξαν πολλοὶ μάγοι, καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ τώρα· ἀλλὰ οὔτε τὸ ὄνομά τους ὑπάρχει πουθενά.

Ὅμως ὁ ἀπατεώνας ἐκεῖνος καὶ μάγος ἀπὸ τὰ Τύανα¹⁸, θὰ πεῖ ἄλλος, καὶ αὐτὸς διακρίθηκε. Ποῦ καὶ πότε; Σὲ μικρὸ μέρος τῆς οἰκουμένης καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα, καὶ ξεχάσθηκε γρήγορα καὶ χάθηκε, χωρὶς νὰ ἀφήσει ἐκκλησία, οὔτε ὀπαδούς, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο. Καὶ γιατί λέγω τοὺς μάγους καὶ τοὺς θαυματοποιούς ποὺ ἐξεφανίσθηκαν; Γιατί ἔσβησαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς θεοὺς καὶ ὁ Δωδωναῖος καὶ ὁ Κλάριος¹⁹, καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια αὐτὰ τῶν δαιμόνων σωπαίνουν καὶ ἔχουν βουβαθεῖ; Γιατί λοιπὸν ὄχι μόνον αὐτὸν ποὺ σταυρώθηκε, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄστα ἐκείνων ποὺ σφάχθηκαν γι' αὐτὸν τρέμουν οἱ δαίμονες; καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὅταν ἀκούουν τὸ σταυρὸ ἐξαφανίζονται; Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ τὸν εἰρωνεύονται. Γιατὶ μήπως εἶναι κάτι λαμπρὸ καὶ ἔνδοξο ὁ σταυρός; Τὸ ἀντίθετο μάλιστα, εἶναι αἰσχρὸ καὶ ἐξευτελιστικόν. Γιατὶ εἶναι θάνατος κατάδικου, εἶναι ὁ χειρότερος ἀπὸ τὰ κακά, θάνατος καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους καταραμένος καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἀπαίσιος.

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν φοβήθηκαν τὸ σταυρὸ οἱ δαίμονες; Ἄραγε ὄχι ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε; Γιατὶ ἂν φοβήθηκαν αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ σταυρὸ, βεβαιότατα λοιπὸν θὰ ἦταν αὐτὸ ἀνάξιο θεῶν. Ὅμως πολλοὶ σταυρώθηκαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν σταυρώθηκαν δύο. Τί λοιπὸν, ἂν θὰ πεῖ κανεὶς, στὸ ὄνομα τοῦ ληστῆ ποὺ σταυρώθηκε, ἦ τοῦ τάδε, ἦ τοῦ τάδε, θὰ φύγει ὁ δαίμονας; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ θὰ γελάσει. Ἐὰν ὅμως προσθέσεις τὸν Ἰησοῦ τὸ Ναζωραῖο, φεύγουν σὰν νὰ φεύγουν ἀπὸ κάποια φωτιά. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσες νὰ πεῖς; γιὰ ποιὸ λόγο ἐπικράτησε; Ἐπειδὴ ἦταν ἀπατεώνας; Οἱ ἐντολές του δὲν εἶναι τέτοιες· ἄλλωστε ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ ἀπατεῶνες. Μήπως ἐπειδὴ ἦταν μάγος;

μ.Χ. τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἦταν πολὺ γνωστὸ ἀκόμη καὶ στὴν μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα.

ὅτι μάγος; Ἄλλ' οὐ τοῦτο μαρτυρεῖ τὰ δόγματα· καὶ μάγων πολλὴ πολλακίς ἐγένετο φορὰ. Ἄλλ' ὅτι σοφός; Ἄλλὰ σοφοὶ πολλοὶ πολλακίς ἐγένοντο. Τίς οὖν οὕτως ἐκράτησεν; Οὐδεὶς οὐδέποτε, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς.

5 4. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἐπειδὴ μάγος ἦν, οὐδὲ ὅτι πλάνος ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων διορθωτής, καὶ θεία δύναμις τις καὶ ἄμαχος, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς πάντων περιεγένετο, καὶ τῷ σκηνοποιῶ τούτῳ τοσαύτην ἐνέπνευσε δύναμιν, ὅσῃν αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Ἄνθρωπος γὰρ ἐπ' ἀγορᾶς ἐστηκώς, περὶ δέρματα
10 τὴν τέχνην ἔχων, τοσοῦτον ἰσχυσεν, ὡς καὶ Ῥωμαίους, καὶ Πέρσας, καὶ Ἰνδοὺς, καὶ Σκύθας, καὶ Αἰθίοπας, καὶ Σαυρομάτας, καὶ Πάρθους, καὶ Μήδους, καὶ Σαρακηνοὺς, καὶ ἅπαν ἀπλῶς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγεῖν ἐν ἔτεσιν οὐδὲ ὄλοις τριάκοντα.

15 Πόθεν οὖν, εἶπέ μοι, ὁ ἀγοραῖος, καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίου ἐστηκώς, καὶ σμίλην μεταχειρίζων, καὶ αὐτὸς τοιαῦτα ἐφιλοσόφει, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεισε, καὶ ἔθνη, καὶ πόλεις, καὶ χώρας, οὐ λόγων ἰσχὺν ἐπιδεικνύμενος, ἀλλὰ καὶ τὸναντίον ἅπαν, τὴν ἐσχάτην ἀμαθίαν ἀμαθῆς ὢν; Ἄκουσον γοῦν αὐτοῦ λέγοντος, καὶ
20 οὐκ αἰσχυνομένου· «Εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει». Οὐ χρήματα κεκτημένος. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο αὐτὸς φησι· «Μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα».

Καὶ τί λέγω χρήματα, ὅπου γε οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας πολλακίς
25 εὐπόρει τροφῆς, οὐδὲ ἱμάτιον περιβαλέσθαι εἶχεν; Ὅτι δὲ οὐδὲ ἐξ ἐπιτηδεύματος λαμπρὸς ἦν, καὶ τοῦτο ὁ μαθητῆς αὐτοῦ δεικνυσι λέγων, ὅτι «Ἔμεινε πρὸς Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν διὰ τὸ ὁμότεχνον· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην». Οὐκ ἀπὸ προγό-

20. Σαυρομάτες· ὀνομάζονται καὶ Σαρμάτες.
21. Β' Κορ. 11, 6.

22. Α' Κορ. 4, 11.
23. Πράξ. 18, 3.

Ἄλλὰ ἡ διδασκαλία του δὲν τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτό· συχνὰ ἐμφανίσθηκαν καὶ πάρα πολλοὶ μάγοι. Μήπως ἐπειδὴ ἦταν σοφός; Ἄλλὰ πολλοὶ σοφοὶ παρουσιάσθηκαν πολλές φορές. Ποιὸς λοιπὸν ἐπικράτησε ἔτσι; Κανένας ποτέ, οὔτε καὶ πλησίασε κάπως.

4. Ἐπομένως εἶναι φανερό, ὅτι ὄχι ἐπειδὴ ἦταν μάγος, οὔτε ἐπειδὴ ἦταν ἀπατεώνας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν διορθωτῆς αὐτῶν καὶ κάποια θεϊκὴ δύναμη καὶ ἀκαταμάχητη, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὑπερίσχυσε ὄλων καὶ στὸ σκηνοποιὸ Παῦλο ἔδωσε τόση δύναμη, ὅση βεβαιώνουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ ἄνθρωπος ποὺ ἐργαζόταν στὴν ἀγορά, ἀσχολούμενος μὲ τὰ δέρματα, ἔγινε τόσο ἰσχυρός, ὥστε καὶ τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς Σκύθες καὶ τοὺς Αἰθίοπες καὶ τοὺς Σαυρομάτες²⁰ καὶ τοὺς Πάρθους καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ γενικὰ ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ ἐπαναφέρει πρὸς τὴν ἀλήθεια σὲ λιγότερα ἀπὸ τριάντα χρόνια.

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν, πές μου, ὁ Παῦλος ὁ ὁποῖος σύχναζε στὴν ἀγορὰ καὶ ἐργαζόταν στὸ ἐργαστήριό του καὶ μεταχειριζόταν τὴ σμίλη, καὶ αὐτὸς δίδασκε τὰ ἴδια καὶ ἔπεισε τοὺς ἄλλους, καὶ ἔθνη καὶ πόλεις καὶ χῶρες, χωρὶς νὰ παρουσιάζει δύναμη λόγου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, δηλαδὴ τὴ χειρότερη ἀμάθεια, ἀφοῦ ἦταν ἀμαθής; Ἄκουσε λοιπὸν αὐτὸν ὅταν λέγει καὶ δὲν ντρέπεται· «Καὶ ἐὰν εἶμαι ἄπειρος στὸ λόγο, δὲν εἶμαι ὅμως στὴ γνώση»²¹. Δὲν εἶχε χρήματα. Αὐτὸ βέβαια καὶ ὁ ἴδιος τὸ λέγει· «Μέχρι τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ πεινοῦμε καὶ διψοῦμε καὶ γυμνοὶ εἶμαστε καὶ δεχόμεστε κτυπήματα»²².

Καὶ γιατί λέγω γιὰ χρήματα, ἀφοῦ πολλές φορές δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἀπαραίτητη τροφή, οὔτε ροῦχο νὰ φορέσει; Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔγινε ἐνδοξος ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του, καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ὁ μαθητῆς του ὅταν λέγει, ὅτι «Ἔμεινε στὸ σπίτι τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρίσκιλλας γιατί εἶχαν τὴν ἴδια τέχνη, ἀφοῦ ἦταν καὶ οἱ δύο σκηνοποιοί»²³. Οὔτε ἀπὸ τοὺς προγόνους του ἦταν ἐπιφανής. Γιατὶ πῶς θὰ ἦταν, ἀφοῦ ἀσκοῦσε τέτοιο ἐπάγγελμα;

νων ἐπίσημος. Πῶς γάρ, τοιοῦτον ἐπιτήδευμα ἔχων; Οὐκ ἀπὸ πατρίδος, οὐκ ἀπὸ ἔθνους. Ἄλλ' ὁμως ἐλθὼν εἰς μέσον, καὶ φανεῖς μόνον, πάντα ἐτάραξε τὰ τῶν ἐναντίων, πάντα συνέχεε, καὶ καθάπερ πῦρ εἰς καλάμην ἐμπεσὼν καὶ χόρτον, οὕτω κατέκαυσε
5 τὰ τῶν δαιμόνων, καὶ εἰς ἄπερ ἐβούλετο, πάντα μετέστησε.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι αὐτὸς τοιοῦτος ὢν τοσαῦτα ἰσχυσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ πλείους τῶν μαθητευομένων, πένητες, ἰδιῶται, ἀπαίδευτοι, λιμῶ συζῶντες, ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων. Καὶ ταῦτα καὶ αὐτὸς κηρύττει, καὶ οὐκ αἰσχύνεται
10 λέγων αὐτῶν τὴν πενίαν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ προσαιτῶν ὑπὲρ αὐτῶν. «Πορεύομαι γάρ», φησὶν, «εἰς Ἱερουσαλήμ διακονῶν τοῖς ἁγίοις»· καὶ πάλιν, «Κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν τιθέτω παρ' ἑαυτῷ θησαυρίζων, ἵνα μή, ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται». Ὅτι δὲ καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν ἐξ ἰδιωτῶν συνειστήκει, Κο-
15 ρινθίοις ἐπιστέλλων, φησί· «Βλέπετε τὴν κλησιν ὑμῶν, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα»· καὶ ὅτι ἐξ ἀσήμων, «οὐ πολλοί», φησὶν, «εὐγενεῖς»· καὶ οὐ μόνον οὐκ εὐγενεῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐτελεῖς. «Καὶ γὰρ τὰ ἀσθενῆ», φησί, «τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ».

20 5. Ἄλλ' ἰδιώτης μὲν καὶ ἀπαίδευτος, πιθανὸς δὲ ὁπωσοῦν εἰπεῖν; Οὐδὲ τοῦτο. Καὶ τοῦτο αὐτὸς πάλιν δείκνυσι λέγων· «Κἀγὼ ἦλθον πρὸς ὑμᾶς, οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον. Οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναί ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον· καὶ ὁ λόγος μου
25 καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθανοῖς σοφίας λόγοις». Ἄλλὰ τὸ

24. Ρωμ. 15, 25.

25. Α' Κορ. 16, 2.

26. Α' Κορ. 1, 26.

27. Α' Κορ. 1, 27.28.

28. Α' Κορ. 2, 1.2.3.

Ούτε ἀπὸ τὴν πατρίδα του, οὔτε ἀπὸ τὸ ἔθνος του. Ἄλλ' ὁμως, ὅταν παρουσιάσθηκε στὸ προσκῆνιο καὶ μόνο ποὺ ἐμφανίσθηκε, ἀνατάραξε τὰ πάντα τῶν ἀντιπάλων, ὅλα τὰ ἀνακάτωσε, καὶ ὅπως ἡ φωτιὰ ποὺ ἔπεσε σὲ καλάμιὰ καὶ χόρτο, ἔτσι κατέκαψε τὶς ἐπινοήσεις τῶν δαιμόνων, καί, σ' αὐτὰ ποὺ ἤθελε, μεταμόρφωσε τὰ πάντα.

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ ἦταν τέτοιος πέτυχε τόσα πολλά, ἀλλὰ ὅτι καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἦταν φτωχοί, ἀπλοὶ πολίτες, ἀμόρφωτοι, ζώντας μέσα στὴν πείνα, ἄσημοι καὶ ἀπὸ ἄσημους γονεῖς. Αὐτὰ ὁμως καὶ ὁ ἴδιος τὰ κηρύσσει καὶ δὲν ντρέπεται νὰ λέγει τὴ φτώχεια τους, ἢ καλύτερα, νὰ ἐπαιτεῖ γι' αὐτούς. «Πηγαίνω, λέγει, στὴν Ἱερουσαλήμ ὑπηρετώντας τοὺς πιστούς»²⁴. Καὶ πάλι λέγει, «Κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας ὁ καθένας σας ἄς ξεχωρίζει στὸ σπίτι του κάποιο ποσὸ ἀποταμιεύοντάς το, γιὰ νὰ μὴ γίνονται συνεισφορὲς ὅταν ἔλθω»²⁵. Καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς εἶχαν προέλθει ἀπὸ κοινούς πολίτες, ὅταν γράφει τὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Κορινθίους, λέγει· «Παρατηρήσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς κάλεσε, ὅτι δὲν εἶναι πολλοὶ σοφοὶ σύμφωνα μὲ τὴ σοφία τοῦ κόσμου»· καὶ ὅτι κατάγονται ἀπὸ ἄσημους γονεῖς, «δὲν εἶναι πολλοί», λέγει, «ἀριστοκράτες»²⁶. Καὶ ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀριστοκράτες, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικὰ ἀσήμαντοι. «Γιατὶ τοὺς ἀδύνατους κατὰ κόσμο», λέγει, «διάλεξε ὁ Θεός, καὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν, γιὰ νὰ καταργήσει ἐκείνους ποὺ θεωροῦνται πρόσωπα ἰσχυρά»²⁷.

5. Ἄλλ' ἦταν μὲν ἀπλὸς πολίτης καὶ ἀμόρφωτος, εἶχε ὁμως τὴ δύναμη νὰ πείθει κατὰ κάποιο τρόπο; Οὔτε αὐτό. Καὶ αὐτὸ ὁ ἴδιος πάλι τὸ ἀποδεικνύει λέγοντας· «Καὶ ἐγὼ ἦλθα σὲ σᾶς, ὄχι μὲ ὑπεροχὴ λόγου ἢ σοφίας, γιὰ νὰ σᾶς διακηρύξω τὴ μαρτυρία. Γιατὶ δὲ θεώρησα σωστὸ νὰ γνωρίζω τίποτε ἄλλο μεταξὺ σας, παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τοῦτον σταυρωμένο. Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου δὲν ἔγινε μὲ πειστικὸς λόγους ἀνθρώπινης σοφίας»²⁸. Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ κήρυττε εἶχε

κηρυττόμενον ἰκανὸν ἐπισπάσασθαι. Ἄλλ' ἄκουσον καὶ περὶ αὐτοῦ τί φησιν· «Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν».

5 Ἄλλὰ ἀδείας ἀπήλαυσεν; Ἄλλ' οὐδὲ ἀνέπνει ποτὲ τῶν κινδύνων. «Καὶ γὰρ ἐν ἀσθενείᾳ», φησί, «καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς», οὐκ αὐτὸς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ τὰ αὐτὰ ἔπασχον. «Μέμνησθε» γάρ, φησί, «τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἀθλησιν ὑπεμείνατε
10 παθημάτων· τοῦτο μὲν, ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτω πασχόντων γενηθέντες. Καὶ γὰρ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε». Καὶ πάλιν Θεσσαλονικεῦσι γράφων λέγει· «Ἑμεῖς γὰρ τὰ αὐτὰ ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑ-
15 πὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων». Καὶ Κορινθίοις δὲ πάλιν ἐπιστέλλων ἔλεγεν, ὅτι «Περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ὑμᾶς, καὶ ὡσπερ κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτω καὶ
20 τῆς παρακλήσεως»· καὶ Γαλάταις, «Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ», φησὶν, «εἶγε καὶ εἰκῆ».

Ὅταν οὖν καὶ ὁ κηρύττων ἰδιώτης ἦ καὶ πένης καὶ ἄσημος, καὶ τὸ κηρυττόμενον οὐκ ἐπαγωγόν, ἀλλὰ καὶ σκάνδαλον ἔχον, καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτὸ πένητες καὶ ἀσθενεῖς καὶ οὐδένες, καὶ
25 κίνδυνοι ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς καὶ τοῖς διδασκάλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς, καὶ ὁ καταγγελλόμενος ἐσταυρωμένος, τί τὸ ποιῆσαν κρατήσειν; Οὐκ εὐδηλον ὅτι θεία τις καὶ ἀπόρρητος δύναμις; Παντί που δῆλον· καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐστὶ κατιδεῖν.

29. Α' Κορ. 1, 22-23.

30. Α' Κορ. 2, 3.

31. Ἐβρ. 10, 32-34.

32. Α' Θεσ. 2, 14-15.

33. Β' Κορ. 1, 5.

34. Γαλ. 3, 4.

τῆ δύναμη νὰ καταπεῖθει. Ἔκουσε ὁμως τί λέγει καὶ γι' αὐτό· «Ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπαιτοῦν ὑπερφυσικὰ σημεῖα, καὶ οἱ Ἕλληνες ζητοῦν σοφία, ἔμεῖς ὁμως κηρύσσουμε τὸ Χριστό, πὸν ἔχει σταυρωθεῖ, καὶ εἶναι σκάνδαλο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀνοησία γιὰ τοὺς Ἕλληνες»²⁹.

Μήπως ἐνιωθε ἀσφάλεια; Δὲν ἀνακουφίσθηκε ὁμως ποτὲ ἀπὸ τοὺς κινδύνους. «Γιατὶ πραγματικὰ ἦρθα πρὸς ἐσᾶς», λέγει, «χωρὶς δύναμη καὶ μὲ φόβο καὶ τρόμο πολὺ»³⁰. Καὶ ὄχι αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθητὲς του πάθαιναν τὰ ἴδια. «Νὰ ἐνθυμεῖσθε λοιπόν», λέγει, «τίς προηγούμενες ἡμέρες κατὰ τίς ὁποῖες ἀφοῦ φωτισθήκατε ὑπομείνατε πολλὴ ἄθληση παθημάτων. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, μὲ ὄνειδισμοὺς καὶ θλίψεις σᾶς γελοιοποιοῦσαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γίνατε συμμέτοχοι ἐκείνων πὸν πάθαιναν αὐτά. Γιατὶ καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας σας δεχτήκατε μὲ χαρὰ»³¹. Καὶ πάλι γράφοντας στοὺς Θεσσαλονικεῖς λέγει· «Γιατὶ καὶ ἐσεῖς πάθατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς προφῆτες θανάτωσαν, καὶ καταδίωξαν ἐμᾶς καὶ στὸ Θεὸ δὲν ἀρέσουν καὶ εἶναι ἐνάντιοι πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»³². Καὶ στοὺς Κορινθίους πάλι ὅταν ἔγραφε, ἔλεγε ὅτι «εἶναι πολλὰ τὰ παθήματα πὸν πάσχετε σὰν τὸ Χριστό, καὶ ὅπως εἶστε συμμέτοχοι στὰ παθήματα, ἔτσι εἶστε καὶ στὴν παρηγορία»³³. Καὶ στοὺς Γαλάτες λέγει, «εὐεργετηθήκατε τόσα πολλὰ στὰ χαμένα, καὶ εἶθε νὰ ἦταν μόνον στὰ χαμένα»³⁴.

Ὅταν λοιπόν καὶ αὐτὸς πὸν κηρύττει εἶναι κοινὸς ἄνθρωπος καὶ φτωχὸς καὶ ἄσημος, καὶ ἐκεῖνο πὸν κηρύττει δὲν εἶναι θελκτικόν, ἀλλὰ περιέχει καὶ σκάνδαλο, καὶ ἐκεῖνοι πὸν ἀκούουν τὸ κήρυγμα εἶναι φτωχοὶ καὶ ἀδύνατοι καὶ τιποτένιοι, καὶ ὑπάρχουν διαδοχικοὶ καὶ διαρκεῖς κίνδυνοι καὶ στοὺς διδασκάλους καὶ στοὺς μαθητὲς, καὶ ἐκεῖνος πὸν κηρύσσεται εἶναι σταυρωμένος, τί εἶναι ἐκεῖνο πὸν τό ἔκαμε νὰ ἐπικρατήσῃ; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι εἶναι κάποια θεϊκὴ καὶ μυστικὴ δύναμη; Εἶναι ὀλοφάνερο. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ διαπιστώσουμε

Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὰ ἐναντία τούτων συνδραμόντα, καὶ πλοῦτον,
 καὶ εὐγένειαν, καὶ πατρίδος μέγεθος, καὶ ρητορείας δεινότητα,
 καὶ ἄδειαν καὶ θεραπείαν πολλήν, καὶ εὐθέως σβεσθέντα τὰ και-
 νοτομηθέντα, τούτους δὲ ἀπὸ τῶν ἐναντίων περιγενομένους, τί
 5 τὸ αἴτιον, εἶπέ μοι; Ταῦτόν γὰρ συνέβη, οἷον ἂν εἰ μετὰ στρατο-
 πέδων καὶ ὄπλων καὶ παρατάξεως τοῦ βασιλεύοντος μὴ δυνη-
 θέντος κρατῆσαι τῶν βαρβάρων, πτωχός τις γυμνός καὶ μόνος,
 καὶ μηδὲ ἀκόντιον μεταχειρίζων, μηδὲ ἱμάτιον ἔχων, εἰσελθὼν
 διαπράξοιτο ἢ μετὰ ὄπλων καὶ παρασκευῆς οὐκ ἴσχυσαν ἕτεροι.
 10 6. Μὴ τοίνυν ἀγνωμόνει, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην φέρε τὴν ψῆφον,
 καὶ προσκύνει τοῦ σταυρωθέντος τὴν δύναμιν. Οὐδὲ γάρ, ἂν ἴ-
 δῃς τινὰ πόλεις κατασκευάζοντα, καὶ τάφρους περιελαύνοντα,
 καὶ μηχανήματα προσάγοντα τείχεσι, καὶ ὄπλα χαλκεύοντα, καὶ
 στρατιώτας καταλέγοντα, καὶ χρήματα ἔχοντα ἄπειρα, καὶ μὴ
 15 δυνάμενον πόλιν μίαν ἐλεῖν· ἄλλον δὲ γυμνῶ σώματι προσβα-
 λόντα, καὶ χερσὶ μόναις χρώμενον, οὐχὶ μίαν καὶ δευτέραν καὶ
 εἴκοσι πόλεις, ἀλλὰ μυρίας κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπιτρέχοντα,
 καὶ αὐτάνδρους λαμβάνοντα, ἀνθρωπίνης ἂν εἴποις εἶναι τοῦτο
 δυνάμεως. Οὕτω δῆλον ὅτι καὶ νῦν.
 20 Διὰ γὰρ τοῦτο συνεχώρησεν ὁ Θεὸς καὶ ληστὰς σταυρωθῆ-
 ναι, καὶ πρὸ αὐτοῦ τινὰς ἀπατεῶνας φανῆναι, ἵνα καὶ ἀπὸ συγ-
 κρίσεως τοῖς σφόδρα ἀναισθητοῦσι δειχθῆ τῆς ἀληθείας ἢ ὑπε-
 ροχή, καὶ σὺ μάθῃς, ὅτι οὐκ ἐκείνων εἰς οὗτος, ἀλλὰ πολὺ καὶ ἄ-
 πειρον τούτου καὶ ἐκείνων τὸ μέσον. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν δόξαν
 25 συσκιάσαι ἴσχυσεν, οὐ τὸ τῶν αὐτῶν κοινωνῆσαι παθῶν, οὐ τὸ
 τοῖς αὐτοῖς χρόνοις συνδραμεῖν. Εἰ μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν οἱ δαί-
 μονες δεδοίκασι, καὶ οὐ τοῦ σταυρωθέντος τὴν ἰσχύν, ἐμφράττει
 τῶν ταῦτα λεγόντων τὸ στόμα τῶν ληστῶν ἢ ξυνωρίς· εἰ δὲ καὶ

καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους. Γιατὶ ὅταν δεῖς τὰ ἀντίθετα σ' αὐτοὺς, καὶ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴ τους καταγωγὴ καὶ τὴ δόξα τῆς πατρίδας καὶ τὴ ρητορικὴ τους δεινότητα καὶ τὴν ἀσφάλειά τους καὶ τὴ μεγάλη περιποίησι, καὶ ἀμέσως νὰ ἐξαφανίζονται οἱ καινοτομίαι τους, αὐτοὶ ὁμως νὰ νικοῦν τοὺς ἀντιπάλους τους, πές μου, ποῖό εἶναι τὸ αἷτιο αὐτῶν; Γιατὶ τὸ ἴδιο ἔγινε, ὅπως ἐνῶ δὲν μπόρεσε ὁ αὐτοκράτορας μὲ στρατὸ καὶ ὅπλα καὶ μάχη νὰ νικήσει τοὺς βαρβάρους, ἐρχόμενος κάποιος φτωχὸς γυμνὸς καὶ μόνος, χωρὶς νὰ μεταχειρίζεται ἀκόντιο καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἱμάτιο, κατόρθωνε ἐκεῖνα ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ κάμουν οἱ ἄλλοι μὲ ὅπλα καὶ ἐτοιμασία.

6. Νὰ μὴν εἶσαι λοιπὸν ἀχάριστος, ἀλλὰ καθημερινὰ νὰ τὸν ἀκολουθεῖς καὶ νὰ προσκυνεῖς τὴ δύναμη τοῦ σταυρωμένου. Γιατὶ οὔτε βέβαια θὰ πεῖς ὅτι εἶναι ἔργο ἀνθρώπινης δύναμης ἂν δεῖς κάποιον νὰ κατασκευάζει πόλεις καὶ νὰ τὶς περιτριγυρίζει μὲ τάφρους, νὰ συγκεντρώνει κοντὰ στὰ τείχη πολιορκητικὰς μηχανές, νὰ κατασκευάζει ὅπλα, νὰ συγκεντρώνει στρατιῶτες καὶ νὰ ἔχει πάρα πολλὰ χρήματα, καὶ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κυριεύσει μία πόλη, ἐνῶ ἄλλον ποὺ ἐπιτίθεται μὲ γυμνὸ σῶμα καὶ χρησιμοποιεῖ μόνον τὰ χέρια του καὶ ἐπιτίθεται ὄχι σὲ μία καὶ δύο καὶ εἴκοσι πόλεις, ἀλλὰ σὲ πάρα πολλές σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ τὶς κυριεύει μὲ ὄλους τοὺς κατοίκους τους. Ἔτσι εἶναι φανερό ὅτι συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωσι αὐτῆ.

Γιατὶ γι' αὐτὸ ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς καὶ ληστὲς νὰ σταυρωθοῦν καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν νὰ παρουσιασθοῦν μερικοὶ ἀπατεῶνες, γιὰ νὰ φανεῖ ἀπὸ τὴ σύγκρισι καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὑπερβολικὰ ἀναίσθητοι ἢ ὑπεροχὴ τῆς ἀλήθειας καὶ γιὰ νὰ μάθεις ἐσύ, ὅτι δὲν ἦταν αὐτὸς ἕνας ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλὰ ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ τεράστια ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκείνους. Γιατὶ δὲν μπόρεσε νὰ ἐπισκιάσει τὴ δόξα του, οὔτε τὸ ὅτι συμμετεῖχε στὰ ἴδια πάθη, οὔτε τὸ ὅτι συνέπεσε μὲ τὴν ἐποχὴ τους. Γιατὶ ἂν οἱ δαίμονες φοβοῦνται τὸ σταυρό καὶ ὄχι τὴ δύναμη τοῦ σταυρωμένου, ἀποστομώνει ἐκείνους ποὺ λέγουν αὐτὰ ἢ δυάδα τῶν ληστῶν. Καὶ ἂν οἱ δύσκολοι καιροὶ κατόρθωσαν τὰ πάντα,

ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν τὸ πᾶν ἤνυσεν, ἀπολογοῦνται οἱ περὶ Θεοδᾶν καὶ Ἰούδαν, περὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν ἐπιχειρήσαντες μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν τῶν σημείων, καὶ διαφθαρέντες.

“Ὅπερ, γὰρ ἔφην, διὰ τοῦτο ταῦτα εἶασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐκ περιουσίας τὰ αὐτοῦ δείξῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ψευδοπροφήτας ἐπὶ τῶν προφητῶν φανῆναι συνεχώρησε, καὶ ψευδαποστόλους ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν τῶν αὐτοῦ συσκιάσαι δύναται. Εἶπω σοι καὶ ἐτέρωθεν δύναμιν κηρύγματος θαυμαστὴν καὶ παράδοξον, καὶ δείξω σοι καὶ διὰ τῶν πολεμούντων αἰρόμενον αὐτὸν καὶ αὐξανόμενον; Τῷ Παύλῳ τούτῳ ποτέ τινες πολεμοῦντες, ἐκήρυττον τουτὶ τὸ δόγμα ἐν Ρώμῃ. Βουλόμενοι γὰρ τὸν Νέρωνα παροξῦναι πολεμοῦντα τῷ Παύλῳ, ἀναδέχονται καὶ αὐτοὶ κηρύττειν, ἵνα μᾶλλον πλατυνθέντος τοῦ λόγου, καὶ πλειόνων γινομένων μαθητῶν, θερμότερος ὁ θυμὸς τοῦ τυράννου γένηται, καὶ ἀγριωθῇ τὸ θηρίον.

Καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Παῦλος Φιλιππησίοις ἐπιστέλλων ἔλεγε· «Γινώσκεις ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ’ ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν· ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν πεπειθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. Τινὲς καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι’ εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν· οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας, οὐχ ἀγνώως, οἰόμενοι θλιῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου· οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι. Τί γάρ; Πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται». Εἶδες πῶς πολλοὶ ἐξ ἐριθείας ἐκήρυττον; Ἄλλ’ ὁμως καὶ διὰ τῶν ἐναντίων ἐκράτει.

7. Μετὰ δὲ τούτων, καὶ ἕτερα ἦν τὰ ἀντικρούοντα. Καὶ γὰρ καὶ

35. Στασίασε ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ εἶχε κακὸ τέλος. Τὸν ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς. Πράξ. 5, 36.

36. Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος· εἶχε τὴν τύχη τοῦ προηγούμενου. Βλ. Πράξ. 5, 37.

37. Φιλιπ. 1, 12-18.

τοὺς ἀποκρούουν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Θεοῦ³⁵ καὶ τοῦ Ἰούδα³⁶, οἱ ὁποῖοι ἐπιχείρησαν τὰ ἴδια μὲ μᾶς καὶ εἶχαν καὶ πολλές ἄλλες ἀποδείξεις καὶ καταστράφηκαν.

Ὅπως λοιπὸν προανέφερα, γι' αὐτὸ ἄφησε νὰ γίνουν αὐτὰ ὁ Θεός, γιὰ νὰ δείξει τὴν ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεώς του. Γι' αὐτὸ καὶ ψευδοπροφήτες ἐπέτρεψε νὰ φανοῦν στὴν ἐποχὴ τῶν προφητῶν, καὶ ψευδαποστόλους στὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐπισκιάσει τὴ δυνάμη του. Νὰ σοῦ πῶ καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος τὴ θαυμαστὴ καὶ παράδοξη δύναμη τοῦ κηρύγματος καὶ νὰ σοῦ δείξω ὅτι καὶ οἱ ἐχθροὶ του τὸν ἐξυψώνουν καὶ αὐξάνουν τὸ κήρυγμά του; Πολεμώντας αὐτὸν τὸν Παῦλο κάποτε μερικοί, κήρυτταν τὴν ἴδια ἀκριβῶς διδασκαλία στὴ Ρώμη. Γιατὶ θέλοντας νὰ ἐξοργίσουν τὸ Νέρωνα ποὺ πολεμοῦσε τὸν Παῦλο, ἀναλαμβάνουν καὶ αὐτοὶ νὰ κηρύττουν, ὥστε ἀφοῦ διαδοθεῖ περισσότερο τὸ κήρυγμα καὶ γίνουν περισσότεροι οἱ μαθητές, νὰ γίνῃ φοβερότερος ὁ θυμὸς τοῦ τυράννου καὶ νὰ ἐξαγριωθεῖ τὸ θηρίο.

Καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολή του πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, ἔλεγε· «Θέλω νὰ γνωρίζετε, ἀδελφοί, ὅτι τὰ δικά μου μᾶλλον συντέλεσαν στὴν προκοπὴ τοῦ εὐαγγελίου· ὥστε οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐνισχύθηκαν στὴν πίστη ἀπὸ τὰ δεσμά μου καὶ ἔχουν περισσότερη τόλμη νὰ κηρύττουν ἄφοβα τὸ λόγο τοῦ εὐαγγελίου. Καὶ μερικοὶ κηρύττουν τὸ Χριστὸ ἀπὸ φθόνον καὶ ἀνταγωνισμὸ πρὸς ἐμένα, καὶ μερικοὶ ἀπὸ ἀγαθὴ διάθεση. Ἄλλοι ἀπὸ μίσος, ὄχι εἰλικρινά, ἐπειδὴ φαντάζονται ὅτι θὰ προσθέσουν θλίψη στὴ φυλάκισή μου, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἀγάπη, ἐπειδὴ ξέρουν ὅτι ἔχω προορισμὸ νὰ ὑπερασπίζω τὸ εὐαγγέλιον. Γιατὶ τί πρόκειται νὰ συμβεῖ; Τίποτε ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ὅτι μὲ κάθε τρόπο, εἴτε μὲ προσχήματα, εἴτε μὲ εἰλικρίνεια, ὁ Χριστὸς κηρύσσεται»³⁷. Βλέπεις πῶς πολλοὶ κήρυτταν ἀπὸ μίσος; Ἄλλὰ καὶ διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν του ἀκόμη ἐπικρατοῦσε.

7. Μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα ἦταν τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ βέβαια καὶ

νόμοι παλαιοὶ οὐ μόνον οὐκ ἐβοήθουν, ἀλλὰ καὶ ἤναντιοῦντο καὶ ἐπολέμουν, καὶ ἡ πονηρία καὶ ἡ ἄγνοια τῶν διαβαλλόντων· βασιλέα γάρ, φασίν, ἔχουσι τὸν Χριστόν. Οὐ γὰρ δὴ ἤδεισαν τὴν ἄνω βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν φρικτὴν ἐκείνην καὶ ἀπέραντον, ἀλλ' 5 ὡς τυραννίδα αὐτῶν ἐπεισαγόντων τῇ οἰκουμένῃ, οὕτω διέβαλλον, καὶ κοινῇ πάντες, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος αὐτοῖς ἐπύκτευε· κοινῇ μὲν, ὡς τῆς πολιτείας ἀναιρουμένης, καὶ τῶν νόμων ἀνατρεπομένων· ἰδίᾳ δέ, ὡσεὶ ἐκάστης οἰκίας διασπωμένης καὶ καταλυομένης.

10 Καὶ γὰρ πατὴρ ἐπολέμει παιδὶ τότε, καὶ υἱὸς ἠρνεῖτο πατέρα, καὶ γυναῖκες ἄνδρας, καὶ ἄνδρες γυναῖκας, καὶ θυγατέρες μητέρας, καὶ συγγενεῖς συγγενεῖς, καὶ φίλοι φίλους, καὶ ποικίλος τις ἦν ὁ πόλεμος οὗτος καὶ παντοδαπός, εἰς τὰς οἰκίας ἔρπων, συγγενεῖς διασπῶν, βουλευτήρια ταραττων, δικαστήρια θορυβῶν, 15 ὡς τῶν πατρίων ἔθων καταλυομένων, καὶ ἑορτῶν καὶ θεραπείας δαιμόνων καταλυομένης, ἃ τοῖς πάλαι νομοθέταις πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων περισπούδαστα ἦν. Καὶ μετὰ τούτων καὶ ἡ τῆς τυραννίδος ὑποψία πάντοθεν αὐτοῦς ἐλαύνεσθαι ἐποίει. Καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι παρὰ μὲν Ἑλλησι ταῦτα, παρὰ δὲ τοῖς Ἰου- 20 δαίοις ἡσύχαζεν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πολλῶ χαλεπώτερον ἐπετίθεντο· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ πολιτείας ἀναίρεσιν ἠτιῶντο. «Οὐ παύεται» γάρ, φησί, «λαλῶν ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου».

Ἄλλ' ὅμως πάντοθεν τῆς πυρᾶς ἀναπτομένης, ἀπὸ τῶν οἰ- 25 κιῶν, ἀπὸ τῶν πόλεων, ἀπὸ τῶν ἀγρῶν, ἀπὸ τῆς ἐρημίας, ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τῶν ἀρχόντων, ἀπὸ τῶν ἀρχομένων, ἀπὸ τῶν συγγενῶν, ἀπὸ τῆς γῆς, ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἀπὸ τῶν βασιλευόντων, καὶ πάντων ἀλλήλους ἐξαγριούντων, καὶ θηρίου παντὸς χαλεπώτερον ἐπιτιθεμένων, ὁ μα-

οἱ παλαιοὶ νόμοι ὄχι μόνο δὲν βοηθοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ἦταν ἀντίθετοι καὶ τὸν πολεμοῦσαν, καθὼς καὶ ἡ πονηρία καὶ ἡ ἄγνοια τῶν συκοφαντῶν· γιατί λέγει, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν βασιλιὰ τὸ Χριστό. Δὲ γνώριζαν τὴν οὐράνια βασιλεία του, ἐκείνη τὴ φοβερὴ καὶ ἀπέραντη, ἀλλὰ σὰν νὰ ἤθελαν νὰ φέρουν ἄλλη βασιλεία στὴν οἰκουμένη, ἔτσι τοὺς συκοφαντοῦσαν καὶ τοὺς κτυποῦσαν ὅλοι μαζί καὶ ὁ καθένας χωριστά. Καὶ ὅλοι μαζί, σὰν νὰ καταλυόταν ἡ πολιτεία καὶ νὰ ἀνατρέπονταν οἱ νόμοι· καὶ χωριστά, σὰν νὰ καταστρεφόταν κάθε σπίτι καὶ νὰ διαλύονταν.

Γιατὶ πραγματικὰ ὁ πατέρας πολεμοῦσε τὸ παιδί του τότε, καὶ τὸ παιδί ἀρνοῦνταν τὸν πατέρα καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς ἄνδρες, καὶ οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες, καὶ οἱ θυγατέρες τὶς μητέρες, καὶ οἱ συγγενεῖς τοὺς συγγενεῖς, καὶ οἱ φίλοι τοὺς φίλους, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς γινόταν ποικίλος καὶ πολύμορφος, μπαίνοντας στὰ σπίτια, χωρίζοντας συγγενεῖς, διαταράσσοντας συμβούλια, ἀναστατώνοντας δικαστήρια, ἐπειδὴ τάχα διαλύονταν τὰ ἔθιμα τῶν προγόνων καὶ οἱ ἑορτὲς καὶ καταργοῦνταν ἡ λατρεία τῶν δαιμόνων, τὰ ὁποῖα γιὰ τοὺς παλαιοὺς νομοθέτες ἦταν περισσότερο σημαντικὰ ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ἡ ὑποψία τῆς βασιλείας τοὺς παρακινοῦσε ἀπὸ παντοῦ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι αὐτὰ συνέβαιναν στοὺς Ἕλληνες, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀδρανοῦσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τοὺς πολεμοῦσαν πολὺ χειρότερα, γιατί καὶ αὐτοὶ τοὺς κατηγοροῦσαν γιὰ κατάλυση τῆς πολιτείας. «Γιατὶ δὲν σταματᾶ», λέγουν, «νὰ λέγει βλάσφημα λόγια ἐναντίον τοῦ ἁγίου τόπου τοῦ ναοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ νόμου»³⁸.

Ἄλλὰ ἐνῶ ἡ φωτιὰ ἀπὸ παντοῦ ἀναβε, ἀπὸ τὰ σπίτια, ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἀπὸ τοὺς πολίτες, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, καὶ ἐνῶ ὅλοι ἐξαγριώνονταν μεταξύ τους καὶ ἔκαναν τὴν ἐπίθεσή τους φοβερότερα ἀπὸ κάθε θηρίο, ὁ μακάριος Παῦλος πηδώντας μέσα σὲ τόσα καμίνια καὶ στεκό-

κάριος οὗτος εἰς τοσαύτας καμίνους ἐμπηδῶν, καὶ ἐν μέσῳ λύκων ἰστάμενος, καὶ πάντοθεν βαλλόμενος, οὐ μόνον οὐ κατεχώσθη, ἀλλὰ καὶ πάντας αὐτοὺς εἰς τὴν ἀλήθειαν μετήγαγεν. Εἶπω καὶ ἄλλους πρὸς τούτοις πολέμους χαλεπωτάτους· ὁ τῶν ψευ-
 5 δαποστόλων, τὸ μάλιστα πάντων αὐτὸν λυποῦν, ὁ τῶν οἰκείων τῶν ἀσθενούντων· πολλοὶ γὰρ πιστεύοντες διεφθείροντο· ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἤρκεσε. Πόθεν καὶ ἐκ ποίας ἰσχύος; «Τὰ ὄπλα ἡμῶν», φησὶν, «οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαι-
 10 ρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ». Διὰ τοῦτο πάντα μετεβάλλετο, καὶ μετερρυθμίζετο ἄθροον.

8. Καὶ ὡσπερ πυρᾶς ἀναφθείσης, αἱ ἄκανθαι, κατὰ μικρὸν δαπανώμεναι, εἴκουσι καὶ παραχωροῦσι τῇ φλογί, καὶ καθαρὰς ποιοῦσι τὰς ἀρούρας· οὕτω δὴ καὶ τῆς Παύλου γλώττης φθεγγο-
 15 μένης, καὶ πάντα πυρὸς σφοδρότερον ἐπιούσης, εἶκεν ἅπαντα καὶ παρεχώρει, καὶ δαιμόνων θεραπείαι, καὶ ἑορταί, καὶ πανηγύρεις, καὶ πάτρια ἔθνη, καὶ νόμων διαφθοραί, καὶ δήμων θυμοί, καὶ τυράννων ἀπειλαί, καὶ οἰκείων ἐπιβουλαί, καὶ ψευδαποστόλων κακουργίαι· μᾶλλον δέ, καθάπερ τῆς ἀκτῖνος ἀνισχύσεως, καὶ
 20 σκότος ἐλαύνεται, καὶ θηρία καταδύεται καὶ φωλεύει λοιπόν, καὶ λησταὶ δραπετεύουσι, καὶ ἀνδροφόνοι περὶ τὰ σπήλαια καταφεύγουσι, καὶ πειραταὶ ἀφίστανται, καὶ τυμβωρύχοι ἀναχωροῦσι, καὶ μοιχοὶ καὶ κλέπται καὶ τοιχωρύχοι, ἅτε ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος ἐλέγχεσθαι μέλλοντες, ἀπελθόντες πρὸς μακρὰν ἑαυτοῦς ἀφανί-
 25 ζουσι, καὶ πάντα διαφανῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται, καὶ γῆ, καὶ θάλαττα, τῆς ἀκτῖνος ἀνωθεν πάντα καταυγαζούσης, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· οὕτω δὴ καὶ τότε τοῦ κηρύγματος φανέντος, καὶ τοῦ Παύλου πανταχοῦ τοῦτο διασπείροντος, ἠ-
 30 λαύνετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανήκει δὲ ἡ ἀλήθεια, κνίσσαι δὲ καὶ κἀπνός, καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα, καὶ μέθαι καὶ κῶμοι, καὶ πορ-

μενος ανάμεσα σὲ λύκους καὶ ἀπὸ παντοῦ βαλλόμενος, ὃχι μόνο δὲν θάφτηκε, ἀλλὰ καὶ ὄλους αὐτοὺς τοὺς ὀδήγησε στὴν ἀλήθεια. Θ' ἀναφέρω ἀκόμη καὶ ἄλλους πολέμους φοβερότατους· ὁ πόλεμος τῶν ψευδαποστόλων, ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὸν λυποῦσε, ὁ πόλεμος ἐπίσης τῶν δικῶν του ποὺ ἦταν ἀσθενεῖς στὴν πίστη, γιατί πολλοὶ ἀφοῦ πίστευαν κλονίζονταν. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰ ἄντεξε. Πῶς καὶ ἀπὸ ποιά δύναμη; «Τὰ ὄπλα μας», λέγει, «δὲν εἶναι ἀνθρώπινα ἀλλὰ δυνατὰ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ κρημνίζουν ὀχυρώματα, ἀνατρέποντας συλλογισμοὺς καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνη ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ»³⁹. Γι' αὐτὸ μεταβάλλονταν τὰ πάντα καὶ ἄλλαζαν μορφή ἀμέσως.

8. Καὶ ὅπως ὅταν ἀνάψει ἡ φωτιά, τὰ ἀγκάθια καθὼς καίγονται σιγὰ-σιγὰ ὑποχωροῦν καὶ παραμερίζονται ἀπὸ τὴ φλόγα καὶ καθαρίζουν τὰ χωράφια, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ γλῶσσα τοῦ Παύλου μιλοῦσε καὶ ἐπιτίθονταν ὀρμητικότερα ἀπὸ κάθε φωτιά, ὑπάκουαν καὶ παραμέριζαν τὰ πάντα, καὶ λατρεῖες δαιμόνων καὶ ἑορτὲς καὶ πανηγύρια καὶ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ ἄδικοι νόμοι καὶ θυμοὶ τῶν ὄχλων καὶ ἀπειλὲς τῶν τυράννων καὶ ἐπιβουλὲς τῶν συγγενῶν καὶ κακουργίες τῶν ψευδαποστόλων. Ἡ καλύτερα, ὅπως ἀκριβῶς ἀνατέλλει ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου καὶ φεύγει τὸ σκοτάδι, καὶ τὰ θηρία κρύβονται καὶ μένουν στὴ συνέχεια στὴ φωλιά τους, καὶ οἱ ληστὲς ἀπομακρύνονται, καὶ οἱ δολοφόνοι καταφεύγουν στὶς σπηλιές, καὶ οἱ πειρατὲς ἀπομακρύνονται καὶ οἱ τυμβωρύχοι ἀποσύρονται, καὶ οἱ μοιχοὶ καὶ οἱ κλέφτες καὶ οἱ διαρρηκτες, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τοὺς ἐλέγξει τὸ φῶς, ἀφοῦ φύγουν κάπου μακριὰ κρύβονται, καὶ ὅλα γίνονται φανερὰ καὶ λαμπρά, καὶ ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα, καθὼς τὸ φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καταυγάζει τὰ πάντα, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὶς χῶρες, τὶς πόλεις, ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ὅταν φάνηκε τὸ κήρυγμα καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἔσπειρε παντοῦ, ἀπομακρυνόταν ἡ πλάνη καὶ ἐρχόταν πάλι ἡ ἀλήθεια, καὶ οἱ κνίσσες καὶ ὁ καπνός, τὰ κύμβαλα καὶ τὰ τύμπανα, οἱ μέθες καὶ οἱ διασκεδάσεις, οἱ πορ-

νεΐαι, καὶ μοιχεΐαι, καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μὴδὲ εἰπεῖν καλόν, τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν εἰδώλων τελούμενα ἔληγε καὶ ἔδαπανᾶτο, καθάπερ κηρός, ὑπὸ πυρὸς τηκόμενα, καθάπερ ἄχυρα, ὑπὸ φλογὸς δαπανώμενα· ἡ δὲ λαμπρὰ τῆς ἀληθείας φλόξ ἀνήει φαιδρὰ καὶ 5 ὑψηλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, ὑπ' αὐτῶν τῶν κωλυόντων αἰρομένη, καὶ διὰ τῶν ἐμποδιζόντων αὐξανόμενη· καὶ οὐδὲ κίνδυνος ἐπεῖχεν αὐτῆς τὴν φορὰν καὶ τὴν ρύμην τὴν ἀκάθεκτον, οὐ συνηθείας τυραννὸς παλαιοτάτης, οὐ πατρίων ἔθων καὶ νόμων ἰσχύς, οὐ τὸ τῆς διδασκαλίας τῶν νόμων δυσπαράδεκτον, οὐκ 10 ἄλλο τῶν εἰρημένων οὐδέν.

Καὶ ἵνα μάθης ἡλίκον τοῦτό ἐστιν, ἀπέιλησον τοῖς Ἑλλησιν, οὐ λέγω κινδύνους καὶ θανάτους καὶ λιμόν, ἀλλ' ὀλίγην ζημίαν χρημάτων, καὶ ὄψει μεταβαλλομένους εὐθέως. Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἀλλὰ πάντων κατακοπτομένων καὶ σφαζομέ- 15 νων, καὶ πανταχοῦ πολεμουμένων, καὶ ποικίλοις τρόποις πολέμων, ἀνθηρότερα ταῦτα ἐγίνετο. Καὶ τί λέγω τοὺς παρόντας Ἑλληνας νῦν, τοὺς εὐτελεῖς καὶ εὐκαταφρονήτους; Τοὺς τότε θαυμαστοὺς παραγάγωμεν εἰς μέσον, τοὺς ἐπὶ φιλοσοφία βεβοημένους, τὸν Πλάτωνα, τὸν Πυθαγόραν, τὸν Κλαζομένιον, καὶ ἐτέ- 20 ρους πολλοὺς τοιοῦτους, καὶ ὄψει τότε τοῦ κηρύγματος τὴν ἰσχύν.

40. Πλάτων· ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἑλληνες φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος. Ἔδρασε τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Ἰδρυσε τὴν Ἀκαδημία, Ἰδρυμα φιλοσοφικὸ καὶ ἐπιστημονικόν. Ἐγραψε τὰ ἔργα του σὲ διαλογικὴ μορφή.

41. Πυθαγόρας· μεγάλος μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος ἀπὸ τῆ Σάμο (6ος-5ος αἰώνας π.Χ.). Ἰδρυτὴς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία εἶχε σκοπὸ τὴ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ κάθαρση τῆς ζωῆς.

42. Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος· ὄνομαστὸς φιλόσοφος τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ. Ἐφερε τὴ φιλοσοφία στὴν Ἀθήνα. Ἐλεγε ὅτι ὁ Νοῦς ἦταν ἡ πρώτη αἰτία, ἡ δύναμη δηλαδὴ ποὺ ἔδωσε τὴν κίνηση στὰ στοιχεῖα καὶ εἶχε σκοπὸ νὰ φέρει τάξη καὶ ἄρμονία μέσα στὸν κόσμον.

νεῖες καὶ οἱ μοιχεῖες, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια οὔτε νὰ τὰ πῶ εἶναι σωστό, ποὺ τελοῦνταν στὰ ἱερὰ τῶν εἰδώλων, τελείωναν καὶ ἐξαφανίζονταν, ὅπως τὸ κερί, ποὺ τὰ ἔλειωνε ἢ φωτιά, ὅπως τὰ ἄχυρα, ποὺ τὰ ἔτρωγε ἢ φλόγα. Καὶ ἡ λαμπερὴ φλόγα τῆς ἀληθείας ἀνέβαινε χαρούμενη καὶ δοξασμένη πρὸς τὸν οὐρανό, ἀφοῦ ὑψωνόταν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πρόβαλλαν ἐμπόδια καὶ ἀξάνοταν διὰ μέσου ἐκείνων ποὺ τὴν ἐμπόδιζαν. Καὶ κανένας κίνδυνος δὲν ἐμπόδιζε τὴν ὁρμὴ καὶ τὴν ἀκάθεκτη πορεία της, οὔτε οἱ τυραννικὲς προσταγὲς πολὺ παλαιῶν συνηθειῶν, οὔτε ἡ δύναμη τῶν πατροπαράδοτων ἐθίμων καὶ νόμων, οὔτε ἡ δυσκολία σὺν νὰ παραδεχτεῖ κανεὶς τὴ διδασκαλία τῶν νόμων της, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πόσο μεγάλο εἶναι αὐτό, ἀπέιλησε τοὺς Ἕλληνες, δὲν ἐννοῶ μὲ κινδύνους καὶ θανάτους καὶ πείνα, ἀλλὰ μὲ μικρὴ χρηματικὴ ζημία, καὶ θὰ δεῖς νὰ ἀλλάζουν ἀμέσως. Ὅμως δὲν συνέβαινε ἔτσι στὰ δικά μας πράγματα, ἀλλὰ ἐνῶ κομματιάζονταν καὶ σφάζονταν ὅλοι καὶ τοὺς πολεμοῦσαν παντοῦ καὶ μὲ ποικίλους τρόπους, γίνονταν πρὸς ἀκμαῖα. Γιατὶ ὅμως λέγω τοὺς σημερινούς Ἕλληνες, τοὺς ἀσήμαντους καὶ ἄξιους περιφρόνησης; Ἄς φέρουμε ἐνώπιόν μας τοὺς ξακουστοὺς τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, τοὺς πασίγνωστους γιὰ τὴ φιλοσοφία, τὸν Πλάτωνα⁴⁰, τὸν Πυθαγόρα⁴¹, τὸν Κλαζομένιο⁴² καὶ πολλοὺς ἄλλους τέτοιους, καὶ θὰ διαπιστώσεις τότε τὴ δύναμη τοῦ κηρύγματος.

Μετὰ γὰρ τὸ κώνειον τοῦ Σωκράτους, οἱ μὲν εἰς Μέγαρα ἀ-
 πῆλθον, δεδοικότες μὴ τὰ αὐτὰ πάθωσιν· οἱ δὲ καὶ τῆς πατρίδος
 καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον, καὶ πλὴν μιᾶς γυναικός, οὐδενὸς
 ἐτέρου περιεγέροντο· ὁ δὲ Κιτιεὺς ἐν τοῖς γράμμασιν ἀφείξ τὴν
 5 πολιτείαν, οὕτω κατέλυσε. Καίτοι οὐδὲν ἦν τότε τὸ ἐμποδίζον,
 οὐ κίνδυνος, οὐκ ἰδιωτεία, ἀλλὰ καὶ δεινοὶ λέγειν ἦσαν, καὶ χρη-
 μάτων εὐπόρου, καὶ τῆς παρὰ πᾶσι βοωμένης πατρίδος ἐτύχα-
 νον ὄντες· ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυον. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πλάνη, καὶ μηδε-
 νὸς ἐνοχλοῦντος, καταρρεῖ· τοιοῦτον ἢ ἀλήθεια, καὶ πολλῶν
 10 πολεμούντων, διεγείρεται.

Καὶ ταῦτα αὐτῇ ἢ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια βοᾷ· καὶ οὐδὲν
 δεῖ λόγων, οὐδὲ ρημάτων, τῆς οἰκουμένης πάντοθεν φωνὴν ἀ-
 φεισίσης, τῶν πόλεων, τῶν ἀγρῶν, τῆς γῆς, τῆς θαλάττης, τῆς
 οἰκουμένης, τῆς ἀοικῆτου, τῶν ἐν ταῖς ἀκρωρείαις. Οὐδὲ γὰρ
 15 τὴν ἔρημον ἀφῆκεν ἄμοιρον τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τὴν μάλιστα ἐνέπλησεν, ὧν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φέρων ἤλθεν ἡμῖν ἀ-
 γαθῶν, διὰ τῆς Παύλου γλώττης, διὰ τῆς χάριτος τῆς ἐντεθείσης
 αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀξίαν τῆς δωρεᾶς προθυμίαν παρέσχετο, καὶ
 δασιλῆς ἢ χάρις ἐξέλαμψε, καὶ τὰ πλείονα τῶν εἰρημένων διὰ
 20 τῆς τούτου κατωρθώθη γλώττης.

Ἐπεὶ οὖν οὕτω τὸ γένος ἡμῶν ἐτίμησεν ὁ Θεός, ὡς ἓνα ἄν-
 θρωπον καταξιῶσαι τοσοῦτων γενέσθαι κατορθωμάτων αἴτιον,
 ζηλώσωμεν, μιμησώμεθα, σπουδάσωμεν γενέσθαι κατ' ἐκεῖνον
 καὶ ἡμεῖς, καὶ μὴ ἀδύνατον τοῦτο εἶναι νομίζωμεν. Ὁ γὰρ πολ-
 25 λάκις εἶπον, τοῦτο λέγων οὐ παύσομαι, ὅτι καὶ σῶμα ἐν αὐτῷ τὸ
 αὐτὸ ἦν καὶ ἡμῖν, καὶ τροφαὶ αἱ αὐταί, καὶ ψυχὴ ἢ αὐτῆ· ἀλλ' ἢ

43. Σωκράτης· ὁ μέγας Ἀθηναῖος φιλόσοφος (469-399 π.Χ.). Ὁδηγήθηκε σὲ δίκη τὸ 399. Καταδικάσθηκε σὰν σοφιστῆς καὶ νεωτεριστῆς καὶ ἤπια τὸ κώνειο μὲ καρτερία καὶ ψυχικὴ ἡρεμία μοναδικὴ στὴν ἱστορία. Μετὰ τὸ θάνατό του οἱ μαθητὲς του ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

44. Ζήνων· φιλόσοφος ἀπὸ τὸ Κίτιο τῆς Κύπρου (334-262 π.Χ.). Ἦταν ἰδρυτῆς καὶ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῶν Στωικῶν. Ἐξῆσε λιτὴ ζωὴ, μὲ αὐστηρὸ καὶ ἀσκητικὸ τρόπο.

Γιατί ἀφοῦ ὁ Σωκράτης ἤπια τὸ κώνειο⁴³, ἄλλοι μαθητὲς τοῦ ἔφυγαν στὰ Μέγαρα, ἐπειδὴ φοβήθηκαν μήπως πάθουν τὰ ἴδια, καὶ ἄλλοι ἔχασαν καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία τους καὶ ἐκτὸς ἀπὸ μία γυναίκα, δὲ νίκησαν κανέναν ἄλλο. Καὶ ὁ Κιτιεὺς⁴⁴ ἔτσι πέθανε, ἀφοῦ ἄφησε στὰ βιβλία του τὴν Πολιτεία. Ἐὰν καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε τότε ποὺ τοὺς ἐμπόδιζε, οὔτε κίνδυνος, οὔτε ἡ ἰδιωτικὴ τους ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἦταν δεινοὶ στὸ λόγο καὶ εἶχαν πολλὰ χρήματα καὶ ἦταν πολῖτες τῆς πατρίδας ποὺ ἦταν ξακουστὴ σ' ὄλους. Δὲν πέτυχαν ὁμως τίποτε. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ πλάνη, καὶ χωρὶς νὰ τὴν παρενοχλεῖ κανένας, καταρρέει· τέτοια εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅταν τὴν καταπολεμοῦν πολλοί, ζωηρεύει.

Καὶ αὐτὰ ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων τὰ φωνάζει. Καὶ δὲ χρειάζονται καθόλου ὁμιλίες, οὔτε λόγια, ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ ἡ οἰκουμένη ἀφήνει φωνή, ἀπὸ τὶς πόλεις, τοὺς ἀγρούς, τὴ γῆ, τὴ θάλασσα, τὶς κατοικημένες περιοχές, τὶς ἀκατοίκητες, τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Γιατὶ οὔτε τὴν ἔρημο δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ τὴν εὐεργετήσῃ αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὑπερβολικὰ τὴν γέμισε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἦρθε νὰ μᾶς φέρει ἀπὸ τὸν οὐρανό, μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ Παύλου, μὲ τὴ χάρι ποὺ τοῦ χορήγησε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔδειξε προθυμία ἀντάξια τῆς δωρεᾶς, ἐμφανίσθηκε ἀφθονη καὶ ἡ χάρι, καὶ τὰ περισσότερα αὐτῶν ποὺ εἶπα τὰ κατόρθωσε ἡ γλῶσσα τοῦ Παύλου.

Ἐὰν λοιπὸν ἔτσι τίμησε ὁ Θεὸς τὸ γένος μας, ὥστε νὰ καταξιώσῃ ἕναν ἄνθρωπο νὰ γίνῃ αἴτιος τόσων πολλῶν κατορθωμάτων, ὅς τὸν ἔχουμε σὰν πρότυπο, ὅς τὸν μιμηθοῦμε, ὅς φροντίσουμε νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς ὅπως ἐκεῖνος, καὶ ὅς μὴ τὸ θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἀδύνατο αὐτό. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ πολλές φορὲς εἶπα, δὲν θὰ σταματήσω νὰ τὸ λέγω, ὅτι δηλαδὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τὸ δικό μας καὶ οἱ τροφὲς οἱ ἴδιες καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἴδια. Ἀλλὰ ἡ προαίρεσή του μεγάλη καὶ ἡ προθυμία του λαμπρή· καὶ αὐτὸ ἔκαμε τὸν Παῦλο τόσο μεγάλο. Ἐὰς μὴν

προαίρεσις μεγάλη, καὶ ἡ προθυμία λαμπρά· καὶ τοῦτο ἐκεῖνον τοιοῦτον ἐποίησε. Μηδεὶς τοίνυν ἀπογινωσκέτω, μηδεὶς ἀπαγορευέτω. Ἐὰν γὰρ παραστήσης σου τὴν διάνοιαν, οὐδὲν τὸ κωλύον τὴν αὐτὴν δέξασθαι χάριν. Οὐ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ
5 Θεός· καὶ ἐκεῖνον αὐτὸς ἐπλασε, καὶ σὲ αὐτὸς παρήγαγε· καὶ ὡσπερ ἐκείνου Δεσπότης, οὕτω καὶ σός· ὡσπερ ἐκεῖνον ἀνεκήρυξεν, οὕτω καὶ σὲ βούλεται στέψαι.

Ἐπόσχωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς καὶ καθάρωμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς δασιλῆ δεξάμενοι τὴν χάριν, τῶν αὐτῶν ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν,
10 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπελπίζεται λοιπὸν κανένας, ἅς μὴν ἀποκάμνει κανένας. Γιατὶ ἂν προσφέρεις τὴν ψυχὴ σου τίποτε δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ἐμποδίζει νὰ δεχθεῖς τὴν ἴδια χάρη. Γιατὶ δὲν μεροληπτεῖ ὁ Θεός· καὶ τὸν Παῦλο αὐτὸς τὸν ἐπλασε, καὶ σένα αὐτὸς σὲ δημιούργησε· καὶ ὅπως εἶναι Κύριος ἐκείνου, ἔτσι εἶναι καὶ δικός σου· ὅπως ἀνακήρυξε ἐκεῖνον νικητὴ, ἔτσι θέλει νὰ στέψει καὶ σένα.

Ἄς προσφέρουμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἅς τοὺς καθαρίσουμε, ὥστε καὶ ἐμεῖς, ἀφοῦ δεχθοῦμε ἄφθονη τὴ χάρη, νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ἴδια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Ε'.

1. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὸν θάνατον αἰτιώμενοι, καὶ τὸ παθητὸν τοῦτο σῶμα καὶ φθαρτὸν ἐμπόδιον εἶναι λέγοντες αὐτοῖς πρὸς ἀρετήν; Ἀκουσάτωσαν τῶν Παύλου κατορθωμάτων, καὶ παύεσθωσαν τῆς πονηρᾶς ταύτης διαβολῆς. Τί γὰρ τὸ γένος ἡμῶν ἐ-
 5 βλαψεν ὁ θάνατος; τί δὲ ἡ φθορὰ πρὸς ἀρετήν ἐνεπόδισεν; Ἐνόησον Παῦλον, καὶ ὄψει ὅτι καὶ ὦνησεν ἡμᾶς τὰ μέγιστα τὸ γενέσθαι θνητούς. Εἰ γὰρ μὴ θνητὸς ἦν οὗτος, οὐκ ἂν ἐδυνήθη εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν ἐπιδείξασθαι ἐδυνήθη, ὃ διὰ τῶν ἔργων εἶπεν, ὅτι «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν,
 10 ἦν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Πανταχοῦ γὰρ ἡμῖν ψυχῆς καὶ προθυμίας δεῖ, καὶ τὸ κωλύον οὐδὲν ἐν τοῖς πρώτοις τετάχθαι.

Οὐχὶ θνητὸς ἦν οὗτος; οὐχὶ ιδιώτης; οὐχὶ πένης καὶ ἐκ τῆς καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐργασίας ποιούμενος τὴν τροφήν; Οὐχὶ σῶμα εἶχε πάσαις ἀνάγκαις ὑποκείμενον φυσικαῖς; Τί οὖν αὐτὸν
 15 ἐκώλυσε γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος γέγονεν; Οὐδέν. Μηδεὶς τοίνυν ἀθυμεῖτω πένης, μηδεὶς δυσχεραίνεται ιδιώτης, μηδεὶς ἀλγείτω τῶν εὐτελῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι, ὅσοι ψυχὴν μεμαλακισμένην καὶ διάνοιαν ἐκνενευρισμένην. Τοῦτο γὰρ γίνεται κώλυμα μόνον πρὸς ἀρετήν, κακία ψυχῆς, καὶ μαλακία
 20 γνώμης· ταύτης δὲ ἄνευ τῶν ἄλλων οὐδέν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄.

1. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦν τὸ θάνατο καὶ λέγουν ὅτι τὸ σῶμα αὐτὸ ποὺ ὑπόκειται σὲ πάθος καὶ φθορὰ τοὺς εἶναι ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετὴ; Ἄς ἀκούσουν τὰ κατορθώματα τοῦ Παύλου καὶ ἄς σταματήσουν τὴν πονηρὴ αὐτὴ συκοφαντία. Γιατί, τί ἔβλαψε τὸ ἀνθρώπινο γένος ὁ θάνατος; καὶ ποιὸ ἐμπόδιο πρὸς τὴν ἀρετὴ ἔφερε ἢ φθορὰ; Σκέψου τὸν Παῦλο καὶ θὰ δεῖς ὅτι καὶ μᾶς ὠφέλησε πάρα πολὺ τὸ ὅτι γίναμε θνητοί. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν θνητὸς αὐτός, δὲ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ἢ καλύτερα, οὔτε θὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο μὲ τὰ ἔργα του εἶπε, ὅτι «Καθημερινὰ πεθαίνω, μὰ τὴν καύχησιν ποὺ ἔχω γιὰ σᾶς, διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹. Γιατὶ παντοῦ μᾶς χρειάζεται ψυχὴ καὶ προθυμία καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καταταγοῦμε ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους.

Δὲν ἦταν θνητὸς ὁ Παῦλος; δὲν ἦταν κοινὸς ἄνθρωπος; δὲν ἦταν φτωχὸς καὶ δὲν ἐξασφάλιζε ἀπὸ τὴν καθημερινή του ἐργασία τὴν τροφή του; Δὲν εἶχε σῶμα ποὺ ὑπέκειτο σ' ὅλες τὶς φυσικὰς ἀνάγκες; Τί λοιπὸν τὸν ἐμπόδισε νὰ γίνῃ τέτοιος ποὺ ἔγινε; Τίποτε. Ἄς μὴ στενοχωρεῖται λοιπὸν κανένας φτωχός, ἄς μὴ δυνασχετεῖ κανένας ἀπλὸς ἄνθρωπος· ἄς μὴ λυπεῖται κανένας ἀπὸ τοὺς τελευταίους, ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν δειλὴ ψυχὴ καὶ παραλυμένη διάνοια. Γιατὶ αὐτὸ γίνεται ἐμπόδιο στὴν ἀρετὴ, ἢ κακία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς

τοῦ μακαρίου τούτου τοῦ νῦν συναγαγόντος ἡμᾶς. Ὡσπερ γὰρ τοῦτον οὐδὲν ταῦτα παρέβλαψεν, οὕτω τοὺς ἐξωθεν οὐδὲν τὰ ἐναντία ὠφέλησεν, οὐ λόγων δεινότης, οὐ χρημάτων πλῆθος, οὐ περιφάνεια γένους, οὐ δόξης μέγεθος, οὐ τὸ ἐν δυναστείᾳ εἶναι.

5 Τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Μᾶλλον δὲ μέχρι πότε ἐπὶ τῆς γῆς κατέχω τὸν λόγον, ἐξὸν εἰπεῖν τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις, τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου; Τί γὰρ ὤνησε τούτους τὸ φύσιν τοιαύτην λαχεῖν; Οὐχὶ ἔρχονται πᾶσαι αἱ δυνάμεις κρινόμεναι διὰ Παύλου,
10 καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον; Οὐκ οἶδατε γάρ, φησὶν, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν, μήτιγε βιωτικά; Μὴ τοίνυν δι' ἕτερον μηδὲν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ διὰ κακίαν μόνον, μηδὲ δι' ἄλλο χαίρωμεν καὶ εὐφραινώμεθα, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν μόνον. Ἐὰν ταύτην ζηλώσωμεν, οὐδὲν τὸ κωλύον γενέσθαι κατὰ Παῦλον. Ἐκεῖνος γὰρ οὐχὶ ἀπὸ τῆς χάρι-
15 τος μόνον τοιοῦτος ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς οἰκείας προθυμίας· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς χάριτος, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τῆς προθυμίας. Μεθ' ὑπερβολῆς γὰρ ἑκάτερα, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐπνευσεν αὐτῷ, καὶ τὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ὑπῆρξε.

2. Βούλει μαθεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ; Τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐδεδοίκεσαν
20 δαίμονες. Ἄλλ' οὐ θαυμάζω τοῦτο, ὡσπερ οὐδ' ὅτι τὴν σκιὰν Πέτρου τὰ νοσήματα ἔφυγεν· ἀλλὰ θαυμάζω, ὅτι τὸ θαυμαστὸν τοῦτο πρὸς τῆς χάριτος, καὶ ἀπὸ βαλβίδος αὐτῆς καὶ προοιμίων αὐτῶν ἐφάνη ποιῶν· οὐδὲ τὴν δύναμιν ταύτην ἔχων, οὐδὲ χειροτονίαν δεξάμενος, οὕτω τῷ πρὸς Χριστὸν ἐξήφθη ζήλω, ὡς
25 πάντα τῶν Ἰουδαίων τὸν δῆμον διεγεῖραι καθ' ἑαυτοῦ· ὃς καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐν τοσοῦτοις ὄντα κινδύνοις, ὡς καὶ τὴν πόλιν πολιορκεῖσθαι, διὰ θυρίδος ἐχαλάσθη διὰ τοῦ τείχους, καὶ διαφυ-

2. Α' Κορ. 6, 3.

3. Βλ. Πράξ. 9, 19-25.

θέλησης· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν τίποτε ἄλλο. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ μακάριο Παῦλο, ὁ ὁποῖος μᾶς συγκέντρωσε τώρα. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν τὸν ζημίωσαν καθόλου αὐτά, ἔτσι καὶ τοὺς ἐθνικοὺς δὲν τοὺς ὠφέλησαν καθόλου τὰ ἀντίθετα, οὔτε ἡ ρητορικὴ ἱκανότητα, οὔτε τὰ πολλὰ χρήματα, οὔτε ἡ ἐνδοξη καταγωγή, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς δόξας, οὔτε τὸ ὅτι εἶχαν τὴν ἐξουσία.

Γιατί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Ἡ καλύτερα, μέχρι πότε θὰ κρατῶ τὸ λόγο μου στὴ γῆ, ἀφοῦ μπορῶ ν' ἀναφέρω τὶς οὐράνιες δυνάμεις, τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνα τούτου; Τί λοιπὸν τοὺς ὠφέλησε αὐτοὺς τὸ ὅτι ἔλαχαν μιὰ τέτοια φύση; Δὲν ἔρχονται ὅλες οἱ δυνάμεις νὰ δικασθοῦν ἀπὸ τὸν Παῦλο καὶ τοὺς ὁμοιοῦς του; «Δὲν ξέρετε λοιπὸν», λέγει, «ὅτι θὰ δικάσουμε ἀγγέλους, καὶ ὄχι πιά βιωτικὲς ὑποθέσεις;»². Ἄς μὴ στενοχωρούμαστε λοιπὸν γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὴν κακία, οὔτε νὰ χαιρόμαστε καὶ νὰ εὐφραινόμαστε γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἐὰν τὴν ἐπιδιώξουμε μὲ ζῆλο, τίποτε δὲ θὰ μᾶς ἐμποδίσει νὰ γίνουμε ὅπως ὁ Παῦλος. Γιατὶ ἐκεῖνος δὲν ἔγινε τέτοιος μόνο ἀπὸ τὴ χάρη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ δική του προθυμία· καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὴ χάρη, ἐπειδὴ ἔγινε καὶ ἀπὸ τὴν προθυμία του. Γιατὶ καὶ τὰ δύο ἦταν ὑπερβολικά, καὶ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ τοῦ δόθηκε ὑπερβολικὴ καὶ ἡ δική του διάθεση ὑπῆρξε ὑπερβολικὴ.

2. Θέλεις νὰ μάθεις τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ; Τὰ ἱμάτιά του φοβοῦνταν οἱ δαίμονες. Ἀλλὰ δὲν θαυμάζω αὐτό, ὅπως οὔτε τὸ ὅτι οἱ ἀσθένειες ἀπομακρύνονταν μὲ τὴ σκιά τοῦ Πέτρου. Θαυμάζω ὁμως, ὅτι παρουσιάσθηκε νὰ κάνει τὸ θαῦμα αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δράσης καὶ τὸ ξεκίνημά του. Χωρὶς νὰ ἔχει τὴ δύναμη αὐτὴν, χωρὶς νὰ δεχτεῖ χειροτονία, τόσο ἀναψε μέσα του ὁ ζῆλος γιὰ τὸ Χριστό, ὥστε νὰ ξεσηκώσει ὅλο τὸν Ἰουδαϊκὸ ὄχλο ἐναντίον του³. Καὶ ἀφοῦ εἶδε ὅτι βρισκόταν σὲ τόσους κινδύνους, ὥστε καὶ ἡ πόλη νὰ πολιορκεῖται, τὸν κατέβασαν ἀπὸ κάποιον παράθυρο τοῦ τείχους, καὶ ἀφοῦ ξέφυ-

γών, οὐδὲ οὕτως εἰς ὄκνον ἐνέπεσεν, οὐδὲ εἰς δειλίαν καὶ φό-
 βον, ἀλλὰ πλείονα προθυμίαν ἐντεῦθεν ἐδέχετο, παραχωρῶν
 μὲν τοῖς κινδύνοις δι' οἰκονομίαν, οὐ παραχωρῶν δὲ τῆς διδα-
 σκαλίας οὐδενί, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν πάλιν ἀρπάσας ἠκολούθει·
 5 καίτοι γε παρὰ πόδας ἔχων ἔτι τὸ παράδειγμα τὸ κατὰ τὸν Στέ-
 φανον, καὶ ὄρῶν κατ' αὐτοῦ μάλιστα πάντων φόβου πνέοντας
 Ἰουδαίους, καὶ αὐτῶν ἐπιθυμοῦντας αὐτοῦ τῶν σαρκῶν ἀπογεύ-
 σασθαι.

Οὔτε οὖν ἀφειδῶς ἐνέπιπτε τοῖς κινδύνοις, οὐδὲ διαφεύγων
 10 μαλακώτερος ἐγένετο πάλιν. Σφόδρα τῆς παρούσης ἡρα ζωῆς
 διὰ τὸ κέρδος τὸ ἐξ αὐτῆς· καὶ σφόδρα αὐτῆς ὑπερεώρα διὰ τὴν
 φιλοσοφίαν τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροψίας γινομένην αὐτῷ, ἢ διὰ τὸ
 σφόδρα ἐπείγεσθαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀπελθεῖν. Ὅπερ γὰρ αἰεὶ
 λέγω περὶ αὐτοῦ, καὶ οὐδέποτε παύσομαι λέγων, οὐδεὶς οὕτως
 15 εἰς ἐναντία πράγματα ἐμπεσών, ἐκάτερα πρὸς ἀκρίβειαν
 ἤσκησεν· οὐδεὶς γοῦν οὕτω τῆς παρούσης ἐπεθύμησε ζωῆς, οὐ-
 δὲ τῶν σφόδρα φιλοψυχούντων· οὐδεὶς οὕτως αὐτῆς ὑπερεΐδεν,
 οὐδὲ τῶν μεθ' ὑπερβολῆς θανατώντων. Οὕτω πάσης ἐπιθυμίας
 καθαρὸς ἦν ἐκεῖνος, καὶ οὐδενὶ προσέπασχε τῶν παρόντων, ἀλ-
 20 λὰ πανταχοῦ τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκίρνα τὴν
 ἑαυτοῦ· καὶ νῦν μὲν αὐτὴν καὶ τῆς μετὰ Χριστοῦ συνουσίας καὶ
 ὁμιλίας ἀναγκαιοτέραν εἶναι φησι, νῦν δὲ οὕτω βαρεῖαν καὶ ἐπα-
 χθῆ, ὡς καὶ στενάζειν καὶ ἐπείγεσθαι πρὸς τὴν ἀνάλυσιν. Ἐκεί-
 νων γὰρ ἐπιθυμεῖ μόνον, τῶν κατὰ Θεὸν κέρδος αὐτῷ φερόν-
 25 των, εἰ καὶ ἐναντία ταῦτα εἶναι συνέβαινε τοῖς προτέροις.

Καὶ γὰρ ποικίλος τις ἦν καὶ παντοδαπός, οὐχ ὑποκρινόμε-
 νος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πάντα γινόμενος, ἅπερ ἡ τοῦ κηρύγματος
 καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων χρεια ἀπήτει, κὰν τούτῳ τὸν
 Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος

γε τὸν κίνδυνον, οὔτε ἔτσι περιῆλθε σὲ ὀκνηρία, οὔτε σὲ δειλία καὶ φόβον, ἀλλὰ ἀπόκτησε μεγαλύτερη προθυμία ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτό, παραμερίζοντας τοὺς κινδύνους ἀπὸ σωστὸ ὑπολογισμό, μὴ παραχωρώντας ὅμως σὲ κανέναν τὸ ἔργο τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἄρπαξε πάλι τὸ σταυρὸ τοῦ συνέχιζε, ἂν καὶ εἶχε ἐνώπιόν του ἀκόμη τὸ παράδειγμα αὐτῶν ποὺ εἶχαν συμβεῖ στὸ Στέφανο, καὶ ἔβλεπε ὅτι ἐναντίον τοῦ περισσότερο ἀπ' ὅλους εἶχαν φονικὲς διαθέσεις οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ καταφάγουν τὶς ἴδιες τὶς σάρκες του.

Οὔτε λοιπὸν ἔπεφτε σὲ κινδύνους ἀσυλλόγιστα, οὔτε, ὅταν τοὺς ξέφευγε, γινόταν πὶδ δειλὸς πάλι. Ἀγαποῦσε ὑπερβολικὰ τὴν παρούσα ζωὴ γιὰ τὸ κέρδος ποὺ προερχόταν ἀπ' αὐτήν· καὶ τὴν περιφρονοῦσε ὑπερβολικὰ γιὰ τὴ φιλοσοφία ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν περιφρόνησίν του τῶν ὑλικῶν πραγμάτων ἢ γιὰ τὸ ὅτι βιαζόταν πάρα πολὺ νὰ φύγει πρὸς τὸν Ἰησοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ πάντοτε λέγω γι' αὐτὸν καὶ ποτὲ δὲν θὰ σταματήσω νὰ λέγω, ὅτι δηλαδὴ κανένας ὅταν βρέθηκε ἔτσι σὲ ἀντίθετα πράγματα, δὲν τὰ ἐξάσκησε καὶ τὰ δύο μὲ ἀκρίβεια. Κανένας λοιπὸν δὲν ἐπιθύμησε τόσο τὴν παρούσα ζωὴ, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγαποῦν πάρα πολὺ. Κανένας δὲν τὴν περιφρόνησε τόσο, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ ἐπιθυμοῦν νὰ πεθάνουν. Ἔτσι ὁ Παῦλος ἦταν καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσε τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ παντοῦ συνένωνε τὴν ἐπιθυμία του μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἄλλοτε λέγει ὅτι ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι πὶδ ἀναγκαία καὶ ἀπὸ τὴ συναναστροφή καὶ τὴ συνομιλία μὲ τὸ Χριστό, καὶ ἄλλοτε τόσο ἀνυπόφορη καὶ δυσάρεστη, ὥστε νὰ στενάζει καὶ νὰ βιάζεται νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ ἐκεῖνα μόνο ἐπιθυμεῖ, τὰ ὁποῖα τοῦ φέρουν τὸ κατὰ Θεὸ κέρδος, καὶ ἂν ἀκόμη τύχαινε νὰ εἶναι αὐτὰ ἀντίθετα πρὸς τὰ προηγούμενα.

Γιατὶ πραγματικὰ ὁ Παῦλος ἦταν πολὺπλευρος καὶ ἐνεργοῦσε μὲ κάθε τρόπο, ὄχι γιατί ὑποκρινόταν, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιατί γινόταν τὰ πάντα, ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ ἀνάγκη τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, μι-

ἐφαίνετο, ὅτε ἔδει φανῆναι τοῦτο· καὶ ἐν πυρὶ πάλαι ὅτε ὁ καιρὸς τοῦτο ἀπῆτει· καὶ νῦν μὲν ἐν ὀπλίτου σχήματι καὶ στρατιώτου, νῦν δὲ ἐν εἰκόνι πρεσβύτου, νῦν δὲ ἐν αὔρα, νῦν δὲ ὡς ὄδοιπόρος, νῦν δὲ αὐτοάνθρωπος, καὶ οὐδὲ ἀποθανεῖν οὕτω παρητήσατο. Τὸ δέ, ἔδει τοῦτο, ὅταν εἶπω, μηδεὶς ἀνάγκην εἶναι νομιζέτω τῶν λόγων, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας μόνον. Καὶ ποτὲ μὲν ἐν θρόνῳ, ποτὲ δὲ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ κάθηται. Πάντα δὲ ταῦτα πρὸς τὰς ὑποκειμένας οἰκονομίας ἔπραττε. Διὸ καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἔλεγεν· «Ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν
10 ὡμοιώθην».

3. Οὕτω καὶ Παῦλος τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος Δεσπότην, οὐκ ἂν κατεγνώσθη, νῦν μὲν ὡς Ἰουδαῖος γινόμενος, νῦν δὲ ὡς ἄνομος· καὶ νῦν μὲν νόμον ἐφύλαττε, νῦν δὲ ὑπερεώρα νόμου· καὶ ποτὲ μὲν ἀντείχετο τῆς παρουσίας ζωῆς, ποτὲ δὲ κατεφρόνει
15 αὐτῆς· καὶ νῦν μὲν ἤτει χρήματα, νῦν δὲ καὶ διδόμενα διεκρούετο· καὶ ἔθυε καὶ ἐξυρᾶτο, καὶ πάλιν ἀνεθεμάτιζε τοὺς ποιοῦντας· καὶ νῦν μὲν περιέτεμε, νῦν δὲ περιτομὴν ἐξέβαλε. Καὶ τὰ μὲν γινόμενα ἐναντία ἦν, ἡ δὲ γνώμη καὶ ἡ διάνοια, ἀφ' ἧς ταῦτα ἐγίνετο, σφόδρα ἀκόλουθος καὶ ἑαυτῇ συνημμένη. Ἐν γὰρ
20 ἐζήτει, τῶν ταῦτα ἀκουόντων καὶ ὀρώντων τὴν σωτηρίαν. Διὰ δὴ τοῦτο, νῦν μὲν ἐπαίρει νόμον, νῦν δὲ αὐτὸν καθαιρεῖ. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐν οἷς ἔπραττεν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς ἔλεγε, ποικίλος ἦν καὶ παντοδαπός, οὐχὶ μεταβαλλόμενος τὴν γνώμην, οὐδὲ ἕτερος ἐξ ἑτέρου γινόμενος, ἀλλὰ μένων ὅπερ ἦν, καὶ τῶν εἰρημένων ἑκα-
25 στον πρὸς τὴν παροῦσαν μεταχειρίζων χρεῖαν.

Μὴ τοίνυν αὐτὸν διὰ ταῦτα κακίσσης, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιστα ἀνακήρυξον καὶ στεφάνωσον. Ἐπεὶ καὶ τὸν ἰα-

μούμενος καὶ σὲ τοῦτο τὸν Κύριό του. Γιατὶ καὶ ὁ Θεὸς παρουσιαζόταν καὶ σὰν ἄνθρωπος, ὅταν ἔπρεπε νὰ παρουσιαστῆ ἔτσι, καὶ μέσα στὸ πῦρ κατὰ τὸν παλαιὸ καιρὸ ὅταν τὸ ἀπαιτοῦσε τοῦτο ἢ περίστασις· καὶ ἄλλοτε μὲ μορφὴ ὀπλίτη καὶ στρατιώτη, ἄλλοτε μὲ πρόσωπο γέρου, ἄλλοτε μέσα στὸν ἄνεμο, ἄλλοτε σὰν ὁδοιπόρος, καὶ ἄλλοτε σὰν ἴδιος ἄνθρωπος καὶ δὲν ἀπέφυγε νὰ πεθάνει ἔτσι. Καὶ ὅταν λέγω, ἔπρεπε νὰ γίνῃ αὐτό, ἄς μὴ νομίζει κανένας ὅτι ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε μόνο ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία του. Καὶ ἄλλοτε κάθεται σὲ θρόνο καὶ ἄλλοτε ἐπάνω στὰ Χερουβίμ. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανε ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ μᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη ἔλεγε, «Ἐγὼ πλήθυνα τὶς ἐμφανίσεις μου καὶ ἔγινα ὄραμα στοὺς προφῆτες»⁴.

3. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, μιμούμενος τὸν Κύριό του, δὲν θὰ μπορούσε νὰ κατηγορηθῆ, ἐπειδὴ γινόταν ἄλλοτε σὰν Ἰουδαῖος καὶ ἄλλοτε σὰν εἰδωλολάτρης. Καὶ ἄλλοτε τηροῦσε τὸ μωσαϊκὸ νόμο καὶ ἄλλοτε τὸν περιφρονοῦσε. Καὶ πότε ἀφοσιωνόταν στὴν παρούσα ζωὴ καὶ πότε τὴν καταφρονοῦσε. Καὶ ἄλλοτε ζητοῦσε χρήματα, καὶ ἄλλοτε ὅταν τοῦ ἔδιναν χρήματα, τὰ ἀπέφευγε. Καὶ θυσίαζε καὶ ξυριζόταν, καὶ πάλι ἀναθεμάτιζε ἐκείνους ποὺ ἔκαναν αὐτά. Καὶ πότε ἔκανε περιτομὴ, καὶ πότε τὴν ἀπέρριπτε. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκανε ἦταν ἀντίθετα, ἢ πρόθεση καὶ ἢ σκέψη, ἀπὸ τὴν ὁποία γίνονταν αὐτά, ἦταν πάρα πολὺ συνεπῆς καὶ σύμφωνη μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Γιατὶ ἓνα πράγμα ἐπιζητοῦσε, τὴ σωτηρία ἐκείνων ποὺ ἄκουαν καὶ ἔβλεπαν αὐτά. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἄλλοτε ἐξυψώνει τὸ νόμο, καὶ ἄλλοτε τὸν καταργεῖ. Γιατὶ ὄχι μόνο μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔκανε, ἀλλὰ καὶ μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγε, ἦταν διαφορετικὸς καὶ πολὺπλευρος, ὄχι ἐπειδὴ ἄλλαξε τὴ γνώμη του, οὔτε ἐπειδὴ γινόταν διαφορετικὸς ἀπὸ ἄλλη φορά, ἀλλὰ, παραμένοντας αὐτὸ ποὺ ἦταν καὶ μεταχειριζόμενος τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπα ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη ποὺ παρουσιαζόταν.

Μὴν τὸν ἐπικρίνεις λοιπὸν γι' αὐτά, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἀκριβῶς ἀνακήρυξέ τον νικητὴ καὶ στεφάνωσέ τον. Ἐπειδὴ καὶ τὸν ἰα-

τρόν, ὅταν ἴδῃς νῦν μὲν καίοντα, νῦν δὲ τρέφοντα, καὶ νῦν μὲν
 σιδήρῳ χρώμενον, νῦν δὲ φαρμάκῳ, καὶ ποτὲ μὲν ἀπάγοντα σι-
 τίων καὶ ποτῶν, ποτὲ δὲ ἐπιτρέποντα τούτων ἄρδην ἐμφορεῖσθαι
 τὸν κάμνοντα, καὶ ποτὲ μὲν περιβάλλοντα πάντοθεν, ποτὲ δὲ αὐ-
 5 τὸν ἐκεῖνον τὸν διαθερμανθέντα κελεύοντα φιάλην ὀλόκληρον
 ἐκπιεῖν ὑδάτων ψυχρῶν, οὐ καταγνώση τῆς μεταβολῆς, οὐδὲ
 τῆς συνεχοῦς μεταστάσεως· ἀλλὰ τότε μάλιστα ἐπαινέσεις τὴν
 τέχνην, τὰ δοκοῦντα ἡμῖν ἐναντία εἶναι καὶ βλαβερὰ μετὰ τοῦ
 θαρρεῖν προσάγουσαν ὀρῶν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἐγγυωμένην. Τοῦ-
 10 το γὰρ ἀνὴρ τεχνικός.

Εἰ δὲ ἰατρὸν ἀποδεχόμεθα τὰ ἐναντία ταῦτα ποιοῦντα, πολ-
 λῶ μᾶλλον τὴν Παύλου ψυχὴν, οὕτω τοῖς κάμνουσι προσφερο-
 μένην, ἀνακηρύττειν δεῖ. Καὶ γὰρ τῶν τὰ σώματα ἀρρωστούν-
 των οὐκ ἔλαττον οἱ τὰς ψυχὰς νοσοῦντες δέονται μηχανῆς καὶ
 15 μεταχειρίσεως· κἂν ἐξ εὐθείας αὐτοῖς προσίης, πάντα οἰχθήσεται
 τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἄνθρωποι ταῦτα
 ποιοῦσι, ὅταν ὁ Θεός, ὁ πάντα δυνάμενος, τούτῳ κέχρηται τῆς
 ἰατρείας τῷ νόμῳ, καὶ οὐ πάντοτε ἐξ εὐθείας ἡμῖν ὁμιλῆ; Ἐπειδὴ
 γὰρ ἐκόντας εἶναι βούλεται καλοῦς, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη καὶ βία, ἐ-
 20 δέησεν αὐτῷ καὶ μεθόδου, οὐ διὰ τὸ αὐτοῦ ἀδύνατον, ἄπαγε, ἀλ-
 λά διὰ τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον. Αὐτῷ μὲν γὰρ ἔξεστι νεῦσαι μό-
 νον, μᾶλλον δὲ ἐθελῆσαι μόνον, καὶ ποιῆσαι πάντα ἅπερ ἂν
 βούληται· ἡμεῖς δὲ ἅπαξ ἑαυτῶν γενόμενοι κύριοι, οὐκ ἀνεχόμε-
 θα πάντα ὑπακούειν αὐτῷ. Ἐὰν οὖν ἄκοντας ἐλκύσῃ, ὅπερ ἔδω-
 25 κεν, ἀφαιρήσεται, τὴν τῆς ἐξουσίας λέγω ἐλευθερίαν. Ἴν' οὖν μὴ
 τοῦτο γένηται, ἐδέησεν αὐτῷ μεθόδων πολλῶν.

4. Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὸ ποικίλον τοῦ
 μακαρίου Παύλου καὶ σοφόν· ὥστε ὅταν ἴδῃς αὐτὸν φεύγοντα
 κινδύνους, θαύμασον ὁμοίως, ὥσπερ ὅταν ἴδῃς ὁμόσε χωροῦν-
 30 τα αὐτοῖς· καθάπερ γὰρ τοῦτο ἀνδρείας, οὕτω κάκεῖνο σοφίας.

τρό, ὅταν τὸν δεῖς ἄλλοτε νὰ καίει καὶ ἄλλοτε νὰ ἐπουλώνει τὴν πληγὴν, ἄλλοτε νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ νυστέρι καὶ ἄλλοτε φάρμακο, ἄλλοτε νὰ ἀπαγορεύει τροφὰς καὶ ποτὰ, καὶ ἄλλοτε νὰ ἐπιτρέπει τὴν ὑπερβολικὴν χρῆσιν αὐτῶν στὸν ἀσθενή, καὶ ἄλλοτε νὰ τὸν σκεπάζει ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἄλλοτε νὰ διατάζει αὐτὸν πὺ ἔχει θερμανθεῖ πάρα πολὺ νὰ πιεῖ ὀλόκληρη φιάλη μὲ κρύο νερό, δὲ θὰ κατηγορήσεις τὴ μεταβολή, οὔτε τὴ συχνὴ ἀλλαγὴ τῆς γνώμης του. Ἄλλὰ τότε κυρίως θὰ ἐπαινέσεις τὴν ἐπιστήμη του, ὅταν βλέπεις νὰ προσφέρει μὲ θάρρος ἐκεῖνα πὺ μᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι ἀντίθετα καὶ βλαβερὰ καὶ νὰ ἐγγυᾶται τὴν ἀσφάλειά μας. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἄνδρας ἐπιστήμονας.

Ἐὰν ὁμως παραδεχόμεστε σὰν ἰατρὸ ἐκεῖνον πὺ κάνει αὐτὰ τὰ ἀντίθετα, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ψυχὴ τοῦ Παύλου, ἢ ὁποία συμπεριφέρεται ἔτσι στοὺς ἀσθενεῖς. Γιατὶ καὶ οἱ ἀσθενεῖς κατὰ τὴν ψυχὴ δὲν χρειάζονται λιγότερο τέχνη καὶ φροντίδα ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς στὸ σῶμα· καὶ ἂν τοὺς πλησιάσεις ἀμέσως, θὰ ἀπομακρυνθεῖ κάθε ἐλπίδα σωτηρίας τους. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ θαυμαστό, ἂν ἄνθρωποι κάνουν αὐτὰ, ὅταν ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μπορεῖ τὰ πάντα νὰ κάνει, χρησιμοποιοῖ αὐτὴν τὴ μέθοδο θεραπείας καὶ δὲ μᾶς μιλά πάντοτε ἀπότομα; Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλει μὲ τὴ θέλησή μας νὰ εἴμαστε καλοὶ καὶ ὄχι μὲ ἐξαναγκασμὸ καὶ βία, χρειάσθηκε ὁ Θεὸς καὶ μέθοδο, ὄχι ἀπὸ δικὴ του ἀδυναμία, μακριὰ ἀπὸ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰ τὴ δικὴ μας ἀσθητὴ φύσιν. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι δυνατὸ νὰ κάνει νεῦμα μόνο, ἢ καλύτερα νὰ θελήσει μόνο, καὶ νὰ κάμει τὰ πάντα πὺ θέλει. Ἐμεῖς ἀφοῦ κάποτε γίναμε αὐτεξούσιοι, δὲν ἀνεχόμεστε νὰ ὑπακούουμε πάντοτε σ' αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν μᾶς προσελκύσει χωρὶς τὴ θέλησή μας, θὰ ἀφαιρέσει αὐτὸ πὺ μᾶς ἔδωσε, δηλαδὴ τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπὸν αὐτὸ, χρειάσθηκε πολλὰς μεθόδους.

4. Αὐτὰ ὁμως δὲ σᾶς τὰ εἶπα χωρὶς σκοπὸ, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς πολὺπλευρῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς σοφίας τοῦ μακαρίου Παύλου. Συνεπῶς ὅταν τὸν δεῖς νὰ ἀποφεύγει τοὺς κινδύνους, νὰ τὸν θαυμάσεις τὸ ἴδιο, ὅπως ὅταν τὸν δεῖς νὰ ὁρμᾷ πρὸς αὐ-

Ὅταν ἴδῃς μεγάλη φθειγόμενον, θαύμασον ὁμοίως, ὡσπερ ὅταν ἴδῃς μετριάζοντα· καθάπερ γὰρ τοῦτο ταπεινοφροσύνης, οὕτως ἐκεῖνο μεγαλοψυχίας. Ὅταν ἴδῃς καυχώμενον, θαύμασον ὁμοίως, ὡσπερ ὅταν ἴδῃς διακρουόμενον ἐγκώμιον· καὶ γὰρ καὶ 5 τοῦτο ἦθους ἀτύφου, καὶ ἐκεῖνο φιλοστόργου καὶ φιλανθρώπου· τὴν γὰρ τῶν πολλῶν οἰκονομῶν σωτηρίαν, ταῦτα ἔπραττε. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἶτε ἐξέστημεν, Θεῶ· εἶτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν». Οὕτε γάρ τις ἄλλος εἶχε τοσαύτας ἀνάγκας πρὸς ἀπόνοιαν, οὕτε ἄλλος τις οὕτω καθαρὸς ἀλαζονείας ἦν.

10 Σκόπει δέ· «Ἡ γνῶσις φυσιοῖ»· καὶ πάντες τοῦτο ἂν εἶπομεν μετ' ἐκείνου· καὶ τοσαύτη δὲ ἦν ἐν αὐτῷ γνῶσις, ὅση ἐν οὐδενὶ τῶν πώποτε ἀνθρώπων γεγεννημένων· ἀλλ' ὁμοίως αὐτὸν οὐκ ἐπῆρεν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ μετριάζει. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκ μέρους γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύουμεν»· καὶ 15 πάλιν· «Ἐγώ, ἀδελφοί, οὐπω λογιζομαι ἑμαυτὸν κατειληφέναι»· καὶ, «Εἴ τις δοκεῖ εἰδέναί τι, οὐπω οὐδὲν ἔγνωκε». Πάλιν νηστεία φυσῶ· καὶ τοῦτο ὁ Φαρισαῖος δηλοῖ λέγων· «Νηστεύω δις τῆς ἑβδομάδος». Ἄλλ' οὗτος οὐχὶ νηστεύων, ἀλλὰ καὶ λιμώτων ἑαυτὸν ἔκτρωμα ἐκάλει. Τί λέγω νηστείαν καὶ γνῶσιν, ὅ- 20 πουγε ὁμίλιαί τοσαῦται καὶ οὕτω συνεχῶς πρὸς τὸν Θεὸν ἦσαν αὐτῷ γεγεννημένοι, ὅσαι μήτε προφητῶν, μήτε ἀποστόλων ἐγένοντο μηδενί, καὶ μᾶλλον ἔταπεινοῦτο διὰ ταῦτα; Μὴ γάρ μοι ταύτας εἶπης τὰς ἀναγεγραμμένας. Τὰς γὰρ πλείους ἀπέκρυψε, καὶ οὕτε πάσας εἶπεν, ἵνα μὴ δόξαν ἑαυτῷ περιθῆ μεγάλην, οὕτε 25 πάσας ἐσίγησεν, ἵνα μὴ τὰ τῶν ψευδαποστόλων ἀνοίξῃ στόματα.

Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς ἐκεῖνος ἐποίει, ἀλλὰ μετὰ αἰτίας δικαίας

5. Β' Κορ. 5, 13.

6. Α' Κορ. 8, 2.

7. Α' Κορ. 13, 7.

8. Φίλιπ. 3, 13.

9. Α' Κορ. 8, 2.

10. Λουκᾶ 18, 12.

τούς. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι γνώρισμα ἀνδρείας, ἔτσι καὶ ἐκεῖνο εἶναι γνώρισμα σοφίας. Ὅταν δεῖς νὰ λέγει μεγάλα λόγια, νὰ θαυμάσεις ἔτσι, ὅπως ὅταν τὸν δεῖς νὰ μιλᾷ μὲ μέτρο, γιατί ὅπως αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ταπεινοφροσύνης, ἔτσι ἐκεῖνο εἶναι δεῖγμα μεγαλοψυχίας. Ὅταν τὸν δεῖς νὰ καυχιέται, θαύμασέ τον τόσο, ὅσο ὅταν τὸν δεῖς νὰ ἀποφεύγει τὸν ἔπαινο, γιατί καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ταπεινοῦ ἠθους καὶ ἐκεῖνο φιλόστοργου καὶ φιλόανθρωπου. Γιατί ἔκανε αὐτὰ γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Καὶ εἴτε τρελλαθήκαμε, τὸ κάνουμε αὐτὸ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, εἴτε εἴμαστε σώφρονες, τὸ κάνουμε γιὰ δική σας ὠφέλεια»⁵. Γιατί οὔτε κανένας ἄλλος δὲν εἶχε τόσες ἀφορμὲς γιὰ ἀλαζονεία, οὔτε κανένας ἄλλος δὲν ἦταν τόσο καθαρὸς ἀπὸ ἀλαζονεία».

Πρόσεχε ὁμως «Ἡ γνώση μᾶς γεμίζει ἔπαρση»⁶, καὶ ὅλοι θὰ τὸ ποῦμε αὐτὸ μαζὶ μ' ἐκεῖνον. Καὶ ὑπῆρχε σ' αὐτὸν τόση γνώση, ὅση σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν μέχρι τώρα. Ἄλλ' ὁμως δὲν τὸν ἔκαμε νὰ ὑπερηφανευθεῖ, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμη δείχνει ταπεινοφροσύνη. Γι' αὐτὸ λέγει· «Μερικῶς γνωρίζουμε καὶ μερικῶς προφητεύουμε»⁷. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐγώ, ἀδελφοί, δὲ θεωρῶ ἀκόμη ὅτι ἐπέτυχα τὴν ἀποστολή μου»⁸, καί, «Ἐὰν κάποιος νομίζει ὅτι γνωρίζει κάτι, αὐτὸς δὲ γνώρισε τίποτε ἀκόμη»⁹. Ἐπίσης καὶ ἡ νηστεία φουσκώνει τὸν ἄνθρωπο. Τοῦτο δηλώνει καὶ ὁ Φαρισαῖος ὅταν λέγει· «Νηστεύω δύο φορές τὴν ἐβδομάδα»¹⁰. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του ἔκτρωμα ὄχι ὅταν νήστευε, ἀλλὰ καὶ ὅταν πέθαινε ἀπὸ πείνα. Γιατί ἀναφέρω τὴ νηστεία καὶ τὴ γνώση, ὅταν βέβαια εἶχε αὐτὸς τόσο πολλὰ καὶ τόσο συχνὰ συνομιλίες μὲ τὸ Θεό, ὅσες δὲν εἶχε κανένας οὔτε ἀπὸ τοὺς προφῆτες, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἐπὶ πλέον ταπειωνόταν γι' αὐτά; Μὴ μοῦ πεῖς βέβαια αὐτὲς ποὺ ἔχει γράψει. Γιατί τίς περισσότερες ἀπόκρυψε, καὶ οὔτε τίς εἶπε ὅλες, γιὰ νὰ μὴ περιβληθεῖ μὲ μεγάλη δόξα· οὔτε ὅλες τίς ἔκρυψε, γιὰ νὰ μὴ ἀνοίξει τὰ στόματα τῶν ψευδαποστόλων.

Γιατί τίποτε δὲν ἔκανε τυχαῖα ὁ Παῦλος, ἀλλὰ τὰ πάντα μὲ

πάντα καὶ εὐλόγου· καὶ μετὰ τοσαύτης σοφίας μετήει τὰ ἐναντία πράγματα, ὡς τῶν αὐτῶν πανταχοῦ τυγχάνειν ἐπαίνων. Ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστι. Μέγα ἀγαθὸν τὸ μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτοῦ λέγειν. Ὁ δὲ οὕτως αὐτὸ εὐκαίρως ἐποίησε, ὡς εἰπὼν μᾶλλον, ἢ σι-
5 γήσας, ἐπαινεθῆναι· καὶ εἰ μὴ τοῦτο πεποίηκε, τῶν ἀκαίρως ἐγκωμιαζόντων κατηγορήθη ἂν μᾶλλον· εἰ γὰρ μὴ ἐκαυχῆσατο, πάντα ἂν ἀπώλεσε καὶ προέδωκε, καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἂν ἐπῆρε πράγματα.

Οὕτως οἶδε τῷ καιρῷ πανταχοῦ κεχρῆσθαι, καὶ μετὰ γνώ-
10 μης ὀρθῆς, καὶ τὰ ἀπηγορευμένα ποιεῖν, καὶ οὕτω χρησίμως, ὡς τῶν προστεταγμένων μηδὲν ἔλαττον ἐκ τούτων εὐδοκιμεῖν. Μᾶλλον γὰρ Παῦλος καυχώμενος τότε εὐδοκίμησεν, ἢ ἕτερός τις κρύπτων τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα· οὐδεὶς γὰρ τοσαῦτα εἰργάσατο ἀγαθὰ ἀποκρύπτων τὰ ἑαυτοῦ, ὅσα ἐκεῖνος ἐξεῖπὼν τὰ ἐ-
15 αὐτοῦ. Καὶ τὸ δὴ πάλιν θαυμαστότερον, ὅτι οὐ μόνον ἐξεῖπεν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς χρείας ἔστη. Οὐ γὰρ ὡς τοῦ καιροῦ παρέχοντος αὐτῷ πολλὴν τὴν ἄδειαν, ἀμέτρως πάλιν τῷ πάγματι ἐχρήσατο, ἀλλ' ἔγνω μέχρι ποῦ προελθεῖν ἔδει.

5. Καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτῷ ἤρκεσεν, ἀλλ' ὥστε μὴ τοὺς ἄλλους
20 διαφθεῖραι, μηδὲ παρασκευάσαι ἀπλῶς ἑαυτοὺς ἐγκωμιάζειν, ἀφρονα ἑαυτὸν καλεῖ· αὐτὸς μὲν γάρ, τῆς χρείας καλούσης, τοῦτο ἐποίησεν. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν τοὺς ἄλλους εἰς αὐτὸν ὀρώντας, ἀπλῶς καὶ εἰκῆ κεχρῆσθαι τῷ παραδείγματι· ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν γίνεται· πολλακίς γάρ, ὃ μετὰ καιροῦ φάρμακον ἐπέθηκεν
25 οὗτος, ἀκαίρως ἕτερος ἐπιθεὶς ἐλυμήνατο καὶ ἐπεσκόπησε τῇ τοῦ φαρμάκου δυνάμει· ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο γένηται, ὄρα

δίκαια καὶ εὐλογία αἰτία. Ἀκόμη μεταχειρίζοταν μὲ τόση σοφία τὰ ἀντίθετα πράγματα, ὥστε νὰ ἀπολαμβάνει παντοῦ τοὺς ἴδιους ἐπαίνους. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγω εἶναι τοῦτο. Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ τὸ νὰ μὴ λέγει κανένας τίποτε μεγάλο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Αὐτὸς ὁμως τὸ ἔκανε αὐτὸ τόσο ἐπιτυχημένα στὶς κατάλληλες περιστάσεις, ὥστε νὰ ἐπαινεῖται περισσότερο ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, παρὰ ὅταν σιωποῦσε. Καὶ ἂν δὲν ἔκαμνε αὐτό, θὰ κατηγοροῦνταν περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπαινοῦνται σὲ ἀκατάλληλες περιστάσεις. Γιατὶ ἂν δὲν καυχίόταν, θὰ κατέστρεφε καὶ θὰ πρόδινε τὰ πάντα, καὶ θὰ ἐξύψωνε τὰ πράγματα τῶν ἐχθρῶν.

Ἔτσι γνωρίζει παντοῦ νὰ ἐκμεταλλεῦεται τὶς περιστάσεις καὶ μὲ ὀρθὴ γνώμη νὰ κάμνει ἀκόμα καὶ τὰ ἀπαγορευμένα, καὶ μὲ τόση ὠφέλεια, ὥστε ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ εὐδοκιμεῖ καθόλου λιγότερο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχε διαταχθεῖ νὰ κάνει. Γιατὶ ὁ Παῦλος τιμήθηκε περισσότερο τότε ὅταν καυχίόταν, παρὰ κάποιος ἄλλος ὅταν ἔκρυβε τὰ κατορθώματά του. Γιατὶ κανένας δὲν ἔκαμε τόσα καλὰ κρύβοντας τὰ κατορθώματά του, ὅσα ἐκεῖνος παρουσιάζοντας τὰ δικά του. Καὶ τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστο πάλι εἶναι, ὅτι ὄχι μόνο τὰ εἶπε, ἀλλὰ καὶ ὅτι σταμάτησε ἐκεῖ ποὺ ἔπρεπε. Γιατί, ἐπειδὴ οἱ περιστάσεις τοῦ παρχειῖχαν μεγάλη εὐχέρεια, δὲν μεταχειρίσθηκε πάλι ἄμετρα τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ ἤξερε μέχρι ποῦ σημεῖο ἔπρεπε νὰ προχωρήσει.

5. Καὶ οὔτε αὐτὸ τὸν ἱκανοποίησε, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ διαφθείρει τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ τοὺς προετοιμάσει ἀπλῶς νὰ ἐπαινοῦν τὸν ἑαυτὸ τους, ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸ του παράφρονα. Καὶ βέβαια, αὐτὸς τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ ἦταν ἀνάγκη. Ἐπειδὴ ὁμως ἦταν φυσικὸ οἱ ἄλλοι, βλέποντας αὐτόν, νὰ μιμοῦνται τὸ παράδειγμά του ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, πρᾶγμα ποὺ καὶ στοὺς γιατροὺς γίνεται, γιὰτι πολλές φορές τὸ φάρμακο, ποὺ στὴν κατάλληλη στιγμή τὸ ἔδωσε κάποιος, ἐὰν ἄλλος τὸ ἔδωσε σὲ ἀκατάλληλη ἔβλαψε πολὺ καὶ θόλωσε τὰ πράγματα μὲ τὴ δύναμη τοῦ φαρμάκου· γιὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπὸν καὶ ἐδῶ τοῦτο, πρόσεχε πῶς διορθώνει προκαταβολικὰ τὸ πρᾶγμα, ὅταν πρόκειται νὰ καυ-

πόση κέχρηται τῇ προδιορθώσει μέλλων καυχᾶσθαι, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δῖς, ἀλλὰ πολλάκις ἀναδύομενος. «Ὁφελον γὰρ ἀνείχου-
σθέ» μου, φησί, «μικρόν τι τῆς ἀφροσύνης»· καὶ πάλιν, «Ὁ λα-
λῶ, οὐ λαλῶ κατὰ Κύριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ. Ἐν ᾧ δ' ἂν τις
5 ἐν ἀφροσύνῃ τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ».

Καὶ τοσαῦτα εἰπὼν, οὐδὲ τούτοις ἤρκεσθη, ἀλλὰ πάλιν μέλ-
λων εἰς τὰ ἐγκώμια ἐμβαίνειν κρύπτει ἑαυτὸν λέγων· «Οἶδα ἄν-
θρωπον»· καὶ πάλιν, «Ἵπὲρ τοῦ τοιοῦτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ
ἐμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι»· καὶ μετὰ ταῦτα πάντα, «Γέγονα ἄ-
10 φρών», φησίν, «ὕμεις με ἠναγκάσατε». Τίς οὖν οὕτως ἀνόητος
καὶ σφόδρα ἀναίσθητος, ὡς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ὁρῶν, τοσαύτης
ἐπικειμένης ἀνάγκης, ὀκνοῦντα καὶ ἀναδύομενον περὶ ἑαυτοῦ τι
μέγα εἰπεῖν, καὶ καθάπερ ἵππον κατὰ κρημνῶν ἐρχόμενον καὶ ἀ-
ναχαιτίζοντα συνεχῶς, καὶ τοι μέλλων τοσαῦτα οἰκονομεῖν, μὴ
15 φεύγειν ἐκ πολλῆς τὸ πρᾶγμα περιουσίας, καὶ μόνου καιροῦ κα-
ταναγκάζοντος κεχρηῆσθαι τῷ πράγματι;

Βούλει καὶ ἕτερον αὐτοῦ δείξω τοιοῦτον; Τὸ γὰρ δὴ θαυμα-
στόν τουτό ἐστιν, ὅτι οὐκ ἤρκειτο τῷ συνειδότι, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς
ἐδίδασκε πῶς ἕκαστον τούτων μετιέναι δεῖ, οὐχ ἑαυτῷ μόνον ἀ-
20 πολογίαν κατασκευάζων ἀπὸ τῆς τῶν καιρῶν ἀνάγκης, ἀλλὰ
καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύων, ὥστε ἐμπεσόντος καιροῦ μὴ φεύγειν
τὸ τοιοῦτον, μήτε ἀκαίρως αὐτὸ μετιέναι πάλιν. Διὰ γὰρ τούτων,
ὧν εἶπε, μονονουχὶ ταῦτα ἔλεγε· κακὸν μέγα τὸ περὶ ἑαυτοῦ λέ-
γειν μέγα τι καὶ θαυμαστόν· καὶ ἐσχάτης ἀνοίας τοῦτο, ἀγαπητέ,
25 τὸ μηδεμιᾶς ἀνάγκης ἐπικειμένης, καὶ ἀνάγκης βιαίας, καλλω-
πίζεσθαι τοῖς ἐγκωμίοις. Οὐκ ἔστι τοῦτο κατὰ Κύριον λαλεῖν,
ἀλλὰ παραπληξίας μᾶλλον δεῖγμα τὸ τοιοῦτόν ἐστι, καὶ πάντα ἡ-

11. Β' Κορ. 11, 1.

12. Β' Κορ. 11, 17.21.

13. Β' Κορ. 12, 2.

14. Β' Κορ. 12, 5.

15. Β' Κορ. 12, 11.

χηθεῖ, ὑποχωρώντας ὄχι μία, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλές φορές. «Εἶθε νὰ μοῦ δείχνατε ἀνοχή», λέγει, «σὲ κάποια μικρὴ ἀνοησία»¹¹. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐκεῖνο ποῦ θὰ πῶ, δὲ θὰ τὸ πῶ σὰν δοῦλος τοῦ Κυρίου ἀλλὰ σὰν παράφρονας. Σὲ ὀτιδήποτε καὶ ἂν τολμᾷ νὰ καυχηθεῖ κανεὶς, μὲ ἀφροσύνη τὸ λέγω, τολμῶ καὶ ἐγώ»¹².

Καὶ ἐνῶ εἶπε τόσα, οὔτε σ' αὐτὰ ἀρκέσθηκε, ἀλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσει τοὺς ἐπαίνους, πάλι κρύβει τὸν ἑαυτό του λέγοντας, «Γνωρίζω ἄνθρωπο»¹³ καὶ πάλι, «Γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο θὰ καυχηθῶ, γιὰ τὸν ἑαυτό μου ὁμως δὲν θὰ καυχηθῶ»¹⁴. Καὶ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ λέγει· «Ἔγινα ἀνόητος, ἐσεῖς μὲ ἀναγκάσατε νὰ γίνω»¹⁵. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνόητος καὶ πάρα πολὺ ἀναίσθητος, ὥστε βλέποντας τὸν ἅγιο ἐκεῖνον, ἂν καὶ ἦταν τόσο μεγάλη ἀνάγκη, νὰ διστάζει καὶ νὰ ὑποχωρεῖ γιὰ νὰ πεῖ κάτι μεγάλο γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ σὰν ἄλογο νὰ βαδίζει πρὸς τὸ γκρεμὸ καὶ νὰ ἀναχαιτίζει συνέχεια τὸν ἑαυτό του, ἂν καὶ ἐπρόκειτο πραγματικὰ νὰ μεταχειρισθεῖ τόσα πολλά, νὰ μὴν ἀποφεύγει μὲ πολλὴ φροντίδα τὴν καύχησιν καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιοῖ μόνο ἐπειδὴ τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις;

Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλο τέτοιο δικό του; Γιατὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν τὸν ἀρκοῦσε ἡ ἀκριβὴς γνώσις, ἀλλὰ καὶ μᾶς δίδασκε πῶς πρέπει νὰ μεταχειριζόμεσθε τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, προετοιμάζοντας ὄχι μόνο δικαιολογία γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντας τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ μὴν ἀποφεύγουν αὐτὸ ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις, οὔτε πάλι νὰ τὸ μεταχειρίζονται σὲ ἀκατάλληλες περιστάσεις. Γιατὶ μ' αὐτὰ ποῦ εἶπε, σχεδὸν εἶναι σὰν νὰ ἔλεγε τὰ ἐξῆς· εἶναι μεγάλο κακὸ νὰ λέγει κανεὶς κάτι μεγάλο καὶ θαυμαστὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του· καὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὴν ἀνοησίας, ἀγαπητέ, τοῦτο, τὸ νὰ στολίζεται δηλαδὴ κανεὶς μὲ ἐπαίνους ὅταν δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη οὔτε βίαιος ἐξαναγκασμός. Δὲν εἶναι αὐτὸ διδασκαλία σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸ εἶναι γνώρισμα παραφροσύνης, καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ ὅλη τὴν ἀμοιβὴ ὕστερα ἀπὸ πολ-

μῖν κενοῖ τὸν μισθὸν μετὰ τοὺς πολλοὺς ἰδρῶτας καὶ πόνους.

Ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ πλείονα τούτων, δι' ὧν παρητήσατο καὶ ἀνάγκης ἐμπεσούσης, εἶπε πρὸς ἅπαντας. Τὸ δὲ τούτου μείζον, ὅτι οὐδὲ ἀνάγκης ἐμπεσούσης, πάντα ἐξέχεεν εἰς μέσον, 5 ἀλλὰ τὰ πλείονα ἀπεκρύψατο καὶ μείζονα. «Ἐλεύσομαι» γάρ, φησὶν, «εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου· φείδομαι δέ, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται, ὑπὲρ ὃ βλέπει ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ». Ταῦτα δὲ ἔλεγε παιδεύων ἅπαντας, μηδὲ ἀνάγκης οὔσης, πάντα ὅσα σύνισμεν ἑαυτοῖς, φέροντας αὐτὰ εἰς μέσον κατατιθέναι, ἀλλ' ὅ- 10 σα τοῖς ἀκούουσι χρήσιμα.

6. Ἐπεὶ καὶ ὁ Σαμουήλ· οὐδὲν γὰρ ἀπεικὸς καὶ ἐκείνου μνησθῆναι τοῦ ἁγίου, εἰς γὰρ ὠφέλειαν ἡμῶν καὶ τὰ ἐγκώμια γίνεται· ἐκαυχῆσατό ποτε καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἐξεῖπεν οἰκεῖα κατορθώματα· ἀλλὰ ποῖα; Ἄ τοῖς ἀκούουσι συνέφερον. Οὐ γὰρ 15 περὶ σωφροσύνης ἀπέτεινε λόγον μακρόν, οὐδὲ περὶ ταπεινοφροσύνης, οὐδὲ περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν, ἀλλὰ ὑπὲρ τίνος; Ὑπὲρ τούτου, ὃ μάλιστα ἔδει μαθεῖν τὸν τότε βασιλεύοντα, ὑπὲρ δικαιοσύνης, καὶ τοῦ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας δώρων.

Καὶ ὁ Δαυὶδ πάλιν καυχώμενος, ἀπ' ἐκείνων καυχᾶται τῶν 20 δυναμένων τὸν ἀκροατὴν διορθῶσαι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος ἄλλην εἶπεν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὴν ἄρκτον καὶ τὸν λέοντα παρήγαγεν εἰς μέσον, καὶ οὐδὲν ἕτερον. Τὸ μὲν γὰρ περαιτέρω τὸν λόγον ἐξαγαγεῖν, φιλοτίμου καὶ ἀλαζόνος· τὸ δὲ εἰπεῖν ταῦτα, ἃ πρὸς τὴν παροῦσαν ἔμελλε χρεῖαν ἀναγκαῖα εἶναι, φιλανθρώπου, καὶ τὸ τῶν 25 πολλῶν συμφέρον ὀρῶντος· ὃ δὴ καὶ Παῦλος ἐποίησε. Καὶ γὰρ διεβάλλετο, ὡς οὐκ ὦν ἀπόστολος δόκιμος, οὐδὲ ἔχων τινὰ ἰσχύν. Ἀνάγκη τοίνυν ἦν δι' ἐκεῖνα εἰς ταῦτα ἐμπεσεῖν, ἃ μάλιστα ἔδεικνυ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα.

16. Β' Κορ. 12, 1.

17. Βλ. Α' Βασ. 17, 34.

λοὺς ἰδρῶτες καὶ κόπους.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, μὲ ὄσα ἀπόφυγε νὰ πεῖ καὶ ὅταν ἦταν ἀνάγκη, τὰ εἶπε πρὸς ὄλους. Καὶ τὸ σημαντικότερο ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ὅτι δὲν τὰ φανέρωσε ὄλα καὶ ὅταν εἶχε παραστεῖ ἀνάγκη, ἀλλὰ ἀπέκρυψε τὰ περισσότερα καὶ τὰ σπουδαιότερα. «Γιατὶ θὰ ἔλθω», λέγει, «στὶς ὄπτασίεις καὶ ἀποκαλύψεις τοῦ Κυρίου. Δυσκολεύομαι ὄμως, μήπως μοῦ λογαριάσει κανεὶς παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ βλέπει ἢ ἀκούει ἀπὸ μένα»¹⁶. Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ διδάσκοντας ὄλους, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλύπτουμε ὄλα ὄσα γνωρίζουμε, οὔτε ἀκόμη ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη, ἀλλὰ ὄσα εἶναι χρήσιμα σ’ ἐκείνους ποὺ ἀκούουν.

6. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Σαμουήλ (γιατὶ δὲν εἶναι ἄσκοπο νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸν ἅγιο αὐτόν, ἀφοῦ γιὰ δική μας ὄφέλεια γίνονται καὶ τὰ ἐγκώμια), καυχήθηκε κάποτε καὶ αὐτὸς καὶ εἶπε ὄλα τὰ δικά του κατορθώματα. Ποιὰ ὄμως; Ἐκεῖνα ποὺ συνέφεραν σ’ αὐτοὺς ποὺ ἄκουαν. Γιατὶ δὲν ἔβγαλε μεγάλο λόγο γιὰ τὴ σωφροσύνη, οὔτε γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη, οὔτε γιὰ τὸ νὰ μὴ μνησικακεῖ κανεὶς· ἀλλὰ γιὰ ποῖο πράγμα; Γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε ἰδιαίτερα νὰ μάθει ὁ τότε βασιλιάς, δηλαδὴ γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ γιὰ τὸ νὰ ἔχει καθαρὰ τὰ χέρια του ἀπὸ δῶρα ποὺ δίνονται γιὰ δωροδοκία.

Καὶ ὁ Δαυὶδ πάλι ὅταν καυχίεται, καυχίεται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ διορθώσουν τὸν ἀκροατὴ. Γιατὶ οὔτε ἐκεῖνος εἶπε γιὰ ἄλλη ἀρετὴ, ἀλλὰ παρουσίασε τὴν ἀρκούδα καὶ τὸ λιοντάρι καὶ τίποτε ἄλλο¹⁷. Γιατὶ τὸ νὰ προχωροῦσε παραπέρα τὸ λόγο θὰ ἦταν δεῖγμα ἀνθρώπου φιλόδοξου καὶ ἀλαζόνα· τὸ νὰ πεῖ ὄμως αὐτά, τὰ ὄποια ἐπρόκειτο νὰ εἶναι χρήσιμα στὴν παρούσα ἀνάγκη, εἶναι δεῖγμα φυλάνθρωπου καὶ ἐκείνου ποὺ βλέπει τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος. Γιατὶ πραγματικὰ τὸν διέβαλλαν ὅτι δὲν ἦταν γνήσιος ἀπόστολος καὶ ὅτι δὲν εἶχε καμιά δύναμη. Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη ἐξ αἰτίας ἐκείνων νὰ ἀναφερθεῖ σ’ αὐτά, τὰ ὄποια κυρίως ἔδειχναν τὸ ἀξίωμά του.

Ὅρᾱς δι' ὄσων ἐπαίδευσε τὸν ἀκροατὴν μὴ ἀπλῶς καυχᾶσθαι; Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ τοῦ δεῖξαι, ὅτι ἀνάγκη τοῦτο ἐποίησε· δεύτερον, διὰ τοῦ καὶ ὡς ἄφρονα ἑαυτὸν καλέσαι, καὶ πολλαῖς χρήσασθαι παραιτήσεσι· τρίτον, διὰ τοῦ μὴ πάντα εἰπεῖν, ἀλλὰ 5 τὰ μείζονα ἀποκρῦψαι, καὶ ταῦτα ἀνάγκης οὔσης· τέταρτον, διὰ τοῦ προσωπεῖον ἕτερον ὑπελθεῖν, καὶ εἰπεῖν ὅτι «Οἶδα ἀνθρωπον»· πέμπτον, διὰ τοῦ μὴ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἄπασαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, οὗ μάλιστα ὁ παρῶν ἐδεῖτο καιρός.

10 Οὐκ ἐν τῷ καυχᾶσθαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑβρίζειν τοιοῦτος ἦν. Καί τοι καὶ τοῦτο κεκωλυμένον ἦν, τὸ ὑβρίζειν ἀδελφόν, ἀλλ' οὕτω καὶ τούτω δεόντως ἐχρήσατο πάλιν, ὡς τῶν ἐγκωμιαζόντων μᾶλλον εὐδοκιμῆσαι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ Γαλάτας καλῶν ἀνοήτους καὶ ἄπαξ καὶ δῖς, καὶ Κρήτας γαστέρας ἀργάς, 15 καὶ θηρία κακά, καὶ ἐντεῦθεν ἀνακηρύττεται. Καὶ γὰρ ὄρον ἡμῖν ἔδωκε καὶ κανόνα, ὥστε τῶν κατὰ Θεὸν ἀμελουμένων μὴ κεχρησθαι θεραπείᾳ, ἀλλὰ πληκτικώτερον μεταχειρίζειν τὸν λόγον. Καὶ πάντων μέτρα ἐστὶ παρ' αὐτῷ κείμενα· διὰ δὴ τοῦτο πάντα ποιῶν καὶ λέγων εὐδοκίμει, καὶ ὑβρίζων καὶ ἐπαινῶν, καὶ 20 ἀποστρεφόμενος καὶ θεραπεύων, καὶ ἐπαίρων ἑαυτὸν, καὶ μετριάζων, καὶ καυχώμενος, καὶ ταλανίζων. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὕβρις καὶ λοιδορία εὐδοκιμεῖ, ὅπου γε καὶ φόνος εὐδοκίμησε καὶ ἀπάτη καὶ δόλος, καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς, καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς;

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσαντες, καὶ Παῦλον 25 θαυμάσωμεν, καὶ τὸν Θεὸν δοξάσωμεν, καὶ ἡμεῖς οὕτως αὐτὸν μεταχειρισώμεθα, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Γαλ. 3, 1.

19. Τίτ. 1, 12.

Βλέπεις με πόσα δίδαξε τὸν ἀκροατὴ νὰ μὴ καυχιέται χωρὶς λόγο; Πρῶτο, με τὸ νὰ δείξει, ὅτι ἀπὸ ἀνάγκη ἔκαμε τοῦτο· δεύτερο, με τὸ νὰ ὀνομάσει τὸν ἑαυτὸ του παράφρονα καὶ νὰ χρησιμοποιήσει πολλές ἰκεσίες· τρίτο, με τὸ νὰ μὴ πεῖ τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ ἀποκρύψει τὰ σπουδαιότερα, καὶ αὐτὰ ἔγιναν ἐπειδὴ ὑπῆρχε ἀνάγκη· τέταρτο, με τὸ νὰ οἰκειοποιηθεῖ ἄλλο πρόσωπο καὶ νὰ πεῖ ὅτι «Γνωρίζω ἄνθρωπο»· πέμπτο, με τὸ νὰ μὴ φανερώσει ὅλη τὴν ἄλλη ἀρετὴ, ἀλλὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἰδιαίτερα χρειαζόταν ἢ παρούσα περίσταση.

Ἦ Οχι μόνο ὅταν ἔπρεπε νὰ καυχηθεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἦταν ἀνάγκη νὰ κατηγορήσει τέτοιος ἦταν ὁ Παῦλος. Ἦ Αν καὶ τοῦτο δὲν ἐπιτρεπόταν, τὸ νὰ κατηγορεῖ δηλαδὴ κανεὶς τὸν ἀδελφὸ του, ὅμως τὸ χρησιμοποίησε καὶ τοῦτο ἔτσι κατάλληλα πάλι, ὥστε νὰ κατορθώσει περισσότερα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐγκωμιάζουν. Γι' αὐτὸ βέβαια, ἂν καὶ ἀποκαλεῖ καὶ μία καὶ δύο φορές τοὺς Γαλάτες ἀνόητους¹⁸ καὶ τοὺς Κρήτες ἀνθρώπους ποὺ τρώγουν χωρὶς νὰ ἐργάζονται καὶ θηρία κακά¹⁹, καὶ ἀπὸ αὐτὰ θαυμάζεται. Γιατὶ πραγματικὰ μᾶς ἔδωσε κανόνα καὶ τέλειο ὑπόδειγμα, ὥστε σ' αὐτοὺς ποὺ ἀμελοῦν τὸ Θεὸ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦμε κολακεία, ἀλλὰ νὰ τοὺς κτυποῦμε περισσότερο με τὸ λόγο. Καὶ σ' ὅλα τηρεῖ ὁ Παῦλος τὸ μέτρο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν διακρινόταν σ' ὅλα ὅσα ἔκαμε καὶ ἔλεγε, ὅταν κατηγοροῦσε καὶ ἐπαινοῦσε, ὅταν ἀποστρεφόταν καὶ κολάκευε, ὅταν ὑπερηφανευόταν καὶ ὅταν γινόταν μετριοπαθής, ὅταν καυχιόταν καὶ ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ γιατί θαυμάζεις ἂν εὐδοκίμει ἢ ὕβρη καὶ ἢ κατηγορία, ἀφοῦ βέβαια καὶ ὁ φόνος καὶ ἢ ἀπάτη καὶ ὁ δόλος εὐδοκίμησε καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη;

Ἦ Αφοῦ λοιπὸν ἐξετάσουμε ὅλα αὐτὰ με προσοχή, καὶ ἂς θαυμάσουμε τὸν Παῦλο, καὶ ἂς δοξάσουμε τὸ Θεὸ καὶ ἂς χρησιμοποιήσουμε αὐτὸν ἔτσι, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, με τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἢ δόξα καὶ ἢ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἦ Αμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'.

1. Βούλεσθε τήμερον, ἀγαπητοί, παρέντες τὰ μεγάλα Παύλου καὶ θαυμαστά, ἃ δοκεῖ παρά τισι λαβὴν τινα ἔχειν, ταῦτα εἰς μέσον ἀγάγωμεν; Καὶ γὰρ καὶ αὐτὰ ἐκείνων ὁψόμεθα οὐκ ἔλαττον αὐτὸν ποιοῦντα λαμπρὸν καὶ μέγαν. Τί οὖν ἐστὶν ὁ λαβὴν ἔχει;

5 Ὡφθη ποτέ, φησί, πληγὰς δεδοικώς· καὶ γὰρ ὥφθη, ὅτε αὐτὸν προέτειναν τοῖς ἱμαῖσι· καὶ οὐ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε πάλιν ἐπὶ τῆς πορφυροπώλιδος, ὅτε καὶ πράγματα παρεῖχε τοῖς βουλομένοις αὐτὸν ἐξαγαγεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο κατασκευάζων τοῦτο ἐποίει, ἢ ἀσφάλειαν ἑαυτῷ, καὶ τὸ μὴ ταχέως τοῖς αὐτοῖς περιπε-

10 σεῖν. Τί οὖν ἂν εἴποιμεν; Ὅτι οὐδὲν αὐτὸν οὕτω μέγαν δείκνυσι καὶ θαυμαστόν, ὡς ταῦτα τὰ εἰρημένα· οἷον ὅτι ψυχὴν ἔχων τοιαύτην, οὐχὶ τολμηράν, οὐδὲ ἀπονενοημένην, καὶ σῶμα οὕτως εἶκον πληγαῖς καὶ τρέμον μαστιγας, τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων οὐκ ἔλαττον πάντων ὑπερεῖδε τῶν δοκούντων εἶναι φοβερῶν, ἡ-

15 νίκα ὁ καιρὸς τοῦτο ἀπήτει.

Ὅταν οὖν ἴδῃς αὐτὸν ἀποτεϊνόμενον καὶ δεδοικότα, ἀναμνήσθητι τῶν ρημάτων ἐκείνων, δι' ὧν ὑπερέβη τοὺς οὐρανοὺς,

1. Βλ. Πράξ. 16, 16-40.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ'.

1. Θέλετε σήμερα, αγαπητοί, ἀφοῦ ἀφήσουμε τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Παύλου, ἐκεῖνα ποὺ νομίζουν μερικοὶ ὅτι παρέχουν κάποια ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία, αὐτὰ νὰ παρουσιάσουμε ἐνώπιόν σας; Γιατὶ πράγματι θὰ δοῦμε ὅτι καὶ αὐτὰ τὸν καθιστοῦν λαμπρὸ καὶ μεγάλο ὄχι λιγότερο ἀπὸ ἐκεῖνα. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ παρέχει ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία; Φάνηκε κάποτε, λέγει, ὅτι φοβήθηκε τὰ πλήγματα. Καὶ πράγματι φάνηκε, ὅταν τὸν παρέδωσαν γιὰ μαστίγωση. Καὶ ὄχι μόνο τότε, ἀλλὰ καὶ ἄλλη φορὰ πάλι στὴν περίπτωσι τῆς πορφυροπώλιδας, ὅταν προκαλοῦσε καὶ ζητήματα σ' ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴ φυλακὴ¹. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐξασφάλιζε ἐνεργώντας ἔτσι, παρὰ τὴν ἀσφάλειά του καὶ τὸ νὰ μὴ περιπέσει σύντομα στὰ ἴδια. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε; Ὅτι τίποτε δὲν ἀποδεικνύει αὐτὸν τόσο μεγάλο καὶ θαυμαστό, ὅσο αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ. Ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ εἶχε τέτοια ψυχὴ, ὄχι τολμηρὴ, οὔτε ἀπελπισμένη, καὶ σῶμα ποὺ ἔτσι ὑποχωροῦσε στὰ κτυπήματα καὶ ἔτρεμε τὶς μαστιγώσεις, δὲν περιφρόνησε λιγότερο ἀπὸ τὶς ἀσώματες δυνάμεις ὅλα ἐκεῖνα ποὺ τὰ θεωροῦσε ὅτι εἶναι φοβερά, ὅταν τὸ ἀπαιτοῦσε αὐτὸ ἢ περίστασι.

Ὅταν λοιπὸν τὸν δεῖς συνεσταλμένο καὶ νὰ φοβᾶται, θυμήσου τὰ λόγια ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα ξεπέρασε τοὺς οὐρανοὺς.

καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἡμιλλᾶτο, λέγων· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα;» Ἀναμνήσθητι τῶν ρημάτων ἐκείνων, δι' ὧν οὐδὲν ταῦτα εἶναι φησι, λέγων· «Τὸ γὰρ παραυτίκα
5 ἔλαφρον τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

Πρόσθετε τούτοις τὰς καθημερινὰς θλίψεις, τοὺς θανάτους τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ ταῦτα ἐννοήσας, καὶ Παῦλον
10 θαύμαζε, καὶ σαυτοῦ μηκέτι ἀπογνώσκει. Αὐτὴ γὰρ ἡ δοκοῦσα τῆς φύσεως εἶναι ἀσθένεια, αὐτὴ μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀρετῆς ἐστὶ τῆς ἐκείνου, ὅτι οὐκ ἀπηλλαγμένος τῆς τῶν πολλῶν ἀνάγκης, τοιοῦτος ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τῶν κινδύνων ὑπερβολὴ πολλοῖς ἂν ταύτην παρέσχε τὴν ὑπόληψιν, καὶ ὑποπτεύειν ἴσως ἐποίησεν,
15 ὅτι ἀνώτερος τῶν ἀνθρωπίνων γενόμενος, τοιοῦτος ἦν· διὰ ταῦτα συνεχωρεῖτο πάσχειν, ἵνα μάθῃς ὅτι εἰς τῶν πολλῶν ὧν κατὰ τὴν φύσιν, κατὰ τὴν προθυμίαν, οὐ μόνον ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἦν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων εἰς ἦν.

Μετὰ γὰρ τοιαύτης ψυχῆς καὶ τοιούτου σώματος τοὺς μυ-
20 ρίους ὑπέμενε θανάτους, καὶ κατεφρόνει τῶν παρόντων, τῶν μελλόντων. Διὸ καὶ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ πολλοῖς ἄπιστα ἐφθέγγετο ρήματα· «Ὅτι ἡσχόμενον ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Δυνατὸν γάρ, εἰ βουληθεῖμεν μόνον, πᾶσαν φύσεως ἀγωνίαν τῇ τῆς προ-
25 θυμίας κινήσει δυνάμει· καὶ οὐδὲν ἐστίν, ὅπερ ἀδύνατον ἀνθρώποις, τῶν ὑπὸ Χριστοῦ κελευσθέντων. Ἄν γὰρ ὄσσην ἔχομεν προθυμίαν, ταύτην ἐπιδῶμεν, καὶ ὁ Θεὸς πολλὴν ἡμῖν συνεισάγει ροπήν, καὶ οὕτω πᾶσι τοῖς ἐπιούσι δεινοῖς ἀνάλωτοι γενησόμεθα.

2. Ρωμ. 8, 35.

3. Β' Κορ. 4, 17-18.

4. Ρωμ. 9, 3.

καὶ συναγωνιζόταν τοὺς ἀγγέλους, λέγοντας· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; μήπως θλίψη, ἢ στενοχώρια, ἢ διωγμός, ἢ πείνα, ἢ κίνδυνος, ἢ σφαγή;»². Οὐμήσου τὰ λόγια ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα λέγει ὅτι δὲν εἶναι τίποτε αὐτά, λέγοντας. «Γιατὶ οἱ ἑλαφρὲς θλίψεις μας, ποὺ περνοῦν γρήγορα, προετοιμάζουν σὲ μᾶς σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο βαθμὸ αἰώνιο βάρος δόξας, ὅταν δὲν προσέχουμε ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται»³.

Πρόσθεσε σ' αὐτὰ τὶς καθημερινὲς θλίψεις, τοὺς καθημερινοὺς θανάτους· καὶ ἀφοῦ τὰ κατανοήσεις αὐτά, καὶ τὸν Παῦλο θαύμαζε καὶ ἐσὺ μὴν ἀπελπίζεσαι περισσότερο. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀσθένεια τῆς φύσης του, αὐτὸ εἶναι ἢ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ἀρετῆς του, ὅτι δηλαδή, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν πολλῶν, ὑπῆρξε τέτοιος ὁ Παῦλος. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ὑπερβολικοὶ κίνδυνοι θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν σὲ πολλοὺς τὴν ὑπόνοια καὶ ἴσως νὰ τοὺς ἔκαμε νὰ ὑποπτευθοῦν, ὅτι ὑπῆρξε τέτοιος, ἐπειδὴ ἔγινε ἀνώτερος τῶν ἀνθρώπινων ἀναγκῶν, γι' αὐτὸ τοῦ ἐπιτρεπόταν νὰ πάσχει, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἂν καὶ ἦταν κατὰ τὴ φύση ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, κατὰ τὴν προθυμία δὲν ἦταν μόνο ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

Γιατὶ μὲ τέτοια ψυχὴ καὶ μὲ τέτοιο σῶμα ὑπέμενε τοὺς πολλοὺς θανάτους καὶ περιφρονοῦσε τὰ παρόντα καθὼς καὶ τὰ μέλλοντα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ σὲ πολλοὺς ἀπίστευτα λόγια· «Ὅτι θὰ εὐχόμεον νὰ γίνω ἀνάθεμα ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, οἱ ὁποῖοι εἶναι συγγενεῖς μου κατὰ σάρκα»⁴. Γιατὶ εἶναι δυνατό, ἂν θὰ τὸ θέλαμε μόνο, νὰ μετακινήσουμε μὲ τὴ δύναμη τῆς προθυμίας κάθε ἀγωνία τῆς φύσης, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἀδύνατο στοὺς ἀνθρώπους. Ἐάν, ὅση προθυμία ἔχουμε, τὴ δώσουμε, καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἐνισχύσει πολὺ, καὶ ἔτσι θὰ γίνουμε ἀπόρθητοι σ' ὅλα τὰ ἐπερχόμενα δεινά.

Οὐδὲ γὰρ τὸ φοβεῖσθαι πληγὰς καταγνώσεως ἄξιον, ἀλλὰ τὸ διὰ τὸν φόβον τῶν πληγῶν ἀνάξιόν τι τῆς εὐσεβείας ὑπομεῖναι, ὥστε τὸ δεδοικέναι πληγὰς τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἄληπτον θαυμαστότερον δείκνυσι τοῦ μὴ φοβουμένου. Μᾶλλον γὰρ ἢ 5 προαίρεσις οὕτω διαλάμπει· τὸ μὲν γὰρ φοβηθῆναι πληγὰς, τῆς φύσεως· τὸ δὲ μηδὲν διὰ τὸν φόβον τῶν πληγῶν ἀπρεπὲς ὑπομεῖναι, τῆς προαιρέσεως διορθουμένης τὸ τῆς φύσεως ἐλάττωμα, καὶ κρατούσης τῆς ἀσθενείας ἐκείνης. Ἐπεὶ οὐδὲ τὸ λυπεῖσθαι ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ διὰ τὴν λύπην εἰπεῖν τι ἢ πρᾶξαι τῶν τῶ 10 Θεῷ μὴ δοκούντων.

2. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἦν ἄνθρωπος Παῦλος, καλῶς μοι τὰ τῆς φύσεως ἐλαττώματα εἰς μέσον ἤγες, ὡς μέλλων ταύτη τὸν λόγον ἐλέγχειν· εἰ δὲ λέγω καὶ διαβεβαιουῖμαι ὅτι ἄνθρωπος μὲν ἦν, καὶ ἡμῶν οὐδὲν ἀμείνων κατὰ τὴν φύσιν, βελτίων δὲ 15 γέγονε κατὰ τὴν προαίρεσιν, εἰκῆ μοι ταῦτα προφέρεις, μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῆ, ἀλλ' ὑπὲρ Παύλου. Καὶ γὰρ δεικνύεις ἐντεῦθεν ἡλικος ἐκεῖνος ἦν, ὡς ἐν τοιαύτῃ φύσει τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἰσχύσαι. Οὐκ ἐκεῖνον δὲ μόνον ἐπαίρεις, ἀλλὰ καὶ ἀπορράπτεις τῶν ἀναπεπτωκότων τὰ στόματα, οὐκ ἀφιεῖς αὐτοὺς εἰς τὴν τῆς φύσεως 20 ὑπεροχὴν καταφυγεῖν, ἀλλ' ὠθῶν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπὸ προαιρέσεως σπουδὴν.

Ἄλλὰ καὶ θάνατον, φησὶν, ἔδεισέ ποτε; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς φύσεως. Ἄλλ' ὁμως οὗτος αὐτὸς πάλιν ὁ θάνατον δεδοικῶς ἔλεγε· «Καὶ γὰρ ἡμεῖς, οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει, στενάζομεν βαρούμενοι». Καὶ πάλιν· «Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν». Εἶδες πῶς ἀντίρροπον τῆς φυσικῆς ἀσθενείας τὴν ἀπὸ προαιρέσεως εἰσήγαγε δύναμιν; Ἐπεὶ καὶ μάρτυρες πολλοὶ πολλάκις ἀπάγεσθαι μέλλοντες ἐπὶ θανάτῳ, ὠχρίασαν, καὶ φόβου καὶ ἀγωνίας ἐνεπλήσθησαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμαστοί, ὅτι καὶ

Ούτε βέβαια τὸ νὰ φοβᾶται κανεὶς τὰ πλήγματα εἶναι ἄξιο κατηγορίας, ἀλλὰ τὸ νὰ ὑπομείνει κάτι ἀνάξιο τῆς εὐσέβειας ἀπὸ φόβο τῶν κτυπημάτων. Ὡστε τὸ ὅτι φοβᾶται τὰ κτυπήματα ἐκεῖνος ποὺ στοὺς ἀγῶνες εἶναι ἀπρόσβλητος, τὸν ἀποδεικνύει θαυμαστότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲ φοβᾶται. Γιατὶ περισσότερο διακρίνεται ἔτσι ἢ προαίρεση. Καθόσον τὸ νὰ φοβηθεῖ κανεὶς τὰ κτυπήματα, εἶναι γνώρισμα τῆς φύσης· τὸ νὰ μὴν ὑπομείνει ὁμως τίποτε τὸ ἄπρεπο ἀπὸ φόβο τῶν κτυπημάτων, εἶναι ἀπόδειξη τῆς προαίρεσης ποὺ διορθώνει τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσης καὶ ἐνισχύει τὴν ἀδυναμία της. Ἐπειδὴ οὐτε τὸ νὰ λυπᾶται κανεὶς εἶναι ἁμαρτία, ἀλλὰ τὸ νὰ πεῖ ἢ νὰ πράξει κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἀρέσουν στὸ Θεὸ ἐξαιτίας τῆς λύπης του.

2. Ἐὰν λοιπὸν ἔλεγα, ὅτι δὲν ἦταν ἄνθρωπος ὁ Παῦλος, πολὺ καλὰ θὰ μοῦ παρουσίαζες τὰ ἐλαττώματα τῆς φύσης, γιὰ νὰ ἐλέγξεις μ' αὐτὸ τὸ λόγο μου. Ἐὰν ὁμως λέγω καὶ διαβεβαιώνω ὅτι ἦταν βέβαια ἄνθρωπος καὶ καθόλου καλύτερος ἀπὸ μᾶς κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ ἔγινε καλύτερος κατὰ τὴν προαίρεση, ἄσκοπα μοῦ τὰ λέγεις αὐτά, ἢ καλύτερα ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ Παύλου. Γιατὶ πραγματικὰ θὰ ἔδειχνες ἀπὸ αὐτὰ πόσο μεγάλος ἦταν ἐκεῖνος, ὥστε μὲ τέτοια φύση νὰ κατορθώσει πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ φύση. Δὲν ἐξυψώνεις ὁμως μόνο αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κλείνεις τὰ στόματα ἐκείνων ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἀφήνεις νὰ καταφύγουν στὴν ὑπεροχὴ τῆς φύσης, ἀλλὰ τοὺς ὠθεῖς στὸ ζῆλο τῆς προαίρεσης.

Ἄλλὰ καὶ τὸ θάνατο, λέγει, φοβήθηκε ποτέ; Καὶ τοῦτο πραγματικὰ εἶναι γνώρισμα τῆς φύσης. Ἄλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος πάλι ὁ ὁποῖος φοβήθηκε τὸ θάνατο ἔλεγε· «Γιατὶ ἐμεῖς, ποὺ εἴμαστε στὴ σκηνὴ αὐτὴ τοῦ σώματος, στενάζουμε σὰν νὰ πιεζόμαστε ἀπὸ κάποιο βαρὺ φορτίο»⁵. Καὶ πάλι· «Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι στενάζουμε ἀπὸ τὸ βάθος τῶν καρδιῶν μας»⁶. Εἶδες πῶς ἔφερε τὴ δύναμη τῆς προαίρεσης ἀντίρροπο τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας; Γιατὶ καὶ πολλοὶ μάρτυρες πολλὰς φορὲς ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγηθοῦν πρὸς τὸ θάνατο ἔγιναν χλωμοὶ καὶ τοὺς ἔπιασε φόβος καὶ ἀγωνία. Ἄλλὰ καὶ γι' αὐτὸ εἶναι πῶς πολὺ ἀξιοθαύμαστοι,

οὔτοι δεδοικότες θάνατον, οὐκ ἔφυγον θάνατον διὰ τὸν Ἰησοῦν. Οὕτω καὶ Παῦλος φοβούμενος θάνατον, οὐδὲ γέενναν παραιτεῖται διὰ τὸν ποθούμενον Ἰησοῦν, καὶ τρέμων τελευτήν, τὸ ἀναλῦσαι ἐπιζητεῖ.

5 Οὐχ οὗτος δὲ μόνον τοιοῦτος ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁ κορυφαῖος αὐτῶν πολλάκις εἰπὼν, ὅτι ἔτοιμός ἐστι τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι, σφόδρα ἐδεδοίκει θάνατον. Ἄκουσόν γοῦν τί διαλεγόμενος αὐτῷ περὶ τούτου φησὶν ὁ Χριστός· «Ὅταν δὲ γηράσης ζώσουσί σε καὶ ἄξουσιν ὅπου οὐ θέλεις», τὸ τῆς φύσεως ἐλάττωμα διη-
10 γούμενος, οὐ τὸ τῆς προαιρέσεως. Ἡ γὰρ φύσις τὰ αὐτῆς καὶ ἀκόντων ἡμῶν ἐπιδείκνυται, καὶ κρατῆσαι τῶν ἐλαττωμάτων ἐκείνων οὐκ ἔνι, οὐδὲ τὸν σφόδρα βουλόμενον καὶ σπουδάζοντα· ἐπειδὴ οὐδὲν ἐντεῦθεν παραβλαπτόμεθα, ἀλλὰ καὶ θαυμαζόμεθα μᾶλλον.

15 Ποῖον γὰρ ἔγκλημα φοβεῖσθαι θάνατον; ποῖον δὲ οὐκ ἐγκώμιον, φοβούμενον θάνατον μηδὲν διὰ τὸν φόβον ἀνελεύθερον ὑπομεῖναι; Οὐ γὰρ τὸ φύσιν ἔχειν ἐλάττωμα ἔχουσαν, ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ τοῖς ἐλαττώμασι δουλεύειν· ὡς ὁ γε τὴν παρ' αὐτῆς ἐπήρεια τῆ τῆς προαιρέσεως ἀνδρεία διορθούμενος, μέγας καὶ θαυ-
20 μαστός. Καὶ ταύτη δείκνυσιν ὅσον ἐστὶ προαιρέσεως ἰσχὺς, καὶ ἐπιστομίζει τοὺς λέγοντας, διὰ τί μὴ φύσει γεγόναμεν καλοί; Τί γὰρ διαφέρει τοῦτο φύσει, ἢ προαιρέσει εἶναι; Πόσῳ δὲ τοῦτο βέλτιον ἐκείνου; Ὅσῳ καὶ στεφάνους ἔχει, καὶ λαμπρὰν τὴν ἀνακήρυξιν. Ἀλλὰ βέβαιον τὸ τῆς φύσεως; Ἀλλ' εἰ βούλει προαί-
25 ρεσιν γενναίαν ἔχειν, τοῦτο στερρότερον ἐκείνου γίνεται.

3. Ἡ οὐχ ὁρᾶς τῶν μαρτύρων ξίφεσι τὰ σώματα τεμνόμενα, καὶ τὴν μὲν φύσιν εἴκουσαν τῷ σιδήρῳ, τὴν δὲ προαίρεσιν οὐ παραχωροῦσαν αὐτῷ, οὐδὲ ἐλεγχομένην; οὐκ εἶδες ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, εἶπέ μοι, προαίρεσιν φύσεως κρατήσασαν, ἡνίκα τὸν

γιατί, ἂν καὶ φοβήθηκαν τὸ θάνατο, δὲν τὸν ἀπέφυγαν γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ἂν καὶ φοβόταν τὸ θάνατο, οὔτε τὴ γέεννα δὲν ἀποφεύγει γιὰ χάρη τοῦ ἀγαπημένου του Ἰησοῦ καί, ἐνῶ ἔτρεμε τὸ θάνατο, ἐπιζητεῖ νὰ πεθάνει.

Δὲν ἦταν ὁμοῦς μόνο αὐτὸς τέτοιος, ἀλλὰ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων· ἂν καὶ πολλὰς φορὰς εἶπε, ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ δώσει τὴν ψυχὴν του, ὁμοῦς φοβόταν ὑπερβολικὰ τὸ θάνατο. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει γι' αὐτὸν ὁ Χριστός, ὅταν συζητοῦσε μαζί του· «Ὅταν ὁμοῦς θὰ γεράσεις, θὰ σὲ ζώσουν καὶ θὰ σὲ φέρουν ἐκεῖ, ὅπου δὲν θέλεις»⁷, ἀναφερόμενος στὸ ἐλάττωμα τῆς φύσης καὶ ὄχι στὸ ἐλάττωμα τῆς προαίρεσης. Γιατὶ ἡ φύση φανερῶνει τὰ δικά της καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε ἐμεῖς, καὶ τὸ νὰ νικήσει τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε ἐκεῖνος ποὺ πάρα πολὺ θέλει καὶ προσπαθεῖ, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ζημιωνόμαστε καθόλου, ἀλλὰ καὶ θαυμαζόμαστε περισσότερο.

Γιατὶ ποία εἶναι ἡ κατηγορία τὸ νὰ φοβᾶται κανεὶς τὸ θάνατο; Καὶ πόσο μεγάλος δὲν εἶναι ὁ ἔπαινος, τὸ νὰ μὴ δέχεται καμιά ὑποδούλωση ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου, ἂν καὶ φοβᾶται τὸ θάνατο; Γιατὶ δὲν εἶναι κακὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς φύση ἐλαττωματικὴ, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι δοῦλος στὰ ἐλαττώματα· ὅπως βέβαια ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴ γενναιότητα τῆς προαιρέσεως διορθώνει τὴν κακὴ ἐπενέργεια τῆς φύσης, εἶναι μεγάλος καὶ ἀξιοθαύμαστος. Καὶ μ' αὐτὸ δείχνει πόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τῆς προαιρέσεως καὶ κλείνει τὰ στόματα αὐτῶν ποὺ λέγουν: γιατί δὲν γίνουμε καλοὶ ἀπὸ τὴ φύση; Τί λοιπὸν διαφέρει τὸ νὰ εἴμαστε καλοὶ ἀπὸ τὴ φύση ἢ ἀπὸ τὴν προαίρεση; Καὶ πόσο καλύτερο εἶναι αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο; Τόσο ποὺ καὶ στεφάνια ἔχει καὶ λαμπρὴ ἀνακήρυξη τῶν νικητῶν. Ἀλλὰ εἶναι σταθερά τὰ πράγματα τῆς φύσης; Ἐὰν ὁμοῦς θέλεις νὰ ἔχεις γενναία προαίρεση, αὐτὴ γίνεται σταθερότερη ἀπὸ τὴ φύση.

3. Ἡ δὲν βλέπεις, ὅταν τὰ σώματα τῶν μαρτύρων κόβονται ἀπὸ τὰ ξίφη, ἡ φύση νὰ ὑποχωρεῖ στὸ σίδηρο, ἡ προαίρεση ὁμοῦς νὰ μὴν ὑποκύπτει σ' αὐτό, οὔτε νὰ νικιέται; Δὲν εἶδες στὴν περίπτωση τοῦ Ἀβραάμ, πές μου, ὅτι ἡ προαίρεση νίκησε τὴ

παῖδα σφαγιάσαι ἐκελεύσθη, καὶ ταύτην ἐκείνης δυνατωτέραν φανεῖσαν; οὐκ εἶδες ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβάν; οὐκ ἀκούεις καὶ τῆς ἑξωθεν παροιμίας λεγούσης, ὅτι δευτέρα φυσικὴ ἢ προαίρεσις γίνεται ἐκ συνηθείας; Ἐγὼ δὲ φαίην ἄν, ὅτι καὶ προτέρα, καθὼς τὰ προειρημένα ἀπέδειξεν.

Ὅρᾳς ὅτι δυνατὸν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχειν στερρότητα, ἐὰν προαίρεσις ἢ γενναία καὶ διεγρηγερμένη, καὶ πλείονα καρποῦσθαι τὸν ἔπαινον τὸν γε ἐλόμενον καὶ βουλευθέντα, ἢ ἀναγκασθέντα καλὸν εἶναι; Τοῦτό ἐστι μάλιστα καλόν, ὡς ὅταν λέγῃ·
 10 «Ἐπιπλάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ». Τότε μάλιστα ἐγὼ αὐτὸν ἐπαινῶ, ὁρῶν οὐκ ἀπονητὶ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντα, ὥστε μὴ εἶναι τοῖς μετὰ ταῦτα ραθυμίας ὑπόθεσιν τὴν εὐκολίαν τὴν ἐκείνου. Καὶ ὅταν λέγῃ πάλιν, «Τῷ κόσμῳ ἐσταύρωμαι», τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ στεφανῶ.

15 Ἐνὶ γάρ, ἐνὶ φύσεως ἰσχὺν προαιρέσεως ἀκριβεῖα μιμήσασθαι· κἂν εἰς μέσον ἀγάγωμεν τοῦτον αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα τῆς ἀρετῆς, εὐρήσομεν ὅτι τὰ ἐκ προαιρέσεως αὐτῷ προσόντα καλὰ, εἰς φύσεως στερρότητα ἐφιλονείκησεν ἐξενεγκεῖν. Ἦλγει μὲν γὰρ τυπτόμενος· τῶν δὲ ἀσωμάτων δυνάμεων τῶν
 20 οὐκ ἀλγουσῶν οὐχ ἥττον αὐτῶν κατεφρόνει, ὡς ἔστιν ἀκοῦσαι τῶν ρημάτων αὐτοῦ, ἃ μὴδὲ τῆς φύσεως αὐτὸν ποιεῖ νομίζεσθαι τῆς ἡμετέρας.

Ὅταν γὰρ λέγῃ· «Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ», καὶ πάλιν, «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», τί
 25 ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ μετέστη τοῦ σώματος; τί δέ, ὅταν λέγῃ, «Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν»; Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ δεῖξαι μέχρι τοῦ σώματος ἰστάμενον τὸν πόνον· οὐκ ἐπειδὴ ἔνδον οὐ διέβαιναν, ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ περιουσίᾳ τῆς προαιρέσεως αὐτὸν διεκρούετο καὶ ἐξώθει. Τί δέ, ὅ-

8. Α' Κορ. 9, 27.

9. Γαλ. 6, 14.

10. Γαλ. 6, 14· 2, 20.

11. Β' Κορ. 12, 7· σκόλοψ = ἀγκάθι καὶ μεταφορικά· ἀρρώστια ἀθεράπευτη.

φύση, ὅταν διατάχθηκε νὰ θυσιάσει τὸ παιδί του, καὶ ὅτι φάνηκε δυνατότερη ἀπὸ ἐκείνην; Δὲν εἶδες στὴν περίπτωση τῶν τριῶν παίδων ὅτι τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συνέβη; Δὲν ἀκούεις καὶ τὴν παροιμία τῶν Ἑλλήνων ποὺ λέγει, ὅτι ἡ προαίρεση γίνεται δεύτερη φύση μὲ τὴ συνήθεια; Ἐγὼ ὁμως θὰ ἔλεγα, ὅτι καὶ πρώτη γίνεται, καθὼς ἀπέδειξαν τὰ προηγούμενα.

Βλέπεις ὅτι εἶναι δυνατὸ καὶ τὴ σταθερότητα νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση, ἐὰν ἡ προαίρεση εἶναι γενναία καὶ ἀποφασιστική, καὶ ὅτι κερδίζει περισσότερο ἔπαινο ἐκεῖνος ποὺ προτίμησε καὶ θέλησε νὰ εἶναι καλὸς παρὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀναγκάσθηκε; Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ μεγαλύτερο καλὸ, ὅπως ὅταν λέγει· «Ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι σὰν δοῦλο»⁸. Τότε κυρίως τὸν ἐπαινῶ ἐγὼ, ὅταν τὸν βλέπω νὰ κατορθώνει ὄχι χωρὶς κόπο τὴν ἀρετὴ, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἡ εὐκολία τοῦ ἀφορμῆ ραθυμίας στοὺς μεταγενέστερους. Καὶ ὅταν πάλι λέγει, «Ἔχω νεκρωθεῖ γιὰ τὸν κόσμον»⁹, τὴν προαίρεσή του στεφανώνω.

Εἶναι βέβαια δυνατό, πραγματικὰ εἶναι δυνατό νὰ μιμηθεῖ κανεὶς τὴ δύναμη τῆς φύσης μὲ τὴν προθυμία τῆς προαιρέσεως. Καὶ ἂν ἀκόμη φέρουμε σὰν παράδειγμα αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀνδριάντα τῆς ἀρετῆς, θὰ βροῦμε ὅτι τὰ ἀγαθὰ ποὺ πρόσθεσε σ' αὐτὸν ἡ προαίρεση, ἐπέτυχαν νὰ ἔχουν τὴ σταθερότητα τῆς φύσης. Γιατὶ πονοῦσε βέβαια ὅταν τὸν κτυποῦσαν, ἀλλὰ δὲν περιφρονοῦσε τὸν πόνο λιγότερο ἀπὸ τὶς ἀσώματες δυνάμεις ποὺ δὲν πονοῦν. Ὡστε μποροῦμε νὰ ἀκούσουμε τὰ λόγια τοῦ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τὸν κάνουν νὰ μὴ θεωρεῖται ὅτι ἔχει τὴ δική μας φύση.

Γιατὶ ὅταν λέγει, «Ὁ κόσμος ἔχει νεκρωθεῖ γιὰ μένα καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμον», καὶ πάλι, «Δὲν ζῶ πιά ἐγὼ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός», τί ἄλλο μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς παρὰ μόνο ὅτι βγήκε ἔξω καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα του; Καὶ τί ὅταν λέγει, «Μοῦ δόθηκε ἀρρώστεια ἀθεράπευτη στὸ σῶμα μου, ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ»;¹¹ Αὐτὸ ὁμως τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ τὸ νὰ δείξει ὅτι ὁ πόνος σταματοῦσε μόνο στὸ σῶμα. Ὁχι ἐπειδὴ δὲν περνοῦσε μέσα, ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴ δύναμη τῆς προαιρέσε-

ταν ἕτερα πολλὰ τούτων θαυμαστότερα λέγη, καὶ χαίρη μαστιζόμενος, καὶ καυχᾶται ἐπὶ ταῖς ἀλύσεσι; Τί ἂν ἄλλο τις εἶποι, ἢ τοῦτο ὅπερ ἔφην, ὅτι τὸ λέγειν, « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, καὶ φοβοῦμαι μήπω ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι», τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀποδείκνυσι, διὰ δὲ τούτων, ὧν εἶπον, τὴν εὐγένειαν τῆς προαιρέσεως;

Διὰ γὰρ τοῦτο ἀμφοτέρα κεῖται, ἵνα μήτε διὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἑτέρας εἶναι αὐτὸν νομίσης φύσεως, καὶ ἀπογνώως, μήτε διὰ τὰ μικρὰ ταῦτα καταγνώως τῆς ἀγίας ψυχῆς, ἀλλὰ κἀντεῦθεν πάλιν τὴν ἀπόγνωσιν ἐκβαλῶν, εἰς χρηστὰς σαυτὸν ἀγάγης ἐλπίδας. Διὰ τοῦτο τίθησι πάλιν καὶ τὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μεθ' ὑπερβολῆς, μᾶλλον δὲ οὐ μεθ' ὑπερβολῆς, ἀλλὰ μετὰ εὐγνωμοσύνης, ἵνα μηδὲν αὐτοῦ νομίσης εἶναι. Λέγει δὲ τὰ τῆς αὐτοῦ προθυμίας, ἵνα μὴ τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψας, διάγης καθεύδων καὶ
15 ρέγγων. Καὶ πάντων μέτρα καὶ κανόνας εὐρήσεις παρ' αὐτῷ μετὰ ἀκριβείας κειμένους.

4. Ἀλλὰ καὶ ἐπηράσατο τῷ χαλκεῖ, φησὶν, Ἀλεξάνδρω ποτέ. Καὶ τί τοῦτο; Οὐ γὰρ θυμοῦ τὸ ρῆμα ἦν, ἀλλ' ὀδύνης τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ δι' ἑαυτὸν ἤλγει, ἀλλ' ὅτι ἀνθίστατο τῷ
20 κηρύγματι· «Λίαν γὰρ ἀνθίσταται», φησὶν, οὐχὶ ἐμοί, «ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις λόγοις»· ὥστε ἢ ἄρὰ οὐ μόνον τὸν τούτου πόθον ἐδείκνυε τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς παρεμυθεῖτο. Ἐπειδὴ γὰρ πάντας εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι, τῶν ἐπηρεαζόντων τῷ λόγῳ οὐδὲν πασχόντων, διὰ τοῦτο ταῦτά φησιν. Ἀλ-
25 λὰ καὶ κατηύξατό ποτε ἑτέρων τινῶν, λέγων· «Εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῶ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ἡμᾶς θλίψιν»· οὐκ ἐκείνους ἐπιθυμῶν δίκην δοῦναι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τοὺς ἐπηρεαζομέ-

12. Α' Κορ. 9, 27.

13. Α' Τιμ. 1, 20· Β' Τιμ. 4, 14-15.

14. Β' Τιμ. 4, 15.

15. Β' Θεσ. 1, 6.

ως τὸν ἀπέκρουε καὶ τὸν ἀπωθοῦσε. Καὶ τί θὰ πεῖ κανεῖς, ὅταν λέγει πολλὰ ἄλλα πρὸ θαυμαστὰ ἀπὸ αὐτά, καὶ χαίρεται ὅταν τὸν κτυποῦν καὶ καυχιέται γιὰ τὰ δεσμά του; Τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεῖς, παρὰ μόνον αὐτὸ πρὸ εἶπα, ὅτι δηλαδὴ τὸ νὰ λέγει, «Ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι σὰν δοῦλο, καὶ φοβοῦμε μήπως ἐγὼ ὁ ἴδιος πρὸ κήρυξα σ' ἄλλους γίνω ἀνάξιος»¹², ἀποδεικνύει τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης, καὶ μὲ αὐτὰ πρὸ σᾶς εἶπα, τὴν εὐγένεια τῆς προαιρέσεως;

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι ὁ Παῦλος ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἦταν ἄλλος ἄνθρωπος μὲ διαφορετικὴ φύση καὶ ἀπελπισθεῖς, οὔτε ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ νὰ κατηγορήσεις τὴν ἀγία του ψυχὴ, ἀλλ' ἀφοῦ διώξεις καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι τὴν ἀπόγνωση, νὰ ὀδηγήσεις τὸν ἑαυτὸ σου σὲ καλὰς ἐλπίδες. Γι' αὐτὸ θέτει πάλι καὶ τὸ ζήτημα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μὲ ὑπερβολή, ἢ καλύτερα, ὄχι μὲ ὑπερβολή, ἀλλὰ μὲ εὐγνωμοσύνη, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι τίποτε δὲν εἶναι δικό του. Λέγει ὁμοίως γιὰ τὴν προθυμία του, γιὰ νὰ μὴ κοιμᾶσαι καὶ ροχαλίζεις πάντοτε, ἀφοῦ ἀναθέσεις τὸ καθεστὶ στὸ Θεό. Καὶ θὰ βρεῖς νὰ ὑπάρχουν σ' αὐτὸν μὲ ἀκρίβεια μέτρα καὶ κανόνες γιὰ ὅλα.

4. Ἄλλὰ, θὰ πεῖ κανεῖς, καταράστηκε κάποτε τὸ χαλκουργό Ἄλέξανδρο¹³. Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Βέβαια δὲν ἦταν ὁ λόγος τοῦ ἀποτελέσματος θυμοῦ, ἀλλὰ τοῦ πόνου γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰτὶ δὲν λυπόταν γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀντιστεκόταν στὸ κήρυγμα· «Γιὰτὶ ἀντιστέκεται πολὺ», λέγει, ὄχι σὲ μένα, «ἀλλὰ στὰ δικά μας λόγια»¹⁴. Ὡστε ἡ κατάρα δὲν ἔδειχνε μόνον τὸν πόθο του γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ παρηγοροῦσε καὶ τοὺς μαθητὰς του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν φυσικὸ νὰ σκανδαλίζονται ὅλοι, ἀφοῦ ἐκεῖνοι πρὸ ἐναντιώνονταν στὸ κήρυγμα δὲν πάθαιναν τίποτε, γι' αὐτὸ τὰ εἶπε αὐτά. Ἄλλὰ καὶ καταράστηκε κάποτε μερικὸς ἄλλος λέγοντας· «Ἐὰν βέβαια εἶναι δίκαιο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνταποδώσει θλίψη σ' ἐκείνους πρὸ μᾶς θλίβουν»¹⁵, ὄχι ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ ἐπειδὴ προσπαθοῦσε νὰ παρηγορήσει

νους σπεύδων παραμυθήσασθαι· διὸ καὶ ἐπάγει, «Αὐτοῖς τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν».

Ἐπεὶ ὅταν αὐτός τι πάσχη ἀηδές, ἄκουσον πῶς φιλοσοφεῖ, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεται, λέγων· «Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν». Εἰ δὲ τὰ ὑπὲρ τῶν ἄλλων λεγόμενα ἢ γινόμενα ὀργῆς εἶναι φαίης, ὦρα σοι καὶ τὸν Ἑλύμαν ἐξ ὀργῆς αὐτὸν πεπηρωκέσαι, καὶ ὕβρικέσαι, καὶ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν τὸν Πέτρον ἐξ ὀργῆς ἀπεκτονέσαι. Ἄλλ' οὐδεὶς οὕτως ἀνόητος καὶ ἠλίθιος, ὡς ταῦτα 10 εἰπεῖν.

Καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ εὐρίσκομεν αὐτὸν καὶ λέγοντα καὶ ποιοῦντα, δοκοῦντα εἶναι φορτικά· καὶ ταῦτα μάλιστα ἐστίν, ἃ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ δείκνυσι. Καὶ γὰρ ὅταν τῷ σατανᾷ παραδῶ τὸν ἐν Κορίνθῳ πεπορνευκότα, ἐξ ἀγάπης αὐτὸ πολλῆς ποιεῖ καὶ 15 φιλοστόργου διανοίας· καὶ τοῦτο δείκνυσι καὶ ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς. Καὶ ὅταν Ἰουδαίοις ἀπειλῇ καὶ λέγῃ, «Ἐφθασεν αὐτοῦς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος», οὐ θυμοῦ πληρούμενος αὐτὸ ποιεῖ (ἀκούεις γοῦν αὐτοῦ συνεχῶς ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένου), ἀλλὰ βουλόμενος φοβῆσαι σωφρονεστέρους ἐργάσασθαι.

Ἄλλὰ τὸν ἱερέα, φησὶν, ὕβρισε, λέγων· «Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε». Καὶ οἶδαμεν ὅτι τινὲς πρὸς τοῦτο ἀπολογούμενοι, προφητείαν εἶναι φασὶ τὸ εἰρημένον. Καὶ οὐκ ἐγκαλῶ τοῖς λέγουσι· καὶ γὰρ συνέβη τοῦτο, καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν. Εἰ δέ τις δριμύτερος ἐχθρὸς ὢν ἀντιλέγοι, καὶ περιεργότερον 25 τι ποιῶν ἀνθυποφέροι λέγων· καὶ εἰ προφητεία ἦν, τίνος ἐνεκεν ἀπελογεῖτο λέγων, Οὐκ ἤδειν ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστι; τοῦτο ἂν

16. Β' Θεσ. 1, 7.

17. Α' Κορ. 4, 12-13.

18. Βλ. Πράξ. κεφ. 13.

19. Βλ. Πράξ. κεφ. 5.

23. Τὸν ἀρχιερέα Ἀνανία θανάτωσαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ 70 μ.Χ.

24. Πράξ. 23, 5.

20. Βλ. Α' Κορ. 5, 5.

21. Α' Θεσ. 2, 16.

22. Πράξ. 23, 3.

ἐκείνους πὸ ἀπειλοῦνταν. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτει, «Καὶ σ' αὐτοὺς πὸ θλίβονται ἀνακούφιση ἀπὸ τὶς θλίψεις»¹⁶.

Διότι ὅταν αὐτὸς παθαίνει κάτι δυσάρεστο, ἄκουσε πῶς φιλοσοφεῖ καὶ πῶς ἀνταποδίδει τὰ ἀντίθετα, λέγοντας· «Ἐνῶ μᾶς βρίζουν, ἐμεῖς τοὺς εὐλογοῦμε· ἐνῶ μᾶς καταδιώκουν, τοὺς ἀνεχόμεστε· ἐνῶ μᾶς βλασφημοῦν, ἀπαντοῦμε μὲ παρακλήσεις»¹⁷. Ἐὰν ὁμως ἔλεγεσ ὅτι αὐτὰ πὸ λέγονται ἢ γίνονται γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἀποτέλεσμα ὀργῆς, εἶναι καιρὸς νὰ πεῖσ ὅτι καὶ τὸν Ἑλύμα ἀπὸ ὀργῆ τὸν εἶχε τυφλώσει καὶ βρίσει¹⁸ καὶ ὅτι ὁ Πέτρος ἀπὸ ὀργῆ εἶχε θανατώσει τὸν Ἀνανία καὶ τὴν Σάπφειρα¹⁹. Ἀλλὰ δὲν εἶναι κανένας τόσο ἀνόητος καὶ ἠλίθιος, ὥστε νὰ τὰ πεῖ αὐτὰ.

Καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμως βρίσκουμε νὰ λέγει καὶ νὰ κάμνει, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσήμαντα. Αὐτὰ ὁμως προπάντων εἶναι ἐκεῖνα, πὸ δείχνουν τὴν ἐπιείκειά του. Γιατὶ πράγματι ὅταν παραδίδει στὸ σατανᾶ ἐκεῖνον πὸ πόρνευσε στὴν Κόρινθο, τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη καὶ φιλόστοργη σκέψη²⁰. Καὶ τοῦτο τὸ δείχνει καὶ στὴ δεύτερη ἐπιστολὴ του πρὸς Κορινθίους. Καὶ ὅταν ἀπειλεῖ τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει, «Ἐφθασε ἐπάνω τους ἡ ὀργῆ γιὰ νὰ φέρει τὸ τέλος τους»²¹, δὲν τὸ κάνει αὐτό, ἐπειδὴ θέλησε νὰ ξεθυμάνει (τὸν ἀκοῦς βέβαια νὰ προσεύχεται συνεχῶς γι' αὐτούς), ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς φοβίσει καὶ νὰ τοὺς κάμει πιὸ συνετοὺς.

Ἀλλὰ ἔβρισε τὸν ἱερέα, θὰ πεῖ κάποιος, λέγοντας· «Θὰ σὲ κτυπήσει ὁ Θεὸς, τοῖχε ἀσβεστωμένε»²². Καὶ γνωρίζουμε ὅτι μερικοί, δικαιολογώντας αὐτό, λέγουν ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι προφητεία. Καὶ δὲν κατηγορῶ αὐτοὺς πὸ τὸν λέγουν, γιὰτὶ πραγματικά συνέβη αὐτὸ καὶ ἔτσι πέθανε²³. Ἐὰν ὁμως κάποιος, πὸ εἶναι πιὸ σκληρὸς ἐχθρὸς, ὑποστηρίζει τὰ ἀντίθετα, καὶ κάνοντας κάτι πιὸ περίεργο θὰ ἐρωτήσει λέγοντας· Καὶ ἀφοῦ ἦταν προφητεία, γιὰ ποιὸ λόγο ἀπολογήθηκε ὁ Παῦλος λέγοντας, «Δὲν γνώριζα ὅτι εἶναι ἀρχιερέας»;²⁴ αὐτὸ θὰ ποῦμε, ὁ-

εἶπομεν, ὅτι τοὺς ἄλλους παιδεύων καὶ νουθετῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἐπεικῶς διακεῖσθαι, ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίει. Μυρία γὰρ ρητὰ καὶ ἄρρητα περὶ τῶν γραμματέων εἰπὼν καὶ Φαρισαίων, φησὶν· «Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε».

5. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ Παῦλος, ὁμοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα διετήρησε, καὶ τὸ μέλλον ἔσεσθαι προανεφώνησεν. Εἰ δὲ καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπέτεμε, καὶ τοῦτο ἀξίως τῆς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος προνοίας. Τὸν γὰρ τὴν διακονίαν ταύτην ἐγκεχειρισμένον, οὐχὶ χαυρόν τινα εἶναι χρή, οὐδὲ ἀναπεπτωκότα, ἀλλὰ ἀνδρεῖον καὶ εὐτόνον, μηδὲ ἄπτεσθαι τῆς καλῆς πραγματείας ταύτης, εἰ μὴ μέλλοι μυριάκις ἀντεπιδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εἰς θάνατον καὶ κινδύνους, καθὼς καὶ αὐτὸς φησιν ὁ Χριστός· «Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι». Ὁ γὰρ μὴ οὕτω διακεείμενος, πολλοὺς καὶ ἑτέρους προδίδωσι, καὶ μᾶλλον ἡσυχάζων ὠφελεῖ καθ' ἑαυτὸν ὢν, ἢ παριῶν εἰς μέσον, καὶ φορτίον δεχόμενος τῆς δυνάμεως ἑαυτοῦ μεῖζον. Καὶ γὰρ ἑαυτόν, καὶ τοὺς ἐμπιστευθέντας
10
15
20 προσαπολλύει.

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν τις κυβερνητικὴν ἀγνοεῖ, καὶ τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχην, μηδὲ μυρίων ἀναγκαζόντων ἐλέσθαι ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίσει, τὸν δὲ ἐπὶ τὸ κήρυγμα ἐόντα, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν, καὶ ἀπερισκέπτως καταδέχεσθαι πρᾶγμα μυρίων θανάτων πρόξενον; Οὔτε γὰρ κυβερνήτην, οὔτε τὸν πρὸς τὰ θηρία πυκτεύοντα, οὐ τὸν μονομαχεῖν ἐλόμενον, οὐκ ἄλλον οὐδένα οὕτω πρὸς θανάτους καὶ σφαγὰς παρατεταγμένην ἔχειν δεῖ τὴν ψυχὴν, ὡς τὸν τὸ κήρυγμα ἀναδεχόμενον. Καὶ γὰρ οἱ κίνδυνοι μεῖζους, καὶ οἱ ἀντίπαλοι χαλεπώτεροι,

25. Ματθ. 23, 2-3.

27. Ματθ. 16, 24.

26. Ἐννοεῖ τὸ Μάρκο, τὸν εὐαγγελιστὴν, ποῦ λεγόταν καὶ Ἰωάννης. Γιὰ τὸ σχετικὸ ἐπεισόδιο βλ. Πράξ. 15, 36-40.

τι γὰρ νὰ διδάξει καὶ νὰ νουθετήσῃ τοὺς ἄλλους νὰ συμπεριφέρονται μὲ ἐπιείκεια πρὸς τοὺς ἄρχοντες, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἔκανε. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε πάρα πολλὰ φοβερὰ καὶ ἀνήκουστα γὰρ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, λέγει· «Στὸ θρόνο τοῦ Μωυσῆ κάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν, ὅσα θὰ σᾶς λέγουν νὰ κάνετε, νὰ τὰ κάμνετε»²⁵.

5. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὁ Παῦλος, συγχρόνως σεβάσθηκε καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ προφήτευσεν αὐτὸ πού θὰ συμβεῖ στὸ μέλλον. Ἐὰν ὁμοῦ ἀπομάκρυνε καὶ τὸν Ἰωάννη²⁶, καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμε γὰρ χάρις τοῦ κηρύγματος. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἔχει ἀναλάβει αὐτὴν τὴν διακονίαν, δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε νωθρός, οὔτε δειλός, ἀλλὰ γενναῖος καὶ δυνατός, οὔτε νὰ καταπιάνεται μὲ τὸ καλὸ αὐτὸ ἐμπόρευμα, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ προσφέρει σὲ ἀντάλλαγμα τὴν ψυχὴν του ἄπειρες φορές στὸ θάνατο καὶ τοὺς κινδύνους, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐὰν κανένας θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἅς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ ἅς σηκώσῃ τὸ σταυρὸν του καὶ ἅς μὲ ἀκολουθήσῃ»²⁷. Γιατὶ ἐκεῖνος πού δὲ συμπεριφέρεται ἔτσι, προδίδει καὶ πολλοὺς ἄλλους, καὶ ὅταν ἀδρανεῖ μένοντα κλεισμένος στὸν ἑαυτό του ὠφελεῖ περισσότερο, παρά ὅταν παρουσιάζεται ἀνάμεσα σ' ἄλλους καὶ δέχεται φορτίον μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν δυνάμειν του. Γιατὶ πράγματι καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ ἐκείνους πού τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθεῖ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια.

Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογο, ἐὰν κανεὶς δὲ γνωρίζει τὴν τέχνην νὰ κυβερνᾷ πλοῖον καὶ τὴ μάχην πρὸς τὰ κύματα, νὰ μὴ δέχεται νὰ καθίσει στὸ πηδάλιον ἂν καὶ τὸν πιέζουν πάρα πολλοί, ἐκεῖνος ὁμοῦ πού ἐξέρχεται γὰρ τὸ κήρυγμα, νὰ πηγαίνει σ' αὐτὸ πρόχειρα καὶ ὅπως τύχει, καὶ νὰ ἀναλαμβάνει ἀπερίσκεπτα πράγμα πού προκαλεῖ ἄπειρους θανάτους; Γιατὶ οὔτε ὁ κυβερνήτης πλοίου, οὔτε ἐκεῖνος πού δαμάζει τὰ θηρία, οὔτε ἐκεῖνος πού θέλει νὰ μονομαχεῖ, οὔτε κανένας ἄλλος πρέπει νὰ ἔχει τὴν ψυχὴν του τόσο ἔτοιμη πρὸς τοὺς θανάτους καὶ τὴν σφαγὴν, ὅσο ἐκεῖνος πού ἀναλαμβάνει τὸ κήρυγμα. Γιατὶ πράγματι οἱ κίνδυνοι εἶναι μεγαλύτεροι καὶ οἱ ἀντίπαλοι χειρότεροι καὶ τὸ

καὶ τὸ οὕτω σφαγῆναι, οὐ περὶ τῶν τυχόντων. Οὐρανὸς γὰρ τὸ ἔπαθλον κεῖται, καὶ γέεννα τοῖς ἁμαρτάνουσι τὸ ἐπιτίμιον, καὶ ψυχῆς ἀπώλεια καὶ σωτηρία.

Οὐ τὸν τὸ κήρυγμα δὲ μόνον ἀναδεχόμενον οὕτω παρατετάχθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς τὸν πιστόν· ἅπασιν γὰρ παρακελεύεται τὸν σταυρὸν αἶρειν καὶ ἀκολουθεῖν. Εἰ δὲ πᾶσι, πολλῶ μᾶλλον τοῖς διδασκάλοις καὶ ποιμέσιν, ὧν καὶ Ἰωάννης ἦν τότε, ὁ καὶ Μάρκος λεγόμενος. Διὸ καὶ δικαίως ἐξετέμνετο, ὅτι ἐν αὐτῷ τάξας ἑαυτὸν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος, σφόδρα ἀνάνδρως εἰστήκει· διὸ καὶ ἀπέστησεν αὐτὸν ὁ Παῦλος, ὥστε μὴ τὴν ἐκείνου νωθεῖαν τῶν τόνων αὐτῶν τὸν δρόμον ἐκκόψαι. Εἰ δὲ λέγοι Λουκᾶς, ὅτι ἐγένετο παροξυσμὸς μεταξὺ αὐτῶν, μὴ τοῦτο ἔγκλημα εἶναι νόμιζε. Οὐ γὰρ τὸ παροξυνθῆναι χαλεπὸν, ἀλλὰ τὸ ἀλόγως καὶ ἐπ' οὐδενὶ δικαίῳ. «Θυμὸς γὰρ ἄδικος, φησὶν, οὐκ ἀθωωθήσεται»· οὐχ ἀπλῶς θυμὸς, ἀλλὰ ὁ ἄδικος. Καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν· «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ»· οὐχ ἀπλῶς ὀργιζόμενος. Καὶ ὁ προφήτης δέ φησιν, «Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Εἰ γὰρ μὴ δεῖ κεχρηῆσθαι τῷ πάθει, μηδὲ καιροῦ καλοῦντος, εἰκῆ καὶ μάτην ἡμῖν ἔγκειται· ἀλλ' οὐκ εἰκῆ.

20 6. Διὸ καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦτο κατεφύτευσε πρὸς διόρθωσιν τῶν ἁμαρτανόντων, ἵνα διεγείρῃ τὸ νωθρὸν τῆς ψυχῆς καὶ παρειμένον, ἵνα ἀφυπνίσῃ τὸν καθεύδοντα καὶ διαλελυμένον, καθάπερ στόμωμα σιδήρῳ, οὕτω τὸ τῆς ὀργῆς εὐτονον ἡμῖν ἐνθεῖς τῇ διανοίᾳ, ἵνα αὐτῷ χρῆσώμεθα εἰς δέον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος 25 πολλάκις αὐτῷ ἐκέχρητο, καὶ ποθεινότερος τῶν μετὰ ἐπιεικειᾶς

28. Σοφ. Σειρ. 1, 22.

29. Ματθ. 5, 22.

30. Ψαλμ. 4, 4.

νὰ σφαγεῖ κανεῖς ἔτσι, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ τυχαῖα πράγματα. Γιατὶ τὸ ἔπαθλο εἶναι ὁ οὐρανός, καὶ ἡ τιμωρία γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πετυχαίνουν ἢ γέεννα τοῦ πυρός, ἢ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς ἢ ἡ σωτηρία.

Καὶ ὄχι μόνο ἐκεῖνος ποὺ ἀναλαμβάνει τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι ἕτοιμος, ἀλλὰ καὶ γενικὰ κάθε πιστός, γιατί ὅλους προτρέπει νὰ σηκώσουν τὸ σταυρὸ καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἐὰν ὁμως ἀπευθύνεται σ' ὅλους, πολὺ περισσότερο στοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ποιμένες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν τότε καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος λεγόταν καὶ Μάρκος. Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια ἀπομακρύνθηκε, γιατί ἂν καὶ ἔταξε τὸν ἑαυτό του στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς φάλαγγας, συμπεριφερόταν ὑπερβολικὰ ἄνανδρα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ τὸν ἀπομάκρυνε ὁ Παῦλος, ὥστε νὰ μὴ σταματήσει τὸ δρόμο τῶν προσπαθειῶν τους ἢ ἀδιαφορία του ἐκείνη. Ἐὰν ὁμως ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι προκλήθηκε ζωερὴ διαφωνία μεταξύ τους, μὴ τὸ νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀμάρτημα. Γιατὶ δὲν εἶναι κακὸ τὸ νὰ ὀργίζεται κανεῖς, ἀλλὰ τὸ νὰ ὀργίζεται παράλογα καὶ ἐντελῶς ἄδικα. «Γιατὶ ὁ ἄδικος θυμός», λέγει ἡ Γραφή, «δὲν πρόκειται νὰ δικαιωθεῖ»²⁸. Ὁχι γενικὰ ὁ θυμός, ἀλλὰ ὁ ἄδικος θυμός. Καὶ ὁ Χριστὸς πάλι λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ὀργίζεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγο»²⁹· ὄχι ἀπλῶς ἐκεῖνος ποὺ ὀργίζεται. Καὶ ὁ προφήτης λέγει, «Νὰ ὀργίζεστε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀμαρτάνετε»³⁰. Ἐὰν λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ πάθος αὐτό, οὔτε ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίσταση, βρίσκεται μέσα μας μάταια καὶ ἄσκοπα· ἀλλὰ δὲν βρίσκεται ἄσκοπα.

6. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δημιουργὸς τὸ φύτευσε αὐτὸ μέσα μας γιὰ διόρθωση ἐκείνων ποὺ σφάλλουν, ὥστε νὰ διεγείρει τὴ νωθρότητα καὶ τὴν ἀμέλεια τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ξυπνᾷ ἐκεῖνον ποὺ κοιμᾶται καὶ εἶναι ἐξαντλημένος. Ὅπως ἀκριβῶς τὴ χαλύβδωση στὸ σίδηρο, ἔτσι ἔβαλε μέσα στὴν ψυχὴ μας τὴ δύναμη τῆς ὀργῆς, γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσουμε ὅπως πρέπει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος τὴ χρησιμοποίησε πολλές φορές, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μιλοῦσαν μὲ πραότητα ἦταν πιδ ἄγαπητὸς ὅταν ὀργιζόταν, ἀ-

διαλεγομένων ἦν ὀργιζόμενος, πάντα μετὰ τοῦ προσήκοντος καιροῦ ποιῶν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος. Οὐδὲ γὰρ ἐπιείκεια ἀπλῶς καλόν, ἀλλ' ὅταν ὁ καιρὸς ἀπαιτῆ· ὡς, ἐὰν μὴ τοῦτο προσῆ, καὶ ἐκείνη νωθεία, καὶ ἡ ὀργὴ θρασύτης γίνεται.

5 Ταῦτα δὲ πάντα οὐχ ὑπὲρ Παύλου ἀπολογούμενος εἶπον· οὐ γὰρ δεῖται τῆς ἡμετέρας γλώττης· ὁ γὰρ ἔπαινος αὐτοῦ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἵνα παιδεύσωμεν τοὺς ἀκροατὰς εἰς δέον ἅπασι κεχρηῆσθαι, καθάπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα πάντοθεν κερδαίνειν, καὶ μετὰ πολλῆς
10 τῆς εὐπορίας εἰς τὸν ἀκύμαντον λιμένα καταπλεῖν, καὶ τῶν ἀκηράτων ἐπιτυχεῖν στεφάνων, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς καταξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φοῦ ἔκανε τὰ πάντα στήν κατάλληλη περίσταση γιά χάρη τοῦ κηρύγματος. Γιατί οὔτε ἡ ἐπιείκεια εἶναι γενικά καλό, ἀλλά ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίσταση. Συνεπῶς, ἐάν δὲν συντρέχει αὐτό, καὶ ἡ ἐπιείκεια καταντᾷ ὀκνηρία καὶ ἡ ὀργὴ γίνεται θρασύτητα.

“Ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα μὲ σκοπὸ νὰ ἀπολογηθῶ γιά χάρη τοῦ Παύλου, γιατί δὲ χρειάζεται τὴ δική μας γλῶσσα καὶ γιατί ὁ ἔπαινός του δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Ἄλλὰ γιά νὰ διδάξουμε τοὺς ἀκροατές μας νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πάντα ὅπως πρέπει, καθὼς καὶ προηγουμένως εἶπα. Γιατί ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ κερδίζουμε ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ καταπλέουμε μὲ μεγάλη εὐκολία στὸ γαλήνιο λιμάνι, καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια στεφάνια τῆς νίκης. Αὐτὰ τὰ στεφάνια εἶθε νὰ τὰ ἀξιοθοῦμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΠΑΥΛΟΝ.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

1. Ὄταν οἱ τὰ σημεῖα βαστάζοντες τὰ βασιλικά, σάλπιγγος
 πρὸ αὐτῶν ἠχούσης, καὶ πολλῶν στρατιωτῶν προηγουμένων,
 εἰς τὰς πόλεις εἰσίσωσιν, ἅπας ὁ δῆμος συντρέχειν εἴωθεν, ὥστε
 καὶ τῆς ἠχῆς ἀκοῦσαι, καὶ τὸ σημεῖον ἰδεῖν ἐφ' ὑψηλοῦ φερόμε-
 5 νον, καὶ τοῦ βαστάζοντος τὴν ἀνδρείαν. Ἐπεὶ οὖν καὶ Παῦλος
 εἰσέρχεται σήμερον, οὐκ εἰς πόλιν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκουμένην,
 σύνδράμωμεν ἅπαντες. Καὶ γὰρ οὗτος σημεῖον βαστάζει, οὐ τοῦ
 κάτω βασιλέως, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν τοῦ ἄνω Χριστοῦ, καὶ προη-
 γοῦνται οὐκ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἄγγελοι, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ βασταζο-
 10 μένου, καὶ εἰς ἀσφάλειαν τοῦ φέροντος.

Εἰ γὰρ τοῖς τὸν ἴδιον βίον οἰκονομοῦσι, καὶ οὐδὲν τῶν κοι-
 νῶν πράττουσιν, ἄγγελοι παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Δεσπότης εἰσὶ δε-
 δομένοι φύλακες, καθὼς καὶ τις φησὶν· «Ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός
 με ἐκ νεότητός μου»· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν τὴν οἰκουμένην ἐγ-
 15 χειρισθέντων καὶ τηλικούτων βασταζόντων ὄγκον δωρεῶν, πά-
 ρεισιν αἱ δυνάμεις αἱ ἄνω. Οἱ μὲν οὖν παρὰ τῶν ἔξωθεν ταύτης ἠ-
 ξιωμένοι τῆς τιμῆς, ἱμάτια περίκεινται καὶ περιουχένιον κόσμον
 χρυσοῦν, καὶ πάντοθεν εἰσι λαμπροί· οὗτος δὲ ἄλυσιν ἀντὶ χρυ-
 σοῦ περικείμενος, βαστάζει τὸν σταυρὸν· οὗτος ἐλαυνόμενος,
 20 οὗτος μαστιζόμενος καὶ λιμώττων.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟ

ΠΑΥΛΟ.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'.

1. Ὄταν αὐτοὶ ποὺ βαστάζουν τὰ βασιλικά σύμβολα, καὶ μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἤχοῦν οἱ σάλπιγγες καὶ προηγοῦνται πολλοὶ στρατιῶτες, εἰσέρχονται στὶς πόλεις, εἶναι συνήθεια νὰ μαζεύεται ὅλος ὁ κόσμος, ὥστε καὶ τῆ μουσικῇ ν' ἀκούσει καὶ τὸ σύμβολο νὰ δεῖ νὰ τὸ κρατοῦν ψηλὰ καὶ τὴν ἀνδρεία αὐτοῦ ποὺ τὸ βαστάζει. Ἐφοῦ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος εἰσέρχεται σήμερα, ὄχι σὲ πόλη, ἀλλὰ στὴν οἰκουμένη, ἅς μαζευθοῦμε ὅλοι. Γιατὶ καὶ αὐτὸς βαστάζει σύμβολο, ὄχι τοῦ βασιλιᾶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τὸ σταυρὸ τοῦ οὐράνιου Χριστοῦ, καὶ προηγοῦνται ὄχι ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἄγγελοι, καὶ πρὸς τιμὴ αὐτοῦ ποὺ βαστάζεται καὶ γιὰ ἀσφάλεια αὐτοῦ ποὺ τὸ φέρει.

Ἐὰν λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ φροντίζουν τὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ καὶ δὲν κάνουν τίποτε ἀπὸ τὰ κοινά, ἔχει δώσει ὁ Κύριος τῶν ὄλων ἀγγέλους φύλακες, καθὼς καὶ κάποιος λέγει, «Ὁ ἄγγελος ποὺ μὲ σώζει ἀπὸ μικρὸ παιδί»¹, πολὺ περισσότερο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὴν οἰκουμένη καὶ βαστάζουν τόσο μεγάλο ὄγκο δωρεῶν, παραστέκουν οἱ οὐράνιες δυνάμεις. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἔχουν ἀξιωθεῖ αὐτὴν τὴν τιμὴ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῆς γῆς, φοροῦν ἐνδύματα καὶ χρυσὸ κόσμημα στὸ λαιμὸ τους καὶ εἶναι ὀλόκληροι λαμπροφορεμένοι. Ὁ Παῦλος ὁμοίως ποὺ φορᾷ ἀλυσίδα γιὰ χρυσό, βαστάζει τὸ σταυρό· αὐτὸς διώκεται, μαστιγώνεται καὶ λιμοκτονεῖ.

Ἄλλὰ μὴ στυγνᾶσης, ἀγαπητέ. Καὶ γὰρ ὁ κόσμος οὗτος ἐκείνου πολλῶ βελτίων καὶ λαμπρότερος, καὶ Θεῶ φίλος· διὸ καὶ βαστάζων οὐκ ἔκαμνε. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θαυμαστόν, ὅτι μετὰ δεσμῶν καὶ μαστίγων καὶ στιγμάτων λαμπρότερος τῶν τὴν ἀ-
 5 λουργίδα καὶ τὸ διάδημα ἐχόντων ἦν. Ὅτι γὰρ λαμπρότρος, καὶ οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, ἐδήλωσεν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια. Διαδήματα μὲν γὰρ μυρία καὶ πορφυρίδας τοσαύτας ἂν ἐπιθῆς ἄρρωστοῦντι, οὐδὲ μικρόν τι τῆς φλογὸς ὑποτεμέσθαι δυνήσῃ· τὰ δὲ ἐκείνου σημικίνθια ὁμιλοῦντα τοῖς σώμασι τῶν καμνόντων, πᾶσαν νό-
 10 σον δραπετεύειν ποιεῖ· καὶ εἰκότως.

Εἰ γὰρ ληστὰὶ τοῦτο ὁρῶντες τὸ σημεῖον οὐ τολμῶσιν ἐπελθεῖν, ἀλλ' ἀμεταστρεπτὶ φεύγουσι, πολλῶ μᾶλλον νόσοι καὶ δαίμονες ὁρῶντες ἐκεῖνο τὸ σημεῖον φεύγουσιν. Ἐβάσταζε δέ, οὐχ ἵνα αὐτὸς αὐτὸ φέρῃ μόνος, ἀλλ' ἵνα ἅπαντας τοιοῦτους ποιήσῃ
 15 καὶ διδάξῃ βαστάζειν· διὸ ἔλεγε, «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς»· καὶ πάλιν, «Ἄ εἶδετε καὶ ἠκούσατε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε»· καὶ πάλιν, «Ἡμῖν ἐχαρίσθη, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν». Τὰ μὲν γὰρ τοῦ παρόντος ἀξιώματα βίου τότε μείζονα φαίνεται, ὅταν εἰς ἓνα
 20 περιστῆ μόνον· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν τούναντίον· τότε μάλιστα λάμπει τὸ τῆς τιμῆς, ὅταν πολλοὺς τῆς προεδρίας ἔχη κοινωνοὺς, καὶ ὅταν ὁ μετέχων μὴ εἰς ἧ, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχη τοὺς τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας.

Ὅρᾳς οὖν πάντα σημειοφόρους, καὶ ἕκαστον τὸ ὄνομα αὐ-
 25 τοῦ βαστάζοντα ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, αὐτὸν δὲ καὶ ἐνώπιον γεέννης, καὶ ἐνώπιον κολάσεως. Ἄλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως· οὐ γὰρ ἠδύναντο ἐκεῖνοι βαστάζειν. Εἶδες ὅσης ἐστὶν ἀ-

2. Βλ. Πράξ. 19, 12.

3. Φιλιπ. 3, 17.

4. Φιλιπ. 4, 9.

5. Φιλιπ. 1, 29.

Ἄλλὰ μὴ γίνεσαι κατηφής, ἀγαπητέ. Γιατὶ καὶ τὸ κόσμημα αὐτὸ εἶναι πολὺ καλύτερον καὶ λαμπρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, καὶ ἀγαπητὸ στὸ Θεό καὶ γι' αὐτὸ ὅταν τὸ βάσταζε, δὲν κουραζόνταν. Γιατὶ τὸ θαυμαστὸ εἶναι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὰ δεσμὰ καὶ τὶς μαστιγώσεις καὶ τὰ στίγματα ἦταν λαμπρότερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὴ βασιλικὴ πορφύρα καὶ τὸ στέμμα. Ὅτι πράγματι ἦταν λαμπρότερος καὶ δὲν εἶναι καύχησις αὐτὰ ποὺ εἶπα, τὸ ἔδειξαν τὰ ἐνδύματά του. Γιατὶ ἂν βάλεις ἐπάνω σὲ ἄρρωστο πάρα πολλὰ στέμματα καὶ ἄλλες τόσες βασιλικὲς πορφύρες, δὲ θὰ μπορέσεις νὰ συγκρατήσεις οὔτε κατὰ ἐλάχιστον τὸν πυρετό του. Οἱ ποδιὲς ὅμως τοῦ Παύλου, ἐρχόμενες σὲ ἐπαφή μὲ τὰ σώματα τῶν ἀρρώστων, κάνουν νὰ ἀπομακρύνεται κάθε ἀσθένεια². Καὶ ἦταν φυσικὸ αὐτό.

Γιατὶ ἂν οἱ ληστές, ὅταν βλέπουν τοῦτο τὸ σύμβολο, δὲν τολμοῦν νὰ ἐπιτεθοῦν, ἀλλὰ φεύγουν χωρὶς νὰ κυτάξουν πίσω, πολὺ περισσότερο φεύγουν οἱ ἀσθένειες καὶ οἱ δαίμονες, ὅταν βλέπουν ἐκεῖνο τὸ σύμβολο. Τὸ βασοῦσε ὅμως ὁ Παῦλος, ὄχι γιὰ νὰ τὸ φέρει αὐτὸς μόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάμει ὄλους τέτοιους καὶ νὰ τοὺς διδάξει νὰ τὸ βαστοῦν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε, «Νὰ γίνεσθε μιμητὲς μου, καθὼς ἔχετε παράδειγμα ἐμᾶς»³. Καὶ πάλι, «Αὐτὰ ποὺ εἶδατε καὶ ἀκούσατε γιὰ τὴ συμπεριφορὰ μου, αὐτὰ νὰ κάμνετε»⁴. Καὶ πάλι λέγει· «Μᾶς δόθηκε σὰν χάρις ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύουμε στὸ Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχουμε γιὰ χάρις του»⁵. Γιατὶ τὰ ἀξιώματα τῆς παρούσας ζωῆς τότε φαίνονται μεγαλύτερα, ὅταν συγκεντρωθοῦν σ' ἓνα μόνο πρόσωπο. Στὰ πνευματικὰ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Τότε μάλιστα λάμπει ἡ τιμὴ, ὅταν ἔχει κανεὶς πολλοὺς συντρόφους στὴν πρώτη θέση καὶ ὅταν αὐτὸς ποὺ τιμᾶται δὲν εἶναι ἓνας, ἀλλὰ ἔχει πολλοὺς ποὺ ἀπολαμβάνουν τὶς ἴδιες τιμές.

Βλέπεις λοιπὸν ὄλους νὰ φέρουν σύμβολα καὶ τὸν καθένα νὰ βαστάζει τὸ ὄνομά του ἐνώπιον λαῶν καὶ βασιλέων, τὸν Παῦλο ὅμως καὶ ἐνώπιον τῆς γέεννας καὶ ἐνώπιον τῆς κολάσεως. Ἄλλὰ δὲν εἶπε ἔτσι, γιατί δὲν μπορούσαν ἐκεῖνοι νὰ τὰ βαστάζουν. Εἶδες πόση ἀρετὴ μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύ-

ρετῆς ἢ φύσις ἢ ἡμετέρα δεκτικῆ; ὡς οὐδὲν ἀνθρώπου τιμιώτερον καὶ θνητοῦ μένοντος; Τί γάρ μοι τούτου μείζον ἔχεις εἰπεῖν; τί δὲ ἴσον; πόσων δὲ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων οὐκ ἔστιν ἄξιος ὁ τοῦτο εἰπὼν τὸ ρῆμα; Ὁ γὰρ ἐν σώματι θνητῷ καὶ ἐπικήρῳ πάντα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ προδούς, ὧν κύριος ἦν, μᾶλλον δὲ ὧν οὐκ ἦν· καὶ γὰρ καὶ τὰ ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέλλοντα προέδωκε, καὶ ὑψωμα καὶ βάθος καὶ κτίσιν ἑτέραν· οὗτος εἰ ἐν ἀσωμάτῳ φύσει ἦν, τί οὐκ ἂν εἶπε; τί δὲ οὐκ ἂν ἔπραξε;

2. Καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἀγγέλους διὰ τοῦτο θαυμάζω, ὅτι κατηξιώθησαν τοιαύτης τιμῆς, οὐχ ὅτι ἀσώματοι ἔτυχον ὄντες· ἐπεὶ καὶ ὁ διάβολος ἀσώματος τέ ἐστι καὶ ἀόρατος, ἀλλ' ὅμως πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος, ἐπειδὴ τῷ ποιήσαντι προσέκρουσε Θεῷ. Ἐντεῦθεν καὶ ἀνθρώπους ἀθλίους εἶναί φαμεν, οὐχ ὅταν σάρκα περικειμένους ἴδωμεν, ἀλλ' ὅταν μὴ εἰς δέον αὐτῇ χρωμένους· ἐπεὶ 15 καὶ ὁ Παῦλος σάρκα περιέκειτο. Πόθεν οὖν τοιοῦτος ἦν; Καὶ οἴκοθεν, καὶ παρὰ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ Θεοῦ, ἐπειδὴ οἴκοθεν· οὐ γὰρ ἐστὶ προσωπολήπτης ὁ Θεός.

Εἰ δὲ λέγοις, καὶ πῶς δυνατὸν ἐκείνους μιμήσασθαι, ἄκουσον τί φησι· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καγὼ Χριστοῦ». Ἐκεῖνος τοῦ Χριστοῦ γέγονε μιμητής, σὺ δὲ οὐδὲ τοῦ συνδούλου; ἐκεῖνος Δεσπότην ἐζήλωσε, σὺ δὲ οὐδὲ τὸν ὁμόδουλον; καὶ ποίαν ἔξεις ἀπολογία; Καὶ πῶς αὐτὸν ἐμιμήσατο, φησί; Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς σκόπει καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν προοιμίων. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν θείων ναμάτων τοσοῦτον πῦρ ἔχων ἀνῆλθεν, ὡς μηδὲ ἀνα- 25 μείναι διδάσκαλον· οὐ γὰρ περιέμεινε Πέτρον, οὐδὲ ἦλθε πρὸς Ἰάκωβον, οὐδὲ πρὸς ἄλλον οὐδένα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς προθυμίας ἀρθεῖς, οὕτω τὴν πόλιν ἀνῆψεν, ὡς πόλεμον ἀναρριπισθῆναι κατ'

ση; Είδες ὅτι τίποτε δὲν εἶναι πολυτιμότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὅταν παραμένει θνητός; Γιατί τί μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὸν μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς; καὶ τί ἴσο; Καὶ μὲ πόσους ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους δὲν εἶναι ἰσάξιος ἐκεῖνος ποὺ εἶπε τὸ λόγο αὐτόν; Γιατί ἐκεῖνος ποὺ μὲ σῶμα θνητὸ καὶ φθαρτὸ ἔδωσε γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ τὰ πάντα, στὰ ὁποῖα ἦταν κύριος ἢ καλύτερα δὲν ἦταν, γιατί παρέδωσε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ ταπεινὰ καὶ τὴν ἄλλη κτίση, αὐτὸς ἔαν εἶχε ἀσώματη φύση, τί δὲ θὰ ἔλεγε; καὶ τί δὲ θὰ ἔκαμνε;

2. Γιατί πραγματικὰ καὶ τοὺς ἀγγέλους γι' αὐτὸ τοὺς θαμάζω, ἐπειδὴ ἀξιώθηκαν τέτοια τιμὴ καὶ ὄχι ἐπειδὴ ἦταν ἀσώματοι καὶ τὴν ἐπέτυχαν, ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος εἶναι ἀσώματος καὶ ἀόρατος, πλὴν ὅμως εἶναι χειρότερος ἀπ' ὅλους, ἀφοῦ ἀντιτάχθηκε στὸ Θεὸ ποὺ τὸν δημιούργησε. Ἔτσι καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους λέγουμε ὅτι εἶναι ἄθλιοι, ὄχι ὅταν τοὺς δοῦμε νὰ ἔχουν σάρκα, ἀλλὰ ὅταν τοὺς δοῦμε νὰ μὴ τὴν χρησιμοποιοῦν ὅπως πρέπει. Γιατί καὶ ὁ Παῦλος εἶχε σάρκα. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἦταν τέτοιος; Καὶ ἀπὸ μόνος του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ γι' αὐτὸ εἶχε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ προσπαθοῦσε μόνος*του, γιατί ὁ Θεὸς δὲν μεροληπτεῖ γιὰ κανέναν.

Ἐὰν ὅμως θὰ ἔλεγες, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ μιμηθοῦμε ἐκείνους, ἄκουσε τί λέγει· «Νὰ γίνεστε μιμητές μου, ὅπως καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ». Ἐκεῖνος ἔγινε μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐσὺ δὲ γίνεσαι οὔτε τοῦ συνανθρώπου σου; Ἐκεῖνος προσπάθησε νὰ μιμηθεῖ τὸν Κύριο καὶ σὺ δὲν προσπαθεῖς νὰ μιμηθεῖς οὔτε τὸν σύνδουλό σου; Καὶ ποιά ἀπολογία θὰ δώσεις; Καὶ πῶς τὸν μιμήθηκε; θὰ πεῖ κάποιος. Πρόσεχε αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα. Ἐπειδὴ πραγματικὰ προχώρησε ἔχοντας τόσο μεγάλη φλόγα ἀπὸ τὶς θεῖες πηγές, ὥστε δὲν περίμενε νὰ βρεῖ οὔτε διδάσκαλο. Γιατί δὲν περίμενε τὸν Πέτρο, οὔτε πῆγε στὸν Ἰάκωβο, οὔτε σὲ κανέναν ἄλλο, ἀλλ' ἀφοῦ παρακινήθηκε ἀπὸ τὴν προθυμία του, ξεσήκωσε ἔτσι τὴν πόλη, ὥστε νὰ σηκωθεῖ ἐναντίον του φοβερὸς πόλεμος. Ἐπειδὴ, καὶ ὅταν

αὐτοῦ χαλεπόν· ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖος ὢν, τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἐποίει, δεσμεύων, ἀπάγων, δημεύων.

Οὕτω καὶ Μωϋσῆς, καὶ οὐδενὸς χειροτονήσαντος αὐτόν, τὴν ἀδικίαν τῶν βαρβάρων ἐκώλυσε τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων.

5 Ταῦτα γὰρ ψυχῆς γενναίας ἀπόδειξις καὶ γνώμης ἐλευθέρας, οὐκ ἀνεχομένης σιγῇ φέρειν τὰ ἐτέρων κακά, κἂν μηδεὶς ὁ χειροτονῶν ἦ. Ὅτι γὰρ δικαίως ἐπεπήδησε τῇ προστασίᾳ, ἔδειξεν ὁ Θεὸς χειροτονήσας αὐτόν ὕστερον· ὃ καὶ ἐπὶ Παύλου πεποίηκεν. Ὅτι γὰρ καὶ οὗτος καλῶς ἐποίησε τοῦ λόγου ἀψάμενος τό-

10 τε καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ Θεός, ταχέως αὐτόν ἐπὶ τὸ τῶν διδασκάλων ἀξίωμα ἀγαγών. Εἰ μὲν γὰρ τιμῆς ἔνεκεν καὶ προεδρίας ἐπεπήδων τοῖς πράγμασι, καὶ τῆς αὐτῶν θεραπείας, εἰκότως ἂν ἐνεκλήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ κινδύνους ἠγάπων, καὶ θανάτους ἐπεσπῶντο, ἵνα τοὺς ἄλλους διασώσωσιν ἅ-

15 παντας, τίς οὕτως ἄθλιος, ὥστε ἐγκαλέσαι προθυμία τοσαύτη;

Ὅτι γὰρ τῆς τῶν ἀπολλυμένων σωτηρίας ἐρῶντες ταῦτα ἔπραττον, ἐδήλωσε καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ψῆφος, ἐδήλωσε καὶ ἡ τῶν κακῶς ἐρασθέντων τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀπώλεια. Ἐπεπήδησε γὰρ ποτε καὶ ἕτερος ἀρχῆ καὶ προστασίᾳ, ἀλλὰ πάντες ἀπέθανον, οἱ

20 μὲν ἐμπρησθέντες, οἱ δὲ γῆς διαστάσει καταποθέντες. Οὐ γὰρ διὰ προστασίαν τοῦτο ἐποίουν, ἀλλὰ διὰ προεδρίας ἔρωτα. Ἐπεπήδησε καὶ Ὀζίας, καὶ οὗτος ἀκάθαρτος γέγονεν· ἐπεπήδησε καὶ Σίμων, ἀλλὰ κατεδικάσθη, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσε· ἐπεπήδησε καὶ Παῦλος, ἀλλ' ἐστεφανώθη, οὐχὶ ἱερωσύ-

25 νη καὶ τιμῇ, ἀλλὰ διακονίᾳ καὶ πόνοις καὶ κινδύνοις. Καὶ ὅτι ἀπὸ ζήλου πολλοῦ καὶ προθυμίας ἐπέδραμε, διὰ τοῦτο ἀνακηρύττεται καὶ λαμπρὸς ἐκ προοιμίων ἦν.

6. Βλ. Β' Παραλ. 26, 16-23.

7. Βλ. Πράξ. 8, 9-24.

ἦταν Ἰουδαῖος, ἔκανε πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὶς δυνάμεις του, φυλακίζοντας, ἀπαγάγοντας, δημεύοντας περιουσίες.

Ἔτσι καὶ ὁ Μωυσῆς, ἂν καὶ δὲν τὸν ὄρισε κανεὶς, ἐμπόδισε τὴν ἀδικία τῶν βαρβάρων ποὺ στρεφόταν ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν του. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἀπόδειξη γενναίας ψυχῆς καὶ ἐλεύθερης ἀπόφασης, ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ σωπαίνει στὰ κακὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὴν ἔχει ὄρισει κανένας. "Ὅτι βέβαια δικαίως ἔγινε ἀπὸ μόνος του ἀρχηγὸς τὸ ἀπέδειξε ὁ Θεός, ὅταν τὸν ὄρισε ἀργότερα, πράγμα ποὺ ἔκαμε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Παύλου. "Ὅτι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἔκαμε καλὰ ὅταν ἄρχισε τότε τὸ κήρυγμα καὶ τὴ διδασκαλία, τὸ φανέρωσε καὶ αὐτὸ ὁ Θεός, ἀφοῦ τὸν ὀδήγησε γρήγορα στὸ ἀξίωμα τῶν διδασκάλων. Γιατὶ ἂν βέβαια ἀναλάβαιναν τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπὸ φιλοδοξία καὶ πρωτοκαθεδρία καὶ γιὰ δική τους ἐξυπηρέτηση, εὐκολα θὰ μπορούσαν νὰ κατηγορηθοῦν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀγαποῦσαν τοὺς κινδύνους καὶ ἀντιμετώπιζαν θανάτους, γιὰ νὰ σώσουν ὄλους τοὺς ἄλλους, ποῖος θὰ εἶναι τόσο ἐλεεινός, ὥστε νὰ κατηγορήσει τόσο μεγάλη προθυμία;

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἔκαναν αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσαν ὑπερβολικὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ χάνονταν, τὸ φανέρωσε καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ Θεοῦ, τὸ φανέρωσε καὶ ἡ καταστροφή αὐτῶν ποὺ κακῶς λαχτάρησαν τὴν ἐπιθυμία αὐτὴν. Γιατὶ ἀνέλαβαν κάποτε καὶ ἄλλοι ἀπὸ μόνους τοὺς τὴν ἐξουσία καὶ τὴν προστασία, ἀλλὰ ὅλοι πέθαναν, ἄλλοι ἀφοῦ κήηκαν καὶ ἄλλοι ἀφοῦ τοὺς κατάπιε ἡ γῆ. Γιατὶ δὲν ἔκαναν αὐτὸ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴν πρωτοκαθεδρία. Ἐμφανίστηκε καὶ ὁ Ὁζίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔγινε λεπρός⁶. Ἐμφανίστηκε καὶ ὁ Σίμων, ἀλλὰ καταδικάστηκε καὶ κινδύνεψε νὰ πεθάνει⁷. Ἐμφανίστηκε καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ στεφανώθηκε, ὄχι μὲ ἱερωσύνη καὶ τιμές, ἀλλὰ μὲ διακονία καὶ κόπους καὶ κινδύνους. Καὶ ἐπειδὴ ἔτρεξε ἀπὸ πολὺ ζῆλο καὶ προθυμία, γι' αὐτὸ καὶ ἀνακηρύσσεται νικητῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπῆρξε λαμπρός.

3. Ὡσπερ γὰρ ὁ χειροτονοῦμενος ἄρχων, ἂν μὴ δεόντως τὸ
 πρᾶγμα μετή, καὶ μείζονός ἐστι κολάσεως ἄξιος· οὕτω καὶ μὴ
 χειροτονηθῆ τις, μεταχειρίζη δὲ προσηκόντως, οὐ λέγω τὰ τῆς
 ἱερωσύνης, ἀλλὰ τὰ τῆς τῶν πολλῶν προνοίας, τοῦ παντὸς ἄ-
 5 ξιός ἐστι. Διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἀνέμεινεν ἡμέραν ἡσυχάζων ὁ πυ-
 ρὸς οὗτος σφοδρότερος, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἀνέβη ἀπὸ τῆς ἱερᾶς τῶν
 ὑδάτων πηγῆς, καὶ πολλὴν ἀνῆψεν ἑαυτῷ τὴν φλόγα, καὶ οὔτε
 κινδύνους ἐνενόησεν, οὐ τὸν γέλωτα καὶ τὴν αἰσχύνην τὴν παρὰ
 Ἰουδαίων, οὐ τὸ ἀπιστεῖσθαι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἄλλο τῶν τοιού-
 10 των οὐδέν· ἀλλ' ἑτέρους λαβὼν ὀφθαλμούς, τοὺς τῆς ἀγάπης,
 καὶ ἑτέραν διάνοιαν, μετὰ πολλῆς ἐνέπιπτε τῆς ρύμης, ὥσπερ τις
 χειμάρρους, ἅπαντα παρασύρων τὰ Ἰουδαίων, καὶ διὰ τῶν Γρα-
 φῶν δεικνύς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Καίτοι γε οὐπω χαρίσματα πολλὰ τῆς χάριτος ἦν αὐτῷ, οὐ-
 15 πω τοσοῦτου Πνεύματος κατηξίωτο· ἀλλ' ὁμως εὐθέως ἐφλέγε-
 το, καὶ ψυχῇ θανατώση πάντα ἔπραττε, καὶ ὥσπερ ἀπολογούμε-
 νος ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος χρόνου, οὕτω πάντα ἐποίει, καὶ ἐ-
 πραγματεύετο εἰς τὸ πονοῦν μάλιστα τοῦ πολέμου μέρος ἑαυτὸν
 ἐμβάλλων, καὶ ὁ κινδύνων ἔγεμε καὶ φόβων. Καὶ ὁμως οὕτω
 20 τολμητῆς ὢν κινδύνων καὶ ὀρμητίας καὶ πῦρ πνέων, οὕτω πάλιν
 πειθήνιος ἦν καὶ εὐήνιος τοῖς διδασκάλοις, ὥστε μὴ ἐν τοσαύτῃ
 ρύμῃ προθυμίας αὐτοῖς ἀντιπесеῖν.

Καὶ γὰρ ζέοντι τότε καὶ μαινομένῳ προσελθόντες εἶπον, ὅτι
 δεῖ ἀπελθεῖν εἰς Ταρσὸν καὶ Καισάρειαν, καὶ οὐκ ἀντεῖπεν· εἶπον
 25 ὅτι χρὴ διὰ τοῦ τείχους χαλασθῆναι, καὶ ἠνέσχετο· συνεβούλευ-
 σαν ξυρᾶσθαι, καὶ οὐκ ἀντέπεσεν· εἶπον μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὸ θέα-
 τρον, καὶ εἶξεν. Οὕτως ἐνὸς ἦν πανταχοῦ τοῦ συμφέροντος τοῖς
 πιστοῖς, τῆς εἰρήνης, τῆς ὁμονοίας· καὶ πανταχοῦ ἑαυτὸν ἐτήρει

3. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποῦ ἐκλέγεται ἄρχοντας, ἂν δὲν χρησιμοποιοῖ ὅπως πρέπει τὴν ἐξουσία, εἶναι ἄξιος μεγαλύτερης τιμωρίας, ἔτσι καὶ ἂν δὲν ἐκλεγεῖ κάποιος, μεταχειρίζεται ὅμως ὅπως πρέπει, δὲν ἐννοῶ τὴν ἱερωσύνη, ἀλλὰ τὴ φροντίδα γιὰ τοὺς πολλοὺς, εἶναι ἄξιος γιὰ τὸ καθετί. Γι' αὐτὸ δὲν περίμενε καμιὰ ἡμέρα ἡσυχος αὐτός, ποῦ ἦταν ὀρμητικότερος ἀπὸ τὴ φωτιά, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀνέβηκε ἀπὸ τὴν ἱερὴ πηγὴ τῶν ὑδάτων καὶ ἄναψε μέσα του μεγάλη φλόγα καὶ δὲν σκέφθηκε οὔτε τοὺς κινδύνους, οὔτε τὴ χλεύη καὶ τὴ ντροπὴ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε τὸ ὅτι δὲ θὰ τὸν πίστευαν, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπέκτησε ἄλλα μάτια, τὰ μάτια τῆς ἀγάπης, καὶ ἄλλη σκέψη, ξεχυνόταν μὲ μεγάλη ὀρμητικότητα, σὰν κάποιος χείμαρρος, παρασύροντας τὰ πάντα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀποδεικνύοντας μὲ τὶς Γραφές, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός.

Ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶχε ἀκόμη πολλὰ χαρίσματα τῆς χάριτος καὶ δὲν εἶχε ἀξιοθεῖ ἀκόμη νὰ λάβει τόσο Ἅγιο Πνεῦμα, πλὴν ὅμως ἀμέσως φλεγόταν καὶ μὲ ψυχὴ ποῦ θανατωνόταν συνέχεια ἔκαμνε τὰ πάντα, καὶ σὰν νὰ ἀπολογοῦνταν γιὰ τὸ παρελθόν του, ἔτσι ἔκανε τὰ πάντα καὶ καταγινόταν μὲ ἐπιμέλεια στὸ ἔργο του, ρίχνοντας τὸν ἑαυτό του στὸ πιὸ κοπιαστικὸ μέρος τοῦ πολέμου καὶ τὸ ὁποῖο ἦταν γεμάτο ἀπὸ κινδύνους καὶ φόβους. Καὶ ὅμως ἂν καὶ ἦταν τόσο ὀρμητικὸς καὶ ἔβγαζε φωτιά, ἦταν ἐπίσης τόσο εὐπειθὴς καὶ ὑπάκουος στοὺς διδασκάλους, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀντισταθεῖ μὲ τὴν τόση ὀρμὴ τῆς προθυμίας του.

Γιατὶ πράγματι τότε ποῦ φλεγόταν καὶ ἦταν παράφρονος ἀπὸ προθυμία, ὅταν ἦλθαν καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι πρέπει νὰ φύγει στὴν Ταρσό καὶ στὴν Καισάρεια, δὲν τοὺς ἀντιμίλησε. Τοῦ εἶπαν ὅτι πρέπει νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπὸ κάποιο παράθυρο τοῦ τείχους, καὶ τὸ ἀνέχθηκε. Τὸν συμβούλεψαν νὰ ξυρίζεται καὶ δὲν ἀντιστάθηκε. Τοῦ εἶπαν νὰ μὴ μπεῖ στὸ θέατρο, καὶ ὑπάκουσε. Ἔτσι ἦταν παντοῦ ἓνα τὸ ἔργο του, τὸ συμφέρον τῶν πιστῶν, ἡ εἰρήνη, ἡ ὁμόνοια, καὶ παντοῦ ἦταν προσηλωμένος

τῷ κηρύγματι. Ὡστε ὅταν ἀκούσης, ὅτι τὸν ἀδελφιδοῦν πέμπει πρὸς τὸν χιλιάρχον, βουλόμενος ἑαυτὸν ἐξαρπάσαι τῶν κινδύνων, καὶ ὅταν ἐπικαλέσηται Καίσαρα, καὶ ὅταν εἰς τὴν Ρώμην σπεύσῃ, μὴ νομίσης ἀνανδρείας εἶναι τὰ ρήματα.

5 Ὁ γὰρ στένων, ἐπειδὴ παρῆν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, πῶς οὐκ ἂν εἴλετο μετὰ Χριστοῦ εἶναι; καὶ ὁ τῶν αὐτῶν καταφρονῶν, καὶ ἀγγέλων δι' αὐτὸν ὑπερορῶν, πῶς ἂν ἐπεθύμησε τῶν παρόντων; Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ἐποίει; Ἴνα ἐνδιατρίψῃ τῷ κηρύγματι, καὶ μετὰ πολλῶν ἀνθρώπων ἀπέλθῃ, πάντων ἐστεφανωμέ-
10 νων. Καὶ γὰρ ἐδεδοίκει, μήποτε πτωχὸς καὶ πένης τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας ἀποδημήσῃ ἐντεῦθεν. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Τὸ γὰρ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς».

4. Διὸ καὶ ὁρῶν αὐτὸ τὸ δικαστήριον τὴν βελτίῳ ψῆφον περὶ αὐτοῦ κατατιθέμενον, ὡς καὶ ὁ Φῆστος ἔλεγεν, «Ἀπολύεσθαι ἐ-
15 δύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκαλέσατο Καίσαρα», καὶ δεθείς, καὶ μετὰ μυρίων ἐτέρων δεσμωτῶν ἀπαγόμενος μυρία εἰργασμένων δεινά, οὐκ ἠσχύνετο τὸ συνδεδέσθαι ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ προενόει πάντων τῶν συμπλεόντων, καίτοι γε ὑπὲρ αὐτοῦ
20 θαρρῶν καὶ εἰδῶς ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ ἦν, καὶ πέλαγος τοσοῦτον ἀνήγετο δεδεμένος, καὶ ἔχαιρεν ὡς ἐπὶ μεγίστην ἀρχὴν προπεμπόμενος. Καὶ γὰρ οὐδὲ μικρὸς ἄθλος αὐτῷ τῆς Ρωμαίων πόλεως ἢ διόρθωσις προύκειτο.

Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ κατωλιγώρησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ἐρρύθμισε, διηγησάμενος τὴν αὐτῷ φανεῖσαν ὄψιν,
25 ἐξ ἧς ἐμάνθανον ὅτι πάντες οἱ πλέοντες μετ' αὐτοῦ δι' αὐτὸν σώζονται. Τοῦτο δὲ ἐποίει, οὐχ ἑαυτὸν ἐπαίρων, ἀλλ' ἐκείνους ἑαυ-

8. Βλ. Πράξ. 23, 16-22.

9. Πράξ. 25, 11.

10. Φιλιπ. 1, 24.

11. Πράξ. 26, 32.

12. Γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ Παύλου στὴ Ρώμη βλ. Πράξ. 27-28, 16.

13. Πράξ. 27, 21-26.

στο κήρυγμα. Συνεπῶς ὅταν ἀκούσεις, ὅτι τὸν ἀνεψιό του στέλνει πρὸς τὸ χιλίαρχο⁸, θέλοντας νὰ προφυλάξει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς κινδύνους, καὶ ὅταν θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸν Καίσαρα⁹, καὶ ὅταν σπεύδει στὴ Ρώμη, μὴ νομίσεις ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀπόδειξη δειλίας.

Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ στενάζει, ἐπειδὴ παρέμενε στὴ ζωὴ αὐτή, πῶς δὲν θὰ προτιμοῦσε νὰ εἶναι μαζί με τὸ Χριστό; Καὶ ἐκεῖνος ποὺ καταφρονεῖ τοὺς οὐρανοὺς καὶ περιφρονεῖ γι' αὐτὸν τοὺς ἀγγέλους, πῶς θὰ ἐπιθυμοῦσε τὰ παρόντα; Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν τὸ ἔκανε αὐτό; Γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ με τὸ κήρυγμα καὶ νὰ πεθάνει με πολλοὺς ἀνθρώπους, ὅλους στεφανωμένους. Γιατὶ πραγματικὰ φοβόταν, μήπως φτωχὸς καὶ χωρὶς νὰ πετύχει τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «Γιατὶ τὸ νὰ παραμείνω με τὸ σῶμα στὴν παρούσα ζωὴ, εἶναι ἀναγκαιότερο γιὰ σᾶς»¹⁰.

4. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ δικαστήριον αὐτὸ νὰ παίρνει τὴν πιδὸ καλὴ γι' αὐτὸν ἀπόφαση, καθὼς καὶ ὁ Φῆστος ἔλεγε, «Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ἀπολυθεῖ ἐλεύθερος, ἔὰν δὲν εἶχε ἐπικαλεσθεῖ τὸν Καίσαρα»¹¹, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν πῆγαιναν μαζί με πάρα πολλοὺς ἄλλους φυλακισμένους ποὺ εἶχαν διαπράξει ἄπειρα κακά, δὲν αἰσθανόταν ντροπὴ τὸ νὰ εἶναι δεμένος μαζί τους, ἀλλὰ καὶ φρόντιζε γιὰ ὅλους ποὺ ταξίδευαν μαζί του, ἂν καὶ δὲν φοβόταν βέβαια γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γνώριζε ὅτι ἦταν ἀσφαλῆς, καὶ ἔπλευσε τόσο μεγάλο πέλαγος δεμένος¹², καὶ χαιρόταν σὰν νὰ τὸν ξεπροβοδοῦσαν σὲ πολὺ μεγάλο ἀξίωμα. Γιατὶ πράγματι ἦταν μπροστά του ὄχι μικρὸ κατόρθωμα, τὸ νὰ ἐπαναφέρει τοὺς Ρωμαίους στὴν ὀρθὴ πίστη.

Πλὴν ὅμως δὲν ἀμέλησε ἐντελῶς καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἦταν στὸ πλοῖο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς παρηγόρησε, ἀφοῦ διηγήθηκε τὸ ὄραμα ποὺ φάνηκε σ' αὐτόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μάθαιναν ὅτι ὅλοι ποὺ ταξιδεύουν μαζί του σώζονται ἐξ αἰτίας του¹³. Καὶ ἔκανε αὐτό, ὄχι με σκοπὸ νὰ ἐξυψώσει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ νὰ τοὺς

τῷ πειθηνίους παρασκευάζων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρησε διεγερθῆναι τὴν θάλασσαν, ἵνα καὶ δι' ὧν παρηκούσθη, καὶ δι' ὧν ἠκούσθη, διὰ πάντων δειχθῆ ἡ Παύλου χάρις. Καὶ γὰρ συμβούλευσε μὴ ἀναπλεῦσαι, καὶ παρηκούσθη, καὶ γέγονε κίνδυνος 5 περὶ τῶν ἐσχάτων· καὶ οὐδὲ οὕτως ἦν φορτικός, ἀλλὰ πάλιν ὡς παίδων πατὴρ προενόει, καὶ ὅπως μηδεὶς ἀπόλοιτο πάντα ἐπραττεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς Ρωμαίων ἐπέβη, κάκει πῶς μετὰ ἐπιεικείας διαλέγεται; πῶς μετὰ ἐλευθερίας τοὺς ἀπειθοῦντας ἐπιστο- 10 μίζει; Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰσπανίαν ἔδραμε. Καὶ γὰρ κινδυνεύων μᾶλλον ἐθάρρει, καὶ τολμηρότερος ἐγένετο ἐντεῦθεν, οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ δι' αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ εἶπερ ἐώρων αὐτὸν ἐνδιδόντα καὶ ὀκνηρότερον γινόμενον, ἴσως ἂν καὶ αὐτοὶ καθυφῆκαν· οὕτως, ἐπειδὴ εἶ- 15 δον αὐτὸν ἀνδρειότερον γινόμενον, καὶ ἐπηρεαζόμενον, καὶ μᾶλλον ἐπιτιθέμενον, μετὰ παρρησίας ἐκήρυττον. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν, «Ὡς τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.

Ὅταν γὰρ ὁ στρατηγὸς ἦ γενναῖος, οὐδὲ σφάπτων μόνον 20 καὶ ἀποκτειννύς, ἀλλὰ καὶ τιτρωσκόμενος, τοὺς ὑπ' αὐτῷ ταττομένους θρασυτέρους ποιεῖ, καὶ μᾶλλον τιτρωσκόμενος ἢ τιτρώσκων. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν αὐτὸν αἵματι πεφυρμένον καὶ τραύματα περιφέροντα, καὶ οὐδὲ οὕτω παραχωροῦντα τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλ' ἐστῶτα γενναίως, καὶ δόρυ σείοντα, καὶ βάλλοντα τοὺς ἐ- 25 ναντίους, καὶ πρὸς τὰς ἀληθδόνας οὐκ ἐνδιδόντα, μετὰ πλείονος παρατάττονται καὶ αὐτοὶ τῆς προθυμίας· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ Παύλου γέγονεν. Ὅρωντες γὰρ αὐτὸν δεδεμένον καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κηρύττοντα, καὶ μαστιζόμενον, καὶ τοὺς μαστίζοντας χειρούμενον, πλείονα ἐδέχοντο παρρησίαν.

κάμει νὰ τὸν ὑπακούσουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ σηκωθεί θαλασσοταραχὴ, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ μὲ ὄλα ἡ χάρη τοῦ Παύλου, καὶ μ' αὐτὰ στὰ ὁποῖα τὸν παράκουσαν καὶ μ' αὐτὰ στὰ ὁποῖα τὸν ἄκουσαν. Γιατὶ πραγματικὰ τοὺς συμβούλεψε νὰ μὴν ἀποπλεύσουν καὶ τὸν παράκουσαν, καὶ ὑπῆρξε θανάσιμος κίνδυνος. Καὶ οὔτε ἔτσι ἔγινε βάνουσος, ἀλλὰ πάλι τοὺς φρόντιζε, ὅπως ὁ πατέρας τὰ παιδιά του, καὶ ἔκανε τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ κανένας.

“Ὅταν ἦρθε καὶ στὴ Ρώμη, πῶς συζητεῖ καὶ ἐκεῖ μὲ ἐπιείκεια; πῶς μ' ἐλευθερία ἀποστομώνει ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν; Καὶ δὲ σταμάτησε μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔτρεξε στὴν Ἰσπανία. Γιατὶ πραγματικὰ ὅταν κινδύνευε, ἔπαιρνε περισσότερο θάρρος, καὶ γινόταν ἀπὸ ἐδῶ πιὸ τολμηρός, καὶ ὄχι μόνο αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθητές του ἐξ αἰτίας του. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ἂν τὸν ἔβλεπαν νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ γίνεται πιὸ δειλός, ἴσως καὶ αὐτοὶ θὰ ὑποχωροῦσαν, ἔτσι, ἐπειδὴ τὸν εἶδαν νὰ γίνεται πιὸ ἀνδρεῖος, καὶ νὰ προσβάλλεται, καὶ νὰ ἐπιτίθεται περισσότερο, κήρυτταν μὲ παρρησία. Καὶ δηλώνοντας αὐτὸ ἔλεγε· «Ὡστε οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἀφοῦ ἀποκτήσαν θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμά μου, πιὸ πολὺ τολμοῦν νὰ κηρύττουν ἄφοβα τὸ λόγο τοῦ εὐαγγελίου»¹⁴.

Γιατὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς εἶναι γενναῖος, καὶ δὲ σφάζει μόνο καὶ σκοτώνει, ἀλλὰ καὶ πληγώνεται, κάνει τοὺς στρατιῶτες ποὺ διοικεῖ πιὸ θαρραλέους, καὶ περισσότερο ὅταν πληγώνεται παρὰ ὅταν πληγώνει. Γιατὶ ὅταν τὸν δοῦν λουσμένο στὸ αἷμα καὶ γεμάτο τραύματα, καὶ οὔτε σὲ τέτοια κατάσταση νὰ ὑποχωρεῖ στοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ νὰ στέκεται γενναῖα καὶ νὰ κινεῖ ἔμπρὸς καὶ πίσω τὸ δόρυ καὶ νὰ κτυπᾷ τοὺς ἀντιπάλους, καὶ νὰ μὴν ὑποχωρεῖ στοὺς φοβεροὺς πόνους, πολεμοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ μεγαλύτερη προθυμία. Αὐτὸ βέβαια ἔγινε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Παύλου. Βλέποντας λοιπὸν αὐτὸν φυλακισμένο καὶ νὰ κηρύττει στὴ φυλακὴ, καὶ νὰ μαστιγώνεται, καὶ νὰ ὑποτάσσει ἐκείνους ποὺ τὸν μαστίγωναν, ἔπαιρναν περισσότερο θάρρος.

5. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, οὐχ ἀπλῶς «Ἰεποιοθότας» εἶπεν, ἀλλὰ προστίθησι, «Περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν»· τουτέστι, μᾶλλον νῦν, ἢ ὅτε λελυμένος ἤμην, ἐπαρρησιάζοντο οἱ ἀδελφοί. Τότε πλείονα προθυμίαν καὶ αὐτὸς ἐλάμβανε· 5 μᾶλλον γὰρ τότε παρωξύνετο κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ αἱ προσθήκαι τῶν διωγμῶν, προσθήκαι πλείονος παρρησίας ἦσαν αὐτῷ καὶ μείζονος θάρσους ὑπόθεσις. Συνεκλείσθη γοῦν ποτε, καὶ τοσοῦτον ἐξέλαμψεν, ὥστε καὶ τὰ θεμέλια τινάζαι, καὶ τὰς θύρας ἀναπετάσαι, καὶ τὸν δεσμοφύλακα μεταστῆσαι πρὸς ἑαυτόν, καὶ 10 τὸν δικάζοντα μικροῦ μεταπειῖσαι, ὡς καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον λέγειν, «Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι». Πάλιν ἐλιθάζετο, καὶ τὴν καταλεύουσαν πόλιν εἰσελθὼν μετέθηκεν.

Ἐκάλεσαν αὐτὸν ὡς μέλλοντες κρίνειν, ποτὲ μὲν Ἰουδαῖοι, ποτὲ δὲ Ἀθηναῖοι, καὶ γεγόνασιν οἱ δικασταὶ μαθηταί, οἱ ἀντίδι- 15 κοὶ ὑπήκοοι. Καὶ καθάπερ πῦρ ἐμπεσὼν εἰς διαφόρους ὕλας, μᾶλλον αὐξεται, καὶ προσθήκην λαμβάνει τὴν ὑποκειμένην ὕλην· οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα Παύλου, ὅσοις ἂν συνεγένετο, πρὸς ἑαυτὸν αὐτοῦς μεθίστη, καὶ οἱ πολεμοῦντες αὐτῷ τοῖς ἐκείνου λόγοις ἀλόντες, τροφὴ ταχέως ἐγίγνοντο τῷ πνευματικῷ τούτῳ 20 πυρί, καὶ δι' αὐτῶν πάλιν ὁ λόγος ἤρετο, καὶ ἐφ' ἑτέρους προῆει. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Δέδεμαι, ἀλλ' ὁ λόγος οὐ δέδεται». Ἐφυγάδευον αὐτόν· καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα δίωξις ἦν, τὸ δὲ συμβαῖνον, ἀποστολὴ διδασκάλων.

Καὶ ὅπερ ἂν ἐποίησαν φίλοι καὶ συντεταγμένοι, τοῦτο ἐ- 25 ποίουσιν οἱ πολέμιοι, οὐκ ἐῶντες ἐν ἐνὶ ἰδρυνθῆναι χωρίῳ, ἀλλὰ πανταχοῦ περιάγοντες τὸν ἰατρόν, δι' ὧν ἐπεβούλευον, δι' ὧν ἤλαυνον, ὡς πάντα ἀκοῦσαι τῆς ἐκείνου γλώττης. Ἐδησαν πάλιν αὐτόν, καὶ μᾶλλον παρώξυναν· τοὺς μαθητὰς ἤλασαν, καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσι διδάσκαλον ἔπεμψαν· εἰς μείζον ἤγαγον δικα-

15. Γιὰ τὴ φυλάκιση αὐτῆ τοῦ Παύλου στοὺς Φιλίππους βλ. Πράξ. 16, 16-40.

16. Πράξ. 26, 28.

17. Βλ. Πράξ. 14, 19-23.

18. Β' Τιμ. 2, 9.

5. Γι' αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσει καὶ αὐτό, δὲν εἶπε ἀπλῶς «'Απόκτησαν θάρρος», ἀλλὰ προσθέτει, «Περισσότερο τολμοῦν νὰ κηρύττουν ἄφοβα τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου». Δηλαδή, περισσότερο τώρα, παρὰ ὅταν ἦμουν ἐλεύθερος, μιλοῦσαν μὲ παρρησία οἱ ἀδελφοί. Τότε ἀποκτοῦσε καὶ αὐτὸς περισσότερη προθυμία, γιὰ τὸ τότε ὀργιζόταν περισσότερο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ αὐξηση τῶν διωγμῶν ἦταν γι' αὐτὸν αὐξηση περισσότερης παρρησίας καὶ ἀφορμὴ μεγαλύτερου θάρρους. Φυλακίστηκε λοιπὸν κάποτε καὶ ἔλαμψε τόσο πολὺ, ὥστε καὶ τὰ θεμέλια νὰ τραντάξει καὶ τὶς πόρτες νὰ ἀνοίξει, καὶ τὸ δεσμοφύλακα νὰ κάμει ὀπαδὸ του¹⁵, καὶ παρὰ λίγο νὰ μεταπείσει καὶ αὐτὸν ποὺ τὸν δικάζε, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος νὰ λέγει, «Λίγο ἀκόμη καὶ μὲ πείθεις νὰ γίνω χριστιανός»¹⁶. Ἐπίσης τὸν λιθοβόλησαν, καὶ ὅταν μπῆκε στὴν πόλη ποὺ τὸν λιθοβόλησε τῆς ἄλλαξε πίστη¹⁷.

Τὸν κάλεσαν, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν δικάσουν, ἄλλοτε οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ οἱ δικαστὲς ἔγιναν μαθητὲς του, οἱ ἀντίπαλοι ἔγιναν ὑπάκουοι σ' αὐτόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ φωτιὰ ποὺ θὰ πέσει σὲ διάφορα ὑλικά, μεγαλώνει περισσότερο καὶ βοηθιέται ἀπὸ τὸ ὑλικὸ ποὺ καίει, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Παύλου, μ' ὅσους ὀπαδοὺς του, καὶ ὅσοι τὸν πολεμοῦσαν, ἀφοῦ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὰ λόγια του, ἔγιναν γρήγορα τροφὴ στὴν πνευματικὴ φωτιὰ, καὶ μ' αὐτοὺς πάλι τὸ κήρυγμα αὐξανόταν καὶ προχωροῦσε σ' ἄλλους. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Εἶμαι φυλακισμένος, ἀλλὰ τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου δὲν εἶναι δεμένο»¹⁸. Τὸν ἐξόριζαν καὶ τὸ μὲν πράγμα βέβαια ἦταν διωγμός, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἦταν ἀποστολὴ διδασκάλων.

Καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔκαμναν οἱ φίλοι καὶ ὅσοι συμφωνοῦσαν μαζί του, αὐτὸ ἔκαναν οἱ ἐχθροί, μὴν ἐπιτρέποντας νὰ ἐγκατασταθεῖ σὲ ἓνα τόπο, ἀλλὰ μὲ τὶς ἐπιβουλὲς καὶ τὶς ἐξορίες περιφέροντας παντοῦ τὸν ἰατρό, ὥστε ὅλοι νὰ ἀκούσουν τὸ κήρυγμά του. Τὸν ἔδεσαν πάλι καὶ τὸν ἐρέθισαν περισσότερο. Ἐξόρισαν τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς ἔστειλαν σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν

στήριον, καὶ τὴν μείζονα ὠφέλησαν πόλιν. Διὸ καὶ ἀλγοῦντες οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τῶν ἀποστόλων ἔλεγον· Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; Δι' ὧν, φασί, προαιρούμεθα, διὰ τούτων αὐξομεν. Παρέδωκαν τῷ δεσμοφύλακι, ἵνα ἀκριβῶς αὐτὸν κατάσχη·
5 ὁ δὲ ἀκριβέστερον ἐδέθη ὑπὸ Παύλου.

Μετὰ δεσμοτῶν ἔπεμψαν, ἵνα μὴ φεύγη· ὁ δὲ τοὺς δεσμώτας κατήχησε· διὰ τῆς θαλάσσης ἔπεμψαν, ἵνα καὶ ἄκοντες παρασκευάσωσι ταχέως ἀνυσθῆναι τὴν ὁδόν· καὶ τὸ ναυάγιον τὸ συμβὰν ἐγένετο διδασκαλίας ὑπόθεσις τοῖς συμπλέουσι· μυρίας
10 ἠπείλουν κολάσεις, ἵνα σβεσθῇ τὸ κήρυγμα, τὸ δὲ ἤρετο μᾶλλον. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Δεσπότητος ἔλεγον, «Ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα μὴ ἔλθωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄρῃσι καὶ τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ τὸ ἔθος», καὶ τοῦναντίον συνέβη· ἐπειδὴ γὰρ ἀπέκτειναν αὐτόν, διὰ τοῦτο ἤραν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν καὶ τὴν
15 πόλιν· καὶ ἅπερ ἐνόμιζον εἶναι κωλύματα, ταῦτα ἐγένετο βοηθήματα τοῦ κηρύγματος· οὕτω καὶ Παύλου κηρύττοντος, ἅπερ ἐπήγαγον ἐκεῖνοι τὸν λόγον ἐκκόπτοντες, ταῦτα αὐτὸν ἠύξησε, καὶ εἰς ὕψος ἐπῆρεν ἄφατον.

Διὰ δὴ ταῦτα πάντα εὐχαριστήσωμεν τῷ εὐμηχάνῳ Θεῷ,
20 μακαρίσωμεν τὸν Παῦλον, δι' οὗ ταῦτα γέγονεν, εὐξώμεθα καὶ αὐτοὶ τῶν αὐτῶν ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

19. Πράξ. 4, 16.

20. Ἰω. 11, 48.

διδάσκαλο. Τὸν ὁδήγησαν σὲ μεγαλύτερη πόλη. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ θλίψη γιὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν· «Τί θὰ κάμουμε μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς;»¹⁹. Μ' αὐτά, λέγουν, ποὺ θέλουμε νὰ κάνουμε, μ' αὐτὰ τοὺς πληθαίνουμε. Τὸν παρέδωσαν στὸ δεσμοφύλακα, γιὰ νὰ τὸν κρατήσῃ μὲ ἀσφάλεια· αὐτὸς ὁμοῦς δέθηκε ἀσφαλέστερα ἀπὸ τὸν Παῦλο.

Μὲ δεσμοφύλακες τὸν ἔστειλαν, γιὰ νὰ μὴ δραπετεύσῃ· αὐτὸς ὁμοῦς κατήχησε τοὺς δεσμοφύλακες. Τὸν ἔστειλαν ἀπὸ τῆ θάλασσα, γιὰ νὰ τὸν κάμουν καὶ χωρὶς τῆ θέλησὴ τους νὰ τελειώσῃ γρήγορα τὸ δρόμο· καὶ τὸ ναυάγιο ποὺ συνέβη, ἔγινε ἀφορμὴ διδασκαλίας σ' αὐτοὺς ποὺ ταξίδευαν μαζί του. Ἰσχυροῦσαν μὲ πάρα πολλές τιμωρίες, γιὰ νὰ σβήσῃ τὸ κήρυγμα, αὐτὸ ὁμοῦς αὐξανόταν περισσότερο. Καὶ ὁμοῦς ἔλεγαν γιὰ τὸν Κύριο, «Ἄς τὸν θανατώσουμε, γιὰ νὰ μὴ ἔλθουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ καταλύσουν τὴν πόλη μας καὶ τὸ ἔθνος»²⁰, καὶ ἔγινε τὸ ἀντίθετο, γιατί, ἐπειδὴ τὸν θανάτωσαν, γι' αὐτὸ κατέλυσαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὸ ἔθνος τους καὶ τὴν πόλη· καὶ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦσαν ὅτι εἶναι ἐμπόδια, αὐτὰ ἔγιναν βοηθήματα τοῦ κηρύγματος· ἔτσι καὶ ὅταν ὁ Παῦλος κήρυττε, ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφεραν αὐτοὶ γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ κήρυγμα, αὐτὰ τὸ αὐξήσαν καὶ τὸ ἐξύψωσαν σὲ ἀπερίγραπτο ὕψος.

Γιὰ ὅλα αὐτά, λοιπόν, ἃς εὐχαριστήσουμε τὸν πάνσοφο Θεό, ἃς μακαρίσουμε τὸν Παῦλο, μὲ τὸν ὁποῖο ἔγιναν αὐτά, ἃς προσευχηθοῦμε νὰ ἐπιτύχουμε καὶ ἐμεῖς τὰ ἴδια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Η ΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ἀναγνωσθείσης περικοπῆς, «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου», πάντων προσδοκόντων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ θ' τῶν Πράξεων τὴν ὁμιλίαν λεχθήσεσθαι, ὅτι ἀναστάσεως ἀπόδειξις ἡ Παύλου κλήσις.

1. ἼΑρα ταῦτα φορητά; ἄρα ταῦτα ἀνεκτά; Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἡμῖν ἡ σύναξις πρὸς τὸ ἔλαττον συστέλλεται· καὶ μεστή μὲν ἡ πόλις ἀνθρώπων, κενὴ δὲ ἡ ἐκκλησία ἀνθρώπων· μεστή μὲν ἡ ἀγορά, καὶ θέατρα, καὶ περίπατος· ἔρημος δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος·
 5 μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν, ἔρημος μὲν ἡ πόλις ἀνθρώπων, μεστή δὲ ἡ ἐκκλησία ἀνθρώπων. Ἀνθρώπους γὰρ οὐ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς δεῖ καλεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὑμᾶς· οὐκ ἐκείνους τοὺς ῥαθυμοῦντας, ἀλλ' ὑμᾶς τοὺς σπουδάζοντας· οὐκ ἐκείνους τοὺς περὶ τὰ βιωτικὰ κεχηνότας, ἀλλ' ὑμᾶς τοὺς τὰ
 10 πνευματικὰ τῶν βιωτικῶν προτιμῶντας. Οὐ γάρ, εἴ τις σῶμα ἀνθρώπου καὶ φωνὴν ἔχει, οὗτος ἄνθρωπος· ἀλλ' εἴ τις ψυχὴν ἀνθρώπου, καὶ διάθεσιν ἔχει ψυχῆς. Ψυχῆς δὲ ἀνθρωπίνης οὐδὲν οὕτω τεκμήριον, ὡς τῶν θείων ἐρᾶν λογίων· ὡσπερ οὐδὲν οὕτω κτηνώδους καὶ ἀλόγου ψυχῆς δεῖγμα καὶ σημεῖον, ὡς τῶν θείων
 15 ὑπερορᾶν λογίων.

Βούλει μαθεῖν, ὅτι οἱ θείας ἀκροάσεως ὑπερορῶντες, καὶ τὸ εἶναι ἀνθρωποὶ διὰ τῆς ὑπεροψίας ταύτης ἀπώλεσαν, καὶ τῆς εὐγενείας αὐτῆς ἐξέπεσαν; Οὐκ ἐμὸν ὑμῖν ἐρῶ λόγον, ἀλλὰ προφητικὴν ἐρῶ ῥῆσιν, τὴν ἐμὴν γνώμην κυροῦσαν, ἵν' ἴδητε ὅτι λό-
 20 γων οὐκ ἐρῶντες πνευματικῶν, οὐδὲ ἀνθρωποὶ εἶναι δύνανται· ἵ-

Η ΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

“Όταν αναγνώσθηκε ἡ περικοπή, «Ὁ Σαῦλος ἐξακολουθοῦσε ν’ ἀποπνέει αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόβου», καὶ ὅλοι περίμεναν ὅτι ἡ ὁμιλία θὰ λεχθεῖ στὴν ἀρχὴ τοῦ θ’ κεφαλαίου τῶν Πράξεων, ἐπειδὴ ἡ κλήση τοῦ Παύλου εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης.

1. Ἴσως εἶναι ὑποφερτὰ αὐτά; ἴσως εἶναι ἀνεκτά; Κάθε ἡμέρα ἢ σύναξή μας λιγοστεύει στὸ ἐλάχιστο. Καὶ εἶναι γεμάτη βέβαια ἢ πόλη ἀπὸ ἀνθρώπους, ἢ ἐκκλησία ὅμως εἶναι ἄδεια. Γεμάτη εἶναι ἢ ἀγορὰ καὶ τὰ θέατρα καὶ ὁ περίπατος, ἔρημο ὅμως εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Θεοῦ. Ἴσως καλύτερα, ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἢ πόλη εἶναι ἔρημη ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ γεμάτη ἢ ἐκκλησία. Γιατὶ ἀνθρώπους δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζουμε αὐτοὺς ποὺ συχνάζουν στὴν ἀγορὰ, ἀλλὰ ἐσᾶς ποὺ εἶστε στὴν ἐκκλησία· ὄχι ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ ἐσᾶς ποὺ προσπαθεῖτε· ὄχι ἐκείνους ποὺ προσέχουν στὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐσᾶς ποὺ ἀντὶ γι’ αὐτὰ προτιμᾶτε τὰ πνευματικά. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος ὅποιος ἔχει σῶμα καὶ φωνὴ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὅποιος ἔχει ψυχὴ καὶ διάθεση ἀνθρώπου. Καὶ δὲν εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς τίποτε τόσο, ὅσο τὸ ν’ ἀγαπᾶ κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Ἴσως τίποτε δὲν εἶναι τόσο γνῶρισμα καὶ ἀπόδειξη τῆς κτηνώδους καὶ παράλογης ψυχῆς, ὅσο τὸ νὰ περιφρονεῖ κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

Θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ἔχασαν μὲ τὴν περιφρόνησή τους αὐτὴ καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν εὐγενική τους κατάσταση; Δὲ θὰ σᾶς πῶ δικά μου λόγια, ἀλλὰ θ’ ἀναφέρω ἕναν προφητικὸν λόγο, ποὺ ἐπικυρώνει τὴ γνώμη μου, γιὰ νὰ δεῖτε ὅτι ὅσοι δὲν ἀγαποῦν τὰ πνευματικὰ λόγια, δὲν μποροῦν

να ἴδητε ὅτι ἔρημος ἡμῖν ἐστὶν ἢ πόλις ἀνθρώπων. Ὁ γὰρ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, ὁ τῶν παραδόξων ὄψεων θεωρός, ὁ τὰ Σεραφεὶμ ἰδεῖν καταξιωθείς ἔτι ὢν ἐν σαρκί, ὁ τοῦ μυστικοῦ μέλους ἐκείνου, οὗτος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰουδαίων τὴν μητρόπο-
 5 λιν εἰσελθὼν τὴν πολυάνθρωπον, τὰ Ἱεροσόλυμα λέγω, ἐν μέσαις ταῖς ἀγοραῖς ἐστῶς, τοῦ δήμου παντὸς αὐτὸν περιεστῶτος, βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι ὁ μὴ ἀκούων τῶν λόγων τῶν προφητικῶν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἐβόα λέγων· «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὑπακουσόμενος». Καὶ ὅτι οὐ
 10 διὰ τὴν ἐρημίαν τῶν παρόντων, ἀλλὰ διὰ τὴν ῥαθυμίαν τῶν ἀκρωμένων τοῦτο εἶπεν, εἰπὼν, «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος», ἐπήγαγε, «Καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος».

Ὡστε παρήσαν μὲν, οὐκ ἐνομίζοντο δὲ παρεῖναι, ἐπειδὴ τοῦ προφήτου οὐκ ἤκουον· διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἦλθε, καὶ οὐκ ἦν ἄν-
 15 θρωπος, ἐκάλεσε, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος, πρὸς τὰ στοιχεῖα τρέπει τὸν λόγον, καὶ φησὶν, «Ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ». Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, πρὸς ἀνθρώπους ἀπεστάλην, πρὸς ἀνθρώπους νοῦν ἔχοντας· ἐπειδὴ δὲ οὔτε λόγον, οὔτε αἰσθησὶν ἔχοντες ὧσι, διὰ τοῦτο τοῖς οὐκ ἔχουσιν αἰσθησὶν στοιχείοις δια-
 20 λέγομαι, εἰς κατηγορίαν τῶν αἰσθήσει τετιμημένων μὲν, οὐ χρωμένων δὲ τῇ τιμῇ. Οὕτω καὶ ἕτερος προφήτης φησὶν ὁ Ἱερεμίας. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ἐν μέσῳ πλήθει τῶν Ἰουδαίων ἐστῶς, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ὡσπερ οὐδενὸς παρόντος, οὕτως ἐβόα· «Πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτυροῦμαι;». Τί λέγεις; τοσοῦτον πλῆθος ὀ-
 25 ρῶν, ἐρωτᾷς, πρὸς τίνα λαλήσεις; Ναί, φησί· τὸ πλῆθος γὰρ τῶν σωμάτων ἐστίν, ἀλλ' οὐ πλῆθος ἀνθρώπων· σωμάτων ἐστὶ πλῆθος οὐκ ἐχόντων ἀκοήν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· «Ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν». Ὁρᾷς ὅτι πάντες οὗτοι διὰ τὸ μὴ ἀκούειν οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι; Ἐκεῖνός φησιν,

1. Ἡσ. 50, 2.

2. Ἡσ. 1, 2.

3. Ἱερ. 6, 10.

νά είναι ἄνθρωποι, καὶ γιὰ νὰ δεῖτε ὅτι ἡ πόλη μας εἶναι ἔρημη ἀπὸ ἄνθρώπους. Ὁ μεγαλοφωνότατος λοιπὸν Ἡσαΐας, αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε παράδοξα δράματα, αὐτὸς ποὺ ἀξιώθηκε ὅταν ἀκόμη ζοῦσε νὰ δεῖ τὰ Σεραφεῖμ, αὐτὸς ποὺ ἄκουσε τὴ μυστικὴ ἐκείνη μελωδία, αὐτὸς ἀφοῦ μπῆκε στὴν πολυάνθρωπη μητρόπολη τῶν Ἰουδαίων, δηλαδή στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀφοῦ στάθηκε στὴ μέση τῆς ἀγορᾶς, ὅταν τὸν περικύκλωσε ὄλος ὁ λαός, θέλοντας νὰ δείξει, ὅτι ὅποιος δὲν ἀκούει τὰ λόγια τῶν προφητῶν, δὲν εἶναι ἄνθρωπος, φώναζε λέγοντας· «Ἦρθα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος· προσκάλεσα, καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ ὑπακούσει»¹. Καὶ ὅτι δὲν εἶπε αὐτὸ γιὰ τὴν ἀπουσία τῶν παρόντων, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀκροατῶν του, ἀφοῦ εἶπε, «Ἦρθα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος», πρόσθεσε, «Καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ θὰ ὑπακούσει».

Ὡστε ὑπῆρχαν παρόντες, δὲ θεωροῦνταν ὅμως παρόντες, ἐπειδὴ δὲν ἄκουαν τὸν προφήτη. Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ ἦρθε, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος, προσκάλεσε, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ ὑπακούσει, στρέφει τὸ λόγο· στὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, καὶ λέγει· «Ἦκου οὐρανέ, καὶ πρόσεχε γῆ»². Γιατὶ ἐγώ, λέγει, στάλθηκα σ' ἄνθρώπους, σ' ἄνθρώπους ποὺ ἔχουν λογικό. Ὅταν ὅμως δὲν ἔχουν οὔτε λογικό, οὔτε αἴσθηση, γι' αὐτὸ μιλῶ στὰ στοιχεῖα ποὺ δὲν ἔχουν αἴσθηση, γιὰ νὰ κατηγορήσω ἐκείνους ποὺ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ αἴσθηση, δὲ χρησιμοποιοῦν ὅμως αὐτὴ τὴν τιμὴ. Ἔτσι λέγει καὶ ἄλλος προφήτης, ὁ Ἱερεμίας. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ στάθηκε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, στὴν ἴδια πόλη, σὰν νὰ μὴν ἦταν κανένας παρῶν, ἔτσι φώναζε· «Σὲ ποιὸν νὰ μιλήσω καὶ ν' ἀπευθυνθῶ;»³. Τί λέγεις; Ἄν καὶ βλέπεις τόσο μεγάλο πλῆθος, ἐρωτᾶς, σὲ ποιὸν νὰ μιλήσεις; Ναί, λέγει. Γιατὶ ὑπάρχει πλῆθος σωμάτων, καὶ ὄχι πλῆθος ἀνθρώπων· ὑπάρχει πλῆθος σωμάτων ποὺ δὲν ἔχουν αὐτιά. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ πρόσθεσε· «Τὰ αὐτιά τους εἶναι σφραγισμένα, καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀκοῦν». Βλέπεις ὅτι ὅλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄνθρωποι, ἐπειδὴ δὲν ἀκοῦν; Ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ἦρθα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος· προσκάλεσα, καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς

« Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακου-
 σόμενος», οὗτός φησι, «πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτυροῦμαι;
 ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν».

Εἰ δὲ τοὺς παρόντας, ἐπειδὴ μὴ προσεῖχον μετὰ σπουδῆς
 5 τοῖς λεγομένοις, οὐδὲ ἄνθρώπους εἶναί φασιν οἱ προφήται, τί ἂν
 εἴποιμεν ἡμεῖς περὶ τῶν οὐ μόνον οὐκ ἀκουομένων, ἀλλ' οὐδὲ ἐ-
 πιβῆναι τῶν ἱερῶν τούτων προθύρων ἀνεχομένων, περὶ τῶν ἔξω
 τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης πλανωμένων, πόρρωθεν ὄντων τῆς μη-
 τρικῆς ταύτης οἰκίας, ἐν ἀμφοδοῖς καὶ στενωποῖς, καθάπερ τὰ ἄ-
 10 τακτα καὶ ῥάθυμα τῶν παιδίων; Καὶ γὰρ ἐκεῖνα τὸν πατρῶον οἴ-
 κον ἀφέντα, ἔξω που πλανᾶται, ἐν ἀθύρμασι διημερεύοντα
 παιδικοῖς· διὰ τοι τοῦτο καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ζωῆς πολλά-
 κισ ἐξέπεσε τὰ τοιαῦτα παιδιά. Περιτυγχάνοντα γὰρ ἀνδραποδι-
 στῶν ἢ λωποδυτῶν χερσί, θάνατον πολλάκισ τὴν τιμωρίαν τῆς
 15 ῥαθυμίας ἔδωκαν. Λαμβάνοντες γὰρ ἐκεῖνοι αὐτά, καὶ τὸν χρυ-
 σοῦν ἀφελόμενοι κόσμον, ἢ ῥεύμασι ποταμῶν ἀποπνίγουσιν, ἢ
 ὅταν φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσῶνται, εἰς τὴν ἄλ-
 λοτριαν ἀπαγαγόντες γῆν, τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀποδίδονται.
 Τοῦτο καὶ οὗτοι πάσχουσιν. Ἐπειδὴν γὰρ τοῦ πατρῶου οἴκου
 20 καὶ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς ἀποπλανηθῶσι, περιτυγχάνουσι στό-
 μασιν αἰρετικῶν, καὶ ταῖς γλώσσαις τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν·
 εἶτα, καθάπερ ἀνδραποδισταὶ λαβόντες αὐτοὺς ἐκεῖνοι, καὶ τὸν
 χρυσοῦν τῆς πίστεως ἀφελόμενοι κόσμον, ἀποπνίγουσιν εὐθέ-
 ως, οὐκ εἰς ποταμοὺς ἐμβάλλοντες, ἀλλ' εἰς τὰ θολερὰ τῆς δυ-
 25 σωδίας αὐτῶν καταποντίζοντες δόγματα.

2. Ὑμέτερον ἂν εἴη τῆς τῶν ἀδελφῶν τούτων προνοῆσαι σω-
 τηρίας, καὶ ἐπαναγαγεῖν αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, κἂν ἀνθέλκωσι, κἂν
 ἀντιτείνωσι, κἂν καταβοῶσι, κἂν ὀδύρωνται. Παιδικῆς ἢ φιλο-
 νεικία αὕτη καὶ ῥαθυμία διανοίας ἐστίν. Ἄλλ' ὑμεῖς διορθώσατε
 30 τὴν ἀτελέστερον ἐτι διακειμένην αὐτῶν ψυχὴν· ὑμέτερόν ἐστι
 πεῖσαι γενέσθαι ἄνθρώπους αὐτούς. Ὡσπερ γὰρ τὸν ἀνθρωπί-

ποῦ νὰ ὑπακούσει». Ὁ Ἱερεμίας λέγει· «Σὲ ποιὸν νὰ μιλήσω καὶ ν' ἀπευθυνθῶ; τὰ αὐτιά τους εἶναι σφραγισμένα, καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀκοῦν».

Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς παρόντες, ἐπειδὴ δὲν πρόσεχαν μ' ἐνδιαφέρον στὰ λεγόμενά τους, οἱ προφῆτες λέγουν ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωποι, τί θὰ ποῦμε ἐμεῖς γι' αὐτοὺς ποῦ ὄχι μόνο δὲν ἀκοῦν, ἀλλὰ δὲν ἀνέχονται νὰ περάσουν τὴν ἱερὴ αὐτὴ εἴσοδο, γι' αὐτοὺς ποῦ περιπλανιόνται ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερὴ αὐτὴ ἀγέλη, ποῦ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτὸ τῆς μητέρας ἐκκλησίας, στὰ σταυροδρόμια καὶ τοὺς μικροὺς δρόμους, σὰν τὰ ἄτακτα καὶ ἀδιάφορα παιδιά; Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὰ ἐγκαταλείπουν τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ περιφέρονται ἔξω περνώντας τὴν ἡμέρα τους μὲ παιδικὰ παιχνίδια. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὰ παιδιά αὐτὰ ἔχασαν πολλές φορές καὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ ζωὴ τους. Γιατί, ἀφοῦ ἔπεσαν στὰ χέρια ἀπαγωγέων ἢ λωποδυτῶν, μὲ θάνατο πολλές φορές πλήρωσαν τὴν ἀδιαφορία τους. Ὅταν δηλαδὴ τὰ πιάσουν αὐτοὶ καὶ ἀφαιρέσουν ἀπὸ αὐτὰ τὰ χρυσὰ κοσμήματα, ἢ τὰ πνίγουν στὰ νερὰ τῶν ποταμῶν, ἢ, ὅταν σκεφθοῦν πιὸ φιλόνητο γι' αὐτὰ, τὰ ὀδηγοῦν σὲ ξένη χώρα καὶ τὰ δίνουν τὴν ἐλευθερία τους. Αὐτὸ παθαίνουν καὶ αὐτοί. Γιατί, ὅταν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ δὲ διαμένουν ἐδῶ, πέφτουν στὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν καὶ στὴ γλώσσα τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀλήθειας. Ἐπειτα, σὰν νὰ τοὺς συνέλαβαν ἀπαγωγεῖς, τοὺς ἀφαιροῦν τὸ χρυσὸ κόσμημα τῆς πίστεως καὶ τοὺς πνίγουν ἀμέσως, χωρὶς νὰ τοὺς ρίξουν σὲ ποτάμια, ἀλλὰ βυθίζοντάς τους στὰ θολὰ καὶ βρώμικα δόγματά τους.

2. Θὰ εἶναι δικό σας ἔργο νὰ φροντίσετε γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν, καὶ νὰ τοὺς ξαναφέρετε κοντὰ μας, καὶ ἂν ἀκόμη ἀντιστέκονται ἢ ἀντιλέγουν ἢ φωνάζουν ἢ ὀδύρονται. Ἡ φιλονεικία αὐτὴ καὶ ἡ ἀδιαφορία εἶναι γνώρισμα παιδικῆς σκέψης. Ἐσεῖς ὁμῶς διορθῶστε τὴν ψυχὴ τους ποῦ ἔχει ἀκόμη ἀτέλειες. Εἶναι στὸ χέρι σας νὰ τοὺς πείσετε νὰ γίνουν ἄνθρωποι. Γιατί, ὅπως δὲ θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποῦ ἀ-

- νην ἀποστρεφόμενον τροφήν, ἀκάνθας δὲ καὶ βοτάνας μετὰ τῶν
 θρεμμάτων βοσκόμενον, οὐκ ἂν εἴποιμεν ἄνθρωπον εἶναι· οὕτω
 δὴ τὸν τὴν ἀληθῆ καὶ προσήκουσαν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ μισοῦντα
 τροφήν, τὴν ἀπὸ τῶν θείων λογίων, ἐν δὲ βιωτικοῖς συλλόγοις
 5 καὶ συνεδρίοις ἀεὶ αἰσχροτήτος γέμουσι καθήμενον, καὶ παράνο-
 μα βοσκόμενον ῥήματα, οὐκ ἂν εἴποιμεν ἄνθρωπον εἶναι. Ἄν-
 θρωπος γὰρ καθ' ἡμᾶς, οὐ εἴ τις ἄρτον τρέφοιτο μόνον, ἀλλ' εἴ
 τις πρὸ τῆς τροφῆς ἐκείνης θείων λογίων μετέχοι καὶ πνευματι-
 κῶν. Καὶ ὅτι τοῦτο ἄνθρωπος, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος·
 10 «Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι
 ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Ὡστε διπλῆ τῆς ζωῆς ἡ-
 μῶν ἡ τροφή, ἡ μὲν ἐλάττων, ἡ δὲ βελτίων· καὶ δεῖ μάλιστα ταύ-
 τῆς ἀντιποιεῖσθαι, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν διατρέφειν, καὶ μὴ περιο-
 ρᾶν αὐτὴν λιμῷ τηκομένην.
- 15 Ὑμέτερον οὖν ἂν εἴη ποιῆσαι τὴν πόλιν ἡμῖν μεστὴν ἀνθρώ-
 πων. Ἐπειδὴ οὖν ἔρημός ἐστιν ἀνθρώπων ἡ μεγάλη αὕτη καὶ
 πολυάνθρωπος, δίκαιοι δ' ἂν εἴητε τοῦτον τῇ πατρίδι τὸν ἔρανον
 εἰσενεγκεῖν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπισπάσασθαι δεῖ, ἂν τὰ ἐντεῦ-
 θεν πρὸς ἐκείνους διακομίσητε. Καὶ γὰρ τραπέζης τότε πείθομεν
 20 ἀπολαύειν, οὐχ ὅταν ἐπαινώμεν τὴν τράπεζαν μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ὅταν τῶν ἐξ αὐτῆς ἐδεσμάτων τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἔχωμέν τι πα-
 ρασχεῖν. Τοῦτο καὶ ὑμεῖς ποιήσατε νῦν, καὶ δυοῖν θάτερον ἔσται
 πάντως, ἢ πείσατε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς ἐπανελθεῖν, ἢ μένοντες ἐπὶ
 τῆς αὐτῆς φιλονεικίας, διὰ τῆς ὑμετέρας τραφήσονται γλώττης,
 25 μᾶλλον δὲ ἐπανήξουσι πάντως. Οὐ γὰρ αἰρήσονται ἐν χάριτος
 τρέφεσθαι μέρει, παρὸν μετ' ἐξουσίας τῆς πατρικῆς ταύτης ἀπο-
 λαύειν τραπέζης. Ἄλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ποιεῖτε, ἢ πεποιήκατε, ἢ
 ποιήσετε, πάνυ θαρρῶ καὶ πιστεύω· καὶ γὰρ αὐτὸς συνεχῶς ταῦ-
 τα παραινῶν οὐ διέλιπον· καὶ ὑμεῖς δὲ πεπληρωμένοι ἐστὲ πά-
 30 σης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νουθετεῖν.

πεχθάνεται τὴν ἀνθρώπινη τροφή καὶ τρώγει μαζί με τὰ ζῶα ἀγκάθια καὶ χόρτα, ἔτσι ἀκριβῶς δὲ θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὴν ἀλὶθινὴ καὶ κατάλληλη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ τροφή, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, καὶ ποὺ κἀθεται σὲ κοσμικὲς συγκεντρώσεις καὶ συνέδρια, τὰ ὁποῖα πάντοτε εἶναι γεμάτα ἀπὸ κάθε αἰσχροτήτα, καὶ ποὺ δέχεται τὰ ἄνομα λόγια. Γιατὶ ἄνθρωπος, γιὰ μᾶς, δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ τρέφεται μόνο με ἄρτο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ γεύεται, πρὶν ἀπὸ τὴν τροφή του αὐτὴ, τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ λόγια. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «Δὲ θὰ ζήσει μόνο με ἄρτο ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ με κάθε λόγο ποὺ θὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁴. Συνεπῶς εἶναι διπλὴ ἡ τροφή τῆς ζωῆς μας, ἡ μία κατώτερη καὶ ἡ ἄλλη καλύτερη. Αὐτὴν πρέπει νὰ ἐπιζητεῖ κανεὶς ἰδιαίτερα, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴ του νὰ διατρέφει καὶ νὰ μὴν ἀνέχεται νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν πείνα.

Εἶναι στὸ χέρι σας λοιπὸν νὰ γεμίσετε τὴν πόλη μας ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη πόλη εἶναι ἔρημη ἀπὸ ἀνθρώπους, ἂν εἴστε δίκαιοι, πρέπει νὰ προσφέρετε αὐτὴ τὴν προσφορὰ στὴν πατρίδα καὶ νὰ προσελκύσετε τοὺς ἀδελφούς σας, ἂν τοὺς μεταφέρετε αὐτὰ ποὺ γίνονται ἐδῶ. Γιατὶ τότε πείθουμε κάποιον ν' ἀπολαύσει ἓνα τραπέζι, ὄχι μόνο ὅταν ἐπαινοῦμε τὸ τραπέζι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπὸ τὰ φαγητά του ἔχουμε νὰ προσφέρουμε κάτι στοὺς ἀπόντες. Αὐτὸ νὰ κάμετε καὶ ἐσεῖς τώρα, καὶ θὰ συμβεῖ ὅπωςδήποτε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ τοὺς πείσετε νὰ ἐπιστρέψουν σὲ μᾶς, ἢ ἀφοῦ παραμένουν στὴν ἴδια διαμάχη, θὰ τραφοῦν με τὴ δική σας γλώσσα, μᾶλλον ὁμως θὰ ἐπιστρέψουν ὅπωςδήποτε. Γιατὶ δὲ θὰ προτιμήσουν νὰ τρέφονται χαριστικὰ μ' ἓνα μέρος, ἐνῶ μποροῦν ν' ἀπολαμβάνουν με ἀφθονία τὸ πατρικὸ αὐτὸ τραπέζι. Ἄλλ' ὅτι βέβαια τὸ κάνετε αὐτό, ἢ τὸ ἔχετε κάμει, ἢ θὰ τὸ κάμετε, τὸ φαντάζομαι καὶ τὸ πιστεύω πάρα πολύ. Γιατὶ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲ σταμάτησα νὰ σᾶς συμβουλεύω αὐτά, καὶ ἐσεῖς ὁμως ἔχετε με τὸ παραπάνω κάθε γνώση καὶ μπορεῖτε νὰ νουθετεῖτε καὶ ἄλλους.

Ὡρα δὴ λοιπὸν τὴν ἡμετέραν ὑμῖν παραθεῖναι τράπεζαν τὴν
 εὐτελεῖ ταύτην καὶ πτωχὴν, καὶ πενίας μὲν πολλῆς γέμουσαν, ἔ-
 χουσαν δὲ ὄψον ἄριστον, ὑμῶν τῶν ἀκροωμένων τὴν ἐπιθυμίαν.
 Τράπεζαν γὰρ ἡδίστην οὐκ ἐδεσμάτων πολυτέλεια ποιεῖ μόνον,
 5 ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν κεκλημένων ποιεῖ ὄρεξις· οὕτω λαμπρὰ τράπεζα
 εὐτελεῖς φανεῖται, ὅταν μὴ μετὰ τοῦ πεινῆν προσβάλωσιν οἱ
 παρόντες· οὕτω καὶ ἡ εὐτελεῖς πολυτελεῖς δείκνυται, ὅταν πει-
 νῶντας λάβῃ τοὺς δαιτυμόνας. Ὅπερ οὖν καὶ ἕτερός τις συνι-
 δῶν, ὅτι οὐ τῇ φύσει τῶν ἐδεσμάτων, ἀλλὰ τῇ διαθέσει ἐστιωμέ-
 10 νων ἢ πολυτέλεια κρίνεται τῶν τραπεζῶν, οὕτω πῶς φησι· «Ψυ-
 χὴ ἐν πλησμονῇ οὔσα, κηρίοις ἐμπαίξει, ψυχῇ δὲ ἐνδεεῖ καὶ τὰ
 πικρὰ γλυκέα φαίνεται»· οὐ τῆς φύσεως τῶν προκειμένων μετα-
 βαλλομένης, ἀλλὰ τῆς διαθέσεως τῶν ἐστιωμένων κλεπτούσης
 τὴν αἴσθησιν. Εἰ δὲ τὰ πικρὰ γλυκέα φαίνεται διὰ τὴν ἐπιθυμίαν
 15 τῶν κεκλημένων, πολλῶ μᾶλλον τὰ εὐτελεῖ πολυτελεῖ φαίνεται.
 Διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐσχάτη συζῶντες πενία, τοὺς φιλοτίμους τῶν ἐ-
 στιατόρων μιμούμεθα, καθ' ἐκάστην σύναξιν πρὸς τὴν ἡμετέραν
 καλοῦντες ὑμᾶς τράπεζαν. Ποιοῦμεν δὲ τοῦτο, οὐ τῇ τῆς οἰκείας
 εὐπορίας πεποισθέντες, ἀλλὰ τῇ τῆς ὑμετέρας ἀκροάσεως θαρ-
 20 ροῦντες.

3. Τῆς μὲν οὖν ἐπιγραφῆς ὑμῖν τὸ χρέος ἅπαν καταβεβλήκα-
 μεν, τῆς ἐπιγραφῆς, φημί, τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν. Ἄ-
 κόλουθον δὲ λοιπὸν ἦν καὶ τῆς ἀρχῆς ἄψασθαι τοῦ βιβλίου, καὶ
 εἰπεῖν τί ποτέ ἐστι· «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιήσαμεν περὶ
 25 πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδά-
 σκειν». Ἄλλὰ Παῦλος οὐκ ἀφίησί με χρήσασθαι τῇ τάξει ταύτῃ
 τῆς ἀκολουθίας, πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ οἰκεῖα κατορθώματα τὴν ἡ-
 μετέραν γλῶτταν καλῶν. Ἐπιθυμῶ γὰρ αὐτὸν ἰδεῖν εἰς Δαμα-
 σκὸν εἰσαγόμενον, δεδεμένον, οὐκ ἐν ἀλύσει σιδηρᾷ, ἀλλὰ φω-

5. Παροιμ. 27, 7.

6. Πράξ. 1, 1.

Εἶναι ὥρα λοιπὸν νὰ σᾶς προσφέρω τὸ δικό μου τραπέζι, ποὺ εἶναι λιτὸ καὶ φτωχικό, γεμάτο βέβαια ἀπὸ πολλή φτώχεια, ἀλλὰ ἔχει ἄριστο φαγητό, τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀκροατῶν μου. Γιατὶ τὸ πιὸ εὐχάριστο τραπέζι δὲν τὸ κάνει μόνο ἡ πολυτέλεια τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄρεξη τῶν καλεσμένων. Ἔτσι ἓνα λαμπρὸ τραπέζι θὰ φανεῖ λιτό, ὅταν δὲν ἔρθουν πεινασμένοι αὐτοὶ ποὺ θὰ πάρουν μέρος σ' αὐτό, καὶ τὸ λιτὸ φαίνεται πλούσιο, ὅταν δεχθεῖ πεινασμένους τοὺς συνδαιτυμόνες. Πράγμα βέβαια ποὺ καὶ κάποιος ἄλλος ἀναγνώριζε, ὅτι δηλαδὴ τὴν πολυτέλεια τῶν τραπεζιῶν δὲν τὴ χαρακτηρίζει ἡ φύση τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ ἡ διάθεση τῶν συνδαιτυμόνων, καὶ λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἄνθρωπος χορτάτος περιφρονεῖ ἀκόμη καὶ τὶς κηρῆθρες, στὸν πεινασμένο ὅμως καὶ τὰ πικρὰ φαίνονται γλυκὰ»⁵, ὄχι γιατί ἀλλάζει ἡ φύση τῶν παρατιθέμενων φαγητῶν, ἀλλὰ γιατί ἡ διάθεση τῶν συνδαιτυμόνων καλύπτει τὴ γεύση. Ἀφοῦ ὅμως τὰ πικρὰ φαίνονται γλυκὰ ἀπὸ τὴν ὄρεξη τῶν καλεσμένων, πολὺ περισσότερο τὰ φθινὰ φαίνονται πλούσια. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ποὺ ζοῦμε μέσα στὴν πιὸ μεγάλη φτώχεια, ἄς μιμούμαστε τοὺς πιὸ φιλότιμους οἰκοδεσπότες ποὺ προσφέρουν γεύματα, σὲ κάθε σύναξη προσκαλώντας ἐσᾶς στὸ τραπέζι μας. Καὶ τὸ κάνουμε αὐτό, ὄχι γιατί ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸ δικό μας πλοῦτο, ἀλλὰ γιατί ἐλπίζουμε στὴ δική σας ἀκρόαση.

3. Γιὰ τὴν ἐπιγραφή λοιπὸν σᾶς ξεπληρώσαμε ὅλο τὸ χρέος, ἐννοῶ γιὰ τὴν ἐπιγραφή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο ν' ἀσχοληθοῦμε καὶ μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου, καὶ νὰ ποῦμε τί τέλος πάντων εἶναι· «Τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὅλα, ὅσα ἔκαμε καὶ δίδαξε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του»⁶. Ἄλλ' ὁ Παῦλος δὲ μὲ ἀφήνει νὰ χρησιμοποιήσω αὐτὴ τὴ σειρά, γιατί προσκαλεῖ τὴν ὁμιλία μας πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ κατορθώματά του. Γιατὶ ἐπιθυμῶ νὰ τὸν δεῖτε νὰ μπαίνει στὴ Δαμασκὸ, δεμένο, ὄχι μὲ ἀλυσίδα σιδερένια, ἀλλὰ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου.

νῆ δεσποτικῆ. Ἐπιθυμῶ ἰδεῖν ἀλιευθέντα τὸν ἰχθὺν τοῦτον τὸν μέγαν, τὸν ἅπασαν ἀναβράσσοντα τὴν θάλασσαν, τὸν μυρία κύματα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπεγείραντα. Ἐπιθυμῶ ἰδεῖν αὐτὸν ἀλιευθέντα, οὐκ ἀγκίστρῳ, ἀλλὰ λόγῳ δεσποτικῷ. Καθάπερ γάρ
 5 τις ἀλιεὺς ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς καθήμενος, τὸν κάλαμον μετεωρίζων, ἀφ' ὑψηλοῦ τὸ ἀγκίστρον ἀφήσιν εἰς τὸ πέλαγος· οὕτω δὴ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ὁ τὴν ἀλιείαν δείξας τὴν πνευματικὴν, καθάπερ ἐφ' ὑψηλῆς πέτρας τῶν οὐρανῶν καθήμενος, ὡσπερ ἀγκίστρον τὴν φωνὴν ταύτην ἀφείξ ἄνωθεν, καὶ εἰπὼν,
 10 «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;», οὕτως ἠλίευσε τὸν ἰχθὺν τοῦτον τὸν μέγαν.

Καὶ οἶον ἐπὶ τοῦ ἰχθύος γέγονεν, ὃν ἠλίευσε Πέτρος κατὰ τὸ πρόσταγμα τὸ δεσποτικόν, τοιοῦτόν τι καὶ ἐπὶ τούτου συνέβη. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ὁ ἰχθὺς εὐρέθη στατῆρα ἔχων ἐν τῷ στόματι,
 15 στατῆρα μὲν, κίβδηλον δέ· εἶχε μὲν γὰρ ζῆλον, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν δέ. Διὰ τοῦτο τὴν ἐπίγνωσιν αὐτῷ χαρισάμενος ὁ Θεός, δόκιμον ἐποίησε τὸ νόμισμα· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀλιευομένων ἰχθύων γίνεται, τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτου γέγονε. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τοῦ πελάγους εὐθέως ἀνελκυσθέντες ἀποτυφλοῦνται, οὕτω καὶ
 20 οὗτος δεξάμενος εὐθέως τὸ ἀγκίστρον, καὶ ἀνασπασθεὶς εὐθέως ἐπετυφλώθη· ἀλλ' ἐκείνη ἡ τύφλωσις πᾶσαν οἰκουμένην ἀναβλέψαι ἐποίησε. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἰδεῖν ἐπιθυμῶ. Καὶ γὰρ εἰ πόλεμος ἡμῖν περιειστήκει βαρβαρικός, καὶ ἐπὶ τῆς παρατάξεως οἱ πολέμιοι μυρία παρεῖχον ἡμῖν πράγματα, εἶτα ὁ στρατηγὸς τῶν
 25 βαρβάρων, ὁ μυρία προσάγων μηχανήματα, καὶ πάντα συγχέων τὰ ἡμέτερα, καὶ πολλοῦ θορύβου καὶ ταραχῆς πληρῶν, καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἀπειλῶν κατασκάψειν, καὶ παραδώσειν πυρί, καὶ δουλείαν ἡμῖν ἐπανατεινόμενος, ἐξαίφνης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ἡμετέρου δεθεὶς αἰχμάλωτος εἰς τὴν πόλιν ἤγετο, πάντες ἂν με-
 30 τὰ γυναικῶν καὶ παιδίων πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην ἐξεπηδήσαμεν.

Ἐπιθυμῶ νὰ δεῖτε νὰ ψαρεύεται τὸ μεγάλο αὐτὸ ψάρι, ποὺ ἀναταράζει ὅλη τὴ θάλασσα, ποὺ σήκωσε ἀναρίθμητα κύματα ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπιθυμῶ νὰ δεῖτε αὐτὸν νὰ ψαρεύεται, ὄχι μὲ ἀγκίστρι, ἀλλὰ μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου. Γιατί, ὅπως ἕνας ψαρᾶς ποὺ κάθεται σ' ἕνα ψηλὸ βράχο καὶ κρατᾶ τὸ καλάμι ρίχνοντας τὸ ἀγκίστρι ἀπὸ ψηλὰ στὴ θάλασσα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριός μας, ποὺ μᾶς ἔδειξε τὸ πνευματικὸ ψάρεμα, σὰν νὰ κάθεται σὲ ψηλὸ βράχο τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ ἄφησε ἀπὸ ψηλὰ σὰν ἀγκίστρι τὴ φωνή του καὶ ἀφοῦ εἶπε, «Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;»⁷, ἔτσι ψάρεψε τὸ μεγάλο αὐτὸ ψάρι.

Καὶ ὅπως ἔγινε μὲ τὸ ψάρι ἐκεῖνο, ποὺ ψάρεψε ὁ Πέτρος ὕστερα ἀπὸ τὴν προσταγὴ τοῦ Κυρίου, ἔτσι ἔγινε καὶ μὲ τὸν Παῦλο. Γιατί καὶ τὸ ψάρι αὐτὸ βρέθηκε νὰ ἔχει νόμισμα στὸ στόμα του, νόμισμα ὅμως κίβδηλο· γιατί εἶχε βέβαια ζῆλο ἀλλὰ ὄχι μὲ ὀρθὴ γνώση. Γι' αὐτό, ἀφοῦ τοῦ χάρισε τὴν ἐπίγνωση ὁ Θεός, ἔκαμε γνήσιο τὸ νόμισμα. Καὶ αὐτὸ ποὺ γίνεται στὰ ψάρια ποὺ ψαρεύονται, τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ σ' αὐτόν. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς τὰ ψάρια, ὅταν τὰ σύρουν ἔξω ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀμέσως τυφλώνονται, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος τυφλώθηκε ἀμέσως, μόλις δέχθηκε τὸ ἀγκίστρι καὶ τὸ κατάπιε. Ἡ τύφλωσή του ὅμως αὐτὴ ἔκαμε ν' ἀναβλέψει ὅλη ἡ οἰκουμένη. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἐπιθυμῶ νὰ τὰ δεῖτε. Γιατί πραγματικὰ ἂν μᾶς πολιορκοῦσαν βάρβαροι καὶ στὸ μέτωπο οἱ ἐχθροὶ μᾶς προξενοῦσαν πολλές ζημίες, ἔπειτα ὁ στρατηγὸς τῶν βαρβάρων, ποὺ ὀδηγοῦσε πολλές πολεμικὲς μηχανὲς ἐναντίον μας καὶ προκαλοῦσε σύγχυση στὰ δικά μας στρατεύματα καὶ δημιουργοῦσε πολὺ θόρυβο καὶ ταραχὴ καὶ ἀπειλοῦσε νὰ κατασκάψει τὴν πόλη μας καὶ νὰ τὴν παραδώσει στὴ φωτιά καὶ ἐπέσειε τὸν κίνδυνο τῆς δουλείας, ὁ στρατηγὸς αὐτὸς ἂν συλληφθεῖ ξαφνικὰ αἰχμάλωτος ἀπὸ τὸ δικό μας βασιλιά, καὶ ὀδηγηθεῖ στὴν πόλη, ὅλοι μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά θὰ τρέχαμε νὰ τὸν βλέπαμε.

7. Πράξ. 9, 4.

Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν πόλεμος συνέστηκεν, Ἰουδαίων θορυβούντων ἅπαντα καὶ ταραττόντων, καὶ πολλὰ τῇ τῆς Ἐκκλησίας ἀσφαλείᾳ προσαγόντων μηχανήματα, τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν πολεμίων ἦν ὁ Παῦλος, ὁ πάντων μείζονα καὶ ποιῶν καὶ λέγων, 5 ὁ πάντα θορυβῶν καὶ ταραττων, ἔδησε δὲ αὐτὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος, ἔδησε καὶ αἰχμάλωτον εἰσήγαγε τοῦτον τὸν πάντα ἀνατρέποντα, οὐκ ἐξέλθωμεν ἅπαντες ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, ὥστε ἰδεῖν αὐτὸν αἰχμάλωτον ἀγόμενον; Καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι τότε ἐκ τῶν οὐρανῶν ὄρῶντες αὐτὸν 10 δεδεμένον καὶ εἰσαγόμενον, ἐσκίρτων· οὐκ ἐπειδὴ δεδεμένον εἶδον μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνενόουν ὅσους ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν δεσμῶν λύειν ἔμελλεν· οὐκ ἐπειδὴ χειραγωγούμενον ἐθεάσαντο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλογίζοντο, ὅσους ἀνθρώπους ἔμελλεν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν χειραγωγεῖν ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο ἔχαιρον, οὐκ ἐ- 15 πειδὴ πεπηρωμένον εἶδον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνενόουν ὅσους ἔμελλεν ἀπὸ σκότους ἐξαγαγεῖν. Πορεύθητι γάρ, φησὶν, εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἀπαλλάξας αὐτοὺς ἀπὸ σκότους, μεταστήσεις αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης Χριστοῦ.

Διὰ ταῦτα τὸ προοίμιον ἀφείς, εἰς τὸ μέσον ἄλλεσθαι σπεύ- 20 δω. Παῦλος γὰρ καὶ ὁ Παύλου πόθος ἠνάγκασεν ἡμᾶς πηδῆσαι τοῦτο τὸ πῆδημα. Παῦλος καὶ ὁ Παύλου πόθος. Σύγγνωτέ μοι, μᾶλλον δὲ μὴ σύγγνωτε, ἀλλὰ καὶ ζηλώσατε τὸν ἔρωτα, εἰκότως συγγνώμην αἰτεῖ· ὁ δὲ τοιοῦτον ἐρῶν, καλλωπιζέσθω τῷ πόθῳ, καὶ πολλοὺς ποιείτω κοινωνοὺς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ συνε- 25 ραστὰς αὐτοῦ κατασκευαζέτω μυρίους. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁδῶ βαδίζοντα καὶ τάξει προβαίνοντα, καὶ τὰ πρότερα εἶπειν, καὶ πρὸς τὰ μέσα φθάσαι, οὐκ ἂν τὴν ἀρχὴν ἀφέντες, εὐθέως ἐπὶ τὸ μέσον ἦλθομεν· ἐπειδὴ δὲ τῶν πατέρων ὁ νόμος κελεύει μετὰ τὴν πεν-

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τῶρα ὑπάρχει πόλεμος, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι σ' ὄλα δημιουργοῦν θόρυβο καὶ ταραχὴ καὶ φέρουν πολλὰ μηχανήματα ἐναντίον τῆς ἀσφάλειας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἐχθρῶν ἦταν ὁ Παῦλος, ποὺ ἔκανε καὶ ἔλεγε περισσότερα ἀπ' ὄλους, ποὺ σ' ὄλα προκαλοῦσε θόρυβο καὶ ταραχὴ, τὸν ἔδεσε αὐτὸν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δικός μας βασιλιάς, τὸν ἔδεσε καὶ ἔφερε αἰχμάλωτο αὐτόν, ποὺ ἀνάτρεπε τὰ πάντα, δὲ θὰ βγοῦμε ὄλοι ν' ἀντικρύσουμε αὐτὸ τὸ θέαμα, ὥστε νὰ δοῦμε τὸν Παῦλο νὰ τὸν ὀδηγοῦν αἰχμάλωτο; Γιατὶ καὶ οἱ ἄγγελοι τότε ποὺ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸν ἔβλεπαν δεμένο καὶ νὰ τὸν φέρουν στὴν πόλη, χαίρονταν, ὄχι γιατί τὸν εἶδαν δεμένο μόνο, ἀλλὰ γιατί σκέπτονταν πόσους ἀνθρώπους θὰ ἔλυνε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τους. Ὁχι γιατί τὸν εἶδαν νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἀπὸ τὸ χέρι, ἀλλὰ γιατί σκέπτονταν πόσους ἀνθρώπους θὰ ὀδηγοῦσε ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ χαίρονταν, ὄχι γιατί τὸν εἶδαν τυφλό, ἀλλὰ γιατί ἀναλογίζονταν πόσους θὰ βγάλει ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Πῆγαινε, τοῦ λέγει ὁ Θεός, στὰ ἔθνη, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλάξεις τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ σκοτάδι, νὰ τοὺς μεταφέρεις στὴ βασιλεία τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

Γι' αὐτὸ ἀφήνω τὸ προοίμιο τοῦ βιβλίου καὶ ἔρχομαι ἀμέσως στὴ μέση. Γιατὶ ὁ Παῦλος καὶ ἡ ἀγάπη του μᾶς ἀναγκάζουν νὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ ἄλμα. Ὁ Παῦλος καὶ ὁ πόθος τοῦ Παύλου. Συγχωρῆστε με, ἢ καλύτερα, μὴ μὲ συγχωρῆστε, ἀλλὰ καὶ ζηλέψτε τὸν ἔρωτά μου αὐτόν. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἔναν παράλογο ἔρωτα, δικαιολογημένα ζητάει συγγνώμη. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἔχει ἕναν τέτοιο ἔρωτα, ἄς στολίζεται μὲ τὸν πόθο, καὶ ἄς καθιστᾷ πολλοὺς συμμέτοχους τῆς ἐπιθυμίας του καὶ ἄς κάνει χιλιάδες συνεργαστές του. Ἐὰν βέβαια συνέβαινε, βαδίζοντας κανονικὰ καὶ προχωρώντας μὲ τάξη, νὰ ποῦμε καὶ τὰ πρῶτα καὶ νὰ φθάσουμε στὴ μέση, δὲ θὰ φθάναμε ἀμέσως στὴ μέση, ἀφοῦ ἀφήσουμε τὴν ἀρχή. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ νόμος τῶν πατέρων διατάζει νὰ σηκώνεται τὸ βιβλίο τῶν Πράξεων μετὰ

τηκοστήν ἀποτίθεσθαι τὸ βιβλίον, καὶ τῷ τέλει τῆς ἑορτῆς ταύτης συγκαταλύεται καὶ ἡ τοῦ βιβλίου ἀνάγνωσις, ἐφοβήθη μὴ ποτε περὶ τὰ προοίμια ἀσχολουμένων ἡμῶν καὶ διατριβόντων, προσεκδράμη τὴν ἡμετέραν ἀφιξίν τῆς ἱστορίας ἢ ἀκολουθία.

5 Διὰ τοῦτο ἔδραμον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ διηγήματος, καὶ καθάπερ κεφαλῆς ὀπισθεν κατέχων τὸ προοίμιον τῆς ἱστορίας, κελεύσας μεῖναι καὶ στήναι ὑμᾶς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ. Τῆς γὰρ τοῦ διηγήματος κεφαλῆς ἀψάμενος, θαρρῶν λοιπὸν ἅπασιν ἐπέξειμι τοῖς λοιποῖς, κἂν ἡ ἑορτὴ παρέλθῃ· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ἀκαιρίαν ἐγ-
10 καλέσει, αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ἀνάγκης τῶν τῆς ἀκαιρίας ἐγκλημάτων ἀπαλλαττούσης ἡμᾶς· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν προοιμίων ἐπὶ τὸ μέσον ἔδραμον. Ὅτι γὰρ οὐκ ἦν ὁδῶ βαδίζοντα πρὸς Παῦλον ἐλθεῖν, ἀλλὰ προεξέδραμεν ἂν τῆς ἡμετέρας γλώττης τὸ βιβλίον, καὶ τὰς θύρας ὑμῖν ἀπέκλεισεν ἂν, ἐξ αὐτοῦ
15 τοῦ προοιμίου ποιήσω φανερόν, εἰ καὶ ἤδη γέγονε τοῦτο δῆλον.

4. Εἰ γὰρ ἐπιγραφὴν μόνην ὑμῖν ἀναγινώσκοντες καὶ ἐξηγούμενοι, τὸ ἥμισυ τῆς ἑορτῆς ἀνηλώσαμεν, εἰ καὶ πρὸς τὸ πέλαγος αὐτὸ τοῦ βιβλίου ἀπὸ τοῦ προοιμίου ἀρξάμενοι, τὸν λόγον ἀφεῖναι ἐπεχειρήσαμεν, πόσον ἂν ἀνηλώσαμεν χρόνον, ὥστε φθάσαι
20 εἰς τὰ κατὰ τὸν Παῦλον διηγήματα; Μᾶλλον δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου δῆλον ὑμῖν τοῦτο ποιῆσαι πειράσομαι. «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε». Πόσα νομίζετε ἐνταῦθα εἶναι ζητήματα; Πρῶτον, τίνος ἕνεκεν ἀναμιμνήσκει αὐτὸν τοῦ προτέρου βιβλίου. Δεύτερον, τίνος ἕνεκεν «Λόγον»
25 καλεῖ, καὶ οὐχὶ εὐαγγέλιον· καίτοι γε Παῦλος εὐαγγέλιον αὐτὸ καλεῖ, οὕτωςι λέγων, «Οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν», περὶ τοῦ Λουκᾶ λέγων. Τρίτον, τίνος ἕνεκέν φησι, «Περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς». Εἰ γὰρ Ἰωάννης, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παρρη-
30 σίας, ὁ ἐπὶ τὸ στήθος ἐκεῖνο τὸ ἅγιον κατακλιθῆναι καταξιω-

τὴν Πεντηκοστή, καὶ μὲ τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς αὐτῆς τελειώνει καὶ ἡ ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, φοβήθηκα, καθὼς θὰ ἀσχολούμαστε καὶ θὰ ἐξετάζουμε τὰ πρῶτα μέρη τοῦ βιβλίου, μήπως ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας φθάσει πρὶν ἀπὸ μᾶς.

Γι' αὐτὸ ἔτρεξα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης, καὶ ἔχοντας σὰν ἀρχὴ στὸ τέλος τὸ προοίμιο τῆς ἱστορίας, σᾶς συμβούλεψα νὰ μείνετε καὶ νὰ σταθεῖτε στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου. Ἐφοῦ λοιπὸν καταπιάστηκα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης, θὰ προχωρήσω θαρραλέα στὴν συνέχεια σ' ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη περάσει ἡ ἑορτὴ. Γιατὶ κανένας δὲ θὰ μᾶς κατηγορήσει γι' ἀκατάλληλο χρόνο, ἄφοῦ ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη γιὰ νὰ συνεχίσουμε μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς κατηγορίες γιὰ ὀμίλια ἄκαιρη. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔτρεξα στὴ μέση. Ὅτι βέβαια δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ φθάσουμε στὸν Παῦλο βαδίζοντας κανονικά, ἀλλὰ τὸ βιβλίον θὰ ξεπερνοῦσε τὴ διδασκαλία μας καὶ θὰ μᾶς ἐκλείνε τις πόρτες, θὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ, ἂν καὶ ἔγινε ἤδη φανερὸ αὐτό.

4. Ἐφοῦ καταναλώσαμε τὴ μισὴ ἑορτὴ, γιὰ νὰ σᾶς διαβάσουμε καὶ νὰ σᾶς ἐξηγήσουμε τὴν ἐπιγραφή μόνο, ἂν ἐπιχειρούσαμε ν' ἀφήσουμε τὸ λόγο στὸ πέλαγος αὐτὸ τοῦ βιβλίου, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ προοίμιό του, πόσο χρόνο θὰ ξοδεύαμε, γιὰ νὰ φθάσουμε στὶς διηγήσεις γιὰ τὸν Παῦλο; Καλύτερα ὁμως νὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ προοίμιο. «Τὸ πρῶτον βιβλίον, Θεόφιλε, τὸ ἔγραψα γιὰ ὅλα». Πόσα ζητήματα νομίζετε ὅτι δημιουργοῦνται ἐδῶ; Πρῶτον, γιὰ ποῖον λόγο τοῦ θυμίζει τὸ πρῶτον βιβλίον του. Δεύτερον, γιατί, τὸ ὀνομάζει «λόγον», καὶ ὄχι εὐαγγέλιον, ἂν καὶ ὁ Παῦλος τὸ ὀνομάζει αὐτὸ εὐαγγέλιον, λέγοντας ἔτσι, «Ὁ ὁποῖος ἐπαινεῖται ἀπ' ὅλες τὶς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ εὐαγγέλιόν του»⁸, ὅταν μιλάει γιὰ τὸ Λουκᾶ. Τρίτον, γιατί, λέγει, «Γιὰ ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Ἰησοῦς». Γιατί, ἂν ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ποὺ εἶχε τόσο θάρρος, αὐτὸς ποὺ καταξιώθηκε νὰ γείρει στὸ ἅγιον στή-

θείς, ὁ τὰς πηγὰς ἐκεῖθεν ἀρυσάμενος τοῦ Πνεύματος, οὗτος οὐκ ἐτόλμησε τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ τοσαύτη κέχρηται ἀσφαλείᾳ, ὡς εἰπεῖν, ὅτι «Εἰ ἐγράφετο καθ' ἐν πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Χριστός, οὐδ' ἂν αὐτὸν οἶμαι χωρῆσαι τὸν κόσμον τὰ γραφόμενα βιβλία», πῶς οὗτος ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὧν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς»; ἄρα μικρὸν ἡμῖν τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι δοκεῖ;

Κἀκεῖ μὲν, «Κράτιστε Θεόφιλε», μετ' ἐγκωμίου τὸ ὄνομα οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς τοῦτο τοῖς ἀγίοις εἴρηται. Καὶ τάχα καὶ τοῦτο ἀπὸ μέρους ἐδείξαμεν, ὅτι οὐδὲ ἰῶτα, ἐν οὐδὲ μίαν κεραίαν ἀπλῶς ἐστὶν ἰδεῖν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένην. Εἰ τοίνυν ἐν τῷ προοιμίῳ τοσαῦτα ζητήματα, πόσον ἐμέλλομεν ἀναλίσκειν χρόνον τὰ ἐξῆς ἅπαντα ἐπιόντες; Διὰ ταῦτα ἠναγκάσθην τὸ ἐν μέσῳ παραδραμῶν, πρὸς Παῦλον ἐλθεῖν. Τίνος οὖν ἔνεκεν τὰ ζητήματα εἰπόντες, τὴν λύσιν αὐτῶν οὐκ ἐπηγάγομεν; Ἐθίζοντες ὑμᾶς μὴ διὰ παντὸς μεμασημένην δέχεσθαι τὴν τροφήν, ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ αὐτοὺς ἐπάγειν τὴν λύσιν τοῖς νοήμασιν, ὅπερ ποιοῦσι αἱ περιστεραί. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι τοὺς νεοττοῦς, ἕως μὲν ἂν ἐν τῇ καλιᾷ μένουσι, τῷ οἰκείῳ τρέφουσι στόματι· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς δυνήθωσιν ἐξαγαγεῖν τῆς νοσσιᾶς, καὶ ἴδωσιν αὐτοῖς παγέντα τὰ πτερά, οὐκέτι τοῦτο λοιπὸν ποιοῦσιν, ἀλλὰ φέρουσι μὲν τὸν κόκκον ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ δεικνύουσιν, ἐπειδὴ δὲ οἱ νεοττοὶ προσδοκῆσαντες πλησίον ἔλθωσιν, αἱ μητέρες ἀφείσαι τὴν τροφήν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, δι' ἑαυτῶν κελεύουσιν ἀναλέγεσθαι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν, λαβόντες τὴν πνευματικὴν τροφήν ἐπὶ τοῦ στόματος, ἐκαλέσαμεν ὑμᾶς, ὡς δηλώσοντες ὑμῖν συνήθως τὴν λύσιν· ἐπειδὴ δὲ προσήλθετε καὶ προσεδοκῆσατε δέξασθαι, ἀφήκαμεν, ὥστε ὑμᾶς δι' ὑμῶν αὐτῶν ἀναδέξασθαι τὰ νοήματα.

Διὰ τοῦτο τὸ προοίμιον ἀφέντες, πρὸς Παῦλον ἐπειγόμεθα. Ἐροῦμεν δὲ οὐχ ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν ὠφέλησε μόνον, ἀλλ' ὅσα

9. Ἰω. 21, 25.

10. Λουκᾶ 1, 3.

θος τοῦ Κυρίου, αὐτὸς ποὺ ἄντλησε ἀπὸ ἐκεῖ τὶς πηγές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸς δὲν τόλμησε νὰ τὸ πεῖ αὐτό, ἀλλὰ μιλάει μὲ τόση βεβαιότητα, ὥστε νὰ πεῖ, «Ἐὰν γράφονταν χωριστὰ τὸ καθένα ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Χριστός, νομίζω ὅτι οὔτε αὐτὸς ὁ κόσμος θὰ χωροῦσε τὰ βιβλία ποὺ θὰ γράφονταν»⁹, πῶς ὁ Λουκᾶς τόλμησε νὰ πεῖ, ὅτι «Τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἔγραψα, Θεόφιλε, γιὰ νὰ ἐξιστορήσω ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Ἰησοῦς»; Μήπως μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα;

Καὶ στὸ εὐαγγέλιο λέγει, «ἐκλαμπρότατε Θεόφιλε»¹⁰ ἐπαινώντας τὸ ὄνομα· γιὰ αὐτὸ δὲν ἔχει λεχθεῖ οὔτε γιὰ τοὺς ἁγίους. Καὶ ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδείξαμε μερικῶς, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἓνα γιώτα, οὔτε μία κεραία δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε νὰ βρῆσκειται τυχαῖα στὶς Γραφές. Ἐὰν λοιπὸν στὸ προοίμιο ὑπάρχουν ζητήματα, πόσο χρόνο θὰ ξοδέψουμε γιὰ νὰ ἐξετάσουμε ὅλα τὰ ἐπόμενα; Γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκα νὰ ἔρθω στὸν Παῦλο, ἀφοῦ παρέβλεψα τὰ ἐνδιάμεσα. Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο εἶπαμε τὰ προβλήματα, χωρὶς νὰ προσθέσουμε τὴ λύση τους; Γιὰ νὰ σᾶς συνηθίσουμε νὰ μὴ δέχεστε πάντοτε μασημένη τὴν τροφή, ἀλλὰ σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ δίνετε καὶ μόνοι σας τὴ λύση στὰ νοήματα, πράγμα ποὺ κάνουν τὰ περιστέρια. Γιατὶ καὶ αὐτὰ τρέφουν στὸ στόμα τους τὰ μικρά, ὅσο καιρὸ μένουν στὴ φωλιά τους. Ὅταν ὁμως μπορέσουν νὰ τὰ βγάλουν ἀπὸ τὴ φωλιά τους καὶ δοῦν ὅτι ἔχουν σταθεροποιηθεῖ τὰ φτερά τους, δὲν τὸ κάνουν πιά αὐτό, ἀλλὰ φέρνουν τὸν κόκκο στὸ στόμα τους καὶ τὸν δείχνουν, καὶ ὅταν τὰ μικρὰ ποὺ περιμένουν ἔρθουν κοντά, οἱ μητέρες ἀφήνουν τὴν τροφή στὸ ἔδαφος καὶ τὰ προτρέπουν νὰ τὴν πάρουν μόνα τους. Ἐτσι κάμαμε καὶ ἐμεῖς, παίρνοντας τὴν πνευματικὴ τροφή στὸ στόμα, σᾶς καλέσαμε, γιὰ νὰ σᾶς φανερώσουμε ὅπως συνήθως τὴ λύση. Ἐπειδὴ ὁμως ἦρθατε καὶ περιμένατε νὰ τὴν πάρετε, σᾶς ἀφήσαμε, ὥστε μόνοι σας νὰ κατανοήσετε τὰ νοήματα.

Γι' αὐτό, ἀφήνοντας τὸ προοίμιο, σπεύδουμε στὸν Παῦλο. Καὶ θὰ ποῦμε ὄχι μόνο ὅσα ὠφέλησε τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ

καὶ ἔβλαψε· καὶ γὰρ ἀναγκαῖος ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος. Ἐροῦμεν πῶς ἐμαχήσατο τῷ λόγῳ τοῦ κηρύγματος, πῶς ἐπολέμησε τῷ Χριστῷ, πῶς ἐδίωξε τοὺς ἀποστόλους, πῶς τὰ τῶν πολεμίων ἐφρόνει, πῶς πάντων πλείονα παρεῖχε τῇ Ἐκκλησίᾳ πράγματα.

5 Ἀλλὰ μηδεὶς αἰσχυνέσθω περὶ Παύλου ταῦτα ἀκούων· οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῦ κατηγορήματα, ἀλλ' ἐγκωμίων ὑπόθεσις. Οὐ γὰρ κατηγορία αὐτῷ πρότερον ὄντα φαῦλον, ὕστερον γενέσθαι χρηστόν, ἀλλὰ τὸ πρότερον ὄντα σπουδαῖον, ὕστερον μεταβάλλεσθαι πρὸς πονηρίαν· ἀπὸ γὰρ τοῦ τέλους αἰεὶ τὰ πράγματα κρίνε-

10 ται. Καὶ γὰρ τοὺς κυβερνήτας, κἂν μυρία ναύαγια ὑπομείνωσιν, ὅταν μέλλωσιν εἰς τὸν λιμένα καταίρειν, ἂν φορτίων πεπληρωμένην ὀλκάδα καταγάγωσιν, οὐ φημὲν πεπρᾶχθαι κακῶς, τοῦ τέλους τὰ παρελθόντα ἀποκρῦψαντος· καὶ τοὺς ἀθλητὰς πάλιν, κἂν μυρία πρότερον ἠττηθῶσι, τὴν δὲ περὶ τοῦ στεφάνου πάλιν

15 κρατήσωσιν, οὐκ ἀποστεροῦμεν τῶν ἐγκωμίων τῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ διὰ τὰ πρότερα.

Οὕτω καὶ ἐπὶ Παύλου ποιήσωμεν· Καὶ γὰρ καὶ οὗτος καὶ μυρία ναύαγια ὑπέμεινεν, ἀλλ' ὅτε εἰς τὸν λιμένα καταίρειν ἔμελλε, πεπληρωμένην ἐπήγαγε τῶν φορτίων τὴν ὀλκάδα. Καὶ ὡσπερ ὁ

20 Ἰούδας οὐδὲν ὠφέλησε πρὸ τούτου μαθητῆς ὢν, εἶτα προδότης γενόμενος· οὕτω καὶ οὗτος οὐδὲν παρεβλάβη πρὸ τούτου διώκτης ὢν, μετὰ δὲ ταῦτα γενόμενος εὐαγγελιστής. Ἐγκώμια Παύλου ταῦτά ἐστιν, οὐκ ἐπειδὴ κατέσκαψε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὴν πάλιν ὠκοδόμησεν· οὐκ ἐπειδὴ ἐπόρθησε τὸν λό-

25 γον, ἀλλ' ἐπειδὴ πορθήσας τὸν λόγον, αὐτὸς αὐτὸν πάλιν ἠῤῥησεν· οὐκ ἐπειδὴ ἐπολέμησε τοὺς ἀποστόλους, οὐκ ἐπειδὴ διεσπάραξε τὴν ἀγέλην, ἀλλ' ἐπειδὴ διασπαράξας, ὕστερον αὐτὸς αὐτὴν συνεκρότησε.

5. Τί τούτου παραδοξότερον γένοιτ' ἂν; Ὁ λύκος ἐγένετο

30 ποιμὴν· ὁ τὸ αἷμα τῶν προβάτων ἐκπίνων, οὐ διέλιπε τὸ αἷμα ἑαυτοῦ ἐκχέων ὑπὲρ τῆς τῶν προβάτων σωτηρίας. Βούλει μαθεῖν

ὅσα τὴν ἔβλαψε, γιὰ τὴν πραγματικὰ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖα αὐτὴ ἡ ὁμιλία. Θὰ ποῦμε πῶς πολέμησε τὸ Χριστό, πῶς καταδίωξε τοὺς ἀποστόλους, πῶς εἶχε τὶς πεποισθήσεις τῶν ἐχθρῶν, πῶς ἐνοχλοῦσε τὴν Ἐκκλησία περισσότερο ἀπ' ὄλους. Ἀλλὰ ἄς μὴ ντρέπεται κανένας γιὰ τὸν Παῦλο, ὅταν ἀκούει αὐτά. Γιὰ τὸν δὲν εἶναι αὐτὰ κατηγορίες, ἀλλὰ προϋπόθεση ἐγκωμίων. Βέβαια δὲν εἶναι κατηγορία γι' αὐτόν, τὸ ὅτι ἐνῶ ἦταν προηγουμένως κακός, ἔγινε ὕστερα ἀγαθός, ἀλλὰ τὸ νὰ ἦταν προηγουμένως ἀγαθός, καὶ νὰ στραφεῖ ὕστερα στὴν πονηρία, γιὰ τὸ ἀπὸ τὸ τέλος τοὺς κρίνονται πάντοτε τὰ πράγματα. Καὶ οἱ κυβερνητὲς, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστοῦν πάρα πολλὰ ναυάγια, ὅταν πρόκειται νὰ πλεύσουν στὸ λιμάνι, ἂν ὀδηγήσουν τὸ καράβι γεμάτο ἀπὸ τὰ φορτία, δὲ θὰ ποῦμε ὅτι δὲν εἶχαν ἐνεργήσει σωστά, ἀφοῦ τὸ τέλος κάλυψε τὰ περασμένα. Καὶ τοὺς ἀθλητὲς πάλι, ἔστω καὶ ἂν νικήθηκαν πολλές φορές προηγουμένως, ἂν νικήσουν ὁμοῦ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ στεφάνι, δὲν τοὺς στεροῦμε τοὺς ἐπαίνους γιὰ τὴν νίκη τοὺς ἐπειδὴ νικήθηκαν προηγουμένως.

Ἔτσι ἄς κάνουμε καὶ γιὰ τὸν Παῦλο. Γιὰ τὸν αὐτὸς ναυάγησε πάρα πολλές φορές, ἀλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πλεύσει στὸ λιμάνι, ὀδηγοῦσε γεμάτο ἀπὸ τὰ φορτία τὸ καράβι. Καὶ ὅπως ὁ Ἰούδας δὲν ὠφέλησε καθόλου προηγουμένως, ἂν καὶ ἦταν μαθητής, ἀφοῦ ἔπειτα ἔγινε προδότης, ἔτσι καὶ αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε προηγουμένως, ἂν καὶ ἦταν διώκτης, ἀφοῦ ἀργότερα ἔγινε εὐαγγελιστής. Αὐτὰ εἶναι ἐπαινοὶ γιὰ τὸν Παῦλο, ὅχι γιὰ τὴν γκρέμισε τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἴδιος πάλι τὴν οἰκοδόμησε. Ὁχι γιὰ τὸ πολέμησε τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ γιὰ τὸ πολέμησε, ὅ ἴδιος πάλι τὸ αὐξήσε. Ὁχι γιὰ τὸ καταδίωξε τοὺς ἀποστόλους, ὅχι γιὰ τὸ κατασπάραξε τὸ ποίμνιο, ἀλλὰ γιὰ τὸ κατασπάραξε, ὅ ἴδιος ὕστερα τὸ ἀνασυγκρότησε.

5. Τί θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ πρὸς παράξενο ἀπὸ αὐτό; Ὁ λύκος ἔγινε ποιμένας. Ἐκεῖνος ποὺ ἔπινε τὸ αἷμα τῶν προβάτων, δὲ σταμάτησε νὰ χύνῃ τὸ αἷμα τοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τῶν προβάτων. Θέλεις νὰ μάθῃς πῶς ἔπινε τὸ αἷμα τῶν προβάτων; πῶς ἡ

πῶς τὸ αἷμα τῶν προβάτων ἐξέπινε; πῶς ἡμαγμένη ἦν αὐτοῦ ἡ
 γλῶσσα; «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς
 μαθητὰς τοῦ Κυρίου». Ἄλλ' οὗτος ὁ ἀπειλῆς καὶ φόνου ἐμπνέ-
 5 αὐτοῦ ἐξέχεεν ὑπὲρ τῶν ἀγίων. «Εἰ κατὰ ἄνθρωπον», φησὶν, ἐ-
 θηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ»· καὶ πάλιν, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνή-
 σκω»· καὶ πάλιν, «Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Καὶ ταῦ-
 τα ἔλεγεν ὁ παρῶν ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου, καὶ ἦν συνευ-
 δοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. Ὅραξ πῶς ὁ λύκος ποιμὴν ἐγένετο;
 10 Ἄρ' οὐκ αἰσχύνεσθε πρὸ τούτου ἀκούοντες ὅτι διώκτης ἦν καὶ
 βλάσφημος καὶ ὑβριστής;

Εἶδετε πῶς μείζον αὐτοῦ ἐποίησε τὸ ἐγκώμιον ἢ προτέρα
 κατηγορία; Οὐκ ἔλεγον ὑμῖν ἐν τῇ προτέρᾳ συνάξει ὅτι τῶν πρὸ
 τοῦ σταυροῦ σημείων τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν μείζονα ἐγένετο; οὐκ
 15 ἔδειξα ὑμῖν καὶ ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς εὐνοίας τῶν μαθη-
 τῶν, καὶ πῶς πρὸ τούτου μὲν ὁ Χριστὸς ἐπιτάττων ἤγειρε τοὺς
 νεκρούς, ὕστερον δὲ αἱ σκιαὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τοῦτο ἐποίουν;
 πῶς τότε μὲν αὐτὸς κελεύων ἐθαυματούργει, ὕστερον δὲ οἱ δοῦ-
 λοι αὐτοῦ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κεχρημένοι μείζονα ἐποίησαν; οὐκ
 20 εἶπον ὑμῖν περὶ τῶν ἐχθρῶν, πῶς διέσεισεν αὐτῶν τὸ συνειδός;
 πῶς ἐκράτησε τῆς οἰκουμένης ἀπάσης; πῶς μείζονα τὰ σημεία
 μετὰ τὸν σταυρὸν ἦν τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ; Ἀδελφὸς ἐκείνου
 καὶ ὁ σήμερον εἰσελθὼν λόγος.

Τί γὰρ τοῦ κατὰ Παῦλον μείζον σημείου γένοιτ' ἄν; Ζῶντα
 25 μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Πέτρος ἠρνήσατο, ἀποθανόντα δὲ ὁ Παῦλος
 ὠμολόγησε. Τοῦ δὲ νεκροῦς ἐγειῖραι διὰ τῶν σκιῶν μείζον ση-
 μεῖον ἦν τὸ τὴν γνώμην Παύλου ἐπισπάσασθαι καὶ ἐλεῖν. Ἐκεῖ
 μὲν γὰρ ἡ φύσις εἶπετο, καὶ οὐκ ἀντέλεγε τῷ ἐπιτάττοντι· ἐνταῦ-
 θα δὲ προαίρεσις ἦν τοῦ πεισθῆναι, καὶ τοῦ μὴ πεισθῆναι κυρία·

11. Πράξ. 9, 1.

12. Α' Κορ. 15, 32.

13. Α' Κορ. 15, 31.

14. Ρωμ. 8, 36.

15. Πράξ. 7, 60.

γλώσσα του εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος; «Καὶ ὁ Σαῦλος ἔξακολουθοῦσε ν' ἀποπνέει αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόνου στοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου»¹¹. Ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀπέπνεε ἀπειλὴ καὶ φόνο, καὶ ἔχυνε τὸ αἷμα τῶν πιστῶν, ἄκουσε πῶς ἔχυνε τὸ αἷμα του γιὰ χάρη τῶν πιστῶν. «Ἐὰν σὰν ἄνθρωπος πολέμησα μὲ θηρία στὴν Ἔφεσο»¹², λέγει. Καὶ πάλι· «Καθημερινὰ πεθαίνω»¹³. Καὶ πάλι· «Θεωρηθήκαμε σὰν πρόβατα γιὰ σφαγὴ»¹⁴. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε ἐκεῖνος ποὺ ἦταν παρὸν ὅταν χυνόταν τὸ αἷμα τοῦ Στεφάνου καὶ συμφωνοῦσε μὲ τὴ θανάτωσή του¹⁵. Βλέπετε πῶς ὁ λύκος ἔγινε ποιμένας; Λοιπὸν δὲν ντρέπεστε ὅταν ἀκούτε ὅτι προηγουμένως ἦταν διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστής;

Εἶδατε πῶς ἔκαμε μεγαλύτερο τὸν ἔπαινό του ἢ προηγούμενη κατηγορία; Δὲ σᾶς ἔλεγα στὴν προηγούμενη συγκέντρωσή μας ὅτι τὰ θαύματα μετὰ τὴν σταύρωση ἔγιναν μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ θαύματα πρὶν ἀπὸ τὴ σταύρωση; Δὲ σᾶς ἔδειξα καὶ ἀπὸ τὰ θαυμαστὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν μαθητῶν, καὶ πῶς πρὶν ἀπὸ τὴ σταύρωση ὁ Χριστὸς διατάσσοντας ἀνάσταине τοὺς νεκροὺς, ὕστερα ὁμοῦς οἱ σκιῆς τῶν δούλων του ἔκαναν αὐτό; πῶς τότε αὐτὸς διατάσσοντας ἔκανε θαύματα καὶ ὕστερα οἱ δοῦλοι του χρησιμοποιοῦντας τὸ ὄνομά του ἔκαναν μεγαλύτερα θαύματα; Δὲ σᾶς εἶπα γιὰ τοὺς ἐχθροὺς του, πῶς συγκλόνισε τὴ συνείδησή τους; πῶς νίκησε ὅλη τὴν οἰκουμένη; πῶς τὰ θαύματα μετὰ τὴ σταύρωσή του ἦταν μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ θαύματα πρὶν ἀπὸ τὴ σταύρωση; Εἶναι συγγενικὴ μ' ἐκείνη καὶ ἡ σημερινὴ ὁμιλία.

Γιατὶ τί θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ θαῦμα τοῦ Παύλου; Διότι ὅταν ζοῦσε ὁ Χριστός, τὸν ἀπαρνήθηκε ὁ Πέτρος, ἐνῶ ὅταν πέθανε τὸν πίστεψε ὁ Παῦλος. Καὶ ἀπὸ τὸ ν' ἀνασταίνει νεκροὺς μὲ τίς σκιῆς εἶναι μεγαλύτερο θαῦμα τὸ νὰ προσελκύσει καὶ νὰ αἰχμαλωτίσει τὴ γνώμη τοῦ Παύλου. Γιατὶ ἐκεῖ ἡ φύση ἀκολουθοῦσε καὶ δὲν ἀντιμιλοῦσε σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔδινε τὴ διαταγή. Ἐδῶ ὁμοῦς ἡ διάθεση μπορούσε νὰ πεισθεῖ ἢ νὰ μὴν πεισθεῖ· ἔτσι δείχνεται μεγάλη ἡ δύναμη ἐκείνου ποὺ τὴν

ὄθεν πολλή ἡ δύναμις τοῦ πείσαντος δείκνυται. Τοῦ γὰρ φύσιν διορθῶσαι τὸ προαίρεσιν μεταβαλεῖν πολλῶ μείζον ἦν· μείζον ἄρα τῶν ἄλλων ἀπάντων σημεῖον ἐγένετο τὸ Παῦλον προσελθεῖν τῷ Χριστῷ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τάφον. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο
5 ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς πᾶσαν τὴν ἐχθραν ἐπιδείξασθαι, καὶ τότε ἐκάλεσεν, ἵνα ἀνύποπτον ποιήσῃ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν, καὶ τὸν διδασκαλίας λόγον.

Πέτρος μὲν γὰρ περὶ αὐτοῦ λέγων ἴσως ὑπωπτεύετο· εἶχε γάρ τις τῶν ἀναισχύντων εἶπεῖν τι. Εἶπον δὲ τῶν ἀναισχύντων,
10 ὅτι κἀκεῖ φανερὰ ἡ ἀπόδειξις ἦν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος αὐτὸν ἠρνήσατο πρότερον, καὶ ἠρνήσατο μεθ' ὄρκου, ἀλλ' ὁμως τὸν αὐτὸν τοῦτον ὁμολογῶν ὕστερον καὶ τὴν ψυχὴν ἐπέδωκε τὴν ἑαυτοῦ. Εἰ δὲ μὴ ἀνέστη, οὐκ ἂν ὁ ζῶντα ἀρνησάμενος, ὥστε μὴ ἀρνήσασθαι τελευτήσαντα, μυρίους ἂν θανάτους ὑπέμεινε· διὸ καὶ
15 ἐπὶ Πέτρου φανερὰ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως ἦν. Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν εἶχον οἱ ἀναίσχυντοι λέγειν, ὅτι ἐπειδὴ μαθητῆς αὐτοῦ ἦν, ἐπειδὴ τραπέζης ἐκοινώνησεν αὐτῷ, καὶ τρία ἔτη αὐτῷ συνεγένετο, ἐπειδὴ διδασκαλίας ἀπήλαυσεν, ἐπειδὴ ἐκολακεύθη ὑπ' αὐτοῦ ἀπατηθεὶς, διὰ τοῦτο κηρύττει αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν· ὅταν
20 δὲ Παῦλον ἴδῃς τὸν οὐκ εἰδότα αὐτόν, τὸν οὐκ ἀκούσαντα αὐτοῦ, τὸν οὐ μετασχόντα τῆς διδασκαλίας, τὸν καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν αὐτῷ πολεμοῦντα, τὸν ἀποκτιννύντα τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, τὸν πάντα συγχέοντα καὶ ταραττοντα, τοῦτον ἐξαίφνης μεταβεβλημένον, καὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος καμάτοις ἅπαντας παρελάσαντα τοὺς τοῦ Χριστοῦ φίλους, ποίαν ἕξεις λοιπόν,
25 εἰπέ μοι, ἀναισχυντίας πρόφασιν, ἀπιστῶν τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ;

Εἰ γὰρ μὴ ἀνέστη ὁ Χριστός, τίς τὸν οὕτως ὦμον καὶ ἀπάνθρωπον, τίς τὸν ἐκπεπολεμωμένον καὶ ἠγριωμένον ἐπεσπάσατο
30 ἂν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπηγάγετο; Εἶπε γάρ μοι, ὦ Ἰουδαῖε, τίς Παῦλον ἔπεισε προσελθεῖν τῷ Χριστῷ; Πέτρος; ἀλλ' Ἰάκωβος;

ἔπεισε. Γιατὶ τὸ ν' ἀλλάξεις τὴ διάθεση ἐνὸς εἶναι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ διορθώσεις τὴ φύση. Ἐπομένως τὸ νὰ προσέλθει ὁ Παῦλος στὸ Χριστὸ μετὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ταφὴ του, ἔγινε τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ θαύματα. Καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἄφησε ὁ Χριστὸς νὰ δείξει ὅλο του τὸ μίσος, καὶ ὕστερα τὸν κάλεσε, γιὰ νὰ κάμει ἰσχυρὴ καὶ χωρὶς ὑποψίες τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ κηρύγματός του.

Γιατὶ ἂν μιλοῦσε ὁ Πέτρος γιὰ τὸ Χριστὸ ἴσως νὰ θεωροῦνταν ὑποπτος, ἐπειδὴ κάποιος ἀναίσχυντος μπορούσε νὰ πεῖ κάτι. Καὶ εἶπα ἀναίσχυντος, γιατί καὶ ἐκεῖ ἦταν ὀλοφάνερη ἡ ἀπόδειξη. Βέβαια καὶ αὐτὸς τὸν ἀρνήθηκε προηγουμένως, καὶ τὸν ἀρνήθηκε μὲ ὄρκο, ἀλλὰ ὁμως, ὁμολογώντας ἀργότερα αὐτὸν τὸν ἴδιο, ἔδωσε καὶ τὴν ψυχὴ του ἀκόμη. "Ἄν ὁμως δὲν ἀναστήθηκε, δὲ θὰ ὑπέμενε πολλοὺς θανάτους αὐτὸς ποὺ τὸν ἀρνήθηκε ὅταν ἦταν ζωντανός, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀρνηθεῖ ὅταν πέθανε. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Πέτρο ἦταν φανερὴ ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης. Πλὴν ὁμως αὐτὸ μπορούσαν νὰ ποῦν οἱ ἀναίσχυντοι, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἦταν μαθητῆς του, ἐπειδὴ κάθισε μαζί του στὸ τραπέζι καὶ ἦταν κοντὰ του τρία χρόνια, ἐπειδὴ ἄκουσε τὴ διδασκαλία του, ἐπειδὴ τὸν κολάκεψε ὅταν τὸν ἐξαπάτησε, γι' αὐτὸ κηρύττει τὴν ἀνάστασή του. "Ὅταν ὁμως δεῖς τὸν Παῦλο ποὺ δὲν ἤξερε τὸ Χριστό, ποὺ δὲν τὸν ἄκουσε, ποὺ δὲν ἔλαβε μέρος στὴ διδασκαλία του, ποὺ τὸν πολεμοῦσε καὶ μετὰ τὴ σταύρωσή του, ποὺ σκότωνε ἐκείνους ποὺ πίστευαν σ' αὐτόν, ποὺ προκαλοῦσε σύγχυση καὶ ταραχὴ σ' ὅλα, ὅταν τὸν δεῖς ν' ἀλλάζει ξαφνικὰ καὶ νὰ ξεπερνᾷ στοὺς κόπους γιὰ τὸ κήρυγμα ὅλους τοὺς φίλους τοῦ Χριστοῦ, πές μου, ποιά δικαιολογία ἀναίσχυντίας θὰ ἔχεις πλέον, ὅταν δὲν πιστεύεις στὸ κήρυγμα τῆς ἀνάστασης;

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἀναστήθηκε ὁ Χριστός, ποιὸς θὰ προσέλκε καὶ θὰ ἔφερνε κοντὰ του αὐτὸν ποὺ ἦταν τόσο σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, αὐτὸν ποὺ τὸν πολεμοῦσε μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ ἦταν τόσο ἄγριος; Πές μου λοιπὸν, Ἰουδαῖε, ποιὸς ἔπεισε τὸν Παῦλο νὰ προσέλθει στὸ Χριστό; ὁ Πέτρος; μήπως ὁ

ἀλλ' Ἰωάννης; Ἄλλ' οὗτοι πάντες αὐτὸν ἐδεδοίκεισαν καὶ ἔφριπτον, καὶ οὐχὶ πρὸ τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτε τῶν φίλων ἐγένετο, ὅτε Βαρνάβας ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς ἐπανήγαγεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔτι ἐφοβοῦντο κολλᾶσθαι αὐτῷ· καὶ ὁ μὲν
5 πόλεμος ἐλέλυτο, ὁ δὲ φόβος ἐπέμενε τοῖς ἀποστόλοις. Οἱ οὖν καταλλαγέντα αὐτὸν ἔτι φοβούμενοι, ἐχθρὸν ὄντα καὶ πολέμιον ἐτόλμων πείσαι; προσελθεῖν γὰρ ὄλως, ἢ στῆναι, ἢ διᾶραι στόμα, φανῆναι δὲ ὄλως ὑπέμενον;

Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· οὐκ ἦν ἀνθρωπίνη σπουδὴ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ θείας χάριτος. Εἰ τοίνυν νεκρὸς ἦν, ὡς φατε, ὁ Χριστός, καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτόν, πῶς μείζονα τὰ σημεῖα μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο; πῶς πλείων ἢ ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως; Οὐ γὰρ μόνον μετέστησε τὸν πολέμιον, καὶ ἀρχηγὸν τῆς μάχης ὑμῶν· καίτοι εἰ καὶ τοῦτο μόνον ἐποίησε, με-
15 γίστης δυνάμεως ἦν τὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον λαβεῖν αἰχμάλωτον· νῦν δὲ οὐχὶ τοῦτο μόνον εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ τούτου πολλῷ μείζον. Οὐ γὰρ μόνον μετέστησεν, ἀλλ' οὕτως οἰκεῖον ἐποίησεν, οὕτως ἐπεσπάσατο πρὸς τὴν εὐνοίαν τὴν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ αὐτῷ πάντα τῆς Ἐκκλησίας τὰ πράγματα ἐγχειρίσαι. «Σκεῦ-
20 ος» γάρ, φησὶν, «ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων», καὶ πλείονα τῶν ἀποστόλων πείσαι καμεῖν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς πρότερον ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένης.

6. Βούλει μαθεῖν πῶς αὐτὸν μετέστησε; πῶς αὐτὸν ᾠκειώσατο; πῶς αὐτὸν ἐπεσπάσατο; πῶς εἰς τοὺς πρώτους τῶν φίλων κατέλεξεν; Οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων τοσαῦτα ἐθάρῃσεν εἰπεῖν ἀπόρρητα, ὅσα τῷ Παύλῳ. Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; «Ἦκουσα ἀρρήτα ῥήματα», φησὶν, «ἀ οὐκ ἐξὸν ἐνθρώπῳ λαλῆσαι». Εἶδες, ὁ ἐχθρός, ὁ πολέμιος πόσῃν εὐνοίαν ἐπεδείξατο; Διὰ τοῦτο ἀ-

16. Πράξ. 9, 15.

17. Β' Κορ. 12, 4.

Ἰάκωβος; μήπως ὁ Ἰωάννης; Ἀλλὰ ὅλοι αὐτοὶ τὸν φοβοῦνταν καὶ τὸν ἔτρεμαν, καὶ ὄχι προηγουμένως μόνο, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔγινε φίλος τους, ὅταν ὁ Βαρνάβας τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἐπανάφερε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀκόμη φοβοῦνταν νὰ τὸν πλησιάσουν αὐτόν. Καὶ ὁ πόλεμος βέβαια σταμάτησε, ὁ φόβος ὅμως ἔμενε στοὺς ἀποστόλους. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ὅταν συμφιλιώθηκε μαζί τους ἀκόμη τὸν φοβοῦνταν, ὅταν ἦταν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος θὰ τολμοῦσαν νὰ τὸν πείσουν; καὶ ὅταν προσῆλθε ὀριστικὰ ἄντεχαν ν' ἀντισταθοῦν ἢ ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα τους ἢ νὰ παρουσιασθοῦν μπροστά του;

Δὲν εἶναι αὐτά, πραγματικὰ δὲν εἶναι. Δὲν ἦταν ἀνθρώπινη προσπάθεια αὐτὸ ποὺ ἔγινε, ἀλλ' ἔργο τῆς θείας χάριτος. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν νεκρὸς ὁ Χριστός, ὅπως λέγετε, καὶ ἦρθαν οἱ μαθητές του καὶ τὸν ἔκλεψαν, πῶς ἔγιναν μεγαλύτερα τὰ θαύματα μετὰ τὴν σταύρωση; πῶς εἶναι οἱ ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως του περισσότερες; Ὁχι μόνο ἄλλαξε τὸν ἐχθρὸ καὶ ἀρχηγὸ τοῦ πολέμου ἐναντίον σας, ἂν καὶ αὐτὸ μόνο ἂν ἔκαμε, ἦταν ἀπόδειξη πολὺ μεγάλης δυνάμεως τὸ νὰ συλλάβει αἰχμάλωτο τὸν ἐχθρὸ καὶ πολέμιο. Τώρα ὅμως ὄχι μόνο αὐτὸ δὲν ἔκαμε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ πολὺ μεγαλύτερο. Γιατί ὄχι μόνο τὸν ἄλλαξε, ἀλλὰ τὸν ἔκαμε τόσο δικό του, τὸν ἔφερε τόσο κοντὰ στὴ δική του ἀγάπη, ὥστε νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ ὅλα τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί λέγει ὁ Κύριος· «Αὐτὸς εἶναι ὄργανό μου ἐκλεκτό, γιὰ νὰ διαδώσει τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν, καὶ βασιλέων»¹⁶, καὶ νὰ πείσει περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους νὰ κοπιήσουν γιὰ τὴν Ἐκκλησία ποὺ προηγουμένως πολεμοῦσε ὁ Ἰδιος.

6. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς τὸν ἄλλαξε; πῶς τὸν ἔκαμε δικό του; πῶς τὸν προσέλκυσε; πῶς τὸν κατέταξε στοὺς πρώτους φίλους του; Σὲ κανένα ἄνθρωπο δὲν ἐμπιστεύθηκε νὰ πεῖ τόσα μυστικά, ὅσα στὸν Παῦλο. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; «Ἄκουσα ἀνέκφραστα λόγια», λέγει, «τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται στὸν ἄνθρωπο νὰ πεῖ»¹⁷. Εἶδες πόση ἀγάπη ἔδειξε ὁ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος; Γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν προη-

ναγκαῖον καὶ τὸν πρότερον βίον αὐτοῦ εἰπεῖν· καὶ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δείκνυσιν ἡμῖν φιλανθρωπίαν καὶ δύναμιν· φιλανθρωπίαν μὲν ὅτι ἐβουλήθη τὸν τοσαῦτα κακὰ ἐργασάμενον σῶσαι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι· δύναμιν δέ, ὅτι βουληθεὶς ἴσχυσε.

5 Καὶ τὴν Παύλου δὲ τοῦτο δείκνυσι ψυχὴν, ὅτι οὐδὲν πρὸς φιλονεικίαν ἐποίει, οὐδὲ ἀνθρωπίνῃ προκατειλημμένος δόξῃ, καθάπερ οἱ Ἰουδαῖοι· ἀλλὰ ζήλω πεπυρωμένος, οὐκ ὀρθῶ μὲν, ζήλω δὲ ὁμως· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐβόα λέγων, ὅτι «Διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ»· καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρω-
10 πίαν ἐκπληττόμενος ἔλεγεν· «Ἴνα ἐν ἐμοὶ πρῶτῳ ἐνδείξῃται Χριστὸς τὴν ἅπασαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν δὲ τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον»· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι «Τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μάλιστα ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας».

15 Εἶδες πῶς καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἔδειξε τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἀδέκαστον ὁ πρότερος Παύλου βίος; Τοῦτο γοῦν Γαλάταις γράφων εἰς ἀπόδειξιν παρήγαγε, τοῦ μὴ δι' ἀνθρώπους μεταβαλέσθαι, ἀλλὰ θείᾳ μετενενηχθαι δυνάμει. «Εἰ γὰρ ἀνθρώποις», φησὶν, «ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος
20 οὐκ ἂν ἤμην». Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι οὐκ ἀνθρώποις ἀρέσκων, πρὸς τὸ κήρυγμα μετέστης; «Ἐκούσατε», φησί, «τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν». Οὐκ ἂν δέ, εἰ ἀνθρώποις ἀρέσκειν ἤθελε, μετέθετο πρὸς τὴν πίστιν. Διὰ τί; Ἐ-
25 τιμᾶτο παρὰ Ἰουδαίοις, καὶ ἀδείας ἀπήλαυε πολλῆς, καὶ προεδρίας ἤξιοῦτο· οὐκ ἂν οὖν πρὸς ἐπικίνδυνον μετέστη βίον τὸν τῶν ἀποστόλων, τὸν δυσφημίας γέμοντα, τὸν συμφορῶν ἐμπεπλησμένον· ὥστε αὐτὴν ἀθρόα μεταβολῇ καὶ μεταστάσει, καὶ τὸ καταλιπεῖν μὲν τὴν παρὰ Ἰουδαίοις τιμὴν καὶ τὸν ἀπόλε-

18. Α' Τιμ. 1, 13.

19. Α' Τιμ. 1, 16.

20. Ἐφ. 1, 19.

21. Γαλ. 1, 10.

22. Γαλ. 1, 13.

γούμενη ζωή του, γιατί πραγματικά μᾶς δείχνει τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Τὴ φιλανθρωπία, γιατί θέλησε νὰ σώσει αὐτὸν ποὺ ἔκαμε τόσα κακὰ καὶ νὰ τὸν προσελκύσει κοντά του, καὶ τὴ δύναμη, γιατί ἀφοῦ θέλησε τὸ κατόρθωσε. Αὐτὸ δείχνει καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Παύλου, ὅτι δὲν ἔκανε τίποτε ἀπὸ ἀγάπη στὶς φιλονεικίες, οὔτε ἀπὸ προκατάληψη τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ ἀπὸ θερμὸ ζῆλο, ὄχι βέβαια σωστό, ἀλλὰ ὅπωςδῆποτε ζῆλο. Αὐτὸ φώναζε καὶ ὁ ἴδιος λέγοντας· «Γι' αὐτὸ μέσα στὴν ἀπιστία μου»¹⁸. Καὶ θαυμάζοντας τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἔλεγε· «Γιὰ νὰ δείξει ὁ Χριστὸς σὲ μένα πρῶτα ὀλόκληρη τὴ μακροθυμία του, γιὰ νὰ γίνω ὑπόδειγμα σ' ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ πιστέψουν σ' αὐτὸν γιὰ νὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνια ζωή»¹⁹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ἔλεγε, ὅτι «Τὴν ἐνέργεια τῆς δυνάμεις του τὴν ἔδειξε ὁ Θεὸς ἰδιαίτερα σ' ἐμᾶς ποὺ πιστεύουμε»²⁰.

Εἶδες πῶς ἡ προηγούμενη ζωὴ τοῦ Παύλου ἀπέδειξε καὶ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀδέκαστο τῆς δικῆς του γνώμης; Αὐτὸ λοιπὸν, ὅταν ἔγραφε στοὺς Γαλάτες, τὸ ἔφερε γι' ἀπόδειξη, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἄλλαξε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὅτι μεταστράφηκε ἀπὸ θεϊκὴ δύναμη. «Γιατὶ ἂν προσπαθοῦσα ν' ἀρέσω στοὺς ἀνθρώπους», λέγει, δὲ θὰ ἦμουν δούλος τοῦ Χριστοῦ»²¹. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι γιὰ νὰ μὴν ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους, στράφηκες πρὸς τὸ κήρυγμα; «Ἀκούσατε», λέγει, τὴ διαγωγή, ποὺ ἔδειξα κάποτε μέσα στὸν Ἰουδαϊσμό, ὅτι δηλαδὴ ὑπερβολικὰ καταδίωκα τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ προσπαθοῦσα νὰ τὴν καταστρέψω»²². Δὲ θὰ μετακινούνταν πρὸς τὴν πίστη, ἂν ἤθελε ν' ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους. Γιατί; τὸν τιμοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνιωθε μεγάλη ἀσφάλεια καὶ εἶχε τιμητικὲς διακρίσεις. Δὲ θὰ προσχωροῦσε λοιπὸν στὴν ἐπικίνδυνη ζωὴ τῶν ἀποστόλων, ποὺ εἶχε μόνο κακὴ φήμη καὶ ἦταν γεμάτη ἀπὸ συμφορές. Συνεπῶς αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ καὶ μεταστροφή ποὺ ἔγινε ξαφνικά, καὶ τὸ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν τιμὴ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὴν ἡσυχὴ ζωὴ, καὶ νὰ τὴν ἀνταλ-

μον βίον, ανταλλάξασθαι δὲ τὴν τῶν ἀποστόλων ζωὴν, τὴν μυρ-
 ρίους ἔχουσαν θανάτους, μεγίστη γέγονεν ἀπόδειξις τοῦ μὴ δι'
 ἀνθρωπίνην τινὰ πρόφασιν μετατεθῆναι τὸν Παῦλον.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐβουλήθημεν τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον
 5 εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ δεῖξαι τὸν πεπυρωμένον ζῆλον τὸν κατὰ
 τῆς Ἐκκλησίας, ἴν', ὅταν ἴδῃς τὴν πολλὴν προθυμίαν τὴν ὑπὲρ
 τῆς Ἐκκλησίας, θαυμάσης τὸν ποιοῦντα πάντα καὶ μετασκευά-
 ζοντα Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαθητῆς ὁ Παῦλος τὰ πρότερα ἡμῖν
 μετ' ἀκριβείας διηγῆσατο, καὶ πολλῆς ἐμφάσεως, οὕτως εἰπών·
 10 «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ
 Κυρίου». Ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἄρξασθαι τοῦ προοιμίου
 σήμερον, ἐβουλόμην ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διηγήματος,
 ἀλλ' ὁρῶ πέλαγος νοημάτων ἀπὸ τοῦ ὀνόματος μόνον. Ἐννόη-
 σον γὰρ ὅσον εὐθέως ἡμῖν κινεῖ ζήτημα, τό, «Σαῦλος», τοῦτο· ἐν
 15 γὰρ ταῖς ἐπιστολαῖς ἕτερον ὄνομα ὁρῶ κείμενον. «Παῦλος δοῦ-
 λος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος»· «Παῦλος καὶ Σωσθέ-
 νης»· «Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος»· «Ἴδὲ ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑ-
 μῖν»· νυνὶ δὲ ὡς Παῦλος, καὶ πανταχοῦ Παῦλος καλεῖται, ἀλλ'
 οὐχὶ Σαῦλος λέγεται.

20 Τίνος οὖν ἕνεκεν πρὸ τούτου μὲν Σαῦλος, μετὰ δὲ ταῦτα
 Παῦλος ἐκλήθη; Οὐκ ἔστι ψιλὸν τὸ ζήτημα· καὶ γὰρ Πέτρος εὐ-
 θέως ἐπιτρέχει· καὶ γὰρ κάκεῖνος πρὸ τούτου μὲν Σίμων ἐλέγε-
 το, μετὰ δὲ ταῦτα ὠνομάσθη Κηφᾶς· καὶ υἱοὶ Ζεβεδαίου, Ἰάκω-
 βος καὶ Ἰωάννης, Υἱοὶ βροντῆς μετωνομάσθησαν. Καὶ οὐκ ἐν τῇ
 25 Καινῇ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ εὐρίσκομεν τὸν Ἀβραὰμ
 πρὸ τούτου μὲν Ἀβραὰμ λεγόμενον, μετὰ ταῦτα δὲ Ἀβραάμ· καὶ
 τὸν Ἰακώβ νῦν μὲν Ἰακώβ λεγόμενον, μετὰ δὲ ταῦτα Ἰσραήλ·
 καὶ τὴν Σάρραν πρὸ τούτου Σάραν λεγομένην, μετὰ δὲ ταῦτα
 Σάρραν· καὶ πολλὴν ἡμῖν τῶν ὀνομάτων ἢ μετάθεσις παρέχει
 30 τὴν ζήτησιν· καὶ δέδοικα μὴ, πολλὰ ρεύματα ποταμῶν ἐξαίφνης

λάξει με τη ζωή τῶν ἀποστόλων· πού εἶχε πολλοὺς θανάτους, εἶναι ἢ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τοῦ ὅτι ὁ Παῦλος δὲ μεταστράφηκε ἀπὸ κάποια ἀνθρώπινη δικαιολογία.

Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς θελήσαμε νὰ παρουσιάσουμε τὴν προηγούμενη ζωή τοῦ Παύλου καὶ νὰ δείξουμε τὸ φλογερὸ ζῆλο του ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε, ὅταν δεῖς τὴ μεγάλη του προθυμία γιὰ τὴν Ἐκκλησία, νὰ θαυμάσεις τὸ Θεὸ πού τὰ πάντα κάνει καὶ μεταστρέφει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Παύλου μᾶς διηγήθηκε τὰ προηγούμενα με λεπτομέρεια καὶ πολλὴ ἔμφαση, λέγοντας αὐτά· «Καὶ ὁ Σαῦλος ἐξακολουθοῦσε ν' ἀποπνέει αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόνου στοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου». Ἦθελα λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὸ προοίμιο σήμερα, ἤθελα ν' ἀναφερθῶ στὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης, ἀλλὰ βλέπω ἀπὸ τὸ ὄνομα μόνο νὰ δημιουργοῦνται πολλὰ νοήματα. Γιατὶ κατάλαβε πόσο πρόβλημα μᾶς θέτει ἀμέσως αὐτὸ τὸ «Σαῦλος», ἐπειδὴ στίς ἐπιστολές του βλέπω νὰ ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα. «Παῦλος, δοῦλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπόστολος καλεσμένος στὸ ἀξίωμα αὐτό»· «Παῦλος καὶ Σωσθένης»· «Παῦλος, καλεσμένος ἀπόστολος»· «Νά, ἐγὼ ὁ Παῦλος, σᾶς λέγω»²³. Τώρα ὁμως λέγεται Παῦλος, καὶ παντοῦ Παῦλος, ὄχι ὁμως Σαῦλος.

Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο προηγουμένως ὀνομαζόταν Σαῦλος καὶ ἀργότερα ὀνομάσθηκε Παῦλος; Δὲν εἶναι ἀπλὸ τὸ ζήτημα. Γιατὶ ἀμέσως καὶ ὁ Πέτρος συμφωνεῖ, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνος πρὶν ὀνομαζόταν Σίμωνας καὶ ἀργότερα ὀνομάσθηκε Κηφᾶς. Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, μετονομάσθηκαν υἱοὶ βροντῆς. Καὶ ὄχι μόνο στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ στὴν Παλαιὰ βρίσκουμε τὸν Ἀβραὰμ νὰ λέγεται πρὶν Ἀβρὰμ καὶ ἀργότερα Ἀβραάμ, καὶ τὸν Ἰακώβ ἀρχικὰ νὰ λέγεται Ἰακώβ καὶ ἀργότερα Ἰσραήλ, καὶ τὴ Σάρρα νὰ λέγεται πρὶν Σάρρα καὶ ἀργότερα Σάρρα. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία γιὰ μεγάλη ἔρευνα, καὶ φοβοῦμαι μήπως, ἀφήνοντας ξαφνικὰ πολλὰ ποτάμια, καταπνίξω τὸ λόγο τῆς διδασκα-

ἀφείς, ἀποπνίξω τῆς διδασκαλίας τὸν λόγον. Καθάπερ γὰρ ἐν
χωρίῳ νοτίδα ἔχοντι, ὅπουπερ ἂν διασκάψῃ τις, πηγαὶ πανταχό-
θεν ἐκπηδῶσιν· οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν θείων Γραφῶν, ὅ-
πουπερ ἂν διανοίξῃς, ποταμοὺς ἐξιόντας ὄψει πολλούς, ὅθεν
5 καὶ πάντας αὐτοὺς ἀθρόον ἀφεῖναι τήμερον δέος ἐστὶν οὐ μι-
κρόν.

Διόπερ τὸν ἡμέτερον ἀποφράξας ῥύακα, παραπέμψω τὴν ὑ-
μετέραν ἀγάπην πρὸς τὴν ἱερὰν πηγὴν τῶν προέδρων τούτων
καὶ διδασκάλων, τὴν καθαρὰν ταύτην καὶ πότιμον καὶ γλυκύν,
10 νᾶμα τὸ ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον τῆς πέτρας τῆς νοητῆς. Παρα-
σκευάσωμεν τοίνυν τὴν διάνοιαν πρὸς ὑποδοχὴν τῆς διδασκα-
λίας, ἀρύσασθαι τὰ πνευματικὰ νάματα, ἵνα γένηται ἐν ἡμῖν πηγὴ
ὑδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐ-
πιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
15 στοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἅμα τῷ ἁ-
γίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

λίας. Γιατί ὅπως σ' ἓναν τόπο πού ἔχει ὕγρασία, ὅπου καὶ ἂν σκάψει κανεὶς, ἀναπηδοῦν ἀπὸ παντοῦ νερά, ἔτσι καὶ στὸ χῶρο τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅπου καὶ ἂν ἀνοίξεις, θὰ δεῖς νὰ βγαίνουν πολλὰ ποτάμια, πού ἂν τὰ ἀφήσουμε ὅλα μαζί σήμερα, τὸ δέος θὰ εἶναι μεγάλο.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀφοῦ φράξω τὸ δικό μας ρυάκι, θὰ παραπέμψω τὴν ἀγάπη σας στὴν ἱερὴ πηγὴ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν καὶ διδασκάλων, τὴν πηγὴ πού εἶναι καθαρὴ καὶ πόσιμη καὶ εὐχάριστη καὶ πού τὸ νερὸ της βγαίνει ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα. Ἄς προετοιμάσουμε λοιπὸν τὴν ψυχὴ μας γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε τὴ διδασκαλία καὶ ν' ἀντλήσουμε τὸ πνευματικὸ νερό, ὥστε νὰ γίνει μέσα μας πηγὴ πού ἀναβλύζει νερὸ γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς αἰώνιας ζωῆς. Αὐτὴ τὴ ζωὴ εἶθε νὰ πετύχουμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

1. Αἱ τῶν μαρτύρων ἑορταὶ οὐκ ἐν τῇ περιόδῳ τῶν ἡμερῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ τῶν ἐπιτελούντων κρίνονται. Οἶόν τι λέγω. Ἐμιμήσω μάρτυρα; ἐζήλωσας αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν; κατ' ἶχνος αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας ἔδραμες; καὶ οὐκ οὔσης ἡμέρας μάρτυρος, 5 ἑορτὴν μάρτυρος ἐπετέλεσας. Τιμὴ γὰρ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος. Ὡσπερ γὰρ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες, καὶ ἐν ἑορταῖς ἀνεορτοί εἰσιν, οὕτω καὶ οἱ τὴν ἀρετὴν μετιόντες, καὶ πανηγύρεως οὐκ οὔσης, ἑορτὴν ἐπιτελοῦσιν· ἐν γὰρ τῷ καθαρῷ τοῦ συνειδότος ἡ ἑορτὴ χαρακτηρίζεται. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· 10 «Ὡστε ἐοτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἄζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας». Ἔστι τοίνυν ἄζυμα παρὰ Ἰουδαίοις, ἔστι καὶ παρ' ἡμῖν· ἀλλὰ παρ' ἐκείνοις μὲν ἄζυμον ἐξ ἀλεύρου, παρ' ἡμῖν δὲ καθαρότης βίου, καὶ ζωὴ κακίας ἀπάσης ἀπηλλαγμένη. Ὡστε ὁ ρύπου καὶ κηλίδος καθαρὰν τὴν ἑαυτοῦ 15 διατηρῶν ζωὴν, καθ' ἡμέραν ἐορτάζει, πανηγυρίζων ἀεὶ, κἂν μὴ ἐν ἡμέρᾳ, μηδὲ ἐν σηκοῖς μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ οἴκοι καθήμενος. Ἔστι γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑορτὴν μαρτύρων ἐπιτελεῖν.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα μὴ παραγινώμεθα πρὸς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, ἀλλ' ἵνα παραγενόμενοι μετὰ τῆς προση- 20 κούσης ἀπαντῶμεν προθυμίας, καὶ μὴ μόνον ταῖς ἡμέραις αὐ-

ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

1. Οἱ ἑορτῆς τῶν μαρτύρων ὄχι μόνο τὶς ἡμέρες ποὺ ἑορτάζονται, ἀλλὰ καὶ μέσα στὴν ψυχὴ ἐκείνων ποὺ τὶς ἑορτάζουν δικαιώνονται. Αὐτὸ ποὺ ἐννοῶ εἶναι τὸ ἐξῆς. Μιμήθηκες τὸ μάρτυρα; ζήλεψες τὴν ἀρετὴ του; ἀκολούθησες τὰ ἴχνη τῆς εὐσέβειάς του; καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ἡμέρα μάρτυρα, τέλεσες τὴν ἑορτὴ τοῦ μάρτυρα. Γιατὶ τιμὴ μάρτυρα εἶναι ἡ μίμηση τοῦ μάρτυρα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν τὸ κακὸ καὶ στὶς ἑορτῆς ἀκόμη μένουν ἀμέτοχοι τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατορθώνουν τὴν ἀρετὴ καὶ χωρὶς νὰ εἶναι πανηγυρὴ, ἔχουν ἑορτὴ. Γιατὶ ἡ ἑορτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καθαρὴ συνείδηση. Αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσει καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Συνεπῶς ὡς ἑορτάζουμε ὄχι μὲ τὴν παλιὰ ζύμη τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρίνειας καὶ ἀλήθειας»¹. Ὑπάρχουν λοιπὸν ἄζυμα στοὺς Ἰουδαίους, ὑπάρχουν καὶ σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ σ' ἐκείνους μὲν τὸ ἄζυμο εἶναι ἀπὸ ἀλεύρι, σ' ἐμᾶς δὲ καθαρὸς βίος καὶ ζωὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε κακία. Συνεπῶς ἐκεῖνος ποὺ διατηρεῖ καθαρὴ τὴ ζωὴ του ἀπὸ ἀκαθαρσία καὶ κηλίδα, ἑορτάζει καθημερινά, πανηγυρίζοντας πάντοτε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι ἡμέρα ἑορτῆς οὔτε βρίσκεται σὲ ναοὺς μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ ὅταν κάθεται στὸ σπίτι του. Γιατὶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἑορτάζει κανεὶς μόνος του τὴν ἑορτὴ τῶν μαρτύρων.

Καὶ τὰ λέγω αὐτά, ὄχι γιὰ νὰ μὴν ἐρχόμαστε στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς συναντοῦμε μὲ τὴν προθυμία

τῶν, ἀλλὰ καὶ τούτων χωρὶς, τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν παρεχώμεθα. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγάσαιο σήμερον ἡμῶν τὸν σύλλογον, τὸ λαμπρὸν τοῦτο θέατρον, τὴν ζέουσαν ἀγάπην, τὴν θερμὴν διάθεσιν, τὸν ἀκατάσχετον ἔρωτα; Ὡς πᾶσα μὲν σχεδὸν ἢ πόλις ἐνταῦθα
 5 μεθώρμισται, καὶ οὔτε οἰκέτην δεσπότητος φόβος κατέσχευεν, οὔτε πέννητα ἢ τῆς πτωχείας ἀνάγκη, οὔτε γηραιὸν τῆς ἡλικίας ἢ ἀσθένεια, οὔτε γυναῖκα τὸ τῆς φύσεως ἀπαλόν, οὔτε πλούσιον τῆς περιουσίας ὁ τύφος, οὐ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας ἢ ἀπόνοια· ἀλλ' ὁ τῶν μαρτύρων πόθος πᾶσαν ταύτην τὴν ἀνωμαλίαν ἐκβα-
 10 λῶν, καὶ φύσεως ἀσθένειαν καὶ πενίας ἀνάγκην, μιᾷ ἀλύσει πλῆθος τοσοῦτὸν ἐνταῦθα εἴλκυσε, καὶ τῷ πόθῳ τῶν μαρτύρων ἐπτέρωσεν, ὡς ἐν οὐρανῷ νῦν πολιτευομένους διατρίβειν· πᾶσαν γὰρ ἀκολασίας καὶ ἀσελγείας πατήσαντες προσπάθειαν, τῷ τῶν μαρτύρων καταφλέγεσθε πόθῳ.

15 Καθάπερ γὰρ τῆς ἀκτίνος ἀνισχύσεως δραπετεύει τὰ θηρία, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους καταδύεται χηραμούς, οὕτω τοῦ φωτὸς τῶν μαρτύρων εἰς τὰς ὑμετέρας καταλάμποντος διανοίας, ἅπαντα κατορύττεται τὰ νοσήματα, καὶ ἡ λαμπρὰ τῆς φιλοσοφίας ἀνάπτεται φλόξ. Ἄλλ' ὅπως μὴ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς,
 20 καὶ τοῦ θεάτρου λυθέντος τοῦ πνευματικοῦ τούτου, ταύτην διατηρῶμεν τὴν φλόγα, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐλαβείας οἴκαδε ἀναχωρῶμεν, μὴ εἰς καπηλεῖα καὶ πορνεῖα, καὶ μέθην, καὶ κώμοις ἑαυτοὺς ἀφιέντες. Ἐποιήσατε τὴν νύκτα ἡμέραν διὰ τῶν παννυχίδων τῶν ἱερῶν· μὴ ποιήσατε πάλιν τὴν ἡμέραν νύκτα διὰ τῆς μέ-
 25 θης καὶ τῆς κραιπάλης, καὶ τῶν ἁσμάτων τῶν πορνικῶν. Ἐτίμησας τοὺς μάρτυρας τῇ παρουσίᾳ, τῇ ἀναχωρήσει, μὴ τις ἰδὼν σε ἀσχημονοῦντα ἐν καπηλείῳ εἶπη, ὅτι οὐ διὰ τοὺς μάρτυρας παρεγένου, ἀλλ' ἵνα τὸ πάθος αὐξήσης, ἵνα τῇ πονηρᾷ ἐπιθυμίᾳ χάριση.

30 2. Ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων τρυφᾶν, ἀλλὰ κωλύων ἁμαρτάνειν, οὐ κωλύων πίνειν, ἀλλὰ κωλύων μεθύειν. Οὐ γὰρ ὁ οἶνος

ποῦ ἀρμόζει, ὅταν ἐρχόμαστε, καὶ νὰ δείχνουμε τὴν ἴδια εὐλάβεια ὄχι μόνο τὶς ἡμέρες τῆς ἑορτῆς τους, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτές. Γιατὶ ποῖός δὲ θὰ θαύμαζε σήμερα τὴ συγκέντρωσή μας, τὸ λαμπρὸ αὐτὸ θέαμα, τὴ θερμὴ ἀγάπη, τὴ φλογερὴ διάθεση, τὸν ἀσυγκράτητο ἔρωτα; Ἐπειδὴ ὅλη σχεδὸν ἡ πόλη μεταφέρθηκε ἐδῶ, καὶ οὔτε ὁ φόβος τοῦ κυρίου συγκράτησε τὸ δοῦλο, οὔτε ἡ ἀνάγκη τῆς φτώχειας τὸ φτωχό, οὔτε ἡ ἀδυναμία τῆς ἡλικίας τὸ γέρο, οὔτε ἡ ἀσθενικὴ φύση τὴ γυναίκα, οὔτε ἡ ἀλαζονεία τοῦ πλούτου τοῦ πλούσιου, οὔτε ἡ ἔπαρση τῆς ἐξουσίας τὸν ἄρχοντα. Ὁ πόθος ὁμῶς τῶν μαρτύρων, ἀφοῦ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση ὅλα τὰ ἐμπόδια αὐτά, καὶ τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς φτώχειας, μὲ μιὰ ἀλυσίδα τράβηξε ἐδῶ τόσο μεγάλο πλῆθος, καὶ μὲ τὸν πόθο τῶν μαρτύρων σᾶς ἔδωσε φτερά, ὥστε νὰ βρίσκεστε καὶ νὰ ζεῖτε τώρα στὸν οὐρανό. Γιατὶ καταπατήσατε κάθε διάθεση ἀκολασίας καὶ ἀσέλγειας καὶ φλογίζεσθε ἀπὸ τὸν πόθο τῶν μαρτύρων.

Ὅπως δηλαδὴ, ὅταν φανεῖ ὁ ἥλιος, δραπετεύουν τὰ θηρία καὶ κρύβονται στὶς φωλιές τους, ἔτσι ὅταν λάμψει τὸ φῶς τῶν μαρτύρων στὶς ψυχές σας, ἐξαφανίζονται ὅλες οἱ ἀσθένειες καὶ ἀνάβει ἡ λαμπρὴ φλόγα τῆς πίστεως. Ὅμως ὄχι μόνο τώρα, ἀλλὰ καὶ παντοτινά, καὶ ὅταν διαλυθεῖ ἡ πνευματικὴ αὐτὴ συγκέντρωση, νὰ διατηροῦμε αὐτὴν τὴ φλόγα καὶ νὰ ἐπιστρέφουμε στὰ σπίτια μας μὲ τὴν ἴδια εὐλάβεια, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπουμε στὸν ἑαυτὸ μας τὰ καπηλειὰ καὶ τὰ πορνεία, τὴ μέθη καὶ τὶς διασκεδάσεις. Κάματε τὴ νύχτα ἡμέρα μὲ τὶς ἱερὲς ὀλονύχτιες προσευχές σας. Μὴν κάμετε πάλι τὴν ἡμέρα νύχτα μὲ τὴ μέθη καὶ τὴν κραιπάλη καὶ τὰ αἰσχρὰ τραγούδια. Τίμησες τοὺς μάρτυρες μὲ τὴν παρουσία σου, μὲ τὴν ἀκρόαση, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον σου. Τίμησέ τους καὶ μὲ τὴ σεμνὴ σου ἀναχώρηση, μήπως κανεῖς, ὅταν σὲ δεῖ νὰ φέρεσαι ἄσεμνα στὸ καπηλειό, πεῖ ὅτι δὲν ἦρθες ἐδῶ γιὰ τοὺς μάρτυρες, ἀλλὰ γιὰ νὰ αὐξήσεις τὸ πάθος σου, γιὰ νὰ παραδοθεῖς στὴν πονηρὴ ἐπιθυμία.

2. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ διασκεδάσετε, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ ἁμαρτάνετε· ὄχι νὰ σᾶς ἐμποδί-

φαῦλον, ἀλλ' ἡ ἀμετρία πονηρόν· ὁ μὲν γὰρ οἶνος τοῦ Θεοῦ δῶ-
 ρον, ἡ δὲ ἀμετρία τοῦ διαβόλου εὖρημα. «Δουλεύσατε τοίνυν τῷ
 Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ». Βούλει τρυ-
 φῆς ἀπολαύειν; Ἀπόλαυε ἐν οἰκίᾳ, ὅπου, κἂν μέθη γένηται,
 5 πολλοὶ οἱ περιστέλλοντες· μὴ ἐν καπηλείῳ, ἵνα μὴ κοινὸν ἦς θέ-
 ατρον τοῖς παροῦσι, καὶ σκάνδαλον ἑτέροις. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ
 κελεύων οἴκοι μεθύειν, ἀλλ' ἐν καπηλείῳ μὴ διατρίβειν. Ἐννόη-
 σον ἡλίκος γέλως, μετὰ τοιαύτην σύνοδον, μετὰ παννουχίδας,
 μετὰ Γραφῶν ἀγίων ἀκρόασιν, μετὰ μυστηρίων θείων κοινω-
 10 νίαν, καὶ μετὰ πνευματικὴν χορηγίαν, ἄνδρα ἢ γυναῖκα ἐν καπη-
 λείῳ φαίνεσθαι διημερεύοντας. Οὐκ οἶδατε ἡλικὴ κεῖται κόλασις
 τοῖς μεθύουσι; Τῆς γὰρ βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐκβάλλονται, καὶ
 τῶν ἀπορρήτων ἐκπίπτουσιν ἀγαθῶν, καὶ εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ ἐκ-
 πέμπονται.

15 Τίς ταῦτά φησιν; Ὁ μακάριος Παῦλος· «Οὐ πλεονέκται»,
 φησὶν, «οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ
 οὐ κληρονομήσουσι». Τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον τοῦ μεθύοντος,
 ὅταν διὰ μικρὰν ἡδονὴν τοσαύτης ἀπολέσει βασιλείας ἀπόλαυ-
 σιν; Μᾶλλον οὐδὲ ἡδονὴν ὁ μεθύων καρπώσασθαι δύναται· ἐν
 20 γὰρ τῇ συμμετρίᾳ τὰ τῆς ἡδονῆς, ἐν δὲ τῇ ἀμετρίᾳ τὰ τῆς ἀναι-
 σθησίας. Ὁ δὲ οὐκ αἰσθανόμενος ποῦ κάθηται, ἢ κατάκειται,
 πῶς ἂν αἰσθοίτο τῆς τοῦ πόματος ἡδονῆς, μηδὲ τὸν ἥλιον αὐτὸν
 δυνάμενος ὄρᾳν διὰ τὴν πυκνὴν τῆς μέθης νεφέλην, πῶς ἂν ἀπο-
 λαύσειεν εὐφροσύνης; τοσοῦτον γὰρ αὐτοῦ τὸ σκότος, ὡς μὴ ἄρ-
 25 κεῖν αὐτῷ τὰς ἀκτῖνας εἰς τὸ λῦσαι τὸν ζόφον ἐκεῖνον. Ἄει μὲν,
 ἀγαπητοί, κακὸν ἢ μέθη, μάλιστα δὲ ἐν ἡμέρᾳ μαρτύρων. Μετὰ

2. Ψαλμ. 2, 11.

3. Α' Κορ. 6, 10.

σω νὰ πίνετε, ἀλλὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ μεθᾶτε. Γιατὶ τὸ κρασί δὲν εἶναι κακό, ἀλλὰ ἡ κατάχρηση εἶναι ἁμαρτία, ἀφοῦ τὸ κρασί εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κατάχρηση εἶναι εὕρημα τοῦ διαβόλου. «Ἐπηρετήστε λοιπὸν τὸν Κύριο μὲ φόβο καὶ ἀπολαύσατε τὴν ἀγαλλίαση μὲ τρόμο»². Θέλεις νὰ ἀπολαμβάνεις τὴ διασκέδαση; Ἀπολάμβανέ την στὸ σπίτι, ὅπου καὶ ἂν ἀκόμη μεθύσεις, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ θὰ σὲ συγκρατήσουν. Ὁχι στὸ καπηλειό, γιὰ νὰ μὴ γίνεις θέαμα σ' ὄλους τοὺς παρόντες καὶ σκάνδαλο σ' ἄλλους. Καὶ τὰ λέγω αὐτά, ὄχι γιὰ νὰ σᾶς συμβουλεύσω νὰ μεθᾶτε στὸ σπίτι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ συχνάζετε στὸ καπηλειό. Σκέψου πόσο γελοῖο εἶναι, μετὰ τὴ συγκέντρωση αὐτῆ, μετὰ τὶς παννυχίδες, μετὰ τὴν ἀκρόαση τῶν ἁγίων Γραφῶν, μετὰ τὴν κοινωνία τῶν θείων μυστηρίων καὶ μετὰ τὴν πνευματικὴ δωρεά, νὰ φαίνεται ἄνδρας ἢ γυναίκα νὰ περνᾷ τὴν ἡμέρα του στὸ καπηλειό. Δὲ γνωρίζετε πόση τιμωρία περιμένει αὐτοὺς ποὺ μεθοῦν; Γιατὶ διώχνονται ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, χάνουν τὰ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ καὶ στέλνονται στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο.

Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; Ὁ μακάριος Παῦλος· «Οὔτε οἱ πλεονέκτες», λέγει, «οὔτε οἱ μέθυσοι, οὔτε αὐτοὶ ποὺ περιπαίζουν, οὔτε οἱ ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»³. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἀθλιότερο ἀπὸ τὸ μέθυσο, ὅταν γιὰ λίγη ἡδονὴ χάσει τὴν ἀπόλαυση τόσο μεγάλης βασιλείας; Ἡ καλύτερα, οὔτε ἡδονὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει ὁ μέθυσος, γιατί ἡ ἡδονὴ βρίσκεται στὸ μέτρο, καὶ στὴν ὑπερβολὴ ἢ ἀναισθησία. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν αἰσθάνεται ποῦ κάθεται ἢ εἶναι ξαπλωμένος, πῶς θὰ μπορούσε νὰ αἰσθανθεῖ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ποιοῦ, ὅταν δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὸ πυκνὸ σκοτάδι τῆς μέθης νὰ δεῖ οὔτε τὸν ἥλιο, πῶς θὰ μπορούσε ν' ἀπολαύσει τὴν εὐφροσύνη; Γιατὶ εἶναι τόσο τὸ σκοτάδι του, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἱκανὲς οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου νὰ διαλύσουν ἐκεῖνο τὸ σκοτάδι. Βέβαια πάντοτε, ἀγαπητοί μου, ἡ μέθη εἶναι κακό, ἰδιαίτερα ὁμῶς σὲ ἡμέρα ἐορτῆς μαρτύρων. Γιατὶ μαζί μὲ τὴν ἁμαρτία εἶναι καὶ προσβολὴ

γὰρ τῆς ἀμαρτίας καὶ ὕβρις ἐστὶ μέγιστη καὶ παραφροσύνη, καὶ ἐξουδένωσις θείων λογίων· ὅθεν διπλῆ γένοιτ' ἂν καὶ ἡ κόλασις.

Εἰ μέλλεις τοίνυν, εἰς μάρτυρας παραγενόμενος, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀναχώρησιν μεθύειν, βέλτιον οἴκοι μένειν, καὶ μὴ ἀ-
5 σχημονεῖν, μηδὲ ὑβρίζειν τῶν μαρτύρων τὴν ἑορτήν, μηδὲ σκαν-
δαλίζειν τὸν πλησίον, μηδὲ πολιορκεῖν τὴν διάνοιαν, μηδὲ ἀμαρ-
τήματα προστιθέναι. Ἦλθες ἰδεῖν ἀνθρώπους ξεομένους, αἵματι
περιρρεομένους, τραυμάτων χορῶ καλλωπιζομένους, τὴν πα-
ροῦσαν ἀποδυσάμενους ζωὴν, πρὸς τὴν μέλλουσαν ἵπταμένους·
10 γενοῦ τῶν ἀγωνιστῶν ἄξιος. Κατεφρόνησαν ἐκεῖνοι ζωῆς, κα-
ταφρόνησον σὺ τρυφῆς· ἀπεδύσαντο ἐκεῖνοι τὸν παρόντα βίον,
ἀπόδυσαι σὺ τῆς μέθης τὸν πόθον.

Ἄλλὰ βούλει τρυφᾶν; Παράμενε τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος, ἔκ-
χεε πηγὰς δακρῦν ἐκεῖ, σύντριψον τὴν διάνοιαν, ἄρον εὐλο-
15 γίαν ἀπὸ τοῦ τάφου· λαβὼν αὐτὴν συνήγορον ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν-
διάτριβε αἰεὶ τοῖς διηγήμασι τῶν παλαισμάτων ἐκείνου· περιπλά-
κηθι τὴν σορόν, προσηλώθητι τῇ λάρνακι· οὐχὶ τὰ ὀστᾶ μόνον
τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν, καὶ αἱ λάρνακες πολ-
λὴν βρύουσιν εὐλογίαν. Λαβὲ ἔλαιον ἅγιον, καὶ κατάχρισόν σου
20 ὄλον τὸ σῶμα, τὴν γλῶτταν, τὰ χεῖλη, τὸν τράχηλον, τοὺς ὀ-
φθαλμούς, καὶ οὐδέποτε ἐμπεσῆ εἰς τὸ ναυάγιον τῆς μέθης. Τὸ
γὰρ ἔλαιον διὰ τῆς εὐωδίας ἀναμιμνήσκει σε τῶν ἄθλων τῶν
μαρτύρων, καὶ πᾶσαν ἀκολασίαν χαλινοῖ, καὶ κατέχει ἐν πολλῇ
καρτερίᾳ, καὶ περιγίνεται τῶν τῆς ψυχῆς νοσημάτων. Ἄλλὰ κή-
25 ποῖς ἐνδιατρίψαι βούλει, καὶ λειμῶσι καὶ παραδείσοις; Μὴ νῦν,
ὅτε δῆμος τοσοῦτος, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ· σήμερον γὰρ παλαι-
σμάτων καιρὸς, σήμερον θεωρία ἀγωνισμάτων, οὐ τρυφῆς, οὐδὲ
ἀνέσεως.

Ἦλθες ἐνταῦθα, οὐχ ἵνα εἰς ραστώνην δώσης σεαυτόν,
30 ἀλλ' ἵνα μάθης ἀγωνίζεσθαι, παγκρατιάζειν, καὶ ἄνθρωπος ὢν

4. Παγκράτιο· ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ἀγώνισμα ποῦ συνδυάζει πυγμαχία καὶ πάλη.
Ἦταν ἀγώνισμα ἀγριότατο καὶ ἀπάνθρωπο, καθὼς οἱ κανονισμοὶ διεξαγω-
γῆς του ἐκθέτουν σὲ κίνδυνο τῆ σωματικῆ ἀκεραιότητα καὶ τῆ ζωῆ τῶν ἀ-
θλητῶν.

μεγάλη καὶ παραφροσύνη καὶ περιφρόνηση τοῦ θεοῦ λόγου· ἔτσι διπλὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ τιμωρία.

Ἐὰν πρόκειται λοιπόν, ὅταν ἔρχεσαι στὴν ἑορτὴ τῶν μαρτύρων, νὰ μεθᾶς μετὰ τὴν ἀναχώρησή σου ἀπὸ ἐδῶ, εἶναι καλύτερο νὰ μένεις στὸ σπίτι καὶ νὰ μὴ φέρεσαι ἄσεμνα, οὔτε νὰ κάμνεις ἀσχημοσύνες, οὔτε νὰ προσβάλλεις τὴν ἑορτὴ τῶν μαρτύρων, οὔτε νὰ σκανδαλίζεις τὸ συνάνθρωπό σου, οὔτε νὰ βάζεις σὲ κίνδυνο τὴ σκέψη σου, οὔτε νὰ προσθέτεις ἁμαρτήματα. Ἦρθες νὰ δεῖς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς ξεσκίζουν, ποὺ ραντίζονται μὲ αἷμα, ποὺ στολίζονται μὲ πολλὰ τραύματα, ποὺ ἀρνήθηκαν τὴν παρούσα ζωὴ, ποὺ πετοῦν πρὸς τὴ μέλλουσα. Γίνε ἄξιος τῶν ἀγωνιστῶν. Περιφρόνησαν τὴ ζωὴ ἐκεῖνοι, περιφρόνησε σὺ τίς ἀπολαύσεις. Ἀρνήθηκαν ἐκεῖνοι τὴν παρούσα ζωὴ, ἀρνήσου ἐσὺ τὸν πόθο τῆς μέθης.

Ἐπιθυμεῖς ὅμως τίς ἀπολαύσεις; Μεῖνε κοντὰ στὸν τάφο τοῦ μάρτυρα, χύσε πολλὰ δάκρυα ἐκεῖ, ταπείνωσε τὴν ψυχὴ σου, πάρε εὐλογία ἀπὸ τὸν τάφο. Ἀφοῦ τὴν πάρεις συνήγορο στὶς προσευχές σου, διάβαζε πάντοτε τίς διηγήσεις γιὰ τὰ κατορθώματά του. Ἀγκάλιασε τὴ σορὸ του, δέσου στὴ λάρνακα. Ὅχι μόνο τὰ ὅστα τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ οἱ τάφοι τοὺς καὶ οἱ λάρνακές τοὺς πηγάζουν πολλὴ εὐλογία. Πάρε ἅγιο ἔλαιο, καὶ ἄλειψε ὄλο τὸ σῶμα σου, τὴ γλώσσα, τὰ χεῖλη, τὸ λαιμό, τὰ μάτια, καὶ ποτὲ δὲ θὰ πέσεις στὸ ναυάγιο τῆς μέθης. Γιατὶ τὸ ἔλαιο σοῦ θυμίζει μὲ τὴν εὐωδία του τὰ κατορθώματα τῶν μαρτύρων, καὶ βάζει χαλινάρι σὲ κάθε ἀκολασία, καὶ σὲ συγκρατεῖ μὲ μεγάλη καρτερία, καὶ νικᾷ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Μήπως ἐπιθυμεῖς νὰ μείνεις σὲ κήπους καὶ λιβάδια καὶ παραδείσους; Ὅχι σήμερα, ποὺ εἶναι τόσο πολὺς ὁ κόσμος, ἀλλὰ κάποιαν ἄλλη ἡμέρα. Γιατὶ σήμερα εἶναι καιρὸς γι' ἀγῶνες, σήμερα εἶναι ἡ παρακολούθηση τῶν ἀγωνισμάτων, δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ διασκέδαση, οὔτε γιὰ καλοπέραση.

Ἦρθες ἐδῶ, ὄχι γιὰ νὰ παραθοθεῖς στὴν ἀνάπαυση, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις ν' ἀγωνίζεσαι, νὰ γίνεις ἀθλητὴς στὸ παγκράτιο⁴

τῶν ἀοράτων δαιμόνων συγκόπτειν τὴν ἰσχύν. Οὐδεὶς γὰρ εἰς
παλαίστραν ἐλθὼν τρυφᾷ, οὐδὲ εἰς καιρὸν παλαισμάτων παρα-
γενόμενος ὠραῖζεται, οὐδὲ ἐν καιρῷ παρατάξεως τραπέζας ἐπι-
ζητεῖ. Μὴ τοίνυν καὶ σὺ ψυχῆς ἀνδρείαν καὶ γνώμης εὐτονίαν ἐλ-
5 θὼν θεάσασθαι, καὶ τρόπαιον καινὸν καὶ παράδοξον, καὶ μάχην
τινὰ ἐξηλλαγμένην, καὶ τραύματα καὶ πολέμους, καὶ παγκράτιον
ἀνθρώπου, πράξεις δαιμονικὰς εἰσαγάγῃς, μετὰ τὴν ξένην καὶ
φρικτὴν ταύτην θεωρίαν μέθῃ καὶ τρυφῇ ἑαυτὸν ἐκδούς, ἀλλὰ τὰ
κέρδη τῆς ψυχῆς συναγαγών, οὕτως οἴκαδε ἄπιθι, διὰ τῆς ὄψε-
10 ως πᾶσιν ἐνδεικνύμενος, ὅτι μάρτυρας θεωρήσας ἀνεχώρησας.
"Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν θεάτρων κατιόντες, δῆλοι πᾶσιν εἰσι,
συντεταραγμένοι, συγκεχυμένοι, μαλακιζόμενοι, τὰ εἶδωλα πάν-
των τῶν ἐκεῖ γεγενημένων φέροντες, οὕτω καὶ τὸν ἀπὸ θεωρίας
μαρτύρων ἐπανιόντα πᾶσι γνώριμον εἶναι χρή, τῷ βλέμματι, τῷ
15 σχήματι, τῇ βαδίσει, τῇ κατανύξει, τῇ συναγωγῇ τῆς διανοίας·
πῦρ πνέοντα, συνεσταλμένον, συντετριμμένον, νήφοντα, ἐγρη-
γορότα, διὰ τῶν κινήματων τοῦ σώματος τὴν ἔνδοθεν ἀνακηρύτ-
τοντα φιλοσοφίαν.

Οὕτω τοίνυν εἰς τὴν πόλιν ἐπανίωμεν, μετὰ τῆς προσηκού-
20 σης εὐταξίας, μετὰ εὐτάκτου βαδίσεως, μετὰ συνέσεως καὶ σω-
φροσύνης, μετὰ ἡμέρου καὶ γαληνοῦ βλέμματος. «Στολισμὸς
γὰρ ἀνδρός, καὶ γέλως ὀδόντων, καὶ βῆμα ποδὸς ἀπαγγελεῖ τὰ
περὶ αὐτοῦ». Οὕτως αἰεὶ ἀπὸ μαρτύρων ἐπανίωμεν, ἀπὸ μύρων
πνευματικῶν, ἀπὸ λειμώνων οὐρανίων, ἀπὸ θεαμάτων καινῶν
25 καὶ παραδόξων, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐκο-
λίαν, καὶ ἑτέροις ἐλευθερίας πρόξενοι γενησώμεθα, καὶ τῶν μελ-
λόντων ἐπιτευξώμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
30 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, νὰ νικᾷς τὴ δύναμη τῶν ἀόρατων δαιμόνων. Γιατὶ κανένας δὲ δασκεδάζει, ὅταν ἔρχεται στὴν παλαίστρα, οὔτε καλλωπίζεται ὅταν φθάσει ἡ ὥρα τῶν ἀγώνων, οὔτε τὸν καιρὸ τῆς μάχης ἐπιζητᾷ τραπέζια. Λοιπὸν καὶ ἐσύ, ἀφοῦ ἦρθες νὰ δεῖς ἀνδρεία ψυχῆς καὶ δύναμη γνώμης, τρόπαιο καινούριο καὶ παράξενο, κάποια μάχη διαφορετικὴ, τραύματα καὶ πολέμους καὶ ἀγωνίσματα ἀνθρώπου, μὴ κάμνεις δαιμονικὲς πράξεις, παραδίνοντας τὸν ἑαυτὸ σου στὴ μέθη καὶ στὴν ἀπόλαυση μετὰ τὸ παράξενο καὶ φοβερὸ αὐτὸ θέαμα, ἀλλὰ, ἀφοῦ συγκεντρώσεις τὰ κέρδη τῆς ψυχῆς, ἔπειτα πηγαινε στὸ σπίτι σου, δείχνοντας μὲ τὸ πρόσωπό σου σ' ὄλους ὅτι εἶδες μάρτυρες καὶ ἔπειτα ἔφυγες. Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὰ θεάτρα δείχνουν σ' ὄλους ὅτι εἶναι ταραγμένοι, ἀναστατωμένοι, ἀποχαυνωμένοι, γιατί φέρουν μαζί τους τὶς ἐντυπώσεις αὐτῶν ποὺ ἔγιναν ἐκεῖ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπιστρέφει ἀπὸ ἑορτὴ μαρτύρων πρέπει νὰ εἶναι σ' ὄλους φανερὸς ἀπὸ τὸ βλέμμα, ἀπὸ τὸ σχῆμα, ἀπὸ τὸ βᾶδισμα, ἀπὸ τὴν κατάνυξη, ἀπὸ τὴ συγκέντρωση τῆς ψυχῆς. Πρέπει νὰ εἶναι φλογερός, συνεσταλμένος, ταπεινός, νηφάλιος, ἄγρυπνος, μὲ τὶς κινήσεις τοῦ σώματος νὰ διαλαλεῖ τὴ σοφία τῆς ψυχῆς του.

Ἔτσι λοιπὸν ἄς ἐπιστρέψουμε στὴν πόλη μὲ τὴν τάξη ποὺ ἀρμόζει, μὲ κόσμιο βᾶδισμα, μὲ σύνεση καὶ σωφροσύνη, μὲ ἡμερο καὶ γαλήνιο βλέμμα. «Γιατὶ ὁ στολισμὸς τοῦ ἀνδρα καὶ τὸ γέλιο τῶν δοντιῶν του καὶ τὸ βῆμα τῶν ποδιῶν του φανερώνουν ποιὸς εἶναι αὐτός» . Ἔτσι ἄς ἐπιστρέψουμε πάντοτε ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, ἀπὸ τὰ πνευματικὰ μύρα, ἀπὸ τὰ οὐράνια λιβάδια, ἀπὸ τὰ καινούρια καὶ παράδοξα θεάματα, γὰ νὰ κερδίσουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μεγάλη ἀνεση καὶ νὰ γίνουμε σ' ἄλλους πρόξενοι ἐλευθερίας, καὶ νὰ πετύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

Ἀπελθόντος τοῦ ἐπισκόπου μαρτύρων ἡμέραν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπιτελέσαι, ἐλέχθη ἡ ὁμιλία ἐν τῇ πόλει εἰς μάρτυρας, καὶ περὶ κατανώξεως καὶ ἐλεημοσύνης.

1. Χθὲς μαρτύρων ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ σήμερον μαρτύρων ἡμέρα· εἴθε καὶ αἰὲν μαρτύρων ἡμέραν ἐπετελοῦμεν. Εἰ γὰρ οἱ περὶ τὰ θέατρα μεμνηότες, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἵππων ἀμιλλαν κεχηνότες, οὐδέποτε λαμβάνουσι κόρον τῶν ἀτόπων θεαμάτων ἐκείνων, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ἀκορέστως ἔχειν δεῖ πρὸς τὰς ἐορτὰς τῶν ἁγίων. Ἐκεῖ πομπὴ διαβολικὴ, ἐνταῦθα ἐορτὴ χριστιανικὴ· ἐκεῖ δαίμονες σκιρτῶσιν, ἐνταῦθα ἄγγελοι χορεύουσιν· ἐκεῖ ψυχῶν ἀπώλεια, ἐνταῦθα σωτηρία τῶν συλλεγομένων ἀπάντων. Ἄλλ' ἔχει τινὰ ἡδονὴν ἐκεῖνα; Ἄλλ' οὐ τοσαύτην ὄσσην ταῦτα. Ποία γὰρ ἡδονὴ τρέχοντας εἰκῆ καὶ ἀπλῶς ἵππους ἰδεῖν; ἐνταῦθα δὲ οὐχὶ ἀλόγων ζεῦγος ὄρᾳς, ἀλλὰ μαρτύρων μυρία ἄρματα, καὶ τὸν Θεὸν τοῖς ἄρμασιν ἐφεστῶτα τούτοις, καὶ τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁδὸν ἐλαύνοντα. Ὅτι γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἄρμα εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ 15 μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων».

Ὅπερ γὰρ ἐδωρήσατο ταῖς ἄνω δυνάμεσι, τοῦτο ἐχαρίσατο καὶ τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. Ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ κάθηται, καθάπερ καὶ ὁ ψαλμὸς φησιν· «Ἐπέβη ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐπετάσθη»· καὶ πάλιν, «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, καὶ βλέπων ἀβύσ-

1. Ψαλμ. 67, 18.

2. Ψαλμ. 11, 11.

ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στὴν πόλη στὴ μνήμη τῶν μαρτύρων, ὅταν πῆγε στὴν ὑπαιθρο ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἐορτάσει τὴν ἡμέρα τῶν μαρτύρων, καὶ γιὰ τὴν κατάνυξη καὶ ἐλεημοσύνη.

1. Χθὲς ἦταν ἡμέρα μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ σήμερα εἶναι ἡμέρα μαρτύρων. Μακάρι καὶ πάντοτε νὰ ἐορτάζουμε ἡμέρα μαρτύρων. Γιατὶ ἂν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν μανία μὲ τὰ θέατρα καὶ περνοῦν ἄσκοπα τὸν καιρὸ τους στὶς ἵπποδρομίες, ποτὲ δὲ χορταίνουν τὰ ἄπρεπα ἐκεῖνα θεάματα, πολὺ περισσότερο ἐμεῖς πρέπει νὰ μὴ χορταίνουμε τίς ἐορτὲς τῶν ἀγίων. Ἐκεῖ ὑπάρχει πομπὴ διαβολικὴ, ἐδῶ ἐορτὴ χριστιανικὴ. Ἐκεῖ πηδοῦν δαίμονες, ἐδῶ χορεύουν ἄγγελοι. Ἐκεῖ χάνονται ψυχές, ἐδῶ σώζονται ὅλοι ὅσοι συγκεντρώνονται. Ἄλλ' ἔχουν κάποια εὐχαρίστηση ἐκεῖνα; Ὅχι ὅμως τόσο μεγάλῃ ὅση ἔχουν αὐτά. Γιατὶ τί εὐχαρίστηση εἶναι νὰ δεῖ κανεὶς νὰ τρέχουν ἄσκοπα καὶ χωρὶς λόγου τὰ ἄλογα; Ἐδῶ ὅμως δὲ βλέπεις ἓνα ζευγάρι ἄλογα, ἀλλὰ πάρα πολλὰ ἄρματα μαρτύρων, καὶ τὸ Θεὸ νὰ βρίσκεται στὰ ἄρματα αὐτά, καὶ νὰ τρέχουν στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὸν οὐρανό. Ὅτι πράγματι οἱ ψυχές τῶν ἀγίων εἶναι ἄρμα τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Τὰ ἄρματα τοῦ Θεοῦ εἶναι μυριάδες χιλιάδες χιλιάδων»¹.

Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ δώρησε ὁ Θεὸς στὶς οὐράνιες δυνάμεις, αὐτὸ χάρισε καὶ στὸ ἀνθρώπινο γένος. Κάθεται πάνω στὰ Χερουβὶμ, ὅπως καὶ ὁ ψαλμὸς λέγει· «Ἀνέβηκε πάνω στὰ Χερουβὶμ καὶ πέταξε»² καὶ πάλι, «Αὐτὸς ποὺ κάθεται πάνω στὰ Χε-

σους». Τοῦτο καὶ ἡμῖν πάλιν ἔδωκεν· ἐπ' ἐκείνων κάθηται, ἐν ἡ-
 μῖν οἰκεῖ· «Ἐνοικήσω γὰρ καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν». Ἐκεῖνοι
 γεγόνασιν ἄρμα, ἡμεῖς γενώμεθα ναός. Εἶδες τῆς τιμῆς τὴν συγ-
 γένειαν; εἶδες πῶς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω; Διόπερ
 5 οὐδὲν διεστήκαμεν τῶν ἀγγέλων, ἃν θέλωμεν. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην
 ἀρχόμενος, χθὲς μαρτύρων ἡμέρα, καὶ σήμερον μαρτύρων ἡμέ-
 ρα, οὐχὶ τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ· μᾶλλον δὲ κάκει-
 νοι παρ' ἡμῖν. Πόλις μὲν γὰρ καὶ χώρα ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγ-
 μασιν ἀλλήλων διεστήκασι, κατὰ δὲ τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον
 10 κοινωνοῦσι καὶ ἡνῶνται. Μὴ γάρ μοι τὴν βάρβαρον αὐτῶν φω-
 νὴν ἴδῃς, ἀλλὰ τὴν φιλοσοφοῦσαν αὐτῶν διάνοιαν. Τί γάρ μοι ὄ-
 φελος τῆς ὁμοφωνίας, ὅταν τὰ τῆς γνώμης ἢ διηρημένα; τί δέ
 μοι βλάβος τῆς ἑτεροφωνίας, ὅταν τὰ τῆς πίστεως ἢ συνημμένα;
 Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδὲν οὔτε χώρα πόλεως εὐτελεστέρα·
 15 ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν τὴν ἰσοτιμίαν ἔχουσι.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐχὶ ταῖς πό-
 λεσι μὲν ἐνδιέτριβε, τὰς δὲ χώρας ἠφίει κενὰς καὶ ἐρήμους, ἀλλὰ
 διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον
 καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Τοῦτο καὶ ὁ
 20 κοινὸς ἡμῶν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος μιμησάμενος, ἀφῆκεν ἡμᾶς
 καὶ πρὸς ἐκείνους ἔδραμε· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς πρὸς ἐ-
 κείνους ἀπελθόν· πρὸς γὰρ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους ἀ-
 πῆλθε. Καὶ καθάπερ τῆς ἐορτῆς τῶν Μακκαβαίων ἐπιτελουμέ-
 νης, πᾶσα ἡ χώρα εἰς τὴν πόλιν ἐξεχύθη, οὕτω τῆς ἐορτῆς τῶν
 25 ἐκεῖ μαρτύρων ἀγομένης, νῦν τὴν πόλιν ἅπασαν πρὸς ἐκείνους
 μεταστῆναι ἐχρῆν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐκ ἐν πόλεσι μόνον κατεφύ-
 τευσε μάρτυρας ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῆς, ἵνα ἐκ
 τῆς τῶν ἐορτῶν ὑποθέσεως πρόφασιν ἔχωμεν ἀναγκαίαν τῆς
 πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας, καὶ πλείους ἐπὶ τῆς χώρας ἢ ἐπὶ τῆς

3. Δαν. 3, 55.

4. Λευϊτ. 26, 12 καὶ Β' Κορ. 6, 16.

5. Ἀναφέρεται στὸν ἐπίσκοπο Φλαβιανό.

ρουβίμ καὶ βλέπει ἀβύσσους»³. Αὐτὸ ἔδωσε καὶ σ' ἐμᾶς πάλι. Ἐπάνω σ' ἐκεῖνα κάθεται, μέσα μας κατοικεῖ. «Γιατὶ θὰ κατοικήσω μέσα σας καὶ θὰ περπατήσω ἀνάμεσά σας»⁴. Οἱ ἄγγελοι ἔγιναν ἄρμα, ἐμεῖς ἄς γίνουμε ναός. Εἶδες τὴ συγγένεια τῆς τιμῆς; εἶδες πῶς συμφιλίωσε τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια; Γι' αὐτὸ βέβαια δὲ διαφέρουμε καθόλου ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἂν θέλουμε. Ἄλλὰ αὐτὸ ποὺ εἶπα στὴν ἀρχή, χθὲς ἦταν ἡμέρα μαρτύρων, καὶ σήμερα εἶναι ἡμέρα μαρτύρων, ὄχι τῶν μαρτύρων τῆς πόλης, ἀλλὰ τῶν μαρτύρων τῆς ὑπαιθρο, ἢ καλύτερα καὶ ἐκεῖνοι ἀνήκουν στὴν πόλη. Γιατὶ ἡ πόλη καὶ ἡ ὑπαιθρος διαφέρουν βέβαια μεταξύ τους στὰ βιωτικὰ πράγματα, στὴν εὐσέβεια ὅμως εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ἐνώνονται. Γιατὶ μὴ βλέπεις, σὲ παρακαλῶ, τὴ βαρβαρικὴ γλώσσα τους, ἀλλὰ τὴ φιλόσοφον σκέψην τους. Τί μὲ ὠφελεῖ λοιπὸν ἡ συμφωνία τῆς γλώσσας, ὅταν ἡ γνώμη εἶναι χωρισμένη; καὶ τί μὲ βλάπτει ἡ διαφορὰ στὴ γλώσσα, ὅταν ἡ πίστις εἶναι ἐνωμένη; Σύμφωνα μ' αὐτὰ ἡ ὑπαιθρος δὲν εἶναι καθόλου κατώτερη ἀπὸ τὴν πόλη, γιατί στὸ σπουδαιότερο ἀγαθὸ εἶναι ἰσότιμες.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἔμενε στὶς πόλεις καὶ ἄφηνε ἄδεια καὶ ἔρημη τὴν ὑπαιθρο, ἀλλὰ πήγαινε σὲ πόλεις καὶ χωριά, γιὰ νὰ κηρύσσει τὸ εὐαγγέλιο καὶ νὰ θεραπεύει κάθε ἀρρώστια καὶ κάθε ἀδυναμία. Αὐτὸν μιμήθηκε καὶ ὁ ποιμένας καὶ διδάσκαλος ὄλων μας⁵, καὶ μᾶς ἄφησε καὶ ἔτρεξε πρὸς αὐτούς. Ἡ καλύτερα δὲ μᾶς ἄφησε ὅταν ἔφυγε πρὸς αὐτούς, γιατί πῆγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας. Καὶ ὅπως ὅταν εἶχαμε τὴν ἑορτὴ τῶν Μακκαβαίων, ὅλη ἡ ὑπαιθρος ξεχύθηκε στὴν πόλη, ἔτσι καὶ τώρα ποὺ εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν ἐκεῖ μαρτύρων, ἔπρεπε τώρα ὅλη ἡ πόλη νὰ μεταφερθεῖ πρὸς αὐτούς. Γι' αὐτὸ βέβαια ὁ Θεὸς δὲ φύτεψε μάρτυρες μόνο στὶς πόλεις, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπαιθρο αὐτή, γιὰ νὰ ἔχουμε τὴν ἀπαραίτητη ἀφορμὴ ἀπὸ τίς ἑορτὲς νὰ ἐπικοινωνοῦμε μεταξύ μας, καὶ φύτεψε περισσότερους μάρτυρες στὴν ὑπαιθρο παρὰ στὴν πόλη.

πόλεως. Τῷ γὰρ ὑστεροῦντι τὴν περισσοτέραν τιμὴν ἔδωκεν ὁ Θεός· ἀσθενέστερον γὰρ ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ μέρος· διὰ τοῦτο πλείονος ἀπήλαυσε τῆς θεραπείας. Οἱ μὲν γὰρ τὰς πόλεις οἰκοῦντες συνεχοῦς ἀπολαύουσι διδασκαλίας, οἱ δὲ ἀγροικία ζῶντες, οὐ
5 τοσαύτης μετέχουσιν ἀφθονίας.

Τὴν πενίαν τοίνυν τῶν διδασκόντων ἐν τῇ δασιλείᾳ τῶν μαρτύρων παραμυθούμενος ὁ Θεός, ὠκονόμησε πλείους παρ' ἐκεῖνοις ταφῆναι μάρτυρας. Οὐκ ἀκούουσι διδασκάλων γλώττης ἐκεῖνοι διηνεκῶς, ἀλλὰ μαρτύρων φωνῆς ἀπὸ τοῦ τάφου διαλε-
10 γομένης αὐτοῖς καὶ μείζονα ἰσχὺν ἐχούσης. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι μείζονα ἰσχὺν ἔχουσι μάρτυρες καὶ σιωπῶντες ἡμῶν τῶν φθεγγομένων, πολλοὶ πολλάκις διαλεγόμενοι πολλοῖς περὶ ἀρετῆς οὐδὲν ἤνυσαν· ἕτεροι δὲ σιγῶντες μέγιστα κατώρθωσαν διὰ τὴν τοῦ βίου λαμπρότητα· ὥστε πολλῷ πλεόν οἱ μάρτυρες τοῦτο εἰρ-
15 γάσαντο, τὴν μὲν διὰ τῆς γλώττης οὐκ ἀφιέντες φωνήν, τὴν δὲ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν πολὺ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος οὔσαν ὑψηλοτέραν, δι' ἧς πρὸς πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων διαλέγονται φύσιν, ταῦτα τὰ ρήματα λέγοντες· Ἐμβλέψατε εἰς ἡμᾶς, ὅσα ἐπάθομεν δεινά. Τί γὰρ ἐπάθομεν θανάτῳ καταδικασθέντες, καὶ
20 ζωὴν εὐρόντες διηνεκῆ; Κατηξιώθημεν ἀποθέσθαι τὰ σώματα διὰ τὸν Χριστόν· εἰ δὲ διὰ τὸν Χριστόν μὴ παρεχωρήσαμεν αὐτῶν νῦν, μικρὸν ὑστερον ἐμέλλομεν καὶ ἄκοντες αὐτῶν ἀποστήσεσθαι τῆς προσκαίρου ζωῆς. Εἰ καὶ μὴ μαρτύριον παρελθὸν ἔλαβεν, ἀλλ' ὁ κοινὸς τῆς φύσεως θάνατος ἐπελθὼν κατέλυσεν
25 αὐτά.

Διὰ ταῦτα οὐ παυόμεθα εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, ὅτι κατηξιώσεν ἡμᾶς τῷ πάντως ὀφειλομένῳ θανάτῳ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ἀποχρήσασθαι ψυχῶν, καὶ τὸ κατ' ἀνάγκην ὀφειλόμενον ἐν δωρεᾷ τάξει ἔλαβε παρ' ἡμῶν, καὶ μετὰ τῆς μεγί-
30 στης τιμῆς. Ἄλλ' αἱ βάσανοι φορτικαὶ καὶ ἐπαχθεῖς. Ἄλλ' ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπή, ἣ δὲ ἐκ τούτων ἀνεσις ἐν τοῖς ἀθανάτοις

Γιατί σ' ἐκεῖνον ποῦ ὑστεροῦσε ἔδωσε ὁ Θεὸς περισσότερη τιμή. Καὶ εἶναι πιὸ ἀδύνατο ἐκεῖνο τὸ μέρος, γι' αὐτὸ ἀπόλαυσε μεγαλύτερη περιποίηση. Γιατί οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἀπολαμβάνουν συνέχεια τὴ διδασκαλία, αὐτοὶ ὁμως ποῦ ζοῦν στὴν ὑπαιθρο δὲν ἔχουν τόσο μεγάλη ἀφθονία.

Τὴν ἔλλειψη λοιπὸν τῶν διδασκάλων παρηγορώντας με τοὺς πολλοὺς μάρτυρες ὁ Θεός, φρόντισε νὰ ταφοῦν κοντά τους περισσότεροι μάρτυρες. Δὲν ἀκοῦν ἐκεῖνοι διαρκῶς τὴ φωνὴ τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὴ φωνὴ τῶν μαρτύρων νὰ μιᾶ ἀπὸ τὸν τάφο καὶ νὰ ἔχει μεγαλύτερη δύναμη. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι οἱ μάρτυρες καὶ ὅταν σιωποῦν ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ μᾶς ποῦ μιᾶμε, πολλοὶ πολλὰς φορές ὅταν συζητοῦν με πολλοὺς γιὰ τὴν ἀρετὴ τίποτε δὲν κατόρθωσαν, καὶ ἄλλοι με τὴ σιωπὴ τους πέτυχαν τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα με τὸ λαμπρὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς τους. "Ὡστε οἱ μάρτυρες ἔκαμαν αὐτὸ πολὺ περισσότερο χωρὶς νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸ στόμα τους φωνή, ἀλλὰ με τὴ φωνὴ τῶν πράξεών τους, ποῦ εἶναι πολὺ σημαντικότερη ἀπὸ τὴ φωνὴ ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα, με τὴν ὁποία ὁμιλοῦν πρὸς ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια· Κοιτάξτε προσεκτικὰ σ' ἐμᾶς, πόσα κακὰ πάθαμε. Τί πάθαμε λοιπὸν ἀφοῦ καταδικασθήκαμε σὲ θάνατο καὶ βρήκαμε τὴν αἰώνια ζωὴ; Ἀξιωθήκαμε νὰ προσφέρουμε τὰ σώματά μας γιὰ τὸ Χριστό. Ἐὰν ὁμως δὲν τὰ παραχωρούσαμε γιὰ τὸ Χριστὸ τώρα, λίγο ἀργότερα θὰ φεύγαμε καὶ χωρὶς τὴ θέλησή μας ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ. Καὶ ἂν δὲν ἐρχόταν νὰ μᾶς ἔπαιρνε τὸ μαρτύριο, θὰ ἐρχόταν καὶ θὰ τὰ κατάστρεφε αὐτὰ ὁ θάνατος, ποῦ εἶναι γιὰ ὅλη τὴ φύση.

Γι' αὐτὸ δὲ σταματᾶμε νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεό, ἐπειδὴ μᾶς ἀξίωσε νὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας τὸ θάνατο ποῦ ὅπωςδὴποτε τὸν χρεωστούσαμε, καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν μας ὀφειλὴν τὴν πῆρε ἀπὸ μᾶς σὰν δῶρο καὶ με τὴν πιὸ μεγάλη τιμή. Τὰ βασανιστήρια ὁμως ἦταν σκληρὰ καὶ δυσάρεστα. Ἀλλὰ ἦταν πολὺ σύντομα καὶ ἡ εὐχαρίστηση ποῦ

αἰῶσι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ φορτικαὶ αἱ βάσανοι τοῖς εἰς τὰ μέλλοντα βλέπουσι, καὶ πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην κεκηνόσιν. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Στέφανος, ἐπειδὴ τὸν Χριστὸν ἐώρα τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς, διὰ τοῦτο τῶν λίθων τὰς νι-
5 φάδας οὐκ εἶδεν, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους ἠρίθμει. Καὶ σὺ τοίνυν μετάστησον ἀπὸ τῶν παρόντων πρὸς τὸ μέλλον τὸ ὄμμα, καὶ οὐδὲ βραχεῖαν τῶν δεινῶν λήψη τὴν αἴσθησιν.

2. Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων οἱ μάρτυρες λέγουσι, καὶ πείθου-
10 σι πολλῶ μᾶλλον, ἢ ἡμεῖς. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἂν εἶπω ὅτι οὐδὲν ἔχει φορτικὸν ἢ βάσανος, οὐκ εἰμὶ ἀξιόπιστος ταῦτα λέγων· λόγῳ γὰρ τὰ τοιαῦτα φιλοσοφεῖν οὐδὲν δύσκολον· ὁ δὲ μάρτυς τὴν διὰ τῶν πραγμάτων φωνὴν ἀφιεῖς, οὐδένα ἔχει τὸν ἀντιλέγοντα. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν βαλανείων γίνεται ἔνδον, ὅταν ἀναζέῃ τῶν θερ-
15 μῶν ὑδάτων ἢ κολυμβήθρα, καὶ μηδεὶς θαρρῆ καταβαίνειν, ἕως μὲν ἂν διὰ λόγων παρακαλῶσιν ἀλλήλους οἱ ἐπὶ τοῦ χεῖλους καθήμενοι, οὐδένα μᾶλλον πείθουσιν, ἐπειδὴν δὲ εἰς τις ἐξ αὐτῶν ἢ τὴν χεῖρα καθίῃ, ἢ τὸν πόδα χαλάσας μετὰ τοῦ θαρρεῖν ὄλον ἐναφίῃ τὸ σῶμα, σιγῶν τῶν πολλὰ φθεγγομένων μᾶλλον ἂν ἔπεισε
20 τοὺς ἄνω καθημένους κατατολμηῆσαι τῆς κολυμβήθρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μαρτύρων· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς κολυμβήθρας τῶν ὑδάτων ἢ πυρὰ πρόκειται. Οἱ μὲν οὖν ἕξωθεν περιεστηκότες κἂν μυρίοις λόγοις παρακαλῶσιν, οὐ σφόδρα πείθουσιν, ὅταν δὲ εἰς τις τῶν μαρτύρων μὴ τὸν πόδα, μηδὲ τὴν χεῖρα μόνον χαλάσῃ
25 κάτω, ἀλλ' ὄλον ἐπαφῆ τὸ σῶμα, πάσης παραινέσεως καὶ συμβουλῆς δυνατωτέρα παρεχόμενος τὴν διὰ τῶν πραγμάτων πείραν, ἐκβάλλει τῶν περιεστηκόντων τὴν ἀγωνίαν.

Εἶδατε πῶς δυνατωτέρα καὶ σιγόντων ἢ φωνῆ τῶν μαρτύρων; Διὰ τοῦτο ἀφήκεν ἡμῖν τὰ σώματα αὐτῶν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο

6. Για τὴ δράση καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Στεφάνου βλ. Πράξ. 6, 8-7, 60.

μᾶς ἔδωσαν θὰ κρατήσῃ τοὺς ἀθάνατους αἰῶνες. Ἡ καλύτερα οὔτε γιὰ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα δὲν εἶναι δυσάρεστα τὰ βασανιστήρια γι' αὐτοὺς ποὺ βλέπουν στὰ μελλοντικὰ καὶ προσέχουν τὸν ἀγωνοθέτη. Γιατὶ καὶ ὁ μακάριος Στέφανος, ἐπειδὴ ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως τὸ Χριστό, γι' αὐτὸ δὲν εἶδε τίς πολλὰς πέτρες, ἀλλὰ ἀντὶ γι' αὐτὲς μετροῦσε τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια⁶. Καὶ ἐσὺ λοιπὸν μετακίνησε τὸ βλέμμα σου ἀπὸ τὰ παρόντα πρὸς τὸ μέλλον καὶ δὲ θὰ αἰσθανθεῖς οὔτε γιὰ λίγο τὰ δεινὰ σου.

2. Αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ λέγουν οἱ μάρτυρες, καὶ πείθουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ ἐγὼ βέβαια ἂν πῶ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου σκληρὰ τὰ βασανιστήρια, δὲν εἶμαι ἀξιόπιστος λέγοντας αὐτά, ἀφοῦ δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο τὸ νὰ τὰ φιλοσοφεῖ κανεὶς αὐτὰ μὲ τὰ λόγια, ὁ μάρτυρας ὅμως ἂν τὰ πεῖ αὐτὰ μὲ τίς πράξεις του, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ ἀντιμιλήσῃ. Καὶ ὅπως γίνεται μέσα στὰ λουτρά, ὅταν βράζει ἡ λεκάνη τοῦ ζεστοῦ νεροῦ καὶ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ μπεῖ σ' αὐτήν, ὅσο καὶ ἂν αὐτοὶ ποὺ κάθονται στὸ χεῖλος τῆς παρακαλοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ λόγια, δὲν πείθουν κανένα; ὅταν ὅμως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς βουτήξῃ τὸ χέρι του ἢ ἀφοῦ κατεβάσῃ πρῶτα τὸ πόδι παίρνει τὸ θάρρος νὰ βυθίσῃ ὅλο τὸ σῶμα του, χωρὶς νὰ μιλήσῃ πείθει περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λέγουν πολλὰ γιὰ νὰ τολμήσουν νὰ μπουὶν στὴ λεκάνη ἐκεῖνοι ποὺ κάθονται ἐκεῖ γύρω, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς μάρτυρες. Γιατὶ καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἀντὶ γιὰ τὴ λεκάνη τοῦ νεροῦ ἡ φωτιά. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ στέκονται ἀπὸ ἔξω, καὶ ἂν ἀκόμη παρακαλοῦν μὲ πάρα πολλὰ λόγια, δὲν πείθουν πραγματικά, ὅταν ὅμως ἕνας μάρτυρας βάλῃ στὴ φωτιά ὄχι μόνο τὸ πόδι του, οὔτε τὸ χέρι του, ἀλλὰ ρίξῃ ὅλο τὸ σῶμα του, διώχνει τὴν ἀγωνία ἐκείνων ποὺ στέκονται γύρω του, ἐπειδὴ μὲ τὴν πράξη του δίνει παράδειγμα δυνατότερο ἀπὸ κάθε παραίνεση καὶ συμβουλή.

Εἶδατε πῶς εἶναι δυνατότερη ἢ φωνὴ τῶν μαρτύρων καὶ ὅταν δὲ ὁμιλοῦν; Γι' αὐτὸ μᾶς ἄφησε τὰ σώματά τους ὁ Θεός. Γι'

πάλαι νικήσαντες, οὐδέπω καὶ νῦν ἀνέστησαν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄθλους ὑπέμειναν πρὸ τοσούτου χρόνου, τῆς δὲ ἀναστάσεως οὐδέπω ἐπέτυχον, οὐδέπω διὰ σὲ τὴν ὠφέλειαν τὴν σὴν, ἵνα καὶ σὺ ἐκεῖνον τὸν ἀθλητὴν ἐννοῶν πρὸς τὸν αὐτὸν δρόμον διεγερθῆς.

5 Τούτοις μὲν γὰρ οὐδὲν βλάβος ἀπὸ τῆς ἀναβολῆς γίνεται, σοὶ δὲ μέγιστον ὄφελος ἐκ τῆς ὑποθέσεως τίκτεται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μετὰ ταῦτα ἀπολήψονται, κἂν μὴ νῦν ἀπολαμβάνωσιν· εἰ δὲ ἐξήρπασεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μέσου νῦν, πολλὴν ἂν ἡμῶν παράκλησιν καὶ παραμυθίαν ἀφείλετο· μεγίστη γὰρ ὄντως παράκλησις

10 καὶ παραμυθία ἀπὸ τῶν τάφων τῶν ἁγίων τούτων πᾶσιν ἀνθρώποις προσγίνεται. Καὶ τῶν λεγομένων ὑμεῖς μάρτυρες. Πολλὰκις γοῦν ἡμῶν ἀπειλούντων, κολακευόντων, φοβούντων, προτρέπόντων, οὐ τοσαύτην ἐδέξασθε προθυμίαν εἰς εὐχὴν, οὐδὲ διηγέρθητε, εἰς δὲ μαρτύριον ἀπελθόντες, οὐδενὸς συμβουλευόν-

15 τος, τὸν τάφον μόνον ἰδόντες, τῶν ἁγίων πολλὰς ἐξεχέατε δακρύων πηγὰς, καὶ διεθερμάνθητε ἐν ταῖς εὐχαῖς. Καίτοι γε ἄφωτος ὁ μάρτυς κεῖται ἐν πολλῇ τῇ σιγῇ.

Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ κεντοῦν τὸ συνειδός, καὶ ποιοῦν ὥσπερ ἐκ πηγῆς ἀναβλύζειν τοὺς τῶν δακρύων κρουνούς; Αὐτὴ τοῦ

20 μάρτυρος ἢ φαντασία, καὶ τῶν κατορθωθέντων πάντων ἢ μνήμη. Καθάπερ γὰρ οἱ πένητες, ἐπειδὴν ἴδωσι πλουτοῦντας ἑτέρους ἐν ἀξιώμασιν ὄντας, δορυφορομένους, πολλῆς παρὰ βασιλέως τιμῆς ἀπολαύοντας, ἀκριβέστερον τὴν ἑαυτῶν πενίαν ἐν ταῖς ἑτέρων εὐπραγίαις μανθάνοντες ἀποδύρονται· οὕτω δὴ καὶ

25 ἡμεῖς, ἐπειδὴν ἀναμνησθῶμεν τῆς τῶν μαρτύρων παρρησίας, ἣν ἔχουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν ὄλων Θεόν, καὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς δόξης, καὶ τῶν οἰκείων ἀναμνησθῶμεν ἁμαρτημάτων ἀκριβέστερον τὴν ἑαυτῶν πενίαν ἐκ τῆς ἐκείνων εὐπορίας κατι-

αὐτὸ ἂν καὶ νίκησαν παλιότερα, ἀκόμη μέχρι καὶ σήμερα δὲν ἀναστήθηκαν, ἀλλὰ ὑπέφεραν μὲ ὑπομονὴ τὰ βασανιστήρια καὶ δὲν ἐπέτυχαν ἀκόμη τὴν ἀνάστασι, δὲν τὴν ἐπέτυχαν ἀκόμη μέχρι τώρα γιὰ σένα καὶ τὴ δική σου ὠφέλεια, γιὰ νὰ παρακινηθεῖς καὶ σὺ νὰ βαδίσεις τὸν ἴδιο δρόμο ἔχοντας στὸ νοῦ σου ἐκεῖνον τὸν ἀθλητὴ. Γιατὶ σ' αὐτοὺς δὲ γίνεται καμιά ζημιὰ ἀπὸ τὴν ἀναβολή, σὲ σένα ὁμοίως γίνεται πολὺ μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτή. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ θὰ ἀπολαύσουν ἀργότερα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀπολαμβάνουν τώρα, ἐὰν ὁμοίως ὁ Θεὸς τοὺς ἄρπαξε τώρα ἀπὸ ἀνάμεσά μας, θὰ ἀφαιροῦσε ἀπὸ μᾶς μεγάλη βοήθεια καὶ παρηγοριά. Γιατὶ πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς τάφους αὐτῶν τῶν ἁγίων προέρχεται πολὺ μεγάλη βοήθεια καὶ παρηγοριά σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ γι' αὐτὰ ποὺ λέγω ἐσεῖς εἶστε μάρτυρες. Ἄν καὶ πολλὰς φορὰς λοιπὸν σᾶς ἀπειλοῦμε, σᾶς κολακεύουμε, σᾶς φοβερίζουμε καὶ σᾶς παρακινοῦμε, δὲ δείξατε τόση προθυμία γιὰ προσευχή, οὔτε συγκινηθήκατε, μόλις ὁμοίως πήγατε σὲ τάφο ἑνὸς μάρτυρα, χωρὶς νὰ σᾶς συμβουλευεὶ κανένας, μόλις εἶδατε τὸν τάφο μόνο τῶν ἁγίων, χύσατε πάρα πολλὰ δάκρυα καὶ νιώσατε πολλὴ θέρμη στὶς προσευχές σας. Μολονότι βέβαια ὁ μάρτυρας βρίσκεται ἐκεῖ ἄφωνος μέσα στὴ μεγάλη σιωπὴ του.

Τί λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐρεθίζει τὴν ψυχὴ καὶ κάνει τίς βρῦσες τῶν δακρύων νὰ τρέχουν σὰν ἀπὸ πηγὴ; Ἡ εἰκόνα τοῦ μάρτυρα ποὺ εἶναι τυπωμένη μέσα σας, καὶ ἡ μνήμη ὄλων τῶν κατορθωμάτων του. Ὅπως δηλαδὴ οἱ φτωχοί, ὅταν δοῦν ἄλλους νὰ γίνονται πλούσιοι, νὰ ἔχουν ἀξιώματα, νὰ ἔχουν σωματοφύλακες, ν' ἀπολαμβάνουν μεγάλη τιμὴ ἀπὸ τὸ βασιλιά, μαθαίνοντας πὺ καλὰ τὴ φτώχεια τους στὴν εὐτυχία τῶν ἄλλων ὀδύρονται, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ὅταν θυμηθοῦμε τὸ θάρρος τῶν μαρτύρων, ποὺ εἶχαν ἀπέναντι στὸ βασιλιά τῶν ὄλων Θεοῦ, καὶ τὴ λαμπρότητα καὶ τὴ δόξα τους, καὶ ὅταν θυμηθοῦμε τὰ δικά μας ἁμαρτήματα, τότε, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ πλούτη τους καταλάβουμε καλύτερα τὴ φτώχεια μας, στενοχωροῦμαστε καὶ ὀδυρόμα-

δόντες ἀλογοῦμεν καὶ ὀδυνώμεθα, κατὰμανθάνοντες ὅσον αὐτῶν ἀπολιμπανόμεθα· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν τὰ δάκρυα.

Διὰ τοῦτο ἡμῖν τὰ σώματα ἀφήκεν ἐνταῦθα ὁ Θεός, ἵν' ὅταν ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος καὶ φροντίδων πλῆθος βιωτικῶν σκό-
 5 τος πολὺ τῆς διανοίας κατασκευάσῃ τῆς ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἰδιωτι-
 κῶν ἢ ἐκ δημοσίων πραγμάτων (πολλὰ δὲ τοιαῦτα), τὴν οἰκίαν
 ἀφέντες, τῆς πόλεως ἐξελθόντες, πολλὰ χαίρειν τοῖς θορύβοις
 τούτοις εἰπόντες, ἀναχωρήσωμεν εἰς μαρτύριον, ἀπολαύσωμεν
 τῆς αὔρας ἐκείνης τῆς πνευματικῆς, ἐπιλαθώμεθα τῆς πολλῆς
 10 σχολῆς, ἐντρυφήσωμεν τῇ ἡσυχίᾳ, συγγενώμεθα τοῖς ἁγίοις,
 παρακαλέσωμεν αὐτῶν τὸν ἀγωνοθέτην ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σω-
 τηρίας, πολλὰς ἱκετηρίας ἐκχέωμεν, διὰ τούτων πάντων ἀποθέ-
 μενοι τὸ βάρος τοῦ συνειδότος, μετὰ πολλῆς τῆς ψυχαγωγίας
 οἴκαδε πάλιν ἐπανέλθωμεν.

15 Μαρτύρων θῆκαι οὐδὲν ἄλλο εἰσίν, ἀλλ' ἢ λιμένες ἀσφα-
 λεῖς, καὶ πηγαὶ ναμάτων πνευματικῶν, καὶ θησαυροὶ περιουσίας
 ἀνάλωτοι, μηδέποτε ἐλεγχόμενοι. Καὶ καθάπερ οἱ λιμένες ὑπο-
 δεχόμενοι τὰ πλοῖα πολλοῖς κύμασι περιαντληθέντα ἐν ἀσφαλείᾳ
 καθιστῶσιν, οὕτω δὴ καὶ τῶν μαρτύρων αἱ θῆκαι ὑποδεξάμεναι
 20 τὰς ἡμετέρας ψυχὰς βιωτικοῖς πράγμασι περιαντλουμένας ἐν
 πολλῇ καθιστῶσι γαλήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ· καὶ ὡσπερ αἱ πηγαὶ τῶν
 ψυχρῶν ναμάτων τὰ πεπονηκότα καὶ καταφλεχθέντα ἀνακτῶν-
 ται σώματα, οὕτω δὴ καὶ αὐταὶ τὰς ἀπὸ τῶν ἀτόπων παθῶν κα-
 τακαυθείσας ψυχὰς καταψύχουσι, καὶ ἐπιθυμίαν ἄτοπον, καὶ
 25 φθόνον τήκοντα, καὶ θυμὸν ζέοντα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον διε-
 νοχλήσειεν, ἀπὸ τῆς ὄψεως μόνης κατασβέννουσι, καὶ θησαυ-
 ρῶν δὲ ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας βελτίους εἰσίν.

Οἱ μὲν γὰρ τῶν χρημάτων θησαυροὶ πολλοὺς παρέχουσι
 κινδύνους τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτούς, καὶ εἰς πολλὰ μέρη διαιρε-
 30 θέντες, ἐλάττους γίνονται τῇ διανομῇ· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦ-
 τόν ἐστιν, ἀλλ' ἀκίνδυνος μὲν ἡ εὐρεσις, ἀμείωτος δὲ ἡ διαίρε-

στε, γιατί μαθαίνουμε πόσο ύστεροῦμε ἀπὸ αὐτούς· καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ φέρει τὰ δάρκνα.

Γι' αὐτὸ μᾶς ἄφησε ὁ Θεὸς ἐδῶ τὰ σώματά τους, ὥστε, ὅταν τὰ πολλὰ ζητήματα καὶ τὸ πλῆθος τῶν βιωτικῶν φροντίδων σκορπίσουν σκοτάδι πολὺ στὴ σκέψη μας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἰδιωτικὰ ἢ ἀπὸ τὰ δημόσια ζητήματα (καὶ ὑπάρχουν πολλὰ τέτοια), ἀφοῦ ἀφήσουμε τὸ σπίτι καὶ βγοῦμε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ ἀφοῦ ἀφήσουμε κατὰ μέρος αὐτούς τοὺς θορύβους, νὰ πᾶμε σὲ κάποιον τάφο μάρτυρα, ν' ἀπολαύσουμε τὴν αὔρα ἐκείνη τὴν πνευματικὴν, νὰ ξεχάσουμε τὶς πολλὰς ἀσχολίες, νὰ χαροῦμε τὴν ἡσυχία, νὰ βρεθοῦμε κοντὰ στοὺς ἁγίους, νὰ παρακαλέσουμε τὸν ἀγωνοθέτη τους γιὰ τὴ δική μας σωτηρία, νὰ κάνουμε πολλὰς παρακλήσεις, καὶ ἀφοῦ μ' αὐτὲς βγάλουμε ἀπὸ πάνω μας τὸ βάρος τῆς συνείδησης, νὰ ἐπιστρέψουμε πάλι στὰ σπίτια μας μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση.

Οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ λιμάνια γεμάτα ἀπὸ ἀσφάλεια καὶ πηγὲς πνευματικῶν νερῶν καὶ θησαυροὶ πλούτου ἀξόδευτοι, ποὺ ποτὲ δὲν περιφρονοῦνται. Καὶ ὅπως τὰ λιμάνια, ὅταν ὑποδέχονται τὰ πλοῖα ποὺ εἶναι κτυπημένα ἀπὸ πολλὰ κύματα, τὰ χαρίζουν ἀσφάλεια, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων, ἀφοῦ ὑποδεχθοῦν τὶς ψυχὰς ποὺ εἶναι βασανισμένες ἀπὸ τὰ βιωτικὰ ζητήματα, τὶς χαρίζουν μεγάλη γαλήνη καὶ ἀσφάλεια. Καὶ ὅπως οἱ πηγὲς τῶν δροσερῶν νερῶν ξεκουράζουν τὰ σώματα ποὺ εἶναι κουρασμένα καὶ ἀναμμένα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ δροσιζοῦν τὶς ψυχὰς ποὺ εἶναι φλογισμένες καὶ ἀπὸ τὰ ἀνόητα πάθη, καὶ ἀπὸ τὶς ἀνόητες ἐπιθυμίες, καὶ ἀπὸ τὸ φθόνο ποὺ μᾶς λειώνει, καὶ ἀπὸ τὸ θυμὸ ποὺ μᾶς καίει καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο παρόμοιο ποὺ συμβαίνει νὰ μᾶς ἐνοχλεῖ, σβήνοντάς το καὶ μόνο μὲ τὴν θεά, καὶ εἶναι πολὺ πιὸ καλῦτεροι ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς.

Γιατὶ οἱ θησαυροὶ ἀπὸ χρήματα παρέχουν πολλοὺς κινδύνους σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς βρίσκουν καὶ ὅταν διαιρεθοῦν σὲ πολλὰ μέρη γίνονται λιγότεροι μὲ τὴν διανομὴ τους. Ἐδῶ ὁμοῦ δὲ συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ἢ εὐρεσὴ τους δὲν προκαλεῖ

σις, ἀπεναντίας τοῖς αἰσθητοῖς θησαυροῖς. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ὡς ἔφθην εἰπών, κατακερματισθέντες ἐλάττους γίνονται· οὗτοι δὲ ὅταν εἰς πολλοὺς διαιρεθῶσι, τότε μᾶλλον τὴν οἰκείαν ἐνδείκνυνται εὐπορίαν. Τοιαύτη γὰρ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων ἡ φύσις· αὐξεται τῇ διανομῇ, καὶ πλείων γίνεται τῇ διαιρέσει. Οὐχ οὕτω λειμῶνές εἰσι τερπνοί, ρόδα καὶ ἴα παρεχόμενοι τοῖς θεωμένοις, ὡς μαρτύρων τάφοι, ἀμάραντόν τινα καὶ ἀκατάλυτον ταῖς ψυχαῖς παρεχόμενοι τῶν θεωμένων τὴν ἡδονήν.

3. Ἀψώμεθα τοίνυν τῶν θηκῶν ἐκείνων μετὰ πίστεως, δια-
 10 θερμανθῶμεν τὴν διάνοιαν, κινήσωμεν ὄδυρμούς. Πολλὰ ἡμῖν ἡμάρτηται καὶ μεγάλα ἁμαρτήματα· διὰ τοῦτο πολλῆς δεόμεθα τῆς θεραπείας, σφοδρᾶς τῆς ἐξομολογήσεως. Ἐρρευσαν οἱ ἄγιοι μάρτυρες αἷμα, ρευσάτωσάν σοι οἱ ὀφθαλμοὶ δάκρυα· δύνανται καὶ δάκρυα πυρὰν ἁμαρτημάτων κατασβέσαι· κατεξάνθησαν
 15 ἐκεῖνοι τὰς πλευράς, δημίους εἶδον περιεστῶτας· τοῦτο καὶ σὺ ποίησον ἐπὶ τῷ συνειδῶτι· κάθισον τὸν λογισμὸν δικάζοντα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἀδεκάστου διανοίας, παράγαγε τὰ ἡμαρτημένα σοι πάντα εἰς μέσον, φοβεροὺς ἐπίστησον τοῖς πλημμελήμασι λογισμούς, κόλασον τὰς ἀτόπους ἐνθυμήσεις, ἐξ ὧν τὰ ἁμαρτή-
 20 ματα γέγονε, μετὰ πολλῆς καταξαινέσθω τῆς σφοδρότητος. Ἐὰν οὕτω μελετήσωμεν δικάζειν ἑαυτούς, καὶ φευξόμεθα τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κριτήριον.

Ἔστι γὰρ ὁ κρίνων ἑαυτὸν νῦν, καὶ τῶν ἡμαρτημένων εὐθύνας ἑαυτὸν ἀπαιτῶν ἀκριβεῖς, οὐ δώσει κατὰ τὸ μέλλον δίκην,
 25 ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «Εἰ γὰρ ἐκρίνομεν ἑαυτούς, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου». Τοῖς γὰρ ἀναξίως μετέχουσι τῶν μυστηρίων ἐγκαλῶν, οὕτως ἔλεγεν· «Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὡσπερ οἱ σταυρώσαντες, φη-

7. Α' Κορ. 11, 31.

8. Α' Κορ. 11, 29.

κινδύνους καὶ ἡ διανομὴ τοὺς δὲν τοὺς λιγοστεύει, ὅπως ἀντίθετα συμβαίνει μὲ τοὺς ὑλικοὺς θησαυροὺς. Ἐκεῖνοι δηλαδή, ὅπως εἶπα παραπάνω, γίνονται λιγότεροι ὅταν κατακερματισθοῦν, αὐτοὶ ὁμως ὅταν μοιρασθοῦν σὲ πολλοὺς, τότε φανερώσουν περισσότερο τὸν πλοῦτο τοὺς. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν πνευματικῶν πραγμάτων· αὐξάνονται μὲ τὴ διανομὴ καὶ γίνονται περισσότερο μὲ τὴ διαίρεση. Δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστα τὰ λιβάδια, ὅταν προσφέρουν τριαντάφυλλα καὶ μενεξέδες σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ βλέπουν, ὅσο εἶναι οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων, γιατί προσφέρουν κάποια ἀμάραντη καὶ ἀκατάλυτη εὐχαρίστηση στὶς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ τοὺς βλέπουν.

3. Ἄς πλησιάσουμε λοιπὸν τοὺς τάφους αὐτοὺς μὲ πίστη, ἃς θερμάνουμε τὴν ψυχὴ μας, ἃς ξεσπάσουμε σὲ θρήνους. Ἔχουμε κάνει πολλὰ καὶ μεγάλα ἁμαρτήματα. Γι' αὐτὸ χρειαζόμαστε πολλὴ θεραπεία καὶ δυνατὴ ἐξομολόγηση. Ἔχυσαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες αἷμα, ἃς χύσουν τὰ μάτια σου δάκρυα. Μποροῦν καὶ τὰ δάκρυα νὰ σβήσουν τὴ φωτιὰ τῶν ἁμαρτημάτων. Μαστιγώθηκαν ἐκεῖνοι στὰ πλευρά τους, εἶδαν τοὺς δῆμιους νὰ στέκονται γύρω τους. Αὐτὸ κάμε καὶ ἐσὺ μὲ τὴ συνείδησή σου. Βάλε τὸ λογισμό σου νὰ καθίσει στὸ θρόνο τῆς ἀδέκαστης ψυχῆς σου γιὰ νὰ δικάζει, φέρει ὅλα τὰ σφάλματά σου στὴ μέση, κρίνε αὐστηρὰ τὰ παραπτώματά σου, τιμώρησε τὶς παράλογες ἐπιθυμίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔγιναν τὰ ἁμαρτήματα, μαστίγωσε μὲ μεγάλη σφοδρότητα τὸν ἑαυτὸ σου. Ἐὰν ἀποφασίσουμε νὰ δικάζουμε ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, θ' ἀποφύγουμε καὶ τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον.

Ἄς ἴδωμεν ὅτι λοιπὸν αὐτὸς ποὺ κρίνει τώρα τὸν ἑαυτὸ του καὶ ποὺ ἀπαιτεῖ μὲ αὐστηρότητα λογαριασμὸ γιὰ τὰ σφάλματά του, δὲ θὰ τιμωρηθεῖ στὸ μέλλον, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «Γιατὶ ἂν κρίναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲ θὰ κρινόμεσταν ἀπὸ τὸν Κύριον»⁷. Καὶ κατηγορώντας ἐκείνους ποὺ κοινωνοῦν ἀνάξια τὰ μυστήρια, ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει καὶ πίνει ἀνάξια, θὰ εἶναι ἔνοχος ἀπέναντι στὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου»⁸. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅπως αὐτοὶ ποὺ

σί, τὸν Ἰησοῦν, οὕτω καὶ οἱ τῶν μυστηρίων ἀναξίως μετέχοντες
 δίκην δώσουσιν. Καὶ μὴ καταγνώσωσί τινες ὑπερβολὴν τοῦ λό-
 γου. Ἰμάτιόν ἐστὶ βασιλικὸν τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· τὴν δὲ ἀ-
 λουργίδα τὴν βασιλικὴν καὶ ὁ διαρρήξας καὶ ὁ χερσὶν ἀκαθάρ-
 5 τοὶς μολύνας ὁμοίως ὕβρισαν· διὸ καὶ ὁμοίως κολάζονται· οὕτω
 καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ γίνεται. Ἰουδαῖοι μὲν αὐτὸ
 διέρρηξαν τοῖς ἥλοις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, σὺ δὲ ἐν ἀμαρτήμασι ζῶν,
 ἀκαθάρτῳ τε γλώττῃ καὶ διανοίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν αὐτὴν ἐπήρ-
 τησέ σοι δίκην ὁ Παῦλος, καὶ ἐπάγει λέγων· «Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν
 10 πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί».

Εἶτα δεικνὺς ὅτι οἱ τὰς εὐθύνas τῶν ἀμαρτημάτων ἑαυτοὺς
 ἀπαιτοῦντες ἐνταῦθα, δικάζοντες αὐτῶν τοῖς πλημμελήμασι, καὶ
 μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες, δυνήσονται ἐξαρπάσαι τῆς
 μελλούσης ἑαυτοὺς ψήφου τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ ἀπαραιτή-
 15 του, προσέθηκε λέγων. «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν
 ἐκρινόμεθα· νυνὶ δὲ κρινόμενοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδεύομεθα, ἵνα
 μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Καταξάνομεν τοίνυν ἡμῶν
 τὴν διάνοιαν, σφοδρῶς ἐπιτιμῶντες τοῖς ἀκολάστοις τῶν
 λογισμῶν· ἀποσμήξωμεν ἡμῶν τὰς κηλίδας διὰ τῶν δακρῦων·
 20 μέγας τῶν ὀδυρμῶν τούτων ὁ καρπός, μεγάλη παράκλησις καὶ
 παραμυθία. Ὡσπερ γὰρ μεγάλη τοῦ γέλωπος καὶ τῆς διαχύσεως
 ἢ κόλασις, οὕτω καὶ ὁ διηνεκῆς ὀδυρμὸς παράκλησιν ἐμποιεῖ.
 «Μακάριοι γάρ», φησὶν, «οἱ πενθοῦντες, ὅτι παρακληθήσονται.
 Οὐαὶ τοῖς γελῶσιν, ὅτι αὐτοὶ κλαύσονται». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
 25 λος, καίτοι μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς ἀμάρτημα, ἐν δάκρυσιν καὶ
 θρήνοις τὸν πάντα διέτριβε χρόνον. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ
 μακάριος ἐκεῖνος· «Τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν», φησὶν, «οὐκ ἐ-
 παυσάμην μετὰ δακρῦων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν». Ἐκεῖ-
 νος τριετίαν, ἡμεῖς κἂν μῆνα ἕνα· ἐκεῖνος νύκτας καὶ ἡμέρας, ἐ-

9. Α' Κορ. 11, 30.

10. Α' Κορ. 11, 30-31.

11. Ματθ. 5, 5· Λουκᾶ 6, 25.

12. Πράξ. 20, 31.

σταύρωσαν τὸν Ἰησοῦ, λέγει, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κοινωνοῦν ἀνάξια τὰ μυστήρια θὰ τιμωρηθοῦν. Καὶ ἄς μὴ κατηγορήσουν μερικοὶ γιὰ ὑπερβολὴ τὸ λόγο του. Τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἔνδυμα βασιλικό. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ξεσκίζει τὴ βασιλικὴ πορφύρα καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὴ μολύνει μὲ χέρια ἀκάθαρτα, ὅμοια τὴν πρόσβαλαν, γι' αὐτὸ καὶ ὅμοια τιμωροῦνται. Ἔτσι συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι τὸ ἔσκισαν μὲ τὰ καρφιά ἐπάνω στὸ σταυρό, καὶ ἐσὺ τὸ σκίζεις ζώντας μέσα στὶς ἁμαρτίες, καὶ μὲ τὴν ἀκάθαρτη γλώσσα καὶ τὴ σκέψη σου. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ἴδια σὲ ἀπειλήσε καταδίκη ὁ Παῦλος, καὶ προσθέτει λέγοντας· «Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν μεταξύ σας πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ πέθαναν ἀρκετοί»⁹.

Ἔπειτα γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους λογαριασμὸ γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους ἐδῶ, καὶ καταδικάζουν τὰ παραπτώματά τους καὶ δὲν κάνουν πιά τὰ ἴδια, θὰ μπορέσουν ν' ἀπαλλάξουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἐκείνη καὶ ἀναπόφευκτη κρίση, πρόσθεσε λέγοντας· «Γιατὶ ἂν κρίναμε τὸν ἑαυτὸ μας, δὲ θὰ κρινόμαστε. Τώρα ὅμως ποὺ κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, τιμωρούμαστε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζί μὲ τὸν κόσμο»¹⁰. Ἄς μαστιγώσουμε λοιπὸν τὴ διάνοιά μας, κατακρίνοντας βαριὰ τὶς ἀκόλαστες σκέψεις. Ἄς καθάρισουμε τελείως τὶς κηλίδες μας μὲ τὰ δάκρυα. Εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τοὺς θρήνους αὐτούς, μεγάλη ἡ ἐνίσχυση καὶ ἡ παρηγοριά. Γιατὶ ὅπως εἶναι μεγάλη ἡ τιμωρία ἀπὸ τὸ γέλιο καὶ τὴ διασκέδαση, ἔτσι καὶ ὁ συνεχῆς θρήνος φέρει παρηγοριά. «Γιατὶ εἶναι μακάριοι», λέγει, «ἐκεῖνοι ποὺ πενθοῦν, γιατί θὰ παρηγορηθοῦν. Ἄλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ γελοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ κλάψουν»¹¹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, μολονότι δὲν εἶχε στὴ συνείδησή του κανένα ἁμάρτημα, ζοῦσε πάντοτε μὲ δάκρυα καὶ θρήνους. Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ μακάριος· «Τρία χρόνια νύχτα καὶ ἡμέρα», λέγει, «δὲ σταμάτησα νὰ συμβουλευθῶ μὲ δάκρυα τὸν καθένα σας χωριστά»¹². Ἐκεῖνος τρία χρόνια, ἐμεῖς τουλάχιστο ἓνα μῆνα· ἐκεῖνος νύχτα καὶ ἡμέρα,

κεῖνος ὑπὲρ ἀλλοτρίων ἀμαρτημάτων, ἡμεῖς κὰν ὑπὲρ τῶν οἰκείων πλημμελημάτων· ἐκεῖνος οὐδὲν ἑαυτῷ συνειδώς, ἡμεῖς κὰν διὰ τὴν βαρεῖαν ἡμῶν συνείδησιν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν κλαίει; διὰ τί μὴ διδάσκει καὶ παραινεῖ νόμον, ἀλλὰ καὶ δάκρυα προστίθῃσι; Καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος παῖδα ἔχων μονογενῆ ἀρρωστίᾳ περιπεσόντα, μὴ προσιέμενον τὰ φάρμακα τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ διωθούμενον, παρακαθήμενος κολακεύει, φιλεῖ, περιπτύσσεται τῇ τῆς θεραπείας ὑπερβολῇ βουλόμενος ἐπισπάσασθαι καὶ πείσαι δέξασθαι τὴν ἀπὸ τῆς θε-
 10 ραπείας διόρθωσιν· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστούς, καθάπερ υἱὸν μονογενῆ φιλῶν, καὶ ὄρων πολλοὺς πονηρῶς περιπεσόντας καὶ ἀρρωστίαις ἀνιάτοις ψυχῆς, εἶτα εὐκόλως οὐ δεχομένους τὸν ἔλεγχον, οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς ἐπιτιμήσεως διόρθωσιν, ἀλλ' ἀποπηδῶντας, τοῖς δάκρυσι κατεῖχεν,
 15 ἵνα, ὁδυρόμενον αὐτὸν καὶ θρηνοῦντα ἰδόντες, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν κατακλασθέντες αὐτήν, ἀνάσχωνται τῆς ἰατρείας, καὶ τὴν ἀρρωστίαν ἀποθέμενοι πρὸς ὑγίαν ἐπανέλθωσι πάλιν· διὰ τοῦτο νοθετῶν ἐδάκρυνεν αἰεὶ.

Εἰ δὲ τοσαύτη περὶ τὰ ἀλλότρια ἀμαρτήματα προνοία κέχρηται Παῦλος, πόση πρὸς τὴν τῶν οἰκείων διόρθωσιν ἡμᾶς προθυμία κεχρηῆσθαι δεῖ; Καὶ γὰρ πολλῇ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης ἢ δύναμις εἰς ὠφελείας λόγον, καὶ περὶ ταύτης ὁ Ἡσαΐας διηγούμενος οὕτως ἔλεγε, μᾶλλον δὲ ὁ Θεὸς δι' Ἡσαΐα· «Δι' ἀμαρτίας βραχύ τι ἐλύπησα αὐτόν». Οὐδὲ ἀξίαν, φησὶν, ἐπέθηκα τῆς πλημμε-
 25 λείας τὴν κόλασιν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατορθώμασιν ὑπερβαίνει τὰ μέτρα ταῖς ἀντιδόσεσιν ὁ Θεός, ἐν δὲ τοῖς ἀμαρτήμασι, διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐλέγχων πολλαχοῦ, βραχεῖαν τὴν κόλασιν ἐπάγει τῶν πεπλημμελημένων. Ὅπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα αἰνιττόμενος ἔλεγε· «Δι' ἀμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτόν, καὶ εἰ-

ἐκεῖνος γιὰ ξένα ἁμαρτήματα, ἐμεῖς τουλάχιστο γιὰ τὰ δικά μας παραπτώματα. Ἐκεῖνος χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε στὴ συνείδησή του, ἐμεῖς τουλάχιστο γιὰ τὴ βαριά μας συνείδηση.

Καὶ γιὰ πῶς λόγῳ κλαίει; γιὰτὶ δὲ διδάσκει καὶ δὲ συμβουλεύει μόνο, ἀλλὰ προσθέτει καὶ δάκρυα. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας ποὺ ἔχοντας ἓνα μονάχα υἱό, ὁ ὁποῖος ἔπεσε σ' ἀρρώστια καὶ δὲ δέχεται τὰ φάρμακα τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ τὰ ἀπωθεῖ, κάθεται κοντὰ του καὶ τὸν καλοπιάνει, τὸν φιλεῖ, τὸν ἀγκαλιάζει, ἐπιθυμώντας μὲ τίς πολλές περιποιήσεις νὰ τὸν κερδίσει καὶ νὰ τὸν πείσει νὰ δεχθεῖ τὰ φάρμακα ποὺ θὰ τὸν θεραπεύσουν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος τοὺς πιστοὺς ὅλης τῆς οἰκουμένης, σὰν μονάκριβο υἱό του ἀγαπώντας καὶ βλέποντας πολλοὺς νὰ ἔχουν πέσει στὴν πονηρία καὶ σ' ἀνίατες ἀρρώστιες τῆς ψυχῆς, ἔπειτα νὰ μὴ δέχονται εὐκολὰ τὸν ἔλεγχον, οὔτε τὴν θεραπεία ἀπὸ τὴν κατάκριση, ἀλλὰ νὰ φεύγουν μακριὰ, τοὺς κρατοῦσε μὲ τὰ δάκρυα, ὥστε, ἀφοῦ τὸν δοῦν νὰ κλαίει καὶ νὰ θρηνεῖ, καὶ ἀφοῦ συγκινηθοῦν ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτό, νὰ δεχθοῦν τὴν θεραπεία, καὶ, ἀφοῦ ἀποβάλουν τὴν ἀρρώστεια, νὰ ἐπανέλθουν πάλι στὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας. Γι' αὐτὸ ὅταν νοθετοῦσε πάντοτε δάκρυζε.

Ἐὰν ὁμοίως ὁ Παῦλος φροντίζει τόσο πολὺ γιὰ τὰ ξένα ἁμαρτήματα, μὲ πόση προθυμία πρέπει ἐμεῖς νὰ διορθώνουμε τὰ ἁμαρτήματα τῶν δικῶν μας; Γιὰτὶ πράγματι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς λύπης ποὺ θέλει ὁ Θεὸς γι' ἀνταπόδοση ὀφέλειας, καὶ μιλώντας γι' αὐτὴν ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε, ἢ καλύτερα ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα· «Γιὰ τίς ἁμαρτίες τοῦ τὸν λύπησα λιγάκι»¹³. Δὲν τὸν τιμώρησα, λέγει, ὅπως ἄξιζε τὸ παράπτωμά του. Γιὰτὶ στὰ κατορθώματα ξεπερνᾷ τὰ μέτρα μὲ τὴν ἀνταπόδοσίν του ὁ Θεός, στὰ ἁμαρτήματα ὁμοίως, ἐλέγχοντας πολλές φορές ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος, ἐπιβάλλει μικρὴ τιμωρία γι' αὐτὰ ποὺ ἔχουμε κάνει. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπονοώντας καὶ ἐδῶ ἔλεγε·

δον, ὅτι ἐλυπήθη, καὶ ἐπορεύθη στυγνός, καὶ ἰασάμην τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ».

4. Ὁρᾶς πῶς καὶ ταχίστη καὶ πολλῇ τῆς μετανοίας ἢ ὠφέλεια; Ὀλίγα κολάσας αὐτὸν ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, φησὶν, ἐπειδὴ εἶδον
5 κατηφῆ γενόμενον καὶ στυγνόν, καὶ αὐτὴν τὴν μικρὰν ἀνῆκα τιμωρίαν· οὕτω καὶ ἔτοιμός ἐστι πρὸς τὰς ἡμετέρας καταλλαγὰς ὁ Θεός, καὶ πρόφασιν βραχεῖαν ἐπιζητεῖ μόνον. Παρέχωμεν τοίνυν αὐτῷ τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας τὰς ἀφορμὰς, καθαρούς τε ἁμαρτημάτων ἑαυτοὺς πειρώμεθα διασώζειν, καὶ εἶποτε ὑποσκελι-
10 σθείημεν, διαναστῶμεν ταχέως πενθοῦντες τὰ πεπλημμελημένα μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας, ἵνα τῆς κατὰ Θεὸν χαρᾶς ἐπιτύχωμεν. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ἐλυπήθη, καὶ στυγνός ἐπορεύθη, κατήλλαξε τὸν Θεόν, ὁ καὶ δάκρυα προσθεῖς καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὸν ἐκτενείας καλῶν, τί οὐκ ἐργάζεται; Οἶδα ὅτι διεθερμάνθη νῦν ὑμῶν ἡ
15 διάνοια, ἀλλ' ὅπως τὴν θερμότητα ταύτην μὴ ἐξελθόντες ἔξω καταψύξωμεν, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῖς κατάσχωμεν, τοῦτο ποιήσωμεν. Εὐφορος ἢ χώρα τῆς ὑμετέρας διανοίας, δέχεται τὰ σπέρματα, καὶ εὐθέως δίδωσι τοὺς στάχους, οὐ δεῖται ἀναβολῆς, οὐδὲ χρόνου· ἀλλὰ φοβοῦμαι τὸν ἐχθρὸν τὸν ὑμέτερον.

20 Ἐξω τῆς ἐκκλησίας ἔστηκεν ὁ διάβολος· εἰς γὰρ τὴν ἱερὰν ταύτην μάνδραν εἰσελθεῖν οὐ τολμᾷ· ἐνθα γὰρ ποιμνὴ Χριστοῦ, λύκος οὐ φαίνεται, ἀλλ' ἔξω τὸν ποιμένα δεδοικῶς ἔστηκεν. Ἄν ἐξέλθωμεν ἐντεῦθεν, εὐθέως μὴ πρὸς συνουσίας ἀκαίρους, ἢ πρὸς λόγους ἀνονήτους, καὶ διατριβὰς ἀκερδεῖς ἑαυτοῦς ἐκ-
25 δῶμεν, ἀλλ' ὡς ἔχομεν ἐν τῇ μνήμῃ τὰ εἰρημένα, τρέχωμεν οἴκαδε, καὶ καθίσας ἕκαστος μετὰ τῆς γυναικός, μετὰ τῶν παίδων μελετάτω μετὰ ἀκριβείας τὰ εἰρημένα. Εἰ δὲ μὴ βούλεσθε οἴκαδε ἀναχωρεῖν, φίλους τοὺς κοινωνοὺς τῆς ἀκροάσεως ὑμῖν συλλέξαντες κατ' ἰδίαν συνεδρεῦετε, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ φέρων ἕκα-
30 στος ἅπερ ἴσχυσε διατηρῆσαι, ἀπηρτισμένην ἐκ δευτέρου ποιεῖ-

«Γιὰ τὴν ἁμαρτία τοῦ τὸν λύπησα λιγάκι, καὶ εἶδα ὅτι λυπήθη-
κε, καὶ βάδισε σκυθρωπός, καὶ καθάρισα τοὺς δρόμους τοῦ»¹⁴.

4. Βλέπεις πῶς ἡ ὠφέλεια τῆς μετάνοιας εἶναι πολὺ γρήγορη καὶ μεγάλη; Ἐφοῦ τὸν τιμώρησα λίγο γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ, λέγει, ἐπειδὴ τὸν εἶδα νὰ γίνεται σκυθρωπός καὶ θλιμμένος, σταμάτησα καὶ αὐτὴν τὴ μικρὴ τιμωρία. Ἔτσι εἶναι ἕτοιμος ὁ Θεὸς καὶ γιὰ τὴ δική μας συγχώρηση καὶ ἀναζητᾷ μιὰ μικρὴ μόνο πρόφαση. Ἄς δίνουμε λοιπὸν σ' αὐτὸν τὶς ἀφορμὲς γιὰ νὰ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπη τοῦ σ' ἐμᾶς καὶ ἄς προσπαθοῦμε νὰ κρατᾶμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καθαρούς ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἂν κάποτε πέσουμε σ' αὐτά, ἄς σηκωθοῦμε γρήγορα πενθώντας γιὰ τὰ παραπτώματά μας μὲ πολλὴ ἐπιμονή, γιὰ νὰ πετύχουμε τὴ χαρὰ ποὺ θέλει ὁ Θεός. Ἐὰν λοιπὸν συμφιλίωσε τὸ Θεὸ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ λυπήθηκε καὶ βάδισε σκυθρωπός, αὐτὸς ποὺ προσθέτει καὶ δάκρυα καὶ ποὺ τὸν παρακαλεῖ μὲ μεγάλη ἐπιμονὴ τί δὲ θὰ ἐπιτύχει; Γνωρίζω ὅτι ζεστάθηκε τώρα ἡ ψυχὴ σας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ παγώσουμε αὐτὴ τὴ θερμότητα ὅταν βγοῦμε ἔξω καὶ γιὰ νὰ τὴν κρατήσουμε μέσα μας, αὐτὸ ἄς κάνουμε. Εἶναι εὐφορὴ ἡ γῆ τῆς ψυχῆς σας, δέχεται τοὺς σπόρους καὶ ἀμέσως δίνει τὰ στάχυα, δὲ χρειάζεται ἀναβολή, οὔτε καιρό. Ἐγὼ ὁμοῦς φοβᾶμαι τὸν ἐχθρό σας.

Ἐξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν στέκεται ὁ διάβολος, γιὰτὶ δὲν τολμᾷ νὰ μπεῖ μέσα στὴν ἱερὴ αὐτὴ μάνδρα. Ὅπου εἶναι τὸ ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ, λύκος δὲ φαίνεται, ἀλλὰ στέκεται ἔξω, ἐπειδὴ φοβᾶται τὸν ποιμένα. Ἄν βγοῦμε ἀπὸ ἐδῶ ἄς μὴ παραδοθοῦμε ἀμέσως σὲ συναναστροφὲς αἰσχρὲς, ἢ σὲ λόγια ἀνώφελα καὶ ἀσχολίες ποὺ δὲ φέρουν κέρδος, ἀλλ', ἔχοντας στὴ μνήμη μας αὐτὰ ποὺ εἶπαμε, ἄς τρέχουμε στὸ σπίτι μας καί, ἀφοῦ καθίσει καθένας μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ καὶ μὲ τὰ παιδιά τοῦ, ἄς μελετᾷ προσεκτικὰ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Ἐὰν ὁμοῦς δὲ θέλετε νὰ ἐπιστρέψετε στὸ σπίτι σας, ἀφοῦ μαζέψετε τοὺς φίλους ποὺ μαζί τους τὰ ἀκούσατε, καθίστε ὅλοι μαζί κάπου, καί, παρουσιάζοντας ὁ καθένας αὐτὰ ποὺ μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ, νὰ ἐπαναλάβετε ὁλόκληρη τὴ διδασκαλία, γιὰ νὰ μὴ συγκεντρώνε-

σθε τὴν διδασκαλίαν, ἵνα μὴ μάτην ἐνταῦθα συλλέγησθε. Λύχνος γὰρ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ τὰ προστάγματα. «Λύχνος γὰρ ἐντολὴ νόμου καὶ φῶς, καὶ ζωὴ, καὶ ἔλεγχος καὶ παιδεία»· ὁ δὲ τὸν λύχνον ἀνάπτων, οὐχ ἴσταται ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἀλλ' οἴκαδε τρέχει, 5 ὥστε μὴ ἀνέμων προσβολῇ κατασβέσαι τὸ πῦρ, μήτε μακρᾷ διατριβῇ ἀναλῶσαι τὴν φλόγα· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν.

Ἀνῆψεν ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν παρ' ἑαυτοῦ διδασκαλίαν· ἐξελθόντες τοίνυν καὶ τῆς ἀκροάσεως γέμοντες, κἂν φίλον, κἂν συγγενῆ, κἂν οἰκεῖον, κἂν ἄλλον ὄντιναοῦν ἀπαντή- 10 σαντα ἴδωμεν, παραδράμωμεν, ἵνα μὴ διαλεγομένων ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον ἀνόνητα καὶ περιττά, κατασβεσθῇ μεταξὺ τῆς διδασκαλίας τὸ πῦρ, ἀλλ' ἀκμάζη ὥσπερ ἐν οἰκίᾳ τῇ διανοίᾳ, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ λογισμοῦ καθάπερ ἐπὶ λυχνίας τινὸς καιόμενον ἅπαντα τὰ ἔνδον φωτίζει. Καὶ γὰρ ἄτοπον τὴν μὲν οἰκίαν μηδέποτε ἀ- 15 νέχεσθαι ἐν ἐσπέρᾳ χωρὶς λύχνου καὶ φωτὸς ὄρᾳν, τὴν δὲ ψυχὴν ἔρημον διδασκαλίας ὄρᾳν. Ἐντεῦθεν τὰ πολλὰ τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῖν συνίστανται, ὅτι οὐ ταχέως λύχνον ἀνάπτομεν τῇ ψυχῇ· ἐντεῦθεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσπταίομεν· ἐντεῦθεν πολλὰ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἡμῖν ἐν τῇ διανοίᾳ κεῖται, ἐπειδὴ 20 τὴν τῶν θείων λόγων ἀκρόασιν δεχόμενοι, πρὶν ἢ τὰ πρόθυρα ὑπερβῆναι τῆς ἐκκλησίας, εὐθέως ρίπτομεν, καὶ τὸ φῶς κατασβέσαντες, μετὰ πολλοῦ τοῦ ζόφου βαδίζομεν.

Ἄλλ' εἰ καὶ ἔμπροσθεν ταῦτα ἐγίνετο, μηκέτι γινέσθω λοιπόν, ἀλλ' ἔχωμεν διηνεκῆ τὸν λύχνον καιόμενον ἐν τῇ διανοίᾳ, 25 καὶ πρὸ τῆς οἰκίας τὴν ψυχὴν καλλωπίζωμεν. Αὕτη μὲν γὰρ ἐνταῦθα μένει, ἐκείνην δὲ λαμβάνοντες ἐντεῦθεν ἄπιμεν· διὰ τοῦτο καὶ πλείονος αὐτὴν ἐπιμελείας ἀξιοῦν χρή. Νῦν δὲ εἰσὶ τινες οὕτως ἀθλίως διακεείμενοι, οἳ τὰς μὲν οἰκίας τὰς ἐνταῦθα καὶ χρυσοῖς ὀρόφοις, καὶ ψηφῖσι διηνηθισμέναις, καὶ γραφῶν ἀνθεσι, καὶ

στε στὰ χαμένα ἐδῶ. Γιατὶ εἶναι λυχνάρι οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ. «Γιατὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ θείου νόμου εἶναι λυχνάρι καὶ φῶς καὶ τρόπος ζωῆς καὶ ἔλεγχος καὶ διδασκαλία»¹⁵. Καὶ ὅποιος ἀνάβει τὸ λυχνάρι δὲ στέκεται στὴν ἀγορά, ἀλλὰ τρέχει στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ μὴ σβῆσει τὸ φῶς τὸ φύσημα τοῦ ἀέρα, οὔτε νὰ τελειώσῃ ἡ φλόγα ἀπὸ τὴ μεγάλη καθυστέρηση. Ἔτσι ἀκριβῶς ἄς κάνομε καὶ ἐμεῖς.

Μᾶς ἀναψε τὴ διδασκαλία του τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὅταν βγοῦμε λοιπὸν γεμάτοι ἀπὸ τὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων, εἴτε φίλο δοῦμε, εἴτε συγγενή, εἴτε γνωστό, εἴτε ὅποιον ἄλλο μᾶς συναντήσῃ, ἄς τὸν προσπεράσουμε, ὥστε, ὅταν συζητᾶμε μ' αὐτὸν ἀνώφελα καὶ περιττὰ πράγματα, νὰ μὴ σβῆσει στὸ μεταξὺ ἡ φλόγα τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ νὰ λάμπει στὴν ψυχὴ μας σὰν σὲ σπίτι, καὶ νὰ φωτίζει ὅλα μέσα μας καθὼς θὰ καίεται ἐπάνω σὲ ψηλὸ λογισμὸ σὰν ἐπάνω σὲ κάποια λυχνία. Γιατὶ εἶναι παράλογο νὰ μὴν ἀνέχεται ποτὲ κανεὶς νὰ βλέπει τὸ σπίτι του χωρὶς λυχνάρι καὶ φῶς τὸ βράδυ, ἀλλὰ νὰ βλέπει τὴν ψυχὴ του χωρὶς διδασκαλία. Ἀπὸ αὐτὸ προέρχονται οἱ πολλὲς ἁμαρτίες μας, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀνάβουμε γρήγορα λυχνάρι γιὰ τὴν ψυχὴ μας. Ἀπὸ αὐτὸ κάνουμε παραπτώματα κάθε ἡμέρα. Ἀπὸ αὐτὸ βρίσκονται πολλὰ μέσα στὸ νοῦ μας τυχαῖα καὶ ἄτακτα, ἐπειδὴ, ἐνῶ ἀκοῦμε τὰ θεῖα λόγια, πρὶν ἀκόμη περάσουμε τὸ κατώφλι τῆς ἐκκλησίας ἀμέσως τὰ πετᾶμε, καί, ἀφοῦ σβῆσουμε τὸ φῶς, βαδίζουμε μέσα σὲ πολὺ σκοτάδι.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη γίνονταν παλαιότερα, ἄς μὴ γίνονται στὸ ἐξῆς, ἀλλ' ἄς ἔχουμε ἀναμμένο διαρκῶς τὸ λυχνάρι στὴ σκέψη μας καὶ ἄς στολίζουμε τὴν ψυχὴ μας καλύτερα ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Γιατὶ αὐτὸ παραμένει ἐδῶ, ἐκείνην ὁμῶς τὴν παίρνουμε μαζί μας καὶ φεύγουμε ἀπὸ ἐδῶ· γι' αὐτὸ πρέπει νὰ δέχεται καὶ περισσότερη φροντίδα. Τώρα ὁμῶς ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ συμπεριφέρονται τόσο ἄθλια, ποὺ ἐνῶ τὰ σπίτια τους ἐδῶ τὰ καταστολίζουν μὲ χρυσὲς στέγες καὶ μὲ πολύχρωμα ψηφιδωτὰ καὶ μὲ ζωγραφιῆς λουλουδιῶν καὶ μὲ λαμπρὲς κολόνες

κίωνων λαμπρότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις κατακοσμοῦσιν ἅπασι, τὴν δὲ διάνοιαν παντὸς ἐρήμου πανδοχείου παρορῶσιν εὐτελέστερον διακειμένην, βορβόρου γέμουσαν, καπνοῦ, καὶ δυσωδίας πολλῆς, ἐρημίας ἀφάτου. Τὸ δὲ αἴτιον τούτων ἀπάντων, ὅτι συν-
5 ἐχῶς ἡμῖν ὁ λύχνος τῆς διδασκαλίας οὐ καίεται· διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἡμέληται, τὰ δὲ οὐδενὸς ἄξια σπουδῆς ἀπολαύει πολλῆς.

Ταῦτά μοι οὐ πρὸς πλουσίους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πένη-
τας εἴρηται. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι κατὰ δύναμιν πολλάκις τὴν ἑαυτῶν
10 κοσμοῦντες οἰκίαν, τὴν διάνοιαν ἡμελημένην περιορῶσι· διὸ κοινὴν ποιοῦμαι πρὸς ἀμφοτέρους τὴν διδασκαλίαν παραινῶν καὶ συμβουλευῶν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ βραχὺν ποιουμένους λόγον, ἅπασαν τὴν σπουδὴν εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν καὶ ἀναγκαῖων πραγμάτων ἐπιμέλειαν κενοῦν. Ὁ πένης ὁράτω
15 τὴν χήραν τὴν τοὺς δύο καταβαλοῦσαν ὀβολούς, καὶ μὴ νομιζέτω τὴν πενίαν ἐμπόδιον εἶναι πρὸς ἐργασίαν ἐλεημοσύνης καὶ φιλανθρωπίας· ὁ πλούσιος λογιζέσθω τὸν Ἰώβ, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τοῖς πένησιν ἐκέκτητο πάντα τὰ ὄντα, οὕτω καὶ οὗτος. Διὰ γὰρ τοῦτο γενναίως ἤνεγκε τὴν ἀφαίρεσιν
20 αὐτῶν, ἐπειδὴ καὶ πρὸ τῆς τοῦ διαβόλου πείρας ἐμελέτησεν αὐτῶν τὴν ἀλλοτριῶσιν.

Καὶ σὺ τοίνυν καταφρόνει παρόντων τῶν χρημάτων, ἵνα καὶ ἀναχωρησάντων ποτέ, μὴ ἀλγήσης. Ἀνάλισκε εἰς δέον ὅταν ἔ-
χης, ἵν' ὅταν ἀφαιρεθῆς, διπλοῦν ἔχης τὸ κέρδος, τὸν τε ἐκ τῆς
25 ἀρίστης δαπάνης ἀποκείμενόν σοι μισθόν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπεροψίας ἐγγινομένην φιλοσοφίαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀπουσίας αὐ-
τῶν χρησιμεύουσαν. Χρήματα γὰρ διὰ τοῦτο καλεῖται, ἵνα αὐτοῖς εἰς δέον χρώμεθα, οὐχ ἵνα κατορύττωμεν· κτήματα διὰ τοῦτο λέγονται, ἵνα ἡμεῖς αὐτὰ κτησώμεθα, καὶ μὴ αὐτῶν γενώμεθα κτή-

καὶ μὲ ὄλα τὰ ἄλλα, τὴν ψυχὴ τους ὁμως τὴν ἐγκαταλείπουν ὥστε νὰ εἶναι χειρότερη ἀπὸ κάθε ἔρημο ξενοδοχεῖο, γεμάτη ἀπὸ ἀκαθαρσία, καπνὸ καὶ πολλὴ δυσωδία, ἀνέκφραστη ἔρημιά. Καὶ ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν εἶναι τὸ ὅτι δὲν καίει συνεχῶς μέσα μας τὸ λυχνάρι τῆς διδασκαλίας. Γι' αὐτὸ τὰ μὲν ἀπαραίτητα εἶναι παραμελημένα, ἀπολαμβάνουν δὲ μεγάλη φροντίδα ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀξίζουν καθόλου.

Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι μόνο γιὰ τοὺς πλούσιους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Γιατὶ καὶ αὐτοί, στολίζοντας πολλές φορές τὸ σπίτι τους ὅσο μποροῦν, ἐγκαταλείπουν παραμελημένη τὴν ψυχὴ τους. Γι' αὐτὸ κάνω τὴν ἴδια διδασκαλία καὶ στοὺς δύο, παραινώντας καὶ συμβουλεύοντας νὰ φροντίζουν λίγο γιὰ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς καὶ ν' ἀφιερώνουν ὄλο τὸ ἐνδιαφέρον τους στὴ φροντίδα τῶν πνευματικῶν καὶ ἀναγκαίων πραγμάτων. Ὁ φτωχὸς ἄς βλέπει τὴ χήρα ποὺ πρόσφερε τοὺς δύο ὄβολούς¹⁶, καὶ ἄς μὴ νομίζει ὅτι ἡ φτώχεια εἶναι ἐμπόδιο νὰ κάνει ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία. Ὁ πλούσιος ἄς σκέπτεται τὸν Ἰώβ, καὶ ὅπως ἐκεῖνος εἶχε ὄλα τὰ ὑπάρχοντα στὴ διάθεση ὄχι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ τῶν φτωχῶν, ἔτσι νὰ κάνει καὶ αὐτός. Γιατὶ γι' αὐτὸ ἄντεξε γενναῖα τὴ στερήσή τους, ἐπειδὴ καὶ πρὶν τὸν δοκιμάσει ὁ διάβολος σκέφτηκε τὴν στερήσή τους.

Καὶ ἐσὺ λοιπὸν νὰ περιφρονεῖς τὰ χρήματα ποὺ ἔχεις τώρα, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρηθεῖς ὅταν χαθοῦν κάποτε. Ἐόδευέ τα ὅπως πρέπει ὅταν τὰ ἔχεις, ὥστε, ὅταν τὰ στερηθεῖς, νὰ ἔχεις διπλὸ τὸ κέρδος, καὶ τὸ μισθὸ ποὺ φυλάγεται γιὰ σένα ἀπὸ τὴν ἄριστη δαπάνη σου καὶ τὴ φιλοσοφία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία σου γιὰ τὰ ὑλικά πράγματα καὶ ποὺ εἶναι χρήσιμη τὸν καιρὸ ποὺ θὰ τὰ στερηθεῖς. Γιατὶ ὀνομάζονται χρήματα γι' αὐτό, γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε δηλαδή ὅπως πρέπει, ὄχι γιὰ νὰ τὰ παραχώνουμε στὸ χῶμα. Κτήματα γι' αὐτὸ λέγονται, γιὰ νὰ τὰ ἀποκτοῦμε ἐμεῖς καὶ νὰ μὴ μᾶς κατακτοῦν αὐτά. Ἐξουσιάζεις πολλὰ χρήματα, μὴν ὑποδουλώνεσαι λοιπὸν σ' αὐτά,

ματα. Κύριος εἶ χρημάτων πολλῶν, μὴ τοίνυν δούλευε τούτοις, ὧν ἐποίησέ σε δεσπότην ὁ Θεός· οὐ δουλεύεις δὲ εἰς δέον αὐτὰ ἀναλίσκων, ἀλλὰ μὴ κατορύττων. Οὐδὲν οὕτως εὐρίπιστον ὡς πλοῦτος· οὐδὲν οὕτως εὐμετάβλητον, ὡς εὐπορία.

5 Ἐπεὶ οὖν ἀβέβαιος αὐτῶν ἡ κτήσις, καὶ πτηνοῦ παντὸς ταχύτερον πολλάκις ἡμῶν ἀφίπταται, καὶ δραπέτου παντὸς ἀγνωμονέστερον ἀποπηδᾷ, τὸν χρόνον δὲν ἂν ὧμεν δεσπότην, εἰς δέον αὐτοῖς χρῆσώμεθα, ἵν' ἐκ τῶν ἀβεβαίων χρημάτων βέβαια ἐνστησάμενοι τὰ ἀγαθὰ, τὸν ἐν οὐρανοῖς ἀποκείμενον κληρονομή-
10 σωμεν θησαυρόν· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς σ' ἔκαμε κύριο. Καὶ δὲν ὑποδουλώνεσαι ἄν τὰ ξοδεύεις ὅπως πρέπει καὶ δὲν τὰ παραχώνεις στὸ χῶμα. Τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἄστατο, ὅσο ὁ πλοῦτος· τίποτε δὲν ἀλλάζει τόσο εὐκόλα, ὅσο ἡ εὐημερία.

Ἐφοῦ λοιπὸν ἡ ἀπόκτησή τους εἶναι ἀβέβαιη καὶ πολλές φορές ἐξαφανίζονται ἀπὸ μᾶς γρηγορότερα ἀπὸ κάθε πουλὶ καὶ ἀπομακρύνονται πρὸ ἀχάριστα ἀπὸ κάθε δραπέτη, τὸν καρὸ πὸν θὰ εἴμαστε κύριοι ἄς τὰ χρησιμοποιήσουμε αὐτὰ ὅπως πρέπει, ὥστε, ἐφοῦ ἀπὸ τὰ ἀβέβαια χρήματα ἀποκτήσουμε τὰ σταθερὰ ἀγαθὰ, νὰ κληρονομήσουμε τὸ θησαυρὸ πὸν φυλάγεται στοὺς οὐρανοὺς, τὸν ὁποῖο εὐχομαι νὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

εἰς τοὺς ἁγίους πάντας, τοὺς ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ
μαρτυρήσαντας.

1. Ἐξ οὗ τὴν ἱερὰν πανήγυριν τῆς πεντηκοστῆς ἐπετελέσαμεν,
οὐπω παρήλθεν ἡμερῶν ἑπτὰ ἀριθμός, καὶ πάλιν κατέλαβεν ἡ-
μᾶς μαρτύρων χορός, μᾶλλον δὲ μαρτύρων παρεμβολή, καὶ πα-
ράταξις, τῆς παρεμβολῆς τῶν ἀγγέλων, ἣν ὁ πατριάρχης εἶδεν
5 Ἰακώβ, κατ' οὐδὲν οὔσα χείρων, ἀλλ' ἐφάμιλλος αὐτοῖς καὶ Ἰση.
Μάρτυρες γὰρ καὶ ἄγγελοι τοῖς ὀνόμασι διεστήκασιν μόνον, τοῖς
δὲ ἔργοις συνάπτονται· τὸν οὐρανὸν οἰκοῦσιν ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ
οἱ μάρτυρες· ἀγήρατοι καὶ ἀθάνατοί εἰσιν ἐκεῖνοι, τοῦτο καὶ οἱ
μάρτυρες ἔξουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἀσώματον ἔλαχον ἐκεῖνοι φύσιν;
10 Καὶ τί τοῦτο; Οἱ μάρτυρες εἰ καὶ σῶμα περίκεινται, ἀλλ'
ἀθάνατον· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀθανασίας ὁ τοῦ Χριστοῦ θά-
νατος τῆς ἀθανασίας μᾶλλον καλλωπίζει τὰ σώματα. Οὐχ οὐ-
τως ἐστὶ λαμπρὸς ὁ οὐρανὸς τῷ χορῷ τῶν ἀστρῶν κοσμούμε-
νος, ὡς τὰ σώματα τῶν μαρτύρων λαμπρῷ τῷ ἰχώρι τῶν τραυ-
15 μάτων κοσμούμενα. Ὡστε ἐπειδὴ ἀπέθανον, διὰ τοῦτο μάλιστα
πλεονεκτοῦσι, καὶ πρὸ τῆς ἀθανασίας ἔλαβον τὰ βραβεῖα, ἀπὸ
τοῦ θανάτου στεφανωθέντες.

«Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ
ἐστεφάνωσας αὐτόν», περὶ τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων,
20 φησὶν ὁ Δαυὶδ· ἀλλὰ καὶ τὸ βραχύ τοῦτο παραγενόμενος ὁ Χρι-
στὸς ἀπέδωκε, θανάτῳ θάνατον καταδικάσας. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐν-

ΕΓΚΩΜΙΟ

στοὺς ἁγίους πάντες, ποὺ μαρτύρησαν σ' ὄλο
τὸν κόσμο.

1. Ἀπὸ τότε ποὺ ἐορτάσαμε τὴν ἱερὴ πανήγυρη τῆς Πεντηκοστῆς, δὲν πέρασαν ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ πάλι μᾶς πρόφθασε χορὸς μαρτύρων, ἢ καλύτερα στρατιὰ μαρτύρων καὶ παράταξη, ποὺ δὲν εἶναι καθόλου κατώτερη ἀπὸ τὴ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων, ποὺ εἶδε ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ἀλλὰ ἰσάξια καὶ ἴση μ' αὐτήν. Γιατὶ μάρτυρες καὶ ἄγγελοι διαφέρουν στὰ ὀνόματα μόνο, στὰ ἔργα ὁμως ἐνώνονται. Στὸν οὐρανὸ κατοικοῦν οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μάρτυρες. Αἰῶνιοι καὶ ἀθάνατοι εἶναι ἐκεῖνοι, τὸ ἴδιο θὰ ἔχουν καὶ οἱ μάρτυρες. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἔλαβαν καὶ ἀσώματη φύση; Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό; Γιατὶ οἱ μάρτυρες, ἂν καὶ ἔχουν σῶμα, εἶναι ὁμως ἀθάνατο, ἢ καλύτερα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀθανασία ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ στολίζει τὰ σώματά τους περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀθανασία. Δὲν εἶναι τόσο λαμπρὸς ὁ οὐρανὸς καθὼς στολίζεται μὲ τὰ πολλὰ ἄστρα, ὅσο τὰ σώματα τῶν μαρτύρων καθὼς στολίζονται μὲ τὸ λαμπρὸ αἷμα τῶν τραυμάτων. Ὡστε ἐπειδὴ πέθαναν γι' αὐτὸ μάλιστα εἶναι ἀνώτεροι, καὶ ἔλαβαν τὰ βραβεῖα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀθανασία ἀφοῦ στεφανώθηκαν ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦ θανάτου τους.

«Τὸν ἔκαμες λίγο κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, μὲ δόξα καὶ τιμὴ τὸν στεφάνωσες»¹, λέγει ὁ Δαυῖδ, γιὰ τὴ φύση ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ καὶ τὸ λίγο αὐτὸ ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς τὸ συμπλήρωσε, ἀφοῦ καταδίκασε τὸ θάνατο μὲ τὸ θάνατό του. Ἐγὼ ὁμως δὲν ἰσχυρίζομαι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸ ἐλάττωμα

τεῦθεν δυσχυρίζομαι, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοῦ θανάτου πλεονέκτημα γέγονεν· εἰ γὰρ μὴ εἶεν θνητοί, οὐκ ἂν ἐγένοντο μάρτυρες· ὥστε εἰ μὴ θάνατος ἦν, οὐδὲ στέφανος ἦν· εἰ μὴ τελευτῆ ἦν, οὐκ ἦν μαρτύριον· εἰ μὴ θάνατος ἦν, οὐκ ἠδύνατο Παῦλος
 5 λέγειν, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»· εἰ μὴ θάνατος καὶ φθορὰ ἦν, οὐκ ἠδύνατο λέγειν ὁ αὐτός, «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ «ἀναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου». Ὡστε μὴ ἀλγῶμεν, ὅτι ἐγενόμεθα θνητοί, ἀλλ' εὐ-
 10 χαριστῶμεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ θανάτου ἀνεώχθη ἡμῖν τὸ στάδιον τοῦ μαρτυρίου· ἀπὸ τῆς φθορᾶς ἐλάβομεν ὑπόθεσιν τῶν βραβείων· ἐντεῦθεν ἔχομεν ἀφορμὴν τῶν παλαισμάτων.

Ὅρᾳ σοφίαν Θεοῦ, πῶς τὸ μέγιστον τῶν κακῶν, τὸ κεφάλαιον τῆς ἡμετέρας συμφορᾶς, ὅπερ εἰσήγαγεν ὁ διάβολος, τὸν
 15 θάνατον λέγω, τοῦτον εἰς τιμὴν καὶ δόξαν ἡμετέραν μετέβαλε, διὰ τούτου πρὸς τὰ τοῦ μαρτυρίου βραβεῖα τοὺς ἀθλητὰς ἄγων; Τί οὖν; εὐχαριστήσομεν τῷ διαβόλῳ διὰ τὸν θάνατον; Μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ τῆς ἐκείνου γνώμης τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὸ χάρισμα· ἐκεῖνος εἰσήγαγεν ἵνα ἀπολέσῃ,
 20 καὶ πρὸς τὴν γῆν ἐπαναγαγῶν πᾶσαν ἐκκόψῃ σωτηρίας ἐλπίδα, ὁ Χριστὸς δὲ αὐτὸ λαβὼν μετέστρεψε, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ πάλιν ἀνήγαγε. Μηδεὶς οὖν ὑμῶν καταγινωσκέτω, εἰ χορὸν καὶ παράταξιν ἐκάλεσα τῶν μαρτύρων τὸ πλήρωμα, δύο ἐναντία ὀνόματα ἐνὶ πράγματι τιθεῖς· χορὸς γὰρ καὶ παράταξις ἐ-
 25 ναντία, ἀλλ' ἐνταῦθα συνῆλθον ἀμφότερα· καὶ γὰρ ὡσπερ χορεύοντες ἐπὶ τὰς βασάνους ἤεσαν μεθ' ἡδονῆς, καὶ ὡσπερ πολεμοῦντες οὕτως ἀνδρείαν πᾶσαν καὶ καρτερίαν ἐπεδείξαντο, καὶ τῶν ἐναντίων ἐκράτησαν. Ἄν μὲν τῶν γινομένων τὴν φύσιν ἴδῃς, μάχη καὶ πόλεμος καὶ παράταξις τὰ γινόμενα, ἂν δὲ τὴν

2. Α' Κορ. 15, 31.

3. Κολ. 1, 24.

αὐτὸ τοῦ θανάτου ἔγινε πλεονέκτημα. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν θνητοί, δὲ θὰ γίνονταν μάρτυρες. Ὡστε, ἂν δὲν ὑπῆρχε θάνατος, δὲ θὰ ὑπῆρχε οὔτε τὸ στεφάνι· ἂν δὲν ὑπῆρχε τέλος, δὲ θὰ ὑπῆρχε μαρτύριο. Ἄν δὲν ὑπῆρχε θάνατος, δὲν θὰ μπορούσε ὁ Παῦλος νὰ λέγει· «Κάθε ἡμέρα πεθαίνω, μὰ τὸ δικό σας καύχημα, ποὺ ἔχω στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»². Ἄν δὲν ὑπῆρχε θάνατος καὶ φθορά, δὲ θὰ μπορούσε ὁ ἴδιος νὰ λέγει· «Χαίρομαι στὰ παθήματά μου γιὰ σᾶς, καὶ ἀναπληρῶνω τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ στὴ σάρκα μου»³. Συνεπῶς ἄς μὴ λυπούμαστε, ἐπειδὴ γίναμε θνητοί, ἀλλὰ ἄς εὐχαριστοῦμε ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θάνατο μᾶς ἀνοίχθηκε τὸ στάδιο τοῦ μαρτυρίου, ἀπὸ τῆ φθορὰ λάβαμε ἀφορμὴ γιὰ τὰ βραβεῖα· ἀπὸ ἐδῶ ἔχουμε τὴν αἰτία γι' ἀγωνίσματα.

Βλέπεις τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, πῶς τὸ πιὸ μεγάλο κακό, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συμφορᾶς μας, ποὺ μᾶς ἔφερε ὁ διάβολος, ἐννοῶ τὸ θάνατο, τὸν μετέτρεψε σὲ τιμὴ καὶ δόξα μας, ὀδηγώντας μ' αὐτὸν τοὺς ἀθλητὲς στὰ βραβεῖα τοῦ μαρτυρίου; Τί λοιπόν; Θὰ εὐχαριστήσουμε τὸν διάβολο γιὰ τὸ θάνατο; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Γιατὶ τὸ κατόρθωμα δὲν εἶναι ἔργο τῆς δικῆς του θέλησης, ἀλλ' εἶναι χάρισμα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος τὸν ἔφερε γιὰ νὰ μᾶς καταστρέψει καί, ἀφοῦ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ γῆ, νὰ ἀποκόψει κάθε ἐλπίδα σωτηρίας, ὁ Χριστὸς ὁμοως, ἀφοῦ πῆρε αὐτόν, τὸν μετέστρεψε καὶ μᾶς ἀνέβασε πάλι στὸν οὐρανὸ μ' αὐτόν. Κανείς σας λοιπόν ἄς μὴ με κατηγορήσει, ἂν ὀνόμασα χορὸ καὶ στρατεύμα τὸ σύνολο τῶν μαρτύρων, δίνοντας δύο ἀντίθετα ὀνόματα σ' ἓνα πράγμα. Γιατὶ χορὸς καὶ στρατεύμα εἶναι ἀντίθετα, ἐδῶ ὁμοως ἐνώθηκαν καὶ τὰ δύο, ἀφοῦ σὰν νὰ χόρευαν βιάδιζαν μ' εὐχαρίστηση στὰ βασανιστήρια, καὶ σὰν νὰ πολεμοῦσαν ἔτσι ἔδειξαν κάθε ἀνδρεία καὶ ἀντοχή, καὶ τοὺς ἐχθροὺς νίκησαν. Ἄν βέβαια ἐξετάσεις τὴ φύση αὐτῶν ποὺ γίνονταν, μάχη καὶ πόλεμος καὶ στρατεύμα ἦταν αὐτά, ἂν ὁμοως ἐξετάσεις τὴ διάθεση αὐτῶν ποὺ ἔκαμναν

γνώμην τῶν γινομένων ἐξετάσης, χοροὶ καὶ θαλαῖαι καὶ πανηγύ-
ρεις καὶ μεγίστη ἡδονὴ τὰ τελούμενα.

Βούλει μαθεῖν ὡς πολέμου ταῦτα φρικωδέστερα; τὰ τῶν
μαρτύρων λέγω. Τί ποτέ ἐστὶν ἐν τῷ πολέμῳ τὸ φρικτόν; Στρα-
5 τόπεδα ἔστηκεν ἑκατέρωθεν περιπεφραγμένα, ἀπολάμποντα
τοῖς ὄπλοις, καὶ τὴν γῆν καταυγάζοντα, νέφη βελῶν ἀφίεται
πανταχόθεν ἀποκρύπτοντα τὸν ἀέρα τῷ πλήθει, ρύακες αἱμάτων
ἐπὶ τῆς γῆς φέρονται, καὶ πολλὰ πανταχοῦ τὰ πτώματα· καθάπερ
ἐν ἀμητῷ ἀσταχύων, οὕτω τῶν στρατιωτῶν ὑπ' ἀλλήλων κατα-
10 φερομένων. Φέρε οὖν ἀπ' ἐκείνων ἐπὶ ταύτην ἀγάγω σε τὴν μά-
χην. Καὶ ἐνταῦθα δύο παρατάξεις, ἡ μὲν τῶν μαρτύρων, ἡ δὲ τῶν
τυράννων· ἀλλ' οἱ μὲν τύραννοί εἰσι καθωπλισμένοι, οἱ δὲ μάρ-
τυρες γυμνῷ σώματι μάχονται, καὶ ἡ νίκη τῶν γυμνῶν οὐ τῶν
καθωπλισμένων γίνεται. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη, ὅτι ὁ μαστιζόμε-
15 νος περιγίνεται τοῦ μαστίζοντος, ὁ δεδεμένος τοῦ λελυμένου, ὁ
κατακαιόμενος τοῦ καίοντος, ὁ ἀποθνήσκων τοῦ ἀναιροῦντος;

Εἶδες πῶς ταῦτα ἐκείνων φρικωδέστερα; Ἐκεῖνα μὲν εἰ καὶ
φοβερὰ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν γίνεται, ταῦτα δὲ πᾶσαν ὑπερβαίνει φύ-
σιν, καὶ πᾶσαν πραγμάτων ἀκολουθίαν, ἵνα μάθῃς ὅτι τῆς τοῦ
20 Θεοῦ χάριτός ἐστι τὰ κατορθούμενα. Καίτοι τί τῆς μάχης ταύτης,
ἀδικώτερον; τί τῶν παλαισμάτων παρανομώτερον; Ἐν μὲν γὰρ
τοῖς πολέμοις ἀμφοτέροι φράττονται οἱ μαχόμενοι, ἐνταῦθα δὲ
οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μὲν γυμνός, ὁ δὲ καθώπλισται· ἐν τοῖς ἀγῶσι
πάλιν ἀμφοτέροις ἔξεστι τὰς χεῖρας ἀνταίρειν, ἐνταῦθα δὲ ὁ μὲν
25 δέδεται, ὁ δὲ μετ' ἐξουσίας ἐπάγει τὰς πληγὰς, καὶ καθάπερ ἐκ
τυραννίδος τινὸς ἑαυτοῖς μὲν τὸ κακῶς ποιεῖν ἀποκληρώσαντες
οἱ δικάζοντες, τοῖς δικαίοις δὲ μάρτυσι τὸ πάσχειν κακῶς ἀπο-
νεύσαντες, οὕτω συμπλέκονται τοῖς ἀγίοις, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐ-

αὐτά, χοροὶ καὶ διασκεδάσεις καὶ πανηγύρια καὶ ἡ πιδὲ μεγαλύ-
τερη εὐχαρίστηση ἦταν αὐτὰ ποὺ συνέβαιναν.

Θέλεις νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ ἦταν πιδὲ τρομερὰ ἀπὸ τὸν πόλε-
μο; ἐννοῶ τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς μάρτυρες. Ποιὸ τέλος πάντων εἶ-
ναι τὸ φοβερὸ στὸν πόλεμο; Στήνονται καὶ ἀπὸ τὶς δύο μεριῆς
στρατόπεδα περιφραγμένα, ποὺ λάμπουν ἀπὸ τὰ ὄπλα καὶ κα-
ταυγάζουν τὴ γύρω περιοχὴ, ρίχνονται ἀπὸ παντοῦ σύννεφα τὰ
βέλη ποὺ μὲ τὸ πλῆθος τοὺς κρύβουν τὸν οὐρανὸ, τρέχουν ρυά-
κια τὰ αἵματα πάνω στὴ γῆ, καὶ εἶναι πολλὰ παντοῦ τὰ
πτώματα· ὅπως ἀκριβῶς στὸ θερισμὸ τὰ στάχυα, ἔτσι καὶ ἐδῶ
καθὼς οἱ στρατιῶτες πέφτουν ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλο. Ἐμ-
πρὸς λοιπὸν νὰ σὲ ὀδηγήσω ἀπὸ ἐκεῖνα σ' αὐτὴ τὴ μάχη. Καὶ
ἐδῶ ὑπάρχουν δύο παρατάξεις, ἡ μία τῶν μαρτύρων καὶ ἡ ἄλλη
τῶν τυράννων. Ἄλλὰ οἱ τύραννοι εἶναι ὀπλισμένοι τέλεια, οἱ
μάρτυρες ὁμως μάχονται μὲ γυμνὸ τὸ σῶμα, καὶ ἡ νίκη ἀνήκει
στοὺς γυμνοὺς καὶ ὄχι στοὺς ὀπλισμένους. Ποιὸς δὲ θὰ ἀπο-
ροῦσε, τὸ ὅτι αὐτὸς ποὺ μαστιγώνεται νικᾷ ἐκεῖνον ποὺ τὸν μα-
στιγώνει, ὁ δεμένος τὸν ἐλεύθερο, αὐτὸς ποὺ κατακαίεται ἐκεῖ-
νον ποὺ τὸν καίει, αὐτὸς ποὺ πεθαίνει ἐκεῖνον ποὺ τὸν σκοτῶ-
νει;

Εἶδες πῶς αὐτὰ εἶναι πιδὲ φοβερὰ ἀπὸ ἐκεῖνα; Ἐκεῖνα ἂν
καὶ εἶναι φοβερά, γίνονται ὁμως κατὰ φυσικὸ τρόπο, αὐτὰ ὁ-
μως ξεπερνοῦν κάθε φυσικὸ τρόπο καὶ κάθε ἀκολουθία τῶν
πραγμάτων, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τὰ κατορθώματα εἶναι τῆς χάριος
τοῦ Θεοῦ. Ἄν καὶ τί εἶναι πιδὲ ἄδικο ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ; τί πιδὲ
παράνομο ἀπὸ τὰ ἀγωνίσματα; Γιατὶ στοὺς πολέμους καὶ οἱ
δύο ποὺ μάχονται προστατεύονται, ἐδῶ ὁμως δὲ συμβαίνει ἔ-
τσι, ἀλλὰ ὁ ἕνας εἶναι γυμνὸς καὶ ὁ ἄλλος ὀπλισμένος. Στοὺς
ἀγῶνες πάλι ἐπιτρέπεται καὶ στοὺς δύο νὰ σηκώνουν τὰ χέρια
ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, ἐδῶ ὁμως ὁ ἕνας εἶναι δεμένος καὶ
ὁ ἄλλος κτυπάει ἐλεύθερα, καὶ σὰν ἀπὸ κάποια ἐξουσία αὐτοὶ
ποὺ δίκαιον ἔχοντες ἐξασφάλισαν γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους τὸ δι-
καίωμα νὰ κακοποιοῦν καὶ ἔδωσαν στοὺς δίκαιους μάρτυρες
τὸ προνόμιον νὰ κακοποιοῦνται, ἔτσι μάχονται μὲ τοὺς ἀγίους,

τῶν περιγίνονται, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνώμαλον ταύτην μάχην ἡττηθέντες ἀναχωροῦσι· καὶ ταῦτόν γίνεται οἷον ἂν εἶ τις πολεμιστὴν ἄνθρωπον εἰς πόλεμον εἰσαγαγών, καὶ τοῦ δόρατος τὴν αἰχμὴν ἀποκόψας, καὶ τὸν θώρακα ἀποδύσας, οὕτω κελεύῃ γυμνῶ τῷ
5 σώματι μάχεσθαι, ὁ δὲ πληττόμενος, καὶ παιόμενος, καὶ μυρία δεχόμενος τραύματα τρόπαιον στήσειε.

Καὶ γὰρ τοὺς μάρτυρας γυμνοὺς ἄγοντες, καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω δῆσαντες καὶ πάντοθεν παίοντες καὶ καταξαίνοντες, οὕτως ἡττῶντο, οἱ δὲ τὰ τραύματα δεχόμενοι, τὸ κατὰ τοῦ διαβό-
10 λου τρόπαιον ἔστησαν. Καὶ καθάπερ ἀδάμας πληττόμενος αὐτὸς μὲν οὐκ ἐνδίδωσιν, οὐδὲ μαλάσσεται, τὸν δὲ παίοντα διαλύει σίδηρον, οὕτω δὴ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων, τοσοῦτων ἐπαγομένων βασάνων, αὐταὶ μὲν οὐδὲν ἔπασχον δεινόν, τῶν δὲ παιόντων τὴν δύναμιν καταλύουσαι, αἰσchrῶς καὶ καταγελάστως ἡττηθέντας
15 ἐκ τῶν ἀγώνων ἐξέπεμπον μετὰ πολλὰς καὶ ἀφορήτους πληγὰς. Καὶ γὰρ προσέδησαν αὐτοὺς τῷ ξύλῳ, καὶ τὰς πλευρὰς διώρυκτον, ἐμβαθύνοντες αὐλακας, καθάπερ γῆν ἀροτριῶντες, ἀλλ' οὐ σώματα σχίζοντες· καὶ ἦν ἰδεῖν λαγόνας ἀναπεπετασμένας, πλευρὰ ἀνεωγότα, στήθη διερρηγμένα, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς μα-
20 νίας ἔστησαν οἱ αἰμοφόροι θῆρες ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελόντες ὑπὲρ τῶν ἀνθράκων ἐπὶ σιδηρᾶς κλίμακος ἔτεινον· καὶ ἦν ἰδεῖν πικρότερα τῶν προτέρων θεάματα, διπλᾶς καταφερομένας σταγόνας ἐκ τῶν σωμάτων, τὰς μὲν τοῦ αἵματος ρέοντος, τὰς δὲ τῶν σαρκῶν τηκομένων· οἱ δὲ ἅγιοι καθάπερ ἐπὶ ρό-
25 δων κείμενοι τῶν ἀνθράκων, οὕτω μεθ' ἡδονῆς τὰ γινόμενα ἐθεώρουν.

2. Σὺ δὲ ἀκούσας κλίμακα σιδηρᾶν, ἀναμνήσθητι κλίμακος νοητῆς, ἣν εἶδεν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν τεταμένην· δι' ἐκείνης κατέβαινον ἄγγελοι, διὰ ταύτης δὲ ἀνα-

καὶ οὔτε ἔτσι τοὺς νικοῦν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄνιση αὐτὴ μάχη, ἀφοῦ νικηθοῦν, ἀποχωροῦν. Καὶ γίνεται τὸ ἴδιο ὅπως, ἐὰν κάποιος, ἀφοῦ φέρει ἕναν πολεμιστὴ στὸν πόλεμο, τοῦ κόψει τὴν αἰχμὴ τοῦ δόρατος καὶ τοῦ βγάλει τὸ θώρακα, τὸν διατάζει νὰ μάχεται ἔτσι μὲ γυμνὸ τὸ σῶμα, αὐτὸς ὅμως, μολονότι κτυπιέται καὶ πληγώνεται καὶ δέχεται πάρα πολλὰ τραύματα, στήνει τρόπαιο νίκης.

Πράγματι τοὺς μάρτυρες τοὺς ὀδηγοῦσαν γυμνοὺς, τοὺς εἶχαν δεμένα πίσω τὰ χέρια καὶ ἀπὸ παντοῦ τοὺς κτυποῦσαν καὶ τοὺς ξέσκιζαν, καὶ ἔτσι νικοῦνταν, αὐτοὶ ὅμως, ἂν καὶ δέχονταν τὰ τραύματα, ἔστησαν τὸ τρόπαιο τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅπως τὸ διαμάντι ὅταν χτυπιέται, αὐτὸ δὲν ὑποχωρεῖ, οὔτε μαλακώνει, τὸ σίδηρο ὅμως ποὺ τὸ κτυπᾷ τὸ διαλύει, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἁγίων, ἐνῶ βασανίζονταν τόσο πολὺ, οἱ ἴδιες δὲν πάθαιναν κανένα κακό, διαλύοντας ὅμως τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ τοὺς κτυποῦσαν, μὲ τρόπο αἰσχρὸ καὶ καταγέλαστο τοὺς ἔδιωχναν νικημένους ἀπὸ τοὺς ἁγῶνες ὕστερα ἀπὸ πολλὰ καὶ ἀβάστακτα κτυπήματα. Γιατὶ καὶ στὸ ξύλο ἔδεσαν τοὺς μάρτυρες, καὶ τὰ πλευρά τους τρυποῦσαν, ἀνοίγοντας βαθιὰ αὐλάκια, σὰν νὰ ὀργωναν τὴ γῆ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κόβουν τὰ σώματά τους. Καὶ μποροῦσε νὰ δεῖ κανεὶς λαγόνες ξεσκισμένες, πλευρὰ ἀνοιγμένα, στήθη τσακισμένα, καὶ οὔτε ἐδῶ σταματοῦσαν τὴ μανία τους τὰ αἱμοβόρα ἐκεῖνα θηρία, ἀλλ', ἀφοῦ τοὺς κατέβαζαν ἀπὸ τὸ ξύλο, τοὺς τέντωναν σὲ σιδερένια σκάλα πάνω σὲ ἀναμμένα κάρβουνα. Καὶ μποροῦσε νὰ δεῖς ἀκόμη σκληρότερα θεάματα ἀπὸ τὰ προηγούμενα, νὰ τρέχουν δηλαδὴ διπλὲς σταγόνες ἀπὸ τὰ σώματά τους, ἄλλες ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ χυνόταν καὶ ἄλλες ἀπὸ τὴ σάρκες ποὺ ἔλειωναν· οἱ ἅγιοι ὅμως ποὺ ἦταν ξαπλωμένοι πάνω στὰ κάρβουνα σὰν νὰ ἦταν ρόδα, παρακολουθοῦσαν μὲ τόση εὐχαρίστηση αὐτὰ ποὺ γίνονταν.

2. Ἐσὺ ὅμως ὅταν ἀκούσεις σιδερένια σκάλα, θυμήσου τὴ νοητὴ σκάλα, ποὺ εἶδε ὁ πατριάρχης Ἰακώβ νὰ ἐκτείνεται ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό. Ἀπὸ ἐκεῖνη κατέβαιναν ἄγγελοι, ἀπὸ αὐ-

βαίνουνσι μάρτυρες· ἑκατέρα δὲ ὁ Κύριος ἐπεστήρικτο. Οὐκ ἂν ἤνεγκαν τὰς ὀδύνας οἱ ἅγιοι οὗτοι, εἰ μὴ ταύτη ἐπηρείδοντο. Ἄλλὰ δι' ἐκείνης μὲν ἀναβαίνουνσι καὶ καταβαίνουνσιν ἄγγελοι, διὰ ταύτης δὲ ὅτι ἀναβαίνουνσι καὶ μάρτυρες παντί που δῆλον. Τί δὴ
5 ποτε; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενοι διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, οὗτοι δὲ καθάπερ ἀθληταὶ καὶ σταφανῖται ἀπαλλαγέντες τῶν ἀγῶνων ἀπῆλθον λοιπὸν πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην.

Ἄλλὰ γὰρ μὴ ἀπλῶς ἀκούωμεν τὰ λεγόμενα, ἀκούοντες, ὅ-
10 τι ἄνθρακες ὑπέκειντο καταξανθεῖσι τοῖς σώμασι, ἀλλ' ἐννοήσωμεν τίνες ἐσμὲν πυρετοῦ κατασκήψαντος· ἀβίωτον εἶναι νομίζομεν τὸν βίον, ἀλύομεν, δυσανασχετοῦμεν, καθάπερ παιδία μικρὰ δυσχεραίνομεν, τῆς γεέννης οὐδὲν ἔλαττον νομίζοντες τὸ πῦρ· οὗτοι δὲ οὐ πυρετοῦ ἐπικειμένου, ἀλλὰ φλογὸς πάντοθεν
15 αὐτοὺς πολιορκούσης, καὶ τῶν σπινθήρων τοῖς ἔλκεσιν ἐπιπηδῶντων, καὶ θηρίου παντὸς δριμύτερον δακνόντων τὰ τραύματα, καθάπερ ἀδαμάντινοὶ τινες, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις ὄρῶντες ταῦτα γινόμενα σώμασιν, οὕτω γενναίως καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτοῖς ἀνδρείας ἐπὶ τῶν τῆς ὁμολογίας εἰστήκεισαν ρημάτων, ἀ-
20 περίτρεπτοι διὰ πάντων τῶν δινῶν μένοντες, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀνδρείαν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν λαμπρῶς ἐπιδεικνύμενοι. Εἶδετε πολλάκις ὑπὸ τὴν ἕω τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα, καὶ κροκοειδεῖς ἀφιέντα ἀκτῖνας; Τοιαῦτα ἦν τῶν ἀγίων τὰ σώματα, ὥσπερ τινῶν ἀκτίνων κροκοειδῶν, τῶν ρυάκων τοῦ αἵματος πανταχόθεν αὐ-
25 τοὺς περιρρεόντων, καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν καταυγαζόντων πολλῷ μᾶλλον ἢ τὸν οὐρανὸν ἥλιος.

Τοῦτο τὸ αἶμα ἄγγελοι μὲν ὄρῶντες ἐτέρποντο, δαίμονες ἔφριπτον, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ διάβολος ἔτρεμεν. Οὐ γὰρ αἶμα ἦν ἀπλῶς τὸ ὀρώμενον, ἀλλ' αἶμα σωτήριον, αἶμα ἅγιον, αἶμα τῶν
30 οὐρανῶν ἄξιον, αἶμα διηνεκῶς τὰ καλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἄρδον

τὴν ἀνεβαίνουν μάρτυρες, καὶ τὶς δύο δὲ τὶς στηρίζει ὁ Κύριος. Δὲ θὰ ἄντεχαν τοὺς πόνους αὐτοὶ οἱ ἅγιοι, ἂν δὲ στηρίζονταν σ' αὐτὴν τὴ σκάλα. Ἄλλὰ ἀπὸ ἐκείνη ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν ἄγγελοι, καὶ στὸν καθένα εἶναι φανερὸ ὅτι ἀπὸ αὐτὴν ἀνεβαίνουν καὶ μάρτυρες. Γιατὶ τέλος πάντων λοιπόν; Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι στέλνονται νὰ ὑπηρετήσουν αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία, αὐτοὶ ὅμως σὰν ἀθλητὲς καὶ νικητὲς, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες, ἔφυγαν στὴ συνέχεια γιὰ τὸν ἀγωνοθέτη.

Ἄλλ' ἄς μὴν ἀκοῦμε μόνο τὰ λεγόμενα, ἀκούοντας δηλαδὴ ὅτι ὑπῆρχαν κάρβουνα κάτω ἀπὸ τὰ καταπληγωμένα σώματα, ἀλλ' ἄς σκεφθοῦμε ποιοὶ εἴμαστε ὅταν μᾶς πιάσει ξαφνικὰ πυρετός. Θεωροῦμε ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἀνυπόφορη, ταραζόμαστε, δυσανασχετοῦμε, σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ δυσφοροῦμε, θεωρώντας ὅτι ἡ φλόγα τοῦ πυρετοῦ δὲν εἶναι καθόλου μικρότερη ἀπὸ τὴν κόλαση. Αὐτοὶ ὅμως χωρὶς νὰ τοὺς πιάσει πυρετός, ἀλλὰ ἂν καὶ τοὺς πολιορκοῦσε ἀπὸ παντοῦ ἡ φλόγα καὶ οἱ σπίθες πηδοῦσαν ἐπάνω στὶς πληγὲς καὶ δάγκωναν τὰ τραύματα πὶδ ἄγρια ἀπὸ κάθε θηρίο, σὰν νὰ ἦταν ἀδαμάντινοι καὶ σὰν νὰ ἔβλεπαν αὐτὰ νὰ γίνονται σὲ ξένα σώματα, ἔτσι γενναῖα καὶ μὲ τὴν ἀνδρεία ποὺ ταίριαζε σ' αὐτοὺς στέκονταν σταθεροὶ στὴν ὁμολογία τους, μένοντας ἀκλόνητοι σ' ὅλα τὰ βασανιστήρια καὶ ἀποδεικνύοντας περίτρανα τὴ δική τους ἀνδρεία καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Εἶδατε πολλὰ φορὲς ν' ἀνεβαίνει ψηλὰ τὴν αὐγὴ ὁ ἥλιος καὶ νὰ στέλνει τὶς κίτρινες ἀκτίνες του; Τέτοια ἦταν τὰ σώματα τῶν ἁγίων, σὰν κάποιες κίτρινες ἀκτίνες τοὺς περικύκλωναν ἀπὸ παντοῦ τὰ ρυάκια μὲ αἷμα καὶ ἔκαναν νὰ λάμπει τὸ σῶμα τους πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι κάνει ὁ ἥλιος τὸν οὐρανό.

Αὐτὸ τὸ αἷμα βλέποντας οἱ ἄγγελοι χαίρονταν, οἱ δαίμονες φοβοῦνταν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ἔτρεμε. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀπλῶς αἷμα αὐτὸ ποὺ ἔβλεπαν, ἀλλὰ αἷμα σωτήριο, αἷμα ἅγιο, αἷμα ἄξιο γιὰ τοὺς οὐρανοὺς, αἷμα ποὺ διακρῶς ποτίζει τὰ καλά φυτὰ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶδε τὸ αἷμα καὶ ἔτρεξε ὁ διάβολος,

φυτά. Εἶδε τὸ αἷμα, καὶ ἔφριξεν ὁ διάβολος· ἀνεμνήσθη γὰρ ἑτέρου αἵματος δεσποτικοῦ· δι' ἐκεῖνο τὸ αἷμα τοῦτο ἔρρευσε· ἐξ οὗ γὰρ ἐνύγη ἡ πλευρὰ τοῦ Δεσπότου, μυρίας ὀρᾶς λοιπὸν πλευρὰς νυττομένας. Τίς γὰρ οὐ μεθ' ἡδονῆς ἀποδύσαιτο πολλῆς
 5 πρὸς τοὺς ἀγῶνας τούτους, μέλλων κοινωνεῖν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ συμμορφοῦσθαι τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ; Ἄρκοῦσα γὰρ αὕτη ἡ ἀντίδοσις καὶ πλείων ἡ τιμή, καὶ ὑπερβαίνουσα τοὺς ἄθλους ἢ ἀμοιβή, καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Μὴ τοίνυν φρίττωμεν ἀκούοντες, ὅτι ὁ δεῖνα ἐμαρτύρησεν, ἀλλὰ
 10 φρίττωμεν ἀκούοντες, ὅτι ὁ δεῖνα κατεμαλακίσθη, καὶ ἔπεσε τοιοῦτων προκειμένων ἐπάθλων.

Εἰ δὲ βούλει καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκοῦσαι, λόγος μὲν οὐδεὶς παραστῆσαι δύναται· «Οὔτε γὰρ ὀφθαλμὸς εἶδε», φησὶν, «οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ
 15 Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»· οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπων οὕτως αὐτὸν ἠγάπησεν ὡς οἱ μάρτυρες. Οὐ μὴν ἐπειδὴ καὶ λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνει τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο σιγήσομεν, ἀλλ' ὡς οἶόν τε καὶ εἰπεῖν ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἀκοῦσαι, πειρασσόμεθα ὑμῖν ἀμυδρῶς ἐνδείξασθαι τὴν ἐκεῖ διαδεξομένην αὐ-
 20 τοὺς μακαριότητα· σαφῶς γὰρ αὐτοὶ μόνοι εἴσονται, οἱ διὰ τῆς πείρας ταύτης ἀπολαύοντες. Τὰ μὲν γὰρ δεινὰ ταῦτα καὶ ἀφόρητα ἐν βραχεῖα καιροῦ ροπῇ πάσχουσιν οἱ μάρτυρες· μετὰ δὲ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν εἰς οὐρανὸς ἀναβαίνουσιν, ἀγγέλων αὐτοῖς προηγουμένων, καὶ ἀρχαγγέλων δορυφορούντων· οὐ γὰρ
 25 αἰσχύνονται τοὺς συνδούλους, ἀλλὰ πάντα ἂν εἶλοντο δι' αὐτοὺς ποιῆσαι, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πάντα εἶλοντο παθεῖν διὰ τὸν αὐτῶν Δεσπότην Χριστόν.

Ἐπειδὴν δὲ ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν, πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ ἄγαι δυνάμεις συντρέχουσιν. Εἰ γὰρ ἀθλητῶν ξένων ἐπιδημούν-
 30 των τῇ πόλει, πᾶς ὁ δῆμος περιρρεῖ πανταχόθεν, καὶ κυκλώσαν-

γιατι θυμήθηκε ἄλλο αἷμα, τοῦ Κυρίου. Για ἐκεῖνο τὸ αἷμα χύθηκε αὐτό, γιατι ἀπὸ τότε ποὺ κεντήθηκε ἡ πλευρὰ τοῦ Κυρίου, βλέπεις στὸ ἐξῆς νὰ κεντιοῦνται ἀμέτρητες πλευρές. Ποιὸς λοιπὸν δὲ θὰ ἔπαιρνε μέρος μ' εὐχαρίστηση πολλή σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, ὅταν πρόκειται νὰ γίνεи μέτοχος τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἔχει τὸν ἴδιο θάνατο μὲ τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ; Γιατι εἶναι ἀρκετὴ αὐτὴ ἡ ἀνταπόδοση καὶ περισσότερη ἢ τιμὴ καὶ ξεπερνᾷ τὰ κατορθώματα ἢ ἀμοιβὴ καὶ ἔρχεται πρὶν τὴν ἔλευση τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν. "Ἄς μὴ φοβούμαστε λοιπὸν ὅταν ἀκοῦμε ὅτι ὁ τάδε μαρτύρησε, ἀλλ' ἄς τρομάζουμε ὅταν ἀκοῦμε ὅτι ὁ τάδε δείλιασε καὶ ἔπεσε, ἐνῶ εἶχε μπροστά του τέτοια βραβεῖα.

Ἐὰν ὁμως θέλεις ν' ἀκούσεις καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ὕστερα, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ παραστήσει κανένας λόγος, γιατι λέγει· «Οὐτε μάτι εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἤκουσε, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς σκέφτηκε αὐτά, ποὺ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁴, καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν τὸν ἀγάπησε τόσο, ὅσο οἱ μάρτυρες. Βέβαια δὲ θὰ σιωπήσουμε, ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ ξεπερνᾷ καὶ τὸ λόγο καὶ τὴ σκέψη μας, ἀλλ' ὅσο εἶναι δυνατὸ καὶ ἐμεῖς νὰ ποῦμε καὶ ἐσεῖς ν' ἀκούσετε, θὰ προσπαθήσουμε νὰ σᾶς δείξουμε ἀμυδρὰ τὴ μακαριότητα ποὺ τοὺς περιμένει αὐτοὺς ἐκεῖ. Γιατι καθαρὰ αὐτοὶ μόνο θὰ τὴ γνωρίσουν, ποὺ θὰ τὴν ἀπολαύσουν πραγματικά. Τὰ δεινὰ δηλαδὴ αὐτὰ καὶ τὰ ἀβάστακτα τὰ ὑποφέρουν οἱ μάρτυρες σὲ μία σύντομη χρονικὴ στιγμή, καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ ἀνεβαίνουν στοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ προηγοῦνται αὐτῶν ἄγγελοι καὶ τοὺς περιστοιχίζουν ἀρχάγγελοι. Γιατι δὲν ντρέπονται τοὺς συνανθρώπους τους, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσαν νὰ κάμουν τὰ πάντα γι' αὐτούς, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι προτίμησαν νὰ πάθουν τὰ πάντα γιὰ τὸν Κύριό τους Χριστό.

"Ὅταν ὁμως ἀνεβοῦν στὸν οὐρανό, ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἅγιες δυνάμεις τοὺς συντρέχουν. "Ἄν λοιπὸν, ὅταν ξένοι ἀθλητὲς ἔρχονται στὴν πόλη, ὄλος ὁ λαὸς τρέχει ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀφοῦ

τες αὐτοὺς καταμανθάνουσι τῶν μελῶν τὴν εὐεξίαν, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἀθλητῶν τῆς εὐσεβείας εἰς οὐρανοὺς ἀναβάντων, συντρέχουσιν οἱ ἄγγελοι, καὶ πᾶσαι αἱ ἄνω δυνάμεις πάντοθεν περιρρέουσι καταμανθάνουσαι τούτων τὰ τραύματα, καὶ καθάπερ
 5 τινὰς ἀριστέας ἐκ πολέμου καὶ μάχης ἐπανελθόντας μετὰ πολλὰ τρόπαια καὶ νίκας, οὕτω μεθ' ἡδονῆς δεξιοῦνται πάντας αὐτούς, καὶ ἀσπάζονται· εἶτα ἄγουσιν αὐτοὺς μετὰ πολλῆς δορυφορίας πρὸς τὸν τῶν οὐρανῶν βασιλέα, ἐπὶ τὸν θρόνον ἐκεῖνον τὸν πολλῆς δόξης γέμοντα ἔνθα τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ. Ἐλ-
 10 θόντες δὲ ἐκεῖ καὶ προσκυνήσαντες τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον, πλείονος παρὰ τοῦ Δεσπότης μᾶλλον ἢ παρὰ τῶν ὁμοδούλων ἀπολαύουσι φιλοφροσύνης. Οὐ γὰρ ὡς δούλους αὐτοὺς δέχεται (καί τοι καὶ τοῦτο μεγίστη τιμή, καὶ ἥς ἴσον οὐκ ἔστιν εὐρεῖν), ἀλλ' ὡς φίλους αὐτοῦ· «Ὑμεῖς γάρ», φησί, «φίλοι μου ἔ-
 15 στε»· καὶ μάλα εἰκότως· αὐτὸς γὰρ εἶπε πάλιν· «Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις θῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ».

Ἐπειδὴ οὖν τὴν μεγίστην ἀγάπην ἐπεδείξαντο, δεξιοῦται τούτους, καὶ ἀπολαύουσι τῆς δόξης ἐκείνης, κοινωνοῦσι τῶν
 20 χορῶν, καὶ μετέχουσι τῶν μελῶν τῶν μυστικῶν. Εἰ γὰρ ἐν σώματι ὄντες κατὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν εἰς ἐκεῖνον ἐτέλουν τὸν χορὸν, μετὰ τῶν Χερουβὶμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες, καθάπερ ὑμεῖς ἴστε οἱ μνηθέντες, πολλῶ μᾶλλον νῦν τοὺς συγχορευτὰς ἀπολαβόντες μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας
 25 κοινωνοῦσι τῆς εὐφημίας ἐκείνης. Ἄρα οὐδὲ ἐφρίττετε πρὸ τούτου τὸ μαρτύριον; ἄρα οὐκ ἐπιθυμεῖτε νῦν τοῦ μαρτυρίου; ἄρα οὐκ ἀλγεῖτε νῦν, ὅτι οὐ πάρεστι καιρὸς μαρτυρίου; Ἀλλὰ καὶ γυμναζώμεθα εἰς καιρὸν μαρτυρίου. Κατεφρόνησαν ἐκεῖνοι ζωῆς· καταφρόνησον σὺ τρυφῆς· ἔρριψαν ἐκεῖνοι τὰ σώματα τῶ πυρί·

5. Ἰω. 15, 14.

6. Ἰω. 15, 13.

τοὺς περικυκλώσουσιν παρατηροῦν καλὰ ἀπὸ κοντὰ τῆ δύναμη· πού ἔχουν τὰ μέλη τοῦ σώματός τους, πολὺ περισσότερο ὅταν οἱ ἄθλητὲς τῆς εὐσέβειας ἀνεβοῦν στοὺς οὐρανοὺς συντρέχουν οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις ἀπὸ παντοῦ τρέχουν γιὰ νὰ παρατηρήσουν τὰ τραύματά τους, καὶ σὰν κάποιους ἥρωες πού γύρισαν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τῆ μάχη ὕστερα ἀπὸ πολλὰ τρόπαια καὶ νίκες, ἔτσι μ' εὐχαρίστηση τοὺς ὑποδέχονται ὅλους καὶ τοὺς ἀσπάζονται. Ἔπειτα τοὺς ὀδηγοῦν μὲ μεγάλη συνοδεία πρὸς τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν, στὸ θρόνο ἐκεῖνο πού εἶναι γεμάτος ἀπὸ πολλὴ δόξα, ὅπου βρίσκονται τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ. Καὶ ὅταν φθάσουν ἐκεῖ καὶ προσκυνήσουν ἐκεῖνον πού κάθεται πάνω στὸ θρόνο, ἀπολαμβάνουν περισσότερη εὐνοια ἀπὸ τὸν Κύριο, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ δὲν τοὺς δέχεται αὐτοὺς σὰν δούλους (ἂν καὶ αὐτὸ θὰ ἦταν μεγάλη τιμὴ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖ κανεὶς ἴση μ' αὐτήν), ἀλλὰ σὰν φίλους του· «Γιατὶ ἐσεῖς», λέγει, «εἶστε φίλοι μου»⁵. Καὶ πολὺ σωστὰ λέγει, γιατί ὁ ἴδιος εἶπε πάλι· «Μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀγάπη δὲν ἔχει κανένας, ὥστε νὰ δώσει κάποιος τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν φίλων του»⁶.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔδειξαν τὴν πιὸ μεγάλη ἀγάπη, τοὺς ὑποδέχεται καὶ ἀπολαμβάνουν ἐκείνη τὴ δόξα, παίρνουν μέρος στοὺς χοροὺς καὶ μετέχουν στοὺς μυστικούς ὕμνους. Ἄν λοιπὸν καὶ ὅταν εἶχαν τὸ σῶμα μετεῖχαν στὸ χορὸ ἐκεῖνο μὲ τὴν κοινωνία τῶν μυστηρίων, καὶ ἔψαλλαν μαζὶ μὲ τὰ Χερουβὶμ τὸν τρισάγιο ὕμνο, καθὼς ξέρετε ἐσεῖς οἱ μυημένοι, πολὺ περισσότερο τώρα πού βρέθηκαν μὲ τοὺς ἀγγέλους, μὲ πολλὴ παρρησία παίρνουν μέρος στὴ δοξολογία ἐκείνη. Ἄραγε δὲ φοβόσασταν πρὶν τὸ μαρτύριο; ἄραγε δὲν ἐπιθυμεῖτε τώρα τὸ μαρτύριο; ἄραγε δὲ λυπᾶστε τώρα, γιατί δὲν εἶναι καιρὸς μαρτυρίου; Ἀλλὰ ἄς γυμναζόμαστε γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ μαρτυρίου. Περιφρόνησαν ἐκεῖνοι τὴ ζωὴ, περιφρόνησε ἐσὺ τίς ἀπολαύσεις. Ἐρριξαν ἐκεῖνοι τὰ σώματά τους στὴ φωτιά, ρίξε ἐσὺ

ρῖψον σὺ χρήματα νῦν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν πενήτων· κατεπάτησαν ἐκεῖνοι τοὺς ἄνθρακας· σβέσον σὺ τῆς ἐπιθυμίας τὴν φλόγα. Φορτικὰ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐπικερδῆ. Μὴ τὰ παρόντα ὄρα τὰ ἐπαχθῆ, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα χρηστά, μὴ τὰ ἐν χερσὶ δεινά, ἀλλὰ τὰ ἐν 5 ἐλπίσιν ἀγαθὰ, μὴ τὰ παθήματα, ἀλλὰ τὰ βραβεῖα, μὴ τοὺς πόνους, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους, μὴ τοὺς ἰδρῶτας, ἀλλὰ τὰς ἀμοιβάς, μὴ τὰς ἀλγηδόνας, ἀλλὰ τὰς ἀντιδόσεις, μὴ τὸ καιόμενον πῦρ, ἀλλὰ τὴν προκειμένην βασιλείαν, μὴ τοὺς περιεστῶτας δημίους, ἀλλὰ τὸν στεφανοῦντα Χριστόν.

10 3. Αὕτη μεγίστη μέθοδος καὶ εὐκολωτάτη πρὸς ἀρετὴν ὁδός, μὴ τοὺς πόνους μόνον ὄρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπαθλα μετὰ τῶν πόνων, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ μόνον. "Ὅταν οὖν μέλλῃς ἐλεημοσύνην δίδόναι, μὴ πρόσεχε τῇ δαπάνῃ τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τῇ συλλογῇ τῆς δικαιοσύνης· «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένη- 15 σιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»· μὴ βλέπε τὸν κενούμενον πλοῦτον, ἀλλὰ τὸν αὐξανόμενον θησαυρόν. "Ἄν νηστεύσης, μὴ τὴν κάκωσιν τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας λογίζου, ἀλλὰ τὴν ἄνεσιν τὴν ἀπὸ τῆς κακώσεως· ἂν ἀγρυπνήσης εὐχόμενος, μὴ τὴν ταλαιπωρίαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας, ἀλλὰ 20 τὴν παρρησίαν τὴν ἀπὸ τῆς εὐχῆς νόει. Οὕτω καὶ στρατιῶται ποιοῦσιν· οὐ τὰ τραύματα, ἀλλὰ τὰς ἀμοιβὰς βλέπουσιν· οὐ τὰς σφαγὰς, ἀλλὰ τὰς νίκας· οὐ τοὺς πίπτοντας νεκρούς, ἀλλὰ τοὺς στεφανουμένους ἀριστέας. Οὕτω καὶ κυβερνῆται πρὸ τῶν κυμάτων τοὺς λιμένας ὀρῶσι, πρὸ τῶν ναυαγίων τὰς ἐμπορίας, πρὸ 25 τῶν ἐν θαλάσῃ δεινῶν τὰ μετὰ θάλασσαν ἀγαθὰ.

Οὕτω καὶ σὺ ποιήσον· ἐννόησον ἡλίκον ἐστὶν ἐν νυκτὶ βαθεῖα, τῶν ἀνθρώπων καθευδόντων ἀπάντων καὶ θηρίων καὶ κτηνῶν, βαθυτάτης ἡσυχίας οὔσης, μόνον σὲ ἐγερθέντα παρρησία διαλέγεσθαι τῷ κοινῷ πάντων Δεσπότη. Γλυκὺς ὁ ὕπνος; Ἄλλ'

χρήματα τώρα στὰ χέρια τῶν φτωχῶν. Καταπάτησαν ἐκεῖνοι τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, σβῆσε ἐσὺ τῆ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Εἶναι ἐνοχλητικὰ αὐτὰ, ἀλλὰ φέρουν κέρδος. Μὴ βλέπεις τὰ παρόντα τὰ δυσάρεστα, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα τὰ εὐχάριστα, ὄχι τὰ δεινὰ ποὺ περνᾶς τώρα, ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐλπίζεις, ὄχι τὰ παθήματα, ἀλλὰ τὰ βραβεῖα, ὄχι τοὺς κόπους, ἀλλὰ τὰ στεφάνια, ὄχι τοὺς ἰδρῶτες, ἀλλὰ τὶς ἀμοιβές, ὄχι τοὺς πόνους, ἀλλὰ τὶς ἀνταποδόσεις, ὄχι τὴν ἀναμμένη φωτιά, ἀλλὰ τὴ βασιλεία ποὺ σὲ περιμένει, ὄχι τοὺς δῆμιους ποὺ σὲ περιτριγυρίζουν, ἀλλὰ τὸ Χριστὸ ποὺ σὲ στεφανώνει.

3. Αὐτὸς εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος καὶ ὁ εὐκολότερος δρόμος γιὰ τὴν ἀρετή, νὰ μὴ βλέπει κανεὶς τοὺς κόπους μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ βραβεῖα μαζὶ μὲ τοὺς κόπους καὶ ὄχι τὸ καθένα ξεχωριστά. "Ὅταν λοιπὸν πρόκειται νὰ δώσεις ἐλεημοσύνη, μὴ σκέπτεσαι τὴ δαπάνη τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς δικαιοσύνης. «Σκόρπισε χρήματα, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς· ἡ δικαιοσύνη του μένει στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»⁷. Μὴ βλέπεις τὸν πλοῦτο σου ποὺ λιγοστεύει, ἀλλὰ τὸ θυσαυρὸ ποὺ αὐξάνει. "Ἄν νηστεύεις, μὴ σκέπτεσαι τὴν ταλαιπωρία ποὺ προξενεῖ ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὴν ἄνεση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία. "Ἄν ἀγρυπνήσεις προσευχόμενος, μὴ συλλογίζεσαι τὴν ταλαιπωρία τῆς ἀγρυπνίας, ἀλλὰ τὴν παρρησία ποὺ θ' ἀποκτήσεις ἀπὸ τὴν προσευχή. "Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ στρατιῶτες. Δὲ βλέπουν τὰ τραύματα, ἀλλὰ τὶς ἀμοιβές, ὄχι τὶς σφαγές, ἀλλὰ τὶς νίκες, ὄχι τοὺς νεκροὺς στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἀλλὰ τοὺς ἥρωες ποὺ στεφανώνονται. "Ἔτσι καὶ οἱ κυβερνήτες βλέπουν μπροστὰ στὰ κύματα τὰ λιμάνια, μπροστὰ στὰ ναυάγια τὰ ἐμπορεύματα, μπροστὰ στὰ δεινὰ τῆς θάλασσας τὰ ἀγαθὰ μετὰ τὴ θάλασσα.

"Ἔτσι κάμε καὶ ἐσύ. Σκέψου πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι μέσα στὴ βαθιὰ νύκτα, ὅταν κοιμοῦνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα, ὅταν ὑπάρχει ἀπόλυτη ἡσυχία, ἐσὺ μόνο νὰ σηκωθεῖς καὶ νὰ συνομιλήσεις μὲ τὸν Κύριο ὄλων μας. Εἶναι γλυκὸς ὁ ὕπνος; Ἀλλὰ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀ-

οὐδὲν γλυκύτερον προσευχῆς. "Αν κατ' ἰδίαν αὐτῷ διαλεχθῆς, πολλὰ ἀνύσαι δυνήσῃ, μηδενὸς ἐνοχλοῦντός σε, μηδὲ ἐκκρούοντός σε τῆς δεήσεως· ἔχεις καὶ τὸν καιρὸν σύμμαχον πρὸς τὸ ἐπιτυχεῖν ὧν θέλεις. Ἄλλὰ περιστρέφῃ κείμενος ἐπὶ μαλακῆς 5 στρωμνῆς, καὶ ὀκνεῖς διαναστῆναι; Ἐννόησον τοὺς ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς κλίμακος κειμένους σήμερον μάρτυρας, οὐχὶ στρωμνῆς ὑποκειμένης, ἀλλ' ἀνθράκων ὑπεστρωμένων.

Ἐνταῦθα βούλομαι καταλῦσαι τὸν λόγον, ὥστε τῆς κλίμακος τὴν μνήμην ἀκμάζουσιν καὶ νεαρὰν ἔχοντας ὑμᾶς ἀπελθεῖν, 10 καὶ ταύτης ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μεμνησθαι· κἄν γὰρ μυρία κατέχη δεσμά, δυνησόμεθα πάντα ἀπορρηῆξαι ραδίως, καὶ πρὸς τὴν εὐχὴν ἀναστῆναι, τὴν κλίμακα δὲ ταύτην ἐννοοῦντες διὰ παντός. Μὴ τὴν κλίμακα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τῶν μαρτύρων τιμωρίας διαγράφωμεν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας. 15 Καθάπερ οἱ τὰς οἰκίας τὰς ἑαυτῶν ποιοῦντες λαμπράς, ἀνθηρᾶ γραφῇ πανταχόθεν αὐτὰς κατακοσμοῦσιν· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς τοίχοις τῆς ἡμετέρας διανοίας ζωγραφῆσωμεν τῶν μαρτύρων τὰς τιμωρίας. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ ζωγραφία ἀνόνητος, αὕτη δὲ κέρδος ἔχουσα· οὐ δεῖται χρημάτων, οὐδὲ δαπάνης, οὐδὲ τέχνης τινὸς αὕτη ἢ γραφή, ἀλλ' ἀντὶ πάντων ἀρκεῖ προθυμία χρήσασθαι καὶ λογισμῷ γενναίῳ καὶ νήφοντι, καὶ διὰ τούτου καθάπερ διὰ τινος χειρὸς ἀρίστης ὑπογράψαι τὰς τιμωρίας αὐτῶν. 20

Ζωγραφῶμεν τοίνυν ἐν τῇ ψυχῇ τοὺς μὲν ἐπὶ τηγάνων κειμένους, τοὺς δὲ ὑπὸ ἀνθράκων τεταμένους, τοὺς δὲ εἰς λέβητας 25 κυβιστῶντας, τοὺς δὲ εἰς θάλασσαν καταποντιζομένους, ἑτέρους ξεομένους, ἄλλους ἐπὶ τροχὸν καμπτομένους, ἄλλους εἰς κρημνὸν ριπτομένους· καὶ τοὺς μὲν θηρίοις πυκτεύοντας, τοὺς δὲ ἐπὶ τὸ βάραθρον ἀγομένους, τοὺς δέ, ὡς ἕκαστος ἔτυχεν καταλύσας τὸν βίον· ἵνα τῇ ποικιλίᾳ τῆς γραφῆς ταύτης λαμπρὰν τὴν ἡμετέραν κατασκευάσαντες οἰκίαν, ἐπιτήδειον τῷ βασιλεῖ τῶν 30 οὐρανῶν ποιήσωμεν καταγώγιον. "Αν γὰρ ἴδῃ τοιαύτας ἐν δια-

πὸ τὴν προσευχή. Ἄν συνομιλήσεις ἰδιαίτερα μαζί του, πολλὰ θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιτύχεις, χωρὶς νὰ σὲ ἐνοχλεῖ κανεὶς, οὔτε νὰ ἐμποδίσαι τὴν προσευχή σου, καὶ τὴν ὥρα ἔχεις σύμμαχο γιὰ νὰ ἐπιτύχεις αὐτὰ ποὺ θέλεις. Ἄλλὰ στριφογυρίζεις ξαπλωμένος σὲ μαλακὸ στρῶμα καὶ διστάζεις νὰ σηκωθείς; Σκέψου τοὺς μάρτυρες ποὺ εἶναι σήμερα ξαπλωμένοι στὴ σιδερένια σκάλα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει στρῶμα ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ ἀπλωμένα κάρβουνα.

Ἐδῶ θέλω νὰ σταματήσω τὸ λόγο, γιὰ νὰ φύγετε ἔχοντας ζωντανὴ καὶ ζωηρὴ τὴ μνήμη ἐκείνης τῆς σκάλας καὶ νὰ τὴν θυμᾶστε νύχτα καὶ ἡμέρα. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κρατοῦν ἄπειρα δεσμά, θὰ μπορέσουμε νὰ τὰ σπάσουμε εὐκολὰ ὅλα καὶ νὰ σηκωθοῦμε γιὰ προσευχή, ὅταν ἔχουμε πάντοτε στὸ νοῦ μας αὐτὴ τὴ σκάλα. Ὅχι μόνο τὴ σκάλα, ἀλλὰ καὶ τὶς ἄλλες τιμωρίες τῶν μαρτύρων ἅς τις χαράξουμε στὸ πλάτος τῆς δικῆς μας καρδιᾶς. Ὅπως αὐτοὶ ποὺ κάνουν λαμπρὰ τὰ σπίτια τους, τὰ στολίζουν σ' ὅλα τὰ σημεῖα μὲ ὁμορφες ζωγραφιές, ἔτσι καὶ ἔμεῖς ἅς ζωγραφίσουμε στοὺς τοίχους τῆς δικῆς μας ψυχῆς τὶς τιμωρίες τῶν μαρτύρων. Γιατὶ ἐκεῖνες οἱ ζωγραφιές εἶναι ἀνώφελες, αὐτὲς ὅμως ἔχουν κέρδος. Δὲ χρειάζεται χρήματα, οὔτε ἔξοδα, οὔτε κάποια τέχνη αὐτὴ ἢ ζωγραφικὴ, ἀλλὰ γιὰ ὅλα αὐτὰ φθάνει νὰ χρησιμοποιοῦται τὴν προθυμία τοῦ καὶ τὴ γενναία καὶ νηφάλια σκέψη του, καὶ μ' αὐτὴ σὰν κάποιο χέρι ἀριστοῦ τεχνίτη νὰ ζωγραφίσει τὶς τιμωρίες τους.

Ἄς ζωγραφίζουμε λοιπὸν στὴν ψυχὴ μας ἄλλους νὰ εἶναι στὰ τηγάνια, ἄλλους ξαπλωμένους σ' ἀναμμένα κάρβουνα, ἄλλους ἀναποδογυρισμένους στὰ καζάνια, ἄλλους νὰ καταποντίζονται στὴ θάλασσα, ἄλλους νὰ ξεσκίζονται, ἄλλους νὰ τοὺς γυρίζουν στὸν τροχό, ἄλλους νὰ τοὺς ρίχνουν στὸν γκρεμό. Ἄλλους πάλι νὰ παλεύουν μὲ θηρία, ἄλλους νὰ τοὺς ὀδηγοῦν στὸ βάραθρο, καὶ ἄλλους ὅπως ἔτυχε ὁ καθένας νὰ τελειώσει ἢ ζωὴ του. Ὡστε μὲ τὴν ποικιλία αὐτῆς τῆς ζωγραφικῆς, ἀφοῦ κάνουμε λαμπρὸ τὸ δικό μας σπίτι, νὰ τὸ καταστήσουμε κατάλληλο κατάλυμα στὸ βασιλεῖο τῶν οὐρανῶν. Γιατὶ

νοία τὰς γραφάς, ἤξει μετὰ τοῦ Πατρός, καὶ μονὴν ποιήσει παρ' ἡμῖν σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ· καὶ βασιλικὸς ἔσται λοιπὸν οἶκος ἢ διάνοια ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς ἄτοπος λογισμὸς ἐπιβῆναι δυνήσεται, τῆς τῶν μαρτύρων μνήμης ὡσπερ τινὸς ζωγραφίας διὰ
5 παντὸς ἡμῖν ἐναποκειμένης, καὶ πολλὴν ἐναφείσης τὴν μαρμαρυγὴν, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων Θεοῦ συνεχῶς ἡμῖν ἐνδιατωμένου. Οὕτω δὴ ἐνταῦθα Χριστὸν ὑποδεξάμενοι, δυνησόμεθα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν εἰς τὰς σκηνὰς ὑποδεχθῆναι τὰς αἰωνίους· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλαν-
10 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἂν δεῖ τέτοιες ζωγραφιᾶς στὴν ψυχὴ μας, θὰ ἔρθει μαζί με τὸν Πατέρα καὶ θὰ κάμει κατοικία μέσα μας μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ θὰ γίνει βασιλικὸ παλάτι στὴ συνέχεια ἢ ψυχὴ μας καὶ κανένας παράλογος λογισμὸς δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὴν πατήσῃ, ἀφοῦ ἡ μνήμη τῶν μαρτύρων, σὰν κάποια ζωγραφιά, θὰ ὑπάρχει πάντοτε μέσα μας καὶ θὰ σκορπᾷ πολλὴ λάμψη καὶ θὰ κατοικεῖ συνεχῶς μέσα μας ὁ βασιλιάς τῶν ὄλων Θεός. Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ὑποδεχθοῦμε τὸ Χριστὸ ἐδῶ, θὰ μπορέσουμε μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ τὴ γῆ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦμε στὶς αἰῶνες κατοικίες μας, τὶς ὁποῖες εὐχομαί νὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας μετὰ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ μὲν τὰ χωρία στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκεται τὸ χωρίο, γιὰ δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου παραπέμπουν ἀπλῶς σὲ σελίδες.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.

Γένεσις			Λευϊτικὸν		
1	6	396	19	23-25	212
	9	396	26	12	58
	11	396			
	20	86. 162		Ἰησοῦς Ναυῆ	
2	7	242			
	17	70. 160	2	1-21	454
3	19	214. 300			
6	7	206		Βασιλειῶν Α'	
	13	208			
7	20	396	3	1	306
9	10	346	8	7	34. 66
	21-27	294	12	23	34. 66
11	1-9	340	17	34	496
12	1	408			
14	1-16	408		Βασιλειῶν Β'	
22	17	240			
26	12-33	410	24	17	34. 66
32	2	204			
42	38	72		Βασιλειῶν Γ'	
48	16	204. 520			
			17	1	412
Ἐξοδος				Βασιλειῶν Δ'	
8	19	248			
23	17	294	1	9 ἐ.	414
32	1-6	452	2	-	224
	31-32	34. 220		1-12	136
	32	320	4	13	442

Παραλειπομένων Β'			Παροιμίες Σολομώντος		
26	16-23	526	6	6	216
				23	600
	Ψαλμοί		15	27	326
			27	7	544
2	11	574			
4	4	516		Σοφία Σειράχ	
8	2	286			
	6	606	1	22	516
11	11	580			
22	5	152		Ώσηε	
23	7	318			
	78	284	12	10	486
33	22	72			
46	4	284		Άμώς	
47	2	288			
	2-3	288	6	5	120
48	13	214			
50	11	324		Μιχαίας	
51	10	364			
57	4	218	4	2	250
67	18	580	6	2	216
68	10	210			
	29	320			
73	3	250		Ίωήλ	
77	24	298			
85	13	72	3	1	268
102	14	438		1-3	270
	20	418		4	270. 288
103	4	418		5	270
105	2	70. 232			
109	-	212		Ζαχαρίας	
111	9	620			
138	6	232	12	10	28. 60
	7	286			
	16	320		Μαλαχίας	
	Ίώβ		2	17	320
			3	14-15	324
3	23	70		16	324

	Ἰωνᾶς		9	8	220
3	3-5	454		Δανιήλ	
	Ναοὺμ		3	-	398
			35	582	
2	1-2	242		38	306
			9	24	280
	Ἡσαΐας		10	13-21	430
				19	238
1	2	540	12	1	430
	3	216			
5	14	72		Βαροὺχ	
9	1-2	288			
11	6	156	3	18	296
19	1	226			
26	12	240		Μακκαβαίων Δ'	
27	11	262			
28	1	144	5	1-17, 24	354
32	4	234			
43	26	24. 54		Ματθαῖος	
49	18	292			
50	2	540	4	4	541
53	12	14. 20. 42. 48		19	20. 48. 86.
57	17	596			164. 304
	18	596	5	5	594
59	20	438		22	516
				44-45	434
				45	36. 68
	Ἱερεμίας		6	9	310
			7	1	24. 54
6	10	540		14	100
8	7	216	8	5-13	394
10	23	438	10	8	302
	24	220		16	184
14	7	438		28	160
			11	27	278
	Ἰεζεκιήλ			29	32. 64
			15	21-28	394
2	9	320	16	24	514
3	3	320	19	16-17	250

	28	20. 48	15	7	220
23	2-3	512	18	12	490
24	26	26. 56	21	1-4	368. 602
	27	26. 58	22	15	78. 154
	29	28. 58	23	34	30. 62
	30	28. 60		40	50
	40-41	226		40-41	22
26	15	28. 56		42	20. 44
	17	20. 50		43	16. 44
	26	266	24	-	264
27	3-4	448		34	262
	25	196		39	30. 60
	40	30. 62		49	246
	42	30. 62		51	282
	44	50			
28	-	264		Ἰωάννης	
	1	238			
	16-20	256	1	32	245
	19	282. 334		52	222
	20	296	2	19	260
	Μάρκος		4	1-42	172
				9	174
				18	172
1	4	276		19	174
7	24-30	394		20	174
15	32	50		22	172
16	-	264		38	302
	8	256	5	2-4	164
	19-20	256		4	86
			6	41	266
	Λουκάς		7	39	306
			8	34	156
1	1-4	258		44	218
	3	554	10	11	12. 26. 40. 56
2	14	220		18	394
5	10	304	11	1-44	390
6	25	594		3	394
7	1-10	394		11	72
	16	288		43	394. 396
10	20	320		48	536
	27	386	13	8-10	276

	33	234	5	-	512
	35	344		28	196
14	15-17	296		36	468
	27	240		37	468
15	13	620	6	8-7	452
	14	620		13	470
	16	452	7	60	32. 64. 556
16	5-6	224	8	9-24	526
	7	306. 330		9-25	450
17	5	38	9	1	556
20	17	268		4	546
	19-29	236		15	560
	27	30. 60		15-25	482
0-21	-	264	10	1-48	274
21	5	260	11	1-18	274
	6	260		16	274. 276
	15	256	12	5	204
	18	506	13	-	512
	25	256. 552		6-12	450
				22	232
			14	19-23	534
			15	36-40	514
			16	16-40	500. 534
				25-29	112
1	1	254. 554		29	286
	1-2	254	17	3	460
	3	258. 260	18	2	312
	3-4	264	19	6	314
	4-5	272		12	530
	6	278		28	310
	7	278	20	31	594
	7-8	280		34	444
	9	282		20	30. 62
	9-10	282	21	3	512
	10-11	222	23	5	514
2	1-3	316		16-22	530
	2	316		11	530
	5	294	25	24-25	258
	13	318	26	28	534
	14-17	270		32	530
3	6	302		-	530
4	16	194. 534	27		

Πράξεις

	21-26	532		10	336
28	1-16	530	3	8	290
	Ρωμαίους			18	448
			4	11	460
1	1	564		12-13	512
	1-3	268	5	5	512
	20	130		7	14. 40
5	3-5	112. 192		8	12. 40. 298.
	10	266			570
	20	216	6	3	482
8	23	504		9-10	148. 308. 334
	35	502		10	574
	35-37	110		11	308. 334
	36	186. 558	8	2	490
	37-38	408	9	18	418
9	2	428		20	440
	3	34. 64. 416.		22	440
		426. 502		25	88
10	1	436		27	508. 510
	2	436	11	1	32. 64
	12-13	272		10	204
	14-15	272		24	280
11	20-21	436		29	592
	29	436		30	594
	31	438		30-31	594
	33	232		31	592
13	9	446	12	3	310
	10	344		6	332
15	25	462		8	310
16	1-2	442		11	332
20	34	412		26	296
				27	286
	Κορινθίους Α'			31	446
			13	4-5	344
1	1	566		7	490
	22-23	464		9	234
	26	462	14	22	316
	27-28	462	15	3-5	262
2	1-3	462		5-6	264
	3	464		6	264
	9	336. 616		18	72

	22-23	132		28	186
	31	480. 558. 608		32-33	186
	32	558	12	1	496
	51-52	134		2	494
	52	396		2-4	168
	55	70		4	562
16	2	462		5	494
	15-16	442		7	508
	18	442		9	44. 192. 354
				10	422
	Κορινθίους Β'			11	494
				14	422
1	5	464		15	444
2	4	464		20-21	440
	8	440	13	3	354
4	8-9	102		4	44
	14-16	102			
	16	102		Θεσσαλονικεῖς Α'	
	17	420			
	17-18	114-502	2	14-15	186. 464
5	1	98. 120		16	512
	2	122	4	13	72
	3	124. 134		14	72
	4	124. 504		15	72
	5	134. 136		15-16	226
	13	490			
	20	208		Θεσσαλονικεῖς Β'	
6	4-5	186			
	12	412	1	6	510
	16	582		7	512
7	5	100			
8	18	552		Γαλάτες	
10	4-5	472			
11	1	434. 494	1	10	564
	6	550		13	564
	17-21	494		15-16	450
	19	424	2	6	156
	24-25	36		20	508
	24-26	186	3	1	498
	25	32		4	100. 186. 464
	27	186		13	210

	27	80. 158		Τιμόθεον Α'	
4	6	310			
	19	414. 440	1	5	446
5	2	566		13	564
	22	342		16	564
6	14	508		20	510
10	32-34	100	2	8	16. 44
13	14	450	5	9-10	360

Ἐφεσούς

1	19	564
4	9	214
	10	214
5	1	434
	2	434
	18	146. 150
6	10	176
	12	176

Τιμόθεον Β'

1	16-17	188
2	9	534
	24-28	440
4	6	404
	7-8	430
	14-15	188. 510
	15	510
5	23	144

Φιλιππησίους

1	7	178
	12-14	196
	12-28	468
	14	532
	24	416. 530
	29	522
2	17-18	406
	18	422
3	13	490
	14	422
3	17	522
4	9	522

Τίτον

1	12	498
2	13	288
3	3-5	308
	13	442

Ἑβραίους

			1	1-2	280
			4	14	282. 288
			5	1	14. 42
			8	3	14. 42
			9	24	282
				28	14. 42
			10	32-34	186. 464
				37	190
1	24	608	11	38	428
	28	440	12	12	190
2	14	326	13	35	396

Κολοσσαείς

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- *Αβελ 346. 402. 404.
*Αβεσσαλώμ 36.
*Αβραὰμ 240. 356. 406. 504. 564.
ἀγαθότης 50. 248. 264
ἀγανάκτησις 174.
ἀγάπη 182. 234. 338. 344. 406.
422. 426. 432. 438. 442. 548.
570. 614.

ἄγγελος, -οι 30. 36. 62. 66. 78.
86. 96. 132. 152. 154. 164.
174. 204. 206. 208. 218. 220.
222. 224. 230. 238. 300. 320.
360. 416. 422. 426. 428. 432.
450. 500. 518. 604. 610. 612.
616.
ἀγιασμὸς 16. 46.
ἀγνωμοσύνη 30. 64. 216.
ἀγρυπνία 186.
*Αδὰμ 74. 82. 158. 160. 286.
ἀδηφαγία 80. 100. 154.
ἄδης 70. 72. 74.
ἀδικία 524.
ἄζυμα 298.
ἀηδία 84.
*Αθηναῖοι 532.
ἀθανασία 130. 134. 136. 604.
ἀθυμία 78. 80. 144. 154. 224.
412.
Αἰγύπτιος, -οι 248. 312.
Αἴγυπτος 266.
Αἰθίοψ, -πες 458.
αἷμα 14. 42. 46. 152. 194. 196.
200. 270. 364. 402. 412. 556.
574. 590. 602. 612.
αἰρετικός, -οι 132. 248. 288.
αἰσχρολογία 166
αἰσχροτής 100. 102.
αἰσχύνη 326. 442. 526.
ἀκολασία 94. 102
*Ακύλας 458.
ἀλαζονεία 282. 488.
*Αλέξανδρος (χαλκεὺς) 188.
508.
ἀλήθεια 22. 40. 54. 98. 192. 240.
244. 268. 290. 296. 298. 458.
464. 470. 474. 540.
ἀλουργίς 78. 154.
ἀμάρτημα, -τα 14. 24. 26. 30.
42. 56. 58. 64. 80. 138. 142.
150. 156. 162. 166. 218. 228.
230. 244. 308. 310. 314. 316.
318. 322. 324. 328. 332. 334.
402. 428. 586. 590. 592. 594.
596. 598.
ἄμαρτία 14. 24. 26. 32. 34. 36.
38. 40. 44. 56. 66. 82. 84. 138.
150. 156. 160. 162. 216. 220.
228. 244. 262. 276. 306. 308.
314. 322. 324. 346. 436. 572.
594.
ἄμαρτωλός, -οὶ 72. 152. 220.
228. 244.
ἄμιλλα 148.
ἄμοιβή 92. 94. 106. 108. 114.
118. 136.
ἀμφιβολία 246. 248.
ἀναισθησία 216. 218.
ἀνάληψις 200. 236. 252. 254.
256. 264. 282.
ἀνανδρία 112.
*Ανανίας 446. 510.
ἀνάστασις 72. 74. 92. 94. 96.
98. 102. 104. 106. 112. 120.
130. 132. 134. 136. 138. 140.

154. 160. 162. 288. 136. 138.
 240. 242. 246. 260. 266. 272.
 396. 398. 558. 586.
 Ἄνδρέας 50.
 ἀνδρεία 128. 176. 178. 198. 240.
 358. 378. 486. 518. 608. 612.
 ἀνεξικακία 248. 264. 406.
 ἀνομία 56.
 ἀνταπόδοσις 136.
 ἀντίδοσις 138.
 ἀντίχριστος 60.
 ἀξιοπιστία 260.
 ἀπανθρωπεία 76.
 ἀπάτη 42.
 ἀπιστία 32.
 Ἄπόλλων 452.
 Ἀπολλῶς 440.
 ἀπόνοια 488.
 ἀπώλεια 126. 208. 514.
 ἀργία 112.
 Ἄρετας 186.
 ἀρετὴ 40. 42. 88. 92. 94. 102.
 106. 128. 136. 194. 198. 300.
 302. 342. 376. 400. 418. 444.
 478. 480. 506. 618.
 ἀρσενοκοίτης, -αι 308. 332.
 ἀρχάγγελος, -οι 62. 132. 152.
 154. 208. 218. 226. 278. 320.
 422. 614.
 ἀσέβεια 128. 220. 342. 372.
 ἀσέλγεια 438. 570.
 ἀσφάλεια 12. 42. 88. 90. 158.
 194. 258. 498. 518. 548. 588.
 ἀσχημοσύνη 148. 154.
 ἀσωτία 146. 150.
 ἀφθαρσία 124. 126. 134. 136.
 188.
 ἀφροσύνη 492.

B

βάπτισμα 84. 138. 162. 168. 170.

272. 274. 276. 326. 374.
 βάπτισμα υἰοθεσίας 276.
 Βαρνάβας 252. 560.
 βασιλεία 20. 22. 26. 38. 48. 50.
 52. 54. 58. 60. 68. 108. 148.
 150. 188. 208. 260. 264. 266.
 278. 328. 396. 422. 438. 572.
 614.
 βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ 278.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 38. 48.
 50. 58. 68. 108. 150. 328. 614.
 βασκανία 102.
 βλάβη 128. 202.
 βλακεία 102.
 βοήθεια 138.
 βωμὸς 300.

Γ

Γαλάτης, -αι 106. 186. 438. 462.
 496. 562.
 Γαλιλαία 254. 264. 288.
 Γαλιλαῖοι 222.
 γέεννα 48. 52. 160. 612.
 γνῶσις 232. 310. 488.
 Γραφή 156. 212. 252. 268. 288.
 304. 324. 338. 408. 416. 526.
 552. 566. 570.
 γυμνότης 110.

Δ

δαίμων 18. 40. 42. 52. 74. 128.
 146. 152. 302. 340. 354. 390.
 406. 438. 450. 456. 468. 480.
 Δαμασκὸς 544.
 Δανιὴλ 238. 280.
 Δαυὶδ 36. 38. 66. 70. 72. 152.
 232. 248. 288. 320. 322. 414.
 604.
 διάβολος 12. 42. 70. 74. 76. 110.
 150. 152. 160. 166. 180. 218.

302. 346. 364. 390. 412. 436.
608. 612. 614.
Διαθήκη Καινή 34. 38. 64. 446.
450. 452. 496.
Διαθήκη Παλαιά 34. 38. 64. 382.
446. 450. 496.
δικαιοσύνη 40. 304. 308. 494.
618.
διωγμός, -οὶ 110. 500. 532.
δόλος 188.
δόξα 22. 26. 38. 40. 54. 68. 90.
106. 112. 114. 120. 128. 134.
140. 170. 198. 218. 230. 278.
284. 290. 328. 346. 366. 380.
386. 398. 412. 416. 430. 444.
476. 496. 500. 516. 534. 562.
566. 576. 586. 602. 604. 608.
616. 622.
δοξολογία 338.
δουλεία 330. 546.
δυναστεία 154.
δυσωδία 148.
δωρεά 164. 332. 580.

E

ἐγκράτεια 88.
εἰδωλολάτρης, -αι 148. 150.
εἰδωλολατρία 220.
εἰλικρίνεια 298. 568.
εἰρήνη 12. 42. 70. 158. 204. 220.
234. 238. 240. 242. 246. 248.
264. 266. 272. 290. 310. 378.
380. 526.
Ἐκκλησία 84. 138. 164. 186.
188. 202. 286. 292. 310. 312.
330. 364. 412. 440. 448. 452.
548. 550. 552. 554. 560. 562.
614.
Ἐλαιῶν ὄρος 236. 250. 252. 264.
Ἐλεάζαρος 352. 378. 382.
ἐλεημοσύνη 78. 154. 326.

ἐλευθερία 40. 540.
Ἐλισσαῖος 224. 440.
Ἑλλάς 412.
Ἕλληνας, -ες 100. 132. 134. 462.
468. 472.
ἐλπίς 104. 112. 116. 118. 188.
192.
Ἐλύμας 446. 510.
Ἐμμαοὺς 262.
ἐξομολόγησις 24. 26. 56. 58.
ἐξουσία 184. 244. 280. 332. 380.
398. 480. 570.
ἐπιβουλή 146. 180. 192. 196. 412.
ἐπίγνωσις 546.
ἐπιείκεια 94. 516.
ἐπιθυμία 74. 92. 102. 112. 144.
148. 166. 374. 482. 548. 570.
618.
ἐπιμέλεια 598.
ἐπιμιξία 580.
Ἐπιφάνια 296. 298. 330.
ἐπιφοίτησις 140.
ἔρις 100.
ἔρως 570.
Εὔα 74. 396.
εὐγένεια 76. 84. 126. 418. 464.
508. 536.
εὐγνωμοσύνη 52. 88. 320.
εὐδοκία 220. 222.
εὐεργεσία 334.
εὐετηρία 300.
εὐημερία 340.
εὐλάβεια 22. 54. 80. 142. 568.
570.
εὐλογία 158.
εὐνοία 82.
εὐπραγία 66.
εὐσέβεια 98. 102. 104. 112. 118.
156. 182. 184. 200. 234. 238.
252. 354. 398. 402. 616.
Ἐφέσιοι 442.

Ἔφεσος 556.
 εὐφημία 382.
 εὐφροσύνη 74. 76. 78. 220. 298.
 572.
 εὐωχία 78.
 ἔχθρα 206.

Z

Ζεβεδαιῖος 362. 364. 564.
 ζῆλος 416. 546. 562. 564.
 ζηλοτυπία 100.
 ζημία 202. 398.
 Ζηνᾶς 440.
 ζύμη 298.
 ζωὴ 126. 134. 136. 232. 266. 364.
 372. 398. 422. 482. 484. 562.
 564. 568.

H

ἡδονὴ 76. 78. 84. 152. 154. 220.
 222. 420. 424. 572. 608. 610.
 614.
 Ἡλὶ 306.
 Ἡλίας 224. 226. 414.
 Ἡρώδης 414.
 Ἡσαΐας 216. 226. 234. 238. 262.
 538. 594.

Θ

θάνατος 70. 72. 74. 76. 82. 104.
 122. 126. 130. 136. 158. 160.
 178. 180. 188. 296. 300. 366.
 384. 392. 396. 398. 406. 420.
 452. 454. 456. 478. 500. 502.
 504. 512. 540. 558. 564. 582.
 604. 606. 618.
 θεογνωσία 130.
 Θεὸς 12. 16. 22. 24. 32. 36. 38.
 40. 42. 46. 54. 56. 58. 64. 66.

68. 72. 92. 94. 98. 108. 118.
 120. 126. 130. 134. 136. 138.
 144. 156. 166. 180. 192. 198.
 202. 204. 206. 208. 210. 212.
 216. 220. 222. 232. 234. 236.
 238. 242. 248. 250. 252. 260.
 266. 268. 270. 282. 284. 286.
 288. 290. 294. 296. 298. 306.
 308. 310. 312. 314. 320. 324.
 330. 332. 336. 338. 348. 356.
 362. 366. 368. 374. 380. 386.
 390. 394. 396. 406. 412. 414.
 416. 420. 422. 428. 432. 434.
 436. 438. 444. 446. 448. 458.
 462. 466. 470. 474. 480. 482.
 488. 496. 500. 502. 408. 510.
 520. 522. 524. 534. 536. 542.
 546. 560. 564. 572. 578. 580.
 582. 584. 588. 594. 596. 602.
 608. 612. 622.

θεολογία 234.
 θεότης 286. 288. 390. 392.
 Θεόφιλος 254. 256. 258. 544.
 550. 552.
 Θεσσαλονικεῖς 72. 100. 186.
 462.
 Θευδᾶς 466.
 θλίψις 106. 110. 112. 114. 118.
 192. 242. 248. 418. 438. 462.
 466. 500. 606.
 θνητότης 126.
 θρασύτης 94.
 θυμὸς 102. 178. 218. 220. 432.
 470. 514.
 θυσία 14. 16. 44. 72. 300. 312.
 328. 402.
 θυσιαστήριον 42. 44. 156. 358.
 372.
 Θωμᾶς 30. 64. 246. 248. 262.
 604. 610.

I

Ἰάκωβος 264. 558. 564.
 Ἰάφεθ 294.
 Ἰεζεκιήλ 220. 316.
 Ἰερεμίας 220. 436. 538.
 Ἱεροσόλυμα 174. 266. 272. 274.
 294. 452. 538. 560.
 Ἱερουσαλήμ 88. 246. 252. 460.
 Ἰεσσαὶ 232.
 Ἰησοῦς 52. 72. 104. 106. 140.
 170. 222. 224. 230. 138. 146.
 252. 256. 268. 282. 284. 288.
 302. 306. 308. 310. 328. 330.
 334. 366. 380. 406. 412. 438.
 444. 454. 456. 468. 476. 478.
 482. 496. 504. 516. 534. 544.
 548. 550. 564. 566. 576. 580.
 592. 602. 606. 622.
 Ἰησοῦς Χριστὸς 12. 38. 68. 70.
 90. 104. 140. 170. 302. 328.
 330. 334. 346. 366. 380. 416.
 430. 438. 444. 460. 476. 496.
 516. 534. 548. 564. 566. 576.
 580. 602. 606. 622.
 Ἰνδός, -οὶ 312. 458.
 Ἰόππη 274.
 Ἰορδάνεια ρεῖθρα 84. 316.
 Ἰορδάνης 164.
 Ἰουδαία 186. 280.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 16. 22. 32. 34. 36.
 44. 46. 52. 66. 86. 132. 164.
 168. 186. 194. 238. 294. 318.
 322. 326. 398. 412. 424. 426.
 436. 438. 448. 450. 462. 468.
 480. 482. 484. 510. 522. 526.
 532. 534. 538. 548. 558. 560.
 562. 568.
 Ἰουδαιισμὸς 448. 562.
 Ἰούδας (ἐπαναστάτης Ἰουδαῖ-
 ος) 466.

Ἰούδας (προδότης) 262. 446.
 554.
 Ἰσαὰκ 372. 406.
 ἰσοθεΐα 128.
 Ἰσπανία 530.
 Ἰσραήλ 20. 52. 216. 220. 228.
 564.
 Ἰωάννης Βαπτιστῆς 244. 272.
 274. 276. 414. 416.
 Ἰωάννης Εὐαγγελιστῆς 194.
 254. 256. 260. 276. 388. 550.
 560. 564.
 Ἰωάννης (Μάρκος) 514.
 Ἰὼβ 70. 408. 410. 412. 600.
 Ἰωήλ 268.
 Ἰωσήφ 408.

K

Καῖν 404.
 Καῖσαρ 528.
 Καισάρεια 526.
 κακία 40. 92. 128. 216. 230. 302.
 308. 334. 406. 418. 478. 480.
 καπηλεΐα 570.
 καρδία 34. 180. 224. 232. 310.
 426. 444. 614. 620.
 καρτερία 356. 378. 382. 608.
 καταλλαγή 304. 306.
 κατάρα 294.
 κατάρα τοῦ νόμου 210.
 κατήφεια 78. 80. 158.
 κενοδοξία 112.
 κηδεμονία 82. 202. 330. 410.
 κήρυγμα 234. 236. 256. 258. 272.
 282. 420. 516. 528. 534. 562.
 Κηφᾶς (Πέτρος) 262. 564.
 κίνδυνος 98. 110. 114. 178. 186.
 188. 192. 420. 280. 482. 500.
 512. 526. 588.
 Κιτιεύς 474.

Κλαζομένιος 472.
 Κλεώπας 262. 264.
 Κλήμης Ρώμης 252.
 κόλασις 22. 38. 40. 56. 68. 92.
 98. 134. 136. 160. 166. 188.
 322. 328. 374. 594.
 Κορίνθιοι 100. 132. 420. 438.
 462.
 Κόρινθος 510.
 Κορνήλιος 274. 276.
 Κρήτες 496.
 κρίμα 54. 56. 216. 232.
 κρίσις (μέλλουσα) 92. 94. 216.
 Κύπρος 256.
 Κυριακή 236. 238. 246.
 Κύριος 26. 28. 36. 38. 48. 48. 60.
 66. 68. 70. 76. 82. 90. 104.
 122. 140. 158. 170. 176. 188.
 206. 208. 212. 216. 220. 226.
 228. 232. 234. 238. 240. 246.
 248. 250. 254. 256. 260. 262.
 270. 272. 276. 278. 286. 288.
 294. 296. 302. 308. 312. 322.
 324. 328. 330. 334. 338. 346.
 366. 380. 392. 416. 428. 430.
 436. 440. 444. 462. 476. 492.
 496. 516. 534. 548. 556. 566.
 576. 580. 592. 602. 612. 622.

Λ

Λάζαρος 72. 388. 390. 392. 394.
 396.
 λατρεία 294.
 ληστεία 26.
 ληστής 16. 18. 20. 22. 24. 46. 48.
 50. 52. 58. 96. 186. 464.
 λιμὸς 110. 542.
 λιποψυχία 374.
 λοιδορία 58. 496.
 Λουκᾶς 254. 256. 258. 260. 514.

550.

λύπη 72. 426.

Μ

Μακκαβαῖοι 580.
 μακροθυμία 562.
 μαλακία 478.
 μανία 64. 146. 610.
 μάννα 298. 300.
 Μάρθα (ἀδελφή Λαζάρου) 392.
 Μαρία (Θεοτόκος) 74.
 Μαρία (μυροφόρα) 262.
 Μᾶρκος 256. 514.
 Ματθαῖος 236. 254.
 μεγαλοπρέπεια 286.
 μεγαλόψυχία 50
 Μέγαρα 472.
 μέθη 100. 102. 110. 144. 146.
 150. 152. 158. 166. 470. 572.
 574. 576.
 μετάνοια 276. 328. 438.
 μετάστασις 72.
 Μῆδοι 458.
 μικροψυχία 32.
 Μιχαήλ (ἀρχάγγελος) 428.
 Μιχαίας 322.
 μοιχεία 472.
 μοιχός, -οὶ 148. 150. 308. 332.
 μολυσμὸς 44. 46.
 μυσταγωγία 22.
 μυστήριον 80. 82. 132. 138. 156.
 226. 240.
 μωρία 460.
 Μωϋσῆς 36. 38. 64. 66. 212. 220.
 322. 412. 512. 524.

Ν

Ναβουχοδονόσορ 396. 446.
 Ναοὺμ 242.
 Νέρων 466.

νηστεία 110. 142. 144. 618.
 Νινευίται 452.
 νόμος 210. 266. 438. 442.
 Νῶε 404.

Ο

ὀδύνη 34. 54. 80. 374. 426.
 Ὀζίας 524.
 οἰκονομία 70. 232. 286. 480. 484.
 οἰνοποισία 144.
 οἶνος 144. 146.
 ὀμόνοια 82. 158. 526.
 ὄνειδισμός, 100. 210.
 Ὀνήσιμος 442.
 Ὀνησιφόρος 188.
 ὄργη 46. 102. 174. 208. 304. 306.
 308. 448. 452. 514. 516.

Π

Παλαιστίνη 340.
 παλιγγενεσία 308.
 Παράδεισος 18. 20. 46. 48. 50.
 58. 166. 218. 426.
 παραίνεσις 32. 298. 584.
 παρακοή 32.
 Παράκλητος 268. 296. 306. 330.
 342.
 παραμυθία 180. 190. 424. 436.
 παρανομία 100. 128.
 παρθενία 42. 378. 396.
 Πάσχα 12. 14. 22. 42. 52. 78.
 154. 236. 296. 298. 328.
 παραφροσύνη 146. 574.
 παρρησία 22. 58. 68. 80. 134.
 156. 170. 196. 228. 230. 258.
 284. 530. 616.
 Πάρθοι 458.
 Πατήρ 30. 34. 38. 66. 68. 90.
 140. 170. 210. 212. 226. 230.
 234. 240. 242. 244. 250. 262.

264. 266. 268. 270. 276. 278.
 280. 290. 296. 304. 306. 310.
 328. 330. 332. 334. 336. 366.
 380. 392. 398. 432. 534. 566.
 576. 602. 622.
 Παῦλος 12. 14. 32. 34. 38. 42.
 44. 46. 66. 72. 80. 98. 100.
 108. 110. 112. 114. 118. 120.
 130. 144. 146. 148. 150. 168.
 176. 180. 186. 188. 196. 214.
 226. 232. 234. 252. 254. 256.
 258. 262. 264. 266. 268. 270.
 280. 282. 286. 288. 296. 298.
 342. 344. 352. 360. 400. 404.
 406. 408. 410. 412. 414. 416.
 418. 422. 426. 428. 432. 434.
 440. 444. 446. 448. 450. 466.
 470. 474. 478. 480. 484. 486.
 490. 494. 496. 502. 404. 512.
 514. 516. 518. 520. 524. 530.
 532. 534. 544. 548. 550. 552.
 554. 556. 558. 560. 562. 564.
 568. 572. 590. 592. 594. 606.
 πειρασμός, -οἱ 112. 192. 194.
 198. 410.
 πενία 154. 156.
 Πεντηκοστή 272. 298. 316. 328.
 περιτομή 484.
 περιφάνεια 194.
 Πέρσαι 452.
 Πέτρος 20. 50. 194. 252. 254.
 256. 260. 262. 264. 268. 274.
 276. 286. 300. 302. 304. 382.
 480. 510. 522. 546. 556. 558.
 πίστις 194. 204. 338. 348. 404.
 450. 540. 562.
 πλάνη 12. 54. 56. 182. 196. 302.
 Πλάτων 472.
 πλεονέκτης, -αι 148. 150. 308.
 πλημμέλημα 58. 62.
 πλοῦτος 226. 228. 232.

Πνεῦμα 136. 138. 140. 150. 170.
 270. 272. 276. 278. 284. 286.
 296. 298. 300. 306. 308. 310.
 312. 314. 316. 318. 320. 328.
 330. 332. 334. 336. 338. 340.
 342. 344. 346. 348. 366. 396.
 398. 400. 404. 406. 526. 534.
 550. 566. 598. 602. 622.
 Πνεῦμα ἅγιον 68. 90. 140. 198.
 230. 242. 244. 246. 254. 258.
 268. 272. 274. 276. 278. 280.
 284. 286. 290. 304. 306. 308.
 310. 314. 320. 328. 330. 332.
 334. 338. 340. 366. 376. 380.
 406. 534. 576. 598. 602. 622.
 πολυτέλεια 102.
 πονηρία 22. 42. 88. 92. 96. 98.
 124. 230. 554. 468.
 πορνεία 166. 462.
 πορνεῖον, -α 570.
 πόρνη 18. 146. 174. 450.
 Πρίσκιλλα 458.
 προαίρεσις 80. 144. 154. 216.
 480. 504. 506. 558.
 προθυμία 98. 366. 368. 370. 418.
 420. 428. 432. 474. 478. 480.
 522. 524.
 πρόνοια 92. 94. 392. 440. 448.
 502. 594.
 προσευχή 204.
 προσκύνησις 170.
 προφητεία 306. 316. 508.
 πτωχεία 568.
 Πυθαγόρας 194. 470.

P

ραθυμία 146. 176. 538.
 ραστώνη 574.
 Ρόδη 204.
 Ρωμαῖοι 528. 530. 534.
 Ρώμη 188. 466. 528.

Σ

Σαμαρεῖτις 172. 174.
 Σαμάρεια 280.
 Σαμουήλ 36. 38. 66. 412. 294.
 Σάπφειρα 448. 510.
 Σαρακηνοὶ 458.
 Σάρρα 564. 606. 610.
 σὰρξ 14. 30. 38. 84. 124. 138.
 176. 212. 220. 260. 268. 270.
 286. 300. 314. 354. 366. 378.
 402. 410. 414. 424. 522. 538.
 Σαῦλος 546. 556. 564.
 Σαυρομάται 458.
 Σεραφὶμ 152. 538.
 Σῆμ 294.
 Σίμων (Πέτρος) 262. 564.
 Σίμων (ὁ μάγος) 446. 522.
 Σιών 436.
 Σκύθης, -αι 458.
 σοφία 202. 212. 234. 280. 310.
 460. 490.
 σταυρὸς 12. 14. 16. 18. 20. 22.
 24. 26. 28. 30. 32. 40. 42. 44.
 46. 50. 54. 56. 58. 60. 64. 70.
 74. 84. 200. 326. 330. 464.
 480. 482. 556. 592.
 στενοχωρία 110. 186. 500.
 Στεφανᾶς 440.
 Στέφανος 38. 66. 450. 556. 582.
 Συβαρικαὶ τράπεζαι 96.
 συγγνώμη 68. 96. 128. 138. 328.
 336.
 συγχώρησις 244.
 συμπάθεια 218.
 συμφορὰ 24. 56. 96. 118. 148.
 318. 356. 562.
 σύνεσις 24. 52. 144.
 συντέλεια 256. 278. 296.
 Σωκράτης 472.
 Σωσθένης 564.

ζωτήρ 38. 224. 232. 236. 240.
 242. 244. 246. 248. 250. 252.
 254. 256. 260. 264. 266. 272.
 274. 276. 278. 284. 288. 308.
 334. 336. 388. 390. 392. 394.
 ζωτηρία 12. 40. 74. 76. 150. 180.
 284. 330. 334. 412. 434. 442.
 450. 482. 484. 486. 514. 612.
 ζωφροσύνη 94. 102. 150. 152.
 396.

Τ

Γιβεριὰς 264.
 ἡμῆ 68. 90. 110. 134. 156. 198.
 212. 214. 226. 250. 328. 518.
 520. 524. 538. 566. 568. 576.
 582. 604. 616.
 Γιμόθεος 144. 434.
 τιμωρία 22. 24. 40. 64. 96. 108.
 134. 166. 2454. 294. 324. 326.
 336. 374. 422. 620.
 Τίτος 440.
 ταιλαιπωρία 96. 108. 116. 226.
 424.
 ταπεινοφροσύνη 414. 494.
 Ταρσὸς 526.
 τελειότης 442.
 τελώνης 18. 38. 68.
 Τριάς ἁγία 2489. 276. 334.
 τρυφή 48. 84. 96. 102. 154. 574.
 576.
 τυμβωρύχος, -οι 300.
 τῦφος 570.

Υ

ὕβρις 50. 272. 420.
 υἱοθεσία 346.
 Υἱὸς 28. 32. 34. 60. 62. 64. 96.
 98. 222. 226. 240. 250. 268.
 270. 278. 280. 288. 290. 304.

310. 320. 334. 336. 448.
 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 28. 60. 62.
 64. 222.
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 32. 92. 96. 208.
 288. 320.
 ὑπακοή 304. 394.
 ὑπομονή 106. 112. 186. 192. 406.

Φ

παιδρότης 78. 80. 154. 158.
 Φαραὼ 412.
 Φαρισαῖος, -οι 52. 488. 512.
 Φῆστος 258. 528.
 φθόνος 102. 344.
 φθορὰ 122. 126. 128. 130. 604.
 φιλανθρωπία 30. 38. 58. 64. 68.
 76. 82. 90. 140. 170. 202. 206.
 214. 244. 264. 298. 308. 328.
 366. 274. 380. 416. 430. 444.
 476. 484. 496. 516. 534. 562.
 566. 576. 594. 602. 622.
 φιλαργυρία 432.
 Φιλήμων 442.
 Φιλιππήσιοι 100. 466.
 φιλονεικία 100. 540.
 φιλοσοφία 22. 24. 36. 50. 54.
 102. 108. 124. 198. 376. 378.
 384. 472. 482. 600.
 φιλοστοργία 178. 376. 440.
 φιλοτεκνία 292.
 φιλοτιμία 58. 76. 78. 82. 86. 154.
 368.
 φιλοχρηματία 192.
 φόβος 30. 62. 100. 102. 178. 180.
 238. 324. 352. 462. 502. 570.
 Φοίβη 440.
 φόνος 184. 194. 482. 556.

Χ

Χάμ 294.

χαρὰ 14. 76. 152. 220. 344. 362.
596.

χάρις 38. 68. 76. 78. 80. 86. 88.
126. 136. 138. 140. 152. 156.
164. 168. 170. 216. 236. 242.
244. 304. 312. 314. 318. 320.
328. 338. 346. 348. 354. 356.
364. 376. 380. 394. 416. 420.
430. 444. 474. 476. 480. 496.
516. 534. 560. 566. 576. 602.
608. 612. 622.

χάρισμα, -τα 86. 138. 140. 162.
226. 242. 300. 304. 314. 316.
330. 332. 434.

Χερουβὶμ 18. 48. 152. 174. 208.
218. 484. 578.

χρῆμα, -τα 24. 54. 78. 82. 120.
154. 158. 188. 194. 368. 386.
422. 442. 452. 458. 480. 600.
602.

Χριστιανὸς 284. 530.

Χριστὸς 12. 14. 16. 18. 26. 28.
34. 36. 40. 44. 46. 50. 60. 66.
68. 70. 72. 74. 80. 82. 84. 90.
100. 106. 110. 134. 158. 160.
162. 168. 172. 178. 208. 210.
220. 222. 226. 232. 236. 244.
246. 248. 262. 266. 268. 270.
272. 278. 286. 288. 290. 296.
302. 304. 306. 320. 322. 326.
336. 348. 352. 354. 366. 386.

294. 396. 398. 408. 416. 422.
424. 432. 438. 448. 452. 462.
466. 468. 480. 500. 504. 506.
512. 514. 516. 518. 522. 526.
528. 534. 542. 548. 550. 554.
556. 558. 560. 562. 564. 566.
580. 582. 584. 592. 596. 602.
604. 606. 614. 622.

Ψ

ψευδαπόστολος, -οι 188. 466.
470. 488.

ψευδοπροφήτης 28. 60.

ψεῦδος 290.

ψευδόχριστος, -οι 28. 60

ψυχαγωγία 588.

ψυχὴ 18. 26. 48. 50. 60. 66. 72.
82. 84. 88. 100. 102. 106. 108.
110. 112. 114. 128. 130. 132.
138. 140. 144. 148. 150. 158.
160. 172. 174. 176. 178. 188.
202. 290. 300. 302. 310. 314.
332. 342. 344. 346. 352. 358.
362. 364. 366. 378. 386. 392.
296. 400. 408. 410. 412. 414.
418. 426. 426. 442. 450. 478.
480. 498. 500. 508. 512. 536.
540. 542. 544. 558. 560. 574.
576. 578. 588. 594. 598. 616.
620.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1-7
1. ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ	8-346
1. ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΗΣΤΗΝ	8-35
2. ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ	36-69
3. ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ	70-91
4. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ	92-141
5. ΚΑΤΑ ΜΕΘΥΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ	142-171
6. ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΔΑ	172-199
7. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ Κ.Η.Ι. ΧΡΙΣΤΟΥ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	200-231
8. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ Κ.Η.Ι. ΧΡΙΣΤΟΥ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	232-291
9. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	292-329
10. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	330-347
2. ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ	349-623
1. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓ. ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	350-367
2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓ. ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	368-381
3. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓ. ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ, ΟΜΙΛΙΑ Γ΄	382-387
4. ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ	388-399
5. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	400-417
6. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	418-431
7. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Γ΄	432-445
8. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Δ΄	446-477
9. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Ε΄	478-497
10. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄	498-517
11. ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΠΑΥΛΟΝ, ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄	518-535
12. Η ΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ	536-567
13. ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	568-577
14. ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	578-603
15. ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΑΝΤΑΣ	604-623
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	625-642
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	625-632
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	633-642

Βιβλιοδεσία:

Ἄφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Ἀρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965

Φωτοστοιχειοθεσία — Εκτύπωση Οφσσετ «ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ»

Ἀχελώου 6 — Τηλ. 542-940 — 522-503 — ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Π. Γιαννούλης - Κ. Τσολεριδης - Γ. Δεδουσης